

Universidad de Deusto
Biblioteca

IHS
BIBLIOTECA DE LOYOLA.
Sala 1
Estante 10
Plúteo 1

PETRI LOMBARDI EPISCOPI PARISIENSIS SENTENTIARVM LIBRI IIII.

46,2
11/9

PETRI LOMBARDI EPISCOPI PARISIENSIS SENTENTIARVM LIBRI IIII.

Quibus author ille in diuinis ſcripturis exercitatiſsimus, vniuerſæ Theologiæ ſummam ex orthodoxorum Patrum Decretis atque Sententiis mirabili compendio & arte complexus eſt: vt iure optimo MAGISTER SENTENTIARVM meruerit cognominari. Per Ioannem Aleaume, Pariſienſis Theologiæ profeſſorem, priſtino ſuo nitori nunc primùm verè reſtituti: & indicibus ac numeris authorum libros & capita monſtrantibus, quàm fideliſs. abſoluti.

Singulis libris Titulos, quibus capita diſtinguuntur, præpoſuimus, ex authoris ſententia: vt quod quæritur, facilius occurrat.

Ad calcem operis ſubiiciuntur Articuli erronei, Pariſiis iam olim damnati, atque ab eorum aſſertoribus recantati: Adiectis nonnullis ipſius Magiſtri, in quibus communiter non approbatur.

Poſtremò, Index copioſus in ſingulos libros, materias inſigniores ordine literario continens.

PARISIIS,

Apud Guillielmum des Bois, ſub Sole aureo via ad diuum Iacobum.

1557.

Universidad de Deusto Biblioteca

Universidad de Deusto
Biblioteca

FRANCIS. Bæratij Biturigici in Authoris ac Typographi commendationem Extemporaneum.

Quatuor hos relegas, Lector studiose, libellos:
Hæc ex Lombardo sunt monumenta tibi.
Quisquis amas sacris animum componere rebus,
Hi tibi voluendi nocte dieque libri.
Hîc pietatis opes, rerum doctrina sacrarum,
Hîc tibi proposita est religiosa fides.
Si Christus pater est, mater si Ecclesia, patrem hunc
Ordine tradentem mystica sacra lege.
Aut hic, aut nemo, fidei mysteria nostræ
Tractauit, Christi discutienda gregi.
Hoc poteris studio rabiem frænare lupinam,
Christicolum damni ne quid ouile ferat.
Huius ope arcanos solidósque docebere ritus:
Excipies facilè hinc dogma salutiferum.
Hunc tibi solicitus præli Thibousius arte,
Excussit nitidis, Lector amice, typis.

IOANNES LODOICVS TILETANVS THEOLOGIÆ CANDIDATIS S.

CVM superioribus diebus Petri Lombardi in D. Pauli Epistolas Commentarij ex nostra chalchographia emissi, plausu ingenti à studiosis omnibus, eóque nõ obscuro, prout meruerant, excepti fuissent, mox eodem penè cursu ad eius SENTENTIARVM libros, pro meo instituto animum adieci: quòd ille author in hisce quatuor libellis, vniuersæ Theologiæ summam, ac fidei nostræ compendium contexere voluisse visus esset. Ex quo sacræ scripturæ Candidati ad altiora sibi viam munirent, largamque eruditionem meterent: vel si qui fortè temporis & fortunarum angustia exclusi, aut certè labore tot librorum euoluendorum deterriti ad altiora perueniendi desperatione præsumpta in imo subsisterent, fructus abundè veberes percipere possent: nempè cùm orthodoxorum ferè omnium decreta, sententiæ, testimonia, verba denique & apertè exhibeantur, & commodè veluti in Enchiridion concludantur. Verùm consilium illud retardauit incredibilis & confragosa locorum asperitas, quæ omnia confusa, senticosa, neglectaque ostendebat: ac iam non modo deposueram, sed propemodum abiecerã, nisi me confirmasset vir optimus, ordinis Theologici, & eruditione, & sacrarum literarum professione dignissimus. IOANNES ALEAVME, Lutetiæ suæ non

mediocre ornamentum. Cui quum ſtudium meũ ad authorem hunc edendum aperuiſſem, cùm pro ſua in me beneuolentia, tum erga literas amore ſingulari, difficultatem in ſe omnem recepit. Cuius opera & diligentia quid attulerit, malo eos vobis iudices ferre, qui in hoc ſtadio etiam decurrerunt, quàm hanc noſtram editionem cæterarum cotentione magnificè prædicare. Hoc quidem certè præſtitit, vt Lombardus, Indicibus omnibus exornatus, numeriſque ſuis abſolutus in lucem prodeat, quibus nimis miſerè ſpoliatus antehac fuerat: tantóque ſtudio in his reponendis laborauit, vt non librum modo, ſed etiam capita, atque adeò tomum cuiuſque authoris citati ob oculos propoſuerit: pauciſsimis exceptis quos aſteriſcis notauimus, ne quis temerè quid prætermiſſum quęratur: vbi aut codices citati non extarent, aut inſcriptionum varietate à noſtris differrent. Proinde quicquid hac editione acceſsit, ſcitote humanitati ac ſtudio domini ALEAVME, acceptum vos ferre debere, eáque in illum eſſe voluntate, quam pij huiuſmodi & fructuoſi conatus merentur. Vallete ex noſtra officina chalcohraphica Cal.

DECEMB.

M. D. XXXVII.

INCIPIVNT RVBRICAE *Libri primi.*

Diſtinct. I.

OMnis doctrina eſt de rebus vel de ſignis. 1.A

De rebus quibus fruendum eſt vel vtẽdũ, & de his quę fruuntur & vtuntur. 2.B

Quid ſit frui vel vti. ibidẽ.C

Determinatio eorũ quæ videntur contraria. ibidem.D

Alia determinatio. ibidem.E

Vtrum hominibus ſit vtendum, vel fruendum. 3.F

Hîc quæritur an Deus fruatur, an vtatur nobis. ibid.G

Vtrum vtendum an fruendum ſit virtutibus. ibidẽ.H

Epilogus. 4

DISTINCT. II.

De myſterio Trinitatis & vnitatis. 4.A

Quæ fuerit intentio ſcribentium de Trinitate. ibidẽ.B

Quis ordo ſit ſeruãdus cum de Trinitate agitur. 5.C

Teſtimonia ſanctorũ de Trinitate. ibidem.D

Apertè oſtẽdit quòd nec ſolitudo, nec diuerſitas, nec ſingularitas ibi eſt, ſed ſimilitudo. ibidem.E

Ad idem quod cœperat redit, vt alias authoritates ſupponat. 6.F

Specialia teſtimonia de ſpiritu ſancto. ibid.G

De teſtimoniis nõui teſtamenti. ibidem.H

DISTINCT. III.

De cognitione creatoris per creaturas, in quibus trium veſtigium apparet. 7.A

Prima ratio vel modus quomodo potuit cognoſci Deus. ibidem.B

Secunda, tertia, & quarta ratio qua potuit cognoſci Deus. ibidem. C.D.E

Quomodo in creaturis apparet veſtigium Trinitatis 8.F.G

Quomodo æqualia ſint, quia capiũtur à ſingulis omnia & tota. 9.H.I.K.L

Ex quo ſenſu illa tria dicantur eſſe vnum & vna eſſentia quæritur. ibidem.M

Quod etiam ad ſeinuicem dicuntur relatiuè. ibidẽ.N

Hic aperitur quod ſuprà quę rebatur, ſcilicet quomodo hæc tria dicantur vnum. ibidem.O

Quòd in illa ſimilitudine eſt diſſimilitudo. 10.P

Prima diſſimilitudo. ibid.Q

Altera diſſimilitudo. ibid.R

Alia aſſignatio Trinitatis in anima, ſcilicet mens notitia, amor. ibidẽ.S.T.V.X

Quomodo mẽs per iſta proficit ad intelligẽdum deũ. ibidem.Y

Hîc de ſumma Trinitatis vnitate. 11.Z

DISTINCT. IIII.

Hîc quæritur vtrum concedendum sit, quòd Deus se genuerit. 11.A

Alia quæstio de eodem. ibid. B.& 12.C

Redit ad præmissam quæstionem. s. an deus pater se deum, an alium deum genuerit. 12.D

DISTINCT. V.

Vtrũ diuina essentia genuerit filiũ, vel genita sit à patre, vel de ipsa natus sit filius, vel spiritus sanctus ꝓcesserit. 12.A

Secunda ratio. ibidem.B

Tertia ratio & potior. ibi.C

Huic aduersari videtur Augustinus. 13.D.E.F.& 14.G

Quomodo sint intelligenda præmissa verba Hilarij. 14.H.I.& 15.K

Quòd filius non est de nihilo, sed de aliquo, non tamẽ de materia: sic & spiritus sanctus. 15.L

Quare verbum patris dicatur filius naturæ. 16.M

DISTINCT. VI.

Vtrum pater voluntate genuerit filium, an necessitate: & an volens vel nolens Deus. 16.A.B

Qualiter intelligenda sunt illa verba, pater nec nolẽs nec volens Deus est, nec volens nec nolens genuit filium. 17.C

DISTINCT. VII.

Hîc quæritur an pater potuerit vel voluerit gignere filium. 17.A.B.C

Hîc quæritur quomodo intelligenda sint. 18.D.E

Vtrum pater natura sit potẽs gignere filiũ: & an simplicitate essentiæ dei. 19.A.B

DISTINCT. VIII.

De veritate & proprietate & incommutabilitate & simplicitate essentiæ Dei. 19 A.B

Hîc de incommutabilitate. ibidem.C

Hîc de simplicitate. 20.D

Hîc de spirituali creatura ostẽdit quomodo sit multiplex, & non simplex. ibidem.E

Qualiter deus cùm sit simplex, multiplex tamen dicatur. ibidem.F

Tanta est Dei simplicitas, ꝙ nulli prædicamentorum subiicitur. 21.G

Quòd deus non propriè, sed abusiuè dicitur substãtia. ibidem.H

Quòd nõ est aliquid in Deo quod non sit deus. ibidẽ.I

DISTINCT. IX.

De distinctione trium personarum. 22.A

Hîc de coæternitate filij cũ patre. ibidem.B.C.D.E

Responsio Ambrosij ad idẽ authoritate sulta ibidẽ.F

Inuectio Ambrosij contra hæreticum. ibid.G.H

Quidam præsumunt discutere generationis seriẽ. 23.I

Vtrũ debeat dici, semper gignitur, vel semper genitus est filius. ibidem.K.L.M

Quòd filius semper generatur, confirmatur ex dictis Hilarij. 24.N

Breuiter docet quid de hoc concedendum sit. ibid.O

Argumẽtatio hæretici. ibi.P

DISTINCT. X.

De spiritu sancto ꝙ amor patris & filij propriè dicitur, cùm sit in trinitate amor qui est Trinitas, sicut verbum propriè dicitur sapientia, & tamen tota Trinitas dicitur sapientia. 25.A.B.C

Exemplis firmat eadem nomina propriè & vniuersaliter accipi. ibidem.D.E

Redit ostendere quod proposuerat, scilicet quòd spiritus sanct⁹ sit amor, quo pater à filio & filius à patre diligitur. 26.F.G

Quòd spiritus sanctus sicut communis est patri & filio, ita commune nomen habet proprium. ibid.H

DISTINCT. XI.

Quòd spiritus sanctus procedit à patre & filio, quẽ tamen Græci à filio procedere diffitentur. 26.A & 27.B.C

Quòd Græci in sensu nobiscum conueniunt, etsi verbis differant. 27.D

Authoritatibus Græcorũ ostendit spiritũ sanctũ procedere etiam à filio. ibid.E

DISTINCT. XII.

Vtrum spiritus sanctus priùs vel pleniùs procedat à patre quàm à filio. 28.A

Responsio Augustini ad id quòd primò quærebatur, scilicet an priùs à patre ꝙ à filio processerit. ibid.B

Hîc agitur de eo quòd secũdo quærebatur, scilicet an pleniùs vel magis processerit à patre quàm à filio. ibidem.C.D

Ex eodem sensu dicitur spiritus sanctus esse, & mitti à patre per filium. 29.E

DISTINCT. XIII.

Quare spiritus sanctus cùm sit de substantia patris, nõ dicatur genitus vel filius, sed tantùm procedens. 29.A

Cùm spiritus sanctus nõ dicatur genitus, cur filius dicatur procedere. ibidem.B

Quòd nõ potest distingui à nobis inter generationem filij & processionem spiritus sancti. 30.C.D

An spiritus sanctus debeat dici ingenitus. ibidem.E.F

Determinatio, secũdum di-

uersas acceptiones dicit eos locutos. 31.G
Ex verbis Hieronymi ostenditur ex quo sensu dixit, spiritum sanctum ingenitum. ibidem.H
DISTINCT. XIIII.
De gemina processione spiritus sancti, temporali & æterna. 31.A.B
Quod non solum dona spiritus sancti, sed etiam spiritus deus datur hominibus & mittitur. 32.C
An viri sancti possunt dare spiritum sanctum. ibidē. D.& 33.E.F
DISTINCT. XV.
Quòd spiritus sanctus à seipso datur,& filius ꝙ à seipso mittitur. 33.A.B
Quomodo intelligenda sit missio vtriusque. 34.C
Quòd à spiritu sancto etiam sit filius missus. ibidem.D
Quòd filius etiam sit datus à seipso. ibid.E.F.G
Quomodo intelligẽdum sit illud, A meipso non veni. 35.H
Vtrũ semel tantum sit filius missus,an sæpe. ibidem.I
De duobus modis missionis filij. ibidem.K
Quòd secundum alterũ modum semel sit missus, secũdum alterum sæpe: & secundum alterum modum dicitur missus in mũdum, secundum alterum non. ibidem.L.M
Quare pater non dicitur missus. ibidem.N
Quod filius & spiritus sanctus non sunt quasi minores patre quia missi. 36.O
DISTINCT. XVI.
De missione spiritus sancti quę sit duobus modis visibiliter & inuisibiliter.36.A
Priùs de illo modo missionis qui sit visibiliter agit. ibidem.B
Cùm filius sit minor patre secundum formam creatam, in qua apparuit, cur non & spiritus sanctus similiter.ibidem.C
Quòd filius secundum quòd homo factus est, non modo patre, sed spiritu sancto,& etiam seipso minor est. 37.D
Hilarius aliter dicit, scilicet quòd pater sit maior, nec filius tamen minor.ibid.E
DISTINCT. XVII.
Quòd spiritꝰ sanctus est charitas qua diligimus deum & proximum. 37.A
Pręmittitur quiddam ad hãc ostensionem necessarium, scilicet quòd spiritus sanctus est charitas, qua diligimus deum & proximũ. 38.B
Authoritatibus ita esse confirmat. ibidem.C

Quod fraterna dilectio est deus: nec pater vel filius, sed tantũ spiritus sanctus. ibidem.D
Quòd non est dictum illud per causam,Deus charitas est:sicut illud, Tu es patiẽtia mea,& spes mea. 39.E
Quomodo spiritus sanctus mittatur vel detur nobis. ibidem.F
Vtrum spiritus sanctus augeatur in homine,vel minus vel magis habeatur, vel detur: & an detur habẽti vel nõ habẽti.ibid.G
Responsio ad primam quæstionem. 40.H
Responsio ad secundã.ibid.I
Authoritate confirmat vtrãque responsionem.ibid.K
Quòd aliqui dicunt spiritũ sanctum non esse charitatem qua diligimus deum & proximum. ibid.L
Responsio ad prædicta determinãs authoritates. 41.M
Determinatio primæ authoritatis. ibid.N
Determinatio secũdæ.ibi.O
Aliud obiiciunt. ibid.P
Quòd alias inducunt rationes & authoritates ad idẽ probandum. ibid.Q
Quòd charitas est motus vel affectio animi. ibid.R
Responsio determinans authoritates. ibid.S
An concedendum sit ꝙ per donum dentur dona.42.T
DISTINCT. XVIII.
Vtrum eadem ratione spiritus sanctus dicatur donũ & datum siue donatum. 42.A
Quare ita esse videtur. ibidem.B
Responsio quare datum siue donatum dicatur spiritus sanctus. ibid.C
Hîc quare donum. ibid.D
Quæritur cui donabilis.43.E
Quòd sicut filius nascendo accepit non tantum vt esset filius, sed etiam essentia: ita & spiritus sanctus procedendo accepit non tãtùm vt esset donum,sed etiam vt essentia. ibid.F
Quòd ex prædictis videtur ꝙ filius non tantùm sit filius natiuitate,sed etiã de simili essentia, & spiritus sanctus processione.44.G
Exponit verba Hilarij. ibidem.H
Quòd spiritus sanctus dicitur donum & donatũ secundum duos modos prę dictos processionis,qui secundum ꝙ donum est refertur ad patrẽ & filium: secundum ꝙ datum, ad eum qui dedit, & ad eos quibus datur. ibid.K
An filius cùm sit nobis datus possit dici noster vt spiritus sanctus. ibid.L

Vtrũ spiritus sanctus ad seipsum referatur. 45.M
DISTINCT. XIX.
De æqualitate trium personarum. 45.A
Quòd eternitas & magnitudo & potentia in deo vnũ sunt, etsi videantur diuersa. ibid.B
Quod aliqua personarum aliã non excedit magnitudine: quia non est maior vna persona alia, nec maius aliquid duæ quã vna, nec tres quã duæ vel vna. 46.C.D
Quomodo dicitur pater esse in filio, & filius in patre, & spiritus sanctus in vtroq;. ibidem.E
In Trin. alius alium non superat. 47.F
Quod nulla personarũ pars est in trinitate. 47.G
Quare tres personę dicantur summè vnum. ibidem.
Cùm dicimus tres personas esse vnam substãtiam vel essentiã, nec vt genus de speciebus, nec vt speciem de indiuiduis prædicam⁹: quia nõ est essentia gen⁹, & persona species, vel essentia species & personæ ĩdiuidua. ibi.H.& 48.I.K
Quod nec secundum materialẽ causam dicantur tres personę vna essentia. 48.L
Nec ita dicuntur tres personæ vna essentia, vt tres homines vna natura vel vni⁹ naturę. ibi.M.N.& 49.O.P
Vtrum tres personæ differãt in numero, quæ in proprietatibus distinctæ sunt. 49.Q
Quare tres personæ simul nõ sint maius aliquid quã vna. ibidem.R.& 50.S
Quod deus non est dicendus triplex sed vnus. 50.T.V
DISTINCT. XX.
Quod aliqua personarũ non excellit aliã potentia. 50.A
Quod non minus potest filius quàm pater. ibid.B
De obiectionibus hæreticis cõtra hoc, & respõsionibus catholicis. 51.C.D.E.F.G
DISTINCT. XXI.
Quomodo posit dici solus pater vel solus filius vel solus spiritus sanctus, cũ sint inseparabiles. 51.A
Vtrum debeat dici solus pater est deus, vel solus fili⁹ est deus, vel solus spiritus sanctus est deus: an pater est solus deus, filius est solus deus, spirit⁹ sanctus est solus deus. 52.B
Quomodo trinitas dicatur solus deus, cùm ipsa sit cũ spiritibus & animabus sanctis. ibid.C.D
DISTINCT. XXII.
De nominũ differentia quibus vtimur loquentes de deo. 53.A
De hoc nomine quod est trinitas. ibid.B
De his quæ tẽporaliter deo conueniunt, & relatiuè dicuntur. ibid.C
De his quæ tẽporaliter deo conueniunt, & non relatiuè dicuntur. ibid.D
De his quæ propriè ad singulas personas pertinent, & de his quæ vnitatem essentiæ significãt. ibi.E.& 54.F
DISTINCT. XXIII.
De hoc nomine quod est psona, quod cum secundũ substantiam dicatur, tamẽ non singulariter, sed pluraliter accipitur in summa. 54.A.B.C
Qua necessitate dictum sit, tres personæ à Latinis, & à Græcis, tres hypostases vel substantiæ. 55.D.E
Quare non dicimus patrẽ & filium & spiritum sanctũ esse tres deos vt tres personas. ibid.F
Cur non dicimus tres essentias vt tres personas. ibid. G.& 26.H
Quod in trinitate nõ est diuersitas vel singularitas vel solitudo, sed vnitas & trinitas & distinctio & identitas. 56.I
Quod non debet dici deus multiplex. ibid.K
DISTINCT. XXIIII.
Quid significetur his nominibus vn⁹ vel vna, duo vel duæ, tres vel tria, trinus vel trinitas, plures vel pluralitas, distinctio vel distinctę, cùm his vtimur de deo loquentes. 57.A
Magis illa dicuntur ad excludendum ea quæ non sunt in deo, quàm ad ponendũ aliqua. ibid.B
Quid per vnũ significetur cũ dicitur, vnus deus. ibidẽ.C
Quo sensu dicitur vnus est pater, vel vnus est filius. ibidem.D
Quid per ternarium significetur cum dicitur, tres personæ. ibid.E
Quid per duo, cùm dicitur, duæ personæ, vel pater & filius duo sunt. ibid.F
Ex quo sensu dicitur in personis distinctio, vel personæ distinctæ. 58.G
Quomodo ibi accipiatur discretio. ibidem.H
Quomodo trinitas ibi accipiatur. ibid.I
Hoc videtur cõtrarium esse prædictis. ibid.K
DISTINCT. XXV.
Quid significetur hoc nomine, persona, in plurali numero, scilicet cùm dicitur personę. 58.A.B.& 59.C.D
De triplici acceptione huius nominis, persona, in trinitate. 59.E.F.& 60.G.H

Ex quo sensu dicatur, Alia persona patris, alia filij, alia spiritus sancti, siue ali⁹ in persona pater, alius in persona filius, ali⁹ in persona spiritus sanctus. 60. I.K.L.& 61.M

DISTINCT. XXVI.

De hoc noīe hypostasis.61.A

De proprietatibus personarum & de nominibus earū relatiuis. 62.B

Quòd non omnia dicuntur de deo secundum substantiam: quædam enim secū dū relationem, non tamē secundum accidēs.ibid.C

Quare dicatur propriū esse vnigeniti filiū dei esse, cū etiā homines sint filij dei. ibidem.D

Quòd homo dicitur fili⁹ trinitatis,& trinitas pater hominum. 63.E

Quòd spiritus sanctus eadē proprietate donum dicitur,qua spiritus sanct⁹, & vtroq; modo relatiuè ad patrem & ad filiū. ibid.F

Vtrum pater vel filius vel trinitas ipsa possit dici spirit⁹ sanctus. ibidem.G

Quòd non omnia quæ relatiuè dicuntur suis ad se vicissim respondent vocabulis.64.H

DISTINCT. XXVII.

Quæ sint illæ proprietates quibus distinguuntur personæ. 64.A.B

Quòd nō omnino est idem dicere esse patrē & genuisse vel habere filium. 65.C

Quòd proprietates determinant hypostases non substantiam,id est, naturam. ibidem. D.E.F

De generali regula eorū quę ad se,& eorum quæ relatiuè dicuntur. 66.G

An secundum substātiam dicatur deus de deo,& huiusmodi. ibidem.H.I

DISTINCT. XXVIII.

Quòd non tantùm tres sint proprietates personarum. 66.A

An solus pater debeat dici non genitus vel nō filius sicut dicitur ingenitus. 67.B

De proprietate quam notat ingenitus. ibid.C

Responsio Ambr. contra Arrianos de ingenito. 68.D

An diuersum sit esse patrem & filium esse. ibid.E

Si sapiētia genita dicitur secundū relationem vel secundū substantiam. ibid.F

De imagine. 69.G

DISTINCT. XXIX.

De principio. 69.A

Quòd ab æterno pater est principium & filius, sed & spiritus sanctus. ibidem.B

Quomodo pater sit principium filij,& ipse cum filio spiritus sancti. 70.C

An eadē notione pater & filius sit principiū spiritus sancti. 71.D

DISTINCT. XXX.

De his quæ temporaliter de deo dicūtur & relatiuè secūdum accidēs, q̄ nō deo sed creaturis accidit. 71. A.B

An spirit⁹ sanctus dicatur datum vel donatum relatiuè ad se,cùm à se detur.72.C

DISTINCT. XXXI.

An filius dicatur æqualis vel similis patri secundū substantiam. 72. A.B

De sententia sancti Hila.qua trinitatē personarū ꝓpriā ostendit. 73.C.D.E.F.G

Quare patri attribuitur vnitas. 74.H

Quare pater & filius dicātur esse vnū vel vnus deus,sed non vnus. ibidem.I

Quare dicitur æqualitas esse in filio. 75.K

Quare in spiritu sancto dicitur esse vtriusq; cōcordia vel connexio. ibidē.L

DISTINCT. XXXII.

Vtrum pater vel fili⁹ eadem dilectione se diligant quę procedit ab vtroq;, id est, spiritu sancto. 75.A.B

Vtrum pater sit sapiens sapiētia quam genuit. 76 C.D

An filius sit sapiens seipso vel per seipsum. ibidem.E

An vna sit tantùm sapientia patris. 77.F

Sicut in trinitate est dilectio quæ est trinitas, & tamen spiritus sanct⁹ est dilectio quæ nō est trinitas: nec ideo sunt duæ dilectiones, ita & de sapientia. ibid.G

Quare pater non dicitur sapiens sapiētia genita sicut dicitur diligēs dilectione quæ ab ipso procedit. ibidem.H.I

DISTINCT. XXXIII.

Vtrū proprietates personarū sint ipsæ ꝓsonę vel diuina vsia. 78. A.B.C.D.E.F.G.

Quomodo proprietates possunt esse in natura dei,nec eā determinent. 80.H.I.K

DISTINCT. XXXIIII.

De verbis Hilarij,quibus secūdum prauorum intelligētiam videtur dicere nō idem esse diuinam naturā & rem naturæ,& non idē esse deum & quod dei est. 81.A.B.C.D

Vtrū ita possit dici vnus de⁹ trium personarum,vt dicitur vna essentia trium personarum: & tres personæ vnius dei, vt tres personæ vnius essentiæ. 83.E

Quòd potentia,sapientia,bonitas in scriptura interdū ad personas distinctè referuntur. ibidem. E

Quare patri potentia,filio sa

pientia, ſpiritui ſancto bonitas tribuatur, cū ſit vna ſapientia, potētia, bonitas trium. ibidem.G.H
De hoc nomine Homouſiō vbi in authoritatem receptum ſit, & quid ſignificet. ibidem. I.K.L
DISTINCT. XXXV.
De ſcientia, præſcientia, prouidētia, diſpoſitione, & p̄deſtinatione dei. 84.A
De quibus ſit præſcientia vel prouidentia. ibidem.
De quibus ſapientia vel ſciētia. ibidem.
Vtrum præſciētia vel diſpoſitio vel prædeſtinatio dei eſſe potuerit ſi nulla eſſēt futura. ibidem.B.C
Quòd ſciētia dei de temporalibus eſt & æternis. 85.D
Quomodo oīa dicūtur eſſe i deo & vita in eo. ibidē.E.F
DISTINCT. XXXVI.
Vtrum omnia debeant dici eſſe in dei eſſētia, vt in dei cognitione vel preſciētia eſſe dicuntur. 86.A.B
Qua ratione bona dicūtur eſſe in deo & non mala. 87.C
Vtrū idē ſit omnino eſſe ex deo, & p̄ ipſum, & in ipſo. ibidem. D
Quòd omnia ſunt in quolibet triū, & per ipſum, & in ipſo. ibidem.E
Quòd nō omnia quæ ex deo ſunt, etiam de ipſo ſunt. ibidem. F.G
DISTINCT. XXXVII.
Quib⁹ modis dicitur eſſe de⁹ in rebus. 88.A
Quòd deus non vbicunque eſt habitat, ſed econuerſo. ibidem. B
Vbi erat deus antequā eſſet creatura. 89.C.D.E.F.G
Quòd deus cùm ſit in omnibus rebus eſſentialiter, nō tamen coinquinatur ſordi bus rerum. 90.H
Cùm deus ſit vbique & ſemper, non tamē localis, nec loco nec tempore mouetur. ibidem.I
Quibus modis aliquid dicatur locale vel circūſcriptibile. ibidē.
Quid ſit mutari ſecūdum tē pus. 91.K
Vtrum ſpiritus creati ſint locales & circunſcriptibiles. ibidem. L.M.N
Quòd deus eſt vbiq; ſine locali motu. 92.O.P.Q
DISTINCT. XXXVIII.
An ſcientia vel præſcientia dei ſit cauſa rerū, vel econuerſo. 93.A.B.C.D
Vtrum præſcientia dei poſſit falli. 94.E
DISTINCT. XXXIX
Vtrum ſcientia dei poſſit augeri vel minui vel aliquo modo mutari. 95.A
An deus poſſit nouiter vel ex tempore ſcire vel præſcire aliquid. ibidem.B
Vtrum deus poſſit ſcire plura quàm ſcit. 96.C
Quòd deus & ſemp & ſimul ſcit omnia. ibidem.D.E
DISTINCT. XL.
An aliquis prędeſtinatus poſſit dānari vel reprob⁹ ſaluari. 96.A.B.C.
Quid ſit reprobatio dei, & in quibus cōſideretur: & quis ſit p̄deſtinationis effectus 97.D
DISTINCT. XLI.
Vtrum aliquod ſit meritum obdurationis vel miſericordiæ. 98. A.B.C.D.E
De variis ſuper hoc carnaliū opinionib⁹, an ea q̄ ſcit ſemel deus vel preſcit, ſemp ſciat vel præſciat, & ſemp ſcierit & p̄ſcierit. 100.F.G
DISTINCT. XLII.
De omnipotentia dei, quare dicatur omnipotens, cùm nos multa poſſimus quæ ipſe non poteſt. 100.A
Quomodo dicatur deus omnia poſſe. 101.B.C.D
De omnipotentia dei ſecundum duo cōſideratur. ibidem.E.F.G.H
DISTINCT. XLIII.
Inuectio contra illos qui deū dicūt nil poſſe niſi q̄ vult & facit. 102. A.B.C.D.E
DISTINCT. XLIIII.
An deus poſſit facere aliquid melius q̄ facit, vel alio vel meliori modo. 104.A.B.C
Vtrū poſſit deus ſemper omne quod potuit. 105.D
DISTINCT. XLV.
De voluntate dei quæ eſſentia dei eſt, & de ſignis ei⁹. 106.A.B
De intelligētia harum locutionum, deus ſcit, vel deus vult, deus ſcit omnia, vel vult aliquid. ibidem.C
Quòd dei volūtas ſummè bona cauſa eſt omniū quę naturaliter ſunt: cuius cauſa non eſt quęrēda, quia prima & ſūma cauſa eſt omnium. ibidem.D.E.
Quibus modis accipitur dei voluntas. 107.F
Quòd pręceptio, prohibitio, permiſsio, cōſilium, operatio, nomine voluntatis interdū intelliguntur vel accipiuntur. ibidem.G.H.I
Vtrū deus velit ab omnibus fieri ea quæ præcipit, vel non fieri ea quę prohibet. 108. K.L.M
DISTINCT. XLVI.
Quòd voluntas dei quæ ipſe eſt, in nullo caſſari poteſt. 108.A
Quomodo intelligēdum ſit illud, Volui cōgregare filios tuos, & noluiſti: & illud, Quivult oēs homines ſaluos fieri. ibidem. B.C
Vtrum mala deo nolente vel volente fiant. 109.D

Universidad de Deusto
Biblioteca

Quomodo sit intelligẽdum illud Augu. Mala fieri bonum est. ibidem. E. F. G
De multiplici acceptione boni. 110. H
Quòd mala vniuersitati valent. 111. I. K
Quòd in deo non est causa vt sit deterior homo. ibi. L. M
Obiectio quorũdam sophistica, qua probare nitũtur ex deo esse q̃ mala fiant. 112. N
Responsio, vbi concedit omne verum esse à deo, & sophisma aperit. ibidem. O
Partem quæstionis approbat illorũ qui dicũt deum nõ velle mala fieri. ibidem. P
DISTINCT. XLVII.
Quomodo volũtas dei de homine impletur quocũque se vertat. 112. A
Ex quo sensu quędam dicuntur fieri contra dei volũtatem. 113. B
Quare præcepit deus omnib⁹ bona facere & malavitare, etsi nõ id ab omnib⁹ vult impleri. ibidem. C
DISTINCT. XLVIII.
Quòd homo aliquãdo bona volũtate aliud vult quàm deus: & mala idem quod deus.
Quòd dei volũtas per malas hominũ volũtates impletur. ibidem. B. C
Vtrum placueritviris sanctis quòd Christus moreretur & pateretur. ibidem. D
Vtrũ passiones sanctorũ debeamus velle. 115. E

INDICIS LIB. I.
FINIS.

ERRATVM.

Folio 126. pagina secunda versu primo & secundo, lege per angelos sanctos: quia subdit eis angelos malos, & cæ.

Petri Lombardi, Epis
COPI PARISIENSIS IN LI
BROS SENTENTIARVM
PROLOGVS.

SVPIENTES ALIQVID DE penuria ac tenuitate nostra cum pauperculæ in gazophylaciũ domini mittere, arduo scandere, opus vltra vires nostras agere præsumpsimus, consummationis fiduciam, laborísque mercedem in Samaritano statuentes, qui prolatis in curationem semiuiui duobus denariis, supereroganti cuncta reddere professus est. Delectat nos veritas pollicentis: sed terret immensitas laboris. Desiderium hortatur proficiendi, sed dehortatur infirmitas deficiendi, quam vincit zelus domus Dei. Quo inardescentes, fidem nostram aduersus errores carnalium atque animalium hominum, Dauidicæ turris clypeis munire, vel potiùs munitam ostendere, ac theologicarum inquisitionum abdita aperire, necnon & sacramẽtorum Ecclesiasticorum pro modulo intelligentiæ nostræ notitiam tradere studuimus: Non valentes studiosorum fratrum votis iure resistere, eorum in Christo laudabilibus studiis, lingua, ac stylo nos seruire flagitantium: quas bigas in nobis agitat Christi charitas. Quanuis non ambigamus omnem humani eloquij sermonem calumniæ atque contradictioni æmulorum semper fuisse obnoxium: quia dissentientibus voluntatum motibus, dissentiens quoque fit animorum sensus: vt cùm omne dictum veri ratione perfectum sit, tamen dum aliud aliis aut videtur, aut complacet, veritati vel non intellectæ, vel offendenti, & impietatis error obnitatur, ac volũtatis inuidia resulter: quã Deus seculi huius operatur in illis diffidentiæ filiis, qui non rationi voluntatem subiiciunt, nec doctrinæ studium impendunt: sed his quæ somniarunt sapientiæ verba coaptare nituntur, non veri, sed placiti rationem sectantes: quos iniqua

Luc. 21. a
Mar. 12. b
Luc. 10. f
Ex August. 3. lib. de Trinit. in proœmio.
Can. 4. b
Ex eodem Aug. loco citato.
Ex Hilario in principio. 10. de Trinit.
2. Co. 4. a
Ephe. 2. a

Universidad de Deusto
Biblioteca

voluntas non ad intelligẽtiam veritatis, ſed ad defenſionem placentiũ incitat: non deſiderantes doceri veritatẽ, ſed ab ea ad fabulas cõuertẽtes auditũ. Quorũ profeſsio eſt magis placita q̃ docenda cõquirere: nec docẽda deſiderare, ſed deſideratis doctrinam coaptare, quæ habent rationem ſapientię in *ſuperſtitione. Quia fidei defectionem ſequitur hypocriſis mẽdax: vt ſit in verbis pietas, quã amiſerit cõſcięntia: ipſãmq; ſimulatã pietatem omni verborũ mendacio impiã reddunt: falſæ doctrinæ inſtitutis, fidei ſanctitatem corrũpere molientes: auriúmque pruriginẽ ſub nouello ſui deſiderij dogmate aliis ingerentes: qui cõtentioni ſtudentes cõtra veritatẽ ſine fœdere bellant. Inter veri nãque aſſertionẽ & placiti defenſionẽ pertinax pugna eſt: dum ſe & veritas tenet, & ſe vôluntas erroris tuetur. Horũ igitur & deo odibilem eccleſiã euertere, atq; ora oppilare (ne virtus nequitiæ in alios effundere queant) & lucernam veritatis in candelabro exaltare volentes, in labore multo ac ſudore hoc volumẽ (deo præſtãte) cõpegimus, ex teſtimoniis veritatis in æternũ fundatis in quatuor libris diſtinctũ. In quo maiorum exempla doctrinámq; reperies: in quo per dominicæ fidei ſyncerã profeſsionem vipereæ doctrinę fraudulentiã prodidimus, aditum demõſtrãdæ veritatis cõplexi, nec periculo impiæ profeſsionis incerti, temperato inter vtrũque moderamine vtẽtes. Sicubi verò parum vox noſtra inſonuit, nõ à paternis diſceſsit limitibus. Non igitur debet hic labor cuiquã pigro vel multùm docto videri ſuperfluus: cũ multis impigris multíſq; indoctis, inter quos etiã & mihi ſit neceſſarius: breui volumine cõplicãs patrum ſententias, appoſitis eorũ teſtimoniis: vt non ſit neceſſe quærenti librorũ numeroſitatẽ euoluere, cui breuitas quod quæritur offert ſine labore. In hoc autẽ tractatu non ſolùm pium lectorem, ſed etiam liberũ correctorem deſidero: maximè vbi profunda verſatur veritatis quæſtio, quæ vtinã tot haberet inuentores, quot habet cõtradictores. Vt autẽ quod quæritur faciliùs occurrat, titulos, quibus ſingulorum librorum capitula diſtinguntur, præmiſimus.

2. ad Ti. 4. a
Col. 2. d
1. ad Tim. 4. c
* ſuperficie.
2. Ti 4. b
Mat. 5. b
Ex aug. in proœm. 3. de Tri.
Ex loco ſuprà citato.
De materia huius libri, & librorũ diuiſione. Lib. 1. c. 2.

DE MYSTERIO TRINITATIS
LIB. I. DISTINCTIO I.

VEteris ac nouæ legis continentiam, diligenti indagine, etiã atque etiã conſiderãtibus nobis, præuia dei gratia,

innotuit ſacræ paginæ tractatũ circa res, vel ſigna præcipuè verſari. vt enim egregius doctor Aug. ait in libro de Doctr. Chriſt. Omnis doctrina vel rerũ eſt vel ſignorũ: ſed res etiã per ſigna diſcuntur. Propriè autem hîc res appellantur, quæ non ad ſignificandũ aliquid adhibentur: ſigna verò, quorum vſus eſt in ſignificando. Eorum autẽ aliqua ſunt, quorũ omnis vſus eſt in ſignificando non in iuſtificando: quibus non vtimur, niſi aliquid ſignificandi gratia, vt aliqua ſacramenta legalia. Alia quę nõ ſolùm ſignificant, ſed conferũt quod intus adiuuet, ſicut euangelica ſacramẽta. Ex quo apertè intelligitur, quæ hîc appellentur ſigna, res illæ videlicet, quæ ad ſignificandum aliquid adhibẽtur. Omne igitur ſignũ etiã res aliqua eſt. Quod enim nulla res eſt, vt in eodem Aug. ait, omnino nihil eſt. Non autem ediuerſo omnis res ſignũ eſt: quia non adhibetur ad ſignificandum aliquid. Cúmque his interderit theologorum ſpeculatio ſtudioſa atque modeſta: diuinam ſcripturam formam præſcriptã in doctrina tenere aduertet. De his ergo nobis aditum ad res diuinas aliquatenus intelligendas, Deo duce, aperire volentibus diſſerẽdum eſt: & primum de rebus, poſtea de ſignis diſſeremus.

Res. Signa. Li. & loc. citatus.

De rebus communiter agit.

Id ergo in rebus conſiderandum eſt, vt in eodẽ

Aug. ait, quòd res aliæ ſunt, quibus fruendum eſt: aliæ, quibus vtendum eſt: aliæ, quæ fruuntur & vtuntur. Illæ, quibus fruendum eſt, nos beatos faciunt. Iſtis, quibus vtendũ eſt, tẽdẽtes ad beatitudinem adiuuamur, & quaſi adminiculamur, vt ad illas res, quæ nos beatos faciũt, peruenire, eiſque inhærere poſsimus. Res verò, quæ fruuntur & vtuntur, nos ſumus quaſi inter vtraſque cõſtituti, & angeli, & ſancti. Frui autem eſt amore alicui rei inhærere propter ſeipſam. Vti verò, id quod in vſum venerit referre ad obtinendũ illud quo fruendum eſt: aliàs abuti eſt, non vti: nam vſus illicitus abuſus vel abuſio nominari debet. Res igitur quibus fruẽdum eſt, ſunt Pater, & Filius, & Spiritus ſanctus. Eadẽ tamẽ Trinitas quædã ſumma res eſt, cõmuníſq; omnibus fruentibus, ea ſi tamẽ res dici debet, & non rerũ omnium cauſa, ſi tamen & cauſa. Non enim facilè poteſt inueniri nomen, quod tantæ excellentiæ conueniat, niſi quòd meliùs dicitur Trinitas hæc,

Lib. 1. c 3.
Quid ſit frui & quid vti. Idẽ eodẽ lib. cap. 4. Idẽ l. 1. c 5. quib⁹ rebus fruendum eſt. Li. 1. ca. 5. Quib⁹ rebus vtendum eſt.

vnus Deus. Res autẽ, quibus vtendum est, mũdus est, & in eo creata. Vnde Aug. in eodẽ. Vtendũ est hoc mũdo, nõ fruẽdũ, vt inuisibilia Dei per ea quæ facta sunt intellecta conspiciantur, id est, vt de tẽporalibus æterna capiãtur. Item in eodẽ: In omnib⁹ rebus illæ tãtùm sunt, quibus fruẽdũ est, quę æternę & incõmutabiles sunt, cæteris autẽ vtendũ est, vt ad illarũ p-fruitionẽ perueniatur. Idem Aug. in 10. lib. de Trin. Fruimur cognitis, in quibus ipsis propter se volũtas delectata cõquiescit: vtimur verò eis, quę ad aliud referimus, quo fruendũ est.

Lib. 1. c. 4 Rom. 1. c Cap. 22. Cap. 10.

Item quid interſit inter Frui, & Vti aliter quam ſuprà. C

Cap. 11.

Notandum verò quòd idem Aug. in libro 10, de Trinit. aliter quã suprà accipiens, Vti & Frui, sic dicit: Vti, est assumere aliquid in facultatem voluntatis: Frui autem, est vti cum gaudio: non adhuc spei, sed iam rei: ideóque omnis qui fruitur, vtitur: assumit enim aliquid in facultatẽ volũtatis cum fine delectationis. Non autem omnis qui vtitur, & fruitur: si id quod in facultatẽ voluntatis assumit, nõ propter ipsum, sed propter aliud appetit. Et attẽde quia videtur Aug. dicere illos frui tantùm, qui in re gaudent, non iam in spe: & ita in hac vita non videmur frui, sed tantùm vti, vbi gaudemus in spe, cum suprà dictum sit, Frui esse amore inhærere alicui rei propter se: qualiter etiam hìc multi adhęrent Deo.

In lit. B huiusdiſt.

Determinatio eorum quæ videntur contraria. D

1. Co. 13. d

Hæc ergo, quæ sibi contradicere videntur, sic determinamus, dicentes nos & hìc & in futuro frui: sed ibi propriè, & perfectè, & plenè, vbi per speciem videbimus quo fruemur: hìc autem, dum in spe ambulamus, fruimur quidem, sed non adeò plenè. vnde in lib. 10. de Trinit. Fruimur cognitis, in quibus voluntas est. Idem in lib. de Doct. Christ. ait: Angeli illo fruentes iam beati sunt, quo & nos frui desideramus: & quantum in hac vita iam fruimur, vel per speculum, vel in ænigmate, tanto nostram peregrinationem & tolerabiliùs sustinemus, & ardentiùs finire cupimus.

Cap. 10. Li. 1. c. 34

Alia determinatio. E

Potest etiam dici quòd qui fruitur etiam in hac vita, non tãtùm habet gaudium spei, sed etiam rei: quia iam delectatur in eo quod diligit, & ita iam rem aliquatenus tenet. Constat igitur quòd debemus Deo frui, & non vti. Illo

enim, vt ait Aug. frueris quo efficieris beatus, & in quo spem ponis, vt ad id peruenias. De hoc idẽ ait in lib. de Doct. Chri. Dicimus nos ea re frui, quã diligimus propter se, & ea re fruẽdũ nobis esse tantũ, qua efficimur beati: cęteris verò vtendũ. Frequẽter tamen dicitur frui, cũ delectatione vti. Cùm enim adest quod diligitur, etiã delectationẽ secum gerit: si tamen per eam transieris, & ad illud vbi permanendum est, eã retuleris, vteris ea: & abusiuè non propriè diceris frui. Si verò inhæseris atque permanseris, finẽ in ea ponens lætitiæ tuæ: tũc verè & propriè frui dicendus es: quod non est faciẽdum, nisi in illa Trinitate, id est, summo & incommutabili bono.

Lib. 1. de Doctrin. Chri. c. 31 Aug. li. eodẽ c. 33.

Vtrum hominibus ſit vtendum, an fruendum. F

Cùm autem homines, qui fruuntur & vtuntur aliis rebus, res aliquæ sint, quæritur vtrum se frui debeãt, an vti, an vtrunq;. Ad quod sic respõdet Augustinus in lib. de Doct. Christ. Si propter se homo diligendus est, fruimur eo: si propter aliud, vtimur eo. Videtur autem mihi propter aliud diligendus. Quod enim propter se diligendum est, in eo constituitur beata vita: cuius etiam spes hoc tempore nos consolatur. In homine autem spesponenda non est: quia maledictus est, qui hoc facit. Ergo si liquidè aduertas, nec seipso quisquã frui debet: quia diligere se propter se non debet, sed propter illud quod fruendum est. Huic autem contrarium videri nõ debet, quod Apost. ad Philemonẽ loquens, ait: Ita frater ego te fruar in domino. Quod ita determinat Augustinus. Si dixisset tantùm *te fruar*, & non addidisset, *in domino*, videretur finem dilectionis ac spem constituisse in eo: sed quia illud addidit, *in domino*, se finem posuisse, eodémque frui significauit. Cùm enim (vt idem Aug. ait) homine in Deo frueris, Deo potiùs quàm homine frueris.

Cap. 22.

Hiere. 17

Cap. vnico Aug. in libr. de Doctri. Chri. c. 33,

Ibidem.

Hic quæritur an Deus fruatur, an vtatur nobis. G

Sed cùm Deus diligat nos, vt frequenter scriptura dicit, quæ eius dilectionem erga nos multùm commẽdat, quęrit Augustinus quomodo diligat, an vt vtens, an vt fruẽs: & procedit ita, Si fruitur, eget bono nostro quod nemo sanus dixerit, ait enim propheta, Bonorum meorum non eges. Omne enim bonum nostrum vel ipse est, vel ab ipso est: nõ ergo fruitur nobis, sed vtitur. Si enim nec fruitur, nec vtitur,

Ad Ep. 2. Aug. ẽ Libr. 1. de Doctr. Chri. c. 31. & 32. Pſal. 15.

Universidad de Deusto
Biblioteca

non inuenio quomodo diligat nos. Neque tamen sic vtitur nobis, vt nos aliis rebus. Nos enim res quib⁹ vtimur, ad id referimus, vt Dei bonitate perfruamur: Deus verò ad suã bonitatẽ vsum nostrum refert. Ille enim miseretur nostri propter suã bonitatem: nos autẽ nobis inuicẽ, propter illius bonitatẽ. Ille nostri miseretur, vt se pfruamur: nos verò inuicẽ nostri miseremur, vt illo fruamur. Cũ enim nos alicuius miseremur, & alicui consulimus, ad eius quidem facimus vtilitatem, eámque intuemur: sed & nostra fit consequens, cũ misericordiam, quam aliis impendimus, non relinquit deus sine mercede. Hæc autem merces summa est, vt ipso fruamur. Itẽ quia bonus est, sumus: & inquãtum sumus, boni sumus. Porrò etiam quia iustus est, non impunè mali sumus: & inquantum mali sumus, intantum etiam minùs sumus. Ille ergo vsus, quo nobis vtitur Deus, non ad eius, sed ad nostram vtilitatem refertur: ad eius verò tantummodo bonitatem.

Aug. li. 1 de Doct. Christia. Cap. 30.

Ex eodẽ lib. ca 32. Matt. 5.

Vtrum vtendum, an fruendum sit virtutibus. H

Hic considerandum est, vtrum virtutibus sit vtendum, an fruendum.

Quibusdam videtur quod eis sit vtendum, & non fruendum: & hoc confirmant authoritate Aug. qui, vt prætaxatum est, dicit non esse fruendũ nisi Trinitate, id est, summo & incommutabili b ono. Item dicunt ideo nõ esse fruẽdum eis, quia propter se amandæ non sunt, sed propter æternam beatitudinem. Illud autem quo fruẽdum est, propter se amandum est. Sed q̃ virtutes propter se amandæ non sint, imò propter beatitudinem solam, probant authoritate Aug. qui in lib. 13. de Trin. contra quosdam ait, Fortè virtutes, quas propter solam beatitudinẽ amamus, sic nobis persuadere audent, vt ipsam beatitudinẽ non amemus: quod si faciunt, etiam ipsas vtique amare desistimus, quando illã, propter quam solam istas amauimus, non amamus. Ecce his verbis videtur Aug. ostendere quòd virtutes nõ propter se, sed propter solã beatitudinem amandæ sint. Quod si ita est: ergo eis fruendum non est: Aliis verò contrà videtur. s. quòd fruendum eis sit, quia propter se petendæ & amãdæ sunt. Et hoc confirmant authoritate Ambr. qui ait super illum locũ epistolæ ad Gal. Fructus autem spiritus est, charitas gaudiũ, pax, patiẽtia, &c. At hîc non nominat opera, sed fructus, quia

In litera E hui⁹ primæ distin. id habe. Lib. 1. de Doctrin. Chri. c. 33 Cap 8. Nõ reperitur in Ambro. cõmẽtariis sed in glosa interlinearis, super hoc verbo ad Gal. Cap. 5.

propter se petenda sunt: si verò propter se petenda sunt, ergo & propter se amãda. Nos autẽ harũ quæ videtur authoritatũ repugnantiã de medio eximere cupientes, dicimus quòd virtutes propter se petẽdæ & amãdæ sunt: & tamen propter solam beatitudinẽ. Propter se quidẽ amãdæ sunt, quia delectãt sui possessores syncera & sancta delectatione, & in eis pariũt gaudium spirituale. Veruntamen nõ est hîc consistendũ, sed vltrà gradiendũ. Non hîc hæreat dilectionis gressus: neque hîc sit dilectionisterminus: sed referatur hoc ad illud summũ bonum, cui soli omnino inhærendũ est: quia illud propter se tantum amandum est, & vltra illud nihil quærendũ est: illud est enim supremus finis: Ideo Aug. dicit quòd eas diligimus propter solã beatitudinẽ: non quin eas propter se diligamus: sed quia idipsum quod eas diligimus, referimus ad illud summum bonũ, cui soli inhærendũ est, in eo permanẽdũ, finisq; lætitiæ ponendus: quare virtutibus nõ est fruendũ. Sed dicet aliquis, Frui est amore inhærere alicui rei propter seipsam, vt prædictum est. Si ergo propter se virtutes amandæ sunt, & eis fruendum est. Ad quod dicimus, in illa descriptione, vbi dicitur, propter seipsam: intelligendũ est tantummodo, vt. s. ametur propter seipsam tãtum, vt nõ referatur ad aliud, sed ibi ponatur finis, vt suprà ostendit Aug. dicens: Si inhæseris atque permãseris finem ponens lætitiæ, tunc verè & propriè frui dicendus es: quod nõ est faciendũ, nisi in illa Trinitate, id est, summo & incommutabili bono. Vtendũ est ergo virtutibus, & per eas fruẽdum summo bono: ita & de volũtate bona dicimus. vnde Aug. in lib. 10. de Trin. ait: Voluntas est per quã fruimur. ita & per virtutes fruimur, nõ eis, nisi fortè aliqua virtus sit deus, vt charitas: de qua pòst tractabitur.

Frui. In lit B.

In litera E & lib. de Doctri. Christ. 1. Cap. 33.

Cap. 1. 1. Ioan. 4. c. dist. 7. 1. lib.

Epilogus.

Omnium igitur quæ dicta sunt, ex quo de rebus specialiter tractauimus, hæc summa est, Quòd aliæ sunt, quibus fruendum est: aliæ quibus vtendum est: aliæ quæ fruuntur & vtuntur: & inter eas, quibus vtendum est, etiam quædam sunt per quas fruimur, vt virtutes & potẽtiæ animi, quę sunt naturalia bona. De quibus omnibus, antequã de signis tractemus, agendum est: ac primùm de rebus quibus fruendum est: scilicet de sancta atque indiuidua Trinitate.

DE MYSTERIO TRINITATIS ET VNITATIS. DISTINCT. II.

De trinitate & vnitate secundum quod creditur. Cap. 2.

A

HOc quoque vera ac pia fide tenendū est, ꝙ Trinitas vnus sit & solus verus Deus, vt ait Aug. in 1. lib. de Tri. scilicet Pater, & filius, & Spiritus sanctus: & hæc Trinitas vnius eiusdémq; subsṫātiæ vel essentiæ dicitur, creditur, intelligitur: quæ est summū bonū, ꝙ purgatissimis mētibus cernitur. Mētis enim humanæ acies inualida in tā excellenti luce nō figitur, nisi per iustitiā fidei emūdetur. Itē in lib. 1. re tract. cap. 4. Nō approbo quod in oratione dixi, Deus qui nō nisi mūdos verū scire voluisti, respōderi enim potest, multos etiā nō mūdos multa scire vera. De hac re ergo summa & ex cellētissima cū modestia & timore agendū est, & attentissimis auribus atque deuotis audiendū, vbi quęritur vnitas Trinitatis, Patris. s. & Filij, & Spiritus sancti: quia nec periculosiùs alicubi erratur, nec laboriosiùs aliquid quæritur, nec fructuosiùs aliquid inuenitur. Proinde omnis, qui audit & legit ea quæ de ineffabili & inaccessibili luce diuinitatis dicūtur, studeat imitari atque seruare quod venerabilis doct. Au. in. 1. lib. de Trin. de seipso ait: Nō pigebit me, inquit, sicubi hęsito quærere: nec pudebit sicubi erro, discere. Quisquis ergo audit hoc vel legit, vbi pariter certus est, pgat mecū: vbi pariter hæsitat, quærat mecū: vbi errorē suū cognoscit, redeat ad me vbi meū, reuocet me. Ita ingrediamur simul charitatis viā, tē dētes ad eum, de quo dictū est, Quærite faciem eius semper.

Aug. to mo 1. in li. 1. Soliloquio. ca. 1. Sūptū ex Aug. lib 1. de Tri. nit. Cap. 3 1. Tim. 6. c Cap. 2. Libr. 1. de Tri. ca. 3. Psal. 104 Au. i li. retr. ad. 1. Cap. 4 vbi dixi, de patre & filio qui gignit & quē gignit vnū est, dicēdū fuit vnum sunt, sicut ipsa veritas apertè loquitur. Ioan 1. f dicens, Ego &

Quę fuerit intentio scribentium de Trinitate. B

Omnes autem catholici tractatores, vt in eodē primo lib. de Trinit. c. 4. Aug. ait, qui de Trinitate, quæ Deus est, scripserunt, hoc intenderunt, secundū scripturas docere, ꝙ Pater, & Filius, & Spiritus sanctus vnius sint subsṫātię, & inseparabili æqualitate, vnus sint Deus: vt sit vnitas in essentia, & pluralitas in personis. ideóque nō sunt tres dij, sed vnus deus, licet pater filiū genuerit, & ideo filius nō sit qui pater est: filiúsque à patre sit genitus, & ideo pater nō sit qui filius est: & spiritus sanctus, nec pater sit nec filius, sed tātùm patris & filij spiritus, vtrique coæqualis, & ad Trinitatis pertinens vnitatem. Teneamus ergo patrem & filium & spiritum sanctū vnum esse naturaliter Deum, vt ait August. in lib. de fide ad

Petrum: neque tamen ipsum patrem esse, qui filius est: nec filiū ipsum esse, qui pater est: nec spiritum sanctū ipsum esse, qui pater est aut filius. Vna est enim patris & filij & spiritus sancti essentia, quam Græci ✻ οὐσίαν vocant: in qua non est aliud pater, aliud filius, aliud spiritus sanctus: quanuis sit personaliter alius pater, alius filius, alius spiritus sanctus.

Pater vnū sum⁹. De cōse. dist. 3 c. omnes 1. ✻ ουσίαν.

Quis ordo sit seruandus cùm de Trinitate agitur. C

Cæterùm vt in primo libro de Trini. Aug. docet, primo secundum authoritates sanctarum scripturarū, vtrum fides ita se habeat demonstrandum est. Deinde aduersus garrulos ratiocinatores, elatiores magis quàm capaciores, rationibus catholicis & similitudinibus cōgruis ad defensionem & assertionem fidei vtendum est: vt eorum inquisitionibus satisfaciētes, mansuetos pleniùs instruamus: & illi, si nequiuerint inuenire quod quærūt, de suis mēribus potiùs quàm de ipsa veritate, vel de nostra assertione conquerātur.

Cap. 2.

Testimonia sanctorum de Trinitate. D

Proponamus ergo in mediū veteris ac noui Testamenti authoritates, quibus diuinæ vnitatis atque Trinitatis veritas demonstretur: ac primum ipsa legis exordia occurrāt, vbi Moses ait, Audi Israel, dominus Deus tuus, Deus vn⁹ est. Itē, Ego sum dominus Deus tuus, qui eduxi te de terra AEgypti nō erūt tibi alij dij præter me. Ecce hīc significauit vnitatē diuinæ naturæ. Deus enim, vt ait Ambro. in. 1. lib. de Trini. nomen est naturæ: dominus verò nomē est potestatis. Itē alibi Deus loquens ad Moysen, ait: Ego sum qui sum: & si quæsierint nomen meū, vade & dic eis, Qui est, misit me ad vos. Dicēs enim, Ego sum: nō, Nos sum⁹: &, Qui est: nō, Qui sumus apertissimè declarauit vnum solum Deū esse. In cantico etiam Exodi legitur, Dominus omnipotens nomē eius. non ait, domini, vnitatem volens significare. Personarū quoque pluralitatem & naturæ vnitatē simul ostendit dominus in Gen. dicēs: Faciamus hominē ad imaginē & similitudinē nostram. Dicens enim, faciamus ad nostrā, pluralitatem personarum ostēdit: dicens verò, imaginem, vnitatem essentiæ. Vt enim dicit Aug. in li. de fide ad Petrū. Si in illa natura patris & filij & spiritus sancti vna esset tantùm persona: non diceretur, Faciamus hominem ad imaginem & similitudinē

Deut. 6. a Exo. 20. a. ✻ de fide ad Gratianū Cap. 1. & 2. Exod. 3. Exod. 51. Gene. 1 c. Ad finē Cap. 1.

Universidad de Deusto
Biblioteca

nostram. Cùm enim dicit, ad imaginẽ, ostendit vnam naturã esse, ad cuius imaginẽ homo fieret: cùm verò dicit, nostram, ostendit eundem deum non vnam, sed plures esse personas.

Apertè ostendit quòd nec solitudo, nec diuersitas nec singularitas ibi est, sed similitudo. E

Circa finem. Hilarius quoque in libro tertio de Trinit. dicit his verbis significari quòd in Trinitate nec diuersitas est, nec singularitas, vel solitudo: sed similitudo, & pluralitas, siue distinctio. ait enim sic, Qui dixit: Faciamus hominẽ ad imaginem & similitudinẽ nostrã: inuicem esse sui similes, in eo ꝙ dicit, imaginẽ & similitudinẽ nostram, ostendit. Imago enim sola nõ est, & similitudo sibi nõ est: neq; diuersitatẽ duobus admisceri alterius ad alterũ similitudo permittit. Item idẽ in quarto lib. absolutiùs voluit intelligi significationẽ hanc nõ ad se esse referendã tantùm, dicendo: Faciamus hominem ad imaginẽ & similitudinẽ nostrã. professio enim cõsortij sustulit intelligentiã singularitatis: quia cõsortium aliquod nec potest esse sibiipsi solitario, neq; rursum solitudo solitarij recipit, *faciamus:* neque quisquam alieno à se loquitur, *nostram.* Vterque ergo sermo, scilicet *faciamus* & *nostram*, vt solitarium eundemq; nõ patitur: ita neque diuersum à se alienúmque significat. Solitario cõuenit, *faciam* & *meam*: non solitario verò conuenit dicere, *faciamus*, & *nostram*. vterque sermo vt non solitariũ tantũ, ita neque differentẽ esse, vel diuersum esse significat. Nobis quoque nec solitarius nec diuersus est cõfitẽdus. ita ergo deus ad cõmunẽ sibi cum deo imaginẽ eãdémque similitudinẽ hominẽ reperitur operari: vt nec significatio efficientis admittat intelligentiã solitudinis, nec operatio cõstituta ad eandem imaginem vel similitudinẽ patiatur diuersitatẽ diuinitatis. In his verbis Hila. pluralitatem personarum voluit intelligi nomine cõsortij: atq; significauit nomine consortij vel pluralitatis non poni aliquid, sed remoueri. Pluralitas enim vel consortiũ personarum cum dicitur, solitudo vel singularitas negatur: cũ dicimus plures esse personas, significamus quòd non est vna sola. Ideo Hilarius volens ista subtiliter & sanè intelligi, ait: Professio consortij sustulit intelligentiam singularitatis: nõ dicit, posuit aliquid: ita etiam cùm dicimus tres personas, singularitatem & solitudinem tollimus: & ꝙ pater nõ est solus, nec filius est solus, nec spiritus sanctus est solus, significamus: & quòd nec pater tantùm est & filius, nec pater tantùm & spiritus sanctus, nec filius tantũ & spiritꝰ sanctus. De hoc autẽ in sequẽti pleniùs agetur, vbi etiã secundũ quid similes dicãtur tres personæ, & vtrũ aliquo modo sit ibi diuersitas vel differẽtia ostendetur.

Quid ex verbis Hilarij intelligi debeat.

Distin. vi delicet 19. huiꝰ primi & 24. 31. ac. 34.

Ad idem quod cœperat redit, vt alias authoritates supponat. F

Nunc verò ad propositũ redeamus & ad ostendendũ personarum pluralitatem, atque essentiæ diuinæ vnitatem alias sanctorum authoritates inducamus. Moyses dicit: In principio creauit deus cælum & terrã: per deum significãs patrem: per principiũ, filium. Et pro eo quod apud nos deus dicitur. Hebraica veritas habet heloym: quod est plurale huius singularis, quod est hel. Quod ergo non est dictum hel, quod est deus: sed heloym, quod interpretari potest dij siue iudices: ad pluralitatem personarum refertur. Ad quam etiam illud attinere videtur, quod diabolus per serpentẽ dixit. Eritis sicut dij. Pro quo in Hebraico habetur heloym: ac si diceret: Eritis sicut diuinæ personæ. Ille etiam maximus prophetarum & regum Dauid, qui suam cæteris præfert intelligentiam, dicens: Super senes intellexi: vnitatem diuinæ naturæ ostendens, ait: Dominus nomen est illi: nõ dicit, Domini. Alibi etiam eiusdem vnitatẽ & æternitate simul ostendens ait ex persona dei, Israel, si me audieris, non erit in te deus recens, neque adorabis deum alienum. Aliud horum, vt dicit Amb. in lib. 1. ✲ De Trin. significat æternitatem: aliud vnitatem substantiæ indifferentis, vt neque posteriorẽ patre, neque alterius diuinitatis filium, vel spiritũ sanctum esse credamus: nam si patre posterior est filius, vel spiritus sanctus, recens est: & si vnius non est diuinitatis, alienus est. sed nec posterior est, quia recens non est: nec alienus, quia ex patre natus est filius, ex patre procedit spiritus sanctus. Alibi quoque distinctionem personarum insinuans ait, Verbo domini cæli firmati sunt, & spiritu oris eius omnis virtus eorum. Alibi etiam ait, Benedicat nos deus deus noster, benedicat nos deus, & metuant eum omnes fines terræ. Trina enim confessio dei trinitatem exprimit personarum: vnitatem verò essentiæ aperit, cùm singulariter subiungit, eum.

Gene. 1.

Gene. 3. b

Psal. 118.

Psal. 67.

Psal. 80.

✲ vel de fide ad Gratum. c. 5. b

Psal. 32.

Psal. 66.

Esa.6. Esaias quoque dicit se audisse Seraphin clamantia, Sanctus, sanctus, sanctus dominus Deus. Per hoc quod dicit ter sanctus, Trinitatē significat: p hoc quod subdit, dominus Deus,
Psal.2. vnitatem essentiæ. Dauid quoque ęternam filij generationē apertè insinuat ex persona filij, dicēs: Dominus dixit ad me: Filius me⁹ es tu: ego hodie genui te. De hac generatione ineffabili Esaias ait: Generationem eius quis enarrabit?
Esa.53. Prou.8. In lib. quoque Sap. æternitas filij cum patre monstratur, vbi Sapiētia ita loquitur, Dominus possedit me ab initio viarū suarū: antequam quicquam faceret à principio, ab ęterno ordinata sum, antequā terra fieret: necdum erant abyssi, & ego iā concepta erā: necdum fontes, necdum montes, aut colles, & ego parturiebar: adhuc terram nō fecerat, & cardines orbis terrę: quando præparabat cælos, aderam: quando appendebat fundamenta terræ, cū eo eram cūcta cōponēs, & delectabar per singulos dies ludens coram eo. Ecce aptū de ęterna genitura
Eccle.24. testimoniū: quo ipsa Sapientia perhibet se ante mundū conMichæ.5 ceptā esse & parturiri, id est genitā, & apud patrem æternaliter existere. Ipsa etiam alibi ait, Ego ex ore altissimi prodij, primogenita ante omnem creaturam. Michęas quoque propheta æternam verbi generationem, & temporalē ex Maria simul insinuauit, dicens: Et tu Bethleem Ephrata paruulus es in milibus Iuda: ex te egredietur, qui sit dominator in Israel: & egressus eius ab initio à diebus æternitatis.

Specialia testimonia de spiritu sancto. G

De spiritu sancto etiam expressa documenta in veteri Testamento habemus. In Gen. enim legitur. Spiritus
Gene.1.a domini ferebatur super aquas. Et Dauid dicit, Quò ibo à Spi
Psal.138. ritu tuo? In lib. Sap. dicitur, Spiritus sanctus disciplinæ effugi
Sap.1.b et fictum: benignus est enim Spiritus sapientiæ. Esaias quo-
Esa.61.a que ait, Spiritus domini super me.

De testimoniis noui Testamenti. H

Nūc verò post testimonia veteris Testaměti de fide sanctæ Trinitatis & vnitatis, ad noui testamenti autho-
Abac.3. ritates accedamus: vt in medio duum animalium, id est, Te-
Esa.6.c. stamentorū cognoscatur veritas: & forcipe de altari sumatur
Mat.vlt calculus, quo tangantur ora fidelium. Dominus itaque Christus vnitatem diuinæ essentiæ ac personarum Trinitatem a-

pertè insinuat, dicens Apostolis: Ite, baptizate omnes gentes in nomine patris, & filij, & spiritus sancti. In nomine vtique ait, vt Ambro. ait in lib. 1. de Trinit. nō in nominibus, vt vni tas essentiæ ostēdatur. Per nomina tria quæ suppositum, tres es se psonas declarauit. Ipse etiā ait, Ego & pater vnū sumus: vnū dixit, vt ait Ambro. in eodē, ne fiat discretio potestatis naturæ: & addidit, sumus, vt patrē filiúmque cognoscas: scilicet vt pfectus pater filiū perfectū genuisse credatur: & quòd pater & filius vnū sint, non confusione personę, sed vnitate naturæ. Ioānes quoq; in epistola canonica ait: Tres sunt qui testimoniū perhibent in cælo, pater, verbū, & spiritus sanctus: & hi tres vnū sunt. Ipse etiā in initio euangelij sui ait, In principio erat verbū, & verbum erat apud Deū, & Deus erat verbum. vbi apertè ostendit filiū semper & æternaliter fuisse apud patrem, vt alium apud alium. Apostolus quoque apertè Trinitatem distinguit, dicens: Misit Deus spiritum filij sui in corda nostra. & alibi, Si spiritus eius qui suscitauit Iesum, habitat in nobis, &c. Item alibi Trinitatem atque vnitatē euidentissimè commendat, dicens: Quoniam ex ipso, & per ipsum, & in ipso sunt omnia, ipsi gloria. Ex ipso ait, vt Aug. in lib. de Trin. ait, propter patrē: per ipsum dicit, propter filiū: in ipso, propter spiritum sanctum. Per hoc verò quod non ait, ex ipsis, per ipsos, & in ipsis: nec ait, ipsis gloria, sed ipsi: insinuauit hāc Trinitatē vnum Deū esse. Sed quia singulæ penè syllabæ noui testamenti hanc ineffabilis vnitatis atq; trinitatis veritatem concorditer insinuāt, inductioni testimoniorū super hac re supersedeamus, & rationibus congruisque similitudinibus ita esse, prout infirmitas nostra valet, ostēdamus.

Ioā.10.f Cap.eodē
1.Ioā.5.b
Ioā.1.a
Gal.4.a Rom.8.b
Rom.11.d Lib.1.c.6

INCIPIT OSTENDERE QVOMODO PER CREATVRAM POTVERIT COGNOSCI CREATOR. DISTINCT. III. A

APostolus nāq; ait, quòd inuisibilia Dei à creatura mūdi, per ea quæ facta sunt intellecta conspiciuntur: sempiterna quoque virtus eius & diuinitas. Per creaturam mundi intelligitur homo, propter excellentiam, qua excellit inter alias creaturas: vel propter conuenientiam, quam habet cum omni creatura. Homo ergo inuisibilia Dei intel-

Rom.1.a De trinitate & vnitate secū dū q̄ credita per ra-

tionẽ intelligitur.

lectu mentis conſpicere potuit, vel etiam conſpexit, per ea quæ facta ſunt, id eſt, per creaturas viſibiles vel inuiſibiles. A duobus enim iuuabatur: ſcilicet à natura, quę rationalis erat: & ab operibus à deo factis, vt manifeſtaretur homini veritas. Ideóque Apoſtolus dixit, Quia deus reuelauit illis, ſcilicet dum fecit opera: in quibus artificiis aliquatenus relucet indicium.

Rom. 1. c

Prima ratio vel modus quomodo potuit cognoſci deus. B

Tomo 4. In cõmẽtario primi capitis epiſtolæ ad Ro. circa illud, Quod notũ eſt dei. Prima reſpõſio vel modꝰ, quo potuit cognoſci deꝰ.

Nam ſicut ait Ambroſius, Vt deus, qui natura inuiſibilis eſt, etiam à viſibilibus poſſet ſciri: opus fecit, quod opificem viſibilitate ſui manifeſtauit: vt per certum incertũ poſſet ſciri, & ille deus omniũ eſſe crederetur, qui hoc fecit, quod ab homine impoſsibile eſt fieri. Potuerũt ergo cognoſcere, ſiue cognouerunt vltra omnem creaturã eſſe illum qui ea fecit, quæ nulla creaturarũ facere vel deſtruere valet. Accedat quæcũquéuis creatura, & faciat tale cælum & terram: & dicam quia deus eſt. Sed quia nulla creatura talia facere valet, conſtat ſuper omnem creaturam eſſe illum qui ea fecit, ac per hoc, illum eſſe deũ humana mens cognoſcere potuit.

Secunda ratio qua potuit cognoſci, vel modus quo nouerunt. C

Lib. 8. c. 6

Alio etiam modo dei veritatem ductu rationis cognoſcere potuerunt, vel etiam cognouerunt. vt enim Auguſtinus ait in lib. de Ciuit. Dei, Viderunt ſummi philoſoph. nullum corpus eſſe deum, & ideo cuncta corpora tranſcenderunt quærentes deum: viderũt etiã quicquid mutabile eſt, non eſſe ſummum deum, omniúmque principium: & ideo, omnem animam mutabilémque ſpiritus tranſcenderunt. Deinde viderunt omne, quod mutabile eſt, nõ poſſe eſſe niſi ab illo, qui incommutabiliter & ſimpliciter eſt. Intellexerũt ergo eum & omnia iſta feciſſe, & à nullo fieri potuiſſe.

Idem in eodem.

Tertia ratio vel modus. D

Conſiderauerunt etiam quicquid eſt in ſubſtãtiis vel corpus eſſe, vel ſpiritum: meliúſque aliquid ſpiritum eſſe quàm corpus, ſed longè meliorem, qui ſpiritum fecit & corpus.

Quartus modus vel ratio. E

Intellexerũt etiã corporis ſpeciem eſſe ſenſibilem, & ſpiritus ſpeciem intelligibilem: & intelligibilẽ ſpeciem ſenſibili prętulerũt. *Senſibilia* dicimus, quæ viſu tactúque corporis ſentiri queunt, *Intelligibilia*, quæ conſpectu mentis poſſunt intelligi. Cùm ergo in eorum conſpectu & corpus & animus magis minúſque ſpecioſa eſſent: ſi autem omni ſpecie carere poſſent, omnino nulla eſſent: viderunt eſſe aliquid quo illa ſpecioſa facta ſunt, vbi eſt prima & incommutabilis ſpecies, ideóque incomparabilis: & illud eſſe rerũ principium rectiſsimè crediderunt, quod factum non eſſet, & ex quo cuncta facta eſſent. Ecce tot modis potuit cognoſci veritas dei. Cùm ergo deus vna ſit & ſimplex eſſentia, quæ ex nulla aduerſitate partium vel accidentium conſiſtit, pluraliter tamen dicit Apoſtolus, *Inuiſibilia dei:* quia pluribus modis cognoſcitur veritas dei per ea quę facta ſunt. Ex perpetuitate nanque creaturarum intelligitur conditor æternus: ex magnitudine creaturarum, omnipotens: ex ordine & diſpoſitione, ſapiens: ex gubernatione, bonus. Hæc autem omnia ad vnitatem deitatis pertinent monſtrãdam.

Ex Aug. Lib. de ciuitate. 8. Cap. 6.

Rom. 1.

Quomodo in creaturis apparet veſtigium Trinitatis. F

Nunc reſtat oſtendere, vtrum per ea quæ facta ſunt, aliquod trinitatis indiciũ vel exiguum haberi potuerit. De hoc Aug. in lib. 6. de Trin. ait: *Oportet vt creatorẽ per ea quæ facta ſunt: intellecta conſpicientes, Trinitatem intelligamus.* Huius enim trinitatis veſtigiũ in creaturis apparet. Hæc enim quæ arte diuina facta ſunt, & vnitatẽ quandã in ſe oſtẽdũt, & ſpeciem, & ordinem. Nã quodque horũ creatorũ, & vnũ aliquid eſt, ſicut ſunt naturæ corporũ & ingenia animarũ: & aliqua ſpecie formatur, ſicut ſunt figuræ vel qualitates corporum, ac doctrinę vel artes animarũ: & ordinẽ aliquẽ petit aut tenet, ſicut ſunt põdera vel collocationes corporum, & amores vel delectationes animarũ: & ita in creaturis prelucet veſtigium Trinitatis. In illa enim Trinitate ſumma origo eſt omnium rerũ, & perfectiſsima pulchritudo, & beatiſsima delectatio. Summa autem origo, vt Auguſt. oſtendit in lib. de vera religione, intelligitur deus pater, à quo ſunt omnia: à quo filius & ſpiritus ſanctus. Perfectiſsima pulchritudo intelligitur filius, ſcilicet veritas patris, nulla ex parte ei diſsimilis: quem cum ipſo & in ipſo patre veneramur: quæ forma eſt om-

Cap. 10.

In tomo. 1 c. 7. ſed plenius c. 4. & 55. circa finem.

nium quæ ab vno facta sunt, & ad vnum referuntur, quæ tamen omnia nec fierent à patre per filium, neque suis finibus salua essent, nisi Deus summè bonꝰ esset: qui & nulli naturæ, quæ ab illo bona esset, inuidit: & vt in bono ipso maneret, alia quantum vellet, alia quantum posset, dedit: quæ bonitas intelligitur spiritus sanctus, qui est donũ patris & filij. Quare ipsum donum Dei cum patre & filio ęquè incommutabile colere & tenere nos conuenit. Per considerationem itaque creaturarum vnius substantiæ Trinitatem intelligimus: scilicet vnum Deum patrem, à quo sumꝰ: & filium, per quem sumus: & spiritum sanctũ, in quo sumus: scilicet principium ad quod recurrimus, & formã quam sequimur, & gratiam qua reconciliamur: vnum scilicet, quo authore conditi sumus: & similitudinem eius, per quam ad vnitatẽ reformamur: & pacem, qua vnitati adhæremus: scilicet Deum qui dixit, Fiat lux: & verbum, per quod factum est omne, quod substãtialiter & naturaliter est, & donum benignitatis eius: qua placuit quod ab eo per verbum factum est, & reconciliatum est authori vt nõ interiret. Ecce ostensum est qualiter in creaturis aliquatenus imago trinitatis indicatur: non enim per creaturarum contemplationem sufficiens notitia trinitatis potest haberi, vel potuit, sine doctrinæ vel interioris inspirationis reuelatione. Vnde illi antiqui philosophi quasi per vmbram & de longinquo viderunt veritatem, deficientes in cõtuitu trinitatis, vt Magi Pharaonis in tertio signo. Adiuuamur tamen in fide inuisibilium, per ea quæ facta sunt.

Gene. 1. a

Exo. 8. c

Quomodo in anima sit imago Trinitatis. G

Nunc verò ad eã iam perueniamus disputationẽ, vbi in mente humana quæ nouit deum, vel potest nosse, Trinitatis imaginẽ reperiamus. Vt enim ait Augustinus in 14. libro de Trinitate, Licet humana mens non sit eius naturæ, cuius Deus est: imago tamen illius, quo nihil melius est, ibi quærenda & inuenienda est, quo natura nostra nil habet melius, id est, in mente. In ipsa etiam mente antequam sit particeps Dei, eius imago reperitur: etsi enim amissa Dei participatione deformis sit, imago Dei tamen permanet. Eo enim ipso imago Dei est mẽs, quo capax eius est, eiúsque particeps esse potest. Iam ergo in ea Trinitatẽ, quæ Deus est inquiramus.

Cap. 8.

mus. Ecce enim mens meminit sui, intelligit se, diligit se: hoc si cernimus, cernimus trinitatem, nõdum quidem deum, sed imaginem dei. Hîc enim quædã apparet trinitas memoriæ, intelligentiæ, & amoris. Hæc ergo tria potissimum tractemus, memoriam, intelligentiam, voluntatem. Hæc ergo tria vt Augustinus ait in lib. 10. de Trini. non sunt tres vitæ, sed vna vita: nec tres mẽtes, sed vna mens, vna essentia. Memoria verò dicitur ad aliquid, & intelligentia & voluntas siue dilectio similiter ad aliquid dicitur: vitaverò dicitur ad seipsam, & mens & essentia. Hæc ergo tria eo vnum sunt, quo vna vita, vna mens, vna essentia. & quicquid aliud ad seipsa singula dicuntur etiam simul, non pluraliter, sed singulariter dicuntur. Eo verò tria sunt, quo ad se inuicem referuntur.

Tria ostendit esse in ãa quæ latinè dicũtur, & æqualia sunt. s. memoriã, intelligẽtiã, & dilectionem. Au. lib. 14 de Trinitate. c. 7. & 8.

Quomodo æqualia sint, quia capiuntur à singulis omnia & tota. H

Æqualia etiam sunt non solùm singula singulis, sed etiam singula omnibus: alioqui non se inuicem caperẽt: se autem inuicem capiunt. Capiuntur enim & à singulis singula, & à singulis omnia. Memini enim me habere memoriam, & intelligentiam, & voluntatem: & intelligo me intelligere, & velle, atque meminisse: & volo me velle, & meminisse, & intelligere.

Cap. 11. Subtilissima & cõgrua similitudo.

Quomodo tota illa tria memoria capiat. I

Totámque meam memoriam, & intelligẽtiam, & volũtatem simul memini. Quòd enim memoriæ meę nõ memini, illud nõ est in memoria mea: nihil autẽ tam in memoria est, q̃ ipsa memoria: totam ergo memini. Item quicquid intelligo, intelligere me scio: & scio me velle quicquid volo, quicquid autem scio, memini. Totam ergo intelligentiam totámque voluntatem meam memini.

Hic ostendit quomodo omnia à singulis capiũtur. Ex eodem Au. lib. de Trinit. Cap. 11.

Quomodo illa tria tota capiat intelligentia. K

Similiter cùm hæc tria intelligo, tota simul intelligo: neque enim quicquã intelligibilium est quod nõ intelligam, nisi quod ignoro. Quod autem ignoro, nec memini, nec volo. Quicquid ergo intelligibilium non intelligo, consequenter etiam nec memini, nec volo. Quicquid ergo intelligibilium memini & volo, consequenter intelligo.

Ex eodem Au. lib. &c. citatis.

Quomodo illa tota capiat voluntas. L

Voluntas etiam mea totam intelligentiam totámque meam memoriam capit,dū vtor toto eo, quod intelligo & memini.Cùm itaque inuicē à singulis & omnia & tota capiātur,æqualia sunt tota singula totis singulis,& tota singula simul omnibus totis:& hæc tria vnum,vna vita,vna mens,vna essentia.Ecce illius summæ vnitatis atque trinitatis,vbi vna essentia & tres personæ,imago est humana mēs, licet impar.Mēs autem hîc pro animo ipso accipitur,vbi est illa imago Trinitatis. Propriè verò mens dicitur, vt ait Au. non ipsa anima,sed quod in ea est excellentius,qualiter sæpe accipitur.Illud etiam sciendum est, quòd memoria non solùm est absentium & præteritorum, sed etiam præsentium, vt ait Aug.in 14.lib.de Trin.alioquin non se caperet.

li.de Tri. 15.cap.7.

Cap.11.

Ex quo sensu illa tria dicantur esse vnum & vna essentia quæritur. M

Hîc attendendum est diligenter, ex quo sensu accipiēdum sit quod suprà dixit,illa tria scilicet memoriam, intelligentiam, & voluntatem esse vnum,vnam mentem,vnam essentiam, quod vtique non videtur esse verum iuxta proprietatem sermonis.Mensenim,id est,spiritus rationalis, essentia est spiritualis & incorporea. Illa verò tria naturales proprietates seu vires sunt ipsius mentis,& à se inuicem differunt:quia memoria non est intelligentia,vel volūtas, nec intelligentia voluntas siue amor.

Quòd etiam ad se inuicem dicuntur relatiuè. N

Et hæc tria etiā ad seipsa referuntur,vt ait Aug. in 9.lib.de Trin. Mens enim amare seipsam vel meminisse nō potest,nisi etiā nouerit se.Nā quomodo amatvel meminit quod nescit. Miro itaq; modo tria ista inseparabilia sunt à seipsis:& tamen eorum singulum, & simul omnia vna essentia est,cùm & relatiuè dicantur adinuicem.

Ca. 2.& 3. Aug.li. de Trin.9 c.5.

Hic aperitur quod supra quærebatur,scilicet quomodo hæc tria dicantur vnum. O

Sed iam videndum est quomodo hæc tria dicantur vna substātia.Ideo quia scilicet in ipsa anima vel mēte substantialiter existunt, non sicut accidentia in subiectis, quæ possunt adesse vel abesse.vnde Aug.in 9.lib.de Tri. ait, Admonemur,si vtcūque videre possumus,hæc in animo exi

Cap.4.

stere substātialiter nō tāquā in subiecto,vt color in corpore: quia etsi relatiuè dicūtur adinuicē, singula tamē substātialiter sūt in substantia sua.Ecce ex quo sēsu illa tria dicātur esse vnū vel vna substātia. Quæ tria,vt Aug.ait in 15.lib. de Trin. in mente naturaliter diuinitus instituta quisquis viuaciter perspicit,& q̄ magnū sit in ea,vnde potest etiam sempiterna immutabilisq; natura recolli,cōspici,cōcupisci.Reminiscitur enim p memoriā,intuetur per intelligentiā,amplectitur per dilectionē: ꝓfectò reperit illius summæ Trinitatis imaginē.

Cap.20.

Quod in illa similitudine est dissimilitudo. P

Veruntamen caueat, ne hanc imaginem ab eadem trinitate factam ita ei cōparet, vt omnino existimet similem,sed potiùs in qualicunque ista similitudine magnam quoque dissimilitudinem cernat.

Ex Aug. li.de Tri. 15.ca.20.

Prima dissimilitudo. Q

Quod breuiter ostendi potest. Homo vnus per ista tria meminit,intelligit,diligit: qui nec memoria est,nec intelligentia, nec dilectio,sed hæc habet. Vnus ergo homo est,qui habet hæc tria,nō ipse est hæc tria.In illius verò summæ simplicitate naturæ, quæ deus est quanuis vnus sit deus, tamen tres personæ sunt,pater,& filius,& spiritus sanctus, & hæ tres personæ sunt vnus deus. Aliud est itaque trinitas res ipsa,aliud imago trinitatis in re aliā propter quā imaginem etiā illud in quo sunt hæc tria,imago dicitur,scilicet homo. Sicut imago dicitur & tabula,& pictura quæ est in ea:sed tabula nomine imaginis appellatur ꝓpter picturā quę est ī ea.

Ex eodē lib.ca.22.

Quodpropter illa tria homo dicitur imago.

Altera dissimilitudo. R

Rursus ista imago, quæ est homo, habens illa tria,vna persona est.Illa verò trinitas nō vna persona est,sed tres personæ,pater filij,& filius patris,& spiritus patris,& filij. Itaque in ista imagine trinitatis nō hæc tria vnus homo, sed vni hominis sunt.In illa verò summa trinitate,cui hæc imago est,non vnius dei sunt illa tria, sed vnus deus:& tres sunt illæ personæ,non vna persona.Illa enim tria non homo sunt:sed hominis sunt,vel in homine sunt.Sed nunquid possumus dicere trinitatem sic esse in deo, vt aliquid dei sit,nec ipsa sit deus? Absit vt hoc credamus.Dicamus ergo in mente nostra imaginem trinitatis,sed exiguam,& qualemcunq;

Ex eodē lib.ca.25.

Ibid.c.7.

Ibid.c.23.

esse: quę summę trinitatis ita gerit similitudinẽ, vt ex maxima parte dissimilis. Sciẽdum verò est q̃ hęc trinitas mẽtis, vt
Cap. 12. ait Aug. in 14. lib. de Trin. nõ ꝓpterea tãtum imago dei est, quia sui meminerit mẽs, & intelligit, ac diligit se: sed quia potest etiã meminisse, & itelligere, & amare illũ à quo facta est.

Alia assignatio Trinitatis in anima, scilicet mens, notitia, amor. S

Cap. 4. Potest etiã alio modo aliísque nominibus distingui trinitas in anima, quæ est imago illius summę & ineffabilis Trinitatis. vt enim ait Augustin. in 9. li. de Trin. Mens, & notitia eius, & amor, tria quædã sunt. Mens enim nouit se, & amat se: nec amare se potest, nisi etiam nouerit se. Duo quædam sunt mens & notitia eius. Item duo quædam sunt mẽs & amor eius. Cùm ergo se nouit mens, & amat se, manet trinitas, scilicet mens, amor & notitia. Mens autẽ hîc accipitur non pro anima, sed pro eo quod in anima excellentius est.

Ibidem. Vt habetur ĩ lib. de Tri. 15. c 6. & 7. Quomodo ea dicãtur esse vnum. Id. li. 9. c. 4. de Tri. Ex Au. lib. de Tri. 9 cap. 12.

Hæc autem tria cùm sint distincta à se inuicem, dicuntur tamen esse vnum: quia in anima substantialiter existunt.

Quia mens, vice patris: notitia, filij: amor spiritus sancti accipitur. T

Et est ipsa mens quasi parens, & notitia eius quasi proles eius. Mens enim cùm se cognoscit, notitiam sui gignit, & est sola parẽs suæ notitiæ. Tertius est amor, qui de ipsa mente & notitia procedit, dum mens cognoscit se & diligit se: non enim posset se diligere, nisi cognosceret se. Amat etiam placitam prolẽ, id est, notitiam suam: & ita amor quidam complexus est parentis & prolis.

Quòd non est minor mente notitia, nec amor vtroque. V

Ex eodem Au lib. & c. citatis. Ex eodẽ. lib. cap. 5.

Nec est minor proles parente, dum tantam se nouit mens, quanta est nec minor est amor parente & prole, id est, mente & notitia, dum tantum se diligit mens, quantum se nouit, & quanta est.

Quòd hæc tria in seipsis sunt. X

Sunt etiam hæc singula in seipsis: quia & mens amans in amore est, & amor in amantis notitia, & notitia in mente noscente est. Ecce in his tribus qualecunque vestigium Trinitatis apparet.

Quomodo mens per ista proficit ad intelligendum deum. Y

Mens itaque rationalis considerans hæc tria, & illam vnam essentiam in qua ista sunt, extendit se ad contemplationem creatoris: & videt vnitatem in trinitate, & trinitatem in vnitate. Intelligit enim vnum deum esse, vnam essentiam, vnum principium. Intelligit enim, quia si duo essent, vel vterque insufficiens esset, vel alter superflueret: quia si aliquid deesset vni quod haberet alter, non esset ibi summa perfectio. Si verò nihil vni deesset quod haberet alter, cùm in vno essent omnia, alter superflueret. Intellexit ergo vnum esse deum omnium authorem: & vidit quia absque sapientia non sit, quasi res fatua: & ideo intellexit eum habere sapiẽtiam, quæ ab ipso genita est: & quia sapiẽtiam suam diligit: intellexit etiam ibi esse amorem.

Hic de summa Trinitatis vnitate. Z

Quapropter iuxta istam considerationem, vt
Cap. 1. ait Aug. in 9. lib. de Trin. credamus patrem & filium & spiritum sanctum vnum esse deum, vniuersæ creaturæ conditorem & rectorem: nec patrem esse filium, nec spiritum sanctum, vel patrem esse, vel filium: sed trinitatem relatarũ adinuicem personarum. Vt enim ait ipse in libro de fide ad Petrũ: Vna est natura siue essentia patris & filij & spiritus sancti, non vna persona. Si enim sic esset vna persona, sicut est vna substantia patris & filij & spiritus sancti, veraciter trinitas non diceretur. Rursus quidem trinitas esset vera, sed vnus deus trinitas ipsa non esset. si quemadmodum pater & filius & spiritus sanctus personarum sunt abinuicẽ proprietate distincti, sic fuissent quæque naturæ diuersitate discreti.

Ibidem. Sed sentẽtia potiùs quã verbis ipsis.

Fides autem patriarcharum, prophetarum, atque apostolorum vnum deum prædicat trinitatem esse. In illa ergo sancta Trinitate vnus est deus pater, qui solus essentialiter de seipso filium vnum genuit: & vnus filius est, qui de vno patre solus essentialiter natus: & vnus spiritus sanctus, qui solus essentialiter à patre filióque procedit. Hoc autem totum nõ
Cap. 1. potest vna persona, id est, gignere se, & nasci de se, & procedere de se vt enim ait Augustin. in primo lib. de Trin. Nulla res est, quæ seipsam gignat vt sit.

HIC QVAERITVR VTRVM CONCEdendum sit, quod Deus se genuerit. Distinct. IIII. A

De cõparatione generationis ad terminum essentialem cõcretũ, qualis est hoc nomẽ deꝰ.

HIc oritur quęstio satis necessaria. Constat enim, & irrefragabiliter verũ est, quod deus pater genuit filiũ. Ideo quęritur vtrũ concedendum sit, quod deus genuit deũ. Si enim deus genuit deum, videtur quod aut se deũ, aut aliũ deum genuerit. Si verò aliũ deum genuit, non est tantũ vnus deus. Si autẽ seipsum deũ genuit, aliqua res seipsam genuit. Ad quod respondentes dicimus, sanè & catholicè concedi ꝙ vnus vnum genuit, & quod deus deum genuit: quia deus pater deũ filiũ genuit. In symbolo quoq; scriptum est. Lumẽ de lumine, deum verũ de deo vero. Quod verò additur, ergo genuit se deũ, vel alium Deum: neutrum concedendum esse dicimus. Quod alium deum nõ genuit, manifestum est: quia vnus tantum deus est. Quòd autẽ seipsum non genuit, ostendit Aug. in 1. lib. de Trin. dicens, qui putant eius potentię esse deum, vt seipsum ipse genuerit: eò plus errãt, quod non solũ deus ita non est, sed nec spiritualis, neque corporalis creatura. Nulla enim res est, quæ seipsam gignat vt sit: & ideo non est credendum vel dicendum quòd deus genuit se.

Solutio. Niceno.

Cap. 1.

Alia quæstio de eodem. B

Sed adhuc cõponunt garruli ratiocinatores dicẽtes: Si deus pater genuit deũ, aut genuit deũ, qui est deus pater: aut deũ, qui non est deus pater. Si genuit deũ, qui non est pater: ergo deus est, qui non est deus pater: nõ ergo vnus tãtũ deus est. Si verò genuit deũ, qui est deꝰ pater: ergo genuit seipsũ. Ad quod respõdemꝰ determinãtes istã propositionẽ, qua sic proponũt, Si deus pater genuit deum, aut deũ qui est deus pater, aut deum qui nõ est deus pater. Hoc enim sanè & prauè intelligi potest: & ideo respõdendũ est ita, Deus pater genuit deũ: qui est ipse pater: Hoc dicimus esse falsum, & cõcedimus alterũ, scilicet genuit deũ, qui non est pater: nec tamen genuit alterũ deũ, nec ille qui genitus est, est alius deus quã pater, sed vnus deꝰ cũ patre. Si verò additur, genuit deũ, qui non est deus pater: hic distinguimus, quia dupliciter potest intelligi: Genuit deum, qui nõ est deus pater, scilicet deũ filiũ: qui filius non est pater, qui deus est. hic sensus verus est. Si verò intelligatur sic, genuit deum, qui non est deus pater, id est, qui nõ est deus qui pater est, hic sensus falsus est. Vnus enim & idem deus est, pater, & filius, & spiritus sanctus: & ediuerso, pater, & filius, & spiritus sanctus vnus est deus.

Respõsio.

Opinio quorundam dicentium tres personas esse vnum deum, vnam substantiam: sed non econuerso, scilicet vnum deum vel vnam substantiam esse tres personas. C

Quidã tamẽ veritatis aduersarij cõcedunt patrem & filium & spiritum sanctũ, siue tres personas, esse vnũ deũ, vnam substantiam, sed tamen nolunt cõcedere, vnũ deũ siue vnam substantiam esse tres personas, dicentes diuinam substantiam prædicari de tribus personis, non tres personas de substãtia diuina. Fides aũt catholica tenet ac prædicat, & tres personas esse vnũ deum, & vnam substãtiã, siue essentiã, siue naturam diuinã: & vnum deũ siue essentiam diuinã esse tres personas. Vnde Aug. in 1. lib. de Tri. ita ait, Rectè ipse deꝰ trinitas intelligitur, beatus & solꝰ potẽs. Ecce ꝙ expresè dixit, ipse deus trinitas: vt ostẽderet & ipsum deũ esse trinitatem, & trinitatem ipsum deũ. Itẽ in eodẽ, In verbis, inquit, illis Apostoli quibus de aduentu Christi agens, dicit: Quẽ ostendit beatus & solus potẽs, rex regũ, & dominus dominantiũ, qui solus habet immortalitatẽ, &c. nec pater propriè nominatus est, nec filius, nec spiritus sanctus: sed beatus & solus potens, id est, vnus & solus deus verꝰ, qui est ipsa trinitas. Ecce & hîc apertè dicit vnum solum verũ deum esse ipsam trinitatẽ: & si vnus deus trinitas est, ergo vnus deus est tres personæ. Itẽ, in lib. 5. de Trin. Non tres deos, sed vnum deum dicimus esse ipsam pręstantissimam trinitatem. Item in libro qui dicitur Enchiridion ad Laurentium cap. 9. Satis est Christiano rerum creatarum causam visibilium siue inuisibiliũ, non nisi bonitatẽ credere creatoris, quid est deus verus & vnus: nullamq; esse naturam, quæ nõ aut ipse sit, aut ab ipso: eumque esse trinitatem, patrem scilicet, & filium, & spiritũ sanctum. Item Aug. in sermone de fide, Credimus vnum deum vnam esse diuini nominis trinitatem. Item in 6. lib. de Trin. Dicimus deum solum esse ipsam trinitatem. Ecce & his & aliis pluribus authoritatibus euidẽter ostenditur, dicendum esse & credendum, quòd vnus deus est trinitas, & vna substantia tres personæ: sicut econuerso trinitas dicitur esse vnus deus, & tres personæ dicuntur esse vna substantia.

Cap. 6.

Aug. de Trin. li. 1. cap. 6. & 1. Tim. 6.

Cap. 8.

Sermone. 129 feria 5 cœnæ domini. cap. 7.

Redit ad præmissam quæstionem, scilicet an deus pater se deum, an alium deum genuerit. D

Epist. 66 Maximo medico.

Nūc ad præmissam quæstionē reuertamur: vbi quærebatur an Deus pater genuerit se deū, an alium deū. Ad quod dicimus, neutrum fore concedendū. Dicit tamē Au. in epistola ad Maximum, quòd deus pater se alterū genuit, his verbis, Pater vt haberet filium de seipso, nō minuit seipsum: sed ita genuit de se alterum se, vt totus maneret in se, & esset in filio tantus, quantus & solus. Quod ita intelligi potest, id est, de se alterum à se genuit: non vtique alterum deum, sed alteram personam: vel genuit se alterum, id est, genuit alterum, qui hoc est quod ipse. Nam etsi alius sit pater quàm filius, non est tamen aliud quàm filius, sed vnum.

HIC QVAERITVR, AN PATER *Genuit diuinam essentiam, vel ipsa filium: an essentia genuerit essentiam, vel ipsa nec genuit, nec genita est.* A

DISTINCT. V.

De cōparatione generationis ad terminum essentialē abstractum, qui est essentia.

Post hæc quæritur vtrum concedendum sit. Quòd pater genuit diuinam essentiam, vel quòd diuina essentia genuit filium, vel essentia genuit essentiam: an omnino non genuit, nec genita est diuina essentia. Ad quod catholicis tractatoribus cōsentiētes dicimus, quòd nec pater genuit diuinam essentiam, nec diuina essentia genuit filiū, nec diuina essentia genuit diuinam essentiā. Hic autem nomine essentiæ intelligimus diuinam naturā, quæ communis est tribus personis, & tota in singulis. Ideò non est dicēdum, quòd pater genuit diuinam essentiam: quia si pater diceretur genuisse diuinam essentiam, diuina essentia relatiuè diceretur ad patrem, vel pro relatiuo poneretur. Si autem relatiuè diceretur, vel pro relatiuo poneretur, non indicaret essentiam. Vt enim ait Augustin. in 5. lib. de Trin. Quod relatiuè dicitur, non indicat substantiam.

Ratio prima quare ita sit. Cap. 7. circa finē eiusdem. 1. lib. de Trinitate Cap. 1. Di. 1. lit. C. lib. 6.

Secunda ratio. B

Item cùm Deus pater sit diuina essentia, si eius esset genitor, esset vtiq; genitor ei⁹ rei q̄ ipse est: & ita eadem res seipsam genuisset: quod Aug. negat, vt suprà ostēdimus.

Tertia ratio & potior. C

Item, si pater est genitor essentię diuinæ, cū ipse essentia diuina sit & deus sit, eo ꝙ generat, & est, & deus est. Ita ergo nō illud quod generatur, est à patre Deus: sed pater eo quòd generat, & est, & deus est. & si ita est, non genito gignēs, sed gignenti genitus causa est, vt & sit, & deus sit. Simili ratione probat Aug. in lib. 7. de Trin. quòd pater non est sapiens sapientia quā genuit: quia si ea sapiens est, ea est: hoc enim est sibi esse, quod sapere. Quòd si hoc est, sibi esse quod sapere: non per illam sapientiam, quam genuit pater, sapiens est. Quid enim aliud dicim⁹, cū dicim⁹, hoc illi est esse quod sapere: nisi, eo est, quo sapiens est? Ergo q̄ causa illi est vt sapiens sit, etiam ipsa illi causa est vt sit. Si ergo sapientia, quam genuit, illi causa est vt sapiens sit, & causa illi est vt sit. Sed causam patri, qua sit, à patre genitam, nullo modo quisquam dixerit sapientiam: quid enim est insanius? Ita ergo si pater genuit essentiam, qua est essentia quam genuit, causa est illi vt sit. Non ergo ipsam, quę est, essentiam genuit. Nam in illa simplicitate, vt inquit Aug. quia nō est aliud sapere quàm esse, eadem est ibi sapientia quæ essentia, ideóque quod de sapientia, hoc de essentia dicimus. Sicut ergo non genuit sapientiam, qua sapiens est: ita nec essentiam, qua est. Vt enim sapientia sapiens est, & potentia potens: ita & essentia ipse est. Eadémque sapientia est & potentia, quæ essentia. Patet itaque ex prædictis, quia pater essentiam diuinam non genuit.

Cap. 10.

Ibidem.

Huic aduersari videtur Augustin. D

Huic autē videtur cōtrarium quod Aug. ait in lib. vnico de Fide & Symbolo cap. 3. Deus cùm verbum genuit, id quod ipse est genuit: nec de nihilo, nec de aliqua iam facta conditáq; materia, sed de seipso id quod ipse est. Item, Deus pater, qui verissimè se indicare animis cognituris & voluit & potuit, hoc ad seipsum indicādum genuit, quod est ipse qui genuit. Ecce apertè dicit his verbis, deū patrem genuisse illud quod ipse est. Illud autem quod ipse est, non est nisi diuina essentia: videtur ergo diuinam essentiam genuisse. Ad quod respondemus illa verba sic intelligenda esse, dicentes: Pater de seipso genuit illud quod ipse est, id est, filiū, qui est illud quod pater est. Nam quod pater est, & filius hoc est: sed non qui pater est, & filius hic est.

Ibidem.

Alias partes quæstionis exequitur. E

Ita etiam nō est dicendum quòd diuina essentia genuit filium: quia cùm filius sit diuina essentia, iam esset si-

lius res à qua generatur:& ita eadem res seipsam generaret. Ita etiam dicimus quòd essentia diuina non genuit essentiã. Cùm enim vna & summa quædã res sit diuina essentia, si diuina essentia essentiam genuit, eadem res seipsam genuit, quod omnino esse non potest:sed pater solus genuit filium, & à patre & filio procedit spiritus sanctus.

Quæ videantur prædictis esse contraria. F

Aug. de Trini. lib. 7. cap. 1. & 2. Prædictis autem videtur contrarium esse, quod dicit Aug. in lib. vij. de Trinit. Hoc, inquit, est Deo esse, quod sapere. vnde pater & filius simul sunt vna sapientia, quia vna essentia: & sigillatim sapientia de sapientia, sicut essentia de essentia. Ecce his verbis apertè dicit Aug. sapientiam de sapientia, & essentiam de essentia. Vbi videtur significare quòd sapientia

Cap. 2. sapientiam, & essentia genuerit essentiam. Idem in lib. de fide ad Petrum ait, Sic Christum Dei filium, id est, vnã ex trinitate personam, Deum verum crede, vt diuinitatem eius de natura patris natã esse non dubites. Hic videtur dicere quòd

Cap. 20. natura filij sit nata de natura patris. Idem in lib. xv. de Trini. ait, Dicitur filius consilium de consilio, & voluntas de voluntate: sicut substantia de substantia, sapientia de sapientia. Et hîc videtur dicere quòd substantia sit genita de substãtia, &

Determinatio eorũ quæ vidẽtur cõtraria. sapientia de sapientia. Sed hoc ita determinamus, Sapientia de sapientia, & substantia de substantia est, id est, filius qui est sapientia, qui est substantia, est de patre, qui est eadem substantia & sapientia: & filius, qui est diuinitas, natus est de patre, qui est natura diuina. Et vt expressiùs dicamus, dicimus filium sapientiam esse de patre sapientia: & dicimus filium substantiam esse genitum de patre & à patre de substantia.

Aug. de Tri. li. 7. ca. 1. circa finẽ capitis. Eodẽ lib. cap. 3. 1. Cor. 1. Quòd autem ita intelligi debeat, Augu. ostendit in lib. vij. de Trinit. dicens: Pater ipse sapientia est: & dicitur filius sapientia patris, quomodo dicitur lumen patris, id est, sicut lumen de lumine, & vterque vnum lumen: sic intelligatur sapientia de sapientia: & vtérque vna sapientia & vna essentia. Item ideo Christus dicitur virtus & sapientia Dei, quia de patre virtute & sapientia etiam ipse virtus & sapiẽtia est: sicut ipse lumen de patre lumine est, & ipse fons vitæ est apud deum patrem fontem vitæ. Filius ergo sapientia de patre sapientia est: sicut filius lumen de patre lumine, & Deus filius de Deo patre: vt & singulus sit lumẽ, & singulus Deus, & singulus sapientia: & simul vnum lumen, vnus Deus, vna sapientia. Ecce manifestè his verbis aperit Augustinus. ex quo sensu accipienda sint prædicta verba & his similia, scilicet cùm dicitur substantia de substantia, vel substantia genuit substantiam.

Quod videtur prædictæ expositioni contrarium. G

Huic verò etiam id contrariũ videtur, quod Hilarius ait in. iiij. lib. de Tri. Nihil, inquit, nisi natum habet filius: & geniti honoris admiratio in honore generãtis est. Cũ ergo filius essentiã habeat (tota enim in eo est diuina essentia) videtur q̃ ipsa diuina essentia nata sit. Itẽ, in v. lib. ait, Natiuitas dei non potest eam, ex qua prouecta est, nõ tenere naturam: nec enim aliud quàm deus subsistit, quod nõ aliunde quàm de deo subsistit. Ecce hîc dicit natiuitatẽ dei prouectã ex natura: & ita videtur ex his verbis atque prædictis natura dei & genita, & genuisse. Quod apertiùs dicit in lib. ix. de Trin. Nos, inquit, vnigenitũ deum in forma dei manentẽ in natura hominis mansisse profitemur: nec vnitatẽ formæ seruilis in naturã diuinæ vnitatis refundimus: nec rursum corporali insinuatione patrẽ in filio prædicamus, sed ex eo eiusdem generis genitã naturã, naturaliter in se gignentem habuisse naturã, quæ in forma naturæ se gignentis manens, formã naturæ & infirmitatis corporalis accepit. Nõ enim defecerat dei natura, ne esset: sed in se humilitatẽ terrenæ natiuitatis manens sibi dei natura susceperat, generis sui potestatẽ in habitu assumptæ humanitatis exercens. Ecce hîc apertè dicit, & naturam genuisse, & naturã genitam, & naturã assumpsisse naturam: quod à plerisq; negatur. Item in eodẽ. Nunquid vnigenito deo cõtumelia est, patrem sibi innascibilem deum esse, cũ ex innascibili deo natiuitas vnigenita in naturam vnigenitã subsistat? Ecce & hîc dicit vnigenitam naturã.

Non longé à principio libri.

Circa finem libri quinti.

Quod natura dei in forma sua manens formã naturæ & infirmitatis corporalis acceperit.

Quòd natura dei nõ est minuta in assũptione paulò inferius.

Quomodo sint intelligenda præmissa verba Hilarij. H

Sed quia hæc verba sanè vult intelligi, ipse idem dicit in. iiij. lib. Intelligentia dictorum ex causis est assumenda dicendi: quia non sermoni res, sed rei sermo subiectus est. Hæc ergo verba ita intelligi possunt, Nihil habet filius nisi natum, id est, nihil habet secundum quòd deus est, nisi quod nascendo accepit: & ipse nascendo patris in se subsistentem naturam habuit, vnde Hilarius addit in. v. libro.

Circa medium eiusdẽ quarti.

Circa finẽ quinti. Expositionẽ confirmat per verba eiusdem.

Eandem naturam habet genitus, quam ille qui genuit: ita tamen, vt natus non sit ille qui genuit. Nam quomodo erit pater ipse, cùm genitus sit? Sed in his ipsis subsistit ille qui genitus est, in quibus totus est ipse qui genuit: quia non est aliunde qui genitus est: & ideo non refertur ad aliud quòd in vno subsistit, & ex vno. Ac sic in generatione filij & naturã suam, vt ita dicam, sequitur indemutabilis Deus indemutabilem Deum gignens, nec naturam suam deserit ex indemutabili Deo indemutabilis Dei perfecta natiuitas. Subsistentem ergo in eo Dei naturam intelligamus, cùm in deo deus insit, nec præter eum qui deus est, quisquam deus alius sit: quia ipse deus, & in eo deus. Naturæ ergo dei patris veritas in deo filio esse docetur, cùm in eo deus intelligitur esse qui deus est. Est enim vnus in vno, & vnus ab vno.

Ioan 4. Ego ĩ patre & pater in me.

Quòd legitur pater de sua substantia genuisse filium, & filium substantiæ patris. 1

Dicitur quoque, & frequẽtur in scriptura legitur, Patrem de sua substantia genuisse filiũ. vnde Aug. in lib. de fide ad Petrum ait, Pater deus de nullo genitus deo, semel de sua natura sine initio genuit filium deum sibi æqualem, & eadem qua ipse naturaliter æternus est, diuinitate coæternũ. Ecce hic dicit Aug. filium genitũ de natura patris. Est autem vna natura patris, & filij, & spiritus sancti. Si ergo de natura patris genitus est filius, genitus est de natura filij & spiritus sancti: imò de natura trium personarum. Idem quoq; Aug. in lib. 15. de Trini. dicit Christum esse filium substantiæ patris, & de substantia patris genitum, tractans illud verbum Apostoli loquentis de deo patre sic. Qui eruit nos de potestate tenebrarum, & transtulit in regnum filij charitatis suæ. Quod dictum est, inquit, filij charitatis suæ, nihil aliud intelligitur quam filij sui dilecti, quam filij substantiæ suæ. Charitas quippe patris, quæ in natura eius est ineffabiliter simplici, nihil est aliud, quàm ipsa natura atque substantia, vt sæpè diximus, & sæpe iterare non piget: ac per hoc filius charitatis eius nullus alius est, quàm qui de substantia eius est genitus. Ecce hic apertè dicit Aug. filium esse genitum de substãtia patris, & filium substãtiæ patris. Idem quoque August. in lib. 3. contra hæreticum Maximum, substantiam dei genuisse filium, & filium genitum de substantia patris asserit, dicens: Carnalibus cogitationibus pleni, substãtiam dei de seipsa, gigneret filium nõ putatis, nisi hoc patiatur quod substantia carnis patitur quãdo gignit. Erratis, nõ scientes scripturas neque virtutem dei. Nullo enim modo verum dei filiũ cogitaris, si eum natum esse de substantia patris negatis. Nõ enim iam erat hominis filius, & deo donante factus est dei filius ex deo natus, gratia non natura. An fortè etsi nõ hominis filius erat, tamen iam aliqua erat qualiscunque creatura, & in dei filium deo mutante conuersa est? Sed nihil horum est: ergo aut de nihilo, aut de aliqua substantia natus est. Sed ne crederemus vos putare de nihilo esse dei filium, affirmatis non vos dicere de nihilo esse dei filium. De aliqua ergo substãtia est: & si non de substantia patris, de qua sit dicite: sed non inuenietis. Iam ergo vnigenitum dei filium Iesum Christum de patris esse substantia, non vos nobiscum pigeat confiteri. Idem in eodem. Vtrique legimus vt simus in vero filio eius Iesu Christo. Dicite ergo nobis, Vtrum iste verus dei filius, ab eis qui gratia filij sunt, quadam proprietate discretus, de nulla substantia sit, an de aliqua? Non dico, inquis, de nulla: nec dicam de nihilo, ergo de aliqua substantia est. Quæro, de qua? si non de patris substantia est, aliam quære. Si aliam non inuenis, patris agnosce substantiam, & filium cum patre homousion confitere. Idem in eodem. Cõfiteor deum patrem omnino incorruptibiliter genuisse, sed quod est ipse genuisse. Item, Dico quod sæpe dicendum est, Aut de aliqua substantia est natus dei filius, aut de nulla. Si de nulla, ergo de nihilo, quod vos iam non dicitis: si verò de aliqua, nec tamen de patris substantia, non est verus filius: si verò de patris substantia, vnius eiusdémque substantiæ sunt pater & filius. Vos autem nec filium dei de substantia patris genitum vultis, & tamen eũ nec ex nihilo, nec ex aliqua materia, sed ex patre esse conceditis: nec videtis quàm necesse sit, vt qui non est ex nihilo, nec ex aliqua alia re, sed ex deo, nisi ex dei substantia esse non possit, & hoc esse quod deus est, de quo est, id est, deus de deo natus: quia non alius priùs fuit, sed natura coæterna de deo est.

Cap. 2.

Cap. 19. circa finẽ.

Colo. 1.

Tomo. 9. Cap. 14.

Mat. 22. c Contra Pauliãos. Contra Arriũ & Donatiũ.

1. Ioan. 5. Paulo inferius in eodẽ cap.

Ex eodẽ cap. circa principiũ.

Colligens summa prædictorum aperit ex quo sensu accipienda sint. K

His verbis præmissis innui videtur, quòd diuina substantia filium genuerit, & quod filius sit genitus de substantia patris, & quòd de deo est natura coæterna, & quòd pater id quod ipse est genuit. Id autem quod ipse est, diuina essentia est: & ita putari potest diuinam essentiã genuisse. Vehementer mouent nos hæc verba, quę quomodo intelligenda sint, mallem ab aliis audire, quàm ipse tradere. Vt tamen sine præiudicio atque temeritate loquar, ex hoc sensu dicta possunt accipi: Natura coæterna de deo est, id est, filius coæternus patri de patre est, ita quòd est eadem cum eo natura, vel eiusdem naturę. Quem sensum cõfirmat Aug. ibidẽ subiiciens, & quod dixerat quasi explanans. Dicto enim, Natura coæterna est de deo, addit, Non est aliud filius quàm illud de quo est, id est, vnius eiusdemque substantiæ est. Deinde apertiùs talem intellectum ex prædictis verbis fore habendum aperit in eodem libro contra Maximinũ, dicens: Trini tas hæc vnius eiusdemq; substãtiæ est: quia nõ de aliqua materia vel de nihilo est filius, sed de quo est genitus. Item, Spiritus sanctus nõ de aliqua materia vel de nihilo est, sed inde est vnde procedit. His vtique verbis apertè ostẽdit ea ratione dici filium esse de substantia patris, qui est de patre genitus, ita quòd est eiusdem substantiæ cum eo: & Spiritum sanctum esse de substantia patris & filij, quia ab vtroque procedit, ita quòd est eiusdem substantiæ.

Lib. 3. cõtra maximinũ. c. 14. Circa principiũ capitis.

Eodẽ cap. Augustin. Ibidem.

Quòd nec filius, nec spiritus sanctus est de nihilo, sed de aliquo, non tamen de materia. L

Ostenditur quoque ex illis verbis filiũ & spiritum sanctum non esse de nihilo, sed de aliquo: nec tamen de aliqua materia. Vnde etiã Hilarius in 12. li. de Trinitate ait, Vnigenitus deus cùm natus sit, patrem testatur authorem: cùm ex manente natus est, non est natus ex nihilo: & cum ante tempus natus est, omnem sensum præuenit nascendo. Hîc apertè dicitur, quòd filius non est natus ex nihilo. Similiter & spiritus sanctus non est dicendus esse vel procedere ex nihilo: quia filius de substantia patris natus est, id est, à patre est, cum quo eiusdem substantiæ est, & eadem substantia. Ex quo sensu etiam accipiendum est illud, Pater genuit id quod ipse est, id est filium, qui est hoc quod pater.

Nõ longè à medio.

Et hoc ita debere intelligi Aug. aperit dicens in. 1. lib. contra Maximinum, Hoc genuit pater quod est: alioquin nõ est verus filius, si quod est pater, non est filius. Item substantia dei genuit filium, id est, pater substãtia genuit filiũ, qui est eadẽ substantia & eiusdem substãtiæ. Quod sic esse intelligẽdum Aug. ostẽdit dicens ad Maximinum, Sicut dicis, Spiritus spiritum genuit: ita dic, spiritus eiusdem naturæ vel substantiæ spiritũ genuit. Item sicut dicis, deus deũ genuit: ita dic, deus eiusdem naturæ vel substantiæ deũ genuit. Hoc si credideris & dixeris, nihil de hac re vlteriùs accusaberis. His enim verbis aperit quomodo prędicta debeãt intelligi. Similiter filius natus est de substãtia patris, vel pater genuit filium de sua natura siue essentia, id est, de se natura & essentia genuit filium eiusdem substãtiæ ac naturæ, & qui est eadem essentia ac natura. Similiter expone illud, filius substantiæ patris, & filius patris substantiæ, id est, qui est substãtia, cum quo & filius eadem substantia est, quia consubstãtialis est patri filius. Et hic sensus adiuuatur ex his verbis Aug. qui in lib. 5. de Tri. ait, Tres personas eiusdem essentiæ, vel tres personas vnã essentiam dicimus. Tres autem personas ex eadem essentia nõ dicimus, quasi aliud ibi sit quod essentia est, aliud quod persona. His verbis ostenditur non esse dicendum personam esse ex essentia, nisi ex sensu prędicto. Qui sensus confirmatur etiã ex eo quod in lib. 15. de Trin. idem ait, Sicut nostra scientia scientiæ dei, sic & nostrum verbum, quod nascitur de nostra scientia, dissimile est illi verbo dei, quod natum est de patris essentia. Tale est autem ac si dicerem, de patris sciẽtia, de patris sapientia: vel, quod est expressius, de patre essentia de patre scientia, de patre sapientia. Ex hoc itaque intellectu, verbum dei patris vnigenitus filius per omnia patris similis & æqualis rectè dicitur deus de deo, lumen de lumine, sapiẽtia de sapientia, essentia de essentia: quia hoc est omnino quod pater, non tamen pater: quia iste filius, ille pater.

Ex c. 3. l. de fide & symbolo paulo antè citatũ.

Circa medium primi libri.

Ex lib. 3. contra Maximinũ c. 14.

Li. 3. c. 15.

Cap. 6.

Cap. 13. & 14.

Ex c. 14.

Quare verbum patris dicatur filius naturæ. M

Inde est quòd solũ vnigenitus dei dicitur natura filius, quia eiusdẽ naturæ est, & eadem natura est cum patre. vnde Hila. in lib. 1. de Trin. de Christo loquens ait, Natura filius est, quia eãdem naturam quam ille qui genuit, habet.

Universidad de Deusto

VTRVM PATER VOLVNTATE GENVIT FILIVM, AN NECESSITATE: & an volens vel nolens sit Deus.

DISTINCT. VI. A

Decõparatione act⁹ generandi ad potẽtiã Cap.20. In tom.4. In dialog. 65.quæ.7 Opinio cuiusdã hæretici.

PRAETEREA quæri solet, vtrum pater genuerit filiũ voluntate, an necessitate. De hoc Orosius ad August. ita ait, Voluntate genuit pater filium vel necessitate: sed nec voluntate nec necessitate: quia necessitas in deo nõ est: pręire volũtas sapientiã nõ potuit. Quocirca, vt August. ait in 15. lib. de Trinit. ridenda est dialectica Eunomij, à quo Eunomiani hæretici orti sunt: qui cùm non potuisset intelligere, nec credere voluisset vnigenitũ Dei filium verbum Dei esse natura, id est, substantia patris genitum, non naturę vel substantiæ dixit esse filium, sed filium voluntatis Dei: volens asserere, accedentem Deo voluntatem, qua gigneret filium: sicut nos aliquando aliquid volumus, quod anteà non volebamus, propter quod mutabilis intelligitur nostra natura, ꝙ absit vt in Deo esse credamus. Dicamus ergo verbum Dei esse filium dei natura, nõ voluntate, vt docet August. in 15. lib. de Trin. vbi quendam catholicum hæretico respondentem commendat, dicens: Acutè sanè quidam respondit hæretico versutissimè interroganti, vtrum Deus filium volens vel nolens genuerit: vt si diceret nolens, absurdissima Dei miseria sequeretur: si autem, volens, continuò quod intendebat concluderet, scilicet non naturæ esse filium, sed volũtatis. At ille vigilantissimè vicissim quæsiuit ab eo, vtrum Deus pater volens aut nolens sit Deus: vt si responderet, nolens, sequeretur grãdis absurditas & miseria, quam de Deo credere magna est insania: si autem diceret, volens, responderetur ei, ergo & ipse voluntate sua Deus est, non natura. Quid ergo restabat, nisi vt obmutesceret, sua interrogatione obligatũ indissolubili vinculo se videns? Ex prædictis docetur non esse concedendum, quòd Deus voluntate vel necessitate, vel volens, vel nolens, sit Deus. Item, quòd voluntate vel necessitate, vel volens, vel nolens genuerit filium.

Aug. de Tri. lib. 15 Cap. 20. Et i quæstionibus ad Orosium.

Oppositio contra prædicta. B

Sed contra hoc opponitur sic, Voluntas dei est natura siue essentia Dei: quia non est aliud Deo esse, aliud velle:

velle: & ideo sicut vna est essentia trium personarum, ita & vna voluntas. Si ergo deus natura deus est, & voluntate deus est: & si verbum dei natura filius dei est, & voluntate filius dei est. Hoc autem facile est refellere: nam & prescientia dei siue scientia, qua scit vel præscit bona & mala, diuina natura siue essentia est: & prædestinatio siue voluntas eius eadem diuina essentia est: nec est aliud deo scire & velle, quam esse, & cùm sit vnum & idem scientia dei vel voluntas, non tamẽ dicitur de voluntate quicquid dicitur de scientia, & ecõuerso. Nec omnia illa sua voluntate deus vult, quæ sua scientia scit, cùm sua scientia nouerit tam bona quam mala, volũtate autem non velit nisi bona. Scientia quippe dei & prescientia de bonis est & malis: volũtas vero & prædestinatio de bonis est tãtum. & tamen vnum & idem in deo est scientia & voluntas, & præscientia & prædestinatio. Ita cum vnum sit natura dei & voluntas, dicitur tamen pater genuisse filium natura non voluntate: & esse deus natura, non voluntate.

Respõsio.

Hilarius in li. de Synodis, Eos qui dicũt de nõ extãtibus esse filiũ dei similiter qui dicũt ꝙ neq; cõ filio, neq; volũtate pater genuerit filium anathematizat ſãct. ecclesia. Itẽ si quis nolẽte patre dicat natũ filiũ ãathema sit. Nõ enĩ nolẽte patre coæ ẽlus pater vel

Qualiter intelligenda sunt illa verba, pater nec nolens nec volens deus est, nec volens nec nolens genuit filium. C

Prædicta tamen verba, quibus prudenter dictum est, quod deus pater nec volens nec nolens est deus, nec nolẽs nec volens genuit filium, siue voluntate, siue necessitate, ex tali sensu mihi videtur accipienda, vt voluntatem præcedentem vel accedentem intelligamus: qualiter Eunomius intelligebat. Non enim ipse deus est voluntate præcedenti vel efficienti, vel volens priusquam deus: nec voluntate præceden ti vel accedenti genuit filium: nec prius volens, quam generans genuit filium: nec priùs generans quam volens, genuit filium: volens tamẽ genuit, sicut potens genuit, & bonus genuit filium, & sapiens genuit, & huiusmodi. Si enim pater sapiens & bonus dicitur genuisse filiũ, cur non & volens? cùm ita sit deo idem esse volẽtem, quod est esse deum: sicut idem est esse sapientem, quod est esse deum. Dicamus ergo quia pater sicut sapiens, ita volens genuit filium, sed non voluntate præcedenti vel accedenti. Quem sensum aperit Hier. & cõfirmat ita dicens super epistola ad Eph. De filio dei, id est, domino nostro Iesu Christo scriptum est, quia cũ patre semper fuit, & nunquam eum vt esset, paterna voluntas præcessit, & ille quidem natura filius est.

HIC QVAERITVR AN PATER POTVERIT VEL VOLVERIT GIGNERE FILIVM. DISTINCT. VII. A

naturali necessitate ductus. cum nollit genuit filium sed mox vt voluit sine tempore & impossibiliter ex se vnigenitũ demõstrauit. Ephe. & Ecc.1. De cõparatione potẽtiæ generandi ad personam.

Hic solet quæri à quibusdam, vtrũ pater potuerit vel voluerit generare filiũ. Si enim, inquiunt, potuit vel voluit generare filiũ, ergo potuit aliquid & voluit, quod nec voluit nec potuit filius: nam filius nec potuit nec voluit generare filium. Cui versutiæ facilè respondemus, dicentes: Posse vel velle generare filium, nõ est aliquid posse vel velle subiectum potentię vel voluntati. Est tamen aliqua potentia vel voluntas, scilicet posse vel velle gignere filium. & ideo diligenda est intelligentia propositi verbi, posse vel velle gignere filium, & posse vel velle aliquid. Neque enim generatio filij aliquid eorum est, quæ subiecta sunt diuinæ potẽtiæ & voluntati: nec est aliquid inter omnia vel de omnibus, sed super omnia & ante omnia. Nõ enim antè voluit vel potuit, quàm genuit: sicut nec antè fuit, quàm genuit: quia ab æterno fuit, & ab æterno genuit. Ex simili quoq; hoc videre possumus. Pater enim potest esse pater, & vult esse pater: filius autem nõ potest, nec vult esse pater: ergo pater potest vel vult esse aliquid, quod non potest, vel vult esse filius. Non sequitur: quia esse patrem non est esse aliquid, sed potest esse ad aliquid, vt in sequenti ostendetur.

Ponit quædam verba Aug. vnde potest moueri auditor. B

Dist. 28. huius primi. 3 si. 12.c

Sed vehemẽter nos mouet quod Augustinus ait in lib. contra Maximinum, qui asserebat patrem potentiorem esse filio, eò quòd filium genuit deum creatorem: filius autem non: dicebatque patrem potuisse gignere non filium: & ideo potiorem esse filio. Ad quod respondens Aug. dicere videtur, quòd filius etiam potuit gignere, volens ostendere patrem esse non potiorem filio, his verbis, Absit vt ideo potentior sit pater filio, sicut putas, quia creatorem genuit pater, filius autem non genuit creatorem: neque enim non potuit, sed non oportuit. Vide & diligenter attende hæc verba, non enim non potuit, sed non oportuit. Videtur enim dicere quòd filius potuit gignere, sed non oportuit. & ita potuit quod non oportuit. Quare autem nõ oportuit, subdit dicens, Immoderata enim esset diuina generatio, si genitus filius nepotem gigneret patri, quia & ipse nepos nisi auo suo pronepotem gigneret, secundum vestram mirabilem sapientiam impotens diceretur. Similiter etiam ille si nepotem non gigneret auo suo, & pronepotem proauo suo, non à vobis appellaretur omnipotens, nec impleretur generationis series, si semper alter ex altero nasceretur: nec eam perficeret vllus, si non sufficeret vnus omnipotens. Itaq; omnipotentem genuit filium patris natura, non fecit.

Opponitur prædictis verbis Augustini. C

Hoc autem videtur quibusdam non posse stare, scilicet quòd filius potuerit gignere. Si enim potuit filius gignere, potuit esse pater: & si potuit esse pater, potuit ergo esse pater vel sui, vel patris, vel spiritus sancti, vel alicuius alius. Sed alius non: quia nullus alius semper fuit. Nec patris: quia pater est ingenit⁹ & innascibilis. Nec sui: quia nulla res seipsam gignere potest. Nec spiritus sancti: quia nasci nõ potuit. Si enim nasci potuit, potuit esse filius, & ita mutabilis esse potuit.

Ii. de Tri. 1. cap. 1.

Hic quæritur quomodo intelligenda sint. D

Quomodo ergo accipiatur quod suprà dictũ est, Non enim nõ potuit gignere, sed nõ oportuit: quasi potuit, sed nõ oportuit. Nõ est nobis perspicuũ aperire quomodo sit hoc verũ, & ideo sub silentio potiùs esset prætereundum, nisi me super hoc aliquid loqui cogeret instãtia quærentiũ.

Hic aperitur ex quo sensu accipienda sint. E

Potest ergo sic intelligi, Nõ enim non potuit, sed non oportuit, id est, non ex impotentia sui fuit quòd filius non genuit, sed ei non conueniebat: sicut deus filius non est deus pater, nec tamen hoc ex impotentia sui est. Nam & pater similiter non est filius, nec hoc est ex impotentia patris. Sed quærit Maximinus Arrianorum episcopus. Vnde ergo est quòd pater non potest esse filius, vel filius pater? non vtique ex impotentia, sed pater proprietate generationis pater est, qua oportet eum non esse filium, & filius proprietate natiuitatis filius est, qua oportet eum non esse patrem. De quibus proprietatibus posteà pleniùs tractabitur.

Distin. 26. huius primi.

Vtrùm pater natura sit potens gignere filium, & an hoc sit aliqua potentia, quæ sit in filio. F

Item quæritur à quibusdam, Si pater potens sit natura gignere filium, & an hoc sit aliqua potẽtia quæ sit in filio. Ad quod dicimus, quia pater non est potens nisi natura: eius enim potentia natura est vel essentia. At, inquiunt illi, si potens est gignere, habet ergo potentiam gignendi. Filius autem non habet potẽtiam gignendi, si non potest gignere. Habet ergo aliquam potentiam pater, quam non habet filius. Non sequitur. Eandem enim potentiam habet penitus filius, quam & pater: qua pater potuit gignere, & filius gigni potuit. Eadẽ enim potentia est in filio, qua potuit gigni, quæ est in patre, qua potuit gignere. Sed contra hoc opponitur, Aliud est posse gignere, aliud est posse gigni: quia aliud est gignere: & aliud gigni. Hîc distinguendum est. Si enim cùm dicitur, aliud est posse gignere, aliud posse gigni, aliam significas potentiam, qua pater potens est gignere, & aliam, qua filius potẽs est gigni, falsus est intellectus. Si autem dicas, patrem posse habere aliam proprietatem siue notionem, qua genitor est: & filium aliam, qua genitus est: verus est intellectus. Aliam enim habet pater proprietatẽ, qua pater est: aliam filius, qua filius est.

Oppositio.

Quomodo intelligendum sit, filius habet vel non habet potentiam generandi. G

Ita etiam cum dicitur, filius non habet potentiã generandi, quam pater habet, dupliciter intelligi potest. Si enim dicatur, filius non habet potentiam generandi quam & pater, scilicet qua potens sit ad generandũ, id est, vt genuerit vel vt generet sicut pater, verum est. Si verò intelligatur sic, non habet potentiam qua possit gigni vel genitus esse, qua eadem pater potẽs est vt genuerit vel vt generet: falsum est. Sicut dicitur, pater habet potẽtiã, qua potest esse pater: filius verò non habet potentiam, qua possit esse pater: & econuerso filius habet potentiã, qua potest esse filius: habet ergo aliquam pater, quam non habet filius, & econuerso. Abit: quia eadem est potẽtia patris, qua potest esse pater: & filij, qua potest esse filius. Ita etiam eadem est voluntas, qua pater vult esse pater, non filius: & filius vult esse filius, non pater: & eadem est voluntas filij, qua vult esse genitus & patrẽ genuisse: & patris, qua vult esse genitor, & filium genitum esse.

DE VERITATE ET PROPRIETATE ET INCOMMVTABILITATE ET *simplicitate essentiæ Dei.*

DISTINCT. VIII.

De proprietatibus et cõditionibus essentialib⁹ trinitatis & vnitatis. Cap. 2.

NVnc de veritate siue proprietate siue incommutabilitate atque simplicitate diuinæ naturæ, siue substantiæ, siue essentiæ agendum est. Est itaque deus, vt ait Aug. in 5. lib. de Tri. sine dubitatione substãtia, vel si meliùs hoc appellatur, essentia: quã Græci οὐσίαν vocãt. Sicut enim ab eo quod est sãpere dicta est sapientia, & ab eo quod est scire dicta est sciẽtia: ita ab eo quod est esse, dicta est essẽtia. Et quis magis est, quàm ille qui dixit famulo suo, Ego sum qui sum, & dices filiis Israel, Qui est misit me ad vos? Ipse verè ac prorsus dicitur essentia, cuius essentia non nouit præteritum vel futurum. Vnde Hiero. ad Damasum scribens ait, deus solus, qui exordium non habet, verè essentiæ nomen tenet: quia in eius cõparatione verè est, quia incommutabilis est: quasi nõ sint quæ mutabilia sunt. De quo enim dicitur fuit, non est: & de quo dicitur erit, nondum est. Deus autem tantum est, qui non nouit fuisse vel futurum esse. Solus ergo deus verè est: cuius essentiæ comparatum nostrum esse, non est.

Exod. 3. d Hie. i epistola ad marcellũ de 10. nõ b⁹, attigit quidẽ nomẽ essentiæ dei, similiter in epistola ad Damasũ cui⁹ initiũ Quoniam vetusto sanctis iudicatur hæc sẽtentia, sed ad verbũ habetur i Isido. lib. 7. etimo. ca. 1. & in Rabano super illud Exo. Qui est, misit me ad vos.

Qualiter intelligenda sint verba Hieronymi, quærendum est. B

Hic diligenter aduertendũ est, quomodo intelligi debeant illa verba Hierony. scilicet Deus tantùm est, & non nouit fuisse vel futurũ esse: tanquam non possit dici deo, fuit vel erit: sed tantùm, est: cùm de eo scriptum frequẽter reperiamus, fuit ab æterno, fuit semper, & erit in secula, & huiusmodi: vnde videtur quia non est tantùm dicendum de deo fuit: vel est, vel erit. Si enim diceretur tantùm fuit: putaretur quòd desierit esse: si diceretur tantùm, est, putaretur quod non semper fuerit, sed esse cœperit, si tãtùm diceretur, erit: putaretur nõ esse modò. Dicatur ergo quia semper fuit, est, & erit: vt intelligatur quia nec cœpit, nec desiit, nec desinet esse. De hoc Augustinus super Ioannem ita ait, Cùm de sempiterna re propriè dicatur, est: secundum nos bene dicitur, fuit & erit: fuit, quia nunquam desiit: erit, quia nũquam deerit, est, quia semper est: non preteriit, quasi quod non maneat: non erit, quasi quod non erat. Cùm ergo nostra locu-

In tom. 9 in tractatu 99. ad 16 cap. Ioan. ca.

tio per tempora varietur, de eo verè dicuntur verba, cuiuslibet temporis, qui nullo tempore defuit, vel deest, vel deerit: & ideo non est mirum si de spiritu veritatis veritas loquens dixit per futurum: quæcunque audiet, loquetur: audiet scilicet ab eo à quo procedit. Audire illius est scire, idem etiam esse. A quo ergo est illi essentia, ab illo audientia, id est, scientia: quæ non est aliud, quàm essentia. Audiet ergo dixit de eo quod audiuit: & audit, id est, quod semper sciuit, scit, & sciet. Ecce hîc dicit August. verba cuiuslibet temporis dici de deo: sed tamen propriè, est. Illud ergo quod Hieronymus dicit ita intelligendum est. Non nouit fuisse vel futurus esse, sed tantùm esse: id est cùm dicitur de deo quòd fuit vel erit, non est intelligendum quòd præteriit vel futurum sit, sed quòd existat simpliciter sine aliquo temporali motu. Licet enim verba substantiua diuersorum temporum de deo dicantur (vt fuit, erit, est, erat) non tamen temporales motus esse distingunt, scilicet præteritum, vel futurum, vel præteritum imperfectum, vel præteritum perfectum, vel præteritū plusquàm perfectum: sed essentiam siue existentiam suæ diuinitatis simpliciter insinuant. Deus ergo solus propriè dicitur essentia vel esse. Vnde Hilarius in 7. de Trin. ait, esse nō est accidens deo, sed subsistens veritas, & manens causa, & naturalis generis proprietas.

Hic aperit quomodo sint intelligēda.

Non longè à principio Libri 7.

Hic de incommutabilitate. C

Cap. 2.

Dei etiam solius essentia incommutabilis dicitur propriè: quia nec mutatur, nec mutari potest. Vnde Aug. in 5. lib. de Trin. Alię, inquit, essentiæ vel substantiæ capiunt accidentia, quibus in eis fiat vel magna, vel quantacunque mutatio: deo autem aliquid huiusmodi accidere non potest: & ideo sola substantia vel essentia, quæ est Deus, incommutabilis est: cui profectò maximè ac verissimè competit esse. Quod enim mutatur, non seruat ipsum verum esse: & quod mutari potest, etiam si non mutetur, potest quod fuerat non esse. Ideóque illud solum quod non tantùm non mutatur, verumetiā mutari omnino nō potest, verissimè dicitur esse, id est, substantia patris, & filij, & spiritus sancti. Ideoq; Apostolus loquens de deo ait, Qui solus habet immortalitatem.

1. Tim. 6. c

Cap. 1.

Vt enim ait August. in lib. 1. de Trin. Cùm anima quodammodo immortalis esse dicatur & sit, non diceret Apostolus, Solus deus habet immortalitatem: nisi quia vera immortalitas incōmutabilitas est, quam nulla potest habere creatura: quoniam solius creatoris est. Vnde Iacobus ait, Apud deū non est transmutatio, nec vicissitudinis obumbratio. Et Dauid, Mutabis ea, & mutabuntur: tu autem idem ipse es. Ideo Aug. super Gen. dicit quòd deus nec per loca, nec per tempora mouetur: creatura verò per loca, & tempora. Et per tempora moueri, est per affectiones commutari, deus autem nec loco, nec affectione mutari potest: qui per prophetā ait, Ego deus & nō mutor: qui est immutabilis solus. Vnde rectè solus dicitur habere immortalitatem. In omni enim mutabili natura, vt ait. Aug. cōtra Maximinū, nonnulla mors est ipsa mutatio: quia facit aliquid in ea non esse quod erat. Vnde & ipsa anima humana, quæ ideo dicitur immortalis, quia secūdum modū suum nunquā desinit viuere, habet tamen quādam mortem suam: quia si iustè viuebat & peccat, moritur iustitiæ: si peccatrix erat & iustificatur, moritur peccato: vt alias eius mutationes taceā, de quibus modo longum est disputare. Et creaturarū natura cęlestiū mori potuit, quia peccare potuit. Nam & angeli peccauerūt, & dæmones facti sunt, quorum est diabolus princeps: & qui non peccauerunt, peccare potuerūt: & cuicunq; rationali creaturæ pręstatur vt peccare non possit, non est hoc naturæ propriæ, sed dei gratiæ. Et ideo solus deus, vt ait Apostolus, habet immortalitatem: qui non cuiusquam gratia, sed natura sua nec potuit, nec potest aliqua conuersione mutari: nec potuit, nec poterit aliqua mutatione peccare. Proinde, vt ait Aug. in. 1. lib. de Tri. substantiam dei sine vlla sui commutatione mutabilia facientem, & sine vllo suo temporali motu temporalia creantem, intueri & nosse, licet sit difficile, oportet. Verè ergo ac propriè incōmutabilis est sola diuinitatis essentia: quæ sine sui mutatione cunctas condidit naturas.

Quę sit vera immortalitas, quæ soli creatore est.

Iaco 1. c

Psal. 101.

Li. 8. c. 20. 21. 22. & 26.

Mal. 3. b

Li. 3 c. 12.

1. Ti. 6. c

Cap. 1

Hic de simplicitate. D

Quare creatura sit multiplex & non simplex.

Cap. 6.

Eadēq; sola propriè ac verè simplex est vbi nec partium, nec accidētium, nec quarūlibet formarū vlla est diuersitas, siue variatio vel multitudo. Vt autem scias quomodo simplex sit illa substantia, te docet Aug. in 6. lib. de Trin.

Hic de corporali ostenditur quare sit multiplex.

Animaduerte primò, quare omnis creatura sit multiplex, & nullo modo verè simplex: & primùm de corporali, posteà de spirituali creatura. Corporalis vtique creatura ex partibus constat, ita vt sit ibi aliqua pars minor, alia maior: & maius sit totum quàm quælibet pars: & in vno quoq; corpore aliud est magnitudo, aliud color, aliud est figura. Potest enim imminuta magnitudine manere idē color, & eadem figura: & colore mutato manere eadē figura, & eadem magnitudo. Ac per hoc multiplex esse conuincitur natura corporis: simplex autem nullo modo.

Hic de spirituali creatura ostendit quomodo sit multiplex, & non simplex. E

Ex eodē lib. 6. ca. eodem.

Creatura quoque spiritualis, vt est anima, in cōparatione quidem corporis est simplex: sine comparatione verò corporis, est multiplex & non simplex. Quæ ideo simplex dicitur respectu corporis, quia mole nō diffunditur per spacium loci, sed in vnoquoque corpore & in toto, tota est, & in qualibet eius parte tota est. Et ideo cum fit aliquid in quàuis exigua particula corporis, quod sentiat anima, quanuis non fiat in toto corpore, illa tamē tota sentit, quia totam non latet. Sed tamen nec in ipsa tota anima vera simplicitas est. Cum enim aliud sit artificiosum esse, aliud inertem, aliud acutum, aliud memorem, aliud cupiditas, aliud timor, aliud lętitia, aliud tristitia: posintq; hęc & alia huiusmodi innumerabilia in animæ inueniri natura, & alia sine aliis, & alia magis, & alia minùs: manifestum est animæ non simplicem, sed multiplicē esse naturā. Nihil enim simplex mutabile est: omnis autē creatura mutabilis est: nulla ergo creatura verè sim

Ibid. ca. 7

plex est. Deus verò etsi multiplex dicatur, verè tamē & summè simplex est. Dicitur enim magnus, bonus, sapiens, beatus, verus, & quicquid aliud non indignè dici videtur: sed eadem

Quomodo deus simplex est.

magnitudo eius est quæ sapientia. Non enim mole magnus est, sed virtute & eadem bonitas eius est, quæ sapientia, & magnitudo, & veritas: & non est ibi aliud ipsum beatum esse, & aliud magnum, aut sapientem, aut verum, aut bonum esse, aut omnino esse.

Quęliter deus cùm sit simplex, multiplex tamen dicatur. F

Hic diligenter notandum est cùm dicat August.

solum deum verè simplicem esse: cur dicat eundem multipliciter dici. Sed hoc non propter diuersitatem accidentium vel partium dicit, sed propter diuersitatem ac multitudinem nominum, quæ de deo dicuntur: quæ licet multiplicia sint, vnum tamen significant, scilicet diuinam naturā. Hæc enim non ita accipiuntur, cùm de illa incommutabili æternáque substantia incomparabiliter simpliciore quàm est humanus animus, dicuntur, quemadmodum cùm de creaturis dicuntur. Vnde August. in. vj. lib. de Trini. Deo, inquit, est hoc esse, quod est fortem esse, vel sapientem esse, vel iustum esse, & si quid de illa simplici multiplicitate, vel multiplici simplicitate dixeris, quo substantia eius significetur. Humano autem animo non est hoc esse, quod est fortem esse, aut prudentem, aut iustum: potest enim esse animus, & nullam istarum habere virtutum. *Cap. 4*

Tanta est dei simplicitas, quòd nulli prædicamentorum subiicitur. G

Quòd autem in natura diuina nulla sit accidentium diuersitas, nullāque penitus mutabilitas, sed perfecta simplicitas, ostendit Augu. in lib. v. de Trin. dicens: Intelligamus deum quantum possumus, sine qualitate bonum, sine quantitate magnum, sine indigentia creatorem, sine situ præsidentem, sine habitu omnia continentem, sine loco vbique totum, sine tempore sempiternum, sine vlla sui mutatione mutabilia facientem, nihilque patientem, quisquis deum ita cogitat, etsi nondum potest omnino inuenire quid sit ipse: piè tamen caueat quātùm potest aliquid de illo sentire, quod non sit. Ecce si subtiliter intendas ex his atque prædictis aperitur, illa prædicamenta artis dialecticæ dei naturæ minimè conuenire, quæ nullis est subiecta accidentibus. *Cap. 1.*

Quòd deus non propriè, sed abusiuè dicitur substantia. H

Vnde nec propriè dicitur substantia, vt Augu. ostendit in lib. vij. de Trin. Sicut ab eo quod est esse appellatur essentia, ita ab eo quod est subsistere substantiā dicimus: si tamen dignum est, vt deus dicatur subsistere. Hoc enim de his rebus rectè intelligitur: in quibus, vt subiectis, sunt ea quæ in aliquo subiecto esse dicuntur: sicut in corpore color, aut forma. Corpus enim subsistit: & ideo substantia est. *Cap. 4. & 5.*

Res verò mutabiles neq; ſimplices propriè dicuntur ſubſtantiæ. Deus autem ſi ſubſiſtit, vt ſubſtantia propriè dici poſsit, ineſt in eo aliquid tanquam in ſubiecto: & non eſt ſimplex. Nefas eſt autem dicere vt ſubſiſtat deus, & ſubſit bonitati ſuæ: atque illa bonitas non ſubſtantia ſit vel potius eſſentia, neque ipſe deus ſit bonitas ſua, ſed in illo ſit tanquam in ſubiecto. Vnde manifeſtum eſt deum abuſiuè ſubſtantiam vocari, vt nomine vſitatiore intelligatur eſſentia, quod verè ac propriè dicitur, ita vt fortaſſe ſolum deum dici oporteat eſſentiam. Eſt enim verè ſolus, quia incommutabilis eſt.

Quòd non eſt aliquid in deo, quod non ſit deus. 1

Paulò poſt mediũ 4. lib. Nõ longè à fine lib.

Huius autẽ eſſentię ſimplicitas ac ſynceritas tanta eſt, q̃ non eſt in ea aliquid, quod non ſit ipſa: ſed idem eſt habens, & quod habetur. vnde Hilarius in. vij. lib. de Tri. ait, Non ex compoſitis deus, qui vita eſt, ſubſiſtit: neque qui virtus eſt, ex infirmis continetur: neque qui lux eſt, ex obſcuris coaptatur: neque qui ſpiritus eſt, ex diſparibus formalis eſt: totũ quod in eo eſt, vnum eſt. Idem in. viij. lib. de Trin. Non humano modo ex cõpoſitis deus eſt, vt in eo aliud ſit quod ab eo habetur, & aliud ſit ipſe qui habeat: ſed totum vna eſt natura, ſcilicet, perfecta & infinita, & non ex diſparibus conſtituta, ſed viuens per totum ipſa. De hoc eodem Boetius in

Cap. 3

primo lib. de Trin. ait. Quo circa hoc verè vnum eſt, in quo nullus numerus, nullum in eo aliud præter id quod in eo eſt: neque enim ſubiectum fieri poteſt. Aug. quoq; in lib. de fide

Ca. 9 circa finem eiuſdem.

& Symbolo dicit: In dei ſubſtantia non eſt aliquid quod non ſit ſubſtantia: quaſi aliud ſit ibi ſubſtantia, aliud quod accidit ſubſtantiæ. Sed quicquid ibi intelligi poteſt, ſubſtantia eſt. Verùm hæc dici poſſunt facilè, & credi: videri autem niſi puro corde omnino non poſſunt. Item Augu. 15. lib. de Trin.

Cap. 17

Sic habetur in natura vniuſcuiuſque trium, quod qui habet, hoc ſit quod habet, ſicut immutabilis ſimpléxque ſubſtantia. vnde Iſidor. ait, Deus ſimplex dicitur, ſiue non amittendo quod habet, ſeu quod aliud non eſt ipſe, & aliud quod in ipſo eſt. Et cùm tãtę ſimplicitatis atque ſynceritatis ſit natura diuina, eſt tamen in ea trinitatis perſonarum. Vnde Augu. in

Lib. 1. de ſum. bo. cap. 1. & ea. 7. ethi. cap. 1.

Cap. 10.

lib. 11. de Ciuit. Dei, Non propter hoc naturam ſummi boni ſimplicem dicimus, quia eſt pater in ea ſolus, aut filius in ea

ſolus, aut ſpiritus ſanctus in ea ſolus: aut quia eſt ſola iſta nominum Trinitas, ſiue ſubſtantia perſonarum, ſicut Sabelliani putauerunt. Sed ideò ſimplex dicitur, quia eſt hoc quod habet: excepto quòd relatiuè quæque perſona ad alteram dicitur, nec eſt ipſa. Nam vtique pater habet filium, ad quem relatiuè dicitur, nec tamẽ ipſe eſt filius: & filius habet patrem, nec tamen ipſe eſt pater. In quo verò ad ſemetipſum dicitur, non ad alterum, hoc eſt quod habet: ſicut ad ſemetipſum dicitur viuus habendo vitam, & eadẽ vita eſt ipſe. Propter hoc vtique natura hæc dicitur ſimplex, quod non ſit aliud habẽs, & aliud id quod habet, ſicut in cæteris rebus eſt. Non enim habens liquorem liquor eſt, nec corpus color, nec anima eſt ſapientia. Ecce quanta eſt identitas, quanta eſt vnitas, immutabilitas, ſimplicitas, puritas diuinæ ſubſtantiæ, iuxta infirmitatis noſtræ valetudinem aſsignauimus.

DE DISTINCTIONE TRIVM PERSONARVM. *Diſtinct. IX.*

De proprietatib⁹ & conditionibus perſonalibus trinitatis & vnitatis.

NVnc ad diſtinctionem trium perſonarum accedamus. Teneamus ergo, vt docet Aug. in lib. de fide ad Petrũ, patrẽ & filiũ & ſpiritũ ſanctũ vnũ eſſe deũ naturaliter: nec tamẽ ipſum patrẽ eſſe, qui filius eſt, nec filiũ eſſe ipſum qui pater eſt, nec ſpiritũ ſanctum eſſe ipſum, qui pater eſt aut filius. Vna enim eſt eſſentia patris, & filij, & ſpiritus ſancti, in qua nõ eſt aliud pater, aliud filius, aliud ſpiritus ſanctus: quãuis perſonaliter alius ſit pater, alius filius, alius ſpiritus ſanct⁹.

Hìc de coæternitate filij cum patre. B

Cap. 1.

Genitus eſt enim à patre filius, & ideo alius: nec tamen antè fuit pater, quàm filius: coæternæ enim ſunt ſibi tres perſonæ.

Argumentatio Arrianorum. C

Sed contra hoc inquit hæreticus, vt refert Ambr. in lib. j. de fide ad Gratianum: Omne q̃ natum eſt, principiũ habet: & ideo quia filius nat⁹ eſt, principiũ habet, & eſſe cœpit: quod hæreticorum ore ſic dictũ eſt. Nam ipſe Arrius, vt meminit Augu. in. 6. lib. de Trinit. dixiſſe fertur, Si filius eſt, natus eſt: ſi natus eſt, erat tempus quando non erat filius.

Cap. 5. circa mediũ eiuſdem.

Cap. 1.

Reſponſio Auguſtini catholica. D

Aug ibi.

Qui hoc dicit, non intelligit etiã natũ eſſe de deo

sempiternum esse vt sit coæternus patri filius: sicut splendor qui gignitur ab igne atq; diffunditur, coæuus est illi, & esset coæternus, si ignis esset.

Oppositio Augustini contra hæreticum. E

Lib. 6. Cap. 1. 1. Cor. 1. d

Item, Si dei filius, inquit Aug. virtus & sapientia dei est, nec vnquā fuit deus sine virtute & sapientia, coæternus est ergo deo patri filius. Dicit autem Apostolus Christū esse dei virtutem & dei sapientiam. Aut ergo nō fuit, quando non fuit filius, aut aliquando deus non habuit virtutem & sapientiam: quod dementis est dicere. Constat enim quia semper habuit sapientiam: semper ergo habuit filium.

Responsio Ambrosii ad idem, authoritate sulta. F

In. 1. lib. de fid. ad Gratianū, circa medium quinti capitis.

Eidem quoque Arrianicæ quęstioni Ambros. in hunc modum respondet, Ego, inquam, filium esse natum cōfiteor: quod reliquum est impietatis, horresco. Scriptum est enim in veteri Testamento, vt vel vnum è pluribus dicam, Ante me non fuit alius deus, & post me non erit. Quis ergo hoc dicit? pater an filius? Si filius ante me, inquit, nō fuit alius deus. Si pater: post me, inquit, non erit: hic priorem, & ille posteriorem non habet. Inuicem enim in se, & pater in filio, & filius in patre cognoscitur. Cum enim patrem dixeris, eius etiam filium designasti, quia nemo ipse pater est sibi: cùm filium nominas, etiam patrem fateris, quia nemo ipse sibi filius est. Itaque nec filius sine patre, nec pater potest esse sine filio: semper ergo pater, semper & filius est.

Esai. 43. Ioan. 13. d Ratione vtitur Ambro. contra hæreticum.

Inuectio Ambrosii contra hæreticum. G

Libro & ca. citatis.

Item dic, inquam, mihi hæretice, fuítne quando omnipotens deus pater non erat, & deus erat? Nam si pater esse cœpit, deus ergo primo erat, & postea pater factus est. Quomodo ergo immutabilis deus est? Si enim antè deus, posteà pater fuit, vtiq; generationis accessione mutatus est: sed aduertat deus hanc amentiam.

Ineffabile est quomodo filius sit, & non habeat patrem priorem: sicut modus generationis intelligibilis & ineffabilis est. H

Vbi suprà.

Sed quæris à me, inquit Ambros. quomodo si filius sit, non priorem habeat patrem. Quæro item abs te, quando vel quomodo filium putes esse generatū? Mihi enim

impossibile est generationis scire secretum. Mēs deficit, vox silet, non mea tantùm, sed & angelorum: supra potestates, & supra angelos, & supra cherubin, & supra seraphī, & supra omnem sensum est: quia scriptū est, Pax Christi supra omnē sensum est. Et si Pax Christi supra omnē sensum est, quomodo nō est supra omnē sensum tāta generatio? Tu ergo ori manū admoue: scrutari nō licet supna mysteria. Licet scire q̄ natus sit, nō licet discutere quomodo natus sit. Illud mihi negare nō licet, hoc quęrere metus est. Ineffabilis enim est illa generatio. vnde Esaias, Generationem eius quis enarrabit?

Phil. 4. b

Eccle. 5 d

Quidam præsumunt discutere generationis seriem. I

Quidā tamen de ingenio suo præsumentes, dicūt illam generationem posse intelligi, & alia huiusmodi: inhærentes illi authoritati Hiero. super Ecclesiasten, In sacris scripturis, quis sæpissimè nō pro impossibili, sed pro difficili ponitur: vt ibi, Generationem eius quis enarrabit? Sed hoc non dicit Hieron. ideò quòd generatio filij æterna plenè intelligi vel explicari possit à quoquam mortalium: sed quia de ea aliquid intelligi, vel dici potest: quidam tamen hoc accipiunt dictum de temporali Christi generatione.

Esa. 53. b Tomo 7. commētario ad 3. c. Ecclesiastæ, circa illud Quis scit si spiritus. Leo papa & Dionysius.

Vtrùm debeat dici, semper gignitur, vel semper genitus est filius. K

Hic quæri potest cùm generatio filij à patre nec principium habeat nec finem, quia æterna est, vtrum debeat dici, filius semper gignitur, vel semper genitus est, vel semper gignetur. De hoc Grego. super Iob ait, Dominus deus Iesus in eo quòd virtus & sapientia dei est, de patre ante tempora natus est: vel potiùs quia nec cœpit nasci, nec desiit, dicamus veriùs semper natus: non autem possumus dicere semper nascitur, ne imperfectus esse videatur. At verò, vt æternus designari valeat & perfectus, & semper dicamus, & natus, quatenus & natus ad perfectionem pertineat, & semper ad æternitatem: quanuis per hoc ipsum quod perfectum dicimus, multum ab illius veritatis expressione deuiamus: quod factum non est, non potest dici propriè perfectum: sed balbutiendo, vt possumus, excelsa dei resonemus. Et dominus nostræ infirmitatis verbis condescendens: Estote, inquit, perfecti, sicut & pater vester cælestis perfectus est. Super il-

Lib. 29. moralium ca. 1.

Mat. 5.

Psal. 2. In tom. 8 in expositione psalmi secũdi.

lum locum etiam Psal. Ego hodie genui te. De hac generatione filij ita loquitur Aug. Quanquã per hoc ꝙ dicit hodie, posit intelligi dies ille, quo Christus secundũ hominẽ natus est: tamẽ quia hodie præsentiam significat, atque in æternitate neque præteritum quicquam est, quasi esse desierit: neque futurum, quasi nondum sit: sed præsens tantum: quia quicquid æternum est, semper est: diuinitus tamen accipitur de sempiterna generatione sapientiæ dei. Ecce his verbis ostendit Aug. quòd generatio filij semper est, nec præteriit, nec futura est, quia æterna est. Ideo dixit genui, ne nouum putaretur, scilicet ne videretur incœpisse. hodie dixit, ne pterita generatio videretur. Ex his ergo verbis prophetæ, vt ait Ioannes Chrysost. nihil aliud manifestatur, nisi quia ex ipsa essentia patris semper genitus est filius.

Origenes videtur dicere contrarium: ait enim quòd semper generatur filius à patre. L

Ori. tom. 2. homil. ī Hieremiam. 6. circa illud Hie. 11. Reuersi sunt. Prou. 8. secundum 70.

Origenes verò super Hieremiã dicit, quòd filius semper generatur à patre, his verbis. Saluator noster est sapiẽtia dei: sapientia verò est splendor æternæ lucis. saluator ergo noster splẽdor est claritatis. Splẽdor autẽ non semel nascitur & desinit: sed quoties ortũ fuerit lumen ex quo splendor oritur, toties oritur etiã splẽdor claritatis. sic ergo saluator semper nascitur. Vnde ait in li. Sap. Ante omnes colles generat me dominus: nõ, vt quidã malè legũt, generauit. His verbis apertè ostẽdit Origenes, sanè dici posse & debere, filius semper nascitur: quod videtur cõtrarium illi verbo Gregorij prę misso, scilicet, non possumus dicere, semper nascitur.

Exponit præmissa verba Gregorij, ne putetur inter doctores esse contrarietas. M

Quæstio de ipsis verbis Greg. hic soluit.

Sed ne tãti authores sibi cõtradicere in re tãta videantur, illa verba Gregorij benignè interpretemur. Dominus, inquit, Iesus ante tempora natus est de patre: vel potiùs, quia nec cœpit nasci nec desiit, dicamus veriùs, semper natus. Sed quomodo veriùs dicitur hoc. s. quod filius semper natus est, quam illud. s. quòd de patre ante tẽpora natus est? Illud enim syncera & catholica fides tenet ac prædicat, vt istud. Quare ergo ait, dicamus veriùs, cum vtrunque pariter sit verum? nisi quia volebat intelligi hoc ad maiorẽ euidẽtiã

& expresionem veritatis dici, quã illud? His etenim verbis omnis calumniandi versutis hæreticis obstruitur aditus, quibus Christi secundum deitatem generatio sine initio, & sine fine esse, ac perfecta monstratur. Non autẽ adeò apertè semper manifestatur veritas cùm dicitur, filius ante tempora genitus est de patre, vel filius semper nascitur de patre. Et ideo dicit Gregorius, quòd non possumus dicere, semper nascitur. Non, inquam, ita conuenienter, non ita congruè ad explanationem veritatis. potest tamen dici, si sanè intelligatur: semper enim nascitur filius de patre, vt ait Orig. non quòd quotidie iteretur illa generatio, sed quia semper est. Semper ergo nascitur, id est, natiuitas eius sempiterna est.

Quòd filius semper generatur, confirmatur ex dictis Hilarij. N

Paulò post lib. medium. Ioan. 6. f Ioan. 5. d ī dẽ ī eodẽ paulo pòst

Hilarius quoque dicit filiũ nasci ex patre, in lib. 7. de Trin. his verbis, Viuens deus, & naturæ æternæ viuentis potestas est: & quod cum sacramẽto scientiæ suæ ex eo nascitur, non potuit aliud esse quàm viuens. Nam cùm ait, Sicut misit me viuens pater, & ego viuo propter patrẽ: docuit vitã in se per viuentẽ patrẽ inesse. Ecce hîc habes, quia filius nascitur ex patre. Itẽ in eodẽ, cũ dicit Christus, Sicut pater habet vitã in se: sic & filio dedit vitã habere in semetipso: omnia viua sua ex viuẽte testat⁹ est. Quod autẽ ex viuo viuũ natũ est, habet natiuitatis ꝓfectũ sine nouitate naturæ. Nõ enĩ nouũ est ꝙ ex viuo generatur in viuũ, quia nec ex nihilo est: & vita quę natiuitatẽ sumit ex vita, necesse est per naturę vnitatẽ & perfectæ natiuitatis sacramentum, vt & in viuente viuat, & in se habeat vitam viuẽtem. Ecce & hîc habes quia generatur ex viuo viuẽs filius. Itẽ in eodẽ: In deo totũ quod est viuit: deus enim vita est, & ex vita non potest quicquam esse nisi viuũ: neque ex deriuatione, sed ex virtute natiuitas est. Ac sic dum totum quod est viuit, & dum totum quod ex eo nascitur virtus est, habet natiuitatẽ filius, non demutationẽ. Et hîc dicit quia nascitur. Item in. 9. lib. de Trin. Donat pater filio tantum esse, quantum est ipse: cui innascibilitatis esse imaginem sacramento natiuitatis impartit, quem ex se in sua forma generat. Hîc dicit quia generat per filium.

Paucis interpositis. Attende, ī totũ quod ī deo ẽ viuit. Pene ī loco prę citato. Multo post libri medium.

Breuiter docet quid de hoc concedendum sit. O

Dicamus ergo filium natũ de patre ante tẽpo-

ra,& ſemper naſci de patre,ſed congruentius ſemper natum: & eundem fateamur ab æterno eſſe,& patri coæternum, id eſt,authori.Pater enim generatione author filij eſt, vt in ſequenti oſtendetur.Vt ergo pater eſt æternus, ita & filius æternus eſt:ſed pater ſine authore,filius verò non: quia pater innaſcibilis,filius natus.Et vt ait Hilarius in.12.lib. de Trin. aliud eſt ſine authore ſemper eſſe ęternum,aliud patri,id eſt, authori,eſſe coæternum.Vbi autem pater author eſt, ibi & natiuitas eſt:quia ſicut natiuitas ab authore eſt,ita & ab ęterno authore æterna eſt natiuitas. Omne autem quod ſemper eſt,etiam æternum eſt:ſed tamen non omne quod æternum eſt,etiam innatum eſt: quia quod ab æterno naſcitur, habet æternum eſſe quod natum eſt. Quod autem non natum eſt,id cum æternitate non natum eſt:quod verò ex æterno natum eſt,id ſi non æternum natum eſt, iam non erit & pater author æternus. Si quid ergo ei, qui ab æterno patre natus eſt, ex æternitate defuerit,idipſum non eſt authori amboguũ defuiſſe:quia ſi gignenti eſt infinitum gignere, & naſcenti etiam infinitum naſci eſt.Medium enim quid inter natiuitatem dei filij,& generationem dei patris,nec ſenſus nec ratio admittit:quia & in generatione natiuitas eſt, & in natiuitate generatio eſt:quia ſine vtroque neutrum eſt:vtrumque ergo ſine interuallo ſui eſt.

Hac diſ. Itẽ 15.di.

Peue in medio libri.

Argumentatio hæretici. P

Sed inquiet hæreticus, Omne quod natũ eſt non ſemper fuit: quia in id natum eſt vt eſſet. Nemo ambigit quin ea,quæ in rebus humanis nata ſunt,aliquando non fuerint. Sed aliud eſt ex eo naſci, quod ſemper non fuit:aliud eſt ex eo natum eſſe, quod ſemper eſt. Ibi nec ſemper fuit, quia pater eſt, nec ſemper pater eſt: & qui non ſemper pater eſt,non ſemper genuit:vbi autem ſemper pater eſt,ſemper filius eſt. Quòd ſi ſemper deo patri proprium eſt quòd ſemper eſt pater, nèceſſe eſt filio ſemper propriũ eſſe quòd ſemper eſt filius. Quomodo ergo cadet in intelligentiam noſtram, vt non fuerit ſemper, cui proprium eſt ſemper eſſe quod natum eſt? Natum ergo vnigenitum deum confitemur, ſed natum ante tempora, nec antè eſſe quàm natum, nec antè natum quàm eſſe: quia naſci quod erat iam, non naſci eſt, ſed ſeipſum demutare naſcendo. Hoc autem humanum

Reſpõſio Hilarij li.ſup. dicto.

Quid ſit Proprium patri & filio.

humanũ ſenſum & intelligentiã excedit mũdi,nõ hoc capit ratio humanæ intelligẽtiæ,ſed prudentiæ fidelis ꝓfeſsio eſt.

HIC DE SPIRITV SANCTO AGITVR, ET PRIVS, QVID SIT AMOR PATRIS & filij dicitur. Diſtinct. X.

NVNC poſt filij æternitatem de ſpiritu ſancto, quantum deo donante videre conceditur,diſſeramus. Spiritus ſanctꝰ amor eſt,ſiue charitas, ſiue dilectio patris & filij.Vnde Auguſt.in 15.libr.de Trin.ait, Spiritus ſanctus nec patris eſt ſolius,nec filij eſt ſolius, ſed amborum:& ideo communem, qua inuicem ſe diligunt pater & filius, nobis inſinuat charitatem. A

De æterna proceſſione ſpiritus ſancti quantum ad perſonam quæ procedit Cap. 17.

Quòd ſpiritus ſanctus propriè dilectio dicatur: & tamen trinitas ſit dilectio. B

Ioannes autem in epiſtola canonica ait, Deus charitas eſt:non dixit,Spiritus ſanctus charitas eſt. Quod ſi dixiſſet,abſolutior eſſet ſermo, & nõ parua pars quæſtionis deciſa:ſed quia dixit,deus charitas eſt, incertum eſt,& ideo quærendũ eſt,vtrum deus pater ſit charitas, an filius,an ſpiritus ſanctus:an deus ipſa trinitas,quia & ipſa non tres dij,ſed vnus eſt deus. Ad hoc Auguſtinus in eodem libro ita dicit: Neſcio cur ſicut ſapientia & pater dicitur,& filius,& ſpiritus ſanctus, & ſimul omnes non tres,ſed vna ſapientia: non ita & charitas dicatur pater,& filius,& ſpiritus ſanctus,ſimul omnes vna charitas.Non ideo tamen quiſquam nos incõuenienter æſtimet charitatem appellare ſpiritum ſanctum: quia & deus pater,& deus filius poteſt charitas nũcupari:ſicut propriè verbum dei etiam ſapientia dei dicitur,cùm & pater & ſpiritus ſanctus ſit ſapientia.

1.Io. 4.a Au. lib. & ca. præ dictis.

Sicut verbum dei propriè dicitur ſapientia & tamen tota trinitas dicitur ſapientia:ita & ſpiritus ſanctus propriè dicitur charitas: & tamen pater & filius & ſpiritus ſanctus dicitur charitas. C

Si ergo propriè aliquis horum trium charitas nuncupari debet,quis aptiùs quàm ſpiritus ſanctus? vt ſcilicet in illa ſumma ſimpliciq́ue natura non ſit aliud ſubſtãtia, & aliud charitas: ſed ſubſtantia ipſa ſit charitas, & charitas ipſa ſit ſubſtantia, ſiue in patre, ſiue in filio, ſiue in ſpiritu

Ex eodẽ li.ca.eodẽ, ſed paulo inferiùs.

sancto : & tamen spiritus sanctus propriè charitas nuncupatur. Ecce his verbis apertè dicit Aug. quòd in trinitate charitas aliquando refertur ad substantiam, quæ communis est trium personarum & tota in singulis: aliquando specialiter ad personam spiritus sancti: sicut sapientia dei aliquãdo pro substãtia diuina, aliquando pro filio propriè accipitur, & hoc in multis fieri reperitur.

Exemplis firmat eadem nomina propriè & vniuersaliter accipi. D

Pluribus enim exemplis doceri potest, multa rerum vocabula & vniuersaliter poni, & propriè quibusdã rebus adhiberi: sicut Legis nomine aliquando simul omnia veteris Testamẽti significantur eloquia: aliquãdo autẽ propriè vocatur Lex, quæ data est per Moysen. Multa alia suppetunt exempla, sed in re aperta vitanda est longitudo sermonis. Sicut ergo vnicum dei verbum propriè vocamus nomine sapientiæ, cùm sit vniuersaliter & spiritus sanctus & pater ipsa sapientia: ita spiritus sanctus proprio vocabulo charitas nuncupatur, cùm sit pater & filius vniuersaliter charitas.

Eisdẽ lib. & capite. Ioan. 1. b

Authoritatem ponit, quòd filius propriè dicitur sapientia. E

Sed dei verbũ, id est, vnigenitus dei filius, apertè dictus est dei sapientia, ore Apostoli dicentis, Christum dei virtutem & dei sapientiam. Spiritus autem sanctus vbi sit dictus charitas, inuenimus: si diligenter Ioannis Apostoli eloquium scrutemur: qui cùm dixisset, Diligamus inuicem, quia ex deo est dilectio: adiunxit, Et omnis qui diligit, ex deo natus est, quia dilectio deus est. Hìc manifestauit se dixisse eam dilectionem esse deum, quam dixit ex deo. Deus ergo ex deo est dilectio: sed quia & filius ex deo patre natus est, & spiritus sanctus ex deo patre procedit, quem potius eorum hìc debeamus accipere dictum esse dilectionem, meritò quæritur. Pater enim solus ita deus est, vt non sit ex deo: & ideo dilectio, quæ ita deus est vt ex deo sit, non ipse pater est, sed aut filius, aut spiritus sanctus. Sed in consequentibus cùm dei dilectionem commemorasset Ioannes, qua dilexit nos, & hinc hortatus esset vt & nos inuicem diligamus, atque ita deus in nobis maneat: quia vtique dilectionem deum dixerat, statim volens de hac re apertiùs a-

De spiritu sancto testimonium quærit, & inuenit, vbi dicatur esse charitas. 1. Ioã. 4. b

liquid eloqui inquit. In hoc cognoscimus, quia in ipso maneamus, & ipse in nobis: quia de suo spiritu dedit nobis. Spiritus itaque sanctus, de quo dedit nobis, facit nos in deo manere: & ipsum in nobis. Hoc autem facit dilectio. Ipse ergo deus est dilectio: Deus ergo spiritus sanctus, qui procedit ex deo, significatur vbi legitur, deus dilectio, & dilectio ex deo est. Ecce his verbis apertè dicit Aug. spiritum sanctum esse charitatem patris & filij: & in tantum quoque sermonẽ produxit, vt videatur dixisse spiritum sanctum non solùm esse dilectionem patris & filij, qua se inuicem & nos diligũt: sed etiam qua diligimus deum. Sed vtrum ipse sit charitas, qua nos diligamus deum, in sequenti explicatur.

In eod. ca.

Distĩ. 17. primi.

Redit ostendere quod proposuerat, scilicet quòd spiritus sanctus sit amor, quo pater à filio, & filius à patre diligitur. F

Nunc verò quod incœpimus ostendere curemus, scilicet spiritum sanctum dilectionem esse, siue amorem patris & filij: quo scilicet pater diligit filium & filius patrem. De hoc Hierony. super 17. psal. ait, Spiritus sanctus nec pater est nec filius: sed dilectio, quam habet pater in filium, & filius in patrem. Aug. quoque in. 6. lib. de Tri. ait, In omnibus æqualis est patri filius, & est vnius eiusdémque substantiæ. Quapropter etiam spiritus sanctus in eadem vnitate substãtiæ, & æqualitate consistit.

In tom. 8. circa illud, Diligã te domine.

In fi. 4 c.

In principio. 8. cap.

Quid sit Spiritus sanctus hic aperitur. G

Siue enim sit vnitas amborum, siue sanctitas, siue charitas, manifestum est q̃ non aliquis duorũ est, quo vterq; coniungitur: quo genitus à gignente diligatur, genitorémq; suum diligat, sintque non participatione sed essentia sua: neque dono superioris alicuius, sed proprio suo seruantes vnitatem spiritus in vinculo pacis. Ecce hic habes spiritum sanctum esse, quo filius diligitur à patre, & pater à filio: & quo illi duo seruant vnitatem pacis. Spiritus ergo sanctus, vt ait Aug. in eodẽ, commune est aliquid patris & filij, quicquid illud est. At ipsa communio consubstantialis, & coæterna est: quæ si amicitia conuenienter dici potest, dicatur. Sed aptiùs dicitur charitas, & hæc quoq; substãtia: quia deus substantia est, & deus charitas est. Tria ergo sunt, & nõ amplius: vnus diligens eũ qui de illo est, & vnus diligẽs eũ de quo est, & ipsa

Ad Ephe. 4. a

Lib. 6. de Tri. ca. 5.

dilectio,quæ si nihil est,quomodo deus substantia est?

Quòd spiritus sanctus sicut communis est patri & filio, ita commune nomen habet proprium. H

Hîc notandum est quòd sicut spiritus sanctus in trinitate specialiter dicitur charitas, quæ est patris & filij vnio:ita & nomen tenet propriè, quod patri & filio communiter quodam modo congruit.vnde Aug. in 15.lib. de Trin. Si charitas,inquit,qua pater diligit filium,& patrem diligit filius, ineffabilem communionem demonstrat amborum, quid cõuenientius,quàm vt ille propriè dicatur charitas,qui spiritus est cõmunis ambobus? Hoc enim sanius creditur & intelligitur, vt non solùm spiritus sanctus charitas sit in illa trinitate, sed non frustra propriè charitas nuncupetur, propter illa quę dicta sunt:sicut nõ solus in illa trinitate vel spiritus est vel sanctus,quia & pater spiritus,& filius spiritus:& pater sanctus, & filius sanctus: & tamen ipse non frustra dicitur spiritus sanctus. Qui enim est communis ambobus, id vocatur ipse propriè,quod ambo communiter. Alioquin si illa trinitate solus spiritus sanctus est charitas, profecto & filius non solius patris, sed etiam spiritus sancti filius inuenitur.Ait enim Apostolus de deo patre, Transtulit nos in regnũ filij charitatis suæ. Si ergo non est in ista trinitate charitas dei nisi spiritus sanctus, filius est etiam spiritus sancti.Sed quia hoc absurdissimum est, restat vt non solus ibi sit Charitas spiritus sanctus, sed propter illa, de quibus satis disserui,propriè sic vocatur.

Ca.16.cir ca.finẽ ca. Ca.19.cir ca finẽ.ca.

Coloss.1.b.

QVOD SPIRITVS SANCTVS PROcedit à patre & filio. *Distinct.* XI. A

Aug.li. 15.de Tri. 26.hæc scripturas ad idem adducit. Gal. 4.a Rom. 8.b Ioan.18.d Mat.10.c Ioã. 14.d Ioan.15.d

Hic dicendum est spiritum sanctum à patre esse & filio, & procedere à patre & filio, quod multi hæretici negauerunt. Quòd autem de vtroque procedat,multis diuinorum eloquiorum testimoniis comprobatur. Dicit enim Apostolus:Misit deus spiritum filij sui in corda nostra. Ecce hîc dicitur spiritus filij. Et alibi. Qui autem spiritum Christi non habet, hic non est eius. Ipse etiam filius de spiritu sancto dicit in euãgelio.Quem ego mittam vobis à patre.Patris autẽ spiritus dictus est,vbi legitur. Si spiritus eius qui suscitauit Christum à mortuis, habitat in vobis. Et ipse Christus dicit, Non enim vos estis qui loquimini, sed spiritus patris vestri qui loquitur.Et in alio loco, Quẽ mittet pater in nomine meo. Et alibi ipse filius de spiritu sancto ait, De patre procedit. His & aliis authoritatibus pluribus ostẽditur quòd spiritus sanctus à patre & filio procedit.

Quòd Græci non concedunt spiritum sanctum procedere à filio. B

Græci tamen dicunt spiritum sanctum procedere tantùm à patre,& non à filio. Quod ideo dicunt,quia veritas in euangelio fidẽ integram continente, de processione spiritus loquens,solum patrem commemorat dicẽs,Spiritus qui à patre procedit.Et etiam ideo quia in principalibus cõciliis,quæ apud eos celebrata sunt, ita symbola eorum subiunctis anathematibus sancita sunt, vt nulli de trinitátis fide aliud docere vel aliter prædicare,q̃ ibi continetur, liceat. In quibus quidem symbolis cùm spiritus sanctus commemoretur procedere à patre,& non à filio. Quicunq;,inquiunt,à filio eũ procedere addunt,anathema incurrunt: vnde & nos arguunt anathematis reos. Addunt etiam ad assertionẽ suæ opinionis, & in testimonium nostræ damnationis, de symbolo fidei. quod secundum traditionem prædictorum conciliorum Leo. III. Romæ transcriptum in tabula argentea post altare beati Pauli posita posteris reliquit pro amore (vt ipse ait) & cautela fidei orthodoxæ. In quo quidẽ symbolo, in processione spiritus solus commemoratur pater, his verbis: Et in spiritum sanctum dominum, & viuificatorem,ex patre procedentem:cum patre & filio coadorandum & glorificandum,&c.Illud est symbolum quod in missa cantatur, ẽditum in Niceno cõcilio:in fine cuius subiunctum est,Qui aliud docuerit,vel aliter prædicauerit,anathema sit.Ideóque Græci nos anathematizatos dicunt, quia dicimus spiritum sanctum à filio procedere, quod ibi non continetur. Quod enim secundum nos ibi dicitur, Quia à patre filioque procedit:alterum à latinis est additum,scilicet,filióque.

Quære dicatur. Primacũ. Ioan.15.d Secunda causa. Niceno, Ephesino, Calcedonẽsi & Cõstãtinopolitano. Tertia causa.

Responsio,vbi determinantur prædicta. C

Nos autem illa verba ita determinamus, Qui aliud docuerit, vel aliter prædicauerit, id est, contrarium docuerit,vel contrario modo prædicauerit,anathema sit.Aliud ergo posuit pro opposito, qualiter & Apostolus in epistola

Universidad de Deusto Biblioteca

Gal.1.b ad Gal. Si quis aliud euangelizauerit, id est, contrarium, anathema sit. Non dicit, si quis addiderit. Nam si illud diceret, sibi ipsi, vt ait Augustinus præiudicaret, qui cupiebat venire ad quosdam quibus scribebat, sicut ad Thessal. vt suppleret quæ illorum fidei deerant. Sed qui supplet quod minus erat, addit: non quod inerat, tollit. Qui autem prætergreditur fidei regulam, non incedit in via, sed recedit à via. Ad illud autem quod de euangelio opponunt, respondemus: ita quia cùm dicat in eo veritas spiritum sanctum à patre procedere, nō addit solo, & ideo etiam à se procedere non negat: sed ideo patrem tātùm nominat, quia ad eum solet referre etiam quod ipsius est, quia ab illo habet.

Thess.3.c

Quòd Græci in sensu nobiscum conueniunt, etsi verbis differant. D

Sciendum est tamen, quòd Græci confitentur spiritum sanctum esse filij, sicut & patris: quia & Apostolus dicit. Spiritum filij. Et veritas in euangelio. Spiritū veritatis. Sed cùm non sit aliud spiritum sanctum esse patris vel filij, quàm esse à patre & filio: etiam in hoc in eadem nobiscū fidei sententiam cōuenire videntur, licet in verbis dissentiant.

Galat.4. Ian.16.c

Authoritatibus Græcorum ostendit spiritum sanctum etiam procedere à filio. E

Vnde etiam quidam eorum catholici doctores intelligentes vnam eandémque fore sententiam prædictorum verborum, quibus dicitur spiritus sanctus procedere à filio, & esse filij, professi sunt spiritum sanctum etiam procedere à filio. Vnde Athanasius in symbolo fidei, Spiritus sanctus à patre & filio, non factus, nec creatus, nec genitus: sed procedēs. Ecce spiritum sanctum apertè dixit procedere à patre & filio. Didymus etiā eorū maximus doctor in lib. 2. de Spiritu sancto, spiritum sanctum à filio procedere dicit. Saluator, inquit, qui est veritas, Non enim loquetur à semetipso, hoc est, non sine me & sine meo & patris arbitrio: quia inseparabiliter est à me & à patris voluntate: quia ex se non est, sed ex patre & me est. Hoc enim ipsum quod subsistit & loquitur, à patre & à me illi est. Item spiritus sanctus, qui est spiritus veritatis, spiritúsque sapientiæ, non potest audire à filio loquēte quæ nescit, cùm hoc ipsum sit quod profertur à filio, id est, procedens deus de deo, spiritus veritatis procedens à veritate, consolator manans ex consolatione. Nā Cyrillus episcopus in epistola Nestorio directa ait. Spiritus intelligitur per se secundum quòd spiritus est, & non filius: sed tamen non est alienus ab eo. Spiritus enim veritatis nominatur, & profluit ab eo sicut ex deo patre. Ioannes quoque Chrys. in homilia quadam de expositione symboli sic ait, Iste est spiritus procedens de patre & filio, qui diuidit dona propria prout vult. Idem in alia homilia. Credendum est spiritum sanctum patris esse & filij. Istum spiritum sanctum dicimus patri & filio coæqualem, & procedentem de patre & filio. Hoc credite, ne colloquia mala corrūpant bonos mores. Ecce à doctoribus Græcorum aperta habemus testimonia, quibus spiritus sanctus à patre & filio procedere ostenditur. Omnis ergo lingua confiteatur spiritum sanctum procedere à patre & filio.

Post mediū libri. Ioan.16.c Didymus lib.eodē.

1.Co.12.b

1.Cor.15.d

VTRVM SPIRITVS SANCTVS PRIVS VEL PLENIVS PROCEDAT A PATRE, quàm à filio. *Distinct. XII.* A

Argumētatio hæretici.

ITEM quæritur cùm spiritus sanctus à patre procedat & à filio, vtrùm priùs vel magis processerit à patre quàm à filio: quod nititur hæreticus ostendere, ita dicens: Si processit spiritus sanctus à patre, processit vtique aut nato iam filio, aut non nato filio. Si verò iam nato filio processit, antè natus est filius quàm processerit spiritus sanctus: præcessit ergo natiuitas filij processionem spiritus sancti. Si autem processit à patre non genito filio, antè processit quàm filius genitus fuerit.

Cap.26. Ibidem.

Responsio Augustini ad id quod primò quærebatur, scilicet an prius à patre quàm à filio processerit. B

His & huiusmodi quęstionibus magis laboriosis quàm fructuosis respondet Aug. in 15. lib. de Trin. dicens: In illa summa trinitate quę deus est, interualla temporum nulla sunt, per quæ posset ostendi aut saltem requiri, vtrū priùs de patre natus sit filius, & posteà de ambobus processerit spiritus sanctus. Nunquid ergo possumus quærere vtrum iam processerat de patre spiritus sanctus, quando natus est filius: an nōdum processerat, & illo nato de vtroque processit? Nō

possunt prorsus ibi ista quæri, vbi nihil ex tempore inchoatur, vt ex consequenti perficiatur in tempore. Ideo qui potest intelligere sine tempore generationem filij de patre, intelligat sine tempore processionem spiritus sancti de vtroq;. Ecce his verbis absoluta est quæstio illa qua quærebatur, vtrũ priùs processerit spiritus sanctus à patre, quàm à filio.

Hic agitur de eo quod secundò quærebatur, scilicet, an plenius vel magis processerit à patre, quam à filio. C

Nunc tractandum est quod secundò quærebatur, scilicet, an plenius aut magis procedat spiritus sanctus à patre quã à filio. Ad quod dicimus, quia sicut non antè procedit à patre quàm à filio, ita non plenius vel magis procedit à patre quàm à filio. Aug. tamen in 15. de Trin. dicens, quod spiritus sanctus principaliter procedit de patre. Non frustra, inquit, in hac trinitate non dicitur verbum dei nisi filius: nec donum dei, nisi spiritus sanctus: nec de quo genitum est verbum, & de quo procedit spiritus sanctus principaliter, nisi deus pater. Ecce audistis, quia spiritus sanctus principaliter procedit à patre. Sed ne te hoc turbaret, ipse cõtinuò ex quo sensu hoc dixerit, aperit dicẽs: Ideo addidi principaliter, quia & de filio spiritus sanctus procedere reperitur: sed hoc quoque illi pater dedit non iam existenti, & nondum habenti. Sed quicquid vnigenito verbo dedit, gignendo dedit. Sic ergo eum genuit, vt etiam de illo donum commune procederet, & spiritus sanctus spiritus esset amborum. Ecce exposuit ipsemet quomodo spiritus principaliter procedat à patre: nõ quia prius vel magis procedat à patre quàm à filio: sed quia cùm procedat à filio, hoc ipsum habet filius à patre.

Cap. 17.

Ex quo sensu dixerit, principaliter procedere à patre.

Ex eodem sensu etiam dicitur spiritus sanctus propriè procedere à patre. D

Tom. 4. ad Cyrillum scribẽs, in epi. cui⁹ titulũ: Credim⁹ vnũ deũ patrem.

Ex eodem sensu etiã dicitur procedere propriè de patre. vnde Hiero. in expositione catholicæ fidei Nicenique symboli ait: Credimus in spiritum sanctũ, qui de patre procedit propriè. Item, Spiritum sanctum verum deum inuenimus in scriptura, & de patre esse propriè. Et item, De patre filius & spiritus sanctus propriè & verè de patre procedit. Ecce apertè dicit spiritum sanctum propriè esse de patre, & propriè procedere à patre. Quòd non est ita intelligendum,

tanquam priùs vel plenius à patre procedat quàm à filio: sed quia hoc habet pater à se non ab alio, vt de ipso sit & procedat spiritus sanctus. Filius autem non a se, sed à patre hoc habet, vt de seipso sit & procedat spiritus sanctus.

Ex eodem sensu dicitur spiritus sanctus esse, & mitti à patre per filium. E

Fortè etiam iuxta hãc intelligentiam dicitur spiritus sanctus mitti per filium, & à patre esse per filium. vnde Hilarius ad deum patrem de spiritu sancto & filio loquens in 12. lib. de Trin. ait, In spiritu sancto tuo ex te profecto, & per eum misso. Item, Ante tempora vnigenitus tuus ex te natus manet, ita quòd ex te per eum spiritus sanctus tuus est: quod & si sensu non percipiam, tamen teneo conscientia. In spiritualibus enim rebus tuis hebes sum. Item in eodẽ, Cõserua hanc oro fidei meæ religionem, vt quod in regenerationis meæ symbolo professus sum, semper obtineam: te patrem scilicet, & filium tuum vna tecum adorem: spiritũ sanctum tuum, qui ex te per vnigenitum tuum est, promerear. Ecce apertè dicit spiritum sanctum à patre per filium & mitti, & esse: quod non est intelligendum quasi à patre per filiũ minorem mittatur vel sit, sed quia ex patre & filio est: & mittitur ab vtroque, sed hoc ipsum habet filius à patre, vt ab ipso sit & mittatur spiritus sanctus. Hoc ergo voluit significare Hilarius distinctionem faciens in locutione, vt ostenderet in patre esse authoritatem. Inde est etiam, quod veritas ostendens patrem esse authorem processionis, qua procedit spiritus à filio, dixit in euangelio, De patre procedit, cùm & de patre & filio procedat spiritus sanctus. Vnde Augu. in. xv. lib. de Trin. quærit, Si de patre & filio procedit Spiritus sanctus: cur filius dixit, De patre procedit? Cur putas, nisi quia solet ad eum referre etiam quod ipsius est, sicut & de quo ipse est: sicut ait, Mea doctrina nõ est mea, sed eius qui misit me? Si ergo hîc intelligitur eius doctrina, quam tamen non dixit suam, sed patris: quanto magis illic intelligendus est spiritus sanctus de ipso procedere, vbi sic ait, de patre procedit: vt non diceret de me non procedit. A quo autem habet filius vt sit deus (est enim deus de deo) ab illo vtique habet vt etiam de illo procedat spiritus sanctus. Et ideo spi-

In fine duodecimi libri.

Ibidem.

Ratio cur filiꝰ dixit de spiritu sancto.

Ioã. 15. d

à patre procedere, cũ ab vtroque procedat.

Cap. 27.

Ioan. 7. b

ritus sanctus vt etiam de filio procedat, sicut procedit de pa
Ioan.5. tre,ab ipso habet patre. Quapropter qui potest intelligere in
Aug. li. eo quod ait filius: Sicut habet pater vitam in semetipso, sic
de tri. 15. dedit & filio vitam habere in semetipso: non sine vita exi-
cap.26. stenti iam filio vitam patrem dedisse, sed ita eum sine tempore genuisse:vt vita,quam pater filio gignendo dedit coæterna sit vitæ patris qui dedit.Intelligat etiam sicut habet pater in seipso,vt de illo procedat spiritus sanctus:sic dedisse filio,vt etiam de isto procedat idem spiritus sanctus,& vtrunque sine tempore. Ita ergo dictum est spiritum sanctum de patre procedere,vt intelligatur quod etiam procedit de filio, de patre esse & filio.Si enim quicquid habet, de patre habet filius, de patre habet vtique vt de illo procedat spiritus sanctus,sed nulla ibi tempora cogitentur, quæ habeant prius & posterius:quia ibi omnino nulla sunt.

QVARE SPIRITVS SANCTVS CVM SIT DE SVBSTANTIA PATRIS NON *dicatur genitus vel filius, sed tantùm procedens.*

DISTINCT. XIII. *A*

POst hæc considerandum est, quantum à talibus quales nos sumus intelligi potest,cùm spiritus sanctus procedat de patre,& sit de substantia patris, cur non dicatur esse natus,sed potiùs procedere:& cur dicatur filius. Quare autẽ spiritus sanctus non dicatur vel sit natus, & ideo non sit fi-
Cap. 27. lius,Aug.ostendit in 15.lib.de Trin.dicens: Si spiritus sanctus filius diceretur,amborum vtique filius diceretur: quod absurdissimum est.Filius quippe nullus est duorum, nisi patris & matris. Absit autem vt inter deum patrem & deum filiũ tale aliquid suspicemur. Absurdissimè ergo filius diceretur amborum,id est,patris & filij. Amborum enim filius diceretur,si eum ambo & genuissent:quod abhorret omnium sanorum sensus.Non ergo ab vtroque est genitus,sed procedit ab vtroq; amborum spiritus.His verbis ostenditur,cur spiritus sanctus cũ sit de patre,nõ tamẽ dicatur genitus vel filius.

Cùm spiritus sanctus non dicatur genitus,cur filius dicatur procedere. *B*

Cùm autem spiritus sanctus non dicatur genitus sed tantum procedens,quæri solet cur filius non dicitur tan-

tùm genitus,sed & procedens. Sicut ipse in euangelio Ioan- *Ioã.16.g*
nis ait,Ego ex deo processi vel exiui,& veni in mundũ.Non ergo tantùm spiritus sanctus procedit à patre, sed etiã filius. Ad quod dicimus,quòd cum vterque procedat à patre, dissimiliter tamen.Nam spiritus sanctus,vt ait Augu.in.5.lib. de *Cap.14.*
Trinit.procedit à patre,non quomodo natus, sed quomodo datus vel donum. Filius autem processit nascendo, exiit vt genitus.Ac per hoc illud elucescit vt potest,scilicet cur spiritus sanctus etiam nõ sit filius,cùm & ipse à patre exeat.Ideo spiritus non dicitur filius,quia neque natus est sicut vnigenitus:neque factus,vt per dei gratiam in adoptionem nascereturſicut nos.

Quòd non potest distingui à nobis inter generationem filij & processionem spiritus sancti. *C*

Inter generationem verò filij & processionẽ spi- *Quæstio*
ritus sancti,dum hîc viuimus,distinguere nõ sufficimus. vn- *Maxim.*
de Aug.Maximino præmissam quæstionem refricanti, scili- *To.6.lib.*
cet quærenti cur spiritus sanctus non diceretur filius,cùm de *cõtra Ma*
patris esset substantia:respondens sic ait, Quæris à me si de *xi.3.cap.*
substantia patris est filius, de substantia patris est etiam spi- *14.*
ritus sanctus:cur vnus filius sit,& alius non sit filius.Ecce re- *Respõsio.*
spondeo,siue capias siue non capias.De patre est filius, de pa- *Aug. q*
tre est spiritus sanctus:sed ille genitus est:iste procedẽs. Ideo *pater est*
ille filius est patris de quo est genitus: iste autem spiritus est *author p-*
vtriusque, quoniam de vtroque procedit. Sed ideo cùm de *cessionis*
illo loqueretur ait,De patre procedit,quoniam pater proces- *filiorum.*
sionis eius author est,qui talem filium genuit, & gignendo *Ioã.15.d*
ei dedit, vt etiam de ipso procederet spiritus sanctus. Nam *Ioã. 20.f*
nisi procederet etiam de ipso,non diceret discipulis, Accipite spiritum sanctum,eúmque insufflando daret, vt à se quoque procedere significans,apertè ostenderet flando quod spirando dabat occultè. Quia ergo si nascereturnon tantùm de patre nec tantùm de filio, sed de ambobus vtique nasceretur,sine dubio filius diceretur amborum. Ac per hoc,quia filius amborum nullo modo esset,nõoportuit nasci eum de ambobus.Amborum est ergo spiritus sanctus, procedendo de ambobus.

Hic dicit quòd non valet inter illa duo distinguere. *D*

Ex eodē. Aū. aduersꝰ Maximinū li. & ca. citatis.

Quid autem inter nasci & procedere intersit, de illa excellētisima natura loquens explicare quis potest? Nō omne quod procedit, nascitur: quanuis omne procedat, quod nascitur. Sicut non omne quod bipes est, homo est: quānuis bipes sit omnis, qui homo est. Hoc scio. distinguere autem inter illam generationem, & hanc processionem nescio, non valeo, non sufficio. Ac per hoc quia & illa & ista est ineffabilis: sicut propheta de filio loquens ait, Generationē eius quis enarrabit? Ita de spiritu sancto verissime dicitur, Processionem eius quis enarrabit? Satis sit ergo nobis, quia non est à seipso filius, sed ab illo de quo natus est: non est à seipso spiritus sanctus, sed ab illo de quo procedit. Et quia de vtroque procedit, sicut iam ostendimus. De spiritu sancto quomodo ipse de deo sit, nec tamen ipse filius sit, quoniam procedendo non nascendo legitur esse de deo: iam superiùs, quantum visum est, disputauimus.

Esai. 53. c

An spiritus sanctus debeat dici ingenitus. E

Nunc considerandum est, cū spiritus sanctus nō sit genitus, vtrum debeat dici ingenitus. Ad quod dicimus, spiritum sanctum nec genitum, nec ingenitum debere dici. Vnde Augu. ad Orosium ait, Spiritum sanctum nec genitū, nec ingenitum fides certa declarat: quia si dixerimus ingenitum, duos patres videbimur affirmare, si autem genitū, duos credere filios culpamur. Sicut enim solus filius dicitur genitus, ita & solus pater dicitur ingenitus, eo quòd ab alio non sit. vnde Augu. in. xv. lib. de Trin. Pater, inquit, solus non est de alio. Ideo solus appellatur ingenitus, non quidem in scripturis, sed in consuetudine disputantium, & de re tanta sermonem qualem valuerint proferentium. Filius autem de patre natus est: & spiritus sanctus de patre principaliter, & communiter de vtroque procedit. Ideoque cùm spiritum sanctū genitum non dicamus, dicere tamen ingenitum non audemus: ne in hoc vocabulo vel duos patres in illa trinitate, vel duos qui non sunt de alio quispiam suspicetur. Ecce his verbis apertè ostendit spiritum sanctum nec genitum, nec ingenitum debere dici.

Tomo 4. in dialogo quæst. 2.

Cap. 26.

Quòd Hieronymus dicit spiritum sanctum ingenitum, quod videtur prædictis aduersari. F

Hieronymus tamen in regulis definitionū contra hæreticos dicit spiritum sanctum ingenitum esse, his verbis, Spiritus sanctus pater non est, sed ingenitus atque infectus. Pater non est, quia patris est, & in patre est: processionē habet ex patre, & non natiuitatē. Filius autē non est, quia genitus nō est. Ecce iis verbis dicitur spiritus sanctus esse ingenitus: quod videtur aduersari præmissis verbis Augustini.

Determinatio, Secundum diuersas acceptiones dicit eos locutos. G

Sed vt istam, quę videtur repugnantiam de medio abigamus, dicimus quòd Hiero. aliter accepit nomē ingeniti, & aliter Aug. Accepit enim Aug. ingenitum, qui vel quòd de alio non est: & secundum hoc de solo patre dicitur. Hieron. verò ingenitum dicit, non genitū: & secundū hoc de spiritu sancto potest dici, cum spiritus sanctus nō sit genitus.

Liber. 5. de Tri. ca. 7.

Ex verbis Hieronymi ostenditur, ex quo sensu dixit, spiritum sanctum ingenitum. H

Quòd autem Hieronymus ita acceperit, ostenditur ex verbis eius, quibus in eodem tractatu vtitur faciens talem diuisionem: Omne quod est, aut ingenitū est, aut genitum, aut factum. Est ergo quod nec natum est, nec factum: & est quod natum est, & factum non est: & est quod nec natum est, nec factum est: & est quod factum est, & natum non est: & est quod factum est, & natum est, & renatum est: & est quod factum est, & natum est, & renatum non est. Nunc præpositorum singulis rebus subsistentiam destinemus. Quod ergo nec natum nec factum est, pater est: non enim ab alio aliquo est. Quod autem natum est & factum non est, filius est: qui à patre genitus est, non factus. Quod iterum nec factum nec natum est, spiritus sanctus est, qui à patre procedit. Quod etiam factum est & natum non est, cælum & terra, cæteráque quæ insensibilia sunt. Quod autem factum, & natum, & renatum est, homo est. Quod verò factum est, & natum est, & renatum non est, animalia sunt. Ecce his verbis ostendit Hieron. se ingenitum accipere, non genitum. Aliter enim non esset præmissa diuisio vera, scilicet, omne quod est, aut ingenitum est, aut ge-

Diuisio hæc notāda est diligenter.

nitum,aut factũ. Atque in diuisionis huius prosecutione, in assignatione ingeniti,vbique ponit non natum.

QVOD GEMINA EST PROCESSIO SPIRITVS SANCTI

DISTINCT. 14. A

PRAETEREA diligenter adnotandum est, quòd gemina est processio spiritus sancti:æterna videlicet, quæ ineffabilis est,qua à patre & filio æternaliter & sine tempore processit:& temporalis, qua à patre & filio ad sanctificandam creaturam procedit. Et sicut ab æterno communiter ac simul procedit à patre & filio: ita & in tempore communiter & simul ab vtroque procedit ad creaturam,non diuisim à patre in filium,& à filio ad creaturam. Vnde Augu. in 15.libr.de Trin.ait,Spiritus sanctus non de patre procedit in filium,& de filio procedit ad sanctificandam creaturã:sed simul devtroque procedit,quanuis hoc filio pater dederit,vt sicut de se,ita etiam de illo procedat.

Cap.2.

De temporali processione spiritus sancti specialiter agitur. B

Libro homiliarũ.2 homilia vndecima

De temporali autem processione,Beda in homilia dominicæ primæ post ascensionẽ ita loquitur, Cùm gratia spiritus sancti datur hominibus, profectò mittitur spiritus à patre,mittitur & à filio:procedit à patre, procedit & à filio:quia & eius missio est ipsa processio. His verbis apertè ostendit, donationem gratiæ spiritus sancti dici processionem vel missionem eiusdem. Sed cùm donatio vel datio non sit nisi temporalis, constat quia & hæc processio siue missio temporalis est. Hanc quoque temporalem spiritus sancti processionem August. in 15.lib. de Trinitate insinuat dicens, Spiritus sanctus processit à Christo, quando post resurrectionem insufflauit in discipulos, his verbis, Cùm resurrexisset Christus à mortuis, & apparuisset discipulis,insufflauit, & ait,Accipite spiritum sanctum: vt etiam eum de se procedere ostenderet: & ipse est virtus, quæ de illo exibat(vt legitur in euangelio)& sanabat omnes.

Cap.26.

Ioan.20.

Lucæ 6.c

Ioã.20.f

Act.2.a

Et vt ostenderet hanc processionem spiritus sancti non esse aliud, quàm donationem vel dationem ipsius spiritus sancti,addidit: Post resurrectionem dominus Iesus bis dedit spiritum sanctum: semel in terra propter dilectionem proximi: & iterum de cælo propter dilectionẽ dei: quia per ipsum donum diffunditur charitas in cordibus nostris, qua diligimus deum & proximum.

Quòd aliqui dicunt ipsum spiritum sanctum non dari,sed dona eius. C

Sunt autem aliqui,qui dicũt spiritum sanctum ipsum deum non dari,sed dona eius,quæ non sunt ipse spiritus:& vt aiunt, spiritus sanctus dicitur dari cum gratia eius, quæ tamen non est ipse qui datur hominibus.Et hoc dicunt Bedam sensisse in superioribus verbis, quibus dicit spiritum sanctum procedere,cùm ipsius gratia datur hominibus:tanquam non ipse detur,sed gratia eius. Sed quòd ipse spiritus sanctus,qui deus est,& tertia in trinitate persona, detur,aperte dicit Aug.in 15.libr.de Trin.ita dicens, Eundem spiritum sanctum datũ cùm insufflasset Iesus:de quo mox ait,Ite,baptizate omnes gentes in nomine patris,& filij,& spiritus sancti,ambigere non debemus.Ipse est ergo, qui etiam de cælo datus est die Pentecostes. Quomodo ergo deus non est, qui dat spiritum sanctum?imò quãtus est deus,qui dat deũ? Ecce his verbis apertè dicit spiritum sanctum,ipsum scilicet deum dari hominibus à patre,& à filio.Et quòd ipse spiritus sanctus,qui deus est ac tertia in trinitate ꝓsona,nobis detur, nostrísq; infundatur atque illabatur mentibus,apertè ostendit Ambr.in 1.lib.de Spiritu sancto dicens, Licet multi dicãtur spiritus:quia legitur, Qui facit angelos suos spiritus:vnus est tamẽ dei spiritus. Ipsum ergo vnũ spiritũ & Apostoli,& prophetæ sunt consecuti:sicut etiã vas electionis dicit, Quia vnum spiritum potauimus:quasi eum qui non queat scindi, sed infundatur animis,& sensibus illabatur, vt secularis sitis restingat ardorem: qui spiritus sanctus non est de substantia rerum corporalium,nec de substantia inuisibilium creaturarum.His verbis apertè dicit spiritum sanctũ ipsum,qui creatura non est,infundi mentibus nostris.Item in eodem,Omnis creatura mutabilis est, sed non mutabilis spiritus sanctus. Quid autem dicere dubitem,qui datus est spiritus sanctus, cùm scriptum sit, Charitas dei diffusa est in cordibus nostris per spiritum sanctum,qui datus est nobis. Qui cùm sit inaccessibilis natura,receptibilis tamen propter bonitatem suam nobis est, complectens virtute omnia: sed qui

Quòd ipse spiritus sanctus, qui deus est datur & mittitur.

Cap.26.g

Mat.28.d

Act.2.a

Tomo.2. & cap.4.

Psal.103.

Act.9.c

Libro de spũ.cap.5

Ad Ro. 5.a Eisdẽ lib & ca.

1.Co.12.b solis participetur iustis, simplex substantia, opulens virtutibus, vnicuique præsens, diuidens de suo singulis, & vbique totus. Incircunscriptus ergo & infinitus est spiritus sanctus: qui discipulorum sensus separatorum infudit, quem nihil potest fallere. Angeli ad paucos mittebātur, spiritus sanctus autem populis infundebatur. Quis ergo dubitet quin diuinum sit quod infunditur simul pluribus, nec videtur? Vnus est ergo spiritus sanctus, qui datus est omnibus, licet separatis apostolis. Et hîc apertè dicit Ambro. quòd spiritus sanctus, qui est substantia simplex, cùm sit vnus, datur pluribus. Alia quoque

Sermone 43.in to. 10. Ad Rom.5. authoritate hoc idem astruitur, scilicet, quòd spiritus sanctus qui est æqualis filio, hominibus detur. Ait enim Augustus. de verbis Apostoli sic, Charitas dei diffusa est in cordibus nostris per spiritum sanctum, qui datus est nobis. A quo datur? Ab illo qui dedit dona hominibus. Quæ dona? Spiritum sanctum: qui tale donū dat, qualis est ipse. Magna est misericordia eius: donum dat sibi æquale, quia donū eius spiritus sanctus est. Præmissis his & aliis pluribus authoritatibus, apertè monstratur quòd spiritus sanctus æqualis patri & filio nobis datur: nec ideo tamen minor est patre & filio. vnde Aug. in 4. libr. de Trin. ait, Non ideo, inquit, minorē spiritū sanctū

Ca.vl.circa finem. quia & eum pater misit & filius, arbitrandum est.

An viri sancti & ecclesiæ prælati dēt, vel dare possint spiritum sanctum, quòd non dant hîc ostendit. D

Hic quæritur, vtrum & viri sancti dent vel possint dare aliis spiritum sanctum. Quem si aliis dant, cum eius donatio suprà sit dicta processio, videtur ab eis procedere spiritus sanctus vel mitti: sed creator à creatura non

Cap. 26. mittitur vel procedit. Restat ergo vt spiritum sanctum ipsi

Act.8. non dent nec possint dare. Vnde Augu. in 15. lib. de Trinita. Non aliquis discipulorum Christi dedit spiritum sanctum. Orabant quippe vt veniret in eos, quibus manum imponebant, non ipsi eum dabant. Quem morem in suis præpositis etiam nunc seruat ecclesia. Denique & Simon magus offerens Apostolis pecuniam non ait, Date mihi & hanc potestatem, vt dem spiritum sanctum: sed cuicunque, inquit, imposuero manus, accipiat spiritum sanctum: quia nec scriptura superiùs dixerat, Videns autem Simon quia Apostoli

Apostoli darent spiritum sanctum: sed dixerat, Videns autem Simon quia per impositionem manuum Apostolorū daretur spiritus sanctus. Ecce his verbis ostēdit Aug. nec Apostolos, nec alios ecclesiæ prelatos dedisse vel dare spiritū sanctū.

Quòd non possunt dare spiritum sanctum hic docet. E

Et quod plus est, non posse etiā dare dicit in eo-

Ca. eodem Ioā. 1. & Iohelis 3. dem libr. subdens, de Christo scriptum est quòd acceperit à patre promissionem spiritus sancti, & effuderit: in quo vtraque natura monstrata est, humana scilicet & diuina. Accepit quippe vt homo, effudit vt deus. Nos autem accipere quidem hoc donum possumus pro modulo nostro: Effundere verò super alios non vtique possumus: sed vt hoc fiat, deum super eos, à quo id efficitur, inuocamus. His verbis expressè dicit, nos spiritum sanctum non posse super alios effundere, id est, aliis dare.

Quod videtur contrarium. F

Sed huic videtur contrarium, quod Apostolus ad

Cap. 3. Determinatio. Gal. de se loquens ait, Qui tribuit vobis spiritum, & operatur virtutes in vobis. Ecce euidenter dicit se tribuisse spiritum. Sed intelligēdum est hoc dixisse Apostolum, non quia haberet potestatem & authoritatem dandi spiritum sanctum, sed quia ministerium habuerit, in quo dabatur à deo spiritus sanctus. vt enim ait Aug. super eundem locum, expo

Tomo 4. in explanatione tertij ad Gal. Act.2. 8.9.10. & 11. nens illud Apostoli verbum, Ab Apostolo prædicata est eis fides: in qua prædicatione aduentum & præsentiam spiritus sancti senserant, sicut illo tempore in nouitate inuitationis ad fidem, etiam sensibilibus miraculis præsentia spiritus sancti apparebat, vt in Actibus Apostolorum legitur. Apertè hîc ostendit quomodo illis spiritum sanctum Apostolus tribuerit: non vtique ipsum mittendo in eos, sed prædicando eis fidem Christi: quam illis recipientibus, quod spiritus sanctus in eis esset, aliquibus signis visibilibus monstrabatur. Non ergo homines quantumcunque sancti dare possunt spiritum sanctum.

VTRVM SPIRITVS SANCTVS A SEipso detur. Distinct. XV. A

Hic considerandam est, cùm spiritus sanctus detur hominibus à patre & filio, quod est ipsum temporaliter

procedere ab vtroque vel mitti,vtrum etiam à ſeipſo detur. Si datur à ſe,& procedit vel mittitur à ſe.Ad quod dicimus, quia ſpiritus ſanctus & deus eſt,& donum ſiue datū: & ideo dat,& datur.Dat quidem,inquantū deus : & datur inquantū donū ſiue datū . Cùm autē donatio ſiue datio ſpiritus ſancti ſit operatio dei, & cōmunis ſit & indiuiſa operatio triū perſonarū:datur itaq; ſpiritus ſanctus nō tantùm à patre & filio ſed etiā à ſeipſo.Vnde Aug.in 15.lib.de Tri. dicit q; ſeipſum dat.Sicut,inquit,corpus carnis nihil eſt aliud q̄ caro:ſic donū ſpiritus ſancti nihil eſt q̄ ſpiritus ſanctus. Intantū ergo donū dei eſt,inquantū datur eis quib⁹ datur.Apud ſe autē deus eſt, etſi nemini datur:quia deus erat patri & filio coæternus antè q̄ cuiquā daretur:nec quia illi dant & ipſe datur,ideo minor eſt illis.Ita enim datur,ſicut dei donum, vt etiā ſeipſum det,ſicut deus.Non enim dici poteſt nō eſſe ſuę poteſtatis,de quo dictū eſt,Spiritus vbi vult ſpirat. Ecce apertè dicit quòd ſpiritus ſanctusſeipſum dat.Si enim ſpiritus ſanctus ſeipſum dare nō poteſt,& eum pater dare poteſt,& filius:poteſt vtiq; pater dare aliquid & filius,quod non poteſt ſpiritus ſanctus. Itē,Si pater & filius dant ſpiritū ſanctū , nec ipſe dat:aliquid ergo pater operatur & filius,quod nō operatur ſpiritus ſanctus:dat ergo ſpiritus ſanctus ſeipſum . Si autē ſeipſum dat, tunc à ſeipſo procedit & mittitur:quod vtique verum eſt.Nā proceſsio temporalis ſpiritus ſancti vel miſsio, ipſius eſt donatio,& ipſa dei operatio.Procedit ergo ſpiritus ſanctus tēporaliter à ſe,& mittitur à ſe:quia datur à ſe.

Cap.19.

Ioan.3.

Non eſt mirum,ſi ſpiritus ſanctus dicatur mitti vel procedere à ſe,cùm etiam filius dicatur mitti à ſe. B

Ne autem mireris quòd ſpiritus ſanctus dicitur mitti vel procedere à ſe.Nā & de filio dicit Aug.in 2.lib.de Tri.quòd non tantùm à patre miſſus eſt, ſed etiam à ſeipſo & à ſpiritu ſancto:quærens quomodo filius vel ſpiritus ſanctus ſit miſſus,cùm vterque ſit vbique tanquam deus. Nam vterq;,inquit Aug.legitur miſſus.De ſpiritu ſancto enim legitur,Quem mittet pater in nomine meo.Et iterum,Si abiero,mittam eum ad vos.Et filius de ſe dicit, Exiui à patre, & veni in mūdum.Et Apoſtolus dicit: Miſit deus filium ſuum. In propheta autem ſcriptum eſt ex perſona dei , Cælum & terram ego impleo.Itaque ſi vbique deus eſt , vbiq; ergo eſt filius,vbique etiam eſt ſpiritus ſanctus.Illuc ergo miſſus eſt filius & ſpiritus ſanctus,vbi erat.

Cap.5.

Ioā. 14.d
Ioā.16.b
Ibidem.f
Gal. 4.a
Hie.23.d

Quomodo intelligenda ſit miſsio vtriuſque. C

Quocirca quærendū eſt,quomodo intelligatur miſsio filij vel ſpiritus ſancti. Pater enim ſolus,inquit Aug. in eodem,nuſquam legitur miſſus, ſed filius, & ſpiritus ſanctus.Et de filio primò videamus quomodo miſſum eū Apoſtolus dicat, Miſit deus filium ſuum factum ex muliere: vbi ſatis oſtendit eo ipſo miſſum filium, quo factum ex muliere.Proinde mitti à patre ſine ſpiritu ſancto non potuit, quia pater intelligitur miſiſſe eum , cùm fecit ex fœmina : quod vtique non fecit ſine ſpiritu ſancto.Ecce hîc dicit filium miſſum à patre & ſpiritu ſancto.

Cap.5. Priùs de miſsione filij.

Gal.4.a

Quòd à ſpiritu ſancto filius ſit miſſus,authoritatibus confirmatur. D

Et quòd à ſpiritu ſancto filiꝰ ſit miſſus,vt ait Aug. in eodem,authoritatibus cōfirmatur. Ipſe Chriſtus dicit per Eſa.Nunc miſit me dominus,& ſpiritus eius.De hoc Ambr. in lib.3.de Spiritu ſancto ita ait, Quis eſt qui dicit,Me miſit dominus & ſpiritꝰ eius:niſi qui venit à patre, vt ſaluos faceret peccatores,id eſt,Chriſtus?ergo & pater filiū miſit,& ſpiritus ſanctus.Idē in eodē,Datus eſt à patre,vt Eſa.dicit,Puer natus eſt nobis,& filius datus eſt nobis. Datus eſt,audeo dicere,& à ſpiritu, quia & à ſpiritu ſancto miſſus eſt. Dicit enim filius dei,Spiritus domini ſuper me,propter quod vnxit me:euāgelizare pauperibus miſit me, prædicare captiuis remiſsionē,&c.Quod cùm de lib.Eſa.legeret,ait in euangelio, Hodie cōpleta eſt hæc ſcriptura auribus veſtris, vt de ſe dictū eſſe ſignaret. Bene autē dixit,ſuper me : quia quaſi filius hominis & vnctus eſt,& miſſus ad prædicandū.Nam ſecundum diuinitatē non ſuper Chriſtū eſt ſpiritus,ſed in Chriſto. Ecce his verbis oſtendit Ambroſius filiū eſſe miſſum & datum nobis,non tantùm à patre,ſed etiam à ſpiritu ſancto.

Lib. & ca.eiſdē.
Eſa.48.c
Cap.1

Cap.2.

Eſa.9.a
Eſa.61.a
Ambro. in prologo lib.3.
Luc.4.d

Quòd filius ſit datus etiam à ſeipſo. E

Deinde oſtendit eſſe datū etiā à ſeipſo,ita dicens in eodem lib . Cum enim non definitum fuerit per prophetiā à quo datus eſt filius,oſtenditur datus gratia trinitatis, vt

Cap.2.

Universidad de Deusto
Biblioteca

etiam ipse filius se dederit. Ecce hîc dicit quòd filius se dedit, quia trinitas eum dedit. Si autem filius à se datus est, à se ergo missus est, & à se processit. Et hoc vtique verum est, & concedi oportet, cùm eius missio sit diuina operatio.

Quòd filius sit missus à se. F

Cap. 5. Quòd autem à se mittatur Aug. astruit in lib. 2. de Tri. dicens, Fortè aliquis cogat vt dicamus etiam à seipso missum esse filiũ: quia & Mariæ cõceptus, & partus operatio trinitatis est. Sed, inquit aliquis, quomodo pater eum misit, si ipse se misit? Cui respondeo quærẽs vt dicat, quomodo eũ pater sanctificauit, si & ipse se sanctificauit? Vtrunque enim dominus ait. Quẽ pater, inquit, sanctificauit & misit in hũc mundum. Et alibi, Ego pro eis sanctifico meipsum. Itẽ quæro, quomodo pater eum tradidit, si ipse se tradidit? vtrunque enim legitur. Credo respondebit, si probè sapit, quia vna volũtas est patris & filij, & inseparabilis operatio. Sic igitur intelligat, illam incarnationẽ & ex virgine natiuitatem, in qua filius intelligitur missus, vna eademq; operatione patris & filij inseparabiliter esse factã, non inde separato spiritu sancto. Ergo à patre & filio missus est idem filius, quia à patre & verbo eius factũ est vt mitteretur, id est, incarnatus hominibus appareret. Non enim missus est mutãdo locum, quia in mundo erat. Quapropter pater inuisibilis vnà cum filio secum inuisibili, eundem filium visibilem faciendo, misisse eum dictus est, qui si ita visibilis fieret, vt cum patre inuisibilis esse desisteret, id est, si in substantia inuisibilis verbi in creaturam visibilem mutata & transiens verteretur: ita missus à patre intelligeretur filius, vt tantùm missus non etiam mittens cum patre inueniretur. Cùm verò sic est accepta forma serui, vt maneret incommutabilis forma dei: manifestũ est quòd à patre & filio non apparentibus factum sit quòd appareret in filio, id est, ab inuisibili patre cum inuisibili filio, idem ipse filius visibilis mitteretur.

Ioan. 10. g *Ioan. 17. c* *Lib. 2. de Tri. ca. 5.* *ad Phi. 3.*

Summatim colligit quæ ex prædictis astruuntur. G

Ex prædictis apertè mõstratur quòd filius missus est à patre & spiritu sancto, & à seipso: & quę sit ipsa missio scilicet incarnatio. i. q̃ factus est homo, per quod visibilis apparuit: quod est opus cõmune patris, & filij, & spiritꝰ sancti.

Quæstio cur dicit, A meipso non veni. H

Sed ad hoc opponitur, si filius à seipso missus est, cur ergo ait, A meipso non veni? Ad hoc Aug. respondet in 2. lib. de Trin. dicens, Hoc dictum esse secundum formã serui, secundum quam non fecit vt mitteretur, id est, non operatus est incarnationem, sed secundum formam dei.

Ioan. 8. c *Solutio. Cap. priùs citato.*

Vtrùm semel tantùm missus sit filius, an sæpe. I

Hic quæritur, vtrũ semel tantũ missus sit filius, an sæpe mittatur? Si enim missio filij ipsius tantum incarnatio est, cùm semel tantùm incarnatus sit, & semel tantum videtur missus. At si sæpe mittitur, est & alia eius missio quàm incarnatio. Sed quæ est illa? Nunquid æterna genitura missio eius dicenda est, an etiam alia missio quærenda est?

Quòd duobus modis dicitur filius mitti. K

Ad quod dicimus, quòd duobus modis dicitur filius mitti præter illã æternam genituram, quę ineffabilis est: secundum quam etiam missus posset dici, vt videtur quibusdam: sed melius ac verius secundũ eam dicitur genitus. Præter eam ergo duobus modis dicitur mitti, scilicet, vel cũ visibiliter mũdo apparuit carne indutus, vel cùm se in animas pias sic transfert, vt ab eis percipiatur ac cognoscatur. Hos duos missionis modos apertè Aug. distinguit in 4. li. de Tri. dicens: Non eo ipso quòd de patre natus est, missus dicitur filius: sed eo quòd apparuit huic mundo, verbũ caro factum. Vnde dicit, A patre exiui, & veni in mundũ: vel eo quòd ex tẽpore cuiusquam mente percipitur, sicut dictũ est de sapiẽtia, Emitte illã de cælis sanctis tuis, & à sede magnitudinis tuæ, vt mecũ sit & mecũ laboret, id est, doceat me laborare. Et tũc vnicuiq; mittitur, cùm à quoquam cognoscitur atque percipitur, quantũ cognosci & percipi potest, pro captu vel proficientis in deum, vel perfectæ in deo animæ rationalis.

Sap. 7. Cap. 20. *Ioan. 16. g* *Sap. 9. b*

Quòd secundum alterum semel, secundum alterum sæpe sit missus: & secundum alterum vt sit homo, & secundum alterum vt sit cum homine. L

Ecce, distincti sunt duo modi missionis filij: & secundum alterum semel tantùm missus est dei filius, secundum alterum sæpe missus est, & mittitur quotidie. Nam secũdum alterum missus est, vt sit homo, quod semel tantùm

Universidad de Deusto
Biblioteca

factum est: secundum alterum verò mittitur, vt sit cum homine, quomodo quotidie mittitur ad sanctos, & missus est etiã ante incarnationẽ, & ad omnes sanctos qui ante fuerũt, & etiã ad angelos. Vnde Aug. de filio, id est, de sapientia patris loquẽs 4. lib. de Tri. ait, Aliter mittitur sapiẽtia, vt sit cũ homine: aliter missa est, vt sit homo. In animas sanctas se trãsfert, & amicos dei & prophetas cõstituit, sicut implet etiam sanctos angelos. Sed cũ venit plenitudo temporis, missa est, non vt impleret angelos, nec vt esset angelus, nec vt esset cũ hominibus vel in hominibus, vt anteà in patribus erat & in prophetis, sed vt ipsum verbum fieret caro, id est, homo.

Cap. 20. Sap. 7 d

Quòd secundum alterum modum dicitur missus in mundum, secundum alterum non. M

Præterea notandũ est, quod cũ his duobus modis mittatur filius secundum alterum dicitur missus in mũdum: secundum alterum verò nõ. Eo enim modo missus dicitur in mundum, quo visibilis mundo apparuit. Vnde Aug. in eodem lib. ait, Cùm ex tẽpore cuiusquã mẽte percipitur, mitti quidem dicitur, sed non in hunc mundum. Non enim sensibiliter apparet, id est, corporeis sensibus præsto est. Nam & nos, secũdum, quòd mente aliquid æternum capimus, non in hoc mũdo sumus & omnium iustorum spiritus etiam in carne viuentium, inquantum diuina sapiunt, non sunt in hoc mundo. Ex prædictis liquet, quòd præter ineffabilem genituram, duobus modis mittitur filius, scilicet cùm visibiliter apparuit, vel inuisibiliter percipitur mente.

Cap. 20. Vbi suprà.

Cur pater non dicitur missus, cùm ab aliquo cognoscitur, vt filius. N

Hic quæritur cur pater non dicitur missus, cũ ex tempore à quoquam cognoscitur, sicut filius. Ad quod dicimus, quia in eo est principij authoritas, quę nõ habet de quo sit, à quo filius & spiritus sanctus. Pater enim est, vt ait Aug. in eodẽ lib. principium totius diuinitatis, vel si meliùs dicitur deitatis: quia principium est filij, & spiritus sancti. Nam, vt ait Aug. in eodem, Si voluisset etiã deus pater, per subiectam creaturam visibiliter appareret: absurdissimè tamẽ aut à filio quem genuit, aut à spiritu sancto qui de illo procedit, missus diceretur. Congruenter autem ille missus dicitur, qui

Li. & ca. citatis.

Cap. 21. in fi. libri 4.

in carne apparuit: misisse autem ille, qui in ea non apparuit.

Aug. li. 3. de Tri. c. 5

Putauerunt quidam filium & spiritum sanctum minores fuisse patre, quia missi dicuntur. O

Ideóque putauerunt quidam hæretici, cùm pater non sit missus, sed filius & spiritus sanctus, patrem esse maiorem, ac filium minorem esse & spiritum sanctum: atq; patrem, quasi maiorem, misisse vtrunq; quasi minorem. Quod Aug. improbat in 4. lib. de Tri. illis contradicens. Non ideo, inquit, arbitrãdum est minorem esse filium quòd missus est à patre, nec ideo minorem spiritum sanctum, quòd & pater eum misit & filius: siue enim propter visibilem creaturam, siue potiùs propter principij authoritatem vel commendationem, non propter inæqualitatẽ vel imparilitatem vel dissimilitudinem substantiæ, in scripturis hæc posita intelliguntur. Non ergo ideo dicitur pater misisse filium vel spiritum sanctum, quod ille esset maior, & illi minores: sed maximè propter authoritatem principij commendandam: & quia in visibili creatura non sicut ille apparuit. Ecce ostensum est quæ sit missio filij, & quibus modis mittatur.

Cap. 21. ẽ fine libri.

DE MISSIONE SPIRITVS SANCTI, QVAE FIT DVOBVS MODIS VISIBILITER & INUISIBILITER. Distinct. XVI. A

NVNC de spiritu sancto videndum est, præter illam ineffabilem & æternam processionẽ qua procedit à patre & filio, & non à seipso: quæ sit eius tẽporalis processio, quæ dicitur missio siue datio. Ad quod dicimus, quia sicut filius duobus modis dicitur mitti: vno, quo visibiliter apparuit: altero, quo inuisibiliter à castis mentibus percipitur: ita & spiritus sanctus à patre & filio ac à seipso duobus modis procedere siue mitti siue dari dicitur: vno visibiliter, altero inuisibiliter. Datus est enim visibilis creaturę demonstratione, sicut in die Pentecostes, aliisque vicibus & datur quotidie inuisibiliter, illabendo mentibus fidelium.

Priùs de illo modo missionis, qui fit visibiliter, agit. B

Et primò agamus de illo missionis modo, qui fit visibili specie. de hoc Aug. in 2. lib. de Trin. ait, In promptu est intelligere de spiritu sancto cur missus & ipse dicatur. Facta est enim quædam creaturæ species ex tempore, in qua

Cap. 5.

visibiliter ostenderetur spiritus sanctus: siue cùm in ipsum dominum corporali specie columbæ descendit, siue cum in die Pentecostes factus est subitò de cælo sonus, quasi ferretur flatus vehemẽs, & visæ sunt illis linguę diuisę sicut ignis, qui & insedit super vnumquemq; eorum. Hæc operatio visibiliter expressa & oculis oblata mortalibus, missio spiritus sancti dicta est: non vt appareret eis ipsa substantia, qua & ipse inuisibilis & incommutabilis est, sicut pater & filius: sed vt exterioribus visis corda hominum commota à temporali manifestatione veniẽtis, ad occultam æternitatem semper prẽsentis conuerterentur. Ecce his verbis aperit Augu. illum modum missionis, qui visibiliter exhibetur, cùm tamen ipse spiritus in sui natura non videatur: qui nec in illis creaturis magis erat, quã in aliis, sed ad aliud. In illis enim erat, vt per eas ad homines veniens, ostenderetur esse in illis, ad quos illæ creaturæ veniebant. Non enim spiritus sanctus temporali motu tunc venit, vel in homines descẽdit, sed per temporalem motum creaturæ significata est spiritualis & inuisibilis spiritus sancti infusio. Et vt apertius dicam, per illum modum missionis spiritus sancti corporaliter exibitum, monstrata est spiritualis & interior missio sancti spiritus, siue donatio, de qua agendum est.

Cùm filius sit minor patre secundum formam creatam, in qua apparuit, cur non & spiritus sanctus similiter. C

De filio probat. Cap. 19. Gal. 4. a

Sed priùs quærendũ est, cùm filius dicatur minor patre secundum missionẽ qua in forma creata apparuit, cur & spiritus sanctus non dicatur similiter minor patre, cùm in forma creata apparuit. Nam de filio quòd minor sit patre secundũ formam qua missus apparuit, apertè ostẽdit Aug. in 4. lib. de Trinit. dicens, Misit deus filium suum, factum ex muliere, factum sub lege: vsque adeò paruum, vt factum: eo itaq; missum, quo factum. Fateamur ergo factum, minorẽ: & intantum minorem, inquantũ factum: & intãtum factũ, inquantum missum. Ecce habes, quia filius inquantum est missus, id est, factus, minor est patre. Cur ergo spiritus sanctꝰ non dicatur patre minor, cùm & ipse creaturã assumpsit, in qua apparuit? quia aliter spũs assumpsit creaturam in qua apparuit, aliter filius: Nã filius accepit per vnionẽ personæ, spũs verò nõ. Filiꝰ enim accepit hominẽ, ita vt fieret homo.

Spiritus verò sanctus non ita accepit columbam, vt fieret columba. De hoc Aug. in 2. lib. de Trin. ait, Ideo nusquam scriptum est, quòd deus pater maior sit spiritu sancto, vel spiritus sanctus minor patre: quia non sic est assumpta creatura, in qua appareret spiritus sanctus, sicut assumptus est filius hominis: in qua forma ipsius dei, verbi persona præsentaretur, non vt haberet verbum dei, sicut alij sancti sapientes, sed quod ipsum verbum erat. Aliud est enim verbum in carne, aliud verbũ caro, id est, aliud est verbũ in homine, aliud verbũ est homo. Caro enim pro homine posita est in eo quod ait: Verbum caro factum est. Non ergo sic assumpta est creatura, in qua apparuit spiritus sanctus: sicut assumpta est caro illa & humana forma ex virgine Maria. Non enim columbam, vel illum flatum, vel illum ignem beatificauit, sibíque in vnitatem personæ coniunxit in æternũ. Ex prædictis apertè ostensum est, secundum quid filius dicatur minor patre, & quare filius dicatur minor patre, & non spiritus sanctus.

Cap. 6.

Ioan. 1. b

Quòd filius secundum quòd homo factus est, non modò patre, sed spiritu sanctò, & etiam seipso minor est. D

Notandum autem quòd filius secundum quòd homo factus est, non tantùm patre, sed spiritu sancto, & etiã seipso minor dicitur. Et quòd etiam seipso minor dicatur secundum formam serui, Augustꝰ ostendit in 1. lib. de Trinit. dicens, Erraverunt homines, ea quæ de Christo secundum hominem dicta sunt, ad eius substantiam quæ sempiterna est transferentes: sicut illud quod ipse dominus ait: Pater maior me est, quod propter formam serui veritas dicit: secundum quem modum etiam seipso minor est filius. Quomodo enim non etiam seipso minor factus est, qui seipsum exinaniuit, formam serui accipiens? Non enim sic accepit formam serui, vt amitteret formam dei, in qua erat æqualis patri. In forma ergo dei vnigenitus patris æqualis est patri: In forma serui etiam seipso minor est. Non ergo immeritò scriptura dicit vtrunque, scilicet & æqualem patri filium, & patrem maiorem filio. Illud enim propter dei formam, hoc autem propter formam serui intelligitur. De hoc eodem in 2. lib. de Trin. Augustꝰ ait, Dei filius est æqualis patri secundum dei formam, in qua est: & minor patre secundum for-

Cap. 7. 8. & 11.

Ioã. 14. d

Phil. 2. a

Ca. 1. & similiter de verbis

dñi sermone. 38. Tomo 2. epi 69. ad Maximi. medicum, quæ icipit Domino Eximio. Cap. 7.

mam serui, quam accepit: in qua non modo patre, sed etiam spiritu sancto: nec hoc tantum, sed etiam seipso minor inuentus est. Propter quod, vt idem in lib. epistola. contra Maximinum ait, non tantum patre, sed etiam seipso, & spiritu sancto minor factus est, & etiam minoratus paulominùs ab angelis. Est ergo dei filius, vt ipse ait in 1. lib. de Trin. deo patri in natura æqualis, habitu minor in forma serui quã accepit. His authoritatibus ostenditur apertè filius secundũ formam serui minor patre, & seipso, & spiritu sancto.

Hilarius aliter dicit, scilicet, quòd pater sit maior, nec filius tamen minor. E

Ioan. 14. Phil. 2. c

Hilarius autem dicere videtur, quòd pater maior sit filio, nec tamen filius minor patre. Pater enim dicitur maior propter authoritatem, quia in eo est authoritas generationis: secundum quam dicit, Pater maior me est. Et Apostolus, Donauit ei nomen quod est super omne nomen. Cùm ergo ait, Pater maior me est, hoc est ac si diceret, donauit mihi nomen. Si ergo, inquit Hilarius, in 9. lib. de Trinit. donantis authoritate pater maior est, nunquid per doni confessionem filius minor est? Maior itaq; donans est, sed minor iam non est cui vnum esse donatur. ait enim, Ego & pater vnum sumus. Si non hoc donatur Iesu, vt confitendus sit in gloria dei patris, minor patre est: si autem in ea gloria ei donatur esse qua pater est, habes & in donantis authoritate, quia maior est: & in donati confessione, quia vnum sunt. Maior itaque pater & filio est, & planè maior: cui tantum donat esse, quantus est ipse: cui innascibilitatis esse imaginem sacramẽto natiuitatis impartit, quem ex se in forma sua generat. Audisti lector quid super hoc dicat Hilarius: cuius verba vbicũque occurrerint diligenter nota, piéque intellige.

Post libri medium.

Ioan. 1. f

Hilarius Ibidem.

DE MISSIONE SPIRITVS SANCTI, QVA INVISIBILITER MITTITVR.

Distinct. XVII. A

De inuisibili spiritus sancti missione.

IAM nunc accedamus ad assignandam missionem spiritus sancti, qua inuisibiliter mittitur in corda fideliũ. Nam ipse spiritus sanctus, qui deus est, ac tertia in trinitate persona (vt supra ostensum est) à patre & filio ac semetipso temporaliter procedit, id est, mittitur ac donatur fidelibus.

Sed quæ sit ista missio siue donatio, vel quomodo fiat, considerandum est.

Præmittitur quiddam ad hanc ostensionem necessarium, scilicet quòd spiritus sanctus est charitas, qua diligimus deum & proximum. B

Hic magister cõmuniter nõ tenetur vt videre est in erroribus selectis.

Hoc autem vt intelligibilius doceri, ac plenius perspici valeat, præmittendum est quiddam ad hoc valde necessarium. Dictum quidem est suprà, & sacris authoritatibus ostensum, quòd spiritus sanctus amor est patris & filij, quo se inuicem amant & nos. His autem addendum est, quòd ipse idem spiritus sanctus est amor siue charitas, qua nos diligimus deum & proximum: quæ charitas cum ita est in nobis, vt nos faciat diligere deum & proximum, tunc spiritus sanctus dicitur mitti vel dari nobis: & qui diligit ipsam dilectionem qua diligit proximum, in eo ipso deum diligit: quia ipsa dilectio deus est, id est, spiritus sanctus.

1. Ioã. 4. c

Authoritatibus ita esse confirmat. C

Cap. 7. circa medium.

Ne autem in re tanta aliquid de nostro influere videamur, sacris authoritatibus quod dictum est corroboremus. De hoc Aug. in 8. lib. de Trin. ait, Qui proximum diligit, consequens est vt ipsam præcipuè dilectionem diligat. Deus autem dilectio est: consequens ergo est, vt præcipuè deum diligat. Item in eodem, Deus dilectio est, vt ait Ioannes Apostolus: Vt quid ergo imus & currimus in sublimia cælorum & ima terrarum, quærentes eum qui est apud nos, si nos apud eum esse velimus? Nemo dicat, nõ noui quid diligam, diligat fratrem, & diligat eandem dilectionem. Magis enim nouit dilectionem qua diligit, quàm fratrem quẽ diligit. Ecce iam potes notiorem deũ habere quàm fratrẽ. Planè notiorẽ, quia præsentiorem, quia interiorem, quia certiorem. Amplectere dilectionem deum, & dilectione amplectere deum. Ipsa est dilectio, quæ omnes bonos angelos, & omnes dei seruos consociat vinculo sanctitatis. Quãto ergo saniores sumus à tumore superbiæ, tanto sumus dilectione pleniores: & quo nisi deo, plenus est, qui plenus est dilectione? His verbis satis ostendit Aug. q̃ dilectio ipsa, qua diligimus deum vel proximũ, deus est. Sed adhuc apertiùs in eodem libro subdit, dicens: Dilectionem quantum commen-

1. Ioã. 4. c

Aug. li. prædicto cap. 7. & 8.

1. Ioã. 2. b Libro & cap. eisdē.

dat Ioannes Apostolus, attendamus. Qui diligit, inquit, frātrem, in lumine manet, & scandalum in eo non est. Manifestum est quòd iustitiæ perfectionem in fratris dilectione posuerit. Nam in quo scandalum non est, vtique perfectus est. Et tamen videtur dilectionem dei tacuisse: quod nunquam faceret, nisi quia in ipsa fraterna dilectione vult intelligi deum. Apertissimè enim in eadem epistola paulò pòst ait

1. Ioã. 4. b

ita, Dilectissimi diligamus inuicem, quia dilectio ex deo est: & omnis qui diligit, ex deo natus est, & cognouit deū. Qui non diligit, non cognouit deum, quia deus dilectio est. Ista contextio satis apertè declarat, eandem ipsam fraternam dilectionem (nam fraterna dilectio est, qua diligimus inuicē) non solùm ex deo, sed etiam deum esse, tanta authoritate prædicari, scilicet Ioannis. Cū ergo de dilectione diligimus fratrem, de deo diligimus fratrem, nec fieri potest vt eādem dilectionem non præcipuè diligamus, qua fratrem diligimus, quoniam deus dilectio est. Item, Qui non diligit fratrem, non est in dilectione: & qui non est in dilectione, non est in deo, quia deus dilectio est. Ecce apertè dicit, fraternam dilectionem deum esse.

Paulo ante vsque ca. 8.

Quòd fraterna dilectio cùm sit Deus, non est pater vel filius, sed tantùm spiritus sanctus. D

Cùm autem fraterna dilectio sit deus, nec pater est, nec filius, sed tantum spiritus sanctus, qui propriè in trinitate dilectio vel charitas dicitur. vnde Augustinus in 15. lib. de Trin. Si in donis dei nihil est maius charitate, & nullum est maius donum dei quàm spiritus sanctus, quid cōsequentius est, quàm vt ipse sit charitas, quæ dicitur & deus & ex deo? Ita enim ait Ioã. Dilectio ex deo est. Et paulo pòst, Deus dilectio est. Vbi manifestat eam se dilectionem dixisse deum. quam dixit ex deo. Deus ergo ex deo est dilectio. Itē in eo-

Ca. 19. circa finem. Aug. li. de Tri. eodē. ca. 17. 1. Ioã. 4. b Eodē cap.

dem, Ioānes volēs de hac re apertiùs loqui: In hoc, inquit, cognoscimus quia in ipso manemus, & ipse in nobis, quia de spiritu suo dedit nobis. Spiritus itaque sanctus, de quo dedit nobis, facit nos in deo manere, & ipsum in nobis, hoc autē facit dilectio. Ipse est ergo deus dilectio. Ipse igitur significatur vbi legitur, deus dilectio est. Ex his ergo apparet quòd spiritus sanctus charitas est.

Quòd non est dictum per causam illud, Deus charitas est: sicut illud, Tu es patientia mea, & spes mea. E

Sed ne fortè aliquis dicat illud esse dictū per expressionem causæ, Deus charitas est, eo scilicet quòd charitas sit ex deo, & non sit ipse deus: sicut dicitur, Deus nostra patientia est, & spes: & non quòd ipse sit ista, sed quia ista ex deo sunt: occurrit Aug. ostendens hoc non esse dictum per causam, sicut illa, in 15. lib. de Trin. dicens, Nō dicturi sumus charitatem non propterea esse dictam deum, quòd ipsa charitas sit vlla substātia, quæ dei digna sit nomine, sed quòd donum sit dei: sicut dictum est de deo, Tu es patientia mea. Non vtique ideo dictum est, Tu es patientia mea, quòd dei substantia est nostra patiētia, sed quia ab ipso nobis est. Vnde alibi: Ab ipso est patientia mea. Hunc enim sensum facilè refellit scripturarum ipsa locutio. Tale est enim, Tu es patiētia mea: quale est, Domine spes mea, & deus meus, misericordia mea: & multa similia. Non est autem dictum, Domine charitas mea, aut tu es charitas mea, aut deus charitas mea: sed ita dictum est, Deus charitas est, sicut dictum est, Deus spiritus est. Hoc qui non discernit, intellectum à domino, non expositionem quærat à nobis. Non enim apertiùs quicquam possumus dicere. Deus ergo charitas est. Ex prædictis claresci, quòd spiritus sanctus charitas est, qua diligimus deū & proximum: vnde facilius est nobis ostendere quomodo spiritus sanctus mittatur siue detur nobis.

Cap. 17

Psal. 70.
Psal. 61.
Psal. 58. & 90.

1. Io. 4. c
Ioan. 4. c

Quomodo spiritus sanctus mittatur vel detur nobis. F

Tunc enim mitti vel dari dicitur, cum ita in nobis est, vt faciat nos diligere deum & proximum: per quod manemus in deo, & deus in nobis. Vnde Aug. hunc missionis modum insinuans in 15. libr. de Trin. ait, Deus spiritus sanctus, qui procedit ex deo, cùm datus fuerit homini, accendit eum ad diligendum deum & proximum, & ipse dilectio est. Non enim habet homo vnde diligat deum, nisi ex deo. Ecce quomodo datur vel mittitur nobis spiritus sanctus, secundum quòd dicitur datum, siue donum. Quòd donum cōmendat Aug. explanans apertiùs quomodo detur, in eodem libro. Dilectio, inquit, dei diffusa est in cordibus nostris, vt ait Apostolus, per spiritum sanctum qui datus est nobis. Nul

Cap. 17.

Idem vbi supra ca. 17. & 18

Rom. 5 a

lum est isto dono dei excellentius. Solũ est quod diuidit inter filios regni, & filios perditionis. Dantur & alia per spiritum munera, sed sine charitate nihil prosunt. Nisi ergo tantum impartiatur cuiquam spiritus sanctus, vt eum dei & proximi faciat amatorem, à sinistra non transfertur ad dexterã. Neque spiritus sanctus propriè dicitur donũ, nisi propter dilectionẽ: quam qui non habuerit, & si loquatur omnibus linguis, & habuerit prophetiam, & omnem scientiam, & omnẽ fidem, & distribuerit omnẽ substantiã suã, & tradiderit corpus suũ ita vt ardeat, non ei prodest. Quantum ergo bonum est sine quo ad æternã vitã neminẽ tanta bona perducunt? Ipsa verò dilectio vel charitas (nã vnius rei nomẽ est vtrunque) perducit ad regnũ. Dilectio ergo, quæ deus est, & propriè ex deo est, spiritus sanctus est, p quẽ diffunditur in cordibus nostris deus charitas, p quã nos tota inhabitat trinitas. Quocirca rectissimè spiritus sanctus, cùm sit deus, vocatur etiam donum dei. Quod donũ propriè quid nisi charitas intelligendũ est, quæ perducit ad deũ: & sine qua quodlibet aliud dei donum non perducit ad deũ? Ecce hîc aperitur quod suprà dictum erat, scilicet quòd charitas sit spiritus sanctus, & donũ excellentius: & quomodo hoc donum, id est, spiritus sanctus detur nobis, scilicet cum ita impartitur alicui, id est, ita habet esse in aliquo, vt eum faciat dei & proximi amatorẽ. Quod cùm facit, tunc dari dicitur siue mitti alicui: & tunc ille dicitur propriè habere spiritum sanctum.

Mat. 25. c *Quo spũs sancti⁹ detur hic notatur.*

1. Co. 13. a

Eodẽ lib.

Vtrum concedendum sit, quòd spiritus sanctus augeatur in homine, vel magis vel minus habeatur vel detur. G

Hic quæritur, si charitas spiritus sanctus est, cùm ipsa augeatur & minuatur in homine, & magis & minùs per diuersa tempora habeatur, vtrum concedendum sit quòd spiritus sanctus augeatur vel minuatur in homine, vel magis & minus habeatur. Si enim in homine augetur, & magis vel minus datur & habetur, mutabilis esse videtur, deus autẽ omnino immutabilis est. Videtur ergo quòd vel spiritus sanctus non sit charitas, vel charitas non augeatur vel minuatur in homine. Item, charitas & non habenti datur vt habeat, & habenti vt plenius habeat. Si ergo

spiritus sanctus charitas est, & non habenti datur vt habeat, & habenti vt plenius habeat. Sed quomodo datur nõ habẽti, cùm ipse vt deus sit vbique, & in omnibus creaturis totus? & quomodo plenius datur vel habetur sine sui mutatione?

An spiritus sanctus detur habenti & nõ habenti.

Responsio ad primam quæstionem. H

His itaque respõdemus, dicentes quòd spiritus sanctus siue charitas penitus immutabilis est, nec in se augetur vel minuitur, nec in se recipit magis vel minus: sed in homine vel potius homini augetur & minuitur, & magis vel minùs datur vel habetur. Sicut deus dicitur magnificari & exaltari in nobis, qui tamen in se nec magnificatur nec exaltatur. Vnde Propheta, Accedat homo ad cor altum, & exaltabitur deus. Super quem locum ait authoritas, Deus non in se, sed in corde hominis grandescit. Si ergo spiritus sanctus homini datur, & datus ampliùs datur, id est, augetur, & magis & minus habetur: & tamen immutabilis existit.

Luc. 19 d *Hîc ponit illius dubij solutionem.* *Psal. 63.* *In antiquo habetur. Cassiodori.*

Responsio ad secundam. I

Cúmque vbique sit & in omni creatura totus, sunt tamen multi qui eum non habent. Non enim omnes spiritum sanctum habent, in quibus est: alioquin & irrationabiles creaturæ haberent spiritum sanctum, quod fidei pietas non admittit.

Authoritate confirmat vtranque responsionem. K

Vt autem certius fiat quod diximus, authoritate confirmemus, quòd spiritus sanctus magis ac minùs percipiatur & homini augeatur, & non habenti detur, & habenti vt plus habeatur. Aug. ostendit super Ioannem dicens, Sine spiritu sancto constat nos Christum non diligere, & eius mandata seruare non posse: & id nos posse atque agere tantò minùs, quantò illum percipimus minùs: tanto verò ampliùs, quanto illum percipimus ampliùs. Ideóque non solum non habenti, verum etiam habenti non incassum promittitur. Non habenti quidem, vt habeatur: habenti autem, vt ampliùs habeatur. Nam si ab alio minùs, & ab alio ampliùs non haberetur, sanctus Helisæus sancto Heliæ non diceret, Spiritus qui est in te, duplo sit in me. Christo autem qui est dei filius, non ad mensuram datus est spiritus.

Hîc ponit cõfirmationẽ prædictæ cõclusionis *Tomo 9. Tra. 74.* *super illo,* *Si diligitis me &c.* *4. Re. 2. b* *Ioan. 3. d* *1. ad Ti. 2. b*

Universidad de Deusto
Biblioteca

Neque enim sine gratia spiritus sancti est mediator dei & hominum homo Christus. quòd enim est vnigenitus dei filius æqualis patri, non est gratiæ, sed naturæ. Quòd autem in vnitatem personæ vnigeniti assumptus est homo, gratiæ est, non naturæ. Cæteris autem ad mensuram datur, & datus additur, donec vnicuique pro modo suæ perfectionis propria mensura compleatur. Ecce expressè habes quòd spiritus sanctus magis & minùs datur vel accipitur, & homini datus augetur, & habenti & non habenti datur: quia spiritus sanctus est charitas, quæ non habenti datur, & in habente augetur & proficit. Imò, vt veriùs & magis propriè loquar, homo in ea proficit & deficit aliquando: & tunc ipsa dicitur proficere vel deficere: quæ tamen nec proficit nec deficit in se, quia deus est. vnde Aug. in homil. 9. super epistolam Ioã. ait, Probet se quisque quantùm in illo profecerit charitas, vel potiùs quàm ipse in charitate profecerit. Nam si charitas deus est, nec deficit, nec proficit. Sic ergo in te proficere dicitur charitas, quia tu in ea proficis. Ecce quomodo intelligendum sit cum dicitur spiritus sanctus augeri in nobis, quia nos in eo scilicet proficimus. sic & alia huiusmodi.

Tomo 9. Tracta. 9 In princi pio eiusdē.

Quòd aliqui dicunt spiritum sanctum non esse charitatem, qua diligimus deum & proximum. L

Suprà dictū est, quòd spiritus sanctus charitas est patris & filij, qua se inuicem diligunt & nos: & ipse idem est charitas quæ diffunditur in cordibus nostris, ad diligendum deum & proximum. Horum alterum omnes catholici concedunt, scilicet quòd spiritus sanctus sit charitas patris & filij. Quòd autem ipse idem sit charitas, qua diligimus deum & proximum, à plerisque negatur. Dicunt enim, Si spiritus sanctus charitas est patris & filij & nostra, eadem ergo charitas est, qua deus diligit nos, & qua nos diligimus eum. Hoc autem sanctorum authoritates negare videntur. Dicit enim Aug. in li. de Spiritu & Litera, Vnde est dilectio, nisi vnde & ipsa fides, id est, à spiritu sancto? Non esset enim in nobis, nisi diffunderetur in cordibus nostris per spiritum. Charitas autem dei dicta est diffundi in cordibus nostris, non qua nos ipse diligit, sed qua nos facit dilectores suos. Sicut iustitia dei dicitur, qua nos iusti eius munere efficimur: & domini

Hac di. lib. cap. 1. Rom. 5. a

Authoritates quæ videntur pro eis facere.

Tomo. 3. cap. 32. in fine cap.

mini salus, qua nos saluat: & fides Christi, qua nos fideles facit. His verbis videtur monstrari distinctio inter charitatem, qua nos deus diligit, & qua nos diligimus. Et sicut iustitia nostra dicitur dei, non quod ipse sit ea iustus, sed quia ea nos iustos facit: similiter & fides, & salus: sic videtur dicta dei charitas, quæ est in nobis, non quòd ipse ea diligat, sed quia ea nos diligere facit. De hoc etiam idem Aug. in lib. 15. de Tri. ait, Cùm Ioannes commemorasset dei dilectionem, nō qua nos eum, sed qua ipse dilexit nos, & misit filium suum liberatorē pro peccatis nostris. Ecce & hìc videtur manifestè diuidere dilectionem, qua nos diligimus deum, ab ea qua ipse diligit nos. Si ergo, inquiunt, spiritus sanctus dilectio est qua deus diligit, & qua nos diligimus, duplex dilectio est, imò duo diuersa est, quod absurdum & à veritate longè est. Nō est ergo dilectio, qua diligimus, sed qua deus tantùm diligit nos.

Cap. 17. 1. Ioā. 4.

Ex verbis authoritatum argumentando procedit.

Responsio ad prædicta, determinans authoritates. M

His respondemus prædictarum authoritatum verba determinantes hoc modo, Charitas dei dicta est diffundi in cordibus nostris, non qua ipse nos diligit, sed qua nos diligere facit, &c. His verbis non diuiditur nec diuersa ostenditur charitas, qua deus nos diligit, ab ea qua nos diligimus: sed potiùs cùm sit vna & eadem charitas, & dicatur ipsa dei charitas, & diuersis de causis & rationibus dei charitas appellari in scriptura ostenditur. Dicitur enim dei charitas, vel quia deus ea diligit nos, vel quia nos ea suos dilectores facit.

De spiritu & litera Ca. 32.

Determinatio primæ authoritatis. N

Cùm ergo ab Apostolo dicitur charitas dei diffundi in cordibus nostris, non est dicta charitas dei qua diligit nos, sed qua facit nos diligere, id est, non ibi appellatur charitas dei, eò quòd deus nos ea diligit, sed eò quod nos ea sui dilectores facit. Et q. ea ratione possit dici charitas dei, quia nos ea diligere facit, ex simili genere locutionis ostenditur: sicut dicitur iustitia dei, qua nos iustificat: & domini salus, qua nos saluat: & fides Christi, qua nos fideles facit.

Rom. 5. a

Psal. 18.

Psal. 31.

Galat. 2.

Determinatio secundæ. O

Similiter & aliam exponimus authoritatem, vbi ait dilectionem dei cōmemorari n qua nos eum, sed qua

Ex li. 16. de Trini. Cap. 17.

Universidad de Deusto
Biblioteca

ipse dilexit nos:ac si diceret,commemorat dilectionem dei, non secundum quòd ea nos diligimus deum,sed secundum quòd ipse ea diligit nos.

Aliud obiiciunt. P

Sed aliud est,inquiunt,quod magis vrget,dixit enim suprà Aug.quòd dilectio est à spiritu sancto, à quo fides. Sicut ergo fides nõ est spiritus sanctus à quo est, ita nec charitas.Quomodo ergo spiritus sanct⁹ est,si ab ipso est?Nã si ab ipso est,& ipse est,ergo spiritus sanctus à seipso est . Ad quod dicimus,Spiritus sanctus quidem à seipso non est, sed tamen à seipso datur nobis,vt suprà dictum est.Dat enim seipsum nobis spiritus sanctus.Et ex hoc sensu dictũ est, quòd charitas ab ipso est in nobis,& tamẽ ipsa spiritus sanctus est. Fides autem est à spiritu sancto , & non est spiritus sanctus: quia donum vel datum solummodo est, non deus dans.

Li.de spũ & li. c. 32. in tomo 3. Responsio. Dist.15.littera. A

Quòd alias inducunt rationes & authoritates ad idem probandum. Q

Alias quoque inducunt rationes ad idem ostendendũ,scilicet ꝙ charitas nõ sit spiritus sanctus,quia charitas affectio mentis est & motus animi: spiritus sanctus verò nõ est affectio animi vel motus mentis,quia spiritus sanctus immutabilis est & increatus:non est ergo charitas.

Quòd charitas est motus vel affectio animi. R

Quòd autẽ charitas sit affectio animi,& motus mentis,authoritatibus confirmant.Dicit enim Aug.in 3.lib. de doct.Christiana, Charitatem voco motum animi ad fruẽdum deo propter ipsum,& se ac proximo propter deum . Idem in lib.de moribus ecclesiæ catholicæ, tractans illud verbum apostoli,Nec mors|nec vita poterit nos separare à charitate dei.Charitas dei,inquit,hîc dicta est virtus,quæ animi nostri rectissima affectio est,quæ coniungit nos deo, qua eum diligimus.Ecce his verbis exprimitur, quòd charitas est affectio & motus animi: ac per hoc non videtur esse spiritus sanctus.

Cap.10.

Cap. 11. Roma.8.

Resp onsio determinans authoritates. S

Ad quod dicimushoc ita dictũ esse,sicut dicitur Deus est spes nostra,& patientia nostra,quia facit nos sperare & pati.Ita charitas dicitur esse motus siue affectio animi,

quia per eam mouetur & afficitur animus ad diligendum deum.Nõ autem mireris si charitas,cùm sit spiritus sanctus, dicatur motus mentis: cùm etiam in lib.Sap.dicatur de spiritu sapientię,Qui attingit à fine vsq; ad finem,qui est actus mobilis, certus, incoinquinatus. Quod non ideo dicitur, ꝙ sapiẽtia sit mobile aliquid vel actus aliquis:sed quia sui immobilitate omnia attingit,non locali motu,sed vt vbiq; sem per sit, & nusquam inclusa teneatur . Sic ergo charitas dicitur motus animi,non ꝙ ipsa sit motus vel affectio vel virtus animi:sed quia per eã quasi esset virtus afficitur mẽs & mouetur.Sed si charitas spiritus sanctus est, qui operatur in singulis prout vult , cùm per eum mens hominis afficiatur & moueatur ad credendum vel sperandum,& huiusmodi, sicut ad diligendũ:quare non sic dicitur charitas motus vel affectio mẽtis ad credendum vel sperandũ,sicut ad diligẽdũ?Ad quod sanè dici potest,quia alios actus atq; motus virtutũ operatur charitas,id est, spiritus sanctus mediantibus virtutibus,quarum actus sunt, vtpote actũ fidei, id est credere fide media,vt actũ spei,id est,sperare media spe.Per fidẽ enim & spẽ prædictos operatur actus.Diligendi verò actũ per se tantũ,sine alicuius virtutis medio operatur,id est,diligere.Aliter ergo hunc actũ operatur, q̃ alios virtutũ actus.Ideóq; differẽter de hoc & de aliis loquitur scriptura, quæ istum speciali ter charitati tribuit. Est ergo charitas verè spiritus sanctus. Vnde Aug.præmissum verbum Apostoli tractans in eodem lib.charitatẽ dicit esse bonum,quo nil melius est:& per hoc, ipsam esse deum significat,dicens: Si nulla res ab eius charitate nos separat,quid esse nõ solùm melius,sed etiam certius hoc bono potest?Ecce dicit , quia charitate nihil melius est. Charitas ergo spiritus sanctus est qui deus est,& donum dei siue datum:qui diuidit singulis fidelibus dona,nec ipse diuiditur,sed indiuisus singulis datur. Vnde Aug.vbi Ioannes dicit non ad mensuram Christo dari spiritum, ait, Cæteris verò diuiditur,non quidem ipse spiritus,sed dona eius.

Sap.8.a

1.Co.12.b

De moribus ecclesiæ. Cap.11 Rom.8. 1.Cor.12. Tomo 9. Trac.74. circa exposition illius. Nõ enim ad mensuram dat deus spiritum.

An concedendum sit quòd per donum dentur dona. T

Hic quæritur,cum spiritus sanctus , per quem diuiduntur dona, ipse sit donum, vtrum concedendum sit quòd per donum diuidantur ac dentur dona ? Ad quod di-

Universidad de Deusto
Biblioteca

cimus, quia per donum quod est spiritus sanctus, singulis propria diuiduntur, & ipsum communiter omnes boni habent. Vnde Augustin. in 15. libro de Trinitate ait per donum quod est spiritus sanctus, in commune omnibus membris Christi multa dona, quę sunt quibusque propria, diuiduntur. Non enim singuli quique habent omnia, sed hi illa, alij alia. Quanuis ipsum donum, à quo cuique propria diuiduntur, omnes habeant, id est, spiritum sanctum. Ecce apertè dicit, per donum dona donari.

VTRVM EADEM RATIONE SPIRITVS SANCTVS DICATVR DONVM ET DATVM *siue donatum.* *Distinct.* XVIII.

Detẽpora li processione spiritus sancti quantum ad proprietatem, per quã natus est tẽporaliter procedere. Cap. 19.

PRAETEREA diligenter considerandum est, cùm spiritus sanctus dicatur donum & datum, vtrum & eadem ratione vtrunque nomen ei conueniat: quod vtique videri potest. A

Quare ita esse videtur. B

Cùm enim idem sit spiritum sanctum dari, & spiritum sanctum donari, ex eadem ratione videtur spiritus sanctus dici datum & donum. Hoc etiam videtur Aug. significare in 15. lib. de Tri. cùm ait, Spiritus sanctus intãtum donũ Dei est, inquantum datur eis, quibus datur: apud se autem deus est, etsi nemini datur. Ecce apertè dicit spiritum sanctum donum appellari quia datur. Si autem ex eo tãtùm appellatur donum, quia datur, non ab ęterno fuit donum, quia non datur nisi ex tempore.

Responsio quare datum siue donatum dicatur spiritus sanctus. C

Ad quod dicimus, quia spiritus sanctus & donum dicitur & datum siue donatum: sed datum siue donatũ ex eo tantùm dicitur, quia datur vel donatur, quod habet tantùm ex tempore.

Hic quare donum. D

Quid sit filio esse à patre & spũ sancto Cap. 20.

Donũ verò dicitur non ex eo tantùm quòd donetur, sed ex proprietate quam habuit ab ęterno. Vnde & ab æterno fuit donum. Sempiternè enim donum fuit, non quia daretur, sed quia processit à patre & filio. Vnde Augustin. in 4. lib. de Tri. ait, Sicut natum esse est filio à patre esse: ita spiritui sancto donũ dei esse, est à patre & à filio procedere. Hîc apertè ostenditur quòd spiritus sanctus eo donum est, quòd procedit à patre & à filio: sicut filius eo est à patre, quòd natus est ab eo. Non enim idem est filio esse à patre, & spiritui sancto, id est, nõ ea proprietate filius dicitur esse à patre, qua spiritus sanctus. Nam filius dicitur esse à patre, quia genitus est ab eo. Spiritus sanctus verò dicitur esse à patre & à filio, quia spiritus sanctus est donũ patris & filij, id est, quia procedit ab vtroque. Eo enim dicitur spiritus, quo donum: & eo donum, quo procedens. Vnde Aug. in 5. lib. de Tri. ait, Spiritus sanctus qui non est trinitas, sed in trinitate intelligitur in eo quòd propriè dicitur spiritus sanctus, relatiuè dicitur, cũ & ad patrem & filium refertur: quia spiritus sanctus, & patris & filij spiritus est: sed ipsa relatio non apparet in hoc nomine. Apparet autem cùm dicitur donum dei: donum est enim patris & filij: quia & à patre procedit, & à filio. Ecce his verbis apertè ostenditur, eadem relatione dici spiritum sanctum, & donum. Donum autem, quia procedit à patre & filio. Proprietas ergo qua dicitur spiritus sanctus vel donum, processio ipsa est, de qua pòst pleniùs agemus cum aliis. Cũ ergo ab æterno processerit ab vtroq;, & ab æterno donum fuit: non ergo spiritus sanctus eo tantùm dicitur donũ, quia donatur: nam & antè fuit donum q̃ donaretur. Vnde Aug. in 5. lib. de Trin. Semper spiritus sanctus procedit, & non ex tẽpore, sed ab æternitate procedit. Sed quia sic procedebat, vt esset donabile, iam donum erat antequàm esset cui donaretur. Aliter enim intelligitur, cùm dicitur donum: aliter, cũ dicitur donatum: nam donum potest esse etiam antequam detur: donatum autem, nisi datum fuerit, nullo modo dici potest. Sempiternè ergo spiritus sanctus est donum, temporaliter autem donatum. His verbis apertè ostenditur, quòd sicut spiritus sanctus ab æterno procedit: ita ab æterno donum est: non quia donaretur à patre filio, vel à filio patri, sed quia ab æterno processit donabilis.

Cap. 11.

Li. & ca. eisdem.

Hae dist. lite. g. & sequẽtib⁹. & dist. 26. & 29 Cap. 15. Quòd sẽper procedit spiritꝰ sanctus.

Quæritur cui donabilis. E

Sed quæritur cui donabilis: vtrũ patri & filio, an tantùm nobis, qui nondum eramus? Si autem non erat donabilis patri & filio, sed tantùm nobis, & ex eo donum erat,

quia sic donabilis procedebat, videtur quòd filius semper eadem ratione donum fuerit: quia ab æterno processit à patre donabilis nobis in tempore, nam & de filio legitur quòd datus est nobis. Ad quod dicimus, quia spiritus sanctus nobis tantum, nõ patri vel filio donabilis processit, sicut & nobis tantùm datus est. Et filius verè datus est nobis, & ab æterno processit à patre, non vt donabilis tantùm, sed vt genitus qui & donari posset. Processit ergo vt genitus & donabilis: sed spiritus sanctus non procedit vt genitus, sed tantùm vt donum. Donum autem semper fuit: non solùm quia donabilis, sed quia ab vtroque processit, & donabilis fuit. Vnde Aug. in 5. lib. de Trin. ait, Eo ipso quòd daturus erat eũ deus, iam donum erat, etiam antequàm daretur, & ideo donabilis est: sed aliter donabilis, quàm filius: nã & aliter datur, & aliter processit quàm filius, filij enim processio genitura est, vel natiuitas: spiritus sancti verò processio, natiuitas non est: vtraque verò ineffabilis est.

Esa. 9. b.

Cap. 14. circa finẽ.

Quòd sicut filius nascendo accepit non tantum vt esset filius, sed etiam essentia: ita & spiritus sanctus procedendo accepit non tantum vt esset donum, sed etiam vt esset essentia. F

Et notandum, quòd sicut filius nascendo accepit non tantùm vt filius sit, sed omnino vt sit, & vt ipsa substantia sit: ita & spiritus sanctus à patre & filio procedendo, accepit nõ tantùm vt spiritus sanctus sit, vel donum: sed etiam vt omnino sit, & vt substantia sit. quod vtique non accepit ex eo quo datur: nam cùm non detur nisi ex tempore, si hoc haberet ex eo quòd datur, accepisset ergo ex tempore vt esset. Vnde Augustin. in 5. libro de Trin. Filius non hoc tantùm habet nascendo, vt sit filius, sed omnino vt sit. Quæritur ergo, vtrum spiritus sanctus eo quòd datur, habeat non tantùm vt donum sit, sed omnino vt sit? Quòd si non nisi quia datur, id est, si non habet esse nisi eo quòd datur, sicut filius nascendo habet non tantùm vt sit filius, quod relatiuè dicitur, sed omnino vt sit ipsa substantia: quomodo iam spiritus sanctus erat ipsa substantia, cùm non priùs daretur, quàm esset cui daretur? Non ergo eo quòd datur, sed procedendo habet vt sit donum, & vt sit essentia: sicut filius non eo quòd datus est, sed nascendo accepit non tantùm vt sit filius, sed

Cap. 15.

vt essentia. Vnde Aug. in 15. lib. de Tri. ait, Sicut filio præstat essentiam sine initio temporis, sine mutabilitate naturæ de patre generatio: ita spiritui sancto præstat essentiam sine vllo initio temporis, sine vlla mutabilitate naturæ de vtroque processio.

Cap. 26.

Quòd ex prædictis videtur, quòd filius non tantùm sit filius natiuitate, sed etiam de simili essentia, & spiritus sanctus processione. G

Hic oritur quæstio: Si filius nascendo habet non tantũ vt sit filius, sed vt sit essentia: & spiritus sanctus procedendo non tantùm vt sit donum, sed vt sit essentia: ergo & filius natiuitate essẽtia est, & spiritus sanctus processione est essentia: cùm alibi dicatur, quòd nec pater eo pater est quo deus, nec filius eo filius quo deus, nec spiritus sanctus eo donum quo deus: quia vt ait Aug. in 7. lib. de Trin. His nominibus relatiua eorum ostenduntur, non essentia. Vnde pòst pleniùs agemus. Ad quod breuiter respondentes dicimus, quia nec filius natiuitate essentia est, sed tãtùm filius: nec spiritus sanctus processione essentia est, sed donum tantùm: & tamen vterque, & ille nascendo, & iste procedendo accepit vt esset essentia. Non enim, vt ait Hilarius in 5. lib. de Tri. per defectionem aut protensionem aut deriuationem ex deo deus est, sed ex virtute naturæ in naturam eandem natiuitate subsistit filius: & ex virtute naturæ in naturã eãdem processione subsistit spiritus sanctus.

Cap. 2. Dist. 26. 27. et 29. Respõsio.

Penè in calcelibri.

Exponit verba Hilarij. H

Quod ita intelligi potest, Ex patre qui est virtus ingenita, naturam quam habet eandem filius, natiuitate, id est, nascendo, & spiritus sanctus processione, id est, procedẽdo habet. Vnde ipse idem apertiùs eloquens, quod dixerat aperit, dicens: Natiuitas inquit, dei non potest non eam, de qua profecta est, tenere naturam. Non enim aliud quã deus subsistit, quod non aliunde quàm de deo subsistit. Ecce his verbis aperitur, quomodo intelligendum sit illud, De patre generatio præstat essentiam filio, & de vtroque processio præstat essentiam spiritui sancto. Non quia ille essentia sit filius, & iste essentia sit spiritus sanctus, imò proprietate personali: sed quia & ille nascendo, & iste procedẽ-

Ibidẽ paulò inferiùs.

Ex Aug. 15. lib. de Trin. Cap. 26.

Universidad de Deusto
Biblioteca

do essentiam habet eandem,& totam quæ in patre est.

Quòd spiritus sanctus dicitur donum & donatum secundum duos prædictos modos processionis. I

Ex prædictis patet quòd spiritus sanctus sempiternè donum est,& tẽporaliter datum vel donatum. Ex quo apparet illa distinctio geminę processionis,de qua suprà egimus. Nam secundum alteram processionem dicitur donatum vel datum,secundum alteram verò dicitur donum. *Dist.14.*

Secundum hoc quòd donum est, refertur ad patrem & filium,secundum quòd datum,ad eum qui dedit, & ad eos quibus datum est. K

Et secundum hoc quòd sempiternè donum est, refertur ad patrem & filium:secundum hoc verò quòd dicitur datum vel donatum,& ad eum qui dedit refertur, & ad eos quibus datur:& eius dicitur esse qui dat,& illorum quibus datur. Vnde Aug.in 5.lib.de Trin.ait, Quod datum est, & ad eum qui dedit refertur,& ad eos quibus dedit. Itaque spiritus sanctus non tantum patris & filij qui dederunt, sed etiã noster dicitur qui accepimus. Spiritus ergo & dei est qui dedit,& noster qui accepimus: nõ ille spiritus noster quo sumus:quia ipse est spiritus hominis,qui in ipso est:quanuis & illum spiritum qui hominis dicitur, vtique accepimus: sed aliter iste,aliter ille noster dicitur. Aliud est enim quod accepimus vt essemus,aliud quod accepimus vt sancti essemus. Quòd autem spiritus sanctus noster dicatur,scriptura ostendit. Scriptum est enim de Ioanne,quòd in spiritu Heliæ veniret. Ecce dictus est Heliæ spiritus, quem accepit Helias, scilicet spiritus sanctus. Et Moysi ait dominus, Tollã de spiritu sancto, quem iam dedi tibi. Ecce & hîc dictus est spiritus moysi. Patet igitur, quia spiritus sanctus noster dicitur spiritus:sed quia nobis datus, & datus vtique ad hoc vt sancti essemus. Spiritus verò creatus ad hoc est datus,vt essem⁹.

Cap.14.

Quòd alter spiritꝰ sanctꝰ dicitur noster,aliter naturalis.

1. ad Cor. 2.b

Lucæ 1. b

Nũe.11.d

An filius cùm sit nobis datus posset dici noster,vt spiritus sanctus. L

Hic quæritur,vtrũ & filius cùm sit nobis datus, dicatur vel possit dici noster? Ad quod dicimus, quia filius dicitur noster panis,noster redemptor,& huiusmodi: sed nõ dicitur noster filius, quia filius dicitur tantum relatiuè ad

eum qui genuit. Et ideo noster filius non potest dici, sed patris tantùm. In eo autem quòd dicitur datus, & ad eum qui dedit,& ad eos quibus datus est,refertur. Vt & spiritus sanctus,qui etiam cùm in scriptura(vt supra dictum est)dicatur spiritus noster,vel spiritꝰ tuus,vel illius)vt de Moyse & Helia dictum est) nusquam tamen in scriptura occurrit ita dici,spiritus sanctus noster,vel tuus,vel illius , sed spiritus noster,vel tuus , vel illius , quia spiritus sanctus eo dicitur quo donum:& vtrunque relatiuè dicitur ad patrem & filium, & hoc sempiterna relatione. Si tamen aliquando dicitur donũ nostrum , accipitur donum pro donato vel dato. Cum verò donum accipitur eo modo,quo spiritus sanctus, donum patris & filij dicitur,non hominis:ita & filius sub hac appellatione non potest dici noster,vt dicatur filius noster:sicut nec dicitur spiritus sanctus noster:& tamen de filio dicitur , panis noster:& de spiritu,spiritus noster. Ille noster panis,quia nos reficit nobis datus:iste noster spiritus,quia nobis inspiratur à patre & filio,& in nobis spirat sicut vult. Vnde Aug. in 5.lib.de Trin.ait,Quod de patre natum est, ad patrem solum refertur cùm dicitur filius. Et ideo filius patris est,& nõ noster. Dicimus tamen & panem nostrum da nobis,sicut dicimus spiritum nostrum.

Quòd nõ dicitur spiritꝰ sctũs noster, sed spũs noster Proxĩo paragrapho.

Cap.14.

Mat.6.b & Lucæ 11.a

Vtrùm spiritus sanctus ad seipsum referatur. M

Post hæc quæritur, vtrum spiritus sanctus ad seipsum referatur:hoc enim videtur ex prædictis posse probari. Si enim quod datur refertur ad cũ qui dat,& ad eũ cui datur:& spiritus sanctus datur à seipso,vt prædictũ est,ergo refertur ad seipsum. Huius quæstionis determinationẽ in posterum differimus,donec tractemus de his quę relatiuè dicũtur de deo ex tẽpore:in quibus datũ & donatũ continentur.

Para.K. & dist.15. para.A. Dist. 30. parag. C. De ꝓprietatib⁹ & cõditiõib⁹ quodãmodo essẽtialibus, & quodãmõ personalibus trinitatis.

HIC DE QVALITATE TRIVM PERSONARVM. *Distinct. XIX.* A

NVNC postquàm coæternitatem trium personarũ pro modulo facultatis nostræ insinuauimus, iam de earũdem æqualitate aliquid eloqui superest. Fides enim catholica sicut coæternas, ita & coæquales tres personas asserit. AEqualis est enim in omnibus patri filius,& patri & filio spiritus sanctus. Quia(vt Augu.in lib.de fide ad Petrum,

Cap.1,

breuiter aperiens quomodo intelligatur æqualitas, docet) nullus horum alium aut præcedit æternitate,aut excedit magnitudine,aut superat potestate:quia nec filio,nec spiritu sancto (quantùm ad naturæ diuinæ vnitatem pertinet) aut anterior, aut maior est pater:nec filius spiritu sancto. AEternũ quippe & sine initio est,quòd filius de natura patris extitit: & æternum ac sine initio est,quòd spiritus sanctus de natura patris filiique procedit. Ob hoc ergo tres vnum rectè credimus,& dicimus deum:quia vna prorsus æternitas,vna immẽsitas,vna naturaliter est trium personarum diuinitas. Ecce breuiter assignauit Aug.in quo trium personarum consistat æqualitas, scilicet quia alia aliam non excellit,aut æternitate,aut magnitudine,aut potestate.

Quòd æternitas, & magnitudo,& potestas in deo sunt vnum, licet ponantur quasi diuersa. β

Cap.1. Quòd magnitudo est dei essentia.

Cúmque enumerentur ista quasi diuersa,in deo tamen vnum & idem sunt,scilicet essentia diuina simplex & incommutabilis. Vnde Augu.in lib.7.de Trin. Non alio magnus,alio deus est:sed eo magnus,quo deus: quia non est illi aliud magnum esse,aliud deum esse. Eadem quippe eius magnitudo est,quæ virtus:& eadem essentia, quæ magnitudo. Pater ergo & filius simul vna essentia, & vna magnitudo. Ita etiam & potentia dei,essentia diuina est. Vnde Aug. in 7. lib.confes. Voluntas & potẽtia dei deus est. AEternitas quoque dei essentia diuina est. Quod Aug. ostendit super illum locum Psal. In generatione & generationem anni tui. Est generatio generationum quæ nõ transit, collecta de omnibus generationibus,id est,sanctis. In illa erunt anni dei, qui non transeunt,id est,æternitas dei. Non enim sunt aliud anni dei, aliud ipse:sed anni dei,æternitas dei est. AEternitas verò ipsa dei substantia est,nihil habens mutabile. Incõcussè ergo teneamus quod vnũ & idẽ est.s.essentia diuina, dei æternitas, potẽtia,magnitudo:& tamẽ cõsueuit scriptura hæc & his similia quasi distinctè ponere. In his ergo verbis triũ personarũ æqualitatẽ breuiter cõplexus est Aug. Quia alius aliũ nec æternitate,nec magnitudine,nec potentia superat. Quod autẽ æternitate aliqua triũ personarum aliũ nõ excedat, suprà ostẽsum est, vbi coæternitas trium personarũ insinuata est.

Quòd potentia dei deus est.

Cap.4. Psal.100 Quòd æternitas dei, deus est.

Suprà egit de æternitate dist.9. & 11.

Hìc de magnitudine, quòd ea aliqua personarum aliam non excedit. C

Nunc igitur supereſt ostendere,quòd magnitudine vel potentia alius alium non excedat: & priùs de magnitudine videamus.

Quòd non est maior vna persona alia,nec maius aliquid duæ quàm vna,nec tres vel duæ quàm vna. D

Lib.6. de Tri.c.vlt.

Sciendum est ergo quia pater nõ est maior filio, nec pater vel filius maior spiritu sancto, nec maius aliquid duæ personæ simul sunt,quàm vna:nec tres simul maius aliquid quàm duæ: nec maior est essentia in tribus quàm in duabus,nec in duabus quàm in vna:quia tota est in singulis. Vnde Ioan.Damasc.ait, Confitemur deitatis naturam omnem perfectè esse in singula suarum hypostaseon,id est,personarum:omnem in patre,omnem in filio,omnem in spiritu sancto. Ideóq; perfectus deus pater, perfectus deus filius, perfectus deus spiritus sanctus.

Lib.4. de orthodoxa fide cap.6.

Quomodo dicitur esse deus pater in filio,& filius in patre,& spiritus sanctus in vtroque,& singulus in singulis. E

Cap.1.

Et inde est quòd pater dicitur esse in filio, & filius in patre,& spiritus sanctus in vtroque,& singulus in singulis. Vnde Augu.in lib.de fide ad Petrum, Propter vnitatẽ naturalẽ totus pater in filio & spiritu sancto est,totus quoq; spiritus sanctus in patre & filio est. Nullius aurũ extra quẽlibet ipsorum est,propter diuinæ naturæ vnitatem. Ecce hîc aperit aliquatenus:non enim plenè potest tantum ab homine referari arcanum,ex qua intelligẽtia dicatur singula personarum tota esse in aliis. Vnde etiam Hilarius ista interiùs perquirens in lib.3.de Trin.ait, Affert plerisque obscuritatẽ sermo domini cum dicit,Ego in patre,& pater in me est:nec immeritò. Natura enim intelligentiæ humanæ rationem dicti huius non capit: nec exemplum aliquod rebus diuinis comparatio humana præstabit. Sed quod nõ intelligibile est homini, deo possibile est. Cognoscendum itaque atque intelligẽdum est quid sit illud,Ego in patre,& pater in me est: si tamen comprehendere hoc ita, vt est valebimus: vt quod natura rerum pati non posse æstimatur, id diuinæ veritatis ratio consequatur. Patrem ergo in filio, & filium in patre

In exordio libri. Ioã.14.b

Paulo ìse riùs.

Universidad de Deusto
Biblioteca

esse,plenitudo in vtroque diuinitatis perfecta est,quia plenitudo diuinitatis est in filio: quod in patre est, hoc & in filio est:quod in ingenito est, hoc in genito : alter ab altero, & vterque vnum.Is scilicet qui est nihil habens, quod non sit etiam in eo à quo est,non duo vnus,sed alius in alio:quia nõ aliud in vtroque : vt vnum sint in fide nostra : vterque non vnus,nec eundem vtrunque.Nec aliud confitemur,quia deũ ex deo natum,nec eundem natiuitas, nec aliud esse permittit. Eandem ergo in vtroque & virtutis similitudinem, & deitatis plenitudinem confitemur:quia veritas dicit, Ego in patre, & pater in me est. Omnia enim filius accepit à patre: nam si patrem eiusdem qui genuit accepit, neuter ergo perfectus est:deesset enim ei vnde decesit:nec plenitudo in eo erit,qui ex portione constiterit.Neuter ergo perfectus est,si plenitudinem suam & qui genuit,amittit, nec qui natus est consequitur.Fateamur ergo quòd pater est in filio, & filius in patre,& deus in deo,vt idem Hilarius ait in 7.lib. de Tri. non per duplicem conuenientiam generum coniunctionẽ, nec per insitam capacioris substantiæ naturam : sed per naturæ vnitam similitudinem, per natiuitatem viuentis ex viuente natura : dum res non differt, dum naturam dei non degenerat natiuitas, dum non aliud aliquid ex deo quàm deus nascitur:dum nihil in his nouum est,nihil alienum, nihil separabile.Ecce his verbis, prout humana permittit infirmitas,aperitur ex quo sensu Christus dixerit se esse in patre, & patrem in se. Ex eodem etiam sensu intelligitur spiritus sanctus esse in vtroque, & singula personarum in singulis: quia scilicet in singulis est eadem plenitudo diuinitatis, & vnita similitudo naturæ : quia non est maior diuina natura in aliqua harum personarum, sed vnius & indifferentis naturæ sunt hæ tres personæ. Ideóque altera in altera esse dicitur, vt prædictum est. Vnde Ambro. prædictorum verborum sententiam nobis aperiens super epistolam.2.ad Corin. 5. ait, Per hoc intelligitur pater esse in filio,& filius in patre,quia vna est eorum substantia.Ibi enim est vnitas, vbi nulla diuersitas. Ecce tribus illustrium virorum testimoniis,scilicet Augustini,Hilarij, atque Ambrosij in eodem concurrentibus reuelatione spiritus sancti in eis loquentis,piè credere volentibus ostenditur (tamẽ quasi

Parũ post mediũ li.

Ioã. 14.b

Hæc verba diligẽter attende.

Nõ longè à fine lib.

In to. 4. explanatiõe ad 5. cap. 2. ad Corĩ. circa finẽ cõmẽtarij il li⁹ ca. vbi explanat illud, De⁹ erat in Christo, &c.

per speculũ & in ænigmate)qualiter accipiendũ sit,cum dicitur pater in filio esse,vel filiꝰ in patre, vel spiritus sanctus in vtroque. *1.Co.13.d*

Ad id quod cœperat redit,scilicet vt ostendat quòd magnitudine alius alium non superat. F

Sed iam nunc ad propositũ redeamus cœptóq; insistamus,ostendentes quòd magnitudine nulla trium personarum aliam superat:quia nulla maior aliis:nec maius aliquid sunt duæ quàm vna:nec tres quàm duæ:nec maior deus quàm singuli horum:quia singulushorũ perfectus est,nec est quo crescat illa perfectio.

Quòd nulla personarum pars est in trinitate. G

Nec est aliqua trium personarum pars dei vel diuinæ essentiæ: quia singula harum verus & plenus deus est, & tota & plena diuina essentia est : & ideo nulla istarum in trinitate pars est.Vnde Aug.in lib.4.cõtra Maximinũ hæreticũ sic ait,Putas deũ patrẽ cũ filio & spiritu sancto vnũ deũ esse non posse.Times enim ne pater sit pars vnius dei,qui constet ex tribus.Noli hoc timere:nulla enim fit partiũ in deitatis vnitate diuisio:vnus est deus pater,& filius,& spiritus sanctus,id est,ipsa trinitas vnus est deus.Ergo,inquis,deus pater est pars dei:absit.Tres enim psonæ sunt pater,& filius,& spiritus sanctus:& hi tres quia vnius substãtiæ sunt,vnũ sunt,& summè vnũ sunt,vbi nulla naturarũ,nulla est diuersitas volũtatũ.Si enim natura vnũ essent,& consensione vnum non essent, non summè vnum essent . Si verò natura dispares essent,non summè vnum essent.Hi ergo tres,quia vnum sunt propter ineffabilem coniunctionem deitatis,qua ineffabiliter copulantur , vnus deus est . Pars ergo trinitatis esse non potest , quicunque vnus est in tribus . In trinitate ergo quæ deus est, & pater deus est , & filius deus est , & spiritus sanctus deus est: simul hi tres , vnus deus . Nec huius trinitatis tertia pars est vnus , nec maius aliquid duo quam vnus est ibi: nec maius aliquid sunt omnes quàm singuli : quia spiritalis , non corporalis est magnitudo . Qui potest capere capiat:qui autem non potest, credat , & oret vt quod credit intelligat . Verum est enim quod per prophetam dicitur, Nisi credideritis, non intelligetis . His verbis apertè osten- *Cap. 10.*

Ibidẽ multis interpositis.

Ibidẽ paucis interpositis.

Ma.19.b

Esai. 7.b

Argumentatio Aug. cõtra hæreticum, quia ostẽdit patrem & filiũ & spiritum sanctũ nõ esse partes i trinitate

dit indifferentem magnitudinem triũ personarũ. Itẽ in eodem cap. Tu nẽpe dixisti vnum deum non ex partibus esse cõpositũ, & hoc de patre tantùm vis intelligi. Ille, inquis, virtus est ingenita, simplex: & tamẽ in hac simplici virtute multa videris cõmemorare, cùm dicis, Deus deum genuit, bonus bonũ genuit, sapiens sapientẽ, clemens clementẽ, potens potentẽ. Nunquid ergo bonitas & sapientia, & clemẽtia, & potẽtia tres partes sunt vnius virtutis, quam simplicem esse dixisti? Si dixeris, partes sunt, simplex ergo virtus ex partibus cõstat. Et simplex ista virtus, te definiente, vnus est deus: ergo deũ ex partibus cõpositũ esse dicis. Non dico, inquis, nõ sunt partes. Si ergo in vna persona patris, & illa inuenis quæ plura vidẽtur, & partes non inueneris, quia vna virtus simplex est: quãto magis pater & filius & spiritus sanctus, & propter indiuiduam deitatem vnus deus est, & propter vniuscuiusque proprietatem tres personæ sunt, & propter singulorum perfectionem partes vnius dei non sunt? Virtus est pater, virtus est filius, virtus est spiritus sanctus. Hoc verũ dicis: sed quòd virtutem de virtute genitam, & virtutem de virtute procedentem non vis eandem habere naturam, hoc falsum dicis, hoc contra fidem rectam & catholicam dicis. His verbis apertè docetur, quòd tres personæ illę non sunt partes dei, vel diuinæ essentię. Nullaque illarum trinitatis pars dicenda est, nec vna aliàs vlla maior aliis.

Cùm dicimus tres personas esse vnam essentiam, nec vt genus de speciebus, nec vt speciem de indiuiduis prædicamus: quia non est essentia genus, & persona species, vel essentia species, & persona indiuiduum. H

Hic adiiciendum est, quòd tanta est æqualitas triũ personarum atque indifferens magnitudo, quòd cùm dicamus tres personas vnam essentiam vel substantiam, neque vt genus de speciebus, neque vt speciem de indiuiduis prædicamus. Non enim essentia diuina genus est, & tres personæ species: vel essentia diuina species, & tres personæ indiuidua. Quod Augustt. rationibus probabilibus atque irrefragabilibus apertè demonstrat in lib. 7. de Trin. dicens, Si essentia genus est, species autem persona (vt nonnulli sentiunt) oportet appellari tres substantias, vt appellantur

Priùs probat q̃ nõ illud dicitur, vt genus de speciebus. Cap. 6.

tres personæ. Sicut cùm sit animal genus, & equus & species, appellantur tres equi, idemque tria animalia. Non enim ibi species pluraliter dicitur, & genus singulariter: vt si diceretur tres equi sunt vnũ animal: sed sicut tres equi speciali nomine, ita tria animalia nomine generali dicũtur. Cùm ergo tres psonas vnã fateamur esse essentiam, nõ tres esse essentias, cùm tres equi tria animalia dicantur nõ vnum: patet nomine essentiæ non significari genus, nec nomine personæ speciem.

Hic probat quòd non dicitur vt species de indiuiduis. I

Si verò dicunt nomine personæ non speciẽ significari, sed aliquid singulare atque indiuiduum, & nomine essentiæ speciem intelligi: vt persona non dicatur sicut homo, sed quomodo dicitur hic homo: velut Abrahã, Isaac, Iacob, vel quis alius, qui etiam digito præsens demonstrari possit: sic quoque illos eadem ratio confutabit. Sicut enim dicuntur Abraham, Isaac, Iacob tria indiuidua: ita tres homines & tria animalia. Cur ergo pater, & filius, & spiritus sanctus, si secundum genus & speciem & indiuiduum ista differimus, nõ ita dicuntur tres essentiæ, vt tres personæ?

Li. & ca. eisdem.

Alio modo probat idem. K

Alio quoque modo idem probat Aug. scilicet quod essentia diuina nõ est genus, nec personæ species: vel essentia non est species, nec personæ indiuidua. Vna, inquit, essentia non habet species, sicut vnum animal non habet species. Pater, ergo & filius, & spiritus sanctus non sunt tres species vnius essentiæ, diuina ergo essentia genus non est. Sed nec species est essentia diuina, & personæ indiuidua: sicut homo species est, indiuidua autem Abraham, Isaac, & Iacob. Si enim essentia species est, vt homo: sicut non dicitur vnus homo esse Abraham, Isaac, & Iacob: ita non dicitur vna essentia esse tres personæ. Non itaque secundum genus & species ista dicimus.

Li. & ca. eisdem.

Nec secundum materialem causam dicuntur tres personæ vna essentia. L

Notandũ etiam quòd essentia diuina nõ est materia trium personarum, vt Aug. in eodem libro docet, tanquam secundũ cõmunem eandemq; materiam tres personæ dicantur esse vna essentia: sicut ex eodem auro si fierent tres

Idem. Cap. 6.

ſtatuæ,diceremus tres ſtatuas vnum aurum. Non autem ſic trinitatem,id eſt,tres perſonas dicemus vnam eſſentiam, & deum vnum,tanquam ex vna materia tria quædã ſubſiſtant. In ſtatuis enim æqualibus,plus auri eſt tres ſimul,quàm ſingulæ;& minus auri eſt vna, quam duæ. In illa verò eſſentia trinitatis nullo modo eſt ita. Non ergo ſecundum materialem cauſam tres perſonas vnam dicimus eſſe ſubſtantiam vel eſſentiam, ſicut tres ſtatuæ dicuntur vnum aurum.

Nec ita dicuntur tres perſonæ vna eſſentia, vt tres homines vna natura,vel vnius naturæ. M

His quoque addendũ eſt,quòd tres perſonas nõ ita dicimus eſſe vnã eſſentiã,vt Aug.in eodẽ ait,vel vnius eſſentiæ,ſicut dicimus aliquos tres homines eiuſdẽ ſexus,& eiuſdem temperationis corporis,eiuſdemq; animi,vnam eſſe naturam vel vnius naturę.Nam in his rebus non tantùm eſt vnus homo, quantum tres homines ſimul: & plus aliquid ſunt homines duo,quam vnus homo, ſicut in ſtatuis eſſe diximus:at in deo non eſt ita. Non enim maior eſſentia eſt pater & filius ſimul,quàm ſolus pater vel ſolus filius: ſed tres ſimul illæ perſonæ æquales ſunt ſingulis.Ex præmiſsis patet quòd tres perſonæ dicuntur diuina eſſentia: nec ſecundum materialem cauſam, vt tres ſtatuæ vnum aurum: nec ſecundum complexionis ſimilitudinem,vt tres homines vnius naturæ:nec vt genus prædicatur de ſpeciebus, vel vt ſpecies de indiuiduis,id eſt,continens de contẽtis, maius de minoribꝰ.

Lib. & ca eiſdẽ.

Quæ videntur aduerſari prædictis. N

His autẽ videntur aduerſari, quæ quidam ſacræ ſcripturæ tractatores catholici in ſuis ſcriptis tradiderunt.In quibus ſignificari videatur q̃ eſſentia diuina ſit quiddã cõmune & vniuerſale velut ſpecies:tres verò pſonę ſint tria particularia,tria indiuidua numero differẽtia.Vnde Io. Damaſ. inter doctores Græcorũ maximus in libro, quẽ de trinitate ſcripſit quẽ & papa Eugenius trãsferri fecit, ait:Cõmunia & vniuerſalia p̃dicãtur de ſubiectis ſibiipſis particularibus.Cõmune ergo ſubſtãtia eſt,particulare verò hypoſtaſis.i.pſona. Particulare autẽ dicitur,nõ quod partẽ naturę habet:ſed particulare numero, vt atomus.i.indiuiduum. Numero enim non natura differre videntur hypoſtaſes.Item in eodẽ, Subſtantia

Lib.3.de orthodoxa fi c.6. in prin. capitis.

Li.3.c.4

ſtantia ſignificat communem & circunplectiuam ſpeciem homoideon.i.ſimilium ſpecie,hypoſtaſeon,id eſt,perſonarũ, vtputa deus,homo,hypoſtaſis autẽ indiuiduũ demonſtrat.i. patrem,filiũ,& ſpiritum ſanctũ,Petrũ,Paulũ, & huiuſmodi. Ecce apertè dicit ſubſtantiã eſſe vniuerſale,hypoſtaſim verò particulare:& quòd deus eſt ſpecies vt homo: & quòd pater & filius & ſpiritus ſanctus ſunt indiuidua,ſicut Petrꝰ & Paulus,eò q̃ numero differũt:quæ p̃miſſæ ſententiæ Aug. penitus contradicere videntur.Quid ergo dicimus ad hæc? Hoc vtique dicere poſſumus atque debemus, quòd ea quæ Aug. tradidit ſuperiùs,ſine omni hæſitatione tenenda ſunt.

Verba Auguſt. tenenda dicit.

Quòd ſanè poſſunt intelligi quæ Ioannes dicit,& quomodo,oſtendit. O

Litera b

Hæc autem quæ hic dicuntur, licet in ſermonis ſuperficie aliquid à fide alienum reſonare videantur,ſanè tamen intelligi queunt, piumque lectorem atque intellectorem plurimùm efflagitant. In quorum explanatione mallem ſilens alios audire, quàm loquendo maleuolis detrahendi occaſionem præſtare. Videtur tamen mihi ita poſſe accipi, cùm ait, Subſtantia eſt commune,& hypoſtaſis eſt particulare.Non ita hæc accipit cùm de deo dicantur, vt accipiuntur in philoſophica diſciplina. Sed per ſimilitudinem eorum quæ à philoſophis dicuntur, locutus eſt: vt ſicut ibi commune vel vniuerſale dicitur, quod prædicatur de pluribus: particulare verò vel indiuiduum, quod de vno ſolo: ita hæc eſſentia diuina dicta eſt vniuerſale, quia de omnibus perſonis ſimul,& de ſingulis ſeparatim dicitur. Particulare verò ſingula quælibet perſonarum: quia nec de aliis communiter, nec de aliqua aliarum ſingulariter prædicatur.Propter ſimilitudinem ergo prædicationis, ſubſtantiam dei dixit vniuerſale, & perſonas particularia vel indiuidua. propter hoc idem eandem diuinam eſſentiam dixit eſſe ſpeciem communem, & circunplectiuam ſimilium ſpecie perſonarum: quia ſicut hæc ſpecies homo de ſuis prædicatur indiuiduis,velut de Petro & Paulo & aliis,nec iſta ſpecie differunt, ſed conueniunt per omnia: ita deus de tribus prædicatur perſonis, quæ in diuinitate non differunt, ſed per omnia conueniunt. Hanc ergo ſimilitudinem inter res

Ex quo intellectu dixerit, quod ſubſtãtia dei ſit ſpecies vel vniuerſale & ĩdiuidua.

Universidad de Deusto
Biblioteca

sempiternas & res temporales perpendens Ioannes, vniuersalitatis & particularitatis nomina, quæ rebus temporalibus propriè cõueniunt, ad res ęternas transtulit: Aug. verò maiorem videns dissimilitudinem quàm similitudinem inter res prædictas, ab excellẽtia trinitatis prædicta nomina remouit.

Ex quo sensu dixerit personas differre numero. P

Quòd autem Ioannes dicit hypostases differre numero, non natura. In eò quòd non differre natura ait, verissimè & sine scrupulo loquitur. Quòd verò dicit differre numero, cauẽdum est quomodo intelligatur. Diuersis enim modis dicuntur aliqua differre numero.

Quibus modis dicantur differre numero, & secundum quem modum possit conuenire personis. Q

Dicuntur enim aliqua differre numero, quando ita differunt, vt hoc non sit illud, nec aliquid quod illud est, vel in ipso est: qualiter differunt Socrates, & Plato, & huiusmodi, quę apud philosophos dicuntur indiuidua vel particularia: iuxta quem modum non possunt dici tres personæ differre numero. Dicuntur quoque differre numero, quæ in enumeratione siue computatione non sibi adiunguntur, sed à se inuicem discernuntur: vt cùm de aliquibus rebus loquẽtes dicimus, vna, duæ, tres. & secundum hunc modum fortè dixit Ioannes hypostases, id est, personas differre numero. Possumus enim dicere, pater est vnus, & pater & filius sunt duo, & pater & filius & spiritus sanctus sunt tres. Et itẽ, Hęc persona est vna, & hæc & illa sunt duæ, & hæc & illa & alia sunt tres. Conuenientiùs tamen tres illæ personæ proprietatibus tantùm distingui dicuntur: de quarum distinctione secundum proprietates in sequenti tractabitur. Nunc verò ad
Dist. 26. para. A incœptum redeamus, quæ dicta sunt repetentes, vt sępius versando familiariùs innotescant.

Quòd vna persona non est maior alia, nec tres simul quàm vna: & hoc ratione ostendit catholica. R

Sciendum est ergo tanquam æqualitatẽ esse in tri-
In plogo. nitate, vt ait Aug. in 8. lib. de Tri. vt non solùm pater non sit maior quam filius, sed nec pater & filius simul maius aliquid sunt quàm spiritus sanctus, aut quælibet persona minus aliquid sit quàm ipsa trinitas. Quòd autem ita sit, aliquo modo si fieri potest, demonstrandum est. quantum ergo creator ipse adiuuat, attendamus. Inquit Aug. in eodem, quomodo in hac trinitate duæ vel tres personæ non sunt maius aliquid quàm vna earum. *Cap. 1*

Ratione vtitur subtilissima ad ostendendum quòd ita sit. S

Quod ibi magnum dicitur, aliunde magnum nõ est, quã eo quo verè est: quia ibi magnitudo ipsa veritas est, & veritas essentia: non ergo ibi maius est, quod verius non est. Non autem verius est pater & filius simul, quã pater solus vel filius. Non ergo maius est aliquid vterque simul, quã singulus eorum. Et quia ęquè verè est etiam spiritus sanctus: ideo pater & filius simul non sunt aliquid maius quàm ipse: quia nec verius sunt. Item in essẽtia veritatis, hoc est verum esse: quod est esse: & hoc est esse, quod est magnum esse. Hoc est ergo magnum esse, quod verum esse. Quod igitur ibi ęquè verum est, & ęquè magnum est. Quod ergo ibi plus veritatis non habet, non plus habet magnitudinis. Plus autem veritatis non habet, quòd verius non est. Non est autem verius vna persona quàm alia: vel duæ quã vna: vel tres simul quàm singula. Non ergo plus veritatis habet vna quàm alia, vel duæ quàm vna, vel tres simul quàm singula. Si ergo & ipsa trinitas non est maius aliquid, quàm vnaquęque ibi persona, sed tam magnum quàm singula. Non enim ibi maior est quæ verior non est, vbi ipsa veritas est magnitudo. Ecce modo conuenienti & ratione catholica ostensum est quomodo indifferẽs sit magnitudo trium personarum: quia nec vna maior est alia: nec duę maius aliquid quàm vna: nec tres simul maius aliquid quàm singula. *Lib. & ca. eisdẽ.*

Quòd deus non est dicendus triplex, sed trinus. T

Præterea cùm deus dicatur trinus, nõ tamen debet dici triplex: Ibi enim non est triplicitas, vbi summa est vnitas & indifferens æqualitas. vnde Aug. in lib. 6. de Trin. *Cap. 7.* ait, Non quoniam deus trinitas est, ideo triplex putãdus est: alioquin minor esset pater solus, vel filius solus, quàm simul pater & filius. Cùm itaque tantus est pater solus, vel solus filius, vel solus spiritus sanctus, quãtus est simul pater & filius & spiritus sanctus, nullo modo triplex dicendus est Deus. Non enim pater cũ filio & spiritu sancto maior deus est, quã *Cap. 8. eiusdem.*

singuli eorum: quia non est quo crescat illa perfectio. Perfectus autem est & pater & filius & spiritus sanctus, & perfectus dicitur deus singulus eorum. Et ideo trinitas potius quã triplex dici debet.

Quòd non est ita in rebus corporeis, vt in trinitate. V

Cap. 10. eiusdẽ lib. In rebus corporeis non tantum est vna, quãtum tres simul, & plus sunt duæ quàm vna res. In trinitate verò summa, tantum est vna persona, quantum tres simul: & tantum sunt duæ, quantum vna: & in se infinitę sunt, quia nõ est finis magnitudinis earum. Ac per hoc aperitur quod superius dictum est, quomodo singula sunt in singulis, & omnia in singulis, & singula in omnibus, & omnia in omnibus, & vnum in omnibus est, & vnum omnia. Ecce iam ostẽdimus sufficienter, qualiter in trinitate aliqua persona aliam non superet magnitudine.

OSTENSO QVOD ALIQVA PERSONARVM ALIAM NON SVPERAT MAGNITUDINE: nunc ostendit, quòd alia non excellit aliam potentia. Distin. XX. A

De trium personarũ æqualitate quantum ad potestatem. NVNC ostendere restat, quomodo aliqua harum personarũ aliam non excellat potentia: vt sicut vna & indifferens est magnitudo triũ, ita vna & indifferẽs mõstretur potentia trium. Sciendum est ergo, quia non est potentior pater filio, nec filius vel pater spiritu sancto: nec maiorem potentiam habent duo vel tres simul, quàm singulus eorum: quia nec plus potest pater & filius simul, quàm solus spiritus sanctus. Nec hi tres simul plus possũt, q̃ singulus eorum: quia omnipotentiã quam habet pater, & filius accepit nascendo, & spiritus sanctus procedendo quod Aug. rationibus & authoritatibus probabiliter astruit in lib. 3. contra Maximinũ, qui dicebat patrẽ meliorem ac potentiorẽ filio.

Cap. 14.

Quòd non potest minus filius quàm pater. B

Li. 3. c. 12. Nihil, inquit, patre minus habet ille qui dicit, Omnia quæ habet pater, mea sunt. Nam si minus habet in potestate aliquid quàm pater, non sunt eius omnia quæ habet pater. Sed eius sunt omnia, quæ habet pater: tantam ergo habet potestatem filius, quantam pater, æqualis ergo est patri. Non enim potest qui accepit, inæqualis esse ei qui dedit.

Tu autem hoc de potentia sapis quòd potẽs sit filius, sed potentior pater: vt secundum doctrinam vestram potens potẽtem potuerit generare vel gignere, & non omnipotens omnipotentem. Habet ergo pater omnipotentiam, quam non habet filius: & si hoc est, falsum est, quod ait filius, Omnia quæ habet pater, mea sunt.

Hic ponit falsam traditionem hæretici.

Cap. 12. eiusdẽ lib.

Hoc verum fatebatur hæreticus, ex quo progrediebatur ad falsa. C

Ioan. 16. A

Sed, inquis, pater potẽtiã à nemine accepit, filius autem à patre. Fatemur & nos filium accepisse potẽtiam ab illo de quo natus est potens: patri verò potentiam nullus dedit, quia nullus eum genuit. Gignendo enim dedit pater potentiam filio, sicut omnia quæ habet in substantia sua, gignẽdo dedit ei quem genuit de substantia.

Lib. & ca. eiusdẽ.

Quæstio Augustini qua artat hæreticum. D

Sed quæritur, vtrum ei tantã quanta ipsi est, potentiam pater filio dederit an minorem. Si tantam, non solùm potẽtem, sed etiam omnipotentem genuisse omnipotens intelligitur: si verò minorem, quomodo omnia quæ habet pater, filij sunt? Si patris omnipotentia filij non est, non omnia proculdubio quę habet pater, filij sunt. At omnia quę habet pater, filij sunt: omnipotentia ergo patris etiam est filij: non est ergo pater potentior filio.

Ibidem.

Aliter probat filium æqualem patri. E

Li. 3. c. 7. & in li. 3. quæst. 50. Itẽ alio modo probat filiũ ęqualem patri contra Maximinũ, ita dicens: Tu dicis q̃ pater genuit filium minorẽ seipso, in quo & patri derogas: qui si filiũ vnicum minorẽ genuit, aut non potuit, aut non voluit gignere æqualẽ. Si dicis, quia nõ voluit, eum inuidũ esse dixisti: si autem non potuit, vbi est omnipotentia dei patris? Prorsus ad hũc articulũ res colligitur, vt deus pater æqualem sibi gignere filium, aut non potuerit, aut noluerit. Si non potuit, infirmus: si noluit, inuidus inuenitur. Sed vtrunque hoc falsum est: patri ergo filius verus æqualis est. Genuit ergo pater sibi æqualem filium, & ab vtroq; procedit vtrique æqualis spiritus sanctus. Si enim formam suam (vt ait Aug. contra eundem) pater in vnico filio plenam gignere potuit, nec tamen plenam genuit, sed minorem, cogimini patrem inuidum dicere. Plenũ

Li. 3. c. 15.

ergo deum,& æqualem sibi genuit filium,

Per similie ostendit, quòd non minorem pater filium genuit. F

Li.3.c.15. Hoc autem per similitudinem humanam ita esse demonstrat,inquiens,Homo pater si potuisset, æqualem filium genuisset.Quis ergo audeat dicere quòd hoc omnipotens non potuit? Addo etiam, si posset homo, maiorem meliorémque seipso gigneret filium.Sed maius vel melius deo quicquam esse non potest . Deus ergo cur non æqualem(vt ais)filiũ genuit:cui nec anni necessarij fuerunt, per quos adimpleretur æqualitas,nec omnipotentia defuit. An forte noluit?ergo(quod absit)inuidit. Sed non inuidit:æqualem ergo genuit filium.Credamus ergo filium ei esse æqualem.

Opinionem hæretici ponit, vt destruat. G

Hic soluit obiectionem. Ex eodẽ li.3.c.18. Sed fortè dicis,eo ipso pater est maior filio,quia de nullo genitus,genuit tamen æqualẽ.Ad quod citò respondebo:Imò ideo non est pater maior filio,quia æqualem sibi genuit.Originis enim quæstio ista est,quis de quo sit:æqualitatis autẽ,qualis aut quantus sit:quod est dicere. Ad originem pertinet quęstio qua quæritur,quis de quo sit:ad æqualitatẽ verò illa qua quęritur,qualis aut quantus quis sit. Nec cùm dicitur filius à patre genitus,ostẽditur inæqualitas substantiæ,sed ordo naturæ,non quo alter prior esset altero: sed quo alter est ex altero.Non ergo secundum hoc quòd pater genuit,& filius genitus est,vel spiritus sanctus ab vtroq; procedit, æqualitas vel inæqualitas ibi existit:quia non secundũ hoc alia persona alij æqualis vel inæqualis dicitur . Ecce æqualitas trinitatis,& vna eadémque substantia,quantum breuiter potuimus,demonstrata est in superioribus:qualiter scilicet aliqua trium personarum quamlibet aliam nec æternitate,nec magnitudine,nec potentia excellat.

A dist. 19. hucusque.

QVAERITVR QVOMODO POSSIT DICI SOLVS PATER, VEL SOLVS filius,vel solus spiritus sanctus,cùm sint inseparabiles. Distinct. XXI.

Dist.19. signo S. & distin. 20. signo A

HIc oritur quæstio trahens originem ex prædictis.Dictum est enim suprà,quòd tantus est solus pater,vel solus filius,vel solus spiritus sanctus,quantum simul illæ tres: & quòd duæ vel tres personæ simul non sunt maius aliquid,quàm vna persona sola.Ideo quæritur Augustin. 6.lib.de Tri.quomodo hęc sanè dici possint, cùm nec pater sit solus, nec filius,nec spiritus sanctus : sed semper & inseparabiliter & filius cum patre,& pater cum filio,& spiritus sanctus cum vtroque,inseparabiles enim sunt hæ tres personæ. Ad quod ita respondet Aug.in eodem.Solum deum patrem dicimus, non quia separatur à filio,vel à spiritu sancto:sed hoc dicentes significamus,quia illi simul cum eo non sunt pater : Solus enim pater est.Quod nõ dicitur quia ipse sit solus,id est, sine filio vel spiritu sancto,sed per hoc filius vel spiritus sanctus à paternitatis consortio excluduntur. Ita & cùm dicitur,solus filius filius est, vel solus spiritus sanctus est spiritus sanctus,non diuiditur filius à patre,vel spiritus sanctus ab vtroque : sed à consortio filialis proprietatis excluduntur pater & spiritus sanctus:& à consortio processibilis proprietatis pater & filius. Cùm ergo dicitur,tantus est solus pater quantum simul illi tres,per hoc quòd dicitur solus, nõ separatur pater ab aliis: sed hic est sensus, Solus pater.i.pater qui ita pater est,ꝙ nec filius nec spiritus sanctus,tãtus est,&c.Similiter intellige cum dicitur,solus est filius,vel solus est spiritus sanctus. Solus ergo pater dicitur,vt ait Aug.in eodem, quia non nisi ipse ibi pater est : & solus filius, quia non nisi ipse ibi filius est:& solus spiritus sanctus, quia non nisi ipse ibi spiritus sanctus est.

Quãliter dictiones exclusiuæ capiantur in diuinis. Cap.7. Resp̃ōsio Augustini. Ibidem.

Li.6.c.9.

Vtrùm possit dici,solus pater est deus,solus filius est deus,vel solus spiritus sanctus est deus: vel pater est solus deus,vel spiritus sanctus est solus deus. B

Sensus horum habetur. ca 7. 8. & 9. lib.6.de Trin. 1.ad Tim. 6.d Cap.9. Quòd nõ dicitur solus pater deus est. Ibidem.

Post hæc quæritur,vtrũ sicut dicitur,solus pater est pater, vel solus filius est filius, ita possit dici, solus pater est deus, vel solus filius est deus, ita & de spiritu sancto: Aut pater est solus deus, filius est solus deus. Ad quod dicimus, quia pater & filius & spiritus sanctus dicitur, & est vnus deus , hæc trinitas simul propriè dicitur esse solus deus,sicut solus sapiens,solus potens. Sed non videtur debere dici à nobis,verbis nostris vtentibus,nisi vbi sermo authoritatis occurrit , solus pater est deus, vel pater est solus deus: ita de filio & spiritu sancto dicimus:vnde Augustinus in septimo lib.de Trinitate ait, Quoniam ostẽdimus quomodo

posset dici solus pater, vel solus filius, considerandaest illa sententia qua dicitur, Non esse solum patrem deum verum solum, sed patrem, & filium, & spiritum sanctũ. Ecce habes, quia non solus pater dicẽdus est esse verus deus. Item in eodem, Si quis interrogat vtrum pater solus sit deus, quomodo respondebimus non esse: nisi fortè dicamus ita esse quidem patrem deum, sed non eum esse solum deũ? Esse autem solum deum dicamus patrẽ, & filium, & spiritum sanctum. Ecce & hic habes, quia pater non debet dici solus deus. atque hic solum in parte subiecti tantùm accipere quidam volunt: in parte verò prædicati si sit, concedunt quod pater est solus deus. Sed ex verbis Augu. videtur ostendi, quòd propriè solus deus dici debeat tota trinitas. Et hæc trinitas, vt ait Aug. contra Maximinum, intelligitur cum Apostolus dicit, Beatus & solus potens: & ibi, Soli sapienti deo: & ibi, Inuisibili soli deo. Nõ enim de solo patre hæc accipienda sunt, vt contendebat Maximinus & alij hæretici, sed de trinitate. Sicut & illud, Solus habet immortalitatem: quia secundum rectam fidem, ipsa trinitas est vnus solus deus, beatus, potẽs, sapiens, inuisibilis. Vnde Augu. in eodem, Cum vnus deus sit trinitas, hæc sit nobis solutio quæstionis, vt intelligamus solum deum sapientem, solum potentem, patrem & filium, & spiritum sanctum, qui est vnus & solus deus.

Quòd pater nõ est solus deus sed trinitas Li. 3. cõtra Maxi. cap. 9. Li. ca. 11. 12. & 13. 1. Ti. 9. d Rom. 16. 1. Ti. 1 d 1. Tim. 6 c Ca. 13. & lib. 1. de trin. c. 6.

Quomodo dicitur trinitas solus deus, cùm ipsa sit cum spiritibus & animabus sanctis. C

Cap. 7. Sed iterum quæritur, quomodo ipsam trinitatẽ dicimus solũ deũ, cùm sit cũ spiritibus & animabus sanctis. Ad quod respondet Aug. in 6. lib. de Trin. dicens, Trinitatem dicimus deum solum, quãuis semper sit cũ spiritibus & animabus sanctis: sed solum dicimus, quia non aliud quàm ipsa trinitas deus est. Non enim illi cùm illa deus sunt, vel aliqua alia: sed ipsa trinitas tantum, non illi vel alia deus est.

Etsi de patre solo prædicta dicerentur: non tamen excluderetur filius & spiritus sanctus. D

1. Ioã. 5. b Li. 3. cõtra Maximin. Cap. 13. Verũtamen vt ait Aug. etsi de solo patre prædicta dicerentur, nõ tamen excluderetur filius vel spiritus sanctus: quia hi tres vnum sunt: sicut in Apocalypsi de filio legitur, quòd habet nomen scriptum quod nemo scit nisi ipse: non

enim inde separatur pater vel spiritus sanctus. Et cum dicitur, nemo nouit patrem nisi filius, non inde separatur pater vel spiritus sanctus, quia inseparabiles sunt. Aliquãdo etiam nominantur pater & filius, & tacetur spiritus sanctus: vt veritas ad patrem loquens ait, Vt cognoscant te, & quem misisti Iesum Christum, esse vnum verum deum. Cur ergo (inquit Aug.) tacui de spiritu sancto? quia cõsequens est vt vbicunque nominatur vnus, sicut pater & filius, tanta pace vni adhærens intelligatur etiam ipsa pax, quanuis non commoretur: vno ergo istorum nominato, etiam reliqui intelliguntur: quod in pluribus scripturæ locis occurrit.

Isp. 19. Mat. 11. d Luc. 10. d Ioã. 17. a Lib. 6. de trin. ca. 9.

DE NOMINVM DIFFERENTIA, QVIBVS VTIMVR LOquentes de Deo.

Distinct. XXII. A

De trinitate & vnitate secundum quod credita & intellecta rationabiliter et catholicè exprimitur. In principio plogi In plogo. Hebræ. 1. Sap. 7.

Post prædicta nobis disserẽdum videtur de nominum diuersitate, quibus loquentes de vnitate ac trinitate ineffabili vtimur. Deinde demonstrandum est, quibus modis de ea aliquid dicatur. Illud ergo præcipuè teneamus, quædam esse nomina distinctè ad singulas personas pertinẽtia, vt ait Augustin. 8. de Trinit. quæ de singulis tantum dicuntur personis. Quædam verò vnitatem essentiæ significãtia sunt, quæ & de singulis sigillatim, & de omnibus communiter dicuntur. Alia verò sunt quæ translatiuè ac per similitudinem de deo dicuntur. vnde Ambr. in 2. lib. de Trinit. ait. Quò purius niteat fides, tripartita videtur deriuanda distinct. Sunt enim nomina quædam, quæ euidẽter proprietatem personamque deitatis ostendunt. Et sunt quædam, quæ perspicuam diuinæ maiestatis exprimunt veritatem. Alia verò sunt quæ translatiuè & per similitudinem de deo dicuntur. Proprietatis itaque indicia sunt, generatio, filius, verbũ, & huiusmodi: Vnitatis verò æternæ, sapientia, virtus, & veritas, & huiusmodi. Similitudinis verò, splendor, character, speculum, & huiusmodi.

Præmissis addit quædam esse nomina, quæ temporaliter deo conueniunt, & relatiuè dicuntur. B

Cap. 16. His adiiciendũ est, quædã esse nomina. vt Aug. ait in 5. lib. de Trin. quæ ex tempore deo conueniunt, & re-

latiuè ad creaturam dicuntur: quorum quædam de omnibus dicuntur personis vt dominus, creator, refugium: quædam autem non de omnibus, vt donatus, datus, missus.

De hoc nomine, trinitas, addit. C

Prætereà est vnum nomẽ, quod de nulla persona sigillatim dicitur, sed de omnibus simul, id est, Trinitas: quod non dicitur secundum substantiam, sed quasi collectiuum pluralitatem personarum.

De aliis nominibus, quæ temporaliter deo congruunt, & non relatiuè dicuntur. D

Sunt etiã quædam nomina, quæ ex tẽpore deo conueniunt, nec relatiuè dicuntur, vt humanatus, incarnatus, & huiusmodi. Ecce sex nominum differẽtias assignauimus, quibus vtimur loquentes de deo: de quibus singulis agendum est.

Quòd nomina, quæ ad singulas pertinent personas, propriè relatiuè dicuntur: ea verò quæ vnitatem essentiæ significant, ad se dicuntur, & de singulis, & de omnibus communiter dicuntur personis, & singulariter non pluraliter in summa accipiuntur. E

Sciendum est ergo, quòd illa quæ propriè ad singulas personas pertinent, relatiuè adinuicem dicuntur: sicut pater, & filius, & vtriusque donum spiritus sanctus. Ea verò, quæ vnitatem essentiæ significant ad se dicuntur: & ea quæ ad se dicuntur, substantialiter vtique dicuntur, & de omnibus communiter, & de singulis sigillatim dicũtur personis: & singulariter non pluraliter accipiuntur in summa, vt deus bonus, potens, magnus, & huiusmodi. Quæ autẽ relatiuè dicuntur, substantialiter non dicuntur. vnde Augu. in 5. lib. de Trin. ait. Quicquid ad se dicitur, præstãtissima illa & diuina sublimitas substãtialiter dicitur. Quod autem ad aliquid dicitur, non substantialiter dicitur, sed relatiué. Tantáq; est vis eiusdem substantiæ in patre & filio & spiritu sancto, vt quicquid de singulis ad seipsos dicitur, non pluraliter in summa, sed singulariter accipiatur. Dicimus enim pater est deus, & filius est deus, & spiritus sanctus est deus: quod secundũ substantiam dici nemo dubitat. Non tamẽ dicimus hanc trinitatem esse tres deos, sed vnum deum: Ita dicitur pater magnus, filius magnus, & spiritus sanctus magnus: non tamen tres magni, sed vnus magnus. Ita enim omnipotens pater, omnipotens filius, omnipotens spiritus sanctus: non tamen tres omnipotentes, sed vnus omnipotens. Quicquid ergo ad seipsum dicitur deus, & de singulis personis similiter dicitur, & simul de ipsa trinitate, non pluraliter, sed singulariter dicitur. Et quoniam non est aliud deo esse, & aliud magnũ esse: sed idem est illi esse quod est magnum esse: propterea sicut non dicimus tres essentias, sic non dicimus tres magnitudines: sed vnam essentiam, & vnam magnitudinem.

Cap. 6. & 8.

Lib. 6. de Tri. ca. 8.

Quòd deus magnus est in magnitudine, qua deus est: sic de bonitate, & de omnibus quæ secundum substantiam dicuntur. F

Deus enim nõ est magnus ea magnitudine, quæ non est quod ipse, vt quasi particeps eius sit: alioquin maior esset illa magnitudo quàm deus. Deo autem non est aliquid maius: ea ergo magnitudine magnus est, qua ipse est. Ideoq; nec tres magnitudines dicimus, sed vnam magnitudinem: nec tres magnos, sed vnum magnum: quia nõ participatione magnitudinis deus magnus est: sed seipso magno magnus est, quia ipse est sua magnitudo. Ita & de bonitate, & æternitate, & omnipotentia dei dicendum est, & de omnibus omnino quæ de deo possunt pronunciari substãtialiter: quibus ad seipsum dicitur, non translatiuè ac per similitudinem, sed propriè, si tamen de illo propriè aliquid ore hominis dici potest. Ecce apertè docuit, quòd nomina vnitatem diuinæ maiestatis significantia, & ad se dicuntur de deo, id est, sine relatione, & de omnibus personis communiter, & de singulis diuisim dicuntur: nec pluraliter, sed singulariter in summa accipiuntur. Illa verò nomina, quæ propriè ad singulas pertinent personas, relatiuè, non substantialiter dicuntur. Quod enim propriè singula in trinitate persona dicitur, vt ait Augu. in eodem, nullo modo ad seipsum, sed ad aliam inuicem, vel ad creaturam dicitur. Et ideo relatiuè, non substantialiter dici manifestum est.

Lib. 5. de Tri. ca. 11

Cap. 11.

DE HOC NOMINE, QVOD EST PERSONA, QVOD CVM SECVNDVM SVBstantiam dicatur: tamen pluraliter non singulariter in summa accipitur. *Distinct.* XXIII. A

De substãtialib⁹ nominib⁹ diuinis in speciali. Dist. præcedẽti para. E & F.

PRAEDICTIS adiiciendum est,quod cum omnia nomina quæ secundum substantiam de deo dicuntur, singulariter & non pluraliter de omnibus in summa dicãtur personis,vt suprà ostensum est:est tamen vnum nomen, scilicet persona,quod secundum substantiam dicitur de singulis personis,& pluraliter non singulariter in summa accipitur.Dicimus enim pater est persona,filius est persona,spiritus sanctus est persona,& hoc secundum substantiam dicitur.Nec tamẽ dicitur pater,& filius & spiritus sanctus sunt vna persona,sed tres personæ. Hoc ergo nomen excipitur à prædicta regula nominum, quæ secundũ substãtiam de deo dicuntur:quia cùm hoc ad se dicatur , & secundum substantiam,pluraliter tamen,non singulariter in summa accipitur.

Authoritas quòd persona ad se dicatur & secundum substantiam. B

Cap.6.

Quòd autem persona secundum substãtiam dicatur,Augu.ostendit in 7.lib.de Trini.dicens, Non est aliud deum esse,aliud personam esse,sed omnino idẽ. Item in hac trinitate cum dicimus personam patris , non aliud dicimus quàm substantiam patris.Quocirca vt substantia patris ipse pater est,non quo pater est,sed quo est: ita & persona patris, non aliud quã ipse pater est. Ad se quippe dicitur persona, non ad filium vel spiritum sanctum : sicut ad se deus dicitur & magnus,& bonus,& iustus,& huiusmodi. Et quemadmodum hoc illi esse,quod deum esse,quod magnum esse, quod bonum esse:ita hoc est illi esse,quod personam esse.Ecce expressè habes,quod persona secundum substantiam dicitur: vt cùm dicitur,pater est persona,hîc sit sensus , pater est diuina essentia.Similiter cum dicitur,filius est persona , spiritus sanctus est persona,id est,essentia diuina.

Quòd pater non eo est pater quo est.

Cur pater & filius & spiritus sanctus non dicãtur vna persona,vt vna substantia,& vnus deus. C

Cap.6.

Ideo oritur hic quæstio difficilis quidem,sed nõ inutilis,qua quæritur.Cur non dicantur hi tres vna persona, sicut vna essentia,& vnus deus? Quam quæstionem Augustdiligenter tractat,atque congruè explicat in 7.lib. de Trini. ita dicens,Cur non hæc tria simul vnam personam dicimus, sicut vnam essentiam,& vnum deum , sed dicimus tres personas:eũ tamẽ tres deos,aut tres essentias nõ dicamus? Quia volumus vel vnũ aliquod vocabulũ seruare huic significationi qua intelligitur trinitas,ne omnino taceamus interrogati quid tres essent,cũ tres esse fateamur.Cũ ergo quęritur quid tres,vt ait Aug.in lib.5. de Tri.magna prorsus inopia humanum laborat eloquium:dictum est tamen tres personæ,non vt illud diceretur,sed ne taceretur omnino. Nõ enim rei ineffabilis eminentia hoc vocabulo explicari valet.Ecce ostendit qua necessitate dicatur pluraliter pſonæ: videlicet vt hoc vno nomine quærentibus de tribus respondeamus.

Solutio.

Cap.9.

Li.7.c.4.

Qua necessitate dictum sit,tres personæ à Latinis,& à Græcis,tres hypostases vel substantiæ. D

Qua necessitate non solum Latinus sermo , sed etiam Græcus eadem penè super hac re laborans nominũ penuria coartatur.Vnde Aug.quid à Græcis vel Latinis necessitate de ineffabili trinitate dictũ sit aperiens,in 7.lib de Tri. ait,Loquẽdi causa de ineffabilibus,vt fari aliquo modo possemus,dictum est à Græcis,vna essentia,tres substãtiæ,id est, vna vsia,tres hypostases.Aliter enim Græci accipiunt substãtiam quàm Latini.A Latinis autem dictum est,vna essentia vel substantia,tres pſonæ:quia non aliter in sermone nostro id est Latino, essentia quàm substãtia solet intelligi.Et vt intelligatur saltem in ænigmate,placuit ita dici,vt cum quęreretur quid tria sint,aliquid diceretur:quæ tria , tria esse fides vera pronunciat,cum & patrem non dicit esse filium,& spiritum sanctum,scilicet donum dei,nec patrem dicit esse nec filium.Cùm ergo quęritur,quid tria vel quid tres , conferimus nos ad inueniendum aliquod nomen, quo complectamur hæc tria.Neque occurrit animo:quia supereminẽtia diuinitatis vsitati eloquij facultatem excedit.Veriùs enim cogitatur deus,quàm dicitur:& verius est,quàm cogitatur.

Cap.4.

Quòd de⁹ verius cogitatur quàm dicatur: & veriùs est, quam cogitatur. Ibidem.

Quid hoc nomine tres significetur. E

Pater ergo & filius & spiritus sanctus,quoniam tres sunt,quid tres sint quæramus,quid cõmune habeãt. Nõ enim possunt dici tres patres, quia tantùm pater ibi pater est:nec tres filij,cùm nec pater ibi sit filius , nec spiritus sanctus:nec tres spiritus sancti , quia spiritus sanctus propria si-

gnificatione,qua donum dei dicitur,nec pater est, nec filius. Quid ergo tres? Si tres personæ esse dicũtur, cõmune est eis id quod persona est. Certè enim quia pater est persona,& filius est persona,& spiritus sanctus est persona,ideo tres personæ dicuntur. Propterea ergo dicimus tres personas,quia cõmune est eis id quod persona est. Ex prædictis apertè intelligi potest,qua necessitate dictũ sit à Latinis tres personæ, cũ persona secundum substantiam dicatur. Vnde & tribus commune est id quod persona est,id est,hoc nomen persona.

Quare non dicimus tres deos esse,patrem,& filium, & spiritum sanctum,vt dicimus tres personas,cùm id quod deus est, sit eis commune:quia pater est deus,& filius est deus & spiritus sanctus est deus. F

Ibi. Aug. Sed quæritur hic, cùm dicamus patrem & filiũ & spiritum sanctum esse tres personas,quia commune est eis quod persona est,id est,quia pater est persona, & filius est persona,& spiritus sanctus est persona: cur non dicamus similiter tres deos,cùm & pater sit deus, & filius sit deus, & spiritus sanctus sit deus. Quia scilicet illud scriptura contradicit:hoc autem,& si non dicit,non tamen contradicit. vnde Augustinus hanc mouens quæstionem atque definiens in li. 7 de Trin. *Cap. 4.* ait, Si ideo dicimus patrem & filium & spiritum sanctum esse tres personas,quia cõmune est eis id quod persona est:cur non etiam tres deos dicimus? Certè,vt prædictum est quia pater est persona,& filius est persona,& spiritus sanctus est persona,ideo tres personæ dicuntur. Quia ergo pater est deus,& filius est deus,& spiritus sanctus deus, cur non dicũtur tres dij? Ecce proposuit hanc quæstionem: attende quid respondeat subdens, An ideo non dicuntur tres dij, quia scriptura non dicit tres deos? Sed nec tres personas alicubi scripturæ textus commemorat. An ideo licuit loquendi & disputandi necessitate tres personas dicere, non quia scriptura dicit,sed quia scriptura non cõtradicit? Si autem diceremus *Deu. 6.a* tres deos,contradiceret scriptura dicens, Audi Israël, Deus tuus deus vnus est. Ecce absolutio quæstionis, quare potiùs dicamus tres personas quàm tres deos: quia scilicet illud nõ contradicit scriptura.

Alia quæstio,cur non dicimus tres essentias,vt tres personas,cùm scriptura non contradicat. G

Verùm & hic alia emergit quæstio, quam Aug. consequenter annectit dicens,Cur,inquit,& tres essentias nõ licet dicere:quod similiter scriptura sicut non dicit, ita non contradicit? At si dicis quòd propter vnitatem trinitatis non dicuntur tres essentiæ,sed vna essentia:quæro, cur non propter eandem vnitatem trinitatis dicantur vna persona, & nõ tres personæ. Vt enim est illis cõmune nomen essentię,ita vt singulus quisque dicatur essentia: sic illis cõmune est personæ vocabulũ. Quid igitur restat, nisi vt fateamur loquendi necessitate à Græcis & Latinis parta hæc vocabula aduersus insidias vel errores hæreticorũ. Cũq; conaretur humana inopia loquendo proferre ad hominũ sensus,quod in secretario mentis de deo tenet,siue per piam fidem,siue per qualẽcunque intelligentiã,timuit dicere tres essentias, ne intelligeretur in illa summa æqualitate vlla diuersitas. Rursum nõ poterat dicere,non esse tria quædã, quod quia dixit Sabellius, in hæresim lapsus est. Quæsiuit ergo quid tria diceret, & dixit tres personas,siue tres substantias secundum Græcos. *Li. & ca. eisdem.* *Ibidem.*

Sicut nos dicimus tres personas,ita Græci tres substantias,quas dicunt hypostases,aliter accipientes substantiam quàm nos. H

Quod enim de personis secundum nostrã, hoc de substantiis secundum consuetudinem Græcorum oportet intelligi. Sic enim illi dicunt tres substantias vnam essentiam,id est,tres hypostases vnam vsiam, quemadmodũ nos dicimus tres personas vnam essentiam vel substantiã. Quanquam & illi si vellent,sicut dicunt tres substantias tres hypostases,possent dicere tres personas tria τρεῖς ὑποστάσεις. Illud autem maluerunt dicere:quia fortasse secundũ linguæ suæ consuetudinem aptiùs dicitur. *Cap. 6.*

Quòd in trinitate non est diuersitas,nec singularitas,vel solitudo:sed vnitas,& trinitas,& distinctio,& identitas. I

Iam sufficienter,vt puto,ostẽsum est,qua necessitate dicamus tres personas,& quare non similiter tres deos vel essentias:quia scilicet in altero obuiat scriptura, in altero diuersitatis intelligentia: quia ibi nulla penitus est diuersitas, sicut nec singularitas vel solitudo, sed vnitas &

Cap. 4.

trinitas. Vnde Au. in lib. 7. de Trin. ait, Humana inopia quærens quid diceret tria, dixit tres personas vel substantias. Quibus nominibus non diuersitatem voluit intelligi, sed singularitatē noluit: vt non solùm ibi vnitas intelligatur ex eo quòd dicitur vna essentia: sed trinitas, ex eo q̄ dicuntur tres personæ. Hilarius quoq; in li. 7. de Tri. ait: Dominus dicit, Qui me videt, videt & patrē. Cū hoc dicitur, excluditur singularitas, atque vnici. i. solitarij intelligentia. Nam nec solitarium sermo significat, & indifferentem tamen naturam professio docet. Visus est enim in filio pater per naturæ vnitam similitudinem. Vnum sunt enim natus & generans: vnum sunt, neque vnus. Non itaque solitarius filius est, nec singularis, nec dispar. Item in eodem, Sicut in patre & filio credere duos deos impium est: ita patrem & filium singularem deum prædicare, sacrilegum est. Nihil in his nouum, nihil diuersum, nihil alienum, nihil separabile est. De hoc etiam Aug. in libro quæstionum veteris ac nouæ legis ait, Vnus est deus, sed non singularis. Item Amb. in lib. de fide ait: Quod vnius est substantiæ, separari non potest: & si non sit singularitatis: sed vnitatis deus vnus cùm dicitur, nequaquam deitatis trinitatē excludit: & ideo non quod singularitatis, sed quod vnitatis est prædicatur. Ecce ex p̄dictis ostēditur, quia nec singularis, nec diuersus, nec vnicus vel solitarius confitendus est deus: quia singularitas vel solitudo personarū pluralitatē excludit, & diuersitas vnitatē essentię tollit. Diuersitas inducit separationē diuinitatis, singularitas adimit distinctionem trinitatis. Ideo Ambr. in 2. lib. de fide ait, Non est diuersa nec singularis æqualitas, nec iuxta Sabellianos, patrē filiumq; cōfundēs: nec iuxta Arrianos, patrē filiumq; secernens. Pater enim & filius distinctionē habent, separationē verò non habent. Itē in eodem, Pater & filius diuinitate sunt vnum, nec est ibi substātiæ differentia, nec vlla diuersitas: alioquin quomodo vnum deum dicimus? diuersitas enim plures facit. Constat ergo ex prædictis, quia in trinitate nulla est diuersitas: si tamen aliquando in scriptura inuenitur dictum, tres diuersæ personæ, & huiusmodi, diuersas dicit distinctas.

Non longè a fine li. 7.

Toā. 14. b Paulò post præcedentia.

Tomo 4. quæst. 122

Lib. 5. c. 2. circa finē capitis.

Cap. 2.

Li. 1. ca. 2

Diuersæ dicuntur aliquādo personæ. i. distin.

Quòd non debet dici deus multiplex. K

Et sicut in trinitate non est diuersitas, ita nec multiplicitas

tiplicitas: & ideo non dicendus deus multiplex, sed trinus & simplex. Vnde Ambro. in 1. lib. de fide ait. Est in patre & filio non discrepans, sed vna diuinitas: nec confusum quod vnum est: nec multiplex esse potest quod indifferens est. Multiplex itaque deus non est.

Cap. 2.

QVID SIGNIFICETVR HIS NOMINIBVS VNVS VEL VNA, DVO VEL *duæ, tres vel tria, trinus vel trinitas, plures vel pluralitas, distinctio vel distinctæ, cùm his vtimur de deo loquentes.*

Distinct. XXIIII. A

Quid significetur per nomē numerale cum loquimur de diuinis.

Hic diligenter inquiri oportet, cùm in trinitate non sit diuersitas vel singularitas, nec multiplicitas vel solitudo, quid significetur his nominibus, scilicet vnus vel vna, duo vel duæ, tres vel tria, trinus vel trinitas, plures vel pluralitas, distinctę vel distinctio: cùm dicitur vnus deus, duę personæ, vel tres personæ, plures personæ, distinctæ sunt personæ. Vel cùm dicitur, distinctio personarū, pluralitas personarū, trinitas personarum, & huiusmodi. Videmur enim hoc dicentes, numerorum quantitates, & rerum multitudinē vel multiplicitatē in deo ponere. Quid ergo ista ibi significent, ipso de quo loquimur aperiente, insinuare curemus.

Magis illa dicuntur ad excludendum ea quæ non sunt in deo, quàm ad ponendum aliqua. B

Si diligenter præmissis authoritatum verbis intendimus, vt dictorum intelligentiam capiamus, magis videtur horum verborum vsus introductus ratione remouēdi atque excludendi à simplicitate deitatis, quæ ibi nō sunt, quàm ponendi aliqua.

Quid per vnum significetur cùm dicitur, vnus deus. C

Cùm enim dicitur, vnus deus multitudo deorum excluditur, nec numeri quantitas in diuinitate ponitur: tanquam diceretur, deus est, nec multi sunt vel plures dij, vnde Ambro. in lib. de fide ait, Cùm vnum dicimus deum, vnitas excludit numerum deorum: nec quantitatem in deo ponit, quia nec numerus nec quantitas ibi est.

Li. 1. c. 2. & li. 3. de spū sctō

Quo sensu dicitur vnus est pater, vel vnus est filius. D *Cap. 14.*

Ex qua intelligentia dicãtur personæ plures.

Similiter cum dicitur, vnus est pater, vel vnus est filius, & huiusmodi: ratio dicti hæc est, quòd non sunt multi patres, vel multi filij, ita & de similibus. Item cùm dicimus plures esse personas, singularitatem atque solitudinem excludimus: nec diuersitatẽ nec multiplicitatẽ ibi ponimus, quasi diceretur, Sine solitudine ac singularitate personas confitemur. Vnde Hilarius in 4. lib. de Tri. sic ait, Dixit deus, Faciamus hominẽ ad imaginẽ & similitudinẽ nostrã. Quęro nũc, an solum deum sibi locutum existimes, an hunc sermonem eius intelligas ad alterũ extitisse. Si solũ fuisse dicis, ipsius voce argueris, dicentis, Faciamus, &, Nostrã. Sustulit enim singularitatis ac solitudinis intelligentiam professio consortij: quia aliquod consortiũ esse non potest ipsi solitario: neque solitudo solitarij recipit, Faciam⁹: nec alieno à se diceret, Nostrã. Attende lector his verbis, & vide, quia nomine consortij pluralitatẽ significauit: professio ergo consortij est professio pluralitatis: quã professus est dicens, Faciamus, & Nostram. pluraliter enim vtrunque dicitur. Sed hac professione pluralitatis non diuersitatem vel multitudinẽ posuit, sed solitudinem & singularitatem negauit. Sic ergo cum dicimus plures personas vel pluralitatem personarum, singularitatis & solitudinis intelligentiam excludimus.

In medio quarti. Ge. 1. ca.

Quid per ternarium significetur cùm dicitur, tres personæ. E

Ita etiã cùm dicimus tres personas, nomine ternarij non quantitatem numeri in deo ponimus, vel aliquam diuersitatem: sed intelligentiam, nõ ad alium nisi ad patrem & filium & spiritum sanctum dirigendam significamus: vt sit huius dicti intelligentia, Tres personæ sunt, vel tres sunt pater, & filius, & spiritus sanctus, id est, nec tantum pater, nec tantùm filius: nec tantùm pater & filius in deitate sunt, sed etiam spiritus sanctus, & non alius ab his. Similiter non tantùm est ibi hęc persona, vel illa, vel hęc & illa, sed hæc & illa, & illa & non alia. Et hoc fore ita intelligẽdum Aug. satis ostendit, vbi dicit, quòd illo nomine non diuersitatem intelligi voluit, sed singularitatem noluit.

Lib. 7. de Tri. c. 4.

Quid per duo, cùm dicitur duæ personæ, vel pater & filius duo sunt. F

Similiter cùm dicitur, duo sunt pater & filius, nõ

dualitatis quantitatem ibi ponimus: sed hoc significamus, quòd non est tantùm pater nec tantùm filius, sed pater & filius, & hic non est ille: ita & de aliis huiusmodi. Ita etiam cùm dicimus, pater & filius sunt duæ personæ, hoc significamus, quòd non tantùm pater est persona, nec tantùm filius est persona: sed pater est persona, & filius est persona, & hæc non est illa.

Ex quo sensu dicitur in personis distinctio, vel personæ distinctæ. G

Cùm autẽ dicimus, distinctæ personæ vel distinctio est in personis, confusionem atque permixtionem excludimus, & hanc non esse illam significamus. Cúmque addimus, distinctæ sunt personæ proprietatibus siue differentes proprietatibus, aliam esse hanc personam, & aliam illam suis proprietatibus significamus. Et cùm dicimus, aliam & aliam, non diuersitatem vel alienationem ibi ponimus, sed confusionem Sabellianam excludimus.

Quomodo ibi accipiatur discretio. H

Ita & cũ dicuntur discretæ personæ, vel cùm dicitur discretio in personis esse eandem intelligentiam facimus. Eodem enim modo ibi accipitur distinctio, quo discretio. Et congruè dicitur ibi esse discretio vel distinctio, non diuersitas vel diuisio siue separatio. Vnde Ambro. in 1. lib. de Trin. Non est ipse pater qui filius, sed inter patrem & filium expressa distinctio est.

Cap. 2.

Quomodo trinitas ibi accipiatur. I

Cùm verò dicitur, trinitas, id significari videtur quod significatur, cum dicitur, tres personæ: vt sicut non potest dici pater est tres personæ, vel filius est tres personæ, ita non debet dici pater est trinitas, vel filius est trinitas.

Hoc videtur contrarium esse prædictis. K

Dist. 23. para. 1. & ī principio huius distin. In 1. lib. etymologiarum. Cap. 4.

Hîc non est prętermittendũ, quòd cùm suprà dictum sit deum nec singularem nec multiplicem esse confitendum, idque sanctorum authoritatibus sit confirmatum, in contrarium videtur sentire Isidor, dicens: Distinguendum est inter trinitatem & vnitatem. Est enim vnitas simplex & singularis, trinitas verò multiplex & numerabilis: quia trinitas est trium vnitas. Ecce vnitatem dicit esse singularem, & trinitatem multiplicem & numerabilem.

Sed ad hoc dicimus, quia singularem accepit sicut & alij accipiunt vnum: multiplicem verò & numeralem, sicut dicunt trinum.

QVID SIGNIFICATVR CVM DICITVR PLVRALITER TRES PERSONÆ, vel duæ personæ. Distinct. XXV.

A

Dist. 23. paragra. B. Quid significetur hoc nomine persona.

PRAETEREA considerandum est, cùm hoc nomẽ persona (vt prædictum est) secundum substantiam dicatur, quæ sit intelligentia dicti cùm pluraliter profertur, tres personæ vel duæ personę: & cùm dicitur, Alia est persona patris, alia est persona filij, alia est persona spiritus sancti. Sicut enim in his locutionibus personæ vocabulum essentiæ intelligentiã facit, plures essentias confiteri videmur, & ita plures deos. Si verò essentiæ significationem ibi non tenet, alia est huius nominis ratio, cùm dicitur. Pater est persona, vel filius est persona: & alia, cùm dicitur: Pater & filius & spiritus sanctus sunt tres personæ: & cùm dicitur, Alia est persona patris, alia filij, & huiusmodi.

Quòd videtur secundum essentiam dici, alia est persona patris, alia filij siue tres personæ, vt cùm dicitur, pater est persona, filius est persona. B

Dist. 23. paragra. B. Quòd nomine personæ id significatur cũ dicitur, pater est persona, quod significatur nomine Dei cũ dicitur, pater est Deus.

Persona enim, vt suprà ait Aug. ad se dicitur, & idem est deo esse personã quod esse: sicut idẽ est ei esse, quod deũ esse. Vnde manifestè colligitur q̃ essentiam diuinã prędicamus, dicentes, Pater est persona, filius est persona, spiritus sanctus est persona, id est, essẽtia diuina: & omnino vnum & idẽ significatur nomine personæ, id est essentia diuina, cùm dicitur, pater est persona, & filius est persona, quod significatur nomine dei, cùm dicitur, pater est deus, filius est deus. Ita etiã idẽ significatur, cũ dicitur, deus est deus, & deus est persona. Vtroq; enim nomine essentia diuina intelligitur, quia vtrunq; secundũ substãtiam dicitur. Cùm verò dicitur, pater & filius & spiritus sanctus sunt tres personæ, quid nomine personæ significamus? an essentiam? hoc enim videtur, si suprà posita verba Aug. diligenter scrutemur. Suprà enim dixit, q̃ ideo tres personas dicimus, quia id quod persona est, cõmune est tribus. Et itẽ, quia pater est persona, & filius est persona, & spiritus sanctus est persona, ideo tres personæ dicũtur. Videtur ergo eãdẽ tenere significationem hoc nomẽ persona, cùm dicitur, tres personæ, quã habet cùm dicitur, pater est persona, filius est persona, spiritus sanctus est persona. Quia, vt ostẽdit Aug. hoc dicitur, id est, tres personæ, propter illud, quia id quod persona est, cõmune est eis. Id ergo quod cõmune est eis, id est, patri & filio & spiritui sancto, videtur significari nomine personę, cùm dicitur, tres personæ.

Aliter etiam videtur posse ostendi, quòd secundum essentiam dicatur, etiam cùm pluraliter profertur. C

Dist. 23. paragr. C

Aliter etiã videtur posse ostendi, quòd ibi nomine personę significetur essentia, cùm dicitur, tres personę. Vt enim suprà dixit Aug. Ea necessitate dicimus tres personas, vt responderemus quærentibus quid tres vel quid tria. Cùm ergo quæritur quid tres vel quid tria, conuenienter respondetur, cũ dicitur, tres personæ. At cùm quæritur, quid tres vel quid tria? per quid de essẽtia quæritur. Non enim inuenitur, quid illi tres sint nisi essentia. Si ergo quæstioni rectè respõdemus, oportet vt respondendo, essentiam significemus: alioquin non ostendemus quid tres sint. Si verò respondentes essentiam significamus, ipsam essentiam personæ nomine intelligimus, cùm dicitur, tres personæ.

Opinio quorundam, qui putant essentiam significari nomine personæ, cùm dicimus tres personas. D

Lib. 7. de Trin. c. 4.

Quibusdã videtur quòd nomine personæ significetur essentia cùm dicitur, tres personæ, propterea quia Aug. dicit ideo dici tres personas, quia commune est eis id quod est persona: vt sit talis intelligentia, Pater & filius & spiritus sanctus sunt tres personæ, id est, sunt tres id habentes commune quod est persona, id est, tres sunt quorum quisque est persona, id est, essentia. Sed quomodo iuxta hanc intelligentiam dicetur, alia est persona patris, alia filij? Et hoc etiam ita volunt intelligere, scilicet, alius est pater, & alius est filius, id tamen commune habentes quod est persona. Et hoc confirmant authoritate Aug. qui in 7. lib. de Trin. ait. Tres personas eiusdem essentiæ, vel tres personas vnam essentiam dicimus. Tres autem personas ex eadem essentia non dicimus: quasi aliud ibi sit quod essentia est, aliud quod persona est. Hac authoritate & præmissis conantur

Cap. 6.

In hac distinctione.

Cap. 1.

asserere in prædictis locutionibus nomẽ personæ essentiam significare. Sed quid respondebunt ad id quod ipse Aug. in lib. de fide ad Petrũ dicit, scilicet quòd alius est pater in persona siue personaliter, alius personaliter filius, alius personaliter spirtus sanctus? Quomodo enim alius personaliter pater, alius personaliter filius, alius personaliter spiritus sanctus, si in esse personam omnino conueniunt, id est, si persona essentiæ tantùm intelligentiam facit? Ideò non nobis videtur aliter hoc posse dici congruentiùs iuxta catholicorum doctorum authoritates.

Quòd hoc nomen, persona, tripliciter in trinitate accipitur: & hæc est vtilis & catholica doctrina de persona & personis. E

In medio libri.

Sciendum est igitur, quòd hoc nomen persona multiplicem intelligentiam facit, non vnam tantùm. Et vt Hilarius ait in lib. 4. de Trin. Intelligẽtia dictorum ex causis est assumenda dicendi, quia non sermoni res, sed rei sermo subiectus est. Discernentes ergo dicendi causas huius nominis, scilicet persona, significationem distinguimus dicentes, quòd hoc nomen, scilicet persona propriè secundũ substantiam dicitur, & essentiam significat, sicut suprà ostendit Augustꝰ. cùm dicitur deus est persona, pater est persona. Quadam tamen necessitate (vt suprà dixit Augustꝰ.) trãslatum est hoc nomen, vt pluraliter diceretur tres personæ, cùm quæreretur, quid tres, vel quid tria: vbi non significat essentiam, id est, naturam diuinam, quæ communis est tribus personis, sed substantias vel hypostases secundum Græcos. Græci quippe (vt suprà dicit Augustꝰ.) aliter accipiunt substantiã, id est, hypostasim, aliter nos. Nos enim substantiam dicimus essentiam siue naturam. Personas autem dicimus sicut illi dicunt substantias, id est, hypostases. Si ergo nos ita accipimus personas, vt illi accipiunt substantias vel hypostases. At illi aliter accipiunt hypostases, quàm nos substantiam: aliter ergo nos accipimus personas quàm substantiam. Cùm ergo dicimus tres personas, non ibi personę nomine essentiam significamus. Quid ergo dicimus? Dicimus, quia tres personæ sunt, id est, tres substantiæ, scilicet tres entes: pro quo Græci dicunt tres hypostases.

Dinst. 5. in signo H.

In distin. 23. huius in signo D.

Ibidẽ id est lib. 7. de Tri. ca. 4.

Ostendit verba Augustini conuenire huic sententiæ. F

Hac dist. in signo D.

Et hic sensus adiuuatur ex verbis Aug. præmissis, si interi⁹ intelligãtur. Quia enim pater est persona, id est, essentia, & filius persona, & spiritus sanctus persona: ideo dicuntur tres personæ, tres subsistentiæ, tres entes. Non enim possunt dici tres subsistentiæ vel entes, nisi singulus eorum esset persona, id est, essentia. Quia ergo eis commune est id quod est persona, id est, essentia: ideo rectè dicuntur tres personæ, id est subsistentiæ vel subsistentes. vt sicut essentia quæ est eis communis, verè ac propriè est: ita illi tres verè ac propriè subsistentiæ vel entes intelligantur. Ideóque Aug. causas dictorum discernẽs, dicit tres personas esse vnam essentiam vel eiusdem essentiæ, non ex eadem essentia: ne aliud intelligatur ibi esse persona aliud essentia. Tres enim personæ, id est, subsistentiæ vna sunt essentia & vnius essentiæ: non autẽ sunt vna persona vel vnius personæ: licet persona secundum substantiam dicatur aliquando. Nam si hoc diceretur, confusio fieret in personis.

Ibidem.

Obiectioni illorum hic respondet, qua nituntur probare personas secundum essentiam accipi: quia respondemus quærentibus quid tres, vel quid tria. G

Ad hoc autem quod illi dicunt, cum quæritur, quid tres, vel tria, de essẽtia quęritur, quia nõ inuenitur quid illi tres sint nisi essentia: per hoc volentes nos inducere vt nomine personæ essentiam intelligamus, cum respondemus tres personas. Ita dicimus: Indubitabiliter verum est, quia non inuenitur vnum aliquid quod illi tres sint, nisi essentia. Vnum enim sunt illi tres, id est, essentia diuina. Vnde veritas ait, Ego & pater vnum sumus. Veruntamen cùm quæritur, quid tres vel quid tria, non de essentia quæritur, nec ibi quid ad essentiam refertur. Sed cùm fides catholica tres esse profiteretur, sicut Ioannes in epistola canonica ait, Tres sunt qui testimonium perhibẽt in cælo: quærebatur quid illi tres essent, id est, an essent tres res, & quæ tres res, & quo nomine illæ tres res significarentur. Et ideo loquendi necessitate inuentum est hoc nomen (persona) ad respondendum, & dictum est, tres personæ.

Ioan. 10. f

1. Ioan. 5

Quid tres res, & quid vna res hic dicitur. H

Non autẽ te moueat quòd dicimus tres res. Non

enim hoc dicẽtes diuersarum rerum numerum ponimus in trinitate, sed ita tres res dicimus, vt easdem esse vnam quandam summam rem confiteamur. Vnde August. in 1. lib. de doctr. Christiana sic ait, Res quibus fruendum est, nos beatos faciunt. Res ergo quibus fruendum est, sunt pater & filius & spiritus sanctus. Eademq; trinitas vna quædam summa res est, communisque fruentibus ea, si tamen res & non rerum omnium causa sit. Non enim facilè potest inueniri nomen, quod tantæ excellentiæ conueniat: nisi quòd melius dicitur, trinitas hæc vnus deus. Sicut ergo tres res dicuntur, & hæ sunt vna res: ita tres subsistentiæ dicuntur, & hæ sunt vna essentia. Ecce ostensum est quæ sit intelligẽtia huius nominis, persona, cùm dicimus tres personas.

Ca. 3. & 5. In. 3. to.

Ex quo sensu dicatur, alia est persona patris, alia filij, alia spiritus sancti. I

Nunc inspiciamus, vtrum secundũ eandem rationẽ & causam dicatur, alia est persona patris, alia filij, alia spiritus sancti. Quod vtique sanè intelligi potest: vt sit sensus talis, Alia est subsistentia vel hypostasis patris, alia subsistentia filij, alia subsistentia spiritus sancti. Et alia subsistentia pater, alia filius, alia spiritus sanctus.

Quomodo hæc intelligantur, alius in persona pater, alius filius, alius spiritus sanctus. K

Deinde quæritur, vtrum secundum eandem rationẽ accipiatur cùm dicitur, Alius est pater in persona, alius in persona filius, alius in persona spiritus sanctus: siue, alius personaliter pater, alius personaliter filius, alius personaliter spiritus sanctus. Ad quod dicimus, quia etsi possit eodẽ modo accipi: congruentiùs tamen ex ratione dicti alia variatur intelligentia, vt hîc personæ nomine proprietas personæ intelligatur: vt sit sensus talis, Alius est in persona vel personaliter pater, id est, proprietate sua pater alius est quàm filius, & filius proprietate sua alius quã pater. paternali enim proprietate distinguitur hypostasis patris ab hypostasi filij, & hypostasis filij filiali proprietate discernitur à patre, & spiritus sanctus ab vtroque processibili proprietate distinguitur.

Quòd aliter hic accipitur persona quàm suprà, hic pprietate accipitur.

Quomodo secundum hunc modum etiam in prædictis locutionibus potest accipi. L

Hoc etiam modo sanè potest accipi persona in præmissis locutionibus cum dicitur, alia est persona patris, alia filij, id est, alia est proprietas, qua pater est pater: alia, qua filius est filius: alia, qua spiritus sanctus est spiritus sanctus. Ita etiam nomine personæ quidam proprietates intelligere volunt, cùm dicuntur tres personæ: sed melius est vt subsistentias vel hypostases intelligamus, cum dicimus tres personas. Ex prædictis colligitur, quòd nomen personæ in trinitate triplicem tenet rationem. Est enim vbi facit intelligentiam essentiæ, & est vbi facit intelligentiam hypostasis, & est vbi facit intelligentiam proprietatis.

Summã dictorum colligit. Dist. 23. signo B. & signo C. Eadẽ dist. in signo K.

Authoritatibus sanctorum ostendit quod dixit. M

Quòd autẽ secundum substantiã dicatur, & essentiã aliquando significet, suprà ex dictis Aug. apertè ostẽdimus. Quòd verò pro hypostasi atq; proprietate accipiatur, ex authoritatibus sanctorum ostendi oportet, ne cõiecturis nostris aliquid ausi dicere videamur. De hoc Hier. in expositione fidei catholicę ad Damasum ita ait, Nõ est prorsus aliquis in trinitate gradus, nihilq; quod inferius superiúsve dici possit: sed tota diuinitas sui perfectione æqualis est, vt exceptis vocabulis, quæ proprietatem indicãt personarum, quicquid de vna persona dicitur, de tribus possit dignissimè intelligi. Atque vt confutantes Arrium, vnam eandemq; trinitatis dicimus esse essentiam vel substantiam, & deum vnum in tribus personis fatemur: ita etiam impietatẽ Sabellij declinantes, tres personas expressas sub proprietate distinguimus: nõ ipsum sibi patrem, ipsum sibi filium, ipsum sibi spiritum sanctum esse dicentes, sed aliam patris, aliam filij, aliã spiritus sancti esse personam. Non enim nomina tantũmodo, sed etiam nominum proprietates, id est, personas, vel (vt Græci exprimunt) hypostases, id est, subsistentias cõfitemur. Nec pater filij vel spiritus sancti personam aliquando excludit: Nec filius vel spiritus sanctus patris nomen personamque recipit: sed pater semper pater, & filius semper filius, & spiritus sanctus semper spiritus sanctus. Itaque substantia vnum sunt, sed personis ac nominibus distinguntur: Ecce hîc apertè dicit Hieron. proprietates esse personas, & personas esse substantias. Vnde manifestum sit quod dixi-

In to. 4. Symboli explanatione.

Lib. 3. de orthodoxa fide cap. 5.

mus, scilicet personæ nomine significari & hypostasim & proprietatem. Ioannes etiam Dam. personas dicit esse hypostases, & eas dicit entes, ita inquiens, In deitate vnam naturam confitemur, & tres hypostases secundum veritatem entes, id est, personas.

DE PROPRIETATIBVS PERSONARVM, SED PRIVS DE HOC NOMINE, *hypostasis.* *Distinct.* XXVI.

De his q̃ ppriè & æternaliter dicuntur de deo secũdũ relationẽ siue pprietatẽ personalem.

NVnc de proprietatibus personarum, quas frequenter in hoc tractatu commemorauimus, aliquid loqui nos oportet. Sed primùm audiamus quid de hoc nomine hypostasis Hiero. dicit: Ait enim sub hoc nomine venenum latere: sed hoc dicit secundum quòd hæretici eo vtebantur vt simplices seducerent, scilicet pro persona & pro essentia. vt siue diceretur vna tantùm hypostasis, siue tres, minùs peritos ad inconueniens deducerent: cum non erat hoc nomẽ ita apud catholicos vulgatum, nec ita eius significatio determinata vt modò. Et ideo Hieron. dicit hoc nomine non vtẽdum fore sine distinctione vel expositione, tunc scilicet quando cum hæreticis contendebatur, ita scribens de fide catholica ad Damasum papam, Ab Arrianorum præsule hypostasion nouellũ nomen à me homine Romano exigitur. Interrogamus, quid tres hypostases arbitrẽtur intelligi: tres personas subsistentes aiunt. Respondemus nos ita credere. Non sufficit eis sensus: ipsum nomen efflagitãt: quia nescio quid veneni in syllabis latet. Clamamus, Si quis tres hypostases, id est, tres subsistentes personas non confitetur, anathema sit. Si quis autem hypostasim vsiam intelligens, non tribus personis vnam hypostasim indicit, alienus à Christo est: qui scilicet tres hypostases dicens, sub nomine pietatis tres naturas conatur asserere. Sufficiat nobis dicere vnam substantiam & tres personas perfectas æquales: taceamus tres hypostases, si placet. Nomen hoc non bonæ suspicionis est, cùm in eodem verbo sensus dissentiunt. Aut si rectum putatis, tres hypostases cum interpretationibus suis debere nos dicere, non negamus. Sed mihi credite, venenum sub melle latet. Trãsfigurat enim se angelus Satane in angelum lucis. His verbis non negat vtendum esse nomine hypostasis, sed hæreticos eo prauè vsos ostendit: contra quos cautela opus

To. 2. epistola ad Damasũ, cuius initium est: Quoniam vetusto.

2. Cor. 11.

erat in distinctione significationis: alioquin sibi contradiceret, qui suprà tres hypostases confitetur.

De proprietatibus personarum, & de nominibus earum relatiuis. B

Iam de proprietatibus personarum videamus (quæ etiam notiones siue relationes in scriptura plerunque dicuntur) in illa sancta trinitate: quæ ideo à nobis repetitur, vt cordi nostro tenaciùs infigatur. Ait Augustinus in libro de fide ad Petrũ, Aliud est genuisse, quàm natũ esse: aliudq; est procedere, quàm genuisse vel natum esse. Vnde manifestum est, quòd alius est pater, alius filius, alius spiritus sanctus. Et est proprium solius patris, nõ quia nõ est natus ipse: sed quia vnum filium genuerit: propriúmque solius filij, nõ quia ipse non genuit: sed quia de patris essentia natus est. Proprium verò spiritus sancti est, non quia nec natus est ipse nec genuit, sed quia solus de patre filióque procedit. Ecce breuiter assignauit tres proprietates trium personarũ: quarum vna nõ est alia. Hoc enim significauit cùm dixit, Aliud est genuisse quàm natum esse: aliúdque procedere, id est, alia proprietas siue notio est generatio, & alia natiuitas, alia processio, quæ aliis nominibus dicuntur paternitas, filiatio. Has proprietates designant nomina personarum, scilicet pater, filius, & spiritus sanctus: quæ relatiua sunt: & ad se inuicem dicuntur, quia notant relationes, quæ nõ sunt deo accidentales, sed in ipsis personis ab æterno sunt immutabiliter: vt non modo appellationes sint relatiuæ, sed etiam relationes siue notiones in rebus ipsis, scilicet in personis sint.

Ca. 1. & 2.

Hic de nõibus relatiuis, q̃ notãt ipsas relationes.

Quòd non omnia quæ de deo dicuntur, secundum substantiam dicuntur: quædam enim secundum relationem dicuntur, nihil tamen secundum accidens. C

Quocirca sciendum est, non omne quod dicitur de deo, dici secundum substantiam: quia quædam dicuntur secundum relationem, quæ non est accidens, quia non est mutabilis. vnde August. in 5. lib. de Trin. ait, Nihil in deo secundum accidens dicitur, quia nihil ei accidit. Nec tamen omne quod dicitur secundum substantiam, de deo dicitur. In rebus creatis atque mutabilibus quod nõ secundum substantiam dicitur, restat vt secundum accidẽs dicatur. In deo

Cap. 4. & 5.

autem nihil quidem secundum accidens dicitur, quia nihil in eo mutabile est aut amissibile: nec tamen omne quod dicitur de deo, secundum substãtiam dicitur. Dicitur enim ad aliquid, sicut pater ad filium, & filius ad patrem, quod nõ est accidens: quia & ille semper est pater, & ille semper est filius, & ita semper: quia semper natus est filius, nec cœpit vnquã esse filius. Quòd si aliquando esse cœpisset, aut aliquãdo desineret esse filius, secundum accidens diceretur. Et quia pater non dicitur pater, nisi ex eo quòd est ei filius: & filius nõ dicitur filius, nisi ex eo quòd habet patrem: non secundum substantiam hæc dicuntur, sed adinuicem ista dicuntur: neque tamen secundum accidens: quia & quòd dicitur pater, & quod dicitur filius, & æternum atq; incommutabile est eis. Ecce apertè his verbis ostenditur, quædam dici de deo secũdum substantiam, quædam secundum relationem, nihil tamen secundum accidens. Ostenditur etiam proprietas patris esse, quòd habet filium: & proprietas filij, quòd habet patrẽ. Ideóque cum dixerit æternum & incõmutabile esse quòd pater dicitur, & quòd filius dicitur: ita intelligi voluit, id est, proprietas, qua pater est pater: & proprietas, qua filius est filius, æterna est & incommutabilis: quia & pater semper pater, & filius semper filius. Vnde & Hilarius proprietates personarum assignãs in 12. lib. de Trin. ait, Si semper patri proprium est q̃ semper est pater, necesse est semper filio propriũ esse quòd semper est filius. Vbi enim semper pater est, semper & filius est: ergo qui non semper pater est, non semper genuit. Item in eodem, Nato deo manifestum est proprium esse quòd filius est.

In medio libri.

Paulò ante mediũ.

Quare dicatur esse proprium vnigeniti quòd est filius dei, cùm etiam homines sint filij dei. D

Hic quæritur, quomodo dicatur proprium nato deo quòd est dei filius vel genitus ex deo: cùm etiã homines filij dei dicantur & sint secundum illud, Filij excelsi oẽs. Et ad Moysen de populo Israël dominus ait, Filius meus primogenitus Israël. Sed magna est distantia. Homines enim filij dei sunt factura, non natiuitatis proprietate: deus autem filius originis, proprietate filius est, & veritate natiuitatis, nõ factura vel adoptione: & filij quidem antè sunt,

Psal. 81.

Exod. 4. f

quàm filij dei sunt. Fiunt enim filij, non nascuntur filij dei. Vnde Hilarius solum deum natum originis proprietate dei filium ostendens, inter ipsum & homines filios dei euidẽtissimè distinguit in 12. lib. de Trin. ita dicens, Vero patri solus qui ex eo nascitur verè filius est: & nos quidem filij dei sumus, sed per facturã. Fuimus enim aliquando filij iracundię, sed filij dei per adoptionẽ effecti sumus potiùs quàm nascimur: & quia omne quòd fit, antequàm fiat nõ fuit, nos cùm filij non fuissemus, efficimur. Antè enim filij non eramus, sed per gratiam facti sumus, non nati neque generati, sed acquisiti. Acquisiuit enim nos deus sibi, & per hoc dicitur nos genuisse. Genuisse enim deum filios nunquã cũ proprietatis significatione cognoscimus dici. Ex adoptione enim homo factus filius dei, nõ ex generatione: neque ei proprietas est, sed nuncupatio: ac per id non verè filius est, quia nec propriè natus dicitur, nec semper fuit filius. Vnigenitus autem deus nec fuit aliquando non filius, nec fuit aliquid antequàm filius, nec quicquam ipse nisi filius. Atque ita qui semper est filius, nascibilitatis proprietate ac veritate filius est eius solius qui genuit, & ille tantum qui genuit, pater ipsius est: quia sicut ille filius origine, ita ille pater generatione.

Non lõgè à principio libri. Ad Ephe. 2. a

Quòd homo dicitur filius trinitatis, & trinitas potest dici pater hominum. E

Homo verò, qui filius dei est factura, non tantùm patris, sed filij, & spiritus sancti filius est, id est, totiùs trinitatis: & trinitas ipsa pater eius dici potest. vnde August. in 5. libr. de Trini. dicit, Non potest dici trinitas pater, nisi fortè translatiuè ad creaturam, propter adoptionem filiorum. Quod enim scriptum est, Audi Israël, dominus deus tuus deus vnus est, nõ vtique excepto filio aut spiritu sancto oportet intelligi: quem vnum dominum deum nostrum rectè dicimus: etiam patrem nostrum, per gratiam suam nos regenerãtem. De hoc etiam Hilarius in 6. lib. de Trin. ait, Omnibus per fidẽ deus pater est, quibus est pater p̃ eã fidẽ, qua Iesum Christum dei filium confitemur. Ecce ostensum est, quare propriũ dicatur esse dei nati, quod filius est: quia. s. ipse solus natus propriè dicitur. Vnde Hilarius in lib. 3. de Trini. ait, Dominus dicens, clarifica filium tuum, non solo nomine cõ

Cap. 11.

Deute. 6.

Paulò post medium.

Nõ longè à prĩcipio. Ioan. 17. a

testatus est se esse filium, sed & proprietate. Nos filij dei sumus, sed non talis hic filius. Hic enim verus & proprius est filius origine, non adoptione, veritate non nuncupatione, natiuitate non creatione.

Quòd spiritus sanctus dicitur propriè donum dei, quia proprietate est donum, vt filius natiuitate: & vtroque modo dicitur relatiuè, & secundum eandem relationem. F

Ita etiam de spiritu sancto dicendum est, qui propriè dicitur donum dei, cùm tamẽ & alia plura sint dona dei. Sed spiritus sanctus in proprietate immutabili & æterna donum est, sicut filius proprietate est filius. Eo enim dicitur donum quo spiritus sanctus: & vtroque vtique nomine relatiuè dicitur: eademq́ue relatione dicitur spiritus sanctus & donum: licet ipsa relatio non ita appareat in hoc nomine spiritus sanctus, sicut in hoc nomine, donũ. Vnde Aug. in 5. lib de Trin. ait, Spiritus sanctus, qui non est trinitas, sed in trinitate intelligitur, in eo quòd propriè dicitur spiritus sanctus, relatiuè, cùm ad patrẽ & filiũ refertur: quia spiritus sanct⁹ & patris, & filij & spiritus est. Sed ipsa relatio non apparet in hoc nomine: apparet autẽ cũ dicitur donũ dei. Donum enim est patris & filij, quia à patre ꝓcedit & à filio: ergo spiritus sanctus ineffabilis quædã patris filiiq́ue communio est. Et ideo fortasse sic appellatur, vt iam diximus, nec iterare piget: quia patri & filio potest eadem appellatio conuenire. Nam hoc ipse propriè dicitur, quod illi communiter. quia etiã pater spiritus, & filius spiritus: & pater sanctus, & filius sanctus. Vt ergo ex nomine quod vtrique conuenit, vtriusque communio significetur, vocatur donum amborum spiritus sanctus. Ecce habes quare spiritus sanctus propriè dicatur donum, & quòd relatiuè dicitur, siue donũ, siue spiritus sanctus: & quòd nomen sibi proprium tenet, quod communiter patri & filio conuenit, sed diuisim. Et est sciẽdum quòd cùm pater vel filius dicitur spiritus siue sanctus, neutrum relatiuè dicitur, sed secundum substantiam.

Cap. 11. Quid sit spũs scũs.

An pater, vel filius, vel trinitas ipsa possit dici spiritus sanctus. G

Hîc quæri potest, vtrum pater vel filius vel etiam

ipsa trinitas possit dici spiritus sanctus, sicut disiunctim dicitur & spiritus sanctus. De hoc Aug. in 5. lib. de Trinit. sic ait, Trinitas nullo modo potest dici filius: spiritus verò sanctus potest quidem vniuersaliter dici, secũdum id quod scriptum est, Quoniam deus spiritus est. Itaque pater & filius & spiritus sanctus, quoniã vnus deus est, & vtique deus sanctus est, & deus spiritus est, potest appellari trinitas & spiritus sanct⁹. Sed tamen tunc spiritus sanctus relatiuè non dicitur, sed secundum essentiam: quia propriè spiritus sanctus, qui non est trinitas, sed in trinitate dicitur relatiué.

Cap. 11. *Ioan. 4.*

Quidam putant spiritum sanctum non dici relatiuè ad patrem & filium: quia non vicissim respondent sibi vocabula, sed falsò. H

Quidam tamen putant spiritum sanctum vel donum nõ dici relatiuè ad patrem vel ad filium. Si enim, inquiunt, hæc relatiuè ad se dicuntur, suis inuicem sibi respõdent vocabulis: vt sicut dicitur pater filij pater, & filius patris filius: ita dicatur pater spiritus sancti vel doni pater: & spiritus sanctus vel donum patris spiritus vel donum. Sed non ita est in omnibus relatiuis. Nõ enim omnia quę relatiuè dicuntur suis ad se inuicem respondent vocabulis. Vnde Aug. norum elidens opinionem in 5. lib. de Tri. Non te moueat, inquit, quoniam diximus spiritum sanctum nõ ipsam trinitatem, sed eum qui est in trinitate, relatiuè dici, licet non ei respondeat vicissim vocabulum eius ad quem refertur. Dicimus enim spiritum sanctum patris, sed non vicissim dicimus patrem spiritus sancti: ne filius eius intelligatur spiritus sanct⁹. Item dicimus spiritum sanctum filij, sed non dicimus filiũ spiritus sancti, ne pater eius intelligatur spiritus sanctus. In multis enim relatiuis hoc contingit, vt non inueniatur vocabulum quo sibi vicissim respõdeant. Cùm ergo dicimus donum patris & filij, non quidem possumus dicere patrem doni aut filium doni: sed vt hæc vicissim respondeant, dicimus donum donatoris, & donatorem doni: quia hîc potuit inueniri vsitatum vocabulum, illic non potuit. Donum ergo donatoris, & donator doni cùm dicimus, relatiuè vtrunque adinuicem dicimus: donator tamen non fuit deus, nisi ex tempore, cum spiritus sanctus sit donum, & ab æterno:

Cap. 12.

Libro eodẽ sed c. 11.

AN EASDEM PROPRIETATES ASSIGNENT AVGVSTINVS ET HILARIVS: & an istæ sint quæ dicuntur paternitas, filiatio, & processio.

Distinct. XXVII.

Di. præcedente in signo C.

HIC quæri potest, vtrum proprietates, quas Hilarius suprà assignauit, scilicet, quòd pater semper est pater, & filius semper est filius, sint illæ eædē proprietates, quas Aug. superiùs distinxit, dicēs: propriū esse patris quòd genuit filium, & proprium filij quòd genitus est à patre, & spiritus sancti quòd ab vtroque procedit. Ac deinde vtrū & istæ sint illæ quæ dicūtur paternitas, filiatio, processio. Videtur quòd non sint eædē proprietates, quas ponit Hilarius: & illæ, quas ponit Aug. Si enim eædem sunt, idem est ergo patri esse patrem, & genuisse filium: quod vbique quidam concedunt. Si autem hoc est, cui ergo conuenit vt sit pater, ei conuenit genuisse filium. Natura ergo diuina si pater est', genuit filium: si verò non genuit, pater non est. Sed quis audeat dicere, aut quòd ipsa genuit filium, aut quòd ipsa pater nō sit. Si autem ipsa pater est, nec filium genuit, non est ergo idem dicere aliquid esse patrem, & gignere filium. Et ita non videbitur vna eademque esse proprietas.

De pprietatib⁹ personarū, secūdum q̄ diuersis nominib⁹ exprimūtur per vocabula magis vsitat. Dist. 26. signo B.

Responsio, vbi ostendit easdem esse proprietates. B

Quomodo sint intelligēda prædicta verba Hila.

Ad quod sine prejudicio aliorum dicimus, quòd easdem proprietates notauit vterque, licet diuersis verbis. Quod enim Hilarius ait, ita intelligi debet. Proprium patris est quòd semper pater est, id est, proprietas patris est, qua semper pater est, semper verò pater est, quia semper genuit filium. Ita & proprium filij est, quòd semper filius est, id est, proprietas filij est, qua semper filius est. Filius verò semper est, quia semper genitus est. ergo proprietas qua pater pater est, est quia semper genuit. & hæc eadem dicitur paternitas, vel generatio. Et proprietas, qua filius semper est filius, est quia semper genitus est à patre: & hæc eadem dicitur filiatio, vel genitura, vel natiuitas, vel origo, vel nascibilitas. Sic & proprietas qua spiritus sanctus est spiritus sanctus vel donum, est quia procedit ab vtroque: & hæc eadē dicitur

dicitur processio. In præmissis ergo locutionibus eædam significatæ sunt proprietates.

Quomodo non est omnino idem dicere, esse patrem, & genuisse, vel habere filium, ita & de aliis. C

Nec tamen videtur nobis omnino esse idem dicere aliquid esse patrē & genuisse filiū: vel aliquid esse filium & habere patrē: vel esse spiritū sanctū, & procedere ab vtroque: alioquin pater non esset nomē hypostasis, id est personę sed proprietatis tantū: similiter filius, & spiritus sanctus: & ita non per tria nomina significarentur tres personæ. ideoq; dicimus, quia patris nomen nō tātum relationē notat, sed etiā hypostasim, id est, subsistētiā significat: ita & filius, & spiritus sanctus. Relationū verò vocabula, scilicet paternitas, filiatio, processio: vel gignere, gigni, procedere ipsas tantùm relationes, non hypostases significant, siue habere filium & habere patrem: vt verbi gratia, cùm dicimus deus est pater, nomine patris & relationem notamus, & diuinā hypostasim significamus: vt sit intelligētia talis, Deus vel diuina essentia est pater, id est, ille qui genuit, id est, hypostasis quæ habet filiū. Similiter, deus est filius, id est, hypostasis genita vel habens patrē. Ita etiam deus est spiritus sanctus. i. hypostasis procedens ab vtroque, siue ille qui procedit. Cùm verò nomina relationum ponimus in prædicatis, notiones ipsas tantum significamus, non hypostases: vt cum dicimus, deus genuit, id est, habet filiū, & deus genitus est, id est, habet patrē. Et tunc oportet intelligi in subiectis hypostases tantū non essentiam, quæ illis proprietatibus determinantur.

Hæc noīa pater & filiꝰ & spūs sanctꝰ nō tantū relationes, sed etiā hypostases significant.

Relationum verò vocabula sunt paternitas, filiatio, processio

Quid vel ligatur cū dicitur s. deus est pater, & deꝰ est spiritꝰ sanctus.

Quid proprietates determinant hypostases non substantiam, id est, naturam. D

Illæ enim proprietates singulæ singulis propriè conueniunt personis, & per eas personæ determinantur, & à se inuicem differunt, sed à se non secedunt. Vnde Ioannes Dam. Non differunt ab inuicem hypostases secundum substantiam, sed secundum characteristica idiomata, id est, determinatiuas proprietates. Characteristica verò, id est, determinatiua sunt, hypostaseon & non naturæ: etenim hypostases determinant. Item esse quidem intemporaliter & æternaliter dicimus diuinam verbi hypostasim, simplicem, om-

Quid vel ligatur cū dicitur deꝰ genuit & deus genitus est.

Lib. 3. de orthodoxa fide cap. 6

Cap 7. eiusdem.

Vbi loco esse in vero exẽplari legitur concedere. Li.3.c.5.

nia habentem, quæ habet pater, vt eius homousion, id est, consubstantialem, natiuitatis modo & habitudine à paternali hypostasi differentem: nunquam verò à paternali hypostasi secedentem. Idem apertiùs exprimens personales proprietates, in eodem ait, Differentiam hypostaseon, id est, personarum in tribus proprietatibus, id est, paternali & filiali & processibili recognoscimus. Insecessibiles autẽ ipsas hypostases & indistabiles inuicem & vnitas quidem inconfutibiliter: tres enim sunt etsi vnitæ: diuisas autem indistanter. Etenim singula perfecta est hypostasis, & propriam proprietatẽ, scilicet, existẽtiæ modũ propriũ possidet: sed vnitæ sunt substantia, & non distant neque secedunt à paternali hypostasi. Ecce hîc habes distinctas tres illas proprietates, quæ sa- *Dist. 26.* prà diuersis significatæ sunt modis.

Quòd sunt alia nomina personarũ eadem proprietates notantia, scilicet genitus, genitor, verbum, imago. E

Hic non est prætermittendum, quòd sicut pater & filius & spiritus sanctus nomina personarum sunt, & proprietates personales designant: ita etiam sunt & alia nomina personarum, id est, quæ ipsas personas significant, & earum proprietates denotant, & easdem quas & nomina prædictæ vnde & relatiuè dicuntur. s. genitor, genitus, verbum, imago. Vnde Aug. in 5. lib. de Tri. ait, Videndum est, inquit, hoc *Cap.7.* significari cùm dicitur genitus, quod significatur cùm dicitur filius. Ideo enim filius, quia genitus: & quia filius, vtique genitus. Sicut autem filius ad patrem, sic genitus ad genitorem refertur: & sicut pater ad filium, ita genitor ad genitum. *Cap.2.* Idem in 6. libr. de Trin. Verbum quidem solus filius accipitur, non simul pater & filius, tãquam ambo sint vnum verbum. Sic enim verbum dicitur, quomodo imago, non autem pater & filius simul ambo imago: sed filius solus est imago patris, quemadmodum filius. Idem in 7. lib. de Trini. *Cap.3.* Verbum, secundum quòd sapientia est & essentia, hoc est quod pater: secundum quòd verbum, non hoc est quod pater: quia verbum non est pater, & verbum relatiuè dicitur, *Lib.7 de Tri.ca.2.* sicut filius. Item in eodem, Sicut filius ad patrem refertur, ita & verbum ad eum cuius est verbum refertur, cùm dicitur verbum. Et propterea non eo verbum, quo sapientia dicitur: quia verbum non ad se dicitur, sed tantùm relatiuè

dicitur ad eum cuius est verbum, sicut filius ad patrem. Eo quippe est filius, quo verbum: & eo est verbum quo filius: sapientia verò, quo essentia: & ideo quia pater & filius sunt vna essentia & vna sapientia. Item in eodem, Non est pater *7.Cap.1.* ipse verbum, sicut nec filius, nec imago. Quid autẽ absurdius q̃ imaginem ad se dici? Idem in 5. Dicitur relatiuè filius, re- *Cap.13.* latiuè dicitur verbum, & imago: & in omnibus his vocabulis ad patrem refertur, nihil autem horum pater dicitur.

Breuiter summam colligit intelligentiæ prædictorum. F

Apertè ostensum est, quòd sicut filius vel genitus relatiuè dicitur ad patrẽ, ita verbũ & imago: & quòd eo dicitur verbum siue imago quo filius, id est, eadẽ proprietate siue notione dicitur verbum & imago qua filius: sed non eo quo verbum, dicitur sapientia vel essentia: quia nõ notione qua dicitur verbum, dicitur sapientia. Nam sapientia dicitur secundum essentiam, non secundum relationem.

Generalis regula eorum quæ ad se, & eorum quæ relatiuè dicuntur: Quicquid enim ad se, simul ambo dicuntur: sed non ita in prædictis relatiuis. G

Et est hîc aduertenda quædam generalis regula eorum quæ ad se, & eorum quæ relatiuè dicuntur de patre *Cap.2.* & filio. Quicquid enim ad se dicuntur, vt ait Aug. in 6. lib. de Trin. non dicitur alter sine altero, id est, quicquid dicuntur quod substantiam eorum ostendat, ambo simul dicũtur. Ergo nec pater est deus sine filio, nec filius sine patre, sed ambo simul deus: sed non ambo simul pater, non ambo simul filius, vel verbum, vel imago.

An secundum substantiã dicatur deus de deo, & huiusmodi. H

Hîc quæritur cũ dicitur deus de deo, lumẽ de lumine, & huiusmodi, vtrũ dicantur secũdũ substantiã. nam secundũ relationẽ constat ista non dici. Si verò secundũ substã tiam dicuntur simul ambo. s. pater & filius, possunt dici deus *Respõsio, vbi nomi-* de deo, lumen de lumine, secundum prædictam regulam. Ad *na substã-* quod dicim⁹, quia licet de⁹ secũdũ substãtiã dicatur & lumẽ, *tiæ dicun-* & sapientia, & huiusmodi, & nunquã relatiuè accipiãtur: ali- *tur aliquã-* quãdo tamẽ pro relatiuis, id est, pro personis, sed nõ relatiuè, *do poni p* accipiuntur: vt cũ dicitur, deus genuit deum, alterum pro pa- *personis.* tre alterum pro filio ponimus: similiter cùm dicitur, deus de

deo,lumen de lumine.In aliis quoque locutionibus sæpe reperiuntur nomina essentiæ ad significationem personarum deducta:vt cũ dicitur,deus natus,deus mortuus,deus passus, vbi filius tantũ significatur.Ita & de solo filio intelligitur,cũ dicitur,deus de deo,& huiusmodi.Vnde Aug.quærens quomodo huiusmodi dicantur, in 6.lib.de Trin.ait, Quomodo deus de deo,lumen de lumine dicitur?nõ enim simul ambo deus de deo,sed solus filius de deo,scilicet patre:nec ambo simul lumen de lumine,sed solus filius de lumine patre.

Li. 6.c.2.

Quòd tantùm secundùm nomen substantiæ dicitur illud de illo, non secundùm nomina personarum. 1

Et est sciendum quòd secundum nomina substantiæ tantũ dicitur illud de illo,licet ibi illa nomina substantiæ non significent. Secundum verò eadem nomina personarum nunquam dicitur illud de illo, sicut verbum de verbo,vel filius de filio: quia huiusmodi nomina diuersis personis conuenire non possent. Quod Aug.licet obscurè,in eodem libro ita dicit, Hoc solùm de eis dici non potest illud de illo,quod simul ambo non sunt,id est,illo solo nomine non possumus vti ad ostendendum vnum de vno,quod simul ambobus nõ conuenit: sicut verbum de verbo dici non potest, quia non simul ambo verbum:nec imago de imagine,nec filius de filio, quia non simul ambo filius vel imago. Et sicut nomina substantiæ aliquando intelligentiam personarum distincte faciũt:ita etiam interdum totius trinitatis simul.Vnde Aug. in eodem libro ait, In patris nomine, ipse pater per se pronunciatur:in dei verò nomine, & ipse pater,& filius,& spiritus sanctus:vt cùm dicitur,Nemo bonus nisi solus deus:quia trinitas est vnus solus deus.

Lib.6.de Tri.ca.2.

Quòd nomina substantiæ aliquando trinitatis intelligẽtiam significant.

Li. 5.c.8.

Luc.18.d

QVOD NON TANTVM TRES PRAEDICTAE PROPRIETATES SVNT IN personis,sed etiam aliæ quæ de aliis significantur nominibus,vt ingenitus.

Distinct. XXVIII. A

De his quæ propriè & æternaliter

PRAETEREA considerare oportet, quòd non tantùm tres prędictę proprietatesue notiones in personis sunt, verumetiam aliæ, quæ aliis notantur nominibus. Nam etiam hoc nomen ingenitus, relatiuè dicitur de patre tantùm, & aliam designat notionem quàm pater vel genitor. Non est enim idem esse patrem & esse ingenitum, id est nõ ea notione pater dicitur qua ingenitus. Pater enim (vt prædictum est) dicitur secũdum proprietatem generationis,ingenitus autem secũdũ proprietatem innascibilitatis. Differt ergo pater à filio authoritate generationis, differt etiã proprietate innascibilitatis,id est, quia ingenitus.Vnde Augustꝰ. distinguens inter proprietatem qua pater dicitur, & illam qua dicitur ingenitus in 5.lib de Tri.sic ait,Non est hoc dicere ingenitum, quod est patrem dicere: quia etsi filium non genuisset,nihil prohiberet dicere eum ingenitum. Et si gignat quisque filium, non ex eo ipse est ingenitus, quia geniti homines gignunt alios. Non ergo ideo dicitur pater quia ingenitus. Idẽ cùm de deo patre vtrũque dicitur, alia notio est quia intelligitur genitor, alia qua ingenitus. Genitor enim dicitur ad genitum,id est,filium. Cũ verò ingenitus dicitur,non quid sit,sed quid non sit ostenditur.Hoc exemplis planum faciendum est. Quòd dicitur ingenitus,hic ostenditur quòd non sit filius: sed genitus & ingenitus commodè dicitur, filius autem Latinè dicitur: Sed vt dicatur, in filius, nõ admittit loquẽdi consuetudo: nihil tamen intellectui demitur si dicatur, non filius:quemadmodum etiam si dicatur nõ genitus pro eo quòd dicitur ingenitꝰ, nihil aliud dicitur. Ideo non est in rebus considerandum quid vel sinat vel non sinat dici vsus sermonis nostri, sed quis rerũ ipsarum intellectus eluceat. Non ergo iam tantùm dicamus ingenitum, sed etiam non genitum,quod tantum valet. Nunquid ergo aliud dicimus,q̃ non filiũ? Negatiua porrò particula non,id efficit,vt quod sine illa relatiuè dicitur, eadẽ præposita,substantialiter dicatur:sed id tantum negatur quod siue illa aiebatur: sicut in aliis prædicamentis cùm dicimus homo est, substantiã designamus.Qui ergo dicit non homo est,non aliud genus prædicamenti enunciat, sed tantum illud négat. Sicut ergo secundum substantiã aio, homo est: sic secundũ substantiam nego,cùm dico,non homo est. At si tantũ valet quod dicitur genitus,quantum valet quod dicitur filius:tantũdem ergo valet quod dicitur non genitus, quantum valet quod dicitur non filius. Relatiuè autem negamus dicendo, non genitus.Ingenitus porrò quid est,nisi non genitus?Non

dicuntur de deo secundũ relationem seu proprietatem nõ personalẽ, quæ est innascibilitas.

Cap.6. De ingenito plana assignatio.s. q̃ relatiuè dicitur & alia est nõ tiõ qua dicitur ingenitus,alia qua pater. Eodẽ ca.

Li.5.c.7.

Quod tãtum valet non genitus quãtũ ingenitus, & tãtũdem non filius.

Li & ca. eisdem.

ergo receditur à relatiuo prædicamento, cùm ingenitus dicitur. Sicut enim genitus non ad se dicitur, sed quòd ex genitore sit: ita cũ dicitur ingenitus, non ad se dicitur, sed quòd ex genitore non sit ostẽditur: vtrunq; tamen relatiuè dicitur. Quod autem relatiuè pronunciatur, non indicat substantiã. Quanuis ergo diuersum sit genitus & ingenitus, non tamen indicat diuersam substantiam: quia sicut filius ad patrem, & non filius ad non patrem refertur: ita genitus ad genitorem, & non genitus ad non genitorem referatur necesse est. Ecce euidenter ostendit quòd ingenitus relatiuè dicitur, & de solo patre accipitur. Alia notio est qua dicitur ingenitus, alia qua pater. Atque tantùm valet cùm dicitur ingenitus, quantùm non genitus, vel non filius.

Li. & ca. eisdem.

An sicut solus pater dicitur ingenitus, dici debeat non genitus vel non filius. B

Ideo solet quæri, Vtrum sicut solus pater dicitur ingenitus, ita ipse solus debeat dici non genitus, vel non filius: vt nec etiam spiritus sanctus possit dici non filius, vel non genitus. Quibusdam videtur quòd pater solus debeat dici non genitus vel non filius: spiritus verò sanctus sicut non dicitur ingenitus, ita (inquiunt) non est dicendus non genitus vel non filius. Debet quidem dici & credi spiritus sanctus non esse genitus vel non esse filius: sed non debet dici esse non genitus vel non filius. Aliis autem videtur, quòd cùm spiritus sanctus non possit dici ingenitus, potest tamen dici non genitus vel non filius. Quòd autem August. suprà ait, tantùm valere cùm dicitur, ingenitus, quantùm cùm dicitur non genitus vel non filius, etymologiam nominis ostendendo eum hoc dixisse dicunt, non ratione prædicationis.

Opinio quorũdã.

Aliorũ opinio.

Quæ sit proprietas secundum quam dicitur pater ingenitus. C

Si autem vis scire quæ sit proprietas, secundum quam dicitur pater ingenitus, audi Hilarium ipsam vocantem innascibilitatem, in 4. libro de Trinit. ita aientem, Est vnus ab vno, scilicet ab ingenito genitus, proprietate videlicet in vnoquoque & originis & innascibilitatis. Significata ergo scripturis personarum intelligentia, & distincto innascibilitatis natiuitatisq; sensu, solitarius deus non est opinandus. Discretio ergo vel distinctio personarum in scripturis posita est, in nullo autem naturæ distinctio.

Nõ longè à fine lib.

Arriani nitebantur probare alterius substantiæ patrem, alterius filium, quia ille ingenitus, iste genitus: quibus respondens Ambrosius dixit se hoc nomen in scripturis non legisse, diuinis. D

Illud etiam taceri nõ oportet, quòd Arriani ex eo probare nitebantur alterius substantiæ esse patrem, alterius filium: quia ille ingenitus, & iste genitus dicitur, cùm diuersum sit esse ingenitum, & esse genitum. Vnde Ambro. eorũ quæstioni respondẽs, dicit, se in diuinis scripturis hoc nomẽ, scilicet ingenitus, non legisse, ita inquiens in lib. de incarnationis dominicæ sacramento, Cùm dudum audierint quidã, dicẽtibus nobis, filium dei qui generatus est, patri qui genuit inæqualẽ esse nõ posse, quãuis ille generatus sit, iste genuit: quia essentia vel generatio est naturæ, aduersus quidem illã quẽstionem vocẽ sibi arbitrantur occlusam, sed tergiuersatione damnabili in eodem loco vestigium vertunt, vt putẽt mutationem fieri quæstionis mutatione sermonis dicẽtes, Quomodo possunt esse ingenitus & genitus vnius naturæ atq; substãtiæ? Ergo vt respondeã mihi propositæ quæstioni, Primò omnium in diuinis scripturis ingenitus nusquam inuenio, non legi, non audiui. Cuius ergo mutabilitatis sunt homines huiusmodi, vt nos dicant ea vsurpare quæ non sunt scripta: cũ ea quæ sunt scripta dicamus, & ipsi obiiciant quod scriptum non sit? Nónne ipsi sibi aduersantur, & authoritatem calumniæ suæ derogant? Attende lector, quoniã hoc nomine ingenitus nolebat vti Ambrosius propter hæreticos. Ita & nos subticere quædam oportet propter calumniantium insidias, quæ catholicis ac piis lectoribus securè credi possunt. Sunt etenim quædã, quæ nõ tantæ sunt religionis & authoritatis, vt eis non oporteat semper confitendo ac recipiendo inseruire, verùm silentio aliquando præteriri queũt: nec illius tamen sunt peruersitatis, quin (cùm opportunum fuerit eis) vti liberum habeamus.

Cap. 8. In com. 2.

An diuersum sit esse patrem & esse filium. E

Præterea quæri solet, cùm suprà dictum sit, quia aliud est dicere ingenitum, aliud patrem, & quòd diuersum

Paragr. 1 huius dist. Au. li. 5. de tri. c. 6.

Responsio vbi dicit esse diuersum esse patrẽ & esse filiũ: sed nõ patrẽ esse, et filiũ esse.

sit genitus & ingenitus: vtrum similiter diuersum sit esse patrem & esse filium, an idem. Ad quod dicimus, quia ex eodẽ sensu quo dicitur diuersum genitus & ingenitus, & quo dicitur non esse idem dicere genitum & ingenitum, potest dici non esse idem, sed diuersum, esse patrem, & esse filium, vel esse spiritum sanctum: quia non ea notione pater est pater, qua filius est filius, vel qua spiritus sanctus est spiritus sanctus. Ideóque ex hoc sensu concedimus, quòd aliud est esse patrem, & aliud est esse filium: quia alia notio est, qua pater est pater, alia qua filius est filius. Sed si transponas, vt dicas, aliud est patrem esse, aliud filium esse, variatur intelligẽtia: & ideo nõ cõceditur. Est enim sensus talis acsi dicatur, aliud est quo pater est, non quidem pater, sed est aliud quo filius est, non quidem filius, sed est: quod penitus falsum est. Eo enim pater est, quo pater deus est, id est, per essentiam vel naturam: at filius eo deus est, quo pater deus est. Eo ergo

Cap. 5.

filius est, quo pater est, & ita idem est patrem esse quod filium esse: sed non est idem esse patrem, & esse filium. Vnde Aug. in 5. lib. de Trin. ait, Quãuis diuersum sit esse patrem & esse filium, non est tamen diuersa substantia: quia nõ hoc secundum substantiam dicitur, sed secundum relatiuum: quod tamen relatiuum non est accidens, quia non est mutabile. Ecce diuersum esse dicit, esse patrem & esse filiũ, quod iuxta rationem prædictam accipi oportet: quia scilicet alia notio est qua est pater, alia qua est filius. Non enim secundũ essentiam pater, dicitur pater: vel filius, filius: sed secundum relationem.

Quomodo dicatur sapientia genita vel nata, an secundum relationem, an substantiam. F

Sciendũ quoq; est, quòd sicut solus filius dicitur

Cap. 2.

verbum vel imago, ita etiam ipse solus dicitur sapientia nata vel genita. Et ideo quæritur vtrum hoc relatiuè dicatur: & si relatiuè dicitur, an secundum eandem relationem qua dicitur verbum & imago. De hoc Augu. in 7. lib. de Trinit. ita ait, Id dici accipiamus cum dicitur verbũ, ac si dicatur nata sapientia, vt sit filius & imago. Et hæc duo cùm dicuntur, id est, nata sapientia, in vno eorum, eo quòd est nata, & verbum & imago & filius intelligatur. Et in his omnibus nominibus non ostendatur essentia, quia relatiuè dicuntur. At in altero quod est sapientia, etiam essentia demonstretur, quoniam & ad se dicitur: seipsa enim est sapiens, & hoc est eius esse quod sapere: vnde pater & filius simul vna sapientia, quia vna essentia. Caue lector qualiter hoc intelligas, quod hîc dicit Augu. Videtur enim dicere, quòd cùm dicitur nata sapientia, ibi sapientia essentiam significet, & nata relationem notet. Quod si ita est, cogimur dicere essentiam diuinam esse natam: quod superioribus repugnat. Sed ad hoc dicimus, quòd in altero, id est, in eo quòd nata est, eadem notio intelligatur: quæ notatur cùm dicitur verbum & imago. In altero verò, scilicet sapientia, demonstratur essentia, id est, demonstratur quòd filius sit essentia, quia sapiẽtia secundum essentiam dicitur. Et ideo cùm dicitur nata sapientia, intelligitur quòd ipse qui natus est, essentia est: ibi tamen sapiẽtia nõ pro essentia, sed pro hypostasi facit intelligẽtiam: vt sicut quando dicitur verbum vel filius, intelligitur hypostasis cum sua proprietate. Item cùm dicitur nata sapientia, idem intelligitur, id est, genita hypostasis. Ideo vigilanter ait idem esse intelligendum cùm dicitur verbum, & cùm dicitur nata sapientia, id est, eadem relatio eademque hypostasis, cui inest illa proprietas. Et ex hoc adiuuatur illud ꝙ superiùs diximus, scilicet cùm dicitur pater vel filius vel spiritus sanctus, non tantum illæ proprietates significantur: vt cùm dicitur paternitas, filiatio: sed etiam hypostasis cum suis proprietatibus.

Qualiter intelligẽd. sint pmissa verba Augustini. Distin. 5.

Quõ dicatur sapiẽtia genita vel nata, & an secundũ relationem, an secũdũ substãtiã, Dist. 27. litera C.

Quòd imago aliquando dicitur secundum essentiam. G

Illud etiam sciri oportet, quia cùm suprà dictũ sit imaginem relatiuè dici de filio, sicut verbum vel filius interdum tamen reperitur secundum substantiam dici. vnde Augu. in lib. de fide ad Petrum dicit, ꝙ vna est sanctæ trinitatis essentialiter diuinitas & imago, ad quam factus est homo. Hilarius etiam in 5. lib. de Trinit. ait, homo fit ad cõmunem imaginem. Nomen non discrepat, natura non differt. Vna est enim, ad quam homo creatus est, species. Ex his verbis ostenditur ꝙ imago aliquando essentiæ intelligentiam facit: & tunc ad se dicitur, & non relatiuè.

Dist. 27.

Cap. 1.

Nõ longè à principio libri.

Universidad de Deusto
Biblioteca

DE PRINCIPIO, QVOD RELATIVE DICITVR, ET MVLTIplicem notat relationem.

Distinct. XXIX.

De hiis q̃ ꝓprie & æternaliter dicuntur de deo ſecũdũ relationem ſeu ꝓprietatem nõ perſonalẽ, q̃ eſt cõis ſpiratio ſignata per hoc nomẽ principiũ. Cap. 20.

A EST prætereà aliud nomen multiplicem notans relationem, ſcilicet principium. Dicitur enim principium ſemper ad aliquid: & dicitur pater principium, & filius principium, & ſpiritus ſanctus principiũ: ſed differenter. Nã pater dicitur principium ad filium, & ad ſpiritum ſanctum. Vnde Augu. in 4. lib. de Trinit. ait, Pater eſt principium totius diuinitatis, vel ſi meliùs dicitur, deitatis: quia ipſe à nullo eſt. Nõ enim habet de quo ſit vel de quo procedat, ſed ab eo & filius eſt genitus, & ſpiritus ſanctus procedit. Nõ ergo dicitur principium totius deitatis, quod vel ſui, vel diuinæ eſſentiæ principium ſit: ſed quia principium eſt filij, & ſpiritus ſancti, in quibus ſingulis tota diuinitas eſt. Filius ad ſpiritum ſanctum dicitur principium. Spiritus verò ſanctus non dicitur principium niſi ad creaturas: ad quas pater etiam dicitur principium, & filius, & trinitas ipſa ſimul, & ſingula perſonarum principium dicitur creaturarum. Pater ergo principium eſt ſine principio: Filius principium de principio: Spiritus ſanctus principium de vtroque, id eſt, de patre & filio.

Quòd ab æterno pater eſt principium, & filius, ſed ſpiritus ſanctus non: imò cœpit eſſe principium. B

Quõ filiꝰ et ad quid dicatur ꝓncipiũ et ſpiritꝰ ſanctꝰ et etiã Trinitas.

ET pater ab æterno principium eſt filij, & pater & filius principium ſpiritus ſancti: quia filius eſt à patre, & ſpiritus ſanctus ab vtroque. Spiritus verò ſanctus non ab æterno principium eſt, ſed eſſe cœpit: quia non dicitur principium niſi ad creaturas. Cùm ergo creaturæ eſſe cœperunt, & ſpiritus ſanctus eſſe cœpit principiũ earum. Ita etiam pater & filius eſſe cœpit cum ſpiritu ſancto vnum principium creaturarum: quia creaturæ eſſe cœperunt à patre & filio & ſpiritu ſancto: & dicuntur hi tres, non tria, ſed vnum principium omnium creaturarum: quia vno eodémq; modò principium rerum ſunt. Non enim aliter ſunt res à patre, & aliter à filio, ſed penitus eodem modo. Ideo Apoſtolus intelligens hanc trinitatem eſſe vnum principium rerum ait, Ex ipſo, per ipſum, & in ipſo ſunt omnia. Cùm verò audimus

Quõ hi tres ſunt creaturæ principiũ.

Rom. 11. d

omnia eſſe ex deo, vt ait Aug. de natura boni, omnes vtique naturas intelligere debemus, & omnia, quæ naturalia ſunt. Non enim ex ipſo ſunt peccata, quæ naturã non ſeruant, ſed vitiant, quæ ex voluntate peccantium naſcuntur. Omnium ergo quæ naturaliter ſunt, vnum principium eſt pater cũ filio & ſpiritu ſancto: & hoc eſſe cœpit. Ab æterno autem pater principium eſt filij generatione, & pater & filius vnum principium ſpiritus ſancti. Vnde Aug. in 5. lib. de Trinit. ait, Dicitur relatiuè pater, idemq; relatiuè dicitur principiũ. Sed pater ad filium dicitur, principiũ verò ad omnia quę ab ipſo ſunt. Et principiũ dicitur filius. Cùm enim diceretur ei, Tũ quis es? Reſpondit, Principium, qui & loquor vobis. Sed nũquid patris principium eſt? imò creatorem ſe voluit oſtẽdere, cum ſe dixit eſſe principium: ſicut & pater principiũ eſt creaturæ, quia ab illo ſunt omnia. Cùm verò dicimus & patrem principium, & filium principium, non duo principia creaturæ dicimus: quia pater & filius ſimul ad creaturã vnũ principiũ eſt, ſicut vnus creator. Si autem quicquid in ſe manet & gignit vel operatur aliquid, principiũ eſt eius rei quã gignit, vel eius quam operatur: non poſſumus negare etiam ſpiritum ſanctum rectè dici principium: quia non eum ſeparamus ab appellatione creatoris: quia ſcriptum eſt de illo, q̃ operetur: & vtique in ſe manens operatur. Non enim in aliquid eorũ quæ operatur ipſe, mutatur & vertitur. Vnũ ergo principiũ ad creaturam cũ patre & filio eſt ſpiritus ſanctus, nõ duo vel tria principia. Ecce apertè oſtendit Aug. patrẽ & filium & ſpiritum ſanctum eſſe vnum principiũ rerum creatarum, id eſt, vno eodémq; modo eſſe principium: & illum modũ ſatis aperit: quia ſcilicet operãtur omnia, & quia ſimiliter operantur hi tres, ideo vnum principium eſſe dicuntur.

Quõ accipiendũ ſit omnia eſſe ex deo.

Tomo 6. cap. 29. einſdẽ lib. Cap. 13.

Quòd pater ab æterno eſt principiũ filij: & pater & filius ſpiritꝰ ſancti.

Ioan. 8. c

1. Co. 12. b Li. & ca. eiſdem.

Hic oſtendit quomodo pater ſit principium filij, & ipſe & filius principium ſpiritus ſancti. C

DEinde in eodem libro continuè oſtendit quomodo pater dicatur principium ad filium, & ad ſpiritum ſanctum ipſe & filius, dicens ideo eſſe patrem principium filij, quia genuit eum: & patrem & filium eſſe principium ſpiritus ſancti: quia ſpiritus ſanctus procedit vel datur ab vtroque. ait enim ita, Si gignens ad id quod gignitur,

principium est, pater ad filium principium est, quia genuit eum. Vtrum autem & ad spiritum sanctum principium sit pater, quia dictum est, de patre procedit, non parua quæstio est. Quod si ita est, non iam principium eius tantùm erit rei quam gignit vel facit, sed & eius quam dat, & quæ procedit ab ipso. Si ergo quod datur vel quod procedit, principium habet à quo datur vel procedit, fatendum est patrem vel filium vnum principium esse spiritus sancti, non duo principia. Sed sicut pater & filius ad creaturam relatiuè vnus creator & vnus dominus dicitur, sic relatiuè ad spiritum sanctũ vnum principium. Ad creaturam verò pater & filius & spiritus sanctus vnum principium sunt, sicut vnus creator, & vnus dominus. Ecce habes quod pater principium filij dicitur, quia genuit eũ. qua ergo notione est pater, ea principiũ filij dicitur, id est, generatione: secundum quam etiam dicitur author filij. Vnde Hilarius in 4. lib. de Trin. ita ait, Ipso quo pater dicitur, eius quem genuit author ostenditur: id no men habens, quod neque ex alio profectum intelligatur, & ex quo is qui genitus est substitisse doceatur. Nouit ecclesia vnum innascibilem deum: nouit vnigenitum dei filium. Cõfitetur patrem ab origine liberum: confitetur & filij originem ab initio, non ipsum ab initio, sed ab initiabili: non per seipsum, sed ab eo qui à nemine est, natum ab æterno, natiui tatem scilicet ex paterna æternitate sumentem. Edita est hîc fidei professio, sed professionis ratio nondum exposita est: ait, filij originem esse ab initio, & non ipsum esse ab initio, sed ab initiabili. Hoc vtique subdens determinauit quomodo acceperit initium, inquiens originem filij esse ab initio: ac si diceret, Non ita intelligas originem filij esse ab initio, quasi ipse filius habeat initium: sed quia ipse est ab initiabili, id est, à patre, à quo sunt omnia. Nam licet filius sit principium de principio, non est tamen concedendum quòd filius habeat principium. Cúmque filius sit principium de principio, & pater principium non de principio, non est principium de principio, principium sine principio: sicut filius non est pater: neque tamen duo principia, sed vnum: sicut pater & filius, non duo creatores, sed vnus creator.

Aug. li. 5. de Tri. Cap. 14.

Ex his colligitur q̃ pater est principium filij quo pater, generatiõe scilicet, et eodẽ etiã autho. filij.

Nõ longe à li. principio.

Nota q̃ dicit filiũ nõ esse ab initio sed initiabili.

Aperit ex quo sẽsu illa dixerit. Hilarius.

Cùm pater & filius sint vnum principium spiritus sancti, quæritur an eadem notione. D

Vnum autem principium sunt pater & filius non tantùm creaturarũ, vt dictum est suprà: sed etiam spiritus sancti: ideo quæri solet, vtrũ eadem notione pater sit principiũ spiritus sancti, & filius: an sit alia notio, qua pater dicatur prĩcipiũ spiritus sancti: & alia qua filius. Ad quod dicimus, cum pater dicatur principium spiritus sancti, & filius, quia spirit⁹ sanctus procedit vel datur ab vtroque: nec aliter procedit vel datur à patre quàm à filio: sanè intelligi potest patrẽ & filiũ eadem relatione, vel notione principium dici spiritus sancti. Si verò quæritur quæ sit illa notio, quam ibi notat principium. Nomen eius non habemus: sed nõ est ipsa paternitas vel filiatio: imò notio quædã patris est & filij, qua ab ęterno pater & filius vnum principium est spiritus sancti. Donator autem (vt prædictum est) dicitur pater vel filius ex tempore, sicut spiritus sanctus datum vel donatum.

Respõsio.

Quæritur quæ sit notio qua pater & filius dicitur principiũ spũs sancti. Dist. 26.

DE HIS QVAE TEMPORALITER DE DEO DICVNTVR ET RELATIVE SECVNDUM ACCIDENS, QUOD NON DEO, SED CREATURIS ACCIDIT.

Distinct. XXX. A

Sunt enim quædam quæ ex tempore de deo dicuntur, eique temporaliter conueniunt sine sui mutatione: & relatiuè dicuntur secundum accidens, nõ quòd accidit deo, sed quòd accidit creaturis: vt creator, dominus, refugium, datũ, vel donatũ, & huiusmodi. De his Augustin. in 5. lib. de Tri. Cap. 13. Cap. 16. a ait. Creator relatiuè dicitur ad creaturam, sicut dominus ad seruum. Item, Non aliquem moueat quòd spiritus sanctus cùm sit coæternus patri & filio, dicitur tamen aliquid ex tempore: veluti hoc ipsum quod donatum diximus. Nam sempiternè spiritus sanctus est donum, temporaliter autem donatum. Et si dominus non dicitur, nisi cùm habere incipit seruum, etiam ista appellatio relatiua ex tẽpore est deo. Non enim sempiterna creatura est, cuius ille dominus est: ergo dominum esse non sempiternum habet, ne cogamur etiam creaturam sempiternam dicere: quia ille sempiternè nõ dominaretur, nisi etiam ista sempiternè famularetur. Si-

De his q̃ propriè tẽporaliter dicuntur de Deo.

Ibidem.

cùt autem non potest esse seruus qui non habet dominum, sic nec dominus qui non habet seruum.

Oppositio quòd non ex tempore sit dominus, quia est dominus temporis quòd non est ex tempore. B

Sed hic aliquis dicet, quòd non ex tempore competit deo hæc appellatio quæ dicitur dominus, quia non est tantum dominus rerum qua ex tempore cœperunt, sed etiam illius rei quæ non cœpit ex tempore, id est, ipsius temporis, quod non cœpit ex tempore, quia non erat ante tempus, quàm inciperet: & ideo non cœpit esse dominus ex tẽpore, Ad quod dici potest, quia licet non cœperit ex tempore dominus esse tẽporis, cœpit tamen esse dominus tẽporis: quia non semper fuit tempus: & ipsius hominis ex tempore cœpit esse dominus. De hoc Aug. in eodem libr. cõtinuè ita ait, Quisquis extiterit qui æternum deum solùm dicat, temporà verò non esse æterna propter varietatem & mutabilitatem: sed tamen ipsa tempora non in tempore esse cœpisse, quia non erat tempus antequàm tempora inciperent: & ideo non in tempore accidere deo vt dominus esset, quia ipsorũ temporum dominus erat, quæ vtique non in tempore esse cœperunt: quid respondebit de homine qui in tempore factus est cuius vtique dominus non erat antequàm esset? Certè vt dominus hominis esset, ex tempore accidit deo: & vt omnis amoueatur controuersia, certè vt tuus dominus esset vel meus, qui modò esse cœpimus, ex tempore habuit. Quomodo ergo obtinebimus nihil secundum accidens dici de deo, nisi quia ipsius naturæ nihil accidit quo mutetur? vt ea sint accidentia relatiua, quæ cum aliqua mutatione rerum de quibus dicuntur, accidunt: sicut amicus relatiuè dicitur. Nõ enim amicus esse incipit, nisi cum amare cœperit. Fit ergo aliqua mutatio voluntatis, vt amicus dicatur. Nummus verò cum dicitur precium, relatiuè dicitur, nec tamen mutatus est cum esse cœperit precium, nec cum dicitur pignus & huiusmodi. Si ergo nũmus potest nulla sui mutatione toties dici relatiuè, vt neque cùm incipit dici: neque cùm desinit, aliquid in eius natura vel forma qua nũmus est, mutationis fiat: quantò faciliùs de illa incommutabili dei substantia debemus accipere, quòd ita dicatur relatiuè aliquid ad creaturam, vt

Responsio quãdo tẽpus cœpit, de° cœpit esse dominus, nec ante tẽpus fuit dominus, sed cũ tẽpore, nõ ex tẽpore vel in tẽpore, quia nõ ante fuit quã ipse dominus sed simul. Quæ intelligẽdũ sit nihil dici de deo secũdũ accidẽs per similitudinẽ ostẽditq; pòt de° dici quod ante nõ dicebatur sine sui mutatione.

quanuis temporaliter incipiat dici, non tamen ipsi substantiæ dei accidisse aliquid intelligatur, sed illi creaturæ ad quã dicitur. Qualiter etiam refugium nostrum dicitur: Refugiũ enim nostrum dicitur deus: relatiuè ad nos enim refertur: & tũc refugium nostrum sit cùm ad eum refugimus. Nunquid tunc fit aliquid in eius natura, quod antequàm refugeremus ad eum, non erat? In nobis ergo fit aliqua mutatio, qui ad eũ refugiendo efficimur meliores: in illo autem nulla. Sic & pater noster esse incipit, cùm per eius gratiam regeneramur, qui dedit nobis potestatem filios dei fieri. Substãtia ergo nostra mutatur in melius, cũ filij eius efficimur. Similiter & ille pater noster esse incipit, sed nulla sui cõmutatione substantiæ. Quod ergo temporaliter dici incipit deus, quod anteà non dicebatur, manifestum est relatiuè dici: non tamen secundum accidens dei, quòd aliquid ei acciderit: sed planè secundum accidens eius ad quod dici aliquid deus incipit relatiuè. Ex his apertè ostenditur, quòd quædam de deo temporaliter dicuntur relatiuè ad creaturas sine mutatione deitatis, sed non sine mutatione creaturæ: & ita accidens est in creatura non in creatore: & appellatio qua creatura dicitur relatiuè, ad creatorem relatiua est, & relationem notat quæ est in ipsa creatura. Appellatio verò illa qua creator relatiuè dicitur ad creaturam, relatiua quidem est, sed nullam notat relationem quæ sit in creatore.

Psal. 9.b Quòd de° dicitur refugium relatiuè & ex tẽpore sine sui mutatiõe. Quòd pater dicitur relatiuè. Ioan.1.b Sũmatim prædictorum intelligentiam perstrigit.

Hic soluitur quæstio, qua quærebatur, vtrum spiritus sanctus dicatur datum relatiuè ad se, cùm ipse sit det se. C

Hic potest solui quæstio superiùs proposita, vbi quærebatur, cùm spiritus sanctus datum dicatur vel donatum (quod autem datur, refertur & ad eum qui dat, & ad illum cui datur) & cùm spiritus sanctus det seipsum, vtrum ad seipsum relatiuè dicatur, cùm dicitur dari vel donari. Cui quæstioni respondentes, dicimus spiritum sanctum dici datum vel donatum relatiuè & ad dantem, & ad illũ cui datur. Dans autem siue donator, est pater cum filio & spiritu sancto. Nec tamen dicimus spiritum sanctum referri ad se, sed appellatio dati vel donati refertur & ad dantem & ad recipientem: quia non potest aliquid dici datum, nisi ab aliquo, & alicui detur. Cùm autem spiritus sanctus dari à se

Di.18.li. L. & M

Solutio.

vel datus à se dicitur, relatiuè quidem dicitur ad illum cui datur, & est appellatio relatiua: & in illo cui dicatur mutatio fit, non in dante.

QVOMODO DICATVR FILIVS AEQVALIS PATRI AN SECVNdum substantiam, an secundum relationem: ita & similis.

Distinct. XXXI. A

De significatione relationum quæ communiter & æternaliter de Deo dicuntur, vt similis & æqualis. Lib. 3. non longè à fi. li. Cap. 6.

PRAETEREA considerari oportet, cùm tres personæ coæquales sibi sint, vtrum relatiuè hoc dicatur, an secundum substantiam: & si relatiuè, vtrum secundum relationem, an secundum essentiam consideranda sit æqualitas: deinde quid sit ipsa æqualitas. Ad quod dicimus, quia sicut simile nihil sibi est, similitudo enim (vt ait Hilarius) sibiipsi non est: ita & æquale aliquid sibi non dicitur: ac per hoc sicut simile, ita & æquale relatiuè dicitur. Dicitur ergo relatiuè filius æqualis patri, & vtrique spiritus sanctus. Est tamen æqualis patri filius, & vtrique spiritus sanctus, propter summam simpliciratem essentiæ & vnitatem. AEqualis est ergo filius patri secundum essentiam, non secundum relationem. Vnde Augustinus. 5. lib. de Tri. ait, Quærimus secundum quid æqualis sit patri filius, non secundū hoc quòd ad patrē dicitur filius, æqualis est patri. restat ergo vt secundum id æqualis sit, quod ad se dicitur. Quicquid autem ad se dicitur, secundum substantiam dicitur. restat ergo vt secundū substātiam sit æqualis, eadem ergo est vtriusque substātia. Item in 6. lib. Satis est videre nullo modo filiū æqualem esse patri, si in aliquo, scilicet quòd pertineat ad significandam eius substantiam, inæqualis inuenitur. In omnibus ergo æqualis est patri filius, & est eiusdem substantiæ. AEqualis est etiam spiritus sanctus patri & filio, & in omnibus æqualis propter summam simplicitatem illius substantiæ. Ex his perspicuum fit, quòd secundum substantiam filius est æqualis patri, & vtrique spiritus sanctus, & appellatio tantum relatiua est. AEqualitas ergo patris & filij non est relatio vel notio, sed naturalis vnitas & identitas.

Cap. 4. 5.

Quid sit æqualitas.

Hic quomodo dicatur similis, & quid sit similitudo. B

Hoc idem etiam dicimus de simili & similitudine.

Cùm enim dicitur filius similis patri, relatiuè quidē dicitur: sed similis est patri propter vnitatem essentiæ. Est ergo appellatio tantū relatiua, similitudo verò indifferens essentia. Vnde quibusdam non indoctè videtur nomine æqualitatis vel similitudinis non aliquid poni, sed remoueri: vt ea ratione dicatur filius æqualis patri, quia nec maior est eo, nec minor & hoc propter vnitatem essentiæ. Ita & similis dicitur, quia nec diuersus, nec alienus, nec in aliquo dissimilis. & hoc propter essentiæ simplicitatem. Non ergo secundum quòd filius est genitus à patre, æqualis vel inęqualis est patri, nec similis secundum substantiam.

Quibusdā videtur q̄ nōīe æqualitatis vel similitudinis nō ponitur aliquid sed remouetur.

De sententia sancti Hilarij, qua in trinitate personarum propria ostendit. C

Non est igitur hic prætermittēdum, quòd vir illustris Hilarius proprietates personarum assignans, dicit in patre esse æternitatem, speciem in imagine, vsum in munere: quæ tantæ difficultatis sunt verba, vt in eorum intelligentia atque explanatione vehementer laborauerit Augustinus. vt ipse ostendit in 6. libr. de Trini. ita dicens, Quidam cùm vellet breuissimè singularum in trinitate personarum insinuare propria: AEternitas est, inquit, in patre, species in imagine, vsus in munere. Et quia non mediocris authoritatis in tractatione scripturarum & assertione fidei vir extitit, (hęc enim Hilarius in libris suis posuit) horum verborum, id est, patris, & imaginis, & muneris, æternitatis, speciei, & vsus, abditam scrutatus intelligentiam, quantum valeo, non eum secutum arbitror in æternitatis vocabulo: nisi quòd pater non habet patrem de quo sit: filius autem de patre est vt sit, atque vt illi coæternus sit. Imago enim, si perfectè implet illud cuius imago est, ipsa coæquatur ei, non illud imagini suę in qua imagine speciem nominauit. Credo propter pulchritudinem, vbi tanta est congruentia & prima æqualitas, & prima similitudo nulla in re dissidens, & nullo modo inæqualis, & nulla ex parte dissimilis: sed ad identitatem respondens ei cuius imago est: vbi est prima & summa vita: cui nō aliud viuere & aliud esse, sed idem & primus ac summus intellectus: cui non est aliud viuere & aliud intelligere, sed idem hoc vnum tanquam verbum perfectum: cui non de-

Hilarius li. 2. de Trini.

Cap. 10. Ex Aug. li. de Tri. Cap. 15. Cap. 3. Hilar. li. de synodis nō longè à principio. Imago ea ad quē imaginatur species indifferēs est. Neq; enim ipse sibi quisq; imago est, sed eum cuius

imago necesse est vt imago demonstret. Imago ergo est rei ad rē coæquādā & imaginata & discreta similitudo. Est ergo pater, est etiā filius: quia imago patris & filius, & quia imago est, vt rei imago sit, speciem necesse est & naturam & essentiam se cundum q̄ imago est, ꝛ se habeat authoris. Dist. 26. 27. & 28 Aug. ibi.

sit aliquid : & ars quædam omnipotentis & sapientis dei plena omnium rationum viuentium incommutabilium: & omnes vnum in ea: sicut ipsa vnum de vno cum quo vnum : ibi nouit omnia deus quæ fecit per ipsam.

Hic de spiritu sancto quare vsus dicatur. D

Est autem ineffabilis quidam complexus patris & imaginis, qui nō est sine perfruitione, sine charitate, sine gaudio. Illa ergo dilectio, delectatio, fœlicitas, vel beatitudo (si tamen aliqua humana voce dignè dicitur) vsus ab illo appellata est breuiter, & est in trinitate spiritus sanctus non genitus, sed genitoris genitique suauitas, ingeniti largitate atque vbertate perfundens omnes creaturas pro captu earū. Itaque illa tria & à se inuicem determinari vidētur, & in se infinita sunt. Qui videt hoc vel ex parte, vel per speculū in ænigmate, gaudeat cognoscens deum, & gratias agat. Qui verò non videt, tendat per pietatem fidei ad videndum, non per cæcitatē ad calumniandū: quoniam vnus est deus, sed tamen trinitas. Ecce habes qualiter verba Hilarij præmissa accipienda sint, licet tantæ sint profunditatis, vt etiam adhibita expositione vix aliquatenus ea intelligere valeat humanus sensus: cùm & ipsa eorum explanatio, quam hîc Augustinus edidit, plurimum in se habeat difficultatis & ambiguitatis.

Quòd secundum hanc expositionem non distinguntur ibi proprietates personarum tres. E

Non enim secundum præmissam expositionē distinguntur hîc tres illæ proprietates superiùs assignatæ, sed ipsæ hypostases distinctæ ab inuicem monstrantur, æternitatis tamen nomine eadem videtur designata proprietas, quā notat hoc nomē, ingenitus. Sed videamus quid sit quod ait, Imago si perfectè implet, cuius imago est, ipsa coæquatur ei, non illud suæ imagini. Videtur enim dicere, quod filius qui est imago patris, patri coæquatur, non pater filio: cùm & filius dicatur æqualis patri in scriptura, & pater filio : sed filius hoc habet à patre vt sit æqualis, pater autem non habet à filio: & tamen filius plenè ac perfectè æqualis est patri, id est, imago ei cuius est imago.

Quare dicatur Hilarius propria personarum assignasse in verbis prædictis, cùm ibi non sint expressæ proprietates. F

Hilarius in li. de Synodis, Proposit. 26. Si quis innascibilē & sine initio dicat filiū quasi duos sine principio & duos innascibilia, & duo innata dicēs duos facit deos anathema sit. Caput quod est principiū omniū. Caput autē quod est principiū Christi deus, &c.

Propria ergo personarū in prædictis verbis assignasse dicitur Hilarius, quia relatiua nomina personarū posuit, scilicet, imaginis, & muneris: quæ relatiuè dicuntur de personis, & proprietates notat, quibus distinguntur personę. Ita enim dicitur spiritus sanctus munus relatiuè, sicut donū. Veruntamen ipsas proprietates aliis tribus nominibus non significauit, iuxtà prædictam Aug. expositionem nisi solo nomine æternitatis, quo non ipsam paternitatem, sed eam voluit intelligi notionem qua dicitur ingenitus.

Quòd eamdem personarum distinctionem notat Aug. aliis verbis sine expressione trium personarum. G

Illud etiam sciri oportet, quòd eamdem trium personarum distinctionē Aug. ostendere volens sine expressione illarum triū proprietatum superius commemoratarū, in 1. li. de doct. Christ. sic ait, In patre est vnitas, in filio æqualitas, in spiritusancto vnitatis æqualitatisq; cōcordia. Et hæc tria vnum, omnia propter patrem, æqualia omnia propter filium, connexa omnia propter spiritum sanctum. Itaq; pater & filius & spiritus sanctus & singulus quisq; horum deus est, & simul omnes vnus deus: & singulus quisque horū plena substantia est, & simul omnes vna substantia. Pater nec filius est, nec spiritus sanctus: & filius nec pater est nec spiritus sanctus: spiritus sanctus nec pater est, nec filius, sed pater tantùm pater, & filius tantùm filius, & spiritus sanctus tantùm spiritus sanctus. Eadem tribus æternitas, eadem incōmutabilitas, eadem maiestas, eadem potestas. In his verbis apertè insinuatur personarum trium distinctio.

Quare patri attribuatur vnitas, & filio æqualitas. H

Sed plurimos mouet quòd patri attribuit vnitatē, filio æqualitatem. Cùm enim vnitas dicatur secundum substantiam, non tantùm in patre est, sed etiam in filio & in spiritu sancto : & æqualitas vna est patris & filij & spiritus sancti. Cur ergo patri attribuitur vnitas, & filio æqualitas? Fortè eadem ratione attribuitur patri vnitas secundum Augustinum qua suprà eidem æternitas secundum Hilarium: quia videlicet pater ita est, vt ab alio nō sit, & quia filium genuit vnum secum deum, & spiritus sanctus ab eo procedit vnus cum eo deus. Vnitas ergo in patre esse dicitur, quia nec est aliquid

Universidad de Deusto
Biblioteca

aliud à quo sit. Non enim ab alio est, nec ab eo aliquis vel aliquid est ab æterno, quod vnum cum eo non sit: filius enim & spiritus sanctus vnum sunt cum patre. Vnde veritas ait, Ego & pater vnum sumus. *Ioan. 10. f*

Quare pater & filius dicantur esse vnum vel vnus deus, sed non vnus: quia res eiusdem naturæ rectè possunt dici vnum simpliciter esse, & cum additione: res verò diuersæ naturæ non possunt dici vnum, nisi dicatur quid vnum. I

Hìc dici oportet, quòd pater & filius & spiritus sanctus rectè dicũtur esse vnum & vnus deus, sed non vnus. Res enim duæ vel plures rectè possunt dici vnum esse, si sint vnius essentiæ, & earum vna sit natura. Vnus autem vel vna non potest dici de diuersis rebus, nisi addatur quid vnus vel vna: quo addito, rectè potest dici de rebus & vnius & diuersæ substãtiæ. Vnde Aug. in 6. lib. de Tri. sic ait, Nescio vtrum inueniatur in scripturis dictum, vnum sunt, quorũ est diuersa natura. Si autem & aliqua plura sunt eiusdem naturæ & diuersa sentiant, non sunt vnum inquantũ diuersa sentiunt. Cũ ergo sic dicitur vnũ, vt non addatur quid vnũ, & plura vnum dicuntur eadem natura atq; essentia: nõ dissidẽs neq; dissentiẽs significatur. Vnde Paulus & Apollo, qui & ambo homines erant & idẽ sentiebant, vnũ esse dicuntur, cùm dicitur: Et qui plãtat & qui rigat vnũ sunt. Cùm verò additur quid vnũ, potest significari aliquid ex pluribus vnum factũ, quanuis diuersa natura: sicut anima & corpus non possunt vtiq; dici vnũ, quid enim tã diuersum? nisi addatur vel subintelligatur quid vnum, scilicet vnus homo. vnde Apostolus, Qui adhæret, inquit domino, spiritus vnus est. Non dixit vnus est vel vnũ sunt, sed addidit, spiritus. Diuersi sunt enim natura spiritus hominis & spiritus dei, sed inhærẽdo fit spiritus hominis vnus spiritus cũ deo, quia particeps fit veritatis & beatitudinis illius. Si ergo de his quę diuersę substãtię sunt, rectè dicitur quòd sint vnus spiritus: quanto magis qui vnius substãtię sunt, rectè dicuntur vnus deus esse? Pater ergo & filius vnum sunt vtiq; secundum vnitatem essentiæ, & vnus deus. In quo & Arriana hæresis damnatur, quæ patrem & filium & spiritum sanctum, vt ait Augustin. in lib. de hęresib. non vult esse v-

Cap. 3.

1. Cor. 3. b

1. Cor. 6. d

Tomo 6. Articulo 46.

nius eiusdémq; substantię atq; naturę, vel vt expressiùs dicatur, essentiæ: quæ græcè dicitur vsia: sed filium esse creaturã. Necnon & Sabelliana, quæ, vt ait Aug. in eodem lib. dicebat Christum eundẽ ipsum & patrem & spiritũ sanctũ esse: vt esset trinitas nominũ sine subsistentia personarum. Vtranque pestẽ, vt ait Aug. super Ioannẽ, elidit veritas dicens, Ego & pater vnum sumus. Vtrũq; audi & aduerte, & vnum, & sumus: & à Charybdy & à Scylla liberaberis. Quòd enim dixit vnũ, liberat te ab Arrio: quòd dixit sumus, liberat à Sabellio. Si vnum, ergo nõ diuersum: si sumus, ergo pater & filius. Sumus enim non diceret de vno, nec vnum de diuerso. Erubescant ergo Sabelliani, qui dicunt ipsum esse patrem qui est filius, confundentes personas: qui & dicti sunt patripassiani, qui dicunt patrem fuisse passum. Arriani verò dicunt aliud patrem esse, aliud filiũ: non vnam substantiam, sed duas: patrem maiorẽ, filiũ minorem. Noli hoc dicere tu catholicæ. In medio ergo nauiga, vtrunq; periculosum latus deuita: & die, Pater pater est, & filius filius est: Alius pater, alius filius: sed non aliud, imò, hoc ipsum, quia vnus deus. Ecce ostensum est quare vnitas in patre esse dicatur, cùm tres illi vnum sint.

Eodẽ tomo articulo 41.

Tomo 6. Tract. 36.

Quare dicatur esse æqualitas in filio, cùm sit vna æqualitas trium. K

Nunc videamus quare æqualitas dicatur esse in filio, cum vna & summa æqualitas sit trium. Hoc ideo fortè dictum est, quia filius genitus est à patre æqualis gignenti, & dono quod ab vtroque procedit: & ideo illa tria dicuntur esse æqualia propter filium. Filius enim habet à patre, vt sit æqualis & spirituisancto: & spiritus sanctus ab vtroque habet, vt sit æqualis vtrique. Hoc autem sine assertionis supercilio & maioris intelligentiæ præiudicio dicimus, malentes in apertione tam clausorum sermonum peritiores audire, quàm aliquid aliis influere.

Quare in spiritu sancto dicatur esse vtriusque concordia vel connexio. L

Quòd autem in spiritu sancto dicitur esse vtriusque concordia, & per eum omnia connexa, facilior est intelligentia nobis præmissa ad mentem reuocantibus. Suprà enim secundũ authoritates sanctorum dictum est quòd spi- *Dist. 10.*

ritus sanctus amor est quo pater diligit filiũ, & filius patrẽ. Cap. II. Rectè ergo spiritus sanctus dicitur cõnexio vel concordia patris & filij, & per eum omnia connexa. Vnde Aug. in 5. lib. de Tri. Cõmunio quædã consubstantialis patris & filij est amborum spiritus sanctus. Idẽ in 6. lib. de Tri. Spiritus sanctus est summa charitas vtrunq; coniungens, nósque subiungens. Cap. 3.

VTRVM PATER VEL FILIVS SPIRITV SANCTO DILIGAT, CVM DILIGERE idem deo sit quod esse. Distinct. XXXII. A

Monet et soluit dubitationẽ ortam ex appropriatione qua Spiritui sancto appropriatur concordia ĩ fine præcedentis dist. ibi. Quod aũt in spiritu sancto.

HIC oritur quæstio ex prædictis deducta. dictum est enim suprà, atque sanctorum authoritatibus ostensum, ꝙ spiritus sanctus est cõmunio patris & filij, & amor quo pater & filius se inuicẽ diligunt. Ideo quæritur, vtrũ pater vel filius per spiritum sanctũ diligat. Quod vtiq; videtur oportere dici secũdum authoritates suprà positas: quibus ostenditur spiritum sanctum esse, quo genitus à gignẽte diligatur, genitorémq; suum diligat. Sed cõtrà, si pater vel filius dicatur diligere per spiritum sanctum, videtur esse per spiritum sanctum: quia nõ est aliud deo esse, & aliud diligere, sed idem: quia vt ait Aug. in 15. lib. de Trin. Quicquid secundum qualitates in illa simplici natura dici videtur, secũdum essentiam est intelligendum, vt bonus, magnus, immortalis sapiens, diligens, & huiusmodi. Ideóque si pater vel filius diligit per spiritũ sanctum, per ipsum spiritum esse videtur: nec; tantùm essentia sua diligit, sed etiam dono.

Hæc quæstio insolubilis est humanum superans sensum: in qua authoritates sibi occurrunt. B

Huic quæstioni, cũ altitudinẽ nimiæ profunditatis contineat, id solùm respondemus, quòd Aug. significare videtur, scilicet ꝙ pater & filius se diligant, & vnitatem seruent non solùm essentia sua, sed suo dono proprio: quod licet suprà positum sit, iterare tamen non piget, quia sic expedit. Ait ergo Augustinus in 6. lib. de Trin. ita: Manifestum est ꝙ non aliquis duorum est quo vterque coniungitur, qua genitus à gignente diligatur, genitorémque suum diligat, sintque nõ participatione, sed essentia sua, neque dono superioris alicuius, sed suo proprio seruantes vnitatem pacis. Ecce hic dicit quòd essentia sua & dono suo seruant vnitatem. Idẽ Cap. 5.

in 15. lib. de Trin. ait, In illa trinitate quis audeat dicere, patrẽ nec se, nec filium, nec spiritum sanctum diligere, nisi per spiritum sanctum? Hìc apertè ostendit, patrem non tantum per spiritum sanctum diligere: non autem simpliciter dicit patrem non diligere per spiritum sanctum.

Vtrum pater sit sapiens sapientia quam genuit, sicut diligit amore qui ab ipso procedit. C

Cap. 7. Cap. 1. 1. Cor. 1. d Aug. in lib. 83. q. 23 q. tomo. 4.

Præterea à diligenter inuestigari oportet, vtrum pater sapiẽs sit sapientia quam genuit, quæ tantùm filius est. Quod videtur à simili posse probari. Si enim pater diligit amore qui ab ipso procedit, cur non est sapientia vel intelligẽtia quã ipse genuit, sapit, vel intelligit? Hanc quæstionem vrgere videtur, vt ait Aug. in 6. lib. de Tri. quod scripsit Apostolus, dicens Christum dei virtutem & dei sapiẽtiam. Vbi quęritur, vtrum ita sit pater sapientiæ & virtutis suæ, vt hac sapientia sapiens sit, quam genuit, & hac virtute potens, quam genuit. Sed absit vt ita sit: quia si hoc est ibi esse quod sapere, genuit. Sed absit vt ita sit: quia si hoc est ibi esse quod sapere, non per illam sapientiã quã genuit sapiẽs dicitur pater: alioquin non ipsa ab illo, sed ille ab ipsa est. Si enim sapiẽtia quã genuit, causa est illi vt sapiẽs sit, etiam vt sit ipsa illi causa est, quod fieri non potest, nisi gignendo eũ aut faciendo, sed nec genitricem, nec conditricem patris vllo modo quisquam dixerit sapientiam. quid enim est insanius? Ergo pater ipsa sapientia est, qua sapiens est. Filius verò dicitur sapientia patris, & virtus patris: non quia pater per eum sit sapiens vel potens, sed quia filius sapientia & virtus est de patre sapientia & virtute. Ex his ergo patet quòd pater non est sapiens sapientia genita, sed seipso sapientia ingenita.

Cũ sapiẽs de° dicitur & sapiẽtia sapiẽs dicitur, sine qua eũ vel fuisse alĩquando vel esse posse nephas est credere: nõ participatione sapientiæ sapiens dicitur: sicut anima q̃ & esse & nõ esse sapiens põt: sed ꝙ ipsa eã genuerit quæ sapiẽs dicitur sapientia.

Vtrum filius sit sapiens sapientia genita vel ingenita. D

Post hæc quæri solet à quibusdã, vtrum filius sit sapiens sapientia genita, vel ingenita. Si enim non est sapiens sapientia genita, nec seipso sapiens est: si verò sapientia ingenita sapiens est, non videtur sapiens esse sapientia ingenita: & ita non videtur esse sapiens à patre, cum à patre habeat omnia. Ad quod dicimus, quòd vna est sapientia patris & filij & spiritus sancti, sicut vna essentia: quia sapientia in illius naturæ simplicitate est essentia: & tamen filius tantùm est sapientia genita, & pater tantùm est sa-

Aduerte lector, patrē dici sapiētē genita sapientia, quod aliis obuiat testimonijs.

pientia ingenita:& sapientia genita est de sapientia ingenita,vel à sapientia ingenita.Et cùm idem sit ibi esse quod sapientem esse,relinquitur vt sapientia genita sit sapiens de sapientia ingenita.Nō ergo filius dicitur sapientia dei, tanquā ipse solus intelligens sit vel sapiēs sibi & patri & spiritui sancto:quia vt ait Aug.in 15.lib.de Trin.cap.7.Si solus ibi filius intelligit & sibi & patri & spiritui sancto: ad illam redituR absurditatem,vt pater non sit sapiens de seipso , sed de filio: nec sapientia sapientiam genuerit, sed ea sapientia pater dicatur sapiens esse quam genuit.Vbi enim non est intelligētia,nec sapientia potest esse. Ideóque si pater non intelligit ipse sibi,sed filius intelligit patri, profecto filius patrem sapientem facit.Et si hoc est deo esse quod sapere,& ea illi est essentia quæ sapientia,non filius à patre,quod verum est,sed à filio potius pater habet essentiam , quod absurdissimum atque falsissimum est.Est ergo deus pater sapiēs ea,quę ipse est,sua sapientia:& filius sapientia patris,est sapiens de sapiētia quæ est pater,de quo est genitus filius. Ita & pater est intelligens ea,quæ ipse est,sua intelligentia.Non enim esset sapiens,qui non esset intelligens.Filius autem intelligentia patris,de intelligentia genitus est,quæ est pater:de qua & intelligens est.Proinde pater est sapientia , & filius sapientia , & vterque vna est sapientia: & tamen solus pater est ingenita sapientia,& filius solus genita sapientia : nec tamen alia sapientia pater,alia sapientia filius, sed vna eademque est: sicut pater est deus ingenitus,& filius est deus genitus: neque deus genitus,est deus ingenitus:non ideo tamen alius deus est pater,alius deus filius:sed vnus deus vterque, non autem vnus.Alius est enim genitus, alius ingenitus , sed non alius deus:imò vterque vnum,siue vnus deus. Ita non est sapientia genita,sapientia ingenita: sed alia est sapientia genita , alia ingenita:non tamen est alia sapientia,sed vna eademque sapientia.

Verū hoc Aug.cor vigiti li.1. retrac.ca. 26.ſiquēs Dixi li. 83.q. 26. q̄ est, de patre q̄ eā genuit qua sapiēs dicitur sapientiam. Sed melio ista quæstionē li. posteà de trinitate tractani. Li. 6.ca. 1. & 2. & lib.7. cap. 3.& 15.ca 7.

An filius sit sapiens seipso vel per seipsum. *E*

Ex prædictis cōstat , quòd filius non est sapiens à se,neque de se:sed de patre,& à patre. Quæri autem solet, vtrum filius sit sapiēs seipso vel per seipsum. Quidam dicūt multiplicem hīc fieri intelligentiam , & ideo distinguēdum fore:ita vt cùm dicis filium esse sapientem seipso vel per se-

Solutio secundum quosdam.

ipsum,si sui natura & essentia sapientem intelligas, verus sit intellectus:si verò à seipso vel de seipso sapientem esse intelligas,falsitati subiectam habeas intelligētiam. Alij verò simpliciter & absque determinatione concedunt huiusmodi locutiones,filius est sapiens per se,sed nō à se,vel de se:& filius est deus per se,& est per se,sed non à se,vel de se.Hoc confirmantes verbis Hilarij,qui filium non à se, sed per se agere, in lib.9.de Trin.ait,Naturæ,inquit,cui contradicis hæretice, hæc vnitas est,vt ita per se agat filius,ne à se agat:& ita non à se agat,vt per se agat.Intellige filium agentem,& per eum patrem agentem.Non à se agit,cùm pater in eo manere mō stratur.Per se agit,cum secundum natiuitatem filij agit ipse quæ placita sunt.Infirmus sit non à se agēdo, nisi à deo ipse agit:non sit verò in vnitate naturæ, si quæ agit & in quibus placet non per se agit.Sicut ergo,inquiunt,filius per se agit, sed non à se,ita & filius debet dici sapiens per se , sed non à se. Sic & ipse per se deus est , vel esse dicendus est(vt aiunt) sed non à se vel de se.

Aliorū determinatio.

Post medium lib.

An vna tantùm sit sapientia patris. *F*

Post hæc à quibusdā solet quæri,vtrum vna tantum sit sapientia patris. Quòd nō esse nituntur probare hoc modo:Filius,inquiunt,est sapientia patris genita, qua pater sapiens non est.Est igitur aliqua sapientia patris, qua sapiens non est.Est autem & sapientia patris ingenita,& ea pater sapiens est.Est ergo quædam sapientia patris, qua sapiens est: & ipsa non est illa sapientia patris,qua pater sapiens non est: non est ergo vna tantùm sapientia patris. Item sapientia ingenita est sapiētia patris:& sapientia genita est sapientia patris:non est autem sapientia ingenita,sapientia genita:nō est igitur vna tantùm patris sapientia. Hæc & his similia , tanquam sophistica & à veritate longinqua,cunctisque in theologia peritis patentia abiicimus , responsa indigna aduertentes : Id tamen adiicientes, qua vna tantùm sapientia patris:sed non vno modo dicitur.Nam sapientia patris dicitur illa quam genuit , & sapientia patris dicitur ea qua sapiens est.Diuersa est ergo ratio dicti.Illa enim dicitur patris, quia eam genuit:& ea dicitur sapientia patris , quia ea sapit. Vna est tamen sapientia patris , quia sapientia genita est eadem sapientia,& ea qua sapiens est:siue ea qua sapiens est intelli-

Quō nitūtur quidā probare q̄ nō vna tā tū est sapientia patris.

Quòd responsione indigna sint hæc & his similia.

gatur persona patris, siue essentia patris: quia persona patris quæ intelligitur cum dicitur sapientia ingenita, & persona filij quæ significatur cùm dicitur sapientia genita, vna eademque sapientia est: quæ essentia diuina intelligitur communis tribus personis.

Quòd in trinitate est dilectio quæ est trinitas: & tamẽ spiritus sanctus est dilectio, quæ non est trinitas: nec ideo duæ sunt dilectiones: ita & de sapientia. G

Et sicut in trinitate dilectio est, quæ est pater filius & spiritus sanctus, quæ est ipsa essentia deitatis & tamẽ spiritus sanctus dilectio est, quæ non est pater vel filius: nec ideo duę dilectiones sunt in trinitate: quia dilectio quę propriè spiritus sanctus est, est dilectio quæ trinitas est: non tamen ipsa trinitas est sicut spiritus sanctus est essentia quæ trinitas est, non tamen ipsa trinitas est: ita in trinitate sapientia est, quæ est pater & filius & spiritus sanctus, quæ est essentia diuina: & tamen filius est sapientia, quæ non est pater vel spiritus sanctus. Nec ideo duæ sapientiæ ibi sunt: quia sapientia, quæ propriè est filius, est sapientia quæ est trinitas, ipsa tamen non est trinitas: sicut filius est essentia quæ est trinitas, ipse tamen non est trinitas.

Qua ratione pater non dicitur sapiens ea sapientia quam genuit, eadem videtur debere dici quòd non sit diligens pater vel filius dilectione, quæ ab vtroque procedit. H

Præterea diligẽter notandũ est, quòd ea ratione qua pater nõ dicitur sapiẽs ea sapientia quam genuit, videtur fore dicendum, ꝙ pater non diligat filium, vel filius patrem ea dilectione quæ ab vtroq; procedit, scilicet quæ propriè spiritus sanctus est. Sicut enim idẽ est deo sapere quod esse, ita est ei idem diligere quod esse. Ideoque sicut negatur pater esse sapiens sapientia quam genuit: qui si ea diceretur sapiens, non ipsa ab eo, sed ipse ab ea intelligeretur esse. ita videtur nõ debere concedi, quòd pater vel filius diligat dilectione quæ tantùm spiritus sanctus est: quia si eã diligit pater vel filius, non spiritus sanctus videtur esse à patre & filio, sed pater & filius à spiritu sancto: quia idem est ibi diligere quod esse. At suprà dictum est, atque authoritate Aug. *Dist. 10.*

sancitum, quòd in trinitate tria sunt, vnus diligens eum qui de illo est, & vnus diligens eum de quo est, & ipsa dilectio: & non est aliquis duorum quo genitus à gignente dicitur, & genitorem suum diligit. Quibus verbis apertè significatur patrem filium, & filium patrem diligere: ea scilicet dilectione quæ non est aliquis eorum, sed tantum spiritus sanctus. Cùm idem ergo sit ibi diligere quod esse, quomodo dicitur pater vel filius non esse ea dilectione qua alter alterum diligit? cum ideo pater negetur sapere sapientia quam genuit, ne ea esse intelligatur. *Aug. li. 6. de Tri. ca. 5.*

Quòd & hæc quæstio inexplicabilis est, quæ excellit infirmitatem hominum. I

Difficilem mihi fateor hanc quæstionem, præcipuè cùm ex prædictis oriatur quæ similem videntur habere rationem: quod meæ intelligentiæ attendens infirmitas turbatur, cupiens magis ex dictis sanctorum referre quàm afferre. Optimus enim lector est, inquit Hilarius in 1. lib. de Trin. qui dictorum intelligẽtiam expectat ex dictis potiùs, quàm imponat: & retulerit magis quàm attulerit: neque cogat id viderit dictis contineri, quod ante lectionem præsumpserit intelligendum. Cum ergo de rebus dei sermo est, concedamus deo sui cognitionem, dictísque eius pia veneratione famulemur. Inuestiget ergo diligenter pius lector rationem dictorum, si fortè dictorum aliquam valeat reperire causam: qua nota, ipsa præmissa quæstio aliquatenus explicari valeat. Ego autem hanc quæstionem non absoluens, sed errorem excludens, profiteor non esse dictum patrem diligere filium, vel filium patrem, ea dilectione quæ ab vtroque procedit: quæ non est aliquis eorum, sed tantum spiritus sanctus: tãquam ea dilectione pater sit vel filius. Sed sic ea pater diligit filium & filius patrem: vt etiam pater per se ea, quæ ipse est, dilectione diligat, sic & filius: non autem sic, vt pater per se non diligat, & filius, sed per eam tantùm. Quis hæc in illa trinitate (inquit Augu.) opinari vel affirmare prę sumat? Eam tamen quæstionem lectorum diligentiæ pleniùs diiudicandam atque absoluendam relinquimus, ad hoc minùs sufficientes. *In medio libri.* *Lib. 15. de Tri. ca. 7.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

VTRVM PROPRIETATES PERSONARVM SINT IPSAE PERSONAE vel deus, id est, diuina essentia.

Distin. XXXIII. A

De nouē substātiis, et proprietatibus ī cōparatiōe secundū conuenientiā & differētiā ad essentiā et personas dist. 26. signo A. & 27. sig. D Quòd proprietates sint personæ. Dist. 25. sig. N Tomo 4. ī explanatiōe Symboli ad Da. Dist. 25. sig. M Distin. 8. signo I. Ex prædictis cōcludit pprietates esse personas & vnam essentiā.

POST supradicta interiùs cōsiderari atque subtiliter inquiri oportet, Vtrum proprietates personarum, quibus ipsę personæ determinantur, sint ipsæ personæ, & sint deus, id est, diuina essentia: an ita sint in personis, vt non sint personæ, ac per hoc nec diuina essentia. Quòd enim in personis sint proprietates, nemo inficiari audet, cum apertè clamet authoritas, quòd in personis est proprietas, & in essentia vnitas. Superiùs quoq; multis sanctorum testimoniis astruximus, personas per proprietates distingui atque determinari: ipsasq; proprietates, tres scilicet, propriis expressimus vocabulis. Cùm ergo proprietates ipsæ ab æterno fuerint, quibus ipsæ personæ determinantur & differunt: quomodo essent si in eis nō essent: & quomodo in eis essent, & ipsæ personæ non essent, quin ibi esset multiplicitas? Quocirca sicut proprietates esse in personis, ita & eas personas esse confitemur: sicut suprà authoritate Hieronymi (vt non pigeat reuocare ad mentem) protestati sumus, in expositione fidei ita dicentis, Sabellij hæresim declinantes, tres personas expressas sub proprietate distinguimus. Non enim nomina tantummodo, sed etiam nominum proprietates, id est, personas, vel vt Græci exprimunt, hypostases, hoc est, subsistentias confitemur. Ecce apertè dicit personas proprietatibus distingui, & ipsas proprietates esse personas: cuius hic verba perstringimus, quia suprà latiùs posuimus.

Quòd proprietates sint diuina essentia. B

Cumq; de simplicitate deitatis suprà differeremus, authoritatibus sanctorum, scilicet Augustini Hylarii. Isidor. necnon & Boetij euidenter monstrauimus deum hoc esse omnino quod in se habet: excepto quòd pater habet filium, nec est filius: & filius habet patrem, nec est pater: & sic esse in natura trium. vt qui habet, hoc sit quod habet: & totum quod ibi est, vnum esse, vnam vitam esse. quæ modo nō iteramus, ne fastidium lectori ingeramus. Si ergo proprietates ibi sunt, singula earum est id in quo est, & vtrum eadémque vita singulæ sunt. Fateamur ergo & proprietates esse in tribus personis, & ipsas esse personas atque diuinam essentiā.

Authoritate astruit, quòd proprietas sit natura. C

Quòd enim proprietas etiam diuina natura sit, ostendit Hilarius, dicens natiuitatem filij esse naturam. Vnde in 7. lib. de Tri. ait, Vtriusque natura non differt: vnū sunt pater & filius. Habet ergo hoc sacramenti natiuitas, vt complectatur in se & nomen & naturam & potestatem: quia natiuitas non potest esse ea natura, vnde nascatur filius. Idem in 6. Natiuitas proprietas est, veritas est. Idem in 7. dicit, ꝙ naturæ natiuitas sit intelligenda esse in natura dei. Suprà enim dixit, quod proprium patris est quòd semper pater est, & proprium filij est, quòd semper filius est: significans, quòd proprietas patris est pater, & proprietas filij est filius. His aliisque pluribus authoritatibus apertè significari videtur, ꝙ proprietas filij filius sit, sic & deus: ita & proprietas patris, & proprietas spiritus sancti.

In medio libri.

Ibidem.

Ibidem.

Quidam negāt, scilicet proprietates esse personas & diuinam naturam, & quare. D

Hoc autem aliqui negant, dicentes quidem proprietates in personis esse, sed non esse personas ipsas: quia ita dicunt esse in personis vel essentia diuina, vt nō sint interiùs: sicut ea sunt quæ secundum substantiam dicuntur de deo, vt bonitas, iustitia: sed extrinsecus affixæ sunt atque ita esse rationibus probare contendunt. Si enim, inquiunt, proprietates sunt personæ, nō eis personæ determinantur. Cōtra quod dicimus, quia etiā seipsis personæ differunt sicut suprà Hiero. loquens de patre & filio & spiritu sancto dicit. Substantia vnum sunt, sed personis ac nominibus distinguntur. Sed ite rum addunt, Si proprietates ipsæ diuina essentia sunt, cùm essentia non differant tres personæ, nec proprietatibus differunt. Quomodo enim differt pater à filio, eò quòd diuina essentia est, cùm in essentia vnum sunt?

Obiectio eorū prima qua volunt pbare proprietates nō esse personas. Dist. 25. signo M. Tomo 4. loco præsignato.

Responsio ad præmissa authoritate nitens. E

Horum doctrinis nouis & humanis commentis, verbo Hilarij respondeo. Immensum est quod exigitur & incomprehensibile: extra significantiam est sermonis, extra sensus intentionem: non enuntiatur, non attingitur, non te-

Secunda obiectio. Li. de tri. statim post principium li.

netur:verborũ significantiã rei ipsius natura consumit: sensus cõtemplationẽ imperspicabile lumẽ obcæcat,intelligentiæ capacitatẽ quod sine nullo continetur excedit.Mihi ergo in sensu labes est, in intelligẽtia stupor est : in sermone vero non iã infirmitatẽ,sed silentiũ cõfitebor.periculosum nimis est de rebus tãtis ac tã recõditis aliquid vltra præscriptũ cæleste proferre,vt vltra præfinitionẽ dei sermo de deo sit.Forma fidei certa est. Non ergo aliquid addendũ est,sed modus cõstituẽdus audaciẽ:quicquid vltrà quęritur,nõ intelligitur.

Ecclę. 43.

Quomodo improbi hæretici insistant alia addentes. F

Cæterũ hæreticorum improbitas instinctu diabolicæ fraudulentiæ excitata,nondum quieuit: sed in tanta rerum quęstione addit,Si paternitas & filiatio in deo siue in diuina essentia sunt,eadẽ ergo res est sibi pater&filius.Nam in quo paternitas est,pater est:& in quo filiatio est,filius est. Si ergo vna eadémque res habet in se paternitatem & filiationem,ipsa generat & generatur: quod dicentes in Sabellianam hæresim pertrahuntur , extendentes patrem in filium, cùm ipsum sibi filium proponant & patrem.Si verò negauerint in vna dei essentia paternitatem esse & filiationem,quomodo ergo dicunt esse deum? His atque aliis argumentorũ aculeis vtuntur in suæ opinionis assertionem,vt veritatis formam dissecent.

Tertia obiectio.

Responsio contra hanc eorum oppositionem, vbi traditur proprietates non penitus ita esse in dei essentia, sicut in hypostasibus dicuntur. G

Quorum audaciæ resistentes atque ignorantiæ prouidentes , audebimus aliquid super hoc loqui . Paternitas & filiatio non ita esse omnino in diuina substantia dicuntur,sicut in ipsis hypostasibus : in quibus ita sunt , quòd eas determinant, vt ait Ioan . Damas. Characteristica idiomata sunt, id est , determinatiuæ proprietates hypostaseos & non naturæ : etenim hypostasim determinant & non naturam.Ideóque licet paternitas & filiatio sint in diuina essentia,cum eam non determinent,nõ ideo potest dici,q; diuina essentia & generet & generetur: vel quod eadem res sit sibi pater &filius.Ita enim proprietas determinat personã,vt hac proprietate hypostasis fit generans , & illa alia hypostasis fit

Libro de orthodoxa fid.3.ca.6

genita:& ita nõ idẽ generat & generatur,sed alter alterum.

Quęritur quomodo proprietates possunt esse in natura, vt tamen eam non determinent. H

Sed fortè quæres cum hæ proprietates nõ possunt esse in personis quin eas determinẽt,quomodo in diuina essentia esse possint,ita vt non eam determinent? Respondeo tibi & hîc cum Hilario.Ego nescio,non requiro,sed consolabor me tamen:archangeli nesciunt,angeli non audierunt,se cula non tenent,propheta non sensit,apostolus non interrogauit,filius ipse non edidit.Cesset ergo dolor querelarũ:non putet homo sua intelligentia generationis sacramentũ posse consequi.Absolutè tamen intelligendus est pater & filius & spiritus sanctus. Stat in hoc fine intelligentia verborum. Est filius à patre,qui est vnigenitus ab ingenito, progenies à parente,vnus ab vno:non natura deitatis alia & alia,quia ambo vnum.Hoc credendo incipe,percurre,persiste:etsi non peuenturũ sciã,tamẽ gratulabor profecturũ.Qui enim piè infinita,psequitur,etsi nõ cõtingat, aliquãdo tamẽ ꝓficiet prodeũdo.Sed ne te inseras in illud secretũ & arcanũ inopinabilis natiuitatis.ne te immergas,summã intelligẽtiæ cõprehẽdere ꝑsumẽs:sed intellige incomprehẽsibilia esse. His aliisq; multis euidẽter ostẽditur nobis nullatenus licere maiestatẽ ꝑscrutari,ius ponere potestati , modũ circũscribere infinito.

Lib. de Tri.1. non longè à principio

In originali viuus à viuo.

Ioan.10.f

Pro.25.d

Quibus authoritatibus opinionem suam,scilicet quòd proprietas patris vel filij non sit deus,muniant. I

Veruntamen nondum desistunt impatientiæ spiritu agitati, sed opinionem suam etiã sanctorũ authoritatibus munire conantur: quibus ostendere volũt proprietatem qua pater est pater,& proprietatem qua filius est filius, non esse deum.ad hoc inducentes verba Aug.super illum locum Psal.Et non est substantia,ita dicentis, Deus enim quædam substantia est. Vnde etiam in fide catholica sic ædificamur, vt dicamus patrem & filium & spiritum sanctum vnius esse substantiæ.Quid est vnius substantiæ? Quicquid est pater quod deus est,hoc est filius,hoc est spiritus sanctus.Cum autem pater est,non illud est quod vel quo est.Pater enim non ad se,sed ad filium dicitur:ad se autem deus dicitur . Eo igitur quo vel quo deus est , substantia est . Et quia eiusdem

Psal.68. Tomo 8.

Qualiter retorquet verba Augustini ad suã prauitatẽ.

substãtiæ est filius, proculdubio filius est deus. At verò quod pater est, quia non substantiæ est: sed refertur ad filium, non sic dicimus filium patrem esse, sicut dicimus filium deum esse. Ex his verbis significari dicunt, quòd proprietas patris vel proprietas filij non sit deus vel essentia diuina. Cum enim dicit, eo quòd deus est, substantia est: sed quòd pater est, substantia non est: apertè inquiunt ostendi id esse substantiam, quo deus est: id verò quo pater est, non esse substãtiam. Item cùm ait, Pater non illud est quod est, ostendit eum non esse patrem eo quòd substantia est. Non enim simpliciter dixit pater non est illud quod est: sed ait, cùm pater est, non est illud quod est, significans quo pater est nõ esse illud quo est. i. essentiam. Hæc illi ita exponentes, sua commenta simplicibus & incautis vera videri faciunt. Nos autem aliter fore ista intelligenda dicimus. Dicens enim, eo quod deus est substantia est: sed quod pater est, substantia non est. hoc intelligi voluit, quia essentia deus est, & deitate substãtia est. Eo enim substantia est, quo deus est: & econuerso, cuius ea est deitas quæ est substantia, & substantia quæ deitas: sed quod pater est nõ est substantia, id est, non quo pater est eo substãtia est, quia proprietate generationis pater est, qua substantia non est. Ipsam tamen proprietatem substãtiam esse non negauit. Ita etiam illud intelligendum est quod ait, Cùm pater est, non illud est quod est, id est, non illo pater est, quod vel quo ipse est, id est, essentia, sed notione.

Quòd aliter intelligẽda sunt illa verba quàm dicunt.

Aliis etiam verbis Augustini vtuntur vt asserant quod dicunt, scilicet proprietates personarum non esse dei substantiam. K

Item illis verbis Augustini vehementer insistunt superiùs positis, scilicet quòd verbum secundum quòd sapientia est & essentia, hoc est quod pater: secundum quòd verbum, non hoc est quod pater. Si, inquiunt, verbum non est hoc quod pater, secũdum hoc quòd est verbum: id ergo quo verbum est, non est illud quod pater est proprietas. ergo qua verbũ est, non est quod pater est: non est igitur diuina essentia. Ad quod dicimus, quia licet secundum quod verbũ, non sit hoc quod pater est, ea tamen proprietas qua verbum est, est id quod pater est, id est, diuina essentia, sed non est hypostasis patris.

Dist. 27. signo E.

Respõso.

Opinio

OPINIO QVORVNDAM NON IDEM ESSE PERSONAM ET ESSENTIAM vel naturam dicentium, & eandem essentiam non posse esse patrem & filium & spiritum sanctum.

Distinct. XXXIIII. A

De cõparatiõe personæ siue rei naturæ ad naturã, vel de cõparatione personarum ad essentiam.

PRædictis autem adiiciendum est, quòd quidam peruersi sensus homines in tantam prosilierunt insaniam, vt dicerent non idem esse naturam dei & personam siue hypostasim: dicentes eandem essentiam non posse esse patrẽ & filium sine personarum confusione. Si enim, inquiunt, ea essentia quæ pater est, est filius, idem sibi pater est & filius. Si hanc rem dicis esse patrem, aliam quære quàm dicas esse filium. Si verò aliam non quæsieris, sed eandem dixeris, idem genuit & genitus est. Propter hæc & huiusmodi inter naturam & personam diuidunt, ita vt non recipiant vnam deitatis naturam & simplicem esse tres personas. Idque testimonio Hilarij defendere nituntur: qui in 8. lib. de Tri. quærens, vtrum Apostolus spiritum dei nominans & spiritum Christi, idem significauerit vtroque verbo: inquit ita, Gentiũ prædicator volens naturæ vnitatẽ in patre & filio docere ait, Spiritus dei in vobis est, si quis autem spiritum Christi non habet, hic nõ est eius. Si autẽ spiritus eius qui suscitauit Iesum, &c cetera. Spirituales omnes sumus, si in nobis est dei spirit': sed & hic spiritus dei est & spiritus Christi. Et cùm Christi spiritus in nobis est, eius spiritus in nobis est qui suscitauit Christum. Et cum eius qui suscitauit Christum in nobis est spiritus, & spiritus in nobis est Christi, nec tamen nõ dei est spiritus, qui in nobis est. Discerne ergo ô hæretice, spiritum Christi à spiritu dei: & excitati à mortuis spiritum Christi à spiritu dei Christum à mortuis excitantis: Cùm qui habitat in nobis spiritus Christi, spiritus dei sit: & spiritus Christi à mortuis excitati spiritus dei tantùm sit Christum à mortuis excitantis. Et quæro nunc, in spiritu dei vtrùm naturam an rem naturæ significatã existimes. Non est enim idem natura quod res naturæ: sicut non idem est homo & quod hominis est, nec idem est ignis & quod ipsius ignis est: & secundum hoc non est idem deus & quod dei est. Huius dicti oc-

Authoritatẽ quæ pro eis facere videtur ponit de li. Hilarij paulo ante medium. Rom. 8. b

Quæstio Hilarij vtrũ in spũ dei natura vel res naturæ significata sit. Ibi.

1

Quòd non est idē natura quod res naturæ. Ostendit quē sensū trahāt ex illis verbis.

cāsione præfati hæretici dogmatizauerunt non idē esse personam & naturam dei, asserentes naturam dei non esse tres personas, intelligentes in his præmissis verbis Hilarij per rē naturæ personam, & nomine naturæ diuinam naturā. Et ideo dicunt Hilarium interrogasse hæreticum, vtrùm per spiritum dei putaret significatam esse naturam, an remꝫ naturę: vt sic ostenderet distinguendum esse inter naturam & rem naturæ, id est personam.

Hic docet quomodo eis obuiat ipsius scripturæ circunstantia, & qualiter prædicta intelligi debeant: & quod spiritus sanctus est res vnius naturæ patris & filij, & est ipsa natura. B

Paulò inferiùs. Esa. 61.a Mat. 12.c Iohel. 2.g. Act. 2. a Verba Hilarij ponit quib⁹ præmissorū intelligentia aperitur. Ephe. 3.d 1. Cor. 3.c

Hoc quidem dicūt, non intelligentes pia diligentia scripturæ circūstantiā: qua cōsiderata percipi potest quomodo p̄missa dixerit Hilarius. Subsequēter enim in eadē serie ostendit in spiritu dei aliquando significari patrē: vt cùm dicitur, Spiritus domini super me. Aliquādo significari filiū: vt cum dicitur, In spiritu dei eiicio dæmonia, naturæ suæ potestate se dæmones eiicere demōstrās. Aliquādo spiritū sanctū: vt ibi, Effundā de spiritu meo super omnē carnē. Quod dicit cōsummatum fuisse, cùm Apostoli spiritu sancto misso omnibus linguis locuti sunt. Deinde quare hāc distinctionē fecerit, & q̄ in superioribus p̄ verba Apostoli idē spirit⁹ sanctus significatus sit, & quòd ipse sit res vnius naturę patris & filij, apertè ostēdit inquiēs ita, Hæc idcirco sunt demōstrata, vt quacūque parte hæretica falsitas se cōtulisset, finib⁹ veritatis cōcluderetur. Habitat enim in nobis Christus, quo habitāte habitat deus: & cùm habitat in nobis spiritus Christi, non aliud habitat quā spiritus dei. Quòd si per spiritum sanctum Christus in nobis intelligitur esse, hunc tamen ita spiritum dei vt spiritum Christi esse noscendum est: & cū per naturā dei natura ipsa habitat in nobis, indifferens natura filij creditur esse à patre, cū spiritus sanctus, qui est spiritus Christi & spiritus dei, res naturæ demonstretur vnius. Quæro nunc ergo, quomodo non ex natura vnum sunt? A patre procedit spiritus veritatis, à filio mittitur, & à filio accipit. Sed omnia quæ habet pater, filij sunt. Idcirco qui ab eo accipit, dei spiritus est, & idem spiritus Christi est. Res naturæ filij est,

Hilarius paulò inferiùs.

sed & eadem res & naturæ patris est, & dei excitantis Christum à mortuis spiritus est: & idē spiritus Christi est à mortuis excitati. In aliquo differt Christi & dei natura, ne eadē sit, si præstari potest vt spiritus qui dei est, nō sit etiā Christi. Est ergo in nobis spiritus dei, & est in nobis spiritus Christi: & cū spiritus Christi ineſt, ineſt spiritus dei. Ita cū quod dei est, & Christi est, & quod Christi est, dei est, nō potest quid aliud diuersum Christus esse, q̄ deus est. Deus igitur Christus est vnus cū deo spiritus: secundū illud, Ego & pater vnum sumus. In quo docet veritas vnitatē esse naturæ, non solitudinē vnionis. Ecce si hæc verba diligēter attendas, inuenis spiritū sanctū rem naturæ dici patris & filij: & eundē dici esse naturā dei, vbi dicitur, per naturā dei natura ipsa habitat in nobis, si per spiritū sanctū Christus est in nobis. Itaq; in trinitate nō ita distinguendū est inter naturā & rem naturę, sicut in rebus creatis: quia, vt ait Hilarius, cōparatio terrenorum ad deum nulla est: & si qua comparationum exēpla interdū afferuntur, nemo ea existimet absolutè in se rationis perfectionē cōtinere. Non enim humano sensu de deo loquēdum est.

Ioan. 10. f

Lib 1. de Tri. i medio libri. Li 8. ante medium.

Quòd propter res creatas illud dixerit, non idem est natura & res creaturæ. C

Ad naturam ergo rerum creatarum respiciēs, inquit, Non idem est natura quod res naturę, subiiciens exempla de ipsis creaturis. Inde ostendens erroris esse sub mensura creaturarum metiri creatorem, addit, Et secundum hoc nō idem est deus, & quod dei est: acsi diceret, Si ad instar creaturarum de creatore sentis, cogeris fateri quia non idē est deus & quod dei est: quod dicere impium est cū spiritus dei deus sit, & dei filius sit deus.

Quòd non aliud est deus & quæ sua sunt, ita vt insint: alia enim sunt quæ insunt, alia quæ non insunt. D

Hilarius libro 8. de Tri. in loco superiùs signato. & lib. 4. in principio.

Non ergo secundū corporales modos (vt in eadem subdit serie) accipienda sunt hæc quæ de deo dicuntur: vbi euacuans opinionem eorum qui ita putant aliud deum esse, & aliud quod dei est, aliúdque naturam dei & rem naturæ, vt est in creaturis, apertè docet non aliud esse deum, & aliud quod dei est: aliúdque naturam dei, & quæ sua sunt, ita vt insint illi, sic dicens, Homo aut aliquid ei simile cū ali-

cubi erit,alibi non erit:quia id quod est, illic continetur vbi fuerit infirma ad id natura eius, vt vbiq; sit qui insistens alicubi sit. Deus autē immensę virtutis, viuēs potestas,quę nusquam non absit,nec desit vsquam: quæ se omnem per sua ducet,& sua non aliud quā se esse significat: vt vbi sua insint, ipse esse per sua intelligatur . non autem corporali modo cū alicubi sit,non etiam vbiq; esse credatur,cùm per sua in omnibus esse non desinat . Non autem aliud sunt quàm quod ipse est,quæ sua sunt . Et hæc propter naturæ intelligentiam dicta sunt . His verbis apertè significatur,si tamen intelligis hæretice,quia diuina natura nō aliud est ab his quæ sua sunt, ita vt insint : & per illa in omnibus suis est quæ non insunt. Sua enim sunt etiam quæ non insunt,id est,omnes creaturæ: & sua sunt quæ insunt,vt tres personæ,quæ sunt eiusdem naturæ & eadem natura : sicut suprà Augustini testimonio firmauimus dicētis, tres personas esse eiusdem essentię vel eadem essentiam , sed non ex eadem essentia : ne aliud intelligatur essentia ,aliud persona. Non tamen diffitemur aliquā distinctionem habendam fore secundum intelligentiæ rationem,cùm dicitur hypostasis,& cùm dicitur essentia : quia ibi significatur quod est commune tribus, hîc verò non. Est tamen hypostasis essentia,& econuerso . Fateamur ergo vnū atque idem esse tres personas secundum essentiam,differentes autem proprietatibus. Vnde August.super locum prætaxatum psalmi ait, Quæris quid sit pater? Respondetur, Deus. Quæris quid sit filius? Respōdetur,Deus. Quæris quid sit pater & filius? Respondetur, Deus . De singulis interrogatus, Deum responde. De vtroque interrogatus,non deos,sed deū responde,Non sic in hominibus. Tanta enim est ibi substantiæ vnitas, vt æqualitatem admittat, pluralitatem non admittat. Si ergo tibi dictum fuerit, cùm dicis filium dei esse quod pater est,profectò filius pater est. Respondes secundum substantiam tibi dixi hoc esse filium quod pater est, non secundum id quod ad aliud dicitur . Ad se enim dicitur deus, ad patrem dicitur filius. Rursúmque pater ad se dicitur deus, ad filium deus pater dicitur: quod dicitur ad filium pater, nō est filius : quod dicitur filius ad patrem,non est pater : quod dicitur pater ad se , & filius ad se , hoc est pater & filius , id est,deus.

Dist. 5. li. L. & dist. 25. lite. F. Quòd aliquid est in ratiõe intelligentiæ distinctio cū dicitur hypostasis & cū dicitur essentia.

Tom. 8. in explanatione 68. psalmi super illo & nō est substantia.

Vtrum ita possit dici vnus deus trium personarum vel tres personæ vnius dei, vt dicitur vna essentia trium personarum,& tres personæ vnius essentiæ. E

Hîc considerandum est cùm deus sit diuina essentia,& ita dicatur vnus deus esse tres personæ,sicut vna essentia dicitur tres personæ : vtrum ita valeat sanè dici , vnus deus trium personarum & tres personæ vnius dei: sicut dicitur vna essentia trium personarum:& tres personæ vnius essentiæ . In his locutionibus scripturæ vsus nobis æmulandus videtur,vbi frequenter reperitur ita dictum. Vna est essentia trium personarum,& tres sunt personæ vnius essentiæ : nusquam autem occurrit legisse, vnum deum trium personarū, vel tres personæ vnius dei . Quod ideo puto sanctos doctores vitasse, ne ita fortè acciperetur in diuinis personis, vt accipitur cū de creaturis simile quid dicitur. Dicitur enim deus Abraham,Isaac,& Iacob,& deus omnis creaturæ. Quod vtique dicitur propter principium creationis, vel grotiæ priuilegium,& creaturæ subiectionem vel seruitutem. Cùm ergo in trinitate nihil sit creatum vel seruiens vel subiectum,non admisit fides in trinitate talem locutionis modum . Ita etiā econuerso non dicitur de dei essentia, quòd ipsa sit essentia Abraham,Isaac & Iacob, vel alicuius creaturæ : ne creatoris & creaturæ naturam confundere videamur.

Vsū scripturæ in hu sequendō tradit. Quare nō cēsuerit scripturæ dicere vnū deū trium personarū & ecōuerso, cum dicat vnam essentiam trium personarum. Exo 3.d

Quòd licet potentia, sapientia, bonitas de deo secundum substantiam dicantur in scriptura: tamen solent hæc nomina distinctè ad personas interdum referri. F

Ex prædictis constat,quòd sicut essentia,ita potentia , sapientia , bonitas de deo dicuntur secundum substantiam. Quæ autem secundum substantiam de deo dicuntur, tribus personis pariter conueniunt. Vna est ergo potentia , sapientia , bonitas patris & filij & spiritus sancti : & hi tres eadem potentia, eadem sapientia , eadem bonitas. Vnde aperitur in trinitate summa esse perfectio . Si enim ibi deesset potentia,vel sapientia,vel bonitas, non esset summū bonum . Sed quia ibi est perfecta potentia , infinita sapientia,incomprehēsibilis bonitas rectè dicitur & creditur summun bonum. Cúmque vnum & idem penitus sit in deo po-

Dist. 22 li E.& 23.li.B. & 27.li. G.

tentia, sapientia, bonitas: in sacra tamen scriptura frequenter solent hæc nomina distinctè ad personas referri, vt patri potẽtia, filio sapientia, spiritui sancto bonitas attribuatur. quod quare fiat, non est ociosum inquirere.

Quare id fiat scilicet quòd patri potentia, filio sapientia attribuatur. G

Id ergo sacri eloquij prudentia facere curauit, ne dei immensitatem similitudine creaturæ metiremur. Dixerat enim scriptura sacra, quia deus pater est, & quòd deus filius est: & audiuit hoc homo qui hominem patrem viderat, deum patrem non viderat: cogitare cœpit ita esse in creatore vt viderat esse in creaturis, à quibus hæc nomina translata sunt ad creatorem: in quibus pater est prior filio, filius est posterior patre: & ex antiquitate in patre defectus, ex posteritate in filio imperfectio sensus solet notari. Ideo occurrit scriptura dicens patrem potentem, ne videatur prior filio, & ideo minùs potens: & filium sapientem, ne videatur posterior patre, & ideo minùs sapiens.

Quare spiritui sancto bonitas attribuitur. H

Dictus est etiã spiritus sanctus deus, & dictus est habere spiritũ deus: & videbatur hoc quasi nomen inflationis & tumoris. Vnde humana cõscientia ad deũ pro rigore & crudelitate accedere metuit. Ideóq; scriptura tẽperauit sermonẽ suum, spiritũ bonum nominans, ne crudelis putaretur qui mitis erat: non q̃ pater solus sit potens vel magis potẽs, & filius solus sapiẽs vel magis sapiens, & spiritus sanctus solus bonus vel magis bonus. Vna est ergo potentia, sapientia, bonitas trium, sicut vna essẽtia. Ideóq; sicut dicitur filius homousios, id est, consubstantialis patri, ita & coomnipotens.

Psal. 142 & Luc. 11. b.

De hoc nomine homousion, vbi in authoritatem receptum sit & quid significet. I

Cap. 14.

Hìc non est prætermittendum quod Augustinus in libro 3. contra Maximinum dicit de hoc nomine homousion, quo Latini tractatores frequenter vtuntur. Pater, inquit, & filius vnius sunt eiusdémque substantiæ. Hoc est illud homousion, quod in concilio Niceno aduersus hæreticos Arrianos à catholicis patribus veritatis authoritate firmatum est. Quod postea in concilio Ariminensi, propter

nouitatem verbi minus quam oportuit intellectam (quam tamen fides antiqua pepererat) multis paucorum fraude deceptis, hæretica impietas sub hæretico imperatore Cõstantino labefactare tentauit. Sed post non longum tempus libertate fidei catholicæ prævalente, postquam vis verbi sicut debuit intellecta est, homousion illud catholicæ fidei sanitate longè latéque distensum est & diffusum. Quid enim est homousion, nisi vnius eiusdémque substantiæ? Quid est inquã homousion, nisi ego & pater vnum sumus? Non ergo inter prophanas vocum nouitates hoc vitandum est.

Ioan. 10. f

De nominibus quæ translatiuè & per similitudinem de deo dicuntur. K

Præterea sciẽdũ est, quòd in assignatione distinctionis nominum, inter alia quæ suprà diligenter executi sumus, quædam diximus translatiuè & per similitudinem de deo dici: vt speculum, splendor, character, figura & huiusmodi: de quibus pio lectori breuiter trado quod sentio, vt scilicet ratione similitudinis considerata ex causis dicẽdi, dictorum intelligentiam assumat, sed catholicam.

Nihil dignum excellentia ineffabilis trinitatis se tradidisse dicit, ad alia transiturus. L

De sacramento vnitatis atq; trinitatis summę & ineffabilis multa iam diximus. Nihil tamen eius ineffabilitate dignum tradidisse profitemur, sed potiùs ex nobis mirificatam eius scientiam, nec potuisse nos ad illam.

DE QVIBVSDAM QVAE SECVNDVM SVBSTANTIAM DE DEO DICVNTVR, quæ specialem efflagitant tractatum, scilicet de scientia, & de præscientia, & prouidentia, & dispositione, prædestinatione, voluntate, & potentia.

Distinct. XXXV. A

A dist. 22. vsque ad 26. De scientia dei in generali secũdum sa-

CVM QVE suprà disseruerimus ac plura dixerimus de his quæ communiter secundum substantiam de deo dicuntur, eorum tamen quædam specialem efflagitant tractatum: de quibus modo tractandum est, id est, de scientia, præscientia, prouidentia, dispositione, prædestinatione, voluntate, & potentia. Sciendum est ergo quod

Quòd sapientia dei sit vna, & tamẽ ꝓpter varios status rerum plura sortiatur vocabula. De quibus sit præscientia vel prouidentia.

Sapientia vel Scientia dei cum sit vna & simplex, tamẽ propter varios rerum ſtatus & diuerſos effectus, plura ac diuerſa ſortitur nomina. Dicitur enim non tantùm ſcientia, ſed etiam præſcientia vel prouidentia. Et eſt ſcientia ſiue prouidentia nõ de futuris tantùm, ſed de omnibus: de bonis ſcilicet & de malis. DISPOSITIO verò de faciẽdis. PRAEDESTINATIO, de omnibus ſaluandis, & de omnibus bonis: qui & hîc liberãtur, & in futuro coronabuntur. Prædeſtinauit enim deus ab æterno homines, ad bona eligẽdo: & prædeſtinauit eis, bona præparando. Quòd homines prædeſtinauit, Apoſtolus oſtendit dicens, Prædeſtinauit quos præſciuit fieri conformes imaginis filij ſui: & alibi, Elegit nos ante mundi conſtitutionem, vt eſſemus ſancti & immaculati. Quòd autem bona eis præparauerit, propheta Eſaias oſtendit dicens, Oculus non vidit deus abs te, quæ præparaſti diligentibus vel expectantibus te. Ergo ab æterno prædeſtinauit quoſdam futuros bonos & beatos, id eſt, elegit vt eſſent boni & beati: & bona eis prædeſtinauit, id eſt, præparauit. PROVIDENTIA autem eſt gubernandorum: quæ vtique eodem modo videtur accipi, quo diſpoſitio. Interdũ tamẽ prouidentia accipitur pro præſcientia. SAPIENTIA verò vel SCIENTIA de omnibus eſt, ſcilicet bonis & malis, & de præſentibus, præteritis & futuris: & non tantùm de temporalibus, ſed etiam de æternis. Non enim ita ſcit deus iſta tẽporalia, vt ſeipſum neſciat, ſed ipſe ſolus ſeipſum perfectè nouit: cuius ſcientiæ comparatione omnis creaturæ ſcientia imperfecta eſt.

De quib⁹ diſpoſitio, de quibus ꝑdeſtinatio ꝙ & hoĩes ꝑdeſtinantur ad bona, & bona hoĩbus.

Rom. 8. f Ephe. 1. a Eſai. 46. b. & 1. cor. 2. b.

De quib⁹ ꝓuidẽtia.

De ſapiẽtia vel ſciẽtia & de quibus.

Vtrum ſcientia, vel præſcientia, vel diſpoſitio, vel prædeſtinatio potuerit eſſe in deo, ſi nulla fuiſſent futura. B

Hîc conſiderari oportet, Vtrũ ſcientia, vel præſcientia, vel diſpoſitio, vel prædeſtinatio potuerit eſſe in deo, ſi nulla fuiſſent futura. Cùm enim præſciẽtia ſit futurorum, & diſpoſitio faciendorum, & prædeſtinatio ſaluandorum: ſi nulla eſſent futura, ſi nihil eſſet facturus deus, vel aliquos ſaluaturus, non videtur potuiſſe in deo eſſe præſcientia, vel diſpoſitio, vel prædeſtinatio: potuit autem deus nulla præſcire futura: potuit non creare aliquid, vt non ſaluare aliquos. potuit ergo in deo non eſſe præſcientia, vel diſpoſitio, vel prædeſtinatio. Ad hoc autem ita à quibuſdam opponitur. Si, inquiunt, potuit præſcientia dei non eſſe, in deo ab æterno, & potuit non eſſe: ſi verò potuit non eſſe, cùm præſcientia dei ſit eius ſcientia, & ſcientia ſit eius eſſentia: potuit ergo non eſſe ab æterno, id quod eſt eius diuina eſſentia. Ita & de diſpoſitione & prædeſtinatione, quæ eſt diuina eſſentia, obiiciunt. Addunt quoq; & alia, ita loquentes, Si potuit deus nõ præſcire aliqua, cũ idem ſit deo præſcire quod ſcire, & ſcire quod eſſe: potuit ergo non eſſe. Item, Cùm idem ſit deum præſcium eſſe, & deum eſſe, ſi potuit nõ eſſe præſcius, potuit non eſſe deus. Potuit autem nõ eſſe præſcius, ſi potuit nulla præſcire. At potuit nulla præſcire, quia potuit nulla facere.

Oppoſitio.

Reſponſio quòd præſcientia, & diſpoſitio, & prædeſtinatio quaſi relatiuè dicũtur ad futuras res vel ad faciendas. C

Ad hoc iuxta modulum noſtræ intelligentię ita dicimus, Præſcientia vel diſpoſitio vel prædeſtinatio ad aliquid dici videntur. Sicut enim creator ad creaturam relatiuè dicitur, ita præſcientia vel præſcius ad futura referri videtur, & diſpoſitio ad facienda, ac prædeſtinatio ad ſaluanda. Veruntamen creator ita relatiuè dicitur, vt eſſentiam nõ ſignificet. Præſcientia verò vel præſcius & in reſpectu futurorũ dicitur, & eſſentiam deſignat: ita etiã diſpoſitio, & prædeſtinatio. Ideoque cùm dicitur, Si nulla eſſent futura, non eſſet in deo præſcientia, vel non eſſet deus præſcius: quia varia eſt ibi cauſa dicendi, diſtingui oportet rationem dicti. Cùm ergo dicis, Si nulla eſſent futura, non eſſet in deo præſcientia vel non eſſet præſcius: ſi in dicendo hanc cauſam attendis, ſcilicet quia nulla eſſent ſubiecta eius præſcientiæ, vnde ipſa poſſit dici præſcientia vel ipſe præſcius, quod vtrunque dicitur propter futura: verus eſt intellectus. Sinautem ea ratione id dicis, quod non ſit in eo ſcientia qua præſcit futura, vel ꝙ ipſe non ſit deus, qui eſt futurorum præſcius, falſa eſt intelligentia. Similiter & illæ locutiones determinandæ ſunt. Potuit non eſſe præſcientia dei, vel potuit non eſſe præſcius, & potuit deus nõ præſcire aliqua, id eſt, potuit eſſe ꝙ nulla futura ſubiecta eſſent eius ſcientiæ, & ita non poſſet dici præ-

ſcius vel preſcire, vel ſcientia eius vel preſcientia: non tamen eo minùs ipſe eſſet, vel eius ſcientia. Sed non poſſet dici præſcius vel preſcire vel preſcientia, ſi eius ſciẽtię futura nulla forent ſubiecta. Similiter de diſpoſitione & prædeſtinatione vel prouidentia. Hęc enim (vt dictum eſt) ad temporale referuntur, & de temporalibus tantùm ſunt.

Quòd ſcientia dei non tantùm eſt de temporalibus, ſed etiam de æternis. D

Scientia verò vel ſapientia non tantùm de temporalibus, ſed etiam de æternis eſt. Ideóque & ſi nulla fuiſſent futura, eſſet tamen in deo ſcientia eadem quæ modo eſt: nec minor eſſet quàm modo, nec maior eſt quàm eſſet. Sciuit ergo deus ab æterno æternum, & omne quod futurum erat, & ſciuit immutabiliter. Scit quoque non minùs præterita & futura quàm præſentia, & ſua æterna ſapientia & immutabili ſcit ipſe omnia quæ ſciuntur. Omnis enim ratio ſupernæ & æternæ ſapientiæ, vt ait Ambroſius, in eo eſt, quia omnem ſapientiam & eſſentiam capit ſua immenſa ſcientia.

Lib. 5. de fide & cap. 8.

Quare omnia dicantur eſſe in deo, & quod factum eſt habet vitam in eo. E

Propterea omnia dicuntur eſſe in deo & fuiſſe ab æterno. Vnde Augu. ſuper gene. Hæc viſibilia, inquit, antequàm fierent, non erant: quomodo ergo nota deo erant quæ non erant? Et rurſus, Quomodo ea faceret quæ ſibi nota non erant? non enim quicquam fecit ignorans. Nota ergo fecit, non facta cognouit. Proinde ante quàm fierent, & erant, & non erant. Erant in dei ſcientia, non erant in ſui natura. Ipſi autem deo non audeo dicere alio modo innotuiſſe cum ea feciſſet, quàm illo quo ea nouerat vt faceret: apud quem non eſt tranſmutatio, nec viciſſitudinis obumbratio. Ecce hîc habes quòd hæc viſibilia ante quàm fierent, in dei ſcientia erant. Ex hoc ergo ſenſu omnia dicũtur eſſe in deo. & omne quòd factum eſt dicitur vita eſſe in ipſo: non ideo quod creatura ſit creator, vel quia iſta temporalia eſſentialiter ſint in deo: ſed quia in eius ſcientia ſemper ſunt quæ vita eſt.

Tom. 3. li. 5. de geneſi ad literã. ca. 18.

Iacobi 1. c

Ioan. 1. a

Quòd eadem ratione dicuntur omnia ei præſentia. F

Inde eſt etiam quòd omnia dicuntur ei præſentia eſſe, non ſolũ ea quæ ſunt, ſed etiã ea quæ pręterierunt, & ea quæ futura ſunt, ſecundũ illud, Qui vocat ea quæ nõ ſunt, tanquàm ea quæ ſunt. Quia, vt ait Ambroſ. in lib. de Trini. ita cognoſcit ea quæ nõ ſunt, vt ea quæ ſunt. Et hac ratione omnia dicuntur eſſe in eo, vel apud eũ, ſiue ei præſentia, Vnde Aug. ſuper illum locũ Pſal. Et pulchritudo agri mecũ eſt. Ideo, inquit, mecum eſt, quia apud deum nihil præteriit, nihil futurum eſt. Cũ illo ſunt omnia futura, & ei nõ detrahũtur iam præterita. cum illo ſunt omnia cognitione quadam ineffabili ſapientiæ dei. Ecce hîc aperit Augu. ex qua intelligentia accipienda ſint huiuſmodi verba, omnia ſunt deo præſentia, in deo ſunt omnia, vel cum deo, vel apud deum, vel in eo vita: quia ineffabilis omnium cognitio in eo eſt.

Rom. 4. c

Lib. 5. ca. 8.

Tomo 8. Pſal. 49.

VTRVM CONCEDENDVM SIT, OMNIA ESSE IN DEI ESSENTIA, *vel in eo per eſſentiam: vt omnia dicuntur eſſe in dei cognitione vel præſcientia.*

Diſtinct. XXXVI. A

SOLET hîc quæri, cùm omnia dicantur eſſe in dei cognitione ſeu preſcientia, vel in deo per cognitionem, & eius cognitio vel præſcientia ſit diuina eſſentia: vtrũ cõcedendum ſit, omnia eſſe in diuina eſſentia, vel in deo per eſſentiam. Ad quod dicimus, quia dei cognitio eius vtique eſſentia eſt: & eius preſcientia, in qua ſunt omnia, ipſius cognitio eſt: nec tamẽ omnia quæ ſunt in eius preſcientia vel cognitione, in eius eſſentia eſſe dici debent. Si enim hoc diceretur, intelligerentur eſſe eiuſdem cum deo eſſentiæ. In deo enim dicitur eſſe per eſſentiam, quod eſt diuina eſſentia, quod eſt deus. Habet ergo deus apud ſe in preſcientia ſua, quę non habet in ſui natura. Vnde Augu. de verbis Apoſtoli ita ait, Elegit nos ante mundi conſtitutionem. Quis ſufficit hoc explicare? Eliguntur qui non ſunt: nec errat qui elegit, nec vanè eligit. Eligit tamen, & habet electos quos creaturus eſt eligendos: quos habuit apud ſemetipſum non in natura ſua, ſed in preſcientia ſua. Nondum erant quibus promittebatur: ſed & ipſi promiſſi ſunt, quibus promitte-

Quomodo res ſunt in deo.

Tomo 10. Sermo. 11. Epe. 1. a

batur. Ecce hîc apertè dicit deum apud semetipsum habere electos ante mundi constitutionem, non in natura sua, sed in præscientia sua: cũ tamen eius præscientia nõ aliud sit quàm eius natura, quia ipsius præscientia, eius est notitia. Potest tamen ad electos referri cum ait, In natura sua, id est, illorum. Illos quippe habuit ab æterno apud se, non in natura sui, id est, illorum, qui nondum erant: sed in sua præscientia, quia eos ita nouit acsi essent.

Vtrum mala debeant dici esse in deo, vbi sunt omnia bona, cùm vtraque sint in eius cognitione & præscientia: omnia enim cognoscit. B

Post prædicta quæritur, cùm omnia dicãtur esse in deo non per essentiam naturæ, sed per cognitionẽ scientiæ, & deus sciat bona & mala: vtrum concedendũ sit simpliciter mala esse in deo, siue esse in deo per cognitionem. Scit enim deus & sciuit semper omnia, tã bona quàm mala, etiã antequàm fierent, & præsciuit ab æterno ea futura. Ideóque cũ omnia bona diximus esse in deo propter præscientiã cognitionis, eadem ratione videtur dicẽdum omnia mala esse in eo, cùm ea semper nouerit, & per cognitionẽ ei præsentia fuerint. Præcognouit enim deus ab æterno quosdã futuros malos, & eorum malitiam, vt ait Aug. præsciuit, sed non præparauit. Cùm ergo peccata omnium sciat, nunquid intelligẽdum est ea includi in illa generalitate locutionis, qua dixit Apostolus, omnia esse in deo? Ex ipso inquit, & per ipsum, & in ipso sunt omnia. Sed quis, nisi insanus, dixerit mala esse in deo? Illa enim esse in deo intelliguntur, quæ ex ipso, & per ipsum sunt: ea verò per ipsum sunt & ex ipso, quorum author est: sed nõ est author nisi bonorum. Non ergo ex ipso, & per ipsum sunt, nisi bona: ita ergo non in ipso sunt nisi bona. non ergo mala in deo sunt: quia licet ea noscat, non tamen ita omnino noscit, vt bona. Mala ergo quasi de longè cognoscit, vt ait propheta. Et alta à longè cognoscit, id est, superbiam. Et alibi ad deum loquens de malis ait, De absconditis tuis adimpletus est venter eorum. Quod exponens Augustus. Abscondita, inquit, peccata sunt, quæ à lumine tuæ veritatis absconduntur. Sed quomodo peccata à lumine veritatis diuinæ absconduntur, cùm à deo sciantur? Si

Libr. 1. de prædestinati. sctorũ Cap. 10.
Rom. 11. d
Quæ intelligãtur esse in deo.
Quòd nõ omnino ita cognoscit deus mala vt bona: quia mala tãtùm per scientiã, bona verò per approbationẽ & beneplacitum.

enim non sciret, quomodo de illis iudicaret, & pro illis malos damnaret? Alibi propheta, Quia neque ab oriente neque ab occidente deest. Quod exponens Cassiodorus, inquit, Neque à bonis neque à malis deest deus: sed omnibus præsens & cognitor est. Cognoscit ergo deus & bona & mala per scientiam: sed bona cognoscit etiam per approbationẽ & per beneplacitum: mala verò nõ. Vnde Cassiod. super Psal. dicit, Peccata abscondita deo sunt, quia non nouit, id est, non approbat. Et ex eo sensu Aug. dixit ea abscondita à lumine dei. Qui etiam in lib. ad Heluidium insinuat cognitionem dei variis modis accipiendam, inquiens, Si ad scientiam referas, non ignorat deus aliquos vel aliqua: qui tamẽ in iudicio quibusdam dicet, Non noui vos. sed eorum improbatio hoc verbo insinuata est. Ecce non cognoscere dicitur deus, quæ non approbat, quæ ei non placent. Apparet itaque verũ esse quod diximus, scilicet quia quodam modo cognoscit deus bona, quo non cognoscit mala. Pariter quidem vtraque eodẽ modo noscit quantùm ad notitiam: sed bona etiam approbatione & beneplacito cognoscit.

Psal. 137
Psal. 16.
Tom. 8. in explanatione.
Psal. 10.
Psal. 64.
Cassio. su per psa 16 circa illũ versũ, de abscõditis tuis, &c.
Epi. 102.
Mat. 7. d

Hic aperit quare bona tantùm dicantur esse in deo & non mala. C

Et inde est, quòd bona tantùm dicuntur esse in deo non mala, & illa propè, hæc longè: quia licet in deo aliqua dicãtur esse propter cognitionis præsentiam, & deus bona & mala cognoscat: mala tamen nõ cognoscit nisi per notitiam: bona verò non solùm per scientiam, sed etiam per approbationem & beneplacitum. Et ob talem cognitionem aliqua dicuntur esse in deo, scilicet quia ita ea scit, vt etiam approbet & placeant, id est, ita scit, vt eorum sit author.

Quòd idem est omnia esse ex deo, & per ipsum, & in ipso. D

Proinde si diligenter inspiciamus, idem videtur esse, omnia esse ex deo, & per ipsum, & in ipso. Vnde Ambros. in 3. lib. de spiritu sancto, Hæc tria, ex ipso, & per ipsum, & in ipso sunt, omnia vnum esse suprà diximus. Cùm dicit per ipsum esse omnia, non negauit in ipso esse omnia. Eandem vim habent omnia hæc scilicet cum ipso, & in ipso

Cap. 12. Rõ. 11. d

Josephus Antonius ab Aranda.

& per ipsum: & vnum in his atque consimile, non contrariũ intelligitur. Ecce habes, quia ex eadem intelligentia scriptura dicit esse omnia in ipso, & per ipsum, & ex ipso, & cum ipso. Cùm ergo ex eadem ratione omnia dicantur esse ex deo, vel per ipsum, non solùm quia scit, sed etiam quia eorum au-
Act. 17. f thor est: consequitur vt eadem ratione ea esse in deo dicantur, scilicet quia scit, & eorum author esse dicitur: quia in illo viuimus, & mouemur, & sumus: quia eo authore sumus, mouemur, & viuimus. Cùm ergo non sit author nisi bonorum, meritò sola bona in eo esse dicũtur, sicut ex ipso, & per ipsum. Cùm ergo in eius cognitione vel p̃scientia sint omnia, scilicet bona & mala, in eo tamen non dicuntur esse, nisi bona, quorum author est. Vnde Aug. in lib. de natura boni, Cùm audimus, inquit, ex deo, & per ipsum, & in ipso esse omnia, omnes vtique natura intelligere debemus, & omnia
Tomo 6. Cap. 28. quæ naturaliter sunt. Neque enim ex ipso sunt peccata, quæ naturam non seruant, sed vitiant: quę ex voluntate peccantium nascuntur omnia. Hîc apertè dicitur quòd in illa generalitate locutionis bona tantùm continentur.

Quòd omnia ex patre, & per patrem, & in patre sunt, ita & de filio, & de spiritu sancto est dicendum, licet propter personas fiat distinctio. E

Præterea sciendum est, quòd licet ibi indicetur distinctio personarũ cũ dicitur, ex ipso, & per ipsum, & in ipso: omnia tamen ex patre, & per patrem, & in patre sunt. Simili
Li. 6. c. 10 ter de filio & de spiritu sancto accipiendum est. Vnde Aug. in 1. libr. de Trin. Non confusè, inquit, accipiendum est quod ait Apostolus, ex ipso, & per ipsum, & in ipso. Ex ipso dicens propter patrem: per ipsum propter filium: in ipso propter spiritum sanctum. Vigilanter autem attende, ne quia patrem volẽs intelligi dixit ex ipso, sic intelligas omnia esse à patre, vt neges omnia esse ex filio, vel ex spiritu sancto: cùm ex patre, & per patrem, & in patre omnia esse sanè dici possunt: similiter & de filio, & de spiritu sancto dicendum est.

Quòd non omnia, quæ ex deo sunt, etiam de ipso sunt: sed econuerso. F

Illud etiam hîc annectendum est, quòd non om-

nia quæ dicuntur esse ex deo, etiam de ipso esse dici debeãt. Quia, vt ait Aug. in lib. de natura boni, Non hoc significat Cap. 27. penitus ex ipso, quod de ipso. Quod enim de ipso est, potest dici esse ex ipso: sed non omne quod ex ipso est, potest dici esse de ipso, quia nõ est de sua substantia. Et ex ipso enim sunt cælum & terra, quia ipse fecit ea: non autem de ipso, quia nõ de substantia sua. Sicut aliquis homo si generat filium, & faciat domum, & ex ipso est filius, ex ipso est & domus: sed filius de ipso, domus verò de terra & ligno, non de seipso.

Quę dicta sunt summatim colligit. G

Ex præmissis apertum est, quòd in dei cognitione siue præscientia sunt omnia, scilicet bona & mala, sed nõ omnimodo sunt ibi mala, quo bona: & quòd in deo bona tantum sunt, sicut ex ipso, & per ipsum, non mala. Et ex quo sensu hæc accipienda sint assignatum est. Et quòd de ipso non dicitur esse propriè, quòd aliud est ab ipso. Ex ipso autem esse dicuntur omnia, quæ eo authore sunt.

QVIBVS MODIS DICATVR DEVS ESSE IN REBVS.

Distinct. XXXVII.

*Quõ deus est in reb⁹ & locis corporalibus. Quòd deus in omni re est essentia, potẽtia, sed in sanctis per gratiã, & in homine Christi per vnionem personæ. Coloss. 2. Authoritatib⁹ ista cõfirmat. * Non inueni.*

ET quoniã demõstratum est ex parte, quomodo omnia dicantur esse in deo, addẽdum videtur hîc quibus modis dicatur deus esse in rebus: si tamen id humana mẽs vel ex parte dignè valeat cogitare, vel lingua sufficiat eloqui. Sciendum ergo est, quod deus incõmutabiliter semper ipse existens, præsentialiter, potentialiter, essentialiter est in omni natura siue essentia sine sui definitione, & in omni loco sine circunscriptione, & in omni tempore sine mutabilitate. Et præterea in sanctis spiritibus & animabus est excellentiùs, scilicet per gratiam inhabitans: & in homine Christo excellentissimè: in quo plenitudo diuinitatis corporaliter inhabitat, vt ait Apostolus. In eo enim deus habitauit, non per gratiam adoptionis, sed per gratiam vnionis. Ne autem ista (quia capacitatem humanæ intelligentiæ excedunt) falsitatis arguere aliqui præsumant, sanctorum authoritatibus munienda mihi videntur. * Beatus Gregorius super Cantica Cantic. inquit, licet deus communi modo omnibus rebus insit præsentia, potentia, substantia: tamen fa-

tur super cãtica sed adsensum super E-ze. Ho. 8 circa medium. Tomo. 2. Epist. 57. Nõ longè à medio li. Cap 7. ĩ principio & Au. Li. 3. contra Maximinũ. Cap. 21. Li & ca. eisdem. Hi. 23. d

miliariori modo per gratiam dicitur esse in illis, qui mirificentiã operum dei acutiùs & fideliùs considerant. De hoc enim eodem Aug. ad Dardanum in lib. de præsentia dei ait. Cum deus sit natura incorporea & incommutabiliter viua, æterna stabilitate in seipso manens, totus adest rebus omnibus, & singulis totus: sed in quibus habitat, habent eum pro suæ capacitatis diuersitate, alij ampliùs, alij minus: quos ipse sibi dilectissimum templum gratia suæ bonitatis ædificat, Hilari⁹ quoque in lib. 8. de Trin. apertissimè docet deũ vbique esse. Deus, inquit, immensæ virtutis viuens potestas, quę nusquam non adsit, non desit vsquam, se omnem per sua edocet, vt vbi sua sint, ipse esse intelligatur. Non autem corporali modo cùm alicubi sit, nõ etiam vbique esse credatur, cũ & in omnibus esse nõ desinat. Ambros. in 1. li. de spiritu sancto, spiritum sanctum probat non esse creaturam: quia vbique est, quod est proprium diuinitatis: ita dicens, Cum omnis creatura certis naturę suæ sit circũscripta limitibus, quomodo quisaudeat creaturam appellare spiritũ sanctum, qui nõ habet circunscriptam determinatámque virtutem, quæ & in omnibus, & vbique semper est: quodvtique diuinitatis & dominationis est proprium. Idem in eodem, Domini est omnia complere, qui dicit, Cælum & terram ego compleo. Si ergo dominus est qui cælum complet & terram, quis ergo potest spiritum sanctum iudicare dominationis & diuinæ potestatis exortem, qui repleuit orbẽm? & quod plus est, repleuit & Iesum, totius mundi redemptorem. Ex his aliisq; pluribus authoritatibus apertè mõstratur, quòd de⁹ vbiq; in omni creatura essentialiter, præsentialiter, & potẽtialiter est.

Sapiẽ. 1. b Esa. 11. a

Quòd in sanctis non modo est, sed etiam habitat, qui nõ vbicunque est habitat. B

In sanctis verò etiam habitat, in quibus est per gratiam non enim vbicunque est, ibi habitat: vbi verò habitat, ibi est. In solis bonis habitat, qui sunt templum eius, & sedes eius. Vnde per Esaiam dominus ait, Cælum mihi sedes est, terra autem scabellum pedum meorum: quia in electis qui sunt cælum, habitat deus & regnat, qui eius voluntati deuoti obtemperant: malos verò qui sunt terra, iudicij districtione calcat. Vnde in lib. Sapien. dicitur Thronus sapientiæ

Esa. 66. a

Sapi. 7. d & 9. a

tiæ anima iusti quia in iustis specialiùs est quàm in aliis rebus: in quibus tamen omnibus totus est. Quemadmodum anima, ait Aug. in epistola ad Hieronymũ de origine animę, per omnes particulas corporis tota adest simul, nec minor in minoribus, nec maior in maioribus: sed tamẽ in aliis intẽsiùs, & in aliis remissius operatur, cùm in singulis particulis corporis essentialiter tota sit. Ita & deus cùm sit in omnibus essentialiter ac totus, in illis tamen pleniùs esse dicitur quos inhabitat, id est, in quibus ita est, vt faciat eos templũ suum: & hi tales cum eo sunt iam ex parte, sed in beatitudine perfectẽ. Mali verò, etsi ibi sint vbi ipse est, qui nusquam deest, non tamen sunt cum eo. Vnde Aug. super Ioan. Non satis fuit dicere. Vbi ego sum, & illi sint: sed addidit, mecum: quia & ibi miseri possunt esse vbi & ille est, qui nusquam deest. Sed beati sunt cum illo, quia non sunt beati nisi ex eo quòd cum illo sunt: qui fruuntur eo, & vident illum sicut est. Mali verò non sunt cum illo, vt cæci in luce non sunt cum luce: nec boni ita nunc sunt cum eo vt videant per speciem, etsi sunt aliquo modo cum eo per fidem. Quomodo autem deus habitet in bonis, ex illis aliquatenus intelligere valebis, quę suprà dicta sunt, cum de spiritus sancti processione temporali ageretur: vbi licet ex parte, exponitur (ex parte enim cognoscimus, & ex parte prophetamus) quomodo spiritus sanctus habitet in nobis, qui non sine patre & filio inhabitat.

Tomo 2. Epist. 28.

Ioan. 17. d

Tomo 9. Tra. 111.

Paulò post principiũ.

Dist. 14.

1. Cor. 13. c

Vbi erat vel habitabat deus antequàm esset creatura. C

Si autem quæris, vbi habitabat deus antequã sancti essent: Dicimus quia in se habitabat, Vnde Augustin. in lib. 3. contra Maximinum: In templo, inquit, suo habitat deus, scilicet in sanctis qui sunt templum dei, modo secundum fidem ambulantes: & templum dei erunt aliquando secundũ speciem, qualiter etiam nunc templum dei sunt angeli. Sed dicet aliquis, Antequàm faceret deus cælum & terram, antequàm faceret sanctos, vbi habitabat? In se habitabat deus: apud te habitat, & apud se est. Non ergo sancti sic sunt dom⁹ dei, vt ea subtracta cadat deus. Imò sic habitat de⁹ in sanctis, vt si ipse discesserit, cadant.

Ca. 21. & li. 2. ca. 11.

Multa hic breuiter docet quæ confirmant prædicta. D

Sciendum est etiam, quia vt ait Augusti. in lib. ad

Tomo 2. Epist. 57. Dardanum, Dici nisi stultissimè nequit, spiritum sanctũ non habere locum in nostro corpore, quod totum anima nostra impleuerit. Stultiùs dicitur etiam angustiis alicubi impediri trinitatem, vt pater & filius & spiritus sanctus alicubi simul esse non possint. Verùm illud est multo mirabilius, quòd cũ deus vbique sit totus, non tamen in omnibus habitat. Quis porrò audeat opinari, nisi inseparabilitatem trinitatis penitus ignoret, quòd in aliquo possit habitare pater & filius, in quo non habitet spiritus sanctus? aut in aliquo spiritus sanctus, in quo non habitet pater & filius? Fatendum est ergo vbique esse deum per diuinitatis præsentiam, sed non vbique per inhabitationis gratiam. Propter hanc enim inhabitationem gratiæ non dicimus, Pater noster qui es vbique, cùm & hoc verum sit: sed qui es in cælis, id est, in sanctis: in quibus est quodam excellentiori modo.

Mat. 6. b
Lucæ 11. a

Quòd deus inhabitator est quorundam nondum cognoscentium deum, & non quorundam cognoscentium. E

Illud quoque mirabile est, quia vt ait Aug. in eodem, Deus est inhabitator quorundam nondum cognoscentium deum, & non quorundam cognoscentium deum. Illi enim ad templum dei non pertinent, qui cognoscentes deum non sicut deum glorificant. Ad templum dei pertinẽt paruuli sanctificati sacramento Christi, & regenerati spiritu sancto, qui nondum valent cognoscere deum. Ergo quem potuerunt illi nosse nec habere, isti potuerunt habere antequàm nosse. Beatissimi autem sunt illi, quibus est deum habere, quod nosse. Hîc aliquatenus aperit Aug. quomodo deus habitet in aliquo, id est, habeatur: cùm videlicet ita est in aliquo, vt ab eo cognoscatur & diligatur.

Eadẽ epist. Paulò inferiùs.
Rom. 1. c

Quomodo deus totus vbique sit per essentiam, non potest intelligi ab humano sensu. F

Ex prædictis patet, quòd deus vbique totus est per essentiam, & in sanctis habitat per gratiam. Cùmque superiùs, licet tenuiter, ostensum sit qua ratione dicatur habitare in quibusdam, nunc efflagitaret ordinis ratio id etiam assignari, quomodo vtique per essentiam & totus sit: nisi huius considerationis sublimitas atque immensitas humanæ mentis sensum omnino excederet. vt enim ait Chry. super epistolam ad Hebræ. Sicut multa de deo intelligimus, quæ loqui penitus non valemus: ita multa loquimur, quæ intelligere non sumus idonei. Verbi gratia: quòd vbique deus est scimus & dicimus: quomodo autem vbique sit intellectu nõ capimus. Item quòd est incorporea quædam virtus quæ est omnium causa bonorum scimus. quomodo autem vel quæ ista sit, penitus ignoramus.

Super illud, Qui cũ sit splẽdor gloriæ. Homel. 2

Quorundam opinio, qui præsumunt ostendere quomodo deus vbique sit per essentiam, potentiam, præsentiam. G

Quidã tamen immensa ingenio suo metiri præsumẽtes, hoc ita fore intelligendũ tradiderunt, quòd deus vbique per essentiã esse dicitur: non quòd dei essentia propriè sit in omni loco, & in omni creatura: sed quia omnis natura atque omne quod naturaliter est, in quocunque loco sit, per eum habet esse: & omnis locus in quo illud est. Idem etiam dicunt ideo deum vbiq; dici esse per præsentiam vel per potentiam, quia cuncta loca sunt ei prę sentia, & quę in eis sunt, nec in eis aliquid operari cessat. Nã & ipsa loca, & quicquid in eis est, nisi ipse conseruet, manere non possunt. In eis ergo per substantiam deus esse dicitur, vt aiunt: quia per virtutem propriæ substantiæ suæ facit vt etiam loca sint & omnia quę in eis sunt. Sed licet hæc vera sint, quæ asserunt in explanandis intelligentiis prædictorum: in illis tamen verbis quibus dicitur deus vbique esse per essentiam, plus contineri credẽdum est, quod homo viuens capere non valet.

Quòd deus cùm sit in omnibus rebus, non tamen sordibus rerum inquinatur. H

Solet etiam ab eisdẽ quæri quomodo deus substitialiter insit omnibus rebus, & corporalium sordium inquinationibus non contingatur: quod tam friuolum est, vt nec responsione sit dignum, cùm etiam spiritus creatus sordibus corporeis etiam leprosi vel quantumcunque polluti inquinari non possit. Sol quoque radios suos fine sui pollutione effundit super loca & corpora non solùm munda, sed etiam immunda ac sordibus fœtentia: quorum contactu homines & aliæ quædam res inficiuntur: solis verò radij impolluti & incontaminati ea contingentes existunt.

Aug. de agõe Christiano ca. 18. sententialiter.

Non est ergo mirandum si essentia diuina omnino simplex & incommutabilis omnia replet loca, & omnibus creaturis essentialiter inest, nec tamen cuiusquam rei sordibus contaminatur vel contingitur. Vnde Augustin. in lib. de natura boni, Cùm in deo, inquit, sint omnia quæ condidit, non tamen inquinant eum illi qui peccant. De cuius etiam sapientia, quæ attingit à fine vsque ad finem fortiter, dicitur, Attingit omnia, propter suam munditiam, & nihil inquinatum in eam incurrit. Timèt quidam quod fieri non potest, scilicet ne humana carne veritas & substantia dei inquinetur, & tamè prædicant istum visibilem solem radios suos per omnes feces & sordes spargere, & eos mũdos & synceros seruari. Si ergo visibilia munda à visibilibus immundis contingi possunt, & non inquinari: quanto magis inuisibilis & incommutabilis veritas? Postremò respondeant quid potiùs de deo respondendum existiment: vel quòd nusquam per essentiam sit, vel quòd vbique vel alicubi, ita quòd non vbique? Sed quis audeat dicere quòd nusquam diuina essentia sit vel quòd alicubi, & non vbique sit? Si enim ita est alicubi, quòd non vbique, ergo localis est. Est ergo vbique tota quæ continet totum, & penetrat totum: quæ nec pro sui simplicitate diuidi, nec pro sui puritate maculari, nec pro sui immensitate vllo modo comprehendi potest. Vnde Aug. Deus vbique est, cui non locis, sed actionibus propinquamus.

Tomo. 6 Cap. 29. Sap 8. a Aug. li. de agone Christiano cap. prius cita to.

Li. de doctr. Christiana 1. cap. 10.

Quòd deus vbique sit, & in omni tempore, non tamen localis est, non circunscriptibilis, nec loco, nec tempore mouetur. I

Cumque diuina natura veraciter & essentialiter sit in omni loco & in omni tẽpore, non tamen mouetur per loca vel per tempora, nec localis nec temporalis est. Localis non est, quia penitus non circunscribitur loco: quia nec ita est in vno loco, quòd non sit in alio. Neque dimensionem habet, sicut corpus, cui secundum locum assignatur principium, medium, & finis, & antè & retrò, dextrum & sinistrũ, sursum & deorsum: quod sui interpositione facit distantiam circunstantium. Duobus nanque his modis dicitur in scriptura aliquid locale, siue circunscriptibile, & econuerso scilicet, vel quia dimensionem capiens longitudinis altitudinis, & latitudinis, distantiam facit in loco, vt corpus: vel quia loco definitur ac determinatur: quoniam cum sit alicubi, non vbique inuenitur: quod nõ solùm corpori, sed etiã omni creato spiritui congruit. Omne ergo corpus omni modo locale est. Spiritus verò creatus quodam modo est localis, & quodam modo non est localis. Localis quidem dicitur, quia definitione loci terminatur: quoniam cùm alicubi præsens sit, totus alibi non inuenitur. Non autem ita localis est vt dimẽsionem capiens distantiam in loco faciat. Diuina ergo sola essentia omnino illocalis & incircunscriptibilis est: quæ nec locis mouetur aliquo modo, scilicet vel determinatione finita vel dimensione susceptа, nec temporibus, sed affectu & cognitione mouetur. His enim duobus modis, scilicet loco vel tempore, fit mutatio creaturæ, quæ longè est à creatore. Vnde Aug. super Gen. Deus, inquit, omnipotens incommutabili æternitate, voluntate, veritate, semper idem, mouet per tempus creaturam spiritualem, mouet etiam per tempus & locum creaturam corporalem, vt eo motu naturas quas condidit administret. Cùm ergo tale aliquid agit, non debemus opinari eius substantiam qua deus est, temporibus locisque mutabilem, siue per tempora & loca mobilem, cùm sit ipse & interior omni re, quia in ipso sunt omnia: & exterior omni re, quia ipse est super omnia: & antiquior omnibus, quia ipse est ante omnia: & nouior omnibus, quia ipse idem post omnia, scilicet post omnium initia. Ecce hic apertè ostenditur, quòd nec locis, nec temporibus mutatur vel mouetur deus. Spiritualis autem creatura per tempus mouetur, corporalis verò etiam per tempus & locum.

Quib⁹ mo dis aliquid dicatur locale vel circũscriptibile.

De spiritu creato q̃ secundũ alterũ modũ nec localis nec circũscriptibilis est: secũdum alterũ verò est, &c. Lib. 8. c. 22.

23. & 20. in Tom. 3.

Quòd deꝰ est interior, antiquior & nouior omnibus.

Quid sit mutari secundum tempus. K

Mutari autẽ per tempus est variari secundũ qualitates interiores vel exteriores, quæ sunt in ipsa re quæ mutatur: vt quando susceperit vicissitudinem gaudij, doloris, scientiæ, obliuionis: vel variationem formę, siue alicuius qualitatis exterioris. Hęc enim mutatio, quæ fit secundum tempus, variatio est qualitatũ, quæ fit in corporali vel spirituali creatura: & ideo vocatur tempus.

Opinio quorundam, qui dicunt spiritus creatos non moueri loco, nec esse locales. L

De mutatione verò loci magna inter conquirentes disceptatio versatur. Sunt enim qui dicunt nullum spiritum aliquo modo posse mutari loco, ab omni spiritu locum vniuersaliter remouere volentes: quoniam secundum dimensionem tantùm & circunscriptionem locum constare asserunt, atque id solum esse locale vel in loco esse dicunt, quod dimensionem recipit, & distantiam in loco facit. Et hoc dicit Aug. sensisse mutationem temporis tantùm spirituali creaturæ tribuentem: loci verò & temporis, corporeæ. M

Aug. verba prædicta pro se facere dicunt.

Hic respondetur eis.

Sed vt suprà diximus, dupliciter dicitur esse res localis vel circunscriptibilis: scilicet vel quia dimensionem recipit & distantiam facit, vel quia loci termino definitur: quorum vtrunque conuenit corporeæ creaturæ, alterum verò tantùm spirituali. Nam vt suprà diximus, corporalis creatura ita est localis vel circunscriptibilis, quòd determinatur definitione loci, & quòd dimensionem recipiens distantiam facit: spiritualis verò tantùm definitione loci concluditur, cùm ita sit alicubi, quòd non alibi, sed nec dimensionem recipit, nec distantiam in loco facit. quia si multi essent spiritus hic, non eo coangustarent locum quo minus de corporibus contineret. Ideóque Aug. attribuit mutationem loci corpori non spiritui: quia licet spiritus transeat de loco ad locum, non tamen ita vt dimensionibus circunscriptus, interpositione sui faciat distantiam circunstantium, sicut corpus.

signo A. ibidem.

Vbi suprà.

Conclusio ex prædictis, quòd spiritus creati sunt locales & circunscriptibiles quodam modo, spiritus verò dei omnino incircunscriptibilis. N

Esa. 6. b Commentario cum lib. 1. ad rap 1 circa illud, ego sum Gabriel qui asto ante deũ,

Sunt ergo spiritus creati in loco, & transeunt de loco ad locum, & quodam modo locales & circũscriptibiles, sed non omni eo modo quo creaturæ corporeæ. Spiritus autem increatus qui deus est in loco quidem est, & in omni loco, sed omnino illocalis est & incircũscriptibilis. Vnde Beda super Lucam ait: cùm ad nos angeli veniunt, sic exteriùs implent ministerium, vt tamen ante deum interiùs per contemplationem assistant: quia etsi angelus est spiritus circunscriptus, summus tamẽ spiritus qui deus est incircunscriptus est, intra quem currit angelus quocunque mittatur. Ecce hic

dicitur quia spiritus angelicus circunscriptus est, spiritus autem qui deus est, incircunscriptus. Alibi etiam Ambrosius distantiam ostendens inter spiritum increatum, & spiritum creatum, dicit Seraphin de loco ad locum transire, inquiens ita in libro de Trin. Dixit Esaias, quia missus est ad me vnus de Seraphin. Et spiritus quidem sanctus dicitur missus, sed Seraphin ad vnum, spiritus verò ad omnes. Seraphin mittitur in ministerio, spiritus operatur mysterium. Seraphin de loco ad locum transit: non enim complet omnia: sed ipse repletur à spiritu. Hîc apertè ostenditur quòd angeli quodam modo locales sunt.

& Græc. Hom. 34 super Luc. 15. cap. Li. de spiritu sancto. 1. cap. 9. & 10. Esa. 6. c

Cum repetitione superiorum confirmat authoritatibus deum esse vbique sine locali motu. O

Fateamur itaque diuinam naturam pro immensitate sui nusquam deesse, eámque solam omnino illocalem, & omnino incircunscriptibilem nullo concludi loco, sed à fine vsque ad finem attingere, non tamen spaciosa magnitudine nec locali motu, sed immensitate atque immobilitate suæ essentiæ. Vnde Aug. ad Dardanum ait, Non quasi spatiosa magnitudine opinemur Deum per cuncta diffundi, sicut fumus aut lux ista diffunditur: sed potiùs sicut in duobus sapientibus, quorum alter altero corpore grandior est, sed sapientior non est: vna sapientia est, nec est in maiore maior, nec in minore minor, nec minor in vno quàm in duobus: ita deus sine labore regẽs & continens mundum, in cælo totus est, in terra totus, & in vtroque totus, & nullo contentus loco, sed in seipso vbique totus. Idem quoque super Psal. ait, Ad verbum dei pertinet non esse in parte, sed vbique esse per seipsum. hæc enim est sapientia dei, quæ attingit à fine vsque ad finem fortiter, non tamen motu locali sed immobilitate sui: veluti si moles aliqua saxea impleat aliquem locum, dicitur quod attingit à fine illius loci vsque ad finem, cum tamen alterum nõ deserat alterum occupando. Non ergo habet motum localem verbum illud, & sapientia illa solida est & vbique. Ex prædictis innotescit, quòd deus est ita vbique per essentiã, quòd non spaciosa magnitudine diffunditur, nec vno deserto loco alium occupat, quia localem motum non habet. Ideóque Augustinus volens præscindere à Dei

Sap. 8 g

Tomo 2. Epist. 57.

Intom 8. in enarratione psalmi 147. super illud velociter currit.

puritate omnem localem motum & localem circũscriptionem, potius dicit omnia esse in illo, quàm ipsum esse alicubi, nec tamen ipsum esse locum, qui non est in loco, *In to. 4. quæst. 10.* in lib. lxxxiij. quæst. ita inquiens, Deus non alicubi est, quod alicubi est, continetur loco: quod cõtinetur loco, corpus est: Deus autem non est corpus: non ergo alicubi est: & tamen quia est, & in loco non est: in illo sunt potiùs omnia quàm ille alicubi: nec tamen ita in illo, vt ipse sit locus. Locus enim in spatio est quod longitudine & latitudine & altitudine corporis occupatur: nec deus tale aliquid est: & omnia ergo in ipso sunt, & locus non est, nec in loco est: locus tamẽ dei, sed impropriè, dicitur templum dei, non quòd eo contineatur. Id autem nihil meliùs quàm anima munda intelligitur. Ecce hîc dicit deum non esse in loco, sed intelligendum est eum non esse in loco localiter, scilicet quia nec circũscriptionem, nec localem motum habet.

Oppositio, qua videtur probari quòd deus mutetur loco. P

Ad hoc autem solet opponi sic, quotidie fiunt *Resp̃o.* creaturæ quæ antè non erant, & in eis deus est cùm ante nõ esset in eis: est ergo vbi antè non erat, ideóque mutabilis esse videtur. Sed licet quotidie incipiat esse in creaturis, in quibus antè non erat, quia illę non erant: hoc tamen fit sine sui mutatione, qualiter in mundo cœpit esse quem fecit, tamen sine sui mutabilitate, & similiter desinit esse in quibus antè erat sine sui mutatione: nec tamen ipse deserit locum, sed locus desinit esse.

Epilogus, vbi exponitur quare in prædictam venerit disceptationem. Q

A diffi-ctione. 35. Iam sufficienter demonstratũ esse videtur, quomodo omnia dicantur esse in deo, & deus in omnibus, quæ disceptationem quasi incidenter suscepimus: quia id videbatur postulare res, circa quam noster versabatur sermo. Dissere-

Epilogus. bamus enim de scientia siue sapientia dei: & cùm diceremus deum scire omnia, quæsitum est vtrum propter cognitionem quam de omnibus habet, dicerentur omnia esse in deo, an alia ratione hoc diceret scriptura. Huius ergo quæstionis occasio in præmissam nos deduxit disputationem.

HIC REDIT AD PROPOSITVM, REPETENS SVPERIVS DICTA, vt addat alia.

Distinct. XXXVIII. A

De modis diuinæ scientiæ vel cognitionis. Vtrũ deus cognoscat mutabiliter vel immutabiliter: et quõ. Quæstio an scientia & præscientia sit cãrum: vel res ea sint causa præscientiæ. Quare scientia vel præscientia videtur cãrum. Cap. 13. Aug. authoritates ꝓponit q̃ videntur hoc asserere. Eadẽ cap. Cap. 23 d Capi. 10.

NVNC ergo ad propositum reuertentes cœpto insistamus. Suprà dictum est, quòd præscientia dei futurorum tantùm est, sed omniũ tam bonorum quàm malorum. Scientia verò vel sapientia nõ modo de futuris, sed etiam de præsentibus & futuris: nec tantũ de temporalibus, sed etiã de æternis, quia seipsum nouit deus. Hîc oritur quæstio non dissimulanda, vtrum scilicet scientia vel præscientia sit causa rerum, an res sint causæ scientię vel præscientię dei. Videtur enim præscientia dei causa esse eorum quæ ei subsunt, ac necessitatem eueniendi eis facere: quia nec aliqua futura fuissent nisi deus ea præscisset, nec possunt non euenire, cùm deus ea præsciuerit. Si autem impossibile est ea non euenire, quia præscita sunt: videtur ergo ipsa præscientia euenire, quia præscita sunt: videtur ergo ipsa præscientia causa eueniendi. Impossibile est autem non euenire, cùm præscita sint: quia si non euenirent cùm præscita sint, falleretur dei præscientia. At dei præscientia falli non potest. Impossibile est ergo ea non euenire, cùm præscita sint. Sic ergo præscientia causa eorum esse videtur quę præscita sunt. Hoc idem & de scientia dicitur, scilicet quòd quia deus aliqua nouerit, ideo sint. Cui sententię Augustini attestari videtur in 15. libr. de Trinit. dicens, Non ista ex aliquo tempore cognouit deus, sed futura omnia tẽporalia: atque in eis etiam quid & quando ab illo petituri fueramus, & quos & de quibus rebus vel exauditurus, vel non exauditurus esset, sine initio antè præsciuit. Vniuersas autem creaturas & spirituales & corporales, non quia sunt ideo nouit, sed ideo sunt quia nouit: non enim nesciuit quæ fuerat creaturus: quia ergo sciuit, creauit: non quia creauit, sciuit: nec aliter sciuit creata quàm creanda: non enim eius sapientiæ aliquid accessit ex eis: sed illis existẽtibus sicut oportebat & quando oportebat, illa mansit vt erat, vnde in Eccle. Antequàm crearentur, omnia nota sunt illi: sic & postquam consummata sunt. Ecce his verbis videtur Augustinus inuere scientiam vel præscientiam dei causam esse eorum quę fiunt: cùm dicit ideo ea esse, quia deus nouit. Item quo-

que in 6.lib.dicere videtur.Cùm inquit, decedant & succedant tempora, non decedit aliquid vel succedit scientiæ dei, in qua nouit omnia quæ fecit per ipsam.Non enim hæc quę creata sunt ideo sciũtur à deo,quia facta sunt:sed potiùs ideo facta sunt, quia immutabiliter ab eo sciuntur. Et hîc etiam significare videtur dei scientiam causam eorũ esse quæ fiũt, dicens non ideo deum ea nouisse quia facta sunt:sed ideo facta,quia nouit ea deus.Ideoque videtur dei scientia vel præscientia causa esse eorum quæ nouit.

Inconuenientia ostendit quæ sequerentur, si diceretur scientia vel præscientia causa omnium rerum quæ ei subsunt. B

Quòd si ita est, est ergo causa omnium malorum, cùm omnia mala sciantur & præsciantur à deo: quod longè est à veritate. Si enim dei scientia vel præscientia causa esset malorum,esset vtique deus author malorum, quod penitus falsum est.Non ergo scientia vel præsciẽtia dei causa est omnium quæ ei subsunt.

Quòd res futuræ non sunt causa scientiæ vel præscientiæ dei. C

Neque etiam res futuræ causa sunt dei præscientiæ: licet enim non essent futuræ nisi præscirentur à deo, non tamen ideo præsciuntur quia futuræ sunt. Si enim hoc esset, tunc eius quod æternum est aliquid existeret causa,ab eo alienum,ab eo diuersum:& ex creaturis dependeret scientia creatoris,& creatum causa esset increati. Origenes tamẽ super epistolam ad Rom. ait, Non propterea aliquid erit, quia id scit deus futurum:sed quia futurum est,ideo scitur à deo antequam fiat. Hoc videtur præmissis verbis August. obuiare.Hîc enim significari videtur, quòd res futuræ causa sint præscientiæ:ibi verò quòd præsciẽtia causa sit rerum futurarum.

In to. 4. explanatione ad Rom.c.8. in libr.7. Hoc pdictus videtur cõtrarium.

Quid ex prædictis tenendum sit,cum determinatione authoritatum. D

Hanc igitur quæ videtur repugnantiã de medio tollere cupientes,dicimus res futuras nullatenus causam esse præscientiæ vel sciẽtiæ dei:nec ideo præsciri vel sciri, quia futuræ vel factæ sunt:ita exponentes quod ait Origen. quia

futurum est,ideo scitur à deo antequã fiat,id est, quod futurum est scitur à deo antequàm fiat,neque sciretur nisi futurum esset:vt non notetur ibi causa, nisi sine qua non fieret. Ita etiam dicimus scientiam vel præscientiam dei non esse causam eorum quæ fiunt,nisi talem sine qua non fiunt:si tamen scientiam ad notitiam tantùm referamus. Si verò nomine scientiæ includitur etiam beneplacitum atque dispositio, tunc rectè potest dici causa eorum quæ deus facit. His enim duobus modis,vt superius prętaxatum est,accipitur cognitio vel scientia dei,scilicet pro notitia sola,vel pro notitia simul & beneplacito.Hoc modo fortè accipit Augu. dicens, Ideo sunt quia nouit,id est,quia scienti placuit,& quia sciens disposuit.Hic sensus ex eo adiuuatur, quia de bonis ibi tantùm ait August.scilicet de creaturis & de his quæ deus facit: quæ omnia nouit non solùm scientia,sed etiam beneplacito ac dispositione.Si ergo ibi accipitur dei cognitio,vt non modo notitiam,sed etiam beneplacitum dei significet. Mala verò scit deus & præscit antequàm fiant, sed sola notitia, non beneplacito. Præscit enim deus & prædicit etiam quæ non est ipse facturus,sicut præsciuit & prædixit infidelitatem Iudæorum,sed non fecit,nec ideo quia præsciuit,ad peccatum infidelitatis eos coëgit: nec præsciisset vel prædixisset eorum mala,nisi essent ea habituri.vnde August. super Ioan. Deus, inquit,futurorum præscius per prophetam prędixit infidelitatem Iudæorum,sed non fecit:neque præsciisset mala eorũ, nisi ea haberent. Non enim ideo quicquam ad peccandum cogit, quia futura hominũ peccata prænouit:illorum enim præsciuit peccata, non sua. Ideóque si ea quæ ille præsciuit, ipsorum non sunt,non vera ille præsciuit.Sed quia illius prę scientia falli non potest, sine dubio non alius sed ipsi peccant quos deus peccatores esse præsciuit, & ideo si non malum sed bonum facere voluissent, non malum facturi prænoiderentur ab eo, qui nouit quid sit quisque facturus. His verbis apertè ostenditur,si diligenter attendamus, præscientiam dei non esse causam malorum quæ præscit: quia non ea præscit tanquam facturus, nec tanquam sua, sed illorum qui sunt ea facturi vel habituri, præsciuit ergo illa sola notitia, sed non beneplacito authoritatis. Vnde datur intelligi, quòd deus econuerso præscit bona tanquam sua,

Li. 15. ca. 13. Homil. 53. in tomo 9.

tanquam ea quæ facturus est: vt illa prescíendo simul fuerit ipsius notitia, & authoritatis beneplacitum.

Contra hoc quod dictum est præscientiam dei non posse falli, oppositio. E

Ad hoc autem quod suprà dictũ est, scilicet præscientiam dei falli non posse, solet à quibusdam ita opponi, Deus prescíuit hũc lecturum vel aliquid huiusmodi: sed potest esse vt iste non legat, ergo potest aliter esse quàm deus prescíuit: ergo potest falli dei prescientia, quod omnino falsum est. Potest equidem nõ fieri aliquid, & illud tamẽ prescítum est fieri, nõ ideo tamen potest falli dei prescientia: quia si illud non fieret, nec à deo prescítum esset fieri. Sed adhuc vrgent quæstionẽ dicentes, Aut aliter potest fieri quàm deus prescíuit, aut non aliter: sed non aliter: ergo necessario cũcta eueniunt. si verò aliter, potest ergo dei prescientia falli vel mutari. Sed potest aliter fieri, quia potest aliter fieri quàm fiat: ita autem fit vel prescítum est: aliter ergo potest fieri quàm prescítum est. Ad quod dicimus illam locutionẽ multiplicem facere intelligẽtiam, scilicet: Aliter potest fieri quã deus prescíuit, & huiusmodi: vt, Potest non esse quod deus prescíuit: &, Impossibile est non esse quod deus prescíuit: &, Impossibile est non esse prescita omnia quæ fiunt, & huiusmodi. Possunt enim hęc coniunctim intelligi, vt conditio sit implicita, & disiunctim. Si enim ita intelligas, Nõ potest aliter fieri quàm deus prescíuit, id est, non potest vtrunque simul esse, scilicet quòd deus ita prescíuerit fieri & aliter fiat, verum intelligis. Si autem per disiunctionem intelligas, vt dicas hoc aliter non posse euenire quàm euenit, & quomodo futurum deus prescíuit, falsum est. Hoc enim aliter potest euenire quàm euenit, & tamẽ deus hoc modo futurum prescíuit. Similiter & alia determinatio, scilicet, Impossibile est illud non euenire quod deus prescíuit: vel cùm deus prescíerit, si coniunctim intelligas, verum dicis: si disiunctim, falsum. Ita etiam & illud, Impossibile est non esse præscítum omne quod fit, id est, nõ potest esse vtrunque, scilicet, vt fiat & non fit prescítum, hic sensus verus est. Si verò dicis deum non potuisse non prescíre omne quod fit, falsum est. Potuit enim facere vt non fieret, & ita non esse prescítum.

Oppositio.

Responsio.

VTRVM SCIENTIA DEI POSSIT AVGERI, VEL MINVI, VEL ALIQVO modo mutari: vtrunque enim videtur posse probari.

Distinct. XXXIX. A

PRætereà quæri solet, Vtrum scientia dei possit augeri vel minui, vtrunque enim videtur posse probari. Quòd enim diuina sciẽtia possit augeri vel mutari, hoc modo probatur: quia potest deus scire quod nunquã scit. Est enim aliquis qui non est lecturus hodie, & tamen potest esse vt legat hodie: potest enim hodie legere. Nihil autem potest fieri, quod non possit à deo sciri. Potest ergo deus scire hunc lecturum hodie: potest ergo aliquid scire quod non scit: ergo potest eius sciẽtia augeri vel mutari. Eademque videtur posse minui. est enim aliquis hodie lecturus, quem deus scit lecturum. At potest esse, vt non legat: ergo potest deus non scire hunc lecturum: potest ergo non scire aliquid quod scit: ergo potest minui eius scientia vel mutari. Ad quod dicimus, quia dei scientia omnino immutabilis est, nec augeri potest vel minui. Nam, vt ait Augustin. in 15. lib. de Trin. Scientia dei est ipsa sapientia, & sapientia est ipsa essentia siue substantia dei: quia in illius naturæ simplicitate mirabili non est aliud sapere, & aliud esse, sed quod est sapere, hoc est & esse. Ideóq; nouit omnia verbo, quę nouit pater: sed ei nosse de patre est, sicut esse: nosse enim & esse ibi vnum est. Et ideo patri sicut esse: non est à filio, ita nec nosse. Proinde tãquam seipsum dicens, pater genuit verbũ sibi coæquale per omnia. Non enim seipsum integrè perfecteq; dixisset, si aliquid minus aut amplius esset in eius verbo, quàm in seipsa. Hoc est ergo omnino verbum quod pater, non tamen est pater, quia iste filius, ille pater. Sciunt ergo inuicem pater & filius, sed ille gignẽdo, iste nascendo. Et omnia quæ sunt in eorum scientia, in eorum sapientia, in eorũ essentia, vnusquisque eorum simul videt, non particulatim aut sigillatim velut alternante conspectu hinc illinc, & inde huc, & rursum inde, vel inde in aliud atque aliud: vt aliqua videre non possit, nisi non videns alia: sed omnia simul videt, quorum nullum est quod non semper videat & sciat. Eius itaque scientia in amissi-

De immutabilitate vel perfectione diuinæ sciẽtiæ vel cognitione.

Responsio cum determinatiõe. Cap. 13. Eodẽ libro & ca. 14.

Eodem libro & ca. 14.

bilis & inuariabilis est. Nostra verò scientia & amissibilis, & variabilis, & receptibilis est: quia nõ hoc est nobis esse quod sapere vel scire. Propter hoc sicut nostra sciẽtia illi scientiæ dei dissimilis est, sic & nostrũ verbũ quod nascitur de sciẽtia nostra, dissimile est illi verbo q̃ natũ est de patre sciẽtia. Ex hac authoritate clarè ostẽditur scientiam dei omnino inuariabilẽ esse, sicut ipsa essentia dei omnino inuariabilis est: & quòd pater & filius cũ spiritu sancto simul omnia sciunt & vident. Sicut ergo non potest augeri vel minui diuina essentia, ita nec diuina scientia: & tamen conceditur posse scire q̃ non scit, & posse non scire quod scit: quia posset aliquid esse subiectum eius scientiæ, quod non est: & posset nõ esse subiectum aliquid quod est, sine permutatione ipsius scientiæ.

Eodẽ libro Cap. 13.

Oppositio, an deus possit nouiter vel ex tempore scire vel præscire aliquid. B

Hìc opponitur à quibusdam ita, Si deus potest aliquid scire vel præscire quod nunquam sciuit vel præsciuit, potest ergo ex tempore aliquid scire vel præscire. Ad quod dicimus, Potest quidem deus scire vel præscire omne quod potest facere, & potest facere quod nunquam fiet. Potest ergo scire vel præscire quod nunquam fiet, nec est, nec fuit: nec illud scit vel sciuit, neque præscit vel præsciuit: quia scientia eius non est nisi de his quæ sunt vel fuerunt vel erunt, præscientia non est nisi de futuris. Et licet possit scire vel præscire quod nunquam est vel erit: non tamen potest aliquid scire vel præscire ex tempore. Potest vtiq; scire vel præscire quod nunquam est nec erit, nec illud scitum vel præscitum est ab æterno: nec tamen potest incipere scire vel præscire illud: sed ita potest modo scire vel præscire, sicut potest scisse vel præscisse ab æterno. Si enim dicatur eum modo posse scire vel præscire quod ab æterno non sciuit vel præsciuit, id est, ita quòd ab æterno non sciuerit vel p̃sciuerit, quasi vtrunque simul esse possit, falsum est. Siverò dicat eũ posse modo scire vel præscire quod ab æterno non sciuit vel præsciuit, id est, habere potentiam sciendi vel præsciendi ab æterno & modo aliquid, nec tamen illud præscitum est vel futurum, verũ est. Non potest ergo nouiter vel ex tẽpore scire vel præscire aliquid: sicut nõ potest nouiter vel ex tempore velle aliquid, & tamẽ potest velle quod nunquam voluit.

Responsio.

Vtrum deus possit scire plura quàm scit. C

Item à quibusdam dicitur deus posse plura scire quàm sciat, quia potest omnia scire quæ scit, & potest aliqua facere quæ nunquam erunt, & illa potest scire, non enim aliqua incognita facere potest. Si verò omnia essent quæ modo sunt, & alia quædã faceret, quæ non sunt nec erunt, & illa omnia sciret pro certo, plura sciret quàm modo sciat: nec tamen eius scientia augeri potest, quia hoc totũ fieri posset sine mutabilitate scientię. Cõstat ergo dei scientiam omnino esse immutabilẽ, nec augeri posse vel minui: sed ei subiecta.

Quòd videtur aduersum illi sententiæ qua suprà dictum est, deum semper & simul scire omnia. D

Ei verò quod prædictum est. s. quòd deus omnia semper videt & simul, videtur obuiare quod ait Hier. in expositione Abachuc. Absurdum est, inquit, ad hoc deducere dei maiestatem, vt sciat per momenta singula quot culices nascantur, quótve moriantur, quota pulicum & muscarũ sit multitudo, quótve pisces natent in aquis, & similia. Non simus tam fatui adulatores dei, vt dum prouidentiam eius etiam ad ima retrudimus, in nosipsos iniurioſi simus, eãdem irrationabilium & rationabilium prouidentiam esse dicentes. Hìc videtur dicere Hiero. quòd deus illorum minimorum scientiam siue prouidentiam non habeat: quòd si hoc est, tunc non omnia simul scit & semper. Ex tali itaque sensu illud dictum esse nouerimus, vt deum illa alternatim vel particulatim scire neget, nec per diuersa temporum momenta sic illa cognouit, sicut per varia momenta illorum quædam deficiunt, quædam incipiunt. Neque illis aliisque irrationabilibus ita prouidet, quemadmodum rationabilib⁹. nunquid enim, vt ait Apostolus, cura est deo de bobus? & sicut non est cura de bobus, ita nec de aliis irrationabilibus. Dicit tamen scriptura, quia ipsi est cura de omnibus. Prouidentiam ergo & curam vniuersaliter de cunctis quæ condidit habet, vt habeat vnumquodque quod sibi debetur &, cõuenit. Sed specialẽ prouidentiam atque curam habet de rationabilibus, quibus præcepta tradidit, eísque rectè viuen-

Tomo 6. ĩ explanatione capitis. Abachuc.

Quo ꝓmissa verba Hier. sint ĩtelligẽda.

1. Cor. 9. a

Sapi. 12. b

1. Cor. 9.

di legem præscripsit,ac præmia promisit. Hanc prouidentiã & curam de irrationabilibus non habet. Ideo dicit Apostolus,quia non est cura deo de bobus : prouidet tamen omnibus,& curat,id est,gubernat omnia,qui omnibus solem suũ facit oriri,& pluuiam dat.Scit itaque deus quanta sit multitudo pulicum,culicum,& muscarum,& piscium:& quot nascantur quótve moriantur : sed non scit hoc per momenta singula:imò simul & semel omnia. Neque ita scit, vt eandẽ habeat prouidentiam irrationabilium & rationabilium, id est, vt eodem modo penitus prouideat irrationabilibus & rationabilibus &.Rationabilibus enim & præcepta dedit, & angelos ad custodiã delegauit.

Breuis summa prædictorum,cum additione quorũdam. E

Sicut itaq; & immutabiliter scit deus omnia quæ fuerunt,& sunt,& erunt,tam bona quàm mala:præscit quoque omnia futura,tam bona quàm mala.

QVID SIT PRAEDESTINATIO ET IN QVO DIFFERAT A PRAESCIENTIA.

Distinct. XL. A

De scientia deiquantũ ad speciales effectꝰ, scilicet de prædestinatione & reprobatione.

PRædestinatio verò,de bonis salutaribus est,& de hominibus saluandis.vt enim ait Aug.in libr. de prædestinatione sanctorum , Prædestinatio est gratiæ præparatio, quæ sine præscientia esse non potest. potest autem sine prædestinatione esse præscientia . Prædestinatione quippe deus ea præsciuit,quæ fuerat ipse facturus: sed præsciuit deus etiam quæ non esset ipse facturus,id est,omnia mala.Prædestinauit eos quos elegit,reliquos vero reꝓbauit,id est, ad mortem æternam præsciuit peccaturos.

Cap.10. In To.7.

An aliquis prædestinatorum possit damnari, vel reproborum saluari. B

Cap. 13. In To.7. Apo.3.d Oppositio.

Prædestinatorum nullus videtur posse damnari, nec reproborum aliquis posse saluari. Vnde Aug. in lib. de correctione & gratia , In Apocalypsi inquit , dicitur , Tene quod habes , ne alius accipiat coronam tuam . Si alius non est accepturus nisi iste perdiderit , certus est electorum numerus,id est,non potest augeri vel minui.Ad hoc autem obiiciunt quidam, nitentes probare numerum electorum posse augeri & minui,sic. Posset deus non apponere gratiã quibus apponit,& posset subtrahere quibus non subtrahit:quod si faceret,vtique damnarentur:possent ergo damnari isti qui tamen saluabũtur:posset itaque minui electorum numerus: ita etiam posset augeri,quia posset apponi gratia quibus nõ apponitur,per quam saluarentur.Possent ergo saluari habita gratia,qui tamen sine ea damnabuntur:posset itaque augeri numerus electorum,

Respõsio.

Quibus respondemus ex ea ratione dictum esse,& verum esse,numerum electorum non posse augeri vel minui: quia non potest vtrunque simul esse:scilicet vt aliquis saluetur & non sit prædestinatus,vel vt aliquis prędestinatus sit & damnetur.Intelligentia enim conditionis implicitè veritatem facit in dicto,& impossibilitatem in vero. Si verò simpliciter intelligatur , impossibilitas non admittitur:vt cùm dicitur, prædestinatus potest vel non potest damnari,& reprobus potest saluari.In his enim & huiusmodi locutionibus,ex ratione dicti diiudicanda est sententia dictionis. Alia nanque fit intelligentia,si per coniunctionem hæc accipiantur dicta,atque si per disiunctionem:vt suprà cum de præscięntia agebatur,prætaxatum est.Si enim cùm dicis:prędestinatus non potest damnari,intelligas ita,id est,non potest esse vt prædestinatus sit & damnetur,verum dicis: quia coniunctim intelligis:falsum autem si disiunctim,vt si intelligas istum non posse damnari quem dico prædestinatum.potuit enim non esse prædestinatus,& ita damnaretur.

Quomodo adhuc instant quæstioni. C

Veruntamen adhuc instant,& secundum coniunctionem argumentando ita procedunt,Non enim,inquiunt potest esse vt aliquis prædestinatus sit & damnetur . Vtrunque istorum simul esse non potest , sed alterum horum non potest non esse , scilicet quin iste sit prædestinatus(ab æterno enim prædestinatus est)& non potest modo esse prædestinatus . Cùm ergo impossibile sit simul vtrunque esse , & impossibile sit alterum non esse, videtur non posse alterum esse,scilicet vt damnetur . Quod si est , ergo non potest esse vt non saluetur . In huius quæstionis solutione malem alios audire quàm docere . Dicimus tamen de præscientia simi-

Solutio in qua vellet magis audire quàm docere.

lem posse moueri quæstionem. Ideóque tam hîc quàm ibi vnam facimus responsionem, dicentes determinandum fore illud cui innititur tota hæc quęstio, scilicet impossibile est alterum istorum nō esse, scilicet, quin iste modo sit prædestinatus: ab æterno enim iste prædestinatus est. Distinguēdum enim est cùm ait. Iste non potest modo non esse prædestinatus: vel nō potest eo modo esse quin sit prædestinatus: hoc enim coniunctim vel disiunctim intelligi potest. Non enim potest esse vt ab æterno sit prædestinatus, & modo non sit prędestinatus: nec potest esse simul vt sit prędestinatus, & non sit prædestinatus: sed tamen potuit esse ab æterno quòd non esset prędestinatus, & potuit ab ęterno non esse prędestinatus. Et sicut ab æterno deus potuit eum non prędestinare, ita cōceditur à quibusdam quòd & modo potest deus eum non prædestinasse. Ab æterno ergo potest deus non prędestinasse cū: ergo potest iste non fuisse prędestinatus. si verò non fuisset prædestinatus, nec modo esset prædestinatus: ergo modò potest non esse prædestinatus. ita & de prędscientia & de prędscitis dicunt: quod in actionibus vel in operationibus dei & hominum nullatenus concedunt. Ex quo enim aliquid factum est vel dictū, non concedūt quod possit nō esse vel nō fuisse: imò impossibile est non esse vel nō fuisse, quod factū est vel dictū: referentes possibilitatem vel impossibilitatem ad naturam rei existentis. Cùm verò de præscientia vel prędestinatione dei agitur, possibilitas vel impossibilitas ad potentiam dei refertur, quæ semper eadem fuit & est: quia prędestinatio, prędscięti̇a, potentia, vnum in deo est.

Quid sit reprobatio dei, & in quibus consideretur, & quis sit prædestinationis effectus. 39

Cúmque prædestinatio sit gratiæ præparatio, id est, diuina electio qua elegit quos voluit ante mundi constitutionem, vt ait Apostolus: Reprobatio econuerso intelligenda est præscientia iniquitatis quorundam, & præparatio damnationis eorundem. Sicut enim prædestinationis effectus illa gratia est, qua in præsenti iustificamur, atque ad rectè viuendum, & in bono perseuerandum adiuuamur, & illa qua in futuro beatificamur: ita reprobatio dei, qua ab æterno non eligendo quosdam reprobauit secundum duo consideratur: quorum alterum præscit & non præparat, id est, iniquitatem: alterum præscit & præparat, scilicet æternam pœnam. Vnde Augustinus ad Prosperum & Hilarium. Hæc, inquit, regula inconcusse tenenda est, peccatores in peccatis præscitos esse, non præparatos, pœnam autem esse præparatam. Præparauit enim deus, vt ait Aug. in lib. de bono perseuerantiæ, in præscientia sua, quibus voluit bona sua: & quibuscunque donat, proculdubio se donaturum esse præscíuit. Præparauit etiā deus, vt ait Fulgentius, malis ignē æternum: illis vtique, quos iustè pręparauit ad luenda supplicia, nec tamen præparauit ad facienda peccata. Præparauit enim deus quod diuina æquitas redderet, non quod humana iniquitas admitteret. Non enim, sicut præparauit sanctos ad iustitiam percipiendam, sic præparauit iniquos ad iustitiam amittendam: quia prauitatis præparator nunquam fuit. Sicut ergo prædestinatio dei propriè est præscientia & præparatio beneficiorum dei quibus certissimè liberantur quicūque liberantur: ita reprobatio dei est præscientia malitiæ in quibusdam non definiendæ, & præparatio pœnæ non terminandæ. Et sicut prædestinationis effectus est gratiæ appositio, ita reprobationis æternæ quodam modo effectus esse videtur obduratio. Nec obdurat deus, vt ait Aug. ad Sixtum, impartiendo malitiam, sed non impartiendo gratiam, sicut nec digni sunt. Quibus enim non impartitur, nec digni sunt, nec merentur: potiùs vt non impartiatur, hoc digni sunt, hoc merentur. Vnde Apostolus ait, Cuius vult miseretur deus, & quem vult indurat: misericordiam appellans prædestinationem, & præcipuè prædestinationis effectum, id est, gratiæ appositionem: obdurationem verò gratiæ priuationem. Non enim, vt ait Aug. ad Simplicianum, intelligendum est quòd deus ita induret, quasi quemquam peccare cogat: sed tamen quibusdam peccatoribus misericordiam iustificationis suæ non largitur, & ob hoc eos indurare dicitur, quia nō eorum miseretur, non quia impellit vt peccent. Eorum autem non miseretur, quibus gratiam non præbendam esse æquitate occultissima, & ab humanis sensibus remotissima iudicat: quam non aperit, sed miratur Apostolus dicens, O altitudo diuitiarum sapientiæ & scientiæ dei,

Ephe. 1. a

Hic dicit quis sit prędestinatio ineffect⁹.

Hic secūdū quæ cō sideretur reprobatio.

Hoc habetur in glossa ordinaria ad 8. cap. ad Rom.

Cap. 17. ī Tomo 7. Aug. in li. de bono perseuerātiæ.

Cap. 14.

Epist. 15. Rom 9. c Lib. 1. Tomo 4.

Rom. 11. d

VTRVM ALIQVOD SIT MERITVM OBDVRATIONIS ET MISERICORDIÆ. *Distinct.* XLI.

Vtrũ prædestinatio & reprobatio sint ex meritis nostris.

SI autem quærimus meritum obdurationis & misericordiæ: Obdurationis meritum inuenimus, misericordiæ autem meritũ nõ inuenimus: quia nullum est misericordiæ meritum, ne gratia euacuetur, si non gratis donetur, sed meritis redditur. Miseretur itaque secundum gratiam, quæ gratis datur: obdurat autem secundum iudicium, quod meritis redditur. Vnde datur intelligi, vt sicut reprobatio dei est nolle misereri, ita obduratio dei sit non misereri: vt non ab illo irrogetur aliquid quo sit homo deterior: sed tantùm quo sit melior non erogetur. Ex his apertè ostenditur quid misericordiam, quid obdurationem intellexerit Apostolus. & quia misericordia nullum aduocat meritum, obduratio verò non est sine merito & misericordiæ verbo. Hîc accipitur prædestinatio, & præcipuè prædestinationis effectus: obdurationis verò nõ ipsa dei æterna reprobatio: quia eius nullum est meritum, sed gratiæ priuatio siue subtractio, quæ quodam modo est reprobationis effectus. Accipitur tamẽ aliquando reprobatio pro obdu*Hic summatim colligit prædicta vt addat alia.*

Ex Aug. in tom. 4. Li. ad Simplicianũ 1.

Rom. 9. c

Alias admittit.

ratione, sicut & prædestinatio pro suo effectu, cui est gratia appositа. Gratia enim quę apponitur, effectus est prædestinationis. Cùm ergo gratiæ quæ apponitur homini ad iustificationem, nulla sint merita, multominùs & ipsius prædestinationis, qua ab æterno elegit deus quos voluit, aliqua possũt existere merita. Ita nec reprobationis, qua ab æterno quosdam pręsciuit futuros malos & damnandos, sicut elegit Iacob & reprobauit Esau, quod non fuit pro meritis eorum quę tunc habebant: quia nulla habebant, quoniã nec ipsi existebant: nec propter futura merita quæ præuideret, vel illum elegit, vel illum reprobauit.

Mal. 1. a

Opinio quorundam, in qua fuit aliquando Augustinus sed postea retractauit.

Hoc retractat Aug. lib. retractationũ 1. cap. 23.

Opinati sunt tamen quidam deum ideo elegisse Iacob, quia talem futurum præsciuit qui in eum crederet, & ei seruiret: quod aliquando Augustinus se sensisse dicit in lib. retract. vbi apertè ostendit, quòd si propter futura merita electus esset, iam non ex gratia esset electio. Nõ ergo ideo electus est à deo, quia talis futurus erat, sed ex tali electione talis est factus: ita dicens, disputans ergo quid elegerit deus in nondum nato, cui dixit seruiturum esse maiorem, & quid in eodem maiore similiter nondum nato reprobauerit: ad hoc perduxi ratiocinationem, vt dicerem, Non ergo elegit deus opera cuiusquã in præsciẽtia, quæ ipse daturus est, sed fidem elegit in præscientia: & quem sibi creditурum esse præsciuit, ipsum elegit cui spiritum sanctum daret, vt bona operando, etiam æternam vitam consequeretur. Ecce hîc apertè dicit non propter opera eum elegisse, sed propter fidem qua eum præuidit creditурum. Sed quia & in fide meritum est sicuti & in operibus, hoc retractauit dicens, Nondum diligentiùs quæsieram, nec adhuc inueneram qualis sit electio gratiæ, de qua dicit Apostolus, reliquiæ per electionem gratiæ saluæ fient: quæ vtique non est ex gratia, si ex meritis procedit: vt iam quod datur non secũdum gratiam, sed secundum debitum reddatur potiùs meritis quàm donetur: perinde quod continuè dixi, Dicit enim idem apostolus, Idem deus qui operatur omnia in omnibus. nunquam autem dictũ est, Deus credit omnia in omnibus. Ac deinde subiunxit, Quod ergo credimus nostrũ est: quod verò bonum operamur, illius est qui credentibus dat spiritum sanctum: sed hoc profectò non dicerem, si scirem etiam ipsam fidem inter dei munera reperiri, quæ dantur in eodem spiritu. Vtrũque ergo nostrum est propter arbitrium voluntatis, & vtrunque datum est per spiritum fidei & charitatis. Et quod paulo pòst dixi nostrum enim est credere & velle, illius autem dare credentibus & volentibus facultatem bene operãdi per spiritum sanctum, per quem charitas dei diffunditur in cordibus nostris. verum est quidem, sed eadem regula est. Et vtrunq; ipsius est, quia ipse præparat voluntatem: & vtrunque nostrum, quia non fit nisi volentibus nobis. ergo & meritum fidei de misericordia dei venit. Non ergo propter fidem vel aliqua merita elegit deus aliquos ab æterno, vel apposuit gratiam iustificationis in tempore, sed gratuita bonitate sua elegit, vt boni essent. Vnde Aug. in lib. de prædestinatione sanctorum. Non quia futuros nos tales esse pręsciuit, ideo elegit, sed vt essemus tales per ipsam electionem gratiæ suæ, qua gratificauit nos in dilecto filio.

Id etiã habetur in tomo 4. lib. ad Simplicianũ 1. Et in 10. 7. lib. de prædestinatione sanctorũ. Cap. 3. Explanat sententiã prædictorũ verborum. Loco retractationũ prædicto. Rom. 11. a 1. Co. 12. d

Retract. tio.

ad Rom. 5. a

Cap. 18. Tomo 7.

His videtur contrarium quod alibi ait Augustinus. C

Quæst. 98. in Tomo 4.

His tamen aduersari videtur quod dicit Aug. libro 33. quæstionum, Cui vult, inquit, miseretur deus, & quē vult indurat, sed hæc voluntas dei iniusta esse non potest. venit enim de occultissimis meritis: quia & ipsi peccatores cū propter generale peccatum vnam massam fecerunt: tamen nonnulla inter eos est diuersitas. Præcedit ergo aliquid in peccatoribus, quo quanuis nondum sint iustificati, digni efficiātur iustificatione. Et idem præcedit in aliis peccatoribus, quo digni sunt obtusione. Ecce hîc videtur August. dicere, quòd & ipsa dei volūtas, qua alios eligit, alios reprobat, ex meritis proueniat, sed occultissimis, id est, quòd pro meritis alios voluerit eligere, alios reprobare: & quòd pro meritis aliis apponitur gratia iustificationis, aliis non, vnde obtunduntur. Sed quid intelligere voluerit, ignoratur: nisi forte hoc dicatur intellexisse, quod suprà diximus eum retractasse. Nam ibidem quædam alia continuè subdit, quæ in lib. 1. retract. apertè tractat: quod vtrunque legenti patebit. Vnde verisimile est in præmissis etiam hoc retractasse. Quidam tamen ex eo sensu accipiunt fore dictum, non quia aliquis prædestinetur pro meritis, vel iustificationis gratiā mereatur: sed quia aliqui non adeò mali sunt, vt mereantur sibi gratiā non impartiri. Nullus enim dei gratiam mereri potest, per quam iustificatur: potest tamen mereri vt non apponatur, vt penitus abiiciatur. Et quidem aliqui in tantum profundum iniquitatis deuenerunt, vt hoc mereantur, vt hoc digni sint: alij verò ita viuunt, vt etsi non mereantur gratiam iustificationis, non tamen merentur omnino repelli, & gratiam sibi subtrahi. Ideóque dixit in quibusdam peccatoribus præcedere quo digni sint iustificatione, & in aliis quo digni sint obtusione: sed hoc friuolum est.

Cap. 23. *Potest tamē ex tali sensu dictum intelligi.*

Opinio quorundam falsa de occultis dei differentium carnaliter. D

Aug. de verbis Apostoli. Sermo. 7. Tomo 10.

Multi verò de isto profundo quærentes reddere rationem, atque secundum coniecturas cordis sui inscrutabilem altitudinem iudiciorum dei cogitare conantes, in fabulas vanitatis abierunt, dicētes, quòd animæ sursum in cælo peccant, & secundum peccata sua ad corpora pro meritis

diriguntur, & dignis sibi quasi carceribus includuntur. Ierūt hi tales post cogitationes suas, & volentes disputare de dei profundo, versi sunt in profundum, dicentes animas in cælo ante cōuersatas. & ibi aliquid boni vel mali egisse, & pro meritis ad corpora terrena detrusas esse. Hoc autem respuit catholica fides propter euidētem Apostoli sententiam qua ait, Cùm nondum nati essent, aut aliquid boni vel mali egissent, &c. Melior est ergo fidelis ignorantia, quàm temeraria sciētia. Elegit ergo eos quos voluit gratuita misericordia, non quia fideles futuri erant, sed vt fideles essent: eisque gratiam dedit, non quia fideles erant, sed vt fierent. ait enim Apostolus, Misericordiam consecutus sum, vt fidelis essem. non ait, quia fidelis eram. Datur quidem fideli, sed data est etiā priùs vt esset fidelis. Ita etiam reprobauit quos voluit, non propter futura merita quæ præuideret, veritate tamen rectissima, & à nostris sensibus remota.

Rom. 9. e

1. Cor. 7. *Aug. lib. retract. 1. Cap. 23.*

Quæstio. E

Sed quæritur: Vtrum sicut dicitur elegisse quosdam vt boni fierent & fideles, ita etiam concedi debeat reprobasse quosdam, vt mali essent & infideles, & obdurare vt peccent: quod nullatenus concedi oportet. Non enim reprobatio ita est causa mali, sicut prædestinatio est causa boni: neque obduratio ita facit hominem malum, quemadmodū misericordia facit bonum.

Responsio.

An ea quæ semel scit & præscit, semper sciat & præsciat, & semper scierit vel præscierit. F

Præterea cōsiderari oportet, vtrū ea omnia quę semel scit vel præscit deus, semper scit & scierit, ac prę-sciat & præscierit, an olim scierit vel præscierit, quod modo non scit vel præscit. De præscientia primo respondemus, dicentes, multa eum præscisse quę modo non præscit. Cùm enim eius prę-scientia non sit nisi de futuris, ex quo illa quę futura erant præscientia fiunt vel prętereunt, sub dei prę-scientia esse desinunt, sub scientia verò semper sunt. Prę-sciuit ergo deus omnia ab ęterno quę futura erant, neque prę-scire desinit, nisi cū futura esse desinunt. Neque cùm prę-scire desinit aliqua quę antè prę-sciebat, minus ea nosc-it quàm antè cognoscebat. Non enim dicitur ex defectu scientię dei quod

De præscientia prō respondet dicens deū nō semper præscire q olim præsciuit.

aliqua præscierit aliquando quæ modo non præsciat, sed ex ratione verbi quod est præscientia. Præscire enim est antè scire aliquid quàm fiat. Ideóque nō potest dici deus præscire, nisi eā quæ futura sunt.

Hic de scientia, dicens deum semper scire quæ semel scit. C

De scientia autem aliter dicimus. Scit enim deus semper omnia quæ aliquando scit: omnem enim scientiam quam aliquando habet, semper habuit, & habet, & habebit.

Oppositio. Ad hoc autem opponitur ita: Olim sciuit hunc hominem nasciturum qui natus est, modo non scit eum nasciturum. sciuit ergo aliquid quod modo non scit. Item, sciuit mundum esse creandum, modo non scit eum esse creādum, aliquid ergo sciuit quod modo non scit: & alia huiusmodi infinita dici possunt.

Solutio. Sed ad hoc dicimus quòd idem de natiuitate huius hominis & mundi creatione, nunc etiam scit, quod sciebat antequàm fierent, licet tunc & nunc hanc sciētiam eius diuersis exprimi verbis oportet. Nam quod tunc futurum erat, nunc præteritum est. Ideóque verba commutanda sunt ad ipsum designandum. Sicut diuersis temporibus loquentes, eandem diem modo per hoc aduerbium cras designamus, dum adhuc futura est: modo per hodie dum præsens est: modo per heri, dum præterita est. Itaque antequàm creatur mundus, sciebat deus hunc creandum: postquā creatus est, scit eum creatum, nec est hoc scire diuersa, sed omnino idem de creatione mundi. Sicut antiqui patres crediderunt Christum nasciturum & moriturum, nos autem credimus eum natum & mortuum: nec tamen diuersa credimus nos & illi, sed eadem. Tempora enim, vt ait Augustinus, variata sunt, & ideo verba sunt mutata non fides. Indubitanter ergo teneamus deum semper omnia scire, quæ aliquando scit.

DE OMNIPOTENTIA DEI, VBI PRIVS CONSIDERATVR QVARE DICATVR OMNIPOTENS.

De potētia dei in cōparatiōe ad possibilia quæ potest.

Distinct. XLII. A

NVNC de omnipotentia dei agendū est: vbi prima cōsideratio occurrit, quomodo verè deus dicatur omnipotēs: an quia omnia possit, an tantum quia ea possit quæ vult. Quòd enim deus omnia possit, pluribus authoritatibus comprobatur. Ait enim Augustinus in libro quæstionum veteris ac nouæ legis. Omnia quidem potest deus, sed non facit nisi quod conuenit veritati eius & iustitiæ. Idem in eodem, Potuit deus cuncta facere simul, sed ratio prohibuit, id est, voluntas. Rationem nempe ibi voluntatem dei appellauit, quia dei voluntas rationabilis est & æquissima. Fatendum est ergo deum omnia posse.

Quæ q̄stiōes mixtim dicūtur.

Cap. 6. in Tomo 4.

Quomodo dicatur deus omnia posse, cùm nos multa possimus quæ ipse non potest. B

Sed quæritur quomodo omnia posse dicatur, cū nos quædam possimus quæ ipse non potest. Nō potest enim ambulare, loqui, & huiusmodi, quæ à natura diuinitatis sunt penitus aliena, cùm horum instrumenta nullatenus habere queat incorporea & simplex substantia. Quibus id respondendum arbitror, quòd huiusmodi actiones, ambulatio scilicet & locutio & huiusmodi, à dei potentia alienę non sunt,

Respōsio. sed ad ipsam pertinentes. Licet enim huiusmodi actiones in se deus habere non possit (nō enim potest ambulare vel loqui & huiusmodi) eas tamen in creaturis potest operari, facit enim vt homo ambulet, & loquatur, & huiusmodi. Non ergo per istas actiones diuinæ potentiæ detrahitur aliquid, quia & hoc potest facere omnipotens.

De alio obiicitur. C

Sed sunt alia quædam quæ deus nullatenus facere potest, vt peccata, non enim potest mentiri, nō potest peccare. Sed nō ideo omnipotentię dei in aliquo detrahitur vel derogatur, si peccare nō posse dicitur: quia non esset hoc potentiæ sed infirmitatis. Si enim hoc posset, omnipotens non

Solutio. esset. Nō ergo impotentiæ sed potentiæ imputandum est, q̄ ista non potest. vnde Aug. in 15. lib. de Tri. Magna inquit, dei potētia est nō posse mēturi. Sunt enim quædam quæ in aliis rebus potentiæ deputanda sunt, in aliis verò minimè: & quæ in aliis laudabilia sunt, in aliis verò reprehensibilia sunt. Nō ergo ideo deus minùs potens est, quia peccare non potest, cùm omnipotens nullatenus possit esse qui hoc potest.

Item de aliis opponit. D

Sunt etiam & alia quædam quæ deus nō potest, vnde videtur non omnia posse: non enim potest mori vel

In li. 1. de symbolo fidei ad catechumenos. Cap. 1. in Tomo 9.

falli. vnde Augu. in lib. de symbolo, Deus omnipotens non potest mori, non potest falli, non potest miser fieri, nec potest vinci. Hæc vtique & huiusmodi abst vt possit omnipotens, si enim huiusmodi passionibus atque defectibus subiici posset, omnipotens minimè foret. Et ideo mõstratur omnipotens, quia ei hæc propinquare non valent: potest tamen hæc in aliis operari.

Quòd omnipotentia dei secundum duo consideratur. E

Hîc ergo diligenter considerantibus, omnipotẽtia eius secundũ duo apparet, scilicet quòd omnia facit quæ vult, & nihil omnino patitur: secundum vtrunque deus omnipotens verisimè prædicatur: quia nec aliquid est quod ei ad patiendum corruptionem inferre valeat, nec aliquid ad faciendum impedimentum afferre. Manifestum est itaque deum omnino nihil posse pati, & omnia facere posse, præterea sola quibus eius dignitas læderetur, eiúsq; excellentiæ derogaretur: in quo tamen non est minùs omnipotens. Hoc enim posse non esset posse, sed non posse. Nemo ergo deum omnipotẽtem in aliquo dicere præsumat, quia omnia potest quæ posse potentiæ est: & inde verè dicitur omnipotens.

Quibusdam authoritatibus traditur, quòd ideo dicitur omnipotens, quia potest quicquid vult. F

Cap. 96. Tomo 3. Cap. 5. 31. & vltimo sentẽtialiter.

Ex quibusdã tamen authoritatibus traditur ideo verè dici omnipotens, quia quicquid vult potest. Vnde Aug. in ench. Nõ ob aliud veraciter vocatur omnipotẽs, nisi quoniam quicquid vult potest: nec voluntate cuiuspiam creaturæ volũtatis omnipotẽtis impeditur effectus. Idem in lib. de spiritu & litera. Non potest deus facere iniusta, quia ipse est summa iustitia & bonitas. Omnipotẽs verò est, nõ q̃ possit omnia facere, sed quia potest efficere quicquid vult, ita vt nihil valeat eius voluntati resistere quin compleatur, aut aliquo modo impedire eandem. Ioannes Chrysost. in homil.

Psal. 113. Rom. 9. c

quadam de expositione symboli ait, Omnipotens dicitur deus quia posse illius non potest inuenire non posse: dicente propheta: Omnia quæcunque voluit fecit. Ipse est ergo omnipotens, vt totum quod vult possit, vnde apostolus, Eius inquit, voluntati quis resistit? His authoritatibus videtur ostẽdi, quòd deus ex eo tantùm dicatur omnipotens, quòd omnia potest quæ vult, non quia omnia possit.

Determinatio præmissarum authoritatum. G

Sed ad hoc potest dici, quòd Augustꝰ. vbi dicit, Omnipotens nõ dicitur quòd omnia possit, &c. tam amplè & generaliter accepit omnia, vt etiam mala includeret, quæ deus non potest, nec vult. non ergo negauit eum posse omnia quæ conuenit ei posse. Similiter cum dicit. Nõ ob aliud veraciter dicitur omnipotens, nisi quoniam quicquid vult potest: non negat eum posse etiam ea quæ non vult, sed aduersus illos qui dicebant deum multa velle quæ non poterat, affirmat eum posse quicquid vult, & ex eo verè dici omnipotentem, non ob aliud, quàm quia potest quicquid vult.

Quõ intelligẽdũ sit quicquid vult.

Sed caue quomodo intelligas. Potest quicquid vult se posse, an quicquid vult facere, an quicquid vult fieri. Si enim dicas ideo omnipotẽtem vocari, quia potest quicquid vult se posse: ergo & Petrus similiter omnipotens dici potest, vel quilibet sanctorum beatorum, quia potest quicquid vult se posse, & potest facere quicquid vult facere. Non enim vult facere nisi quod facit, nec posse nisi quod potest: sed non potest facere quicquid vult fieri. Vult enim saluos fieri qui saluandi sunt, veruntamen eos saluare non valet. Deus autem quicquid vult fieri, potest facere. Si enim vult aliquid fieri per se, potest illud facere per se, & per se facit: sicut cælum & terram per se fecit, quia voluit. Si autem vult fieri per creaturam, & per eam operatur: sicut per homines facit domus & huiusmodi artificia. Et deus quidem ex se, & per se potest: homo autem vel angelus, quantumcunque beatus est, non est potens ex se vel per se.

Oppositio. H

Sed fortè dices, nec dei filius potest à se, nec spiritus sanctus, sed solus pater. Ille enim potest à se, qui est à se: filius autem, quia non est à se, sed à patre, non potest à se, sed à patre: & spiritus sanctus ab vtroque. Ad quod dicimus, quia licet filius non posit à se, nec operetur à se, potest tamen & operatur per se: sic & spiritus sanctus. vnde Hilarius in libr. 9. de Trinit. Naturæ inquit, cui contradicis hæretice, hæc vnitas est, vt ita per se agat filius, ne à se agat: & ita non à se agit, vt per se agat. Per se autem dicitur

Solutio.

Post medium lib.

agere & potens esse,quia naturalem habet potentiam eandem quam & pater, qui potens est & operatur: sed quia illam habet à patre,non à se,ideo à patre non à se dicitur posse & agere. Homo autem vel angelus gratuitam habet potentiam, qua potens est. Ideo ergo verè ac propriè deus trinitas omnipotens dicitur,quia per se,id est, naturali potentia potest quicquid vult fieri,& quicquid vult se posse.Nihil enim vult fieri quod non possit facere per se,vel per creaturas:& nihil vult se posse,quod nō possit:& omne quod vult fieri,vult se posse:sed non omne quod vult se posse,vult fieri, si enim vellet,fieret:quia voluntati eius nihil resistere possit.

Hic plenè ostēditur quare deꝰ omnipotens dicatur.

Rom. 9.c

OPINIO QVORVNDAM DICENTIVM DEVM NIL POSSE *nisi quod facit.*

Distin. XLIII. A

De potentia dei in cōparatiōe ad quātitatē: ostēdēs eꝰ im mēsitatē, siue quātum deus possit. Ratio illorū prima.

QVidam tamen de suo sensu gloriantes, dei potentiam sub mensura coartare conati sunt. Cùm enim dicunt, hucúsque potest deus, & non ampliùs, quid hoc est aliud quàm eius potentiam quæ infinita est, concludere & restringere ad mensuram? Aiunt enim, non potest deus aliud facere quàm facit, nec melius facere id quod facit, nec aliquid prætermittere de his quæ facit. Istámque priorem suam opinionem verisimilibus argumentis, causisque commentitiis, necnon & sacrarum authoritatum testimoniis munire conantur dicentes, Non potest deus facere nisi quod bonum & iustum est fieri:non est autem iustū & bonum fieri ab eo, nisi quod facit. Si enim aliud iustum est & bonum eum facere quàm facit: non ergo facit omne quod iustum est & bonum eum facere: sed quis audeat hoc dicere?

Secunda ratio. B

Addunt etiam,non potest facere,nisi quod iustitia eius exigit:sed nō exigit eius iustitia,vt faciat nisi quod facit:non ergo potest facere, nisi quod facit. Eadémque iustitia exigit,vt id non faciat quod non facit, non autem potest facere contra iustitiam suam,nō ergo potest aliquid eorum facere quæ dimittit.

Responsio ad prius dictum. C

His autem respondemus,duplicem verborum intelligentiā aperientes,& ab eis inuoluta euoluentes sic:Non potest deus facere nisi quod bonum est & iustum,id est,non potest facere nisi illud quod si faceret bonum & iustum esset,verum est: sed multa potest facere quæ nō bona sunt nec iusta,quia nec sunt,nec erunt,nec bene fiunt,nec fient, quia nunquam fient.Item quod secundò oppositum fuit,Nō potest facere nisi quod iustitia sua exigit:& Non potest id facere quod iustitia sua exigit vt non fiat:Dicimus, quia exactionis verbum de deo congruè non dicitur,nec propriè accipitur:& in illis locutionibus duplex est sensus.Si enim intelligas,non potest facere nisi quod sua iustitia exigit, id est, nisi quod voluntas sua iusta vult,falsum dicis.Iustitia enim ipsius dei æquissima volūtas accipitur: qualiter accipit Augustus illa verba domini in Gene.loquentis ad Loth, Non possum quicquam facere donec illò introeas, exponens: non posse, inquit,se dixit, quod sine dubio poterat per potentiam, sed non poterat per iustitiam:quasi poterat quidem,sed non volebat,& illa voluntas iusta erat.Si verò per hæc verba intelligis eum non posse facere,nisi illud quod si fieret, iustitiæ eius conueniret,verum dicis. Similiter distingue illud, Non potest facere quod sua iustitia exigit vt non faciat, id est, non potest facere id quod ipse qui est summa iustitia, non vult facere,falsum est.Si autem his verbis intelligas eum nō posse facere id quod iustitiæ eius conuenire non potest, verum dicis.

Gen. 19.c

Hæc habentur in libro cōtra secundam Gaudētij epistō. Cap. 22. Tomo 7.

Tertia illorum ratio. D

Addunt quoque & alia dicentes,Non potest deus facere nisi quod debet.non autem debet facere nisi quod facit. si enim debet alia facere, non ergo facit omne quod debet.si verò facit omne quod debet, nec potest facere nisi quod debet,nō ergo potest facere nisi quod facit.Item, Aut debet dimittere quod dimittit ne faciat, aut non debet. Si non debet,non rectè dimittit:si verò debet dimittere, ergo non debet facere.Si autem non debet nec decet, non oportet eum facere:& si non decet nec oportet eum facere. ergo non potest facere: non ergo potest facere, nisi quod facit: nec potest illud dimittere quod facit quin faciat, quia de-

bet illud facere: & quod debet facere, non potest illud dimittere. Sed vt mihi videtur, hoc verbū debet, venenum habet. Multiplicem enim & inuolutam continet intelligētiam: nec deo propriè competit, qui non est debitor nobis, nisi fortè ex præmisso, nos verò ei debitores sumus ex commisso. Vt autem venenum euacuetur, distingue verbi sensum: Non potest deus facere nisi quod debet, id est, nisi quod vult, falsum est: sic enim potest ipse dici debere aliquid, quia vult illud. Si autem dicatur, non potest nisi quod debet, id est, non potest nisi illud, quod si faceret, ei bene conueniret, verum est. Addunt quoque illi dicentes, nihil facit aut dimittit, nisi optima & rationabili causa, licet nobis occulta sit: secundum quam oportet eum facere ac dimittere, quæ facit vel dimittit. Ratio enim penes eum est quia illa facit & illa dimittit: quæ ratio æterna est, & semper manens, præterquam non potest aliquid facere vel dimittere. Illa ergo manente non potest quod facit dimittere, nec quod dimittit facere: & ita non potest facere, nisi quod facit. Et ad hoc respondemus, ambiguitatem locutionis determinantes. Cùm enim dicitur ratio vel causa optima penes deum est, qua facit cuncta quæ facit, & dimittit ea quæ dimittit, verum quidem est: quia in eo voluntas est æquissima & rectissima, qua facit & dimittit quæ vult, contra quam facere non potest, nec præter eam facere potest. Nec vtique cōtra eam faceret, nec præter eam, si ea quæ facit dimitteret, vel quæ dimittit faceret: sed eadem manēte ratione & causa, alia potuit facere, & ista dimittere. Licet ergo ratio sit penes eū, qua alia facit & alia dimittit, potest tamen secundum eandem rationem & dimittere quæ facit, & facere quæ dimittit. Ipsi etiam addunt, Ratio est eum facere quæ facit, & non alia: & non potest facere nisi quod ratio est eum facere, & ita non potest facere nisi quod facit. Item, Ratio est eum dimittere quæ dimittit, & non potest non dimittere quod ratio est eum dimittere, & ita non potest non dimittere quod dimittit. Et ad hoc dicimus locutiones ambiguas esse, & ideò determinandas. Si enim cùm dicitur, non potest facere nisi quod ratio est eum facere, intelligas eum non posse facere nisi ea quæ rationabilia sunt, & ea quæ si fierent rationabilia essent, verus est sensus. Si autem intelligas eum non posse

Resp̄ōsio. *Quarta illorū ratio.* *Resp̄ōsio.* *Adhuc addūt quæstionem.* *Resp̄ōsio.*

facere alia rationabilia & bona, nisi ea quæ vult & facit, falsus est intellectus. Item aliud adiungunt dicentes. Si potest deus aliud facere quàm facit, potest ergo facere quod non præsciuit: & si potest facere quod non præsciuit, potest sine præscientia operari: quia omne q̄ facturū se præsciuit facit, nec facit aliquid quod non præsciuit. Quòd si præter præsciētiam eius aliquid fieri impossibile est, omne ergo quod prę-scitum est, fieri necesse est: ergo aliud fieri quàm fit nulla ratione possibile est: ergo non potest à deo fieri nisi quod fit. Hæc autem quæstio de prę-scientia, facilè determinari potest per ea quæ superiùs dicta sunt, cum de præscientia ageretur.

Alia illorum ratio. *Hæc quæstio ex p̄dictis facilè determinatur, Di. 38 & 39.*

Authoritatibus vtuntur in assertionem suæ opinionis. E

His autem illi scrutatores, qui defecerunt scrutantes scrutinia, sanctorum annectūt testimonia. Dicit enim Aug. in lib. de symbolo, Hoc solum non potest deus quod non vult, per quod videtur nō posse facere aliquid nisi quod vult: sed non vult nisi quod facit & ita videtur non posse nisi quod facit. Illud autem ita intelligendum est, Id solum non potest deus quod non vult, scilicet se posse. Idem in 7. lib. confess. ad deum loquens ait, Nec cogeris inuitus ad aliquid, quia voluntas tua non est maior quàm potentia: esset autem maior, si teipso tuipse maior esses. Ex hoc videtur quòd deus non possit plura quàm vult, sicut non vult plura quàm potest. Sicut enim voluntas non est maior potentia, ita nec potentia maior est voluntate. Ideóque sicut plura non vult quàm potest, ita eum non plura posse quàm velle dicunt. Sed ad hoc dicimus, quia nec voluntas potentia, nec potentia voluntate maior est, quia vna & eadem res est potentia & voluntas, scilicet ipse deus: qui esset maior seipso, si voluntas maior esset potentia, vel potentia voluntate. Nec hac authoritate negatur deum plura posse quàm velle, quia plura sunt subiecta eius potentiæ quam voluntati. Fateamur itaque deum plura posse facere quę non vult, & posse dimittere quæ facit. Quod vt certius firmiúsque teneatur, scripturę testimoniis asseramus, deum plura posse facere quā facit. Veritas ipsa secundum Matth. ait, An putas quia non possum rogare patrem meum, & exhibebit mihi modo plus quàm duodecim legiones angelorum? Ex quibus verbis

In To. 9. Li. 1. ca. 1. *Quō intelligenda sit authoritas. Ca. 4.* *In To. 1. Resp̄ōsio.* *Authoritatibus cō firmat deū plura quā facit facere posse.* *Mat. 26 f*

patenter innuitur, quia & filius poterat rogare quod non rogabat, & pater exhibere quod non exhibebat. Vterque ergo poterat facere quod non faciebat. Aug. etiã in ench. ait, Omnipotentis voluntas multa potest facere quæ non vult, nec facit: potuit enim facere vt duodecim legiones angelorum pugnarent contra illos qui Christum cœperũt. Item in eodem, Cur apud quosdam non factæ sunt virtutes, quæ si factæ fuissent, egissent illi homines pœnitentiam: & factæ sunt apud eos qui non erant crediturí? tunc non latebit quod nunc latet. Nec vtique iniustè deus noluit saluos fieri, cùm possent salui esse si vellet. Tunc in clarissima sapientiæ luce videbitur, quod nunc piorum fides habet, antequàm manifestã cognitione videatur, quàm certa & immutabilis & efficacissima sit voluntas dei: quæ multa possit & non velit, nihil autẽ quod non possit, velit. Idem in lib. de natura & gratia, Dominus Lazarum suscitauit in corpore. Nunquid dicendum est, non potuit Iudã suscitare in mẽte? Potuit quidẽ, sed noluit. His authoritatibus aliísq; multis apertè docetur, quòd deus multa ppsit facere quæ non vult: quod etiã ratione probari potest. Non enim vult deus omnes homines iustificare, & tamen quis dubitat eum posse? Potest ergo deus aliud facere quàm facit: & tamen si aliud faceret, alius ipse non esset. Et potest aliud velle quam vult: & tamen eius voluntas nec noua, nec mutabilis aliquo modo potest esse. Quòd etsi possit velle quod nunquam voluit, non tamẽ nouiter, nec noua voluntate, sed sempiterna tantùm voluntate velle potest: potest enim velle quod ab æterno potest voluisse: habet enim potentiam volendi & nunc & ab æterno, quod tamen nec modo vult, nec ab æterno voluit.

Cap. 95. t. Tomo 3. Mat. 11. c

Cap. 7. in Tomo 7. Ioan. 11 f

Quòd sine mutabilitate potentiæ vel voluntatis põt deus & alia velle & alia facere, quam quæ vult vel facit.

Depotẽtia dei in cõparatione ad modũ siue qualitatẽ rerum.

Illi dicunt non posse.

AN DEVS POSSIT FACERE ALIQVID MELIVS QVAM FACIT.

Distinct. XLIIII. A

NVnc illud restat discutiendum, vtrum melius aliquid possit facere quàm facit. Solent enim scrutatores dicere, quòd ea quæ facit deus, non potest meliora facere: quia si posset facere & non faceret, inuidus esset, & non summè bonus. Et hoc ex simili astruere conantur. ait enim Augustin. in lib. 83. q. Deus quem genuit, quoniam meliorem

rem se generare non potuit (nihil enim deo melius) debuit æqualem. Si enim voluit & non potuit, infirmus est. Si potuit & noluit, inuidus. Ex quo confirmatur æqualem genuisse filium. A simili volunt dicere, quòd si potest deus rem melio rem facere quàm facit, inuidus est. Sed non valet huius similitudinis inductio, quia filium genuit de substantia sua. Ideó que si posset gignere æqualẽ & non gigneret, inuidus esset: alia verò q̃ non de substantia sua facit, meliora facere potest.

Quæst. 50 & li. 3. cõtra Maximinum. to. 6. c. 18. Tomo 4.

Quæstio qua illi artantur. B

Verùm hîc ab eis responderi deposco, cur dicunt rem aliquam siue etiam rerum vniuersitatem, in qua maior consummatio expressa est, non posse esse meliorem quàm est: siue ideo, quia summè bona est, ita vt nulla omnino boni perfectio ei desit: siue ideo, quia maius bonũ quod ei deest, capere ipsa non valeat. Sed si ita summè bonum dicitur, vt nulla ei perfectio boni desit, iam creatura creatori æquatur. Si verò ideo non potest melior esse, quia bonum amplius quod ei deest, capere ipsa non valeat, iam hoc ipsum non posse defectionis est, non consummationis: & potest esse melior, si fiat capax melioris boni, quod ipse potest qui eam fecit. Potest ergo deus meliorem rem facere quàm facit. Vnde Aug. super Gene. Talem potuit deus hominẽ facere, qui nec peccare posset, nec vellet: & si talem fecisset, quis dubitat eum meliorem fuisse? Ex prædictis constat, quòd potest deus & alia facere quàm facit, & quæ facit meliora ea facere quàm facit.

Aug. super Gen. ad li. lib. 4. c. 14.

Lib. 11. de Genesi ad literã. c. 7. in Tom. 2.

Vtrum alio vel meliorì modo possit facere quàm facit. C

Post hæc considerandum est, vtrum alio modo vel meliori quàm facit, possit ea facere quæ facit. Si modus operationis ad sapientiam opificis referatur, nec alius nec melior modus esse potest. Nõ enim potest facere aliquid aliter vel meliùs quàm facit, id est, alia sapientia vel maiori sapientia: nihil enim sapientius potest facere quàm facit. Si verò referatur modus ad rem ipsam quam facit deus, dicimus quia & alius, & melior potest esse modus. Et secundum hoc concedi potest, quia ea quæ facit, potest facere melius, & aliter quàm facit: quia potest quibusdam meliorem modum existendi præstare, & quibusdam alium. Vnde Augustin.

Respõsio.

in 13.lib.de Trin.dicit,quòd fuit & alius modus noſtræ liberationis poſsibilis deo,qui omnia poteſt.ſed nullus alius noſtræ miſeriæ ſanandæ fuit conuenientior. Poteſt ergo deus eorum quæ facit, quædam alio modo meliori, quædam alio modo æquè bono, quædam etiam minùs bono facere quàm facit:vt tamen modus referatur ad qualitatem operis id eſt,creaturæ,non ad ſapientiam creatoris.

Vtrum deus ſemper poſsit omne quod olim potuit. D

Prætereà quæri ſolet, Vtrum deus ſemper poſsit omne quod olim potuit. Quod quibuſdam videtur dicentibus,potuit deus incarnari,& potuit mori,& reſurgere,& alia huiuſmodi,quæ modo nō poteſt.Potuit ergo quæ modo nō poteſt,& ita habuit potentiā quā modo non habet,vnde videtur potentia eius imminuta.Ad quod dicimus, quia ſicut omnia ſemper ſcit quæ aliquando ſciuit,& ſemper vult quæ aliquando voluit,nec vnquam aliquam ſciētiam amittit,nec voluntatem mutat quam habuit:ita omnia ſemper poteſt quę aliquando potuit,nec vnquam aliqua potentia ſua priuatur. Non eſt ergo priuatus potentia incarnandi vel reſurgēdi,licet non poſsit modo incarnari vel reſurgere.Sicut enim potuit olim incarnari,ita & poteſt modo incarnatus eſſe: in quo eiuſdem rei potētia monſtratur. Vt enim olim ſciuit ſe reſurrecturum,& modo ſcit ſe reſurrexiſſe. Nec eſt alia ſcientia illud olim ſciuiſſe,& hoc modo ſcire,ſed eadem omnino. Et ſicut voluit olim reſurgere, & modo reſurrexiſſe:in quo vnius rei voluntas exprimitur:Ita potuit olim naſci, & reſurgere,& modo ipſe poteſt natus fuiſſe & reſurrexiſſe: & eſt eiuſdem rei potentia.Si enim poſſet modo naſci & reſurgere,non eſſet idem poſſe. Verba enim diuerſorū temporū diuerſis ꝓlata temporibus, & diuerſis adiūcta aduerbiis eūdem faciunt ſenſum:vt modo loquentes dicimus, iſte poteſt legere hodie: cras autem dicemus, iſte poteſt legiſſe, vel potuit legere heri: vbique vnius rei monſtratur potentia. Si autem diuerſis temporibus loquentes eiuſdem temporis verbis & aduerbiis vtamur, dicentes hodie, iſte poteſt legere hodie, & dicentes cras, iſte poteſt hodie legere: non idem ſed diuerſa dicimus eum poſſe. Fateamur ergo

Reſpōſio.

deum ſemper poſſe quicquid ſemel potuit,id eſt,habere omnem illam potentiam quam ſemel habuit, & illius omis rei potentiam cuius ſemel habuit: ſed non ſemper poſſe facere omne illud quod aliquādo potuit facere. poteſt quidē facere aut feciſſe aliquādo quod potuit.Similiter quicquid voluit & vult,id eſt,omnem quam habuit voluntatem,& modo habet:& cuiuſcunque rei voluntatem habuit, & modo habet: non tamen vult eſſe vel fieri omne quod aliquando voluit eſſe vel fieri,ſed vult fuiſſe vel factum eſſe.Ita & de ſcientia dei dicendum eſt.

Hic contradicitur magiſtro. à pleriſq; modernis doctoribꝰ.

DE VOLVNTATE DEI, QVAE ESSENTIA DEI EST VNA & æterna, & de ſignis eius.

Diſtinct. XLV. A

IAM de voluntate dei aliquid pro ſenſus noſtri imbecillitate dicendum eſt. Sciendum eſt ergo,quia voluntas ſiue volens de deo ſecundum eſſentiam dicitur. Non eſt enim ei aliud velle & aliud eſſe, ſed omnino idem. Et ſicut idem eſt ei eſſe bonum quod eſſe deum,ita idem eſt ei eſſe volentem,quod eſſe deum. Nam voluntas qua ſemper volens eſt, non affectus vel motus eſt,qui in deum cadere non valet,ſed diuina vſia qua volens eſt deus,& huiuſmodi.

De quiditate voluntatis dei.

Quòd licet idem ſit deo velle quod eſſe,non tamen poteſt dici deus eſſe omnia quæ vult. B

Et licet idem ſit deo velle quod eſſe,non tamen dicendum eſt deum eſſe omnia quæ vult: quod quidam de dei voluntate non rectè ſentientes, nobis obiiciunt dicentes,Si idem eſt deo velle quod eſſe,ergo cùm dicimus deum velle omnia quæ facit, dicimus eū eſſe omnia quæ facit:alioquin non ibi illo verbo idem ſignificatur, quod ſignificatur hoc verbo eſſe, cùm de deo dicitur. Et ſi ita eſt, non ſemper dicitur de deo velle ſecundum eſſentiam. Si verò ſecundum eſſentiam non dicitur aliquando, quomodo ergo dicitur de deo? relatiuè enim nunquam dicitur. Ad quod dicimus,quia licet idem penitus ſit deo velle quod eſſe,non tamen poteſt dici omnia quę vult:ſicut idem eſt deo eſſe quod ſcire: nec tamen ſicut dicitur ſcire omnia, ita quoque poteſt dici eſſe omnia.

Obiectio quorundā

Reſpōſio. plenā cōtinens ſolutionē.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Quis sit sensus horum verborum, deus scit vel deus vult: Item, deus scit omnia, vel vult aliquid: & quid de deo in his prædicetur. C

Et vbicunque deus dicitur scire vel sciens, vel velle vel volens, hæc de eo secundum essentiam dicuntur. Cū enim dicitur, deus scit, vel deus vult, siue deus est sciens vel volens, essentia diuina prædicatur, & deus esse enunciatur. Cùm autem additur: omnia, vel aliquid, vel aliqua, & dicitur deus scit omnia, vel vult aliquid, vel aliqua: essentia quidem diuina prædicatur non simpliciter & absolutè, sed ita vt scientiæ quæ ipse est omnia subiecta monstrentur, & voluntati quæ ipsa eadem est, aliquid vel aliqua subiecta esse dicantur: vt talis fiat sensus, deus scit omnia, id est, deus est cuius scientiæ quæ ipsius essētia est, omnia subiecta sunt. Similiter deus vult hęc, vel illa, id est, deus est, cuius volūtati quę ipse est, hęc siue illa subiecta sunt. Volens ergo siue velle dicitur deus secundum essentiam, cuius voluntas essentia est sempiterna & immutabilis (licet ea varientur & transeant, quæ ei subiecta sunt) quæ non potest esse iniusta vel mala, quia deus est.

Quòd dei voluntas summe bona, causa est omnium quæ naturaliter sunt: cuius causa non est quærenda, quia nullam habet, cum sit æterna. D

Hæc itaq; summè bona voluntas, causa est omnium quæ naturaliter fiunt, vel facta siue futura sunt quæ nulla præuenta est causa, quia æterna est. Ideóque causa ipsius quærenda non est. Qui enim eius causam quærit, aliquid maius ea quærit, cùm nihil ea maius sit. Vnde Augustin. in libro 83. q. Qui quærit quare voluerit deus mundum facere, causam quærit voluntatis dei. Omnis autem causa efficiens maior est eo quod efficitur. Nihil autem maius est voluntate dei. Non ergo eius causa quærenda est. Idem in libro contra Manichæos, Si qui dixerint, quid placuit Deo facere cælum & terram? Respondendum est eis, qui voluntatem Dei nosse desiderant, causas & voluntatem dei scire quærunt, quòd voluntas dei omnium quæ sunt ipsa sit causa. Si enim habet causam voluntas, est aliquid quod antecedat voluntatem dei: quod nefas est credere. Qui ergo dicit, quare fecit deus cælum & terram? Respondendum est illi, quia vult. Voluntas enim dei causa est cæli & terræ: & ideo maior est voluntas dei, quàm cælum & terra. Qui autem dicit, quare voluit facere cælum & terram? maius aliquid quærit quàm est voluntas dei. nihil autem maius inueniri potest. Compescat se ergo humana temeritas, & id quod nō est non quærat, ne id quod est non inueniat. Ecce his authoritatibus apertè insinuatur, quòd voluntatis dei causa nulla est, & ideo quærenda non est.

Hic dicit quare ei⁹ causa quærenda non est.

Quæst. 28. in tomo 4.

Li. 1. c. 2. Tomo 1.

Quòd voluntas dei prima & summa causa est omnium. E

Voluntas ergo dei, vt ait Aug. in 3. lib. de Trin. *Cap. 4.* prima & summa causa est omnium specierum atque motionum. Nihil enim fit, quod non de interiori atque intelligibili aula summi imperatoris egrediatur secūdum ineffabilem iustitiam. Vbi enim non operatur quod vult dei omnipotētis sapientia, quæ pertingit à fine vsque ad finem fortiter, & disponit omnia suauiter? & non solùm facit ea quæ perseuerantia consuetudinis admirationem non admittunt, sed etiam ea, quæ propter raritatem & insolitum euentum mira videntur: vt sunt defectus luminariū, & terræ motus, & mōstrosi animantium partus, & his simila: quorum nihil fit sine voluntate dei, sed pleriſq; non apparet. Ideóque placuit vanitati philosophorū etia causis aliis ea attribuere cū omnino videre non possent superiorem cæteris omnibus causam, id est, voluntatem dei. Itaque non nisi dei voluntas causa prima est sanitatis, ægritudinis, præmiorum atque pœnarum, gratiarum & retributionum. Hæc ergo sola est vnde ortum est quicquid est, & ipsa non est orta sed æterna.

Idē. ca. 4. eiusdē & in principio 2. capitis Sap. 8. a

Quibus modis accipitur dei voluntas. F

Hic non est prætereundum nobis, quòd sacra scriptura de voluntate dei variis modis loqui consueuit: & tamen nosse est dei voluntas diuersa, sed locutio diuersa est de voluntate, quia nomine voluntatis diuersa accipit. Nam voluntas dei verè ac propriè dicitur quæ in ipso est, & ipsius essentia est: & hæc vna est, nec multiplicitatem recipit nec mutabilitatem, quæ inexpleta esse non potest: de qua propheta ait, Omnia quæcunque voluit dominus fecit. Et Apostolus, Voluntati eius quis resistit? Et alibi, Vt probetis quæ sit voluntas Dei bona & beneplacens & per-

Idē lib. 2. Quæ verè & propriè dicitur dei voluntas, & ea dicitur beneplacitū. Psal. 113. Rom. 9. c. Ro. 12.

fecta. Et hæc voluntas recte appellatur beneplacitum dei siue disposítio.

Quòd secundum figuram dicitur voluntas dei præceptio, prohibitio, consilium, permissio, operatio: & ideo pluraliter dicit scriptura voluntates. G

Aliquando verò secundum quandam figuram dicendi volũtas dei vocatur, quod secundum proprietatem nõ
Psal.110. est voluntas eius: vt præceptio, prohibitio, consilium, necnon permissio & operatio. Ideóq; pluraliter aliquando scriptura voluntates dei pronũciat. Vnde propheta, Magna opera domini exquisita in omnes volũtates eius: cùm non sit nisi vna voluntas dei quæ ipse est, pluraliter tamen dicit voluntates:
Psal. 88. quia voluntas dei variis modis ac pro diuersis accipitur, vt dictum est. Ita etiã idẽ propheta propter multos effectus mi-
Psal.18. sericordiæ & iustitiæ pluraliter dicit, Misericordias domini inæternũ cantabo. Et alibi, Iustitiæ domini rectæ, lætificãtes corda: cũ tamen in deo vna sit misericordia vna iustitia, & vna eadémq; sit misericordia quæ iustitia, scilicet diuina vsiã.

Quare præceptio & prohibitio & consilium dicantur dei voluntas. H

Ideo autem præceptio & prohibitio atque consilium cùm sint tria, dicitur tamen vnumquodque eorum dei voluntas: quia ista sunt signa diuinæ voluntatis: quemadmodum & signa iræ dicuntur ira: & dilectionis signa dilectio appellantur: & dicitur iratus deus, & tamen non est ira in eo aliqua, sed signa tantùm quæ foris fiunt, quibus iratus ostẽditur, ira ipsius nominantur. Et est figura dicendi, secundum quam non est falsum quod dicitur: sed verùm quod dicitur sub tropi nubilo obumbratur. Et secũdum hos tropos diuersę volũtates dei dicuntur, quia diuersa sunt illa quę per tropum voluntas dei dicuntur.

Mat.6.d *Vbi voluntas dei pro præcepto & consilio accipiatur.* I

Matt. Pro præcepto dei atq; consilio potest accipi vo-
12.d luntas: vt ibi, Fiat voluntas tua sicut in cælo & in terra. Et a-
Cap.33.i libi, Qui facit voluntatem patris mei qui in cælis est, ipse
Tomo 3. frater meus, & soror, & mater est. Et contra hanc voluntatem multa fiunt. Vnde Augustꝰ. in libro de spiritu & litera.

infideles, inquit, contra voluntatem dei faciunt, cùm eius euangelio non credunt.

Quòd deus non vult hominibus fieri omnia quæ præcepit, vel non fieri quæ prohibet. K

Et si illa tria dicuntur dei voluntas, ideo quia signa sunt diuinæ voluntatis: non est tamen intelligendum
Gen.22 deum omne illud fieri velle quod cuicunque præcepit: vel non fieri quod prohibuit. Præcepit enim Abrahæ immolare filium, nec tamen voluit, nec ideo præcepit vt id fieret: sed vt Abrahæ probaretur fides. Et in euangelio præcepit sa-
Mar.1.d nato ne cui diceret: ille autem prædicauit vbique, intelligens deum non ideo prohibuisse quin vellet opus suum prædicari: sed vt daret formam homini laudem humanam declinandi.

De permissione & operatione vbi dicantur dei voluntas. L

Permissio quoque dei & operatio voluntas dei
Cap.95. appellantur, qualiter accipit Aug. in ench. dicens, Non fit aliquid nisi omnipotens fieri velit: vel sinendo vt fiat, vel ipse faciendo. Nec dubitandum est deum facere bene, etiam sinendo fieri quæcunque fiunt malè, non enim hæc nisi iusto iudicio dei sinit, & profectò bonum est omne quod iustum est. Ecce hîc manifestè habemus dei voluntatem appellari ipsius operationem vel permissionem, cùm dicit non fieri aliquid nisi omnipotẽs fieri velit, vbi includit & bona & mala omnia quæ fiunt. Ideóq; apertè distinguit quomodo deũ velle dixerit, ne eadẽ ratione intelligeretur velle bona & mala, subdens vel sinendo vt fiat, hoc quantum ad mala dicit: vel ipse faciendo, hoc quantum ad bona. Mala enim sinit fieri, sed non facit: bona verò ipse facit. Ideóque dixit eum velle: quia & nolens mala sinit, volens bona operatur: & ob hoc permissio: & operatio voluntas dei dicuntur.

Quinque suprà sunt proposita, quæ dicuntur secundum tropum, vt ideo distinguat lector vbique pro quo eorum accipiatur voluntas. M

Quinque ergo suprà posita sunt, quæ dicũtur secundum tropum dei voluntas: quia signa sunt diuinæ voluntatis, quæ vna est & immutabilis, scilicet dei beneplacitum. Ideoque diligenter distinguat lector vbi de voluntaꝰ

te dei scriptura commemorat, iuxta quem modum accipi oporteat, vtrum pro beneplacito dei an pro aliquo signorũ eius. Magna enim est adhibenda discretio in cognitione diuinæ voluntatis: quia & beneplacitum dei est voluntas eius: & signum beneplaciti eius dicitur voluntas eius. Sed beneplacitum eius æternum est, signum verò beneplaciti eius nõ: & consonat rerum effectibus beneplacitum ipsius, & ipsi effectus rerum ab illo non discordant. Fit enim omne quod beneplacito vult fieri: & omne quod non vult fieri, nequaquam fit. Non ita autẽ est de signis: quia præcepit deus multis, ea quæ non faciunt, & prohibet quæ non cauent, & consulit quæ non implent.

Mat. 19. c

ILLI SENTENTIAE QVA DICTVM EST DEI VOLVNTATEM NON POSSE cassari, quæ ipse est, quædam videntur obuiare.

Distinct. XLVI. A

De implet. voluntatis dei qualiter ẽpleatur. Di. pcedẽte para. F Psal. 113. Rom. 9. d 1. Ti. 2. b Mat. 23. d Ex Au. in enchiridio cap. 9. 7. Psal. 113. Rom. 9. d

HIC oritur quæstio. Dictum est enim in superioribus, & authoritatibus communitum, quòd voluntas dei quæ ipse est, quę beneplacitum eius vocatur, cassari nõ potest: quia illa voluntate fecit quæcunque voluit in cælo & in terra: cui teste Apostolo nihil resistit. Quæritur ergo quomodo accipiendum sit quòd apostolus de domino ait. Qui vult omnes homines saluos fieri. Cùm enim non omnes salui fiant, sed plures damnentur: videtur vtique non fieri quod deus vult fieri, humana scilicet voluntate impediente voluntatem dei. Dominus quoque in euangelio impiam ciuitatem compellans. Quoties inquit, volui congregare filios tuos sicut gallina congregat pullos suos sub alas, & noluisti? Ita etiam hæc dicuntur tanquam dei voluntas superata sit hominum voluntate: & infirmissimis nolendo impedientibus non potuerit facere potentissimus quod volebat. Vbi est ergo illa omnipotentia, qua in cęlo, & in terra, secundum prophetam, omnia quæcunque voluit fecit? & quomodo voluntati eius secundum Apostolum nihil resistit, si colligere filios Hierusalem voluit, & non fecit? Hæc enim prædictis plurimum obuiare videntur.

Solutio, quomodo intelligendum sit illud, Volui congregare & noluisti. B

Sed audiamus solutionẽ: ac primùm quomodo

accipiendum sit illud quod dominus ait, videamus. Non enim ex eo sensu illud dictum est, vt ait Augustinus in ench. prędictam quęstionem soluens, quasi dominus voluerit congregare filios Hierusalem: & non sit factum quod voluit: quia ipsa noluerit, sed potiùs ipsa quidem filios suos ab ipso colligi noluit, qua tamen nolente filios eius collegit ipse omnes quos voluit: quia in cęlo & in terra non quędam voluit & fecit, quędam verò voluit & non fecit, sed omnia quęcunque voluit fecit: vt sit sensus, Quoties volui congregare filios tuos & noluisti? id est, quotquot congregaui mea voluntate semper efficaci, te nolente feci. Ecce in euidenti positum est, quòd illa domini verba superioribus non repugnant.

Cap. 97. *Psal. 113.*

Quomodo intelligendum sit illud. Qui vult omnes homines saluos fieri. C

Nunc videre restat, quomodo etiã præmissa verba Apostoli prędictis non contradicant: qui de deo loquens ait, Vult omnes homines saluos fieri. Quorũ occasione verborum multi à veritate deuiauerunt, dicentes deum multa velle fieri quę non fiunt. Sed non est intelligendum ea ratione illud esse dictum, quasi deus velit aliquos saluari & non saluentur. Quis enim tam impiè desipiat, vt dicat deum malas hominum voluntates quas voluerit, & quando voluerit, & vbi voluerit in bonum non posse conuertere? Non est vtique verum quod in Psal. dicitur, quęcunque voluit fecit, si aliqua voluit & non fecit: & quod est indignius: ideo non fecit: quoniam ne fieret quod volebat omnipotens, voluntas hominis impediuit. Ideoque cùm audimus, & in sacris literis legimus, ꝙ velit omnes homines saluos fieri (quanuis certum sit nobis non omnes homines saluos fieri) non tamen ideo debemus omnipotentissimę dei voluntati aliquid derogare, sed ita intelligere quod scriptum est, Vult omnes homines saluos fieri: tanquam diceretur, nullum hominẽ fieri saluum, nisi quem saluum fieri ipse voluerit: non quòd nullus sit hominum nisi quem saluum fieri velit, sed ꝙ nullus fiat saluus nisi quem vellit saluari: & ideo rogandus est, vt velit: quod necesse est fieri, si voluerit. Non est enim credendus omnipotens aliquid voluisse fieri quod factum non sit. Sic etiam intelligitur illud: Illuminat omnem

1. ad Ti. 2. b *Dist. pcedenti paragra. F.* *Ex Au. in enchir. Cap. 68.* *Psal. 123.* *Ioan. 1. a*

hominem venientem in hunc mundum: nõ quia nullus hominum est qui non illuminetur, sed quia nisi ab ipso nullus illuminatur. Potest & alio modo illud intelligi, dum tamen credere non cogamur omnipotentem aliquid fieri voluisse, factúmq; non esse: qui sine vllis ambiguitatibus siue in cælo & in terra, sicut veritas cantat, omnia quæcunque voluit fecit: profecto facere non voluit quæcunque non fecit. Ex his apertè ostenditur quòd deus ea voluntate quæ ipse est, non vult aliquid fieri quod non fiat, neque non fieri quod fiat.

Vtrum mala dei voluntate fiant, an eo nolente. D

Quæ super hoc à diuersis dicuntur.

Alij dicũt deum velle mala esse vel fieri, alij non.

Ideóque cũ constet omnia bona quæ fiunt, eius fieri voluntate, quæ si fieri nollet, nullatenus fierent, rectè quæri solet, Vtrùm & mala omnia quæ fiunt, id est, peccata dei fiant voluntate: an nolente eo fiant. Super hoc diuersi varia sentientes sibi contradicere inueniuntur. Alij enim dicunt quòd deus vult mala esse vel fieri, non tamen vult mala. Alij verò quòd nec vult, mala esse nec fieri. In hoc tamen conueniunt & hi & illi, quòd vtique fatentur deum mala non velle. Vtrique verò rationibus & authoritatibus innituntur ad muniendam suam assertionem.

Quare dicuntur quidem deum velle mala esse vel fieri. E

Prima ratio illorũ qui dicũt deum velle mala fieri.

Qui enim dicunt deum mala velle esse vel fieri, suam his modis muniunt intentionem: Si enim, inquiunt, mala non esse vel non fieri vellet, nullo modo essent vel fierent: quia si vult ea non esse vel non fieri, & non potest id efficere, scilicet vt non sint vel non fiant, voluntati eius & potentiæ aliquid resistit, & non est omnipotens, quia non potest quod vult: sed impotẽs est sicuti & nos sumus, qui quod volumus quandoque non valemus. Sed quia omnipotens est, & in nullo impotens, certum est non posse fieri mala vel esse nisi eo volente. Quomodo enim inuito eo & nolente

Rom. 9. c

posset ab aliquo malum fieri, cum scriptum sit, Voluntati eius quis resistit? Suprà etiam dicit August. quia necesse est fieri si voluerit. Sed vult mala fieri aut non fieri. Si vult non fieri, non fiunt: fiunt autem, vult ergo fieri. Item bonum est mala esse vel fieri: alioquin summè bonus non permitteret ea fieri. Vnde August. in ench. Quanuis ea, inquit, quæ mala sunt, inquantum mala sunt, non sunt bona: tamen vt non solùm bona, sed etiam sint & mala, bonum est. Nam nisi esset hoc bonum vt essent & mala, nullo modo esse sinerẽtur ab omnipotenti bono: cui proculdubio quàm facile est quod vult facere, tam facile est quod non vult esse nõ sinere. Hæc nisi credamus, periclitatur nostra confessio, quia nos in patrem omnipotentem credere cõfitemur. Ecce hîc apertè habes, quòd bonum est mala esse: omnis autem boni deus author est, qui vult omne bonum esse quod est. Cùm ergo bonũ sit mala fieri vel esse, ergo & mala vult fieri vel esse. His atque aliis huiusmodi rationibus & authoritatibus vtũtur, qui dicunt deum velle mala esse vel fieri.

Secunda ratio.

Tertia ratio.

Cap. 96. Tomo 3.

Hic ponit rationes illorum qui dicunt dei voluntate non fieri mala, vel non esse. F

Quare nõ sit verum deũ velle mala fieri.

Illi verò qui dicunt dei voluntate mala nõ fieri vel non esse, inductionibus præmissis ita respondent: dicentes, deum nec velle mala fieri nec velle non fieri vel nolle fieri, sed tantum non velle fieri. Si enim vellet ea fieri vel esse, faceret vtique ea fieri vel esse: & ita esset author malorum. non est autem author malorum, vt sanctorum protestantur authoritates, nõ ergo eius voluntate fiunt mala. Item, si nollet mala fieri, vel vellet non fieri, & tamen fierent, omnipotens non esset: cùm eius voluntas humanæ voluntatis effectu impediretur. Ideóque non concedunt deum velle mala fieri, ne malorum author intelligatur: nec concedunt eum velle mala non fieri vel nolle fieri, ne impotẽs esse videatur, sed tantùm dicunt eum non velle mala fieri, vt non author, sed permissor malorum monstretur. Vnde & euangelista vbi ostendit deum authorem esse omnium bonorum dicens, omnia per ipsum facta sunt: consequenter malorum authorem esse negat, dicens: Et sine ipso factum est nihil, id est, peccatum. Non dixit per eum factum esse, vel eo nolente & inuito, sed tantùm sine eo, id est, sine eius voluntate, quia non eius voluntate fit peccatum. Non ergo deo volente vel nolente, sed non volente fiunt mala: quia non subest dei voluntati, vt malum fiat vel non fiat: sed vt fieri sinat, quia bonum est sinere mala fieri, & vtique volens sinit non volens mala: sed volens sinere sinit, vt ipsa fiant: quia nec mala sunt bona, nec ea fieri vel esse bonum est.

Hic quæritur an sit verũ, deũ velle non fieri mala vel nolle fieri.

Quòd verũ sit deũ non velle mala fieri.

Ioan. 1. a

Quòd nõ deo volẽte, sed non volẽte fiant mala.

Quomodo intelligendum sit illud Augustini, mala fieri bonum est. G

Quòd verò Aug. ait, Mala fieri bonum est, nec sinerentur mala ab omnipotẽti bono fieri nisi hoc esset bonum, vt ea essent, ea ratione dictũ esse asserunt, quia ex malis quę fiunt deus bona elicit: nec ipse permitteret ea fieri nisi de eis boni aliquid faceret. Vnde Augu. in eodem libr. ench. apertè indicans prędictorum verborum esse talem intelligentiam ait, Deus omnipotens, cui rerũ est summa potestas cũ summè bonus sit, nullo modo sineret aliquid mali esse in operibus suis, nisi vsque adeo esset omnipotens & bonus, vt benefaceret etiam de malo. Item in eodẽ, Melius iudicauit deus de malis bona facere, quam mala nulla permittere. Ex hoc itaq; sensu dictum est ac verum est, bonum est mala fieri: quia ex malis quę fiunt, bonis (qui secundũ propositum vocati sunt sancti) accidit bonitas, id est, vtilitas. Talibus enim (vt ait Apostolus) in bonum cooperantur omnia etiam mala, quia eis prosunt, quę aliis facientibus obsunt. Vnde etiam aliquando in scriptura legitur malum appellari bonum: vt Hieron. super Marcum, Malum, inquit, Iudę bonum fuit, scilicet nobis: nec si bonum est illi vel illi, inde sequitur quòd simpliciter bonum sit: propriè enim ac simpliciter bonum est, quod in se & facienti bonum est.

Cõfirmat illũ sensũ aliâ authoritate eiusdem. Cap. 11. in Tomo 3. circa principium. Cap. 72. Rom. 8 f

Cõmẽtario ad ca. 14. in tomo 9.

Quadripartita boni acceptio. H

Est enim aliquid quod in se bonũ est, & cui fit: sed non est bonum facienti, vt cùm subuenitur pauperi, sed nõ propter deum: & est aliquid bonũ in se & facienti, sed nõ ei cui fit, vt cùm veritas propter deum alicui non obedienti prędicatur: & est aliquid in se & facienti & ei cui fit bonũ, vt cùm veritas prędicatur propter deum credẽti. Vnde Apostoli, Bonus odor sumus deo, aliis odor vitę, aliis odor mortis. Est autem aliud, quod nec in se bonum est & facienti nocet, & damnat, nisi pœniteat, vt malum: valet tamen ad aliquid. Vt enim ait Augustin. in ench. A summè & ęqualiter & immutabiliter trinitate bona creata sunt omnia: nec summè, nec ęqualiter, nec immutabiliter bona, sed tamen non etiam singula. Simul verò vniuersa valde bona: quia ex omnibus consistit vniuersitatis admirabilis pulchritudo. In qua

2. Cor. 2. d

Cap. 10. & 11. Tomo 3.

etiam illud quod malum dicitur, bene ordinatũ, & loco suo positum, eminentiùs commendat bona, vt magis placeant, & laudabiliora sint, dum comparantur malis.

Quòd mala vniuersitati valent & facientibus sua propria, vel patientibus aliena prosunt, electis tamen. I

Hinc patet quòd ex malis quæ fiunt, aliquod prouenit bonum dum bona magis placent, & laudabiliora existunt. Ipsis etiam facientibus ex malis quæ faciunt interdum bona proueniunt, si secũdum propositum vocati sunt sancti. Talibus enim, vt ait Aug. in libr. de correctione & gratia, vsq; adeo deus omnia cooperatur in bonum, vt si qui horum deuiant & exorbitant, etiam hoc ipsum eis faciat proficere in bonum: quia humiliores redeunt, atque doctiores: vt Petrus. Illa etiam mala quæ ab iniquis fideles piè perferunt, vt ait Augustin. in libr. de Trin. ipsis vtiq; prosunt: vel ad delenda peccata: vel ad exercendam probandámque iustitiam: vel ad demonstrandam huius vitæ miseriam. Ideóque & Iob dei manum, & apostolus Satanæ stimulum sensit: & vterq; bene profecit: quia malum bene portauit.

Ad Ro. 8. Cap. 9. Tomo 7. Luc. 22. g Aug. 13 Lib. ca. 16 Iob 19. a 2. Co. 12. c

Ex prædictis concludit ostendens esse bonum fieri mala multis modis. K

Si quis igitur diligenter attendat quæ scripta sunt, facile est ei percipere ex malis bona prouenire: & ex ea ratione dictum esse, quòd bonum est mala fieri vel esse, non quia malum sit bonum, vel quia bonum sit malum fieri. Nõ est enim bonum malum fieri ab aliquo, quia nõ est bonum vt aliquis faciat malum. Si enim hoc esset bonum, profectò huius deus author esset, qui est author omnis boni. Quòd si huius deus author est, eo ergo authore homo agit mala, & ita eo authore homo fit deterior. Et si eo authore homo fit deterior, tunc eo volente homo fit deterior. Idem est enim dicere aliquid fieri deo authore, quòd deo volente: Deo autem authore homo non fit deterior, ergo non deo volente, vt Augustin. in 83. q. apertè astruit à minori, dicens ita, Nullo sapiente homine authore fit homo deterior: tanta enim est ista culpa quæ in sapiẽtem hominem cadere nequit. Est autem deus omni homine sapiente præstantior: Multominus ergo deo authore fit homo deterior. Multo

Quæstio 3. Tomo 4.

enim est præstantior dei voluntas, quàm hominis sapientia. Illo autem authore cùm dicitur, illo volente dicitur: ergo est vitium voluntatis humanæ, quo est homo deterior: quod vitium si longè abest à dei voluntate, vt ratio docet, à quo sit quærendum est. Ecce apertè dicit Aug. deo authore vel volente hominem non fieri deteriorem, sed vitio voluntatis suæ. Non est ergo deo authore quòd malum sit ab aliquo: & ita deo volente mala non fiunt.

Quòd in deo non est causa vt sit homo deterior. L

Quæst. 4. Deinde idem Aug. quærēs quæ sit causa vt homo sit deterior, in deo eam non esse asserit, in eodem li. dicens, Vt sit homo deterior, aut in ipso est, aut in alio, aut in nihilo. Si in nihilo, nulla causa est: Si in alio, aut in deo, aut in alio quolibet homine, aut in eo qui neque deus, neque homo sit: sed non in deo (bonorum enim deus tantùm causa est) ergo in homine est, aut in eo quod neque deus neque homo, aut in nihilo. Et ex his apertè ostenditur, quòd non est bonum vt sit homo deterior: quia non est deus eius rei causa, qui tantùm causa bonorum est. Et si non est bonū vt homo fiat deterior, non est ergo bonum vt ab eo fiat malum: non ergo vult deus vt ab eo fiat malum.

Aliter probat quòd deo authore non fiunt mala. M

Item aliter etiam ostenditur quòd deo authore id est, volente nō fiunt mala: quia ipse nō est causa tendendi ad nō esse. Tēdere enim ad nō esse malū est. Ipse autē author mali non est: tendit verò ad non esse qui operatur malū: nō ergo deo authore est, quòd aliquis operatur malū. Nō est ergo bonū, quòd aliquis operatur malū, quia tātū boni dē author est. Hoc autē Aug. in eodē lib. apertè explicat ita dicēs, Qui omniū quæ sunt author est, & ad cuius bonitatē id pertinet vt sit omne quod est, boni tantūmodo causa est. Quocirca mali author non est, & ideo ipse summum bonum est: à quo in nullo deficere bonum est, & malū est deficere. Non est ergo causa deficiendi, id est, tendendi ad non esse, qui vt ita dicam, essendi causa est: quia omnium quæ sunt author est: quæ inquantum sunt, bona sunt. Ecce apertè habes quòd deficere à deo, qui summum est bonum, malū est: mala ergo facere malum est: non ergo deo authore vel volente mala fiunt.

Quæst. 21. in principio & fine.

Obiectio quorundam sophistica, qua probare nituntur ex deo esse quòd mala fiant. N

Iam sufficiēter ostensum est, quòd deo authore non fiunt mala. Quidam tamen sophisticè incedētes, & ideo deo odibiles, probare conātur ex deo authore esse quòd mala fiunt, hoc modo. Quòd mala fiunt, verum est: omne autē verū quod est, à veritate est quæ deus est: à deo ergo est quòd mala fiunt. Quòd autem omne verum à deo sit, confirmant authoritate Aug. in lib. 83. q. ita dicētis. Omne verum à veritate verum est: est autem veritas deus: Deum ergo habet authorem omne verum. Est autem verum quod mala fiūt vel fiunt, Deo ergo authore est quòd fiunt vel fiunt mala.

Quæst. 1. Ioan. 14.

Responsio, vbi concedit omne verum esse à deo, & sophisma aperit. O

Quibus facile est nobis respondere, sed indignum responsione videtur quod dicunt: Omne nanque verum à deo est, vt ait Aug. cui consonat Amb. qui tractans illud verbum apostoli, Nemo potest dicere dominus Iesus nisi in spiritu sancto: dicit quòd cùm verum à quocunque dicitur, à spiritu sancto est. Cùm itaque verum sit quòd mala fiunt, hoc verum quod dicitur illa locutione, scilicet mala fiunt, à deo est: sed nō inde sequitur quòd à deo sit, vt mala fiāt: Si enim hoc diceretur, author malorū deus esse intelligeretur: quod ex simili manifestè falsum ostēditur: Deus prohibet furtum fieri: sed furtum fieri verum est: ergo prohibet verum: non sequitur.

Tomo 4. explanatione. 1. Cor. 12. æ

Per simile ostēdit illud esse falsum.

Partem quæstionis approbat illorum qui dicunt deum non velle mala fieri. P

Hæc igitur & alia huiusmodi inania relinquentes præmissæ quæstionis parti saniori fauentes, quæ sanctorum testimoniis plenius approbatur: dicamus deū non velle mala fieri: nec tamen velle non fieri neque nolle fieri. Omne ergo quod vult fieri fit: & omne quod vult non fieri non fit. Fiunt autem multa quæ non vult fieri, vt omnia mala.

Universidad de Deusto
Biblioteca

QVOD VOLVNTAS DEI SEMPER IMPLETVR DE HOMINE QVOcunque se vertat.

Distinct. XLVII.

A

Quòd voluntas dei semper fit efficaciter. Aug. in ench. cap. 100. & 6 sequētib⁹. Cap. 107. in fine.

VOluntas quippe dei semper efficax est vt fiat omne q̃ velit, & nihil fiat quod nolit: quæ de homine semper impletur quocunque se vertat. Nihil enim (vt ait Au. in libro de lib. arbitrio (constitutū superat volūtatem dei: & si faciat contra eius voluntatem, tamen contra eius voluntatem quæ ipse est nihil putandum est ita fieri tanquam velit fieri, & nō fiat, vel nolit fieri & fiat. Illa enim voluntas (vt ait Aug. in ench.) semper impletur aut de nobis aut à nobis. De nobis impletur: sed tamen non implemus eam quando peccamus. A nobis impletur quando bonū facimus: ideo enim facimus, quia scimus placere deo. Ita & de homine semper deus implet suam voluntatem: quia nihil facit homo de quo deus non operetur quod vult. Non enim vult deus vt peccet homo quilibet. Si autem peccauerit, pœnitenti vult parcere vt viuat: in peccatis verò perseuerantem punire, vt iustitię potentiam contumax non euadat. Sicut alios ab æterno præparauit ad pœnam, ita alios præparauit ad gloriam: & hæc sunt magna opera domini, exquisita in omnes voluntates eius. Et tam sapienter exquisita, vt cùm angelica & humana creatura peccasset, id est, non quod ille, sed quod voluit ipsa fecisset, etiam per eandem creaturæ voluntatem qua factum est, quod creator non voluit, impleret ipse quod voluit: bene vtens etiam malis tanquam summè bonus ad eorum damnationem, quos iustè prædestinauit ad pœnam, & ad eorum salutem quos benignè prędestinauit ad gratiam. Quantum enim ad ipsos attinet, quod deus noluit fecerūt: quantum verò ad omnipotentiam dei, nullo modo id facere valuerunt. Hoc quippe ipso quod contra eius voluntatē fecerunt, de ipsis facta est voluntas eius. Præterea nanq; magna opera domini sunt exquisita in omnes voluntates eius, vt miro & ineffabili modo non fiat præter eius voluntatem, quod etiam fit contra eius voluntatē: quia non fieret si non sineret: nec vtique nolens sinit, sed volens: nec sineret bonus fieri malè, nisi omnipotens etiam de malo posset faceret bene.

Psal. 110. Aug. in enchiridio Cap. 100. per totum.

Psal. 100.

His

His verbis euidenter monstratur quod voluntas Dei æterna semper impletur de homine, etiam si faciat homo cōtra Dei voluntatem. Sed attendendum est diligenter quomodo in superioribus dicitur fieri aliquid cōtra Dei voluntatē, quod tamen non fit præter eam. & æqualiter intelligendum sit illud, quantum ad se, fecerunt quod Deus noluit: quantum verò ad omnipotentiam Dei nullo modo id facere valuerunt. Videtur enim ista superioribus obuiare, vbi dictum est voluntati eius nihil resistere.

Inquirit sensus prædictorum verborū. Rom. 9. d

Hic aperit diuersis modis suprà accipi Dei voluntatem. B

Verùm, vt suprà diximus, voluntas Dei diuersis modis accipitur: quæ diuersitas in prædictis verbis diligēter notetur, nihil ibi contradictionis reperitur. Vbi enim dicit non fieri præter eius voluntatem, etiam quod fit contra eius voluntatem dissimiliter accepit voluntatem: & non ipsam voluntatem, quæ Deus est, & sempiterna est: sed eius signa prædictis verbis intelligi voluit, id est, prohibitionem siue præceptionem & permissionem. Multa enim fiunt contra Dei præceptum vel prohibitionē, quæ tamen non fiunt prēter eius permissionem. Ipsius nanque permissione omnia fiunt mala: quæ tamen præter eius voluntatem sempiternam fiunt. Sicut Aug. dicit super illum locum Psal. Vt non loquatur os meum opera hominum. Opera enim hominum dicit ea quæ mala sunt, quæ præter Dei voluntatē fiunt quæ ipse est: sed non præter eius permissionem, quæ ipse non est. Appellatur tamen ipsa dei voluntas, quia deus volens finit mala fieri. Fiunt & contra eius præceptionem vel prohibitionem, sed non contra eius voluntatem quæ ipse est: nisi dicantur contra eam fieri, quia præter eam fiunt. Contra eam quippe nihil ita fit, vt velit fieri quod non fiat, vel nolit fieri & fiat: quod euidenter ibi Aug. notauit, vbi ait, Quantū ad ipsos attinet, quod Deus noluit fecerunt: quantum verò ad omnipotentiam Dei, nullo modo id facere valuerunt. Ac si diceret, fecerunt contra Dei præceptum, quod appellatur voluntas: sed nō fecerūt contra dei voluntatē omnipotentē, quia hoc non valuerunt, illud valuerunt: & ita per hoc quod fecerunt contra dei voluntatem, id est, præceptū, de ipsis facta est voluntas eius, id est, impleta est voluntas eius sempiterna, qua

In tomo 8 enarratione ad psalmum 16. Ex quo sē sic verū sit nihil fieri contra eius volūtatē.

P

eos damnari volebat. Vnde Grego. super Gene. Multi voluntatem Dei peragunt, vnde mutare contendunt, & consilio eius resistētes obsequūtur: quia hoc eius dispositioni militat, quæ per humanum studium resultat. Hîc apertè ostenditur, quia dum mali consilio ac præcepto Dei resistunt, quod voluntas Dei appellatur, ea faciunt vnde voluntas eius, quæ ipse est, impletur: quæ dispositio vel beneplacitum vocatur.

Cap. 102. Tomo 3. Nam vt ait August. in Ench. quantælibet sint voluntates angelorum & hominum bonorum vel malorū, vel illud quod Deus, vel aliud volentium quam Deus, omnipotentis voluntas semper inuicta est: quæ mala esse nunquam potest, quæ etiam dum mala irrogat, iusta est: & profectò quæ iusta est, mala non est. Deus ergo omnipotēs siue per misericordiam cuius vult miseretur, siue per iudicium quem vult obdurat: nec iniquè aliquid facit, nec nisi volens quicquam facit, & omnia quæcunque vult facit.

Summatim perstringit sententiam prædictorum, addens quare Deus præcepit omnibus bona facere & mala vitare: cùm non velit hoc ab omnibus impleri. C

Ex prædictis liquet quòd voluntas Dei quæ ipse est, semper inuicta est, nec in aliquo quassatur, sed per omnia impletur. Consilium verò eius & præceptio siue prohibitio non ab omnibus implentur, quibus proposita & data sunt. Neque ideo præcepit omnibus bona, vel prohibuit mala, vel consuluit optima, quòd vellet ab omnibus bona quæ præcepit fieri, vel mala quæ prohibuit vitari. (Si enim vellet, vtique & fierent, quia in nullo potest ab homine superari vel impediri eius voluntas) sed vt iustitiam suam hominibus ostenderet, & mali essent inexcusabiles. Denique vt boni ex obedientia gloriam, mali ex inobedientia pœnam sortirentur, sicut vtrisque ab æterno præparauit. Ea ergo quæ omnibus præcepit vel prohibuit, à quibusdam voluit fieri vel vitari, sed non ab omnibus, & quædam personaliter præcepit & in veteri & in noua lege: quæ ab eis quibus præcepit, fieri noluit: vt Abrahæ de immolatione filij: & in euangelio quibusdam curatis, quibus præcepit ne cui dicerent.

Ge. 22. d
Marc. 1. d

QVOD ALIQVANDO HOMO BONA VOLVNTATE ALIVD VVLT QVAM Deus: & aliquando mala id quod Deus bona voluntate vult. Distinct. XLVIII.

SCIENDVM quoq; est q̄ aliquando mala est voluntas hominis idē volentis quod deus vult fieri. & aliquādo bona est voluntas hominis aliud volentis q̄ deus. Vt enim bona sit hominis voluntas, oportet attēdere quid cōgruat ei velle, & quo fine. Tantū enim interest inter voluntatem dei, & voluntatem hominis, vt in quibusdam aliud cōgruat deo velle, aliud homini. Vnde Aug. in Ench. Aliquādo bona volū tate homo vult aliquid quod deus nō vult: bona multo amplius multóq; certiùs voluntate. Nā illius mala voluntas esse nunquam potest: tanquā si bonus filius patrem velit viuere, quē deus bona voluntate vult mori. Et rursus fieri potest, vt hoc velit homo voluntate mala quod deus vult bona: velut si malus filius velit mori patrem, velit etiā hoc deus. Nempe ille vult quod non vult deus: iste verò id vult quod vult & deus: & tamen bonæ dei voluntati pietas illius potius consonat, quanuis aliud volentis, quam huius idem volentis impietas. Multùm enim interest quid velle homini, quid velle deo congruat: & ad quem finē suam quisq; referat voluntatē, vt approbetur vel improbetur. Potest enīvelle bonū quod non congruat ei velle, & potest velle bonum quod cōgruit, sed nō refert ad finem rectum, & ideo nō est bona voluntas.

Qualiter voluntas nostra diuinæ conformetur.

Cap. 101. Tomo 3.

Quòd bona Dei voluntas mala hominum voluntate impletur, vt in passione Christi contigit, vbi quiddam factum est quod deus bona, & Iudæi mala voluntate voluerunt, voluerunt tamen & aliquid quod Deus non voluit.

Illud quoque non est prætermittendum, quòd aliquando dei voluntas bona per malam hominis voluntatem impletur: vt in crucifixione Christi factum est, quem deus bona voluntate mori voluit, Iudæi verò, impia voluntate eum crucifixerunt. Et volebant Iudæi mala voluntate quiddā quod deus bona volūtate volebat, scilicet vt Christus pateretur, & moreretur: sed volebant & aliquid aliud quod deus nolebat, scilicet occidere Christum: quod fuit mala actio & peccatum. Actum quippe Iudæorum non voluit deus, passionem verò Christi voluit: sicut & in ipso psalm.

Psal.138. Christus ad patrem ait, Tu cognouisti sessionem meam, id est, voluisti & approbasti passionem meã, tibi enim placuit. Voluit itaque tota Trinitas vt Christus pateretur, nec tamen voluit vt Iudæi occiderent quia voluit pœnam Christi, sed non voluit culpam Iudęorum: nec tamen noluit. si enim noluisset, nec fuisset.

Oppositio. C

Sed ad hoc opponitur sic: Si voluit Deus vt Christus pateretur, voluit vtiq; vt pateretur à Iudæis, vel nõ. Si voluit vt non pateretur à Iudæis, cùm passus sit, factum est itaque quod voluit Deus non fieri. Si autem voluit eum pati à Iudæis, ergo voluit eum occidi à Iudæis: voluit itaq; vt Iudęi occiderent eum. Ad quod respondentes dicimus, simpliciter concedendum esse, ꝙ deus voluit Christũ pati & mori: quia eius passio bonum fuit, & causa nostræ salutis. Cùm autẽ dicitur volebat eum pati, vel occidi à Iudeis: hic distinguendũ est. Si enim intelligitur sic, volebat eum sustinere passionem siue crucifixionem à Iudæis illatã, verus est sensus: Si verò intelligitur, sic volebat vt Iudæi occiderent eũ, falsum est. Non enim volebat deus actionem Iudæorum: quæ mala erat, sed volebat passionem bonam: & hæc volũtas per malas Iudæorum voluntates impleta est. Vnde Aug. in Enchiridio, deus quasdam voluntates suas vtique bonas implet per malorum hominum voluntates malas: sicut per maleuolos Iudęos bona voluntate patris Christus pro nobis occisus est: quod tantum bonum fuit, vt Apostolus Petrus quando id fieri nolebat Satanas ab ipso qui occisus est, diceretur. Ecce manifestè habes magnum bonum fuisse quòd Christus occisus est: & hoc bonum quia Petrus nolebat, ideo redargutus est.

Respõsio.

Cap.101. Tomo 3.

Matth. 16.d

Vtrum placuerit viris bonis, quòd Christus pateretur & moreretur: placuit quidem intuitu nostræ redemptionis, sed non ipsius cruciatus. D

Ex quo soluitur quæstio qua quæri solet, vtrum viris sanctis placere debuerit quòd Christus pateretur, vel occideretur. Debuit enim eis placere intuitu nostræ redemptionis, sed non intuitu ipsius cruciatus. Voluerunt ergo ac vehementer cupierunt Christum mori propter liberationem hominis & impletionem diuinæ voluntatis: sed non

voluerũt delectatione ipsius afflictionis. De eodem ergo lætabantur & tristabantur: sed ob aliud gaudebant, & propter aliud dolebant. Volebant ergo Christum mori pro hominis redemptione: & tamẽ de morte ipsius diuersis de causis corda eorum variè mouebantur.

Quomodo sentiendum sit de passionibus sanctorum, an velle an nolle debeamus. E

Si verò quæritur vtrum eodẽ modo sentiendũ sit de passionibus & martyriis sanctorũ: Dicimus aliquam esse differentiã inter passionem capitis & mẽbrorum. Christi nãq; passio causa est nostrę salutis, quod non est passio alicuius sancti. Nullius enim passione redẽpti sumus, nisi Christi. Profuerunt quidẽ non modo eis qui passi sunt, verũetiam aliis fidelibus ipsorum passiones. verũtamen nostra redẽptio nõ sunt: hoc enim passio illius sola potuit, qui deus est & homo. Illius ergo passionẽ credentiũ piæ mentes voluerunt, & optauerunt fieri sicut futurum credebant: passiones verò sanctorũ possumus velle & nolle: & vtrũq; bona voluntate, si rectos nobis proponamus fines. Cui enim placuit Pauli passio, eo fine, quia præmiũ eius per hoc auctũ & paratũ cernebat: bonã videtur habuisse voluntatẽ, quæ voluntati eius cõgruebat, quia cupiebat dissolui & esse cũ Christo. Qui autẽ voluit enim declinare passionẽ & effugere manus iniquorũ cõpassione pietatis, & ille habuit bonã volũtatem. Vnde Aug. in Ench. Bonæ apparebant voluntates piorum fidelium, qui nolebant apostolum Paulũ Hierusalem pergere, ne ibi pateretur mala, quæ Agabus propheta prædixerat: & tamen hoc illum deus pati volebat pro annuncianda fide Christi, exercens martyrem Christi: neque ipse bonam voluntatem suam impleuit per Christianorũ voluntates bonas, sed per Iudæorum malas: & ad eum potiùs pertinebãt qui nolebant quod volebat, quã illi per quos volentes factũ est ꝙ volebat: quia idipsum mala voluntate fecerunt, quod deus bona voluntate voluit. Ita & in passione Christi factũ est: quod enim deus voluit, hoc idem Iudæi & diabolus: sed illi mala voluntate, deus verò bona voluntate, scilicet vt Christus moreretur. Verumtamen illi actum voluerunt, quem deus non voluit.

Quòd passiões sanctorũ possum⁹ velle & nolle, & vtrũq; bona voluntate.

Cap.101. Act.21.

FINIS LIBRI PRIMI.

RVBRICAE SECVN
di lib. Sententiarum.

QVAE ad mysterium diuinæ vnitatis atque Trinitatis, licet ex parte, cognoscendum pertinere noscuntur, quantum valuimus diligenter executi sumus. Nunc ad considerationem creaturarum trãseamus.

DISTINCT. I.

Quòd vnũ est principium rerum & non plura. ch. 120. A
Quid sit creare, quid facere. Ibidem. B
Secundum quam rationem dicuntur de deo huiusmodi verba agere, facere. ibid. B.C.D
Quare rationalis creatura facta sit, id est, homo vel angelus. 121. E.F.G.H
Quomodo dicitur homo factus propter reparationem angelici casus. 121. I
Quare ita homo sit institutus, vt vnita sit anima corpori. 122. K.L

DISTINCT. II.

De angelis quãdo facti sunt. 122. A.B.C
Quòd nihil factum est ante cælum & terram. 123. D
Quòd simul cum tẽpore & cum mundo cœperit spiritualis creatura & corporalis. ibidem. E
Vbi angeli mox creati fuerint. ibidem. F
Quòd simul creata est visibilium materia & inuisibilũ natura, & vtraq; informis. 124. G
Quomodo dixit Lucifer, ascendam in cælum. 124. H

DISTINCT. III.

Quales facti fuerunt angeli. 124. A
An omnes angeli fuerint æquales in essentia, sapientia, & libertate arbitrij. ibid. B
Quæ communia & æqualia habuerunt angeli. 125. C
An boni vel mali creati sint, & an aliqua mora fuerit inter creationem & lapsum. ibid. D.E.F.G.H
De triplici sapientia angelorum ante casum vel confirmationem. 127. I
An aliquã habuerunt dei dilectionẽ vel sui ante casum. ibid. K

DISTINCT. IIII.

An pfecti & beati creati sint, an miseri & imperfecti. 127. A.B.C.D
Quòd tribus modis dicitur perfectum. 128. E.F

DISTINCT. V,

De confirmatione & conuersione stãtiũ, & auersione, & lapsu cadentium. ibid. A
De libero arbitrio breuiter tangitur. ibidem. B
An aliquid datũ fuerit stãtib⁹ quo conuerterẽtur. ibid. C

Qua gratia indigebant angeli, & qua non. 129. D
An lapsis sit imputanda auersio. ibidem. E.F
Vtrũ beatitudinẽ quã acceperũt in cõfirmatione stãtes meruerũt per aliquam tũc appositã gratiã. ibid. G

DISTINCT. VI.

Quod de maioribus & minoribus quidẽ ceciderunt, inter quos vnus fuit celsior, scilicet Lucifer. 129. A
Vnde & quomodo deiecti sunt. 130. B
Quare non est eis cõcessum habitare in cælo vel in terra. ibid. C.D
An omnes dæmones sint in hoc aëre caliginoso, vel aliqui in inferno. ibid. E.F
De potestate Luciferi. 131. G
An dæmones semel victi à sãctis vltrà accedant ad ipsos vel ad alios. ibid. H

DISTINCT. VII.

Vtrum boni angeli peccare, vel mali rectè viuere possint. 131. A
Quod cùm vtriq; habeant liberum arbitrium, non tamen ad vtrunque flecti possunt. ibid. B.C
An possunt ex natura peccare sicut anté. 132. D
Quibus modis angeli mali noscant veritatem temporalium rerum. ibidem. E
Quod magicæ artes virtute & scientia diaboli valent quæ est eis à Deo. ibid. F
Quod magis angelis nõ seruit ad meritum materia visibilium rerum. ibidem. G
Quod non sunt creatores, licet per eos magi ranas & alia fecerũt, sicut nec boni: etsi per eorum ministeriũ fiũt creaturæ. ibid. H.I.K
Quod angeli mali multa possunt per naturæ vigorẽ, q̃ nõ possunt propter dei p̃hibitionem. 133. L

DISTINCT. VIII.

Vtrum omnes angeli corporei sint. 134. A
De formis in quib⁹ apparuit deus, & de illis in quib⁹ angeli apparent. ibidem. B
Quod deus in specie qua de⁹ est nunquam apparuit mortalibus. 135. C.D
Quomodo dicũtur dæmones intrare in hoïes. ibid. E

DISTINCT. IX.

De ordinũ distinctiõe. 136. A
Quid appelletur ordo, & quę sit ratio cuiuscunque nominis. ibid. B
Quod nomina illa sumpta sunt à donis gratię, nõ propter se, sed propter nos eis data. ibid. C.D
Vtrum hi ordines ab initio creationis distincti fuerint. 137. E
Vtrũ oẽs angeli eiusdem ordinis sint ęquales. ibidem. F

Quomodo dicat ſcriptura de cimum ordinẽ cõpleri debere de hominibus. ibid.G
Vtrum homines aſſumantur iuxta numerum ſtantium, vel lapſorum. 131.H.I
DISTINCT. X.
An omnes cæleſtes ſpiritus mittantur 138.B.C
An Michaël, Gabriël, & Raphaël ſint nomina ordinũ vel ſpirituum. 139.D.E.F
DISTINCT. XI.
Quod ſingulę animę habent angelũ bonum ad cuſtodiã, malum verò ad exercitium. 139.A.B.C
Vtrum angeli proficiant in merito & præmio vſque ad iudicium. 140.D.E.F.G.H
DISTINCT. XII.
De diſtinctione operum ſex dierum 141.A
Quòd alij ſenſerũt omnia ſimul facta in materia & forma, alij per interualla temporum. ibid.B
Quomodo per interualla tẽporum res corporales conditæ ſint. ibid.C
Quo ſenſu tenebræ dicantur eſſe aliquid, & quo dicantur non eſſe aliquid. 142.D
Quare illa materia confuſa ſit dicta informis, & vbi ad eſſe prodiit, & quantum in altum aſcenderit. ibidem. E.F.G
De quatuor modis diuinę operationis 143.H
DISTINCT. XIII.
De primo diſtinctionis opere. 143.A
De luce facta primo die ſi ſpiritualis an corporalis fuerit. ibid.B.C
Quibus modis accipitur dies. 140.D
De naturali ordine cõparationis dierum, & de illo qui pro myſterio introductus eſt. ibid.E.F
De intelligentia horum verborũ, dixit deus. ib.G.H.I.K
DISTINCT. XIIII.
De opere ſecundæ diei, qua factum eſt firmamentum. 145.A.B
Quod cælum tunc factũ debet intelligi. ibidem.
De qua materia factũ ſit. ibi.
Quomodo aquę poſſunt eſſe ſuper cælum, & quales ſint. ibidem.
De figura firmamẽti. 146.C
Quare tacuit ſcriptura de benedictione operis huiꝰ diei. ibidem.D
De opere tertiæ diei, quando aquæ congregatæ ſunt in vnũ locum, cùm multa ſint Maria & flumina. ibid.E
De opere quartæ diei, qua facta ſunt luminaria. ibid.F
Quomodo accipiendũ ſit illud, ſint in ſigna & tẽpora. ibidem.G
DISTINCT. XV.

De opere quintæ diei, qua facta ſunt natatilia & volatilia. 147.A
De opere ſextę diei, qua creata ſunt animalia & reptilia terræ. ibid.B
De venenoſis & noxiis animalibus. ibidem.C
Vtrũ minima animalia tunc creata fuerunt. ibidem.D
Quare poſt omnia factus eſt homo. ibid.E
De ſententia illorum qui ſimul omnia facta eſſe contendunt. ibid.
Quomodo intelligẽda ſit requies dei. 148.F
Quomodo accipiendũ ſit qꝺ dicitur deus cõpleſſe opus ſuũ ſeptima die, cùm tunc quieuerit. ibid.G
De ſanctificatione ſeptimæ diei. ibid.H
DISTINCT. XVI.
De hominis creatiõe. 146.A
Qualis factꝰ ſit homo. ibid.B
De imagine & ſimilitudine ad quam factus eſt homo. ibidem.C.D
Quare homo dicitur imago & ad imaginem: filius verò nõ ad imaginem. 150.E
DISTINCT. XVII.
De creatione animæ, an de aliquo facta ſit. 150.A
Opinio quorundam hæreticorum. ibid.B.C
In qua ætate factus eſt homo. 151.D
Quare homo extra paradiſum creatus, in paradiſum ſit poſitus. ibidem.E
De ligno vitæ. ibid.F
De ligno ſciẽtiæ boni & mali. ibidem.F
DISTINCT. XVIII.
De formatione mulieris. 152.A.B
Quare de latere viri, & non de alia parte corporis formata ſit. ibid.C
Quare dormienti viro, & nõ vigilanti ſubtracta ſit coſta. ibidem.D
Quòd de coſta multiplicata in ſe ſine additamento extrinſeco facta fuerit. 153.E
De cauſis ſuperioribꝰ & inferioribus. ibidem.
De cauſis q̃ in deo ſunt ſimul & in creaturis, & de his q̃ in deo tãtũ ſunt. ibid.F.G
De anima mulieris quæ non eſt ex anima viri: quia animæ non ſunt ex traduce. 154.H
DISTINCT. XIX.
De ſtatu hominis ante peccatum qualis fuit ſecundum corpus, & qualis poſt peccatum. 154.A
Quomodo dicitur homo factus in animã viuẽtẽ. ibi. A
Corpus hominis ante peccatum mortale, immortale erat: poſt peccatum, mortuum. 155.A
Vtrũ immortalitas quã tunc

habuit,fuerit de conditione naturæ,an ex gratiæ beneficio. 155.B
Si posset homo viuere semp vtẽs aliis lignis & nõ de ligno vitæ,deo nõ mãdante vt de illo ederet.ibidem.C
De immortalitate corporis. ibidem.D.E.F.
DISTINCT. xx.
De modo procreationis filiorũ si nõ peccassent primi homines. 156.a
Quare in paradiso nõ coiẽrunt. ibidem.B
De modo trãslationis in melius si nõ peccassent.ibid.C
Vtrum in perfectione staturæ,& vsu mẽbrorum procrearentur filij. 157.D
Vtrum etiã in sensu paruuli nascerẽtur.ibi.E.F.G.H.I
De duobus bonis,altero hîc dato,altero ꝓmisso. 158.K
DISTINCT. xxi.
De inuidia diaboli qua ad tẽtandum accesit. 158.A
De forma in qua venit.159.B
De calliditate serpẽtis. ibi.B
Vtrũ elegerit serpẽtẽ vt per eũ tẽtaret diabolus.ibid.B
De modo tẽtatiõis. ibi.C.D
De duplici specie tentationis. 160.E
Quare peccatũ hominis, & nõ angeli remediabile sit. ibidem.F.G
DISTINCT. xxii.
De origine illius peccati. 160.A.B
De mulieris elatione. 161.C
De viri elatione. ibid.D
Quis magis deliquerit vir, aut mulier. 162.E.F.G.H
De ignorantia excusabili vel inexcusabili. 163.I.K.L
An volũtas præcesserit illud peccatum. ibidem.M
DISTINCT. xxiii.
Quare deus permisit hominem tentari quem sciebat casurum. 163.A
Qualis fuerit secũdũ animã homo ante peccatũ. 164.B
De triplici cognitione hominis ante lapsum.ibi.C.D.E
Vtrum homo præscius fuerit eorum quæ sibi futura erant. ibid.F
DISTINCT. xxiiii.
De gratia hominis & potentia ante casum. 164.A.B.C
De adiutorio hominĩ creatione dato quo stare poterat. 165.D
De libero arbitrio. ibid.E
De sensualitate. 168.F
De ratione & partibus eius. ibidem.F
De simili ordine peccandi in nobis & in primis parentibus. ibid.G
Quòd in nobis est vir & mulier & serpens. ibidem.G
De spirituali cõiugio viri & mulieris in nobis.ibi.G.H
Quãdo mulier mãducat sola cibum vetitum. 167.H

Quando etiam vir manducat. ibidem.
Quãdo sit veniale vel mortale peccatum. ibidem.I
Quare hæc de animæ partibus dixit. 168.K.L
DISTINCT. xxv.
Definitio liberi arbitrij secũ dũ philosophos.168.A.B.C
Qualiter in deo accipitur liberum arbitrium. 169.D
Quòd angeli & sancti liberũ habent arbitrium. ibid.E
Quòd liberi erit liberũ arbitriũ quãdo peccare non poterit. ibidem.E
De differentia libertatis liberi arbitrij secundũ diuersa tempora. ibid.F
De quatuor statib⁹ liberi arbitrij. ibidem.G
De corruptione liberi arbitrij per peccatum. 170.H
De trib⁹ modis libertatis liberi arbitrij,à necessitate, à peccato,à miseria.ibidẽ. I.K.L.M
De libertate quę ex gratia & q̃ ex natura. 171.N.O.P.Q
DISTINCT. xxvi.
De gratia operante & cooperante. 172.A
Quid sit voluntas. ibid.B.C
Quæ sit gratia volũtatẽ bonam præueniens. 173.D
Quòd bona volũtas q̃ præuenitur gratia, quædam dei bona præuenit.ibid.E.F.G
Quòd cogitatio boni præcedit fidem. 174.H
Quòd intellectus & cogitationẽ boni & delectationem præuenit. ibidem.H
An per liberũ arbitrium bonum operatur homo sine gratia. 175.H.I
Quomodo gratia mereatur augeri. ibid.K
De tribus generibus bonorum. ibidem.K
In quibus bonis sit liberũ arbitrium. ibidem.L
DISTINCT. xxvii.
De virtute quid sit, & quid actus eius. 175.A.B
De gratia q̃ liberat voluntatẽ,si virtus est vel nõ.176.C
Quomodo ex gratia ĩcipiũt bona merita:& de qua gratia hoc intelligatur. ibidem.D
Quòd bona volũtas gratiæ principaliter est. ibidem.E
Qua ratiõe dicitur fides mereri iustificationem. 177.F
De muneribus virtutũ & de gratia,quæ nõ est, sed facit meritum. ibidem.G.H
Quòd idem est vsus virtutis & liberi arbitrij, sed virtutis principaliter. ibidem.I
Quidam putant virtutes bonos vsus esse liberi arbitrij, id est,actus mẽtis. 178.K.L
DISTINCT. xxviii.
De hæresi Pelagiana. 178.A
Quomodo Pelagiani dictis Augustini vtuntur in testi-

moniũ ſui erroris. 176.A.B
Quomodo Auguſtin⁹ verba illa determinet in retractationibus.ibid.C.D.E.F.G.
De hęreſi Iouiniani & Manichæi, quas collidit Hieronymus. 180.H
DISTINCT. XXIX.
Vtrum homo ante peccatũ eguerit gratia operante & cooperante. 180.A
Si homo ante lapſum virtutes habuerit. ibidem.B
De ciectione hominis de paradiſo. 181.C
Quomodo intelligẽdũ ſit illud,ne ſumat de ligno vitę, & viuat in ęternum.ibid.D
De flammeo gladio ante paradiſum poſito. ibidem.E
An añ peccatũ homo comederit de ligno vitæ.ibi.F.G
DISTINCT. XXX.
Quòd per Adã peccatum & pœna tranſiit ad poſteros. 181.A
Vtrum illud peccatum quod trãſiit, fuerit originale vel actuale. ibidem.B
Quidam putãt fuiſſe actuale. ibid.B
Quomodo aſsignãt illud intraſſe in mundum. 182.C
Quòd originale peccatũ verè fuit quod tranſiit in poſteros. ibidem.D
Quid ſit originale peccatũ. ibidem.E
Quòd originale peccatũ eſt culpa. ibid.F
Quòd originale peccatũ dicitur fomes peccati,id eſt, concupiſcentia. 183.G
Quid nomine concupiſcentiæ intelligitur,quę fomes eſt peccati. ibid.A
Quòd per Adã originale peccatũ intrauit in omnes, id eſt,concupiſcentia. ibid.H
An ſit origiale peccatũ,ĩ quo omnes peccauerũt. ibid.I
Ex quo ſenſu dictũ eſt, p inobediẽtiã vni⁹ multi ſunt cõſtituti peccatores. ibi.K
Quòd originale peccatum ĩ Adã fuit,& ĩ nobis eſt.184.L
Quomodo omnes dicũtur ĩ Adam fuiſſe quando peccauit,& ex eo deſcendiſſe. ibidem.M.N
Quòd nihil extrĩſecũ cõuertatur in humanã ſubſtãtiã quæ eſt ex Adam. Ibid.O
DISTINCT. XXXI.
Quomodo originale peccatũ à patribus tranſeat in filios, an ſecundũ animã, an ſecundum carnem. 185.A
Quòd per carnem introducitur peccatum,& quomodo,oſtendit. ibidem.B
Carnis corruptionis cauſam oſtendit, ex qua peccatum ſit in anima. ibid.C
Quare dicitur peccatum eſſe in carne. ibid.D
Vtrum cauſa originalis peccati quę eſt in carne,ſit culpa vel pœna. ibi.E.F.G
Quare dicitur originale peccatum. 186.H.I
DISTINCT. XXXII.
Quomodo originale peccatũ dimittitur in baptiſmo. 187.A.B
Vtrum fœditas quam ex libidine trahit,in baptiſmo diluatur. 188.C
Vtrum illius concupiſcentiæ deus ſit author. ibi.D
Quare illud peccatũ imputetur animæ. ibi.E
Vtrũ illud peccatũ ſit neceſſariũ vel voluntariũ. ibi.F
Quare deus iungit animam corpori ſciens eam demaculari. ibidem.G
An anima ſit talis qualis à deo creatur. 189.H
An animæ ex creatione ſint in donis naturalibus æquales. ibidem.I
DISTINCT. XXXIII.
An peccata omnium præcedẽtium patrũ paruuli originaliter trahant,vt peccatũ Adæ. 189.A.B.C
Quomodo in illo primovno peccato plura reperiuntur. ibidem.D.E
An peccatum Adæ ſit graui⁹ cæteris. 191.F.G
An illud peccatum ſit primis parẽtibus dimiſſum. ibi.H
Quomodo peccata parẽtum viſitẽtur in filios,& non viſitentur. ibi. I.K.L.M.N.
DISTINCT. XXXIIII.
De peccato actuali. 192. A
Quæ fuerit cauſa ſecundaria primi peccati. ibi.b
Quæ fuerit ſecundaria cauſa malorum. 193.C
Quòd non niſi in bona re ſit malum. ibid.D.E
Quòd in illis fallit dialecticorum regula de cõtrariis. ibidem. F.G.H.
DISTINCT XXXV.
Quid ſit peccatũ.194. A.B.C
Vtrum malus actus,inquãtũ peccatum eſt,ſit corruptio vel priuatio boni. 195.D.E F.G.H.I.K.
Quomodo peccatum poſsit corrumpere bonum, cùm nihil ſit. 196.L.M
Qualiter ſe homo elongat à deo. 197.N
An pœna ſit priuatio boni. ibidem. O
DISTINCT. XXXVI
Quòd quędã ſimul ſunt peccata & pœna peccati:quędã peccata & cauſa peccati. Alia verò peccata & cauſa & pœna peccati. 197.A
An peccatũ ſit cauſa peccati inquantũ peccatũ eſt. ibi.B
Quòd nõ omne peccatũ eſt pœna peccati. 198.C
Vtrum peccata aliqua eſſentialiter ſint ſine peccato. ibidem. D.E
Quòd cùm peccatum ſit pœna peccati,peccatum eſt ab

homine,pœna à deo.199.F
De quibusdam quę indubitā ter sunt peccata &pœnę,& inquantū ea spatimur peccata non sunt. ibi.G.H.I
DISTINCT. XXXVII.
Quòd aliqui putant malosactº nullo modo esse à deo. 200. A.B.C.
Ex quo sensu dictū sit, Deus nō est mali author. 201.D.E
DISTINCT. XXXVIII.
De volūtate & eiº fine.202.A
Quid sit bonus finis, scilicet charitas. ibidem.B
Quòd omnes bonę voluntates vnū finem habēt,& tamen quędā diuersos fines sortiuntur. ibidem.C.D.E
De differentia voluntatis & intētionis & finis.203.F.G
DISTINCT. XXXIX.
Quare voluntas dicitur peccatum,cum sit de naturalibus,quorum nullum aliud peccatum est. 204.A
Quare actus volūtatis sit peccatum,si actus aliarū potētiarū nō sunt peccata. ib.B
Ex quo sensu dicitur naturaliter omnis homo velle bonum. 205.C
DISTINCT. XL.
An ex fine omnes actus pensari debeant. 205.A
Ex quo affectu vel fine omnes sint bonivel mali.206. B.C.D
DISTINCT. XLI.
An omnis intentio & actio infideliū sit mala.207.A.B
Quibº modis dicatur bonū. 208.C.D
Quomodo intelligitur illud, Nūquam nisi in voluntate peccatum est. 209.E.F.G.
DISTINCT. XLII.
An voluntas & actio mala in eodē & circa idē sint vnū peccatum vel plura. 209. A.B.C
Si peccatum ab aliquo commissum in eo sit vsquequo pœniteat. 210.D.E.F.G
De septem principalibus vitiis. ibidem.H
De superbia. 211.I
Quomodo superbia dicatur radix omnium malorum & cupiditas,cùm superbia non sit cupiditas. ibi.K
DISTINCT. XLIII.
De peccato in spiritum sanctum. 211.A
Vtrum omnis obstinatio sit peccatum in spiritum sanctum. 211.b
Qualiter accipiatur peccatū in spiritū sanctū. 212.C.D
DISTINCT. XLIIII.
De potentia peccandi, an sit homini vel diabolo à deo 213.A.B
An aliquando resistēdum sit potestati. 214.C

FINIS.

Petri Lombardi Episcopi Parisien. Sententiarvm.

Liber II.

De rervm corporalivm et spiritvalivm creatione & formatione, aliisque pluribus eò pertinentibus.

Vnvm esse rervm principivm ostendit, non plvra, vt quidam putauerunt.

Distinct. I.

De creatione humanæ naturæ quātū ad principiū efficiēs in generali.

CReationem rerum insinuans scriptura, deum esse creatorem, initiúmque temporis,atque omnium visibilium vel inuisibilium creaturarum in primordio sui ostendit,dicens, In principio creauit deus cælum & terram.His etenim verbis Moyses spiritu dei afflatus, in vno principio à deo creatore mundum factum refert,elidens errorem quorundam plura sine principio fuisse principia opinantium.Plato nanque tria initia existimauit:deum scilicet, exemplar,& materiam,& ipsa increata sine principio,& deū quasi artificem nō creatorem.Creator enim est qui de nihilo aliquid facit.Et creare propriè est de nihilo aliquid facere. Facere verò non modo de nihilo aliquid operari, sed etiam de materia. Vnde & homo & angelus dicitur aliqua facere, sed non creare : vocatúrque factor siue artifex, sed non creator.Hoc enim nomen soli deo propriè congruit, qui & de nihilo quædam, & de aliquo aliqua facit. Ipse est ergo creator & opifex & factor, sed creationis nomen sibi propriè retinuit, alia verò etiam creaturis communicauit. In scriptura tamen sæpe creator accipitur tanquam factor,& creare tanquam facere,sine distinctione significationis.

Gene.1.

Plato dicit tria principia esse.

Ex qua ratione propriè dicitur creator & quid sit creare, & quid facere.

A

Quòd hæc verba, scilicet agere & facere, & huiusmodi non dicuntur de deo secundum eam rationem qua dicuntur de creaturis. B

Verumtamen sciendum est, hæc verba, scilicet creare, facere, agere, & alia huiusmodi de deo non posse dici secundum eam rationem qua dicuntur de creaturis. Quippe cùm dicimus eum aliquid facere, non aliquem in operãdo, motũ illi inesse intelligimus, vel aliquam in laborando passionem sicut nobis solet accidere: sed eius sempiternæ voluntatis nouum aliquem significamus effectum, id est, æterna eius voluntate aliquid nouiter existere. Cũ ergo aliquid dicitur facere, tale est ac si dicatur, iuxta eius voluntatem, vel per eius voluntatem aliquid nouiter contingere vel esse: vt in ipso nihil noui contingat: sed nouum aliquid sicut in eius æterna voluntate fuerat, fiat sine aliqua motione vel sui mutatione. Nos verò operãdo mutari dicimur, quia mouemur. Non enim sine motu aliquid facimus. Deus ergo aliquid agere vel facere dicitur, quia causa est rerum nouiter existentium: dum eius voluntate res nouæ esse incipiunt, quæ antè non erant absque ipsius agitatione: vt actus propriè dici non queat: cùm videlicet actus omnis in motu consistat: in deo autem motus nullus est. Sicut ergo ex calore solis aliqua fieri contingit, nulla tamen in ipso vel in eius calore facta motione vel mutatione: Ita ex dei voluntate noua habent esse sine mutatione authoris, qui est vnum & solum & omnium principium. Aristoteles verò posuit principia, scilicet materiam & speciem, & tertium operatorium dictum: mundum quoque semper esse & fuisse.

Ex quo sẽ sio dicitur deus aliquid facere.

Per simile ostendit.

Circa finẽ secundi de generatione.

Quòd catholicum est docet. C

Horum ergo & similium errorẽ spiritus sanctus euacuans, veritatísque disciplinam tradens, deum in principio temporum mundum creasse, & ante tempora æternaliter exutisse significat, ipsius æternitatem & omnipotentiam commendans. Cui voluisse, facere est: quia (vt prædiximus) ex eius voluntate & bonitate res nouæ existunt. Credamus ergo rerum creatarum cęlestium, terrestrium, visibilium, vel inuisibilium causam non esse nisi bonitatem creatoris, qui est deus vnus & verus. Cuius tanta est bonitas, vt summè

Aug. in enchirid. Cap 9. in Tomo 3.

vt summè bonus beatitudinis suæ, qua æternaliter beatus est, alios velit esse participes: quam videt & cõmunicari posse, & minui omnino non posse. Illud ergo bonum quod ipse erat, & quo beatus erat, sola bonitate non necessitate aliis cõmunicari voluit: quia summè boni erat prodesse velle, & omnipotentissimi nocere non posse.

Quare rationalis creatura facta sit. D

Et quia non valet eius beatitudinis particeps existere aliquis nisi per intelligentiam: quæ quanto magis intelligitur, tanto pleniùs habetur: fecit deus rationalem creaturam, quæ summum bonum intelligeret, & intelligendo amaret, & amando possideret, ac possidendo frueretur. Eamque hoc modo distinxit vt pars in sui puritate permaneret, nec corpori vniretur, scilicet angeli, pars corpori iungeretur, scilicet animæ. Distincta est vtique rationalis creatura in incorpoream & corpoream: & incorporea quidẽ angelus, corporea verò homo vocatur ex anima rationali & carne subsistens. Conditio ergo rationalis creaturæ primã causam habuit dei bonitatem.

Quõ distincta sit rationalis creatura.

Quare creatus sit homo vel angelus. E

Ideoque si quæratur quare creatus sit homo vel angelus: Breui sermone responderi potest, propter bonitatẽ eius. Vnde Aug. in li. de Doctrina Christiana Quia bonus est deus, sumus: & inquantum sumus, boni sumus.

Li. 1. c. 13. Tomo 3.

Ad quid creata sit rationalis creatura. F

Et si quæratur ad quid creata sit rationalis creatura: Respondetur ad laudandum deum, ad seruiẽdum ei, ad fruẽdum eo: in quibus proficit ipsa, non deus. Deus enim perfectus, & summa bonitate plenus, nec augeri potest nec minui. Quòd ergo rationalis creatura facta est à deo, referendum est ad creatoris bonitatem, ad creaturæ vtilitatem.

Breuissima responsio cùm quæritur, quare vel ad quid facta sit rationalis creatura. G

Cùm ergo quæritur quare vel ad quid facta sit rationalis creatura: Breuissimè responderi potest, propter dei bonitatem, & suam vtilitatem. Vtile nempe ipsi est seruire deo, & frui eo. Factus ergo angelus siue homo propter deum dicitur esse: non quia creator deus & summè beatus,

Psal.15. alterutrius indiguerit officio, qui bonorum nostrorum non eget:sedvt seruiret ei ac frueretur eo, cui seruire regnare est. In hoc ergo proficit seruiens,non ille cui seruitur.

Sicut factus est homo vt seruiret deo,sic mundus vt seruiret homini. H

Psal.8. Et sicut factus est homo propter deum,id est,vt ei seruiret, ita mundus factus est propter hominem,scilicet, vt ei seruiret. posit° est ergo homo in medio vt & ei seruiretur,& ipse seruiret:vt acciperet vtrunque,& reflueret totum ad bonum hominis,& quod accepit obsequium,& quod impendit.Ita enim voluit deus sibi ab homine seruiri,vt ea seruitute non deus,sed homo seruiēs iuuaretur:& voluit vt mundus seruiret homini,& exinde similiter iuuaretur homo. Totum ergo bonum hominis erat,& quod factū est propter ipsum,& propter quod ipse factus est. Omnia enim(vt ait Apostolus)nostra sunt,scilicet superiora & æqualia & inferiora.Superiora quidem nostra sunt,ad perfruendum , vt deus trinitas:AEqualia,ad conuiuendum,scilicet angeli. Qui etsi nobis modo superiores sint,in futuro erunt æquales: qui & modo nostri sunt:quia ad vsum nobis sunt.sicut res dominorum dicuntur esse famulorū,non dominio, sed quia sunt ad vsum eorum.Ipsiq; angeli in quibusdam scripturæ locis nobis seruire dicuntur, dū propter nos in ministeriū mittūtur.

2.Cor.3.d Quo omnia nostra sūt. Au. li.2.quæs. euā cap,33 Ad He. 1.d

Quomodo dicitur aliquando in scriptura, Homo factus est propter reparationem angelici casus. I

De homine quoque in scripturą interdum reperitur,quòd factus sit propter reparationem angelicæ ruinæ: quod non ita est intelligendum, quasi non fuisset homo factus si non peccasset angelus:sed quia inter alias causas,scilicet præcipuas,hæc etiam nonnulla causa extitit.Nostra ergo sunt superiora & æqualia.Nostra etiam sunt inferiora: quia ad seruiendum nobis facta.

Au li.2. de ciui.dei cap.1.& 2 ench.c.29.

Quare ita sit homo institutus vt anima sit vnita corpori. K

Prima causa. Secunda causa. Solet etiam quæri cùm maioris dignitatis videtur esse anima,si absque corpore permansisset : cur vnita sit corpori.Ad quod primò dici potest:quia deus voluit, & voluntatis eius causa quærenda non est . Secundò autem potest dici quòd ideo deus voluit eam corpori vniri : vt in humana ostenderet cōditione nouum exemplum beatæ vnionis,quæ est inter deum & spiritum : in qua diligitur ex toto corde,& videtur facie ad faciē. Putaret enim creatura se nō posse vniri creatori suo tāta propinquitate, vt eum tota mēte diligeret & cognosceret , nisi videret spiritum qui est excellentissima creatura tam infimæ, id est,carni quæ de terra est,in tanta dilectione vniri, vt non valeat artari ad hoc vt velit eam relinquere:sicut ostendit Apostolus dicēs,Nolumus corpore expoliari,sed superuestiri.per quod ostenditur spiritum creatum spiritu increato ineffabili amore vniri.Pro exemplo ergo futuræ societatis,quæ inter deum & spiritum rationalē in glorificatione eiusdem perficienda erat,animam corporeis indumētis & terrenis mansionibus copulauit: luteāmque materiam fecit ad vitæ sensum vegetare : vt sciret homo , quia si potuit deus tam disparem naturam corporis & animę in fœderationem vnam & in amicitiam tantam cō iungere, nequaquam ei impossibile futurum rationalis creaturæ humilitatem,licet longè inferiorem,ad suę gloriæ participationem sublimare. Quia ergo pro exemplo rationalis spiritus in parte vsque ad consortium terreni corporis humiliatus est: ne fortè in hoc nimis depressus videretur, addidit dei prouidentia vt postmodùm cum eodem corpore glorificato ad consortium illorum, qui in sua permanserunt puritate,sublimaretur:vt quod minus ex dispensatione creatoris sui acceperat conditus,postmodùm per gratiam eiusdem acciperet glorificatus. Sic ergo cōditor noster deus rationales spiritus varia sorte pro arbitrio voluntatis suæ disponens illis quos in sua puritate reliquerat, sursum in cælo mansionē: illis verò quos corporibus terrenis sociauerat, deorsum in terra habitationem constituit:vtrisque regulam imponēs obedientiæ , quatenus & illi ab eo vbi erant, non caderent, & isti ab eo vbi erant ad id vbi non erant ascenderent. Fecit itaque deus hominem ex duplici substantia, corpus de terra componens,animam verò de nihilo faciens.Ideo etiam vnitæ sunt animæ corporibus, vt in eis deo famulantes maiorē mereantur coronam.

Matth. 22.d 1.Co.13.d 2.Cor.5.d Gen.2.b & Ioan. 4.d Ex Aug. li.de spiri. & anima. Cap.14.

Post sacramentum trinitatis de creatura tripartita agendum est,& priùs de digniori,id est,angelica. L

Vsque ad 12. distin.

Ex præmissis apparet rationalem creaturam in angelicam & humanam fuisse distinctam, quarum altera est tota spiritualis, id est, angelica: altera ex parte spiritualis & ex parte corporalis, id est, humana. Cùm itaque de his tractãdũ sit, scilicet, de spirituali & corporali creatura, de rationali & de non rationali: primò de rationali & spirituali, id est, de angelis agendum videtur: vt à contuitu creatoris ad cognitionem creaturæ dignioris ratio nostra intendat: deinde ad considerationem corporeæ tam illius quæ est rationalis quàm illius quæ non est rationalis descendat, vt trinitatis increatæ sacramentum tripartitæ creaturæ, eíque concretorum atque contingentium sequatur documentum.

QVAE CONSIDERANDA SVNT DE ANGELICA NATVRA

Distinct. II

Aug. in speciali de conditione spiritualis creaturæ, scilicet angelicæ, qualis facta sit.

De angelica itaque natura hæc primò considerãda sunt, quando creata fuerit, & vbi, & qualis facta sit dum primùm cõderetur. Deinde qualis effecta auersione quorundam & conuersione quorundam. De excellentia quoque, & ordinibus, & donorum differẽtia, & de officiis, ac nominibus, aliísque pluribus aliqua dicenda sunt.

Quando facti sunt angeli priùs dicit, in quo videntur sibi obuiare authoritates. B

Ecclesiast. 1. a Isido. li. 1. de summo bono c. 12.

Quædam authoritates videntur innuere quòd ante omnem creaturam creati sunt angeli. Vnde illud, Primò omnium creata est sapientia: quod intelligitur de angelica natura, quæ in scriptura sæpe vita, sapientia, & lux dicitur. Nam sapientia illa quæ deus est, creata non est. Filius enim sapientia patris est genita, non facta nec creata: & tota trinitas vna sapientia est, quæ non facta nec creata est nec genita vel procedens. De angelica ergo vita illud accipiendum est de qua dicit scriptura, quando facta est, scilicet primò omnium. Sed rursum alia scriptura dicit, In principio creauit deus cælum & terram. Et in propheta, Initio tu domine terram fundasti: & opera manuum tuarum sunt cæli. Et videtur contrarietas quædam oriri ex assertionibus istis. Nam si primò omnium creata est sapientia, omnia post ipsam facta videntur: & ita post ipsam facta vi-

Gene. 1. a Psal. 101.

dentur cælum & terra, & ipsa facta ante cælum & terram. Item si in principio creauit deus cęlum & terrã, nihil factum est ante cælum & terram, nec ipsa sapientia facta est ante cęlum & terram. Cùm ergo contraria videantur, nec in diuina scriptura fas sit sentire aliquid esse cõtrarietatis, requiramus intelligentiam veritatis.

Quid tenendum sit docet, præmissas authoritates determinando. C

Eccl. 18. a Quòd simul creata fuerit corporalis & spiritualis creatura authoritate firmat. Li. 1. ca 1. Tomo 3.

Videtur itaque hoc esse tenendum, quòd simul creata est spiritualis creatura, id est, angelica, & corporalis: secundum quod potest accipi illud Salomonis: qui viuit in æternum creauit omnia simul, id est, spiritualem & corporalem naturam, & ita non priùs tempore creati sunt angeli, q̃ illa corporalis materia quatuor elementorum: & tamen primò omnium creata est sapientia: quia etsi nõ tempore, præcedit tamen dignitate. Quòd autem simul creata fuerit corporalis spiritualísque creatura, Aug. super Gene. ad literam apertè ostẽdit, dicens, per cælum & terram spiritualem corporalémque creaturam intelligi, & hæc creata sunt in principio, scilicet temporis: vel in principio, quia primò facta sunt.

Quòd nihil factum est ante cælum & terram, nec etiam tempus: cum tempore enim creata sunt, sed non ex tempore. D

Li. 5. c. 6. & li. 12. de diuitate dei. Cap. 15.

Ante ea enim nihil factum est: nec etiam tempus factum est ante spiritualem, scilicet angelicã naturam, & ante corporalem. s. materiam illam quatuor elementorum confusam. Illa enim cum tempore creata sunt, nec ex tempore, nec in tempore. Sicut nec tempus in tempore creatum est, quia non fuit tempus antequam esset cælum & terra. Vnde Aug. in lib. de Trin. dicit quòd deus fuit dominus antequàm tempus esset, & non in tẽpore cœpit esse dominus: quia fuit dominus temporis, quãdo cœpit esse tempus: nec vtiq; tempus cœpit esse in tempore, quia non erat tempus antequam inciperet tempus.

Quòd simul cum tempore & cum mundo cœpit corporalis & spiritualis creatura. E

Simul ergo cum tempore facta est corporalis & spiritualis creatura, & simul cum mundo: nec fuit antè an-

gelica creatura quã mundus: quia vt ait Aug. Nulla creatura creata est ante secula: sed à seculis cum quibus cœpit. Hieron. tamen super epistolam ad Titum aliud videtur sentire dicens, Sex millia necdum nostri temporis implentur annorum, & quantas priùs æternitates, quanta tempora, quantas seculorum origines fuisse arbitrandum est: in quibus angeli, throni, dominationes, cæterique ordines seruierunt deo absque temporum vicibus atque mensuris, & deo iubente substiterunt. His verbis quidam adhærentes dixerunt cum mundo cœpisse tempus seculare: sed ante mundum extitisse tempus æternum sine mutabilitate, & in eo immutabiliter & intemporaliter astruunt angelos deo iubente subsistitisse, eique seruisse. Nos autem quod priùs dictum est pro captu intelligentiæ nostræ magis approbamus, salua tamen reuerentia secretorum, in quibus nihil temerè asserendum est. & illud Hiero. dixisse non ita sentiendo sed aliorum opinionem referendo arbitramur.

In tom. 3. Li de Genesi ad lit. 5. Ca. 19. in To. 9. Ad cap. 1. epi. ad titũ super verbo, quã promisit qui nõ mentitur de ante secula. De horũ sententia Aug. li. 11. de ciui. dei cap. 5. & sequẽtibus duobus.

Vbi angeli mox creati fuerint: in empyreo scilicet, quod statim factum repletum est angelis. F

Iam est ostensum quando creata fuerit angelica natura, nunc autẽ attendendum est vbi facta fuerit. Testimoniis quarundam authoritatum euidẽter monstratur angelos ante casum fuisse in cælo, & inde corruisse quosdam propter superbiam: alios verò qui non peccauerũt illic perstitisse, vnde dominus in euangelio ait, Videbam satanam tanquã fulgur de cælo cadentem, nec appellatur hoc cęlum firmamentum quod secunda die factum est: sed cęlum splendidũ quod dicitur empyreum, id est, igneum à splendore non à calore: quod statim factum angelis est repletũ: quod est supra firmamentũ: & illud empyreum quidam expositorũ sacrę scripturæ nomine cæli intelligi volũt: vbi scriptura dicit, In principio creauit deus cælum & terrã. Cælũ (inquit Strabus) non visibile firmamentum hîc appellat sed empyreum, id est, igneum vel intellectuale: quod non ab ardore sed à splendore dicitur: quod statim factum repletum est angelis. Vnde Iob, vbi eras cùm me laudarent astra matutina? &c. De hoc quoque Beda ita ait. Hoc superius cælum quod à volubilitate mundi secretum est, mox vt creatum est, sanctis

Luc. 10. c

Gen. 1. a

Iob 38. a

Super Gene.

angelis impletum est: quos in principio cum cælo & terra conditos testatur dominus dicens: Vbi, eras cum me laudarent astra matutina: & iubilarent omnes filij dei? Astra matutina & filios dei eosdem angelos dei vocat. Cælum enim in quo posita sunt luminaria, non in principio, sed secunda die factum est. Ex his liquet quòd in empyreo omnes angeli fuerunt ante quorundam ruinam, simúlque creati sunt angeli cum cælo empyreo, & cũ informi materia omnium corporalium.

Quòd simul creata est visibilium rerum materia & inuisibilium natura, & vtraque informis secundum aliquid, & formata secundum aliquid. G

Simul ergo visibilium rerum materia & inuisibilium natura condita est: & vtraque informis fuit secundum aliquid, & formata secundum aliquid. Sicut enim corporaliũ materia confusa & permixta (quæ secundum Græcos dicta est chaos) in illo exordio conditionis primariæ & formam conclusionis habuit, & non habuit formam distinctionis & discretionis, donec postea formaretur atque distinctas reciperet species: ita spiritualis & angelica natura in sua conditione secundum naturæ habitum formata fuit, & tamen illã quam posteà per amorem & conuersionem à creatore suo acceptura erat formã, non habuit: sed erat informis sine illa. vnde Augu. multipliciter exponens præmissa verba Geneseos, per cælum dicit intelligi informẽ naturam vitæ spiritualis, sicut in se potest existere non conuersa ad creatorem in quo formatur: per terram, corporalem materialẽ sine omni qualitate quæ apparet in materia formata.

Li. de Genesi ad literam. 1. cap. 1. & li. 12. cõfessio. ca. 9.

Quomodo dicat lucifer secundum Esaiam, Ascendam in cælum, & ero similis altissimo: cùm esset in cælo. H

Hîc quæri solet, si in cælo empyreo fuerunt angeli statim vbi facti sunt, quomodo (vt legitur in Esaia) dicit Lucifer, Ascendam in cælum, & exaltabo solium meum, & ero similis altissimo? Sed ibi cælum vocat dei celsitudinem, cui parificari volebat: & est tale, ascẽdam in cælum, id est, ad æqualitatem dei.

Esa. 14. d

Universidad de Deusto
Biblioteca

QVALES FACTI FVERINT ANGELI ET QVOD QVATVOR EIS ATTRIBVTA sunt in ipso initio suæ conditionis.

Distinct. III. A

ECCE ostensum est vbi angeli fuerint mox vt creati sunt. Nunc consequens est inuestigare quales facti fuerint in ipso primordio suæ conditionis: & quatuor quidem angelis videntur esse attributa in initio subsistētiæ suæ, scilicet essentia simplex, id est, indiuisibilis & immaterialis, & discretio personalis, & per rationem naturaliter insitā intelligentia, memoria, & voluntas siue dilectio. liberū quoque arbitrium, id est, libera inclinandæ voluntatis siue ad bonum siue ad malum facultas. Poterant enim per liberum arbitrium sine violentia & coactione ad vtrumlibet propria voluntate deflecti.

An omnes angeli fuerint æquales in tribus, scilicet in sapientiā, in essentia, in libertate arbitrij. B

Hìc considerandum est, vtrum in sua substantia spirituali & sapientia rationali & libertate arbitrij, quæ omnib⁹ inerant, omnes æquales fuerint: vt sit prima cōsideratio de substantia: secunda de forma: tertia de potestate. Persona quippe substantia est: sapientia forma, arbitrium potestas. & ad substantiam quidem pertinet naturæ subtilitas: ad formā verò intelligentiæ perspicacitas: & ad potestatem rationalis voluntatis habilitas. Illę ergo essentię rationales quæ personæ erant, & spiritus erant, naturaq; simplices, & vita immortales, differentem essentiæ tenuitatem, & differentem sapiētiæ perspicacitatem, atq; differentem arbitrij libertatem & habilitatem rectè habuisse intelligūtur, sicut in corporibus nonnulla differentia est secundum essentiam ac formam & pondus. Quædam enim aliis meliorem ac digniorem essentiam & formam habent: & alia aliis leuiora atque agiliora sunt. Ad hunc ergo modum credendum est illas spirituales naturas conuenientes suæ puritati & excellentiæ, & in essentia & in forma & in facultate differentias accepisse in exordio suæ conditionis: quibus alij inferiores, alij superiores dei sapientia constituerentur, aliis maiora, aliis minora dona præstantis, vt qui tunc per naturalia bona aliis excellebant,

Hìc dicit q̄ differētes erant in illis.

Per similitudinem corporum ita esse ostendit.

ipsi etiam pòst per munera gratiæ eisdē prę̄essent. Qui enim natura magis subtiles, & sapientia ampliùs perspicaces creati sunt: hi etiam maioribus gratiæ muneribus prædíti sunt, & dignitate excellentiores aliis constituti. Qui verò natura minus subtiles & sapientia minus perspicaces conditi sunt, minora gratiæ dona habuerunt, inferioréque cōstituti sunt sapientia dei, æquo moderamine cuncta ordinantis. In ipsa facultate arbitrij differentia animaduertenda est secundum differentem naturæ virtutem & differentem cognitionis & intelligentiæ vim. Et sicut differens vigor & subtilitas naturæ infirmitatem non adducit, minórque cognitio sapientiæ ignorantiam non ingerit: sic libertas inferior nullam arbitrio necessitatis voluntatem imponit.

Secūdum quid est cō siderandā differētia facultatis arbitrij, q̄ nec minor tenuitas naturæ infirmitatem, nec minor cognitio sapientiæ ignorātiā, nec inferior libertas necessitatem inducit.

Quę communia & æqualia habuerunt angeli. C

Et sicut in prędictis angeli differebāt: ita & quędam communia & æqualia habebant, quòd spiritus erant, quòd indissolubiles & immortales erant, commune omnibus & æquale erat. In subtilitate verò essentiæ, & intelligentia sapientiæ, & libertate voluntatis differentes erant. Has distinctiones intelligibiles inuisibilium naturarum ille solus comprehendere potuit & ponderare, qui cuncta fecit in pondere, numero, & mensura.

Sap. 11. c

An boni vel mali iusti vel iniusti creati sint angeli, & an aliqua mora fuerit inter creationem & lapsum. D

Illud quoque inuestigatione dignum videtur quod etiam à pluribus quæri solet, vtrum boni vel mali, iusti vel iniusti creati sint angeli: & an aliqua mora fuerit inter creationem & lapsum: vel sine mora in ipso creationis exordio ceciderint.

Opinio quorundam dicentium angelos in malitia creatos: & sine omni mora ruisse. E

Putauerunt enim quidem angelos qui ceciderūt creatos esse malos, & non libero arbitrio in malitiam declinasse: sed in malitia à deo factos esse, nec aliquam fuisse moram inter creationem & lapsum: sed ab initio apostatasse: alios verò creatos fuisse plenè beatos. Qui opinionem suam muniunt authoritate August. super Genes. ita dicentis, Non frustra putari potest ab initio temporis diabolum cecidisse,

Lib. 11. ca. 16. Ioan. 8. f

nec cum sanctis angelis pacatum aliquando vixisse & beatum: sed mox apostatasse, vnde dominus ait, Ille homicida erat ab initio, & in veritate non stetit: vt intelligamus, quia in veritate non stetit, ex quo creatus est, qui staret si stare voluisset. Idem in eodem, Non frustra, inquit, putandum est ab ipso initio temporis vel conditionis suæ diabolum cecidisse, & nunquam in veritate stetisse. Vnde quidam in hanc malitiam libero arbitrio non esse flexum, sed in hac quamuis à deo putant esse creatum secũdum illud beati Iob, Hoc est, inquit, initium figmenti dei quod fecit deus, vt illudatur ei ab angelis eius. Et propheta ait, Draco iste quem formasti ad illudendum ei. Tanquã primò factus sit malus inuidus & diabolus, nec voluntate deprauatus. His aliisque testimoniis vtuntur, qui dicunt angelos qui ceciderunt creatos fuisse malos, & sine mora corruisse: eos verò qui perstiterunt, perfectos & beatos fuisse creatos astruunt authoritate Augustini, qui super Gene. dicit per cælum significari creaturam spiritualem, quæ ab exordio quo facta est, & perfecta & beata est semper.

Lib. eodẽ ĩ fine. 19. capitis & initio. 20. Iob 40. Hic textus nõ habetur ĩ li. Iob iuxta vulgatã editionẽ, sed secundũ. 70. ĩterpretes. Psal. 103. Li. 1. ca. 1.

Aliorum sententia probabilis, qui dicunt omnes angelos creatos esse bonos: & aliquam morulam fuisse inter creationem & lapsum. F

Aliis autem videtur omnes angelos creatos esse bonos: & in ipso creationis initio bonos extitisse, id est, sine vitio, iustósque fuisse, id est, innocentes sed non iustos, id est, virtutum exercitium habentes. Nondum enim præditi erãt virtutibus, quæ stantibus appositæ fuerunt in confirmatione per gratiam: aliis verò per liberum arbitrium superbientibus, & ideo cadentibus. Aliquam etiam fuisse morulam aiunt inter creationem & lapsum ac confirmationem, & in illa breuitate temporis omnes boni erant: non quidem per vsum liberi arbitrij, sed per creationis beneficium: & tales erant qui stare poterant, id est, non cadere per bona creationis, & cadere per liberum arbitrium. Poterant enim peccare & non peccare: sed non poterant proficere ad meritum vitę, nisi gratia superadderetur, quæ addita est quibusdam in confirmatione. Et ad hoc confirmandũ vtuntur testimonio Augustini, qui super Genes. dicit angelicam naturam primò informiter creatam, & cælum dictam: posteà formatam, & lucem appellatam, quando ad creatorem est conuersa perfecta dilectione ei inhærens, vnde priùs dictum est. In principio creauit deus cælum & terram: & posteà subditũ, Dixit deus, Fiat lux: & facta est lux: quia in primo agitur de creatione spiritualis naturæ informis: posteà de formatione eiusdem. Ratio quoque obuiat illis qui dicunt angelos creatos fuisse malos. Non enim potuit creator optimus author mali esse: & ideo totum bonum erat quod ex ipso illis erat: & totum bonum erat qui quoniam ex ipso totum erat. Hoc modo probatur quòd boni erant omnes angeli quando primò facti sunt: sed ea bonitate, quam natura incipiens acceperat.

Prou. 16. c. & 26. d Li. 1. ca. 1. 3. 4. & 6.

Gene. 1. a

Ratione idem astruit.

Probationem Augustini contra illos inducit, qui dicunt angelos factos malos, verba etiam Iob determinat, quæ illi pro se inducebant. G

Ideóque Aug. exterminans opinionem eorum qui angelos creatos fuisse malos putant, authoritate & ratione probat bonos fuisse creatos: & verba præmissa beati Iob quæ illi pro se inducebant, quomodo sint intelligenda aperit dicens super Gene. Omnia, inquit, fecit deus valde bona: Naturam ergo angelorum bonã fecit. Et quia iniustum est vt nullo merito hoc in aliquo quod creauit deus damnet, nõ naturam sed voluntatem malam puniendam esse credendũ est: nec eius naturam significatam esse cùm dicitur, hoc est initium figmenti dei, &c. Sed corpus aëreum, quod tali volũtati aptauit deus: vel ipsam ordinationem dei, in qua eũ inuitum etiam fecit vtilem bonis: vel ipsius angeli facturam: quia etsi præsciret deus voluntate malum futurum, fecit tamen eum prouidens quanta de illo sua bonitate esset facturus. Figmentũ ergo dei dicitur: quia cùm sciret eum deus voluntate malum futurũ vt bonis noceret, creauit tamẽ illũ, vt de illo bonis prodesset, hoc autem fecit vt illudatur ei. Illuditur enim ei, cùm sanctis proficit tentatio eius. Sicut & mali homines quos deus malos futuros præuidens creauit, tamen ad sanctorum vtilitatem, illuduntur cum præstatur sanctis corũ tentatione profectus. Sed ipse est initiũ, quia præcedit antiquitate & principatu malitiæ. Hæc autem illusio fit

Lib. 11. de Genesi ad literã. ca. 21. Gene. 1. Cap. 22. eiusdẽ lib. Iob 40. e Ap. 12. b

angelis malis,& hominibus malis,per angelos malos: quia subdit angelos malos & homines malos, vt non quantū nituntur,sed quantum sinuntur possint nocere. Ecce apertè ostendit qualiter prædicta verba Iob intelligenda sint: & angelicam naturam bonam creatam esse asserit.

Quomodo intelligenda sint verba præmissa domini dixerit,euidenter tradens angelos esse creatos bonos:& post creationem cecidisse. H

Ex cap. Ioan. 8 f

Deinde qualiter verba domini quæ suprà posuit accipienda sint Augu.aperit,vbi etiā sua quæ prædixit verba determinat, euidēter dicens angelos bonos fuisse creatos,& post creationē interposita aliqua morula cecidisse, ita inquiens. Quòd putatur diabolus nunquā in veritate stetisse,nunquā beatam vitam duxisse,sed ab initio cecidisse:nō sic accipiendum est,vt malus à bono deo creatus esse putetur,quasi ab initio nō cecidisse diceretur.Non enim cecidit,si talis scilicet malus factus est,à quo enim caderet?Factus ergo priùs, statim à veritate se auertit propria potestate delectatus,beatæq; vitæ dulcedinem non gustauit:quā non vtiq; acceptam fastidiuit,sed nolendo accipere remisit. Sui ergo casus præscius esse non potuit:quia sapientia fructus est pietatis. Continuò autem vt factus est,cecidit:nō ab eo quod accepit, sed ab eo quod acciperet, si deo subdi voluisset. Ecce hīc apertè declarat angelos bonos creatos fuisse,& post creationē cecidisse:& fuit ibi aliqua morula licet breuissima. Quod Origenes confirmat super Ezech.dicens,Serpens hostis contrarius veritati nō tamē à principio, nec statim supra pectus & ventrem suū ambulauit:sicut Adam & Eua non statim peccauerunt:ita & serpens aliquando fuit non serpens cū in paradiso delitiarū moraretur:deus enim malitiam nō fecit.Ecce apertè dicit post creationem interposita morula cecidisse. Ideóq; illa verba sic accipienda videntur. Homicida erat ab initio vel mendax,id est, statim post initium quando sibi æqualitatē dei promisit,& seipsum occidit, qui homo dicitur in euangelio.Nec in veritate stetit: quia in ea non fuit, sed ab initio temporis, id est,statim post initium temporis apostatauit.Potest etiam & sic accipi illud, Ab initio homicida fuit vel mendax,id est,ex quo homo fuit cōditus, quem per

Litera E Aug. li. 2 de gene. ad lit. ca. 23.

Gene. 3 c

Tomo 2. Homil.1. circa illud Eze.1. vidi quasi speciē electri.

Ioan.8.f

Esa.14.d

Mat.13.d

Inimicus hō superseminauit &c.

inuidiam in mortē præcipitauit & fallaciter seduxit.Ex prędictis ergo liquet angelos bonos omnes esse creatos,& post creationem quosdam cecidisse à bono quod habuissent si perstitissent.

Aug.homil.41.super Ioan.

Sapiē. 2.d

Quòd triplex fuit sapientia in angelis ante casum vel confirmationem. I

Hīc inquiri solet quam sapientiam habuerunt ante casum vel confirmationem.Erat in eis triplex naturalis cognitio,qua sciebant quod facti erant,& à quo facti erant, & cum quo facti erant:& habebant aliquā boni & mali notitiā,intelligētes quid appetendū vel respuendum illis foret.

An aliquam dei habuerint dilectionem,vel sui inuicem. K

Solet etiam quæri,vtrum aliquam dei vel sui dilectionem inuicem habuerint.Ad quod dici potest,quòd naturalem dilectionem habebant,vt memoriam,intellectum, & ingenium,qua deum & se aliquatenus diligebant:per quā tamen non merebantur.

AN PERFECTOS ET BEATOS CREAVIT DEVS ANGELOS, AN *miseros & imperfectos.*

Distinct. IIII. A

De habitibus beatitudinis & miseriæ angelorū.

POst hæc videndum est, vtrum perfectos & beatos creauit deus angelos,an miseros & imperfectos.Ad quod dici potest,quòd nec in beatitudine, nec in miseria creati sunt. Miseri enim ante peccatum esse non potuerunt: quia ex peccato miseria est.Nam si non fuisset peccatum,nulla esset miseria. Beati quoque nunquam fuerunt illi qui ceciderunt,quia sui euentus ignari fuerunt,id est,peccati & supplicij futuri.Si enim lapsum suum præsciuerunt,aut vitare voluerunt sed non potuerunt,& ita erant miseri: aut potuerūt sed noluerūt,& ita erant stulti & maligni. Ideóque dicimus quia non erant præscij euentus sui: nec eis data est cognitio eorum quæ futura erant super eos. Boni verò & qui perstiterunt,fortè suæ beatitudinis præscij fuerunt. Vnde Augustinus super Gene. Quomodo, inquit, beatus inter angelos fuit,qui futuri peccati atque supplicij præscius non fuit?

Pro.14.d

Quòd non fuerūt mali angeli p̄ scij sui ca. sc̄ī: boni verò fortè fuerūt p̄scij futuri boni.

Li.11.c.17

Quæritur autem cur non fuerit? Fortè hoc deus reuelare diabolo noluit, quid facturus vel passurus esset: cæteris verò reuelare voluit quòd in veritate mansuri essent. His verbis videtur Augustinus significare quòd angeli qui corruerunt, nō fuerunt præscij sui casus. Ideóque beati non fuerūt. Et quòd angeli qui perstiterunt, beatitudinem sibi affuturam præscierunt, atque de ea certi in spe extiterunt, vnde quodam modo iam beati erant. Et reuera si ita fuisset, posset illos dici aliquo modo fuisse beatos: alios verò non qui nesciuerunt euentum suum.

Quòd opinando Augusti. hoc dixit non asserendo, scilicet quòd angeli qui perstiterunt, præscij fuerūt futuri boni. B

Sed hoc magis opinando & quęrendo dicit Aug. quàm asserendo. Vnde & huic opinioni opponens consequenter subdit, Sed quare discernebantur illi à cæteris, vt deus istis quæ ad ipsos pertinerent non reuelaret, aliis verò reuelaret. cùm non priùs sit ipse vltor quàm aliquis peccator: non enim damnat ipse innocentes. Hîc videtur innuere, quòd nec peccaturis futurum malum, nec permansuris futurum bonum reuelauerit. Ideóque nec illi qui ceciderūt vnquam, nec illi qui perstiterunt vsque ad consummationem beati fuerunt: quia beati non poterant esse, si de beatitudine certi non erant, vel si damnationis incerti erant. Vnde Augustin° in eodem. Dicere, inquit, de angelis quòd in suo genere beati esse possent damnationis vel salutis incerti: quib° nec spes esset quòd mutandi essent in melius, nimia præsumptio est. Quomodo enim beati esse possunt, quibus est incerta sua beatitudo?

Libro & ca. eisdem.

Aug. super Gene. li. 11. Cap. 19. Cap. 17.

Summam colligit prædictorum, confirmans omnes angelos ante confirmationem vel lapsum non fuisse beatos, nisi quis per beatitudinem accipiat illum statum innocentiæ, in quo fuerunt ante casum. C

Ex prędictis consequitur quòd angeli qui corruerunt, nunquam beati fuerunt, nisi beatitudinem aliquis accipiat illum statum innocentiæ, in quo fuerunt ante peccatum. Illi verò qui perstiterunt, aut suam beatitudinem futuram deo reuelante præscierunt, & ita spei certitudine aliquo modo beati fuerūt: vel incerti extiterūt suæ beatitudinis: & ita aliter beati non fuerunt, quàm reliqui qui ceciderunt. Mihi autem quod posterius dictum est probabilius videtur.

Vide Aug. li. 11. de ciuitate dei Cap. 13.

Responsio ad id quod quærebatur an angeli essent creati perfecti aut imperfecti. & dicitur quòd perfecti fuerunt secundum aliquid: & imperfecti secundum aliquid. D

Ad hoc autem quod quęrebatur, vtrum perfecti vel imperfecti fuerint creati, dici potest, quia quodammodo perfecti fuerint, & quodā alio modo imperfecti. Non enim vno modo aliquid dicitur perfectum, sed pluribus.

Quòd tribus modis dicitur perfectum, secundum tempus, secundum naturam, & vniuersaliter perfectum. E

Dicitur nanque perfectū tribus modis. Est enim perfectum secundum tempus, & perfectum secundum naturam, & est vniuersaliter perfectum. Secundum tempus perfectum est quod habet quicquid tempus requirit, & conuenit secundum tempus haberi, & hoc modo angeli erant perfecti ante confirmationem vel lapsum. Secundum naturam perfectum est quod habet quicquid debitum est, vel expedit naturæ suæ ad glorificationem, & hoc modo perfecti fuerunt angeli post confirmationem, & erunt sancti post resurrectionem. Vniuersaliter & summè perfectum est, cui nihil vnquam deest, & à quo vniuersa proueniunt bona, quod est solius dei. Prima ergo perfectio est naturæ conditæ: secunda naturæ glorificatæ: tertia naturæ increatæ.

Prædicta breuiter tangit, addens quales fuerunt angeli in conuersione & auersione. F

Quales fuerint angeli in creatione ostensum est, boni scilicet & non mali: iusti, id est, innocentes, & perfecti quodam modo: alio verò modo imperfecti. Beati verò non fuerunt vsque ad confirmationem, nisi beatitudo accipiatur (vt iam dictum est) ille status innocētiæ, & bonitatis in quo conditi sunt.

Distin. 3. li. d

Universidad de Deusto Biblioteca

DE CONVERSIONE ET CONFIRMATIONE STANTIVM, ET auersione & lapsu cadentium.

Distinct. V.

Quales facti sunt angeli auersione & cõuersione cadentium.

Esa.14.d

A

POst hæc consideratio adducit inquirere, quales effecti sint dũ diuiderentur auersione & conuersione. Post creationem nanque mox quidam conuersi sunt ad creatorem suum, quidam auersi. Conuerti ad deum, fuit ei charitate adhærere: auerti, odio habere vel inuidere. Inuidiæ nanque mater est superbia: qua voluerunt se parificare deo. In conuersis quasi in speculo relucere cœpit dei sapientia qua illuminati sunt: auersi verò excæcati sunt. Et illi quidem conuersi sunt & illuminati à deo gratia apposita. Isti verò sunt excæcati non immissione malitiæ, sed desertione gratiæ à qua deserti sunt: non ita quòd priùs debita subtraheretur, sed quia nunquam est apposita vt conuerterentur. Hæc est ergo conuersio & auersio, qua diuisi sunt qui natura boni erant: vt sint alij supra illud bonum per iustitiam boni, alij illo corrupto per culpam mali. Conuersio iustos fecit, & auersio iniustos. Vtraque fuit voluntatis, & voluntas vtriusque libertatis.

De libero arbitrio breuiter tangit docens quid sit. B

Habebant enim omnes liberum arbitrium, quod est libera potestas, & habilitas voluntatis rationalis. Poterãt enim voluntate eligere quodlibet, & ratione iudicare, id est, discernere: in quibus constat liberum arbitrium. nec creati sunt volentes auerti vel conuerti, sed habiles ad volendum hoc vel illud: & post creationem spontanea voluntate alij elegerunt malum, alij bonum: & ita discreuit deus lucem à tenebris, sicut dicit scriptura, id est, bonos angelos à malis: &

Gene.1.a

lucem appellauit diẽ, noctem verò tenebras: quia bonos angelos gratia sua illuminauit, malos verò excæcauit.

Post creationem aliquid datum est stantibus per quod cõuerterentur: nec merito aliquo sed gratia cooperante. C

Si autem quæritur, Vtrum post creationẽ cõuersis aliquid collatum sit per quod conuerterentur, id est, diligerent deum: Dicimus quia est eis collata gratia cooperans, sine qua non potest proficere rationalis creatura ad meritum

meritum vitæ. Cadere enim potest per se: sed proficere non potest sine gratia adiuuante.

Qua gratia indigebat angelus, & qua non. D

Non indigebat angelus gratia per quam iustificaretur, quia malus non erat: sed qua ad diligendũ deũ perfectè & obediendum adiuuaretur. Operans quidem gratia dicitur, qua iustificatur impius, id est, de impio fit pius, de malo bonus. Cooperans verò gratia, qua iuuatur ad bene volendum efficaciter, & deum præ omnibus diligendũ & operandum bonum, & ad perseuerãdum in bono & huiusmodi: de quibus postea plenius. Data est ergo angelis qui perstiterũt cooperans gratia, per quam conuersi sunt vt deum perfectè diligerent. Conuersi ergo sunt à bono quod habebant non perdito ad maius bonum quod non habebant: & facta est ista conuersio per gratiam cooperantem libero arbitrio, quæ gratia aliis qui ceciderunt apposita non fuit.

Quæ sit gratia operans & q̃ cooperans.

Dist. 26. & 29.

An sit imputandum illis qui auersi sunt. E

Ideóque à quibusdam dici solet non esse imputandum illis qui auersi sunt & non conuersi, quia sine gratia cõuerti non poterãt: sed illa non est eis data, nec culpa illorum fuit quòd non est data, quia in eis nulla culpa adhuc præcesserat. Ad quod dici potest, quoniam quibus apposita est ipsa gratia non fuit ex meritis eorum, alioqui iam non esset gratia, si ex merito quod esset ante gratiam daretur.

Ad Ro. 11.a

Qua culpa gratia non est data eis qui ceciderunt. F

Quòd verò aliis non est data, culpa eorum fuit: quia cùm stare possent, noluerunt quousque gratia apponeretur: sicut alij perstiterunt, donec illis cadentibus per superbiam eis gratia apposita est. Apertè ergo cadentium culpa in hoc deprehendi potest: quia licet sine gratia nequirẽt proficere, quam nondum acceperant: per id tamen quod eis collatum erat in creatione poterãt non cadere, id est, stare: quia nihil erat quod ad casum eos compelleret, sed sua spontanea voluntate declinauerunt: quod si non fecissent, quod datum est aliis, vtique daretur & istis.

Quid angeli in ipsa confirmatione beati fuerunt: sed vtrum eam meruerint per gratiam tunc sibi datam ambiguum est, de hoc enim diuersi diuersa sentiunt. G

Universidad de Deusto
Biblioteca

Hîc quæri ſolet, Vtrum in ipſa confirmatione beati fuerint angeli: & an ipſam beatitudinẽ aliquo modo meruerint. Quòd in ipſa confirmatione beati fuerint, plures cõteſtantur authoritates, & ideo pro conſtanti habendum eſt. Vtrum verò per gratiam tunc ſibi datam ipſam beatitudinem meruerint, ambiguũ eſt. Quibuſdã enim placet quòd eam meruerint per gratiam quam in confirmatione perceperunt, ſimúlque in eis meritum & præmium fuiſſe dicunt: nec meritum præceſsiſſe præmium tempore, ſed cauſa. Aliis autem videtur quod beatitudinem quam receperunt in cõfirmatione per gratiam tunc appoſitam non meruerint, dicentes tunc non fuiſſe eis collatam gratiam ad merendum, ſed ad beatè viuendum: nec tunc eis datum eſſe bonum quo mererentur, ſed quo fœliciter fruerentur. Quòd autem tunc in præmium acceperunt per obſequia nobis exhibita, ex dei obedientia & reuerentia mereri dicunt: & ita præmiũ præceſsit merita: & hoc mihi magis placere fateor.

QVOD DE MAIORIBVS ET MINORIBVS QVIDAM CECIDERVNT: INTER quos vnus fuit celſior, ſcilicet lucifer.

Diſtinct. VI. A

De ruina ijcõ ſecuta eſt maloriũ angeloriũ auerſionẽ.

PRæterea ſciri oportet quoniã ſicut de maioribus & minoribus quidam perſtiterunt: ita de vtroque gradu quidam corruerunt. Inter quos vnus fuit omnibus aliis cadentibus excellentior: nec inter ſtantes aliquis eo fuit dignior, ſicut teſtimoniis authoritatum monſtratur. Ait enim Iob, Ipſe principium viarum dei. Et in Ezechiele legitur, Tu ſignaculum ſimilitudinis, plenus ſcientia & perfectione, decorus in delitiis paradiſi dei fuiſti. Quod Gregorius exponens ait, Quanto in eo ſubtilior eſt natura, eo plenius in illo imago dei ſimilis inſinuatur impreſſa. Item in Ezechiele legitur, Omnis lapis precioſus operimentum eius, id eſt, omnis angelus quaſi operimentum eius erat: quia vt dicit Gregorius, In aliorum comparatione cæteris clarior fuit. vnde vocatus eſt lucifer, ſicut teſtatur Eſaias, Quomodo, inquit, cecidiſti lucifer, qui mane oriebaris? & cæte. qui non vnus ordo, ſed vnus ſpiritus accipiendus eſt: qui teſte Iſidoro, poſtquam creatus eſt, eminentiam naturæ &

Iob 40.c
Eze.28.c
Moral.li. 32.ca 24. & 25.
Homi.34 euã. ſuper 15.c. Luc.
Eſai.14.c
Iſid. de ſũmo bono li. 1.cap.12.

funditatem ſcientiæ ſuæ perpendens, in ſuum creatorem ſuperbiuit, intantùm, quod etiam deo ſe æquare voluit: vt in Eſa. dicitur, In cælum aſcendam ſuper aſtra cæli, & exaltabo ſolium meum, & ero ſimilis altiſsimo. Similis quidẽ deo eſſe voluit, non per imitationem, ſed per æqualitatem potentiæ.

vbi etiam præallegata verba habentur. Eſa.14.d

Vnde & quo deiectus fuerit merito ſuæ ſuperbiæ. B

2.Pet.2.a

Et tantæ ſuperbiæ meritò de cælo, id eſt, de empyreo, in quo cum aliis fuerat, deiectus eſt in iſtum caliginoſum aerem cum omnibus ſuæ prauitatis conſortibus. Nã vt Ioannes ait in Apocalypſi, Draco de cælo cadens ſecum traxit tertiam patrem ſtellarum: quia lucifer ille aliis maior non ſolus cecidit, ſed cum eo alij multi qui ei in malitia conſenſerunt, eóſque cadentes huius caliginoſi aeris habitaculum excepit. Et hoc ad noſtram probationem factum eſt, vt ſit nobis exercitationis cauſa. Vnde Apoſtolus: Colluctatio eſt nobis aduerſus principes & poteſtates mundi huius, & aduerſus rectores harum tenebrarum, contra ſpiritualia nequitiæ in cæleſtibus: quia dæmones, qui ſunt ſpirituales & nequam, in hoc turbulento aere nobis propinquo, quod cælum appellatur, habitant. Vnde & diabolus princeps aëris dicitur.

Apo. 12.a
Ephe.6.b
Ioã. 14.d
Alias mundi.
Ephe.2.a

Quod non eſt conceſſum eis habitare in cælo vel in terra. C

Aug. li. de Gene. ad li. Ca. 26.

Non enim eſt eis conceſſum habitare in cælo, quia clarus locus eſt & amœnus: nec in terra nobiſcum, ne homines nimis infeſtarent. Sed iuxta Apoſtoli Petri doctrinam in epiſtola canonica traditam, in aere iſto caliginoſo, qui eis quaſi carcer vſque ad tempus iudicij deputatus eſt: inde autem detrudentur in baratrum inferni: ſecundum illud, Ite maledicti in ignem æternum, qui præparatus eſt diabolo & angelis eius.

2. Pet.2.b & Iud. 1.d
Matth. 25.d

Quòd dæmones alij aliis præſunt, & habent etiam alias prælationes. D

Et ſicut inter bonos angelos alij aliis præſunt: ita & inter malos alij aliis prælati ſunt, & alij aliis ſubiecti, quãdiu durat mundus, angeli angelis, dæmones dæmonibus, homines hominibus præſunt. Sed in futuro omnis euacuabitur prælatio, vt docet Apoſtolus. Habent quoque ſecundũ

1.Co.15.d

Dan.10.c

modum scientiæ maioris vel minoris,prælationes alias maiores vel minores. Quidã enim vni prouinciæ,alij vni homini,aliqui etiã vni vitio præsunt. Vnde dicitur spiritus superbiæ,spiritus luxurię,& huiusmodi:quia de illo vitio maximè potest homines tentare,à quo denominatur.Inde etiam est, ꝙ nomine dæmonis diuitiæ vocantur,scilicet Mãmona. Est

Mat. 6.c

enim Mãmon nomen dęmonis:quo nomine vocantur diuitiæ secundũ Syriam linguam.Hoc autem nõ ideo est,ꝙ diabolus in potestate habeat dare vel auferre diuitias cui velit: sed quia eis vtitur ad hominum tentationem & deceptionẽ.

An omnes dæmones sint in hoc aëre caliginoso, E
an aliqui sint in inferno.

Solet autem quæri,Vtrũ omnes in isto aëre caliginoso sint: an aliqui iam sint in inferno. Quòd in inferno quotidie descendant aliqui dæmonũ,verisimile est, qui animas illuc cruciãdas deducũt: & quòd illic aliqui semper sint, alternatis fortè vicibus,nõ procul est à vero,qui illic animas detinent atque cruciant.Quòd autem animæ malorum illuc descendant, atque illic puniantur,ex eo constat, quòd Christus ad inferos descendit: vt iustos qui ibi tenebantur educeret. Si enim iusti illuc descendebant, multo magis iniusti:

Zacha.9. Oseæ 13.d

& sicut tradidit authoritas,cum iustos eduxit,iniquos ibi reliquit. Momordit enim,infernum non absorbuit.

Quidam putant luciferum esse in inferno religatum ex quo F
tentauit Christum & victus fuit: quem dicunt primum hominem tentasse & vicisse.

De lucifero autem quidam opinantur, quòd ibi religatus sit,& ad nos tentandos nunc accessum non habeat:

Apo.20.c Matth. 24.a

quia in Apocalypsi legitur, Cùm consummati fuerint mille anni,soluetur Satanas de carcere suo,& exiet, & seducet gentes: quod erit nouissimo tempore Antichristi: quando erit tãta tribulatio,vt etiam si fieri potest,moueãtur electi. Quę ibi religatum dicunt ab eo tempore,quo tentauit Christum

Hab.4.a

in deserto vel in passione, & victus fuit ab eo. Ipsum putant primum hominem tentasse & vicisse:& secundò deum, sed ab eo victum esse,& ideo in inferno religatum. Alij autem putant ex quo cecidit pro peccati sui magnitudine,illuc fuisse demersum.

Quòd lucifer non habet potestatem quam habebit in tempore Antichristi. G

Sed siue in infernum demersus sit siue non, credibile est eum non habere potestatem accedendi ad nos,quã habebit in tempore antichristi: in quo fraudulenter ac violenter operabitur,& ideo fortè dicitur tunc soluendus, quia tunc dabitur ei potestas à deo tentandi homines,quam modo non habet.

Apo.20.a

Quòd dæmones semel victi à sanctis non accedunt amplius ad alios. H

Aliis quoque,qui à sanctis iustè & pudicè viuentibus vincuntur,potestas alios tentandi videtur adimi. Vnde Origenes,Puto inquit,sanè quia sancti repugnãtes aduersus

Tomo 1. homil.15. ad librum Iosue cap. 12. eiusdẽ.

istos incentores, & vincentes minuant exercitum dæmonũ, & velut quàm plurimos eorũ interminãt:nec vltra fas sit illi spiritui, qui ab aliquo sancto castè & pudicè viuendo victus est,impugnare iterum alium hominem. Hoc autem putant quidam intelligendum tãtùm de illo vitio in quo superatus est:vt si de superbia aliquẽ virum sanctum tẽtat, & vincitur, vlteriùs non liceat in illum vel alium de superbia tentare.

QVOD BONI ANGELI A DEO SVNT CONFIRMATI PER GRATIAM VT PECCARE NON POSSINT: & MALI ITA OBDURATI IN MALO, VT BENE VIVERE NEQUEANT.

Distinct. VII. A

Sviprà dictum est quòd angeli qui perstiterunt, per gratiam confirmati sunt: & qui ceciderunt, à gratia dei deserti sunt.Et boni quidem intantùm confirmati sunt per gratiam, quod peccare nequeunt. Mali verò per malitiam adeo sunt obstinati quòd bonam voluntatem habere, siue bene velle non valent, etsi bonum sit quod aliquando volunt. Volũt enim aliquando aliquid fieri quod deus vult fieri, & vtique illud bonum est & iustum fieri: nec tamen bona voluntate illud volunt

Quales facti sunt angeli cõfirmatione & obstinatiõe. Distin. 5. li.a.

Quòd vtrique liberum arbitrium habent,nec tamen ad vtrunque flecti possunt. B

Sed cùm nec boni peccare possint,nec mali bene velle,vel bene operari, videtur quòd iam non habeant li-

berum arbitrium: quia in vtranq; patrem flecti non possunt, cùm liberum arbitrium ad vtrunq; se habeat. Vnde Hieron. in tractatu de prodigo filio dicit, Solus deus est, in quē peccatum cadere non potest: cætera cùm sint liberi arbitrij in vtranq; patrem flecti possunt. Hîc videtur dicere quòd omnis creatura in libero arbitrio constituta flecti potest ad bonum & ad malum. Quòd si est, ergo & boni angeli & mali ad vtrunq; flecti possunt: ergo & boni possunt fieri mali, & mali boni. Ad quod dicimus, Quia boni tanta gratia confirmati sunt vt nequeāt fieri mali: & mali in malitia adeò obdurati sunt, vt non valeant fieri boni: & tamen vtriq; habent liberū arbitrium: quia & boni non aliqua cogente necessitate, sed propria ac spontanea voluntate per gratiam quidem adiuti bonum eligunt, & malum respuunt: & mali similiter spontanea voluntate à gratia destituti, bonum vitant, & malum sequuntur: & mali habent liberum arbitrium sed depressum atque corruptum, quod surgere ad bonum non valet.

Luc. 15 d
In tom. 3. Ad Damasum pa in fine tractatus de filio p digo.

Quòd boni post confirmationem liberius arbitrium habent quàm antè. C

Boni verò arbitrium habent multo liberiùs post confirmationem quàm antè. Vt enim Augustinus tradidit in ench. Non ideo carent libero arbitrio, quia malè velle nō possunt: multò quippe liberius est arbitrium quod non potest seruire peccato. Neque culpanda est voluntas, aut voluntas non est, aut libera dicenda non est, quia beati esse sic volunt, vt esse miseri non solùm nolint, sed nec prorsus velle possint. Non possunt itaque boni angeli velle malum vel velle esse miseri: neque hoc habent ex natura, sed ex gratiæ beneficio. Ante gratiæ nanque confirmationem potuere peccare angeli: & quidam etiam peccauerunt, & dæmones facti sunt. Vnde August. in lib. contra Maximinum, Creaturarum natura cælestium mori potuit, quia peccare potuit. Nam angeli peccauerunt, & dæmones facti sunt: quorum diabolus est princeps: & qui non peccauerunt, peccare potuerunt: & cuicunque creaturæ rationali præstatur vt peccare non possit, non est hoc naturæ propriæ, sed dei gratiæ. Ideóque solus deus est qui non gratia cuiusquam, sed natura sua non potuit nec potest, nec poterit peccare.

Cap. 105.
Li. 3. c. 13. Tomo 6.
Iob 41. d

Ecce hîc insinuatur quòd angeli ante confirmationem peccare potuerunt, sed post confirmationem non possunt. Quòd potuerunt fuit eis ex libero arbitrio, quod est eis naturale: quod verò modo non possunt peccare, non est eis ex natura, id est, libero arbitrio, sed ex gratia, ex qua gratia etiam est vt ipsum liberum arbitrium iam non possit peccato seruire.

Quòd post confirmationem angeli non possint ex natura peccare sicut antè: non quòd debilitatum sit eorum liberum arbitrium sed confirmatum. D

Non ergo post confirmationem angeli de natura sicut antè peccare potuerunt: nō quòd liberum arbitrium eorum debilitatum sit per gratiam: sed ita potiùs confirmatum, vt iam per illud nō possit bonus angelus peccare: quod vtique non est ex libero arbitrio, sed ex gratia dei. Quod ergo Hieronymus ait, Cætera cùm sint liberi arbitrij possunt flecti in vtranque partem, accipi oportet secundum statum in quo creata sunt. Talis enim & homo & angelus creatus est, qui ad vtrunque flecti poterat: sed posteà boni angeli ita per gratiam sunt confirmati, vt peccare non possint: & mali ita in vitio obdurati, vt bene viuere nequeant. Similiter etiā illud Isid. intelligendum est, Angeli mutabiles sunt natura, immutabiles sunt gratia: quia ex natura in primordio suæ conditionis mutari potuerunt ad bonum siue ad malum: sed post per gratiam ita bono addicti sunt, vt inde mutari nequeant. Ad hoc enim repugnat gratia non natura.

Quòd boni angeli post cōfirmationē nō possint peccare, est ex gratiæ nō naturæ.
Aperit quō prædicta verba Hie. sint itelligēda.
Lib. 1. de summo bono. Cap. 12.

Quòd angeli mali viuacem sensum non perdiderunt, & quibus modis sciant. E

Et licet mali angeli ita per malitiā sint obdurati, viuaci tamen sensu non sunt penitus priuati. Nam vt tradit Isidorus, triplici acumine scientiæ vigent dæmones: scilicet subtilitate naturæ, experientia temporum, reuelatione superiorum spirituum. De hoc etiam Aug. ait, Spiritus mali quædam vera de temporalibus rebus noscere permittuntur, partim subtilitate sensus, partim experientia temporum callidiores propter tam magnam lōgitudinem vitæ: partim sanctis angelis quod ipsi ab omnipotenti deo discunt iussu eius sibi reuelantibus. Aliquando iidem nefandi spiritus

Lib. 1. de summo bono. Cap. 12.
Lib. 2 super Ge. c. 17. ℣ fine.

& quæ facturi sunt velut diuinando prædicunt.

Quòd magicæ artes virtute & scientia diaboli valent: quæ virtus & scientia est ei data à deo, vel ad fallendum malos, vel ad monendum, vel exercendum bonos. F

Quorum scientia atq; virtute etiam magicæ artes exercentur: quibus tamen non tam scientia quàm potestas à deo data est, vel ad fallendum fallaces, vel ad monendum fideles, vel ad exercendam probandamque iustorum patientiam. Vnde Aug. in lib. 3. de Trin. Video, inquit, infirmæ cogitationi quid possit occurrere: cur scilicet ista miracula etiam magicis artibus fiant. Nam & magi Pharaonis serpentes fecerunt, & alia. Sed illud est amplius admirandum quomodo magorum potentia, quæ serpentes facere potuit, vbi ad muscas minutissimas, scilicet cinifes ventum est omnino defecit: qua tertia plaga Aegyptus cædebatur. Ibi certè defecerunt magi dicentes, Digitus dei est hic. Vnde intelligitur, nec ipsos quidem transgressores angelos, & aëreas potestates in imam istam caliginem tanquam in sui generis carcerem ab illius sublimis æthereæ puritatis habitatione detrusos: per quos magicæ artes possunt quicquid possunt: non autem aliquid valere possunt, nisi data de super potestate. Datur autem vel ad fallẽdum fallaces, sicut in Aegyptios, & in ipsos etiam magos data est, vt in eorum spirituum operatione viderentur admirandi, à quibus fiebant, à dei veritate damnandi: vel ad monendum fideles, ne tale aliquid facere pro magno desiderent, propter quod etiam nobis in scriptura sunt prodita: vel ad exercendam, probandam, manifestandámque iustorum patientiam.

Cap. 7.

Exo. 7. b. & 8. c

Ibidem.

Quòd transgressoribus angelis non seruit ad nutum materia rerum visibilium. G

Nec putandum est istis transgressoribus angelis ad nutum seruire hanc visibiliũ rerum materiã: sed deo potiùs, à quo hæc potestas datur quantũ incõmutabilis iudicat.

Lib. eodẽ Cap. 8.

Quòd non sunt creatores, licet per eos Magi ranas & alia fecerint: sed solus deus. H

Nec sanè creatores illi mali angeli dicendi sunt, quia per illos magi ranas & serpentes fecerunt: nõ enim ipsi eas creauerunt. Omnium quippe rerum, quæ corporaliter

Deſemini

visibilitérque nascuntur, occulta quædã semina in corporeis mundi huius elemẽtis latent quæ deus originaliter eis indidit. Ipse ergo creator est omnium rerum, qui creator est invisibilium seminum: quia quæcunque nascendo ad oculos nostros exeunt, ex occultis seminibus accipiunt progredien- bus oĩum di primordia & incrementa debitæ magnitudinis, distinctionésque formarum ab originalibus (vt ita dicam) regulis sumunt. corporum quorum creator ip se sol' creator est.

Sicut parentes non dicuntur creatores filiorum, nec agricolæ frugum: ita nec boni angeli nec mali, etsi per eorum ministerium fiant creaturæ. I

Sicut ergo nec parẽtes dicimus creatores hominum, nec agricolas creatores frugum, quanuis eorum extrinsecus adhibitis motibus ad ista creanda dei virtus interiùs operetur: ita non solũ malos, sed nec bonos angelos fas est putare creatores. Sed pro subtilitate sui sensus corporis semina istarum rerum nobis occultiora nouerunt, & ea per congruas temperationes elementorum latenter spargunt: atque ita & gignendarum rerũ & accelerandorum incremẽtorum præbent occasiones. Sed nec boni hæc nisi quãtum deus iubet, nec mali hæc iniustè faciunt, nisi quãtum iustè ipse permittit. Nam iniqui malitia volũtatem suam habent iniustã: potestatem autẽ non nisi iustè accipiunt siue ad suam pœnã, siue ad aliorum: vel pœnam malorum vel laudem bonorũ.

Li. & ca. eisdem.

Iniquus habet à se voluntatẽ malam, à deo verò potestatẽ iustè accipit.

Sicut iustificationes mentis, ita creationem rerum solus deus operatur: licet creatura extrinsecus seruiat. K

Sicut ergo mẽtem nostram iustificando formare non potest nisi deus, prædicare autem extrinsecus euangelium etiam homines possunt, non solùm boni per veritatẽ, sed etiam mali per occasionem: ita creationem rerum visibilium deus interiùs operatur. Exteriores autem operationes atque contemperationes siue occasiones ab angelis tam bonis quàm malis, vel etiam ab hominibus exhibentur. Sed hæc ab hominibus tanto difficiliùs adhibentur, quantum eis desunt sensuum subtilitates, & corporum mobilitates in membris terrenis & pigris. Vnde qualibuscunque angelis vicinas causas ab elementis contrahere quanto facilis est,

Li. 3. c. 8.

Cap. 9. eiusdem.

Universidad de Deusto Biblioteca

tanto mirabiliores in huiusmodi eorum existũt celeritates: sed nõ est creator nisi qui principaliter ista format: nec quisquã hoc potest, nisi vnus creator deus. Aliud est enim ex intimo ac summo causarum cardine condere ac ministrare creaturam: quod facit solus creator deus. Aliud autem pro distributis ab illo viribus ac facultatibus aliquam operationem forinsecus admouere: vt tunc vel tunc, sic vel sic, exeat quod creatur. Ista quippe originaliter & primordialiter in quadam textura elementorum cuncta iam creata sunt: sed acceptis opportunitatibus postea prodeunt.

In principio eiusdẽ cap.

Quòd angeli mali multa possunt per naturæ vigorem, quæ non possunt propter dei vel bonorum angelorum prohibitionem, id est, quia non permittuntur. L

Illud quoque sciendũ est, quòd angeli mali quędam possunt per naturæ subtilitatem, quæ tamen non possunt propter dei vel bonorum angelorum prohibitionem, id est, quia non permittuntur illa facere à deo vel ab angelis bonis: possent vtique fecisse cinifes, qui ranas serpentésque fecerunt. Quædam verò non possunt facere, etiam si permittantur ab angelis superioribus: quia non permittit deus. Vnde Augustin. in lib. 3. de Trinit. Ex ineffabili potentatu dei fit, vt quod possent mali angeli si permitterentur, ideo non possunt, quia non permittuntur. Neque enim occurrit alia ratio, cur non poterant facere cinifes, qui ranas serpentésque fecerunt, nisi quia maior aderat dominatio prohibentis dei per spiritum sanctum: quod etiam magi confessi sunt, dicentes: Digitus dei est hic. Quid autem per naturam possint, nec tamen possint propter prohibitionem: & quid per ipsius naturæ suæ conditionem facere non sinantur, homini explorare difficile est, imò impossibile. Nouimus hominem posse ambulare, & neque hoc posse si non permittatur: volare autem non posse, etiã si permittatur. Sic & illi angeli quædam possunt facere, si permittantur ab angelis potentioribus ex imperio dei: quædam verò non possunt, etiam si ab eis permittantur: quia ille non permittit à quo est illis talis naturæ modus: qui etiam per angelos suos illa plerunque non permittit, quæ concessit vt possint.

Cap. 9 in medio.

Quare nõ potuerunt producere cinifes, qui ranas & serpẽtes fecerunt.

Exod. 8. c

VTRVM ANGELI OMNES CORPOREI SINT, QVOD QVIBVSDAM VISVM EST, QUIBUS *Augustinus* CONSENTIRE VIDETUR, DICES ANGELOS OMNES ANTE CASUM HABUISSE CORPORA TENUIA & SPIRITUALIA, SED IN CASU MUTATA IN DETERIUS MALORUM CORPORA, VT IN EIS POSSENT PATI.

Distinct. VIII. A

De potestate dæmonũ quã habẽt super corpora similia humanis.

Au. ĩ 2. lib. retra. dixit dæmones alĩ quãdo hominũ dispositiones nõ solùm voce prolatas, verũ etiã cogitatiõe cõceptas, cũ signa q̃dã ex aĩo exprimũtur ĩ corpore, tota facilitate perdiscere. Tunc rem dixi occultissimam audaciori assertione quàm debui.

SOLET etiam in quæstione versari apud doctos, vtrum Angeli omnes, boni scilicet ac mali corporei sint, id est, corpora habeant sibi vnita. Quod aliqui putant, inniten-

Nã peruenire ista ad notitiã dæmonũ per non-

tes verbis August. qui dicere videtur, quòd angeli omnes ante confirmationem vel lapsum corpora aërea habuerint de puriori ac superiore aëris parte formata, ad faciendum habilia, non ad patiendum: & angelis bonis qui perstiterunt, talia sunt obseruata corpora, vt in eis possint facere, & pati: quæ tantæ sunt tenuitatis, vt à mortalibus videri non valeãt, nisi superuestita aliqua grossiori forma: qua assumpta videntur, depositáque videri desinunt. Angelis verò malis mutata sunt in casu corpora in deteriorem qualitatem spissioris aëris. Sicut enim à loco digniori in inferiorem locum, id est, caliginosum aërem deiecti sunt: ita illa corpora tenuia mutata sunt & trãsformata in deteriora corpora & spissiora, in quibus pati possent à superiori elemento, id est, ab igne. Et hoc Augustin. sensisse videtur super Genes. ita dicens, Dæmones dicũtur aërea animalia, qui corporum aëreorum natura vigent: nec per mortem dissoluuntur, quia præualet in eis elementum aptius ad faciendum quàm ad patiendum. Ad patiendum enim humor & humus: ad faciendum aër & ignis aptitudinem præbent. Transgressores verò angeli cum principe suo nunc diabolo tunc archangelo, non mirum si post peccatum in hanc caliginem detrusi sunt. Neque etiam hoc mirum est si conuersi sunt ex pœna in aëream qualitatem, qua possunt ab igne pati. Caligniosa tamen aëris tenere tantum permissi sunt, qui eis quasi carcer sit vsque ad tempus iudicij. Ecce his verbis videtur Augustin. ita tradere quod quidam opinantur de corporibus angelorum. Hoc autem eum alij dixisse astruunt non ita sentiendo,

nulla experimẽta cõpertum est. &c. q̃ sequuntur illic.

Lib. 3. cap. 10.

Verũ lib. 8. de ciui. dei ca. 16. suã de hac re aperit sententiã.

sed opinionem aliorum referendo, quod ex ipsius verbis diiudicare volunt: quibus ait, Dæmones dicũtur aërea animalia: non ait, sunt: ita enim quidam dicebant, De habitatione vero caliginosi aëris in quem detrusi sunt non opinando, sed rei veritatem asserendo eum tradidisse dicunt, quod ipsius locutionis distinctio ostendit. Dicunt quoque plurimos catholicos tractatores in hoc conuenisse, atque id concorditer docuisse, ꝙ angeli incorporei sint, nec corpora habeãt sibi vnita, assumant autem aliquando corpora deo præparante, ad impletionem ministerij sui sibi à deo iniunẽti, eadémq; post expletionem deponunt: in quibus corporibus hominibus apparuerunt atque locuti sunt. Et aliquãdo quidem locuti sunt ex persona dei sine distinctione alicuius personæ: aliquando ex persona patris vel filij siue spiritus sancti.

Quòd deus in corporalibus illis in antiquis formis apparuit. B

Cap. 5. & 7. & pluribꝰ sequẽtibus.

Nec dubitandum est deum in corporalibus formis apparuisse hominibus: sicut Aug. in 2. lib. de Trin. ostendit conferens diuersa scripturæ testimonia, ex quibus deum in corporeis figuris hominibus apparuisse probat: & aliquãdo ex persona dei sine distinctione: aliquãdo sub distinctione personarum sermonem eis factum esse.

De perplexa quæstione quam ponit Augũst. quærens, an ad exhibendum has corporales apparitiones creatura noua sit formata, an angeli qui antè erãt missi, & si ipsi missi sunt, vtrum seruata sui spiritualis corporis qualitate aliquam speciem corporalẽ de corpulentiori materia assumpserint, an proprium corpus suũ mutauerint in speciẽ actioni suæ aptam. C

Lib. 3. de tri. ca. 1. et li. 2. ca. 7.

Sed vbi deum hominibus in corporalibus imaginibus apparuisse asserit: perplexam quæstionem proponit, quam nec absoluit: quærens, vtrum in illis corporalibus apparitionibus creatura aliqua crearetur ad illud opus tantùm in qua deus hominibus appareret: an angeli qui antè erant ita mitterentur, vt manentes in suis spiritalibus corpo-

ribus assumerent ex corpulenta inferiorum elementorũ materia aliquam speciem corporalem: quam coaptatam quasi aliquã vestem mutarẽt in quaslibet species corporales veras quidem: an corpus suum proprium verterẽt in species aptas actionibus suis per virtutem sibi à deo datam. Ait enim ita Aug. in 3. lib. de Trin. Quærendum est in illis antiquis corporalibus formis & visis vtrum ad hoc opus tantùm creatura formata sit, in qua deus, sicut tũc oportuisse iudicauit, humanis ostenderetur aspectibus: an angeli qui iã erant ita mittebantur, vt ex persona dei loquerentur, assumentes corporalem speciem de creatura corporea in vsum ministerij sui: an ipsum corpus suum cui non subduntur: sed subditum regũt mutantes atque vertentes in species quas vellent accommodatas atque aptas actionibus suis secundũ attributam à creatore sibi potentiã. Sed fateor excederevires intentionis meę vtrũ angeli manente spirituali sui corporis qualitate, per hãc occultiùs operantes assumant ex inferioribus elemẽtis corpulentioribus corpus, quod sibi coaptatum quasi aliquã vestem mutent & vertant in quaslibet species corporales & ipsas veras: sicut aqua vera in vinum verum conuersa est à domino. An ipsa propria corpora & sua transformẽt in id quod volunt accommodatum ad id quod agũt. Sed quod horum sit (quoniam homo sum) nullo experimento comprehendere valeo: sicut angeli qui hoc agũt. Attende lector quia quęstionem propositam non soluit: sed indiscussam reliquit, vtrum angeli qui mittebantur seruatis suis propriis spiritalibus corporibus superuestirentur aliqua corpulẽtiori specie, in qua possent videri: an ipsum corpus mutarent & transformarent in quancunque vellent speciem in qua possent cerni. In quibus verbis videtur Aug. attestari angelos esse corporeos ac propria & spiritalia habere corpora. *Cap. 1.* *Ibidem.* *Ioan. 2. b*

Quòd deus in specie qua est deus nunquam mortalibus apparuit. D

Cæterùm hęc velut nimis profunda atque obscura relinquentes, illud indubitanter teneamus, quòd deus in specie essentiæ suæ nunquam mortalibus apparuit: sicut famulo suo Moysi dicit: Non videbit me homo, & viuet. Et in euangelio Ioan. legitur, Deum nemo vidit vnquã. Visibile *Exo. 33. d* *Ioan. 1. b*

Universidad de Deusto Biblioteca

enim quicquam non est quod non sit mutabile. Ideo substãtia siue essentia dei, quoniam nullo modo mutabilis est, nullo modo p seipsam visibilis est. Proinde illa omnia quæ patribus visa sunt cùm deus illis præsentaretur, per creaturam facta esse manifestum est. Etsi nos latet quomodo ea ministris angelis fecerit deus per angelos, tamen facta esse dicimus. Audeo ergo fiducialiter dicere, nec deum patrem, nec verbum eius, nec spiritũ eius, qui est vnus deus, per id quod est atque idipsum est, vllo modo esse mutabilem: ac per hoc multo minus esse visibilem.

Aug. li. 3. de tri. c. 10 & 11.

Vtrum dæmones intrent in corpora hominũ substantialiter, an illabantur mentibus hominum. E

Illud etiam consideratione dignissimum videtur, vtrũ dæmones, siue corporei siue incorporei sint, hominum substantialiter intrẽt corpora, eorúmq; animabus illabãtur: an ideo intrare dicantur, quia malitiæ suę ibi effectũ exercẽt dei permissione, opprimendo atque vexando eas, vel in peccatũ provoluntate sua trahendo. Quòd in homines introeãt atque ab eis expulsi exeant euangelium apertè declarat, cõmemorans dæmonia in quosdam ingressa, & per Christũ eiecta: sed vtrum secundum substantiam fuerint ingressa, an propter mali effectum dicantur ingressa, nõ adeo perspicuũ est. De hoc autẽ Aug. in lib. de ecclesiasticis dogmatibus ait, Dæmones per energiam nõ operationẽ credimus substãtialiter illabi animæ: sed applicatione & oppressione vniri. Illabi autẽ mẽti illi soli possibile est qui creauit: qui natura subsistẽs incorporeus capabilis est suæ factura. Ecce hîc videtur insinuari quòd substantialiter nõ illabãtur dæmones vel introeant corda hominũ. Beda quoq; super illũ locum Act. Apostolorum, vbi Petrus ait Ananiæ. Cur * tentauit Satanas cor tuum? dicit, Notandum quòd mentem hominis iuxta substãtiam nihil implere possit, nisi creatrix trinitas: quia tantummodo secundum operationem & voluntatis instinctum anima de his quæ sunt creata impletur. Implet verò Satanas cor alicuius, non quidem ingrediens in eum & in sensum eius, neque introiens aditum cordis (siquidem potestas hæc soljus dei est) sed callida & fraudulenta deceptione animam in effectum malitiæ trahens per cogitationes

Mat. 8. d Marci 1. c

Cap. 83. ĩ Tomo 3.

*Act. 5. a * implesti.*

& incentiua vitiorum quibus plenus est. Impleuit ergo Satanas cor Ananiæ non intrando, sed malitiæ suæ virus inserendo. Idem, Spiritus immundus flamma virtutum de cordibus fidelium expulsus, doctoribus veritatis luctantibus venenum persecutionis infundit. His authoritatibus ostenditur quòd dæmones non substantialiter intrant corda hominũ, sed propter malitiæ effectum: de quibus pelli dicuntur, cùm nocere non sinuntur.

Super. ca. 28. act. circa illud vi pera cũ p cessisset à calore.

DE ORDINVM DISTINCTIONE QVI, ET QVOT SINT. *Distinct. IX.*

De consequentibus cõfirmatio nẽ angelorũ bonorũ quãtũ ad ordinũ distinctionẽ.

POst prædicta supereſt cognoscere de ordinibus angelorum quid scriptura tradat. Quæ in plurib⁹ locis nouem esse ordines angelorum promulgat. s. angelos, archãgelos, principatus, potestates, virtutes, dominationes, thronos, cherubin, & seraphin. Et inueniuntur in istis ordinibus tria terna esse, & in singulis tres ordines, vt trinitatis similitudo in eis insinuetur impressa. vnde Dionysius tres ordines angelorum esse tradit, ternos in singulis ponens. Sunt enim tres superiores, tres inferiores, tres medij. Superiores, seraphĩ, cherubin, throni: Medij, dominationes, principat⁹, & potestates: Inferiores, virtutes, archangeli, angeli.

li. 1. de cæles. hierar. Cap. 6. Nõ à Dionysio, sed à Greg. post 1⁹ ordo in hac enumeratione seruatur. Super caput. Lucæ 15. Homi. 34 eundẽ seruat ordinẽ diuus Ber. lib. 5. de cõsi. ad Eugen. similẽ ponit exposplanationem.

Quid appelletur ordo, & quæ sit ratio nominis cuiusque. B

Hîc considerãdum est, quid appelletur ordo: Deinde, vtrũ ab ipsa creatione fuerit distinctio illorum ordinũ. Ordo autẽ dicitur multitudo cælestiũ spirituũ, qui inter se in aliquo munere gratię similãtur, sicut & in naturaliũ dato rũ munere cõueniunt. Vbi verbi gratia, Seraphin (vt beatus Gregorius ait) dicũtur qui prę aliis ardẽt charitate. Seraphin enim interpretatur ardẽs vel succendẽs. Cherubin, qui p̃ aliis in sciẽtia eminent. Cherubin enim interpretatur plenitudo sciẽtiæ. Thronus dicitur sedes. Throni autẽ vocãtur qui tãta diuinitatis gratia replẽtur, vt in eis sedeat deus, & per eos iudicia decernat atque informet. Dominationesverò vocãtur, qui principatus & potestates transcendunt. Principatus dicũtur, qui sibi subiectis quæ sunt agẽda disponũt, eisque ad explenda diuina mysteria principantur. Potestates nominantur hi, qui hoc cæteris potentius in suo ordine acceperunt, vt

virtutes aduersæ eis subiectæ eorum refrenentur potestate: nec homines tantùm tentare valeant, quantùm desiderant. Virtutes vocantur illi, per quos signa & miracula frequenter fiunt. Archangeli, qui maiora nũciat. Angeli, qui minora.

Quòd hæc nomina non propter se, sed propter nos eis data sunt, quæ sumpta sunt à donis gratiæ, quæ non habent singulariter, sed excellenter, & à precibus nominantur. C

Hæc nomina illis non propter se, sed propter nos eis data sunt. Qui enim sibi noti sunt cõtemplatione, nobis innotescunt cognominatione. Et nominantur singuli ordines à donis gratiarum, quæ non singulariter, sed excellenter data sunt in participatione. In illa enim cęlesti curia, vbi plenitudo boni est, licet quædam data sint excellenter, nihil tamen possidetur singulariter. Omnia enim in omnibus sunt, non quidem æqualiter: quia alij aliis sublimiùs possident, quæ tamen omnes habent. Cúmque omnia dona gratiarum superiores ordines sublimiùs & perfectiùs perceperint, tamen ex præcipuis sortiti sunt vocabula, inferioribus cætera relinquentes ordinibus ad cognominationem: vt Seraphin, qui ordo excellẽtissimus æstimatur, tam dilectionem quàm cognitionem diuinitatis, & cætera virtutum dona cęteris omnibus sublimiùs & perfectiùs percepit: & tamen ab excellentiori dono, id est, à charitate nomen accepit ille superior
1. *Co.* 13. *a* ordo. Maius enim donum est ipsa charitas, quàm scientia. Item, Maius est scire, quàm iudicare: scientia nanque informat iudiciũ. Ideóque secundus ordo à secundo dono, id est, cognitione veritatis appellatus est, scilicet Cherubin: ita & de aliis intelligendum est. Assignatur ergo excellentia ordinum secundum excellentiam donorum: & tamen, sicut Gregoriusait, illa dona omnibus sunt communia. Omnes enim
Hom. 34. *euãgeliorũ* ardent charitate, & scientia pleni sunt: sic & de aliis. Sed superiores aliis excellentiùs, vt iam dictum est, ipsa acceperũt:
Ibidem. à quibus & nominantur. vnde Gregorius, In illa summa ciuitate quisque ordo eius rei censetur nomine, quàm plenius accepit in munere. D

Quæstio ex verbis Gregorij orta.

Sed oritur hic quæstio talis. Si quisq; ordo ab illo dono

dono nominatur q̃ plenius possidet, tũc cherubin in scientia præeminet omnibus, quia à scientia nominatur. Sed qui magis diligit, plus cognoscit. Tantùm enim (vt tradit authoritas) cognoscit ibi quisque, quantùm diligit. Itaq; seraphin non solùm in charitate, sed etiam in scientia præeminent. Ideóque authoritas illa sic videtur intelligenda, vt comparatio non referatur ad omnes ordines, sed ad quosdam, scilicet inferiores. Ille enim ordo non plenius seraphin accepit sciẽtiam in munere, sed plenius aliis ordinibus qui sunt inferiores. Nec nominatur quisque ordo ab omni re quam plenius aliis accepit, sed ab aliqua rerũ quas accepit. Vel potest comparatio referri non ad ipsos ordines, sed ad alia dona: nec ad omnia alia dona, sed ad quædam. Sicut enim homines cùm plura habeant dona, quædam aliis excellentiùs possident: ita fortè & angeli quibusdam muneribus magis pollent, & aliis quibusdam minùs.

Explanatio illi⁹ authoritatis.

Alia determinatio eiusdẽ

Vtrum ordines ab initio creationis ita distincti fuerint. E

Iam nunc inquirere restat, Vtrum & isti ordines à creationis initio ita fuerint distincti. Quod ita fuerit distincti à primordio suę cõditionis, videtur testimonio authoritatis insinuari: quæ tradit de singulis ordinibus aliquos cecidisse. De ordine nãq; superiori Lucifer ille fuit, quo null⁹ dignior cõditus fuit. Apostolus etiã principatus & potestates tenebrarũ nominat, ostendẽs de ordinibus illis cecidisse: qui cùm in malis ministeriũ exerceant, nõ tamẽ penitus nominibus ordinum suorũ priuati sunt. Sed nõ videtur illud posse stare. Non enim tũc charitate ardebant, nec sapientia pollebãt, neque in eis deus sedebat. si enim hoc habuissent, nõ cecidissent. Nõ ergo tũc erãt cherubin, vel seraphin, vel throni. Ad quod dicimus, quia ante casum quorundã non erant isti ordines: quia nõdum habebãt dona, in quorum participationibus cõueniũt. Sed quibusdam cadẽtibus, aliis apposita sunt: cisque qui ceciderunt collata fuissent eadem dona, si perstitissent. Ideóque scriptura dicit de singulis ordinibus aliquos cecidisse: non quòd fuerint in ordinibus & posteà corruerint, sed quia si perstitissent, eorum aliqui in singulis fuissent ordinibus, qui & in naturæ tenuitate, & in formæ per-

Eze. 28. *c*
Ephe. 6. *b*

spicacitate differentes gradus habebant, sicut illi qui perstiterunt. Alij enim, vt prædiximus, superiores, alij inferiores conditi sunt. Superiores, qui natura magis subtiles, & sapientia magis perspicaces: inferiores, qui natura minùs subtiles, & intelligentia minùs perspicaces facti sunt. Has autem inuisibiles differentias inuisibilium solus ille ponderare potuit, qui omnia in numero & mensura & pōdere disposuit, id est, in seipso qui est mensura omni rei modum pręfigens: & numerus omni rei speciem prębens, & pondus omnem rem ad stabilitatem trahens, id est, terminans & formans & ordinās omnia.

Dist. 3 li. Sapiē. 11. d Au. li. 4 de Ge. ad lite. cap. 3.

Vtrum omnes angeli eiusdem ordinis sint æquales. F

Per simile ostēdit nō oēs eiusdē ordini spares esse.

Prætereà considerari oportet, Vtrum omnes angeli eiusdem ordinis æquales sunt. Ita esse quibusdā placuit, sed nō est hoc probabile, nec assertione dignum: quia Lucifer, qui fuit de collegio superiorum, ipsis etiam dignior exti tit, qui aliis excellentiores creati fuerant. Ex quo percipitur, quòd si perstitisset, in ordine superiori fuisset, & aliis eiusdē ordinis dignior extitisset. Sicut enim vnus est ordo Apostolorum, & alter martyrum, & tamē in Apostolis alij aliis sunt digniores, similiter & in martyribus alij aliis sunt superiores: ita & in ordinibus angelorum rectè creditur esse.

Quomodo dicat scriptura decimum ordinem ex hominibus compleri, cùm non sint nisi nouem ordines. G

Notandum etiam, quòd decimus ordo legitur de hominibus restaurandus. Sed cùm non sint nisi nouem ordines, nec plures fuissent, etiamsi illi qui ceciderunt perstitissent, mouentur lectores quomodo scriptura dicat decimum ordinem compleri ex hominibus. Gregorius namque ait homines assumendos in ordine angelorum: quorum alij assumuntur in ordine superiorum, qui scilicet magis ardent charitate: alij in ordine inferiorum, qui scilicet minùs perfecti sunt. Ex quo apparet non esse de hominibus formandum decimum ordinem, tanquam nouem sint angelorum, & decimus hominum: sed homines pro qualitate meritorum statuendos in ordinibus angelorum. Quod ergo legitur decimus ordo cōplendus de hominibus, ex tali sensu dictū forè accipi potest, quia de hominib⁹ restaurabitur quod in angelis lapsum est de quibus tot corruerunt, vt posit fieri decimus ordo. Propter quod Apostolus dicit restaurari omnia in Christo quæ in cælis, & quæ etiam in terris sunt, quia per Christum redemptum est genus humanum, de quo fit reparatio ruinæ angelicæ: tamen nō minùs saluaretur homo, si angelus non cecidisset.

Hom. 34. super 15. cap. Lucæ

Ephe. 1. b 1. Cor. 6. d & 1. Pet. 1. Cap.

Quòd homines assumuntur iuxta numerum stantium, non lapsorum. H

Non enim iuxta numerum eorum qui ceciderūt, sed eorum qui permanserunt homines ad beatitudinem admittuntur. Vnde Greg. Superna illa ciuitas ex angelis & hominibus constat: ad quam credimus tantos humani generis ascendere, quantos illic cōtigit angelos remansisse: sicut scriptum est in cantico Deuteronomij, Statuit terminos populorum iuxta numerum angelorum dei.

Loco prælegato. Deutero. 32. a Sic legitur secūdum 70. interpretes, non vulgarem editionē.

Quidam dicunt secundum numerum lapsorum angelorum homines reparandos. I

A quibusdam tamen putatur, quòd homines reparentur iuxta numerum angelorum qui ceciderunt: vt illa cælestis ciuitas nec suorum ciuiū numero priuetur, nec maiori copia regner. Quod Aug. in ench. sentire videtur, hoc asserēs de hominibus plus saluari quàm corruit de angelis, sed non minùs ita dicens, Superna Hierusalem, mater nostra, ciuitas dei nulla ciuium suorū numerositate fraudabitur, aut vberiore etiam copia fortasse regnabit. Neq; etiam numerū aut sanctorum hominum, aut immūdorum dæmonū nouimus: in quorum locū succedentes filij catholicæ matris, quæ sterilis apparebat in terris, in ea pace de qua illi ceciderunt, sine vllo temporis termino permanebunt. Sed illorum ciuiū numerus siue qui est, siue qui fuit, siue qui futurus est, in contemplatione eius artificis est, qui vocat ea quæ non sunt tanquam ea quæ sunt. Ecce apertè dicit non minus de hominibus saluari, quàm corruit de angelis: sed plus non asserit.

Cap. 29. & li. 22. de ciuit. dei Ca. 1. Gal. 4. & Esa. 54.

Rom. 4. c

AN OMNES SPIRITVS CAELESTES MITTANTVR: ET PONIT duas opiniones, & authoritates quibus innituntur.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Distinct. X. A

De ministerio & missione angelorũ quantum ad angelos ministrãtes.

Hoc etiam inuestigandum est, Vtrum omnes illi cælestes spiritus ad exteriora nuncianda mittantur. Quidam putant aliquos in illa multitudine esse qui foras pro officio exeunt, alios qui intus semper assistunt: sicut scriptum est in Dan. Millia millium ministrabant ei, & decies centena millia assistebant ei. Item Dion. in Hierarchia quæ sacer principatus dicitur, de prælatione spirituum ait, Superiora illa agmina ab intimis nunquam recedunt: quoniam ea quæ præeminent, vsum exterioris officij nunquam habent. His authoritatibus innituntur, qui angelos mitti nisi inferiores, inficiantur.

Dan.7.c

Cap.7.

Obiectio contra illos. B

Quibus obiicitur quod Esaias ait, Volauit ad me vnus de seraphin: qui ordo superior est & excellentior: Ideóque si de illo ordine mittuntur, non est ambigendum quin etiam & de aliis mittãtur. Apostolus quoq; ait, Omnes sunt administratores spiritus in ministerium missi. His testimoniis asserunt quidam omnes angelos mitti. Nec debet indignum videri si etiam superiores mittantur, cùm & ille qui creator est omnium, ad hæc inferiora descenderit

Esa.6.c

Heb.1.d

Ioan.16.f Exiui à patre.

Quæstio, Si omnes mittuntur, cur vnus tantùm ordo nomine angelorum censetur? C

Hic oritur quæstio, Si omnes mittuntur & nũcij dei existunt, quare vnus tantùm inter nouem ordines angelorum nomine censetur? Ad quod quidam dicunt, omnes quidem mitti, sed alios sæpius & quasi ex officio iniuncto, qui propriè angeli vel arcangeli nominantur: alios verò rariùs mitti, scilicet maiores, causa extra communem dispensationem oborta: qui cùm angelorum ministerium suscipiunt, etiam nomen assumunt. Vnde in psal. Qui facit angelos suos spiritꝰ & ministros, quia illi qui natura spiritus sunt, aliquando angeli, id est, nuncij fiunt.

Responsio quorũdã.

Psal 103.

Putant quidam Michael, Gabriel, Raphael de superiori ordine fuisse: & sunt nomina spirituum & non ordinum. D

Et putant illi, Michael, Gabriel, Raphael de superiori ordine fuisse. Michael interpretatur, quis vt deus? Gabriel, fortitudo dei: Raphael, medicina dei: nec sunt ista nomina ordinum, sed spirituum. Et dicunt quidam singulũ horum vnius propriè ac singulariter spiritus esse nomen. Alij verò non vnius singulariter & determinatè, sed nunc huius nunc illius esse nomen, secundum qualitatem eorum ad quæ nuncianda vel gerenda mittuntur: sicut & dæmonum quædam nomina sunt quę quidam putant esse vnius propria, alij verò pluribus communia. Diabolus quippe, qui Grecè ita vocatur & criminator interpretatur vel deorsum fluẽs, Hebraicè dicitur Satan, id est, aduersarius. Dicitur & belial, id est, apostata & absque iugo. dicitur etiam Leuiathan, id est, additamentum eorum: & alia plura reperies nomina quæ vel vnius spiritus sunt propria, vel pluribus communia.

Gre.hom. 34.euãge.

Apo.12.
Eccle. 12.
Esa.14.
Luc. 10.c
2.Cor.6.c
Iob 40.c

Quomodo determinent prædictas authoritates quæ videntur aduersari, qui dicunt omnes angelos mitti. E

Qui autem omnes angelos mitti asserunt, prędictas authoritates Danielis scilicet & Dionysij ita determinant. Dicuntur superiora agmina deo assistere, & ab intimis nunquam recedere: non quin aliquando mittantur, sed quia rarissimè ad exteriora prodeunt: neque tunc ab intimis recedunt, sed dei præsentiæ & contemplationi semper assistũt: quod etiam faciunt qui frequenter mittuntur.

Quos alij dicant mitti, & quos dicant non mitti, cum determinatione authoritatum quæ videntur sibi aduersari. F

Alij verò dicunt tres ordines supremos, scilicet cherubin, seraphin, & thronos, ita creatori assistere, quòd ad exteriora non exeunt: Inferiores autem tres ad exteriora mitti: tres verò medios inter vtrosque consistere, non modo dignitate vel loco, sed etiam officio: quia præceptum diuinum à superioribus accipiunt, & deferunt ad inferiores. Ideóque cùm supremi mediis, & medij imis, atque hi hominibus præceptum Dei nuncient, merito omnes angeli nominari debent. Et ob id fortè Apostolus ait, Omnes spiritus administratores esse filij, & mitti in ministerium: & per omnes non singulos ordines, sed de inferioribus ordinibus singulos angelos cõplexus est. Illud verò quod Esaias

Heb.1.d
Cap.13. cælestibꝰ rar. sentẽtialiter sed in forma apud Gre. loco citato.
Esa.6.c

ait,per verba Dionysij determinant dicentes,Hi spiritus qui mittuntur,percipiunt horum vocabulum,quorum gerũt officium.Vnde dicunt illum angelum qui missus est ad Esaiã, vt mundaret & incenderet labia prophetæ, fuisse de ordine inferiorum.Sed ideo dictus est fortè de seraphin,quia veniebat incendere & consumere delicta Esaiæ.

QVOD QVAEQVE ANIMA HABET ANGELVM BONVM AD *sui custodiam delegatum & malum ad exercitium.*

Distinct. XI. A

De angelorũ ministerio & missione per cõparationẽ ad hominẽ cui ministrãt Matth. 18.b Tomo 9. Cõmẽtario.li 3.ad 18.caput Matth. Nõ reperitur ĩ Gre. sed in Hug.de S. Victore li. 3. sẽ. Thob.5.d 6.& .8.a Act. 12.b

ILLVD quoque sciendum est,quòd angeli boni deputati sunt ad custodiam hominum, ita vt quisque electorum habeat angelum ad sui profectum atq; custodiam speciaLiter delegatum. Vnde in euangelio veritas à pusillorum scandalo prohibens ait, Angeli eorum semper vident faciem patris. Angelos dicit eorum esse,quibus ad custodiam deputati sunt. Super quem locum Hieron. tradit, vnamquamque animam ab exordio natiuitatis habere angelum ad sui custodiam deputatum, inquiens ita, Magna dignitas animarum est, vt vnaquæque habeat ab ortu natiuitatis in custodiam sui angelum delegatum.Gregorius quoque dicit, Quòd quisque bonum angelum sibi ad custodiam deputatum,& vnum malum ad exercitium habet.Cùm enim omnes angeli boni nostrum bonum velint, communitérque saluti omnium studeant: ille tamen, qui deputatus est alicui ad custodiam, cum specialiter hortatur ad bonum: sicut legitur de angelo Thobiæ, & de angelo Petri in actibus Apostolorum. Similiter & mali angeli cùm desiderent malum hominum, magis tamen hominem ad malum incitat,& ad nocendum fortiùs instat ille qui ad exercitium eius deputatus est.

Arguit quod non.

Vtrum singulis hominibus singuli angeli, an pluribus deputatus sit vnus. B

Solet autem quæri,Vtrum singuli angeli singulis hominibus, an vnus pluribus ad custodiam vel exercitium deputatus sit. Sed cùm electi tot sint quot & boni angeli sunt,plures constat esse omnes simul bonos & malos homines quàm boni angeli sint.Et cùm tot sint electi quot angeli boni,& angeli boni plures sint quàm mali, pluréssque sint homines mali quàm boni:non est ambigendum plures esse bonos homines quàm sint mali angeli, & plures esse malos homines quàm sint mali angeli vel boni angeli.

Confirmat vnum angelum pluribus hominibus deputari, siue simul,siue temporibus diuersis. C

Ideóque dici oportet vnum eundémque angelum,bonum vel malum,pluribus hominibus deputari ad custodiam vel exercitium,siue eodem tempore siue diuersis tẽporibus. Ideo autem dicimus eodem tempore vel diuersis temporibus,quia videtur quibusdam quòd omnes homines qui sunt simul in aliquo tempore, singuli singulos angelos habere possint,bonos vel malos: quia licet maior sit numerus hominum,computatis in vnum omnibus qui fuerunt & sunt & futuri sunt,quàm angelorũ:tamen quia homines decedentibus hominibus succedunt, & ideo nunquam simul sunt in hac vita:angeli verò nunquã decedunt,sed simul omnes sunt:ideo esse potest vt singuli hominũ dum in hac vita sunt,singulos habeant angelos bonos vel malos ad sui custodiam vel exercitium destinatos.Cęterùm siue ita sit,siue nõ, non est dubitandum vnumquẽque habere angelum sibi deputatum,siue pluribus simul destinatus sit,siue vni singulariter.Nec est mirandum vnum angelum pluribus hominibus ad custodiam deputari, cùm vni homini plurium custodia deputetur,ita vt eorum quisque suum dicatur habere dominum,vel episcopum,vel abbatem. *Ecclesi.1. & 14.*

Vtrum angeli proficiant in merito vel in præmio vsque ad iudicium. D

Quibusdã videtur q; proficiant in vtroque.

Præterea illud cõsiderari oportet,Vtrum angeli boni in præmio vel in merito proficiant vsque ad iudicium. Quòd in meritis proficiant atque quotidie magis ac magis mereantur, quibusdam videtur,ex eo quia quotidie hominum vtilitatibus inseruiunt, eorúmque profectibus student. Quibus etiam nihilominus videtur,quòd & in prẽmio proficiant, scilicet in cognitione & dilectione dei. Licet enim (vt aiunt) in confirmatione beatitudinem acceperint æternam atque perfectam, augetur tamen quotidie eorum bea-

titudo, quia magis ac magis diligunt atque cognoscũt: & est eorum charitas (qua deum & nos diligunt) & meritũ & prę mium. Meritum, quia per eam & obsequia ex ea nobis impensa merentur, & in beatitudine proficiunt: & ipsa eadem est præmium, quia ea beati sunt.

Authoritatibus confirmant quod dicunt. E

Esa. 63. a Et quod angeli proficiant in cognitione, ac per hoc in beatitudine, testimoniis sanctorum confirmant. Dicit enim Esaias ex persona angelorũ Christi ascendentis magnificentiam admirantium. Quis est iste qui venit de Edom, tinctis vestibus de Bosra? Et in psal. *Psal. 23.* Quis est iste rex gloriæ? Ex quibus apparet, quòd mysterium verbi incarnati plenius cognouerũt angeli post impletionem quàm antè. Et sicut in cognitione huius mysterij profecerũt: ita dicunt eos in deitatis cognitione proficere. Quòd autẽ in huiusmodi mysterij cognitione profecerint, euidenter docet Apostolus dicẽs, *Ephe. 3. b* Quæ sit dispensatio sacramenti absconditi à seculis in deo, vt innotescat multiformis sapientia dei per ecclesiam principibus & potestatibus in cælestibus. Super quem locum dicit Hieron. Angelicas dignitates prefatum mysterium ad pu rum non intellexisse, donec completa est passio Christi, & Apostolorum prædicatio per gentes dilatata. *In tom. 6. Explanatiõe ad 3. cap. Ad Ephes.*

Quòd in hac sententia videtur Augustin. aduersari Hieron. F

His autẽ videntur contradicere Aug. super eũdẽ locum epistolæ dicens, Non latuit angelos mysterium regni cælorum, quod opportuno tempore reuelatum est pro salute nostra. Illis ergo à seculis innotuit suprà memoratum mysterium: quia omnis creatura non ante secula, sed à seculis est. Attende lector, quia videntur dissentire in hac sententia illustres doctores. Ideóque vt omnis repugnantia de medio tollatur, prædicta verba Haymonem sequentes ita determinemus, vt illis angelis qui maioris dignitatis sunt, & per quorum ministerium illa nunciata sunt, ex parte cognita à seculis fuisse, vt pote familiaribus & nunciis. Illis verò qui minoris dignitatis sunt, incognita extitisse dicamus, vsque quo impleta sunt & per ecclesiam prædicata: & tunc ab omnibus angelis perfectè fuerunt cognita. Constat itaque omnes angelos in cognitione diuinorum mysteriorum secundum processum temporis profeciisse. Vnde non incongruenter ipsi iidem dicunt angelorum scientiam ac beatitudinem augeri vsque ad futuram consummationẽ, quando in scientia ac beatitudine ita perfectissimi erunt, vt nec augeatur amplius nec minuatur. *Originaliter super Gen. li. 3. c. 16.* *Determinatio prædictarum authoritatum.* *Super epistolã Pauli ad Eph. 3.*

Aliorum opinio qui dicunt angelos in quibusdam prædictorum non profeciisse. G

Alij autem dicunt angelos in confirmatione tantæ deitatis dilectione atque notitia fuisse præditos, vt in his vlterius non profecerint nec profecturi sint. Profecerunt tamen in scientia rerum exteriorum, sicut in cognitione sacramenti incarnationis & huiusmodi, sed non in contemplatione deitatis: quia trinitatem in vnitate, atque vnitatem in trinitate non plenius intelligunt siue intellecturi sunt, quàm ab ipsa confirmatione perceperunt. Ita etiam dicunt eos in charitate non profeciisse post confirmationem, quia eorum charitas posteà non est aucta: & sic dicunt eos non profeciisse in meritis, sed hoc quantum ad vim merendi, non quãtum ad numerum meritorum. Plura enim bona fecerunt posteà, quæ tunc non fecerant: sed eorum charitas ex qua illa processerunt, non est aucta, ex qua tantùm meruerunt antequàm ista adderentur, quantùm posteà his adiectis. Illud verò quod alij superiùs dicunt, probabilius videtur, scilicet quod angeli vsque ad iudicium in scientia & aliis proficiant. *Quòd sit probabilis.*

Quædam authoritates videntur obuiare probabiliori sententiæ. H

Quibus tamen videntur obuiare quorundã authoritatum verba. Ait enim Isidorus de summo bono, Angeli in verbo dei omnia sciunt antequàm fiant: sed nec omnes, nec omnia perfectè angelos scire dixit, & ideo eos in scientia proficere non remouit. Gregor. in lib. dialogorum ait, Quid est quod ibi nesciant, vbi scientem omnia sciunt? Vbi videtur dicere q̃ omnia sciant angeli, & nihil sit quod nesciant. Sed accipiendum est hoc de his, quorum cognitio beatum facit cognitorem: vt sunt ea quæ ad mysterium trinitatis & vnitatis pertinent. *Li. 1. c. 12. post medium* *Ca. 3 lib. 4. & lib. 2. moral. cap. 3.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

POST CONSIDERATIONEM DE ANGELIS HABITAM AGITVR DE *aliarum rerum creatione, & præcipuè de operum sex dierum distinctione.*

Distin. XII. A

De corporalis creaturæ cõditiõe quãtũ ad prĩcipiũ materiale, et hæc productio dicitur creatio.

HAEC de angelicæ naturæ conditione dicta sufficiant. Nunc supereſt de aliarum quoque rerum creatione, ac præcipuè de operum sex dierum distinctione nonnulla in medium proferre. Cùm deus in sapientia sua angelicos condidit spiritus, alia etiam creauit, sicut ostendit supradicta scriptura Gene. quæ dicit, In principio deum creasse cælum, id est, angelos, & terram, scilicet, materiam quatuor elementorum adhuc confusam & informem, quæ à Græcis dicta est chaos, & hæc fuit ante omnem diem. Deinde elementa distinxit deus, & species proprias atque distinctas singulis rebus secundum genus suum dedit: quæ non simul, vt quibusdam sanctorum patrum placuit, sed per interualla temporũ ac sex volumina dierum, vt aliis visum est, formauit.

Gene. 1. a Auguſt. Hie. Gr. & Beda.

Quòd sancti tractatores videntur super hoc quasi aduersa tradidisse, aliis dicentibus omnia simul facta in materia & forma, aliis per interualla temporum. B

Quidam nanque sanctorum patrum, qui verba dei atq; arcana excellẽter scrutati sunt, super hoc quasi aduersa scripsisse videntur. Alij quidem tradiderunt omnia simul in materia & forma fuisse creata: quod Auguſt. sensisse videtur. Alij verò hoc magis probauerunt ac asseruerunt, vt prima materia rudis atque informis, quatuor elementorum commixtionem atque confusionem tenens, creata sit: Postmodùm verò per interualla sex dierum ex illa materia rerum corporalium genera sint formata secundũ species proprias. Quam sententiam Gregor. Hieron. & Beda, aliíq; plures commendant ac præferunt. Quæ etiam scripturæ Geneseos (vnde prima huius rei ad nos manauit cognitio) magis congruere videtur.

Super Gen. li. 1. cap. 15. Hiero. in quæstiõibus ĩ Ge. Tomo 3. Gre. li. 32 mor. c. 10.

Quomodo per interualla temporis res corporales conditæ sint. C

Secundum hãc itaque traditionem, ordinem, atque modum creationis formationísque rerum inspiciamus. Sicut suprà memoratum est, In principio creauit deus cælum, id est, angelicam naturam, sed adhuc informem, vt quibusdam placet. Et terram, id est, illam confusam materiam quatuor elementorum, quam nomine terræ, vt Aug. ait contra Manichæos, ideo appellauit Moyses, quia terra inter omnia elementa minùs est speciosa: & illa inanis erat, & incõposita propter omnium elementorum commixtionem, eandem etiam vocat abyssum dicens, Et tenebræ erant super faciem abyssi, &c. quia confusa erat & commixta, specie distincta carens. Eadem etiam materia informis dicta est aqua, super quam ferebatur spiritus domini, sicut superfertur fabricandis rebus voluntas artificis: quia subiacebat bonæ voluntati creatoris, quod formandum perficiendúmque inchoauerat, qui sicut dominus & conditor præerat fluitanti & confusæ materiæ, vt distingueret per species varias quando vellet, & sicut vellet. Hæc ergo ideo dicta est aqua: quia omnia quæ in terra nascuntur siue animalia siue arbores vel herbæ & similia, ab humore incipiunt formari atque nutriri. His omnibus vocabulis vocata est illa informis materia, vt res ignota notis vocabulis insinuaretur imperitioribus, & non vno tantùm, nam si vno tãtùm significaretur vocabulo, hoc esse putaretur quod consueuerant homines in illo vocabulo intelligere. Sub his ergo nominibus significata est materia illa confusa & informis, quæ nulla specie cerni ac tractari poterat, id est, nominibus visibilium rerum, quæ inde futuræ erant propter infirmitatem paruulorum, qui minùs idonei sunt inuisibilia comprehendere: & tunc erant tenebræ, id est, lucis absentia. Non enim tenebræ aliquid sunt, sed ipsa lucis absentia: sicut silentium non aliqua res est, sed vbi sonus nõ est, silentium dicitur. Et nuditas non aliqua res est, sed in corpore vbi tegumentum non est, nuditas dicitur: sicut & inanitas non est aliquid, sed inanis dicitur locus esse vbi non est corpus, & inanitas absentia corporis.

Dif. 2. li. c Li. de Genesi cõtra Manichæos l. c. 7. In tom. 1. Quare illa cõfusa materies vocetur terra, & abyssus aqua. Ibidem. Capite 5. Ibid. c. 4. & ĩ to. 6. lib. contra epistolam Manichæi. Cap. 30.

Quo sensu tenebræ dicantur non esse aliquid, & quo dicantur esse aliquid. D

Attende quia hic Augustinus tenebras dicit nõ

Universidad de Deusto
Biblioteca

Dani. 30 f

esse aliquid, cùm alibi tenebræ inter creaturas ponantur quæ benedicunt dominum. Vnde dicitur, Benedicite lux & tenebræ domino. Ideóque sciendum est tenebras diuersis modis accipi, scilicet vel pro lucis absentia, qualiter suprà accepit Augustinus. iuxta quam acceptionem non sunt aliquid: vel pro aëre obscurato, siue aëris obscura qualitate, & secundum hoc aliquę res creatę sunt. Ideo ergo dicit tenebras tunc fuisse super faciem abysi quia nondum erat lux: quæ si esset, & supereſſet & superfunderetur: sed nondum lucis gratia opus suum deus venustauerat, quæ posteà in primo die formata est.

Duo hic considerandа sunt: quare illa materia confusa sit dicta informis, & vbi ad esse prodiit, quantúmque in altitudine ascenderit. E

Ad primũ breuiter respondet.

De qua re priusquã tractemus, duo nobis discutienda occurrunt. Primum, quare illa materia confusa informis dicatur: an quia omni forma caruerit, an propter aliud. Secundò, vbi ad esse prodierit, & quantum in altum ascenderit. Ad illud ergo quod primò positum est, breuiter respondentes, dicimus illam primam materiam non ideò dictam fore informem, q̃ nullam omnino formam habuerit: quia non aliquid corporeum tale existere potest, quod nullam habeat formam: sed ideo non absurdè informẽ appellari posse dicimus, quia in confusione & permixtione quadam subsistens, nondum pulchram apertámque, & distinctam recepe-

Aug. li. 1. de Gene. Cap. 15.

rat formã qualem modò cernimus. Facta est ergo illa materia in forma confusionis ante formã dispositionis. In forma confusionis priùs omnia corporalia materialiter simul & semel sunt creata: Postmodũ in forma dispositionis sex diebus sunt ordinata. Ecce absolutũ est quod primò in discussione propositum fuit, scilicet quare illa materia dicatur informis.

Hic ad id quod secundo quærebatur, respondet. F

Nunc supereſt quod secũdò proponebatur explicare, vbi scilicet illa materia substiterit, & quantum in altitudine porrigebatur. Ad quod nihil temerè asserentes dicimus, quòd illa prima rerum omnium moles quando creata est, ibidem ad esse videtur prodiisse, vbi nunc formata subsistit. Erátque terreum hoc elementum in vno loco, codémque medio subsistens, cæteris tribus in vna confusione permixtis: eisdémque circunquaque in modo cuiusdam nebulæ * oppressis ita obuolutum erat, vt apparere nõ posset quod fuit. Illa verò tria in vna permixtione confusa circunquaq; suspensa, eousque in altũ porrigebantur quousque nunc summitas corporeæ naturæ pertingit. Et sicut qui buscdam videtur, vltra locum firmamenti extendebatur illa moles, quæ in inferiori parte spisior atque grosior erat: in superiori verò, rarior ac leuior atque subtilior existebat: de qua rariori substantia putant quidam fuisse aquas, quę super firmamentum esse dicuntur. Talis fuit mundi facies in principio, priusquàm reciperet formam vel dispositionem.

*oppãsis.

Beda circa illud Gene. 1. Et tenebræ erant super, &c.

Ostenso qualis fuit mundi facies in ipso primordio, incipit prosequi operum sex dierum distinctionem. G

Nunc supereſt vt dispositionem illam qualiter perfecta sit, ordine prosequamur. Sex diebus, sicut docet scriptura Geneseos, distinxit deus, & in formas redegit proprias cuncta quæ simul materialiter fecerat. Perfecítque opus suum in die sexto: & sic deinde die septimo requieuit ab omni opere suo, id est, cessauit nouam creaturam facere. Sex enim diebus, sex rerum genera distinxit, nihílque posteà fecit quod in aliquo illorum non contineatur: operatus est tamẽ posteà, sicut veritas in euãgelio ait, Pater meus operatus est vsque nunc, & ego operor illud.

Gene. 2. a

Ioan. 5 c

De quatuor modis diuinæ operationis. H

Quatuor enim modis, vt ait Alcuinus super Genesim, operatur deus. Primò in verbo, omnia disponendo. Secundò, in materia informi quatuor elementorum, de nihilo eam creando. vnde, Qui viuit in æternum creauit omnia simul. Omnia, scilicet elementa: vel omnia corpora materialiter simul creauit. Tertiò, per opera sex dierum varias distinxit creaturas. Quartò, ex primordialibus seminibus non incognitæ oriuntur naturæ, sed notæ sæpius reformantur, ne pereant.

Eccl. 18. a

Universidad de Deusto
Biblioteca

QVAE FVERIT PRIMA DISTINCTIONIS OPERATIO.

Distinct. XIII.

De productione creaturæ corporalis quātū ad principium formale, generale omnibus corporib⁹, quod est forma lucis, & dicitur hæc productio, distinctio. De spūali luce. Li. de Ge. ad literam. 1. Cap. 3.

Li. 1. ca. 5. Hic de corporali luce.

PRima autem distinctionis operatio fuit formatio lucis, sicut ostendit scriptura Genes. quæ commemorata rerū informitate, earū dispositionē à luce inchoauit, subdens Dixit de⁹, Fiat lux & facta est lux: & diuisit lucem à tenebris appellauitq; lucem diem, & tenebras noctem. Et factum est vespere & mane dies vnus. Congruè mundi ornatus à luce cœpit: vnde cætera quæ creanda erant, viderentur.

Qualis fuerit lux illa, corporalis an spiritualis. B

Si quæritur, qualis illa lux fuerit, corporalis scilicet an spiritualis: Id respondemus, quod à sanctis legim⁹ traditum. Dicit enim Aug. quia lux illa corporalis vel spiritualis intelligi potest. Si spiritualis accipitur, angelica natura intelligitur quæ priùs informis fuit, sed postea formata est, cū ad creatorem conuersa ei charitate adhæsit: cuius informitatis creatio superiùs significata est, vbi dictū est, In principio creauit deus cælum & terram. Hîc verò eiusdem formatio ostenditur cùm ait, Fiat lux, & facta est lux. Hæc ergo angelica natura, quæ priùs tenebræ, & posteà lux fuit, quia priùs habuit informitatem & imperfectionem, deinde formationis perfectionem: & ita diuisit deus lucem à tenebris. Nam, vt ait August. super Genes. Huius creaturæ informitas & imperfectio fuit antequàm formaretur, in amore conditoris. Formata verò est, quando conuersa est ad incommutabile lumē verbi. Si verò corporalis fuit lux illa, quod vtique probabile est, corpus lucidum fuisse intelligitur, velut lucida nubes: quod non de nihilo, sed de prejacenti materia formaliter factum est vt lux esset, & vim lucendi haberet: cū qua dies prima exorta est, quia ante lucem nec dies fuit nec nox, licet tēpus fuerit.

Quòd lux illa facta est, vbi sol apparet: quæ in aquis lucere poterat. C

Si autem quæritur, Vbi est facta lux illa, cū abyssus omnem terræ altitudinem tegeret? Dici potest in illis partibus facta, quas nunc illustrat solis diurna lux. Nec mirum lucem in aquis posse lucere, cùm etiam nautarum operatione sæpius illustrētur: qui in profundum mersi, misso ex ore oleo aquas sibi illustrant: quæ multo rariores fuerunt in principio quàm modo sunt: quia nondum congregatæ fuerant in vno loco. Facta est ergo lux illa, quæ vicem & locum solis tenebat: quæ motu suo circumagitata, noctem diémq; discernebat. Ibi ergo primùm lucem apparuisse verisimile est, vbi sol quotidiano cursu circunuectus apparet, vt eodem tramite lux circuncurrens, ac primò ad occasum descendens vesperam faceret: deinde reuocata ad ortum, auroram, id est, mane illustraret: & ita diuisit deus lucem & tenebras, & appellauit lucem diem, & tenebras noctem.

Quòd dies diuersis modis accipitur. D

Hic notandum est, quòd dies diuersis modis accipitur in scriptura. Dicitur enim dies lux illa, quæ illo tridūo tenebras illuminabat: & dicitur dies illuminatio ipsa aëris. Dicitur etiam dies spatium vigintiquatuor horarum: qualiter accipitur cùm dicitur, Factum est vespere & mane dies vnus. Quod ita distinguendum est, factum est vespere priùs, & posteà mane: & ita fuit dies vnus expletus viginti quatuor horarum. Dies, scilicet naturalis, qui habuit vesperam sed non mane. Mane enim dicitur finis præcedentis & initium sequētis diei, quod est aurora: quæ nec plenam lucē nec omnino tenebras habet. Mane ergo primus dies non habuit: quia nec dies præcesserat qui sequentis diei initio terminaretur: & eo præcipuè, quia luce apparente, mox super terram plenus atque præclarus dies extitit: qui non ab aurora, sed à plena luce inchoauit: & mane sequentis diei cōsummatus est. vnde Beda super Gene. Decebat vt dies à luce inciperet, & in mane sequentis diei tenderet: vt opera diei à luce inchoasse, & in lucem completa esse significarentur. Reliqui autem dies mane habuerunt, & vesperam: quorum quisque à suo mane incipiens, vsque ad alterius diei mane tendebatur.

Aug. super Ge. c. 10. Qualiter distīgui debeat illud. Et factū est vespere & mane dies vnus. In glossa super prī. Gen. ascribitur. Au. hæc sententia.

De naturali ordine computationis dierum, & de illo qui pro mysterio introductus est. E

Hîc est naturalis ordo distinctionis dierum, vt distinguantur atque cōputentur dies à mane vsque ad mane.

Posteà verò in mysterio factum est vt dies computentur à vespera in vesperam,& adiungatur dies præcedenti nocti in computatione:cùm iuxta naturalem ordinem præcedens dies sequenti nocti adiungi debeat:quia homo à luce per peccatum corruit in tenebras ignorantiæ & peccatorum, deinde per Christum à tenebris ad lucem rediit. Vnde Apostolus Eramus aliquando tenebræ,nunc autem lux in domino. Primus itaque dies non ab aurora,sed à plena luce incipiens,& post vesperam paulatim occidente luce excipiens mane sequentis diei expletus est. Vnde Beda,Occidente luce & paulatim post spatiũ diurnæ longitudinis inferiores partes subeunte,factum est vespere: sicut nunc vsitato cursu solis fieri solet. Factum est autem mane eodem super terram redeunte & alium diem inchoante: & dies expletus est vnus viginti quatuor horarum. Fuítque nox illo triduo omnino tenebrosa,quæ post creata sidera aliqua luce claruit.

Ephe. 5.c

In glo. super Ge. attribuitur. Augusti.

Cur sol factus est,si lux illa sufficiebat. F

Solet autem quæri, quare factus est sol,si lux illa ad faciendum diem sufficiebat? Ad quod dici potest, quoniam lux illa fortè superiores partes illustrabat,& ad illuminationem inferiorum solem fieri oportebat. Vel potiùs ideo, quia facto sole diei fulgor factus est. Ampliori enim multo luce radiauit dies posteà,quàm antè. Si autem quæritur quid de luce illa factum sit,cùm modo non appareat: Potest dici aut de ea corpus solis formatum, aut in ea parte cæli esse in qua sol est:non quòd ipsa sit sol,sed sit sic ei vnita vt discerni non valeat.

Aug. super Gen. ad libr. 1. cap. 11. Ibi,ca. 10. refert istã sentẽtiam Aug nõ approbãs eam.

Quomodo accipiendum sit illud, Dixit Deus,an sono vocis id deus dixerit,an aliter. G

Prætereà inuestigãdum est,quomodo accipiendũ sit quod ait,Dixit deus,vtrum temporaliter, vel sono vocis illud dixerit,an alio modo. Augustinus super Gene. tradit, nec temporaliter,nec sono vocis deum locutum fuisse: quia si temporaliter,& mutabiliter. Et si corporaliter dicatur sonuisse vox dei,nec lingua erat qua loqueretur,nec erat quem oporteret audire & intelligere. Bene ergo vox dei ad naturam verbi,per quod omnia facta sunt, refertur. Dixit ergo deus fiat,&c. non temporaliter, non sono vocis, sed in verbo

Li. 1. ca. 2. 4. & 9.

verbo sibi coeterno,id est,verbum genuit intemporaliter in quo erat:& disposuit ab eterno,vt fieret in tempore,& in eo factum est.

Quomodo accipiẽdum sit quod dicitur pater operari in filio, vel per filium, vel in spiritu sancto. H

Hic quæri solet, quomodo accipiendum sit quòd dicitur pater operari in filio,vel per filium,vel in spiritu sancto. Hæc enim scriptura frequenter nobis proponit: vt, Omnia ī sapiẽtia fecisti domine, id est,in filio:&, In principio,id est,in filio creauit deus cælũ & terram. Et illud,Per quẽ fecit & secula. Super illũ quoque psalmi locũ,Verbo domini cæli firmati sunt,&c. dicit Aug. quòd pater operatur per verbũ suum & spiritũ sanctũ. Quomodo ergo hoc accipiendũ est? Putauerunt quidem hæretici quòd,pater velut author & artifex, filio & spiritui sancto in rerũ operatione quasi instrumento vteretur: ex prædictis verbis errandi occasionẽ sumẽtes: quod velut blasphemũ atq; sanæ doctrinæ aduersum abiicit pia fides. Non est itaque intelligendum ideo scripturam frequẽter commemorare patrem operari in filio vel per filium, tanquam filius non posset facere, si ei non porrexisset pater dexteram, vel tanquam aliquod instrumentum fuerit patris operantis,sed potiùs illis verbis patrem intelligi voluit cum filio & spiritu sancto operari,& sine eis nihil facere.

Psal. 103. Gene. 1. Heb. 1.a Psal. 32. b

Hic aperit ex quo sensu dicatur pater operari in filio vel per filiũ.

Contra hanc expositionem surgit hæreticus. I

Sed dicit hæreticus, hac ratione hoc posset dixisse filium operari per patrem vel in patre, & spiritum sanctum cum vtroque vel per vtrunque: quia filius cum patre,& spiritus sanctus cum vtroque operatur. Cui breuiter respõdetur, ideo illud dictum esse,& non istud,vt in patre monstraretur authoritas. Non enim pater à filio,sed filius à patre operatur & spiritus sanctus ab vtroque. Ideóque etiam filius per spiritum sanctum legitur operari, quia cum spiritu sancto operatur hoc ipsum à filio habente vt operetur.

Ioan. 16.

Alia prædictorum expositio. K

Potest & aliter illud accipi, vt dicatur pater in filio,vel per filium operari, quia eum genuit omnium opificem: sicut dicitur pater per eum iudicare, quia genuit iudicem: ita & per spiritum sanctum dicitur operari siue pater,

siue filius: quia ab vtroq; procedit spiritus sanctus factor omniũ. vnde Ioannes Chryso. in expositione epistolę ad Hebr. sic ait, Non vt hæreticus inaniter suspicatur, tanquã aliquod instrumentum patris extitit filius: neque per eum pater dicitur feciſſe, tanquam ipse facere nõ posset. sed sicut dicitur pater iudicare per filium, quia iudicem genuit: sic etiã dicitur operari per filium, quia eum constat opificem genuisse. Si enim causa eius pater est, secundũ quòd pater est, multo ampliùs eorum causa est, quæ per filium facta sunt. Hæc de opere primæ diei dicta sunt.

Homil. 2. ad primũ caput ad Hebræos.

DE OPERE SECVNDAE DIEI, QVA FACTVM EST FIRMAMENTVM.

Distinct. XIIII. A

De productione simpliciũ insẽsibiliũ corporum. Ambro. i hexã. li. 2. cap. 2. & 4. hãc materiã late tractat. Psal. 103. De qua materia sit factũ illud cælũ. Quo aquæ possint esse supercælũ & quales sint illæ aquæ, Iob 26. c Aug. li. 2. Ge. ad li. c. 4. & 5. Super Ge. lib. 2. ca. 3

DIxit quoque deus, Fiat firmamentum in medio aquarum, & diuidat aquas ab aquis. Diuisitque aquas quæ erant sub firmamento, ab his quæ erant super firmamentum. Sciendum est quod illius cæli describitur hîc creatio, sicut ait Beda super Gene. in quo fixa sunt sydera: cui suppositæ sunt aquæ in aere & in terra, & suppositæ aliç, de quibus dicitur, Qui tegis aquis superiora eius. In medio ergo firmamentum est, id est, sydereum cælum, quod de aquis factũ esse credi potest. Crystallinus enim lapis, cui magna est firmitas & perspicuitas, de aquis factus est. Si quẽ verò mouet, quomodo aquæ naturæ fluidę & in ima labiles, super cælum possint cõsistere: de deo scriptum esse meminerit, Qui ligat aquas in nubibus suis. Qui enim infra cælum ligat aquas ad tempus vaporibus nubium retentas, potest etiam super cæli sphæram nõ vaporali tenuitate, sed glaciali soliditate aquas suspendere ne labantur. Quales autem & ad quid conditæ sint, ipse nouit qui cõdidit. Ecce ostẽsum est his verbis, quod cælum factum sit, scilicet illud in quo sunt fixa sydera, id est, quod excedit aërem: & de qua materia, scilicet de aquis, & quales sint aquæ quæ super illud cælum sunt, scilicet vt glacies soliditate.

Alij putant cælum illud esse igneæ naturæ, quibus consentit Augustinus. B

Quidam verò cælum quod excedit aeris spatia, igneæ naturæ dicunt, asserentes super aerem purum ignem

esse quia dicitur esse cælum: de quo igne sydera & luminaria facta esse coniectant: quibus Augustinus consentire videtur. Vtrum verò nomine firmamenti cælum quod excedit aerẽ, an ipse aer hîc intelligatur, idem August. quærit, nec soluit. Magis tamẽ approbare videtur, cælum illud hîc accipi quod spatia aeris excedit. Aquas autem quæ super illud cælum sunt, dicit vaporaliter trahi, & leuissimis suspendi guttis. Sicut aer iste nubilosus exhalatione terræ aquas vaporaliter trahit, & per subtiles minutias suspẽdit, & pòst corpulentiùs conglobatas pluuialiter refundit. Si ergo potest aqua sicut videmus ad tantas minutias peruenire, vt feratur vaporaliter super aerem aquis naturaliter leuiorem: cur non credamus etiam super illud leuius cælum minutioribus guttis & leuioribus emanare vaporibus? sed quoquo modo ibi sint, ibi esse non dubitamus.

Tibi. c. 4.

Quæ sit figura firmamenti. C

Aug. li. 2. de Gene. ad lit. cap. 9. Vtrum stet an moueatur cælum. Ibi. c. 10. Quare dicatur firmamẽtũ

Quæri etiam solet, cuius figuræ sit cælum. Sed spiritus sanctus, quanuis authores nostri sciuerint, per eos dicere noluit, nisi quod profit saluti. Quæritur etiam, si stet, an moueatur cælum. Si mouetur, inquiunt, quomodo est firmamentum? Si stat, quomodo in eo fixa sydera circumeunt? Sed firmamentum dici potest, non propter stationem, sed propter firmitatem vel terminum aquarum intransgressibilem. Si autem stat, nihil impedit moueri & circumire sydera.

Quare tacuit scriptura de opere secundæ diei, quod in aliis dixit. D

Post hoc quæri solet, quare hic non est dictum sicut in aliorum dierum operibus, Vidit deus, quòd esset bonum. Sacramentum aliquod hîc commendatur. Ideo enim fortasis non est dictũ, quod tamen sicut in aliis factum est: quia binarius principium ãlteritatis est, & signũ diuisionis.

Ambr. i hexame. li. 3 c. 2. de hac re plixè & Beda super hunc locũ Gene.

De opere tertiæ diei, quando aquæ congregatæ sunt in vnum locum. E

Sequitur, Dixit Deus, Cõgregentur aquę in locum vnũ, & appareat arida. Tertiæ diei opus est cõgregatio aquarum in vnum locum. Congregatæ sunt enim omnes aquæ cælo inferiores in vnam matricem: vt lux quæ præ-

terito biduo aquas clara luce luſtrauerat, in puro aere clarior fulgeat, & appareat terra quæ cooperta latebat, & quæ aquis limoſa erat, fieret arida & germinibus apta. Eodē enim die protulit terra herbam virentem, lignúmque faciēs fructum. Si autem quęratur, vbi congregatę ſunt aquæ quę totum texerant ſpatium vſque ad cælum: Potuit fieri vt terra ſubſidens concauas partes præberet, vbi fluctuantes aquas reciperet. Poteſt etiam credi primarias aquas rariores fuiſſe, ſic vt nebula tegeret terras, ſed cōgregatione eſſe ſpiſſatas: & ideo facilè in vnum poſſe redigi locum. Cùmque multa cōſtet eſſe maria & flumina, in vnum tamen locum dicit aquas congregatas propter continuationem vel congregationem omnium aquarum, quæ in terris ſunt: quia cuncta flumina & maria magno mari iunguntur. Ideóque cùm dixerit aquas congregatas in vnum locum, deinde dicit pluraliter, congregationes aquarum, propter multifidos ſinus earum, quibus omnibus ex magno mari principium eſt.

Vbi cōgregatæ ſunt aquæ Aug. li. de Gen. ad li. 1. c. 12.

Quomodo omnes aquæ ſunt in vnū locum cōgregatæ cùm multa ſint maria & flumina.

De opere quartæ diei, quando facta ſunt luminaria. F

Sequitur, Dixit Deus, Fiant luminaria in firmamento cæli, & diuidant diem ac noctem. In præcedenti triduo diſpoſita eſt vniuerſitatis huius mundi machina, & partibus ſuis diſtributa. Formata enim luce prima die quæ vniuerſa illuſtaret, duo ſequentes dies attributi ſunt ſupremæ & infimæ parti mundi, firmamento ſcilicet, aëri, terræ, & aquæ. Nam ſecunda die firmamentum deſuper expanſum eſt. Tertia verò aquarū molibus intra receptacula ſua collectis, terra eſt reuelata atque aer ſerenatus. Quatuor ergo mundi elementa illis diebus ſuis locis diſtincta ſunt & ordinata. Tribus autem ſequentibus diebus ornata ſunt illa quatuor elementa. Quarta enim die ornatum eſt firmamentum ſole & luna & ſtellis. Quinta aer in volatilibus, & aquæ in piſcibus ornamenta acceperunt. Sexta accepit terra iumenta & reptilia & beſtias: poſt quæ omnia factus eſt homo de terra & in terra: non tamen ad terram, nec propter terram, ſed ad cælū & propter cælum.

Quòd triduo præcedēti facta eſt diſpoſitio & diſtinctio quatuor elemētorū, & triduo ſequētior natus eſt mundus.

Ecclē. 17.

Ante alia de ornatu cæli agitur, ſicut priùs factum eſt. G

Qua vi-

Quia ergo cælum cæteris elementis ſpeciem præſtat, priúſque aliis factum eſt, ideo ante alia ornatur in quarto die quo fiunt ſydera: quæ ideo facta ſunt, vt per ea illuſtretur inferior pars, ne eſſet habitantibus tenebroſa. Infirmitatique hominum prouiſum eſt, vt circumeūte ſole potirentur homines diei noctiſque viciſſitudine, propter dormiendi vigilandíque neceſsitatem: & ideo etiam ne nox indecora remaneret, ſed luna ac ſyderibus conſolarentur homines, quibus in nocte operandi neceſsitas incumberet: & quia quædam animalia ſunt quæ lucem ferre non poſſunt. Quod autem ſubditur, Et ſint in ſigna, & tempora, & dies, & annos: quomodo accipiendum ſit, quęri ſolet. Ita enim dictum videtur, quaſi quarto die cœpiſſēt tempora, cùm priùs triduum ſine tempore non fuerit. Ideóque tempora quæ fiūt per ſydera, non ſpatia morarum, ſed vi. iſſitudinem aereæ qualitatis debemus accipere: quia talia motibus ſyderum fiunt, ſicut dies & anni quos vſitatè nouimus. Sunt enim in ſigna ſerenitatis & tempeſtatis: & in tempora, quia per ea diſtinguimus quatuor tempora anni, ſcilicet ver, æſtatem, autumnum, hyemē. Vel ſunt in ſigna & tempora, id eſt, diſtinctionem horarum: quia priuſquam fierent, ordo temporum nullis notabatur indiciis, vel meridiana hora, vel quælibet hora. Hæc quarta die facta ſunt.

litate facta ſunt ei luminaria.

Aug. li. de Gene. ad lite. 2. ca. 13 & 14.

Aug. li. de Gene. l. contra Mani. Cap. 14. In tom. 2.

DE OPERE QVINTAE DIEI, QVANDO CREAVIT DEVS *ex aquis volatilia & natatilia.* *Diſtinct. XV.*

De prodūctiōe rerū mixtarū & ſenſibilium. Ambr. li. hexē. 5. cap. 1. 2. & 3.

DIxit etiam deus, Producant aquæ reptile animæ viuentis & volatile ſuper terrā, &c. Opus quintæ diei eſt formatio piſcium & auium, quibus duo elementa ornantur: & de eadē materia, id eſt, de aquis piſces & aues creauit: volatilia leuans in aera, & natatilia remittens gurgiti.

De opere ſextæ diei, quando creata ſunt animalia & reptilia terræ. B

Sequitur, dixit Deus, Producat terra animam viuentem, iumenta, & reptilia, & beſtias terræ, ſecundum ſpecies ſuas, &c. Sextæ diei opus deſcribitur, cùm terra ſuis animalibus ornari dicitur.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Vtrum post peccatum venenosa animalia noxia facta fuerint, an propter peccatum nocere cœperint, priùs facta innoxia. C

Quæri solet de venenosis & pernicios animãtibus, vtrum post peccatum hominis ad vindictam creata sint, an potiùs creata innoxia peccatoribus nocere cœperint. Sanè dici potest, quòd creata nihil homini nocuissent, si non peccasset: puniendorum nanque vitiorum & terrendorum, vel probandæ vel perficiendæ virtutis causa nocere cœperunt. Fuerunt ergo creata innoxia, sed propter peccatum facta sunt noxia. D

Aug. li. de Gene. ad lit. 3. c. 15.

Vtrum minuta animalia tunc creata fuerint.

De quibusdam etiam minutis animantibus quæstio est, Vtrum in primis conditionibus creata sunt, an ex rebus corruptis posteà orta sint. Pleraque enim de humidorũ corporum vitiis, vel exhalationibus terræ, siue de cadaueribus gignuntur: quædam etiam de corruptione lignorum & herbarum & fructuum: & deus author omnium est. Potest autem dici, quòd ea quæ de corporibus animalium, maximè mortuorum, nascuntur, cum animalibus creata non fuerint, nisi potentialiter & materialiter. Ea verò quę ex terra vel ex aquis nascuntur, vel ex eis quæ terra germinante orta sunt, tunc creata fuisse non incongruè dici potest. E

Aug. li. de Gene. ad lit. 3. c. 14.

Quare post omnia factus est homo.

Omnibus autem creatis atque dispositis nouissimè factus est homo, tanquam dominus possessor, qui & omnibus præferendus erat. vnde sequitur, Vidit deus quòd esset bonum, vt ait, faciamus hominem ad imaginem, &c. Sed antequàm de hominis creatione tractemus, quod suprà breuiter tetigimus, plenius versantes clarius faciamus. In hac enim rerum distinctione catholici tractatores dissentire, vt suprà diximus, inueniuntur: aliis dicentibus, res creatas atque distinctas secundum species per interualla sex dierum: quorum sententiæ quia litera Gen. magis inseruire videtur, atque eã catholica ecclesia magis approbat, ideo hactenus studiosè docuimus, quomodo ex illa cõmuni materia priùs informiter facta, posteà corporalium rerum genera per sex dierum volumina distinctim sint formata.

Gene. 1. c

Dist. 12. li. a. & b. Ibidem.

Aliis autem videtur, quòd non per interualla temporum facta sint: sed simul ita formata ad esse prodierũt. Quod Aug. super Gene. pluribus modis nititur ostendere, dicens elemẽta quatuor ita formata sicut modo apparent, ab initio extitisse, & cælum syderibus ornatum fuisse. Quædam vero non formaliter, sed materialiter tunc facta fuisse, quæ post per tẽporis accessum formaliter distincta sunt: vt herbæ, arbores, & fortè animalia. Omnia ergo in ipso temporis initio facta esse dicunt: sed quædam formaliter & secũdum species quas habere cernimus, vt maiores mundi partes: quædã verò materialiter tantùm. Sed vt dicunt, Moyses loquens rudi & carnali populo, locutionis modum temperauit, de deo loquens à simili hominis qui per moras temporum opera sua perficit, cùm ipse simul sua opera fecerit. vnde Augu. Ideo, inquit, Moyses diuisim refert deum illa opera fecisse, qui nõ potuit simul ab homine dici, quod à deo simul potuit fieri. Itẽ potuit diuidere scriptura loquendi temporibus, quod deus operandi temporibus non diuisit. Illi qui his authoritatibus & aliis huiusmodi inhærentes, dicunt quatuor elementa atque cæli luminaria ita formata simul esse, & habuisse illos sex dies quos scriptura commemorat, sex rerum genera, id est, distinctiones appellant quæ simul factæ sunt: partim formaliter, partim causaliter.

Li. 4. c. 32 & sequẽtib⁹ & li. 5. cap. 4. & 5.

Hic pſequitur opinionẽ illorũ qui simul oĩa facta contendunt.

Li. 1. c. 15.

Quomodo intelligendum sit deum requieuisse ab omni opere suo. F

Iam de septimæ dici requie aliquid nos eloqui oportet. Scriptũ est, quia cõpleuit deus in die septimo opus suum, & requieuit die septimo ab vniuerso opere quod patrarat. Requieuisse dicitur deus die septimo: nõ quasi operãdo lassus, sed ab vniuerso opere requieuit, quia nouã creaturam facere cessauit. Requiescere enim cessare dicitur. vnde in Apoc. dicitur, Nõ habebant requiẽ dicentia, Sanctus, sanctus, sanctus, id est, dicere non cessabant. Requieuisse ergo deus dicitur, quia cessauit à faciendis generibus creaturæ: quia vltrà noua non condidit. Vsque nunc tamen, vt veritas in euangelio ait, operatur pater cum filio, scilicet administrationem eorundem generum quæ tunc instituta sunt. Creatoris enim virtus causa subsistendi est omni creaturæ.

Gene. 2. a

Apo. 4. c Aug. li. de Genesi ad li. 4. c. 8. & 12.

Ioan.5.c. Li.& ca. eisdem.

Quod ergo dicitur, Pater meus vsq; modo operatur, & ego operor, illud vniuersæ creaturæ continuam administrationem ostendit. Die ergo septimo requieuit, vt nouam creaturam vlteriùs non faceret, cuius materia vel similitudo non præcesserit: sed vsque nunc operatur, vt quod condidit continere & gubernare non cesset.

Qualiter accipiendum sit quòd dicitur deus complesse opus suum septimo die, cùm tunc requieuit ab omni opere suo. G

Secũdum aliã literã nihil ibi est quæstionis, quã sequitur Au. Gen.1.c Aug.in enchir.ca. 10.Ibid. ca.11.

Sed quęritur quomodo septimo die dicatur deus complesse opus suum, cùm ab omni opere illo die requieuerit, nec aliquod genus nouum rerum fecerit. Alia trãslatio habet, Cõsummauit deus die sexta opera sua quæ nihil quæstionis affert, quia manifesta sunt quæ in eo facta sunt & omnium consummatio eo die perfecta est sicut scriptura ostendit cùm ait, Vidit deus cuncta quę fecerat, & erant valde bona. Omnia quidem naturaliter bona erãt, nihilque in sui natura vitij habentia: & sunt bona quæ condidit deus etiã singula. Simul verò vniuersa valde bona, quia ex omnibus consistit vniuersitatis admirabilis pulchritudo: in qua etiam illud quod malum dicitur bene ordinatum, & loco suo positum, eminentiùs commendat bona, vt magis placeãt, & laudabiliora sint, dum comparantur malis. Sexto ergo die facta est operũ consummatio. Ideo præmissa oritur quæstio, quomodo dicatur deus die septimo opus suum complesse, quod hebraica veritas habet: in quo tamen nihil nouum creasse dicitur, nisi fortè dicatur die septimo compleuisse opus suũ, quia ipsum benedixit & sanctificauit: sicut subiicit scriptura, Benedixit diei septimo, & sanctificauit illum. Opus enim est benedictio & sanctificatio: sicut Salomon aliquid operis fecit, cùm templum dedicauit.

Hic reddit ad q̃stionẽ posit.s. quomodo verum sit deum septimo die complesse opus suũ. Gene.2.a 3.Reg. 8.c Exod. 20.b

Quę sit benedictio & sanctificatio septimæ diei. H

Illum autem diem sanctificasse & benedixisse dicitur, quia mystica præ cæteris benedictione & sanctificatione eum donauit. Vnde in lege dicitur, Memento sanctificare diem sabbati. Et inde est quòd numerando dies vsque ad septimum procedimus, & dicimus septem esse dies, quorum repetitione omne tempus agitur: non quin alius sit ab illis dies octauus & nonus, & sic de cæteris: sed quia in sex diebus rerum genera distincta sunt: & in septimo, licet non fuerit nouum genus rerum institutum, fuit tamẽ in eo quasi quidam nouus status sanctificationis operum & requietionis opificis. Potest etiã sic exponi illud, Compleuit deus die septimo opus suum, id est, completum & consummatum vidit.

DE HOMINIS CREATIONE, VBI CONSIDERANDVM EST QVARE creatus homo, & æqualiter sit institutus: quæ duo superà tractata sunt, & qualis factus & qualiter lapsus: postremò quomodo sit reparatus: quæ discutienda sunt.

Distinct. XVI.

De pductiõe creaturæ cõpositæ spũali & corporali.s. de homine in cõparatione ad principiũ effectiuũ. Li.de Ge. ad lite. 3. cap.19. Cene.1.c Beda. Quõ ĩtelligẽdũ est, Faciam hominem ad imaginẽ & similitudinem nostram.

HIS excursis quæ suprà de hominis creatione præmisimus, effectui mancipare atque ordine explanare nunc suscipimus, vbi hæc considerãda videntur, scilicet quare creatus sit homo, & qualiter institutus, & qualis & quomodo factus: deinde, qualiter sit lapsus: postremò, qualiter & per quæ sit reparatus. Horum autem primò & secundò posita, id est, causam creationis humanæ, & modum institutionis, superiùs pro modulo nostræ facultatis tractauimus. Ideóque supereſt, vt qualis vel quomodo factus sit discutiamus. In Genesi legitur, Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram, &c. In eo quod dicit, faciamus, vna operatio trium personarum ostenditur: in hoc verò quod dicit, ad imaginem & similitudinem nostram, vna & æqualis substantia triũ personarũ monstratur. Ex persona enim patris hoc dicitur ad filiũ & spiritum sanctũ, non (vt quidã putant) angelis: quia dei & angelorum non est eadem imago & similitudo.

Quòd imago & similitudo hic à diuersis accipitur variè: à quibusdam increata, & ab aliis creata & increata, vel essentia trinitatis, vel pater, vel filius, & spiritus sanctus. B

Imago autẽ & similitudo in hoc loco vel increata intelligitur, id est, trinitatis essentia, ad quem factus est homo: vel creata, in qua factus est homo, & ipsa homini concreata. Increatam imaginem quæ deus est intellexisse

Universidad de Deusto Biblioteca

videtur Beda cùm dicit,non esse vnam imaginem dei & angelorum,sed trium personarum:& ideo personis non angelis sit ibi sermo.Impropriè tamen imago dicitur, quia imago relatiuè ad aliud dicitur cuius similitudinem gerit & ad quod repræsentandum facta est:sicut imago Cæsaris quę ipsius similitudinem prę ferebat,ipsumque quodam modo repræsentabat. Propriè autem imago dicitur id ad quod aliud fit:sicut exemplum propriè dicitur quod sumitur ex aliquo, & exemplar ex quo sumitur aliquid. Ponitur tamen & aliquando abusiuè alterum pro altero:ita & minùs propriè accipitur imagò essentia trinitatis,si tamen ea nomine imaginis in hoc loco intelligitur.

Beda super Genesim.

Opinio eorum qui putauerunt filium per imaginem & similitudinem hic accipi. C

Filius verò propriè imago patris dicitur, sicut suprà in tractatu de trinitate diximus. Vnde fuerunt nõnulli qui ita distinxerunt, vt imaginem in hoc loco intelligerent filium:hominem verò non imaginem,sed ad imaginem factum dicerent:quos refellit Apostolus dicẽs,Vir quidem est imago,& gloria dei.Hæc nanque imago,id est, homo cùm dicitur fieri ad imaginem, non quasi ad filium dicitur fieri: alioquin non diceretur ad imaginem nostram. Quomodo enim nostram diceret,cùm filius solius patris imago sit?Fuerunt autem & alij perspicaciùs hæc tractantes: qui per imaginem filium,& per similitudinem spiritum sanctum intelligerent, qui similitudo est patris & filij. Et ideo pluraliter putauerunt dici nostram,id referentes ad similitudinem tantùm:ad imaginem verò subintelligendum esse,meam. Hominem verò & imaginem esse,& ad imaginem & similitudinem factum esse tradiderunt.

Dist. 27. primi lib. litera. e

Au ĩ. 7. lib. de tri. c. 6. ĩ fine. 1. Co. 11. b

Aliorũ opinio.

Nec horum sententiam approbat, sed imaginem & similitudinem dei in homine quærendam & considerandam docet, vt imago & similitudo creata intelligatur. D

Veruntamen hæc distinctio, licet reprobabilis penitus nõ videatur,quia de medio montium,id est, authoritatibus sanctorum non manat, congruentius in ipso homine imago & similitudo dei quærenda est & consideranda.Factus est ergo homo ad imaginem dei & similitudinẽ, secundum mentem, qua irrationabilibus antecellit: sed ad imaginem,secundum memoriam,intelligentiã, & dilectionem.Ad similitudinem,secundum innocẽtiam & iustitiam: quæ in mente rationali naturaliter sunt. Vel imago consideratur in cognitione veritatis, similitudo in amore virtutis: vel imago in aliis omnib⁹,similitudo in essentia quia & immortalis & indiuisibilis est.Vnde Augustin.in libr. de quantitate animæ,Anima facta est similis deo: quia immortalem & indissolubilem fecit eã deus.Imago ergo pertinet ad formam,similitudo ad naturam.Factus est ergo homo secundũ animam ad imaginem & similitudinem non patris vel filij vel spiritus sancti,sed totius trinitatis: ita & secundum animam dicitur homo esse imago dei, quia imago dei in eo est.Sicut imago dicitur & tabula,& pictura quę in ea est:sed propter picturam quæ in ea est,simul & tabula & imago appellatur:ita propter imaginem trinitatis etiam illud in quo est imago,nomine imaginis vocatur.

In quib⁹ cõsideratur imago & similitudo.

Aug. li. de spiritu & aĩa. Cap. 10. Ca. 2. to. 1. Aug. lib. 2. de verbu domini sermo. 63.

Quòd homo dicitur imago, & ad imaginem: filius verò imago, non ad imaginem. E

Quocirca homo & imago dicitur, & ad imaginem filius autem imago,nõ ad imaginem: quia natus & nõ creatus, æqualis & in nullo dissimilis, homo creatus est à deo,non genitus,non paritate æqualis,sed quadam similitudine accedens ei.vnde Augustin.in lib.7.de Trinit.In Gene. legitur,Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram. Faciamus & nostrã,pluraliter dixit: & nisi ex relatiuis accipi non oportet vt facere intelligantur pater & filius & spiritus sanctus ad imaginem patris & filij & spiritus sancti, vt subsisteret homo imago dei. Sed quia non omnino æqualis fiebat illa imago,tanquam non ab illo nata,sed ab eo creata: ideo ita imago dicitur quod & ad imaginem:quia non æquatur paritate, sed accedit quadam similitudine. Filius autem est imago, sed non ad imaginem quia æqualis patri. Dictus est ergo homo ad imaginem,propter imparem similitudinem. Et ideo nostram, vt imago trinitatis esse homo intelligatur, non trinitati æqua-

Au ĩ 15. li. de trin. c. 2. ĩ fine. Ca. 6. ĩ fi.

Psal. 103.

Aug. li. de Ge. ad lit. 6. c. 12. Et lib. de Ge. cõtra Man. c. 17. ī fine. Tomo 1.

lis, sicut filius patri. Ecce ostensum est secundum quid sit homo similis deo, scilicet secundum animam. Sed in corpore quandam proprietatem habet quæ hoc indicat: quia est erecta statura, secundum quã corpus animæ rationali congruit, quia in cælum erectum est.

DE CREATIONE ANIMAE: VTRVM DE ALIQVO FACTA SIT VEL NON, & quando facta, & quam gratiam habuerit in creatione.

Distinct. XVII. A

De pductiõe hoīs quãtũ ad p̄cipiatõ stitutiua. S. corp⁹ & aīam & p̄ viri. Gene. 2. b Beda.

HIC de origine animæ plura quæri solent, scilicet vnde creata fuerit, & quando, & quam gratiam habuerit in creatione. Sicut hominis formatio secundum corpus describitur, cùm dicitur. Formauit deus hominem de limo terræ: ita eiusdem factura secundum animam describitur cũ subditur. Et inspirauit in faciem eius spiraculũ vitæ. Corpus enim de limo terræ formauit deus, cui animam inspirauit. Vel secundum aliam literam, flauit vel sufflauit: non quòd faucibus sufflauerit, vel manibus corporeis corpus formauerit. Spiritus enim deus est, nec lineamentis membrorum cõpositus. Non ergo carnaliter putemus deum corporis manibus formasse corpus, vel faucibus inspirasse animam, sed potiùs hominem de limo terræ secundum corpus formauit iubendo, volendo, id est, voluit & verbo suo iussit vt ita fieret: & inspirauit in faciem eius spiraculum vitæ, id est, substãtiam animæ in qua viueret, creauit: non de materia aliqua corporali vel spirituali, sed de nihilo.

Quòd nõ corporeis ī strumẽtis formasse vel sufflasse deus dicitur. Ioan. 4. c Aug. li. de Ge. ad lit. 7. c. 2. Respõsio. Ibid. c. 3.

Opinio quorundam hæreticorum, qui putauerunt animam esse de substantia. B

Putauerunt enim quidam hæretici, deum de sua substantia animam creasse, verbis scripturæ pertinaciter inhærentes, quibus dicitur, inspirauit vel insufflauit, &c. Cùm flat, inquiunt, vel spirat homo, de se flatum emittit. Sic ergo cùm dicitur deus flasse vel spirasse spiraculum in faciem hominis, ex se spiritum hominis emisisse intelligitur, id est, de sua substantia. Qui hoc dicunt, non capiunt tropica locutione dictum esse sufflauit vel flauit, id est, flatum hominis scilicet animam fecit. Flare enim est flãtũ facere: & flatum facere, est animam facere. Vnde dominus per Esaiam, Omnem flatum ego feci. Nõ sunt ergo audiẽdi qui putant animam esse partem dei. Si enim hoc esset, nec à se, nec ab alio decipi posset, nec ad malum faciendum vel patiendum compelli, nec in melius vel deterius mutari. Flatus ergo quo hominem animauit, factus est à deo, non de deo, nec de aliqua materia, sed de nihilo.

Esa. 57. d Secũdũ trã slationem. 70.

Quando facta sit anima, an ante corpus, aut in corpore. C

Sed vtrum in corpore, vel extra corpus, etiam inter doctos scrupulosa quæstio est. Augustinus enim super Genesi. *Opinio Aug. li. 7. c.* traditanimam cum angelis sine corpore fuisse creatam, postea verò ad corpus accessisse: neque compulsa est incorpora ri, sed naturaliter illud voluit, id est, sic creata fuit, vt vellet: sicut naturale nobis est velle viuere. Malè autem velle viuere, non naturæ, sed voluntatis est peruersæ. Alij verò dicunt animam primi hominis in corpore fuisse creatam: ita exponentes verba illa: Inspirauit in faciem eius spiraculũ vitę, id est, animam in corpore creauit, quæ totum corpus animaret: faciem tamen specialiter expressit, quia hæc pars sensibus ornata est ad intuenda superiora. Sed quicquid de anima primi hominis æstimetur, de aliis certissimè sentiendum est, quòd in corpore creantur. Creando enim infundit eas deus, & infundendo creat. Dicendum est etiam animam illam non sic esse creatam, vt præscia esset operis futuri iusti vel iniusti.

25. & 27 Aliorũ sententia. Quòd aīa illa nõ est p̄scia operis futuri. Ibi. ca. 26 Aug. li. de Gene. ad lite. 6. ca. 13 & 14. Exo. 7. b Cap. 15.

In qua ætate deus hominem fecerit. D

Solet etiam quęri, Vtrum Deus hominem repente in virili ætate fecerit, an perficiendo & ætates augendo, sicut nunc format in matris vtero. Augustinus super Gene. dicit quòd Adam in virili ætate continuò factus: & hoc secundum superiores, non inferiores causas, id est, secundum voluntatem & potentiam dei quam naturæ generibus non alligauit: qualiter & virga Moysi conuersa est in draconem. Nec talia contra naturam fiunt, nisi nobis, quibus alter naturæ cursus innotuit: deo autem natura est quod facit. Non ergo contra dispositionem suam illud fecit deus. Erat enim in prima * creaturarum conditione sic hominem posse fieri: sed non ibi erat necesse, vt sic fieret: hoc

* causarum.

Lib. eodē Cap. 17.

enim non erat in conditione creaturæ, sed in beneplacito creatoris, cuius voluntas necessitas est. Hoc enim necessariò futurum est, quod vult & præscit. Multa verò secundum inferiores causas futura sunt, sed in præscientia dei futura non sunt. Si autem ibi aliter futura sunt, potiùs futura sunt sicut ibi sunt, vbi præscit ille qui nō potest falli. Sic ergo factus est Adam, non secundum inferiores causas, quia non erat in rerum causis seminalibus, vt ita fieret: sed secundum superiores, non contra naturam operantes: quia in rerum causis naturalibus erat, vt ita posset fieri.

Quòd homo extra paradisum creatus, in paradiso sit positus: & quare ita factum sit. E

Hominem autem ita formatum tulit Deus, vt

Gen. 2. b. c Aug. li. de Gen. ad li. 8 cap. 1. Tres sentē tiæ de paradiso sūt & q̄ sint. A quo prīcipio sit plātatus. Aug lib. 12. de Gene. ad lite. Cap 34. Qualis sit locus paradisi, & vbi.

scriptura docet, & posuit in paradiso voluptatis, quem plantauerat à principio. His verbis apertè Moyses insinuat, quod homo extra paradisum creatus, postmodum in paradiso sit positus. Quod ideo factum dicitur, quia non erat in eo permansurus: vel vt non naturæ, sed gratiæ hoc assignaretur. Intelligitur autē paradisus localis & corporalis, in quo homo locatus est. Tres enim generales de paradiso sententiæ sunt. Vna eorum qui corporaliter intelligi volunt tantùm. Alia eorum qui spiritualiter tantùm. Tertia eorum, qui vtroque modo paradisum accipiunt. Tertiam mihi placere fateor, vt homo in corporali paradiso sit positus: qui ab illo principio plantatus accipi potest, quo terram omnem remotis aquis herbas & ligna producere iussit. Qui etsi præsentis ecclesiæ vel futuræ typum tenet, ad literam tamen intelligendum est esse locum amœnissimum, fructuosis arboribus, magnum, & magno fonte fœcundum. Quod dicimus, A principio, antiqua translatio dicit, Ad orientem. Vnde volunt in orientali parte esse paradisum, longo interiacente spatio vel maris vel terræ à regionibus quas incolunt homines, secretum, & in alto situm, vsque ad lunarem circulum pertingentem. vnde nec aquæ diluuij illuc peruenerunt.

De lignis paradisi, inter quæ erat lignum vitæ, & lignum scientiæ boni & mali. F

In hoc autem paradiso erant ligna diuersi gene-

ris: inter quæ vnum erat, quod vocatum est lignum vitæ, alterum verò lignum scientiæ boni & mali. Lignum autem vitæ dictum est, sicut docet Beda & Strabus, quia diuinitus accepit hanc vim, vt qui ex eius fructu comederet, corpus eius stabili sanitate & perpetua soliditate firmaretur: nec vlla infirmitate, vel ætatis imbecillitate in deterius vel in occasum laberetur. Lignum autem scientiæ boni & mali non à natura hoc nomen accepit: sed ab occasione rei posteà secutæ. Arbor enim illa non erat mala, sed scientiæ boni & mali ideo dicta est, quòd post prohibitionem erat in illa transgressio futura: qua homo experiendo disceret quid esset inter obedientiæ bonum, & inobedientiæ malum. Non ergo de fructu qui nasceretur inde, positum est illud nomen, sed de re transgressionem secuta. Cognouit enim homo priusquàm tangeret hoc lignum bonum & malum: sed bonū per prudentiam & experientiam, malum verò per prudentiam tantùm. Quod etiam per experientiam nouit vsurpato ligno vetito: quia per experientiam mali didicit quid sit inter bonum obedientiæ, & malum inobedientiæ. Si verò primi parentes obedientes essent, nec contra præceptum peccassent: non ideo tamen minùs diceretur lignum scientiæ boni & mali, quia hoc ex eius tactu accideret si vsurparetur. A ligno ergo prohibitus est quod malum non erat, vt ipsa præcepti conseruatio bonū illi esset, transgressio malum. Nec meliùs consideratur, quantum malum sit inobedientia, quàm hoc modo: cùm scilicet ideo reus factus esse homo intelligitur, quia prohibitus rem tetigit, quam si non prohibitus tetigisset, nec peccasset, nec pœnam sensisset. Si verò venenosam herbam prohibitus tetigeris, pœna sequitur, & si nemo prohibuisset, similiter sequeretur. Sin etiam prohibetur res tangi, quæ non tangenti tantùm, sed prohibenti obest, sicut aliena pecunia: ideo prohibitum est peccatum, quia prohibenti est damnosum. Cum verò tangitur, quod nec tangenti obest si non prohibetur, nec cuilibet si tangatur: & ideo prohibetur, vt per se bonum obedientiæ, & malum inobedientiæ monstretur. Sicut primus homo à re bona prohibitus pœnam incurrit, vt non ex re mala, sed ex inobedientia pœna esse monstretur, sicut ex obedientia palma.

Super Ge. Aug. cōtra aduer. leg. & p- phe. ca. 14 Quare vo catū sit lignū scientiæ boni & mali Aug. cap. 15. li. de Ge. ad lite. 8. & ca. 14. ca. 6. in fine. Quòd si primi parē tes nō pec- cassent, nō ideo min⁹ scientiæ bo- ni & mali lignū dice retur. Au. super Ge. 8. li. ca. 13.

DE FORMATIONE MVLIERIS.

Distinct. XVIII.

De formatione mulieris de viro. Gene. 2. d

IN eodem quoque paradiſo mulierem formauit deus de ſubſtantia viri: ſicut poſt plãtatum paradiſum, hominémque in eo poſitum, & poſt vniuerſa animalia ad eum ducta, ſuiſque nominibus deſignata, ſubnectit ſcriptura. Immiſit deus ſoporem in Adam. Cùmq; obdormiſſet, tulit vnam de coſtis eius, & formauit eam in mulierem. A

Quare virum priùs, & poſteà de viro mulierem creauit, non ſimul vtrunque. B

Hìc attendendum eſt quare non creauit ſimul virum & mulierem, ſicut angelos: ſed priùs virũ, deinde mulierem de viro. Ideo ſcilicet, vt vnum eſſet generis humani principium, quatenus in hoc & ſuperbia diaboli confunderetur, & hominis humilitas dei ſimilitudine ſublimaretur. Diabolus quippe aliud à deo principium eſſe concupierat. Ideóque vt eius ſuperbia retunderetur, hoc homo in munere accepit, quod diabolus peruerſè rapere voluit, ſed obtinere non potuit. Et per hoc imago dei in homine apparuit: quia ſicut deus omnibus rebus exiſtit principiũ creationis, ita homo omnibus hominibus principium generationis. Ideo etiam ex vno homine omnes eſſe voluit deus, vt dũ cognoſcerent ſe ab vno eſſe omnes, ſe quaſi vnum amarent.

Au. li. 12 deciui. dei Cap. 26. Alia ratio quare ex vno homine omnes hoïes. Ibidẽ. & li. 9 de Geneſi ad literam. Cap. 13.

Quare de latere viri, non de alia corporis parte formata ſit. C

Cùm autem his de cauſis facta ſit mulier de viro, non de qualibet parte corporis viri, ſed de latere eius formata eſt: vt oſtenderetur, quia in conſortium creabatur dilectionis, ne fortè ſi fuiſſet de capite facta, viro ad dominationem videretur præferenda: aut ſi de pedibus, ad ſeruitutem ſubiicienda. Quia igitur viro nec domina, nec ancilla parabatur, ſed ſocia: nec de capite, nec de pedibus, ſed de latere fuerat producẽda: vt iuxta ſe ponendam cognoſceret, quam de ſuo latere ſumptam didiciſſet.

Quare dormienti & non vigilanti coſta ſubtracta eſt. D

Non ſine cauſa dormienti quoque viro potiùs quàm vigilanti detracta eſt coſta, de qua mulier in adiutorium

rium generationis viro eſt formata: ſcilicet vt nullam in eo ſenſiſſe pœnam monſtraretur, & diuinę ſimul potentię opus mirabile oſtenderetur, quæ hominis dormientis latus aperuit, nec eum tamen à quiete ſoporis excitauit. In quo etiam opere ſacramentum Chriſti & eccleſiæ figuratum eſt. Quia ſicut mulier de latere viri dormientis formata eſt: ita eccleſia ex ſacramentis, quæ de latere Chriſti in cruce dormientis ſpfluxerũt, ſcilicet ſanguine & aqua, quib⁹ redimimur à pœnis, atque abluimur à culpis.

Ad Eph. 5. g

Ioan. 19. f

Quòd de illa coſta ſine extrinſeco additamento facta fuit per dei potentiam, ſicut quinque panes in ſe multiplicati ſunt. E

Solet etiam quæri, Vtrum de illa coſta ſine adiectione rei extrinſecæ facta ſit mulier. Quod quibuſdam nõ placuit. Cæterùm ſi ad perficiendum corpus mulieris deus extrinſecum augmentum addidiſſet, maius illud eſſet quàm ipſa coſta. Ideóque potiùs de illo addito quàm de ipſa coſta mulier facta deberet dici, de quo plures accepiſſet ſubſtantię partes. Reſtat ergo de ſola ipſius coſtæ ſubſtantia ſine omni extrinſeco additamento, per diuinam potentiam in ſemetip ſa multiplicata mulieris corpus factum dicatur: eo ſanè miraculo, quo poſteà de quinque panibus à Ieſu cæleſti benedictione multiplicatis quinq; millia hominum ſatiata ſunt. Illud etiam ſcire oportet, quòd cum angelorum miniſterio facta ſit mulieris formatio, non eſt eis tamen tribuẽda creatio nis potentia. Angeli enim nullam poſſunt creare naturã: ergo nec formare coſtã in mulierem, nec carnis ſupplementũ in loco coſtæ: non quòd nihil agant vt aliquid creetur, ſed non ideo creatores ſunt, ſicut nec agricolæ ſegetum vel arborum. Solus deus, id eſt, trinitas eſt creator. Facta eſt ergo fœmina à deo, etiamſi coſta miniſtrata ſit per angelos.

Ioan. 6. e Au. li. de Ge. ca. 15. Ma. 14. b Quòd licet angelica miniſtratione ſit illud opus expletum, nõ tamẽ creatores fuerũt angeli.

Vtrum ſecundum ſuperiores, an ſecundum inferiores cauſas ita facta ſit mulier, id eſt, an ratio ſeminalis id haberet vt ita fieret, an tantùm vt ita fieri poſſet, ſed vt ſic fieret in deo tantùm eſſet cauſa. F

Sed quæritur, an ratio quam deus primis operibus concreauit, id haberet vt ſecundum ipſam ex viri latere

Aug ſuper Gene. libr. 9. Cap 17.

fœminam fieri necesse foret: an hoc tantùm, vt fieri posset: Ad quod sciendum est, omnium rerum causas in deo ab æterno esse. Vt enim homo sic fieret vel equus & huiusmodi, in dei potentia & dispositione ab æterno fuit. Hæ dicuntur primordiales causæ: quia illas aliæ non præcedunt, sed istę alias, quę sunt causæ causarum. Cùmque vnum sit diuina potentia, dispositio, siue voluntas, & ideo vna omnium principalis causa: tamen propter effectus diuersos pluraliter dicit Aug. causas primordiales omnium rerum in deo esse: inducens similitudinem artificis, in cuius dispositione est, qualis futura sit arca. Ita & in deo vniuscuiusque rei futuræ causa præcessit. In creaturis verò quarundam rerum, sed non omniũ causæ sunt, vt ait Aug. Quia inseruit deus seminales rationes rebus, secundum quas alia ex aliis proueniunt: vt de hoc semine tale granum, de hac arbore talis fructus & huiusmodi. Et hæ quoque dicuntur primordiales causę, etsi non adeo propriè: quia habent ante se causam æternam, quæ propriè & vniuersaliter prima est. Illæ verò ad res aliquas dicuntur primæ, scilicet quæ ex eis proueniunt. Ideo etiã primordiales dicuntur, quia in prima rerũ conditione rebus à deo insitæ sunt. Et sicut creaturæ mutabiles sunt, ita & hæ causæ mutari possunt: quæ autem in immutabili deo causa est, nõ mutari potest.

Aug. li. 6. de Ge. c. 15

Li. 9. c. 17 Quod nõ omnium quæ fiunt causæ sunt in creaturis.

Distinctio causarum rerum perutilis scilicet quòd quædam in deo & in creaturis, quædam in deo tantùm sunt. G

Omnium rerum causæ in deo sunt: sed quarundam causæ & in deo sunt, & in creaturis, quarundam verò causæ in deo tantùm sunt: & illarum rerum causæ dicuntur absconditæ in deo, quia ita est in diuina dispositione vt hoc vel illud fiat, quod non est in seminali creaturæ ratione. Et illa quidem quæ secundum causam seminalem fiunt, dicuntur naturaliter fieri, quia ita cursus naturę hominibus innotuit. Alia verò præter naturam, quorum causæ tantùm sunt in deo. Hæc autem dicit Augusti. esse illa quæ per gratiam fiunt, vel ad ea significanda non naturaliter sed mirabiliter fiunt. Inter quæ mulieris facturam de costa viri ponit, ita dicens, Vt mulierem ita fieri necesse foret, non in rebus cõditis sed in deo absconditum erat. Omnis creaturæ cursus habet naturales leges: super hunc naturalem cursum creator habet apud se posse de omnibus facere aliud, quàm eorum naturalis ratio habet: vt scilicet virga arida repente floreat, & fructum gignat, & in iuuentute sterilis fœmina in senectute pariat, vt asina loquatur, & huiusmodi. Dedit autem naturis, vt ex his etiam hęc fieri posset, nõ vt in naturali motu haberent. Habet ergo deus in se absconditas quorũdam futurorũ causas, quas rebus conditis non inseruit, eásque implet non opere prouidẽtiæ, quo naturæ subsistunt vt sint: sed quo illas administrat vt voluerit, quas vt voluit condidit. Omnium ergo quæ ad gratiam significandam: non naturali motu rerũ, sed mirabiliter facta sunt, absconditæ causæ in deo fuerunt: quorum vnum erat, quòd mulier facta est de latere viri dormientis. Non habuit prima rerũ conditio vt fœmina sic fieret, sed vt fieri posset: ne contra causas quas deus voluntariè instituit, mutabili voluntate aliquid facere putaretur.

Aug. ibid. Cap. 17. & 18.

Super Gen. lib. 9. c. 18

Numer. 17. b Luc. 1. d Numer. 22. e De gemino opere prouidẽtiæ. Aug. li. eod. c. eod.

De anima mulieris, quòd non est ex anima viri, vt quidam putauerunt, dicentes animas esse ex traduce. H

Quemadmodũ mulieris corpus de viri corpore traductum fuit ita putauerunt aliqui ipsius animam de viri anima propagatam: & omnes animas præter primam, de traduce esse, sicut corpora. Alij autem putauerunt simul omnes animas ab initio creatas. Catholica autem ecclesia nec simul ex traduce factas esse animas docet, sed in corporibus per coitum seminatis atque formatis infundi: & infundendo creari. Vnde in ecclesiasticis dogmatibus, Animas hominum non esse ab initio inter creaturas intellectuales naturas nec simul creatas, sicut Origenes fingit, dicimus: neque in corporibus per coitum seminari, sicut Luciferani & Cyrillus, & quidam Latinorum pręsumptores affirmant. Sed dicimus corpus tantum per coniugij copulam seminari, creationem verò animæ solùm creatorem nosse, eiúsque iudicio corpus coagulari in vulua, & compingi atque formari: ac formato iam corpore animam creari atque infundi, vt viuat in vtero homo ex anima constans & corpore, & egrediatur viuus ex vtero plenus humana substantia. Hierony. etiam anathematis vinculo illos condemnat, qui animas ex traduce dicunt: inducens authoritatem prophetæ, Qui finxit figillatim corda eorum. Hoc satis, inquit, innuit pro-

Aug. li. de Gen. ad lit. 10. c. 1. Aliorũ opinio qui putauerũt omnes animas simul ab initio creari. Aug. in ec clesiasticis dogmatibus.

4. 1 to 3. Psal. 32. in tom. 8. De hominis duratione & conseruatione quātū ad immortalitatem.

pheta, quòd non ipsam animam de anima facit deus, sed sigillatim animas de nihilo creat.

DE PRIMO HOMINIS STATV ANTE PECCATVM, SCILICET QVALIS FVERIT *secundum corpus & secundum animam.*

Distinct. XIX.

SOlent quæri plura de primo hominis statu ante peccatum, scilicet qualis fuerit homo priusquàm peccaret, & in corpore & in anima, mortalis an immortalis, passibilis an impassibilis. De termino inferioris vitæ, & transitu ad superiorem, de modo propagationis filiorum, & alia multa, quæ non inutiliter sciuntur, licet aliquando curiositate quærantur. At priusquàm ad animi qualitatem pertinentia prosequamur, de qualitate eius secundum corpus, & modo propagationis filiorū, & de aliis quibusdā inspiciamus. Primus ergo homo secūdum naturam corporis terreni, immortalis fuit quodam modo, secundum aliquid: quia potuit non mori: & mortalis quodam modo, quia potuit mori. In illo namque primo statu habuit posse mori, & posse nō mori. Et hæc fuit prima humani corporis immortalitas, scilicet posse non mori. In secundo verò statu post peccatum habuit posse mori, & non posse non mori: quia in hoc statu moriendi est necessitas. In tertio statu habebit posse non mori, & non posse mori: quia ad illum statum pertinet moriendi impossibilitas: quod ex gratia erit, non ex naturæ. In primo statu fuit corpus hominis animale, id est, egēs alimoniis ciborū. Vnde & homo factus dicitur in animam viuentem, non spirituale, id est in animā corpus sensificātem, quod adhuc erat animale, non spirituale, quod egebat cibis vt per animā viueret. Factus est ergo in animam viuentem, id est, vitam corpori dantem: tamen per sustentamenta ciborum, & tunc erat corpus mortale & immortale, quia poterat mori & poterat nō mori. Post peccatum verò factum est mortuum, sicut dicit Apostolus, Corpus propter peccatum mortuum est, id est, necessitatem moriendi in se habet. In resurrectione verò erit spirituale, scilicet agile & cibis non egens: & immortale, nō sicut in statu primo fuit, scilicet quòd posit non mori, sed erit quod non poterit mori. Vnde Aug. super Gen. Apostolus ait, Corpus quidem mortuū est propter peccatum, &c. Priùs de

A

Quòd homo in primo statu scilicet ante peccatū fuit secūdū corpus mortalis & immortalis.

In 2. verò statu fuit mortalis mortuꝰ s. post peccatum. In 3. statu erit omnino immortalis, i. non potēs mori.

Gen. 2. b

Quomodo dicetur homo factus in animā viuētem.

limo terræ formatum est corpus animale non spirituale, cū quali resurgemus. Renouabitur enim à vetustate, non in corpus animale quale fuit: sed in melius, id est, spirituale, cùm hoc mortale induet immortale: in quod mutandus erat Adā, nisi mortem corporis animalis peccando meruisset. Non ait Apostolus, corpus mortale est propter peccatum, sed mortuum. Illud enim ante peccatum mortale & immortale erat, quia poterat mori & non mori. Aliud autem est nō posse mori, aliud posse non mori. Ideo factum est per peccatum non mortale, quod erat: sed mortuum, quod non fieret nisi peccaret. Animale enim non est hoc corpus sicut primi hominis fuit, sed iam deterius est: habet enim necessitatem moriendi. Ecce hîc euidenter aperit Aug. quòd corpus hominis ante peccatum mortale & immortale fuit: sed non qualiter fiet in resurrectione. De hoc eodem Beda super Gen. ait, Nō est credēdum ante peccatum ita fuisse mortua corpora, sicut modo. Ait enim Apostolus, Corpus propter peccatum mortuum est: sed licet fuissent animalia nondum spiritualia, nō tamen mortua: quæ scilicet necesse esset mori.

Rom. 8. b

li. 5. c. 19.

Rom. 8. b

Lib. eodē cap. 24.

1. Co. 15. g

Ibidem. c. 25. Corpꝰ hominis ante peccatum mortale & immortale fuit.

Rom. 8. b

Resūptio, qua dicitur alterū fuisse de cōditione naturæ. i. posse mori, alterum ex gratiæ dono posse mori.

li. 6. c. 25. Aliqui dicūt quòd si nō vteretur.

Adā de ligno vitæ nō semper viueret quia peccaret.

Vtrum immortalitas quam habuit ante peccatum, esset de conditione naturæ, an gratiæ beneficio.

B

Solet hîc quæri, cùm homo primus mortale & immortale corpus habuerit, vtrum ex conditione naturæ ipsius corporis habuerit vtrunque: an alterum beneficium esset gratiæ, scilicet immortalitas, id est, posse non mori. Ad quod dici potest, quia alterum habebat in natura corporis, id est, posse mori. Alterum verò, scilicet posse non mori, erat ei ex ligno vitæ, scilicet ex dono gratiæ. Vnde August. super Gen. Quodā modo creatus est homo immortalis, quod erat ei de ligno vitæ, non de conditione naturæ. Mortalis erat de conditione corporis animalis, immortalis beneficio conditoris. Non enim immortale erat, quòd omnino mori non posset: quod non erit, nisi cùm fuerit spirituale. Apertè dicit quod non ex natura, sed ex ligno vitæ habebat posse non mori. Propter hoc aliqui dicunt, quòd nisi illo ligno vitæ vteretur non semper viueret, quia peccaret. Peccaret enim si illo ligno non vteretur: quia præceptum erat ei vt comederet de omni ligno paradisi, nisi de ligno scien-

tiæ boni & mali. Sicut ergo peccauit comedendo quod erat prohibitū:ita etiã peccaret,si nõ comederet quod erat iussũ.

Si non foret præceptum vt de illo ligno comederet & aliis, & non illo vteretur,an posset non mori. C

Sed adhuc quæritur,si nõ esset præceptum vt de ligno vitę ederet & aliis,& non illo vesceretur,nunquid posset non mori? Si semper viueret non vtẽs illo ligno,non erat ei ex illo ligno posse non mori. Si verò nõ posset semper viuere,id erat ei ex illo ligno . Aliqui dicunt,quòd si non fuisset ei præceptum vesci illo ligno & aliis, & non illo vesceretur, viueret semper:sic determinantes illud quod suprà dixit Aug. Erat ei de ligno vitæ,non de conditione naturæ tãtùm, scilicet quasi non ex conditione naturæ solùmmodo erat ei, sed etiam ex illo ligno . Aliis autem videtur, quòd ex ligno vitæ erat ei posse non mori, non ex natura . Ideo enim dicitur posse non mori,quia poterat vti illo ligno,de quo edens non moreretur.

Opinio quorũdã.

Aliorum opinio.

Li.3.c.2. De hoc vide in gloſſa ordinaria ad illud Geneſis 1. Faciam⁹ hominem, &c. Luc. 20 f Auli ẽſſ. rete. & no.legis cap 19. Attende quia ī præceptis à deo homini primo datis hoc continebatur, vt de omni ligno niſi de ligno ſcięti æ boni & mali comederet.

Quæstio Augustini quomodo immortalis factus sit homo. D

De hac verò hominis immortalitate,qualis fuerit, Aug.super Gene.quæstionem mouens sic ait , Quæritur quomodo immortalis factus sit homo præ aliis animantibus:& quomodo cum illis communem acceperit alimoniã. Sed alia est immortalitas carnis,quam in Adam accepimus: alia quam in resurrectione speramus per Christum . Ille factus est homo immortalis, vt non posset mori si non peccaret,moreretur autem si peccaret:Filij verò resurrectionis nõ poterunt vltrà peccare nec mori . Caro nostra non tunc egebit refectione ciborum: quia nulla poterit esse defectio. Caro Adæ ante peccatum ita immortalis creata est, vt per alimoniam adiuta esset mortis & doloris expers . Si ergo immortalis & incorruptibilis condita est caro hominis,vt suam immortalitatem & incorruptionem per obseruãtiam mandatorum dei custodiret:In quibus mandatis hoc continebatur , vt de illis lignis concesis manducaret , & ab interdicto abstineret Per horum edulium immortalitatis dona conseruaret , donec corporalibus incrementis perductus ad ætatem quæ conditori placeret , multiplicata progenie

ipso iubẽte sumeret de ligno vitæ,quo perfectè immortalis factus,cibi alimenta vlteriùs non requireret.

Summatim superiorum verborum sententiam perstringit. E

Ecce his verbis videtur Aug.tradere,quòd caro primi hominis immortalitatem in se habuerit: quæ per alimoniam ciborum conseruaretur vsque ad tempus suæ translationis in melius,quando de ligno vitæ comederet , & fieret omnino immortalis,ita vt non posset mori.

Quòd ex prædictis consequi videtur, hominem de naturæ suæ conditione quodam modo fuisse immortalem: sed non omnino fieret immortalis,nisi participato ligno vitæ. F

Ideo aliqui dicunt quod immortalitatem de natura habebat,qua poterat non mori:quæ aliorum lignorum esu poterat conseruari, sed nõ poterat cõsummari nisi per assumptionẽ ligni vitæ. Quod videtur Aug.sentire super Gen. dicens,Hoc quoq; addo,talem cibum illam arborẽ prẽstitisse,quo corpus hominis stabili sanitate firmaretur:nõ sicut ex alio cibo,sed inspiratione salubritatis occulta. Hic innuere videtur q̃ cùm aliis cibis posset corpus sustentari , hoc cibo indeficiente sanitate firmaretur.Ex quo consequi videtur,q̃ sicut in natura sua habuit mortalitatem quandam , scilicet aptitudinem moriendi:ita aliquam immortalitatem in natura sua habuit,id est,aptitudinem qua poterat non mori cibis adiutus:sed si perstitisset,immortalitatis perfectio esset ei de ligno vitæ. Sed qui hoc tradunt , quomodo superiora Augu.verba,quibus dicit quòd erat immortalis ex ligno vitæ, huic sententiæ non contradicant,diligenter inquirant.

batur, vt de omni ligno niſi de ligno ſcięti æ boni & mali comederet.

Li. 8.c.5.

Litera b.

DE MODO PROCREATIONIS FILIORVM, SI NON PECCASSENT PRIMI PARENTES,& quales nascerentur filij.

Distinct. XX. A

De hoĩs duratione & cõseruatione quãtũ ad filiorũ procreationẽ.

POST hæc videndum est qualiter primi parentes si non peccassent, filios procreassent, & quales ipsi filij nascerentur. Quidam putant ad gignendos filios primos homines in paradiso misceri non potuisse, nisi post peccatum:dicentes concubitum sine corruptione vel macula non

posse fieri. Sed ante peccatum nec corruptio, nec macula in homine esse poterat: quoniam ex peccato hęc cõsecuta sunt. Ad quod dicendum est, quòd si non peccassent primi homines, sine omni peccato & macula in paradiso carnali copula conuenissent, & esset ibi thorus immaculatus, & commixtio sine concupiscentia: atque genitalibus membris sicut cæteris imperarent, vt ibi nullum motum illicitum sentirẽt. & sicut alia membra corporis aliis admouemus, vt manum ori sine ardore libidinis: ita genitalibus vterentur membris sine aliquo pruritu carnis. Hæc enim lethalis ægritudo membris humanis ex peccato inhæsit. Genuissent itaque filios in paradiso per coitum immaculatum, & sine corruptione. Vnde Aug. Cur non credamus primos homines ante peccatum genitalibus membris ad procreationem imperare potuisse, sicut cæteris in quolibet opere sine voluptatis pruritu vtimur? Incredibile enim non est deum talia fecisse illa corpora, vt si non peccassent, illis membris, sicut pedibus imperarent, nec cum ardore seminarent, vel cum dolore parerent: sed post peccatum motum illum meruerunt: quem nuptiæ ordinant continentia cohibet. Infirmitas enim prona in ruinam turpitudinis excipitur honestate nuptiali: & quod sanis est officium, ægrotis est remedium. Emissi quidẽ de paradiso conuenerunt, & genuerunt: sed potuerunt in paradiso eis esse nuptiæ honorabiles & thorus immaculatus sine ardore libidinis, sine labore pariendi.

Opinio quorũdã falsa. Ratio opinionis. Responsio cõtra illorum opinionem.

Aug. super Gene. li. 9. Cap. 10.

Ca. 7. ibi.

Ibidẽ. c. 3.

Quare in paradiso non coierunt duobus modis soluit. B

Cur ergo non coierunt in paradiso? Quia creata muliere, mox transgressio facta est, & eiecti sunt de paradiso. Vel quia nondum deus iusserat vt coirent, & poterat diuina expectari authoritas, vbi concupiscentia non angebat. Deus verò nõ iusserat, quia casum eorum præsciebat, de quibus homo propagandus erat. Ecce expressè habes de modo propagationis filiorum.

Lib. eodẽ Capite 4.

De termino illius inferioris vitæ, vtrum natis filiis per successiones, an simul omnes transferendi essent. C

De termino verò temporis, quo transferrẽtur ad spiritualem cælestémque vitam, certum aliquid scriptura,

Lib. eodẽ Cap. 4.

non tradit. Et ideo ambiguum est, vtrum parentes genitis filiis perfectáque humani officij iustitia, ad meliorem statum transferrentur non per mortem, sed per aliquam mutationem: an patres in aliquo statu vitæ remanerent, ligno vitæ vtentes, donec filij ad eundem statum peruenirent: & sic impleto numero omnes simul ad meliora transferrentur, vt essent sicut sancti angeli in cælis. De quo Aug. ambiguè disserit, super Genes. ita inquiens, Potuerunt primi homines in paradiso filios gignere: non vt morientibus patribus succederent filij, sed in aliquo formæ statu manentibus, & de ligno vitæ vigorem sumentibus, & filij ad eundem perducerentur statum, donec impleto numero sine morte animalium corpora in aliam qualitatem transirent: in qua omnino regenti spiritui deseruirent, & solo spiritu viuificante sine corporeis alimentis viuerent. Vel potuerunt parẽtes filiis cedere, vt per successionem numerus impleretur: qui genitis filiis perfectáque humani officij iustitia, ad meliora transferrentur, nõ per mortem, sed per aliquam mutationẽ. Ecce hîc habemus de transitu hominis ad meliora, sed incertum nobis relinquitur, vtrum simul transferrentur, an per successiones.

Li. 8. c. 4.

Ibid. c. 6.

Quales procrearent filios, vtrum perfectionem staturæ & vsum membrorum habentes, qualis homo primus fuit conditus. D

Si verò quæritur, Quales si non peccasset homo, filios genuisset? vtrũ videlicet sicut ipse primus homo secundum naturam corporis & vsum mẽbrorum perfectus mox conditus extitit, ita etiam eius filij in ipso natiuitatis exordio perfecti existerent: quia ambulare, & loqui, & cuncta facere possent? Responderi potest, quòd filios paruulos nasci oportebat, propter materni vteri necessitatem: sed vtrum mox nati perfectionem staturæ & membrorum vsum haberent, an paruuli & in minore ætate constituti vti possent mẽbrorum officiis, an per interualla temporum eo modo quo nunc fit, perfectionem staturæ & vsum mẽbrorum receputi essent, authoritatibus definitum non habemus.

Responsio, vbi vno sine ambiguo posito tripartitã subiicit distinctionẽ.

Ambigua Augustin. verba ponit, vbi tamen videtur innuere, quòd filij & paruuli possent membrorum vti officiis. E

Li. de parvulorū baptismo primo qui aliàs dicitur de peccatorū meritis, et remissione c. 37. & tom. 7.

Et super hoc Augu. ambiguè loquitur, Mouet nos, inquit, si primi homines non peccassent, vtrum tales filios essent habituri, qui nec lingua, nec manibus, nec pedibus vterētur. Nam propter vteri necessitatem fortè necesse erat paruulos nasci: sed quanuis exigua pars corporis sit costa, non tamen propter hoc paruulam viro coniugem fecit, vnde & eius filios poterat omnipotentia creatoris mox natos grandes facere. Sed vt hoc omittam, poterat certè eis præstare, quod multis animalibus præstitit: quorum pulli, quanuis sint paruuli, tamen mox vt nascuntur currunt, & matrem sequuntur. Contrà, homini nato nec ad incessum pedes idonei sunt, nec manus saltem ad scalpendum habiles, & iuxta se māmis positis nascentes, magis possunt esurientes flere quā fugere: propriéque infirmitati mentis congruit hæc infirmitas carnis. His verbis videtur insinuari, quòd filij etiam paruuli officiis membrorum valerent vti.

Quibusdam non absurdè placuit quòd filij parui nascerentur, & per accessum temporis in statura & in aliis sicut nunc proficerent, quod non esset vitio imputandum. F

Sed cùm Aug. sub assertione de his nihil tradat, non irrationabiliter quibusdam placuit primorum parentū filios nascituros paruos, ac deinde per interualla temporum eadem lege, qua & nunc natiuitatem humanam ordinatam cernimus, staturæ incrementum & membrorum vsum recepturos, vt in illis expectaretur ætas ad ambulandum & loquendum sicut modo in nobis, quod vtique non esset vitio imputandum, sed conditioni naturæ: sicut à cibo abstinere penitus non valebant, nec tamen illud erat ex vitio, sed ex natura conditionis.

Oppositio quorundam volentium probare eos posse viuere sine alimonia. G

Distī. 19. litera b.

Ad hoc autem opponitur, Si non peccarent, nó morerentur: sed non peccarent, si non comederent: poterant igitur sine alimonia viuere. Cæterum, sicut suprà diximus, non solùm peccarent si de ligno vetito ederent, sed etiam, si cōcessis non vterentur: quia sicut erat eis præceptum non illo ligno vti, ita aliis vesci. Prætereà contra naturalem rationem facerent, qua intelligebant de illis esse edendū, quod & naturaliter appetebant. Item opponitur: Cùm fames sit pœna peccati, si non peccarent, famem non sentirent: sed sine fame superfluum videretur comedere. Vnde putant quidam eos cibis non indiguisse ante peccatum: quia non poterant esurire, si non peccassent. Ad quod dici potest, quòd fames verè defectus est & pœna peccati. Est enim immoderatus appetitus edendi: cui non subiacuisset homo, si non peccasset: sed proculdubio peccaret, nisi hūc defectum cibo prēueniret. Habebat enim naturalem appetitum & moderatū, cui ita satisfaciendum erat, ne defectum famis sentiret. Sicut ergo non ex vitio, sed ex naturæ conditione erat, quòd ante peccatum homo cibis indigebat: ita non ex vitio esset, sed de natura, si hominis conditio in principio suo, id est, in primo parente à perfecto inchoata, in subsequenti propagatione à modico ad maiora proficeret: vt scilicet per interualla temporis, staturæ corporeæ incrementa vsumque membrorum susciperet.

Alia oppositio eiusdem.

Vtrum sicut statura corporis, ita etiam sensu mentis paruuli nascerentur, & per accessum temporis proficerent in sensu & notitia veritatis, scilicet an mox nati in his essent perfecti. H

Et cùm de corpore humano nō sit absurdū vel incōueniens hoc existimare, quæri solet vtrum de sensu animæ & cognitione veritatis eodē modo sentiendum sit: vt scilicet hi qui sine peccato nascerentur, sensu & intelligentia mentis imperfecti existerēt, & per accessum temporis in his proficerent vsque ad perfectionem: an mox conditi perfectionem sensus & cognitionis perciperent. Illi qui sentiunt paruulos natos, in statura corporis & vsu mēbrorum per accessum tēporis profecturos, nō diffitentur eosdē in exordio natiuitatis sensu imperfectos existere, & per interuallum tēporis in sensu & cognitione proficere vsque ad perfectum.

Responsio.

Contra illorum sententiam opponunt quidam. I

Ad quod quidam opponunt dicētes, Si mox nati non haberent perfectionem sensus & intelligentiæ, ignorantia in eis esset. Ignorantia autem peccati est pœna. Sed

Responsio.

qui hoc dicunt, non satis diligenter considerant: quia non omnis qui aliquid nescit vel minùs perfectè aliquid scit, statim ignorantiam habere siue in ignorantia esse dicēdus est: quia ignorantia non dicitur, nisi cùm id quod sciri & non ignorari debet, nescitur. Talisque ignorantia pœna peccati est, cùm mens vitio obscuratur, ne cognoscere valeat ea quæ scire deberet.

Quō ignorātia dicitur esse in aliquo.

De hominis translatione in meliorem statum: & de duobus bonis, altero hic dato, altero promisso. K

Aug de sacra. li. 1. parte 2. cap. 6.

Talis erat hominis institutio ante peccatum secundum corporis conditionem. De hoc autem statu transferendus erat cum vniuersa posteritate sua ad meliorem digniorémque statum: vbi cælesti & æterno bono in cælis sibi parato frueretur. Sicut enim ex duplici natura compactus est homo, ita illi duo bona conditor à principio præparauit: vnum temporale, alterum æternum: vnum visibile, alterum inuisibile: vnum carni, alterum spiritui. Et quia primum est quod est animale, deinde quod est spirituale, temporale ac visibile bonum priùs dedit: Inuisibile autem & æternum promisit, & meritis quærendum proposuit. Ad illius autem custodiam quod dederat, & ad aliud promerendum quod promiserat, naturali ratione in creatione animæ hominis inditæ, qua poterat inter bonum & malum discernere, præceptum addidit obedientiæ: per cuius obseruantiam datum nō perderet, & promissum obtineret, vt per meritum veniret ad præmium.

1. Co. 15 f

Quòd rationē naturalē & ꝑceptū dedit dē homini ad seruādum bonū quod acceperat, & ꝑmerēdū quod ꝑmissum erat.

DE INVIDIA DIABOLI, QVA AD HOMINEM TENTANDUM accessit.

Distin. XXI. A

De hoīs lapsu seu peccato primoriū parētū, et eorum tentatione.

VIDENS igitur diabolus hominem per obediētiæ humilitatē posse ascendere, vnde ipse per superbiam corruerat, inuidit ei: & quia priùs per superbiam diabolus fuerat, id est, deorsum lapsus, & zelo inuidiæ factus est tan, id est, aduersarius. Vnde & mulierem tentauit, in qua minùs quàm in viro rationem vigere nouit. Eius enim malitia ad tentandum virtutem timida, humanam naturam in ea parte vbi debilior videbatur, aggressa est: vt si fortè illic aliquatenus prealeret, postmodùm fiducialiùs ad alterā, quæ robustior fuit, pulsandam vel potiùs subuertendam accederet. Primùm ergo solitariā fœminā exploravit, vt in ea primùm omnem suæ tentationis vim experiretur.

Ecclē. 4. c

Quare ad fœminam prō venit.

Quare in aliena forma venit. B

Sed quia illi per violentiam nocere non poterat, ad fraudem se conuertit, vt dolo hominem supplantaret, quē virtute superare nequiret. Ne autem fraus illius nimis manifestaretur, in sua specie nō venit, ne apertè cognosceretur, & ita repelleretur. iterum ne nimis occulta foret fraus eius quę caueri non posset, vt homo simul videretur iniuriam pati, si taliter circunueniri permitteret eum deus, vt prēcauere non posset: in aliena quidem forma venire permissus est diabolus: sed in tali, in qua eius malitia facilè posset deprehendi. Vt ergo in propria forma non veniret, volūtate sua propria factum est: vt autem in forma suæ malitiæ congruenti veniret, diuinitus factum est. Venit ergo ad hominem in serpente: qui fortè si permitteretur, in columbæ specie venire maluisset. Sed non erat dignum vt spiritus malignus illam formam homini odiosam faceret, in qua spiritus sanctus apparaturus erat. Non ergo nisi per serpentem tentare permissus fuit diabolus: vt per illud quod foris erat, astutiam tentantis animaduertere fœmina quiret. Diabolus enim per serpentem tentabat, in quo loquebatur. Ideóque serpens dictus est esse callidior cunctis animantibus terræ: quia vt ait Aug. Mali angeli licet superbia dejecti, natura tamen sunt excellentiores omnibus bestiis propter eminentiam rationis: quanuis serpens non rationali anima, sed spiritu diabolico possit sapientissimus dici. Non ergo mirum si diabolus spiritu suo implens serpentem sicut vates implebat, sapientissimum reddiderat omnium bestiarum: quem tamen ad tentandum non elegit diabolus, sed per quod animal permissus fuit, tentauit. Vnde Augustinus super Gene. Non est putādum quòd diabolus serpentem per quem tentaret elegerit, sed cum decipere cuperet, non potuit, nisi per quod animal posse permissus est. Nocendi enim voluntas ineſt cuique à se, sed potestas à deo. Sic autem loquebatur diabolus per serpentem ignorātem, sicut per energumenos vel phanaticos loquitur.

Quare nō nisi forma serpentis accessit. Gene. 3.

Aug. super Ge. li. 11 cap. 2.

Quare diabolus est serpens callidior cūctis aīantibꝰ. Li. 11. c. 3

Li. eodem. ca. 27. 28. & 29.

Nũe. 22.c

Quare mulier nõ horruit serpentem.

Serpente enim velut organo est vsus, mouens naturam eius ad exprimendum sonos verborum & signa, quibus suã mon straret voluntatem. Serpens ergo nec verba intelligebat, nec rationalis est factus: callidissimus tamen est dictus, propter astutiam diaboli. Locutus est autem sicut asina Balaam: sed hoc diabolicum, illud angelicum fuit. boni enim & mali angeli similiter operantur. Hîc quæri solet, quare mulier non horruit serpẽtem, Quia cùm nouerit creatum esse, ipsum etiam officium loquendi à deo accepisse putauit.

De modo tentationis. C

Quare ex interrogatione exorsus est.

Ecc. 13. b

Gene. 3. b

Verba serpentis.

Addit serpẽs, nactus fiduciã ex verbis mulieris, primi sionẽ falsã.

Gene. 3. b

Aug. li. 9. Gene. 1 c

Tentatio autem hoc modo facta est, Stans coram fœmina hostis superbus non audet in verba persuasionis exire metuens deprehendi: sed sub interrogatione eam aggreditur, vt ex responsione colligeret qualiter in malitia procedere posset. Cur inquit, præcepit vobis deus, vt non comederetis de omni ligno paradisi? Cui respõdit mulier, De fructu lignorum quæ sunt in paradiso vescimur: de fructu verò ligni quod est in medio paradisi, præcepit nobis deus ne comederemus, & ne tangeremus, ne fortè moriamur. In quo verbo dedit locum tentanti cùm dixit, ne fortè moriamur. vnde mox diabolus dixit ad mulierem, Nequaquam moriemini. scit enim deus quòd in quacunque die comederitis ex eo, aperientur oculi vestri, & eritis sicut dij, scientes bonum & malum. Attende ordinem ac progressum humanæ perditionis. Primò deus dixerat, Quacunque die comederitis ex eo, morte moriemini. Deinde mulier dixit, Ne fortè moriamur. Nouissimè serpens dixit, Nequaquam moriemini. Deus affirmauit, mulier quasi ambigendo illud dixit, diabolus negauit. quę ergo dubitauit, ab affirmante recessit, & neganti appropinquauit.

De versutia diaboli, qui ad faciliùs persuadendum malum remouit, & bonum in pollicito duplicauit. D

Qui ad suam persuasionem pleniter suffulciendam, id est, vt malum quod intendebat liberè persuaderet: & malum quod mulier timuit, negando remouit, & repromissionem addidit: & vt eius persuasio citiùs reciperetur, promissionem duplicauit. Vnam nempe comestionẽ suadens, duo in præmio proposuit, similitudinem dei, scientiámque

Quòd hõ tribus modis tẽtatus est, gula, vana gloria, auaritia. Greg. homil. 16. euang.

boni & mali spondens. Vbi tribus modis hominẽ tentauit, scilicet gula in persuasione cibi, cùm dixit, In quacunque die comederitis: Inani gloria in promissione deitatis, cùm dixit, Eritis sicut dij: Auaritia in promissione scientiæ, cùm dixit, Scientes bonum & malum. Gula est immoderata cibi auiditas: Vana gloria, amor propriæ excellentiæ: Auaritia, immoderata habendi cupiditas: quæ non est tantùm pecuniæ, sed etiam altitudinis & scientiæ, cùm supra modum sublimitas ambitur.

De duplici tentationis specie. E

Quæ sit exterior tẽtatio, & à quo fiat.

Quare hõ per alium surgere potuit & nõ diabolus, & hoïs peccatũ remediabile, diaboli verò non. Gre. li. 4. mor. c. 9. & Au. li. 1. de mirabilibus sacræ scrip. ca. 2.

Porrò sciendum est duas esse species tentationis, interiorem scilicet & exteriorem. Exterior tentatio est, quando nobis extrinsecus malum visibiliter suggeritur verbo vel signo aliquo, vt ille cui fit, ad consensum peccati declinet: & talis tentatio tantùm fit ab aduersario. Interior verò tẽtatio est, quando inuisibiliter malũ nobis intrinsecus suggeritur: & hæc tentatio aliquando fit ab hoste, aliquando à carne. Nã & diabolus inuisibiliter mala suggerit, & ex carnis corruptione suboritur motus illicitus & titillatio praua. Ideoque tentatio quæ ex carne est, non fit sine peccato: quę autem est ab hoste, nisi ei consentiatur, non habet peccatũ, sed est materia exercendæ virtutis. Tentatio autem carnis interior difficiliùs vincitur: quia interiùs oppugnans de nostro contra nos roboratur. Homo ergo qui sola exteriore tẽtatione pulsatus cecidit, tantò grauiùs plectendus erat, quantò leuiori impulsu fuerat prostratus. Et tamen quia aliquam, licet modicam, cadendi occasionem habuit, idcirco per gratiam iuuari potuit ad veniam: vt qui per alium ceciderat, per alium eligeretur. Qui ergo incitatorem habuit ad malum, non iniustè reparatorem habuit ad bonum. Diabolus verò quia sine alicuius tentatione peccauit, per alium vt surgeret iuuari nõ debuit, nec per se potuit: & ideo irremediabile peccatum eius extitit. Peccatum verò hominis sicut per alium habuit initium, ita per alium non incongruè habuit remedium.

Quare homo non angelus, sit redemptus. F

Præterea angelica natura quoniã non tota perierat, sed ex parte perstiterat, non est redempta: humana verò tota perierat: & ideo ne penitus perderetur, ex parte est re-

dempta,vt inde ruina suppleretur angelica. vnde Augusti.in Ench.Placuit vniuersitatis creatori & moderatori,vt quoniam non tota multitudo angelorum deum deserendo perierat, ea quæ perierat in perpetua perditione remaneret: quæ autem cum deo illa deserente perstiterat, de sua certissimè cognita semper fœlicitate gauderet: At verò creatura rationalis,quæ in hominibus erat,quoniam peccatis atque suppliciis tota perierat,ex parte poterat reparari,vnde angelicę societati suppleretur quod ruina illa minuerat: hoc enim promissum est sanctis,quòd erũt æquales angelis dei.

Cap.19.

Quòd non soli viro præceptum fuit datum. G

Illud etiam notandũ est,quòd non soli viro præceptum videtur esse datum, cum ipsa mulier testatur sibi etiam esse mandatum,dicens,Præcepit nobis deus,&c. Suprà tamen legitur,ante factam mulierem deum dixisse viro,De ligno scientiæ boni & mali ne comedas:Non dixit,ne comedatis.Fortè quia facturus erat mulierem de viro,sic præcepit vt per virum ad mulierem perueniret mandatum:quia mulier quæ subiecta viro fuit,non nisi mediante viro diuinum debuit accipere præceptum.vnde Apostolus, Si quid discere mulieres voluerint,domi viros suos interrogent.Si quæritur quomodo loqui potuerunt vel loquentem intelligere, qui non didicerant inter loquentes crescendo vel magisterio?Dicimus,quia deus eos tales fecerat qui possent loqui,& discere ab aliis si essent.

Aug.super Ge.8. li.capi.17. Gene.3. a Gene.2.d

DE ORIGINE ILLIVS PECCATI.

Distinct. XXII. A

De hominis transgressione.

HIc videtur diligenter inuestigandum esse quæ fuerit origo & radix illius peccati. Quidam putant quãdam elationem in animo hominis præcessisse, ex qua diaboli suggestioni consensit. Quod videtur Augusti. innuere super Genes. ita inquiens, Non est putandum quòd homo deiiceretur, nisi præcessisset in eo quædam elatio comprimenda : vt per humiliationem peccati sciret quàm falsò de se præsumpserit,& quòd non bene se habet natura si à sapiente recesserit. Item in eodem, Quomodo verba tentatoris crederet mulier, dum se à re bona & vtili prohibuisset,nisi inesset eius menti amor ille propriæ potestatis, & de se superba præsumptio:quæ per tentationem fuerat conuincenda,aut perimenda. Denique non contenta suasione serpentis,aspexit lignum bonum esu,decorum aspectu:nec credens se inde posse mori, fortè putauit deum alicuius causa significationis illa dixisse:ideo mãducauit, & dedit viro suo fortasis cum aliqua suasione, quã scriptura intelligendam reliquit. Vel fortè non fuit suaderi necesse,cùm eam mortuam esse illo cibo non videret vir.Sicut ergo non est permissus diabolus tentare fœminam,nisi per serpentem:ita nec virum,nisi per fœminam:vt sicut præceptum dei per virum venit ad mulierem,ita diaboli tentatio per mulierem transiret ad virum. In muliere verò quæ rationalis erat, non est ipse locutus vt in serpente,sed persuasione eius,quanuis instinctu adiuuaret interiùs,quod per serpentem gerebat exteriùs.Ex prædictis tentationis modus atq; progressus insinuatur:nec non etiam quod prædiximus,innui videtur,scilicet quòd tentationem præcesserat aliqua elatio, & præsumptio in mente hominis.

Li. 11.c.5

Au.li.de Ge.ad li. 1.ca.30.

Au.li.1. dict.c.27. Ibidem.

Quòd aliter locutꝰ est diabolꝰ in muliere quàm in serpente.

Obiectio contrà illos qui dicunt elationem præcessisse in mente. B

Quod si ita fuit, non ergo alterius suggestione priùs peccauit,cùm authoritas tradat ideo peccatum diaboli incurabile esse, quia non suggestione sed propria superbia cecidit:hominis verò curabile: quia non per se, sed per alium cecidit,& ideo per aliũ resurgere potuit. Quocirca prædicta verba Augusti.pium ac diligentem lectorẽ efflagitant: quæ sic intelligere sanè quimus, Non deiiceretur homo in actum illius peccati,vt scilicet lignum vetitum ederet, & in has miserias per tentationem diaboli,nisi elatio comprimenda præcessisset,non vtique tentationem,sed opus peccati.Talis enim fuit ordinis processus: Diabolus tentando dixit, Si comederitis,eritis sicut dij,scientes bonum & malum : quo audito statim menti mulieris surrepsit elatio quædam & amor propriæ potestatis:ex quo placuit ei facere quod diabolus suadebat,& vtiq; fecit.Suggestione igitur peccauit, quia tentatio præcesserit:ex qua in mente eius orta est elatio,quam peccatum operis secutum est:& pœna peccati.

Aug.& Gre.locis superiùs citatis.

Quũ intelligẽda sint illa verba hicdefinit.

Vide tentationis ordinem.

Quæ fuit elatio mulieris. C

Et talis quidem elatio in mente mulieris fuit pro certo, qua credidit & voluit habere similitudinem dei cum æqualitate quadam, putans esse verum quod diabolus dicebat. Et ideo specialiter mulierem commemorat Aug. inquiens, Quomodo crederet mulier diabolo, nisi esset in mente eius de se superba præsumptio? Et quod ibi sequitur, scilicet, Quæ per tentationem fuerat conuincenda vel perimēda: ad mulierem referendum est, vt intelligatur, quæ mulier, non quæ elatio fuerat per tentationem, &c.

In principio huius distinct.

Quæ fuit elatio viri, an crediderit, & voluerit quod mulier. D

Solet quæri, Vtrum illa talis elatio & amor propriæ potestatis in viro fuerit, sicut in muliere. Ad quod dicimus, quia Adam non fuit seductus eo modo quo mulier. Nō enim putauit esse verum quod diabolus suggerebat. In eo tamen fuisse seductū credi potest, quòd commissum veniale putauerit, quod peremptorium erat. Sed nec prior seductus fuit: nec in eo in quo mulier, vt crederet deum illud lignum ideo tangere prohibuisse, quoniam si tangerent, fierent sicut dij. Verumtamen præuaricator fuit Adam, vt testatur Apostolus. Poterat enim aliqua elatio mēti eius inesse illico post tentationem, ex qua voluit lignum vetitū experiri, cùm mulierem non videret mortuam esca illa percepta. Vnde Aug. super Gene. Cùm Apostolus Adam præuaricatorē fuisse ostendat dicens, In similitudinem præuaricationis Adæ: seductum tamen negat vbi ait, Adam non est seductus, sed mulier. Vnde & interrogatus non ait, Mulier seduxit me: sed, Dedit mihi, & comedi. Mulier verò dixit, Serpens seduxit me. Hanc autem seductionem propriè vocauit Apostolus, per quàm id quod suadebatur, cùm falsum esset, verum putatū est, scilicet quòd deus lignum illud ideo tangere prohibuerit, quia sciebat eos, si tetigissent, sicut deos futuros: tāquam eis diuinitatem inuideret, qui eos homines fecerat. Sed etsi virum propter aliquam mentis elationem, quæ deum latere non poterat, solicitauit aliqua experiendi cupiditas, cùm mulierem videret accepta illa esca non esse mortuam: nec tamen eum arbitror, si iam spirituali mente prædituſ erat, vllo modo credidisse quod diabolus suggerebat. E

Quō Adā nō fuit seductꝰ sicut mulier scilicet vt crederet verū q diabolus suadebat: & tamē in aliquo fuit seductus. s. vt veniale putaret peccatum. Rom. 5. c Li. 11. c. 42. Roma. 5. c 1. Tim. 2. d Gene. 3. c Li. & ca. eisdē post pauca. Hieb. 4. d

Quis plus peccauit, Adam vel Eua.

Ex quo manifestè animaduerti potest, quis eorū plus peccauerit, Adā scilicet, vel Eua. Plus enim videtur peccasse mulier, quæ voluit vsurpare diuinitatis æqualitatem, & nimia præsumptione elata credidit ita esse futurum. Adam verò nec illud credidit, & de pœnitentia & dei misericordia cogitauit, dum vxori morem gerens, eius persuasioni consentit: nolens eam contristare, & à se alienatam relinquere ne periret: arbitrans illud esse veniale non mortale delictum. Vnde Aug. Apostolus ait, Adam non est seductus. Quod vtique ita accipi potest, vt intelligatur non esse seductus prior, scilicet, vel in eo in quo mulier: vt scilicet, crederet illud esse verū, Eritis sicut dij: sed putauit vtrūque posse fieri, vt & vxori morem gereret, & per pœnitentiam veniam haberet. Minùs ergo peccauit, qui de pœnitentia & dei misericordia cogitauit. Postquàm enim mulier seducta manducauit, eiq; dedit vt simul ederent, noluit eam contristare, quam credebat sine suo solatio contabescere, & à se alienatam omnino interire: non quidem carnali victus concupiscentia, quam nondum senserat, sed amicabili quadam beneuolentia, qua plerunque fit vt offendatur deus, ne offendatur amicus, quod eum facere nō debuisse diuinæ sententiæ iustus exitus indicauit. Ergo alio quodam modo ipso etiam deceptus est. Inexpertus enim diuinæ seueritatis, in eo falli potuit, vt veniale crederet esse cōmissum: sed dolo illo serpentino quo mulier seducta est nullo modo arbitror illum potuisse seduci. Ex his datur intelligi, quòd mulier plus peccauerit, in qua maioris tumoris præsumptio fuit: quæ etiam in se, & in proximum, & in deum peccauit: vir autem tantùm in se, & in deum. Inde etiam colligitur quòd mulier plus peccauerit, quia grauius punita est: cui dictum fuit, In dolore paries filios, &c.

Lib. & c. eisdem. 1. Tim. 2. d Gen. 3. b

Li. 14. de ciuitate. Ca. 11. In quo adam deceptꝰ est. Lib. 11. de Gen. c. 42. Ex pœna etiam plꝰ peccasse probatur mulier. Gen. 3. c Lib. 11 de Gen. c. 35.

Quid prædictæ sententiæ aduersari videatur. F

Sed huic videtur cōtrariū quod Aug. super Gene. de viro & muliere peccatum suum excusantibus ait: Dixit Adam, Mulier quam dedisti mihi, dedit mihi de ligno, & comedi: non dicit, peccaui. Superbia enim habet confusionis deformitatem, non cōfessionis humilitatem. Nec etiā mulier confitetur peccatum, sed refert in alterum dicens, Serpens decepit me, & comedi: in impari sexu, sed pari fa-

Determinatio præ dictæ authoritatis.

stu. Ecce hîc dicit Aug. quia parem fastum habuit mulier cũ viro. Pariter ergo superbierunt, & pariter peccauerunt. Sed hoc ita determinari potest, vt dicamus parem vtriusque fuisse fastum in excusatione peccati, & etiam in esu ligni vetiti: sed disparem, & in muliere multo maiorem, in eo quod credidit & voluit esse sicut deus, quod non vir. Verumtamen & de viro legitur, quòd voluit esse sicut deus. Dicit enim Aug. super illum locum psal. Quæ nõ rapui, tunc exoluebam. Rapuit Adam & Eua præsumẽtes vt diabolus de diuinitate, rapere voluerunt diuinitatem & perdiderunt fœlicitatem. Itẽ super illum locum, Deus quis similis tibi? Qui per se vult esse vt deus, peruersè vult esse similis deo: vt diabolus qui noluit sub eo esse: & homo, qui vt seruus noluit teneri præcepto, sed voluit vt nullo sibi dominante esset quasi Deus. Itẽ super illum epistolæ locum, Non rapinam arbitratus est se esse æqualem deo: quia non vsurpauit quod suum non esset, vt diabolus, & primus homo.

De viro etiã legitur, quod voluit esse sicut deus. Psal. 68. in tom. 8. Phili. 2. a Tract. 17. super 1oã. circa illud 1oã. 5. sed & patrẽ suum dicebat deum.

Quorundam sententia, quòd Adam ambierit esse vt deus, sed non crediderit possibile. G

Ideo quibusdam videtur, quod etiam Adam ambierit esse sicut deus, non tamen crediderit id fieri posse, & ideo falsum esse quod diabolus promittebat cognouit. Et licet diuinitatis æqualitatem concupierit, non tamen adeò exarsit, nec tanta est affectus ambitione sicut mulier: quæ illud fieri posse putauit, & ideo magis illud ambiendo superbiuit. Virum autem aliqua fortè ambitionis surreptio mouit: sed non ita, vt illud verum vel possibile fore putaret. Aliis autem videtur ideo dictum esse, quòd Adam illud voluerit, quia mulier de eo sumpta, illud voluit: sicut si, inquiũt, peccatum dicitur per vnum hominem intrasse in mundum, id est, in humanam naturam: cum tamẽ mulier ante virum peccauerit, quia per mulierem intrauerit de viro factam. Vel potiùs ideo per hominem dicitur intrasse, quia etiam peccante muliere si vir non peccasset, humanum genus minimè peccatis corruptum periret. Minùs ergo peccauit vir quàm mulier.

Aliorũsentẽtia quod propter Euam de viro sumptã id dictũ putãt. Rom. 5. b Per similitudinem ostendit.

Obiectio contra id quod dictum est, virum minùs peccasse. H

His autem opponi solet hoc modo: Tribus modis (vt Isidorus ait) peccatum geritur, scilicet ignorantia, infirmitate, industria. Et grauius est infirmitate peccare, quàm ignorantia: grauiúsque industria, quàm infirmitate. Eua autẽ videtur ex ignorantia peccasse, quia seducta fuit. Adam verò ex industria, quia nõ fuit seductus, vt Apostolus ait. Ad quod dicimus, quia licet Eua in hoc per ignorantiam deliquerit, & putauit verũ esse quod diabolus suadebat: non tamen in hoc quin nouerit illud dei esse mandatũ, & peccatum esse cõtrà agere. Et ideo excusari à peccato per ignorantiã non potuit.

Lib. 2. de summo bono. c. 17.

1. Tim. 2. d Responsio qua diffinguitur ignorantia Euæ in quo. s. aguo vãter peccauerit, & in quo non.

Quòd ignorantia alia excusat, alia non. I

Est enim ignorantia quæ excusat peccantem, & est ignorantia talis quæ non excusat. Est autem ignorantia vincibilis, & ignorantia inuincibilis. Excusatio omnis tollitur, vbi mandatum non ignoratur.

De triplici ignorantia, quæ excusat, & quæ non. K

Est autem ignorantia triplex: eorum scilicet qui scire nolunt cùm possint, quæ non excusat, quia & ipsa peccatum est: Et eorum qui volunt sed non possunt, quæ excusat, & est pœna peccati non peccatum: Et eorum qui quasi simpliciter nescíunt nõ renuentes vel proponentes scire, quæ neminem plenè excusat, sed fortasse vt minùs puniatur. Vnde Aug. ad Valentinum. Eis aufertur excusatio, qui mandata dei nouerunt: quam solent habere homines de ignorantia. Et licet grauius sit peccare scienter quàm nescienter, non ideo tamen confugiendum est ad ignorantiæ tenebras, vt in eis quisquam excusationẽ requirat. Aliud est enim nescisse, aliud scire noluisse: quia in eis qui intelligere noluerunt, ipsa ignorantia peccatum est: in eis verò qui non potuerunt, pœna peccati. Ignorantia verò quæ non est eorum qui scire nolunt, sed qui tanquam simpliciter nesciunt, nullum sic excusat vt æterno igne non ardeat, sed fortasse vt minùs ardeat. Non igitur mulier excusationem habuit de ignorantia, cùm & mandatum nouerit, & peccatum esse secus agere nõ ignorauerit.

Ibi. & Greli. 25. mor. c. 16. Aut idẽ sentit tomo 7. li. de natura & gratia cõtra Pelagianos c. 17. de gratia & libero arbitrio ca. 2. & 3. Tomo 7. Vbi nõ sit excusatio.

Vnde processerit consensus illius peccati, cùm natura hominis esset incorrupta. L

Solet etiam quæri, cùm sine vitio esset natura

hominis,vnde consensus mali processerit. Ad quod responderi potest,quia ex libero arbitrio proprię volũtatis fuit. In ipso enim & in alio causa extitit vt fieret deterior. In alio, quia in diabolo qui suasit:In ipso,quia voluntate liberi arbitrij consensit.& cùm liberum arbitrium sit bonum, ex re vtique bona malus ille consensus prouenit: & ita ex bono malum manauit.De hoc autẽ in sequenti pleniùs tractabimus, cùm origo mali,& in qua re coalescat,inuestigabitur. *Dist.34.*

An voluntas præcesserit illud peccatum. M

Si verò quæritur, Vtrum voluntas illud peccatũ præcesserit: Dicimus quia peccatum illud & in voluntate & in actu consistit: & voluntas actum præcesit, sed ipsam voluntatem alia hominis voluntas mala non præcesit: atq; ex diaboli persuasione, & hominis arbitrio illa voluntas mala prodiit:qua iustitiam deseruit,& antiquitatem inchoauit: & ipsa voluntas iniquitas fuit.

QVARE DEVS PERMISERIT HOMINEM TENTARI, SCIENS cum esse casurum.

Distinct. XXIII. A

De deiper missione in actu tẽtandi. Aug.super Gen. li.11.ca.4 & 6.Secũda quæstio.li eo. c.9. ibi.d. ca.6

PRAETEREA quæri solet,cur deus hominem tentari permiserit,quem decipiendum fore præsciebat.Sed non esset laudabile homini, si ideo bene viuere posset, quia nemo malè viuere suaderet: cùm in natura posse,& in potestate haberet velle non consentire suadenti, Deo iuuante: & est glorioſius non consentire, quàm tentari non posse. Mouentur etiam quidam dicentes, Cur creauit deus quos futuros malos præsciebat? Quia præuidit quid boni de malis eorum esset facturus. Sic enim eos fecit, vt relinqueret eis vnde aliquid facerent: & si culpabiliter aliquid facerent, illum de se laudabiliter operantem inuenirent. A se habent voluntatem malam, ab illo naturam bonam, & iustam pœnam. Fruſtra ergo dicitur,non deberet deus creare quos præsciebat malos futuros: sciebat enim bonis pro futuros & iustè pro mala voluntate puniendos. Addunt etiam,talem hominem debere facere,qui nollet omnino peccare.Concedimus quidem meliorem naturam esse,quę omnino peccare nolet. Concedant &ipsi non esse malam, quæ

Tertia quæstio. Li.co.c.7

aliis facta est, vt posset non peccare si vellet:& iuste punitã, quæ voluntate non necessitate peccauit. Cùm ergo hæc bona sit,illa melior:cur non vtranque faceret,vt vberiùs laudaretur de vtraque? Illa enim de sanctis angelis,hæc de hominibus est.Item inquiunt,Si deus vellet,& illi boni essent. Et hoc quidem concedimus:sed melius voluit,vt quod vellent, essent.Et boni quidem non infructuosè, mali verò non impunè essent.Item inquiunt, Posset deus voluntatem eorum vertere in bonum,quia omnipotens est: Posset reuera. Cur non fecit? Quia noluit.Cur noluit?Ipse nouit. Nõ debemus plus sapere quàm oportet. *Quarta quæstio. Li.eo.c.9. Quinta quæstio. Li.e.c.10. Rom.12.a*

Hic qualis secundum animam: & agit de scientia hominis ante peccatum. B

Et quidem secundum animam rationalis fuit homo, habens discretionem boni & mali. Scientiam quoque rerum creaturarum,& cognitionẽ veritatis, quæ primæ perfectioni congruebat, mox conditus non incongruè accepisse putatur,& ad illam non studio vel disciplina aliqua per interualla temporis profecisse,sed ab exordio suæ conditionis diuinitus illam percepisse. *Hu. li.1. de sacramẽtis par. 6.cap.12.*

Quòd triplicem habuit homo ante lapsum cognitionem,scilicet rerum propter se factarum,& creatoris,& sui. C

Fuit homo primus ante lapsum triplici cognitione prædituſ,rerum scilicet propter se factarum, & creatoris, & sui.Rerum quippe cognitionem hominem accepisse perspicuum est, cum non ipse creator vel angelus aliquis, sed homo omnibus animantibus nomina imposuerit: vt ostenderetur, quòd singulorum notitiam homo ipse habuerit. Quæ enim propter illum creata erant,& ab illo regenda, & disponenda erant,horum omnium deus illi & scientiam tribuit,& prouidentiam atq; curã reliquit: quia vt ait Apostolus,Nõ est cura deo de bobus. Quorum aliorúmque animalium deus homini curam reliquit & prouidentiã,vt domina tioni eius subiicerentur, & ratione illius gubernarentur: vt sciret illis necessaria prouidere,à quibus emolumentum debebat recipere.Hanc autẽ sciẽtiam homo peccando nõ perdidit, sicut nec illam qua carnis necessaria prouiderentur. *De cognitione rerũ creatarũ. Idẽ Hu. Ibid.c.13. 1.Cor.9.b*

Et idcirco in scriptura homo de huiusmodi nõ eruditur, sed de scientia animæ quam peccando amisit.

De cognitione creatoris. D

Hug. ibi. Cap 14. Rom. 10. 1. Cor. 13. d

Cognitionem quoq; creatoris primus homo habuisse creditur. Cognouit enim à quo creatus fuerat non eo modo cognoscendi, quo ex auditu solo percipitur, quo modo à credentibus absens quæritur: sed quadam interiori aspiratione, qua dei præsentiam contemplabatur: non tamen ita excellenter, sicut post hanc vitam sancti visuri sunt: neque ita in ægnigmate, qualiter in hac vita videmus.

De cognitione sui. E

Idẽ. ca. 15. Ibidem.

Porrò sui cognitionem idem homo talem accepisse videtur, vt & quid deberet superiori, & quid æquali, & inferiori nõ ignoraret. Conditionẽ quoque suam & ordinẽ, scilicet qualis factus esset, & qualiter incedere deberet, quid agere, quid cauere, intellexit. Si horũ notitiã non habuisset, non esset reus præuaricationis, neque seipsum cognouisset.

Vtrum homo præscius fuerit eorum quæ sibi futura erant. F

Resp̃ōsio. Quære dicitur non habere futurorum præsciẽtiã Dist. 4. li. a. Li. 11. c. 17 & li de correc. et gratia ca. 10. De adiutorio per quod homo ante lapsum stare potuit, scilicet de libero arbitrio inquãtũ ad alias potentias cõparatur. Dis. 3. li. f Cap. 107. Idẽ habetur ẽ to. 7. li. de correctione & gratia cap. 10. Cap. 105. Cap. 11. in fin. ẽ to. 7. Li. & ca. eisdem.

Si autem quęritur, Vtrũ homo scientiam habuerit eorum quæ circa eum futura erant, id est, si ruinam suam præsciuerit: & similiter præscierit bona quæ habiturus fuisset, si in obedientia perstitisset. Respõderi potest, quod ei magis faciẽda indicta sunt, quàm futura reuelata. Accepit enim scientiam & præceptum eorum quæ facienda fuerant, sed nõ habuit præscientiam eorum quæ futura erant. Non fuit ergo homo præscius sui casus, sicut & de angelo diximus. Quod Aug. super Gen. asserit, ratione vtens quam suprà posuimus. Hæc de scientia hominis quantum ad primum statum pertinet, dixisse sufficiat.

DE GRATIA HOMINIS, ET DE POTENTIA ANTE CASVM.

Distinct. XXIIII. A

NVnc diligenter inuestigari oportet, quam gratiam vel potentiam habuerit homo ante casum: & vtrum per eam potuerit stare vel non. Sciendũ est ergo, ꝙ homini in creatione (sicut de angelis diximus) datum est per gratiam auxilium, & collata est potẽtia per quam poterat stare,

id est, nõn declinare ab eo quod acceperat: sed non poterat proficere, intantùm vt per gratiam creationis sine alia mereri salutem valeret. Poterat quidem per illud auxilium gratiæ creationis resistere malo, sed non perficere bonum. Poterat, tamen per illud bene viuere quodammodo, quia poterat viuere sine peccato: sed non poterat sine alio gratiæ adiutorio spiritualiter viuere, quo vitam mereretur ęternam. vnde Augu. in enchi. Si factus est homo rectus, vt & manere in ea rectitudine posset, non sine diuino adiutorio, & suo fieri peruersus arbitrio: vtrũlibet horum elegisset, dei voluntas fieret vel ab illo, vel de illo. Et quia suam maluit facere volũtatem quàm dei, de illo facta est voluntas dei. Item in eodẽ, Sic hominem priùs oportebat fieri, vt & bene posset velle, & malé. Nec frustra, si bene: nec impunè, si malé. Idem quoque in libr. de correctione & gratia ait, Si hoc adiutorium vel angelo vel homini cùm primũ facti sunt defuisset, quoniam non talis natura facta erat, vt sine diuino auxilio posset manere si vellet: non vtique sua culpa cecidisset, defuisset quippe adiutorium, sine quo manere non posset. Idem, Dederat deus homini bonam voluntatem, in illa quippe eum fecerat rectum: dederat adiutorium, sine quo non posset in ea manere si vellet, & per quod posset. Vt autem hoc vellet, in eius dimisit arbitrio. In eodem, Acceperat posse si vellet, sed non habuit velle quo posset: nam si habuisset, perseuerasset. His testimoniis euidenter monstratur, quòd homo rectitudinem & bonam voluntatem in creatione accepit, atque auxilium quo stare poterat: alioquin non sua culpa videretur cecidisse.

Qualis fuerit illa rectitudo & bonitas voluntatis in qua creatus est. B

Sed quomodo rectam & bonam volũtatem habuit homo, si per eam nec mereri vitam valuit, nec in ea stare voluit: quia nec aliquid mali ea tunc volebat, & ad tẽpus stare voluit, sed non perseueranter: & ideo recta & bona fuit tunc voluntas hominis.

Oppositio contra illud quod dictum est, hominem non potuisse proficere. C

Ad hoc autem quod diximus hominem nó po-

tuisse proficere vel mereri per gratiam creationis solet opponi sic. Per illud auxilium gratiæ creationis potuit stare in bono quod acceperat. Potuit ergo resistere tentationi. Sed resistere tentationibus atque suggestionibus malis, meritū est ac bonum remunerabile: Omne autem bonum meritū profectus est: Per gratiam ergo creationis proficere potuit sine adiectione alterius gratiæ. Ad quod dicimus, quia resistere malo, & non consentire tentationi, non feciſſet illi meritum, etsi non consensisset: quia nihil in eo erat quod ad malum impelleret, sicut angelis qui non ceciderunt, nō fuerit meritum quòd steterunt, id est, quòd non corruerunt. Nobis autem meritum est aliquando si malum non facimus, sed resistimus: ibi duntaxat, vbi causa subest quæ nos id facere mouet: quia ex peccati corruptela proni sunt ad lapsum gressus nostri. Vbi autem non interuenit causa nos ad malum impellens, non meremur si ab eo declinamus. Declinare enim à malo semper vitat pœnam, sed non semper meretur palmam.

Respōso. Quōd resistere malo aliquādo meritum est, aliquā do non.

Gene. 8. d

De adiutorio homini in creatione dato, quo stare poterat. D

Hic considerandum est, quod fuerit illud adiutorium homini datum in creatione, quo poterat manere si vellet. Illud vtique fuit libertas arbitrij ab omni labe & corruptela immunis, atque voluntatis rectitudo, & omnium naturalium potentiarum animæ synceritas atque viuacitas.

De libero arbitrio. E

Liberum verò arbitrium est facultas rationis, & voluntatis, qua bonum eligitur gratia asistente, vel malum eadem desistente. Et dicitur liberum, quantùm ad voluntatem, quæ ad vtrunlibet flecti potest. Arbitrium verò quantùm ad rationem, cuius est facultas vel potentia illa, cuius etiam est discernere inter bonum & malum: & aliquando quidem discretionem habens boni & mali, quod malum est eligit, aliquādo verò quod bonum est. Sed quod bonum est nisi gratia adiuta non eligit, malum verò per se eligit. Est enim in anima rationali voluntas naturalis, qua naturaliter vult bonum, licet tenuiter & exiliter, nisi gratia iuuet: quæ aduenies iuuat eam, & erigit vt efficaciter velit bonum. Per

Ozē. 13. c Quòd bruta aīalia

se autem potest velle malum efficaciter. Illa ergo rationalis animæ potentia, qua bonum vel malum potest velle, vtrunque discernens, liberum arbitrium nuncupatur: quod bruta animalia non habent, quia ratione carent: habent tamen sensum & appetitum sensualitatis.

nō habent liberū arbitriū sensualitatis. Hug. lib. 1. de sacra. part. 8. ca. vltimo.

De sensualitate. F

Est enim sensualitas quædā vis animæ inferior, ex qua est motus qui intenditur in corporis sensus, atque appetitus rerum ad corpus pertinentium. Ratio verò vis animæ est superior, quæ (vt ita dicamus) duas habet partes vel differentias, superiorem & inferiorem. Secundum superiorem supernis conspiciendis vel consulendis intendit: secundum inferiorem, ad temporalium dispositionem conspicit. Quicquid ergo in anima nostrā nobis considerantibus occurrit quod non sit commune cum bestiis, ad rationem pertinet. Quod autem in ea reperis commune cum belluis, ad sensualitatem pertinet. Et vbi nobis gradatim in consideratione partium animæ progredientibus primum aliquid occurrit quod non est commune cum bestiis, ibi incipit ratio. Hoc autem Augu. docet. in 12. lib. de Trin. ita dicens, Videamus vbi sit quasi quoddam hominis exterioris interiorisq; confinium. Quicquid enim habemus in animo commune cum pecore, rectè dicitur ad exteriorem hominem pertinere. Non enim solum corpus homo exterior deputabitur: sed adiuncta quadam vita sua, qua compages corporis & omnes sensus vigent, quibus instructus est ad exteriora sentienda. Ascendentibus ergo introrsum quibusdam gradibus considerationis per animæ partes, vbi incipit aliquid occurrere quod non sit nobis commune cum bestiis, ibi incipit ratio, vbi homo interior iam possit agnosci. Rationis autem pars superior æternis rationibus conspiciendis vel consulendis adhæresci, portio inferior ad temporalia gubernanda deflectitur. Et illa rationis intentio qua contemplamur æterna, sapientiæ deputatur: illa verò qua bene vtimur rebus temporalibus, scientiæ deputatur. Cùm verò differimus de natura mentis humanæ, de vna quadam re differimus, nec eam in hæc duo quę commemorauimus, nisi per officia geminamus. Carnalis autem vel sensualis animæ motus, qui in corporis sensus intenditur, nobis pecoribúsque communis est:

De ratione quæ habet duas partes, quātū ad officia. Quid ad rationem pertinet. Vbi incipit ratio. Capite 1.

Li. de tri. 12. cap. 8.

Ibid. c. 7.

Li. eo c. 1. 14. & 15.

Ibid. c. 4.

Ca. 12. e- iusde lib.

qui seclusus est à ratione sapientiæ, rationi autem scientiæ vicinus est.

Quòd talis est ordo peccandi vel cadendi in nobis, qualis fuit in primis hominibus. G

Illud quoque prętermittendum nō est, quòd talis nunc in vno homine tentationis est ordo & progressio, qualis tunc in primis præcesserit parentibus. Vt enim tunc serpens malum suasit mulieri, ipsaq; consensit, deinde viro suo dedit, sicq; consummatum est peccatum: ita & nunc in nobis pro serpente est sensualis motus animæ, pro muliere inferior portio rationis, pro viro superior rationis portio. Et hic est vir, qui secundum Apostolum dicitur imago & gloria dei: & illa est mulier, quæ secundum eundem dicitur gloria viri. Atque inter hunc virum & hanc mulierem est veluti quoddam spirituale coniugium naturalisq; contractus, quo superior rationis portio, quasi vir, debet præesse & dominari: inferior verò, quasi mulier, debet subesse & obedire. Ideo vir secundum Apostolum nō debet habere velamen, sed mulier. Et sicut in cunctis animantibus non est repertum homini adiutorium simile sibi, sed de illo sumptum quod ei formaretur in coniugium: ita & in partibus animæ quas cum pecoribus habemus communes, nullum menti nostræ simile est adiutorium. vnde Augustinus in eodem. Illud nostrū quod in actione temporalium tractandorum ita versatur, vt non sit in nobis commune cum pecore, rationale est quidem, sed ex illa rationali mente, qua subhæremus intelligibili & incōmutabili veritati, tanquam ductum, & inferioribus tractandis gubernandisque deputatum est. Sicut enim in omnibus pecoribus non est inuentum viro adiutorium simile sibi, nisi de illo detractum in coniugiū formaretur: ita menti nostræ qua supernam consulimus veritatem, nullum est ad vsum rerum temporalium, quātum naturæ hominis satis est, simile adiutorium ex animæ partibus, quas communes cum pecoribus habemus. Ideoq; rationale nostrum non ad vnitatis diuortium separatum: sed in auxilium societatis quasi deriuatū, in suo dispartitur officio. Et sicut vna caro est duorū in masculo & in fœmina: sic intellectum nostrum & actionem siue rationem & appetitum rationalem, vel si aliquo modo

Lib. 12. de tri. ca. 12. scientialiter.

Quòd in nobis est vir et mulier & serpens & quomodo.

1. Cor. 11. b

De spūali cōiugio viri & mulieris ī nobis.

1. Cor. 11. b

Gene. 2. d

Testimonio Aug. ita esse ostendit.

Li. de tri. 12. cap. 3.

significantiùs dici possunt, vna mentis natura complectitur: vt sicut de illis dictum est, Erunt duo in carne vna: sic & de his dici possit, duo in mente vna. Ecce ex his verbis aperte intelligi potest qualiter in anima hominis existat imago illius coniugij, & qualiter in singulis nostrūm spiritualiter sint illa tria, scilicet vir, mulier, serpens.

Gene. 2. d

Qualiter per illa tria in nobis consummetur tentatio. H

Nunc superest ostendere, quomodo per hæc tria in nobis consummetur peccatum: vbi agnosci poterit, si diligenter intendatur, quid sit in anima mortale vel veniale peccatum. Vt enim ibi serpens suasit mulieri, & mulier viro: ita & in nobis sensualis motus cùm illecebram peccati conceperit, quasi serpēs suggerit mulieri. s. inferiori parti rationis, id est, rationi scientiæ. quæ si consenserit illecebræ, mulier edit cibum vetitum: post de eodē dat viro, cùm superiori parti rationis, id est, rationi sapientiæ eandem illecebram suggerit: quę si consentit, tunc vir etiam cum fœmina cibum vetitum gustat. Si ergo in motu sensuali tantùm peccati illecebra teneatur, veniale ac leuissimū est peccatum. Si verò inferior pars rationis consenserit, ita vt sola cogitationis delectatione sine voluntate perficiendi teneatur, mulier sola māducauit, non vir: cuius authoritate cohibetur voluntas, ne ad opus vsque perueniat. Si verò adsit plena volūtas perficiēdi, vt si adsit facultas & ad effectum perducatur, vir quoq; māducat, quia superior pars rationis illecebræ consensit: & tunc est damnabile & graue peccatum. Quando autem mulier sine viro gustat, aliquando est mortale, aliquando veniale peccatum. Vt enim dictū est, tunc mulier sine viro gustat, cùm ita delectatione cogitationis peccatum tenetur, vt faciendū non decernatur: vel cùm quidam terminus & mensura à peccato adhibetur à viro, vt nō liceat mulieri effrenata libertate in peccatum progredi. Si ergo peccatum non diu teneatur delectatione cogitationis, sed statim vt mulierem tetigit, viri authoritate repellatur, veniale est. Si verò diu in delectatione cogitationis teneatur, etsi voluntas perficiendi desit, mortale est: & pro eo damnabitur simul vir & mulier, id est, totus homo, quia & tunc vir sicut non debuit, mulierem cohibuit: vnde potest dici consensisse.

Quādo peccatū sit veniale.

Quando mulier sola māducat cibum vetitum.

Quando mulier gustat sine viro, tūc aliquādo mortale aliquādo veniale peccatū est.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Itaque vt breuiter summam perstringã, quando peccatum ita in anima concipitur, vt illud facere disponat, vel etiam perficiat aliud frequenter, aliud semel: vel etiam quando delectatione cogitationis diu teneatur, mortale est. Cum verò in sensuali motu tantùm est, vt prædiximus, tunc leuissimum est: quia ratio tunc non delectatur. Ideo autem suprà dixi aliud frequẽter, aliud semel: quia quædã sunt, quæ si tantùm semel fiant, vel facienda disponantur, dãnant: quædã verò non, nisi sæpius fiant, vel facienda decernantur: vt de

Cap. 11. Authoritate Aug. ita esse cõfirmat.

otioso verbo, & huiusmodi. Hæc Augustin. in 12. lib. de Trin. tradit ita, Sicut in illo coniugio primorũ hominũ serpẽs mãducandũ persuasit: mulier autẽ non manducauit sola, sed viro suo dedit, & simul manducauerunt: ita & in quodam secreto coniugio, quod in vno homine geritur & dignoscitur, cùm rationi scientiæ, quæ in rebus tẽporalibus agẽdis ratiocinãdi viuacitate versatur, animalis sensus ingerit quandã illecebram: tũc velut serpens alloquitur fœminã. Huic autem illecebræ consentire, de ligno vetito est edere. Sed iste cõsensus si sola cogitationis delectatione contentus est, superiori verò authoritate: ita retinentur membra, vt non exhibeãtur arma iniquitatis peccato: sic habendum existimo, velut lignum vetitum mulier sola comederit. Si autẽ in consensũ illo ita decernitur quodque peccatũ, vt si sit potestas etiam opere impleatur: intelligẽda est mulier dedisse viro suo simul edendum illicitum cibum. Neq; enim potest peccatũ nõ solum cogitandũ suauiter, verùmetiam perpetrandum efficaciter mente decerni: nisi & illa mentis intentio, penes quam summa potestas est membra in opus mouendi, vel ab opere cohibendi, malæ actioni cedat. Nec sanè cùm sola cogitatione mens oblectatur illicitis, non quidem decernens esse facienda, tenens tamen & volens libenter quæ statim vt attigerunt animum respui debuerunt, negandum est esse peccatum: sed longè minus, quàm si & opere statuatur implendum. Et ideo de talibus quoque cogitationibus venia petenda est, pectúsque percutiendum, & dicendum, Dimitte nobis debita nostra. Neque enim sicut in illis duobus primis hominibus personam suam quisque portabat, & ideo si so-

Rom. 6. c

Ibidem. Vtrum sit mortale quod in sola delectatione tenetur cogitationis.

Mat. 6. b

la mulier cibum edisset illicitum, sola vtique mortis supplicio plecteretur: ita dici potest in homine vno, si delectationibus illicitis, à quibus continuò se deberet auertere, cogitatio libenter sola pascatur, nec facienda decernantur mala, sed tantum suauiter in recordatione teneantur: quasi mulierem sine viro posse damnari. Absit hoc credere. Hîc quippe vna persona est, vnus homo est, totúsq; dãnabitur: nisi hęc quæ sine voluntate operandi, sed tamen cum voluntate animum talibus oblectandi, solius cogitationis sentiuntur esse peccata, per mediatoris gratiam remittantur. Idẽ quoque in libro contra Manichęos de hoc eodem sic ait, Apostolus dicit, Secundum principẽ potestatis aeris huius spiritus qui nunc operatur in filiis diffidentiæ. Nunquid ergo visibiliter eis apparet, aut quasi corporeis locis accedit ad eos & operatur? Sed miris modis per cognitionẽ suggerit quicquid potest: quibus suggestionibus resistendũ est. Nõ enim ignoramus astutias eius. Quomodo enim accessit ad Iudam, quando ei persuasit vt dominũ traderet? Nunquid in locis, aut per hos oculos ei visus est? Sed vtique, vt dictũ est, in cor eius intrauit. Repellit autem illũ homo, si paradisum mentis custodiat. Posuit enim hominem deus in paradiso, vt operaretur & custodiret: quia sicut Ecclesiæ dicitur in Canticis Canticorũ, Hortus cõclusus, fons signatus, quò vtique nõ admittitur puersitatis ille persuasor, sed tamẽ per mulierẽ decepit. Non enim etiam ratio nostra deduci ad cõsensum peccati potest, nisi cùm delectatio mota fuerit in illa parte animi, quæ debet obtẽperare rationi, tanquã rectori viro. Etiã in vnoquoque nostrũ nihil aliud agitur cùm ad peccatum quisque delabitur, q̃ tunc actum est in illis tribus, serpẽte, muliere, & viro. Nã primò fit suggestio, siue per cogitationẽ, siue per sensus corporis, vel videndo, vel tangendo, vel audiendo, vel gustando, vel olfaciendo: quæ suggestio cùm facta fuerit, si cupiditas nostra non moueatur ad peccatum, excluditur serpẽtis astutia. Si autem mota fuerit, quasi iã mulieri persuasum erit: sed aliquando ratio viriliter etiam commotam cupiditatem refrenat & compescit. Quod cùm fit, non labimur in peccatum, sed cum aliquantula luctatione coronamur. Si autem ratio consentiat, & quod libido commouerit faciendum esse decernat, ab omni vita beata tanquam de pa-

Au. li. de Ge. 2. ca. 14. in to. 1. Epheſ. 2. a

2. Cor. 2. c Vulgata editio habet cogitationes.

Ioan. 13. Luc. 22. a Geue. 2. a Cant. 4. d

radiso,expellitur homo.Iam enim peccatum imputatur,etiam si non subsequatur factum, quando rea tenetur in consensione conscientia.

Quære hæc de animæ partibus dixit. K

Hæc de animæ partibus interseruimus, vt ipsius animæ natura plenius cognosceretur,& secundum quam sui portionem in ea sit liberum arbitrium intelligatur: scilicet secundum rationem, qua omne peccatum mortale geritur, sed non omne veniale: illud scilicet quod in solo motu sensualitatis existit.

Quòd sensualitas sæpe in scriptura aliter quàm suprà accipitur, scilicet vt etiam inferior rationis portio eius nomine intelligatur. L

Non est autem silentio prætereũdum quòd sæpe in scriptura nomine sensualitatis,non id solũ in anima quod est nobis commune cum pecore, sed etiam inferior portio rationis quæ temporalium dispositioni intẽdit,intelligitur. Quod diligens lector in locis scripturæ, vbi de ipsa fit mentio,vigilanter annotet.

REDIT AD LIBERI ARBITRII CONSIDERATIONEM.

Distinct. XXV. A

De libero arbitrio secũdũ se sine in generali. Diffinitio liberi arbitrij. Dist. 24. litera.c:

IAm verò ad propositum redeamus, scilicet ad liberi arbitrij tractatum:quod philosophi definientes dixerunt liberum de voluntate iudicium,quia potestas & ipsa habilitas voluntatis & rationis,quã suprà diximus esse liberũ arbitriũ libera est ad vtrunlibet: quia liberè potest moueri ad hoc, vel ad illud.Liberũ ergo dicitur arbitrium,quantũ ad voluntatem: quia voluntariè moueri, & spontaneo appetitu ferri potest ad ea quæ bona vel mala iudicat,vel iudicare valet.

Quòd liberum arbitrium non pertinet nisi ad futurum, nec ad omne futurum. B

Hoc autem sciẽdum est, quòd liberum arbitrium ad præsens vel ad præteritum non refertur,sed ad futura cõtingentia. Quod enim in præsenti est, determinatum est, nec in potestate nostra est vt tunc sit vel non sit quando est.Potest enim non esse, vel aliud esse posteà: sed non potest non esse dũ est,vel aliud esse dũ est,id est,quod est:sed in futuro an hoc sit,vel illud, ad potestatem liberi arbitrij spectat. Nec tamen omnia futura sub potestate liberi arbitrij veniunt, sed ea tantùm quæ per liberum arbitrium possunt fieri vel non fieri.Si quis enim tale quid velit ac disponat facere,quod in eius nullatenus sit potestate, vel quod sine ipsius dispositione æquè fieret,in hoc ipse liberum non habet arbitrium.

Quòd suprapositæ descriptio liberi arbitrij non conuenit deo,nec his qui glorificati sunt. C

Et quidem secundum prædictam assignationem, in his tantum videtur esse liberum arbitrium, qui voluntatem mutare & in contraria possunt deflectere:in quorum vi delicet potestate est eligere bonum vel malum, & vtrunlibet secundum electionem facere vel dimittere. Secundum quod nec in deo,nec in his omnibus, qui tanta beatitudinis gratia sunt roborati,vt iam peccare nequeant, liberum arbitrium esse nequit. sed quòd deus liberum arbitrium habeat Aug.docet in lib.22.de ciui.dei,ita inquiens, Certè deus ipse nunquid quoniam peccare non potest,ideo liberum arbitrium habere negandus est? Ambro. quoque in lib. de Trini. ait,Paulus dicit,quia omnia operatur vnus atque idem spiritus,diuidens singulis prout vult,id est, pro liberæ voluntatis arbitrio,non pro necessitatis obsequio.

Quòd in deo sit liberum arbitriũ. Cap. vltimo In tomo 5. 1.Co.12.b In li.de fide 2.ca.3. in medio capitis.

Qualiter in deo accipitur liberum arbitrium. D

Sed aliter accipitur liberum arbitrium in creatore,quàm in creaturis.Dei etenim liberum arbitrium dicitur eius sapientissima & omnipotens voluntas:quæ non necessitate, sed libera voluntate omnia facit prout vult. Ideóque Hiero.attendens non ita esse liberum arbitrium in deo sicut est in creaturis, ab ipso videtur liberum arbitrium excludere,in Homilia quadam de filio prodigo dicens, Solus deus est in quem peccatum non cadit,nec cadere potest.Cætera,cùm sint liberi arbitrij,in vtranque partẽ flecti possunt. Dum ait,cætera,indicat liberum arbitrium sicut est in cæteris,non ita esse in deo.

Ad Damasum pã in tom. 3.in fine epistõ. Lucæ 15.c

Quòd angeli & sancti qui iam beati sunt,habent liberum arbitrium. E

Angeli verò & sancti qui iam cum domino fœliciter viuunt, atque ita gratia beatitudinis confirmati sunt, vt ad malum flecti nec velint nec possint, libero arbitrio nō carent. vnde Augustin. in libr. 20. de ciuita. dei ait, Sicut prima immortalitas fuit, quam peccando Adam perdidit, posse non mori: ita primum liberum arbitrium, posse non peccare: nouissimum, non posse peccare. Idem in ench. Sic oportebat priùs hominem fieri, vt bene velle posset, & malè. Posteà verò sic erit, vt malè velle non possit: nec ideo carebit libero arbitrio. Multo quippe liberius erit arbitrium, quod omnino non poterit seruire peccato. Neque aut voluntas non est, aut libera dicenda non est, qua beati sic esse volumus, vt esse miseri non solùm nolimus, sed nequaquā prorsus velle possimus. Sicut ergo anima nostra nunc habet nolle infœlicitatē, ita nolle iniquitatem semper habitura est. Sed ordo seruandus fuit: quo deus voluit ostendere quàm bonum sit animal rationale, quod etiā peccare possit: quanuis sit melius, quod peccare non possit. Ecce his verbis euidenter astruitur, quòd post beatitudinis confirmationem erit in homine liberum arbitrium, quo peccare non poterit: & nunc in angelis est, & in sanctis qui cū domino sunt: & tanto vtique liberius, quanto à peccato immunius, & ad bonum pronius. Quo enim quisque ab illa peccati seruitute, de qua scriptum est, Qui facit peccatum, seruus est peccati, longiùs absistit: tanto in eligendo bonum liberius habet iudicium. Vnde si diligenter inspiciatur, liberū videtur dici arbitrium, quia sine coactione & necessitate valet appetere vel eligere quod ex ratione decreuerit.

Cap. 30.

Cap. 105.

Quòd liberū erit arbitriū quādo peccare nō poterit.

Ioan. 8. d

De libertatis arbitrij differentia secundum diuersa tempora. F

Ex prædictis perspicuum fit, quòd maior fuit libertas arbitrij prima quàm secunda: & tertia multo maior quàm secunda vel prima. Prima enim libertas arbitrij fuit, in qua poterat peccare, & non peccare. Vltima verò erit, in qua poterit non peccare, & non poterit peccare. Media verò, in qua potest peccare, & non potest non peccare: ante reparationem etiam mortaliter, post reparationem verò saltem venialiter.

Hu. de S. Vict. li. 3. sentē. cap. 3. item scie dū & li. 1. de sacramētis parte. 6. Cap. 16.

G

De quatuor statibus liberi arbitrij in homine.

Et possunt in homine notari quatuor status liberi arbitrij. Ante peccatum enim ad bonum nil impediebat, ad malum nil impellebat. Non habuit infirmitatem ad malum, & habuit adiutorium ad bonum. Tunc sine errore ratio iudicare, & voluntas sine difficultate bonum appetere poterat. Post peccatum verò ante reparationem gratiæ, premitur à concupiscentia & vincitur, & habet infirmitatem in malo, sed non habet gratiam in bono: & ideo potest peccare, & non potest non peccare, etiam damnabiliter. Post reparationem verò ante confirmationem premitur à concupiscentia, sed non vincitur: & habet quidē infirmitatem in malo, sed gratiā in bono: vt possit peccare propter libertatē & infirmitatem, & possit nō peccare ad mortē propter libertatē, & gratiam adiuuantem: nondum tamē habet posse omnino nō peccare, vel non posse peccare, propter infirmitatem nōdum perfectè absorptam, & propter gratiam nondum plenè consummatam. Post confirmationē verò infirmitate penitus consumpta, & gratia cōsummata, nec vinci poterit, nec premi: & tunc habebit non posse peccare:

De corruptione liberi arbitrij per peccatum. H

Vnde manifestū est quòd præter alias pœnalitates pro peccato illo, incurrit homo pœnam in corruptione & depressione liberi arbitrij. Per illud nanque peccatum naturalia bona in ipso homine corrupta sunt, & gratuita detracta. Hic est enim ille qui à latronibus vulneratus est & spoliatus. Vulneratus quidem in naturalibus bonis, quibus non est priuatus, alioquin non posset fieri reparatio: Spoliatus verò gratuitis: quæ per gratiam naturalibus addita fuerant. Hæc sunt data optima, & dona perfecta: quorum alia sunt corrupta per peccatum, id est, naturalia, vt ingenium, memoria, intellectus: alia subtracta, id est, gratuita, quanquā & naturalia ex gratia sint. Ad generalem Dei quippe gratiam pertinent. Sæpe tamen huiusmodi fit distinctio, cùm gratiæ vocabulum ad speciem, non ad genus refertur. Corrupta est ergo libertas arbitrij per peccatum, & ex parte perdita. Vnde Aug. in ench. Libero arbitrio malè vtens homo, & se perdidit, & ipsum. Cum enim libero arbitrio peccaretur, victore peccato amissum est & liberū arbitrium. A quo

Idē. Hu. li. 3. sentē. ca. præter aliaspœnalitates.

Luc. 10. c

Iaco. 1. c

Universidad de Deusto Biblioteca

Ca.30. 2.Pet.2.d

enim quis deuictus est, huic seruus addictus est. Ecce liberũ arbitrium dicit hominem amisisse: non quia post peccatum non habuerit liberum arbitrium, sed quia libertatem arbitrij perdidit: non quidem omnem, sed libertatem à miseria & à peccato.

De tribus modis libertatis arbitrij. I

De libertate à necessitate.

Est nanque libertas triplex scilicet à necessitate, à peccato, à miseria. A necessitate, & ante peccatum, & post æquè liberum est arbitrium. Sicut enim tunc cogi non poterat, ita nec modo. Ideóq; volũtas meritò apud deum iudicatur, quę semper à necessitate libera est, & nũquã cogi potest. Vbi necessitas, ibi non est libertas: vbi nõ est libertas, nec voluntas, & ideo nec meritum. Hæc libertas in omnibus est, tã in malis quàm in bonis. Est & alia libertas, à peccato, scilicet de qua dicit Apostolus, Vbi spiritus domini, ibi libertas. Et veritas in euangelio, Si filius vos liberauerit, verè liberi eritis. Hæc libertas à seruitute peccati liberat, & seruos iustitiæ facit: sicut econuerso seruitus peccati liberos iustitię facit. vnde Apostolus, liberati à peccato, serui facti estis iustitiæ. Et item, Cùm serui essetis peccati, liberi fuistis iustitiæ. Hanc libertatem peccando homo amisit. Ideóq; Aug. dicit quòd homo malè vtens libero arbitrio, & se perdidit, & ipsum: quia perdita est per peccatum libertas, non à necessitate, sed à peccato. Qui enim facit peccatum, seruus est peccati.

De libertate à peccato. 2.Cor.3.d Ioan.8.e Rom.6.d

Qui habent hanc libertatem, scilicet à peccato, & per quid. K

In enchi. capite.30. Ioan.8.d

Istam libertatem quæ est à peccato, illi soli nunc habent, quos filius per gratiam liberat & reparat: non ita quòd penitus sint sine peccato in hac mortali carne, sed vt in eis peccatum non dominetur neque regnet. Et hæc est vera & bona libertas, quæ bonam parit seruitutem, scilicet iustitiæ. Vnde Augustinus in ench. ait, Ad iustitiam faciendam non erit aliquis liber, nisi à peccato liberatus, esse iustitiæ cœpit seruus, & ipsa est vera libertas, propter recti facti lætitiam, simul & pia seruitus, propter præcepti obedientiam. Est alia libertas non vera, malæ seruituti adiuncta, quæ est ad malum faciendum: vbi ratio dissentit à voluntate, iudicans non esse faciendum quod voluntas appetit: ad bonum verò

Ioan.8.c Rom.6.c Cap.30.

Alias vocẽ faciẽdi licẽtiam.

faciendum, concordat ratio voluntati: & ideo ibi vera libertas est, & pia. De libertate autem ad malum, & seruitute mala, ait Aug. in ench. Serui, addicti peccato scilicet, quæ potest esse libertas, nisi quando eum peccare delectat? Liberaliter enim seruit, qui sui domini voluntatem libenter facit: ac per hoc ad peccandum liber est, qui peccati seruus est.

Ca. superiꝰ citato.

Quæstio de libertate ad malum, an sit ipsa libertas liberi arbitrij, an alia. L

Hîc quæri potest, Vtrum hæc libertas qua quis liber est ad malum, sit libertas arbitrij. Si enim libertas arbitrij est, bonum quidem est: quia libertas arbitrij bonum naturale est. Quibusdam videtur quòd sit ipsa libertas arbitrij, quæ semper bona est, sed propter peccati seruitutem ad malum sit liberior & pronior: & ideo dicitur non esse vera libertas, quia ad malum est. Aliis autem videtur, quod hæc libertas ad malum, quam suprà commemorauit Aug. non sit ipsa libertas arbitrij: sed sit quędam pronitas peccãdi & curuitas quæ ex peccato est, & mala est.

Responsio secũdum quosdam.

Quæstio alia de libertate ad bonum, an ipsa sit libertas arbitrij, an non. M

Similiter etiam quæri solet, Vtrum illa libertas vera, quæ est ad iustitiam faciendam, sit ipsa libertas arbitrij. Quidam dicunt illam eandem esse, sed reparatam per gratiam, qua iuuante libera est ad bonum: sine gratia verò non est libera ad bonum. vnde Augustinus in ench. Ista libertas ad bene faciendum nunquam erit homini addicto & vendito sub peccato: nisi eum redimat qui dicit, Si filius vos liberauerit, verè liberi eritis. Quod antequam fieri in homine incipiat, quomodo quisquam de libero arbitrio gloriatur, qui nondum est liber ad operandum bene? Ecce apertè ostendit liberum arbitrium per gratiam liberari, vt per illud bene operetur quis. Ideóque dicunt illam libertatem veram: quæ est ad bene faciendũ, cuius suprà meminit Augustinus esse libertatem ipsam arbitrij gratia dei liberatam & adiutam. Alij verò putant non esse ipsam arbitrij libertatem, sed aliam quandam: quæ ex gratia & libero arbitrio in mente hominis, deo operante, incipit esse cùm reparatus est.

Responsio secũdum quosdam. Cap.3. Ioan.8.e

Certa determinatio vtriusque quæstionis, quæ dicuntur libertas ad bonum & ad malum esse libertas arbitrij. N

Verùm nobis magis placet vt ipsa libertas arbitrij sit, & illa qua quis liber est ad malum, & illa qua quis liber est ad bonum faciendum. Ex causis enim variis sortitur diuersa vocabula. Dicitur enim libertas ad malum faciendum, antequàm per gratiam sit reparata: sed cùm per gratiam fuerit reparata dicitur libertas ad bonum faciendum: quia ante gratiam libera est voluntas ad malum, per gratiam verò libera fit ad bonum. Semper ergo voluntas hominis aliquo modo libera est, sed non semper bona est. Non enim est bona, nisi à peccato liberata: est tamen à necessitate libera. Vnde Augustin. in lib. de gratia & libero arbitrio, Semper in nobis voluntas libera est, sed non semper bona est. Aut enim libera est iustitiæ, quando seruit peccato, & tunc est mala: aut à peccato libera est, quando seruit iustitiæ, & tunc est bona.

Ad Valentinum. ca. 15. Tomo 7.

De libertate à miseria. O

Est iterũ libertas à miseria: de qua Apostolus ait, Et ipsa creatura liberabitur à seruitute corruptionis in libertatem gloriæ filiorum Dei. Hanc libertatem habuit homo ante peccatum, quia omni carebat miseria, & nulla tangebatur molestia: & plenius habebit in futura beatitudine, vbi miser esse non poterit. Sed in hac vita, quæ est inter primum peccatum & vltimam confirmationem, nemo à miseria liber est: quia pœna non caret. P

Repetit de corruptione liberi arbitrij vt addat alia.

Rom. 6. d *Rom. 8. d* *Ad Ph.* *Rom. 7. d* *Quòd non est pariter liberũ arbitriũ in bonis & in malis.*

Ex prædictis iam apparet in quo per peccatum sit imminutum vel corruptum liberum arbitrium: quia ante peccatum nulla erat homini difficultas, nullúmque impedimentum de lege membrorum ad bonum, nulla impulsio vel instigatio ad malum. Nunc autem per legem carnis ad bonum impeditur, & ad malum instigatur: vt non possit velle & perficere bonum, nisi per gratiam liberetur & adiuuetur: quia vt ait Apostolus, Peccatum habitat in carne. Liberum ergo arbitrium cùm semper & in singulis sit liberum, non est tamen pariter liberum in bonis & in malis, & ad bona & ad mala. Liberius est enim in bonis, vbi liberatum est: quàm in malis, vbi liberatum nõ est. Et liberius est ad malum, quod per se potest: quàm ad bonum, quod nisi gratia liberetur & adiuuetur, non potest.

De libertate quæ sit ex gratia, & quæ ex natura. Q

Libertas ergo à peccato & à miseria per gratiam est: libertas verò à necessitate per naturam. Vtranque libertatem, naturæ scilicet & gratiæ, notat Apostolus cùm ex persona hominis non redempti ait, Velle adiacet mihi, perficere autem bonum non inuenio, acsi diceret, habeo libertatem naturæ, sed non habeo libertatem gratiæ: ideo non est apud me perfectio boni. Nam volũtas hominis quam naturaliter habet, non valet erigi ad bonum efficaciter volendum vel opere implendum, nisi per gratiã liberetur & adiuuetur. Liberetur quidem, vt velit: & adiuuetur, vt perficiat. Quia vt ait Apostolus, Non est volentis velle, neque currentis currere, id est, operari: sed miserẽtis dei, qui operatur in nobis velle & operari bona: cuius gratiam non aduocat hominis voluntas vel operatio, sed ipsa gratia voluntatem præueuit præparando vt velit bonum, & præparatam adiuuat vt perficiat.

Rom. 7. d *Quid possit per se hominis volũtas, et quid per gratiam.* *Rom. 9. e* *Ad Phi. 2. b*

DE GRATIA OPERANTE ET COOPERANTE.

Distinct. XXVI. A

De libero arbitrio cõparato ad auxilium gratiæ. *Ad Valentinũ in cap. 17. in tom. 7.*

Hæc est gratia operans & cooperans: Operans enim gratia præparat hominis voluntatem, vt velit bonum: Gratia cooperans adiuuat ne fruſtra velit. Vnde Augu. in lib. de gratia & libero arbitrio, Cooperando deus in nobis perficit, quod operando incipit: quia ipse vt velimus operatur incipiens, qui volentibus cooperatur perficiens. Vt ergo velimus operatur. Cùm autem volumus, & sic volumus vt perficiamus, nobis cooperatur: & tamen sine illo vel operante vt velimus, vel cooperante cum volumus, ad bona pietatis opera nihil valemus. Ecce his verbis satis aperitur quæ sit operans gratia, & quæ cooperans. Operans enim gratia est quæ præuenit voluntatem bonam, ea enim liberatur & præparatur hominis voluntas, vt sit bona, bonúmque efficaciter velit. Cooperans verò gratia voluntatem iam bonam sequitur adiuuando. Vnde Augustin.

Quæ sit gratia operans & q̃ cooperans.

Aug. super illud Ro. Nō est volentis neq; currentis. Rom. 9.c Pro.16 et Psal 36.d Aug.de perfectiōe iustitiæ para.17 circa finē lib. 1.Co.15.b Idē in epistola ad Bonifaciū q̄est.c.106 ī epist. circa finem. Cap.10. ī to. 6. De gratia operante & cooperāte hominis volūtate. Rom. 9.c Aug.in enchi.ca.32. Aug.li.ad Simplicianū primo circa mediū quæstionis 2. in tom.4. enchi. loco prīcitato.

contra Iulianum hæreticum, qui bonam voluntatem ex libero arbitrio tantùm esse dicebat, atq; hominem per liberum arbitrium posse bonū velle & operari sine gratia asserebat, ait, Apertam de commendatione gratiæ Apostolus sententiam protulit, cùm ait, Non est volentis neque currentis, sed dei miserentis. Hæc si attenderes Iuliane, non extenderes cōtra gratiam merita voluntatis humanæ. Non enim ideo miseretur deus alicuius, quia voluit & cucurrit: sed ideo voluit & cucurrit, quia misertus est deus. Paratur enim volūtas hominis à deo, & à domino gressus hominis diriguntur. Ideóq; congruè ait, Non est volentis neque currentis, sed miserentis dei. Non quia hoc sine voluntate nostra agatur, sed quia voluntas nostra nil boni agit, nisi diuinitus adiuuetur. Vnde alibi Apostolus ait, non autem ego, sed gratia dei mecum. Non ideo dicit, quia nihil boni agebat: sed quia nihil boni ageret, si illa non adiuuaret. His testimoniis apertè insinuatur quia voluntas hominis gratia dei præuenitur atque præparatur vt fiat bona, nō vt fiat volūtas: quia & ante gratiam voluntas erat, sed non erat bona & recta voluntas.

Quid sit voluntas. B

Voluntatem ipsam Augustinus libro de duabus animabus ita definit, Voluntas est animi motus cogēte nullo, ad aliquid non admittendum, vel adipiscendum. Hæc autem vt non admittat malum, & adipiscatur bonum, præuenitur & præparatur Dei gratia. Vnde Apostolus gratiam præuenientem & subsequentem commendans, id est, operantem & cooperantem, vigilanter dixit: Non est volentis neque currentis, sed dei miserentis: & non econuerso, non est miserentis dei, sed volentis & currentis. Nam si (vt quibusdam placuit) quod dictum est ita accipiatur, non est volentis, neque currentis, sed miserentis dei: tanquam diceretur, non sufficit sola voluntas hominis, si non sit etiam misericordia Dei: contrà dicitur, non sufficit etiam misericordia dei, si non sit etiam voluntas hominis. Ac per hoc si rectè dictum est illud, quia id voluntas hominis sola non implet, cur non etiam à contrario rectè dicitur, non miserentis est dei, sed volentis est hominis, cùm id misericordia dei sola non impleat? Homo enim credere vel sperare non poterit, nisi velit: nec peruenire ad palmam, nisi voluntate currat. Restat ergo vt ideo ita rectè dictum intelligatur, vt totum detur deo, qui hominis voluntatē bonam præuenit, & præparat adiuuandam & adiuuat præparatam, nolentem præuenit, vt velit: volentem subsequitur ne frustra velit. Ecce his verbis & aliis præmissis euidenter traditur, quia voluntas hominis præparatur & præuenitur gratia dei vt velit bonum, & adiuuatur ne frustra velit.

Quòd bona voluntas comitatur gratiam. C

Itaque bona voluntas comitatur gratiam, non gratia voluntatem. Vnde Augustᵒ. ad Bonifacium papam scribens contra Pelagianos inquit, Cùm fides impetrat iustificationem, sicut vnicuique deus partitus est mensuram fidei: non gratiam dei aliquid meriti præcedit humani, sed ipsa meretur augeri, vt aucta mereatur & perfici voluntate comitante, non ducente: pedissequa, non præuia. Ecce hîc apertè habes, quòd gratia præuenit bonæ voluntatis meritum: & ipsa bona voluntas pedissequa est gratiæ, non præuia.

In tom.2. epist.106. In glo. super illud Ro 5. Iustificati igitur.

Quæ sit gratia voluntatem præueniens, scilicet fides cum dilectione. D

Et si diligenter intendas, nihilominus tibi monstratur quæ sit ipsa gratia voluntatem præueniens & præparans, scilicet fides cum dilectione. Ideóque Augustᵒ. in eodem tractans quomodo iustificati sumus ex fide, & tamen gratis (vtrunque enim dicit Apostolus, qui dicit, Iustificati ex fide. alibi ait, Iustificati gratis per gratiam.) Hoc enim ideo dixit, ne fides ipsa superba sit, ne dicat sibi, si ex fide iustificati, quomodo gratis? Quod enim fides meretur, cur non potiùs redditur quàm donatur? Non dicat homo ista fidelis: quia cùm dixerit habeo fidem vt merear iustificationem, respondetur ei, Quid habes, quod non accepisti? Fides enim qua iustificatus es, gratis tibi data est. Hîc apertè ostenditur quòd fides est causa iustificationis, & ipsa est gratia & beneficium, quo hominis præuenitur voluntas & præparatur. Vnde Augustᵒ. in primo libro retract. Voluntas est qua & peccatur, & rectè viuitur. Voluntas verò ipsa nisi dei gratia liberetur à seruitute, qua peccati serua

Epi. eadē Rom.5.a Rom.3.d 1.Cor.4.b

Cap.9. in medio capitu.

facta est,& vt vitia superet adiuuetur:rectè piéq; viui à mor talibus nō potest:& hoc beneficium quo liberatur, nisi eam præueniret,iam meritis daretur,& non esset gratia,quæ vtique gratis datur.Præuenitur ergo bona hominis voluntas il lo gratiæ beneficio,quo liberatur & præparatur. Et illud be neficium fides Christi rectè intelligitur:sicut August. in enchi.euidenter ostendit dicens, Ipsum arbitrium liberandum est post illam ruinam à seruitute peccati. Nec omnino per seipsum,sed per solam dei gratiam,quæ in fide Christi posita est,liberatur vt voluntas præparetur.Ecce apertè dicit gratiā, per quam liberatur arbitrium,& præparatur voluntas, sitam esse in fide Christi.Fides enim Christi(vt in eodem ait) impetrat quod lex imperat.

Rom.11.a *De beneficio quo voluntas liberatur.*

Cap.106.

Cap. 117.

Quòd voluntas bona quæ præuenitur gratia,quædam dei dona præuenit. E

Cap.32. Ipsa tamen eadem voluntas quædam gratiæ dona præuenit. Vnde August. in enchi. Præcedit bona voluntas hominis multa dei dona, sed non omnia : quæ autem non præcedit, ipsa in eis est & ipsa iuuat, nam vtrunque legitur in sanctis eloquiis.Et misericordia eius prœueniet me: & misericordia dei subsequetur me, nolentem quippe præuenit vt velit:volentē subsequitur ne frustra velit. Cur enim admonemur orare pro inimicis nostris nolentibus piè viuere,nisi vt deus in eis operetur & velle ? Itémque cur admonemur petere vt accipiamus , nisi vt ab illo fiat quod volumus,à quo factum est vt velimus?Inde Apostolus ait, nō est volentis neque currentis , sed dei miserentis. Ex his appareț, quòd bona hominis voluntas quædam dona dei præuenit, quia eam comitatur gratia adiuuans : & quibusdam præuenitur , quia eam præuenit gratia operans , scilicet fides cum charitate.

Psal. 58. *Psal. 22.* *Mat.5.f* *Lucæ 11.b* *Rom. 9.c*

Quæ prædictis videantur aduersari,scilicet quòd videatur dici fidem esse ex voluntate. F

Rom. 10. *Aug.tra. 26.i principio to.9.* Non est tamen ignorandum , quod alibi Augu. significare videtur,quòd ex voluntate sit fides, de illo verbo Apostoli,Corde creditur ad iustitiam:ita super Ioannem tractans,Ideo non simpliciter Apostolus ait creditur, sed corde creditur : quia cætera potest homo nolens , credere non nisi volens,intrare ecclesiam,& accedere ad altare potest nolens, sed non credere.Item super Genes.vbi Laban & Batuel dixerunt,Vocemus puellam,& quæramus eius voluntatem:dicit expositor,quia fides est voluntatis,non necessitatis.Ad quod respondentes dicimus,non hæc ita accipienda fore,vt ex voluntate hominis fides intelligatur prouenire: cū ipsa sit prior dei donum,vt ait Apostolus,& ex ea bona hominis merita incipiant.Per hanc enim,vt ait Augu. super psal.67.iusti ficatur impius , id est , fit de impio pius, vt deinde ipsa fides incipiat per dilectionem operari : vnde omnia bona merita incipiunt.Sed potiùs hæc ideo ita dicta sunt,quia non est fides nisi in eo qui vult credere , cuius bonam voluntatem fides præuenit,non tempore,sed causa & natura. Vnde Augu. suprà cōgruenter dixit,quòd bona voluntas in eis donis est, quæ non præcedit:& ipsa iuuat,quia ea iuuat quibus præuenitur,dum eis consentit ad effectum boni:& in eis est, quia tempore ab eis non præceditur.

Gen.24.f *Respōsio. cum determinatiōe.* *Ephe.2.b* *In to. 8.i fine enarratiōis ad illū psal.* *Proximo paragra.*

Quædam adhuc addit quæ grauiorem faciunt quæstionem, scilicet quòd cogitatio boni præcedit fidem. G

Cæterùm hanc quæstionem magis acuunt & vrgent verba August. quibus in libro de prædestinatione sanctorum , vtitur pertractans illud verbum Apostoli , Non quòd sufficientes simus cogitare aliquid quasi ex nobis. Attendant , inquit , hîc & verba ista perpendant, qui putant ex nobis esse fidei cœptum , & ex deo esse fidei supplementum.Commendans enim istam gratiam , quæ non datur secundum aliqua merita , sed efficit omnia bona merita , inquit, Non quòd sufficientes simus cogitare aliquid boni, scilicet ex nobis. Quis autem non videat prius esse cogitare quàm credere? Nullus quippe credit aliquid , nisi prius cogitauerit esse credendum.Si ergo cogitare bonum nō est ex nobis , vt hîc Apostolus tradit , nec credere : quanquam & ipsum credere nihil est aliud, quàm cum assensione mentis cogitare . Hîc videtur insinuare , quòd cogitatio bona præcedat fidem : & ita bona voluntas præueniat fidem , non præueniatur : quod prædictis aduersari videtur . Ad hoc autem dicimus , quòd aliquando cogitatio bona siue

Cap.2.to. 7. *2.Cor.3.b* *Quid sit credere.* *Determinatio.*

voluntas præuenit fidem: sed non est illa bona voluntas vel cogitatio, qua rectè viuitur. Illa enim sine fide & charitate non est. Nam vt ait Aug. Ad Anastasium, sine spiritu non est voluntas hominis libera, cum cupiditatibus vincatur: nō est libera ad bonum, nisi liberata fuerit. Non autem liberatur, nisi per spiritum sanctum diffundatur charitas in cordibus. Non est libera voluntas, nisi eam liberet gratia per legem fidei, id est, non est libera, sine fide operante per dilectionem: & illa sufficienter & verè bona est. Non est enim fructus bonus, qui de charitatis radice nō surgit. Si verò adsit fides operans per dilectionem fit delectatio boni.

Epi.144. In to. 2. 2.Cor.3.d Rom. 5.a et ad Gal. 5. Greg. homi.27. circaillud. Ioan. 15. hoc est pceptū meū. & Au. li. de spiritu et lit. cap.14.

De illa cogitatione boni quæ præcedit fidem, plenè differitur. H

Quòd vtel lectꝰ & cognitio boni & mali voluntatem præcedit.

Illa autem cogitatio siue voluntas, quæ fidem & charitatem aliásque iustificationes præcedit, non sufficit ad salutem, nec rectè ea viuitur. Hæc voluntate concupiscitur illa bona voluntas quæ est magnum bonum, ista verò non. Alia est ergo illa voluntas siue cogitatio, alia ista. Et sicut illa istam præcedit, ita illam præuenit intellectus. Vnde Aug. ista distinguens super illum locum psal. 118. Concupiuit anima mea desi. iu, ait. Concupiuit desiderare, inquit, non desiderauit. Videmus enim ratione nonnunquam quàm vtiles sunt iustificationes dei: sed infirmitate præpediti aliquando non desideramus. Præuolat ergo intellectus, sequitur tardus aut nullus effectus. Scimus bonum, nec delectat agere: & cupimus, vt delectet. Sic iste olim desiderare cōcupiscebat, quæ bona esse cernebat, cupiens eorum habere delectationem, quorum potuit videre rationem. Ostendit itaq; quibus quasi gradibus ad eas perueniatur. prius enim est, vt videantur quàm sint vtiles & honestæ: deinde vt earum desiderium cōcupiscatur: postremò, vt proficiente gratia delectet earū operatio, quarum sola ratio delectabat. Attēde hunc ordinē gratiarū, quem hìc distinctè assignat Aug. qualiter scilicet intellectus bonorū præcedit cōcupiscentiam eorundē, & ipsa cōcupiscētia delectationē quæ fit per fidem & charitatem: qua habita verè bona est voluntas, qua rectè viuitur. Ipsáq; fidei comes est, nō præuia. Qui verba Augustini præmissa secundum hanc distinctionē cōsiderat, nullā ibi repugnantiā fore animaduertit: non ignorās etiam ante gratiam præuenientem & operantem, qua voluntas bona præparatur in homine, præcedere quędam bona ex dei gratia & libero arbitrio, quædam etiam ex solo libero arbitrio, quibus tamen vitam non meretur, nec gratiam qua iustificatur. Illius enim gratię percipiendæ, quæ volūtatem hominis sanat, vt sanata legem implear, nulla merita præcedunt. Ipsa est enim qua iustificatus impius fit iustus, qui priùs erat impius: meritis autē impij non gratia, sed pœna debetur: nec ista esset gratia, si non daretur gratuita. Datur autem gratuita quia nil boni antè feceramus, vnde hoc mereremur. Non negamus tamen multa ante hanc gratiam, & præter hanc gratiam ab homine fieri bona per liberum arbitrium, vt tradit Aug. in responsionibus contra Pelagianos: vbi dicit homines per liberum arbitrium agros colere, domos ædificare, & alia plura bona facere sine gratia cooperante.

Quòd aliquādo gratia in iustificatione multa in homine ceditbona: quædā ex gratia & quædā ex lib. arb. tā tū. Aug. de spū & lite. ad Mar. cap. 9. & idē ad Sixtū ep. quæst. 105. Respōsione 3. siue li. 3 Quòd ab homine bona fiūt per liberū arbitriū.

Vtrum vna eadémque sit gratia quæ dicitur operans, & cooperans. I

Hìc considerandum est, cùm prædictum sit per gratiam operantem & præuenientem, voluntatem hominis liberari ac præparari vt bonum velit: & per gratiam cooperantem & subsequentē adiuuari, ne frustra velit: vtrū vna & eadem sit gratia, id est, vnum munus gratis datum, quod operetur & cooperetur: an diuersa, alterum operans, & alterum cooperans. Quibusdā non irrationabiliter videtur, quòd vna & eadem sit gratia, idem donum, eadem virtus, quæ operatur & cooperatur: sed propter diuersos eius effectus & dicitur operans, & cooperans. Operans enim dicitur, inquantum liberat & præparat voluntatem hominis vt bonū velit: Cooperans, inquantum eandem adiuuat ne frustra velit, scilicet vt opus faciat bonū. Ipsa enim gratia non est ociosa, sed meretur augeri, vel aucta meretur perfici.

Hinc dicit q vna sit, sed pter diuersos effectꝰ diuersa sortitur nomina. Ante quā soluit, pmittit de tribus generibus bonorum.

Quid sit ipsa gratia, & quomodo mereatur augeri, quæritur. K

Si verò quæritur quomodo ipsa gratia præueniens mereatur augeri & perfici, cùm nullum meritum sit absque libero arbitrio: & quid sit ipsa gratia, an virtus, an non: & si virtus, an actus, vel non. Vt hoc apertè insinuari

Secūdum verba. Au. gratiarū ordinē exponit.

valeat,præmittendum est tria esse genera bonorum.Alia nã que sunt magna,alia minima,alia media,vt Augu.ait in primo lib.retract.Virtutes,inquit,quibus rectè viuitur, magna bona sunt. Species autem quorunlibet corporum sine quibus rectè viui potest,minima bona sunt.Potentiæ verò animi,sine quibus rectè viui non potest,media bona sunt.Item virtutibus nemo malè vtitur.Cæteris autem bonis,id est,mediis & minimis non solùm bene,sed etiam malè quisque vti potest:& ideo virtute nemo malè vtitur, quia opus virtutis est bonus vsus istorum,quibus etiam nõ bene vti possumus. Nemo autem bene vtendo, malè vtitur. non solùm autem magna,sed etiam media,& minima bona esse præstitit bonitas dei.Ecce habes tria genera bonorum distincta.

Cap.9. in medio capitis. Et lib.2. de libero arbitrio. c.4.19.10.1.

In quibus bonis sit liberum arbitrium. L

Quæritur autem in quibus bonis contineatur liberum arbitrium.De hoc Aug.in primo libr.retractat.ait, In mediis quidem bonis inuenitur liberũ voluntatis arbitrium,quia & malè illo vti possumus:sed tamen tale est,vt sine illo rectè viuere nequeamus.Bonusautem vsus eius iam virtus est: quæ in magnis reperitur bonis , quibus malè vti nullus potest.Et quia bona & magna,& media,& minima ex deo sunt: sequitur vt ex deo sit etiam bonus vsus liberæ voluntatis,qui virtus est,& in magnis numeratur bonis.Attende diligenter quæ dicta sunt,& confer in vnum:sic enim aperietur quod suprà quærebatur. Dixit equidem opus virtutis esse bonum vsum illorum bonorum,quibus etiam non bene vti possumus,id est,mediorum in quibus posuit liberum arbitrium, cuius quoque bonum vsum dixit esse virtutem. Quod si est,nõ est ergo opus virtutis,quod suprà dixit:quia aliud est virtus,aliud opus eius.

Ca.9.ĩ fi.

DE VIRTVTE QVID SIT, ET QVID SIT ACTVS EIVS.

Distinct. XXVII. A

Deiõpara tiõe gratiæ ad virtutẽ Li.2. de libero arbit. Cap.18.

HIc videndum est quid sit virtus, & quid sit actus vel opus eius.Virtus est(sicut ait Augu.)bona qualitas mẽtis qua rectè viuitur,& qua nullus malè vtitur: quam deus solus in homine operatur . Ideóque opus dei tantùm

est,sicut de virtute iustitiæ Aug.docet super illum locũ psalmi,Feci iudicium & iustitiam:ita dicens,Iustitia magna virtus animi est,quam non facit in homine nisi deus . Ideóque cùm ait propheta ex persona ecclesiæ,Feci iustitiam:non ipsam virtutem,quam non facit homo,sed opus eius intelligi voluit.Ecce apertè insinuatur hîc , quòd iustitia in homine non est opus hominis,sed dei:quod & de aliis virtutibus itidem intelligendum est.

Psal.118. In tomo8. cõcio.26. eiusdem psal.

De fide itidem dicit,quòd non est ex homine, sed ex deo tantùm. B

Nam de gratia fidei Ephesiis scribens Apostolus, similiter fidem non ex homine , sed ex deo tantùm esse asserit,inquiens,Gratia estis saluati per fidem, & hoc non ex vobis:dei enim donũ est.Quod à sanctis ita exponitur:Hæc scilicet fides non est ex vi naturæ nostræ,quia donum dei purè est.Ecce & hîc apertè traditur,quòd fides non est ex libertate arbitrij,siue ex arbitrio voluntatis : quod superioribus consonat,vbi dictum est,gratiam prçuenientem vel operantem esse virtutem,quæ voluntatem hominisliberat & sanat. Vnde Augustin.in lib.de spiritu & litera ait : Iustificati sumus non per liberam voluntatem, sed per gratiam Christi : non quòd sine voluntate nostra fiat,sed voluntas nostra ostenditur infirma per legem,vt sanet gratia voluntatem,& sana voluntas impleat legem.

Ephe. 2.b

Cap.9. Tomo 3.

De gratia quæ liberat voluntatem:quæ si virtus est, virtus non est ex libero arbitrio,& sic non est motus mentis. C

Si igitur gratia,quæ sanat & liberat voluntatẽ hominis , virtus est vel vna vel plures : cùm ipsa gratia non sit ex arbitrio voluntatis, sed eam potiùs sanet ac præparet , vt bona sit:consequitur vt virtus non sit ex libero arbitrio : & ita non sit motus vel affectus mentis,cùm omnis motus vel affectus mentis sit ex libero arbitrio:sed bonus ex gratia est & libero arbitrio,malus verò ex libero arbitrio tantùm.Vt enim ait Aug.in lib.retract.Homo sponte & libero arbitrio cadere potuit,non etiã resurgere.Idẽ in lib.de duab⁹ animabus,Animæ si libero ad faciendum & non faciendum motu animi careãt: si denique his abstinẽdi ab opere suo potestas

Li.1.ca.9. & 15. & tom.6. li. de bono perseuerãtiæ 2 cap.11.

Cap.12.in Tomo 6. Hic aperit adquid ꝓdicta tẽdãt vt innotesceret an virtus sit motus mentis vel nõ. Per similẽ ostẽdit, & est cõparatio inter tria Psal.142. Ezc.34.

nulla conceditur, earum peccatum tenere non possumus. Hìc apertè ostẽditur, quod motus animi siue ad bonum siue ad malum, ex libero arbitrio est. Ideóque si gratia vel virtus motus mentis est, ex libero arbitrio est. Si verò ex libero arbitrio vel ex parte est, iam non solus deus sine homine eam facit. Propterea quidam non inerudìtè tradunt, virtutem esse bonam mentis qualitatem siue formam, quæ animã informat: & ipsa non est motus vel affectus animi, sed ea liberũ arbitriũ iuuatur, vt ad bonum moueatur & erigatur: & ita ex virtute & libero arbitrio nascitur bonus motus vel affectus animi, & exinde bonũ opus procedit exteriùs: sicut pluuia rigatur terra, vt germinet & fructum faciat: nec pluuia est terra, nec germẽ, nec fructus, nec terra germẽ vel fructus, nec germen fructus: ita gratis terræ mentis nostræ, id est, libero arbitrio voluntatis infunditur pluuia diuinæ benedictionis, id est, inspiratur gratia, quod solus deus facit, non homo cum eo: qua rigatur voluntas hominis, vt germinet & fructificet, id est, sanatur & præparatur vt bonum velit, secundum quod dicitur operans: & iuuatur vt bonũ faciat, secũdũ quod dicitur cooperãs. Et illa gratia virtus non incõgruè nominatur, quia volũtatem hominis infirmã sanat & adiuuat.

Ex quo sensu dicantur ex gratia incipere bona merita, & de qua gratia hoc intelligatur. D

Quãliter intelligatur cũ ex sola gratia esse dicuntur.

Cùm ergo ex gratia dicuntur esse bona merita & incipere, aut intelligitur gratia gratis dans, id est, deus: vel potiùs gratia gratis data, quę voluntatem hominis prẽuenit. Non enim esset magnum si hęc à deo dicerentur esse, à quo sunt omnia: sed potiùs eius gratia gratis data intelligitur, ex qua incipiunt bona merita: quæ cùm ex sola gratia esse dicantur, non excluditur liberum arbitrium: quia nullum meritum est in homine, quod non sit per liberum arbitriũ. Sed in bonis merẽdis causæ principalitas gratiæ attribuitur: quia principalis causa bonorum meritorum est ipsa gratia, qua excitatur liberum arbitrium & sanatur, atque iuuatur volũtas hominis vt sit bona.

Quòd bona voluntas gratiæ principaliter est, & etiam gratia est sicut & omne bonum meritum. E

Quæ

Quæ ipsa etiam donum dei est, & hominis meritum, imò gratię, quia ex gratia principaliter est, & gratia est. Vnde Augustꝰ. ad Sixtum presbyterum, Quid est meritum hominis ante gratiam, cùm omne bonum nostrum meritũ nõ in nobis facit nisi gratia? Ex gratia enim (vt dictum est) quæ prẽuenit & sanat arbitrium hominis, & ex ipso arbitrio procreatur in anima hominis, bonus affectus siue bonus motus mentis: & hoc est primum bonum hominis meritum. Si cut, verbi gratia, ex fidei virtute & hominis arbitrio generatur in mente motus quidam bonus & remunerabilis, scilicet ipsum credere, ita ex charitate & libero arbitrio alius quidam motus bonus prouenit, scilicet diligere, bonus valde. sic de cæteris virtutibus intelligendum est. Et isti boni motus vel affectus merita sunt & dona dei: quibus meremur & ipsorum augmentationem, & alia quæ consequenter hìc & in futuro nobis apponuntur.

Epi. 105. ante medium to. 2. Quãliter bonũ meritũ in hoìe cõstituitur & quid sit primũ bonũ meritũ.

Ex qua ratione dicitur fides mereri iustificationem, & alia. F

Cùm ergo dicitur fides mereri iustificationem & vitam æternam, ex ea ratione dictum accipitur, quia per actum fidei meretur illa. Similiter de charitate, & iustitia, & de aliis accipitur. Si enim fides ipsa virtus prævenìens dicere tur esse mẽtis actus, qui est meritũ: iã ipsa ex libero arbitrio originẽ haberet: ꝙ quia nõ est, sic dicitur esse meritũ, quia actus eius est meritũ, si tamẽ adsit charitas: sine qua nec credere, nec sperare meritũ est vitæ. Vnde apparet verè quia charitas est spiritus sanctus, quæ animæ qualitates informat & sanctificat, vt eis anima informetur & sanctificetur: sine qua animæ qualitas nõ dicitur virtꝰ, quia nõ valet sanare animã.

De muneribus virtutum, & de gratia quæ non est, sed facit meritum. G

Ex muneribus itaque virtutum boni sumus & iustè viuimus: & ex gratia, quæ non est meritum sed facit, non tamen sine libero arbitrio proueniunt merita nostra, scilicet boni affectus eorúmque progressus atque bona opera, quæ deus remunerat in nobis: & hæc ipsa sunt dei dona. Vnde Augustꝰ. ad Sixtum presbyterum. Cùm coronat deus merita nostra, nihil aliud coronat quàm munera sua. Vn-

Epi. 105. ante medium.

vbi suprà, & to.6. enarratiõe ad psal.98 circa medi um, & enarratiõe ad psal. 102.nõ lõgè à principio. Dist. 26. lite.l.lite. K.eiusdè distinct.

de vita æterna,quæ in fine à deo meritis præcedentibus redditur,quia& eadẽ merita quib⁹ redditur,nõ à nobis sunt,sed in nobis facta sunt per gratiam:rectè & ipsa vita gratia nuncupatur,quia gratis datur.Nec ideo gratis,quia non meritis datur:sed quia data sunt p gratiã & ipsa merita,quib⁹ datur.

Epilogat vt alia addat. H

Ex præmissis iam innotescere nobis aliquatenus potest,qualiter gratia præueniens meretur augeri, & alia:& quid ipsa sit,an virtus,an aliud:& si virtus,an sit actusvel nõ. Ostensum enim est suprà ex parte quorundam,quòd ipsa est virtus:quia virtus non est actus,sed eius causa,non tamen sine libero arbitrio.vnde quod suprà Augustꝰ.dixit bonum vsum liberi arbitrij esse virtutem,ita accipi potest,id est,actũ virtutis:alioquin sibi contradicere videretur,qui etiam opus virtutis suprà dixit esse bonum vsum eorum quibus non bene vti possumus:in quibus posuit liberum arbitrium.Si verò bonus vsus liberi arbitrij opus virtutis est,iam virtus non est.Cùm ergo bonum vsum eius virtutem esse dixit, nomine virtutis ipsius vsum significauit.

Quòd gratia præueniẽs quæ virtꝰ intelligitur nõ est libe. arbi.vsus, sed ex ea oĩa bona merita. 2.Co.15.b De gratia & libero arbitrio. Ca.5 et 6. sparsim in to.7. & de correp. & gratia. Cap.13.

Quòd idem vsus est virtutis, & liberi arbitrij sed virtutis principaliter. I

Idem nempe vsus bonus ex virtute est, & ex libero arbitrio: sed ex virtute principaliter . Et bonus ille vsus in magnis bonis annumerandus est. Illa autem gratia præueniens , quæ & virtus est , & non vsus liberi arbitrij est: sed ex ea potiùs est bonus vsus liberi arbitrij, quæ nobis est à deo:non à nobis : Vsus verò bonus arbitrij & ex deo est, & ex nobis:& ideo bonum meritum est.Ibi enim solusdeus operatur:hîc deus & homo. Hoc meritum ex illa purissima gratia prouenit:quod Apostolus notauit dicens , Gratia dei sum id quod sum:&, Gratia eius in me vacua non fuit . Super quem locum Aug.ita ait, Rectè gratiam nominat : primùm enim solam gratiam dat deus , & non nisi gratiam, cùm non præcedant nisi mala merita : sed pòst per gratiam incipiunt bona merita . Et vt ostenderet etiam liberum arbitrium,addit,Et gratia eius in me vacua non fuit.Et ne ipsa voluntas sine gratia dei putetur aliquid boni posse , subdit,Non autem ego solus, scilicet sine gratia : sed gratia dei

mecũ,id est,cum libero arbitrio . Planè cùm data fuerit gratia,incipiunt esse nostra merita bona, per illam tamen : quia si illa defuerit,cadit homo.

Aliorum sententia hic ostenditur, qui dicunt virtutes esse bonos vsus liberi arbitrij,id est,actus mentis. K

Alij verò dicunt virtutes esse bonos vsus naturalium potentiarum,non tamen omnes, sed tantummodo interiores qui in mẽte sunt:exteriores verò qui per corpus geruntur,non virtutes esse dicunt,sed opera virtutum. Et ideo quod Aug.dicit opus virtutis esse bonum vsum naturalium potentiarum,de vsu exteriori accipiunt:quod verò dicit bonum vsum liberi arbitrij virtutem esse,& in magnis numerari bonis,de vsu interiori intelligunt.Et virtutes nihil aliud esse quàm bonos affectus vel motus mentis asserunt, quos deus in homine facit non homo:quia licet illi motus sint liberi arbitrij , non tamen esse queunt,nisi deus ipsum liberet & adiuuet gratia sua operante & cooperante: quam dei gratuitam voluntatem accipiunt, quia deus est qui & operatur in nobis velle & operari bonum.

Dist.26. K. & L. Qualiter prædicta Aug. huic sententiæ cõueniunt. Ad Phi. 2.b

Quibus authoritatibus muniunt quòd virtutes sint motus mentis. L

Quòd autẽ virtutes sint motus mentis testimoniis sanctorũ astruunt.Dicit enim Aug.super Ioãnem, Quid est fides?Credere quod nõ vides.Credere autem motus mẽtis est.Idem in lib.3.de doct.Christ. Charitatem autem voco motũ animi . Si verò charitas & fides motus animi sunt, virtutes ergo motus animi sunt . Quibus alij respondentes, prẽmissa verba Aug.ita intelligenda fore inquiunt,Fides est credere quod non vides,id est, fides est virtus qua creditur quod non videtur.Itẽ,Charitas est motus animi,id est,gratia qua mouetur animus ad diligendum.Et cꝰ hæc & his similia ita accipienda sint,ex his cõiicitur quæ alibi Aug. ait. Nã in secundo lib.quæstionũ euangelij inquit,Est fides qua creditur ea quæ non videntur,quæ propriè dicitur fides. Itẽ in 13. lib.de Tri.Aliud sunt ea quæ creduntur,aliud est fides qua creduntur.Ex quibus verbis sic argumentando procedũt.Aliud est credere , aliud illud quo creditur . Prædictum autem est fidem id esse quo creditur . Sic ergo credere non est fides:

Trac.40. Cap.10. Tomo 3. Quomodo aliꝰ his respõdeãt, prædicta determinantes. Au. in 2. lib.quæst. Euangelicarũ ca. 39.to.4. Cap.2.

quia credere non est id quo creditur. Addunt quoque, Virtus opus dei tantùm est, quam ipse solus facit in nobis. Ipsa ergo nō est vsus vel actus liberi arbitrij: sed credere est actus liberi arbitrij: non est itaque virtus. Præmissis aliisq; rationibus ac testimoniis innituntur vtriq;. Horum autem iudiciū diligentis lectoris relinquo examini, ad alia properans.

PRAEDICTA REPETIT VT ALIA ADDAT DEFINITAM ASSIGNATIONEM PONENS DE GRATIA & LIBERO ARBITRIO CONTRA PELAGIANOS.

Distinct. XXVIII.

Depotestate lib. arb. hominis lapsi quã habet gratia circũscripta. Cap. 9.

Quæ sit hæresis Pelagianorũ Aug. li. de hæresibus vnico in articulo hæresũ. 88. to. 6.

A

ID verò inconcussè & incunctanter teneamus, liberum arbitrium sine gratia præueniente & adiuuante non sufficere ad salutem & iustitiam obtinendam: nec meritis præcedentibus gratiam dei aduocari, sicut Pelagiana hęresis tradidit. Nam vt ait Augusti. 1. libro retracta. Noui hæretici Pelagiani liberum sic asserunt voluntatis arbitrium, vt gratiæ dei non relinquant locum, quam secundum merita nostra dari asserunt. Pelagianorum hæresis omnium recentissima à Pelagio monacho exorta est. Hi dei gratiæ, qua prædestinati sumus, & qua meruimus de potestate tenebrarum erui, intantùm inimici sunt, vt sine hac credant hominem posse facere omnia diuina mandata. Denique Pelagius à fratribus increpatus, quòd nihil tribueret adiutorio gratiæ dei, ad eius mandata facienda: non eam libero arbitrio præponebat, sed infideli calliditate supponebat, dicens ad hoc eam dari hominibus: vt quę facere per liberum arbitrium iubentur, faciliùs possint implere per gratiam. Dicendo vtique, Faciliùs possint, voluit credi, etsi difficiliùs, tamen posse homines sine gratia facere iussa diuina. Illam verò gratiam dei, sine qua nihil boni possumus facere, non esse dicunt nisi in libero arbitrio: quod nullis suis præcedentibus meritis ab illo accepit nostra natura, ipso ad hoc tantùm iuuante nos per suam legem atque doctrinam, vt discamus quæ facere & quę sperare debeamus. Non autem ad hoc per donum spiritus sancti, & quæ didicerimus esse faciẽda, faciamus. Ac per hoc diuinitus nobis dari scientiam confitentur, qua ignorantia pellitur: charitatem autem negant diuinitus dari, qua piè viuitur: vt scilicet sit donum dei scientia, quæ sine charitate inflat: & non sit donum dei ipsa charitas, quæ vt scientia non inflet, ædificat. Destruunt etiam orationes, quas facit ecclesia siue pro infidelibus & doctrinæ dei resistentibus, vt conuertantur ad deum: siue pro fidelibus, vt augeatur dei fides, & perseuerent in ea. Hæc quippe non ab ipso accipere, sed à seipsis homines habere contendunt: gratiam dei qua liberamur ab impietate, dicẽtes secundũ merita nostra dari. Paruulos etiam sine vllo peccati originalis vinculo asserunt nasci.

1. Cor. 8. d

Hic ponit ea quibus suum confirmant errorem, verbis Augusti. contra ipsum vtentes.

B

Quòd verò dicunt sine gratia hominem per liberum arbitrium omnia iussa implere, huiusmodi inductionibus muniunt. Si, inquiunt, non potest ea facere homo quæ iubentur, non est ei imputandum ad mortem, sicut tu ipse Augustin. in libro de libero arbitrio asseris: Quis, inquis, peccat in eo quod nullo modo caueri potest? Peccatur autẽ. Caueri ergo potest. Hoc testimonio Augusti. Pelagius vsus est disputans aduersus eum, imò aduersus gratiam: sicut Augusti. in libro retract. illud & alia huiusmodi retractans commemorat, inquiens, In his atque huiusmodi verbis meis, quia gratia dei commemorata non est de qua tunc non agebatur, putant Pelagiani suam nos tenuisse sententiam: sed frustra hoc putant. Voluntas quippe est qua peccatur & rectè viuitur, quod his verbis egimus: sed ipsa nisi dei gratia liberetur, & vt vitia superet adiuuetur, rectè à mortalibus viui non potest. Ecce apertè determinat, ex quo sensu illa dixerit, inimicos gratiæ refellens.

Li. 3. c. 18. in tom. 1. & lib. de natura et gratia ca. 6. 7. to. 7. Li. 1. c. 9.

Aliud testimonium Augusti. ponit, quo Pelagius pro se vtebatur.

C

Similiter & innitebatur Pelagius verbis Augusti. contra gratiam, qui in libro de duabus animabus dicit, Peccati, inquit, reum tenere quenquam, quia non fecit quod facere non potuit, summæ iniquitatis & insaniæ est. His auditis exiliit Pelagius dicens, Cur ergo paruuli & illi qui non habent gratiam, sine qua non possunt facere mandata diuina, rei tenentur? Hoc autem qua occasione dixerit, in libro retract. Pelagio respondens aperit. Id enim contra Manichæos dixit: qui in homine duas naturas esse con-

Ca. 12. & Retract. 1 Cap. 15. Quæstio Pelagij Li. 1. c. 11. Determinatio Au.

tendunt, vnam bonam ex deo, alteram malam ex gente tenebrarum, quę nunquam bona fuit, nec bonum velle potest. quod si esset, non videretur ei imputandum esse si bonum non faceret.

Aliud quod videtur contradicere gratiæ dei addit. D

Cap.26. In to.6. Alibi etiam Aug. dicit, quod huic gratiæ contradicere videtur qua iustificamur. Ait enim in lib. cõtra Adamantinum Manichæi discipulum, Nisi quisque voluntatem suam mutauerit, bonum operari non potest: quod in nostra potestate esse positum dominus docet vbi ait, Aut facite arborem bonam, aut fructus eius bonos, &c. Quod Augustin. in retract. non esse cõtra gratiam dei quam prædicamus ostendit. In potestate quippe hominis est mutare in melius voluntatem: sed ea potestas nulla est, nisi à deo detur: de quo dictũ est, Dedit eis potestatem filios dei fieri. Cùm enim hoc sit in potestate, quòd cùm volumus facimus, nihil tam in potestate quàm ipsa voluntas est: sed præparatur à domino voluntas: eo ergo modo dat potestatem.

Mat.12.c *Determinatio Aug. li. retra. 1.cap. 22.* *Ioan.1.b*

Aliud testimonium eiusdem, quod videtur aduersum. E

Aug. in li. cõtra Adamãtinum Manichæi discipulũ ca.27. Sic etiam intelligendum est quod in eodem ait, scilicet, in nostra potestate esse vt vel inseri bonitate dei, vel excidi eius seueritate mereamur: quia in potestate nostra non est nisi quod nostram sequitur voluntatem: quæ cum præparatur à domino, facile fit opus pietatis, etiam quod impossibile & difficile fuit. F

Aliud testimonium.

In tom. 6. & li. retra. 1.cap. 22. In expositione quoq; quarundam propositionũ epistolæ ad Romanos quædam Augustin. interserit, quæ videntur huic doctrinæ gratiæ aduersari. Ait enim, Quod credimus nostrum est: quod autem bonum operamur illius est qui credentibus dat spiritum sanctum, & paulo pòst. Nostrũ est credere & velle, illius autem dare credentibus & volentibus facultatem bene operandi per spiritum sanctum. Quæ qualiter intelligi debeant Augustin. in libro retract. aperit dicens, Verum est quidem à deo esse quod operamur bonum: sed eadem regula vtriusque est, & volendi scilicet & faciendi: & vtrunque ipsius est, quia ipse præparat voluntatem:& vtrunque nostrum est, quia non fit nisi volentibus nobis. Illa itaque profectò non dixissem, si iam scirem etiam ipsam fidem inter spiritus sancti munera reperiri.

In li. exposition. quarũdã propositionũ epistolæ ad Rom. art. 60. et 61. to. 4. Li. 1. ca. 23.

Adhuc addit aliud quod videtur contrarium. G

Ca. 5. 6. to. 7. & 7 li. de vera 7 oc. ar. 315. Determinatio. Illud etiam diligenter est inspiciendum, quod Aug. in lib. de prædestinatione sanctorum ait, scilicet quòd posse habere fidem, sicut posse habere charitatem, natura est hominum: habere autem fidem sicut habere charitatem, gratia est fidelium. Quod non ita dictum est tanquam ex libero arbitrio valeat haberi fides vel charitas: sed quia aptitudinem naturalem habet mens hominis ad credendum vel diligendum, quæ dei gratia præuenta credit & diligit: quod sine gratia non valet.

Testimonio Hieronymi astruit quid tenendum sit de gratia & libero arbitrio: vbi triplex hæresis inducitur, scilicet Iouiniani, Manichæi, & pelagij. H

Cuius initiũ credim⁹ in deũ patrẽ &c. Tomo 4. Id ergo de gratia & libero arbitrio indubitanter teneamus quod Hier. in explanatione fidei catholicæ ad Damasum Papã Iouiniani, & Manichæi, & Pelagij errores collidens docet. Liberũ, inquit, sic cõfitemur arbitrium, vt dicamus nos semper indigere dei auxilio: & tam illos errare, qui cum Manichæo dicunt hominem peccatũ vitare non posse, quàm illos qui cũ Iouiniano asserunt hominem non posse peccare. Vterq; tollit arbitrij libertatem. Nos verò dicimus hominem semper & peccare & non peccare posse, vt semper nos liberi confiteamur esse arbitrij. Hæc est fides quã in catholica ecclesia didicimus, & quam semper tenuimus.

VTRVM HOMO ANTE PECCATVM EGVERIT GRATIA OPERANTE & cooperante.

Distinct. XXIX.

De potestate lib. arb. primò hoïs vtriũ. s. egueric gratia operante

A POST hæc considerandum est, vtrum homo ante peccatum eguerit gratia operante & cooperante. Ad quod breuiter dicimus, quia non cooperante tantùm, sed etiã operante gratia indigebat: non quidem secundum omnem operandi modum operantis gratiæ, operatur enim liberando & præparando voluntatem hominis ad bonum.

Universidad de Diego Portales Biblioteca

Secundū statū naturæ institutæ. Cap.106. In tomo 3

Egebat itaq; homo ea,'non vt liberaret voluntatē suam,quæ peccati serua non fuerat:sed vt præpararet ad volendum efficaciter bonū,quod per se non poterat.Non enim poterat bonū mereri sine gratia,vt Aug.in ench.euidenter tradit.Illam inquit,immortalitatem,in qua poterat non mori natura humana,perdidit per liberum arbitrium. Hinc verò,in qua nō poterat mori acceptura est per gratiam: quam fuerat, si non peccasset,acceptura per meritū: quanuis sine gratia nec tunc vllum meritum esse potuisset : quia etsi peccatū in solo erat arbitrio constitutū:non tamen iustitiæ habendæ vel retinendæ sufficiebat liberum arbitrium , nisi diuinum præberetur adiutorium. Ecce his verbis satis ostenditur,quòd ante peccatum homo indigebat gratia operante & cooperante.Non enim habebat quo pedem mouere posset sine gratiæ operātis & cooperantis auxilio:habuit tamen quo poterat stare.

Quòd homo ante lapsum virtutes habuerit. B

Præterea quæri solet, Vtrum homo ante lapsum virtutem habuerit. Quibusdam videtur quòd non habuerit, id ita probare conantibus . Iustitiam,inquiunt, non habuit, quia præceptum dei contempsit , nec prudentiam , quia sibi non prouidit:nec temperantiam,quia aliena appetiit:nec fortitudinem,quia prauę suggestioni cesit. Quibus respondentes,dicimus eū quidem non tunc habuisse has virtutes quādo peccauit,sed antè,& tunc amisisse . Quod multis sanctorum testimoniis comprobatur.Ait enim Augustinus in quadam homilia , Adam perdita charitate malus inuentus est. Item, Princeps vitiorum, dum vicit Adam de limo terræ ad imaginem dei factum,pudicitia armatum, temperantia cōpositum,charitate splendidum,primos parētes illis donis ac tantis bonis expoliauit, pariterque peremit. De hoc eodem Ambro. ad Sabinum ait, Quando Adam solus erat,non est præuaricatus: quia eius mens deo adhærebat. Super psalm. quoque dicit, Quòd homo ante peccatum beatissimus auram carpebat æ:heream.Sed quomodo sine virtute beatissimus erat? Aug. quoque super Gen. dicit Adam ante peccatum spiritali mente præditum fuisse. Non est ergo dubitandum hominem ante peccatum virtutibus fulsisse , sed illis per peccatum expoliatum fuisse.

Sanctorū testimonio affirmat hominem primum habuisse virtutes.

In tom.3. Epist.41. Superpsa. 114 ser.8. li.11.c.42. in fine li. & li.6.c. 27.& 82

De eiectione hominis de paradiso. C

In illius quoque peccati pœnā eiectus est de paradiso in istum miseriarum locum , sicut in Genes. legitur, Nunc ergo ne fortè mittat manum suam,& sumat de ligno vitæ,& comedat,& viuat in æternum,emisit eum deus de paradiso voluptatis.His verbis insinuari videtur quòd nunquā moreretur,si posteà de illo ligno sumpsisset.

Gene.3. Aug. li. 11.de Ge. ca.40.

Quomodo intelligendum sit illud, Ne sumat de ligno vitæ,& comedat, & viuat in æternum. D

Sed quia per peccatum iam mortuum corpus habebat,illa verba ex tali intellectu accipi possunt:Deus modo irati loquens,de homine superbo ait, Videte ne fortè mittat manum suam,&c.id est,cauete vos angeli ne comedat de ligno vitæ,quo indignus est:de quo,si perstitisset, comederet, & viueret in æternum,sed modo propter inobedientiā indignus est comedere. Et sicut verbo dixit,ita opere exhibuit. Emisit enim eum deus de paradiso voluptatis in locum sibi congruum sicut plerunq; malus cùm inter bonos viuere coperit,si in melius mutari noluerit,de bonorū congregatione pellitur,pondere prauæ consuetudinis pressus.

Rom.8.b

Aug.li. 2. de Ge. contra Mani. Cap.22.

De flammeo gladio ante paradisum positum. E

Ne verò ad illud posset accedere collocauit deus ante paradisum Cherubin,& flammeum gladium atque versatilem,ad custodiendam viam ligni vitæ. Quod iuxta literam potest hoc modo accipi , quia per ministerium angelorum ignea custodia ibi constituta fuit. Hoc enim per cœlestes potestates in paradiso visibili factum esse credendum est , vt per angelicum ministerium ibi esset quædam ignea custodia:non tamen frustra,sed quia aliquid significat de paradiso spirituali.Cherubin enim interpretatur plenitudo scientiæ:hæc est charitas,quia plenitudo legis est dilectio.Gladius autem flammeus pœnæ temporales sunt , quæ versatiles sunt,quia tempora volubilia sunt.Illa ergo ad custodiam ligni vitæ ideo posita sunt ante paradisum,quia ad vitam nō redditur nisi per Cherubin,scilicet plenitudinem scientiæ , id est,charitatem:& per gladium versatilem,id est,tolerantiam passionum temporalium.

Aug.super Gen. lib.11. Cap.40. Ibidem.

Rom.13.c Aug.li. 2. de Ge. cōtra Ma ni.ca. 23. 1.Ioā 3.et Act.14.

An homo ante peccatum comederit de ligno vitæ. F

Secundo, qui aliàs dicitur de peccatorũ meritis & remissione cõtra Pelagianos in ca.21. In to.7.

Potest autem quæri, Vtrum de ligno vitæ ante peccatum comederit homo. De hoc Augustin. in lib. de baptis. par. sic ait, Rectè profectò intelliguntur primi homines ante malignam diaboli persuasionem abstinuisse à cibo vetito, atque vsi fuisse concessis. His verbis ostenditur, quòd de ligno vitæ ante peccatum sumpserint: quibus præceptum erat, vt de omni ligno paradisi comederẽt, nisi de ligno scientiæ boni & mali.

Quare non sunt facti immortales, si comederunt de ligno vitæ. G

Quare ergo perpetua soliditate, & beata immortalitate vestiti non sunt, vt nulla infirmitate vel ætate in deterius mutarentur? Hanc enim virtutem naturaliter illud lignum habuisse dicitur. Sed fortè hoc non conferebat, nisi sæpe de illo sumeretur. Potuit ergo fieri vt de illo sumeret semel, & non sæpius: qui per aliquã moram in paradiso fuisse intelligitur, cùm scriptura dicat eũ ibi soporatum fuisse, quãdo costa de latere eius assumpta est, & inde formata mulier, & animalia ante eum ducta, quibus nomina imposuit.

QVOD PER ADAM PECCATVM ET POENA TRANSIIT IN posteros.

Distin. XXX. A

Quid sit originale peccatum quod à peccato primorũ parẽtum fuit causatũ. Ad Ro. 5.c

In superioribus insinuatũ est, licet ex parte (non enim perfectè sufficimus exponere) qualiter primus homo deliquerit, & quam pro peccato pœnam subierit: quibus adiiciendum est, peccatum simul ac pœnam per eum transisse in posteros, sicut Apostolus ostendit inquiens, Sicut per vnum hominem peccatum in hunc mũdum intrauit, ita in omnes homines mors pertransiit.

Vtrum illud peccatum fuerit originale, vel actuale. B

Hîc primò videndum est, quod fuit illud peccatum, originale scilicet an actuale: & si de originali intelligatur, consequenter quid sit originale peccatum, & quare dicatur originale: & quomodo pertransierit vel pertrãseat in omnes, diligenter inuestigandum est. Quibusdã placuit de peccato actuali Adæ illud accipere, asserentibus hoc Apostolum sensisse cùm inferiùs ait, Sicut per inobedientiam vnius hominis peccatores constituti sunt multi, ita &c. Euidenter, inquiunt, etiam ipso nomine exprimit Apostolus peccatum, quod per vnum hominem, intrauit in mundum, scilicet inobedientiam. Inobedientia verò peccatum actuale est.

Quidã illud accipiũt de actuali. Ad Ro. 5.c

Quomodo intrasse in mundum dicunt. C

Hoc autem dicunt intrasse in mundum, non traductione originis, sed similitudine præuaricationis: omnesque in illo vno peccasse dicunt, quia omnibus ille vnus peccandi exemplum extitit. Hoc malè sensérunt quidam hæretici, qui dicti sunt Pelagiani: de quibus Augu. in libro de baptismo paruulorum commemorat dicens, Sciendum est, inquit, hæreticos quosdam qui nominati sunt Pelagiani, dixisse peccatum primæ trangressionis in alios homines nõ propagatione, sed imitatione transisse. Vnde etiam in paruulis nolunt credere per baptismum solui originale peccatũ, quod in nascentibus nullum esse omnino contendunt. Sed eis dicitur, quia si Apostolus peccatum imitationis non propagationis intelligi voluisset, eius principem non Adam, sed diabolum diceret. De quo in libro Sap. dicitur, Inuidia diaboli mors intrauit in orbem terrarum. Et quia non vult intelligi hoc esse factum propagatione sed imitatione, continuò subiunxit scriptura. Imitantur autem eum, qui sunt ex parte ipsius. Imitantur quidem Adam quotquot per inobedientiam transgrediuntur mandatum dei. Sed aliud est quod exemplũ est voluntate peccantibus, aliud quod origo est cum peccato nascentibus. Non est igitur accipiendum peccatũ Adæ transisse in omnes imitationis tãtùm exemplo, sed propagationis & originis vitio.

Recitat hæresim. Prio, qui aliàs de peccatorũ meritis et remissione cõtra Pelagianos c.9. In to. 7. & de verbis Apostoli ser.14. Sapiẽ.2.d

Hic aperit illud esse peccatum originale, quod transit in posteros. D

Et est illud peccatum originale, vt apertè Augu. testatur, quod per Adam transiuit in omnes, per eius carnem vitiatam concupiscentialiter generatos.

Lib.13 de trin.c.16. in fine.

Quid sit originale peccatum hic inquiritur. E

Quod diligenter inuestigãdum est quid sit. De hoc enim sancti doctores sub obscuritate locuti sunt, atque

Quorũdã de originali peccato opinio.

scholastici doctores variè senserunt. Quidam enim putant originale peccatum esse reatũ pœnæ pro peccato primi hominis,id est,debitum vel obnoxietatem,qua obnoxij & addicti sumus pœnæ temporali & æternæ pro primi hominis actuali peccato:quia pro illo(vt aiunt)omnibus debetur pœna æterna,nisi per gratiam liberentur. Iuxta horum sententiam oportet dici, originale peccatum nec culpam esse, nec pœnam.Culpam non esse ipsi fatentur:pœna quoque secundum eos esse non potest: quia si debitum pœnæ originale peccatum est,cùm debitum pœnæ non sit pœna, nec originale peccatum est pœna.Quod etiam quidam eorum admittunt,dicentes in scriptura originale peccatum sepe nominari reatum:& reatum ibi intelligunt,vt dictum est, obnoxietatem pœnæ:& ea ratione asserunt peccatum originale dici esse in paruulis,quia paruuli pro illo primo peccato rei sunt pœnæ:sicut pro peccato iniqui parentis aliquãdo exulant filij secundum iustitiam fori.

Exo.13.b Habẽtur hæc verba i gl. super hũc locũ. Ca.4.to.7. Rom.3.d Li.2.hypognosticõ circa finẽ. In tom.8. ad illum versum. Ecce i iniquitatib⁹ conceptus sum. Ca.22.to.3. apud Au. & in formali.de fi.ad

Quòd originale peccatum sit culpa,authoritatibus probat. F

Sed quòd originale peccatum culpa sit,pluribus sanctorũ testimoniis edocetur.Super Exod.vbi dicitur, Primogenitũ asini mutabis oue.Gregor.ait,Omnes in peccatis nati sumus,& ex carnis delectatione cõcepti, culpam originalem nobiscum traximus,vnde & volũtate nostra peccatis implicamur. Ecce culpam originalẽ dixit nos trahere, vnde cõstat originale peccatum culpam esse. Aug. quoq; in libro de natura & gratia de hoc eodem sic ait,Omnes(vt ait Apostolus)peccauerunt,vtiq; vel in seipsis,vel in Adam:quia sine peccato nõ sunt,vel quod originaliter cõtraxerunt,vel quod malis moribus addiderunt.Peccatum enim primi hominis, non solùm ipsum,sed omne necauit genus humanum: quia ex eo dãnationem simul & culpam susceпimus. Idem super Psal.50.Quod de corpore mortuo seminatur,cũ vinculo peccati originalis nascitur & mortis.Ideo igitur se in iniquitatibus cõceptũ dicit Dauid,quia in omnibus trahitur iniquitas ex Adã,& vinculũ mortis.Nemo enim nascitur,nisi trahens pœnam,& meritum pœnæ. Meritum autem pœnæ peccatũ est, Omnis ergo qui nascitur per carnis concupiscentiam,

peccatum trahit.Peccatum itaque originale culpa est,quam omnes concupiscentialiter concepti trahunt. Vnde in Eccles.dogmatibus scriptum est:Firmissimè tene,&nullatenus dubites,omnem hominem,qui per concubitum viri & mulieris concipitur,cum originali peccato nasci,impietati subditum,mortíq; subiectum,& ob hoc natura irę nasci filium: à qua nullus liberatur, nisi per fidem mediatoris dei & hominum.His & aliis authoritatibus euidenter ostenditur peccatum originale culpam esse, & in omnibus concupiscentialiter genitis trahi à parentibus.

Pet.ca.26 & allegatur de cõsa. dist.4.c.fir missime.

Quid sit quod dicitur peccatum originale,scilicet fomes peccati,id est,concupiscentia. G

Nunc supereст videre quid sit ipsum originale peccatum:quod cùm non sit actuale,non est actus siue motus animæ vel corporis. Si enim actus est animæ vel corporis,actuale vtique peccatũ est:sed actuale nõ est,nõ est ergo, actus vel mot⁹. Quid ergo originale peccatũ dicitur?Fomes peccati,scilicet cõcupiscẽtia vel cõcupiscibilitas: quę dicitur lex mẽbrorũ,siue languor naturæ,siue tyrãnus qui est in mẽbris nostris,siue lex carnis.vnde Augustin.in lib. de baptismo paruulorum,Est in nobis concupiscentia,quæ nõ est permittenda regnare.Sunt & eius desideria,quæ sunt actuales concupiscentiæ,quæ sunt arma diaboli,quæ veniunt ex languore naturæ.Languor autem iste tyrannus est,qui mouet mala desideria.Si ergo vis esse victor tyranni:atque inermem inimicum inuenire,non obedias concupiscentiæ malæ.His verbis satis ostenditur fomitem peccati esse concupiscentiam.

Sermo 12. qui intitulatur de verbis. Psal.118.

Quòd nomine concupiscentiæ intelligitur fomes peccati, & quæ dicitur fomes. H

Nomine autem concupiscentiæ non actum concupiscendi, sed vitium primum significauit, cùm eam dixit legem carnis.Vnde idem in tractatu de verbis Apostoli ait, Semper pugna est in corpore mortis huius:quia ipsa concupiscentia cum qua nati sumus, finiri non potest quandiu viuimus:quotidie minui potest,finiri non potest. Quæ autem est concupiscentia,cum qua nati sumus? Vitium vtique est, quod paruulum habilem concupiscere facit, adultum etiam

Sermo.45 de tẽpore qui est.2. Sermo dominicæ 3. post octa. Epipha.

Li.6.contra Iu.ca. 7. Quòd per Adã originale peccatũ in oẽs itrauit .i. cõcupiscẽtia.li.1. ca. 9. & 10.to.7. Ibidẽ cap. 10. & 11. Quõ intelligatur, In quo oẽs peccauerunt.

concupiscentem reddit. Sicut enim in oculo cæci in nocte vitium cæcitatis est, sed non apparet, nec discernitur inter videntem & cæcum nisi luce veniente: sic in puero vitium esse non apparet, donec ætatis proiectioris tempus occurrat. Ex his datur intelligi, quid sit originale peccatum, scilicet vitium concupiscentiæ: quod in omnes concupiscentialiter natos per Adam intrauit, eósque vitiauit. Vnde Augu. in lib. de baptismo paruulorum, Adam præter imitationis exemplum occulta etiam tabe carnalis cõcupiscentiæ suæ tabificauit in se omnes de sua stirpe venturos. Vnde Apostolus rectè ait, in quo omnes peccauerunt. Circunspectè & sine ambiguitate dicit hoc Apostolus. Siue enim intelligatur, in quo homine, siue in quo peccato, sanum est. In Adam enim omnes peccauerunt, vt in materia, nõ solùm eius exemplo, vt dicunt Pelagiani. Omnes enim ille vnus homo fuerant, id est, in eo materialiter erant. Manifestum est itaq; omnes in Adã peccasse, quasi in massa. Ipse enim per peccatum corruptus, quos genuit omnes nati sunt sub peccato. Ex eo igitur sicut cuncti cõstituti sunt peccatores, ita & in illo vno peccato quod intrauit in mundũ, rectè omnes dicũtur peccasse: quia sicut ab illo vno homine, sic ab eodẽ vno peccato immunes esse non possunt, nisi ab eius reatu per Christi baptismum absoluantur. Alia ergo sunt propria peccata, in quibus tantùm peccãt quorum peccata sunt. Aliud hoc vnum in quo omnes peccauerunt, id est, ex quo omnes peccatores constituti sunt.

Quid sit peccatum in quo omnes peccauerunt, scilicet originale, quod ex inobedientia processit. I

Hoc est originale peccatum quo peccatores nascuntur omnes concupiscentialiter geniti: quod ex Adam sine ex eius inobedientia emanauit, & in posteros demigrauit. Vnde Apostolus consequenter per inobedientiam vnius hominis multos dicit constituros esse peccatores, quæ est actuale peccatum. Cùm autem dixerit per vnum hominem peccatum intrasse in mundum, & in eo omnes peccasse, de originali dictum esse oportet accipi.

Rom.5.d

Ex quo sensu dictum est, Per inobedientiam vnius multi sunt constituti peccatores. K

Quòd ergo ait, Per inobedientiam vnius multi constituti sunt peccatores: eo sensu dictum esse intelligendũ est, quia ex inobedientia Adæ, scilicet, ex peccato actuali Adę processit originale peccatum, quo omnes peccatores nascuntur: vt & in illo esset, & in omnes transiret.

Quòd peccatum originale in Adam fuit, & in nobis est. L

Vnde Aug. Iuliano hæretico nullum peccatum in paruulis esse cõtendenti respondens, apertè asserit peccatum originale ex voluntate Adæ processisse, ac per eius inobedientiam in mundum intrasse. Quærit enim Iulianus, per quid peccatum inuenitur in paruulo, ita inquiens, Non peccat iste qui nascitur, nõ peccat ille qui genuit, non peccat ille qui cõdidit. Per quas igitur rimas inter tot præsidia innocentiæ, peccatũ fingis ingressum? Et respondet sancta pagina, Per vnum hominem peccatum intrauit in mundum, pervnius inobedientiam, ait Apostolus. Quid quærit amplius, quid quęrit apertius? Item inquit Iulianus, Si per hominem peccatum intrauit in mundum, peccatum vel ex voluntate est, vel ex natura est. Si ex voluntate est, mala voluntas est quæ peccatum facit: Si autem ex natura est, mala est natura. Cui respondeo, Ex voluntate peccatum est. Quærit fortè, Vtrum originale peccatum ex voluntate sit? Respondeo prorsus & originale peccatum ex voluntate esse: quia hoc ex voluntate primi hominis seminatum est, vt in illo esset, & in omnes transiret.

In li.2.ad Valeriũ de nuptiis & cõcupiscẽtia ca.28. Tomo 7. Qui. Iuli. Ibidem. Respõsio Augustini. Rursũ quærit Iulian°. Respõsio Augustini.

Obiectio quorundam contra id quod suprà dictum est, omnes in Adam fuisse homines. M

Ad hoc autem quod diximus in Adam fuisse omnes homines, quidam verborum sectatores sic obiiciunt, dicentes, Non omnis caro quæ ab Adam traducta est, in eo simul existere potuit: quia multo maioris quantitatis est, quã fuerit corpus Adæ. In quo nec tot etiam atomi fuerũt, quot ab eo homines descenderunt. Quocirca verum non esse asserunt, substantiam vniuscuiusque in primo fuisse parente.

Responsio, vbi aperitur qualiter fuerunt in Adam secundum rationem seminalem, & quomodo ex eo descenderunt, scilicet lege propagationis. N

Quibus responderi potest, quòd materialiter atq;

causaliter,nõ formaliter,dicitur fuisse in primo homine omne quod in humanis corporibus naturaliter est, descẽditque à primo parente lege propagationis,& in se auctum & multiplicatum est,nulla exteriori substantia in id transeunte, & ipsum in futuro resurget.Fomentum quidem habet à cibis, sed non conuertuntur cibi in humanam substantiam,quæ.s. per propagationem descendit,ad Adã.Transmisit enim Adã modicum quid de substantia sua in corpora filiorũ,quando eos procreauit,id est,aliquid modicum de massa substantiæ eius diuisum est,& inde formatum corpus filij,suique multiplicatione sine rei extrinsecæ adiectione auctum est: & de illo ita augmentato aliquid inde separatur, vnde formantur posterorum corpora : & ita progreditur procreationis ordo lege propagationis,vsque ad finem humani generis . Itaque diligenter ac perspicuè intelligentibus pater , omnes secundum corpora in Adam fuisse per seminalem rationem , & ex eo descendisse propagationis lege.

Quõ per propagationẽ descendit.

Authoritate & ratione probatur, nihil extrinsecũ conuerti in humanam substantiam, quæ ab Adam est. O

Quòd verò nihil extrinsecum in humani corporis naturam transeat , veritas in euangelio significat dicens, Omne quod intrat in os,in ventrem vadit,& in secessum emittitur.Quod etiam ratione ostendi potest hoc modo,Puer qui statim post ortum moritur,in illa statura resurget quã habiturus erat,si viueret vsque ad ætatem triginta annorum nullo vitio corporis impeditus . Vnde ergo illa substantia, quæ adeo parua fuit mortua,in resurrectione tam magna erit,nisi sui in se multiplicatione? Vnde apparet,quòd etiamsi viueret,non aliunde,sed in se augmentaretur illa substantia. Sicut costa,de qua facta est mulier,& sicut panes euãgelici. Non inficiamur tamen quin cibi & humores in carnem & sanguinem transeant : sed non in veritate humanæ naturæ, quæ à primis descendit parentibus:quæ sola in resurrectione erit,reliqua verò caro,in quam cibi transeunt , tanquam superflua in resurrectione deponetur : quæ tamen ciborum aliarúmque rerum fomentis coaluit.

Magister hic non approbatur. Mat.15.b

Mat.14.c Quòd cibi in carnem transeunt, sed non in eã quæ descendit ab Adam.

QVO-

QVOMODO PECCATVM ORIGINALE A PATRIBVS TRANSEAT in filios,an secundum animam,an secundum carnem.

Distinct. XXXI.

NVne superest inuestigare , qualiter peccatũ à patribus traducatur in filios,scilicet an secundum solam animã an secundum carnem,siue secundũ vtrunque. Putauerunt quidam secundum animam trahi peccatũ originale,nõ solùm secundũ carnẽ:quia non solùm carnẽ,sed & animã ex traduce esse arbitrati sunt. Sicut enim in generatione prolis de carne paterna substantialiter trahitur caro:ita etiam de gignentis anima animã geniti essentialiter deduci ab his existimabatur . Ideóque sicut de corrupta carne caro corrupta seminatur:ita etiã de anima peccatrice anima peccatrix,corruptione originali infecta,ab illis trahi dicitur.

Qualiter peccatũ originale à parẽte trahitur in plem. Opinio quorũdã malè credẽtium animas esse ex traduce.

Prædictam opinionem damnat,& quòd per carnem traducatur peccatum dicit,& quomodo ostendit. B

Hoc autem fides catholica respuit,& tanquam veritati aduersum damnat:quę non animas,sed carnem solam, sicut superiùs diximus,ex traduce esse admittit. Non ergo secundum animam,sed secundũ carnem solam,peccatum originale trahitur à parẽtib⁹.Est enim peccatũ originale(vt suprà diximus)concupiscentia,non quidem actus, sed vitium. vnde Augustꝰ . Ipsa concupiscentia est lex membrorum vel carnis, quæ est morbidus quidam affectus , vel languor qui commouet illicitum desiderium , id est, carnalem concupiscentiam,quæ lex peccati dicitur.Quæ dicitur manere in carne,non quin in anima sit, sed quia per corruptionem carnis in anima fit.

Dist.18. litera H. Dis.præcẽti li. H Quare cõcupiscẽtia dicitur esse ĩ carne,li. de nup. & cõcu. ſpar ſim.

Causam corruptionis carnis ostendit, ex qua in anima peccatum fit. C

Caro enim propter peccatũ corrupta fuit in Adã, adeo vt cùm ante peccatum vir & mulier sine incentiuo libidinis & concupiscentiæ feruore possent conuenire, essétque thorus immaculatus : iam post peccatum non valet fieri carnalis copula absque libidinosa concupiscentia , quæ

semper vitium est & etiam culpa, nisi excusetur per bona cõiugij. In concupiscentia ergo & libidine concipitur caro formanda in corpus prolis. Vnde caro ipsa quæ cõcipitur, in vitiosa cõcupiscentia polluitur & corrũpitur: ex cuius contactu anima cùm infunditur, maculã trahit qua polluitur & fit rea, id est, vitium concupiscentię, quod est originale peccatũ.

Quòd propter corruptionem carnis, quæ est causa peccati, dicitur peccatum esse in carne. D

Ideoq; ipsum peccatum dicitur manare in carne. Caro ergo quę in concupiscentia libidinis seminatur, nec culpam habet, nec actũ culpæ, sed causam. In eo ergo quod seminatur, corruptio est: in eo autem quod nascitur, concupiscentiæ vitium est. Vnde Ambrosius de verbis Apostoli, sic ait, Quomodo habitat peccatum in carne, cùm non sit substantia, sed priuatio boni? Ecce primi hominis corpus corruptum est per peccatum, ipsaque corruptio per conditionem offensionis manet in corpore, robur tenens diuinæ sentẽtiæ datæ in Adam: cuius cõsortio anima maculatur peccato. Per id ergo quòd facti causa manet, inhabitare dicitur peccatum in carne: hæc est lex carnis. Idem, Non habitat peccatũ in anima, sed in carne: quia peccati causa ex carne est, non ex anima: quia caro est ex origine carnis peccati, & per traducem omnis caro fit causa peccati: anima verò non traducitur, & ideo in se causam peccati non habet. Aug. quoque ex carne peccatum animam contrahere in sermone quodam de verbis Apostoli ostendit, dicens, Vitium cõcupiscentię est, quod anima non ex se, sed ex carne contraxit. Natura quippe humana non opere dei cum vitio primitus est instituta, sed ex voluntatis arbitrio priorum hominum venienti vitio est sauciata, ita vt non sit in carne bonum, sed vitium quo inficitur anima.

Cõmentario ad 7. Cap. ad Ro. to. 4.

Ibidẽ Paulo inferiꝰ.

Li. 4. contra Iulia. c. 4. & plenius ca. 9.

De causa originalis peccati, quæ est in carne, vtrum sit culpa, an pœna. E

Hîc quæri solet, Vtrum causa peccati originalis, quæ dicta est esse in carne, culpa sit, vel pœna, siue aliquid aliud. Culpa esse non potest: quia culpa non est in re irrationali. Si enim culpa esset in carne ante infusionem animæ, actualis esset, vel originalis. Sed actualis ibi non est, nec originalis culpa est: quia ipsa causa est originalis peccati. Si autem pœna est, quæ est illa? passibilitas, vel mortalitas, vel alia corruptio: Hos enim defectus carni inesse constat.

Quòd non sit culpa probat.

Hic aperitur quid sit fœditas tracta ex libidine coeuntium, quæ vitium vel corruptio dici potest. F

Ad quod dici potest, quod multiplex defectus carnis, & pręcipuè pollutio quędam quam ex feruore coitus parentum & concupiscentia libidinosa contrahit caro dum concipitur, causa est originalis peccati: quæ rectè vitium, siue corruptio carnis appellari potest. Quæ fœditas maior videtur esse in carne concupiscentialiter tracta, quàm in ea vnde traducitur. Et quòd vitium vel corruptio sit in carne ante coniunctionem animæ, effectu probatur, cùm anima infunditur, quæ ex corruptione carnis maculatur: sicut in vase dignoscitur vitium esse, cùm vinum infusum acescit.

Inductu similium ostendit non absurdè dici filios trahere peccatum à parentibus, etiam mundis. G

Ne autẽ miremur & intellectu turbemur, audiẽtes peccatum originale filios traducere à parentibus, iam per baptismum ab illo peccato mundatis, diuersarum similitudinum inductione id posse fieri insinuat Aug. in lib. de baptismo paruulorum, inquiens, Quomodo præputium per circuncisionem aufertur, manet tamen in eo quem genuerunt circuncisi: quomodo etiam palea quæ opere humano tanta diligentia serapatur, manet tamẽ in fructu qui depurgato nascitur tritico: ita peccatum quod in parentibus per baptismum mundatur, manet in eis quos genuerunt. Ex hoc enim gignunt, quod adhuc vetustum trahunt, non ex hoc, qp lex in nouitate promouit eos inter filios dei. Nõ enim generant parentes filios secundum illam generationem, qua denuo nati sunt: sed potiùs secundum illam, qua carnaliter & ipsi primùm sunt generati.

Ca. 8. li. 3

Ca. 9 li. 2

Li. 2. c. 27 & 28.

Quare dicatur originale hic dicitur cum epilogo H

Iam ostensum est quid sit originale peccatum, & qualiter à parentibus in filios, & per carnem in animam transeat. Ex quibus etiam innotescit, quare dicatur originale peccatum: ideo scilicet, quia ex vitiosa lege originis nostræ, in qua concipimur, scilicet carnis libidinosa concupiscen-

Præsenti dist. lit. B tia traducitur, vt suprà dictum est. Non enim quia ex carne tracta ab Adam concepti sumus, ideo peccatum traximus quia & Christi corpus ex eadem carne formatum est quæ ab *Mat. 3. d* Adam descendit: sed eius conceptus est celebratus non lege *Psal. 1.* peccati, id est, concupiscentia carnis, vnde & caro eius peccatrix non fuit, imò operatione spiritus sancti. Noster verò cõceptus nõ fit sine libidine, & ideo non est sine peccato. Quod *Cap. 2. in medio to. 3* euidenter Aug. ostendit in libro de fide ad Petrum, dicens, Quia dum sibi inuicem vir mulierque miscentur, sine libidine non est parentum concubitus, ob hoc filiorum ex eorũ carne nascentium non potest sine peccato esse conceptus: vbi peccatum in paruulos non transmittit propagatio, sed libido: nec fœcunditas humanæ naturæ facit homines cum peccato nasci, sed fœditas libidinis quam homines habent ex il- *Eph. 2.* lius primi iustissima condẽnatione peccati. Ideo beatus Da- *Psal. 50.* uid propter originale peccatũ, quo naturaliter obstricti sunt filij iræ, dicit, In iniquitatibus conceptus sum & in peccatis concepit me mater mea. Ex hoc itaque apparet, ex lege conceptionis traduci originale peccatum: quia nisi conceptio sic fieret in carne, anima ex carnis coniunctione concupiscentiæ vitium non traheret.

Obiectio quorundam nitentium probare peccatum non traduci ex lege coitus. 1

Sed ad hoc opponitur hoc modo, in ipso conce- *Exod. 21.* ptu vbi dicitur transmitti peccatũ, propagatur caro: nec tamẽ tunc infunditur anima secundum physicos, sed iam effigiatis corporibus, quod etiam Moyses in Exo. apertè significat, vbi ait de percussura mulieris prægnantis: Si quis, inquit, percusserit mulierẽ prægnantem & abortum fecerit, si adhuc informe fuerit puerperium, mulctabitur pecunia: si autẽ formatum fuerit, reddat animã pro anima. Formatum verò intelligitur, propria anima animatũ: & informe, quod nondũ habet animã. In ipso ergo conceptu cũ caro propagatur, nondũ infunditur anima. Quomodo ergo ibi peccatũ trãsmittitur, cùm peccatũ non possit esse vbi anima nõ est? Ad quod dici *Responsio cum Solutione.* potest, quia in illo cõceptu dicitur peccatũ trãsmitti, nõ quia peccatum originale ibi sit: sed quia caro ibi contrahit id, ex quo peccatũ fit in anima cùm infunditur. Et vtrunq; vocatur

conceptus, scilicet cùm & caro propagatur formámq; corporis humani recipit, & cùm anima infunditur, quod aliquando etiam dicitur natiuitas. Vnde dicitur, quod natum est in ea. Propriè autem natiuitas dicitur in lucem editio. *Matt. 1.*

QVOMODO ORIGINALE PECCATVM DIMITTATVR IN BAPTISMO *cùm & pòst sit illa concupiscentia quæ dicitur originale peccatum.*

Distinct. XXXII. A

QVoniam suprà dictum est originale peccatum esse vitium concupiscentiæ, assignatumque quomodo à parentibus trahatur & originale dicatur: superest inuestigare quomodo in baptismo dimittatur, cùm etiã post baptismum remaneat concupiscentia quæ ante fuerat. Vnde videtur vel peccatum originale non esse concupiscentiam: vel nõ remitti in baptismo. Manet quippe, vt ait Aug. in corpore mortis huius carnalis concupiscentia, cuius vitiosis desideriis non obedire præcipimur: quæ tamen concupiscentia quotidie minuitur in proficientibus & continentibus. Sed licet remaneat concupiscentia post baptismum, non tamen dominatur & regnat sicut antè: imo per gratiam baptismi mitigatur & minuitur, vt pòst dominari non valeat, nisi quis reddat vires hosti eundo post concupiscentias. Nec post baptismum remanet ad reatum, quia non imputatur in peccatum, sed tantum pœna peccati est: ante baptismum verò pœna est & culpa. *Qualiter peccatum originale deleatur seu cure-tur.* *In lib. de nuptiis & cõcupiscẽ-tia. 1. cap. 25. to. 7. & ca. 23. ibid.* *Eccl. 18. d*

Quòd originale peccatum duobus modis dimittitur, scilicet extenuatione sui, & solutione reatus. B

Duplici ergo ratione peccatum originale dicitur dimitti in baptismo, quia per gratiam baptismi vitium concupiscentiæ debilitatur atque extenuatur, ita vt iam non regnet, nisi consensu reddantur ei vires, quia & reatus ipsius soluitur. Vnde Aug. in lib. de baptismo paruulorum, Gratia per baptismũ id agitur, vt vetus homo crucifigatur, & corpus peccati destruatur: non ita vt in ipsa viuente carne concupiscentia resperssa & innata repente absumatur & non sit, sed ne obsit mortuo, quæ inerat nato. Nam si post baptismum vixerit, in carne habet concupiscentiam cum qua pu- *Authoritates de vno modo remissionis. Cap. 39. li. 1. Rom. 6. a*

1.Cor.6.a

gnet,eámque adiuuante deo ſuperet, ſi tamen non in vacuũ gratiam eius ſuſcepit. Non itaque hoc præſtatur in baptiſmo, niſi fortè miraculo ineffabili creatoris, vt lex peccati quæ eſt in membris, prorſus extinguatur & non ſit, ſed vt quicquid mali ab homine factum,cogitatúmque eſt,totum aboleatur, ac velut factum non fuerit habeatur. Ipſa verò concupiſcentia ſoluto reatus vinculo, quo per illam diabolus animam retinebat,& à ſuo creatore ſeparabat,maneat in certamine. Ecce hîc apertè oſtendit, ea ratione dimitti in baptiſmo,non quia non maneat poſt baptiſmum, ſed quia reatus in baptiſmo aboletur. Deinde idem ipſe oſtendit, eo modo etiam dimitti in baptiſmo,quia baptiſmi gratia concupiſcentia ipſa mitigatur & minuitur in eodem libro ita dicens, Lex carnis, quam Apoſtolus appellat peccatũ cùm ait, Non regnet peccatum in veſtro mortali corpore : non ſic manet in membris eorum, qui ex aqua & ſpiritu ſancto renati ſunt, tanquam non ſit eius facta remiſsio, vbi omnino plena ſit remiſsio peccatorum : ſed manet in vetuſtate carnis tanquam ſuperatum & peremptum, niſi illicito conſenſu quodam modo reuiuiſcat,& in regnum proprium dominationémque reuocetur. Hîc apertè inſinuatur,in baptiſmo concupiſcentiam debilitari, ex quo & dicitur dimitti, non ſolum ideo quia reatus ibi ſoluitur. Quem remiſsionis modum aliis etiam pluribus teſtimoniis ſcriptura edocet. Ait enim Aug.contra Iulianum, Lex quæ in membris eſt,vitium carnis eſt,quod ex pœna peccati,& ex traduce mortis prouenit. Sed lex iſta quæ eſt in membris remiſſa eſt regeneratione ſpirituali,& manet in carne mortali.Remiſſa eſt,quia reatus ſolutus eſt ſacramento quo renaſcuntur fideles. Manet autem,quia operatur deſideria, contra quæ dimicant etiam fideles. Idem in ſermone quodam de concupiſcentia carnis, Per gratiam baptiſmatis & lauacrum regenerationis ſolutus eſt & ipſe concupiſcentiæ reatus, cum quo eras natus: & quicquid anteà conſenſiſti malæ concupiſcentiæ, ſiue cogitatione,ſiue locutione,ſiue actione.Idem in lib.de nuptiis & concupiſcentia. Concupiſcentia carnis,licet in regeneratis ita non deputetur in peccatum,quæcunque tamen proles naſcitur obligata eſt originali peccato. Item, Dimittitur concupiſcentia carnis in baptiſmo : non vt non ſit, ſed vt non imputetur in peccatum . Hoc eſt enim non habere peccatum, non eſſe reum peccati. Quomodo ergo alia peccata præterunt actu,& remanent reatu,vt homicidium & ſimilia : ita econuerſo fieri poteſt vt concupiſcentia prætereat reatu , & remaneat actu.Ex prædictis euidenter monſtratur, quomodo peccatum originale in baptiſmo remittatur.

Authoritates de altero li.2. ibid.c.28. Rom.6.b

Lib.2.in principio.

Li.1 contra duas epiſtolas Pelagia.

Cap.13. quo.ad ſẽtentiam.

Lib.1. de nuptiis et cõcupiſc. 25.26.& 27.

De fœditate quam caro ex libidine coitus contrahit, vtrum in baptiſmo diluatur. C

Solet autem hîc quæri, Vtrum & ipſa caro in baptiſmo ab illa fœditate purgetur, quam in conceptione ex concupiſcentia libidinoſa contraxit. Quibuſdam videtur,ꝙ ſicut anima à reatu purificatur,ita & caro ab illa pollutione purgatur : vt ſicut duobus completur myſterium baptiſmi, ſcilicet aqua & ſpiritu:ita ibi duo purgentur , anima ſcilicet à reatu,& caro ab illa contagione : quod quidem probabile eſt.Alij verò putant tantùm animam ibi mundari , carnem verò non ab illa fœditate purgari.Si verò remanet illa fœditas vſque ad procreationem filiorum,quæ fit in concupiſcẽtia carnis,videtur natura carnis magis ac magis corrũpi : & magis corrupta videtur caro prolis quàm parentis , quia de carne pollutionem quam habuit à cõceptu retinente , trahitur polluta, & in concupiſcentia concipitur , vnde & polluitur:& ita ex duplici cauſa contaminatur. Vnde & maior videtur pollutio carnis in prole,quã fuerit in parente.Ad quod illi dicunt,quia licet caro prolis ex carne fœda ſeminetur, & in concupiſcentia ſeminis concipiatur: non tamẽ maiorem fœditatem trahit,quàm caro vnde ſeminatur,habuit. Quanuis etiam ſi fœdior atque immundior ſit caro prolis,& ideo magis corrupta quã caro parentis:non tamen inde(vt aiũt) fit præiudicium veritati : quia nec abſurdum eſſe dicunt , ſi carnis natura magis in poſterioribus corrupta trahatur, neq; ex ipſa magis corrupta anima ampliùs inficiatur.

Quidã dicũt carnẽ mundari ab illa pollutiõe,alij nõ. Inconuenientiã adducit cõtra illos, qui negãt carnẽ mũdari à pollutione.

Reſponſio illorum.

Ex quo authore ſit illa concupiſcentia, deo ſcilicet vel alio. D

Prætereà quæri ſolet, Vtrũ concupiſcentia quæ poſt baptiſmum remanet,& tantùm pœnalitas eſt, ante baptiſmum verò pœna erat,& culpa:ex deo authore ſit, vel ex alio.Ad quod breuiter reſpondẽtes dicimus, quia inquãtum

pœna est,deum habet authorem: inquantùm verò culpa est, diabolum siue hominem habet authorem.

Qua iustitia animæ mundæ ex creatione illud peccatum imputetur,cùm non possit vitare. E

Responsio quorundã falsa.

Solet etiam quæri, qua iustitia teneatur illo peccato anima innocens à deo creata,cũ non sit in potestate sua illud vitare.Non enim per liberum arbitrium illud committitur:quia non prius est anima, quàm illi peccato est obnoxia.Ad hoc quidam dicũt ideo animam ream esse illius peccati,licet munda à deo sit creata,quia cùm infunditur corpori,condelectatur carni:ex quo peccatum contrahit.Quod si esset, iam non originale, sed actuale diceretur. Potius ergo ideo rectè potest dici imputari animæ illud peccatum,quod ex corruptione corporis ineuitabiliter trahit.quia,vt ait Aug. in lib. de ciuitate dei, Non fuit corruptio corporis, quæ aggrauat animam,causa primi peccati,sed pœna: nec caro corruptibilis animam peccatricem fecit, sed peccatrix anima carnem corruptibilem fecit.

Cõgruare sponsio & vera, li. 14.ca.3. tom.5.

Vtrum illud peccatum sit voluntarium,vel necessarium. F

Quòd voluntariũ potest dici et necessarium. Psal. 24. Cap.5.

Illud etiam non immeritò quæri potest,Vtrum peccatum originale debeat dici voluntarium,vel necessariũ. Et necessarium potest dici, quia vitari non potest, Vnde & propheta dicit, De necessitatibus meis erue me.Et voluntarium non incongruè appellatur,quia ex voluntate primi hominis processit,vt Aug.in 1.lib.retract.ostendit,dicens,Istud quod in paruulis dicitur originale peccatum,cùm adhuc nõ vtantur libero arbitrio voluntatis, non absurdè vocatur voluntarium : quia ex prima hominis mala voluntate contractum,factum est quodam modo hæreditarium.

Quare deus animam corpori iungit, sciens eam inde maculari, & ideo damnari. G

Rom.11.d

Si verò quæritur,cur deus qui fecit animam ipsam sine macula, & scit eam ex corporis coniunctione maculam peccati contrahere, & aliquando ante baptismum seiungi ab ipso corpore & sic damnari,eam corpori iungit. Respondemus,ex altitudine iudiciorum dei id prouenire, & nec iniustè id à deo fieri. Ipse enim non incongruè humanæ

conditionis modum,quem à principio instituit,licet peccata hominum interesserint,sine immutatione continuè seruat:Corpora de materia à principio sine vitio facta fingens, animásque de nihilo creans,eorúmque coniunctione hominem perficiens.Cùm ergo vtraque hominis natura à deo sine vitio sit instituta,licet à se peccato sit vitiata:non ideo immutabilis deus humanę conditionis primariam legem mutare debuit,siue ab hominum multiplicatione desistere.

An anima sit talis qualis à deo creatur. H

Quę quidã probãt nõ esse talem.

Hîc à quibusdam quęri solet,Vtrum anima talis sit ante baptismum,qualis à deo creatur.Quod nõ esse probare conãtur hoc modo,Anima in corpore creatur, in cuius coniunctione peccato maculatur.Quàm cito ergo est,peccatum habet:nec priùs fuit,quàm peccatum habuit:non est ergo talis,qualis à deo creatur. Creatur enim à deo innocens, & sine vitio:& nunquam talis est.Ad quod dici potest, quia non omnino talis est,qualem eam deus fecit.Deus enim bonam eam fecit,& bonitatem ei sine corruptione indidit. Et dicitur illa naturalis bonitas,quam in creatione à conditore suscepit:quam bonitatem per peccatum penitus nõ amisit, sed vitiatam habuit,quã deus tamen sine vitio fecit.Si enim res bona nõ esset anima,in ea malum esse nequiret,cùm nõ possit malum esse nisi in bono,vt pòst dicetur. Nõ ergo omnino talis est anima,qualis à deo creata. Sicut quis pollutas habens manus,non tale habuit pomũ,quale ego dedi mundis manibus.Ego enim dedi mundum.

Solutio.

An animæ ex creatione sint æquales in donis naturalibus. I

Distĩ.34. litera D.

Illud quoque nõ incongruè quęri solet, Vtrum omnes animę ex creatione ęquales sint,an alię aliis excellentiores. Pluribus non irrationabiliter videtur, quòd ex ipsa creatione alię aliis excellãt in naturalibus donis, vt in essentia alia aliis sit subtilior, & ad intelligendũ memorandumq; habilior,vtpote acutiori ingenio, & perspicaciori intellectu prędita. Quod non improbabiliter dicitur, cùm in angelis ita fuisse constet.Et licet naturalibus donis alię prę aliis polleant,tamen ante baptismum à corpore discedentes, parem pœnam, & post baptismum statim ęqualem coronam sor-

tiuntur:quia ingenij acumen vel tarditas,præmium vel pœnam in futuro non collocat.

AN PECCATA OMNIVM PRAECEDENTIVM PATRVM PARVVli originaliter trahant vt peccatum Adæ.

Distinct. XXXIII. A

Vtrũ originale peccatum per peccata proximorum parentum multiplicetur & itẽdatur.

PRAEDICTIS adiiciendum videtur, an peccata præcedentium patrum ad paruulos transeant, sicut illud primi hominis delictum in omnes carnaliter genitos diximus redundasse. Et si peccata parentum transeant in paruulos: vtrum omnium qui fuerunt ab Adam vsque ad ipsos, an aliquorum & non omnium.

Cap. 47. Tomo 3.

Quid super hoc Aug. in Enchiridio dicere videtur. B

De hoc Augu. in Enchiridio ambiguè disserit. Videtur enim approbare peccata parentum præcedentium imputari paruulis, nõ omnium tamẽ qui fuerunt ab Adam, ne importabili & nimia sarcina in pœna æterna grauarentur paruuli: sed tantum eorum parẽtum, qui eos à quarta generatione præcesserunt. Quod confirmat illis verbis quibus

Exod. 20.a

in Exo. dominus ait, Ego sum deus visitans iniquitates patrũ vsque in tertiam & quartam generationem: quasi peccata parentum proximorum tantùm paruulis imputentur, & non alia: quod est per moderationem diuinæ miserationis.

Eorum ponit documenta, qui dicunt transire in paruulos parentum delicta. C

Ibidẽ ca. 44. et 46

Et quòd non illud solum primi hominis delictũ paruulos teneat, sed etiam alia, illi quibus ita videtur ex eo confirmant, quòd etiam paruuli non modo maiores, dicuntur baptizari in remissionem peccatorum per pluralem numerum, non per singularem in remissionem peccati. Et Da-

Psal. 50.

uid de legitimo matrimonio procreatus dicit, In iniquitatibus conceptus sum, & in peccatis concepit me mater mea: Non dicit, in iniquitate vel peccato. Vnde putant non tantùm illud vnum peccatum originale, sed etiam plura quæ in peccato Adæ reperiri possunt, & alia parentum peccata paruulis imputari.

Quòd in illo vno primo peccato plura reperiuntur. D

Quòd verò in actuali peccato Adæ plura notari valeant peccata, Augustinus in enchiridio insinuat, Possunt, inquit, intelligi plura peccata in vna transgressione Adæ, si in sua quasi membra diuidatur. Nam & superbia est illic, quia homo in sua potiùs esse quàm dei potestate dilexit: Et sacrilegium, quia deo non credidit: Et homicidium, quia se in mortẽ præcipitauit: Et fornicatio spiritualis, quia integritas mentis humanæ serpentina suasione corrupta est: Et furtum, quia cibus prohibitus vsurpatus est: Et auaritia, quia plus quàm sufficere illi debuit appetiuit: & si quid aliud in hoc vno peccato inueniri potest. Deinde de parentum præcedentium peccatis vtrum paruulis imputentur, magis opinando quàm asserendo disceptat, ita inquiens, Parentum peccatis paruulos obligari, non solùm primorum hominum, sed etiam suorum de quibus ipsi nati sunt, non improbabiliter dicitur. Illa quippe diuina sententia, Reddam peccata parentum in filios, tenet eos ante regenerationem vsque adeò, vt etiam de legitimo matrimonio procreatus dicat. In iniquitatibus conceptus sum, & in peccatis concepit me mater mea. Non dixit in iniquitate vel in peccato, cùm & hoc rectè dici posset: sed iniquitates & peccata dicere maluit, quia & in illo vno quod in omnes homines pertransiit, atque tam magnum est, vt eo mutaretur in necessitatẽ mortis humana natura, reperiũtur (sicut suprà disserui) plura peccata & alia parentum: quæ non ita possunt mutare naturam, reatu obligant filios, nisi gratia dei subueniat. Sed de peccatis aliorum parentum, quibus ab ipso Adam vsque ad patrẽ *suum progenerationibus suis quisque succedit, nõ immeritò disceptari potest: vtrum omnium malis actibus, & multiplicatis delictis originalibus, qui nascitur implicetur: vt tantò peiùs, quantò posteriùs, quisque nascatur. An propterea deus in tertiam & quartam generatiouem de peccatis parentum posteris eorum comminetur, quia iram suam quantùm ad progeneratorum culpas, non extendit vlteriùs moderatione miserationis suæ: ne illi quibus regenerationis gratia non confertur, nimia sarcina in ipsa æterna damnatione premerentur, si cogerentur ab ipso initio generis humani omnium præcedentium parentum suorum originaliter peccata contrahere, & pœnas pro eis debitas pendere.

Cap. 45.

De parẽtũ peccatu, an paruulos teneant. Ibid. c. 46 Exod. 20.a

Psal. 50.

*In enchi. Cap. 47. *alias p generatoribus. Vide opiniones varias.*

Universidad de Deusto Biblioteca

An aliquid aliud de re tanta, scripturis sanctis diligẽtiùs perscrutatis ac tractatis, valeat vel non valeat reperiri, temerè affirmare non audeo. Ecce perspicuum fit lectori, Augustinum superiora dixisse non asserendo, sed diuersorũ opiniones referendo.

Ostendit Augustinum sibi fore contrarium, si id sentiret. E

Enchiridij. Cap. 93.

Alioquin sibi ipsi cõtradicere ostenderetur, qui in eodem lib. omnium mitissimã dicit esse pœnam paruulorum, qui originali tantùm tenentur peccato, his verbis, Mitissima sanè pœna eorum erit, qui præter peccatũ quod originale cõtraxerunt, nullum insuper addiderunt: & in cæteris qui addiderunt, tantò quisq; ibi tolerabiliorem habebit dãnationem, quantò minorem habuerit iniquitatem. Ecce hîc apertè dicit, paruulorum pœnam omnium aliarum pœnarũ esse leuissimam. Quod si est, non ergo peccatis patrum præcedentium obligantur, nisi Adæ. Si enim pro peccatis parentum actualibus æternaliter punirentur, & pro suo originali, non iam minùs, sed fortè magis, quã ipsorum parentes puniretur. Non ergo pro peccatis parentum actualibus, nec etiã pro actualibus primi parentis, sed pro originali quod à parentibus trahitur, paruuli damnabuntur: pro eo nullam aliã ignis materialis vel conscientiæ vermis pœnam sensuri, nisi quod dei visione carebunt in perpetuum. Vno ergo, & non pluribus peccatis paruuli obligati sunt. Vnde etiam ea quibus illa opinio muniri videtur, scilicet, quòd peccata & iniquitates in paruulis aliquando scriptura esse significat, vtens plurali numero, ita determinat August. in eodem lib. Quia in scriptura per singularem numerum pluralis numerus sæpe significari solet: vt ibi, Ora ergo ad deum, vt auferat à nobis serpentem: non ait, Serpentes, quos patiebatur populus. Et econuerso per pluralem significatur singularis numerus: vt in euangelio, Mortui sunt enim qui quærebant animam pueri: non ait, Mortuus est, cùm loqueretur de Herode. Et in Exodo, Fecerunt deos aureos, cùm vnum fecerint vitulum: de quo dixerunt, Isti sunt dij tui Israël. Ita & illud originale vnum plurali numero significatur, cùm dicimus, paruulos in peccatorum remissionem baptizari, & in peccatis vel iniquitatibus concipi.

Determinatio eorũ q̃ illi opponebant. Cap. 44. Nũe. 21. b

Mat. 2. c

Exo. 32. a

An actuale peccatum Adæ sit grauius cæteris. F

Quare quibusdã grauius videtur esse cæteris. Cap. 48.

Hîc queri solet, Vtrum peccatũ Adæ transgressionis ex quo processit originale, & in quo plura superiùs notata sunt peccata, grauius fuerit cæteris peccatis. Quibusdã ita esse videtur, quia illud peccatum totam humanam naturam mutauit: sicut Aug. dicit in enchiridio. Illud vnum peccatũ in loco & habitu tantæ fœlicitatis admissum, tam magnũ est, vt in vno homine originaliter & (vt ita dixerim) radicaliter totum genus humanum damnaretur. Idem in li. de ciuitate dei, Tãtò maiori iniustitia violatũ est illud mandatum, quantò faciliori poterat obseruantia custodiri. Nondũ enim ipsi voluntati cupiditas resistebat, quod de pœna transgressionis posteà secutum est. His aliisque vtuntur authoritatibus, qui illud peccatũ cæteris aliorũ hominũ peccatis grauius esse dicunt. Quod etiã ratione ostendere laborant hoc modo, Magis nocuit illud peccatũ quàm aliquod aliorum: quia totum humanũ genus vitiauit ac morti vtique subdidit, quod nullo alio peccato factum est. Maiorem ergo effectum mali habuit illud peccatum, quàm aliquod aliud.

Li. 14. ca. 11. & c. 15.

Post authoritates ponit etiã rationes eorum.

Responsio contra illos, vbi alia peccata ostẽduntur illo maiora. G

Ad quod dici potest, quia licet illud peccatũ humanam naturam mutauerit in necessitatem mortis, & in totum genus humanum reatum diffuderit: non est tamen putandum grauius fuisse peccato in spiritum sanctum, quod neque hîc, neq; in futuro (vt veritas ait) dimittitur. Quòd verò totam humanã naturam corrupit, non ideo est quia grauius fuerit cunctis aliis peccatis: sed quia ab homine commissum est, quando in vno homine tota humana natura cõfistebat, & ideo tota in eo corrupta est: maiorémque effectũ mali intulit quantùm ad multiplices defectus qui ex eo manauerunt, sed non quantùm ad pœnam æternam quam grauiorem non meruit, quàm plures posteà meruerunt per alia peccata: imò alios grauiorem promeruisse credimus iram quàm Adam meruerit.

Mat. 12. c

In quo habent maiorẽ effectũ mali, ĩ quo minorem.

An istud peccatum sit primis dimissum parentibus. H

Si verò quæritur, an illud peccatum fuerit dimis-

sum primis parentibus. Dicimus eos per pœnitentiam veniam consecutos. Vnde Aug. in lib. de baptismo paruulorum ait, Sicut illi primi parẽtes posteà viuendo creduntur per domini sanguinem ab extremo liberari supplicio, non tamen illa meruerunt ad paradisum reuocari: sic & caro peccatis, etiam remissis peccatis, si homo in ea iustè vixerit, non continuò meretur eam mortem non perpeti, quam traxit de propagine peccati.

Libr. 2. c. 44.

Quòd peccata parentum visitantur in filios, & quòd non sunt aduersa quæ deus dicit in Exodo, & in Ezechiele. I

Et licet peccatis parentum, nisi Adæ, paruuli non obligentur, non est tamen diffitendum peccata parentum in filios redundare, sicut dominus in Exodo ad Moysen ait, Ego sum deus fortis, zelotes, visitans iniquitates patrum in filios vsque in tertiam & quartam generationem his qui oderunt me. His verbis apertè insinuatur, quòd deus reddit peccata patrum super filios tertios & quartos. Huic autem videtur aduersari quod dominus ait in Ezechiele, Quid est q̃ inter vos parabolam vertitis in prouerbium istud dicentes, Patres comederunt vuam acerbam, & dentes filiorum obstupescunt? Viuo ego, dicit dominus, si erit vobis vltra parabola hæc in prouerbium in Israel. Ecce omnes animæ meæ sunt, vt anima patris, ita anima filij mea est: & anima quæ peccauerit, ipsa morietur. Filius non portabit iniquitatẽ patris, & pater non portabit iniquitatem filij. Iustitia iusti super eum erit, & impietas impij erit super eum. His verbis videtur deus corrigere per prophetam, quod malè dixerit in lege. Si enim peccata parentum reddit in tertiam & quartam generationem, iniustitia videtur dei esse, vt alius peccet & alius puniatur. Quomodo enim iustum est alium peccare, & alium peccata luere?

Exo. 20. a

Authoritatẽ inducit quæ illi aduersari videtur.

Ezec. 18. a

Determinatio præmissarum authoritatum conuenientiam ostendens. K

Sed, vt ait Hieron. Ne lex & prophetæ. i. Exo. & Ezechiel, imò ipse deus qui & hîc & ibi locutus est, in sententia discrepare videantur, attendamus finem illius authoritatis Exod. Dicto enim, Reddo iniquitates patrum in filios: addit, His qui oderunt me per quod euidenter ostendit, non ideo puniri filios quia peccauerunt patres, sed quia eis similes quodam hæraditario malo deum oderũt. Illud ergo quod in Exod. dominus dicit, sicut Hieron. tradit, non id sonat quod multi existimant: nec est simile huic prouerbio, Patres comederunt vuam acerbam, &c. Illud enim Exod. Hieron. super illud Ezech. & Aug. super psal. Deus laudem meam ne tacueris, de filiis peccata patrum imitantibus accipiendum censent: super quos dicitur deus reddere peccata patrum, quia punit eos eò quòd imitantur peccata patrum, nõ quia patres peccauerũt. Non itaque corrigit deus in prophetа, quod antè dixerat in lege: sed quomodo intelligendum sit, aperit. Vnde & illos qui prauè intelligebãt arguit, qui dicebant, Patres comederunt, &c.

Tomo 5. explanatione ad. 8. cap. Ezechielis.

Hier. 31.

In tomo 8. enarratiõe ad ps. 108.

In expositiõe vers⁹, In memoriã redeat iniquitas patrũ &c⁹.

Quare dixerit, in tertiam & quartam generationem, & quare patres tantùm commemorauit. L

Veruntamẽ si de imitatoribus malorum illud accipitur, quare tertiam & quartam generationem tantum cõmemorauit, cùm in qualibet generatione rei teneantur, qui peccata patrum imitantur? Et quare patres commemorauit, cùm & illi omnes mali sint, qui quorunlibet malorum peccata imitantur? Sed ideo patres specialiter nominauit, quia maximè patres filij imitari solent, quos præcipuè diligunt. Et tertiam & quartam generationem ideo commemorauit, quia solent parentes interdum tandiu viuere, donec filios tertios & quartos habeant: qui patrum iniquitates videntes, eorum impietatis hæredes per imitationem efficiuntur. Secundum hunc modum rectè intelligitur ad literam, quod in Exodo dicitur.

Solutio.

Gre. li. 15. mor. ca. 22

Quomodo illud Exodi intelligi debeat secundum mysterium. M

Quod etiam mysticè intelligendũ esse ostenditur, ex eo quòd parabola dicitur. Si enim parabola est, vt ait Hieronymus aliud verbis sonat, aliud sensu continet. Vnde aliqui ita edisserunt: Patrem in nobis esse dicunt, leuem punctum sensuum, scilicet primum motum suggestionis vel cogitationis: Filium verò, si cogitatio conceperit peccatum: in quo notatur consensus, & delectatio mulieris:

Loco prædicto.

Nepotem,si quod cogitaueris atque conceperis,opere cõpleueris,vel complere decreueris:in quo notatur consensus viri, siue patratio peccati.Pronepotem autem,si non solum feceris,sed in eo glorieris:& hæc est quarta generatio, non quia tres præcesserint:sed quarta dicitur, quia quarto loco à primo motu,qui est quasi pater,enumeratur.Deusergo primos & secundos stimulos cogitationũ, quos Græci propatheias vocant,sine quibus nullus hominum esse potest, non punietæternaliter:sed si cogitata quis facere decreuerit, & quæ fecit,corrigere noluerit,quæ sunt mortalia peccata,& tertia & quarta generatio.

Prou. 2.6

Per quid probatur,quòd primus motus non puniatur æternaliter. N

Ibidem paulo inferiùs.

Ad probandũ verò, vt ait Hieron. quòd primus pulsus cogitationis non puniatur æternaliter à deo, illud de Genes.afferendum est:Chan enim peccauit,irridens nuditatem patris:& sententiam non ipse,sed filius eius Chanaan accepit.Maledictus Chanaan,seruus erit fratrũ suorum. Quę enim iustitia est,vt pater peccauerit,& filius punitus sit? Sed in mysterio illud factum est.

Gene. 9.d

QVAE DE PECCATO ANIMADVERTENDA SINT

Distinct. XXXIIII. A

De peccato actuali secundum eius causalitatem.

POst prędicta,de peccato actuali diligenti indagine quędam consideranda sunt,scilicet quæ fuerit origo & causa primi peccati:vtrum res bona,an res mala: Posteà in qua re sit peccatum:Deinde,quid sit peccatum,& quot modis fiat,& de differentia ipsorum peccatorum. B

Quę fuit origo & causa peccati prima.

Causa & origo prima peccati res bona extitit, quia ante primum peccatum non erat aliquid mali vnde oriretur.Cum enim originem & causam habuit,aut ex bono aut ex malo habuit.Sed malum antè nõ erat:ex bono ergo ortum est.Priùs enim in angelo ortum est peccatũ, & posteà in homine. Et quid erat angelus, nisi bona natura dei? Non ex deo ortum est malum quod fuit in angelo: non ex alio quàm ex angelo: ex bono ergo ortum est. Vnde Aug. in

in responsionibus contra Iulianum hæreticum qui dixerat, Si ex natura peccatum est,tunc mala est natura, ait, Quæso vt si potest,respondeat.Manifestum est ex volũtate mala,tãquam ex arbore mala,fieri omnia opera mala, tãquam fructus malos:sed ipsam malam volũtatem vnde dicit exortam nisi ex bono? Si enim ex angelo : quid est angelus,nisi bonũ opus dei? Si ex homine:quid erat ipse homo, nisi bonum opus dei ? Imò quid erant hæc duo antequàm in eis oriretur mala voluntas,nisi bonum opus dei,& bona & laudanda natura? Ergo ex bono oritur malum, nec fuit vnde oriri posset nisi ex bono.Dico ergo,quia voluntatem malam nullũ malum præcesit,sed ex bono originem habuit.Hîc apertè dicitur primam causam & originem mali bonam fuisse naturã. Et nihilominus ostenditur cuius peccati fuerit causa,scilicet malæ voluntatis.

Id est,12. li.de nup. & concupisſ.ad Valeriũ ca. 28.to.7. & quod sensum li. 1.cum Iulia.Cap.3.

Quòd mala voluntas secundaria causa fuit malorum. C

Mala autem voluntas illa angeli & hominis causa est etiã malorũ subsequẽtiũ,scilicet malorũ operũ & malarũ voluntatũ.Vnde Aug. in Ench. Nequaquã dubitare debemꝰ rerũ bonarũ,quæ ad nos pertinent, causam non esse nisi bonitatẽ dei.Malarũ verò ab immutabili bono deficiẽtem boni mutabilis voluntatẽ,priùs angeli,posteà hominis:hoc primũ est creaturæ rationalis malũ,id est,prima priuatio boni. Ecce habes primam voluntatem boni mutabilis, id est, angeli & hominis deficientẽ ab immutabili bono,id est,à deo causam esse malarum rerum ad nos pertinentium:quia causa est tam peccatorum, quàm pœnarũ quibus premitur humana natura.Prima ergo origo & causa peccati bonum fuit:& secunda,malum quod ortum est ex bono.

Capi. 23. Tomo 3. ca. 24.ib.

In qua re sit peccatum, an in bona an in mala: & dicitur, quia in bona tantùm. D

Ostensa origine mali, superest videre in qua re sit malum,scilicet an in re bona,an in re mala. Qui rectè acutéq; sapit, non nisi in bono malum esse intelligit, id est, in natura bona. Malum enim est corruptio vel priuatio boni: vbi autem bonum non est,non potest esse corruptio vel priuatio boni. Peccatum ergo non potest esse nisi in re bona.

Sicut enim morbis ac vulneribus corrũpuntur corpora quę (vt ait Aug. in Ench.) sunt priuationes boni eius quod dicitur sanitas: ita & animorum quæcunque sunt vitia, naturalium sunt priuationes bonorũ. Quid est enim aliud quod malum dicitur, nisi priuatio boni? bonum enim minui malum est: quanuis quantumcũque minuatur, necesse est vt aliquid remaneat, si adhuc natura est. Non enim cõsumi potest bonum quod est natura, nisi & ipsa natura consumatur. Cùm verò corrumpitur, ideo malum est eius corruptio, quia eam qualicunque priuat bono. Nam si nullo bono priuat, nõ nocet. Nocet autem: adimit ergo bonum. Quandiu itaque natura corrumpitur, ineſt ei bonum quo priuetur. Ac per hoc nullum est quod dicitur malum, si nullum sit bonum: sed bonum omnino malo carens, integrum bonum est. Cui verò ineſt malum, vitiatum vel vitiosum bonum est: nec malum vnquam potest esse vllum, vbi est nullum bonum. Vnde res mira conficitur, vt quia omnis natura, inquantùm natura est, bonum est: nihil aliud dici videtur, cùm vitiosa natura mala natura esse dicitur: nisi malum esse quod bonum est, nec malum esse nisi quod bonum est. Hac contextione euidenter insinuatur malum non posse esse, nisi in re bona: vbi etiam, licet absurdũ videatur, manifestè dicitur esse malum, quod bonum est.

Cap. 13.

Ibi. ca. 12.

Ibi. ca. 13.

Quod ex præmiſſis ſequitur, ſcilicet quòd cùm dicitur malus homo, dicitur malum bonum. E

Ex quo colligitur, nihil aliud significari cùm dicitur homo malus, nisi bonum malum. Vnde Aug. in eodẽ subdit, Quid est malus homo nisi mala natura? quia homo natura est. Porrò si homo aliquod bonum est, quia natura est: quid aliud est malus homo, nisi malum bonum? Tamen cùm duo ista discernimus, inuenimus nec ideo malum, quia homo est: nec ideo bonum, quia iniquus est: sed bonũ, quia homo malum, quia iniquus. Omnis itaque natura, etiam si vitiosa sit, inquantùm natura est, bona est: inquantùm vitiosa est, mala est.

Cap. 13.

Ibi. ca. 14.

Quòd regula dialecticorum de contrariis fallit in his, ſcilicet bono & malo. F

Ideoque in his contrariis, quæ bona & mala vocantur, illa dialecticorum regula deficit, qua dicunt, Nulli rei duo simul inesse contraria. Nullus enim potus aut cibus simul dulcis est & amarus. Nullum simul corpus vbi album, ibi & nigrum: & hoc in multis ac penè in omnibus reperitur contrariis, vt in vna re simul esse non possint. Cùm autem bona & mala nullus ambigat esse contraria non solùm simul esse possunt, sed mala omnino sine bonis & nisi in bonis esse non possunt. Et hæc duo contraria ita simul sunt, vt si bonum non esset in quo esset malum, prorsus nec malum esse potuisset: quia non modo vbi consisteret, sed vnde oriretur corruptio non haberet, nisi esset quod corrumperetur: quoniam nihil est aliud corruptio, quàm boni exterminatio. Ex bonis ergo mala orta sunt: & nisi in bonis nõ sunt: nec fuit prorsus vnde oriretur vlla mali natura, nisi ex angeli & hominis natura bona, vnde primitus orta est voluntas mala.

Ibi. c. 15.

Epilogum facit, ad alia tranſiturus. G

Ex his aperitur, quod primò & secũdò suprà inuestigandum diximus, scilicet quæ fuerit origo mali, & in qua re sit. Ex bona enim re ortum, & in re bona consistere præmissis testimoniis comprobatur.

Sententiæ illi quæ dictum eſt bonum esse malum, opponitur de prophetia quæ ait, Veh his qui dicunt bonum malum. H

Ad hoc autem quod dictum est malũ esse quod bonum est, quidam sic opponunt. Si bonum malum esse dicimus, incidimus in illã sentẽtiam propheticam, vbi legitur, Veh his qui dicunt bonum malum, & malum bonum. Igitur si hanc maledictionem vitare volumus, nullatenus dicere debemus bonum esse malum, & econuerso. Hoc autem Aug. in eodem lib. determinat, dicens, Id quod dictum est in prophetia, intelligendum est de ipsis rebus quibus homines mali sunt, non de hominibus. Vnde qui adulterium dicit bonum, in eum cadit illa prophetica detestatio: & in eum qui dicit malum hominem bonum, vel bonum esse iniquum. Qui enim dicit hominem, inquantum homo est, malum esse: & bonitatem esse iniquitatem, opus dei culpat, quod est homo: & vitium hominis laudat, quod est iniquitas.

Ibi. ca. 13.

Esa 5 c Determinatio Au. Enchiridij Ca. 13. & ca. 19.

Universidad de Deusto
Biblioteca

QVID SIT PECCATVM.

Distinct. XXXV. A

De peccato actuali secundum eius quidditatem et definitionem. Lib. cõtra Faustũ Manich. 22. c. 27. to. 6. Ca. 11. to. 6. & retract. lib. 1. c. 15. Ca. 8. to. 4

POsthæc videndum est quid sit peccatum. Peccatum est, vt ait Augustin. omne dictum, vel actura, vel concupitum, quod sit contra legem dei. Idẽ in lib. de duabus animabus. peccatum est voluntas retinendi vel consequendi quod iustitia vetat. In vtraque assignatione de actuali peccato agitur & mortali, non veniali. Ex prima descriptione ostenditur peccatum esse voluntas mala, siue locutio & operatio praua, id est, actus malus tam interior quàm exterior: ex altera verò tantùm ostenditur esse actus interior. Voluntas enim, vt in superioribus dictũ est, motus animi est: actus ergo interior est. Ambr. quoque in lib. de paradiso ait, Quid est peccatum, nisi legis diuinę præuaricatio, & cælestium inobedientia præceptorum? Ergo in præuaricante peccatum est, sed in mandãte culpa non est. Non enim consisteret peccatum, si interdictio non fuisset. Non consistente autem peccato, non sòlùm malitia, sed etiam virtus fortasse non esset: quæ nisi aliqua malitiæ fuissent semina, vel subsistere, vel eminere non posset. Ecce præuaricationem legis & inobedientiam, definit Ambrosius esse peccatum.

Diuersorum sententias de peccato ponit. B

Triplex opinio de peccatis.

Quocirca diuersitatis huius verborum occasione, de peccato plurimi diuersa senserunt. Alij enim dicunt voluntatem malam tantùm esse peccatum, & non actus exteriores: Alij, voluntatem & actus: Alij neutrum dicentes, omnes actus esse bonos, & à deo & ex deo authore esse, malum autem nihil esse, vt ait Augustin. super Ioan. Omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil, id est, peccatum quod nihil est: & nihil fiunt homines, cum peccant. Suprà etiam dixit Augustin. quòd malum est priuatio boni, vel corruptio boni: qui etiam in libro 83. q. ait, Summum malum nullum modum habet: caret enim omni bono. At modus aliquid boni est: non igitur est, quia nulla specie continetur: totúmque hoc nomen mali de specici priuatione pertum est. Item in dogmatibus ecclesiasticis dicitur malum vel malitiam non esse à deo creatam: sed à diabolo inuentam, qui & ipse bonus creatus est. Idem etiam in lib. con-

Ioan. 1. a In tom. 9. tract. 1. ad ca. 1. Dist. 34. litera D. Quæst. 6. Tomo 4. Cap. 57. Tomo 3.

tra Manichæos, quid sit peccatum ostendit, dicens, Peccare quid aliud est, nisi in veritatis præceptis, vel in ipsa veritate errare? Quod si non voluntate faciunt, peccatores iniustè iudicantur. Quid ergo in hac tanta varietate tenendum quidue dicendum?

Qui dicitur de fide cõtra Manich. c. 8. Tom. 6.

Vera sententia de peccato proponitur. C

Sanè dici potest & liberè tradi debet, peccatum esse actum malum interiorem & exteriorem, scilicet malam cogitationem, locutionem, & operationem: præcipuè tamen in voluntate consistit peccatum, ex qua tanquam ex arbore mala procedunt opera mala tanquam fructus mali.

Mat. 7. c

Traditio quorundam qui dicunt voluntatem malam & actum, inquantùm sunt, esse naturas, & ideo bona: inquantùm verò mala sunt, esse peccata. D

Quidam autem diligenter attendentes verba Augustin. quibus suprà & in aliis scripturę locis vtitur, non indoctè tradunt voluntatem malam & actus malos inquantũ sunt vel inquantùm actus sunt, bona esse: inquantùm verò mala sunt, peccata esse: qui voluntatem & actum quencunque bonam dei naturam esse dicunt, inquantùm actus est vel voluntas, ex deo authore esse: inquantùm verò inordinatè & contra legem dei fit, & fine debito caret, peccatum est: & ita inquantùm peccatum est, nihil est. Nulla enim substãtia est, nulla natura est.

Dist. præcedẽte lit. B. & præsenti litera B.

Authoritatibus probant voluntates & actus omnes esse bona, inquantùm sunt. E

Quòd autem voluntas omnis & actio bonũ sit, inquantùm est, ex eo probant quod ait Augustin. in libro 83. quæstionum, Deus boni tantummodo causa est, quocirca mali author non est: quia omnium quæ sunt author est: quæ inquantùm sunt, in tantùm bona sunt. Idem probans nihil casu fieri in mundo. ait in eodem, Quicquid casu fit temerè fit: quicquid temerè fit, non fit prouidentia. Si ergo casu aliqua fiunt in mundo, non prouidentia vniuersus mundus administratur. Si non prouidentia vniuersus mundus administratur, aliqua natura vel substantia est: quæ ad opus prouidentiæ non pertinet. Omne autem quod est, inquan-

Quæst. 21. to. 4. & 1. retrac. ca. 26. Ibidẽ. quæst. 27.

tum est,bonum est. Summum enim est illud bonum,cuius participatione sunt cętera bona:& omne quod mutabile est, non per se,sed boni illius participatione,inquantum est, bonum est:quod diuinam etiam prouidentiā vocamus. Nihil ergo casu fit in mundo.His testimoniis innituntur ad ostendendum omne quod est, inquantùm est, bonum esse. Vnde
Cap 31. Tomo 3. idem Aug.in.1.lib.de doct.Christiana ait,Ille summè ac primitus est, qui omnino incommutabilis est: & cætera quæ sunt,nisi ab illo esse non possunt: & intantum bona sunt,inquantùm acceperunt vt sint.

Quid ex prædictis colligitur. P

Ex prędictis colligitur atque infertur,quia si mala voluntas & mala actio est:inquantū est,bona est.Sed quis est qui diffitetur malam volūtatem esse, & malā actionem? Mala ergo voluntas siue actio,inquantùm est,bonum est: & inquantùm volūtas est vel actio,bonum similiter est: sed ex vitio mala est, quod vitium à deo non est, neque aliquid est.
Quæst.3. Tomo 4. De vitio volūtatis. Quod Aug.notasse videtur in lib.83.q.dicens,Vitium est voluntas quo est homo deterior:quod vitium longè abest à voluntate dei,vt ratio docet.Ex hoc loco probant voluntatem, inquantùm vitiosa est,non esse à deo: & inquantùm vitiosa est,peccatum est.Et peccatum est (vt aiunt) inquantùm non habet ordinem nec finem debitum.Ita & actio, inquantum ex malo procedit,& ordinem nō habet,& ad malum tendit.

Alia probatio quòd omnis actus,inquantùm est, bonus est. G

Item & aliter probāt omnem actum interiorem vel exteriorem inquantùm est, esse bonum: quia non esset actus malus, nisi esset res bona:quia non est aliqua res mala,nisi eadem res bona sit. Vnde Aug.in Ench. Omnis natura bonum est:nec res aliqua mala esset, si res ipsa quæ mala est,natura non esset. Non ergo potest esse malum,nisi esset aliquod bonum. Quod cùm dici videatur absurdè, connexio tamen ratiocinationis nos compellit hoc dicere. Ex
Cap.13. *Summā prædictorum perstringit.* præmissis testimoniis asserūt omnes actus inquantùm sunt, esse res bonas: nec aliquid esse malum,id est, peccatum, nisi idem quoque secundum aliquid bonum sit: & omnium quæ sunt, inquantùm sunt, deum authorem prædicant: &

eius voluntate omnia esse quæcunque sunt,quæ inquantùm sunt naturæ sunt.

Obiectio contra illos,qui dicunt omnes actus, inquantùm sunt,esse bonos. H

Quibus opponitur,Si omnia quæ sunt inquantùm sunt,bona sunt,& naturæ sunt: ergo adulterium & homicidium & similia inquantùm sunt, bona sunt: & naturæ sunt, & deo volente fiunt. Quod si est, tunc illi qui faciunt illa,bona agunt:quod penitus absurdum est. His verò sic illi respondent:Dicūt equidem adulterium,homicidium,& huiusmodi,non simpliciter actus denotare, sed actuum vitia. Actúsque ipsos adulterij & homicidij, inquantùm sunt, vel inquantùm actus sunt,à deo esse, & bonas naturas esse: sed non inquantùm adulterium & homicidium sunt.Et ideo nō sequi dicunt, si actus qui homicidia & adulteria sunt à deo sunt,quòd homicidia & adulteria,à deo sunt. *Responsio illorum.*

Alia illorum oppositio contra eosdem. I

Item aliter eis opponitur, Si aliquid non est malum,quod non sit natura vel res bona, quomodo ergo peccata sunt non credere in deum: non ire ad ecclesiam, & huiusmodi: cùm ista non sint naturæ, imò omnino non sint? Non est enim aliquid vel res aliqua non ire ad ecclesiam,vel non credere,& huiusmodi.Ad quod dicunt, His atque huiusmodi dictionibus,quæ videntur priuationes simpliciter notare,& nihil ponere,quia per negationem dicuntur,verè aliqua poni actúsque per eas significari. Non credere enim in Christum incredulitatem dicunt: & nomine incredulitatis malum mentis actum significari.Ita etiam cùm dicitur, Nō ire ad ecclesiam malum est:non euntis contemptus significatur,id est,voluntas mala vel propositum: hoc est enim declinare à bono,& ideo malum est:sicut econuerso declinare à malo,bonum est.Sicut ergo declinatio à malo aliquid ponit,scilicet voluntatem & propositum vitandi malum(Non enim potest esse bonum quod omnino nihil est) ita declinatio à bono quod est significat,scilicet voluntatem & propositum mali.Et secūdum hoc vera est & generalis illa peccati mortalis descriptio,quam suprà posuit Augustinus,scilicet, Peccatum est dictum,&c. *Responsio vbi tradūt q̄ dicūtur per negationē aliquid ponere, vt nō credere in deū, et huiusmodi.* *In principio distinctionis.*

Vtrum malus actus inquantùm peccatum est, sit priuatio vel corruptio boni. K

Dist. præcedent. lit. D. & ſeq. lit. B.

Potest etiam quæri ab eisdem, cùm peccatum sit (vt suprà dictum est) priuatio vel corruptio boni, & omnis actus malus sit peccatum: vtrũ sit priuatio vel corruptio boni inquantùm peccatum est, vel non. Si enim inquantũ peccatum est, corruptio boni est, cùm corruptio vel priuatio boni pœna sit homini: inquãtùm ergo peccatum est, pœna est. Quod si est, tunc inquantùm peccatum est, bonum esse videtur, & à deo esse. Si autem non inquantum peccatum est corruptio est: quæritur ergo secundum quid corruptio sit. Si enim corruptio est, & non inquantum peccatum est, cũ non sit nisi bonum, præterquam in eo quod peccatum est: ergo inquantùm bonum est, corruptio vel priuatio boni est. Ad quod etiam ipsi dicunt actum malum non inquantùm est, neque inquantùm bonum est, esse priuationem vel corruptionem boni, sed inquantùm peccatum est: non tamen inquantùm peccatum est pœna est, vel aliquid quod à deo sit. Vt enim ex verbis præmissis Aug. colligitur, peccatum dicitur corruptio vel priuatio actiuè, non passiuè. Nam ideo malum vel peccatum dicitur corruptio boni, quia naturam bonam qualicunq; priuat bono. Nam si non priuat aliquo bono, nõ nocet, vt suprà Aug. ait. Nocet autem, adimit ergo bonum. Non autem nocet, nisi inquantùm peccatum est: ergo inquantum peccatum est, priuat bono. Itaque inquantùm peccatum est, priuatio est vel corruptio boni.

Resp̃ōsio q̃ actus malus inquantum peccatum est, dicitur esse priuatio boni, non tamen pœna. Idẽ habetur lib. 26. contra Faustum cap 3.

Quomodo inquantùm peccatum est, possit corrumpere bonum, cùm nihil sit. L

Sed cùm nihil sit inquantũ peccatũ est, quomodo potest bonum corrumpere vel adimere? Aug. te hoc docet in lib. de natura boni, dicens, Abstinere à cibo non est aliqua substantia: tamen substantia corporis, si omnino abstineatur à cibo, languescit & frangitur. sic non est substantia peccatum, eo tamen natura animæ corrumpitur.

Cap. 2. Resp̃ōsio Aug. per similitudinem.

Quòd peccatum propriè corruptio est animæ, & quomodo. M

Peccatũ verò, id est, culpa propriè animæ corruptio est. Si autem quæritur, in quo possit corrumpi anima:

In parabola illius qui incidit in latrones, qui cum vulnerauerunt & spoliauerũt, clarescit. Incidit enim homo in latrones, quando per peccatum in potestatem diaboli traditur: & tunc per peccatum expoliatur gratuitis bonis, id est, virtutibus: & in naturalibus bonis vulneratur, quæ sunt ratio, intellectus, memoria, & ingenium, & huiusmodi, quæ per peccatum obtenebrantur & vitiantur. Per peccatum etiam priuatur illo bono, cuius participatione cætera bona sunt: quo tãtò magis priuatur, quanto magis se ab eo elongat. *Luc. 10. f*

Qualiter homo se elongat à deo, scilicet per dissimilitudinem quam facit, hoc est, peccatum. N

Ab eo autem se elongat homo per peccatũ, non loci distantia, quia vbique totus & præsens est omnibus, & omnia in ipso sunt, vt ait Aug. in lib. 83. q. & ipse locus nõ est. Locus tamen dei abusiuè dicitur templum dei: non quòd eo contineatur, sed quòd ei prẽsens sit & inhabitans: id autẽ anima munda intelligitur. Per peccatum ergo, non secundũ locum, aliquis longè fit à deo: & in eo longè fit: quòd ab eius similitudine recedit: & tanto longiùs, quanto fit dissimilior. Illa autem, vt Aug. ait in lib. 83. q. quæ participatione similia sunt deo, recipiũt dissimilitudinem. At ipsa similitudo nullo modo ex aliqua parte potest esse dissimilis. Vnde fit vt cùm similitudo patris filius sit, ex nulla parte patri possit esse dissimilis: cuius participatione similia sunt quæcunque deo similia sunt: & illa possunt recipere dissimilitudinẽ. Nihil est autem quod hominem adeò deo dissimilem faciat, quẽadmodum peccatum. Cùm autẽ peccatum sit priuatio vel corruptio boni, quæ est in anima: est etiã priuatio vel corruptio boni corporis. Sicut corp⁹ hominis priuauit beneficio illius immortalitatis & impassibilitatis, quã habuit ante peccatũ. *Quæst. 20. to. 4.* *Ibidem quæst. 23.*

An pœna sit priuatio boni. O

Quæri autem solet, Vtrum & pœna sit priuatio vel corruptio boni. Ad quod facilè respondeti potest, si prædicta ad memoriam reuocentur. Diximus enim suprà, priuationem vel corruptionem boni accipi actiuè vel passiuè, id est, secũdum efficientiam vel effectum. Ideóque priuatio vel corruptio boni dicitur & peccatum & pœna: sed pecca- *Signa K.*

tum secundum efficientiam, quia priuat vel corrumpit bonum, pœna autem secundum effectum, id est, secundum passionem, quæ est effectus peccati. Aliud est enim culpa, aliud pœna: alterum est dei, id est, pœna: alterum diaboli vel hominis, id est, culpa.

QVOD QVAEDAM SIMVL SVNT PECCATA ET POENA PECCATI: *quædam peccata, & causa peccati: alia verò peccata, & causa, & pœna peccati.*

Distin. XXXVI. A

Vtrũ peccatum sit pœna peccati. In tomo 8. ppe finẽ enarratiõis ad illũ psal.

Cap. 1. d Homi. 11. circa illud, sed & si cõuersus.

Gen. 15. d

Psal. 68.

Oseæ 4. a

Rom. 1.

1. The. 2. c

SCIENDVM est tamen quædam sic esse peccata, vt sint etiam pœnæ peccatorum. Vnde Augustinus super illum locum psal. 57. Supercecidit ignis, & non viderunt solem, ait, Ignis superbiæ & concupiscentiæ & iræ intelligitur. Istas pœnas pauci vident: ideo eas maximè commemorat Apostolus in epistola ad Romanos, & enumerat multa quæ peccata sunt, & pœna peccati. Inter primum enim peccatũ apostasiæ & vltimã pœnam ignis æterni, media quæ sunt, & peccata sunt, & pœna peccati. Greg. quoque super Ezech. ait, Cõtemnenti qui non vult pœnitere ponit deus offendiculum, vt scilicet grauiùs impingat. Peccatum enim, quod per pœnitentiam citiùs non deletur, aut peccatum est & causa peccati: aut peccatum & pœna peccati: aut peccatũ simul & causa & pœna peccati. Vnde Moyses, Nondum sunt completa peccata Amorræorum. Et Dauid inquit, Appone iniquitatẽ super iniquitatem eorum. Et alius propheta, Sanguis sanguinem tetigit, id est, peccatũ peccato additum est. Paulus quoque ait, Propterea tradidit illos deus in passiones ignominiæ, &c. Et item, Vt impleant peccata sua semper. Ioãni quoque per angelum dicitur, Qui in sordibus est, sordescat adhuc. Ex his testimoniis colligitur peccatum aliquod & peccatum esse, & pœnam peccati.

Ex prædictis quæstio oritur, scilicet an inquantùm peccatum est, sit pœna peccati. B

Et ideo meritò quæritur, Vtrum inquantùm peccatum est, sit pœna peccati. Quod non videtur, cùm omnis

pœna peccati iusta sit. Vnde Augustinus in lib. retractationum, Omnis pœna peccati iusta est, & supplicium nominatur. Si ergo peccatum quod est peccatum & pœna peccati, inquantùm peccatum est, pœna peccati est, cùm omnis pœna de iustitia dei veniat, videtur inquantùm peccatum est, iustum esse, & à deo prouenire. Ad quod illi respondent, peccatum sic dici pœnam peccati, quia per peccatum, in quod merito præcedentis peccati homo labitur deserente deo, corrumpitur bona natura. Sicut ignis æternus dicitur pœna malorum, quia ea cruciantur: nec tamen ipse cruciatus malorum ignis est, sed per ignem fit in homine. Ita per peccatum corrumpitur natura, & imminuitur bonum naturæ: & est ipsa imminutio & corruptio boni, passio & pœna: & non est essentialiter ipsum peccatum, per quod fit: sed ideo peccatũ dicitur, vt præmissum est, quia per peccatum ilico, vt peccat homo, fit in homine illa corruptio, quæ tamen fit deo authore. Illa enim pœna siue passio, quæ est boni corruptio, à deo est. Illius tamẽ (vt sic dicam) materia & causa est peccatum, quod à deo non est. Quod videtur Augustinus notasse, & iuxta hunc sensum intellexisse, cùm ait in libr. de prædestinatione sanctorum, Prædestinatione deus ea præsciuit quæ fuerat ipse facturus. Sed præsciuit deus etiam quæ non est ipse facturus, id est, omnia mala: quia etsi sunt quædam, quæ ita peccata sunt, vt etiam pœnæ sint peccati, secundum illud Apostoli, Tradidit illos deus in passiones, &c. non tamen peccatum dei est, sed iudicium, scilicet pœna. In scriptura enim sæpe nomine iudicij pœna intelligitur. Hic diligenter intendentibus insinuare videtur, ea quæ peccata sunt, & pœnæ peccati: non inquantùm peccata sunt, sed inquantùm pœnæ, dei esse. Nam cùm dixisset deum non esse facturum mala aliqua, id est, peccata, quia posset ei obiici quædam peccata esse etiam pœnas peccati, & pœna peccati omnis iusta est, & ideo à deo est: quasi determinando secundum quid faciat ea, vel secundum quid non faciat, addidit reliqua. Iuxta verò prædictam intelligentiam peccata sanè dicuntur pœnæ. Vnde Apostolus appellat eas passiones ignominiæ, quia, vt ait authoritas, licet quædam peccata sint quæ delectant, sunt tamẽ passiones naturæ non nominandæ: quia per ea corrumpitur natura.

Li. 1. c. 9. & 3. li. de libe. arbi. c. 18. to. 1. Responsio illoriũ, vbi docet ex quo sensu peccatũ dicitur pœna peccati vel pœna.

Cap. 10. Tomo 7.

Rom. 1. d

Ibidem.

Quòd cùm omne peccatum possit dici pœna, non tamen omne est pœna peccati. C

Et licet ex hoc sensu omne peccatum mortale possit dici pœna, non tamen omne potest dici pœna peccati. Pœna enim peccati, vt prædictum est, est illud cuius causa est aliud præcedens peccatum. Nam peccatum sic dicitur pœna peccati respectu præcedentis, sicut dicitur causa peccati respectu sequentis. Quo fit vt idem peccatum & causa sit, & pœna peccati: sed alterius peccati pœna, & alterius causa, vt enim Gregorius in moral. ait, Peccatum quod pœnitentia non diluitur, suo pondere mox ad aliud trahit. Vnde fit vt non solùm peccatum sit, sed & causa peccati, ex illa quippe culpa subsequēs oritur. Peccatum verò quod ex peccato oritur, non solùm peccatum, sed pœna peccati est: quia iusto iudicio deus cor peccantis obnubilat, vt præcedentis peccati merito etiam in alia cadat. Quem enim liberare noluit, deserendo percussit. Proinde vt Aug. ait, Præcedentis est hæc pœna peccati, & tamen etiam ipsa peccatū est. Iudicio enim iustissimi dei traditi sunt, vt ait Apostolus de quibusdam, siue deserendo, siue alio modo explicabili, siue inexplicabili, in passiones ignominiæ: vt crimina criminibus vindicarentur, & supplicia peccantium non tantùm sint tormenta, sed & vitiorum incrementa. Illa ergo peccata quæ enumerat Apostolus, quia de superbia sunt, non solùm peccata, sed etiam supplicia sunt. Ecce ex his iam fit perspicuum, quædam peccata etiā pœnas & causas peccati esse: & illud peccatum esse pœnam peccati, quod causam præcedentem habet peccatum: atque illud peccatum esse causam peccati, quod est meritum sequentis culpæ.

Lib. 25. c. 12. circa illud Iob 34. nouit dñs opera eorum.

Aug. cōtra Iul. li. 5. cap. 3. to. 7.

Ex prædictis videtur significari ipsa eadem quæ peccata sunt, esse & pœnas peccati. D

Sed cum ait crimina criminibus vindicari, videtur insinuare ea ipsa quæ peccata sunt, essentialiter esse pœnas peccati, id est, punitiones peccati. Ad hoc autē inquiunt illi, hæc & similia dicta esse secūdum rationem prædictam: & ideo intelligenda fore secundum præmissam expositionem. Intelligentia enim dictorum ex causis est assumenda dicendi.

Hilarius lib. 4. de tri. nō lōgè à medio.

Quòd non obuiat veritati, si quis dicat ipsa peccata esse pœnas peccati essentialiter. E

In nullo tamen præiudicium factū veritati putatur, si quis dicat ipsa eadem quę peccata sunt, essentialiter (vt ita dicam) esse pœnas, id est, punitiones peccatorum præcedentium, quæ iustæ sunt & à deo sunt. Nec tamen inquantùm peccata, à deo sunt: nec inquantùm peccata sunt, pœnæ peccati sunt: & tamen inquantùm peccata sunt, priuationes boni sunt. sed, vt suprà dictum est, causaliter, & actiuè dicuntur priuationes.

Dist. præce. lite. K

Apertè ostendit peccata quædam esse pœnam peccati, & pœnam ipsam iustam esse à deo. F

Quòd autem quædam peccata pœnæ sint, & ipsa pœna iusta sit & à deo sit, euidenter tradit Aug. in lib. retractationum. 1. dicens quędam necessitate fieri ab homine quę mala sunt, & eadem iusta pœna peccati sunt. Sunt, inquit, quædam necessitate facta improbanda, vbi homo vult rectè facere & non potest. Vnde & illud Apostoli, Non quod volo facio bonum, sed quod odi malū hoc ago. Et illud, Caro cōcupiscit aduersus spiritum, & spiritus aduersus carnem. Hęc enim inuicem sibi aduersantur, vt non ea quę vultis faciatis: sed hæc omnia ex illa mortis dānatione sunt. Nam si non est ista pœna hominis sed natura, nulla ista peccata sunt. Si enim non receditur ab eo modo quo naturaliter factus est homo, cum hæc facit, ea vtique facit quæ debet. Si autē homo, quia ita est, nō est bonus, nec habet in potestate vt sit bonus, siue non videndo qualis esse debeat, siue videndo & non valendo esse qualem se esse debere videt, pœnam istam esse quis dubitet? Omnis autē pœna si peccati pœna est, iusta est, & supplicium nominatur. Si autem iniusta est pœna, quoniam pœnam esse nemo ambigit, iniusto aliquo dominante hominī imposita est. Porrò quia de omnipotentia dei & iustitia dubitare dementis est, iusta est hæc pœna, & pro peccato aliquo impenditur. Non enim quisquam iniustè dominās aut surripere hominem potuit velut ignoranti deo, aut extorquere inuitio tanquam inualidiori, vt hominem iniusta pœna cruciaret. Relinquitur ergo, vt hæc pœna ista de damnatione hominis veniat. His atque aliis pluribus testimo-

Ca. 9. & li. de libe. arbi. 3. ca. 18. To. 1.

Rom. 7. d Galat. 5. c

Gene. 2. d In quacūque die comederitis ex eo, &c. Aug li de lib. arbi. 3. ca. 18. to. 1.

niis docetur, quædam esse peccata & pœnas peccati essentialiter.

De quibusdam quæ sine dubio peccata sunt & pœnæ, vt ira, inuidia. G

Prætereà nullatenus ambigendum est, quædam peccata absque vllo scrupulo pœnas esse, vt inuidia quæ est dolor alieni boni, & ira: quæ etiam non inquantùm pœnæ sunt, peccata sunt, ita etiam de cupiditate & timore & aliis huiusmodi sentiendum est. Vnde Aug. in lib. 83. quęstionum ait, Omnis perturbatio, passio: omnis cupiditas, perturbatio. Omnis ergo cupiditas, passio. Omnis verò passio cùm est in nobis, ipsa passione patimur. Omnis ergo cupiditas cùm est in nobis, ipsa cupiditate patimur: & inquantũ cupiditas est, patimur ea. Omnis autem passio inquantùm ipsa patimur, non est peccatum: ita & de timore. Non enim consequẽs est vt si patimur timorem, ideo non sit peccatũ, quia multa sunt peccata quæ patimur, sed non inquantùm patimur eis.

Quæst. 77. Tomo 4.

Quòd verbis Augustini præmissis quædam sententia Hieronymi obuiare videtur. H

Illud autem diligenter est annotandum, quòd suprà positis verbis Aug. dicentis quædam necessitate facta esse improbanda & mala, videtur obuiare quod Hieron. ait in explanatione fidei: quod licet suprà sit positũ, tamen vt perfectiùs sciatur, iterare non piget. Execramur, inquit, eorum blasphemiam, qui dicunt impossibile aliquid homini à deo esse præceptum, & mandata dei non à singulis, sed ab omnibus in commune posse seruari. & paulò pòst, Et tam illos errare dicimus, qui cum Manichęo dicũt hominem peccatum vitare non posse, quàm illos qui cum Iouiniano asserunt hominem non posse peccare. Ecce Hieronymus dicit errorem esse, si quis dicat hominem vitare peccatum non posse. Qui autem dicit quædam necessitate fieri, quædam dicit non posse vitari. Cùm ergo id Augustinus dicat, videtur aut erroris esse quod tradit, aut non esse verum quod Hieron. ait.

To. 4. ad Damasũ papam. Dist. 28. huius 2. lit. H.

3. Cap. 18. & 1. retra. ca. 9. & li. de pdestin. sanctorũ. Capite 11.

Determinatio contrarietatem submouens de sanctorum medio. I

Ad quod dici potest, quia Aug. secundum statum

huius miseriæ (ad quam pertinet ignorantia & difficultas, vt idem ait in libro de libero arbitrio, quæ ex iusta damnatione descenderunt) illud tradidit, vbi & venialia peccata inclusit. Hieron. verò tantùm de mortalibus peccatis loquitur, quæ vnusquisque gratia illuminatus vitare valet: vel de homine, secundum statũ liberi arbitrij ante peccatum, illud ait.

Epilogum facit ad alia transiturus. K

Satis diligenter eorũ posuimus sententiã, qui dicunt omnes actus naturas bonas esse, & inquantùm sunt bonos esse. In quo tractatu quædam interseruimus, quę non ex eorum tantùm persona accipienda sunt, quia ab omnibus catholicè sapientibus absque hæsitatione tenentur: atque authoritatum testimoniis & rationibus eorundem traditionẽ muniuimus, qui dicũt omnes actus essentia sui, id est, inquantùm sunt esse bonos, quosdã verò inquantũ inordinatè fiunt peccata esse. Addunt quoque quosdam nõ tantùm essentia, sed etiam genere bonos esse, vt reficere esuriẽtem, qui actus est de genere operum misericordiæ: quosdam verò actus absolutè ac perfectè bonos dicunt, quos non solùm essentia vel genus, sed etiam causa & finis commendat: vt sunt illi qui ex bona voluntate proueniunt, & bonum finem metiuntur.

ALIORVM PONIT SENTENTIAM QVI DICVNT MALOS ACTVS NVLlo modo esse à deo, nec esse bonos siue in eo quòd sunt, siue alio modo.

Distinct. XXXVII. A

vtrũ actio, subsũtia in qua peccatũ cõmititur sit à deo, &c.

SVnt autẽ & alij plurimi longè aliter de peccato & de actu sentientes: asserunt enim voluntatem malam & actũ malũ peccata esse, & nulla ratione bona: nec secũdum aliquã rationẽ ex deo authore esse, quia sine deo fiunt. Sine eo nanque (vt ait euãgelista) factũ est nihil, id est, peccatũ, quod dicitur esse nihil: nõ quia nõ sit actio vel volũtas mala, quæ aliquid est: sed quia à vero esse separat homines, & ad malũ trahit: & sic ad nõ esse deducit. Qui enĩ à sũmi boni participatione recedũt quod solum verè ac propriè est, meritò non

Ioan 1. a

Quare peccatũ dicitur esse nihil.

Tomo 9. tract. 1. ad 1. c. Ioānis

esse dicuntur. Ideóque Aug. dicit super Ioannem peccatum nihil esse, nihilque fieri cùm peccant homines. Hac ergo ratione astruūt peccatum nihil esse, quia à vero esse hominem elongat. Voluntatémque malā atque actionē siue locutionē malam peccatum esse dicūt: quia præuaricatio & inobedientia hæc sunt, & contra legem dei fiunt, quæ tamen sunt, sed ab homine vel diabolo, non à deo. Nullatenus enim hæc à deo esse dicunt, siue inquantùm sunt, siue alio modo.

Qualiter determinent verba Aug. præmissa, quibus ait, Omne quod est, inquantùm est, bonum est. B

Dis. 34. li. E. & 35. litera G.

Illa quoque Aug. verba quibus dicit, Omne quod est, inquantùm est, bonum esse, & deum habere authorem, de naturis siue de substantiis tantùm accipienda fore tradūt. Substantiæ verò nomine atque naturæ dicunt significari substantias ipsas, & ea quæ naturaliter habet, scilicet quæ concreata sunt eis: sicut anima naturaliter habet intellectum & ingenium & volūtatem & huiusmodi: quod ex verbis Aug. præmissis colligitur, vbi bonū hominē appellat bonā naturam, & malū hominem malā naturam. Secūdum hanc ergo assertionem vel acceptionem mali actus non sunt naturæ vel substantiæ, nec etiam boni actus: quod vtique videtur Aug. innuere in lib. 1. retractationum distinguens inter substantias siue naturas, & bonas actiones siue malas. Aperiens enim quomodo intelligendū sit quiddam in lib. de vera religione ab eo traditum, ait, Hoc de substantiis atque naturis dictum est. Inde enim disputabatur, non de bonis actionibus atque peccatis. Apertè hīc videtur diuidere inter naturas siue substantias, & actiones siue peccata. Ideóque asserunt præfati doctores, actiones interiores vel exteriores non esse naturas vel substantias: quæ si malæ sunt, peccata sunt, neque à deo sunt. Quòd verò mali actus non sint naturæ, Aug. videtur notare in prima responsione contra Pelagianos ita dicens, Opera diaboli quæ vitia dicuntur, actus sunt, non res. Idem in quarta responsione, Omne malum natura non est, sed actus accidens alicui ex defectu boni. Quamobrē quod natura non est, deus non fecit: quia natura est omne quod fecit. Item, Omne quod natura bonum est, deus ex nihilo fecit, non diabolus.

Secūdum quid actꝰ mali non sunt naturæ vel substantiæ. Ca. 30. li. 1. quicōtra Pelagianos hypognosticō dicitur in fi. 1. to. 7. Ibi dē in principio. 4. Ibidem. Cap. 13.

Secundum

Secundum hoc res aliquæ sunt quæ à deo non sunt, quibus homines mali sunt. C

Cap. 19. Esaiæ 5. c Assertionem suam Au. testimoniis muniunt. Quæst. 3. Tomo 4. Genes. 1. Deut. 32. Sapien. 1.

Ex quo colligitur res aliquas esse quæ à deo non sunt eisque homines mali sunt. Quod nihilominus & ipsi cōcedunt, innitentes verbis Augu. superiùs positis, qui in ench. determinans illa verba prophetæ, Veh his qui dicūt bonum malum, dicit de ipsis rebus quibus homines mali sunt, non de hominibus hoc esse intelligendum. Sunt ergo aliquæ res quibus homines mali sunt. Id autem quo homo fit deterior à deo nō est: quia vt ait Augustinus in libro 83. q. deo authore non fit homo deterior. Non est ergo deus author rerum quibus homo deterior fit. At sunt aliquæ res, vt dictum est, quibus homines mali fiunt, quia peccata ipsæ sunt. Ideóque scriptura in pluribus contestatur locis, deum nō esse authorem malorum, id est, eorum quæ peccata sunt.

Ex parte eorū præmissæ opponitur sententiæ in illo verbo, Deus author malorum nō est. D

In hoc autem verbo superiorum sententiæ rectè opponitur, qui dicunt deum non esse authorem eorum quæ mala sunt, inquantùm mala sunt, sed inquantùm sunt: & inquantùm mala sunt, dicunt ea nihil esse. Quid ergo mirum, si deus dicitur nō esse author eorum inquantum nihil sunt, cùm nihil nullus author existere queat? Ideoque cùm dicitur deus esse author omnium quę sunt, bonorum isti subintelligi volunt. Bona autem illa esse dicunt, quæ naturaliter sunt. Et verò naturaliter esse dicunt, non solum quæ substantiæ sunt vel concreata substantiis, qualiter suprà acceperunt: sed & omnia quæ naturam non priuant bono. Et ita secundum eosdem multiplex in scripturis fit intelligentia, vbi de natura siue de substantia, vel de his quæ naturaliter sunt, sermo occurrit. Sed super illum locum psalm. Non est substantia, ita Augustinus de substantia disseruit, vt præmissæ sententiæ videatur consentire, dicens, Substantia intelligitur illud quod sumus, quicquid sumus, homo, pecus, terra, sol: omnia ista substantiæ sunt, & eoipso quo sunt naturæ ipsæ substantiæ dicuntur. Nam quod nulla est substantia, nihil omnino est: substantia ergo est aliquid esse. Deus fecit hominem substantiam, sed per iniquitatem lapsus est

Psal. 68. Tomo 8. Enarratione ad illū versum, Et non est substātia.

Universidad de Deusto Biblioteca

homo à ſubſtantia,in qua factuseſt:iniquitas quippe ipſa nõ eſt ſubſtantia. Non enim iniquitas eſt natura quam formauit deus,ſed iniquitas eſt peruerſio quam fecit homo.Naturæ omnes per ipſum factæ ſunt:iniquitas per ipſum non facta eſt,quia iniquitas non eſt ſubſtãtia. In illo hymno trium puerorum vniuerſa creatura laudans deum cõmemoratur. Laudant enim omnia deum,ſed quæ fecit deus . Laudat ibi ſerpens deum,ſed non auaritia.Omnia reptilia ibi nominata ſunt,ſed non aliqua vitia.Vitia enim ex nobis& ex noſtra voluntate habemus,& vitia non ſunt ſubſtantia . Intendant diligenter his verbis præmiſſarum aſſertores ſententiarum, & percipere poterunt rationem & cauſam dictorũ,vbi ſcriptura de natura vel ſubſtantia mentionem facit.Illarum verò ſententiarum iudicium prudentis lectoris,cui vtriuſque ſententiæ notitiam plenariè dedimus, arbitrio relinquimus, ad ea quæ adhuc nobis ſuperſunt tractanda feſtinantes.

Daniel.3.f

Quòd de peccato non de pœna intelligitur, cùm dicitur, deus non eſt author mali. E

Cùm igitur in hoc omnes conſentiant catholici tractatores,ſcilicet quòd deus non eſt author malorum, cauendum eſt tamen ne malorum nomine pœnas ſicut peccata,generaliter includas. Pœnarum enim deus author eſt, ſicut ipſe per prophetam ait , Non eſt malum in ciuitate quod dominus non fecerit . Item alibi ex perſona ſua ait, Ego ſum deus,creãs malum,& faciens bonum. Ecce hîc dicitur creaſſe & feciſſe malum:ſed mali nomine pœna intelligitur,non peccatum:ſicut econuerſo cùm dicitur deus non eſſe author malorum , nomine mali peccata intelliguntur. Ideóque Auguſtinus qui dixerat in libr. 83.q.quòd deus author mali non ſit,in primo libro retractationum quomodo intelligendum ſit,aperit,dicens , Videndum eſt ne male intelligatur quod dixi , Deus author mali non eſt, qui & omnium quæ ſunt author eſt: quia inquantùm ſunt , intantùm bona ſunt.Et ne hinc putetur non ab illo eſſe pœnam malorum,quæ vtique malum eſt, his qui puniuntur : ſed hoc ita dixi,ſicut dictum eſt,Deus mortem non fecit:cùm alibi ſcriptũ ſit,Mors & vita à domino eſt.Malorum ergo pœna quæ à deo eſt, malum eſt quidem malis : ſed in bonis dei operibus eſt,quoniam iuſtum eſt,vt mali puniantur:& vtique bonum eſt omne quod iuſtum eſt.Sic ergo dicitur deus non fecisse mortem , quia non fecit illud pro quo mors infligitur, id eſt,peccatum. Audiſti lector cauſam dictorũ : ex qua ſana intelligentia firmatur cùm dicitur,deus non author mali,& deus mortem non fecit.

Amos 3.b
Eſa. 45.b
Queſt. 21. Tomo 4.
Li.1.c.26
Sapien.1.c
Eccle.11.b
Quòd pœna malorũ à deo eſt.

Quomodo dictũ ſit, deus mortem non fecit.

DE VOLVNTATE ET EIVS FINE EX QVO EST, ET IPSA IVDICATVR.

Diſtinct. XXXVIII. A

POſt prædicta de voluntate eiúſque fine diſſerendum eſt. Sciendum ergo eſt,quòd ex fine ſuo(vt ait Aug.)voluntas cognoſcitur vtrum recta an praua ſit.Finis autem bonę voluntatis beatitudo eſt,vita æterna,ipſe deus. Malæ verò finis eſt aliud, ſcilicet mala delectatio,vel aliquid aliud in quo non debet voluntas quieſcere. Finem ergo bonum inſinuat propheta,dicens, Omnis cõſummationis vidi finem, &c. Charitas ergo, cuius latum mandatum eſt , finis omnis conſummationis eſt,id eſt, omnis bonæ voluntatis & actionis,ad quem omne præceptum referendum eſt . Vnde Aug. in Ench. Omnia præcepta diuina referuntur ad charitatem. De qua dicit Apoſtolus, Finis præcepti eſt charitas de corde puro, & conſcientia bona , & fide non ficta. Omnis itaque præcepti finis,charitas eſt,id eſt, ad charitatem refertur omne præceptum.Quod verò ita fit vel timore pœnę,vel aliqua intentione carnali,vt non referatur ad charitatem,quæ eſt dilectio dei & proximi , nondum fit quemadmodum oportet fieri,quanuis fieri videatur. Tunc enim rectè fiunt quæ mãdat deus,& quæ conſilio monet,cùm referuntur ad dilectionem dei & proximi.His verbis apertè inſinuatur,quis ſit rectus finis voluntatis ſiue actionis bonæ,ſcilicet charitas,quæ & deus eſt,vt ſuprà oſtendimus.

Qualiter in generali per actũ volũtatis peccatum introducitur.
Li de tri. 11.c.6.to. 3.Quid ſit finis bon⁹.
Finis malus.
Pſal.118. Cap.121. Tomo 3.
1.Tim.1.a
Li.1.diſt. 17.

Quòd deus eſt finis omnis bonæ actionis, quia charitas eſt : nec tantùm ſpiritus ſanctus , ſed etiam Chriſtus, & pater:nec hi ſunt tres fines,ſed vnus. B

Qui ergo charitatẽ ſibi ponit finem,deũ ſibi ponit finem : vnde & Chriſtum finem legis ad iuſtitiam dicit Apoſtolus eſſe omni credenti.Et recte dicitur Chriſtus fi-

Rom. 10.

nis legis ad iustitiam: quia vt ait Aug. in lib. sententiarũ Prosperi, in Christo lex iustitiæ non consumitur, sed impletur. Omnis enim perfectio ex ipso, & in ipso est: & vltra quem non est, quò spes se extendat. Finis fidelium Christus est, ad quem cum peruenerit currentis intentio, non habet quò amplius possit venire, sed habet id in quo debeat permanere. Finis ergo rectus atque supremus, deus pater est, & filius, & spiritus sanctus: nec hi tres sunt tres fines, sed vnus finis: quia non tres dij, sed vnus deus.

Cap. 9.

Ibi. c. 206

Quòd omnes bonæ voluntates vnum habent finem: & tamen quædam bonæ diuersos fines sortiuntur. C

Cap. 6.

Sed quæritur, Vtrum omnes bonæ voluntates vnum tantùm habeant finem. De hoc Aug. in 11. lib. de Tri. ita ait, Aliæ atque aliæ voluntates suos proprios fines habẽt, qui tamen referuntur ad finem illius voluntatis, qua volumus beatè viuere, & ad eã peruenire vitam, quę non referatur ad aliud, sed amanti per se ipsam sufficiat: quemadmodũ voluntas videndi, finem habet visionem, & voluntas videndi

Ibidem.

fenestram finem habet fenestræ visionem. Altera verò est voluntas per fenestram videndi transeuntes, cuius item finis est visio transeuntium. Ad quod etiam prædictæ referuntur voluntates. Item rectæ sunt voluntates, & omnes sibimet religatæ, si bona est illa ad quam cunctæ referuntur. Si autem praua est, prauæ sunt omnes: & ideo rectarum voluntatum connexio iter quoddam est ascendentium ad beatitudinem,

Prou. 5. d

quod certis velut passibus agitur. Prauarum autem & distortarum voluntatum implicatio vinculum est, quo alligabi-

Matth. 22. b

tur qui hoc agit, vt proiiciatur in tenebras exteriores. His authoritatum testimoniis euidenter monstratur, plures in fidelibus rectas esse volũtates proprios ac diuersos fines habentes: & tamen vnum eundémque, quia omnes referuntur ad vnum, qui est finis finium, de quo paulo ante diximus: ita econuerso fortè est & in malis. D

Quædam huic sententiæ videntur aduersari.

Verũtamen huic sententiæ, qua dictum est fidelium quasdam rectas voluntates diuersos fines sortiri, & tamen ad vnum referre, videtur obuiare quod alibi Aug. admonet, ne scilicet nobis duos fines constituamus, ita in-

quiens in lib. de sermone domini in monte, Non debemus ideo euangelizare vt manducemus, sed ideo manducare vt euangelizemus: vt cibus non sit bonum quod appetitur, sed necessarium quod adiicitur vt illud impleatur. Quærite primùm regnum dei, & hæc omnia adiicientur vobis. Non dixit primùm quęrite regnum dei: & deinde, quærite ista, quãuis sint necessaria: sed ait, hęc omnia adiicientur vobis, id est, hæc consequentur si illa quæratis: ne cùm ista quæritis, illinc auertamini: aut ne duos fines cõstituatis, vt regnum propter se appetatis, & ista necessaria propter illud. Ergo propter regnum dei tantùm debemus operari omnia, non solam vel cum regno dei mercedem corporalem meditari. Ecce hîc apertè dicit, ne duos fines nobis constituamus, sed vnum tantum, id est, regnum dei, cum suprà dixerit bonas voluntates alias, & alias proprios habere fines.

2. *post medi*ũ *c.* 24.

Tomo 4. *Mat.* 6. *Ibi ca.* 12. *& ca.* 25.

Hic ostenditur quomodo licet videantur, non repugnent prædicta. E

Hæc autem sibi non repugnare animaduertit, qui verbis præmissis simplici oculo diligenter intendit. qui enim dixit, ne duos fines nobis constituamus, sed omnia propter regnum dei faciamus, ipse præmisit quòd debemus manducare vt euangelizemus. Cùm autem hoc ita faciamus actionis illius finem euangelium constituimus: sed & hunc finem ad regnum dei referimus. Manducamus enim propter euangelium, & manducamus & euangelizamus propter regnum dei. Duos igitur fines nobis in manducando constituimus. Sed ita facientes nunquid peccamus? absit. Nam & ipse sic facere suadet, si diligenter eius verba inspiciamus. Cùm ergo ait, ne duos fines nobis constituamus, fines in diuersa tendentes intelligi voluit, scilicet quorum alter ad alterum non referatur: ita & cum dicit, propter regnum dei tantum omnia agenda, nec cum ipso mercedem temporalem meditandam, ita intelligendum est, vt non appetendo meditemur cum regno mercedem temporalem, ita quòd non propter regnum sed propter se, vt scilicet regnum propter se appetamus, & ista propter illud, sicut ipse docet. Si enim petimus vitam æternam, petimusque etiam temporalia à deo: si ea petimus propter vitam

Quomodo intelligendũ sit illud, Ne duos fines constituamus nobis.

Luc. 12. *d* *Mat.* 6. *a*

æternam,non offendimus: neque siniſtra tũc ſcit quid faciat dextera, quia mercedem temporalem non propter ſe meditamur,ſed propter regnum dei,vt ſit læua ſub capite, & dextera in amplexu. Alioquin ſi hæc temporalia propter ſe quęrimus ſicut ęterna,miſcetur dextræ ſiniſtra.Ideóque cùm dominus dixerit, Attendite, ne iuſtitiam veſtram faciatis corã hominibus vt videamini ab eis:alibi ait,Sic luceãt opera veſtra bona coram hominibus, vt glorificent patrem veſtrum qui in cælis eſt. Propter deum ergo omnia facienda ſunt vt omnia quæ facimus,omniúmque fines ad eum referamus.

Cant. 2. a

Mat. 6. a

Mat. 5. b

De differentia voluntatis,intentionis,& finis. F

Quid ſit voluntas.

Solet etiam quæri,quid diſtet inter voluntatẽ,& intentionem, ac finem. Ad quod dici poteſt, inter voluntatem & finem certo atque euidenti modo diſtingui,quia voluntas eſt qua volumus aliquid. Finis verò voluntatis eſt, vel illud quod volumus, per quod impletur ipſa voluntas: vel potiùs aliud propter quod illud volumus. Intentio verò interdum pro voluntate, interdum pro fine voluntatis accipitur: quæ diligens ac pius lector in ſcriptura vbi hæc occurrunt, diſcernere ſtudeat.Finis vero voluntatis eſt delectatio bona vel mala, ad quam nititur quiſque peruenire. Vnde Aug. ſuper illum locum pſal. Scrutans corda & renes: ſic ait, Deus ſolus ſcrutatur corda,id eſt, quid quiſque cogitet: & renes, id eſt, quid quemque delectet: quia finis curæ & cogitationis eſt delectatio, ad quam cura & cogitatione nititur quiſque peruenire. Et paulò pòſt, Opera noſtra quæ ſunt in dictis & factis, poſſunt homines videre: ſed quo animo fiant, & quò venire cupiant, ſolus deus videt: qui cùm videt cor eſſe in cælo, & non delectari nos in carne, ſed in domino,id eſt, cùm bonæ ſunt cogitationes & eorum fines dirigit iuſtum. Idem ſuper alterius pſal. locum illum, ſcilicet, In laqueo iſto quem abſconderunt, comprehenſus eſt pes eorum:dicit, Pes animæ amor eſt:qui ſi prauus eſt dicitur cupiditas vel libido: ſi rectus, dicitur charitas. Eo mouetur anima,quaſi ad locum quò tendit,id eſt,ad delectationem bonam vel malam, quò ſe peruenisſe per amorem lætatur. Finis ergo voluntatis,vt præmiſſum eſt, dicitur & illud quod volumus,& illud propter quod volumus: & intentio ad illud reſpicit propter quod volumus,& voluntas ad illud quod volumus:vt verbi gratia,Si enim eſurientem reficerem vt habeam vitam æternam,voluntas eſt qua volo reficere eſurientem,cuius finis eſt refectio eſurientis: Intentio verò eſt,qua ſic ad vitam peruenire volo. Finis verò ſupremus eſt ipſa vita,ad quam & alius finis refertur.

Intentio quomodo accipitur.

7. in to. 8. in medio enarrationis. ibi.

Aug. ex poſitione Pſal. 9. in to. 3 poſt medium enarrationis.

Repetit prædicta ſubdens exemplũ

An illa intentio ſit voluntas. G

Sed quæritur, Vtrum intentio talis ſit voluntas & ſi voluntas eſt, an in hoc opere ſit vna eadémque voluntas,qua volo reficere eſurientem, & qua volo habere vitam æternam. Videtur nempe talis intentio volũtas eſſe,vt enim voluntas eſt qua volo reficere pauperem, ita & voluntas eſt qua per illud volo habere vitam.Et alia quidem videtur voluntas eſſe qua volo habere vitam, & alia qua pauperi ſubuenire volo.Sed iſta ad illam refertur. Nam etſi hoc ita placeat, vt in eo cum aliqua delectatione voluntas acquieſcat, nondum eſt tamen illud quò tenditur, ſed hoc ad illud refertur:vt illud deputetur tanquam patria ciuis,iſtud verò tãquã refectio vel manſio viatoris.Et ſunt iſtæ voluntates affectus ſiue motus mentis, quibus quaſi greſsibus vel paſsibus tenditur ad patriam. Sicut ergo altera eſt voluntas videndi feneſtras,vt ſuprà docente Aug.didicimus,altera quæ ex iſta nectitur voluntas,ſcilicet per feneſtras videndi tranſeuntes: ita nonnullis alia videtur eſſe voluntas eleemoſynas dandi pauperi,alia voluntas habendi vitam. Alij autẽ putant, quòd vna ſit voluntas & hîc & ibi, ſed propter ſubiectorum multiplicitatem diuerſitas memoratur voluntatum. Cæterùm quodlibet horum verum ſit,illud nulli in ambiguum venit, quin voluntas ex ſuo fine penſetur vtrum recta ſit an praua, peccatum an gratia: & quin nomine intentionis aliquando finis,aliquando voluntas intelligatur.

Aug. li. de trin. 11. cap. 6.

CVM VOLVNTAS SIT DE HIS QVAE HOMO NATVRALITER habet,quare peccatum fore dicatur,cùm nullum aliud naturale peccatum ſit.

Quare voluntas magis deprauetur in ſuo actu quàm alio qua alia potentia

Diſtinct. XXXIX.

HIc autem oritur quæſtio ſatis neceſſaria, ex ſuperioribus cauſam trahens,Dictum eſt enim ſuprà, voluntatẽ ineſſe naturaliter homini,ſicut intellectus & me-

moria. Quæ autem homini naturalia sunt, quantumcunque vitientur, bona tamen esse non desinunt: quia non valet vitium bonitatem, in qua deus eam fecit, penitus consumere: vt verbi gratia, Intellectus, vel ratio, & ingenium, ac memoria, etsi vitiis ac peccatis obnubilentur & corrumpantur, bona tamen sunt, nec peccata nominantur: sicut Aug. de ratione quę est imago dei, in qua facti sumus, euidenter ostendit in 15. lib. de Trin. Hæc est, inquit, imago in qua homines sunt creati, qua cæteris animalibus præsunt: quæ creatura in rebus creatis excellentissima, cùm à deo iustificatur, à deformi forma in formosam mutatur formam. Erat enim etiam inter vitia natura bona. Hæc autem imago ratio est vel intellectus. Cùm ergo voluntas de naturalibus sit, quare ipsa non semper bonũ est, etsi aliquãdo vitiis subiaceat? Ad hoc facile respondent, qui dicunt omnia quę sunt inquãtùm sunt bona esse: quia & ipsam voluntatem inquantùm est vel inquantùm voluntas est, vt suprà posuimus, bonum esse asseruunt: sed inquantùm inordinata est, mala est & peccatum. Vbi potest ab eis rationabiliter quæri, Si voluntas inquantùm inordinata est, peccatum est: quare ergo intellectus, ratio, & ingenium, & huiusmodi, cùm inordinata sunt, peccata non sunt? Inordinata verò sunt sicut voluntas, cùm ad rectũ finem non tendunt, eorúmque actus præuaricationes existunt. Ad quod illi dicunt volũtatis nomine aliquando vim, scilicet naturalem potentiam volendi, aliquando actũ ipsius vis significari. Vis autem ipsa naturaliter animæ insita, nunquam peccatum est, sicut nec vis memorandi vel intelligẽdi: sed actus huius vis qui & voluntas dicitur, tunc peccatum est, quando inordinatus est.

Cap. 8.

Responsio secũdum quosdam. Dist. 35. litera E.

Quare actus voluntatis sit peccatum, si actus aliarum potentiarum non sunt peccata. B

Sed adhuc quęritur, Quare huius naturalis potẽtiæ actus peccatum sit, si aliarum potentiarum actus peccata non sunt, scilicet potentiæ memorandi, cuius actus est memorare: & potentiæ intelligendi, cuius actus est intelligere. Ad quod & ipsi dicunt, quia alterius generis est actus ille voluntatis, quàm actus memoriæ vel intellectus. Hic enim actus est ad aliquid adipiscendum vel non admittendum:

qui non potest esse de malis, quin sit malus. Velle enim mala malum est, sed intelligere vel memorare mala malum nõ est. Quanuis eorum quidam etiam hos actus malos esse interdum non improbè asserant. Memorat enim interdũ quis malum vt faciat, & quærit intelligere verum, vt sciat impugnare. Ecce qualiter soluitur præmissa quæstio ab his, qui tradunt omnia esse bona inquantũ sunt. Qui verò dicunt volũtates malas peccata esse, & nullo modo bona, breuiùs respõdent, dicentes actum voluntatis non esse de naturalibus: sed vim ipsam & potentiã volendi, quæ semper bonum est, & in omnibus est, etiã in paruulis, in quibus nondũ est eius actus.

Responsio secundum quosdam alios.

Quomodo intelligendum sit illud, Et homo etiam qui seruus est peccati, naturaliter vult bonum. C

Præterea quæri solet, Quomodo intelligẽdũ sit quod ait Amb. exponens illud verbum Apostoli, Non enim quod volo, illud ago: sed quod nolo, illud facio. Dicit enim, quòd homo subiectus peccato facit, quod non vult, quia naturaliter vult bonum. Sed voluntas hæc semper caret effectu, nisi gratia dei adiuuet & liberet. Si homo subiectus peccato est, vult quidem malum & operatur, quia seruus est peccati, & eius voluntatem (sicut suprà dixit Augu.) libenter facit, quomodo ergo naturaliter vult bonum? An est eadem voluntas, id est, idem motus, quo libenter peccato seruit, & quo naturaliter vult bonum? Si non est eadem voluntas, quę ergo istarum est, qua cum homo iustificatur, à seruitute peccati liberatur? Vt enim disseruimus superiùs, gratia dei voluntatem hominis liberat & adiuuat, quæ voluntatem hominis præparat adiuuandam, & adiuuat præparatam. Sed quæ est illa voluntas: an illa quæ naturaliter vult bonum: an illa quæ libenter seruit peccato, si tamen duæ sunt voluntates? Proposita est quæstio profunda, quæ varia à diuersis dispositione determinatur. Alij enim duos esse motus: vnum quo vult bonum naturaliter. Quare naturaliter, & quare naturalis dicitur? Quia talis fuit motus naturæ humanæ in prima conditione, in qua creati sine vitio sumus, quæ propriè natura dicitur. Fuit enim homo creatus in voluntate rectus. Vnde in libr. de fide ad Petrum scriptum est, Firmissimè tene primos homines bonos & rectos esse creatos cum libero

Tomo 4. cap. 18. cõmẽtariũ ad 7. c. ad Ro. An eadẽ volũtate velit homo naturaliter bonũ, & libẽter peccato seruiat. Distinc. 25. litera K. Dist. 26. Quæst. positã exequitur prim⁹ secũdum illos qui dicũt duos esse motus. Ca. 25. tomo 3.

arbitrio, quo possent, si vellent propria voluntate peccare: cósque non necessitate, sed propria voluntate peccasse. Rectè ergo dicitur homo naturaliter velle bonum, quia in recta & bona voluntate conditus est. Superior enim scintilla rationis, quæ etiam (vt ait Hieron.) in Chain non potuit extingui, bonum semper vult, & malum semper odit. Alium autem dicunt motum esse, quo mens relicta superiorum lege subiicit se peccatis, eísque oblectatur. Iste motus (vt aiũt) antequã adsit alicui gratia, dominatur & regnat in homine, alterúmque deprimit motum: vterque tamen ex libero arbitrio est. Veniente autem gratia ille malus motus eliditur, & alter naturaliter bonus liberatur, & adiuuatur vt efficaciter bonum velit. Ante gratiam verò licet naturaliter homo velit bonum, non tamen absolutè concedi oportet bonam habere voluntatem, sed potiùs malam. Alij autem dicunt vnam esse voluntatem, id est, vnũ motum, quo naturaliter vult homo bonum, & ex vitio vult homo malum, eóque delectatur: & inquantùm vult bonum, naturaliter bonus est, inquãtùm malum vult, malus est.

In cõmẽ. ad. 1. cap. Ezech. super eo loco, Et scintillæ quasi aspectus aeris candentis. Tomo 5.

Resp̃onsio secundum alios.

AN EX FINE OMNES ACTVS PENSARI DEBEANT, VT SIMPLICITER BONI VEL MALI DICANTVR.

Distinct. XL. A

POST hæc de actibus adiiciendum videtur: Vtrum & ipsi ex fine, sicut voluntas, pensari debeant boni vel mali. Licet enim secundum quosdam, omnes boni sint inquantùm naturaliter sunt: non tamen absolutè dicendi sunt omnes boni, nec omnes remunerabiles: sed quidam simpliciter mali dicuntur, sicut & alij boni. Nam simpliciter ac verè sunt boni illi actus, qui bonam habent causam & intentionem, id est, qui voluntatem bonam comitantur, & ad bonum finem tendunt. Mali verò simpliciter dici debent, qui peruersam habent causam & intentionem. vnde Ambros. ait, Affectus tuus operi tuo nomen imponit. Et Augustinus super psal. 31. Nemo computet bona opera sua ante fidem. Ita enim videntur mihi esse vt magnæ vires, & cursus celerrimus præter viam: quia vbi ipsa fides non erat, bonũ opus non erat. Bonum enim opus intentio facit, intentionem fides dirigit. Non valde attendas quid homo faciat, sed quid cùm facit, attendat quòd lacertos optimę gubernationis dirigat. His testimoniis insinuari videtur, ex affectu & fine opera bona esse vel mala. Quibus consonat quod veritas in euãgelio ait, Non potest arbor bona fructus malos facere, neque arbor mala fructus bonos facere. Nomine arboris nõ natura humanæ mentis, sed voluntas intelligitur: quæ si mala fuerit, non bona, sed mala opera facit: si verò bona fuerit, bona non mala opera facit.

Qualiter ex prauitate volũtatis fiat depraua-tio ĩ actu exteriori ostẽdẽs ex opposito.

Quõ ex rectitudine intẽtionis habeat fieri opus bonum.

Li. offi. 1. c. 30 to. 1. Tomo 8. p̃ fatione ad illũ psal.

Mat. 7. c

Vtrum omnia opera hominis ex affectu & fine sint bona vel mala. B

Sed quæritur, Vtrum omnia opera hominis ex affectu & fine sint bona vel mala. Quibusdã ita videtur esse, qui dicunt omnes actus esse indifferentes, vt nec boni nec mali per se sint, sed ex intẽtione bona bonus, & ex mala malus sit omnis actus. Secundum quos quilibet actus potest esse bonus, si bona intentione geratur. Aliis autem videtur, q̃ quidam actus in se mali sint, ita vt non possint esse nisi peccata, etiam si bonam habeant causam: & quidam in se boni, ita vt etsi malam habeant causam, non tamen boni esse desinant. Quod testimonio Aug. confirmant, qui dicit bonum aliquando non bene fieri. Quod enim quis inuitus vel necessitate facit, non bene facit: quia non bona facit intentione, vt ait Augustinus super Ioannem. Seruilis, inquit, timor non est in charitate: in quo quanuis credatur deo, non tamen in deum: & si bonum fiat, non tamen bene. Nemo enim inuitus bene facit, etiam si bonum est quod facit. Ecce habes q̃ aliquis non bene facit illud quod bonũ est. Facit ergo quod bonum est, intentione non bona. Ideo asserunt illi quædam opera esse talia, quæ sic bona sunt, quòd mala esse non possunt, quocunque modo fiant: sicut econuerso quædã sic sunt mala, vt non possint esse bona, quacunque ex causa fiant. Alia autem esse opera, quæ ex fine vel causa bona sunt vel mala, & ad illa referunt sanctorum testimonia: quibus ex affectu vel intentione iudicium operum pensari dicunt. Tripartitam edunt isti differentiam actuum.

Opinio quorundã qui dicũt oẽs actus indifferentes. Aliorũ opinio qui tripartitã dicũt differẽtiã actuum.

De sp̃u et lite. c. 14. & lib. sententi. Prospe. c. 172. ac li. 1. cõfes. ca. 12.

Aliter Augustinus sentire videtur, qui dicit opera hominis esse bona vel mala ex intentione & causa, præter quædam quæ per se peccata sunt. C

Cap. 7. Tomo 4. Sed Augustinus euidentissimè docet in libro cõtra mendacium omnes actus secundum intentionẽ & causam iudicandos bonos vel malos, præter quosdam: qui ita sunt mali, vt nunquam possint esse boni, etiam si bonam videantur habere causam. Interest, inquit, plurimum, qua causa, quo fine, qua intentione quid fiat. Sed ea quæ cõstant esse peccata, nullo bonæ causæ obtẽtu, nullo quasi bono fine, nulla velut bona intentione facienda sunt. Et quippe opera hominum si causas habuerint bonas vel malas, nũc sunt bona, nunc mala, quæ non sunt per seipsa peccata: sicut victũ præbere pauperibus bonum est, si fit causa misericordiæ cum recta fide. & concubitus coniugalis quando fit causa generandi: *Ibidem.* si ea fide fiat, vt gignantur regenerandi. Hæc rursus mala sunt, si malas habeant causas: velut si iactantiæ causa pascitur pauper, aut lasciuiæ causa cum vxore concubitur, aut filij generantur non vt deo, sed vt diabolo nutriantur. Cùm vero opera ipsa per se peccata sunt, vt furta, stupra, blasphemiæ: quis dicat causis bonis esse facienda, vel peccata non esse: vel, quod est absurdiùs, iusta peccata esse? Quis dicat, Furemur *Ibidem.* diuitibus, vt habeamus quid demus pauperibus? aut falsa testimonia proferamus, non vt inde innocentes lædantur, sed potiùs saluentur? Duo enim bona, hîc sunt, vt inops alatur, & innocens non puniatur. Aut quis dicat adulterium esse faciendum, vt per illam cũ qua fit, homo de morte liberetur? Testamenta etiam vera cur non supprimimus, & falsa supponimus, ne hæreditates habeant qui nihil boni agunt, sed *Ibidem.* hi potiùs qui indigentes adiuuant? Cur non fiant illa mala propter hæc bona, si propter hæc bona nec illa sunt mala? Cur non ab immundis meretricibus, quas ditant stupratores, rapiat diuitias vir bonus, vt indigentibus eas largiatur, *Non tãtũ quare, sed etiã quid fiat attendũ est.* cùm nullum malum, malum sit, si pro bono fiat? Quis hoc dicat, nisi qui res humanas moréſq; conatur & leges subuertere? Quod enim facinus nõ dicatur rectè fieri posse, nec impunè tantũ, verũ etiã glorioſè, vt in eo non timeatur supplicium, sed speretur & præmium, si semel cõsenserimus in ma- *Ibidem.* lis actibus non quid fiat, sed quare fiat esse quærendum: vt quæcunque pro bonis fiunt causis, nec ipsa mala esse iudicentur? At iustitia meritò punit eum, qui dicit se subtraxisse superflua diuiti, vt præberet pauperi: & falsarium qui alienum

corrumpit testamentum, vt is esset hęres, qui faceret eleemosynas largas, non ille qui nullas: & eum qui se fecisse adulterium ostendit, vt per illam cum qua fecit, hominem de morte liberaret. Sed dicet aliquis, ergo æquãdus est fur quilibet furi, qui volũtate misericordiæ furatur: quis hoc dixerit? Sed horum duorum non ideo quisquam est bonus, quia peior est vnus. Peior enim est qui concupiscendo, quàm qui miserando furatur. Sed si furtum omne peccatum est, ab omni furto abstinendum est. Quis enim dicat esse peccandum, etiam si aliud sit grauius, aliud leuius peccatum? Nunc autem quærimus, quis actus peccatum sit, vel nõ: non, quid grauius sit, vel leuius. Intende lector propositis verbis tota mentis consideratione, quæ non inutilem habent exercitationem: & dignosces quis actus sit peccatũ, qui scilicet malam habeat causam: nec ille tantùm: quia sunt nonnulli actus, qui etsi bonam habeant causam: tamen peccata sunt, vt supra positũ est. Ex quo consequi videtur, quia non semper ex fine iudicatur voluntas siue actio mala, sicut in illis quæ per se peccata sunt. Illa enim cùm quis gesserit pro aliqua bona causa, bonum videtur habere finem: nec ex fine volũtas est mala, nec ex voluntate actio fit mala, sed ex actione voluntas fit praua. In quibus aliqui ponunt actum Iudęorum, qui crucifigendo Christum arbitrabantur se obsequium pręstare deo: quia bonum finem dicunt eos sibi posuisse, scilicet dei obsequiũ: & tamen volũtatem eorum & actionem peruersam fore asserunt. De bonis autem nulla sit exceptio in præmissis verbis Augustini quin omnis voluntas bona ex fine sit bona: & ex fine & voluntate omnis actio bona, bona est. Sed non omnis mala voluntas ex fine mala est, nec omnis mala actio ex fine & voluntate mala est: & omnis quæ habet malam causam mala est, sed non omnis quæ bonam causam habet bona est. Ideóque cùm ex affectu dicitur nomen imponi operi, in bonis operibus generaliter vera est hęc regula, sed in malis excipiuntur illa quæ per se mala sunt. Omnia ergo hominis opera secundum intentionem & causam iudicantur bona vel mala, exceptis his quæ per se mala sunt, id est, quę sine præuaricatione fieri nequeunt.

Libro eodẽ Cap. 8.

Intra ea quæ actus mali sunt quidã ponunt actũ Iudæorũ. Ioan. 16. a

Quidam dicunt prædicta non posse fieri bono fine.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Quæ tamen quidam contendunt nunquam habere bonam causam. Qui enim aliena furatur, vt pauperibus tribuat, non pro bono (vt aiunt) furatur. Non enim bonum est aliena pauperibus erogare. Qui enim de rapina sacrificiū deo offert, idem facit (vt ait authoritas) ac si filium in conspectu patris victimet, vel sacrificium carnis deo offerat. Abominabilis nempe deo est impiorum oblatio. Ita etiam & hominem per adulterium à morte liberare malum esse dicunt. Etsi enim bonum sit hominem à morte liberare, tamen sic hominem liberare malum esse asserunt. Ideóque Augustin. in superioribus dicunt temerasse sermonem cautè que locutum, vbi ait, Ea quæ cōstant esse peccata, nullo quasi bono fine, nulla velut bona intentione facienda. Nō enim simpliciter dixit bono fine & bona intentione, sed addidit, quasi & velut: quia talia non fiunt bono fine & bona intentione: sed intētione, quę videtur bona: & fine, qui putatur bonus, sed non est. Nec ideo accepit Aug. ista (vt aiūt) quin causas habeant malas: sed quia causas habent quæ videntur bonæ, sunt tamen malæ.

Eccl. 34. d Quòd non fiant bono fine notatur ex verbis Aug. Pro. 21. d

AN OMNIS INTENTIO VEL ACTIO EORVM QVI CARENT fide sit mala.

Distinct. XLI. A

CVmque intentio (vt suprà dictum est) bonum opus faciat, & fides intentionem dirigat: non immeritò quæri potest, vtrum omnis intentio omnéque illorum opus malum sit, qui fidem non habent. Si enim fides intentionem dirigit, & intentio bonum opus facit, vbi non est fides, nec intentio bona nec opus bonum esse videtur. Quod à quibusdam non irrationabiliter astruitur, qui dicunt omnes actiones & voluntates hominis sine fide malas esse, quæ fide habita bonæ existunt. vnde Apostolus ait, Omne quod non est ex fide, peccatum est. Quod exponens Augustinus ait, Omnis infidelium vita peccatum est, & nihil bonum est sine summo bono: vbi deest agnitio æternæ veritatis, falsa virtus est, etiam in optimis moribus. Et Iacobus in epistola canonica ait, Qui offendit in vno, scilicet charitate, factus est omnium reus. Qui ergo fidem & charitatem non habet, omnis eius actio peccatum est, quia ad charitatē non refertur. Quod enim ad charitatem non refertur (vt suprà meminit August.) non fit quemadmodum fieri oportet, ideóque malum est. Non ergo mandata custodit, qui charitate caret, quia sine charitate nullum mandatorum custoditur vnde Aug. super epistolam ad Galat. ait, Custoditionem legis dicit Apostolus, non inebriari, nō occidere, non mœchari, & alia huiusmodi ad bonos mores pertinentia, quæ sine charitate, fide, & spe, impleri non possunt. Nullum ergo mādatum implet, nullum bonum opus facit, qui fidem charitatémque non habet. Impossibile est enim (vt ait Apostolus) sine fide aliquid placere deo. Quæ ergo sine fide fiunt, bona non sunt: quia omne bonum placet deo.

Qualiter ex obliquitate intētionis habeat fieri op⁹ malū. Quidam dicūt oēs actiōes hominis sine fide esse malas quæ in fide bonæ sunt. Ro. 14. d In li. Sētē tia. Prospe. Cap. 105. Iaco. 2. b Dist. 38. litera A Circa finē. Ad Ro. 13. c Quòd sine charitate non custodiūtur mādata. Heb. 11. b

Quæ præmissæ sententiæ obiiciuntur ex verbis Augustini. B

His autem obiicitur quod suprà dixit Aug. scilicet quòd in seruili timore, etsi bonum fiat, non tamen bene. Nemo enim inuitus bene facit, etiam si bonum est quod facit. Hîc enim dicit bonū fieri, sed non bene, ab illo qui charitatem non habet. Qui enim seruiliter timet, charitate vacuus est: de quo tamē hîc dicit, quia bonum facit, sed non bene. Qui etiam super illum locum psal. Turtur inuenit sibi nidum vbi reponat pullos suos: dicit quòd Iudæi, hæretici, & Pagani opera bona faciunt, quia vestiunt nudos, & pascunt pauperes, & huiusmodi: sed non in nido ecclesiæ, id est, in fide: & ideo conculcantur pulli eorum. Quibus illi respondent, dicentes bona opera appellari huiusmodi quę sine charitate fiunt, non quia bona sint quando sic fiunt, quod euidenter suprà Aug. docuit: sed quia bona essent, si aliter fierent: quæ in suo genere sunt bona, sed ex affectu sunt mala.

Li. cōfessiōnū. 1. ca. 12. 1. Ioā. 4. d Psal. 83. To. 8. post principiū enarrationis. Qualiter ad hæc illi respōdeant. Dist. 38. litera. A

Aliorum sententia de præmissa quæstione, qua quærebatur si omnis actio eorum mala est, qui fidem non habent. C

Alij verò qui trifariam distinctionem actuum faciunt, opera cuncta quę ad naturę subsidiū fiunt, semper bona esse astruunt. Sed quòd Aug. mala esse dicit, si malas habeant causas, non ita accipiendum est, quasi ipsa mala sint:

Determinat prædicta verba

Aug. in præfatione ad psal. 31. Tomo 8.

Quibus modis dicatur bonum.

sed quia peccant & mali sunt qui ea malo fine agunt. Item illud aliud, scilicet bonum opus intentio facit, & intentionem fides dirigit, determinãt dicentes ibi bonum vocatum quòd remunerabile est ad vitam: nõ quòd illud sit solum bonum opus, imò etiam alia plura, licet non ea ratione qua illud sit sint bona. Bonum enim multipliciter accipitur, scilicet pro vtili, pro remunerabili, pro signo boni, pro specie boni, pro licito, & aliis fortè modis. Solaque illa intentio remunerabilis est ad vitam, quam fides dirigit: sed non illa sola bona est, vt aiunt. Nam si quis Iudæus vel malus Christianus necessitatem proximi releuauerit naturali pietate ductus, bonum fecit, & bona fuit voluntas qua illud fecit.

Hìc ponuntur quædam Aug. capitula, quæ retractauit, non quasi prauè dicta, sed quo sensu dixerit insinuans. D

Ca. 14. to. 1. Retract. Aug.

Li. 1. ca. 13

Post hæc inuestigari oportet, qualiter intelligendum sit quod ait Augustin. in lib. de vera relig. Vsqueadeò, inquit, peccatum voluntariũ malũ est, vt nullo modo sit peccatũ, si nõ sit voluntarium. Huius dicti rationem Aug. aperiẽs in libr. retract. dicit, Potest videri falsa hæc definitio, sed si diligenter discutiatur, inuenitur esse verissima. Peccatũ quippe illud cogitãdum est, quòd tantummodo peccatum est, nõ quod est etiã pœna peccati, scilicet peccatũ primũ hominis, quod fuit peccatũ & causa peccati, sed nõ pœna. Quanuis & illa quæ nõ voluntaria peccata nõ immeritò dicũtur, quia vel à nescientibus vel à coactis perpetrantur, nõ omni modo possunt sine volũtate cõmitti: quoniã & ille qui peccat ignorãs, volũtate vtiq; facit, quod cùm faciendum nõ sit, putat esse faciendũ: & ille qui cõcupiscẽte aduersus spiritũ carne, nõ ea quæ vult facit, cõcupiscit quidẽ nolẽs, & in eo nõ facit q̃ vult: sed si vincitur cõcupiscẽtiæ cõsentit volens, & in eo nõ facit nisi quod vult: & illud q̃ in paruulis est originale peccatum (cùm adhuc non vtantur voluntatis libe. arb.) non absurdè vocatur voluntarium, quia ex prima hominis volũtate mala cõtractum est. Nõ itaq; falsum est qđ dixi, Vsqueadeò peccatum voluntarium est, &c. Ecce qualiter accipiẽdum sit illud, scilicet vel de primo peccato hominis, vel de omnibus generaliter peccatis mortiferis: quorum licet quædam dicantur

Ad Gala. 5. c

Rom. 7. d

dicantur non voluntaria, quæ scilicet per ignorantiam vel per infirmitatem fiunt: eadem tamen ratione ea possunt dici voluntaria, quia sine voluntate non committuntur.

Aliud capitulum. E

Capi. 10. ẽ Tomo 6.

Li. 1. c 15.

Rom. 7. d

Illius etiam intelligentia perquirenda est, quod in lib. de duabus animabus edidit, inquiẽs, Nusquam nisi in voluntate peccatum est. Quod etiam in libr. Retract. planè determinat, dicens: Potest putari ista falsa esse sententia, qua diximus nusquam nisi in voluntate esse peccatũ, cũ Apostolus dicat, Quod nolo, hoc facio, &c. Sed peccatum quod nusquam est nisi in voluntate, illud præcipuè intelligendum est, quod iusta damnatio consecuta est, id est, primum hominis peccatum. In eodem quoque lib. de duabus animabus, aliud tradidit cõsideratione dignum, ait enim, Non nisi volũtate peccatur, ipsamque voluntatem definit, dicens, Voluntas est animi motus cogente nullo ad aliquid vel non admittendũ, vel adipiscendum. Huius dicti causam aperiens, & intelligen tiam pandens in lib. retract. ait, Hoc propterea dictum est, vt hac definitione volẽs à nolẽte discerneretur, & sic ad illos referretur intentio, qui in paradiso fecerunt originem mali, nullo cogente peccando, id est, libera voluntate: quia & scientes contra præceptum fecerunt: & ille tentator suasit vt hoc fieret, non coegit. Nam qui nesciens peccauit, non incõgruẽter nolens peccasse dici potest: quanuis & ipse quidem nesciens fecit, volens tamen fecit. Ita nec tale peccatum sine volũtate esse potuit, sed voluntas facti ibi fuit, non peccati voluntas: quod tamen factum fuit peccatum: hoc enim factũ est, quod fieri non debuit. Quisquis autem sciẽs peccat, si potest cogenti ad peccatum sine peccato resistere, nec tamen facit, vtique volẽs peccat: quia qui potest resistere, nõ cogitur cedere, quapropter peccatum sine volũtate esse nõ posse verissimum est. Ex his liquet qualiter superiora accipienda sint.

Li. 1. ca. 15 Retract. Augusti.

Quòd mala voluntas est voluntarium peccatum. F

In li. de libero arbitrio. ca. 10. in tomo 1. Et li. Retract. 1. c. 9

Si autem omne peccatum mortale voluntarium est, cùm voluntas mala peccatum sit mortale, constat ipsam esse voluntarium peccatum. Quid enim, vt ait Augustin. tam in voluntate quàm ipsa voluntas situm est? Voluntas itaque mala rectè voluntarium dicitur peccatum, quod in volũtate consistit. Voluntas quippe (vt ait Augustin. in eodem) est pri-

9. dic. 22 Libro retract. c. 9.

ma causa peccandi: aut nullum peccatũ est prima causa peccãdi, nec est cui rectè imputetur peccatum, nisi peccanti. Nõ ergo est cui rectè imputetur nisi voluntati. Hoc autem de peccato actuali & mortali intelligendum est. Neque his verbis aliud voluit ostendere Aug. vt ipse ait in retract. nisi quia voluntas est qua peccatur, & qua rectè viuitur.

AN VOLVNTAS ET ACTIO MALA IN EODEM HOMINE ET CIRCA eandem rem sint vnum peccatum, an plura.

Distinct. XLII.

Descendit ad speciales differẽtias peccati in communi.

CVm autem voluntas mala & operatio sint peccatum, quæri solet, vtrum in eodem homine & circa eandem rem hæc duo vnũ sint peccatum, vel diuersa: vt si quis voluntate furatur, voluntatem habuit malam, quę peccatum est, & actum malum qui item peccatum est. Hæc autẽ duo diuersa sunt, scilicet voluntas, & actio. Sed nunquid diuersa sunt peccata, an vnum? Quidam dicunt vnum esse peccatũ, alij verò dicunt diuersa esse peccata. Quia cùm constet hæc duo esse diuersa, aut diuersa duo peccata dicuntur, aut duo diuersa non peccata. Quibus alij respondent, hæc duo diuersa esse non peccata. Non enim peccata sunt, sed peccatum vnum: quia vna præuaricatio vel inobedientia in vtroque admittitur, siue quando vult, siue quando agit: & vnus est ibi contemptus, sed minor cùm in voluntate solùm peccatum continetur, maior verò cùm voluntati etiam operatio additur: & ideo maius fit peccatum, sed non plura, cùm voluntas operi mancipatur.

Opinio cõtra illos qui dicunt vnum esse peccatum.

Respõsio.

Alia contra eosdem oppositio. B

Sed adhuc eisdem obiicitur, Si vnum tantum illa duo peccatum sunt, cùm quis voluntate mali priùs concepta deinde opus patrauerit, non pro aliquo reus est, nisi pro quo ante opus reus erat, cùm adhuc in sola voluntate peccatum consistebat. Nullus enim reus est æternæ mortis nisi pro peccato: sed peccatum aliud non est admissum actione, quàm prius admissum erat voluntate. Non ergo pro aliquo alio iste fit damnabilis actu peccando, quàm ante fuerat, cùm sola voluntate delinquebat. Ad hoc etiam & illi respondent, dicentes propter peccatum quidem tantùm illum furem reum constitui. & quanuis eius voluntas & actio vnum sint peccatum: pro alio tamẽ reus factus est actu peccando, quàm prius erat sola voluntate delinquendo: quia pro actu, qui est aliud quàm volũtas, licet non aliud peccatũ.

Respõsio.

Alia aduersus eosdem obiectio. C

Item & adhuc quæstioni instant, dicentes hæc duo ideo diuersa esse peccata, quia diuersorum legis mandatorũ præuaricationes sunt. Alio enim mandato legis prohibetur actio furti, scilicet, Non furaberis: alio furandi volũtas, scilicet, Non concupisces rem proximi tui. Cùm autem hæc duo diuersa mandata sint, quibus illa duo prohibentur, patet illa duo diuersas esse præuaricationes: diuersa igitur peccata. Ad quod etiam illi dicunt, diuersa quidem esse mãdata, quibus illa duo distinctim prohibentur, vt Aug. docet super Exod. Veruntamen in illis non obseruatis vna tantum præuaricatio incurritur, vnúmque contrahitur peccatum, licet duo diuersa illis prohibeantur. Sicut econuerso duo sunt mandata charitatis, quibus duo præcipiuntur diligi: vna tamen in eis nobis commendatur charitas.

Exo. 20. c

Responsio Articulo 71. ẽto. 4.

Si peccatum ab aliquo admissum in eo sit quousque pœniteat. D

Præterea solet quæri, cùm ab aliquo perpetrato voluntate peccato voluntas id agendi & actio transierint, nondum tamen vera habita pœnitentia, vtrum illud peccatum vsquequo pœniteat, sit in eo. Quod nõ esse videtur: quia voluntas illa quæ prius fuit, non est, neque actio: quia non vult illud vel agit, quod ante voluit & egit. Sed non est ignorandum peccatum duobus modis dici esse in aliquo, & trãsire, scilicet actu & reatu. Actu est in aliquo, dum ipsum quod peccatum est, vt actio vel voluntas, in peccante est. Reatu verò, cùm pro eo, siue transierit siue adsit, mens hominis polluta est & corrupta, totúsque homo suppliciis obligatur perpetuis. Nec vnquam est in aliquo peccatum actu, præter originale, quin sit etiam reatu: sed est reatu intelligẽdum, postquàm transit actu.

Responsio quæstionẽ determinans.

Quibus modis dicitur in scriptura reatus. E

Reatus in scriptura multipliciter accipitur, scilicet pro culpa, pro pœna, pro obligatione pœnæ temporalis vel æternæ. Si enim mortale est, obligat nos pœnæ æternæ: si veniale, obligat nos pœnæ tẽporali. Duo enim sunt genera

Quid sit mortale peccatum. Quid sit veniale peccatum.

peccatorum mortalium. ſ. & venialiũ. Mortale eſt, per quod homo mortem æternam meretur. Crimen enim, vt ait Aug. eſt quod eſt dignum accuſatione & damnatione. Veniale autem quod hominem vſq; in reatũ perpetuæ mortis non grauat, veruntamen pœnam meretur, ſed facilè indulgetur.

De modis peccatorum, qui multipliciter aſſignantur. F

Prima diſt. in to. 8. poſt me diũ enarrationis. Pſal. 79. Secunda diſtinct.

Modi autem peccatorum varias in ſcriptura habent diſtinctiones: in qua dicitur peccatũ duobus modis cõmitti. ſ. cupiditate & timore, vt Aug. tradit ſuper illum locũ Pſalm. Incenſa igni & ſuffoſſa. His enim duobus modis dicit omnia peccata mortalia includi. Et incenſa igni ea dicit, quæ ex cupiditate malè incẽdente oriũtur. Suffoſſa verò, quæ ex timore malè humiliante proueniunt quod eſt, quãdo quis cupit non cupienda, vel timet non timenda. Alibi verò dicitur peccatum fieri tribus modis. ſ. cogitatu, verbo, & opere. vnde Hierony. ſuper Ezech. Tria generalia delicta ſunt, quibus humanum ſubiacet genus. Aut enim cogitatione, aut ſermone, aut opere peccamus. His aliquãdo etiam additur quartus modus. ſ. conſuetudinis: quod in quatriduano Lazaro ſignificatum eſt. Dicitur quoque homo peccare in deum, in ſe, & in proximũ. In Deum, cùm de Deo malè ſentit, vt hęreticus: vel quæ dei ſunt vſurpare pręſumit indignè, participando ſacramentis: vel quando nomen dei peierando contemptibile facit. In proximum peccat, cùm proximum iniuſtè lædit: In ſe verò, cùm ſibi & non alij nocet.

Tertia diſtinct.

Quomodo differunt delictum & peccatum. G

Variam quoque appellationem habet. Dicitur enim peccatum etiam delictum. Et delictum fortaſſe eſt (vt ait Aug. in quæſtionibus Leuitici) declinare à bono: Peccatum eſt, facere malũ. Aliud eſt enim declinare à bono, aliud eſt facere malum. Peccatum ergo eſt perpetratio mali, delictum deſertio boni: quod & ipſum oſtendit nomen. Quid enim aliud ſonat delictum, niſi derelictum? & qui delinquit, quid derelinquit, niſi bonũ? Vel delictum eſt quod ignorãter fit, peccatum quod ſciẽter cõmittitur. Indifferenter tamẽ & peccatũ nomine delicti, & delictũ nomĩe peccati appellatur.

De ſeptem principalibus vitiis. H

Præterea ſciendum eſt ſeptẽ eſſe vitia capitalia,

vel principalia, vt Greg. ſuper Exod. ait, ſcilicet inanem gloriam, Iram, Inuidiam, Accidiam vel Triſtitiam, Auaritiam, Gaſtrimargiam, Luxuriã: quæ (vt ait Ioan. Chryſ.) ſignificata ſunt in ſeptem populis, qui terrã promiſsionis Iſraël promiſſam tenebant. De iis quaſi ſeptem fontibus cunctæ animarũ mortiferæ corruptelæ emanant. Et dicuntur hæc capitalia, quia ex eis oriuntur omnia mala. Nullum enim malum eſt, quod etiam non ab aliquo horum originem trahat.

De ſuperbia, quæ eſt radix omnis mali. I

Eccl. 10. b

De quatuor ſpeciebus ſuperbiæ.

Aug. ſuper Gene. li. 11. c. 14.

in tomo 3.

1. Timot. vltimo c

Ex ſuperbia tamen omnia mala oriuntur, & hęc, & alia: quia vt ait Gregor. Radix cuncti mali eſt ſuperbia. De qua dicitur, Initiũ omnis peccati eſt ſuperbia: quæ eſt amor propriæ excellentiæ. Cuius quatuor ſunt ſpecies, vt Greg. ait. Prima eſt, cum bonum quod habet quis, ſibi tribuit: Secunda, cùm credit à Deo eſſe datum, ſed tamen pro ſuis meritis: Tertia, cũ ſe iactat habere quod non habet: Quarta, cum cæteris deſpectis vult ſingulariter videri. Meritò ergo radix omnis mali dicitur ſuperbia. Huic autem videtur obuiare quod Apoſtolus ait, Radix omnium malorum eſt cupiditas: quia ſi radix omnium malorum eſt cupiditas, ergo ſuperbiæ. Quomodo ergo ſuperbia radix eſt & initium omnis peccati?

Quo ſenſu vtrunque radix dicatur omnium malorum, ſcilicet & ſuperbia, & cupiditas. K

Sed vtrunque rectè dictum eſſe intelligitur, ſi genera peccatorũ ſingulorum, non ſingula generum vtraq; locutione includi intelligantur, nullũ quippe genus peccati eſt, quod interdũ ex ſuperbia non proueniat: nullum etiam, quod ex cupiditate aliquando non deſcendat. Sũt enim nonnulli hominũ qui ex cupiditate fiunt ſuperbi: & aliqui ex ſuperbia fiũt cupidi. Etenim, vt ait Aug. homo qui nõ eſſet amator pecuniæ, niſi per hoc putaret ſe excellẽtiorẽ eſſe: ideó que vt excellat, diuitias cupit: tali homini ex ſuperbia oboritur cupiditas. Et eſt aliquis qui non amaret excellere, niſi putaret per hoc diuitias maiores habere. Ideo ergo excellere laborat, quia diuitias habere amat. Hinc innaſcitur ſuperbia. i. amor excellẽtiæ ex cupiditate. Patet ergo quod ex ſuperbia aliquando cupiditas, & ex cupiditate aliquãdo ſuperbia oritur: & ideo de vtraque rectè dicitur, ꝙ ſit radix omnis mali.

Ibid. c. 15.

Universidad de Deusto
Biblioteca

DE PECCATO IN SPIRITVM SANCTVM, QVOD DICITVR etiam peccatum ad mortem.

Distinct. XLIII.

De vno peccato speciali quod est magis graue & abominabile quod est peccatum in spiritū sanctum.

Luc.12.b

1.Ioan.5.c

Quid sit illud peccatum.

Gen.4.b

EST prætereà quoddam peccati genus cæteris grauiùs & abominabilius, quod dicitur peccatum in Spiritum sanctum, de quo in euangelio veritas ait, Qui peccauerit in spiritum sanctum,non remittetur ei neque hîc, neque in futuro.Et Ioā.in epistola canonica, Est peccatum ad mortem,nō pro eo dico vt quis oret. Qui enim peccat in patrem remittetur ei: & qui peccat in filium,remittetur ei:qui autē blasphemauerit in spiritum sanctum,non remittetur ei,neq; hîc,neque in futuro.Sed quæritur quid sit illud peccatum in spiritum sanctum vel ad mortem. Quidam dicunt illud peccatum esse desperationis vel obstinationis. Obstinatio est induratę mētis in malitia pertinacia,per quam homo fit impœnitens.Desperatio est,qua quis diffidit penitus de bonitate dei,æstimans suā malitiam diuinę bonitatis magnitudinē excedere:sicut Chain qui dixit,Maior est iniquitas mea,q̄ vt veniā merear. Vtrunq; verò dicitur peccatum in spiritū sanctū,quia spiritus sanctus est amor patris & filij,& benignitas qua se inuicem & nos diligunt: quę tanta est,cuius finis non est.Rectè ergo in spiritum sanctum delinquere dicuntur,qui sua malitia dei bonitatē superare putant,& ideo pœnitētiam non assumunt : & qui iniquitati tam pertinaci mente inhærent,vt eam nunquam relinquere proponant,& ad bonitatē spiritus sancti nunquam redire,patientia dei abutentes,& de misericordia dei nimis præsumentes : quibus placet malitia propter se,sicut piis bonitas.Isti nimia pertinacia & præsumptione peccant,autumātes deum non esse iustum.Illi desperatione,deum non bonum existimant,tollētes in hoc turbulentissimo iniquitatum mari portum diuinæ indulgentiæ, quò se recipiant fluctuantes.Atque ipsa desperatione addunt peccata peccatis,dicētes misericordiam nullam esse,& quòd super peccatores necessaria damnatio debetur.

Vtrum omnis obstinatio sit peccatum in spiritum sanctum. β

Sed quæritur, Vtrum omnis obstinatio mentis

in malitia obduratę,omnísq; desperatio sit peccatum in spiritum sanctum.Quidam dicūt omnem obstinationē & omnem desperationē esse peccatum in spiritum sanctū. Quod si est,aliquando illud peccatum remittitur:quia multi etiam obstinatissimi & desperatissimi cōuertuntur, vt Aug. ait super illum locū Psal.Conuertam in profundum maris, id est, eos qui erant desperatissimi. & ibi, Mittit cristallū suam sicut buccellas,id est, obstinatos facit aliorū doctores. Taliū cōuersio ibi etiam euidenter ostenditur,vbi ait, Qui educit vinctos in fortitudine:similiter & eos qui exasperant, qui habitant in sepulchris. Secundum istos illud peccatum dicitur irremissibile,nō quin aliquādo remittatur,sed quia vix & raro & difficulter dimittitur.Non enim soluitur cristallus,nisi vehementi spiritus impetu. Alij verò tradunt non quālibet obstinationem vel desperationem appellari peccatum in spiritum sanctum,sed illam tantum quā comitatur impœnitētia:qui etiā impœnitentiam dicūt esse peccatum in spiritum sanctum.Sed quia Aug.dicit impœnitentiam esse peccatum in spiritum sanctū,cùm sic obstinatus est aliquis, vt nō pœniteat:discuti oportet an aliud sit obstinatio , aliud impœnitētia sit in eo peccatum , an idē sed diuersis modis cōmissum. Secundū istos peccatum illud dicitur irremissibile, eo quòd nunquam dimittatur.Vnde Augu.etiam dicit,q̄ hoc solum peccatū veniam mereri non potest:& Hier.quòd taliter peccans dignè pœnitere non potest.Et ideo rectè Ioannes dicit, vt non pro eo oret quis : quia qui sic peccat,orationibus ecclesiæ hîc vel in futuro iuuari non potest,habens cor indura tum tanquā lapis , sicut de diabolo legitur. Post hanc vitam qui valde mali sunt meritis ecclesiæ iuuari non possunt.

Opi.quorundam.

Psal.67.

In to.8.

post mediū enarrationis.

Psal.147

Ibidem in fine enarratiōis ad

psal.47.

Psal.67.

Aliorū sententia.

Super Matthæum.

Quòd aliter accipitur peccatum in spiritum sanctum. C

Est etiam alia huius peccati assignatio. Hoc enim peccatum Aug.definiens in lib. de sermone domini in monte,ait,Peccatum ad mortem est , cùm post agnitionem Dei per gratiam Christi oppugnat aliquis fraternitatem , & aduersus ipsam gratiam qua reconciliatus est Deo , inuidiæ facibus agitatur : quod fortasse est peccare in spiritum sanctum,quod peccatum dicitur non remitti, non quia non sit ignoscendum peccanti si pœniteat: sed quia tanta est

In li.1.nō lōge à fin.

In to.4.

Ibidē pau lo iseriùs.

Mat.27.a.

labes peccati illius, vt deprecandi humilitatem subire non posit: etiam si peccatum suum mala conscientia agnoscere & renunciare cogatur: vt iudas cùm dixit, Peccaui: facilius desperans cucurrit ad laqueum, quàm humilitate veniam peteret: quòd propter magnitudinem peccati iam ex damnatione peccati tales habere credendum est. Ecce quędam assignatio peccati in spiritum sanctum vel ad mortem hîc posita est: qua illud peccatum esse traditur oppugnatio fraternitatis post agnitionem, & inuidentia gratiæ post reconciliationem: quod species quędam obstinationis intelligi potest.

Li.1.c.9. Illam tamen definitionem Aug. in lib. retract. rememorans, aliquid adiiciendum ibi fore, nec asserendo se dixisse aperit, ita dicens, Quod quidem non confirmaui, quoniam hoc putare me dixi. Sed tamen addendum fuit, si in hac sceleratæ mentis peruersitate finierit hanc vitam: quoniã de quocũq; pessimo in hac vita constituto, non est desperãdum: nec pro illo imprudenter oratur, de quo non desperatur. His verbis insinuatur peccatum præmissa definitione descriptum, tunc solum debere dici ad mortem vel in spiritum sanctum, cùm non habet comitem pœnitentiam: nec de aliquo peccatore desperandum est in hac vita: & ideo pro omni esse orandum.

1. Ioan.5. Vnde illud Ioan. Non pro eo dico vt quis oret: sic accipiendum videtur, vt pro aliquo peccante ad mortem vel in spiritum sanctum postquàm finierit hanc vitam, non oremus. Dum autem in hac vita est, nec peccatum illius iudicare, nec de illo desperare: sed pro illo orare debemus. Vnde Aug. de verbis domini de impœnitẽtia, quę est blasphemia in spiritũ sanctum, sic ait: Ista impœnitentia vel cor impœnitẽs, quandiu quisque in hac carne viuit, non potest iudicari. De nullo enim desperandum est, quandiu ad pœnitentiam patientia dei adducit. Paganus est hodie: Iudæus, infidelis est hodie: hæreticus est hodie: schismaticus est hodie: quid si cras amplectatur catholicam fidem, & sequatur catholicam veritatem? Quid si isti, quos in quocunque genere erroris notas, & tanquam desperatissimos damnas, antequàm finiant istam vitam, agant pœnitentiam, & inueniant veram requiem & vitam in futuro? Nolite ergo ante tempus iudicare quenquam. Ex his ostenditur pro singulis peccatoribus in hac vita esse orandum, nec de aliquo esse diffi-

Sermone 11. post medium eiusdem in tomo 10.

1. Cor. 4. a

dendum: quia conuerti potest dum in hac vita est: quia non potest sciri de aliquo vtrum peccauerit ad mortẽ vel in spiritum sanctum, nisi cum ab hac vita discesserit: nisi fortè alicui per spiritum sanctum mirabiliter reuelatum fuerit. Ex præmissis aliquatenus capi potest quomodo accipiatur peccatũ in spiritum sanctum, scilicet inuidentia gratiæ fraternitatem impœnitentis oppugnans: quæ vtique obstinatio esse videtur, & omnis impœnitentis obstinatio atque desperatio. Notandum verò est quòd non omnis qui non pœnitet, impœnitens dici potest: quia impœnitentia propriè obstinati est, & (vt quidam volunt) etiam desperati.

Alia assignatio peccati in spiritum sanctum. D

Li.1.ca.3. in fine, in tomo 2. De hoc quoq; peccato in spiritum sanctum Ambros. in libro de spiritu sancto differens definitam assignationem tradit dicens, Cur dominus dixerit, qui blasphemauerit in filium hominis remittetur ei: qui autem blasphemauerit in spiritum sanctum, neque hîc neque in futuro remittetur ei, diligẽter aduerte. Nunquid alia est offensio filij, alia spiritus sancti? Sicut vna dignitas, sic vna iniuria. Sed si quis corporis specie deceptus humani remisius aliquid sentit de Christi carne quã dignum est, habet culpam, non est tamen excluſus à venia. Si quis verò sancti spiritus dignitatem, maiestatem, & potestatem abneget sempiternam, & putet non *Mat. 12.* in spiritu dei eiici dæmonia, sed in Beelzebub, non potest ibi *b* esse exhortatio veniæ, vbi sacrilegij plenitudo est. Satis hîc apertè explicatur quid sit peccatũ in spiritum sanctũ. Quod illi Aug. descriptioni congruere videtur, qua illud peccatum dicitur esse inuidentia gratiæ oppugnãs fraternitatem. Qui enim post cognitionẽ veritatis sancti spiritus veritatem negat, eiúsque opera dicit esse Beelzebub, potestati, bonitati, & gratiæ dei inuidere non dubitatur. Non itaque distinctio illa verborum sic accipienda est, quasi trium personarum diuisæ sint offensæ: sed ibi peccatorum genera distincta sunt. Peccatum enim in patrem id intelligitur, quod fit per infirmitatem, quia patri scriptura frequenter attribuit potentiã. Peccatum in filium, quod fit per ignorãtiam, quia sapientia filio attribuitur. Tertium expositum est. Qui ergo peccat per infirmitatem vel per ignorantiam, facilè veniam adipiscitur: sed non ille, qui peccat in spiritum sanctum. Cùm au-

tem vna sit potentia, sapientia, bonitas trium: quare patri potentia, filio sapientia, spiritui sancto bonitas sæpius assignetur, superiùs dictum est.

DE POTENTIA PECCANDI, AN SIT HOMINI VEL DIABOLO A DEO.

Distin. XLIIII. A

Vnde habeat ortũ potentia peccandi.

POST prædicta consideratione dignum occurrit, vtrum peccandi potentia sit nobis à deo, vel à nobis. Putãt quidam potentiam rectè agendi nobis esse à deo: potentiã verò peccandi non à deo, sed à nobis vel à diabolo esse, sicut mala voluntas non à deo nobis est, sed à nobis & à diabolo: bona autem à deo tantum nobis est. Bonæ nanque voluntatis & cogitationis initium non homini ex seipso nasci, sed diuinitus parari & tribui in eo deus euidenter ostendit, quia nec diabolus, nec aliquis angelorum eius, ex quo in hanc caliginem sunt detrusi, bonam potuit vel poterit resumere voluntatem, quia si possibile foret, vt humana natura postquã à deo auersa bonitatem perdidit voluntatis, ex seipsa rursus eam habere potuisset, multo possibiliùs hoc natura haberet angelica: quæ quantò minùs grauatur terreni corporis pondere, tantò magis hac esset prædita facultate. Non ergo homo vel angelus à se voluntatem bonam habere potest, sed malam. Similiter & de potentia inquiunt, per similitudinem voluntatis de potentia, boni vel mali differentes, quod illa sit à deo, non ista.

Opi. quorũdã q̃ sit à deo, sed falsa per simile.

Authoritatibus astruit potentiam peccandi esse à deo. B

Rõ ad p̃bãdum q̃ bona voluntas non sit hoïi nisi ex deo.

Sed pluribus sanctorum testimoniis indubitanter monstratur, quòd potestas mali a deo est, à quo est omnis potestas. Ait enim Apostolus, Non est potestas nisi a deo. Quod non de potestate boni tantùm, sed & mali intelligi oportet, cùm Pilato etiam veritas dicat: Non haberes in me potestatem, nisi datum esset tibi desuper. Malitia nempe hominum (vt ait Aug.) cupiditatem nocendi per se habet: potestatem autem si ille non dat, non habet. Ideóque diabolus antequã aliquid tolleret, Iob dicebat domino, Mitte manũ tuam, id est, da potestatem: quia etiã nocentium potestas nõ est nisi à deo: sicut Sapientia ait, Per me reges regnant, & tyrãni per me terrã tenẽt. Vnde Iob de domino ait, Qui facit

Aug. li. de fide ad Petrũ ca. 3. ad medium cap.
Aug. li. de natura boni c. 32. tomo 6.
Rom. 13. a
Ioan. 19. b
Super psal. 32. ĩ tomo 8. cõcione 2. enarratiõis ad psa. 32.
Iob 1. c
Prou. 8. a

regnare hypocritam propter peccata populi. Et de populo Israel dicit deus, Dedi eis regem in ira mea. Nocendi enim vo luntas potest esse ab homine, potestas autẽ nõ est nisi à deo, & hoc abdita aptáq; iustitia, nam per potestatem diabolo data tam iustos deus facit suos. De hoc etiam Grego. in mor. air, Tumoris elatio, non potestatis ordo in crimine est. Potentiã deus tribuit, elationem verò potentiæ malitia nostræ mẽtis inuenit. Tollamus ergo quod de nostro est: quia non potentia iusta, sed actio praua damnatur. His authoritatibus aliisque pluribus euidenter ostenditur, q̃ non est potestas boni vel mali cuicunque, nisi à deo æquo, etsi te lateat æquitas.

Iob 34. c
Ose. 13. d

An aliquando resistendum sit potestati. C

Hîc oritur quæstio, non transilienda silentio. Dictum est suprà, q̃ potestas peccandi vel nocendi nõ est hominis vel diabolo, nisi à deo. Apostolus autẽ dicit q̃ qui potestati resistit, dei ordinationi resistit. Cùm ergo diaboli sit potestas mali dei ordinatione, eius potestati nõ esse resistendum videtur. Sed sciendũ est Apostolum ibi loqui de seculari potestate, scilicet rege, & principe, & huiusmodi: quibus non est resistendum in his quæ iubet deus eis exhiberi, scilicet in tributis, & huiusmodi. Si verò princeps aliquis, vel diabolus aliquid iusserit vel suaserit cõtra deum, tunc resistẽdum est. Vnde Aug. determinans quãdo resistendum sit potestati, in lib. de natura boni ait, Si aliquid iubeat potestas quod nõ debeas facere, hîc sanè contẽne potestatem, timendo maiorem potestatem. Ipsos humanarum rerũ gradus aduerte. Si quid iusserit procurator, nunquid faciendum est, si contra proconsulem iubeat? Rursus si quid ipse proconsul iubeat, & aliud iubeat imperator, nunquid dubitatur illo contempto illi esse seruiendum? Ergo si aliud imperator, aliud iubeat deus, cõtempto illo obtemperandum est deo. Potestati ergo diaboli vel hominis tunc resistamus, cùm aliquid contra deum suggesserit: in quo dei ordinationi non resistimus, sed obtemperamus. Sic enim deus præcepit, vt in malis nulli potestati obediamus. Iam nunc his intelligendis atque pertractandis, quæ ad verbi incarnati mysterium pertinent, integra mentis consideratione intendamus: vt de ineffabilibus vel modicũ aliquid fari, deo reuelante valeamus.

Rom. 13. c

Quòd aliquãdo resistẽdũ est potestati.

FINIS SECVNDI LIBRI.

INCIPIVNT RVbricæ tertij Libri.

DISTINCT. I.
De incarnatione verbi. 217.A
Quare filius carnẽ aſſumpſit, non pater vel ſpiritus ſanctus. ibid.B
Vtrũ pater vel ſpiritꝰ ſanctus potuerit incarnari. ibid.C
An filius qui tantũ carnẽ accepit, aliquid fecerit quod non pater vel ſpiritus ſanctus. 218.D
DISTINCT. II.
Quare totam humanã naturã accepit, & quid nomine naturæ intelligitur. 218.A
De vnione verbi & carnis mediante anima. 219.B
Quòd ſimul aſſumpſit aĩam & carnem verbũ, nec caro priùs eſt cõcepta quàm aſſumpta. ibid.C
DISTINCT. III.
De carne aſſumpta qualis ante fuerit. 219.A
Quòd nullꝰ eſt ſine peccato hĩc, excepta virgine. 220.B
Quare Chriſtus non fuit decimatus in Abraham ſicut Leui. ibidem.C
Quare caro Chriſti nõ dicta eſt peccatrix ſed ſimilis. 221.D
Carnẽ Chriſti nõ priùs cõceptam quã aſſumptã. ibid.E
DISTINCT. IIII.
Quare ſpiritui ſancto tribuatur incarnatio, cũ ſit opus trinitatis. 221.A
Quare dicatur Chriſtus conceptus & natus de ſpiritu ſancto. 222.B
Alia ratio, qua dicitur natus de ſpiritu ſancto. ibidẽ.D
Quare Apoſtolus dicit Chriſtum factum, quem nos fatemur natum. ibidem.C
DISTINCT. V.
Si perſona vel natura perſonam vel naturam aſſumpſit, & ſi natura dei ſit incarnata. 223.A.B.
An diuina natura debeat dici caro facta. 224.C
Quare nõ accepit perſonam hominis, cũ aſſumpſerit hominem: quod quidã probare nituntur. 225.D.E.
DISTINCT. VI.
De intelligentia harum locutionũ, Deus eſt homo, Deꝰ factꝰ eſt homo, &c. tres ſententias ponit. 225.A
Prima eſt eorũ qui dicunt in incarnatione hominẽ quẽdam ex anima & carne cõſtitutum, & illum hominẽ eſſe factum deum, & deũ illum hominem, & authoritates quibus ita eſſe aſſerunt ponit. 226.B.C
Secunda eſt, eorũ qui dicunt hominẽ illũ ex tribus ſubſtantiis vel duabus naturis conſtare, & hunc fatentur vnam eſſe perſonã ante incarnationẽ ſimplicẽ tantũ, ſed in incarnatione cõpoſitã: & authoritates quibꝰ ſe muniũt ꝓponit. 227. D.E
Tertia eſt eorũ qui nõ ſolum perſonã ex naturis cõpoſitã negãt, ſed etiã aliquem hominẽ vel aliquã ſubſtãtiam ibi ex anima & carne cõpoſitam diffitẽtur, & ſic duo illa. ſ. carnem & animã verbo vnita dicunt: vt non ex illis aliqua ſubſtãtia vel perſona cõponeretur, ſed illis duobus velut indumẽto deus veſtiretur, vt mortalibus oculis appareret: qui rationem incarnationis ſecũdũ habitũ accipiunt. ibi.F
Deinde authoritates inducit quibus hęc ſententia roboratur. 228.G
Quatuor ſpecies habitus diſtinguuntur. ibi.G
DISTINCT. VII.
Deĩde quæ ſingulis ſentẽtiis aduerſari videntur, ponit. 229.A.B
Ex quo ſenſu dicitur Chriſtus prędeſtinatꝰ. 230.C.D E.F.G.H.I.K.L
Quòd non debet dici homo dominicus. 232.M.N
DISTINCT. VIII.
An diuina natura dici debeat nata de virgine. 232.A
De gemina natiuitate Chriſti quibus natus eſt. ibi.B
DISTINCT. IX.
De adoratione exhibẽda humanitati Chriſti. 232.A.B
DISTINCT. X.
An Chriſtus ſecundum quòd homo, ſit adoptiuus filius. 233.A.B.C.D.E
An perſona vel natura prędeſtinata. 235.F
DISTINCT. XI.
Vtrũ Chriſtus ſit creatus vel factus. 235.A
De pfidia & pœna Arrij. 236.B
DISINCT XII.
An homo ille ſemper fuerit. 236.A
An deus alium ſumere potuerit, vel aliũde quàm de genere Adæ. ibi.B
Si homo ille potuerit peccare, vel nõ eſſe deꝰ. 237.C.D
Si deus potuerit aſſumere hominẽ in ſexu muliebri. ib.E
DISTINCT XIII.
De ſapientia & gratia Chriſti hoĩs, an in eis proficere potuerit. 237.A.B.C.D.E
DISTINCT. XIIII.
Si aĩa Chriſti habuit ſapientiã parẽ cũ deo, & ſi omnia ſcit quæ deus. 239.A.B
Quare deus nõ dedit illi animæ potẽtiam omnium, vt ſcientiam. 240.C.D
DISTINCT. XV.
De hominis defectibus quos aſſumpſit Chri. 241.A.B.C
De ꝓpaſsione & paſsione timoris vel tri. 242.D.E.F

Universidad de Deusto
Biblioteca

De quibusdã capitulis Hilarij obscuris, quibus carne Christi dolores passionis submoueri videtur. 243.G
DISTINCT. XVI.
An in Christo fuerit necessitas patiendi & moriendi, quę est defectus generalis. 245. A.B
DISTINCT. XVII.
Si oĩs Christi oratio vel volũtas impleta sit. 245.A.B
De capitulis quibusdam Ambrosij & Hilarij: vbi de dubitatione & timore Christi agitur. 246.C.D.E
DISTINCT. XVIII.
Si Chri. meruit sibi & nobis, & qd sibi, & qd nobis. 247.A
Quòd à cõceptu meruit sibi idem quod per passionem 248.B.C
Si Christus sine omni merito habere valuit quod merito obtinuit. 249.D.E
DISTINCT. XIX.
Qualiter à diabolo & à peccato redemit nos Christus per mortem. 250.A
Cur deus homo & mortuus. 251.B.C.D.E.F
Secũdum quam naturam sit mediator. 252.G
DISTINCT. XX.
Quòd alio modo potuit liberare, & quare isto modo potiùs. 252.A
Qua iustitia sit victus diabolus. ibidem.
De causa inter deũ & hominem & diabolum. 253.B.C
Vtrum Christi passio sit opꝰ dei vel Iudæorum. 254.D
DISTINCT. XXI.
Si in Christi morte separata fuit anima vel caro à verbo. 254.A.B.C
Qua ratione dicitur Christꝰ mortuus vel passus. 255.D
DISTINCT. XXII.
Si Christꝰ in morte fuit homo. 256.A
Si Christus vbicunque est, sit homo. 257.B.C
Si ea quæ dicũtur de deo vel filio dei, possint dici de homine illo, vel de filio hominis. 258.D
DISTINCT. XXIII.
Si Christꝰ habuerit fidẽ, spẽ, & charitatem. 258.A
Quid sit fides. ibidem.B
Quot modis dicitur fides. ibidem.C
Quid sit credere deũ vel deo vel in deum. 259.D
De informi qualitate mẽtisq in malo Christiano est. ibi.E
Quomodo dicatur vna fides ibidem.F.G
Descriptio fidei. 260.H.I
DISTINCT. XXIIII.
Quomodo ĩtelligatur quod scriptũ est, Cùm factũ fuerit credatis. 260.A
Si Petrus habuit fidẽ passionis, quando vidit illum hominem pati. 261.B

Si aliqua sciuntur quæ credũtur. ibidem.C
DISTINCT. XXV.
De fide antiquorum. 262.A
De fide simplicium. ibi.B
Quæ ante aduentum credere sufficiebant. 263.C
De fide Cornelij. ibi. D.E
DISTINCT. XXVI.
De spe quid sit. 264.A
De quibus sit spes, & quomodo differant fides & spes. ibidem.B
Si in Christo fuerit fides vel spes. ibidem.C
Si iusti in inferno fidem & spẽ habuerunt. ibidem.C
DISTINCT. XXVII.
De charitate dei & proximi quę in Christo & in nobis est. 264.A
Quid sit charitas. 265.B
Si eadem charitate diligitur deus & proximus, & quare dicuntur duo mãdata charitatis. ibidem.C
De modo diligendi. ibi. D.E
De impletione illius mãdati, diliges deũ ex toto corde tuo. 266.F.G
Quòd alterum mãdatum in altero est. ibidem. H.I
DISTINCT. XXVIII.
Si iubemur totũ proximũ diligere & nos totos. 266.A
Quòd in dilectione proximi includitur dilectio angelorum, & quis sit proximus. 267.B.C
DISTINCT. XXIX.
De ordine diligẽdi, quid priꝰ quid posterius. 268.A
An omnes homines pariter diligendi sint. ibidem. B.C.D.E.F.G
De gradibꝰ charitatis. 270.H
DISTINCT. XXX.
Si melius est diligere inimicos quàm amicos. 270.A
DISTINCT. XXXI.
Si charitas semel habita amittatur. 271.A.B
Quare fides, spes, & sciẽtia dicuntur euacuari, & nõ charitas, cùm & ipsa sit ex parte. 272.C.D
DISTINCT. XXXII.
De charitate dei. 273.A
Quo modo dicetur deus magis diligere vel minus hũc vel illum. ibidem.B.C.D
Si deus ab æterno dilexit reprobos. 274.E
DISTINCT. XXXIII.
De quatuor virtutibꝰ principalibus, & vtrum hę virtutes in Christo fuerint & in angelis sint, & de vsibꝰ earum. 274.A
DISTINCT. XXXIIII.
De septem donis spiritus sancti, & vtrũ sint virtutes, & sint in angelis. 274.A
Vtrum in Christo fuerint. 275.B.C.D.E
De timore castõ, & seruili, & initiali. 276.F.G.H
Quòd timor seruilis & initia

lis dicuntur initium sapiẽtiæ,sed differenter. 277.I
Quomodo castus timor permanet in æternum. ibi.K
Si timor pœnæ qui fuit in Christo, seruilis vel initialis fuerit. 278.L
DISTINCT. XXXV.
De sapientia & scientia quomodo differant. 278.A
In quo differat sapientia ab intellectu. ibidem.B
Vtrum intellectus & scientia quę inter dona numerãtur sint illa quæ naturaliter habet homo. 279.C.D
DISTINCT. XXXVI.
De cõnexione virtutum quę nõ separantur, & an cũctæ virtutes pares sint in quocunque sunt. 279.A.B
Quomodo in charitate tota lex pendet. 280.C
DISTINCT. XXXVII.
De decem mandatis quomodo contineãtur in duobus. 281.A
Quare idolũ nihil esse in mũdo dicitur. ibidem.B
Quare in spiritu sancto propriè dicitur fieri remissio peccatorum. ibidem.
De sensu spirituali & carnalis legis. 282.C
De furto. ibidem.
De mendacio. ibidem.
DISTINCT. XXXVIII.
De triplici genere mendacij & de octo speciebus mendacij 283.A
Quid sit mendacium.ibid.B
Quid mentiri. ibidem.C
In quibus rebus cum periculo erratur vel non. 284.D
DISTINCT. XXXIX.
De periurio, & an sit periurium quod non est mẽdacium. 284.A
De triplici modo periurij. 285.B
An iuratio sit malũ. ibidẽ.C
De iuramẽto quod fit p creaturas. 286.D
Quæ iuratio sit grauior, an quæ fit per deum, an quæ fit per creaturas,vel per euangelium. ibidem.E
Quid sit dicere per deum. ibidem.F
De illis qui iurant per falsos deos. ibidem.G
Quòd iuramentum vel promissio cõtra deũ facta nõ est tenenda. 287.H
Si est periurus qui non facit quod incautè iurat. ibid.I
De illis qui verborũ callidi tate iurant. ibidem.K
De illo qui cogit aliquem iurare. ibidem.L.M
DISTINCT. XL.
Quare lex dicitur cõprimere manũ nõ animum. 287.A
Quæ sit litera occidẽs. 288.B
De legis & euangelij distantia. ibidem.

FINIS.

Petri Lombardi Episco

PI PARISIENSIS SENTENTIARVM LIBER III.

DE INCARNATIONE VERBI

aliisq; ad hoc spectantibus.

Distinct. I. A

VM venit igitur plenitudo tẽporis(vt ait Apostolus) misit deus filium suum, factum de muliere,factum sub lege, vt eos qui sub lege erant redimeret, vt in adoptionem filiorum dei reciperemur. Tempus autem plenitudinis dicitur tẽpus gratiæ, quod ab aduentu saluatoris exordium sumpsit.Hoc est tempus miserendi,& annus benignitatis:in quo gratia & veritas per Iesum Christum facta est.Gratia, quia per charitatem impletur quod in lege præcipiebatur.Veritas,quia per Christi aduentũ exhibetur atque perficitur humanæ redẽptionis sponsio facta ab antiquo.Filij ergo missio est ipsa incarnatio.Eo enim missus est,quòd in forma hominis mundo visibilis apparuit:de quo suprà sufficienter dictum est.

De vnione naturarũ ī Christo ex parte personæ assumẽtis.
Gala. 4.a
Esaiæ 61.
Ioan. 1.b
Phili. 2.a

Quare filius carnem assumpsit,non pater, vel spiritus sanctus. B

Diligenter verò annotandum est,quare filius,nó pater, vel spiritus sanctus est incarnatus. Solus nanque filius hominem assumpsit. Quod vtique congruo ordine, atque alta dei sapientia fecit consilio: vt deus qui in sapientia sua mundum condiderat,secundum illud: Omnia in sapientia fecisti domine quæ in cælis sunt, & quæ in terris: restauraret in eadem. Hæc est mulier euangelica, quæ accendit lucernam,& drachmam decimam, quæ perdita fuerat, reperit, sapientia, scilicet patris, quæ testam humanæ infirmitatis lumine suæ diuinitatis accendit, perditúmque hominem reparauit, nomine regis & imagine insignitum

Prima rõ.
Psal. 103.
Ephe. 1.b
Lucæ 15.b

Universidad de Deusto Biblioteca

Secunda ratio.

Ideo etiam filius missus est,& non pater:quia congruentiùs mitti debebat,qui est ab alio,quã qui à nullo est: filius autẽ à patre est:pater verò à nullo est.Vt enim ait Aug. in libr.de Tri.Non enim habet de quo sit.Sicut ergo pater genuit, filius genitus est:ita congruè pater misit,filius missus est.Ab illo enim cõuenienter mittitur dei verbũ, cuius est verbũ.Ab illo mittitur,de quo natum est. Mittitur quod genitum est. Pater verò qui misit,à nullo est.Ideóque pater missus nõest: ne si mitteretur,ab alio esse putaretur.Missus est ergo primò filius,qui à solo patre est: Deinde etiam spiritus sanctus,qui est à patre & filio.Sed filius solus in carne missus est,non spiritus sanctus,sicut nec pater.Quod ideo factum est,vt qui erat in diuinitate dei filius,in humanitate fieret hominis filius.Non pater vel spiritus sanctus carnem induit,ne alius in diuinitate esset filius, alius in humanitate . Et ne idem esset pater & filius,si deus pater de homine nasceretur.Vnde Au. in ecclesiasticis dogmatibus , Non pater carnem assumpsit, neque spiritus sanctus,sed filius tantùm: vt qui erat in diuinitate dei filius,ipse fieret in homine hominis filius, ne filij nomen ad alterum transiret, qui non esset æterna natiuitate filius.Dei ergo filius hominis factus est filius.natus secundũ veritatẽ naturæ ex deo dei filius,& secundũ veritatẽ naturæ ex homine hominis filius:vt veritas geniti nõ adoptione,nõ appellatione,sed in vtraque natiuitate filij nomen nascendo haberet,vt esset verus deus,& verus homo vnus filius. Non ergo duos Christos,neque duos filios, sed deum & hominẽ vnum filium:quem propterea & vnigenitum dicimus, manentem in duabus substantiis,sicut ei naturæ veritas contulit, non confusis naturis neque immixtis, sicut Thimotiani volunt,sed societate vnitis.Ecce habes quare filius,non pater vel spiritus sanctus carnem assumpserit.

Li.4.c.20 Tomo 3.

Tertia ratio.

Ca.2.to.3.

Vtrum pater vel spiritus sanctus potuerit incarnari,vel possit. C

Si verò quæritur,Vtrum pater vel spiritus sanctus incarnari potuerit,vel etiã modo possit.Sanè responderi possit,& potuisse olim,& posse nunc carnẽ sumere & hominem fieri,tam patrẽ,quam spiritũ sanctum.Sicut enim filius homo factus est, ita pater vel spiritus sanctus potuit & potest.

An filius qui tantùm carnem accepit,aliquid fecerit quod non pater vel spiritus sanctus. D

Sed fortè aliqui dicent, Cùm indiuisa sunt opera trinitatis,si filius carnem assumpsit,tũc pater & spiritus sanctus:quia si filius carnẽ assumpsit,nec hoc fecit pater,vel spiritus sanctus,non omne quod facit filius,facit & pater & spiritus sanctus . At omnia simul pater & filius & amborũ spiritus pariter concorditer operantur . Ad quod dicimus,quia nihil operatur filius sine patre & spiritu sancto , sed vna est horum trium operatio indiuisa & indissimilis : & tamen filius,non pater vel spiritus sanctus carnẽ assumpsit. Ipsam tamẽ carnis assumptionem trinitas operata est,sicut Aug.dicit in lib.de fide ad Petrum.Reconciliati sumus per solum filiũ secundum carnem,sed non soli filio secundum deitatẽ. Trinitas enim nos sibi reconciliauit,per hoc quòd solum verbũ carnem ipsa trinitas fecit. Trinitas ergo carnis assumptionẽ fecit,sed verbo,non patri vel spiritui sancto. Si enim pater sibi,& filius sibi, vel pater filio, & filius patri carnis assũptionem operatus esset , iam non eadem esset operatio vtriusq;, sed diuisa. Sed sicut inseparabilis & indiuisa est vnitas substantiæ trium,vt ait Aug.in lib.de Tri.ita & operatio.non tamen eãdem trinitatem natam de virgine,crucifixã, & sepultam catholici tractatores docuerunt:sed tantùm modo filiũ, nec eandem trinitatem in specie columbæ descendisse super Iesum, sed tantùm spiritum sanctum,nec eandem dixisse de cælo. Tu es filius meus:sed tantùm patris vocẽ fuisse ad filiũ factam , quanuis pater & filius & spiritus sanctus sicut inseparabiles sunt, ita & inseparabiliter operentur . Hæc & mea fides est,quoniam quidem hæc est catholica fides.Licet ergo solus filius carnem assumpserit,ipsam tamen incarnationem cum patre & spiritu sancto operatus est.

Aug. de Tri.li. 13. Ca.11. & lib.1. c.6.

Respõsio.

Ca.2.in fine tom.3.

1.de Trin. cap.4.

Mat.3.d. & 17.a Mar.1.b

QVARE TOTAM HVMANAM NATVRAM ACCEPIT, ET QVID NOMINE HUMANITATIS VEL HUMANÆ NATURÆ INTELLIGENDUM SIT.

Distinct. II. A

De incarnatiõe personæ siue de vnione

ET quia in homine tota humana natura vitio corrupta erat,totã assumpsit, id est, animam & carnẽ,vt totã cu-

naturarū in Christo ex parte naturæ assumptæ. Ad Damas. papā in explanatione symboli. tom. 4. Errorem quorundā agit qui humanitatem male accipiunt. Lib. 3. de Orthodoxa fide c. 4. Ibidē. Cap. 3. in medio.

raret & sanctificaret. Quod autem humanæ naturæ siue humanitatis vocabulo anima & caro intelligi debeant, apertè docet Hieronymus in expositione catholicę fidei dicens, Sic confitemur in Christo vnam filij esse personam, vt dicamus duas perfectas & integras esse substantias, id est, deitatis & humanitatis, quę ex anima continetur & corpore. Ecce apertè ostēdit humanitatis nomine animam & corpus intelligi: quæ duo assumpsisse dei filius intelligitur, vbi hominem siue humanitatem vel humanam naturam accepisse legitur. Errant ergo qui nomine humanitatis non substantiam, sed proprietatem quandam, à qua homo nominatur, significari contendunt, vbicunque humanitas Christi memoratur. Ait enim Ioannes Damas. Sciendum quidem est, quòd deitatis & humanitatis nomē substantiarum, id est, naturarū est repręsentatiuum. Natura enim non sic accipitur in Christo, vt cùm dicitur vna natura esse omnium hominum. quod euidenter idem Ioannes ostendit, differentem rationem dicti assignās, cum natura humana in Christo nominatur, & cùm vna dicitur natura omnium hominum. Ait enim, Cùm vnā hominum naturam dicimus, sciendum est, quòd non considerātes ad animæ, & corporis rationem hoc dicimus. Impossibile enim est vnius naturę dicere domini corpus & animā, adinuicem comparata. Sed quia plurimæ personę hominum sunt, omnes autem eandem suscipiunt rationem naturæ (omnes enim ex anima & corpore compositi sunt, & omnes naturam animæ participant, & substantiam corporis possidēt) communem speciem plurimarum & differentium personarum, vnam naturam dicimus, vniuscuiusque scilicet personę duas naturas habentis, & in duabus perfectè naturis, animæ scilicet & corporis, existentis. In domino autem Iesu Christo non est communem speciem accipere, neque enim factus est, nec est, nec aliquando fiet alius. Sed Christus ex deitate & humanitate est, in deitatéque & humanitate deus perfectus est, idem & homo perfectus. Totam ergo hominis naturam, id est, animam & carnem & horum proprietates siue accidentia assumpsit deus, non carnem sine anima, nec animam * sine ratione, vt hæretici voluerunt: sed & carnem & animam cum sensibus suis, Vnde Ioannes Damascenus ait, omnia quæ in natura nostra plantauit deus, verbum assumpsit, scilicet corpus & animā intellectualem, & horum idiomata. Totus enim totum assumpsit me, vt toti mihi salutem gratificaret. Quod enim inassumptibile est, incurabile est.

* aliàs carne. Lib. 2. de Orthodo. fide c. 60.

De vnione verbi & carnis mediante anima. B

Assumpsit ergo dei filius carnem & animam, sed carnem mediante anima. vnitum est carni per medium intellectum, verbum dei. Tantæ enim subtilitatis atq; simplicitatis est diuina essentia, vt corpori de limo terræ formato vniri non cōgruerit, nisi mediante rationali essentia. Illa autem vnio inexplicabilis est adeò vt etiam Ioannes ab vtero sanctificatus, se non esse dignum fateatur soluere corrigiam calceamenti Iesu: quia illius vnionis modum inuestigare, aliisque explicare non erat sufficiens. Non sunt ergo audiendi, qui non verum hominem filium dei suscepisse dicunt, neque natum de fœmina: sed falsam carnem, & imaginem corporis simulatam ostendisse videntibus. In quem errorē prorumpunt, quia timent quod fieri non possit, scilicet, ne humana carne veritas & substantia dei inquinetur: & tamē prę dicant istum visibilem solem radios suos per omnes fęces & sordes corporum spargere, eos mundos & synceros seruare. Si ergo visibilia munda visibilibus immundis contingi possunt & non coinquinari, quanto magis incommutabilis & inuisibilis veritas per spiritum animam, & per animam corpus suscipiens, totum hominem sine sui commutatione assumpsit, & ab omnibus infirmitatib° liberauit? Ecce hîc discit dei sapientiam per spiritum assumpsisse animam, & per animam corpus. Spiritus enim sanctus pars animæ superior, & maiori similitudine deo propinquat quàm anima, scilicet ipsa eadem secundum inferiorem partem, & anima magis quàm corpus, & ideo non incongruè anima dicitur assumpta per spiritum, & corpus per animam.

Dama. li. 3. Ortho. fidei ca. 6.

Ioan. 1. d

Aug. li. de ago. Christiano vñ co cap. 8. Tomo 3.

Hæc materia diffusè tractatur ab Aug. li. de spiritu & anima cap. 9. & 10.

Quòd verbum simul assumpsit carnem, & animam: neque caro priùs est concepta quàm assumpta C

Si autem quęritur, Vtrum verbum carnem simul & animam assumpserit, an priùs animam quàm carnem, vel carnem quàm animam: & vtrum caro illa priùs fuerit in vtero virginis concepta, & postea assumpta. Verisimè & absque vlla ambiguitate dicitur, quia ex quo deus hominem as-

sumpsit,totum assumpsit,simúlq; sibi vniuit animam & carnem.nec caro priùs fuit concepta,& postmodùm assumpta: sed in conceptione assumpta, & in assumptione cõcepta. Vn de Aug.in lib.de fide ad Petrum. Firmissime tene, & nullatenus dubites non carnem Christi sine diuinitate cõceptam in vtero virginis priusquam susciperetur à verbo: sed ipsum verbum deum suæ carnis acceptione conceptum, ipsámque carnem verbi incarnatione conceptam.Idem in lib.de Trin. Non esset dei hominúmque mediator, nisi esset idem deus, idem homo in vtroque vnus & verus.quam seruilem formã à solo filio susceptam tota trinitas(cuius vna est voluntas & operatio)fecit. Nõ autem in vtero virginis priùs caro susceptа est,& postmodum diuinitas venit in carnem: sed mox vt verbum venit in vterum, seruata veritate propriæ naturæ factum est caro & perfectus homo, id est, in veritate carnis & animę natus est.De hoc etiam Greg.in Moralibus ait,Angelo nunciante & spiritu adueniente, mox verbum in vtero, mox intra vterum verbum caro.

Cap.18.

1.Ti.2 b

Li.1.c.vl. & in glos sa ad Roma.1. circa illud, qui factꝰ est ei,&c.

Li.18. ca. 20.circa illud Iob 28.nõ adæquabitur ei topazius.

DE CARNE QVAM VERBVM ASSVMPSIT, QVALIS ANTE FVERIT: & *qualis assumpta sit.*

Distinct. III.

QVæritur etiam de carne verbi an priusquam concipe-retur obligata fuerit peccato,an & talis assumpta fuerit à verbo.Sanè dici potest & credi oportet,iuxta sanctorum attestationes,conueniẽtiam ipsam priùs peccato fuisse obnoxiã sicut reliqua virginis caro, sed spiritus sancti operatione ita mundatã,vt ab omni peccati contagione immunis vniretur verbo,pœna tantùm nõ necessitate,sed voluntate assumentis remanente. Mariã quoq; totam spiritus sanctus in eã præueniens,à peccato prorsus purgauit & à fomite peccati etiã liberauit,vel fomitẽ ipsum penitus euacuãdo (vt quibusdã placet) vel sic debilitando & extenuando,vt ei postmodũ peccandi occasio nullatenus extiterit. Potentiam quoq; generandi absq; viri semine virgini præparauit. Ita enim verba euangelij docent,vbi angelus virginem alloquẽs ait,Spiritus sanctus superueniet in te, & virtus altissimi obumbrabit tibi.Et,quod nascetur ex te sanctum,vocabitur filius dei. Cui sacra virgo respondit, Ecce ancilla domini: fiat

Quòd non sola illa caro,sed etiã sacra virgo omni peccato à spiritu sãcto fuit mundata.

Luc.1,d

mihi secundum verbum tuum. Quod exponens Ioãnes Damascenus,ait,Post consensum autem sanctę virginis spiritus sanctus superuenit in eam,secundum verbum domini quod dixit angelus purgans ipsam,& potentiam deitatis verbi receptiuam præparans,simul autẽ & generatiuã. Et tunc obũbrauit ipsam dei altissimi per se sapientia & virtus existens, id est,filius dei patri homousios,id est,consubstantialis,sicut diuinum semen. Et copulauit sibiipsi ex sanctissimis & purissimis ipsius virginis sanguinibus,nostræ antiquæ consper sionis carnem animatam anima rationali & intellectiua: nõ seminãs,sed per spiritum sanctum creans: quare simul caro, simul dei caro,simul dei verbi caro animata rationalis & intellectiua.Ex his perspicuum fit quod antè diximus,carnem scilicet verbi simul conceptam & assumptam : eandémque imò totam virginem spiritu sancto præueniente ab omni labe peccati castificatam. Cui collata est potentia nouo more generandi, vt sine coitu viri , sine libidine concipientis in vtero virginis celebraretur conceptus dei & hominis.Illa enim caro,quam deus de virgine sibi vnire dignatus est , sine vitio concepta,sine peccato nata est.Hanc tamen carnem nõ cælestis,non aeriæ , non alterius cuiusque putes esse naturæ: sed eius,cuius est omnium hominum caro.

Li. de orthodoxa fide 3.c.2.

Aug.li. de fide ad Petrũ ca. 2.in medio cap.

Authoritate firmat extunc fuisse virginem immunem à peccato.

Quòd autẽ sacra virgo extunc ab omni peccato immunis extiterit, Augustinus euidenter ostendit in libro de natura & gratia , inquiens , Excepta sancta virgine Maria , de qua propter honorem domini , nullam prorsus cùm de peccatis agitur , haberi volo quæstionem. Inde enim scimus,quod ei plus sit gratiæ collatum ad vincendum ex omni parte peccatum,quòd concipere ac parere meruit , quem constat nullum habuisse peccatum. Hac ergo virgine excepta,si omnes sancti & sanctę congregari possent , & quæreretur ab eis an peccatum haberent , quid responderetur nisi quod Ioannes ait , Si dixerimus quia peccatum non habemus , nosipsos seducimus? Illa autem virgo singulari gratia præuenta est atque repleta,vt ipsum haberet ventris sui fructum , quem ex initio habuit vniuersitas dominum:vt illud

Cap.36. Tomo 7.

1.Ioã.1. d

Li.de fide ad Petrũ c.2.de tri. li 13.c.18.

quod nascebatur ex propagine primi hominis, tantùmmodo generis, non criminis originem duceret.

Quare non fuit Christus decimatus in Abraham, sicut Leui, cùm caro quam accepit in eo, fuit peccato obnoxia. C

Cùm autem illa caro, cuius excellentia singularis verbis explicari non valet, antequàm esset verbo vnita, obnoxia fuerit peccato in maria & in aliis, à quibus propagatione tradu&ta est: non immeritò videri potest in Abraham peccato subiacuisse, cuius vniuersa caro peccato subiacebat. Vnde quæri solet, quare Leui decimatus dicatur in Abraham & nõ Christus, cùm in lumbis Abrahæ vterque fuerit secundum materialem rationem, quando Abraham decimatus est, & decimas dedit Melchisedech. Tũc enim Apostolus Leui decimatum dicit in Abraham, tanquã in materiali causa: Quia ea decimatione sicut Abraham minor Melchisedech ostenditur, cui personaliter decimas soluit, ita & leuiticus ordo, qui in Abraham secundum rationem seminalem erat, & ex eo per concupiscẽtiam carnis descendit. Christus autem nõ est decimatus: quia licet ibi fuerit secundum carnem, non tamen inde descendit secundum legem communem, scilicet per carnis libidinem, sicut etiam in Adam omnes peccauerunt, sed non Christus. Vnde Aug. super Gen. Sicut in Adam peccante, qui in lumbis eius erant peccauerunt: sic Abraham dãte decimas, qui in lumbis eius erãt, decimati sunt. Sed hoc non sequitur in Christo, licet in lumbis Adę & Abrahæ fuerit: quia non secundum concupiscentiam carnis inde descendit. Cùm ergo Leui & Christus secundum carnem essent in lumbis Abrahæ, quando decimatus est: ideo pariter decimati non sunt, quia secundum aliquem modum non erat ibi Christus, quo erat ibi Leui. Secundum rationem quippe illã seminalem ibi fuit leui, qua ratione per concubitum venturus erat in matrem: secundum quam rationem non erat ibi Christi caro, quanuis secundum ipsam ibi fuerit Marię caro. Ille ergo decimatus est in Abraham, qui sic fuit in lumbis Abrahæ: sicut ille fuit in lumbis patris sui, id est, qui sic est natus de patre Abraham: sicut ille de patre suo natus est scilicet per legem carnis, & inuisibilem concupiscentiam.

Gen. 14. d Heb. 7. b

Qua intelligetia Leui decimatus dicatur in Abraham.

Rom. 5. c Li. 10. ca. 19.

Ibi. c. 10. Secũdum aliquẽ modũ ibi fuit Leuĩ quo non Christus.

Qua ratione caro Christi dicta est in scriptura non fuisse peccatrix, sed similis: quo aperitur quare obligata peccato non fuit in Christo. D

Quocirca primitias nostræ massę rectè assumpsisse dicitur Christus: quia nõ carnem peccati, sed similitudinem carnis peccati accepit. Misit enim deus filium suum (vt ait Apostolus) in similitudinẽ carnis peccati. Assumpsit enim verbum carnem peccatrici similem in pœna, & non in culpa: & ideo non peccatricem. Cætera verò hominum omnis caro peccati est. Sola illius non est caro peccati: quia non eum mater concupiscentia, sed gratia concepit. Habet tamẽ similitudinem carnis peccati per passibilitatem & mortalitatem, quia esuriit, sitiit, & huiusmodi. Licet ergo eadem caro sit eius quæ & nostra, non tamẽ ita facta est in vtero sicut nostra. Est enim sanctificata in vtero, & nata sine peccato, & nec ipse in illa vnquã peccauit. In pœna ergo similis est nostræ, non in qualitate peccati: quia pollutionem, quæ ex concupiscentiæ motu concepta est, omnino non habuit, nec ex carnali delectatione nata est. Venit ergo & corpus immaculatum, quod præter libidinis concupiscentiam fuit conceptum: nec illud in se habuit vitiũ, quod in aliis est causa peccati, nec in eo peccauit. Ideóque verè dicitur verbi caro non fuisse in Christo obligata peccato.

Ex Damasceno li. 3. de ortho. fide ca. 2.

Rom. 8. a

Mat. 4. a Ioan. 19.

Quidam videntur aduersari illi sententiæ, qua dictum est carnem Christi non priùs conceptam quàm assumptam. E

Illi autẽ sentẽtiæ qua suprà diximus, carnẽ verbi non antè fuisse conceptam quàm assumptam, videtur obuiare quod Aug. ait super Ioannem vbi legitur, Soluite templum hoc, & in tribus diebus excitabo illud. Dixerunt ergo Iudæi, Quadraginta & sex annis ædificatum est hoc templum, & tu tribus diebus excitabis illud? Hîc, inquit, numerus perfectioni dominici corporis conuenit: quia (vt dicunt physici) tot diebus forma humani corporis perficitur. Horũ occasione verborum quidam dicere præsumpserunt, dominici corporis formam tot diebus ad modum aliorũ corporum perfectam, & membrorum lineamentis distinctam: & mox verbum dicitur sibi vniisse carnem & animam: & hoc

Tomo 9. tract. 10. Ioan. 2. d Aug. li. de tri. c. 5. tom. 3. & lib. 83. quæst. 56.

modo dicunt illum numerum perfectioni dominici corporis conuenire. Sed alia ratio illius dicti extitit, ex qua sana oritur intelligentia verbi. Non enim ideo illud dixit Augu. quia mox vt caro illa opere spiritus sancti sanctificata & à reliqua separata fuit, verbo dei cùm anima vniretur, vt perfectus & verus deus esset perfectus & verus homo: sed quia membrorum illius dominici corporis distinctio in ipso momento conceptionis & vnionis dei & hominis adeò tenuis erat & parua, vt humano visui vix posset subiici, diebus autè illis quos Augu. memorat perfecta est, & notabilis facta. Incarnatum est ergo verbum, vt ait Ioan. Damas. & à propria incorporalitate non excesit, & totum incarnatum est, & totum est incircunscriptum. Minoratur corporaliter & contrahitur: & diuinè est incircunscriptum, non coextensa carne eius cum incircūscripta diuinitate. In omnibus igitur qui super omnia erat, & in vtero sanctæ genitricis existebat, sed in ipsa per actum incarnationis.

Lib. de orthodoxa fide 3. ca. 7. in fine.

Ibidem in initio.

QVARE IN SCRIPTVRA SAEPIVS TRIBVATVR INCARNATIO *quæ est opus trinitatis, spiritui sancto, & de ipso etiam conceptus & natus dicatur.*

Distinct. IIII. A

Qualiter caro Christi fuerit per spiritū sanctū concepta.

CVM verò incarnatio verbi, sicut in superioribus tractatum est, operatio verè sit patris & filij & spiritus sancti, inuestigatione dignum nobis videtur, quare in scriptura spiritui sancto hoc opus sæpius tribuatur, & de ipso Christus conceptus & natus memoretur. Non enim ideo operatio incarnationis spiritui sancto sæpius tribuitur, quòd eam ipse solus sine patre ac filio fecerit: sed quia spiritus sanctus est charitas & donum patris & filij: & ineffabili dei charitate verbum caro factum est, & ineffabili dei dono filius dei sibi vniuit formā serui. Non ergo frequens denominatio spiritus sancti ab illo opere patrem vel filiū secludit: sed potiùs vno nominato tres intelligūtur, sicut fit sæpe in aliis operibus. Vnde Aug. super hoc mouens quæstionem, in hunc modum eandem determinat in Enchi. ita inquiens, Cùm illam creaturam quā virgo concepit & peperit, quāuis ad solā personam filij pertinentē, tota trinitas fecerit (neq; enim separabilia sunt opera trinitatis) cur in ea faciēda spiritus sanctus solus nominatus est? An etiā quando vnus trium in aliquo opere nominatur, vniuersa operari trinitas intelligitur? ita verè est, & exemplis doceri potest. Audistis propositam quæstionem, eiusdémque solutionem vel expositionem.

Distinct. 1. litera D.

Ioan. 1. b

Ad Phi. 2. a

Solutio.

In Ench. cap. 38. tom. 3.

Quę sensu dicatur Christus cōceptus & natus de spiritu sancto. B

Sed nō est in hoc diutiùs immorandū. Illud enim mouet, quomodo dictus est Christus natus de spiritu sancto, cùm filius nullo modo sit spiritus sancti. Nūquid dicturi sumus patrem hominis Christi esse spiritum sanctum, vt deus pater verbum genuerit, spiritus sanctus hominē: ex qua vtraque substātia Christus vnus esset, & dei patris filius secundum verbum, & spiritus sancti filius secundum hominem, quòd cum spiritus sanctus, tanquam pater eius, de matre virgine genuisset. Quis hoc dicere audebit, cum hoc ita sit absurdum, vt nullæ fidelium aures id valeant subsistinere? Proinde cùm fateamur Christum natum de spiritu sancto ex Maria virgine, quomodo non sit filius spiritus sancti, & sit filius virginis, cùm & de illo & de illa sit natus, explicare difficile est. Proculdubio non sic de illo, vt de patre: Sic autem de illa, vt de matre natus est. Non est autem concedendum quicquid de aliqua re nascitur, continuò eiusdem rei filium nuncupandum. Vt enim omittam aliter de homine nasci filium, aliter capillum, aliter pediculum, & lumbricum, quorum nihil est filius. Vt ergo hæc omittam, quoniā tantæ rei deformiter comparantur, certè qui nascuntur ex aqua & spiritu sancto, non aquæ filios eos rectè quispiam dixerit: sed dicuntur filij dei patris, & matris ecclesiæ. Sic ergo de spiritu sancto natus est Christus, nec tamen filius est spiritus sancti. Sicut econuerso non omnes qui dicuntur alicuius filij, consequens est vt de illo etiam nati esse dicantur: vt illi qui adoptantur. Dicuntur etiam filij gehennæ, non ex illa nati, sed in illam præparati. Cùm itaque de aliquo nascatur aliquid, & non ita vt sit filius: nec rursus omnis qui dicitur filius, de illo sit natus, cuius dicitur filius: profectò modus iste quo natus est Christus de Maria sicut filius, & de spiritu sancto non sicut filius, insinuat nobis gratiam dei, qua homo nullis meritis præcedentibus in ipso exordio naturæ suæ quo esse cœpit, verbo dei copulare-

Lib. & c. eisdem.

Mat. 1. c

Quòd nō quicquid de aliqua re nascitur eius filius dicitur.

Ibidem.

Ibid. c. 39.

Non oēs qui dicūtur alicuius filij, de illo nati sunt.

Ioan. 3. a

Mat. 23. b

Ibid. c. 40

tur in tantam personæ vnitatem vt idem esset filius dei, qui filius hominis:& filius hominis,qui filius dei:& sic in naturæ humanæ susceptione,fieret quodam modo ipsa gratia illi homini naturalis,qua nullum posit admittere peccatum. Quæ gratia ideo per spiritū sanctum est significata,quia ipse propriè sic est deus,vt sit etiã dei donum.Per hoc ergo quod de spiritu sancto esse natiuitas Christi dicitur, quid aliud quàm ipsa gratia dei demonstratur ? qua mirabili & ineffabili modo verbo dei est adiunctus atque connexus, & diuina gratia corporaliter repletus.

Ibid.c.37 cap.41.

Colos. 2.b

Alia ratio qua dicitur natus de spiritu sancto. C

Potest etiam dici Christus secundum hominem ideo natus de spiritu sancto,quia eum fecit. Inquantũ enim homo est,& ipse factus est,vt ait Apostolus.Conceptus ergo & natus de spiritu sancto esse dicitur,non q̃ spiritus sanctus fuerit virgini pro semine : non enim de substantia spiritus sancti semen partus accepit:sed quia per gratiam dei & operationem spiritus sancti de carne virginis est assumptum, quod verbo est vnitum.Et in euangelio secundum hanc intelligentiam legitur de Maria,quòd inuenta est in vtero habens de spiritu sancto.Cuius dicti rationem Ambr. insinuãs in 2.lib.de spiritu sancto,ait,Quod ex aliquo est,aut ex substantia,aut ex potestate eius est.Ex substãtia, sicut filius qui à patre vel ex patre:& spiritꝰ sanctus,qui à patre & filio procedit.Ex potestate autẽ,sicut ex deo omnia. Quomodo ergo in vtero habuit Maria ex spiritu sancto? Si quasi ex substantia,ergo spiritus in carnem & ossa cõuersus est.Non vtiq;.Si verò quasi ex operatione & potestate eiꝰ virgo cõcepit, quis neget spiritum sanctũ dominicæ incarnationis authorem?

Verba sunt Au. ca.38.En chir. Gal. 4.a Hiero.ad Damasũ papã i ex planatiõe symboli. Mat.1.c Cap.5. Tomo 2.

Quare Apostolus dicat Christum factum,cùm nos eum esse fateamur natum. D

Sed quæri potest cùm nos saluatorẽ natũ profiteamur , cur Apostolus eum factum dicat ex semine David : alio loco factum ex muliere : cùm aliud sit fieri, aliud nasci . Aliquid ergo significauit hoc dicto. Quia enim non humano semine concreata est caro domini in vtero virginis , & corpus effecta , sed effectu & virtute spiritus sancti: ideo Apostolus dicit factum,non natum. Aliud est enim semine admixto & sanguine coagulato generare:Aliud est nõ pmixtione, sed virtute procreare,possunt enim homines generare filios, sed non facere . Ecce quare dicit Apostolus factum,& non natum:ne eius scilicet natiuitas,quę fuit sine virili semine,nostræ similis putaretur, quæ conficitur seminũ commixtione. Ideo autem cùm factum diceret Apostolus, addidit ex semine Dauid:quia etsi non intercesit semen hominis in conceptione virginis:tamen quia ex ea carne Christus formatus est,quæ constat ex semine, rectè dicitur, quia factus est.

Glossa super cap.6. Rom.1.a Gal.4.a

Glossa ib.

SI PERSONA VEL NATVRA PERSONAM VEL NATVRAM ASSVMPSIT, *& si natura dei incarnata sit.*

Distinct. V. A

PRæterea inquiri oportet,cùm ex præmissis constet verbum dei carnem & animam simul assumpsisse in vnitatem personæ,quid horum potiùs concedendũ sit.s.quòd persona personam,vel natura naturam, vel persona naturã, vel natura personam assumpserit.Et an ita conueniat dici diuinam naturam esse incarnatã,sicut deus incarnatus, & verbum incarnatum sanè dicitur.Hæc inquisitio siue quærendi ratio,iuxta sacrarum authoritatũ testimonia partim implicita atq; perplexa,partim verò explicita & aperta. Certum est enim & sine ambiguitate verum,quòd non natura personã, nec persona personam,sed persona naturam assumpsit:quod sanctorum subditis cõprobatur testimoniis,& astruitur documẽtis.Ait enim August.in lib.de fide ad Petrum,Deus vnigenitus dum cõciperetur,veritatem carnis accepit ex virgine:& cùm nasceretur,integritatem virginitatis seruauit in matre.& paulò post,Sic deus humanam naturam in vnitatẽ psonę susceptt,quòd se humiliãs per misericordiã incorruptæ virginis,vterũ ex ea nasciturus impleuit.Formã ergo serui.i. naturã serui in suam accepit ille deus personã . Itẽ deus verbum non accepit personam hominis,sed naturam. Item dei filius vnigenitus,vt carnem hominis animámque mundaret, susceptione carnis animæq; rationalis incarnatus est. His aliisq; pluribus authoritatibus euidenter ostẽditur, non

De modo vniendi diuinam & humanã naturã in Christo.

Ca. 2.post medium. Ibidem paulò pòst. Phili. 2.a Ibi.c. 17. Eod.li.c.2

De parte quæst. perplexa.

naturam personã,nec personã personã,sed personã naturam recepisse. De quarto verò quæstionis articulo, vtrum.s.natura naturam assumpserit,scrupulosa etiã inter doctos quæstio est. Quia & in hoc plurimũ dissentire videtur,qui authoritate præclari aliíque doctiores in sacra pagina extiterunt:nec tantùm alij ab aliis, verùm etiam iidem à seipsis dissonare videntur,sicut subiecta capitula docent. Legitur enim in cõcilio Toletano 6.traditum sic. Solum verbum caro factum est,& habitauit in nobis. Et cùm tota trinitas operata sit formationem susceptí hominis,quoniam inseparabilia sunt opera trinitatis:solus tamen filius accepit hominem in singularitatem personæ, non in vnitatem diuinæ naturæ, id est, quod est proprium filij,non quod commune est trinitati. Idem in cõcilio.11.Toletano. Vnius substantiæ credimus deũ patrem,& filium & spiritum sanctum : non tamen dicimus vt huius trinitatis vnitatem Maria virgo genuerit,sed tantũ filium,qui solus naturam nostram in vnitatem personę suæ assumpsit. Incarnationem quoq; huius filij dei tota trinitas operata esse credenda est. Solus tamen filius formam serui accepit in singularitatẽ personæ. His insinuari videtur,quòd persona tantùm naturã,non natura naturam assumpserit. Si enim quod commune est trinitati, non accepit hominem: ergo non natura diuina, quæ communis est tribus personis. Cui videtur obuiare quod Augu.ait in lib.de fide ad Petrũ, Nec diuinitas,inquit,Christi aliena est à natura patris:secundum illud,In principio erat verbum : nec humanitas eius aliena est à natura matris, secundum id quod Verbũ caro factum est. Illa enim natura,quæ semper genita manet ex patre, naturam nostram sine peccato susceptt vt nasceretur ex virgine. Hac authoritate videtur tradi, quòd diuina natura humanam susceptt. Vbi vehementer moueri possumus, quòd eam genitam æternaliter ex patre dicit, nisi fortè natura pro ꝑsona hic accipiatur : alioquin si dixerimus naturam tribus personis communem genitam esse, occurrunt nobis ex aduerso quæ in tractatu de trinitate disseruimus. vbi diximus non naturam naturam, sed personam personam genuisse. Quia si natura genuisset naturam, cùm vna eadémque sit natura trinitatis, eadem res seipsam genuisset. Quod Augustt. fieri posse negat. Sed alibi certum repe-

De Toletano concilio hic ponit ea,quibus innui videtur naturam nõ accepisse naturam.

Ad Phi. 2. a Ca.2.ante mediũcap. Ioan. 1.a

Id est,Li. 1.Sententiarũ dist.5. Li.1.de trini.Cap.1. ante medium.

rimus documentũ,quo natura naturam assumpsisse mõstratur. Ait enim Aug.in primo libro de Trin. Etiã seipso Christus factus est minor formã serui accipiens. Neque enim sic accepit formam serui,vt amitteret formam dei, in qua erat æqualis patri, vt in forma serui,& in forma dei idem ipse sit vnigenitus filius patris:quia forma dei accepit formam serui. Si autem forma dei formã serui accepit,sine dubio naturã naturã accepit. Formæ enim nomine natura significatur, vt Augustt.euidenter docet in libr.de fide ad Petrum. Cùm, inquit,de Christo audis quia in forma dei erat,oportet agnoscere firmissiméque tenere, in illo formæ nomine naturalẽ plenitudinem debere intelligi. In forma dei ergo erat,quia in natura dei patris semper erat,de qua natus erat. Hilarius quoque in 12.lib.de Trinitate ita ait,Esse in forma dei nõ alia intelligentia est, quã in dei manere natura. Didicisti nomine formæ intelligentiam fieri naturæ,at audisti quòd forma dei formã serui susceptt. Vnde consequens est,quòd natura diuina naturam humanam susceptt. Quod etiam Hieronymus in explanatione fidei euidenter insinuat,inquiens, Passus est filius dei, non putatiuè, sed verè:secundum illud, Passus est quod pati poterat,id est,non secundum illam substantiam quæ assumpsit, sed secundum illam quæ assumpta est. Ex quo apparet diuinã substantiam assumpsisse humanam. Ex verbis autem Augu.superiùs positis, adhibita diligentia innui videtur solum verbum carnem factum,& naturam solùm susceptisse humanam : & diuinam naturam eandem accepisse. Ait enim, Trinitas nos sibi reconciliauit per hoc quod solum verbum carnem ipsa Trinitas fecit. In quo sic veritas incommutabilis manet diuinæ humanęque naturæ,vt sicut vera semper est eius diuinitas, quam de patre habet:ita verè semper & incommutabilis eius sit humanitas, quam sibi vnitam summa diuinitas gerit. Ecce & solum verbum dixit carnem factum,& humanitatem diuinitati vnitã. Idem quoque superiùs dixit seruilem formam à solo filio susceptam,quam tota Trinitas fecit. Iam facile est agnoscere, quàm diuersa & multiplicia super quæstione proposita authores tradiderunt. Ideóque posteriores ea legentes,varias atque contrarias,ex prædictis occasionem sumentes,promunt sententias.

Cap. 7. & 11.

Quid formæ nomine intelligatur.

Ca. 2.post mediũ ca.

Non lõgè à principio

Tomo 4. ẽ explanatione symboli ad Dama.di. 1. li. D

Aug. de fide ad Petrũ cap.2. in fine.

Di.2.li.C

Universidad de Deusto Biblioteca

Quid de hoc tenendum sit. B

Nos autem omnis mendacij & contradictionis notam à sacris paginis secludere cupientes, orthodoxis patribus atque catholicis doctoribus nulla prauæ intelligentiæ suspitione notatis, consentimus dicentes & personam filij assumpsisse naturam humanam, & naturam diuinam humanæ naturæ in filio vnitã, eamque sibi vnisse vel assumpsisse. Vnde & verè incarnata dicitur. Quod verò dicitur solus filius formam serui accepisse, per hoc non excluditur diuina natura ab acceptione seruilis formæ: sed aliæ duæ personæ, pater scilicet, & spiritus sanctus. Item & illud aliud, scilicet, id quod est proprium filij, non quod commune est trinitati, hominem accepit, sic oportet intelligi, id est, propriè in hypostasi filij, non in tribus communiter personis, diuina natura humanam naturam sibi vniuit. Qui sensus ex verbis Ioan. Damas. confirmatur, qui totam diuinam naturam in vnam hypostasim incarnatam esse euidenter asserit, dicens, In humanatione dei verbi aimus omnem & perfectam naturã deitatis in vna hypostaseon incarnatam esse, id est, vnitam humanæ naturæ, & non partem parti. Omni enim humanæ naturæ aimus esse vnitam omnem deitatis naturã vel substantiam. Item, Eadem est natura in singula hypostaseon, id est, personarum. & quando dicimus naturam verbi incarnatam esse, secundum beatos, scilicet secundum Athanasium, & Cyrillum, deitatem dicimus esse vnitam carni, & vnam naturam dei verbi incarnatam confitemur. Verbum autem & quod commune est substantiæ possidet, & quod proprietatis est habẽs hypostaseos, id est, personæ. Et ex his manifestè ostenditur, quòd natura diuina incarnata est. Vnde & eadem verè dicitur suscepisse humanam naturam.

Determinatio authoritatũ.

Li. de orthodoxa fide. 3. ca. 6

Li. & ca. eisdẽ paulò infer⁹: & rursus. c. 7

An diuina natura debeat dici caro facta. C

Sed quæritur, vtrum eadem diuina natura debeat dici caro facta, sicut verbum dicitur caro factum. Si enim idem est incarnari quod est carnem fieri, videri potest ita debere dici quòd sit caro facta, sicut dicitur incarnata. Ad quod dicimus, quia si illud dictum in sacra scriptura reperiretur, ex eadem intelligentia acciperetur, qua cùm dicitur incarnata. Sed quia illud authoritas subticuit, atque locutionis

Ioan. 1. b

Respõsio.

tionis modus nimiam videtur facere expressionem, si natura diuina diceretur caro facta, melius silere hoc puto vel negare, quàm temerè assererem: ne si illud dicatur, conuertibilitas naturæ in naturam significari putetur. Ex præmissis indubitabiliter constat, quòd persona verbi siue natura hominis naturam scilicet carnem & animam assumpsit, sed non personam hominis. Si autem natura diuina naturam hominis accepit, quare non dicitur facta homo vel esse homo sicut verbum dei? Ad quod dici potest, quòd dei filius dicitur factus homo vel esse homo, non solùm quia hominem assumpsit, sed quia ipsum in vnitatem & singularitatem sui & personæ accepit. Natura autem diuina hominem quidem accepit, id est, hominis formam sibi vniuit, sed non in singularitatem & vnitatem sui. Seruata enim proprietate ac diuersitate duarum naturarum, personæ singularitas extitit. Ideóque nõ sic dicitur diuina natura esse homo vel facta homo, sicut dei filius. Quidam tamen indifferenter vtrunque concedũt.

Respõsio.

Quare non accepit personam hominis, cùm hominem acceperit. D

Ideo verò nõ personam hominis assumpsit, quia caro illa & anima illa non erat vnita in vnam personam, quã assumpserit: quia non ex illa constabat persona, quando illis vnitum verbum est. Nam sibi inuicem vnita sunt simul cum verbo. Altera tamẽ vnione inuicem vnita sunt illa duo scilicet anima & caro: alia vnione verbo vnita sunt. Quia alia est vnio animæ illius ad carnem, & alia est vnio verbi ad animam illam & ad carnem. Non ergo accepit verbum dei personam hominis, sed naturam: quia non erat ex carne illa & anima illa vna composita persona, quam verbum accepit, sed accipiendo vniuit, & vniendo accepit.

Contra hoc oppositio, qua probare quidam volunt personam accepisse personam. E

Hic à quibusdam opponitur, quòd persona assumpsit personam. Persona enim est substantia rationalis individuæ naturæ, hoc autem est anima. Ergo si animam assumpsit, & personam quod ideo non sequitur: quia anima non est persona, quando alij rei vnita est personaliter, sed

Ex Boetio ib contra Euthycen & Nestoriũ de dua

bus naturis in vna persona Christi. Alia probatio.

quando per se est.absoluta enim à corpore persona est,sicut angelus.Illa autem anima nunquam fuit, quin esset alij rei coniuncta.Ideoque non ea assumpta,persona est assumpta. Aliter quoque nituntur probare verbū dei assumpsisse personam,quia assumpsit aliquem hominem. Assumpsit enim hominem Iesum Christum:ergo aliquem hominem.Quod autem hominem Iesum Christū assumpserit,Aug.in expositione symboli sub anathemate tradit,dicens, Si quis dixerit atque crediderit hominem Iesum Christum à filio dei assumptum non fuisse,anathema sit,qui etiam in pluribus scripturæ locis huiusmodi vtitur locutionibus,Ille homo à verbo est assumptus.Ille homo factus est Christus.Et propheta de homine Christo loquens deo ait,Beatus quem elegisti & assumpsisti,&c.Ex quibus consequi videtur quòd aliquis homo assumptus sit à verbo:& ita persona à persona sit assumpta.Sed quia hoc nephas est dicere aut sentire,præmissæ locutiones eisque similes secundum hanc intelligentiam sanè accipi debent,vt homo Christus,siue homo ille,siue quidam homo dicatur assumptus à verbo siue vnitus verbo,nō quia hominis persona sit assumpta vel vnita verbo, sed quia illa anima & caro ita assumpta sunt & vnita verbo,in quib⁹ subsistit persona dei & hominis : vt ad hominis naturā non ad personam respicias,cum assumptum vel vnitum , vel quendam vel aliquem in huiusmodi locutionibus scriptura commemorat. Quocirca cū queritur sine proposita authoritate, an aliquis vel quidam sit assumptus à verbo, vel vnitus verbo: sine distinctione intelligentiæ non est hîc reddenda responsio,quoniam multiplex præmissa est quæstio:sed instantiam quærentis ita determinato.Si de hominis persona quęris,respondeo,non si de hominis natura,dico,est.

De præd. sanctorum li.1. cap.15.

Psal. 64. Responsio determinans præmissas locutiones.

DE INTELLIGENTIA HARVM LOCVTIONVM, DEVS FACTVS EST homo, Deus est homo:an his locutionibus dicatur deus factus esse aliquid vel esse aliquid vel non esse aliquid.

Distinct. VI.

Demodo vniendi diuinam & hu-

EX præmissis autem emergit quæstio plurimū cōtinēs vtilitatis, sed nimium difficultatis atque perplexitatis. Cùm enim constet ex prædictis & aliis pluribus testimoniis omnésque catholici vnanimiter fateantur deum factum esse hominem,& Christum verum deum esse & verum hominem:queritur an his locutionibus,Deus factus est homo,filius dei factus est filius hominis, Deus est homo, & Homo est deus, dicatur deus factus esse aliquid, vel esse aliquid, vel aliquid dicatur esse deus : & an ita conueniat dici, Homo factus est deus,& Filius hominis factus est filius dei: sicut econuerso dicitur. & si ex his locutionibus non dicitur deus factus esse aliquid,vel esse aliquid, quæ sit intelligentia harum locutionum & similium.In huius profunditatis reseratione,& scrupulosæ quęstionis expositione plurimum differre inueniuntur sapientes.

manā natura secundū varias doctorum opiniones.

Quorundam sententiam refert. B

Alij enim dicunt in ipsa verbi incarnatione hominem quendam ex anima rationali & humana carne constitutum: ex quibus duobus omnis verus homo cōstituitur. & ille homo cœpit esse deus:non quidem natura dei,sed persona verbi:& deus cœpit esse homo ille.Concedunt etiā hominem illum assumptum à verbo & vnitum verbo,& tamē esse verbum,& ea ratione tradunt dictum esse deum factum hominem,vel esse hominem:quia deus factus est,id est,cœpit esse quædam substantia ex anima rationali , & humana carne subsistens : & illa substantia facta est, id est, cœpit esse deus,non tamē demigratione naturæ in naturam,sed vtriusque naturæ seruata proprietate factum est , vt deus esset illa substātia,& illa substātia esset deus.Vnde verè dicitur,Deus factus est homo,& Homo factus est deus:& Deus est homo, & Homo deus:& Filius dei filius hominis,& econuerso.Cūque dicant illum hominem ex anima rationali & humana carne subsistere, non tamen fatentur ex duabus naturis esse compositum,diuina scilicet & humana,nec illius partes esse duas naturas,sed animam tantùm & carnem.

Authoritates ponit quibus muniunt suam sententiam. C

Et ne de suo sensu tantū loqui putentur,hāc sententiam pluribus muniunt testimoniis. Ait enim Aug.in li. de Tri.Cùm legitur,verbum caro factum est,in verbo intelligo verū dei filium , in carne agnosco verum hominis filiū,

13.ca. 19.

Cap.38. & vtrunque simul vnam personam,deum & hominem inef-
fabilis gratiæ largitate coniunctum. Idem in Ench.Christus
Iesus deus de deo est:homo autem natus est de spiritu sancto
Ibidem. ex Maria virgine. Vtraque substantia, diuina & humana,fi-
Cap.35. lius est vnicus dei patris omnipotentis, de quo procedit spi-
ritus sanctus,vtrunque vnus:sed aliud propter verbum, & a-
liud propter hominem:non duo filij deus & homo,sed vnus
Ibidem. dei filius. Deus sine initio,homo à certo initio. Idem in eo-
Cap.36. dem, Quid natura humana in Christo homine meruit,vt in
vnitatem personæ vnici filij dei singulariter assumpta esset?
Quæ bona voluntas, quæ bona opera præcesserunt, quibus
mereretur iste homo vna fieri persona cũ deo? Nunquid an-
teà fuit homo,& hoc ei singulare beneficium præstitum est,
vt singulariter promereretur deum ? Nempe ex quo homo
esse cœpit,non aliud cœpit esse homo quam dei filius,& hîc
vnicus:& propterea dei verbum:quia est ab illo susceptа ca-
ro,facta est vtiq; deus: vt quemadmodũ vna est persona qui-
libet homo,anima scilicet rationalis & caro: ita sit Christus
To.9.tra- vna persona,verbum & homo.Idem super Ioã.Agnoscamus
ctatu 78. geminam substantiam Christi,diuinam,scilicet,qua æqualis
circa illud est patri:& humanam, qua minor est patre: vtrunque autem
Ioan 15. simul non duo,sed vnus est Christus, ne sit quaternitas, non
Pater ma- trinitas deus. Ac per hoc Christus est deus,anima rationalis,
ior me est. & caro. Idem quoque in libro de prædestinatione sanctorũ,
Cap.15. Ille homo,vt à verbo patri coæterno in vnitatem personæ a-
Tomo 7. sumptus,filius dei vnigenitus esset, vnde hoc meruit ? quod
bonum eius præcesit, vt ad hanc ineffabilem excellentiam
peruenirет?Faciente ac suscipiente deo verbo,ipse homo ex
quo esse cœpit, filius dei vnicus esse cœpit. Item homo qui-
Lib.& c. cunque ita gratia fit Christianus , sicut gratia homo ille ab
eisdem. initio factus est Christus. Idem in lib.13. de Trin. Gratia dei
Cap.17. nobis in homine Christo commendatur . Quia nec ipse vt
tanta vnitate deo vero coniunctus , vna cum illo persona fi-
lius dei fieret,vllis est precedentibus meritis assecutus:sed ex
quo homo esse cœpit , ex illo est & deus. Vnde dictum est,
Ioan.1.b Verbum caro factum est.Hilarius quoque in 10.lib.de Tri,
Multo ait,Christum non ambigimus esse deum verbum,neque rur
post me- sus filium hominis ex anima & corpore constitisse ignora-
diũ libri. mus. His aliisq; authoritatibus vtũtur,qui hominẽ quẽdam

ex anima rationali & carne compositum dicunt deum fa-
ctum,sed gratia,non natura. Sola enim gratia habuit ille ho-
mo,non meritis vel natura,vt esset deus,siue dei filius,vt ha-
beret omnem scientiam & potentiam,quam habet verbum
cum quo est vna persona. Nec tamẽ in superioribus legitur,
quòd homo ille sit vna persona cum verbo,& sit ipsum ver-
bum:sed etiam quod anima rationalis & caro eadem perso-
na sit,& Christus sit & deus.

Aliorum sententia. D

Sunt autem & alij qui istis in parte consentiunt,
sed dicunt hominem illum non ex anima rationali & carne
tantùm,sed ex humana & diuina natura,id est,ex tribus sub-
stantiis, diuinitate, carne, & anima constare. & hunc Iesum
Christum fatentur,& vnam personam tantùm esse : ante in-
carnationem verò solũmodo simplicem,sed in incarnatione
factam cõpositam ex diuinitate & humanitate.Nec est ideo
alia persona quàm priùs, sed cùm prius esset dei tãtùm per-
sona,in incarnatione facta est etiam hominis persona: nõ vt
duæ essent personæ , sed vt vna & eadem esset persona dei &
hominis. Persona ergo quæ priùs erat simplex,& in vna tan-
tùm natura existẽs , in duabus & ex duabus subsistit naturis:
& persona quæ tãtùm deus erat, facta est etiam verus homo
subsistens non tantùm ex anima & carne, sed etiam ex diui-
nitate: nec tamen persona illa debet dici facta persona, quã-
uis dicatur facta persona hominis.Facta est igitur illa perso-
na (vt quibusdã placet) quiddam subsistens ex anima & car-
ne, sed non est facta persona vel substantia vel natura. & in-
quantùm est illa subsistens, composita est:inquãtùm autem
verbum est,simplex est.

Authoritates etiam ponit quæ hanc probant sententiam. E

De hoc August.in lib.sentẽtiarum Prosperi ait,
Modis omnibus approbare contendimus sacrificium eccle-
się duobus constare,& duobus confici,visibili elementorum
specie , & inuisibili domini nostri Iesu Christi carne & san-
guine, sacramento & re sacramenti , id est , corpore Chri-
sti : sicut Christi persona constat & conficitur ex deo & ho-
mine,cùm ipse Christus verus sit deus & verus homo. Quia

Allegatur de cõsecrá. dist. 2 cap. hoc est quod dicimus.

omnis res illarum rerum naturam & veritatem in se continet, ex quibus conficitur. De hoc eodem Ioan. Damas. In domino nostro Iesu Christo duas quidē naturas cognoscimus, vnam autem hypostasim ex vtrisque compositam. Incarnatus est ergo Christus, ex virgine assumens primitias nostræ massæ, vt ipsa extiterit in carne hypostasis, quæ dei verbi hypostasis cōposita & facta fuerit, quæ priùs simplex erat verbi hypostasis. Composita verò ex duabus perfectis naturis, deitate & humanitate: & fecerat ipsa diuinæ verbi dei filiationis characteristicum & determinatiuum idoma. secundum quod diuisa à patre & spiritu sancto, & carnis characteristica & determinatiua idiomata: secundum quæ differat à matre & reliquis hominibus. Item, Vnā hypostasim filij dei confitemur in duabus naturis perfectè se habentibus, eandē hypostasin deitatis & humanitatis dicentes incarnatam esse: & has duas naturas custodiri & manere in ipso post vnionē, non seorsum & secundum partes ponentes singulam, sed vnitas inuicem in vnam compositam hypostasim. Substātialē enim inquimus vnionem, scilicet verā, & non secundum fantasiam: substantialem autem, non duabus naturis perficientibus alterā, scilicet vnam compositā naturam, sed vnitas inuicem in vnam hypostasim compositam filij dei: & manere eandem substantialem differentiam determinamus. Quod creabile māsit creabile, & quod increabile increabile, & mortale mortale, & immortale immortale, & circunscriptibile, circunscriptibile, & incircunscriptibile incircunscriptibile. & hoc quidem refulget miraculis. De hoc etiam Aug. in lib. 1. de Trin. ait, Quemadmodum secūdum deitatem vna est patris filiique natura, ita etiam iuxta humanitatem eadem est matris & filij vna natura. Ex vtraque ergo substantia & diuinitatis & humanitatis vnus atque idem est deus, dei & hominis filius Iesus Christus: vt verus deus, ita etiam homo verus. Idem etiam in lib. 13. de Tri. Sic deo coniungi potuit humana natura, vt ex duabus substantiis fieret vna persona. Ac per hoc iam est ex tribus, deo, anima, & carne. His aliisque pluribus authoritatibus se muniunt, qui dicunt personam Christi compositam esse vel factam siue constantem ex duabus naturis, siue ex tribus substantiis. F

Li. de Orthod. fide cap. 5.

Ibid. c. 7.

Lib. eodē c. 3. in medio capitis

Ca. 7. quo ad sententiam sed in forma serm. 194 de tempore qui est 5. de Tri. cap. 17.

Tertia aliorum sententia.

Sunt etiā alij, qui in incarnatione verbi non solùm personam ex naturis cōpositam negant, verumetiā hominem aliquem siue etiam aliquam substantiam ibi ex anima & carne compositam vel factam diffitentur. Sed sic illa duo, scilicet animā & carnē verbi personæ vel naturæ vnita esse aiūt, vt nō illis duobus vel ex his tribus aliqua natura vel persona fieret siue cōponeretur: sed illis duobus velut indumento verbū dei vestiretur, vt mortaliū oculis congruenter appareret. Qui ideo dicitur verus factus homo, quia veritatē carnis & animæ accepit. Quæ duo etiā in singularitatem vel vnitatem suæ personæ accepisse legitur: nō quia illa duo, vel aliqua res ex illis cōposita sit vna persona cum verbo, vel sit verbum: sed quia illis duobus accedentibus verbo, non est personarum numerus auctus, vt fieret quaternitas in trinitate: & quia ipsa persona verbi, quæ priùs erat sine indumēto, assumptione indumenti nō est diuisa vel mutata, sed vna eademque immutata permansit. Qui secundum habitum deū hominem factum dicūt. Accipiendo enim hominem dictus est deus, factus est homo: & propter acceptum hominē dicitur deus verè esse homo: & propter assumentem deū dicitur homo esse deus. Nā si essentialiter, inquiūt illi, deus esset homo, vel homo esse deus intelligeretur: tunc si deus assumpsisset hominem in sexu muliebri, & mulier essentialiter deus esset, & econuerso. At potuit deus assumpsisse hominem in sexu muliebri: potuit ergo mulier esse deus, & econuerso.

Greg. super Ezechielē Homil. 8 post medium.

Authoritates inducit quibus hæc sententia roboratur. G

Ne autē & isti de suo sensu influere videantur, testimoniis in medium productis quod dicunt, confirmant. Ait enim Augu. in libr. de gratia noui testamenti, Sicut non augetur numerus personarum, cùm caro accedit animæ vt sit vnus homo: sic non augetur numerus personarum, cū homo accedit verbo, vt sit vnus homo Christus. Legitur itaque deus homo, vt intelligamus huius personæ singularitatem, non vt suspicemur in carnem mutatam diuinitatem. Idem quoque tractans illud verbum Apostoli, Habitu inuentus est vt homo: manifestè ostendit deum dici factum esse hominem, vel esse hominem secundum habitum, in lib. 83. quæstionum, ita inquiens, Multis modis ha-

Epistō. ad Honoratū nō lōgè à prīcipio epistolæ q̄ est. 120. cap. 4. Tomo 2. Philip. 2. Quæst. 73 Tomo 4.

bitum dicimus: vel habitum animi sicut disciplinæ perceptionem vsu firmatam: vel habitum corporis, sicut dicimus alium alio validiorem: vel habitum eorum quę membris accommodantur extrinsecus, vt cùm dicimus aliquem vestitū vel calceatum, & huiusmodi. In quibus omnibus generibus manifestū est in ea re dici habitū, quæ accidit vel accedit alicui, ita vt eam possit etiā non habere. Hoc autem nomē ductum est ab illo verbo quod est habere. Habitus ergo in ea re dicitur, quæ nobis vt habeatur vel accidit vel accedit. Veruntamen hoc interest, quia quædam eorum quæ accidunt, vel accedunt, vt habitum faciant non mutantur, sed ipsa nos mutant in se integra & inconcussa manentia: sicut sapientia accedens homini, non ipsa mutatur, sed hominem mutat, quem de stulto sapientem facit. Quædam verò sic accedunt vel accidunt, vt mutent & mutentur: vt cibus qui amittens speciem suam in corpus vertitur, & nos cibo refecti ab exilitate atque languore in robur atque valentiam mutamur. Tertium genus est, cùm ea quæ accidunt vel accedunt, nec mutant ea quibus accidunt, nec ab eis ipsa mutantur, sicut annulus positus in digito: quod genus rarissimè reperitur. Quartum genus est, cùm ea quæ accidunt vel accedunt, mutantur non à sua natura, sed aliam speciem & formam accipiunt: vt est vestis, quæ deiecta atque deposita nō habet eam formam quam sumit induta. Induta enim membris accipit formam, quā non habebat exuta: quod genus congruit huic comparationi: Deus enim filius semetipsum exinaniuit, non formam suam mutans, sed formam serui accipiens, neque cō uersus aut transmutatus in hominem amissa incommutabili stabilitate, sed in similitudine hominum factus est ipse susceptor. Verum hominem suscipiendo habitu inuentus est vt homo, id est, habendo hominem inuentus est vt homo, nō sibi, sed eis quibus in homine apparuit. Quod autem dicit vt homo, veritatem exprimit. Nomine ergo habitus satis significauit Apostolus, qualiter dixerit in similitudinem hominum factus: quia non transfiguratione in hominem, sed habitu factus est, cùm indutus est hominem, quem sibi viniens quodammodo atque conformans immortalitati æternitatique sociaret. Non ergo oportet intelligi mutatum esse verbum susceptione hominis, sicut nec membra veste in-

Ibidem.

Prima species habitus.

Secunda.

Tertia.

Quarta species cōgruit huic comparationi.

Phili. 2. a Ibidē, sed inferiùs.

duta mutantur: quāuis illa susceptio ineffabiliter susceptum susципienti copularet. His verbis apertè innuere videtur Augustinus deum dici factum hominem secundum habitum. Qui etiam ipsius incarnationis modum volens exprimere, quærentibus in 4. lib. de Trinit. ait, Si quæritur incarnatio quomodo facta sit, ipsum verbum dei dico carnem factum, id est, hominem factum, non tamen in hoc quod factum est, conuersum atq; mutatum: sed carne, vt carnalibus congruenter appareret indutum. Ita sanè factum, vt ibi sit nō tantùm verbum dei & hominis caro, sed etiā rationalis hominis anima. Atque hoc totum & deus dicatur propter deum, & homo propter hominē. Quod si difficilè intelligitur, mens fide purgetur à peccatis abstinendo, & bona operando: difficilia enim sunt hæc. Idem in lib. de fide ad pet. Dei filius cùm sit deus æternus & verus, pro nobis factus est homo verus & plenus. In eo verus, quia veram habet deus ille humanam naturam: In eo verè plenus, quia & carnem humanam susceptit & animam rationalem. Item, non aliud fuit illa dei summi susceptio vel exinanitio, nisi formæ seruilis, id est, naturæ humanæ susceptio: vtraque ergo est in Christo forma, quia vtraque vera & plena est in Christo substantia, diuina scilicet & humana natura. Idem in lib. 2. contra maximinum, Cùm esset per seipsum inuisibilis, visibilis in homine apparuit, quem de fœmina susципere dignatus est. Item in eodē, Nos Christum dominum verum hominem susципisse credimus, & in ipso visibiliter inuisibilem hominibus apparuisse: in ipso inter homines conuersatum fuisse, in ipso ab hominibus humana pertulisse, in ipso homines docuisse. Hilarius quoque in decimo lib. de Trinit. ait, Quomodo dei filius natus est ex Maria, nisi quòd verbum caro factum est, scilicet quòd filius dei cùm in forma dei esset, formam serui accepit? Vnum tamen eundemque non dei defectione, sed hominis assumptione profitemur: & in forma dei propter naturā diuinam, & in forma serui ex conceptione spiritus sancti secundum hominis habitum repertum fuisse. Non fuit habitus ille tantùm hominis, sed vt hominis: neque caro illa caro peccati, sed in similitudine carnis peccati. Audistis tres secundum diuersos positas sententias, & pro singulis inducta testimonia.

De modo incarnationis. Cap. 21. siue vlti.

Cap. 2. nō lōgè à prīcipio.

Ibid penè ad finem.

Cap. 2.

Cap. 19. quoad sen tētiæ sen. ī fine lib. de fide cō tra Manich.

Cap. 22.

Cap. 26. Baruc. 3.

Ante mediū lib. decimi.

Ibidē pau lò iferiùs.

Ad Ro. 8. a

POSITIS SENTENTIIS PROLATISQVE TESTIMONIIS, INTELLIGENTIAS propositarum locutionum exequitur secundum singulas sententias & priùs secundum primam.

Distinct. VII. A

Ostendit qualiter secũdũ varias opiniones recitatas dist. p̃cedẽti de modo vniẽdi diuinã & humanã naturã determinari habeant ambiguæ locutiones.

SECVNDVM primã verò dicitur deus factus homo, & homo factus deus: quia deus cœpit esse quædam substantia rationalis, quæ antè non fuerat: & illa substantia cœpit esse deus, & hoc gratia, nõ natura vel meritis habuit. Vnde rectè dicitur Christus, inquantũ homo, prædestinatus esse filius dei. Huic autem sententiæ opponitur. Si illa substantia cœpit esse deus, & deus illa: quædam ergo substãtia est deus, quæ nõ semper fuit deus: & quædã substãtia est deus, quæ nõ est diuina substãtia: & deus est aliquid, quod nõ semper fuit. Quod & illi concedunt, Origenis testimonio innitentes, qui ait, Factus est sine dubio id quod priùs non erat: sed addidit, secundum carnem. Secundum deum verò erat priùs, & non erat quando non erat. Aliis quoque pluribus modis illi sententiæ potest opponi: quibus supersedemus, exercitationis studium lectori relinquentes, & ad alia properantes.

Quæ opponantur huic sententiæ.

Origenes. super epi. ad Rom. cõmẽtario ad. 1. c. to. 3. 1. ca. 13. in princi.

Quòd nõ est idẽ dicere naturã vel personã lib. 3. de orth. fide ca 3 circa mediũ.

Hìc explanat secundam sententiam, & earundem locutionum sensus. B

In secũda verò sententia huius distinctionis talis videtur ratio, vt cùm dicitur deus factus est homo, intelligatur cœpisse esse subsistẽs ex duabus naturis, vel tribus substantiis: & ecõuerso, homo factus est deus: quia subsistens in duabus naturis cœpit esse deus: vel potiùs homo factus est deus: & econuerso dicitur, quia deus assumpsit hominem, & homo assumptus est à deo. Vnde Augu. dicit in lib. de Trin. Talis fuit illa susceptio, quæ hominem faceret deum, & deũ hominem. Variatur autem intelligẽtia cùm dicitur, deus est homo, & homo est deus. Dicitur enim deꝰ esse persona substans in duabus & ex duabus naturis: & persona subsistẽs in duabus, & ex duabus naturis dicitur esse deus, id est, verbum vel natura diuina. Potest enim prædicari persona simplex, vel natura de persona composita. Non est autem, vt ait Ioan. Damas. idem dicere naturam vel personam.

Ex quo sensu dicunt Christum prædestinatum. C

Isti dicunt Christum prædestinatum inquantũ est homo, id est, inquantùm est subsistens ex duabus substantiis, scilicet anima & carne. Nam inquantùm ad naturam diuinitatis non est ipse prædestinatus: non inquantùm ergo in ea vel ea subsistit, prædestinatus est: sed inquantùm subsistit in aliis duabus substãtiis, id est, in anima & carne, hoc est, inquantùm est homo.

Quẽliter exponuntur authoritates primæ, quæ isti videntur obuiare sententiæ. D

Determinant etiam authoritates, quæ primæ cõueniunt sentẽtię, & huic videntur contradicere: vt cũ legitur, homo ille assumptus est à verbo in singularitate personę, vel factus vna persona cũ verbo, de natura humana intelligatur, quæ verbo vnita est in singularitate personę, id est, ita q̃ eadẽ persona quæ priùs erat, & simplex erat, sine incremento numeri personarum etiã immutata permansit, licet composita. Cõpositionis verò huius aliam dicunt esse rationem, quã sit in aliis hominibus: quia huius ex tribus, aliorum ex duabus substantiis est cõpositio. Negant quoque naturam humanã esse personam vel dei filium: & sicut vnum eundémque dicunt esse hominẽ & deum, & filium hominis & filiũ dei: ita vnum & idem, non aliud & aliud, sicut nec alium & alium.

Quædam ponit quæ præmissus videntur aduersari. E

Sed his videntur aduersari quæ subditis continẽtur capitulis. Ait enim Aug. super 10ã. Aliud est verbum dei, aliud homo: sed verbum caro factum est, id est, homo: non itaque alia verbi, alia est hominis persona, quoniam vtrunq; Christus, & vna persona. Idem cõtra Felicianum, Aliud dei filius, aliud hominis filius: sed non alius. Item, Dei filius aliud de patre, aliud de matre. Idem in lib. 1. de Trinit. Cùm filius sit & deus & homo: alia substantia deus, & alia homo.

Trac. 69. Tomo 9. Lib. cõtra Felicianũ cap. 11. & 12. to. 6. Ca. 10. an te mediũ.

Quẽliter his respondeant. F

Hæc autẽ in hunc modum determinãt: quia cũ dicitur, aliud verbum dei, aliud homo: siue alia substantia deus, alia homo: alterius naturæ significatur Christus esse, inquantùm est homo: & alterius, inquantùm est deus: & aliud natura, qua est homo: aliud natura, qua est deus.

Lib.de orthodoxa fide 3. ca.3 ĩ initio capitis.

Vt enim ait Ioan.Damaſ. Inconuerſè & inalterabiliter vnitæ ſunt adinuicem naturæ: neque diuina diſtante à propria ſimplicitate,neque humana aut conuerſa in deitatis naturã, aut in non exiſtentiam mutata:neq; ex duabus vna facta cõpoſita natura.Compoſita enim natura neutri earum,ex quibus componitur naturis,homouſia, id eſt, conſubſtantialis eſſe poteſt,ex alteris perficiẽs alteram:vt corpus ex quatuor elemẽtis cõpoſitum, nec ignis nominatur,nec aer,nec terra, nec aqua, nec horum alicui homouſion dicitur. Si ergo ſecundum hæreticos Chriſtus vnius compoſitæ naturæ poſt vnionem extitit,ex ſimplici natura conuerſus eſt in compoſitam:& neque patris ſimplicis naturæ exiſtenti, neque matri eſt homouſios:& neque deus neque homo denominabitur,ſed Chriſtus ſolùm:& erit hoc nomen, ſcilicet Chriſtus, non perſonæ ipſius natura,ſed vnius ſecundum ipſos compoſitæ naturæ:nos autem Chriſtum non vnius compoſitæ naturæ dogmatizamus,& hoc nomen,ſcilicet Chriſtus, perſonæ dicimus non monotropos,id eſt, vno modo dictum: ſed duarum naturarum eſſe ſignificatiuũ, ſcilicet deitatis & humanitatis. Ex deitate autem & humanitate deum perfectũ, & hominem perfectum eundem & eſſe & dici ex duabus & in duabus naturis confitemur. Sic ergo dicitur aliud eſſe filius dei,aliud filius hominis: quia alterius eſt ſubſtantiæ vel naturæ inquantùm eſt filius dei,& alterius inquantùm eſt filius hominis:non quòd ipſe filius dei & hominis ſit duo illa diuerſa,id eſt,duæ diuerſæ naturæ.

Neſtoriũ & Euthycen.

Authoritate confirmat determinationem. G

In medio 9.libri.

Apertè enim Hilarius in nono lib.de Trin. ait, cum non aliud ſit filius hominis:neque aliud filius dei, verbum enim caro factum eſt:& cùm ille qui filius dei eſt, ipſe & hominis ſit filius,requiro quis in hoc filio hominis glorificatus ſit.Euidenter dicit non aliud eſſe filium dei, & aliud filium hominis. Ex quo præmiſſa roboratur & approbatur determinatio.

Alia etiam verba authoritatum annotat vt determinet. H

Quod etiam dictum eſt,vtrunq; Chriſtus eſt,& vna perſona mouere poteſt lectorem: ſicut & illud quod

Aug.dicit in 1.lib.de Tri. Quia forma dei formã ſerui accepit,vtrunque deus,vtrunque homo. Sed vtrunque deus propter accipientem deum,& vtrunq; homo propter acceptum hominem.Et illud quod idem ait in libr.de bono perſeuerãtiæ,Qui fidelis eſt, in eo veram naturam humanã credit ſuſcipiente deo verbo ita ſublimatã,vt qui ſuſcepit & quod ſuſcepit vna eſſet in trinitate perſona, aſſumptione illa ineffabiliter faciente perſonæ vnius in deo & in homine veritatẽ. Si autem qui ſuſcepit & quod ſuſcepit vna eſt perſona: ergo natura humana cum verbo eſt vna perſona.Sed hæc omnia ex tali ſenſu dicta fore tradunt,vt vtrũque dicatur eſſe Chriſtus & vna perſona:quia in vtroque vnus Chriſtus & vna perſona ſubſiſtit. Ita etiam ſuſceptum cum ſuſcipiente dicitur vna perſona,quia ſuſceptum ſuſcipienti eſt ſociatum in vnitate perſonæ,id eſt,ita quòd vnitas perſonæ permanſit, non ita vt caro & anima ſint vnus deus:quia vt ait Hieron. verbum eſt deus, non caro aſſumpta.Et Amb.in lib.3.de Spiritu ſancto ait,Aliud eſt quod aſſumpſit,& aliud quod aſſumptum eſt.

Cap.7.

Ca.24.ſiue vl.to.7.

Et hic authoritate vtitur,vt confirmet determinationem.

Hic quandam ponit authoritatem,quæ multùm videtur huic ſententiæ oppoſita. I

Eſt autem & aliud quod huic ſententiæ plurimũ videtur obuiare.Ait enim Aug.in libr.1. contra Maximinũ, Chriſtus vna perſona eſt,geminæ ſubſtantiæ,quia & deus eſt & homo eſt:nec tamen deus vel homo pars huius perſonæ dici poteſt,alioquin filius dei deus,antequam ſuſciperet formam ſerui, non erat totus, & creuit cùm homo diuinitati eius acceſsit. Ecce deum dicit non eſſe partem illius perſonæ. Vnde videtur illa perſona non conſtare deo & homine. Ad quod etiam illi dicunt, illam perſonam non ita conſtare ex deo & homine, quaſi totum ex partibus. Ita enim partes alicuius totius conueniunt, vt ex illis quod non erat cõſtituatur.Non autem ſic humana & diuina natura in Chriſto vniuntur.Inexplicabilis enim eſt iſtius vnionis,quæ non eſt partium ratio.Quidam tamen nomine dei ibi perſonam ſignificari putant, quia de tribus agebat perſonis, quarum nullam trinitatis partem eſſe dicebat, ſicut pars iſtius perſonæ non eſt deus. Quod ſi de perſona intelligatur, manifeſtum eſt:quia perſona non eſt pars perſonæ: Poſita eſt di-

Ser.de aſſumptione Mariæ poſt medium. Ca.6. in fine. Roma.1. Cap.10.

Reſponſio eorũ cũ determinatione.

ligenter ſententia ſecunda, & eius explanatio :cui in nullo vel in modico obuiant authoritates in tertia ſententia inductæ,quæ iam conſideranda eſt.

Tertia ſententia,quæ ſit præmiſſarum propoſitionum intelligentia. K

In hac ergo ſententia ſic dicitur,Deus factus eſt homo,quia hominẽ accepit:ſic dicitur eſſe homo , quia hominẽ habet,vel quia eſt habẽs hominẽ:& homo factus dꝫ, quia aſſumptus eſt à deo:& homo eſſe deus,quia habẽs hominẽ eſt deus.Cùm ergo dicitur,deus eſt homo,vel habitus p̃dicatur,vel perſona,ſed humanata . Et ꝙ p̃ſona humanata p̃dicetur,Caſsiodorus oſtẽdere videtur,dicẽs,Factus eſt,vt ita dixerim,humanatus deus,qui etiã in aſſumptione carnis, deus eſſe nõ deſtitit.Quod tamẽ variè accipi poteſt,vt dicatur deus factus humanatus,vel Chriſtus factus deus humanatus,vtrũque enim ſanè dici poteſt.Cũ ergo dicitur factus eſt deus homo multiplex ſecũdũ iſtos fit intelligẽtia: vt naturã humanã accepiſſe,vel humanatũ verbũ eſſe incœpiſſe intelligatur.Nec tamen ſi incœpit eſſe humanatũ verbũ,ideo ſequitur quòd incœperit eſſe verbum : nec ſi deus factus eſt humanatũ verbũ,ſequitur ꝙ factꝰ ſit verbũ: ſicut de aliquo dicitur,Hodie iſte cœpit eſſe bonꝰ homo,vel factus eſt bonꝰ homo:nec tamẽ hodie cœpit eſſe homo,vel factꝰ eſt homo.

Quo ſenſu ſecundum iſtos dicatur prædeſtinatus Chriſtus. L

Secundum iſtos dicitur Chriſtus,ſecundum quòd homo, prædeſtinatus eſſe filius dei, quia eſt prædeſtinatum à deo ab æterno,& in tempore collatum eſt ei per gratiam, vt ipſe ens homo ſit filius dei:hoc enim non ſemper habuit, ſed in tempore per gratiam accepit.Quod videtur Aug.notaſſe in lib.ad Proſperum & Hilar.dicens, Prædeſtinatus eſt Ieſus,vt qui futurus erat ſecundum carnem filius Dauid,eſſet in virtute filius dei.Hi etiam,cùm dicitur Chriſtus minor patre ſecundum ꝙ homo,ſecũdum habitum hoc intelligunt dictum .i. inquantùm habet ſibi hominẽ vnitũ. Vnde Aug. in 1.lib.de Tri.Deus filius deo patri natura eſt æqualis,habitu minor . In forma enim ſerui minor eſt patre : In forma dei æqualis eſt patri,& quia ſecundum habitum accipienda eſt incarnationis ratio:ideo deũ humanatum , non hominẽ

In lib.qui aliàs dicitur de p̃deſtinatione ſanctorũ. Cap.15. Ca.7.to.3 Lib.de orthodoxa fide 3.cap.2 circa finẽ.

deificatum dici tradunt.Vnde Ioan.Dam. non hominẽ deificatum dicimus,ſed deum hominem factum.

Quod non debet dici homo dominicus. M

Et licet dicatur homo deus,non tamen congruè dicitur homo dominicus.Vnde Aug.in lib.retract.Non video vtrum rectè dicatur homo dominicus,qui eſt mediator dei & hominũ Chriſtus Ieſus,cũ ſit vtique dominus : & hoc quidẽ vt dicerem , apud quoſdã legi catholicos tractatores. Sed vbicũq; hoc dixi,dixiſſe me nollem. Poſteà quippe vidi non eſſe dicendũ quanuis nonnulla à me poſſet idem ratione defendi. Secundum iſtos etiã dicitur perſona filij in duabus & ex duabus exiſtere naturis , ſecundum adhærentiam vel inhærentiam.Altera enim inhæret ei,altera ineſt.

1.cap.19. circa finẽ. 1.Timo. 2. b

Quòd prædicta non ſufficiũt ad cognoſcendã hanc quæſtionem. N

Satis diligenter iuxta diuerſorum ſententiam ſuprà poſitã abſque aſſertione & p̃iudicio tractauimus quæſtionẽ. Verũtamẽ nolo in tãta re tãq; ad cognoſcendũ difficili putare lectorem iſtã ſibi noſtrã debere ſufficere diſputationẽ:ſed legat & alia fortè meliùs conſiderata atque tracta ta:& ea quæ hîc mouere poſſunt,vigilãtiore atque intelligẽtiore,ſi poteſt,mente diſcutiat:hoc firmiter tenens , ꝙ deus hominem aſſumpſit,homo in deũ tranſiuit,non naturæ verſibilitate,ſed dei dignatione : vt nec deus mutaretur in humanam ſubſtantiam aſſumendo hominem,nec homo in diuinam glorificatus in deum:quia mutatio vel verſibilitas naturæ diminutionem & abolitionem ſubſtantiæ facit.

Aug.de eccleſiaſticis dogmatib⁹ ca.2.

AN DIVINA NATVRA DEBEAT DICI NATA DE VIRGINE.

Diſtinct. VIII. A

POſt prædicta inquiri debet vtrũ de natura diuina concedẽdũ ſit, quòd de virgine ſit nata:ſicut dicitur in virgine incarnata.Etvidetur vtiq; nõ debere dici nata devirgine, cũ nõ ſit nata de patre. Quę enĩ res nõ eſt de patre genita nõ videtur de matre nata:ne res aliqua filiationis nomẽ habeat in humanitate,q̃ illud nõ teneat in diuinitate.Videtur tamẽ poſſe,p̃bari,quòd ſit nata devirgine:quia ſi hoc eſt naſci deũ de virgine,ſcilicet hominẽ aſſumere in vtero virginis,cũ natura diuina ſuperiꝰ dicta ſit hominẽ aſſumpſiſſe,videtur de-

Qualiter per vnionẽ diuerſarũ naturarũ in Chriſto fiat cõmunicatio idiomatũ & p̃prietatum reſpicientiũ naturam.

Ca. 2. ante medium.

bere dici nata. De hoc Auguſt. in lib. de fide ad Petrum ſic ait: Natura æterna atque diuina non poſſet tēporaliter concipi & naſci ex natura humana: niſi ſecundum ſuſceptionem veritatis humanæ veram temporaliter conceptionem & natiuitatem ineffabilis in ſe diuinitas accepiſſet. Sic eſt deus ꝙternus veraciter ſecundum tempus & conceptus & natus ex virgine. Iſta authoritate videtur inſinuari quod natura diuina ſit nata, & concepta de virgine. Sed ſi diligenter notentur verba, potiùs de perſona agi intelligitur: quæ ſine dubitatione & de patre & de matre nata eſſe dici debet.

De gemina Chriſti natiuitate, qua bis natus eſt. B

Quæri autem ſolet, vtrum debeat dici Chriſtus bis genitus vt dicitur dei & hominis filius. Ad quod dici poteſt Chriſtum bis natum eſſe: duáſque natiuitates habuiſſe.

Cap. 2. nō lōgè ab initio capitis.

vnde Aug. in lib. de fide ad Petrum, Pater deus de ſua natura genuit filium deum ſibi coæqualem & coæternum. Idem quoque vnigenitus deus ſecundò natus eſt, ex patre ſemel, ex matre ſemel. Natus eſt enim de patre dei verbum: natus eſt de matre verbum caro factum. Vnus ergo atque idē dei filius natus eſt ante ſecula, & natus in ſeculo: & vtraq; natiuitas vnius eſt filij dei, diuina ſcilicet & humana. De hoc etiam Ioan. Dam. ait: Duas ergo Chriſti natiuitates veneramur: vnam ex patre ante ſecula, quæ eſt ſuper cauſam & rationem & tempus & naturam: & vnam, quæ in vltimis temporibus propter nos & ſecundum nos & ſuper nos. propter nos, quia propter noſtram ſalutem: ſecundum nos, quia natus eſt homo ex muliere, & tempore conceptionis, ſcilicet nouē menſium: ſuper nos, quia non ex ſemine, ſed ex ſpiritu ſancto & ſancta virgine ſupra legem conceptionis. Ex his manifeſtè apparet Chriſti duas eſſe natiuitates, eundémque bis natum fore.

Li. 3. c. 7. in medio capitis.

DE ADORATIONE HVMANITATIS CHRISTI: AN EADEM SIT *adoratio humanitati & deitati exhibenda.*

Diſtinct. IX. A

Vtrum caro Chriſti ſit

PRætereà inueſtigari oportet, vtrum caro Chriſti & anima vna eadémque cum verbo debeat adoratione adorari

rari, illa ſcilicet ꝙ latria dicitur. Si enim animæ vel carni exhibetur latria, ꝙ intelligitur ſeruitus ſiue cultus ſoli creatori debitus: cum anima Chriſti vel caro creatura tantùm ſit, creaturæ exhibetur quod ſoli creatori debetur: quod facienti in idololatriam deputatur. Ideo quibuſdam videtur non illa adoratione, quæ latria eſt, carnem Chriſti vel animam eſſe adorandam: ſed illa quæ eſt dulia: cuius duas ſpecies vel modos eſſe dicunt. Eſt enim cuiuſdam modi dulia, quæ creaturæ cuilibet exhiberi poteſt: & eſt quędam ſoli humanitati Chriſti exhibenda, non alij creaturę: quia Chriſti humanitas ſuper omnem creaturam eſt veneranda & diligenda. Non tamen adeò vt cultus diuinitati debitus ei exhibeatur, qui cultus in dilectione & ſacrificij exhibitione atque reuerentia conſiſtit: qui Latinè dicitur pietas, Græcè autem Theoſebia, id eſt, dei cultus, vel Euſebia, id eſt, bonus cultus.

adoranda adoratione latriæ ꝙ eſt ꝓprietas diuinæ naturæ. Quidā dicunt nō illa adoratione adorādā eſſe. De ſpecibus duliæ.

Aliorum ſententia, qui vnam adorationem vtrique exhibendam tradunt. B

Aliis autem placet Chriſti humanitatem vna adoratione cum verbo eſſe adorandam non propter ſe, ſed propter illum cuius ſcabellum eſt, cui eſt vnita. Neque ipſa humanitas ſola vel nuda, ſed cùm verbo cui eſt vnita: nec propter ſe, ſed propter illum cui eſt vnita, eſt adoranda. Nec qui hoc facit, idololatriæ reus iudicari poteſt: quia nec ſoli creaturæ, nec propter ipſam: ſed creatori cum humanitate & in humanitate ſua ſeruit. De hoc Ioan. Damaſ. ita ait, Duæ ſunt naturæ Chriſti, ratione & modo differentes, vnitæ verò ſecundū hypoſtaſim. Vnus ergo Chriſtus eſt deus perfectus, & homo perfectus: quem adoramus cum patre & ſpiritu vna adoratione cum incontaminata carne eius. Non inadorabilem carnem dicentes. Adoratur enim in vna verbi hypoſtaſi: quæ hypoſtaſis generata eſt. Non creaturæ venerationem præbentes. Non ergo vt nudam carnem adoramus, ſed vt vnitam deitati in vnam hypoſtaſim dei verbi duabus reductis naturis. Timeo carbonem tangere propter ligno copulatum ignem. Adoro Chriſti dei mei ſimul vtranque naturam propter carni vnitam deitatem. Non enim quartam appono perſonā in trinitate: ſed vnam perſonam confiteor verbi & carni eius. His verbis inſinuari vi-

Li. de ortho. fide. 3. Cap. 8.

detur Christi humanitatem vna adoratione cum verbo esse adorandam. De hoc etiam Aug. ait ex serm. domini, vbi dicit, Non turbetur cor vestrum, ita dicit, Dicunt hæretici filiũ non natura esse deum sed creatum. Quibus respondendum est, quia si filius non est deus natura, sed creatura: nec colendus est omnino, nec vt deus adorandus: dicẽte Apostolo, Coluerunt & seruierunt potiùs creaturæ quàm creatori. Sed illi ad hoc replicabunt & dicent, Quid est quod carnem eius, quam creaturam esse non negas, simul cum diuinitate adoras: & ei non minùs quàm diuinitati deseruis? Ego dominicam carnem imò perfectam in Christo humanitatem ideo adoro, quòd à diuinitate suscepta & deitati vnita est: vt non alium & alium, sed vnum eundémque deum & hominem filium dei esse confitear. Denique si hominem separaueris à deo, illi nũquã credo nec seruio: velut si quis purpuram vel diadema regale iacens inueniat, nunquid ea conabitur adorare? Cùm verò eis rex fuerit indutus, periculum mortis incurrit, si ea cum rege adorare quis contẽpserit. Ita & in Christo domino humanitatem non solam vel nudam, sed diuinitati vnitam, scilicet vnum filium deum verum & hominem verum si quis adorare contempserit, æternaliter morietur. Idem super psal. xcviij. vbi dicitur: Adorate scabellum pedum eius, quoniam sanctum est. Sciendum quia in Christo terra est, id est caro, quæ sine impietate adoratur. Suscepit enim de terra terram: quia caro de terra est, & de carne Mariæ carnem accepit. hæc sine impietate à verbo dei assumpta adoratur à nobis: quia nemo carnem eius manducat, nisi priùs adoret: sed qui adorat, non terram intuetur: sed illum potiùs, cuius scabellum est propter quem adorat. His authoritatibus præmissæ inuestigationis absolutio explicatur.

Sermo. 58 de verbis domini in fine.

Roma. 1. c

In To. 8. in medio enarrationis.

AN CHRISTVS SECVNDVM QVOD HOMO SIT PERSONA vel aliquid.

Distinct. X

Decõmunicatione idiomatum & ꝓprietatum respicientiũ

SOlet etiam à quibusdam inquiri, Vtrum Christus secundum ꝙ homo, sit persona, vel etiam sit aliquid. Ex vtraq; parte huius quęstionis argumẽta concurrũt. Quòd enim persona sit, his edisserunt rationibus. Si secundum quòd homo aliquid est, vel persona, vel substantia, vel aliud est.

Sed aliud non, ergo persona vel substantia, si substantia est, vel rationalis, vel irrationalis: sed non est irrationalis substantia, ergo rationalis. Si verò secundum quòd homo est rationalis substantia, ergo persona: quia hæc est definitio personæ substantia rationalis indiuiduæ naturæ. Si ergo secundum quòd homo est aliquid: & secundum quòd homo persona est. Sed ecõuerso, si secundum quòd homo persona est, vel tertia in trinitate, vel alia: sed alia non, ergo tertia in trinitate persona. At si secundum quòd homo persona est tertia in trinitate, ergo deus. Propter hæc inconuenientia & alia quidam dicunt Christum secundum hominem non esse personam, nec aliquid: nisi fortè secundum sit expressiuum vnitatis personæ. Secundum enim habet multiplicem rationem. Aliquando enim exprimit conditionem vel proprietatem diuinæ naturæ vel humanæ: aliquando vnitatem personę: aliquando notat habitum, aliquando causam. Cuius distinctionis rationem diligenter lector animaduertat, atque in sinu memoriæ recondat, nec eius confundantur sensus, cũ de Christo sermo occurrerit.

personam prout sonãt in nobilitatem, scilicet de personali conditione & filiali adoptiõe. Argumẽtatio de vtraq; parte quæst.

Etsi Christus secundum quòd homo dicatur substantia rationalis, non inde tamen sequitur quòd persona sit secundum quòd homo. B

Illud tamen non sequitur quod in argumẽtatione superiori inductum est, quòd si Christus secundum quòd homo est substantia rationalis, ergo persona. Nam & modo anima Christi est substantia rationalis, non tamen persona: quia non est per se sonans, imò alij rei coniuncta. Illa tamen personæ descriptio non est data pro illis tribus personis.

Alia probatio quòd Christus sit persona secundum quòd homo. C

Sed adhuc aliter nituntur probare Christũ secũdũ hominem esse personã: quia Christus secundũ ꝙ homo, prędestinat⁹ est vt sit dei filius: sed illud est quod vt sit, prędestinatus est: ergo si prędestinatus est secũdũ ꝙ homo vt sit filius dei, & secũdũ ꝙ homo est filius dei. Ad quod dici potest Christũ esse id, quod vt sit, prædestinatus est. Est enim prędestinatus vt sit filius dei, & ipse verè est filius dei, sed secũdum

ad Ro. 1. a

hominem prædestinatus est, vt sit filius dei, quia per gratiam habet hoc secundum hominem: nec tamen secundum hominem est filius dei nisi forte secundum vnitatis personæ sit expressiuum: vt sit sensus, Ipse qui est homo, est dei filius: vt autem ipse ens homo sit dei filius, per gratiam habet: sed si causa notetur, falsum est. Non enim quo homo est, eo dei filius est.

An Christus sit adoptiuus filius secundum quòd homo vel alio modo. D

Si verò quæritur an Christus sit adoptiuus filius secundum quòd homo, siue alio modo: respondemus Christum non esse adoptiuum filium aliquo modo, sed tantùm naturalem: quia natura filius dei est, non adoptionis gratia. Non autem sic dicitur filius natura, vt dicitur deus natura. Non enim eo filius est quo deus est, quia proprietate natiuitatis filius, natura diuinitatis deus est: & tamen dicitur natura vel naturæ filius: quia naturaliter est filius: eandem scilicet habens naturam, quem ille qui genuit. Adoptiuus autem filius nō est, quia priùs non fuit, & postmodùm adoptatus est in filiū, sicut nos dicimur adoptiui filij: quia cùm nati fuerimus iræ filij, per gratiam facti sumus filij dei. Christus verò nunquam fuit non filius dei: & ideo non est adoptiuus filius.

Quare nō sit adoptiuus filius. Ephe. 1. a

Oppositio quòd sit adoptiuus filius. E

Sed ad hoc opponitur sic, Christus filius hominis est, id est, virginis, aut gratia, aut natura, vel vtroque modo. Si verò natura, aut diuina aut humana: sed diuina non: ergo aut humana natura, aut nō natura est filius hominis. Si non natura, ergo gratia tantùm: & si etiam natura humana, non ideo minùs per gratiam. Si ergo gratia filius hominis est, adoptiuus filius esse videtur: vt idem sit naturalis filius patris, & adoptiuus filius virginis. Ad quod dici potest Christum filium virginis esse & natura vel naturaliter & gratia, nec tamen odoptiuus filius virginis est: quia non per adoptionem, sed per vnionem filius virginis esse dicitur. Filius enim virginis dicitur, eo quòd in virgine hominem accepit in vnitatem personæ: & hoc fuit gratiæ & non naturæ. Vnde Augustinus super Ioannem ait, quòd vnigenitus est æqualis patri, non est gratiæ sed naturæ. Quòd autem in vnitate

Solutio.

Trac. 74. circa finē.

personæ vnigeniti assumptus est homo, gratiæ est non naturæ. Christus ergo nec dei nec hominis est adoptiuus filius: sed dei naturaliter, & hominis naturaliter, & gratia est filius. Quòd verò naturaliter sit hominis filius Augustinus ostendit in lib. de fide ad Petrum. Ille scilicet deus factus, est naturaliter hominis filius, qui est naturaliter filius vnigenitus dei patris. Quòd autem non sit adoptiuus filius, & tamen gratia sit filius, ex subditis probatur testimoniis. Hiero. super epistolam ad Ephesios ait, De Christo Iesu scriptum est quia semper cum patre fuit, & nunquam eum vt esset voluntas paterna præcesit: & ille quidem natura filius est, nos verò adoptione. Ille nunquam non fuit filius: nos antequàm essemus, prędestinati sumus, & tunc spiritum adoptionis accepimus, quando credidimus in filium Dei. Hilarius quoque in libro tertio de Trinitate ait, Dominus dicens, Clarifica filium tuum, non solo nomine contestatus est se esse filium Dei, sed etiam proprietate. Nos sumus filij dei: sed non talis hic filius. Hic enim verus & proprius est filius origine, non adoptione: veritate, non nuncupatione: natiuitate, non creatione. Augustinus etiam super Ioannem ait, Nos sumus filij gratia, non natura: vnigenitus autem natura, non gratia: an hoc etiam in ipso filio ad hominem referendum est? Ita sanè Ambros. quoque in primo lib. de fide ait, Christus filius est non per adoptionem, sed per naturam: per adoptionem nos filij dicimur, ille per veritatem naturæ est. Ex his euidenter ostenditur, quòd Christus non sit filius gratia adoptionis. Illa enim gratia intelligitur, cùm Augustino eum non esse gratia filium asserit: gratia enim, sed non adoptionis, imò vnionis filius dei est filius hominis, & econuerso.

Cā. 1. non lōgè à medio cap. Cōmēt. li. 1. ad 1. ca. epistō. ad Ephe. supereo loco, In charitate prædestinans, &c. to. 9. Lōgè post principiū 3. Ioan. 17. Hom. 82. Cap. 9. & vlt.

Vtrum persona vel natura prædestinata sit. F

Deinde si quæritur, vtrum prędestinatio illa, quā commemorat Apostolus, sit de persona an de natura. Sanè dici potest & personam filij, quæ semper fuit esse prædestinatam secundum hominem assumptum: vt ipsa scilicet ens homo esset dei filius: & naturā humanam esse prædestinatam, vt verbo patris personaliter vniretur.

ad Ro. 1. a

Universidad de Deusto
Biblioteca

VTRVM CHRISTVS SIT CREATVRA VEL CREATVS VEL FACTVS.

Distinct. XI. A

De cõmunicatione idiomatũ & pprietatũ respicientium personam prout sonat indeflectibilitatẽ, vt prædestinatio, creatio, inceptio.

SOlet etiam quæri, vtrum debeat simpliciter dici atque concedi Christum esse factum vel creatum vel creaturã. Ad quod dici potest, hoc simpliciter & absque determinatione minùs congruenter dici. Et si quandoque breuitatis causa simpliciter denuncietur: nunquam tamen simpliciter debet intelligi. Quia, vt Aug. in 1. lib. de Tri. ait, Cũ de Christo loquimur quid, secundum quid, & propter quid dicatur, prudẽs & diligens ac pius lector intelligere debet. Qui Christum vel dei filium non esse factum vel creaturam, in 1. lib. de Trin. ostendit, ita inquiens: In principo erat verbum: & verbum caro factum est: & omnia per ipsum facta sunt. Neque dicit omnia, nisi ea quæ facta sunt, id est omnem creaturam. Vnde liquidè apparet ipsum factum nõ esse, per quẽ omnia facta sunt: & si factus non est, creatura non est. Si autem creatura non est, eiusdem cum patre substantiæ est. Omnis enim substãtia, quæ deus nõ est, creatura est: & quę creatura non est, deus est. Sed si filius non est eiusdem substantię cuius pater, ergo facta substantia est: & si facta substantia est, non omnia per ipsum facta sunt. At omnia per ipsum facta sunt, facta ergo substantia non est, sed vna cum patre infecta substantia est. Item in eodem, Si vel filium fecit pater, quem non fecit ipse filius, non omnia per filium facta sunt. At omnia per filium facta sunt: ipse ergo factus nõ est, vt cũ patre faceret omnia quæ facta sunt. Idem in lib. 83. q. Dicitur creatura quicquid fecit deus pater per filium: qui non potest appellari creatura, quoniã per ipsum facta sunt omnia. Ambr. in 1. lib. de fide. Probemus, inquit, creaturam non esse dei filium. Audiuimus enim in euangelio dominum mãdasse discipulis, Prædicate euangelium vniuersæ creaturæ. Qui vniuersam creaturam dicit, nullam excipit, & vbi sunt qui creaturam Christum appellant? Nam si creatura esset, sibi mandaret euangelium prædicari: & subiectus esset vanitati: quia testante Apostolo, Omnis creatura vanitati subiecta est. Nõ ergo Christus creatura est, sed creator: qui docendæ creaturæ discipulis mandat officium. B

Cap. 13.
Cap. 6. circa finẽ.
Circa fin.
quæst. 67.
Tomo 4.
Cap. 6. in principio
In tom. 2. Mar. vltimo d
Rom. 6. d

De perfidia & pœna Arrij.

ARrij hæc fuisse perfidia legitur, vt Christũ creaturam faceret. Ideo effusa sunt Arrij viscera, atque crepuit medius, prostratus in faciem, ea quibus Christum negauerat fœda ora pollutus. His aliisque pluribus testimoniis instruimur non debere fateri simpliciter Christum esse factum vel creaturam: sed addita determinatione rectè dici potest, vt si dicatur factus secundum carnem vel secundum hominem, vt factura humanitati, non deo attribuatur. Vt enim ait Ambros. in 1. libr. de fide, Non deus factus est, sed deus dei filius natus est: posteà verò secundũ carnem homo factus ex Maria est. Misit enim deus filium suum factum ex muliere, factum sub lege: filium inquit suum, scilicet non vnum de multis. Cùm dicit suum, generationis æternæ proprietatem signauit. Posteà factum ex muliere asseruit, vt factura non diuinitati sed assumptioni corporis adscriberetur. Factum ergo ex muliere dicit, propter carnis susceptionem: sub lege, propter obseruantiam legis. Generatio generationi non præiudicat, nec caro diuinitati. Deus enim æternus incarnationis sacramentum suscepit, non diuiduus sed vnus, & in vtroque vnus, scilicet diuinitate & corpore. Non enim alter ex patre, alter ex virgine: sed idem aliter ex patre, aliter ex virgine: sed qui factus est secundum nostræ susceptionem naturæ, non secundum æternæ substantiam vitæ: quem legimus primogenitum. Primogenitum, quia nemo ante ipsum: Vnigenitum, quia nemo post ipsum. Ex his euidenter traditur, qua intelligentia accipiendum sit, cùm dicitur Christus factus, vel simpliciter, vel cum addimento: vt factura scilicet creatura non ad assumentem deum, sed ad assumptum hominem referatur. In deo enim creatura esse non potest, vt Ambros. ait 1. libr. de fide. Nunquid dicto factus est Christus? Nunquid mandato creatus est Christus? Quomodo autem creatura esse in deo potest? Etenim deus naturæ simplicis est, nõ coniunctæ atque compositæ: cui nihil accidat, sed solùm quod diuinum est in natura habeat sua. Et si ergo Christus secundum hominem dicitur creatura, non tamen simpliciter prædicandus est creatura. Nec ex eo quòd Christus secundum hominem dicitur esse creatura, potest quis progredi sic argumentando: Si secundum quòd homo Christus est creatura,

Amb. li. de fide. 1. cap. 9 siue vlt. in prĩcipio.
Ca. 6. ĩ fi. Gal. 4. a
Idẽ de incarnatiõe verbi. c. 5. paulò pòst principiũ.
Ex lib. de fide. 1. ca. 6.
Cap. 7. in medio ca.

vel rationalis vel non:vel quę eſt deus,vel nõ:nitens per hoc probare Chriſtum eſſe aliquid non diuinum: quia quod ipſe eſt ſecundum hominem,ipſe eſt. Et ideo ſi ſecundum hominem eſt aliqua ſubſtantia non diuina,eſt vtique aliquid non diuinum.Sed ex tropicis locutionibus non eſt recta argumẽtationis proceſsio,illa autẽ locutio tropica eſt, qua Chriſtus dicitur creatura,vel ſimpliciter,vel cum adiunctione.

Quomodo verbi ſeu Chriſti incarnatio ordinatur ad noſtrã redẽptionẽ quãtũ ad genus naturæ aſſũptæ.

AN HOMO ILLE SEMPER FVERIT VEL COEPERIT ESSE.

Diſtinct. XII. A

POſt prædicta quæritur, vtrum homo ille cœperit eſſe vel ſemper fuerit: ſicut ſimpliciter enunciamus Chriſtum vel dei filium ſemper fuiſſe, nec cœpiſſe. De hoc Aug.ita inquit ſuper Ioan.Habuit aliquando dei filius,quod nondum habuit idem ipſe homo dei filius: quia nõdum erat homo. Item idem in eodem, Priuſquàm mundus eſſet,nec nos eramus,nec ipſe mediator dei & hominum homo Chriſtus Ieſus.Idem ſuper pſalm.Chriſtus noſter etſi fortè homo recens eſt, tamen eſt æternus deus. Alibi verò legitur, quod puer ille creauit ſtellas. Et Chriſtus dicit ſe eſſe principium, & eſſe ante Abraham. His ergo aliiſque authoritatibus in nullo reſultantes, dicimus hominem illum inquãtum homo eſt,cœpiſſe:inquantùm verbum eſt ſemper fuiſſe. Hîc enim abſque diſtinctione non eſt ferenda reſponſio. Nam & ipſe Auguſt. huiuſmodi vtitur diſtinctione in pluribus locis, dicens per Chriſtum omnia eſſe facta,inquantum verbum eſt. Secundum illud verò quòd homo eſt, ipſum eſſe factum & glorificatum. Si ergo ad perſonam reſpicias,confidenter dic hominem illum ſemper fuiſſe: ſi verò ad naturam hominis, concede eum cœpiſſe.

Trac.106 circa medium.
Trac.105. circa finẽ.
2. Timot. 2.b
80.in medio enarratiõis ad eundẽ to. 8.
Mat.2.
Ioan.8 d & gloſſa.
Homil.1. & 105.
ſuper Ioã.

Si deus alium hominem aſſumere potuit vel aliunde quàm de genere Adæ. B

Solet etiam quæri,vtrum aliũ hominẽ vel aliunde quàm de genere illius Adam deus aſſumere potuerit. Ad quod ſanè dici poteſt, ipſum & aliam animam & aliam carnem potuiſſe aſſumere: quia gratia tãtùm aſſumpta eſt anima illa & caro à verbo dei.Vt enim ait Aug.In rebus per tẽpus ortis illa ſumma gratia eſt, quòd homo in vnitate perſonæ coniunctus eſt deo,potuit ergo deus aliam animam & aliam carnem aſſumere:& carnem vtique aliunde quàm de genere Adam.Vnde Aug.in lib.13.de Trin.Potuit itaq; deus hominem aliunde ſuſcipere,in quo eſſet mediator dei & hominum,non de genere illius Adam,qui peccato ſuo obligauit genus humanum,ſicut ipſum quem primò creauit, non de genere alicuius creauit. Poterat ergo vel ſic vel alio quo vellet modo creare vnum alium, de quo vinceretur victor prioris. Sed melius iudicauit & de ipſo quod victum fuerat genere aſſumere hominem,per quem hominis vinceret inimicum. Et tamen ex virgine, cuius conceptum ſpiritus non caro,fides non libido præuenit,nec interfuit carnis concupiſcentia,qua cæteri concipiuntur, qui originale trahunt peccatum:ſed credendo,non concumbendo facta eſt fœcundata virginitas.Ex his apertè oſtenditur & alium & aliunde hominem deum aſſumere potuiſſe.

Ca.18. in principio.
Mat.1.d Lucæ 1.c

Si homo ille potuit peccare,vel non eſſe deus. C

Ideo non immeritò quæritur,Vtrum homo ille potuerit peccare vel non eſſe deus.Si enim potuit peccare,& potuit damnari.Si potuit damnari,potuit nõ eſſe deus, ergo ſi potuit peccare,potuit non eſſe deus:quia eſſe deũ, & poſſe velle iniquitatẽ,ſimul eſſe nequeunt. Hic diſtinctione opus eſt,vtrũ de perſona,an de natura agatur. Si enim de perſona agitur:manifeſtum eſt quia peccare non potuit,nec deus nõ eſſe potuit.Si verò de natura,diſcutiẽdum eſt vtrum agat de ea vt verbo vnita,an de ea tanquam non vnita verbo, & tamen enti,id eſt, an de ea ſecundum quòd fuit vnita verbo, an de ea ſecundum quòd eſſe potuit,& non vnita verbo. Nõ eſt enim ambiguum animam illam entem vnitã verbo peccare non poſſe:& eſt ſine ambiguitate verum, eãdem ſi eſſet & non vnita verbo,poſſe peccare.

Pſal.5.

Quorundam oppoſitio quòd potuerit etiam vnita peccare. D

Quidam tamen probare conantur etiam eam vnitam verbo poſſe peccare: quia liberum arbitrium habet, & ita poteſt flecti in vtranque partem, quod friuolum eſt:cùm & angeli liberum arbitrium habeant,& tamen gra-

De hoc li. 2. distī. 7. Ioan. 3. d Eccl. 31. b

tia à deo ſunt confirmati vt peccare nequeant. Quanto magis ergo ille homo, cui ſpiritus eſt datus ſine menſura? Indu cunt quoque authoritatem ad probandum idem. Scriptum eſt enim in lib. Sapien. Qui potuit tranſgredi, & non eſt trāſ greſſus: facere malum, & non fecit. Sed hoc accipiendum eſt ſecundum membra, vel partim de capite, partim de mēbris. De capite, non eſt tranſgreſſus, & non fecit malum. De mēbris, potuit tranſgredi, & facere malum.

Si deus potuerit aſſumere hominem in ſexu muliebri. E

Solet etiam quæri, quanuis curioſè à nonnullis, Si deus humanam naturam potuit aſſumere ſecundum mu liebrem ſexum. Quidam arbitrātur eum potuiſſe aſſumere hominem in fœmineo ſexu, vt aſſumpſit in virili. Sed oppor tuniùs atque conuenientiùs factum eſt, vt de fœmina naſce retur, & virum aſſumeret: vt ita vtriuſque ſexus liberatio oſtenderetur. Vnde Auguſt. in lib. 83. queſt. Hominis libera- *Queſt. 11. Tomo 4.* tio in vtroque ſexu debuit apparere, ergo quia virum opor tebat ſuſcipere, qui ſexus honorabilior eſt, cōſequens erat & fœminei ſexus liberatio. Hinc apparet quia ille vir de fœmi na natus eſt. Sapiētia ergo dei quæ dicitur vnigenitus filius, homine ſuſcepto in vtero & de vtero virginis, liberationem hominis indicauit.

SI CHRISTVS SECVNDVM NATVRAM HOMINIS IN SAPIENTIA & GRATIA PROFICERE POTUIT & PROFECIT.

Quō verbi ſeu Chriſti incarnatio ordinatur ad noſtrā redēptionē quātū ad plenitudinē gratiæ & ſapiē-

Diſtinct. XIII. A

PRAETEREA ſciendum eſt Chriſtum ſecundum hominem ab ipſa conceptione gratiæ plenitudinem recepiſſe: cui ſpiritus datus eſt non ad menſuram, in quo ple nitudo diuinitatis corporaliter habitat. Ita verò habitat, vt ait Auguſtinus ad Dardanum, quòd omni gratia plenus eſt. Non ita habitat in ſanctis. Vt in noſtro corpore ineſt ſenſus ſingulis membris, ſed non quātùm in capite (ibi enim & vi ſus eſt, & auditus, & olfactus, & guſtus, & tactus: in cæteris autē ſolus eſt tactus.) Ita in Chriſto habitat omnis plenitu do diuinitatis: quia ille eſt caput, in quo ſunt omnes ſenſus.

In ſanctis verò quaſi ſolus eſt tactus: quibus datus eſt ſpiri- *tiæ ſimul.* tus ad menſuram, cùm de illius plenitudine acceperunt. Ac- *Ad Col.* ceperunt autem de illius plenitudine nō ſecundum eſſentiā, *2. b. In e-* ſed ſecundum ſimilitudinem: quia nunquam illam eandem *piſ. ad Dar* eſſentialiter, ſed ſimilem acceperunt gratiam. Puer ergo ille *danum in* plenus ſapiētia & gratia fuit ab ipſa cōceptione. Vnde Hier. *fine* rectè dicit, Nouum faciet dominus ſuper terram: mulier cir *57. Tomo 2.* cundabit virum, quia in vtero virginis perfectus vir extitit, *Ioan. 1. b* non ſolùm propter animam & carnem, ſed etiam propter ſa *Hie. 31. d* pientiam & gratiam, qua plenus erat.

Authoritatem ponit quæ videtur obuiare. B

Huic autem ſententiæ videtur obuiare quod in *Lucæ 2. g* Lucæ euangelio legitur, Ieſus proficiebat ſapientia & ætate & gratia apud deum & homines. Si enim proficiebat ſapien tia & gratia: non videtur à conceptione habuiſſe plenitudinē *Determi-* gratiæ ſine menſura. Ad quod ſanè dici poteſt, ipſum ſecun- *natio au-* dum hominem tantam à conceptione accepiſſe ſapientiæ *thoritatis.* & gratiæ plenitudinem, vt deus ei pleniùs conferre non po tuerit: & tamen verè dicitur profeciſſe ſapientia & gratia, non quidem in ſe, ſed in aliis qui de eius ſapientia & gratia proficiebant, dum eis ſapientiæ & gratię munera ſecundum proceſſum ætatis magis ac magis patefaciebat. Vnde Gre- *In glo. ci-* gorius in quadam homil. ait, Iuxta hominis naturam pro- *tatur notie* ficiebat ſapientia: non quòd ipſe ſapientior eſſet ex tempo- *Greg. ſed* re, qui à prima conceptionis hora ſpiritu ſapientiæ plenus *eſt Bedæ.* permanebat: ſed eandem, quæ plenus erat, ſapiētiam cæteris *Homi. 11.* ex tempore paulatim demōſtrabat. Iuxta hominis naturam *ſuper Lu-* proficiebat ætate ab infantia ad iuuentutem: Iuxta homi- *cam circa* nis naturam proficiebat gratia, non ipſe quod non habebat *illud.* per acceſſum temporis accipiendo, ſed pandendo donū gra- *Lucæ 2.* tiæ quod habebat. Apud deum & homines proficiebat: quia *Ieſus pfi-* quantùm proficiente ætate patefaciebat hominibus dona *ciebat æta* gratiæ, quæ ſibi inerant, & ſapientiæ, tantùm eos ad laudem *te & ſa-* dei excitabat, & ſic deo patri ad laudē dei, & hominibus ad *pientia.* ſalutem proficiebat. In aliis ergo non in ſe proficiebat ſa pientia & gratia. Vnde in eodem euangelio puer ille ſapien tia plenus & gratia perhibetur. Sic ergo dicitur profeciſ- *Ioan. 1. b* ſe ſapientia & gratia, vt aliquis rector eccleſiaſticus di-

Universidad de Deusto
Biblioteca

citur proficere in cura sibi tradita : cum per eius industriam alij proficiunt.

Prædictis videtur aduersari quod Ambrosius ait. C

Alibi tamen scriptum reperitur, quòd secũdum sensum hominis profecerit, sicut ętate hominis profecit. Ait enim Ambro. in lib. de incarnationis dominicæ sacramento sic: Deus perfectionẽ naturæ suscepit humanæ. Suscepit sensum hominis: sed non sensu carnis fuit inflatus. Sensu homi nis animam dixit conturbatam: sensu hominis esuriuit & ro gauit: sensu hominis profecit, sicut scriptum est, Iesus proficiebat ætate & sapientia & gratia. Quomodo proficiebat sapientia dei? Profectus ætatis & profectus sapientiæ non diuinæ sed humanæ naturæ est. Ideo ætatem commemorauit: vt secundum hominem crederes dictum. A Etas enim non diuinitatis, sed corporis est. Ergo si proficiebat ætate hominis, proficiebat sapientia hominis. Sensus autem hominis profecit: & quia sensus, ideo sapientia. Quis sensus proficiebat? Si humanus, ergo ipse per incrementum susceptus est: Si diuinus, ergo mutabilis per profectum. Quod enim proficit, mutatur in melius: sed quod diuinũ est non mutatur. Quod ergo mutatur, non est diuinum. Sensus ergo proficiebat humanus. Sensum ergo suscepit humanum. Nec poterat confortari virtus dei, nec crescere deus, nec altitudo sapiẽtiæ dei impleri. Quæ ergo implebatur, erat non dei: sed nostra sapientia. Nam quomodo implebatur, qui vt omnia impleret descendit? Per quem autem sensum dixit Esaias, quòd patrẽ nesciebat puer aut matrem? Scriptum est enim, Priusquàm sciat puer vocare patrem aut matrem, accipiet spolia Samariæ. Sapientiam enim dei futura & occulta non fallunt. Expers autem agnitionis infantia per humanam vtique imprudentiam quod adhuc non didicit ignorat. Sed verẽdum est, inquam, ne si duos principales sensus aut geminam sapientiam Christo tribuamus, Christum diuidamus. Nunquid cũ & diuinitatem eius & carnem adoramus, Christum diuidimus? Nunquid cùm in eo imaginem dei crucémq; veneramur, diuidimus eum? Apostolus certè qui de eo dixit, quoniã etsi crucifixus est ex infirmitate nostra, viuit tamen ex virtute dei: ipse dixit quia non diuisus est Christus. Nunquid etiam cùm dicimus, quia animam rationalem & intellectus nostri susceperit capacem, diuidimus eum? Non enim ipse deus verbũ pro anima rationali & intellectus capaci in carne sua fuit: sed animam rationalem & intellectus nostri capacem, & ipsam humanam & eiusdem substantiæ, cuius nostræ sunt animæ: & carnem nostræ similem eiusdémque, cuius caro est nostra, substantiæ susciens, perfectus etiam homo fuit.

Cap. 7. medio ca. Tomo 2. Colos. 2. Ioan. 12. & 13. Lucæ 2. g

De duob⁹ sensibus Christi, seu gemina sapientia.

Esai. 8. a

2. Co. 13. a

1. Cor. 1.

De intelligentia præmissorum verborum. D

Hæc verba Ambrosij pia diligentia inspicienda sunt: quæ ex parte hominis ignorantiam instruunt & illumi nant, ex parte errandi fomitem malè intellecta ministrant. His etenī euidẽter traditur, duos in Christo esse principales sensus, siue geminam sapientiã. Neque ideo vnitas & singularitas personæ diuiditur: sed iuxta duas naturas duas habet sapientias: vnam non creatam sed genitam, quæ ipse est: alteram non genitam sed creatã, & per gratiã ei collatã. Nam Esaias de eo protestatur, Requiescit super eũ spiritus sapiẽtię & intellectus. Spiritus ergo sapiẽtiæ & intellectus, id est, sapientia & intelligentia per spiritũ sanctũ gratis data, Christus erat sapiens secundũ animã. Secundũ deũ verò sapiens erat sapiẽtia ęterna, quę deus est. Et sicut inquãtùm est deus, bonus est bonitate naturali, quæ ipse est, & iustus iustitia naturali, quæ ipse est: ita sapiẽs sapientia naturali, quæ ipse est. Anima verò eius sicut bona est & iusta bonitate vel iustitia gratis data, quæ ipse vel ipsa non est: ita est sapiens sapientia gratis data, quæ ipsa non est. Et licet gemina in Christo sit sapientia, vna tamen eadémque persona est: quæ inquantùm deus est, & inquantùm natura diuina est, sapiens est sapientia ingenita, scilicet sapientia æterna, quę est pater: & sapientia, quę nõ est ingenita, quæ cõmunis est tribus personis, nõ tamẽ gemina sapiẽtia: quia non est alia & alia sapientia sapientia ingenita, quæ tantum pater est: & sapientia, quæ cõmuniter pater est & filius & spiritus sanctus. Inquantum verò eadem persona est homo .i. secũdũ hominem acceptum, vel inquantùm est subsistens ex anima & carne, sapiens est sapientia gratuita. Sapiẽs ergo est humano sensu & diuino.

De geminа Christi sapientia genita scilicet & creata.

Esai. 11. a

Quomodo intelligendum sit illud, Sensus proficiebat humanus. E

Sed ex qua causa illius dicti intelligentia, scilicet Sensus proficiebat humanus, assumenda est? Apertè enim videtur Ambro. innuere, quòd secundum humanum sensum Christus profecerit, & quòd infantia eius expers cognitionis fuerit, & patrem & matrem ignorauerit: quod nec eccle sia recipit, nec præmissæ authoritates patiuntur sic intelligi. Sed ita sanè potest accipi, vt quantùm ad visum hominum & sui sensus ostensionem Christus profecisse dicatur. Proficiebat ergo humanus sensus in eo secundum ostensionem, & aliorum hominum opinionem. Ita etiam patrem & matrem dicitur ignorasse in infantia: quia ita se habebat & gerebat, acsi agnitionis expers esset.

SI ANIMA CHRISTI HABVERIT SAPIENTIAM PAREM CVM deo: & si omnia scit quæ deus.

Distinct. XIIII. A

Quō verbi seu Christi incarnatio ordinatur ad nostrā redēptionem quantū ad plenitudinē scientiæ spiritualiter. Opinio quorundam.

HIc quæri opus est, Cùm anima Christi esset sapiens sapientia gratuita, vtrum habuerit sapientiam ęqualem deo, siue omnium rerum scientiam habuerit vel habeat, id est, vtrum omnia sciat quæ deus scit. Quibusdam placet, ꝙ nec parem cum deo habeat scientiā, nec omnia sciat quæ deus: quia in nullo creatura æquatur creatori. Cùm ergo anima illa creatura sit, ī nullo æquatur creatori: ergo nec in sapientia. Non ergo habet ęqualem cum deo sapientiam, nec scit omnia quæ deus. Item, Si anima illa æqualem habet cum deo sapientiam, non ergo deus in omni bono maiorem habet sufficientiā, quam eius creatura. Inducunt etiā authoritates ad idem probādum. Ait enim propheta ex persona hominis assumpti, Mirabilis facta est sciētia tua ex me, & nō potero ad eam. Quod exponens Cassiodo. ait, Veritas humanæ conditionis ostenditur: quia assumptus homo diuinæ substantiæ non potest æquari vel in scientia vel in alio. Apostolus etiam ait, Nemo nouit quæ sunt dei, nisi spiritus dei, qui solus scrutatur omnia, etiam profunda dei. His aliisque pluribus rationibus & authoritatibus nituntur qui animam Christi asserunt nec parem cum deo habere scientiam, nec omnia scire quæ deus scit. Quia si omnia scit quæ deus, scit ergo creare mundum, scit etiam creare seipsam.

Psal. 138. *Cōmē. super illum versiculū psal.*

1. Cor. 2. c

Responsio quæstionis, definitiuam continens sententiam. B

Quibus respondentes, dicimus animam Christi per sapientiam sibi gratis datam in verbo dei, cui vnita est: vnde etiam perfectè intelligit, omnia scire quæ deus scit, sed non omnia posse quæ potest deus. nec ita clarè & perspicuè omnia capit vt deus: & ideo nō æquatur creatori suo in sciētia, etsi omnia sciat quæ & ipse: nec est eius sapientia æqualis sapientiæ dei, quia illa multo est dignior, digniúsque & perfectiùs omnia capit, quàm illius animæ sapientia. ergo & in scientia maiorem habet sufficiētiam deus, quàm anima illa quæ dignior est omni creatura. Illud verò Apostoli quod inducunt, Nemo nouit quæ dei sunt, nisi spiritus dei, qui solus scrutatur omnia: pro nobis facit. Mox enim addit Apostol⁹, Nos autem spiritum dei habemus: vt per spiritum quem habebat, dei profunda se scire ostenderet. Sed anima illa prę omnibus spiritum dei habuit, cui spiritus non est datus ad mēsurā, vt ait Ioannes euangelista. Dona ergo spiritus sancti sine mensura habuit ergo & sapientiam. Omnia ergo sciuit anima illa. Si enim quædam sciuit, quædam non: tunc non sine mensura scientiam habuit. Sed sine mensura scientiam habuit, scit ergo omnia. Fulgentius etiam in sermone quodam multa inducit, quibus asserit animam illam rerum omnium scientiam habere: vtēs authoritate Apostoli dicentis, In quo sunt omnes thesauri sapientiæ & scientiæ abscōditi. Quod etiā ratione potest probari sic: Nihil scit aliquis quod eius anima ignorat. Sed Christus secundum omnium cōcessionem omnia scit: ergo anima eius omnia scit. Ad id verò quod dicunt, Si omnia scit: ergo scit creare mundum vel seipsam. respondemus, quòd scientiam habet mundum creandi, sed non potentiam, & creandi animam: & scit quomodo deus seipsam creauerit. habet ergo scientiam sui creatæ, sed non sui creandæ: quia non est creanda, sed creata.

1. Cor. 2. c

Ioan. 3. d

Coloss. 2. a

Quare deus non dedit ei potentiam omnium, vt scientiam. C

Si verò quæritur, Quare deus nō dederit ei potē-

tiã faciendi omnia, vt scientiam. Responderi potest, quia naturaliter capax est scientiæ: & ideo id congruè ei datum est sine mensura, cuius ipsa naturaliter capax est. Non est autem ei datũ posse omnia facere quæ deus facit, ne omnipotẽs, & per hoc deus putaretur. Veruntamen fortè nec potentiam faciendi omnia ei deus præstare potuit, etsi potentiam faciendi aliqua quæ non facere potest. Scit ergo anima Christi omnia quæ deus scit in verbo dei: quod liquidiùs & præsentiùs omni creatura contemplatur, vt ei vnita: in quo etiam angeli & quæ dei sunt, & quæ futura sunt cognoscunt.

Quomodo intelligenda sint quædam verba Ambrosij super Lucam. D

Sed si illa anima non habet tantam potentiã, quãtam & deus: nec homo assumptus tantã potentiã, quantã & deº: quomodo ergo intelligitur illud Ambr. super Lucã, vbi angelus de nascituro filio virginis ait: Hic erit magnus, & filius altissimi vocabitur. Non ideo, inquit, erit magnus, quod ante partũ virginis magnus nõ fuerit: sed quia potentiã, quã dei filius naturaliter habet, homo erat ex tempore accepturus, vt vna sit persona homo & deus. Ecce apertè dicit, quòd homo erat accepturus ex tempore potentiã, quã ei dei filius habuit naturaliter. Sed si homo accepturus erat illam potentiam: ergo vel persona vel natura hominis. Sed persona non, quia semper habuit & habet: ergo natura. Si natura: ergo anima. Nam de carne constat quòd accipere non posset. Ad quod dicimus, illud esse accipiendum de persona, sed nõ inquantùm est dei, imò inquantùm est persona hominis. Vna est enim persona dei & hominis, filij dei & filij hominis. quę inquãtùm dei persona est, semper & naturaliter omnipotentiã habuit: sed inquãtùm est hominis, nõ semper fuit. Illa ergo persona, quæ semper fuerat dei, futura erat hominis persona: & secundũ hoc quòd futura erat hominis persona, acceptura erat ex tempore potentiã: quam naturaliter & semp habuerat, inquantum dei persona. Secundũ hanc distinctionem illud & similia sanè possunt accipi. Quæ distinctio in pluribus quæstionum articulis est necessaria aduersus quorundam perplexam verbositatem. Sed cùm de rebus constat, in verbis frustra habetur controuersia.

**aliàs Bedæ circa illud Lu. 1. Hic erit magnº & est homil. 23. super Lucam. in glossa tamen citatur sub nomine Ambr. & Bedæ.*

DE

DE HOMINIS DEFECTIBVS QVOS ASSVMPSIT CHRISTVS *in humana natura.*

Distinct. XV. A

Quõ verbi incarnatio ordinatur ad nostrã rẽdẽptionẽ quantũ ad defectũ passibilitatis ĩ generali. Cap. 24. Tomo 3.

ILlud quoque prætermittendũ non est, quòd dei filius naturam hominis accepit passibilem, animã passibilẽ, & carnem passibilem & mortalem. Vt enim probaretur verum corpus habere, suscepit defectus corporis, famem, sitim & huiusmodi. Et vt veram animam probaretur habere, suscepit defectus animæ, scilicet tristitiã, timorem, dolorem, & huiusmodi. Omnis autem sensus animæ est. Non enim caro sentit, sed anima vtens corpore velut instrumento. Vnde Augu. super Gene. in lib. 12. Non corpus sentit, sed anima per corpus: quo velut nuncio vtitur ad confirmandũ in seipsa, quod extrinsecus nunciatur. Sicut ergo anima quod foris est per corpus tanquam per instrumentum videt vel audit: ita etiã per corpus quædam sentit mala, quæ sine corpore non sentiret, vt famẽ, & sitim, & huiusmodi. Vnde non immeritò defectus corporis dicuntur. Quædã autẽ non per corpus, imò etiam sine corpore sentit, vt est timor, & huiusmodi. Sentit ergo anima dolores, sed quosdam per instrumentum corporis, quosdam verò non. Suscepit autem Christus sicut veram naturam hominis, ita & veros defectus hominis, sed nõ omnes. Assumpsit enim defectus pœnæ, sed nõ culpæ: nec tamen omnes defectus pœnæ: sed eos omnes, quos homini eũ assumere expediebat, & suæ dignitati non derogabat. Sicut enim propter hominem homo factus est, ita propter eum hominis defectus suscepit. Suscepit enim de nostro, vt de suo nobis tribueret, vt nostrum tolleret defectũ. Suscepit enim nostram vetustatem, vt suam nobis infunderet nouitatem. Simplam ille accepit vetustatem, id est, pœnę, vt nostram duplam consumeret, id est, pœnæ & culpæ.

Qualiter accipiendum sit illud quod ait Leo papa. B

Heb. 2. & 4. Leo papa in epist. ad Flauianũ episcopũ q̃ est nũero

TRadit authoritas, quòd dominus noster in se suscepit omnia infirmitatis nostræ præter peccatum. quod nisi accipiatur de illis tantum, quæ eum sumere pro nobis oportuit nec dedecuit, falsum esse probatur. Non enim assumpsit ignorantiam aliquam, cùm sit ignorantia quædam,

10. & in sermone de natiuitate domini: qui incipit exultem⁹ i domino & Damascenus lib. 4. ortho. fidei ca. 14. & adverbum glossa iterlinearis circa illud. Ioan. 4. Iesus autē fatigatus, &c. Ca. 18. & li. retract. 1. ca. 9. i fine to. 1. & li. de bono perseuerātiæ. ca. 11. to. 7. & de natura & gratia cōtra Pela. ca. 67. Primo ca. 9. i fine & li. de libe. ar. 3. c. 20 & 21. & lib. de bono perseuerātiæ. ca. 11. & 12.

quæ defectus est, nec peccatum est, scilicet ignorantia inuincibilis: nam vincibilis peccatum est, si tamen de his est quæ nobis expedit scire. Sunt enim quædam, quorū scientia non affert, vel ignorantia non impedit salutem. & fortè talium rerum ignorantia defectus non est. Constat autem in nobis esse ignorantiam atque difficultatem volendi vel faciendi bonum, quæ ad miseriam nostram pertinent. Vnde August. in lib. 3. de lib. arbi. Approbare, inquit, falsa pro veris, vt erret inuitus, & resistente atque torquente dolore carnalis vinculi non posse à libidinosis operibus temperare, non est natura instituti hominis, sed pœna damnati. Ex qua miseria peccantibus iustissimè inflicta liberat dei gratia: quia sponte homo libero arbitrio cadere potuit, non etiam surgere. ad quā miseriam pertinet ignorantia & difficultas, quam patitur omnis homo ab exordio natiuitatis suæ: nec ab isto malo quisquam, nisi gratia dei liberatur. Ecce euidenter dicit hîc Augu. ignorantiam, qua quis inuitus falsa pro veris approbat, & difficultatem, qua non potest se temperare à malo, ad miseriam nostram pertinere, & pœnā esse hominis. Hæc autem Christus non habuit. Non ergo accepit omnes defectus nostræ infirmitatis præter peccatum.

Quòd ignorantia talis & difficultas non sit peccatum. C

Sed fortè aliquis dicet illa esse peccatum. Cui obuiat illud quod Aug. tradere videtur, hoc scilicet deum inculpabiliter ante peccatum in exordio conditionis hominī potuisse induere, vt essent ei naturalia: ita in libr. retract. inquiens, Ignorantia & difficultas, etiamsi essent hominis primordia naturalia, nec sic esset culpandus deus, sed laudandus. Sed si hæc homo in primordio naturaliter habuisset, nunquid essent in eo defectus & pœnæ? Si defectus vel pœna ei indita fuisset ante peccatum, iniustè cum eo agi videretur, si ante culpam sentiret pœnam. Ob hoc sanè dicimus illa non fuisse defectus vel pœnas, si naturaliter homini infuissent: sicut non fuit homini ante peccatum nondum gratiam adepto defectus siue pœna, non posse proficere. Sed postquàm gratiam recepit, per quam proficere potuit, & ad tempus profecit, eámque culpa sua pòst amisit, simúlque proficiendi facultatem perdidit, defectus fuit ei

& pœna non posse proficere, scilicet malum declinare & bonum facere. Omnes ergo defectus nostros suscepit Christus præter peccatum, quos ei conueniebat suscipere, & nobis expediebat. Sunt enim plura ægritudinum genera & corporis vitia, à quibus omnino immunis extitit. Quos enim defectus habuit, vel ad ostensionem veræ humanitatis, vt timorem & tristitiam: vel ad impletionem operis ad quod venerat, vt passibilitatem & mortalitatē: vel ab immortalitatis desperatione spem nostram erigendam, vt mortem, suscepit. Hos autē defectus non cōditionis suę necessitate, sed miserationis voluntate suscepit. Veros quidem habuit defectus, sicut & nos, sed non ex eadem causa. Nos enim ex peccato originali hos defectus contrahimus, sicut Apostolus insinuat dicens, Corpus quidem propter peccatum mortuum est, id est, necessitatem moriendi habet in se. Christus autem non ex peccato huiusmodi habuit defectus, quia sine peccato est cōceptus & natus, & in terris conuersatus. Sed ex sola miserationis voluntate de nostro in se transtulit veram infirmitatem, sicut accipit veram carnem: quam sine omni infirmitate assumere potuit, sicut absque culpa eandem suscepit.

Tomo 7.

Quòd sola voluntate hos defectus suscepit nō necessitate cōditionis. Rom. 8. b Bar. 3. d

Authoritatibus probat Christum secundum hominem verè dolores sensisse & timuisse, contra quosdam hoc negantes. D

Cerdonia ni de quibus Aug. li. de hær. 21 & Manich. de quib⁹ ibi. para. 49.

Sed quia nonnulli de sensu in passione humanitatis Christi malè sensisse inueniuntur, asserentes similitudinem atque imaginem passionis & doloris Christum hominem pertulisse, sed nullum omnino dolorem vel passionem sensisse: authoritatum testimoniis eos conuincentes, indubitabile faciamus quod suprà diximus. Propheta Esa. dicit, Verè languores nostros ipse tulit, & dolores nostros ipse portauit. Et veritas ipsa in euangelio ait, Tristis est anima mea vsque ad mortem. vbi etiam legitur, Cœpit Iesus pauere & tædere. Propheta etiam ex persona Christi ait, Repleta est malis anima mea. Quod exponens Aug. inquit, Non vitiis & peccatis: sed humanis malis, id est, doloribus repleta fuit anima Christi, quibus ipsa compatitur carni. Non enim dolor corporis potest esse sine anima. Dolere autem anima, etiam non dolente corpore potest. Hos autē hu-

Esa. 53. b Matth. 26. d Marci 14. d Psal. 87. Tomo 8. enarratione ad eundē versū.

manæ infirmitatis affectus, sicut ipsam carnem ac mortem, non humanæ conditionis necessitate, sed miserationis volũtate susceptit. Ambr. etiam in lib. 2. de fide ait. Scriptum est, Pater, si possibile est, transeat à me calix iste. Timet ergo Christus: & dum Petrus non timet, Christus timet. Petrus dixit, Animam meam ponã pro te: Christus dicit, Anima mea turbatur. Vtrunque verum est & rationis plenum, quod & ille qui est inferior non timet. & ille qui superior est gerit timentis affectum. Idem in eodem, Vt homo turbatur, vt homo fiet, vt homo crucifigitur per naturam hominis & tẽdiauit & resurrexit. Non turbatur eius virtus, non turbatur eius diuinitas: sed turbatur anima secundum humanæ fragilitatis assumptionem. Nam qui susceptit animam, susceptit etiam animæ passionem. Non enim eo quòd deus erat, aut turbari aut mori posset. Idem in eodem. Susceptit tristitiam meam & confidenter tristitiam nomino, qui crucem prędico. Vt homo habuit tristitiam, quam meo susceptit affectu: mihi compatitur, mihi tristis est, mihi dolet. Ergo pro me & in me doluit, qui pro se nihil habuit quod doleret. Doles igitur domine Iesu vulnera mea, non tua: quia tu non pro te, sed pro me doles. Hierony. quoque in explanatione fidei ait. Nos ita dicimus hominem passibilem à dei filio susceptũ, vel deitas impassibilis permaneret. Passus est enim filius dei non putatiuè, sed verè, omnia quæ de illo scriptura testatur, sed secũdũ illud quòd pati poterat, scilicet secundum substantiam assũptam. Licet ergo persona filij susceperit passibilem hominẽ, ita tamen eius habitatione secundum substantiam suam nil passa est, vt tota trinitas, quam impassibilem necesse est cõfiteri. His aliisque authoritatibus perspicuum fit Christum verè passibilem assumpsisse hominem, atque in eo defectus & affectus nostræ infirmitatis suscepisse: sed voluntate, non necessitatis conditione.

Ca. 3. to. 2 Matth. 26. d

Ioan. 13. d

Ioan. 12. d

ca. 3. in fi.

Ca. 3. paulò super. & super illud Luc. 22. pater si possibile est.

Ad Dam. in medio, tom. 4.

E

Hic ponit quæ prædictis aduersari videntur.

Quędam tamen reperiuntur in sanctorum tractatibus, quæ præmissis aduersari videntur. Nam super illum locum psal. Clamabo, & non exaudies. August. tradere videtur Christum nec vere timuisse, nec verè tristatum esse, dicens sic, Quomodo hoc dicit, qui peccatum non fecit, nec inuentus est dolus in ore eius? sed nobis de corpore suo hoc dicit. Corporis enim sui, id est, ecclesiæ gerebat personã: sicut & alibi cùm dicit, Transeat à me calix iste, pro nobis loquitur nisi fortè putetur timuisse mori, sed non verè timebat dominus pati, tertia die resurrecturus, cùm arderet Paulus dissolui, & esse cum Christo. Non enim fortior est miles quàm imperator. Miles enim coronandus gaudet mori, & dominus coronaturus timet mortem? Sed infirmitatem nostram repręsentans, pro suis infirmis qui timent mori, hæc dixit. Vox illorum erat non capitis. Hiero. etiam ait, Erubescant qui putant saluatorem timuisse mortem, & passionis pauore dixisse, Transeat à me calix iste.

expositiõe 2. ad psal. 21. to. 8.

1. Pet. 2. d

Esa. 35. Matth. 26. d

Phil. 1. d

Super euã gel. Mat. in initio cõmentarij 26. c. Tomo 8.

Determinatio authoritatum. F

Ne autem in sactis literis aliqua aduersa diuersitas esse putetur, harum authoritatum verba in hunc modum accipienda dicimus: vt non veritatem timoris & tristitiæ vel propassionem, sed timoris & tristitiæ necessitatẽ & passionẽ à Christo remouisse intelligantur. Habuit enim Christus verum timorẽ & tristitiam in natura hominis: sed nõ sicut nos, qui sumus membra eius. Non enim causa peccati nostri his defectibus necessariò subiacemus: & in nobis sunt isti defectus secundũ propassionem & passionem: sed in Christo nõ nisi secundum propassionem. Sicut enim in peccatis gradus quidam notantur propassio & passio, ita & in pœnalibus affectibus. Afficitur enim quis interdũ timore vel tristitia, ita vt mẽtis intellectus nõ inde moueatur à rectitudine vel dei cõtemplatione: & tunc propassio est. Aliquando verò mouetur & turbatur: & tunc passio est. Christus verò non fuit ita turbatus in anima timore vel tristitia, vt à rectitudine vel à dei contemplatione aliquatenus declinaret: secundum quem modum intelligitur, cùm dicitur vel timuisse vel tristis fuisse. Vnde Hieron. super Matth. vbi legitur, Cœpit contristari & mœstus esse. Vt veritatem, inquit, probaret assumpti hominis, verè contristatus est: sed non passio eius dominatur animo, verùm propassio est. Vnde ait, Cœpit contristari. Aliud est enim contristari. Aliud incipere contristari: quod est, aliter cõtristatur quis per propassionem, aliter per passionẽ. Ideóque secundum hanc distinctionem aliquando dicitur

Depassione & passiõe timoris tristitiæ.

Suprà li. 2. dist. 33. litera M.

Matth. 26. d

Cõmẽtario ad 26. ca. penè in medio cõmentarij circa illud, cœpit contristari.

Christus non verè timuisse,aliquando verè timuisse:quia verum timorem habuit & tristitiam,sed nō secundum passionem,neque ex necessitate conditionis. vnde Aug.ex his causis volens assumi dictorum intelligentiam , dicit Christum non verè timuisse vel tristatum esse , & incontinenti veram tristitiam habuisse. His verbis infirmos in se præsignans dominus ait, Pater, si fieri potest transeat à me calix iste . Non enim verè timebat dominus pati , tertia die resurrecturus, cùm arderet Paulus dissolui & esse cum Christo. Iste gaudet coronandus,& tristis est dominus coronaturus? Ecce hîc videtur tristitiam & timorem à Christo remouere. Continuò autem subiunxit,Sed tristitiam sic assumpsit quomodo carnem. Fuit enim tristis,sicut euangelium dicit. Si enim tristis non fuit, cum euangelista dicat , Tristis est anima mea, &c. ergo & quando dicit, Dormiuit Iesus,nō dormiuit:vel quādo dicit manducasse,non manducauit: & ita nihil sanum relinquitur,vt dicatur etiam,corpus nō erat verum . Quicquid ergo de illo scriptum est,verum est, & factum est. Ergo tristis fuit : sed voluntate tristitiam suscepit veram , quomodo voluntate carnem veram . Apertè noscis eundem sibi in his verbis contradicere, nisi varias dictorum discerneret causas: ex quibus intelligentia verborum assumenda est. Si enim discernatur intelligentiæ causa prædictorum verborum , nihil occurrit contradictionis.

Enarratione in Psal.93. post mediū to.8.

Matth. 26.d

Phili.1.d

Marci 14.d

De quibusdam Hilarij capitulis valde obscuris,quæ videntur communi sententiæ obuiare. G

Veruntamen magis mouent ac difficiliorem afferunt quæstionem verba Hilarij, quibus videtur tradere ictus & vulnera & huiusmodi sic in Christum incidisse, vt passionis dolorem non incuterent: sicut telum tractum per aquam vel ignem vel aëra , ea facit quæ & cum trahitur per corpora animata , quia perforat & compungit : non tamen dolorem ingerit, quia non sunt illę res doloris capaces . Ita & corpus Christi sine sensu pœnæ , vim pœnæ excepisse dicit: quia sicut corpus nostrum non habet talem naturam, vt valeat calcare vndas : ita corpus Christi dicit non habuisse naturam nostri doloris, quia non habuit naturam ad dolendum. Ait enim sic in 10. lib. de Tri. Vnigenitus deus hominē

Lege satis

verum secundum similitudinem nostri hominis , non deficiens à se deo assumpsit. In quo quanuis aut ictus incideret, aut vulnus descenderet,aut nodi concurrerent, aut suspensio eleuaret,afferrent quidem hæc impetum passionis , non tamen passionis dolorem inferrent : vt telum aliquod aquam perforans,vel ignem compungens, vel aera vulnerans , omnes quidem has passiones naturæ suæ infert vt perforet , vt compungat,vt vulneret : sed naturam suam in hæc passio illata non retinet,dum in natura non est vel aquam forari,vel pungi ignem,vel aera vulnerari:quāuis natura teli sit & vulnerare,& compungere,& forare. Passus quidem Christus est dum cæditur,dum suspenditur,dum moritur : sed in corpus irruens passio,necnon fuit passio , non tamen naturam passionis exercuit:dum & pœnali ministerio pœna desæuit , & virtus corporis sine sensu pœnæ vim pœnæ in se desæuientis excepit. Habuit sane illud dominicum corpus doloris nostri naturam,si corpus nostrum id naturæ habet,vt calceat vndas, & fluctus desuper eat,nec clausæ domus obstaculis arceatur. At verò si dominici corporis solùm ista natura sit,vt feratur in humidis,& sistat in liquidis,& structa trāscurrat:quid per naturam humani corporis carnem ex spiritu sancto conceptam iudicamus? Caro illa de cælis est , & homo ille de deo est , habens ad patiendum corpus : & passus est , sed naturam non habens ad dolendum. Idem in eodem , Videamus an ille passionis ordo infirmitatem in domino doloris permittat intelligi. Dilatis enim causis , ex quibus metum domino hæresis ascribit , res ipsas vt gestæ sunt conferamus . Nec enim fieri potest , vt timor eius significetur in verbis cuius fiducia continuatur in factis. Timuisse ergo hæretico passionem videtur. Sed ob ignorantiæ huius errorem Petrus & Satanas & scandalum est. An ne timuit mori,qui arrmatis obuius prodiit? & in corpore eius infirmitas fuit , ad cuius occursum consternata persequentium agmina supinatis corporibus conciderunt ? Quam ergo infirmitatem dominatam huius corporis credis, cuius tantam habuit natura virtutem ? Sed fortè dolorem vulnerum timuit. Quem , rogo , ô tu dominicæ infirmitatis assertor , penetrantis carnem claui habuit terrorem , qui exciſam aurem solo restituit attactu ? Procedens hæc aurem manus , clauum do-

ab initio li. sed ante medium.

Hilarius.

Ibidem

Paulò ĩferiùs.

Mat.16.d

Ioā.18.a

Universidad de Deusto
Biblioteca

let,& sentit vulnus,qui alteri dolorem vulneris non reliquit? Pungendæ carnis metu tristis est, cuius in attactu caro post cædem sanatur? Idem Collatis ergo dictorum gestorúmque virtutibus demonstrari non est ambiguum,in natura corporis eius infirmitatem corporeæ naturæ non fuisse:& passionem illam licet corpori illata sit non tamen naturam dolendi corpori intulisse: quia licet forma corporis nostri esset in domino, non tamen vitiosæ infirmitâtis nostræ forma erat in corpore,quod ex cõceptu spiritus sancti virgo progenuit. Audisti lector verba Hilarij,quibus dolorem excludere videtur.Sed si excussa sensus & impietatis hebetudine,præmissis diligenter intendas,atque ipsius scripturæ circunstantiam inspicias,dictorum ratione atque virtutem percipere vtcunque poteris:& intelligentiam arguere non attentabis. Intelligitur enim ea ratione dixisse dolorem passionis in Christũ non incidisse,& virtutem corporis Christi sibi excepisse vim pœnæ sine sensu pœnæ: quia doloris causam & meritum in se non habuit. Quod videtur notasse vbi ait,Non habens naturam ad dolendum.Et ideo non iudicanda est caro illius secũdum naturam nostri corporis, nec in eo etiam dominium habuit passio: ita etiam non habuit naturam ad timendum vel tristandum:quia non habuit talem naturam, in qua esset causa timoris vel tristitiç.Itaque necessitas timendi non fuit in eo sicut est in nobis. Nec natura doloris fuit in eo, sicut est in nobis. Tristitiam tamen in eo fuisse consequenter asserit,sed causam eius extitisse, non suam mortem, sed defectum Petri & aliorum Apostolorum. Dicit enim Christum non propter mortem, sed vsque ad mortem tristem fuisse, his verbis, Interrogo quid sit Christum tristem esse vsque ad mortem, & tristem esse propter mortem? non enim eiusdem significationis est, tristem esse propter mortem, & vsque ad mortem: Quia vbi propter mortem tristitia est,illic mors causa tristitiæ est: vbi verò tristitia vsque ad mortem est, mors non tristitiæ est causa,sed finis. Adeò autem non propter mortem suscepta est tristitia, vt sit destituta per mortem. Non ergo sibi tristis est, sed illis qui in scandalo per infirmitatem carnis erant futuri: quos monet orare, ne inducantur in tentationem: qui antè polliciti erant se non scandalizari.

Eodẽ. li. 10. paulò inferiùs.

De tristitia Christi & eius causa secundum eundem. Li. 10. paulò inferiùs ad præcedentia.

Ibid. paulò inferiùs.

AN IN CHRISTO FVERIT NECESSITAS PATIENDI ET MORIENDI, quæ est defectus generalis.

Distin. XVI.

HIc oritur quæstio ex prædictis ducens originem. Dictum est enim suprà,quòd Christus in se nostros defectus susscepit præter peccatum. Est autẽ hominis quidam generalis defectus,qui peccatum non est,scilicet necessitas patiendi vel moriendi. Vnde corpus nostrum non tantùm mortale,sed etiam mortuum dicitur: quia non tantùm aptitudinem moriendi,sed etiam necessitatem habet. Ideo quæritur, vtrum necessitas talis in Christi carne fuerit. De aptitudine enim moriendi,quòd in eo fuerit, ambiguũ non est:quæ etiam ante peccatum in homine fuit, quando aliquis in eo non fuit defectus, nec ergo mortalitas illa tunc in eo fuit defectus,quia natura ei erat. Vnde etiam quidam talem mortalitatem in nobis non esse defectum non improbè tradunt,sed necessitatem moriendi vel patiendi:quæ etiã mortalitas dicitur vel passibilitas.Dicitur enim homo nunc passibilis vel mortalis,non modo propter aptitudinem, sed etiam propter necessitatem. Sed nunquid hic defectus fuit in Christi carne? Anima quoque eius cùm passibilis extiterit ante mortem, nunquid necessitatem patiendi habuit? Si enim necessitas patiendi vel moriendi fuit in Christo, non videtur sola voluntate miserationis defectus nostros accepisse.Ad quod dici potest,Christum voluntate non necessitate suæ naturæ hos defectus sicut alios suscepisse, scilicet necessitatem patiendi in anima,simul autem patiẽdi & moriendi in carne.Verùm hanc necessitatem non habuit ex necessitate suæ conditionis,quia à peccato immunis:sed ex sola voluntate accepit, de nostra infirmitate ponens tabernaculum suum in sole,scilicet sub temporali mutabilitate & labore. Vnde super epistolam ad Hebræos authoritas dicit, quòd sicut hominibus aliis & iure & lege naturæ statutum est semel mori:ita & Christus eadẽ necessitate &* iure naturæ semel oblatus est, & non sæpe.Nec ideo dicit iure naturæ,quod ex natura suæ conditionis hunc defectum traxerit:qui etiam non prouenit nobis ex natura secundum quòd priùs est instituta, sed ex ea peccato vitiata. & ideo dicitur

Quẽ verbi seu Christi ĩcarnatio ordinatur ad nostrã redẽptionẽ quãtũ ad passionem doloris in speciali.

Rom. 8. b

Quòd mortalitas ante peccatũ nõ fuit in hoïe defectus.

An aïa Christi habuit necessitatem patiendi.

Psal. 18.

**iura Glossa super illud cap. 9. ad Heb. sta-*

tutum est omnibus mori.

hic defectus naturalis, quia quasi pro natura inoleuit in omnibus diffusus.

De statibus hominis, & quid de singulis Christus accepit. B

Et est hîc notandũ Christum de omni statu hominis aliquid accepisse, qui omnes venit saluare. Sunt enim quatuor status hominis. Primus ante peccatũ: Secundus post peccatum, & ante gratiã: Tertius sub gratia: Quartus in gloria. De primo statu accepit immunitatẽ peccati. Vnde Aug. illud Ioannis euangelistæ exponens, Qui de sursum venit super omnes est: dicit Christum venisse desursum, id est, de altitudine humanæ naturæ ante peccatum: quia de illa altitudine sumpsit verbum dei humanam naturam, dum non assumpsit ipsam culpam, cuius assumpsit pœnam. Sed pœnam assumpsit de statu secundo, & alios defectus. De tertio verò gratiæ plenitudinem. De quarto nõ posse peccare, & dei perfectam contẽplationem. Habuit enim simul bona viæ quædam, & bona patriæ, sicut & quædam mala viæ.

Super Ioan. 3. d citãtur verba & glossa super hũc locum.

SI OMNIS CHRISTI ORATIO VEL VOLVNTAS EXPLETA SIT.

Distinct. XVII. A

Quõ Christi incarnatio ordinatur ad nostrã redẽptionem quãtũ ad vsum virtutis, pẽrtim de volũtate & oratione.

POST prædicta considerari oportet, vtrum Christus aliquid voluerit vel orauerit quod factum non sit? Hoc enim existimari potest per hoc quod ipse ait. Pater, si possibile est, transeat à me calix iste. Verùntamen nõ quod ego volo, sed quod tu vis. Hîc nanque voluntatem suam à patris voluntate discernere videtur.

Mat. 26. d

De voluntatibus Christi secundum duas naturas. B

Quocirca ambigendũ non est diuersas in Christo fuisse voluntates iuxta duas naturas, diuinam scilicet voluntatem & humanam. Humana volũtas est affectus rationis vel affectus sensualitatis: & alius est affectus animæ secundum rationem, alius secundum sensualitatem: vterque tamen dicitur humana voluntas. Affectu autem rationis id volebat, quod voluntate diuina, scilicet pati & mori: sed affectu sensualitatis non volebat, imò refugiebat: nec tamen in eo caro contra spiritum vel deum concupiscebat: quia vt ait

Augu. nonnullum est vitium cùm caro concupiscit aduersus spiritum. Caro autem dicta est concupiscere, quia hoc secundum ipsam agit animã: sicut anima per aurem audit, & per oculum videt. Caro enim nihil nisi per animam concupiscit. Sed concupiscere dicitur, cùm anima carnali concupiscentia spiritui reluctatur, habens carnalem delectationem de carne & à carne aduersus delectationem, quam spiritus habet. Ipsius autẽ carnalis concupiscentiæ causa non est in anima sola, nec in carne sola: ex vtroque enim fit: quia sine vtroq; delectatio talis non sentitur. Talis ergo rixa talisque concertatio in anima Christi nullatenus esse potuit, quia carnalis concupiscentia ibi esse nequiuit. Dei etiam voluntas erat, & rationi placebat, vt illud secundum carnem vellet, quatenus veritas humanitatis in eo probaretur. Nam qui hominis naturam suscepit, quæ ipsius sunt subire debuit. Ideóque sicut in nobis duplex est affectus, mẽtis scilicet & sensualitatis: ita & in eo debuit esse geminus affectus, vt mentis affectu vellet mori, & sensualitatis affectu nollet: sicut in viris sanctis fit. Petro enim ipsa veritas dicit, Cùm senueris, extendes manus tuas, & alius præcinget te, & ducet te quò non vis, scilicet ad mortem. Quod exponens Augustinus dicit quòd Petrus ad illam molestiam nolens est ductus, nolens ad eam venit: sed volens eam vicit: & reliquit affectum infirmitatis, quo nemo vult mori: qui adeò est naturalis, vt eum Petro nec senectus abstulerit. Vnde etiam dominus ait, Trãseat à me calix iste, sed vicit eum vis amoris. Ergo & in Christo secundũ humanitatem, & in membris eius geminus est affectus: vnus rationis charitate informatus, quo propter deum quis mori vult: alter sensualitatis, carnis infirmitati propinquus & ei coniunctus, quo mors refugitur. Vt enim Augustinus ait, Paulus mentis ratione cupit dissolui & esse cum Christo, sensu autem carnis refugit & recusat. Hoc habet humanus affectus, quoniam qui diligit vitam, odit mortem. Secundum istum affectum Christus mori noluit, nec obtinuit quod secũdum istum affectum petiit.

Li. 19. de ciu. dei. ca. 4. Lib. de Ge. ad li. 10. ca. 12. Ad Ga. 5. c

Ioã. vlti. f Tomo 9. tract. 123. in fine.

Mat. 26. d Au. epi. 120. q̃ est de gratia noui test. ad Honoratũ ca. 6. ad Phi. 1. e

Authoritatibus probat diuersas in Christo voluntates. C

Ex affectu ergo humano quẽ de virgine traxit,

Mat.26.d Ioan.6.d Glossa allegat sub noīe Hie. super Mar.14. sed re vera sunt Bedæ cōmē. suorū li.4. circa hunc locū. Mar.14.d Cōcīōe prima enarratiōis in psal.32 super eo loco, Rectos decet collaudatio. to.8. Mat.26.d Super psal.93. post mediū enarratiōis circa illud, quousque iust. cōue. in iudic. Ca.3.cōfitēbor sē per totū cap.to.2. Mar.14.d Ioā.16.b & 17.a

volebat non mori, & calicem transire orabat. Vnde Beda, Orat transire calicem, quia homo erat: dicens, Pater, transeat à me calix iste. Ecce habet volūtatem humanam expressam. Vide iam rectum cor: Sed non quod ego volo, sed quod tu vis. Vnde alibi. Non veni facere voluntatem meam, quā scilicet temporaliter sumpsi ex virgine: sed volūtatem eius qui misit me, quam scilicet æternus habui cum patre. Hīc apertè dicit duas in Christo fuisse voluntates, secundum quas diuersa voluit Hieron. quoque super illum locum, Spiritus promptus est, caro autem infirma: dans intelligi hīc duas voluntates exprimi, ita ait, Hoc contra Euticianos, qui dicunt in Christo vnam tantùm voluntatem. Hīc autem ostendit humanam, quæ propter infirmitatem carnis recusat passionem: & diuinam, quæ prompta est perficere dispēsationem. Augustinus etiam duas in Christo asserit voluntates dicens, Quantùm distat deus ab homine, tantùm voluntas dei à voluntate hominis. Vel hominem Christus gerens ostendit priuatam voluntatem quandam hominis, in qua & suam & nostram figurauit, qui caput nostrum est, & ad eum sicut membra pertinemus. Pater, inquit, si fieri potest, transeat à me calix iste. Hæc humana voluntas erat, proprium aliquid, & tanquam priuatum volens. Sed quia rectum vult esse hominem, & ad deum dirigi, subdit, Non quod ego volo, sed quod tu vis. Acsi diceret, Vide te in me: quia potes aliquid proprium velle, vt deus aliud velit. Conceditur hoc humanæ fragilitati. Idem alibi, Christus in passione duas expressit voluntates in se secundum duas naturas. Ait enim, Pater, si fieri potest, transeat à me calix iste. Ecce habes hominis voluntatem quam ad diuinam cōtinuò dirigens ait, Verùntamen non sicut ego volo, sed sicut tu. Ambrosius ita etiam in lib.12. de fide: Scriptum est, Pater, si fieri potest, transfer à me calicem hūc. Verba Christi sunt, sed quomodo & in qua forma dicantur, aduerte. Hominis substantiam gerit, hominis assumpsit affectum. Non ergo quasi deus, sed quasi homo loquitur. Suscepit quidem voluntatem meam. Mea est voluntas, quam suam dixit cùm ait. Non sicut ego volo, sed sicut tu vis. Cùm autem dixit, Omnia quæ habet pater, mea sunt, quia nihil excipitur: sine dubio quam pater habet, eandem & filius habet voluntatem. Eadem est Christi voluntas, quæ paterna. Vna ergo voluntas est patris & filij. Sed alia est voluntas hominis, alia dei: vt scias vitam in voluntate esse hominis: passionem autem Christi in voluntate diuina, vt pateretur pro nobis. His testimoniis euidenter docetur in Christo duas fuisse voluntates: quod quia negauit Macharius archiepiscopus, in Constantinopolitana synodo condemnatus est. Et ex affectu humano sensualitatis quidem, non rationis, illud voluit & petiit, quod non impetrauit. Nec ideo petiit vt impetraret, quia sciebat deum non esse facturum illud, nec illud fieri volebat affectu rationis vel voluntate diuinitatis. Ad quid ergo petiit? Vt membris formam præberet imminente turbatione clamandi ad dominum, & subiiciendi voluntatem suam diuinæ voluntati: vt si pulsante molestia tristentur, pro eiusdem amotione orent. Sed si nequeunt vitare, dicant quod ipse Christus. Non ergo ad insipientiā fuit, quòd Christus clamans non exauditur ad salutē corporalē. Bonum quidem petiit, scilicet vt nō moreretur: sed melius erat vt moreretur, quod & factū est.

De eo quod Ambrosius dicit Christum dubitasse affectu humano. D

Cæterùm non parum nos mouent verba Ambrosij, quibus significare videtur Christum secundum humanū affectum de patris potentia dubitasse: sic dicens in libro 2. de fide, De quo dubitat, de se, an de patre? De eo vtique cui dixit, Transfer, dubitat hominis affectu. Nā deus non de patre dubitat, nec de morte formidat. Propheta etiam non dubitat, qui nihil deo esse impossibile asserit: Omnia quæcunque voluit fecit. Num infra homines constitues deum? propheta non dubitat, & filium dubitare tu credis? Vt homo ergo dubitat, vt homo locutus est. His verbis innui videtur, quòd Christus, non inquantùm deus est vel dei filius, sed inquantùm homo, dubitauerit affectu humano. Quod ea ratione dictum accipi potest, non quia ipse dubitauerit, sed quia modum gessit dubitantis, & hominibus dubitare videbatur.

Cap.3. Mar.14. Psal.134.

Verba Hilarij longè diuersam exprimentia sententiam à præmissa. E

Illud etiam ignorandum non est, quod Hilarius

asserere videtur Christum non sibi sed suis orasse, cùm dixit
Lib.10.de tri.lègè sa tis ab initio lib.sed ante medium. Transfer à me calicem hunc: sicut nec sibi, sed suis timuit.
Nec eum voluisse, vt sibi non esset passio, sed vt à suis transiret calix passionis: ita inquiens, Si passio honorificatura eũ erat, sicut Iuda exeunte ait, Nunc honorificatus est filius hominis: quomodo tristem eum metus passionis effecerat: nisi fortè tam irrationabilis fuerit, vt pati mortem timuerit, quæ patientem se glorificatura esset? Sed forte timuisse vsque eo existimabitur, vt transferri à se calicem deprecatus
Ioan.13.d sit, dicens, Pater transfer calicẽ hunc à me. Quomodo enim
Mar.14.d per patiendi metũ transferri deprecaretur à se, quod per dispensationis studium festinaret implere? Non enim conuenit vt pati nolit, qui pati venit: & cùm pati eum velle cognoscere, religiosiùs fuerat hoc confiteri, quàm ad id impiæ stultiæ prorumpere, vt eum assereres ne pateretur orasse, quem pati velle cognoscere. Non ergo sibi tristis fuit, neque sibi orat transire calicem, sed discipulis, ne in eos calix passionis incumbat, quem à se transire orat, ne in his scilicet maneat.
Non enim rogat ne secum sit, sed vt à se transeat. Deinde ait,
Ibidem. multis interpositis. Paulò inferius. Non sicut ego volo, sed sicut tu vis. Humanæ in se solicitudinis significans consortium, sed non discernens sententiam sibi communis cum patre voluntatis. Pro hominibus ergo vult transire calicem, per quem omnes discipuli erant tentandi: & ideo pro Petro rogat, ne deficiat fides eius. Sciens ergo
Lucæ 22.c hæc omnia post mortem suam desitura, vsque ad mortem
Mat.26.d tristis est: & scit hunc calicẽ non posse transire, nisi biberit: ideo ait, Pater mi, si non potest transire calix iste nisi bibam illũ, fiat voluntas tua: sciens in se consummata passione metum calicis transiturum: qui nisi eum bibisset, transire non posset: nec finis terroris nisi consummata passione, terrori succederet: quia post mortem eius per virtutum gloriam apostolicæ infirmitatis scandalum pelleretur. Intende lector his verbis pia diligentia, ne sint tibi vasa mortis.

SI CHRISTVS MERVIT SIBI ET NOBIS, ET QVID SIBI, ET QVID NOBIS.

Quò verbi seu Christi incarnatio.

Distinct. XVIII.

DE merito etiã Christi prætermittendũ non est, de quo quidam dicere solent, quòd non sibi sed mẽbris tantùm meruerit. Meruit quidem mẽbris redemptionẽ

à diabolo, à peccato, à pœna, & regni reserationem: vt amota ignea romphea, liberè pateret introitus: sed & sibi meruit impassibilitatis & immortalitatis gloriã, sicut ait Apostolus, Christus factus est pro nobis obediens vsque ad mortẽ, mortem autem crucis: propter quod & deus exaltauit illum & dedit illi nomen quod est super omne nomen. Apertè dicit Apostolus Christum propterea exaltatum per impassibilitatis gloriam: quia est humiliatus per passionis obedientiam. Humilitas ergo passionis, meritum fuit exaltationis: & exaltatio præmium humilitatis. Vnde Aug. exponens præmissum capi. ait, Vt Christus resurrectione clarificaretur, prius humiliat⁹ est passione. Humilitas claritatis est meritum: claritas humilitatis est præmium. Sed hoc totum factum est in forma serui. In forma enim dei semper fuit, & erit claritas. Item Ambros. idem capi. tractans ait, Quid & quantum: humilitas mereatur hîc ostenditur. His testimoniis euidens fit, quòd Christus per humilitatem & obedientiam passionis meruit clarificationem corporis: nec id solùm, sed etiam impassibilitatem animæ. Anima enim ipsius ante mortem erat passibilis, sicut caro mortalis: sed post mortem merito humilitatis & anima impassibilis facta est, & caro immortalis. Vtrum autem anima sit facta impassibilis, quando caro facta est immortalis, scilicet, ipso resurrectionis momento, de authoritate nobis certum non est. Sed vel mox post carnis separationem anima impassibilitate donata est: aut in resurrectione, quando caro refloruit.

ordinatur ad nostrã redẽptionẽ quãtũ ad vsum volũtatis prout respicit exercitium merendi. Ad Phi. 2.a Tra.104. super Ioã. circa illud Io.17.clarifica filiũ tuum. Expositione ad illud 2.ad Phi. Propter q & deus illũ supere-xaltauit. Tomo 4. Quòd aĩa Christi sit facta impassibilis. Super Eze.li.1.ho. 6. paulò pòst princi piũ vbi ex ponit mysticè illud Exod.25. facies & candelas ductiles.

Quòd à conceptu meruit sibi Christus hoc quod per passionem. B

NEc solũ hoc meruit Christus quãdo patri obediens crucẽ subiit: sed etiam ab ipsa conceptione ex quo homo factus est, per charitatem & iustitiam & alias virtutes, in quarum plenitudine fuit secundum hominem conditus, sibi tantùm meruit, quantùm pòst per martyrij tolerantiã. Tanta enim plenitudo spiritualiũ charismatum in eo fuit, quòd in eis proficere non potuit: & ideo melior ipsius anima fieri non potuit, quàm ab initio suæ conditionis extitit, quia proficere in meritis non valuit. Vnde Grego. ait, Non habuit omnino Christus iuxta animæ meritũ, quo potuisset

proficere.in membris autem quę nos ſumus quotidie profi cit.Non ergo plus meruit ſibi per crucis patibulum , quam à cõceptione meruit per gratiã virtutũ . Non ergo profecit ſecundũ animæ meritũ,quantùm ad virtutem meriti:profecit tamẽ quantùm ad numerũ meritorũ. Plura enim habuit merita in paſsione,quàm in conceptione:ſed maioris virtutis non extiterunt in merendo plura, quã antè fuerant pauciora.Meruit ergo à conceptione non modò gloriã impaſsibilitatis & immortalitatis corporis:ſed etiam impaſsibilitatem animæ.Per quid? Per obedientiam & voluntatem perfectã,quã non tunc primò habuit,nec maiorẽ cùm pati cœpit & mori.Obediens enim,perfectus,& bonus extitit ſecũdum hominẽ,ex quo fuit homo.Habuit ergo anima illa aliquod bonũ in ſe poſt mortẽ,quod non habuit anté.Nũ ergo beatior vel melior fuit quã antè? Abſit quòd melior fuerit: qa nec ſanctior,nec gratia cumulatior.Nec etiã beatior fuit in dei cõtẽplatione,in quo p̃cipuè beatitudo cõſiſtit . Potest tamẽ dici in hoc beatior fuiſſe,quia ab omni miſeria immunis.Ex quo nequit inferri ſimpliciter,quòd beatior fuerit.

Ad Philip.2.b.In li. 2.cõtra Maxi.ca. 5.& li.3. Cap.2. Vide in gloſ.ordinaria ad illud ad Phili.2. & donauit illi nomẽ.Quod nomẽ illi datũ eſt homini & nõ deo Diſt. 6.li.B.

De eo quod ſcriptum eſt, Donauit illi nomen quod eſt ſuper omne nomen. C

Nec tantùm gloriam impaſsibilitatis & immortalitatis meruit, ſed etiam meruit donari ſibi nomen quod eſt ſuper omne nomen,ſcilicet honorificentiam,quòd vocatur deus:hoc tamen nomẽ ante mortẽ habuit.Habuit enim hoc nomen dei filius , inquantùm deus eſt , ab æterno per naturam:inquantùm verò homo factus eſt, habuit ex tempore per gratiam . Veruntamen Aug . dicit homini donatũ eſſe illud nomen, non deo : quia illud nomen habuit , cùm in forma dei tantùm erat . Sed cùm dicitur , Propter quod illum exaltauit, & donauit illi nomen quod eſt ſuper omne nomen : ſatis apparet propter quid exaltauerit, id eſt, propter obedientiam : & in qua forma exaltatus ſit . In qua enim forma crucifixus eſt, in ea exaltatus eſt,& in ea donatum eſt ei nomen : vt cum ipſa forma ſerui nominetur vnigenitus filius dei , hoc illi donatum eſt vt homini , quod iam habebat idem ipſe deus . Hoc ergo per gratiam accepit , vt ipſe ens homo vel ſubſiſtens in forma ſerui , id eſt, in

in anima & carne,nominetur & ſit deus . Sed nunquid hoc tunc meruit?ſuprà enim dictum eſt, quia hoc tantum bonũ homo ille non meruit.Quomodo ergo hîc dicitur, Propter obedientiam donatum eſt ei hoc nomen? Secundum tropũ illum in ſcriptura creberrimum hoc capiendum eſt, quo dicitur res fieri quando innoteſcit. Poſt reſurrectionem verò quod antè erat in euidenti poſitum eſt, vt ſcirent homines & dæmones. Manifeſtationem ergo illius nominis donauit ei deus poſt reſurrectionem: ſed illam meruit per obedientiam paſsionis,qui eò quòd obediuit patiendo,exaltatus eſt reſurgendo,& per hoc manifeſtatum eſt nomen. Hoc eodẽ tropo vſus eſt etiam dominus poſt reſurrectionem dicens, Data eſt mihi omnis poteſtas in cælo & in terra:non quòd tunc primò acceperit,ſed quam antè habebat, tunc manifeſtata eſt poteſtas.Cæterùm Ambroſ.dicit nomen illud donatum eſſe deo,non homini : & videtur ſecundum verborum ſuperficiem,oppoſitus Auguſt.ſed intelligentia non obuiat, licet diuerſum ſapiat . Nã Ambro.de naturali donatione id dictum intelligit, qua æternaliter pater generando dedit filio nomen quod eſt ſuper omne nomen , ſcilicet eſſe deum per naturam : quia genuit ab æterno filium plenum & ſibi æqualem deũ. Quod tamen nomen Apoſtolus propter paſſionis obedientiã Chriſto donatum dicit. Sed præmiſſo locutionis modo accipiendum eſt.

Mat.28.b

Ambroſius q̃ datũ fuit deo & non homini. In cõmẽtario ad caput 2.ad Phi. in medio cõmẽtarij ĩto.4. & citatur in gloſſa ordinaria ad eundẽ locũ Pauli.

Si Chriſtus ſine omni merito illa habere potuit. D

Si verò quæritur, Vtrum Chriſtus illam immortalitatis & impaſsibilitatis gloriam , & nominis dei manifeſtationem , ſine omni merito habere potuerit : ſanè dici poteſt,quia humanam naturam ita glorioſam ſuſcipere potuit,ſicut in reſurrectione extitit.Noménque ſuum etiam aliter hominibus manifeſtare potuit : ſed homo paſsibilis eſſe non potuit ſicut fuit , & ad illam gloriam ſine merito peruenire. Potuit quidem peruenire ad illã ſine merito paſſionis , quia potuit conſumpta mortalitate immortalitatis gloria veſtiri : ſed non ſine merito iuſtitiæ & charitatis, aliarúmque virtutũ. Non enim Chriſtus homo eſſe potuit, in quo plenitudo virtutum & gratiæ non fuerit. Nec virtu-

tes ei ineſſe potuerunt cilicio mortalitatis induto: quin per eas mereretur. Habens ergo has virtutes ſecundũ hominem paſsibilem ac mortalem non potuit non mereri gloriã immortalitatis. Non ergo potuit factus mortalis, ſine merito gloriam impaſsibilitatis & immortalitatis ac manifeſtatio nẽ dei nominis conſequi. Potuit tamen hoc aſſequi ſine merito paſsionis: quia per paſsionem nil ſibi meruit, quod non antè per virtutes meruerit.

De cauſa mortis & paſsionis Chriſti. E

Mat.11.d Ioan.8.d Phili.2.b ad He.5.c

Ad quid ergo voluit pati & mori, ſi ei virtutes ad merendum illa ſufficiebãt? Pro te, non pro ſe. Quomodo pro me? Vt ipſius paſsio & mors tibi eſſet forma & cauſa. Forma virtutis & humilitatis: cauſa gloriæ & libertatis. Forma deo vſque ad mortem obediendi: & cauſa tuæ liberationis ac beatitudinis. Meruit enim nobis per mortis ac paſsionis tolerantiam, quod per præcedentia non meruerat, ſcilicet aditum paradiſi & redemptionẽ à peccato, à pœna, à diabolo: & per mortẽ eius hæc nos adepti ſumus, ſcilicet redẽptionẽ, & filiorum gloriæ adoptionem. Ipſe enim moriẽdo factus eſt hoſtia noſtræ liberationis. Sed quomodo per mortem nos à diabolo & à peccato redemit, & aditum gloriæ aperuit? Decreuerat deus in myſterio, vt ait Amb. ꝓpter primũ peccatũ non intromitti hominẽ in paradiſum, id eſt, ad dei contẽplationẽ non admitti, niſi invno homine tãta exiſteret humilitas, quæ omnibus ſuis proficere poſſet: ſicut in primo homine tãta fuit ſuperbia, quæ omnibus ſuis nocuit. Non eſt autẽ inuentus inter homines aliquis quo id poſſet impleri, niſi leo de tribu Iuda, qui aperuit librũ, & ſoluit ſignacula eius, implendo in ſe omnem iuſtitiã, id eſt, conſummatiſsimã humilitatẽ, qua maior eſſe non poteſt. Nã omnes alij homines debitores erant, & vix vnicuique ſua virtus ſufficiebat & humilitas. Nullus ergo eorũ hoſtiã poterat offerre ſufficientẽ reconciliationis noſtrę. Sed Chriſtus homo ſufficiens & perfecta fuit hoſtia: qui multo ampliùs eſt humiliatus, amaritudinẽ mortis guſtando, q̃ ille Adam ſuperbiit per eſum ligni vetiti noxia delectatione perfruendo. Si ergo illius ſuperbia omniũ extitit ruina, ipſum de paradiſo mittens foras, aliiſque occludens ianuam: multo magis Chriſti

Quãliter per mortẽ redemit nos, & aditum regni aperuit.

In cõmẽ. ſuper 5.c. ad Ro. circa illud, qui eſt forma futuri. Apo.5.e Rom.5.b Matt.3.d Gene.3.b

humilitas, qua mortem guſtauit. ingreſſum regni cæleſtis omnibus ſuis impleto dei decreto aperire valuit, atque decreti delere chirographum. Vt enim ait Ambr. Tantum fuit peccatum noſtrum, vt ſaluari non poſſemus, niſi vnigenitus dei filius pro nobis moreretur debitoribus mortis: ſed ſic dignos nos fecit teſtamenti & promiſſæ hæreditatis. Quod non ita eſt intelligendum, quaſi non alio modo ſaluare nos potuerit, quàm per mortem ſuam: ſed quia per aliam hoſtiam non potuit nobis aperiri regni aditus, & fieri ſalus, niſi per mortem vnigeniti: cuius tãta fuit (vt dictum eſt) humilitas & patientia, vt eius merito pateret credentibus in eum aditus regni. Magna ergo in morte vnigeniti præſtita ſunt nobis, vt liceat nobis redire in patriam: ſicut olim in morte ſummi pontificis, his qui ad ciuitatem refugij confugerant, ſecurè ad propria remeare. Ecce aliquatenus oſtenſum eſt, qualiter per Chriſti mortem aditus regni ſit nobis paratus.

Ad Col. 2.c. Inglo ſa ordinaria ſuper 9.c. epiſt. ad Heb. circa illud, Ideo nouũ teſtamẽti.

Nũe.35.d & Ioſue 20.a.b

HIC QVALITER A DIABOLO ET A PECCATO NOS REDEMIT PER MORTEM.

Diſtinct. XIX.

NVNC ergo quæramus, quomodo per mortem ipſius à diabolo, & à peccato, & à pœna redẽpti ſumus. A diabolo ergo & à peccato per Chriſti mortem liberati ſumus: quia vt ait Apoſtolus, In ſanguine ipſius iuſtificati ſumus: & in eo quòd ſumus iuſtificati, id eſt, à peccatis ſoluti, à diabolo ſumus liberati, qui nos vinculis peccatorũ tenebat. Sed quomodo à peccatis per eius mortẽ ſoluti ſumus? Quia per eius mortem, vt ait Apoſtolus, cõmendatur nobis charitas dei, id eſt, apparet eximia & cõmendabilis charitas dei erga nos in hoc, quòd filium ſuum tradidit in mortem pro nobis peccatoribus. Exhibita autem tantę erga nos dilectionis arrha, & nos mouemur, accendimúrq; ad diligẽdum deũ, qui pro nobis tanta fecit: & per hoc iuſtificamur, id eſt ſoluti à peccatis, iuſti efficimur. Mors ergo Chriſti nos iuſtificat, dũ per eã charitas excitatur in cordibus noſtris. Dicimur quoq; & aliter per mortem Chriſti iuſtificari, quia per fidem mortis eius à peccatis mũdamur. Vnde Apoſtolus, Iuſtitia dei eſt per fidem Ieſu Chriſti. Et item, Quem deus propoſuit pro-

De redẽptione noſtra facta per paſsionẽ Chriſti quantum ad efficaciam & vtilitatẽ.

Ro.3.d.et Rom.5.b ad Ro.8.f

Act.15.b Rom.3.c Ibidem.d Num.2.c

pitiatorem per fidem in sanguine ipsius, id est, per fidem passionis: vt olim aspicientes in serpentem æneum in ligno erectum, à morsibus serpentum sanabantur. Si ergo rectè fidei intuitu in illum respicimus, qui pro nobis pependit in ligno, à vinculis diaboli soluimur, id est à peccatis: & ita à diabolo liberamur, vt nec post hãc vitã in nobis inueniat quod puniat. Morte quippe sua vno verissimo sacrificio, quicquid culparum erat, vnde nos diabolus ad luenda supplicia detinebat, Christus extinxit, vt in hac vita tentando nobis non prævaleat. Licet enim nos tentet post Christi mortem quibus modis antè tentabat: non tamen vincere potest, sicut antè vincebat. Nam Petrus, qui ante Christi mortem voce ancillæ territus negauit, post mortẽ ante reges & præsides ductus non cessit. Quare? quia fortior, id est, Christus veniens in domum fortis, id est, in corda nostra, vbi diabolus habitabat, alligauit fortem, id est, à seductione compescuit fidelium: vt tentationem quæ ei adhuc permittitur, non sequatur seductio. Itaque in Christi sanguine, qui soluit quæ non rapuit redempti sumus à peccato, & per hoc à diabolo. Nam vt ait Aug. in ipso vincuntur inimicæ nobis inuisibiles potestates, vbi vincuntur inuisibiles cupiditates. Fuso enim sanguine sine culpa omnium culparum cirographa deleta sunt, quibus debitores qui in eum credunt, à diabolo antè tenebãtur. Vnde, Qui pro multis effundetur. Per illum ergo redempti sumus, in quo princeps mundi nihil inuenit. Vnde Aug. causam & modum nostræ redemptionis insinuans, ait, Nihil inuenit diabolus in Christo vt moreretur: sed pro voluntate patris mori Christus voluit, non habens mortis causam de peccato, sed de obedientia & iustitia mortem gustauit, per quam nos redemit à seruitute diaboli. Incideramus enim in principem huius seculi, qui seduxit Adam, & seruũ fecit, cœpitque nos quasi vernaculos possidere: sed venit redemptor, & victus est deceptor. Et quid fecit redemptor captiuatori nostro? Tetẽdit ei muscipulam crucem suam: posuit ibi quasi escam, sanguinem suum. Ille autem sanguinem suum fudit, non debitoris, per quod recessit à debitoribus. Ille quippe ad hoc sanguinem suum fudit, vt peccata nostra deleret. Vnde ergo nos diabolus tenebat, deletum est sanguine redemptoris. Non enim tenebat nos nisi vinculis

Aug. li. 4. de Tri.
Luc. 22. f
Act. 4.
Luc. 11. c
Psal. 68.
In lib. de agõe Christiano c. 2 in tom. 3.
Aug. li. de baptismo paruulorũ 2. qui aliàs dicitur de peccatorum meritis et remissione ca. 30. to. 7. ibi. c. 1. 31. & lib. 13. de tri. cap. 15.
Beda quoque super illud ad Heb. 2. vt per mortẽ destrueret & glos. ibidem.
Mat. 12. c
Marc. 3. d

peccatorum nostrorum: istæ erant catenæ captiuorum. Venit ille, alligauit fortem vinculis passionis suæ: intrauit in domum eius, id est, in corda eorum vbi ipse habitabat, & vasa eius, scilicet nos, eripuit, quæ ille impleuerat amaritudine sua. Deus autem noster vasa eius eripiens & sua faciens, fudit amaritudinem, & impleuit dulcedine per mortem suam à peccatis redimens, & adoptionem gloriæ filiorum largiens.

Ad Roma. 8. c & ad Ephesios 1. a

Cur deus homo & mortuus. B

Factus est ergo homo mortalis, vt moriẽdo diabolum vinceret. Nisi enim homo esset qui diabolum vinceret, non iustè sad violenter homo ei tolli videretur, qui se illi sponte subiecit. Sed si eum homo vicit iure manifesto hominem perdidit: & vt homo vincat, necesse est vt deus in eo sit, qui eum à peccatis immunem faciat. Si enim per se homo esset, vel angelus in homine, facilè peccaret, cùm vtraque naturam per se constet cecidisse. Ideo Dei filius hominem passibilem sumpsit, in quo & mortem gustauit, quo cælum nobis aperuit: & à seruitute diaboli, id est, à peccato (seruitus enim diaboli peccatum est) & à pœna redemit.

Ad Colloss. 3.

Quomodo & à qua pœna Christus nos redemit per mortem. C

A qua pœna? temporali, & æterna. Ab æterna quidem, relaxando debitum: A temporali verò penitus nos liberabit in futuro, quãdo nouissima mors inimica destruetur. Adhuc enim expectamus redemptionem corporis: secũdum animas verò iam redempti sumus ex parte, non ex toto, à culpa non à pœna, nec omnino culpa. Non enim ab ea sic redempti sumus, vt non sit, sed vt non dominetur.

1. Cor. 15 d
Ad Roma. 6. b

Quomodo pœnam nostram portauit. D

Peccata quoque nostra, id est, pœnam peccatorum nostrorum dicitur in corpore suo super lignum portasse: quia per ipsius pœnam quam in cruce tulit, omnis pœna temporalis, quæ pro peccato conuersis debetur, in baptismo penitus relaxatur, vt nulla à baptizato exigatur, & in pœnitentia minoratur. Non enim sufficeret illa pœna, qua pœnitentes ligat ecclesia, nisi pœna Christi cooperaretur, qui

1. Pet. 2. d
Esa. 53. d

pro nobis soluit. Vnde peccata iustorum, qui fuerũt ante aduentum, in sustentatione dei fuisse vsque ad Christi mortem dicit Apostolus, ad ostensionem iustitiæ eius in hoc tempore. Ecce apertè expositum est, quomodo & quid Christus per mortem nobis meruit & impetrauit.

Rom. 3. d

Si solus Christus debet dici redemptor, vt solus dicitur mediator. E

Vnde ipse verè dicitur mundi redemptor, & dei hominúmque mediator. Sed mediator in scriptura dicitur solus filius: Redemptor verò aliquando etiam pater vel spiritus sanctus. Sed hoc propter vsum potestatis, non propter exhibitionem humilitatis & obedientiæ. Nam secundum potestatis simul & obedientiæ vsum, filius propriè dicitur redemptor: quia in se expleuit per quæ iustificati sumus: & ipsam iustificationem est operatus potentia deitatis cum patre & spiritu sancto. Est ergo redemptor, inquãtùm est deus, potestatis vsu: inquantùm homo, humilitatis effectu. Et sæpius dicitur redemptor secundum humanitatem, quia secũdum eam & in ea suscepit & impleuit illa sacramenta, quæ sunt causa nostræ redemptionis. Propriè ergo filius dicitur redemptor.

1. Timot. 2. b
Gala. 3. c
Esa. 41. d
Aug super psal. 103. concione 4.

De mediatore. F

Qui solus dicitur mediator, non pater vel spiritus sanctus. De quo Apost. Vnus mediator dei & hominũ homo Christus Iesus. i. per hominem quasi in medio arbiter est ad componendã pacem, id est, ad reconciliandum homines deo. Hic est arbiter quem Iob desiderat, Vtinam esset nobis arbiter. Reconciliati enim sumus deo (vt ait Apostolus) per mortẽ Christi. Quod non sic intelligendũ est, quasi nos ei sic reconciliauerit Christus, vt inciperet amare quos oderat, sicut reconciliatur inimicus inimico, vt deinde sint amici qui ante se oderant: sed iam nos diligenti deo reconciliati sumus. Nõ enim ex quo ei reconciliati sumus per sanguinem filij, nos cœpit diligere: sed ante mundum, priusquàm nos aliquid essemus. Quomodo ergo nos diligẽti deo sumus reconciliati? Propter peccatum cum eo habebamus inimicitias, qui habebat erga nos charitatem, etiam cùm inimicitias exercebamus aduersus eum, operando iniquitatem. Ita ergo

circa illud draco iste.
1. Timot. 2. b
Iob 31. b
Rom. 5. b
Aug. tract. 110. circa illud.
Ioã. 17. et dilexisti eos.
Sap. 11. d
Aug. li. de tri. 13. c. 16

inimici eramus deo, sicut iustitiæ sunt inimica peccata: & ideo dimissis peccatis tales inimicitiæ finiuntur: & reconciliantur iusto quos ipse iustificat. Christus ergo dicitur mediator, eo quòd melius inter deum & homines ipsos reconciliat deo. Reconciliat autem, dum offendicula hominum tollit ab oculis dei, id est, dum peccata delet, quibus deus offendebatur, & nos inimici eius eramus. Sed cum peccata deleat non solus filius, sed & pater & spiritus sanctus, quorum deletio est nostra ad deum reconciliatio, quare solus filius dicitur mediator? Nam de patre legitur, quòd recõciliauerit sibi mundum. Ait enim Apostolus, Deus enim erat in Christo, mundum sibi reconcilians. Cùm ergo reconciliet, quare non dicitur mediator? Quia nec medius est inter deũ & homines, nec in se habuit illa sacramenta, quorum fide & imitatione iustificamur, id est, reconciliamur deo. Reconciliauit ergo nos tota trinitas virtutis vsu, scilicet dum peccata delet: sed filius solus impletione obediẽtiæ: in quo patrata sunt secundum humanam naturam ea, per quæ credentes & imitantes iustificantur.

Quæstio.
2. Cor. 5. d
Resp̃sio.

Secundum quam naturam sit mediator. G

Vnde & mediator dicitur secundum humanitatem, non secundum diuinitatem: non enim est mediator inter deum & deum, quia tantum vnus est deus: sed inter deũ & hominem, quasi inter duo extrema: quia medius esse non potest nisi inter aliqua. Mediator est ergo, inquantùm homo. Nam inquantùm deus, non mediator, sed æqualis patri est, hoc idem quod pater, cum patre vnus deus. Mediat ergo inter homines & deum trinitatem, secundum hominis naturam, in qua suscepit illa per quæ reconciliamur deo trinitati: & secundum eandem habet aliquid simile deo, & aliquid simile hominibus, quod mediatori congruebat: ne per omnia similis hominibus longè esset à deo, aut per omnia deo similis longè esset ab hominibus, & ita mediator non esset. Verus ergo mediator Christus inter mortales peccatores & immortalem iustum apparuit mortalis cum hominibus, iustus cum deo, per infirmitatem propinquans nobis, per iustitiam deo. Rectè ergo mediator dictus est, quia inter deum immortalem & hominem mor-

Aug. in expositiõe 3. cap. ad Gal. post mediũ & in glossa circa illud 1. ti. 2. mediator dei et homi.
Aug. in li. cõfessionũ. 10. ca. 24. to. 1. Ibi. c. 43. & li. 1. de consensu euangel. Cap. 35.

talem est deus & homo, reconcilians hominem deo: Intantùm mediator, inquantùm est homo: Inquantùm autem verbum non est medius, quia vnus cum patre deus. Si ergo Christus secundum vos, ô hæretici, vnam tantùm habet naturam, vnde medius erit? & nisi ita sit medius, vt deus sit propter diuinitatis naturam, & homo propter humanitatis naturam: quomodo humana in eo recõciliantur diuinis? Nam ipse veniens priùs in se humana sociauit diuinis per vtriusque naturæ coniunctionem in vna persona. Deinde omnes fideles per mortem reconciliauit deo, dum sanati sunt ab impietate, quicunque humilitatem Christi credendo dilexerunt, & diligendo imitati sunt. Ecce hîc aliquatenus insinuatur, quare Christus solus mediator dei dicitur & hominum: & secundum quam naturam mediet, scilicet humanam, & cui mediet scilicet deo trinitati. Trinitati enim nos reconciliauit per mortem, per quam etiam nos redemit à seruitute diaboli. Nam vt Petrus ait, non corruptibilibus auro & argẽto redempti sumus, sed precioso sanguine agni immaculati.

Summã intelligẽtiæ præmissæ perstringit.

1. Pet. 1. d

QVOD ALIO MODO POTVIT LIBERARE HOMINEM ET QVARE potiùs isto.

De redẽptione nostra facta per passionẽ Christi quantũ ad cõgruẽtiã & necessitatem. Aug. li. 13. de tri. Cap. 10.

Distinct. XX. A

SI verò quęritur, Vtrum alio modo posset deus hominem liberare quàm per mortem Christi? Dicimus & alium modum fuisse posibilem deo, cuius potestati cũcta subiacent: sed nostræ miseriæ sanandæ conuenientiorem modum alium non fuisse, nec esse oportuisse. Quid enim mentes nostras tantùm erigit & ab immortalitatis desperatione liberat, quàm quòd tanti nos fecit Deus, vt Dei filius immutabiliter bonus, in se manens quod erat, & à nobis accipiens quod non erat, dignatus nostrum inire consortium, mala nostra moriendo perferre? Est & alia ratio quare isto potiùs modo quàm alio liberare voluit: quia sic & iustitia superatur diabolus, non potentia. Et quomodo id factum sit explicabo vt potero. Quadam iustitia dei in potestatem diaboli traditum est genus humanum, peccato primi hominis in omnes originaliter transeunte, & illius debito omnes obligante. Vnde omnes homines ab origine sunt

Responsio quare isto potiùs modo quàm alio liberare voluit.

Aug. lib prædicto ca. 11. in fine.

sub principe diabolo. Vnde Apostolus, Eramus natura filij iræ. natura, scilicet vt est deprauata peccato, non vt est recta creata ab initio. Modus autem ille, quo traditus est homo in diaboli potestatem, non ita debet intelligi, tanquã deus hoc fecerit aut fieri iusserit, sed quòd tantùm permiserit, iuste tamen. Illo enim deserente peccãtem, peccati author illico inuasit: nec tamen deus continuit in ira sua miserationes suas, nec hominem à lege suæ potestatis amisit, cũ in diaboli potestate esse permisit: quia nec diabolus à potestate dei est alienus, sicut nec bonitate. Nam qualicunque vita diabolus vel homo non subsisteret, nisi per eum qui viuificat omnia. Nõ ergo deus hominem deseruit, vt nõ se illi exhiberet deũ: sed inter mala pœnalia etiam malis multa præstitit bona: & tandem hominem, quem commisio peccatorum diabolo subdidit, remisio peccatorum per sanguinem Christi data à diabolo eruit, vt sic iustitia vinceretur diabolus, non potentia. Sed qua iustitia? Iesu Christi. Et quomodo victus est ea? Quia in eo nihil dignum morte inueniens, occidit eum tamen. Et vtique iustum est vt debitores quos tenebat, liberi dimittantur, in eum credentes, quem sine vllo debito occidit. Ideo autem potentia vincere noluit, quia diabolus vitio peruersitatis suæ amator est potentiæ, & desertor oppugnatorque iustitiæ: in quo homines magis eum imitantur, qui neglecta vel etiam perosa iustitia, potentiæ magis student, eiusque vel adeptione lætantur, & cupiditate inflammantur. Ideóque placuit deo, vt non potentia sed iustitia vincens, hominem erueret, in quo homo eum imitari disceret. Pòst verò in resurrectione secuta est potẽtia, quia reuixit mortuus, nunquam posteà moriturus. Sed nónne iure æquissimo vinceretur diabolus, si potentia tantùm Christus cum illo ageret voluisset? vtique sed postposuit Christus quod potuit, vt priùs ageret quod oportuit. Iustitia ergo humilitatis hominem liberauit, quem sola potẽtia æquissimè liberare potuit.

& 12. in initio.

Epesi. 2. a

Ibid. c. 12.

Psal. 76.

Quòd diabol' nõ est alienus à potestate dei.

Heb. 2. d

Ibid. c. 13.

Ibi. c. 14.

Qua iustitia sit victus diabolus.

Ibid. c. 13.

Ibi. c. 14.

Rom. 6. b

De causa inter deum & hominem & diabolum. B

Si enim tres illi in causam venirẽt, scilicet deus, diabolus, & homo: diabolus & homo quid aduersus deũ dicerent, non haberent. Diabolus enim de iniuria dei conuin-

ceretur:quia ſeruum eius ſcilicet hominem, & fraudulenter abduxit,& violenter tenuit. Homo etiam iniurius deo conuinceretur:quia præcepta eius contempſit,& ſe alieno dominio mancipauit.De hominis etiam iniuria cõuinceretur diabolus: quia & illum priùs fallaci promiſsione decepit, & poſt mala inferendo læſit. Iniuſtè ergo diabolus, quantùm ad ſe, tenebat hominem: ſed homo iuſtè tenebatur: quia diabolus nunquam meruit poteſtatem habere ſuper hominem, ſed homo meruit culpam pati diaboli tyrannidem.Si ergo deus qui vtrique præerat, potentia hominem liberare vellet,ſola iuſsionis virtute hominem potuit rectiſsimè liberare: ſed ob cauſam præmiſſam iuſtitia humilitatis vti voluit.Qui dum in carne mortali crucifixus eſt, iuſtificati ſumus,id eſt, per remiſsionem peccatorum eruti de poteſtate diaboli:& ita à Chriſto iuſtitia diabolus victus eſt, non potentia.Quomodo autem in eius ſanguine nobis peccata dimiſſa,ſuprà expoſitum eſt.

Gene.3.a

Aug.i li. de tri. 13. c.14.in fi.

Diſt. ꝓce. lite. A.

De traditione Chriſti,quæ facta dicitur à patre & à filio,à Iuda & à Iudæis. C

Chriſtus ergo eſt ſacerdos,idémq; hoſtia & precium noſtræ reconciliationis:qui ſe in ara crucis non diabolo,ſed deo trinitati obtulit pro omnibus,quantùm ad precij ſufficientiam : ſed pro electis tantùm, quantùm ad efficaciam, quia prædeſtinatis tantùm ſalutem effecit.De quo & legitur,quòd ſit traditus à patre, & quòd ſeipſum tradidit, & quòd Iudas eum tradidit, & Iudæi. Ipſe ſe tradidit, quia ſponte ad paſsionem acceſsit.Et pater eum tradidit,quia voluntate patris,imò totius trinitatis paſſus eſt. Iudas tradidit prodendo,& Iudæi inſtigando, & fuit actus Iudæ & Iudæorum malus,& actus Chriſti vel patris bonus,opus Chriſti & patris bonum,quia bona patris & filij voluntas,malum fuit opus Iudæ & Iudæorum,quia mala fuit intẽtio.Diuerſa fuerũt ibi facta ſiue opera,id eſt,diuerſi actus,& vna res, ſiue factum,ſcilicet paſsio ipſa.Ideóque doctores aliquando vniũt in facto illo patrem,filium,Iudam:Iudæos aliquando diſiũgunt.Reſpicientes enim ad paſsionem, vnum opus illorum dicunt:attendentes intentiones & actus,facta diuerſa diſcernunt.Vnde Augu. Facta eſt,inquit, traditio à patre,facta eſt

Pſal.109
Ad He.9
Eſa.53.b
Rom. 8.f
Ephe.5.a
Mat.26.e
Luc.24.c
De hoc Aug. in Pſal. 93. enarratione non longè à fine to.8.

Super epiſt.1.

traditio à filio, facta eſt traditio à Iuda : vna res facta eſt. Quid ergo diſcernit inter eos? Quia hoc fecit pater & filius in charitate,Iudas verò in proditione.Videtis quia non quid faciat homo,ſed qua voluntate conſiderandum eſt. In eodẽ facto inuenimus deum,quo Iudam:deum benedicimus, Iudam deteſtamur: quia deus cogitauit ſalutem noſtrã, Iudas cogitauit precium quo vendidit dominum, filius precium quod dedit pro nobis.Diuerſa ergo intentio diuerſa facta facit,cum tamen ſit vna res ex diuerſis intentionibus. Ecce vnam rẽ dicit ibi fuiſſe,& diuerſa facta: quia vna ibi fuit paſsio,ſed diuerſi actus.Et actus quidem Iudæ ac Iudęorum mali,quibus operati ſunt Chriſti paſsionem, quæ bonum eſt & opus dei eſt.

Ioã.ho.7. circa illud ca.4.quia filiũ ſuum vnigenitum.

Quòd Chriſti paſsio dicitur opus dei & Iudæorum,& quomodo. D

Paſsio ergo Chriſti & opus dicitur Iudæorum, quia ex actibus eorum prouenit,& opus dei, quia eo authore,id eſt,eo volente fuit.Vnde Augu.Nemo aufert animam Chriſti ab eo, quia poteſtatem habet ponendi & ſumendi eam.Ecce habes authorem operis. Ponet animam. Ecce habes opus authoris.Et vt generaliter concludam, quotiẽs in carne Chriſtus aliquid patitur, opus authoris eſt: quia enim ſua voluntate,non alio cogente perpetitur,ipſe author eſt operis. Cùm autem paſsio Chriſti opus dei ſit, & ideo bonũ, eámque operati ſint Iudas & Iudæi, quæritur an concedendum ſit eos operatos ibi eſſe bonum. Hîc diſtinguendum eſt.Poteſt enim dici,quòd operati ſint bonum,quia ex actibus eorum bonum prouenit, id eſt, paſsio Chriſti : & item, quòd operati nõ ſunt bonum,ſed malum quia actio eorum non fuit bona,ſed mala.

In lib. de vnitate trinitatis ad optatũ cõtra Felicianũ. ca. 14.to.6.

Ioã.10. d Si Iudæi ſunt operati bonum.

SI IN CHRISTO DIVISIO IN MORTE FVIT ANIMAE VEL carnis à verbo.

Diſtin. XXI. A

Post prædicta conſiderandum eſt, Vtrum in morte Chriſti à verbo ſit ſeparata anima vel caro. Quidam putauerunt tunc carnem ſicut ab anima, ita à diuinitate in morte fuiſſe diuiſam.Si enim, inquiunt, anima media

De morte q̃ cõſecutæ eſt paſsionem Chriſti.

Distin. 2. litera B. Opi. quorũdã asserentiũ carnẽ à deitate diuisã.

diuinitas sibi carnem vniuit, sicut superiùs prætaxatum est: ergo quando diuisa est caro ab anima, diuisa est etiam à diuinitate: quia non potuit ab anima seiungi, per quam verbo erat vnita, quin à verbo diuideretur. Fuit autẽ diuisa ab anima in morte, alioquin vera mors ibi non fuisset: quia vt ait Aug. Mors quã timent homines, separatio est animæ à carne. Mors autem quã non timent, separatio est animæ à deo. Vtraque verò diaboli suasu homini propinata est. Si ergo in Christo homine vera mors fuit, diuisa est ibi anima à carne, ac per hoc diuinitas à carne. Huic suæ probabilitati addunt authoritatis testimonium. Ambros. enim tractans de Christi derelictione, qui in cruce voce magna clamans, dixit, Deus deus meus, vt quid me dereliquisti? ait, Clamat homo separatione diuinitatis moriturus. Nam cùm diuinitas mortis libera sit, vtique mors ibi esse nõ poterat, nisi vita discederet: quia vita diuinitas est. Hìc videtur tradi, quòd diuinitas separata sit in morte ab homine: quæ nisi discessisset, homo ille mori non posset. Quod illi ad carnem referunt, quam dicũt à deo separatam. Quibus respondemus illam separationem sic esse accipiendam, sicut intelligitur derelictio, quæ illis verbis significatur, Vt quid me dereliquisti? Quomodo ergo Christus derelictus erat à patre, cùm in cruce derelictum se clamabat? Non recesserat deus ab homine, ita quòd esset soluta vnio dei & hominis. Alioquin fuit quoddam tempus, quando Christus adhuc viuus homo erat, & non deus: quia adhuc viuus se derelictum clamabat, non derelinquendum. Si ergo illa derelictio vnionis intelligatur solutio, antè facta fuit solutio dei & hominis, quàm Christus mortuus esset. Sed quis hoc dicat? Fateamur ergo deum quodammodo illum hominem in morte deseruisse, quia potestati persequentium eum exposuit ad tempus, non suam potentiam exercendo illum defendit vt non moreretur. Separauit se diuinitas, quia subtraxit protectionem, sed non soluit vnionem. Separauit se foris, vt non adesset ad defensionem, sed non intus defuit ad vnionem. Si non ibi cohibuisset potentiam sed exercuisset, non moreretur Christus. Mortuus est Christus diuinitate recedente, id est, effectum potentiæ defendendo, non exhibente. Hic est hircus apopompaios, qui alteri hirco immolato in solitudinem mittebatur, vt legitur in

Super psal. 48. cõcione 2. Super eo verſu, Sicut oues in inferno posuit. 8. Cõmẽtario ad ca. Luc. 23. Super eo loco, Pater in manus tuas cõmendo spiritũ meum. Tomo 4. Mat. 27. e Respõsio.

Leui. 16. d

Leuitico. Duo enim hirci, humanitas & diuinitas Christi intelliguntur. Humanitate ergo immolata diuinitas Christi in solitudinem abiit, id est, in cælum. Vnde Eſichius, In solitudinem, id est, in cælum tempore passionis diuinitas abiisse dicitur, non locum mutans, sed quodam modo virtutem cohibens, vt possent impij consummare passionem. Abiit ergo, id est, virtutem cohibuit, & portauit iniquitates nostras: non vt haberet, sed vt consumeret: deus enim ignis cõsumẽs est. Ex his satis ostenditur, præmissa verba Ambrosij sic esse accipienda, vt prædiximus.

Super Leui. cap. 16. & glo. ib. Esai. 53. b 1. Pet. 2. d Deut. 4. d Heb. 12. a

Aliam ad idem inducunt authoritatem. B

Alij quoque authoritati innituntur, qui asserunt diuinitatem in morte recessisse ab homine secũdum carnẽ. Ait enim Athanasius, Maledictus qui totum hominẽ quem assumpsit dei filius, denuo assumptum, tertia die à mortuis resurrexisse non confitetur. Fiat, fiat. Si, inquiunt, denuo assumptus est homo in resurrectione, quẽ assumpserat in incarnatione, deposuit ergo eum in morte: separata ergo fuit diuinitas in morte ab humanitate. Quibus respondemus, quòd si in his verbis assumptio talis intelligatur quæ fit secundum vnionem, non carnem tantùm, sed totum hominẽ, id est, animam & carnẽ denuo sibi vniuit in resurrectione: quia non simpliciter hominẽ, sed totum hominẽ assumptũ dicit. Totũ ergo hominẽ in morte deposuit, id est, animam & carnem. Sed quis, nisi hostis veritatis, dicat animam à verbo depositam? Et tamen nisi hoc fateantur, quòd totus homo sit assumptus, non pro eis facit illa authoritas, quæ totũ dicit assumptũ. Sciendũ est ergo Athanasium id dixisse contra illorum perfidiam, qui resurrectionẽ Christi negabant, putãtes morte detineri eum, qui solus inter mortuos liber est. Ideo illum maledicit, qui non confitetur totum hominẽ denuo assumptũ resurrexisse, id est, Christum animã denuo corpori coniunxisse, & * illis duobus denuo cõiunctis in resurrectione, verè secundũ hominem vixisse sicut ante mortẽ. Nã in morte separata est anima à carne. vnde verè dicitur Christus mortuus: sed neutrum separatum est à verbo dei.

*Li. 6. qui de beatitudine filij dei dicitur ad Theophilum. Respõsio. Determinatio authoritatũ. Psal. 87. *aliàs in illis.*

Authoritatibus astruit, à verbo carnem in morte non esse diuisam. C

Ad cap. Ioan. 10. Tra. 47. post medium To. 9. Ibidē paulò inferiùs & in glossa circa eundem passum.

Sicut Aug. super Ioannem docet, tractatus illud domini verbum, Ego pono animam meā, vt iterum sumā eam. Nemo tollit eam à me, sed ego pono eam: à meipso potestatem habeo ponendi eam, & iterum sumendi eam. hîc animam dicit emissam. A quo emissa est? A seipsa non est emissa, quia seipsam non posuit: nec verbum animam posuit, nec carnem. Caro ergo animam posuit, sed potestate in se manentis deitatis. Potentia ergo deitatis anima diuisa est à carne, sed neutrum à verbo dei. Vnde Aug. Verbum ex quo suscepit hominem, id est, carnem & animam, nunquam deposuit animam vt esset anima à verbo separata: sed caro posuit animā quando expirauit, qua redeunte resurrexit. Mors ergo ad tempus carnem & animam separauit, sed neutrum à verbo dei. Caro ergo ponit & sumit animam, non potestate sua, sed potestate inhabitantis carnem deitatis. Hîc euidēter traditur, nec animam nec carnem à verbo dei in morte esse diuisam, vt aliquo modo soluta fuerit vnio. vnde Aug. contra Felicianum, Absit vt Christus sic senserit mortem, vt quantùm in se est, vita vitam perdiderit. si enim hoc ita esset vitæ fons aruisset. Senſit ergo mortē participatione humani affectus, quem sponte susceperat: non naturę suæ perdidit potentiam, per quam cuncta viuificat. Sic in sepulchro Christus carnē suam cōmoriendo non deseruit, sicut in utero virginis cōnascendo formauit. Mortuus est ergo non discedente vita, sicut passus est non pereunte potentia. Nemo tollit animā eius ab eo, quia potestatē habet ponendi & sumendi. Ecce & hîc habes Christū non deseruisse carnē in morte, & vitā non discessisse à mortuo: & quod spōte tradidit spiritū, non alius extorsit. vnde Amb. Emisit Christus spiritum, & tamen quasi arbiter exuendi susciendique corporis, emisit spiritum, non amisit: pendebat in cruce, & omnia commouebat. Sed vnde emisit? Ex carne. Quò emisit? Ad patrem.

In li. de vnitate trinitatis ad Optatū c.

14. To. 6. In li. de incarnatiōis dominicæ sacramēto ca. 5. ī medio tom. 2.

D

Qua ratione Christus dicitur mortuus & passus.

Recedente verò anima mortua est Christi caro: & quia caro mortua est, mortuus est Christus. Sicut enim mortuus dicitur deus, quando mortuus est homo: ita mortuus homo dicitur, quando mortua est caro. Separatio animæ mors carnis fuit. Propter carnem ergo vnitam verbo,

quæ mortua est, dicitur deus mortuus: & propter carnem & animam quæ vtraque dolorē sensit, dicitur deus passus, cùm diuinitas omnis doloris exors existeret. Vnde Augustinus, Verbum caro factum est, vt per carnem panis cælestis ad infantes transiret. & secundum hoc ipsum verbum crucifixū est, sed non est mutatum in hominē: homo in illo mutatus est, vt melior fieret quam erat. Per illud ergo quòd homo erat, mortuus est deus: & per illud quòd deus erat homo exci tatus est & resurrexit. Quicquid passus est homo, non potest dici non passus deus: quoniam deus erat homo. Quomodo non potes dicere te passum iniuriam, si vestis tua conscinda tur, quanuis vestis tua nō sit tu? multo magis ergo quicquid patitur caro vnita verbo, debet dici deus pati: licet verbum nec mori, nec corrumpi, nec mutari potuerit. Sed quicquid horum passus est, in carne passus est. De hoc etiam Amb. in lib. de incarnationis dominicæ sacramento ait, Quod verbi caro patiebatur, manens in carne verbum in se pro corporis assumptione referebat, vt pati diceretur, quia caro patiebatur: sicut scriptum est, Christo in carne passo. Hîc docetur, qua ratione deus vel dei filius passus vel mortuus dicitur: nō quia mortem senserit inquantùm deus est, sed quia caro ei vnita mortua est. Secundum quam rationem dicit Augustinus, Si quis dixerit atque crediderit filium dei deum passum, anathema sit. Cuius dicti causam ex qua intelligentia sumenda sit, aperiens in eodem subdit: Si quis dixerit quòd in passione dolorē sentiebat filius dei deus, & non caro tantùm cùm anima quam sibi acceperat, anathema sit. Sanè ergo dici potest quòd mortuus est deus, & non mortuus: passus est dei filius, & non passus: passa est tertia persona, & non passa: crucifixum est verbum, & non crucifixum: sed secundum alteram naturam passus est, secundum alteram impassibilis. Vnde Ambro. Generalis ista est fides, quia Christus est dei filius, & natus ex virgine: quem quasi gigantem Propheta describit, eò quòd biformis geminæque naturæ vnus sit, consors diuinitatis & corporis. Idem ergo patiebatur & non patiebatur, moriebatur & non moriebatur, sepeliebatur & non sepeliebatur, resurgebat & non resurgebat. Resurgebat secundum carnem, quæ mortua fuerat, non secundum verbum, quod apud deum semper manebat.

Super psa. 130. circa illud sicut ablactat° est & quo ad pr'icipium authoritatis li. sentētiarū prosperi. Cap. 262.

Ca. 5. in fine.

1. Pet. 4. a

In sermone de fide & est. 3. in feria 5. cœnæ dñi.

In li. de incarna. dominicæ sacramento cap. 5. in principio.

Psal. 18.

Ibidē paulò inferiùs

Universidad de Deusto
Biblioteca

SI CHRISTVS IN MORTE FVIT HOMO.

Distinct. XXII.

De consequentibus mortem Christi.

Opinio quorũdã.

Respõsio. qua cõfirmatur q homo & qualiter.

Lib. 1. de fide cap. 5. in fine tom. 2.

Li. 1. de tri. Ca. 13.

HIc quæritur, Vtrũ in illo triduo mortis Christus fuerit homo. Quod non videtur quibusdam: quia mortuus erat, & homo mortuus non est homo. Addunt etiam, quòd si tunc erat homo, vel mortalis vel immortalis. Sed mortalis non, quia mortuus: nec immortalis, quia tantùm post resurrectionem. Quibus respondemus, quia licet homo mortuus fuerit, erat tamen in morte deus homo, nec mortalis quidem, nec immortalis: & tamen verè erat homo. Illæ enim & huiusmodi argutiæ in creaturis locum habent, sed fidei sacramentum à philosophicis argumentis est liberum. Vnde Ambro. Aufer argumenta, vbi fides quæritur. In ipsis gymnasiis suis iam dialectica taceat: piscatoribus creditur, non dialecticis. Dicimus ergo in morte Christi deum verè fuisse hominem, & tamen mortuum. Et hominem quidem nec mortalem nec immortalem: quia vnitus erat animæ & carni seiunctis. Alia enim ratione dicitur deus homo vel homo deus, quàm Martinus vel Ioannes. Homo enim dicitur deus, & econuerso, propter susceptionem hominis, id est, animæ & carnis. Vnde Aug. Talis erat susceptio illa quæ deum hominem faceret, & hominem deum. Cùm ergo illa susceptio per mortem non defecerit, sed deus homini, & homo deo sicut antè vnitus erat verè, & tunc deus erat homo, & econuerso, quia vnitus animę & carni: & homo mortuus erat, quia anima à carne diuisa erat. Propter separationẽ animæ à carne mortuus, sed propter vtriusque semper secum vnionem homo. Non autem sic erat homo, vt ex anima & carne simul iũctis subsisteret. Ex qua ratione dicitur aliquis alius homo, & ipse fortè ante mortem, hoc etiã modo erat homo, & post resurrectionem fuit. In morte verò homo erat tantùm propter animæ & carnis secum vnionem, & mortuus propter inter illa duo diuisionem.

Si Christus in morte erat homo alicubi, & si vbicunque sit, homo sit.

Hîc quæritur: si Christus in morte alicubi erat homo: & si vbicunque est, homo sit. Ad quod dicimus, quia non vbicunque erat, homo erat: nec modò vbicũque est, homo est: quia vbique est secundum deitatem, nec vbique homo, quia non vbique homini vnitus: sed vbicunque est secũdum hominem, ibi homo est. Tempore autem mortis & vbique erat secundum deum, & in sepulchro secundum hominem, & in inferno secundum hominem: sed in inferno secundum animam tantùm, & in sepulchro secũdum carnem tantùm. In sepulchro ergo erat homo, quia humanitati vnitus erat etsi non toti, quia carni tantùm: & in inferno erat homo, quia humanitati vnitus: sed non toti, quia animæ tantùm. Sed si in inferno animæ tantùm, & in sepulchro carni tantùm vnitus erat: ergo nec in inferno vnitus erat animæ & carni, nec in sepulchro. Quomodo ergo ibi vel hîc homo esse dicitur? Quæ est ratio dicti? Quia vna eadémque vninone vnitus erat animæ in inferno, & carni in sepulchro. Et sic erat illis duobus tunc separatis vnitus, sicut ante separationem, id est, ante mortem. Ad hoc autem opponitur: Si Christus animam tantùm vel carnem tantùm assumpsisset, non fuisset verus homo: sed propter vtriusque assumptionem verus homo fuit. Sic ergo vbi carnem & animam sibi vnitam non habebat, verus homo ibi nõ erat. Sed tempore mortis nusquam illa duo verè vnita habebat: quia nec in sepulchro, nec in inferno, nec alibi: nusquam ergo erat homo. Ad quod dicimus, quia Christus vtique verus homo non fuisset, si carnem & animam non assumpsisset. Sed tamen quia ex quo assumpsisset, neutrum deposuit, sed cum vtroque eandem vnionem indesinenter tenuit, quam assumendo contraxit: ideo non incongruè vbicunque animæ vel carni vel vtrique vnitus est, ibi homo esse dicitur, quia ibi humanatus est. Ergo & in sepulchro erat homo, & in inferno erat homo: quia vtrobique humanatus erat Christus, & vnam eandémque cum anima & carne, licet separatis, habebat vnionem: & vno eodémque tempore in sepulchro iacuit Christus, & ad infernum descendit: sed in sepulchro iacuit secundum solam carnem, & in infernum descendit secundu m solam animam. Vnde Augustinus: Quis non est derelictus in inferno? Christus: sed in anima sola.

Aug. de ꝓscientia dei ad dardanum & est epis. 57 nõ lõgè à principio.

Oppositio.

Oppositio.

Respõsio.

Au. lib. de fide ad Petrũ. ca. 2. nõ longè à prĩcipio. Super Ioan. tract. 78. in fine tom. 9.

Universidad de Deusto Biblioteca

Psal.15. & Act. 13.c

Quis iacuit in sepulchro? Christus: sed in carne sola, quia in his singulis Christus est. Christum in his omnibus confitemur, & in singulis. Ex his euidenter ostenditur, quòd carni iacenti in sepulchro vnitus erat Christus, sicut animæ in inferno. Alioquin si carni mortuæ non esset vnitus, non in ea diceretur iacuisse in sepulchro. Anima ergo ad infernũ descendit, caro in sepulchro iacuit, sapientia cum vtroque permansit, quæ in inferno positis (vt ait Ambrosius) lumen vitę fundebat æternæ. Radiabat illic lux vera sapientiæ, illumina

In li. de incarnationis dominicæ sacramẽto ca. 5. in medio. Iob 28.b

bat infernũ, sed in inferno non claudebatur. Quis enim locus est sapientiæ? de qua scriptum est, Nescit homo vias eius nec inuenta est inter homines. De qua abyssus dicit, Non est in me: mare dicit, Non est mecum. ergo nec in tempore, nec in loco sapientia est: cui nec mors tribuenda est. In ligno enim caro, non illa operatrix omnium substantia diuina pendebat. Confitemur tamen Christum pependisse in ligno, & iacuisse in sepulchro, sed in carne sola: & fuisse in inferno, sed in anima sola.

Quòd Christus vbique totus est, sed non totum: vt totus est homo vel deus, sed non totum. C

Et vtique totus eodem tempore erat in inferno, in cælo totus, vbique totus. Persona enim illa æterna non maior erat vbi carnem & animam simul vnitam sibi habebat, quàm vbi alterum tantùm: nec maior erat vbi vtrũque simul vel alterum tantùm vnitum habebat, quàm vbi erat neutrum habens vnitum. Totus ergo Christus & perfectus vbique erat. Vnde Augustinus, Nõ dimisit patrem Christus cùm venit in virginem, vbique totus, vbique perfectus. Vno ergo eodémq; tempore totus erat in inferno, totus in cęlo. Erat apud inferos resurrectio mortuorum, erat super cælos vita viuentium: verè mortuus, verè viuus: in quo & mortem susceptio mortalitatis excepit, & vitam diuinitas non perdidit. Mortẽ ergo dei filius & in anima non pertulit, & in maiestate non sensit: sed tamen participatione infirmitatis rex gloriæ crucifixus est. Ex his apparet quòd Christus eodem tẽpore totus erat in sepulchro, totus in inferno, totus vbiq; sicut & modo totus est vbicũq; est, sed nõ totũ. Nec in sepulchro, nec in inferno totũ erat, etsi totus: sicut Christus totus

Aug. cõtra Fœlicianũ, de vnitate trinitatis ad Optatum ca. 14. to. 6 Ibidẽ. c. 16

est deus totus homo, sed non totum: quia non solùm est deus vel homo, sed & deus & homo. Totum enim ad naturam refertur, totus autem ad hypostasim: sicut aliud & aliquid ad naturam, alius verò & aliquis ad personam referuntur. Vnde Ioannes Damascenus, Totus Christus est deus perfectus, non autem totum deus est. Non enim solùm deus est, sed & homo: & totus homo perfectus. Non autem totum homo: non solùm enim homo, sed & deus. Totum enim naturæ est repręsentatiuum. Totus autem hypostaseos: sicut aliud quidem est naturæ, alius hypostaseos: sic & huiusmodi.

Li. de fide 3. c. 7. infi.

Si ea quæ dicuntur de deo vel de filio dei possunt dici de homine illo vel de filio hominis. D

Solet etiam quæri, si congruenter dici possit filius hominis, vel ille homo descendisse de cælo, vel vbique esse: sicut dicitur filius Dei vel deus de cælo venisse, & vbique esse. Ad quod dicimus, si ad vnitatem personæ referantur dicti intelligentia, sanè dici potest: si verò ad distinctionem naturarum, nullatenus concedendum est. Vnde Augustinus, vna persona est Christus deus & homo. Ideo dicitur, Nemo ascendit in cælum, nisi qui de cælo descendit, & cætera. Si ergo attendas distinctionem substantiarum, filius dei descendit, & filius hominis crucifixus est: Si verò vnitatem personæ, & filius hominis descendit, & filius Dei est crucifixus. Propter hanc vnitatem personæ, non solùm filium hominis descendisse de cælo, sed etiam dixit esse in cælo, cùm loqueretur in terra. Propter hanc eandem dicitur deus gloriæ crucifixus, qui tamen ex forma serui tantùm crucifixus est. Non tamen secundum hoc quòd deus gloriæ est, & secundum quòd glorificat suos: & tamen dicitur deus gloriæ crucifixus. Rectè quidem non ex virtute diuinitatis, sed ex infirmitate carnis. Quid ergo propter quid, & quid secundum quid dicatur, prudens & diligens & pius lector intelligat. Hæc de corrigia calceamenti dominici dicta sufficiant, ne ossa regis Idumeæ consumantur vsque in cinerem.

Ioan. 3.b

Li. de præsentia dei ad Dardanũ & li. 3 cõtra Maximinum ca. 20.

Ioan. 3.b

Lib. 1. de tri. ca. 13. in initio capitis.

1. Cor. 2.b

Ioan. 1.d

Amos 2.a

SI CHRISTVS HABVERIT FIDEM ET SPEM ET CHARITATEM.

Distinct. XXIII.

Dist.13. & 18. De virtutibus theologicis, & primo de fide quantum ad eius essentiã.

CVM verò suprà perhibitum sit Christum plenum gratia fuisse,nõ est superuacuum inquirere, vtrum fidem & spem sicut charitatem habuerit. Si enim his caruit, non videtur plenitudinem gratiarum habuisse. Vt autẽ hæc quęstio valeat apertius explicari,de his singulis aliqua in medium proferenda sunt: & primùm de fide, secundum mẽsuram cuius præcepit Apostolus vnicuique sapere.

Quid sit fides. B

Ro.12.a Aug. li. 2.quæst. euã.c.39.

Fides est virtus qua creduntur quæ non videntur. Quod tamẽ non de omnibus quæ non videntur,accipiẽdum est:sed de his tantùm,quæ credere(vt ait.Aug.)ad religionem pertinent.Multa enim sunt quæ si Christianus ignoret,nihil metuendum est:quia non ideo à religione deuiat.

Quod modis dicitur fides. C

In ench. Cap.9.

Accipitur autem fides tribus modis,scilicet, pro eo quo creditur,& est virtus:& pro eo quod creditur, & non est virtus : & pro eo in quod creditur, quod aliud est ab eo quo creditur. Vnde Augustinus inquit, Aliud sunt ea quæ creduntur, aliud fides qua creditur. Illa enim in rebus sunt quæ vel esse, vel fuisse, vel futura esse creduntur: hæc autem in animo credentis est, ei tantùm conspicua cuius est: & tamen nomine fidei censetur vtrunque, & illud scilicet quod creditur, & id quo creditur. Id quod creditur, dicitur fides: sicut ibi, Hæc est fides catholica, quam nisi quisque firmiter fidelitérque crediderit, saluus esse non poterit. Fides autem qua creditur, si cum charitate sit, virtus est: quia charitas (vt ait Ambros.) mater est omnium virtutum, quæ omnes informat, sine qua nulla vera virtus est. Fides ergo operans per dilectionem virtus est,qua non visa creduntur. Hæc est fundamentum quod mutari non potest, vt ait Apostolus, quæ posita in fundamento neminem perire sinit. Vnde Aug. Fundamentum est Christus Iesus, id est, Christi fides,scilicet,quæ per dilectionem operatur,per quam Christus habitat in cordibus,quę neminem perire sinit.Alia verò non est fundamentum.Fides enim sine dilectione inanis est.

Li. de tri. 13 cap. 2.

In symbolo Athanasii. Super epist. ad Rom. Gala.5.b 1.Cor.3.c De fide & operibus.c.14. & 16. Ephe.3.d

Fides cum dilectione Christiani est:alia dæmonis est'. Nam & dæmones credunt, & contremiscunt. Sed multum interest vtrum quis credat Christum,vel Christo,vel in Christum. Nam Iesum esse Christum dęmones crediderunt,nec tamen in Christum crediderunt.

Serm.1.de vigilia pẽ the.ca.1. Iaco.2.d Aug. de verbis domini sermone 61. to.10.tracta.29.su per Ioan. circa illud,si quis voluerit volũtatẽ. Aug.enarratione psal.77. to.8. ad Gal.5.b Trac.10. super epis. Ioan.8. 1. Cor.13.

Quid sit credere in deum,vel deo,vel deum. D

Aliud est enim credere in Deum, aliud credere deo,aliud credere deũ. Credere deo,est credere vera esse quæ loquitur,quod & mali faciunt. & nos credimus homini, sed non in hominem. Credere deum, est credere quòd ipse sit deus:quod etiam mali faciunt.Credere in deum,est credendo amare,credendo in eum ire,credendo ei adhærere & eius membris incorporari. Per hanc fidem iustificatur impius, vt deinde ipsa fides incipiat per dilectionem operari. Ea enim sola bona opera dicenda sunt, quæ fiunt per dilectionẽ dei. Ipsa enim dilectio opus fidei dicitur. Fides ergo, quam dæmones & falsi Christiani habent qualitas mentis est, sed informis,quia sine charitate est.Nam & malos fidem habere,cum tamen charitate careant, Apostolus ostendit dicens, Si habuero omnem fidem, charitatem autem non habeam, &c.Quæ fides etiam donum dei dici potest:quia & in malis quædam dei dona sunt.

An illa informis qualitas mentis quæ in malo Christiano est,fiat virtus cùm sit bonus. E

Si verò quæritur, vtrum illa informis qualitas qua malus Christianus vniuersa credit quæ bonus Christianus, accedente charitate remaneat & fiat virtus, an ipsa eliminetur, & alia qualitas succedat, quæ virtus sit. Vtrunlibet sine periculo dici potest. Mihi tamen videtur, quòd illa qualitas quę prius erat,remaneat,& accessu charitatis virtus fiat.

Ex quo sensu dicatur vna fides. F

Cúmque diuersis modis dicatur fides,fatendum est tamen vnam esse fidem,vt ait Apostolus,Vnus dominus, vna fides. Siue enim fides accipiatur pro eo quod creditur, siue pro eo quo creditur, rectè dicitur fides vna. Si enim pro eo quod creditur accipiatur, ex hac intelligentia dicitur vna fides,quia idem iubemur credere, & vnum idém-

Ephe.4.

que est quod creditur à cunctis fidelibus. Vnde fides catholica dicitur,id est,vniuersalis. Si verò accipiatur fides pro eo quo creditur,ea ratione vna dicitur esse fides,non quia sit vna numero in omnibus,sed genere,id est,similitudine. Vnde Aug.lib.13.de Trin.Fides(quam qui habent,fideles vocãtur: & qui non habent,infideles)communis est omnibus fidelibus: sicut pluribus hominibus vna facies communis esse dicitur,cùm tamen singuli suas habeant: Non enim fides numero est vna,sed genere, quæ cùm sit in vno,& in aliis,non ipsa, sed similis: & propter similitudinem magis vnam dicimus esse,quàm multas.Sicut idem volentium dicitur vna voluntas, cùm tamẽ cuique sit sua voluntas: & duorum similimorum dicitur facies vna.

Cap.2. in principio.

Ibid.paulò inferiùs.

Quod fides est de his quæ non videntur propriè,quæ tamen videntur ab eo in quo est. G

Notandum quoque est, quòd fides propriè de non apparentibus tantùm est.Vnde Grego.Apparentia non habẽt fidem,sed agnitionem.Idem,Cùm Paulus dicat,Fides est substantia rerum sperandarum, argumentum non apparentiũ:hoc veraciter dicitur credi,quod non valet videri. Nã credi iam nõ potest,quod videri potest. Thomas aliud vidit, & aliud credidit: hominem vidit, & deum confessus est dicens,Dominus meus & deus meus. De hoc etiã Aug.ait,Fidem ipsam videt quisq; in corde suo esse,si credit:vel non esse,si non credit.Non sicut corpora,quæ videmus oculis corporeis, & per ipsorum imagines quas memoria tenemus,etiam absentia cogitamus:nec sicut ea quę non vidimus,& ex his quæ vidimus,cogitationem vtcunque formamus,& memoriæ commendamus. Nec sicut hominem,cuius animam etsi non videmus,ex nostra coniicimus,& ex motibus corporis hominem,sicut vidẽdo didicimus,intuemus etiam cogitando. Non sic videtur fides in corde in quo est,ab eo cuius est,sed eã tenet certissima scientia. Cũ ergo ideo credere iubemur,quia id quod credere iubemur videre non possumus: ipsam tamen fidem quando est in nobis, videmus in nobis: quia & rerum absentium præsens est fides,& rerum quæ foris sunt, intus est fides, & rerum quæ non videntur, videtur fides, & ipsa temporaliter fit in cordibus hominum: & si ex

In homil. super euã. 26.circa mediũ & li.4. dial. Capite 5. loã.20. & in li.13.de trin. ca.1.

Ibidem.

fidelibus infideles fiant,perit ab eis.His verbis euidenter traditur,fidem ipsam in corde hominis ab ipso homine videri non corporaliter,non imaginariè,sed intellectualiter: & ipsam tamen absentium & eorum quæ non videntur esse. Vt enim Aug.alibi ait,Credimus vt cognoscamus,nõ cognoscimus vt credamus. Quid enim est fides,nisi credere quod nõ vides? Fides ergo est quod non vides credere, veritas quod credidisti videre. Vnde rectè fides dicitur argumentum vel conuictio rerum non apparentium:quia si fides est, ex eo cõuincitur & probatur aliqua esse non apparentia,cũ fides non sit nisi de non apparentibus.

Super Ioannẽ.27. trac.to.9. circa illud cap.6. & nos credimus & cogno. & expressiùs tract.40.

Descriptio fidei. H

Ait enim Apostolus,Fides est substantia rerum sperandarum, argumentum vel conuictio nõ apparentium, quia per fidem subsistunt in nobis etiam modo speranda,& subsistunt in futuro per experientiam.Et ipsa est probatio & conuictio non apparentium,quia si quis de his dubitet, per fidem probantur:vt adhuc probatur futura resurrectio,quia ita crediderunt patriarchæ & alij sancti. Vel probatio est & certitudo quòd sint aliqua non apparentia, vt suprà dictum est. Propriè tamen fides dicitur substantia rerum sperandarum,quia sperandis substat:& quia fundamentum est bonorum,quod nemo mutare potest.

Heb.11.a

Si illa descriptio spei conueniat. I

Si verò quæritur,An hæc descriptio spei conueniat: sanè concedi potest vtrumlibet. Si autem dicatur conuenire, sunt & alia plura quibus differunt fides & spes: sed non improbè dici potest soli fidei conuenire, non spei: quia fides sola fundamentum dicitur, non quia fides virtus possit esse sine spe & charitate. Vnde August. Fides operans per dilectionem vtique sine spe esse non potest: nec amor sine spe:nec sine amore spes,nec vtrunque sine fide, & fides sine amore nihil prodest, potest tamen credi aliquid, quod non speratur,nihil autem potest sperari, quod non creditur. Ideóque credere, quod est actus fidei, naturaliter præcedit sperare, quod est actus spei,quia nisi aliquid credatur, non potest sperari. Creditur enim aliquid, quod non speratur.

In enchi. c.8.ĩ fine. 1.Co.13.a

Quare dicitur sola fides fundamentū. Tract. de laud. cha. in princi. Li.1 sentētiarum dist.17. Aug.ibidē immediatè supra prælleg. tom.9. Homi.16 ante medium. Super epi. ad Hebr. ho.21.in fine circa illud c.11. fides est sperand. De fide quātū ad eius obiectum siue materiā. Ioan.14. Aug.super Ioan. in tract. 79.in initio.

Inde est quòd in scriptura plerunq; reperitur,quòd fides præcedit spem,& spes sequitur fidem:non quòd virtus fidei præcedat virtutem spei tempore vel causa, sed quia actus fidei naturaliter præcedit actum spei:quod etiam quidam concedunt de ipsa virtute fidei, vt naturaliter præcedat spem, non tempore. Vnde & rectè ea sola dicitur fundamentum omnium virtutum & bonorum ŏperum. non autem fundamētum est charitatis,quia non ipsa charitatis,sed charitas ipsius virtutis fidei causa est.Charitas enim causa est mater omniū virtutum:quæ si desit, frustra habentur cætera : si autem adsit,habentur omnia. Charitas enim spiritus sanctus est,vt in superioribus prętaxatum est.Ipsa est ergo causa omnium virtutum,non ipsius aliqua virtutum causa est: quia omnia munera excellit.Vnde Aug.Respice ad munera ecclesiæ,& vniuersis excellentius charitatis munus cognosces: quæ,vt oleū, non potest premi in imo, sed superexilit.Non ergo eius causa vel fundamentum fides est.Gregorius tamen super Ezech. dicit,quia nisi prius fides teneatur,nullatenus ad spiritualem amorem attingitur. Non enim charitas fidem,sed fides charitatem præcedit : quia nemo potest amare quod non crediderit,sicut nec sperare. Sed hoc accipi potest esse dictum de fide, quæ virtus non est : Ipsa enim spem & charitatem frequenter præcedit:vel de actu fidei,qui fortè naturaliter actū charitatis pręcedit,sicut actum spei.quod verba pręmissa diligenter notata innuunt, & ea etiam quæ addit dicens, Nisi ea,inquit, quæ audis credideris, ad amandum ea quæ audis non inflammaberis: quæ tantum de non visis est,vt antè diximus . Vnde Chryso. Fides in anima nostra facit subsistere ea quæ nō videntur:de quibus propriè fides est,de visis enim non est fides,sed agnitio.

QVOMODO INTELLIGITVR QVOD SCRIPTVM EST VT *cùm factum fuerit credatis.*

Distinct. XXIIII. A

Hic quæritur,si fides tantùm de non visis est, quomodo veritas apostolis ait, Nunc dico vobis priusquàm fiat, vt cùm factum fuerit credatis . vbi innui videtur, quòd fides illis fuerit de factis & visis . Super quo Augustinus mouet quæstionem & absoluit,ita inquiens , Quid sibi

vult,Vt cùm factū fuerit credatis:Hæc est laus fidei, si quod creditur non videtur.Nam & Thomas,cui dictum est,Quia vidisti me,credidisti:non hoc credidit,quod vidit. Cernebat enim & tangebat carnem viuentem,quam viderat morientem,& credebat deum in carne ipsa latentem. Credebat ergo mente quod non videbat,per hoc quod sensibus corporis apparebat.Si verò dicuntur credi quę videntur,sicut dixit vnusquisque oculis suis credidisse : non ipsa est quæ in nobis ædificatur fides:sed ex rebus quæ videntur , agitur in nobis vt ea credantur,quæ nō videntur. Ex his apertè intelligitur, quod propriè fides non apparentiū est.Nec illa est fides qua in Christo ædificamur,qua dicimus vsitata locutione,nos ea credere quæ videmus.Alibi tamen dicit Augu.fidem esse de rebus præsentibus:quod erit in futuro,cùm per speciem deū præsentem contemplabimur:quæ tamen non propriè dicitur fides sed veritas. Est, inquit , fides qua creduntur ea quæ non videntur.Sed tamen est etiam fides rerum,quando non verbis,sed rebus ipsis præsentibus creditur, quod erit, cùm per speciem manifestam se contemplandam sanctis præbebit dei sapientia.Sed non propriè hæc dicitur fides , imò fidei merces ad quam credēdo peruenietur: vt ex fide verborum transeat iustus in fidem rerum.

Tomo 9. Ioā.20.g

Quòd etiā de rebꝰ p̄sentibꝰ dicitur fides sed impropriè.

Aug.li.2. q̄st.euāg.c.39.to.4

Si Petrus habuit fidem passionis,quando vidit hominem illum pati. B

Si verò quæritur,Vtrū Petrus fidē passionis habuerit,cùm hominem Christum oculis pati cernebat. Dicimus eum fidem passionis habuisse,non in eo quòd credebat hominem pati , quia hoc videbat : sed in eo quòd credebat deum esse,qui patiebatur.Non enim virtus fidei erat , quòd credebatur homo pati & mori, quod Iudæus cernens credebat : sed quod credebatur deus esse, qui patiebatur. Vnde Aug.super illum psalmi locum. Respondit ei in via virtutis suæ.Laus fidei est,non quia credit hominem illum mortuū, quod & paganus credit : sed quia credit eum glorificatum & verum deum.Credit ergo fides deum mortuum,& hominem glorificatum.Non ergo fuit Petro fides credere hominem illum mori , quod oculis cernebat: sed credere deum esse,qui moriebatur.Nec nobis etiam fides in hoc meretur,

Enarratione in psal. 101. cōcione 2. Tomo 8.

quòd credimus hominem illum mortuum, quod & Iudæus credit: sed quia credimus hominem deum mortuum esse.

Si aliqua sciuntur quæ non creduntur. C

Quòd fides nullo capitur sensu.

Post hoc quæri solet, Cùm fides sit de nõ apparentibus & non visis, vtrum etiam sit de incognitis tantùm. Si enim de incognitis tantùm est, de his videtur esse tantùm quæ ignorantur. Sed sciẽdum est, quòd cùm visio alia sit interior, alia exterior, non est fides de subiectis exteriori visioni: est tamen de his quæ visu interiori vtcunque capiuntur. Et quædam sic capiuntur, vt intelligantur, etsi non vt in futuro, quædam autem non: quia cùm fides sit ex auditu non modò exteriori sed etiã interiori, nõ potest esse de eo quod omnino ignoratur, quæ ipsa ad sensum corporis nõ pertinet, vt ait Aug. dicens, Quanuis ex auditu fides in nobis sit, non tamen ad eum sensum corporis pertinet, qui dicitur auditus, quia non est sonus: nec ad vllum sensum corporis, quoniam cordis est res ista, non corporis. Quædam ergo fide creduntur, quæ intelliguntur naturali ratione: quædam verò, quæ non intelliguntur. Vnde Propheta, Nisi credideritis, non intelligetis. Quod Aug. apertè distinguit. Alia sunt, inquit, quę nisi intelligamus, non credimus: alia, quæ nisi credamus, nõ intelligemus. Nemo tamen potest credere in deum, nisi aliquid intelligat, cùm fides sit ex auditu prædicationis. Idem in lib. de trin. Certa fides vtcunq; inchoat cognitionem: Cognitio verò certa non perficitur, nisi post hanc vitam. Ambr. quoque ait, Vbi fides, non statim cognitio: vbi cognitio est, fides præcedit. Ex his apparet aliqua credi, quæ non intelliguntur vel sciuntur, nisi prius credantur: quædam verò intelligi aliquando etiam antequàm credantur. Nec tamẽ sic intelliguntur modò, vt in futuro sciantur: & nunc etiam per fidem qua mundantur corda, amplius intelliguntur: quia nisi per fidem diligatur deus, nõ mundatur cor ad sciendũ eum. Vnde Aug. Quid est deum scire nisi eum mente conspicere, firméque percipere? Sed & prius quàm valeamus perspicere & percipere deum, sicut percipitur à mundis cordibus, nisi per fidem diligatur, non poterit cor mundari, quo, id est, vt ad eum videndum sit aptum. Ecce hîc apertè habes, quia nõ potest sciri deus, nisi priùs credendo diligatur. Suprà autem

Ad Ro. 10.d
In 13. de tri. cap. 2.
Esai. 7.b iuxta 70. interpretes.
Aug super psal. 118. sermone 18. 9. Cap. 1.
Super psal. 118. sermone 10. circa illum versum, agnoui domine quia.
Act. 15.
In 8. de tri. cap. 4.

dictum est, quòd nemo potest credere in deum, nisi aliquid intelligatur. Vnde colligitur, non posse sciri & intelligi credenda quædam, nisi prius credantur: & quædam non credi, nisi priùs intelligantur, & ipsa per fidem amplius intelligi: nec ea quæ prius creduntur quã intelligantur penitus ignorantur, cùm fides sit ex auditu. Ignorantur tamen ex parte: quia non sciuntur. Creditur ergo quod ignoratur, sed nõ penitus, sicut etiam amatur quod ignoratur. Vnde Augu. Sciri aliquid, & non diligi potest. Diligi verò quod nescitur, quæro vtrum possit. Si nõ potest, nemo diligit deum antequàm sciat. Vbi autem sunt illa tria, fides, spes, charitas, nisi in animo credente quod nondum scit, & sperante & amante quod credit? Amatur ergo & quod ignoratur, sed tamen creditur.

Quòd creditur & amatur q̃ ignorantur.

Ibid. eodẽ 4. ca.

DE FIDE ANTIQVORVM.

Distinct. XXV. A

De sufficientia fidei.

PRædictis adiiciendum est de sufficientia fidei ad salutem. Illis enim qui præcesserunt aduentum Christi & qui sequuntur, videtur profeciſse fides secũdum temporis processum, sicut profecit cognitio. Fides quippe magna dicitur cognitione, & articulorum quantitate, vel constantia, & deuotione. Est autem quædam fidei mensura, sine qua nunquam potuit esse salus. Vnde Apostolus, Oportet accedentem credere quia deus est, & quòd remunerator est sperantium in se. Sed quæritur, Vtrum hoc credere ante aduentum & ante legem ad salutem suffecerit? Nam tempore gratiæ constat certissimè hoc non sufficere: oportet enim vniuersa credi, quæ in symbolis continentur. Sed nec ante aduentum, nec ante legem videtur hoc suffeciſse: quia sine fide mediatoris nullum hominem vel antè vel pòst fuisse salutum sanctorum authoritates contestantur. Vnde Augustinus ad Optatum: Illa fides sana est, qua credimus nullum hominem siue maioris siue minoris ætatis liberari à contagione mortis & obligatione peccati, quod prima natiuitate contraxit, nisi per vnum mediatorem dei & hominum Iesum Christum, cuius hominis eiusdémque dei saluberrima fide etiam illi iusti salui facti sunt, qui priusquàm veniret in carne, crediderunt in carnem venturum. Eadem enim fides est & illorum & nostra. Proinde cùm

Quòd sine fide mediatoris nunquã fuerit salus.
Heb. 11.b
Epist. 51. Tomo 2.
1. ad tim. 2.b
Ibidẽ paulò iferius.

omnes iusti siue ante incarnationem siue post, nec vixerint nec viuant, nisi ex fide incarnationis Christi: profecto quod scriptum est, Non esse aliud nomen sub cælo, in quo oporteat saluari nos: ex illo tempore valet ad saluandum genus humanum, ex quo in Adam vitiatum est. Idem, Nemo liberatur à damnatione quæ per Adam facta est, nisi per fidem Iesu Christi. Idem, Eadem fides mediatoris quæ nos saluat, saluos iustos faciebat antiquos, pusillos cum magnis: quia sicut credimus Christum in carne venisse, ita illi venturum: & sicut nos mortuum, ita illi moriturum: & sicut nos resurrexisse, ita illi resurrecturum: & nos & illi ad iudicium viuorũ & mortuorum venturum. Grego. super Ezech. Et qui præibant, & qui sequebantur, clamabant dicentes, Osanna filio Dauid: quia omnes electi, qui in Iudæa esse potuerunt, siue qui nunc in ecclesia sunt, in mediatorem dei & hominum crediderunt & credunt. His aliisq; pluribus testimoniis perspicuè docetur, nulli vnquam salutem esse factam, nisi per fidem mediatoris. Oportet ergo accedentẽ credere quæ suprà dixit Apostolus: sed non sufficit. B

Actus 4. Li. de correptione & gratia ca. 7. in principio. 7. Aug. li. eo. de nup. & cõcup. c. 1. 12. Homi. 17 parũ post principiũ. Mar. 11. b Heb. 11. b

De fide simplicium.

Quid ergo dicetur de illis simplicibus, quibus non erat reuelatum mysterium incarnationis, qui piè credebant quod eis traditum fuit? Dici potest, nullum fuisse iustũ vel saluum, cui non esset facta reuelatio vel distincta, vel velata, vel in aperto, vel in mysterio. Distincta, vt Abrahæ & Moysi, aliisque maioribus, qui distinctionem articulorum fidei habebant: Velata, vt simplicibus, quibus reuelatum erat ea esse credenda, quæ credebant illi maiores & docebant, sed eorum distinctionem apertam non habebant: sicut & in ecclesia aliqui minus capaces sunt, qui articulos symboli distinguere & assignare non valent, omnia tamẽ credunt quæ in symbolo continentur. Credunt enim quæ ignorant, habentes fidem velatam in mysterio: ita & nunc minus capaces reuelatione sibi facta maioribus credendo inhærebant, quibus fidem suam quasi committebãt. vnde Iob, Boues arabant, & asinæ pascebantur iuxta eos. Simplices & minores sunt asinę pascentes iuxta boues: quia humilitate maioribus adhærendo, in mysterio credebant, quæ illi in mysterio docebant: qualis fortè fuit vidua Sareptana.

Iob 1. c 3. Re. 17. b

Quæ ante aduentum Christi de mediatore credere sufficiebat. C

Sed quæritur, Cùm sine fide mediatoris antiquis non fuerit salus, sicut nec modernis: vtrum oportuerit illos credere omnia illa de mediatore, quæ nunc credimus. Quibusdam videtur, quòd sufficerit illis quatuor tantùm credere, scilicet natiuitatem, mortem, resurrectionem, aduentum ad iudicium, quod ex præmissis verbis Augustin. colligunt, vbi ista quatuor posuit. Aliis autem videtur habita fide trinitatis, id de mysterio incarnationis fidei suffecisse, vt dei filius crederetur nasciturus de homine, & iudicaturus, qui de Ioanne Baptista documentum huius rei assumunt, qui de morte Christi & descensu ad inferos in euangelio dubitasse videtur secundum expositionem Grego. quando interrogauit per discipulos, Tu es qui venturus es, an alium expectamus? Quasi diceret, Es tu per teipsum descensurus ad infernum, an aliũ ad hęc sacramenta missurus es? Quidam tamen dicunt eum non dubitasse de ignorantia, sed de pietate, id est, dubitare se ostendisse: non quia ignorauerit, sed pietatis affectu compassum esse Christo, & eius humilitatẽ admirando insinuasse.

Homil. 1. super Ezechi. & homil. 6. super euan. Mat. 11, Lucæ 7. c

De fide Cornelij. D

Solet etiam queri De Cornelio, Vtrum fidem incarnationis habuerit, cùm dictum est ei per angelum, Acceptæ, sunt eleemosynæ tuæ, & exauditæ sunt orationes tuæ. Si enim fidẽ incarnationis non habebat, tunc ergo sine fide incarnationis erat ei iustitia: quia de illo scriptum est, quod iustus erat & timens deum. Si verò fidem incarnationis habebat, ad quid ergo missus est ad eum Petrus? Sanè dici potest, eum sicut fidem vnitatis, ita & incarnationis habuisse dei reuelatione, sed incarnatum iam esse dei filium ignorasse: & ideo missus est ad eum Petrus, vt iam natum dei filium ei annunciaret, & sacramentum regenerationis ei conferret. Habebat ergo fidem incarnationis, sed an facta, vel futura esset, non nouerat: & ita per fidem venit ad opera, & per opera amplius solidatus est in fide. Per fidem enim vt ait Grego. venitur ad opera. Cornelius etiam per fidem venit ad opera. Deum enim vnum credebat, sed filium eius nesciebat incarnatum. Per fidem placuerunt deo

Act. 10. a Ibidem. Homi. 19 super Ezechi. ante medium.

Ad Hebræ. 11. a Li. 1. de p̃dest. sanctorum. Cap. 7. Ad Roma. 10. c

opera eius. Sine fide enim impossibile est aliquem placere deo. Augustinus verò dicit Cornelio dictum esse per angelum, Acceptæ sunt eleemosynæ tuæ & orationes tuæ, antequam in Christum crederet: nec tamen sine aliqua fide donabat & orabat. Nam quomodo inuocabat, in quem non credebat? sed si posset sine fide Christi esse salus, non ad eum mitteretur architectus ecclesiæ Petrus. Attende quid ait, sine fide Christi non posse esse salutem: & tamẽ Cornelium exauditum antequam crederet in Christum. Quod ita potest intelligi, scilicet antequam sciret Christum incarnatum, in quẽ credebat in mysterio.

De æqualitate fidei, spei, charitatis, & operis quæ secundum aliquid sunt æqualia. E

Illud etiam nõ est prætermittendum, quod fides

Super Ezec. homi. vlti. circa illud, & mensus est ter long.

spes, charitas, & operatio secũdum aliquid æqualia sunt in præsenti. Vnde Greg. Fidem, spem, charitatem, atque operationem dum in hac vita viuimus, æquales sibi esse apud nos inuenimus: quia quantùm credimus, tantùm amamus: & quantùm amamus, tãtùm de spe prẽsumimus. Quisq; enim fidelis tantùm credit, quantùm sperat, & amat: & tantùm operatur, quantum credit, & amat, & sperat. Sed tamen maior spe & fide charitas dicitur, quia cùm ad dei speciem peruenitur, spes & fides transit, sed charitas permanet: & quia charitas mater est omnium virtutum, quæ nõ ideo post fidem & spem ponitur, quòd ex eis oriatur, sed quia post illa remanebit aucta. Charitas enim nũquam excidit. Præmissa autem æqualitas propriè secũdum interiorum actuum intẽtionem

1. Cor. 13. c

consideranda est. Huic verò quod hîc & superiùs dictum est scilicet quòd charitas non est ex fide, spe, sed econuerso, vide

Dist. 23. parag. vl.

tur obuiare quod ait Apostolus, Finis præcepti est charitas de corde puro & conscientia bona, & fide non ficta. Quod

1. Tim. 1. a Li. de doc. Christ. 1. c vltimo.

exponẽs Augustinus, Cor accipit pro intellectu, & cõscientiã pro spe, Qualis, inquit, charitas est finis præcepti procedẽs de corde puro, id est, de puro intellectu, vt nihil nisi deus diligatur: & cõscientia, id est, de spe bona, & fide non ficta, id est, non simulata. Non ergo charitas fidem & spem, sed fides & spes charitatem præcedere videntur. Hoc ergo ea ratione

traditum intellige, non quòd fides & spes causa vel tempore charitatem omniũ bonorum matrem præcedãt: sed quia charitas sine illis in aliquo esse non potest, sed illa sine charitate possunt esse: quanuis non sit pia fides vel spes sine charitate. Ideo ergo ex fide & spe procedere dicitur charitas, quia nulli prouenit sine istis.

DE SPE QVID SIT.

Distinct. XXVI.

De spe.

EST autem spes virtus, qua spiritualia & æterna bona sperantur, id est, cum fiducia expectantur. Est enim spes certa expectatio futuræ beatitudinis, veniens ex dei gratia & meritis præcedentibus, vel ipsam spem, quam natura præcit charitas, vel rem speratam, id est, beatitudinem æternã. Sine meritis enim aliquid sperare, nõ spes, sed præsumptio dici potest.

De quibus sit spes. B

Et sicut fides, ita & spes est de inuisibilibus. Vnde Augustinus, Fidem appellamus earum rerum quę non videntur. De spe quoque dicitur, Spes quæ videtur, nõ est spes. Quod enim videt quis, quid sperat? Quod attinet ad nõ videre vel quæ credũtur, vel quæ sperantur, fidei speique commune est. Distinguitur tamen fides à spe, sicut vocabulo, ita etiam rationabili differẽtia. Est enim fides malarum rerum & bonarum: quia & bona creduntur & mala, & hoc fide bona non mala. Est etiam fides & præteritarum rerum, & præsentium, & futurarũ. Credimus enim mortem Christi, quæ iam præteriit: credimus sesionem, quæ nunc est. Credimus venturum ad iudicandum, quod futurum est. Item fides & futurarũ rerum est, & alienarum. Nam & se quisque credit esse cœpisse, nec fuisse vtique sempiternum: & alia atque alia non modo de aliis hominibus multa, quę ad religionem pertinent, verumetiam de angelis credimus. Spes autem nõ nisi bonarum rerum est, nec nisi futurarum, & ad eum pertinentium, qui earum spem gerere perhibẽtur.

In enchir. Cap. 8. Rom. 8. c

Quẽ differunt fides, & spes.

Ibidẽ dist. p̃allegata.

Redit ad præmissam quæstionem, scilicet an fides & spes in Christo fuerint. C

Post hoc supereſt inuestigare, vtrum fides & spes in Christo fuerint: vnde tractatus iste sumpsit exordium.

4.dist.23. Quibusdam non indoctè videtur fidem, virtutem & spē in eo non fuisse, sicut in sanctis iam beatificatis, vel in angelis non sunt, & tamen sancti credunt & sperant resurrectionem futuram, & angeli eandem credunt: nec tamen in eis fides vel spes virtus est: quia & deo per speciem contemplando fruuntur: & in dei verbo resurrectionem futuram siue iudicium, nō per speculum in ænigmate, sed præclarissimè inspiciunt. Si enim quia credunt resurrectionē futuram, ideo verum est eos fidem habere: ergo ea consummata post iudi-

1.Co.13.d cium similiter & fidem habere dicentur, qui credunt eam præteritam. Sed sicut tunc credent, nec tamen fidem quæ fideles facit habebunt: quia non credent absque scientia, quæ non erit ænigmatica, sed per speciem: ita & modò credunt & sperant resurrectionem: nec tamen fidem habent, quia cre-

Ibidem d. dendo cognoscunt. Venit enim eis quod perfectum est, & euacuatum est quod ex parte est. Venit enim cognitio, & e-

Ioan.17.a uacuata est fides. Venit species, & desiit spes. Ita & Christus, in quo fuerunt bona patriæ, credidit quidem & sperauit resurrectionem tertia die futuram, pro qua & patrem orauit: nec tamen fidem, virtutem & spem habuit, quia non ænigmaticam & specularem, sed clarissimam de ea cognitionem habuit: quia non perfectiùs eam cognouit præteritā, quàm intellexit futuram. Sperauit tamen Christus, sicut in psal. ait,

Psal.30. Si iusti apud inferos detenti fidē & spē habuerūt. In te domine speraui: nec tamen fidem vel spem virtutem habuit, quia per speciem videbat ea quæ credebat. De antiquis verò patribus, qui apud inferos vsque ad passionem tenebantur, non incongruè dici potest quòd fidē & spem virtutem habuerunt: quia credebant & sperabant se visuros deum per speciem, qualiter eum tunc non videbant: quia non patuit eis cognitio dei per speciem ante passionem Christi: qua consummata à fide transierunt ad speciem.

DE CHARITATE QVA DILIGITVR DEVS ET PROXIMVS, QVAE *in Christo & in nobis est.*

De charitate quātiū ad eius essentiā & definitionem.

Distinct. XXVII. A

CVm autem Christus fidem & spem non habuerit, dilectionem tamen habuit inquantū homo tantam, quæ maior esse non valet: qui ex charitate eximia animam posuit pro amicis & inimicis. Habuit enim in corde charitatem quā opere nobis exhibuit, vt exhibitionis forma nos ad diligendum instrueret. Hic aliquid dicendum est de charita te, & modo, & ordine diligendi deum & proximum.

Quid sit charitas. B

Charitas est dilectio, qua diligitur deus propter se, & proximus propter deum vel in deo. Hæc habet duo mandata: vnum pertinens ad dilectionem dei, quod est maximum in lege mandatum: & alterum pertinens ad diligendum proximum, illi simile. Primum est, Diliges deum ex toto corde, ex tota mente, & ex tota anima: quod scriptum est in Deute. Secundum est, Diliges proximum tuum sicut teipsum. In his duobus mandatis tota lex pendet, & prophetæ. Finis præcepti est dilectio: & ea est gemina, id est, dei & proximi.

Si eadem charitate diligitur deus & proximus. C

Hic quæritur, Si ex ea ipsa dilectione diligitur deus, qua diligitur proximus: an alia sit dilectio dei, & alia proximi. Eadem sanè dilectio est qua diligitur deus & proximus: quæ spiritus sanctus est, vt suprà dictum est: quia deus charitas est. Vnde Augustus. Ioannes ait, Non potest deum diligere quem non videt, qui fratrem quem videt, non diligit. Sed si eum quem videt humano visu, spirituali charitate diligeret, videret deum (qui est ipsa charitas) visu interiori, quo videri potest. Qui ergo fratrem quem videt, non diligit, deum qui est dilectio, qua caret qui fratrem non diligit: quomodo potest diligere? Ex vna enim eadémque charitate deum proximúmque diligimus: sed deum propter deum, nos verò & proximum propter deum. Si verò vna eadémque charitas est dei & proximi, quare dicitur gemina? Propter duo dilecta, id est, deum & proximum. Etsi enim vna sit charitas, duo tamen diuersa ea diliguntur, scilicet deus & homo vel angelus. Pro quo etiā duo sunt mādata: quia cùm eadem charitas vtroque commendetur, diuersa tamen diligi præcipiuntur. Vnde Aug. Arbitror ideo spiritum sanctum bis datum, semel in terra, & iterum de cælo, vt commendarentur nobis duo præcepta charitatis, scilicet dei & proximi. Vna est charitas, & duo præcepta: vnus spiritus,

De charitate qua diligitur deus & proximus, quæ in Christo & in nobis est. De duobus mādatis charitatis.

Deut.6.a
Mat.22.d
1.Tim.1.a
Dist.17. primi sententia ca.2.
Li.8.de tri. cap.8.
1.ioā.4.d
In sermone de ascēsione, qui incipit, De solēnitate huius diei in nonnullis antiquis exēplaribus reperitur.
Est eadē sententia hom. super. Io.74 post mediū & apud Bedā ad Ro.5. Li.1 de doctri. Christ. ca. 22. to.3.

de trin. 8. cap. 6. in fine.

& duo data: quia alia charitas non diligit proximum, nisi illa quæ diligit deum. Qua ergo charitate proximum diligimus, eadem deum diligimus. Sed quia aliud est deus, aliud proximus, etsi vna charitate diliguntur: ideo fortè duo præcepta dicuntur & alterum maius, & alterum minus: vel propter duos motus qui in mente geruntur, dum deus diligitur & proximus. Mouetur enim mens ad diligendum deũ, mouetur & ad diligendum proximum: & multo magis erga deum, quàm erga proximum.

De modo diligendi. D

Cõsequenter modum vtriusque dilectionis aduertamus. Hæc regula, vt ait Augustinus. dilectionis diuinitus cõstituta est, vt deum propter se ex toto corde, & proximum diligas sicut teipsum, id est, ad quod, & propter quod teipsum diligere debes. In bono enim & propter deum teipsum diligere debes. In bono ergo diligendus est proximus nõ in malo, & propter deum. Proximum verò omnem hominem oportet intelligi: quia nemo est cum quo sit operandum malè. Qui ergo amat homines, vel quia iusti sunt, vel vt iusti sint amare debet, hoc est, in deo, vel propter deum. Sic enim & seipsum amare debet, scilicet in deo vel propter deum, id est, quia iustus est, vel vt iustus sit. Qui enim aliter se diligit, iniustè se diligit: quia ad hoc se diligit, vt sit iniustus: ad hoc ergo vt sit malus: non ergo iam se diligit. Qui enim diligit iniquitatem, odit animam suam. Modus ergo diligendi præcipiendus est homini, id est, quomodo se diligat, vt prosit sibi. Quin autem se diligat, & prodesse sibi velit, dubitare dementis est. Modus autem præcipitur cùm ait, sicut teipsum: vt proximum diligas ad quod teipsum. Si ergo te non propter te diligere debes, sed propter illum vbi dilectionis tuæ rectissimus finis est: non succenseat alius aliquis homo, si & ipsum propter deum diligis. Huius dilectionis modum veritas insinuat dicens, Mandatum nouum do vobis, vt diligatis inuicem sicut dilexi vos, id est, ad quod dilexi vos, scilicet vt filij sitis, vt vitam habeatis. E

Aug. li. de doct. Chri. 1. Cap. 25. Cap. 14.

Au. li. de doc. Chri. 1. cap. 22. Ioan. 13. d

Aug. homi. 65. super 10. ante mediũ.

De modo diligendi deum.

Dilectionis autem dei modus insinuatur cùm dicitur. Ex toto corde, id est, ex toto intellectu: ex tota anima, id est, ex tota voluntate: ex tota mẽte, id est, memoria, vt omnes cogitationes, & omnem vitam, & omnem intellectum in illum conferas, à quo habes ea quæ confers illi. Hęc dicens, nullam partem vitæ nostræ reliquit, quæ vacare debeat: sed quicquid venerit in animum, illuc rapiatur quò dilectionis impetus currit. Et diligere deum propter se modus est diligendi deum: & sunt isti duo modi diligendi deum, vt quibusdam placet.

Aug. li. de doc. Chri. cap. 22.

De impletione illius mandati. F

Illud autem præceptum nõ penitus impletur ab homine in hac mortali vita, sed ex parte, non ex toto: quia ex parte diligimus, sicut ex parte cognoscimus. In futuro autem implebitur ex toto. Vnde Aug. Cùm adhuc est aliquid carnalis concupiscentiæ, non omni modo ex tota anima diligitur deus. Caro autem non dicitur concupiscere, nisi quia anima carnaliter concupiscit. Cùm autem venerit quod perfectum est, vt destruatur quod ex parte est, id est, vt iam non ex parte sit, sed ex toto: charitas non auferetur, sed augebitur & implebitur. In qua plenitudine illud præceptum charitatis implebitur, Diliges dominum deum tuum ex toto corde, &c. Tunc erit iustus sine peccato: quia nulla erit lex repugnans menti. Tunc prorsus toto corde, tota anima, tota mẽte diliges deum: quod est summum præceptum.

1. Cor. 13. c

Aug. li. de perfectiõe humanæ iustitiæ cõtra Cælestium post respõsionẽ ad 16. ratiocinationẽ Cælestij to. 7.

Quæstio de præcepti ratione. G

Sed cur pręcipitur homini ista perfectio, cùm in hac vita eam nemo habeat? Quia non rectè currit, si quò currendum est, nesciatur. Quomodo autem sciretur, si nullis præceptis ostenderetur? Ecce habes cur illud præceptum est, quod hîc penitus impleri non potest. Impletur tamen ex parte, scilicet secundum perfectionem viç. Alia est enim perfectio currentis, alia præuenientis. Facit hoc mandatum vt cursor, qui deum ante omnia & prę omnibus diligit, nec tamen omnino perficit.

Ibidẽ paulo superiùs. Ibidem loco priore. Aug. in eod. paulò inferiùs.

Quod alterum mandatum in altero est. H

Cùm autẽ duo sunt pręcepta charitatis, pro vtroque sæpe vnum ponitur, nec immeritò: quia nec deus sine proximo, nec proximus sine deo diligi potest. Vnde Apostolus omne mandatum legis dicit instaurari, id est, cõtineri

Aug. li. 8. de tri. c. 7.

Rom.13.c & Gala. 5.b. Aug. tract. super illud Ioan.13. Mãdatũ nouũ &c. Tom.9.

& impleri in hoc verbo, Diliges proximum tuum, sicut teipsum. Et Christus dilectionem proximi specialiùs commemorat, dicens, Mandatum nouum do vobis, vt diligatis inuicem sicut dilexi vos. Vbi illud maius mandatum dilectionis dei videtur prætermissum: sed bene intelligentibus vtrũque inuenitur in singulis: quia qui diligit deum, non potest eum contemnere, quem deus præcipit diligi: & qui diligit proximum, quid in eo diligit nisi deum? Ipsa est dilectio ab omni mundana dilectione discreta: quam distinguẽs dominus ait, Sicut dilexi vos. Quid enim nisi deum dilexit in nobis, non quem habebamus, sed vt haberemus? sicut medicus ægrotos: & quid in eis diligit, nisi salutem quam cupit reuocare, non morbum quem venit expellere? Sic & nos inuicẽ diligamus, vt quantùm possumus, inuicem ad habendum in nobis deum ex dilectione attrahamus.

In li.1.de doct. Christia.ca.23. in principio.

Quę charitate diligenda sint. 1

Sed quę hac dilectione diligẽda sint, iam inquiramus. Non enim omnia, vt ait Aug. quibus vtendum diligenda sunt: sed ea sola, quæ vel nobiscum societate quadam referũtur in deum, sicut est homo vel angelus: vel ad nos relata, beneficio dei per nos indigent, vt corpus quod ita præcipiendum est diligi, vt ei inordinatè prudenterq; consulatur.

SI ILLO PRAECEPTO IVBEMVR DILIGERE TOTVM PROXIMVM & nos totos.

Distinct. XXVIII. A

De charitate quantũ ad diligibiliũ numerũ & distinct. In li. de doctri. Chri. 1 c.23.24 & 26. Ephe.5.f

Hic potest quæri, Vtrum in illo mandato dilectionis proximi totum proximum, id est, animam & corpus, nósque ipsos totos diligere præcipiamur. Ad quod dicimus, omne genus diligẽdarum rerum in illis duobus mãdatis contineri. Quatuor enim diligenda sunt, vt ait Aug. Vnum quòd supra nos est, scilicet deus: alterum, quod nos sumus: tertium, quod iuxta nos est, scilicet proximus: quartum, quod infra nos est, scilicet corpus. De secundo & quarto nulla præcepta danda erant, scilicet vt diligeremus nos vel corpus nostrum: præcipitur autem deus diligi & proximus. Vt autem quisque se diligat, præcepto non est opus. Quantumlibet enim homo excidat à veritate, remanet illi dilectio

sui, & dilectio corporis sui: quia nemo vnquam carnem suã odio habuit. Nam viri iusti, qui corpus suum cruciãt, nõ corpus, sed corruptiones eius & põdus oderũt. Hìc videtur Augustinus tradere, quòd ex præcepto non teneamur diligere nosmetipsos vel corpus nostrum. quod si est, non omne genus diligendarum rerum illis duobus præceptis continetur: quia cùm & nosipsos & corpus nostrum diligere debeamus, ad quid necessarium est præceptum: cùm scriptum sit, Qui diligit iniquitatem, odit animam suam? Sed speciale de hoc præceptum non erat dandum, nec speciali præcepto opus erat id tradi, vt quisque se vel corpus suum diligeret, quia hoc in illo præcepto continetur, Diliges proximum tuum sicut teipsum. Ibi enim proximum totum, & te totum intelligere debes. Vnde Augustinus in eodem, Si te totum diligas, id est, animam & corpus, & proximum tuum, id est, animam & corpus (homo enim ex anima cõstat & corpore) nullum rerum diligendarum genus in his duobus præceptis prætermissum est. Cùm enim præcurrat dilectio dei eiúsque dilectionis modus præscriptus appareat, & sequatur dilectio proximi: de tua dilectione nihil dictum videtur. Sed cùm dictũ est, Diliges proximum tuum sicut teipsum, simul & tui absque dilectio prætermissa non est. Ecce hìc apertè dicit, in illo præcepto non tantùmmodo proximi, sed tui dilectionem contineri, & totius proximi totiúsque tui. Ex quo apparet quod dictum est de secundo & quarto, id est, de dilectione nostri, & corporis nostri, nulla præcepta danda, ita esse intelligendum, scilicet specialia & diuisa, quia in illo vno tantùm continetur: & quia id quod sumus, & quod infra nos est, ad nos tamen pertinens, naturæ lege diligimus, quæ in bestiis etiã est. Ideóque & de illo quod supra nos est, & de illo quod iuxta nos est diuisa præcepta sumpsimus. In quorum altero, eius quod sumus, & illius quod infra nos est dilectio continetur. Si condita est mens humana, vt nunquam sui non meminerit, nunquam se non intelligat, nunquam se non diligat, sed quoniam qui odit aliquem, nocere illi studet, non immeritò & mens hominis quando sibi nocet, se odisse dicitur. Nesciens enim sibi vult malè, dum non putat sibi obesse quod vult: sed tamen malè sibi vult, quando illud vult quod obsit sibi: secundum illud, Qui diligit iniquitatem,

De doct. Christ. li. 1. cap. 26.

Lib. & ca. eisdem

Psal. 10.

Psal. 10.

odit animam suam. Qui ergo diligere se nouit, deum diligit. Qui verò non diligit deum, etiam se non diligit, quod ei naturaliter inditum est: tamen non incongruè se odisse dicitur, cùm id agit quod sibi aduersatur, & seipsum tanquam suus inimicus insequitur.

Si in illo præcepto contineatur dilectio angelorum. B

Au. li. 1. de doctri. Chri. c. 30

Oritur autem hîc de angelis quæstio, Vtrum ad illud præceptum dilectionis proximi etiam dilectio pertineat angelorũ. Nam quòd nullum hominem exceperit qui præcepit proximum diligere, dominus in parabola semiuiui relicti ostendit, eum dicens proximum, qui erga illum extitit misericors: Deinde subdit, Vade, & tu fac similiter. Vt eũ proximum intelligamus, cui vel exhibendum est officium misericordiæ, si indiget: vel exhibendum esset, si indigeret. Nullum verò exceptum esse, cui misericordiæ negandum sit officium, quis non videat, cùm vsque ad inimicos etiã porrectum sit, domino dicente, diligite inimicos vestros, & benefacite his qui oderunt vos? Manifestum est ergo omnem hominem proximum esse reputandũ. Proximi verò nomen ad aliquid est: nec quisquam esse proximus, nisi proximo potest. Vnde consequens est, & cui præbendum, & à quo præbẽdum est officium misericordiæ, rectè proximum dici. Manifestum est ergo præcepto dilectionis & proximi etiam sanctos angelos contineri: à quibus tãta nobis misericordiæ impendũtur officia. Ex quo & dominus proximum se nostrum dici voluit, vt in parabola saucij ostẽdit: & in propheta, Quasi proximum, & quasi fratrem nostrum sic complacebam. Sed quia excellentior ac supra nostram naturam est diuina substantia, præceptum dilectionis dei à proximi dilectione distinctum est. Ideóque licet nobis deus omnia impendat beneficia, non tamen nomine proximi includitur in illo præcepto: quem nõ sicut nos diligere debemus, sed plusquàm nos, toto corde & anima. Christum verò inquantùm homo est, sicut nos diligere debemus, eiúsque secundum hominem dilectio illo continetur mandato: quem & secundum hominẽ, magis quàm nos, sed non quãtùm deum, debemus diligere: quia inquantùm est homo, minor est deo. C

Luc. 6.

Aug. de doc. Chri. lib. & ca. eisdem.

Quòd angeli in illo præcepto cõtinẽtur.

Psal. 34.

Quòd etiã Christus proximus noster est secũdũ q̃ homo.

Quibus modis dicitur proximus.

Hîc notandũ est proximum dici diuersis modis, scilicet conditione primæ natiuitatis, spe conuersionis, propinquitate cognationis, ratione beneficij exhibitionis.

Glossa super illud psal. 11. vana locuti sunt & Aug. ser mone 3. post pent.

DE ORDINE DILIGENDI QVID PRIVS, QVID POSTERIVS.

Distin. XXIX. A

De charitate quãtũ ad diligendi ordinem.

Cant. 2. a Lib. de doc. Chri. ca. 27.

Post prædicta de ordine charitatis agendum est: quia dicit sponsa, Introduxit me rex in cellam vinariam, & ordinauit in me charitatem. Videamus ergo ordinem, quid prius, quid posterius esse debeat: peccat enim qui præposterè agit. Nam scire quid facias, & nescire ordinem faciẽdi, non est perfectè cognitionis. Ordinis nanque ignorantia conturbat meritorum formam. Ordinem autem diligendi Aug. insinuat dicens, ipse est qui ordinatam habet dilectionem, ne aut diligat quod non est diligendum, aut non diligat quod diligendum est: aut æquè diligat quod minus vel amplius diligendum est, aut minùs vel amplius quod æquè diligendum est. Omnis peccator, inquantùm peccator est, non est diligendus: & omnis homo, inquantùm est homo, diligendus est propter deũ, deus verò propter seipsum: & deus propter se omni homine amplius diligendus est, & amplius quisque debet deum diligere quàm seipsum. Item, amplius alius homo diligendus est, quàm corpus nostrum: quia propter deum omnia ista diligẽda sunt: & potest nobiscum deo homo perfrui, quod nõ potest corpus nostrum: quia corpus per animam viuit, qua fruimur deo. Audisti aliqua de ordine charitatis: vbi expressum est nos amplius debere diligere deum, quàm omnes homines, vel nosipsos: & amplius animam alicuius hominis quàm corpus nostrum. In enumeratione etiam quatuor diligendorum superiùs posita, priùs ponitur quod supra nos est: secundò, quod nos sumus: tertiò, quod iuxta nos est: quartò, quod infra nos est, vbi ordo diligendi insinuari videtur ex ratione enumerationis. Non est autem apertum vtrum omnes homines pariter diligere debeamus, & tantùm quantùm nos, vel minùs.

Ibidem.

Distinc. præcedente littera A. Nota ordinẽ charitatis.

An omnes homines pariter diligendi sunt. B

Vnde etiam super hoc sæpè mouetur quæstio, quam perplexam faciunt sanctorum verba variè prolata.

Quidam enim tradere videntur, quòd pari affectu omnes diligendi sint: sed in effectu, id est, in exhibitione obsequij distinctio obseruanda sit. Vnde Aug. Omnes homines æquè diligendi sunt: sed cùm omnibus prodesse non possis, his potissimum consulendum est, qui pro locorum & temporum vel quarumlibet rerum opportunitatibus constrictiùs tibi, quasi quadam sorte iunguntur. Pro sorte enim habendum est quo quisq; tibi temporaliter colligatiùs adhæret: ex quo eligis potiùs illis dandum esse. Item super epistolam ad Gal. Operemur bonum ad omnes, maximè autem ad domesticos fidei, id est, ad Christianos. Omnibus enim pari dilectione vita æterna optanda est, etsi non omnibus eadem possunt exhiberi dilectionis officia: quę fratribus maximè sunt exhibenda, quia sunt sibi inuicem membra, qui habent eundem patrem scilicet deum. His aliisque testimoniis innitũtur, qui dicunt omnes homines pariter diligendos esse charitatis affectu, sed in operis exhibitione differentiam.

Lib. de doctr. Chri. 1. cap. 28. Authoritatem ponit quæ videtur dicere omnes pariter diligẽdos esse, In effectu differentiã esse.

Gal. 6. c in expo. 6. circa finem to 4. Matth. 23. a Deut. 5. d

Quæ his repugnare videntur. C

Quibus obuiat illud præceptum legis de diligendis parentibus, Honora patrem tuum & matrem, vt sis longæuus super terram. Vt quid enim specialiter illud præciperetur de parentibus, nisi maiori dilectione forent diligendi? Sed hoc illi referendum dicunt ad exteriorem exhibitionem, in qua præponendi sunt parentes. Vnde honora, dixit, non dilige. Obuiat etiam illud quod Hiero. super Ezech. ait; scilicet vt ordine charitatis, sicut scriptum est: Ordinauit in me charitatem: post omnium patrem Deum, carnis quoque pater diligatur, & mater, & filius, & filia, frater, & soror. Ambros. quoque diligendi exprimens ordinem super illud Canticorum, capitulo secundo, Ordinauit in me charitatem, ait, Multorum charitas inordinata est: quod in primo est ponunt tertium vel quartum. Primò Deus diligendus est, secundò parentes, inde filij, post domestici: qui si boni sunt, malis filiis præponendi sunt. Secundum hoc in euangelio ad cuiusque dilectionem proprium ponit: Diliges dominum deum tuum ex toto corde tuo & ex omnibus viribus tuis: & proximum tuum sicut teipsum: & inimicos non ex tota virtute, nec sicut teipsum, sed simpliciter. sufficit

Li 13. circa illud c. 44. & Sabb mea sanctifi. Verba habentur in gloſſa Cãtic. 2. & apud Orig. ibid. homi. 2. in Cãt. quæ ponitur in vlt. tom. epi. Hier.

enim quòd eos diligimus, & nõ odio habemus. Ecce ex præmissis apertè insinuatur, quæ in affectu charitatis distinctio sit habenda: vt differenti affectu, non pari homines diligamus, & ante omnia deum: secundò nosipsos, tertiò parentes, inde filios & fratres, post domesticos, demum inimicos diligamus. Sed inquiunt illi, quæ de ordine dilectionis supra dicuntur, esse referenda ad operum exhibitionem, quæ differenter proximis exhibenda sunt. Primò parentibus, inde filiis, post domesticis, demum inimicis. Deum verò tam affectu quàm obsequij exhibitione ante omnia diligendum.

Mat. 22. d Ordo diligendi hic ostẽditur.

Quòd aliqui eorundem tantùm proximos quantùm nos debere diligere tradunt. D

Quorum etiam nõnulli tradunt affectu charitatis tantũ proximos esse diligendos, quãtùm nosipsos diligimus: quod cõfirmant authoritate Aug. qui ait, Nec illa tam quæstio moueat, quantũ charitatis fratri debeamus impendere, quantùm deo. Incomparabiliter plus deo quàm nobis, fratri verò quãtùm nobis. Nos autẽ tantò magis diligimus, quantò magis diligimus deum. Ex hoc & præmissis testimoniis Aug. asserunt omnes homines pariter esse diligendos à nobis, & tantũ quantùm nos, deum autem plusquã nos, corpus verò nostrum minùs quã nos vel proximos. Nec in enumeratione præmissa quatuor diligendorum ordinem diligendi assignari dicunt, sed tantùm quæ sunt diligenda.

In 8. li. de trin. ca. 8. in fine.

Secundum alios non pari affectu omnes diligendi sunt. E

Verùm quia præmissa verba Ambrosij ordinẽ diligendi secundum affectum magis quàm secundum effectum diligenter intuentibus explicare videntur, non indoctè alij dicunt non modo in exhibitione operis, sed etiam in affectu charitatis ordinem differentem esse statutum: vt ante omnia diligamus deum, secundò nos, tertiò parẽtes, quartò filios vel fratres, & huiusmodi, posteà domesticos, demũ inimicos. Quòd verò Augustinus dicit pariter omnes esse diligendos, & pari dilectione omnibus vitam optandam, ita accipi potest, vt paritas non ad affectum referatur, sed ad bonum quod eis optatur: quia charitate omnibus optare debemus, vt paria bona mereantur. Sicut Apostolus dicit, Volo

Determinatio authoritatũ q̃ videtur aduersari.

2. Cor. 7.

omnes homines esse sicut me. Optanda est enim minoribus perfectio maiorum, vt ipsi fiant perfecti, & sic parem mereantur beatitudinem. Vel pari dilectione, id est, eadem dilectione omnes diligendi sunt. Item quod ait, Vt tantũ diligamus fratres quantũ nos, ita intelligi potest, id est, ad tantum bonum diligamus fratres, ad quantũ nos: vt tantum bonum eis optemus in æternitate, quantùm nobis, etsi non tanto affectu. Vel ibi quantũ similitudinis est, non quantitatis.

Quæstio de parentibus bonis & malis, quomodo diligendi sunt. F

Solet etiã quæri, Si parentes nostri mali sunt, vel filij, vel fratres, an magis vel minus diligendi sint aliis bonis, hac ratione nobis non copulatis. Videtur quòd magis sint diligendi boni, qui nobis carne non sunt coniuncti, quã mali carne coniuncti: qui nobis sunt coniuncti corde glutino charitatis. Sanctior est enim copula cordium quàm corporum. Vnde Beda de illis verbis domini, Mater mea & fratres mei hi sunt, qui verbum dei faciunt: ait, Non iniuriosè negligit matrem, nec mater negatur, quæ etiam de cruce agnoscitur: sed religiosiores monstrantur copulæ mentium quàm corporum. Verũtamen latebrosa quæstio est hæc, nec à nobis plenè absoluenda, properantibus ad alia. Monemur enim ex verbis illis, quibus inimicos non ex tota virtute, nõ sicut teipsum iubet diligere, sed simpliciter. Sufficit enim quòd diligimus, & non odio habemus. Quod non ita accipiendum est, quasi sufficiat tibi diligere inimicum & nõ sicut teipsum: quia omnes & amicos & inimicos, sicut teipsum, diligere debes. Sed ad ostendendum gradus diligendi deum & proximum & inimicum, qui tamen proximus est, propria dominus ponit cũ ait, Diliges deum ex tota virtute tua, & proximum sicut teipsum. nõ ait, ex tota virtute: vt ostendat proximum diligendum minùs quàm deum. Dicit etiam, Diligite inimicos: nec addit ex tota virtute, nec sicut teipsum, sed simpliciter. Sufficit enim quòd diligamus, & non odio habeamus, id est, sufficit dicere vt diligamus & odio non habeamus: non quin eos diligere debeamus sicut nos: quia proximi sunt: sed sufficit si eos minus diligimus quàm alios proximos, quod locutionis genus innuit.

Mat. 12. d *Luc. 8. d* *Mar. 3. d* *Ioan. 19. e* *Mat. 22. d* *Luc. 6. e*

Quæstio Augustini in libro retractationum. G

Quæri etiam solet, Cur dominus præceperit diligere inimicos, cùm alibi præcipiat odio habere parentes & filios. Ad quod dicendum est duo esse diligenda in homine, naturam & virtutem: vitium verò & peccatum odiendum. Et parentes ergo inquantùm mali sunt, odiendi sunt: & inimici diligendi, inquantùm homines. Diligamus ergo inimicos lucrandos regno dei, & odiamus propinquos si impediunt nos à regno dei: & in omnibus communiter naturam diligamus, quam deus fecit.

Luc. 14. *Aug. li. retract. 1. cap. 10. in medio.*

De gradibus charitatis. H

Sciendum quoque est diuersos esse gradus charitatis. Est enim charitas incipiens, proficiens, perfecta, perfectior, perfectissima. Vnde Augustinus. Perfecta charitas hæc est, vt quis paratus sit pro fratribus etiam mori. Sed nunquid mox vt nascitur, iam prorsus perfecta est? imò vt perficiatur, nascitur: cùm fuerit nata nutritur, cùm fuerit nutrita roboratur, cùm fuerit roborata perficitur, cum ad perfectionem venerit: dicit, Cupio dissolui, &c. Hic apertè progressus & perfectio charitatis insinuatur, quam perfectionem etiam veritas commẽdat, dicens, Maiorem hac dilectionem nemo habet, quàm vt animam suam ponat quis pro amicis suis. Quod vtique dictum est de opere dilectionis: quia maior dilectionis effectus non est, quàm ponere animam pro aliis. Nec te moueat quod ait, pro amicis: qui enim ponit animã pro amicis, ponit & pro inimicis, ad hoc vt ipsi fiant amici.

Aug super Ioannis epi. canonicam tract. 5. paulò ante medium, tomo 9. *Philip. 1. c* *Ioan. 15. b*

SI MELIVS EST DILIGERE AMICOS QVAM INIMICOS, vel econuerso.

Distin. XXX. A

Hic solet quæri, Quid potius sit pluríque meriti, diligere amicos, an diligere inimicos. Sed hæc comparatio implicita est: Si enim conferatur dilectio amicorũ tantũ dilectioni amicorum & etiam inimicorum, perspicua est absolutio. Sed si in aliquo vno homine, qui diligit simul amicũ & inimicũ, quid horum potius sit quæratur, obscura

De charitate quã tũ ad meriti perfectionem.

est responsio: quia de motu mentis agitur, de quo nō est nobis facile iudicium, an vnus & idem motus sit erga amicum & inimicum, sed erga amicum intensior: an duo, vnus erga inimicum, qui dicitur difficilior: alter erga amicum, qui videtur feruentior: nec incongruè putatur melior qui est feruentior. Vel si vnus idémque est, idem potior vbi est ardentior, non improbè existimatur. Augustinus tamen sentire videtur, maius esse diligere inimicum quàm amicum: quia perfectorum esse dicit diligere inimicos, & benefacere eis: neq; hoc à tanta multitudine impleri, quanta exauditur in oratione dominica, cùm dicitur, Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris. Illam enim sponsionem dicit à multis impleri, qui nondum diligunt inimicos. Ait enim sic, Magnum est erga eum qui tibi nihil mali fecerit esse beneuolum & beneficum: illud multò grandius & magnificentissimæ bonitatis est, vt tuum quoque inimicum diligas, & ei qui tibi malum vult, & si potest facit, tu semper bonum velis, faciásque quod possis, audiens dicentem Iesum, Diligite inimicos vestros, & benefacite his qui odiunt vos: & orate pro persequentibus & calumniantibus vos. Sed quoniam perfectorū filiorum dei est istud, quo quidem se debet omnis fidelis extendere, & humanum animū ad hūc affectum orando deum, secúmq; agendo luctandóq; perducere: tamen quia hoc tam magnū bonum tantæ multitudinis nō est, quantam credimus exaudiri cùm dicitur in oratione. Dimitte nobis debita, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris: proculdubio verba sponsionis huius implentur, si homo qui nondum ita profecit vt etiam diligat inimicum, tamen quādo rogatur ab homine qui peccauit in eum vt ei dimittat, dimittit ex corde: qui etiam sibi roganti vult dimitti, cū orat & dicit, Sicut & nos dimittimus debitoribus nostris. Quicunq; verò rogat hominem in quem peccauit, si peccato suo mouetur vt roget, nō est adhuc deputandus inimicus: vt eum diligere sit difficile, sicut erat quando inimicitias exercebat. Quisquis verò roganti & pœnitenti non dimittit, non existimet à domino sua peccata dimitti, quia mentiri veritas non potest: quæ cùm docuisset orationem, hanc in ea positā sententiam cōmendauit dicens, Si dimiseritis hominibus peccata corū, dimittet & vobis pater vester.

Mat. 6. b

In enchir. capite 73.

Mat. 5. f

Lucæ 6. e

Mat. 6.

Ibi. c. 74.

Mat. 6. b

Si verò non dimiseritis, nec pater vester dimittet vobis peccata vestra. Ecce hîc haberi videtur, quod & prætaxauimus, scilicet maioris virtutis esse diligere inimicum & benefacere ei, quàm illum qui nihil mali fecit nobis, vel amicum. Quod si quis concedere simpliciter noluerit, dicens intensiùs diligitur amicus quàm inimicus, & ideo illud potiùs isto determinet ista secundum præmissam intelligentiam, dicēs ibi comparationem factam inter dilectionem qua diligitur tantùm amicus: & illam, qua amicus & inimicus diligitur. Illud verò quod sequitur, magis nos mouet, quod scilicet dicit non esse tantæ multitudinis diligere inimicos, quāta exauditur cùm dicitur, Dimitte nobis debita nostra, &cæ. vbi dat intelligi, quòd alicui à deo dimittuntur peccata non diligenti inimicum, si tamen fratri roganti qui in se peccauit, dimittit. Sed cum peccata non dimittantur alicui adulto, nisi charitatem habeat, sequitur vt charitatem habeat qui non diligit inimicum. Quomodo ergo nomine proximi omnis homo intelligitur in illo mandato, Diliges proximum tuum sicut teipsum? Si enim omnis homo proximus est, tunc & inimicus: præcipimur ergo & inimicos diligere. Et quia illud præceptum generale est omnibus, prēcipitur omnes homines diligere, etiam inimicos. Quidam quod hîc dicitur simpliciter tenere volentes, illud præceptum determinant dicentes, illic perfectis dari in præceptum diligere omnem hominem, etiam inimicum: minoribus verò in consilium. In præceptum verò eos diligere, qui nihil mali fecerunt eis, & inimicos non odire. Sed melius est vt intelligatur omnibus illo mandato præcipi cunctos diligere, etiam inimicos: cui sensui attestantur superiùs positæ authoritates, & aliæ multæ. Illud verò Augustini nouissimè positum de perfecta charitate dictum intelligitur, quæ tantùm est perfectorum: qui non solùm amicos, sed etiam inimicos perfectè diligunt eisque benefaciunt. Quæ perfectio dilectionis non est tantæ multitudinis, quanta exauditur in oratione dominica, & hoc re vera grande est, & eximiæ bonitatis, scilicet perfectè diligere inimicum. Ita & cùm dicit impleri verba illius spōsionis ab homine, qui non ita profecit vt diligat inimicum, de dilectione perfecta accipiendum est.

Mat. 6. b

Mat. 22. d

Deut. 6. a

dist. 28. li. B. & 29.

SI CHARITAS SEMEL HABITA AMITTATVR.

Distinct. XXXI.

De charitate quã-tũ ad duratiõẽ & habet tota hæc distin. de pœnitẽ. dist. 2. Au. ad Iulianũ comitẽ quæ erat i antiquis exẽplaribꝰ i exẽplari iii parum post principiũ. Au. super illud psal. 103. qui tegis aquas in 1. concione Matt. 7. d Prou. 5. d Ioan. 4. b Tomo 9. Tracta. 8. post medium. Beda ca. 1. circa illud super quẽ videris li. 1. homi. 5. super. Ezc. circa mediũ. Idẽ moral. li. 2 c. 41 & 42.

ILlud quoque non est prætereũdum, quod quidam asserũt charitatem semel habitam ab aliquo non posse excidere: nullũq; damnandũ hãc aliquãdo habere: qui hãc traditionem subditis muniunt testimoniis. Apostolus ait, Charitas nũquam excidit. Augustinus etiam inquit, Charitas quæ deseri potest, nunquam vera fuit. Item, Charitas est fons proprius & singularis bonorum, cui non cõmunicat alienus. Alieni sunt omnes qui audituri sunt, Non noui vos. De hoc fonte scriptura ait, Fons aquæ viuæ sit tibi proprius, & nemo alienus communicet tibi. Si autem alieni sunt, qui audituri sunt illam vocem: non ergo huic fonti communicant damnandi. Item Aug. super epistolã Ioãnis radicata est charitas, securus esto: nihil mali procedere potest. Item Gregor. in moralibus, Valida est vt mors dilectio: virtuti enim mortis dilectio comparatur: quia nimirum mentem quam semel cœperit, à dilectione mũdi funditus occidit. Itẽ Aug. super epistolam Ioannis, Vnctio inuisibilis charitas est: quæ in quocunque fuerit, radix illi erit: quæ ardente sole aresceret non potest: nutritur calore solis, nõ aresceit. Item Beda super Ioannem, Quærendum est quomodo speciale filij dei agnoscendi signum fuerit, quod super eum descenderit & manserit spiritus. Quid magni est filio dei, quòd in ipso manere spiritus astruatur? Notandum q̃ semper in domino manserit spiritus: In sanctis verò quandiu mortale corpus gestauerint, partim semper maneat, partim rediturus secedat. Manet autem apud eos, vt bonis insistant actibus: Recedit verò ad tempus, ne semper infirmos curandi, mortuos suscitandi, dæmones eiiciẽdi, vel etiam prophetizandi habeant facultatẽ. Manet ergo semp, vt possint habere virtutes, vt mirabiliter ipsi viuant: Venit ad tempus, vt etiam aliis per miracula rum signa quales sint intus effulgeant. Item Gregor. In sanctorum cordibus secundum quasdam virtutes semper manet spiritus, secundum quasdam recessurus venit, & venturus recedit. In his virtutibus, sine quibus ad vitam non peruenitur, in electorum suorum cordibus permanet: In his verò per quas sanctitatis virtus ostẽditur, vt in exhibitione miraculorum aliquando adest, aliquando se subtrahit. Itẽ Ambros. Ficta charitas est, quę in aduersitate deserit. Hęc innuere videntur, quòd charitas semel habita non amittatur. Ideo quidam in prætaxatam prosilierunt audaciam, dicentes charitatem à damnandis non haberi, nec à quoquam habitam posse amitti: quos ratio vincit & authoritas. Quidam enim ad tempus sunt boni, qui posteà fiunt mali, & econuerso. Vnde quorundam nomina Christus dicit scripta in libro vitæ, qui tamen posteà abierunt retrò. Sed scripta dicit non secundum præscientiam, sed secundum prę̃sentem iustitiam cui deseruiebant: quia digni erant tunc illo bono, quod habituri sunt præscripti secundum prę̃scientiam. Vnde Ambros. Quibusdam gratia data est in vsum, vt Sauli & Iudæ & illis discipulis quibus dominus dixit, Ecce nomina vestra scripta sunt in cælis: & post abierunt retrò. Sed hoc dixit propter iustitiam cui deseruiebant, quia boni erant. Frequenter enim antè sunt mali, qui futuri sunt boni: & aliquoties priùs sunt boni, qui futuri sunt & permansuri mali, propter quod dicũtur scribi in libro vitę & deleri.

super ca. 6 epist. 2. Corin. 1.

Lucæ 10. c Ioan. 6. g 1. Re. 11. b Lucæ 10. c Ambr. super 9. c. ad Ro. ad eum locũ. Quia maior seruiet minori. to. 4. 1. Cor. 13. c

Determinatio authoritatum prædictarum. B

Quod verò Apostolus ait, Charitas nunquã excidit, nullatenus pro illis facit. Dignitatem enim charitatis ostendens, dicit eam non excidere, quia hîc & in futuro erit: ostendens, dicit eam non excidere, quia hîc & in futuro erit: sed fides & spes euacuabuntur, & scientia. Item quod dicitur charitas nunquam fuisse vera quę deseri potest, non ad essentiam charitatis refertur, sed ad efficientiam: quia non efficit charitas quæ deseritur, hominem verè beatũ, nec perducit ad verum bonum. Huic etiã fonti alieni. i. damnandi nõ cõmunicãt, scilicet in fine, quia nõ perseuerãt. Potest tamẽ hoc & cætera quæ de charitate dicta sunt, de perfecta intelligi, quam soli perfecti habent: quę semel habita amittitur. Exordia verò charitatis aliquando crescunt, aliquando deficiunt. Sunt enim virtutis exordia, & profectus, & prouectio: quos gradus ille discernit, qui parabolam illam intelligit. Sic est regnũ dei, quẽadmodũ si iactet homo semẽ in terra, & dormiat, & exurgat semen, & germinet, & crescat, & cæ. Si ergo

De pœnitẽ. di. 2. ca. hæc quæ de charitate. Marc. 4. c Gre. hom. 15. super Eze. Li. 50. homi. 8 in principio.

perfecta charitas sic radicata est,vt amitti nequeat,incipiens tamen & prouecta amitti potest & sæpe amittitur:sed dum habetur,non sinit habẽtem criminaliter peccare. Quod Aug. 1.Tim.6.c
guſt.ostendit inquiẽs,Quia radix omnium malorum est cupiditas:& radix omnium bonorum est charitas,simul ambę esse non possunt,nisi vna radicitus euulsa fuerit,alia plantari non potest.Sine causa conatur aliquis ramos incidere, si radicem non contendit euellere.

Quare fides & spes & scientia dicuntur euacuari,& non charitas,cùm & ea ex parte sit. C

Aduertendum etiam est quomodo fides,spes,& scientia dicantur euacuari quia ex parte sunt,& non charitas 1.Cor.13.
cùm & ipsa ex parte sit.Ex parte enim,id est,imperfectè,diligimus:sicut ex parte scimus,vt ait Esichius super Leuiticũ. Li.1.ca.2.
Cùm ergo omne quod ex parte est, euacuetur : cur charitas excipitur,quæ dicitur nunquam excidere? Charitas quidem etiam ex parte est,vt sæpe sancti docent, quia ex parte diligimus nunc:& ideo ipsa euacuabitur inquantùm ex parte est, quia tolletur imperfectio,& addetur perfectio.Remanebitque ipsa aucta,& actus eius , & modus diligendi , vt diligas deum propter se ex toto corde,& proximum tuum sicut teipsum:sed imperfectionis modus eliminabitur . Fides verò & spes penitus euacuabuntur.Scientia verò secundum actũ & modum suum,qui nunc est,non secundum sui essentiam tolletur.Ipsa enim virtus scientiæ remanebit, sed alium tenebit vsum & modum.

Si Christus ordinem charitatis præscriptum habuerit. D

Nunciam supereſt inueſtigare, ſi Chriſtus ſecũdum quod homo, ordinem diligendi præſcriptum ſeruauerit.Quod ſi eſt,omnem hominẽ ſicut ſeipſum dilexit. Omnibus ergo vitam optauit,omnéſque ſaluos fieri voluit: ſed non omnes ſalui fiunt , & ita non eſt factum quod optauit. Sed non eſt ignorandum in eo fuiſſe charitatem iuxta modum patriæ, non viæ:eũq; ordinem diligendi impleſſe , qui ſeruatur in patria,nõ in via.Qui enim in patria ſunt , id eſt, iam beatificati ſunt, adeò iuſtitiæ dei addicti ſunt , vt nihil eis placeat,niſi quod deo placet: ac per hoc illorum tantùm ſalu- 1.Tim.2.b

ſalutem diligunt & volunt quos deus ſaluari vult , eóſque ſolos ſicut ſe diligunt:ita & Chriſtus electos tantùm ſicut ſe dilexit,eorúmque ſalutem optauit.

DE CHARITATE DEI.

Diſtinct. XXXII. A

PRæmiſsis adiiciendum eſt de dilectione dei,qua ipſe diligit nos: quæ nõ eſt alia quàm illa qua diligimus eum. *De charitate quãtũ ad diuinã dilectionẽ.*
Dilectio autem dei diuina vſia eſt:eadémque dilectione pater & filius & ſpiritus ſanctus ſe diligunt & nos, vt ſuprà diſſeruimus.Cúmque eius dilectio ſit immutabilis & æterna alium tamen magis,alium minùs diligit. Vnde Aug.In- *Diſtin.17 li.1. Au. Hom.110 ſuper Ioãnẽ.Quòd aliũ magis aliũ minꝰ diligit deꝰ.*
comprehenſibilis eſt dilectio dei atque immutabilis,qua deus in vnoquoque noſtrũ amat quod fecit,ſicut & odit quod fecimus.Miro ergo & diuino modo etiam quando odit,diligit nos.Et hoc quidem in omnibus intelligi poteſt.Quis ergo dignè poteſt eloqui quantùm diligat membra vnigeniti ſui,& quanto amplius vnigenitum ipſum?De ipſo etiam dictum eſt,Nihil odiſti eorum quæ feciſti . Ex his percipitur, quòd deus omnes creaturas ſuas diligat : quia ſcriptum eſt, Nihil odiſti eorũ quæ feciſti.Et item,Vidit deus cuncta quæ fecerat,& erant valde bona. Si omnia quæ fecit bona ſunt, & omne bonum diligit:omnia ergo diligit quæ fecit: & inter ea magis diligit rationales creaturas, & de illis eas amplius , quæ ſunt mẽbra vnigeniti ſui, & multo magis ipſum vnigenitum. *Sapi. 11.d Gene.1.d*

Ex qua intelligentia dicitur magis vel minùs diligere hæc vel illa. B

Cùm autem dilectio dei immutabilis ſit,& ideo non intenditur vel remittitur, ſi quæritur quæ ſit ratio dicti cùm dicitur magis vel minùs diligere hoc quam illud , & cum dicitur deus omnia diligere.Dicimus dilectionem dei ſicut pacem exuperare omnem ſenſum humanum,vt ad tãtæ altitudinis intelligentiam vix aliquatenus aſpiret humanus ſenſus . Poteſt tamen intelligi , ea ratione dici omnia diligi à deo quæ fecit, quia omnia placent ei , & omnia approbat inquantum opera eius ſunt: nec tunc vel priùs vel amplius placuerunt ei cùm facta ſunt,ſcilicet antequam fierent,imò ab æterno omnia placuerunt ei,non minùs quàm poſtquàm eſſe cœperunt . Quod vero rationales creaturas, *Phil.4.b Ex quoſẽ ſu omnia quæ fecit deus diligere dicatur. Quomodo alios*

magis, alios minùs diligere dicatur. Iacobi 1.c

id est, homines vel angelos, alios magis, alios minus diligere dicitur, non mutabilitatem charitatis eius significat: sed quòd alios ad maiora bona, alios ad minora dilexit: alios ad meliores vsus, alios ad minùs bonos. Omnia enim bona nostra ex eius dilectione nobis proueniunt. Electorum ergo alios magis, alios minùs dilexit ab æterno, & diligit etiam nunc: quia aliis maiora, aliis minora ex dilectione sua præparauit bona: aliísque maiora, & aliis minora bona confert ex tẽpore. Vnde magis vel minùs dicitur hos vel illos diligere. C

Quòd duobus modis inspicienda est dilectio dei.

Consideratur enim duobus modis dilectio dei, secundum essentiam, & secundum efficientiam. Non recipit magis vel minùs secundum essentiam, sed tantùm secundum efficientiam: vt magis dilecti dicantur, quibus ex dilectione ab æterno maius bonum præparauit & in tempore tribuit: & minùs dilecti, quibus non tantum. Inde etiam est, quòd aliqui quando conuertuntur & iustificantur dicuntur tunc incipere diligi à deo: non quod deus noua dilectione quenquam posit diligere, imò sempiterna dilectione dilexit ante mundi constitutionem quoscunque diligit. Sed tũc dicuntur incipere diligi ab eo, cùm æternæ dei dilectionis fortiũtur effectum, scilicet gratiam vel gloriam. Vnde Aug. Absit vt deus temporaliter aliquem diligat quasi noua dilectione, quæ in ipso antè non erat, apud quem nec præterita transierunt, & futura iam facta sunt. Itaque omnes sanctos suos ante mundi constitutionem dilexit, sicut prędestinauit. Sed cùm conuertuntur & inueniunt illum, tunc incipere ab eo diligi dicuntur: vt eo modo dicatur, quo potest humano affectu capi quod dicitur. Sic etiam cùm iratus malis dicitur & placidus bonis, illi mutantur & non ipse: vt lux infirmis oculis aspera, firmis lenis est, ipsorum scilicet mutatione, nõ sua. Ita cùm aliquis per iustificationem incipit esse amicus dei, ipse mutatur, non deus.

Ad Ephes. 1.a Li. 5. de tri. ca. 16. & vlti. in fine. Ibidẽ immediatè ante præallegata.

Si quis magis vel minùs diligatur à deo vno tempore quàm alio. D

Si verò quæritur de aliquo, Vtrum magis diligatur à deo vno tempore quàm alio, distinguenda est dilectionis intelligentia. Si enim referatur ad dilectionis effectum, conceſsibile est: si verò ad dilectionis essentiam, inficiabile est.

Si Deus ab æterno dilexit reprobos. E

De reprobis verò, qui præparati non sunt ad vitam sed ad mortem, si quæritur vtrum debeat concedi quòd deus ab æterno dilexit eos? Dicimus de electis solis simpliciter hoc esse concedendum, quòd deus ab æterno eos dilexit, quos ad iustitiam & coronam pręparauit. De non electis verò simpliciter est concedendum quòd odio habuit, id est, reprobauit: sicut legitur, Iacob dilexi, Esau odio habui. Sed nõ est simpliciter dicendum quòd dilexit, ne prædestinati intelligãtur: sed cum adiectione concedatur, dilexit eos, inquantùm opus eius futuri erant, id est, quos & quales facturus eos erat.

Mala. 1.a Rom. 9.c

DE QVATVOR VIRTVTIBVS PRINCIPALIBVS.

Distinct. XXXIII. A

POst prædicta de quatuor virtutibus, quæ principales vel cardinales vocantur, disserendum est: quæ sunt Iustitia, Fortitudo, Prudentia, Temperantia. De quibus Aug. ait, Iustitia est in subueniendo miseris: Prudentia in præcauendis insidiis: fortitudo in perferendis molestiis: temperãtia in coercendis delectationibus prauis. de his dicitur in lib. Sapiẽ tiæ, Sobrietatem & prudẽtiam docet, iustitiam & veritatem. Sobrietatem vocat temperantiam, & virtutem vocat fortitudinem. Hę virtutes cardinales dicuntur, vt ait Hier. quibus in hac mortalitate bene viuitur, & pòst ad æternam vitã peruenitur: quæ in Christo plenissimè fuerunt & sunt. de cuius plenitudine nos accepim⁹. In quo habuerũt vsus eosdẽ, quos in patria habent: & quosdã etiã viæ. Verũtamen an hę virtutes, cùm & ipsæ in animo esse incipiant, qui cũ sine illis priùs esset, tamen animus erat, desinãt esse, cũ ad æterna perduxerint, nõnulla quæstio est. Quibusdam visum est eas esse desituras: & de trib⁹ quidẽ prudentia. s. fortitudine, & temperãtia cũ hoc dicitur, nõnihil dici videtur. Iustitia enim immortalis est: & magis tũc perficietur in nobis quàm esse cessabit, cũ beatè viuemus contemplatione naturæ diuinæ, quæ creauit omnes cæteráſque instituit naturas: qua nihil melius &

De virtutibus cardinalib⁹. Li. de tri. 14. cap. 9. Sap. 8. b Lib. 12. de tri. ca. 14. Quod hæ virtutes in Christo fuerunt. Ioan. 1. b De vsib⁹ earum in futuro. Aug. 14. de tri c. 9. in prin. c. Ibid. paulò infer⁹.

amabilius est. Cui regenti subditum esse iustitiæ est. Et ideo immortalis est omnino iustitia, nec in illa beatitudine esse desinet: sed talis ac tanta erit, vt perfectior & maior esse non possit. Fortasis & aliæ tres virtutes prudentia sine vllo iam periculo erroris, fortitudo sine molestia tollerandorum malorum, temperantia sine repugnatione libidinum erunt in illa fœlicitate: vt prudentiæ ibi sit, nullum bonum deo præponere vel æquare fortitudinis, ei firmissimè cohærere: temperantiæ, nullo defectu noxio delectari. Quod verò nunc agit iustitia in subueniendo miseris, quod prudentia in præcauendis insidiis, quod fortitudo in perferendis molestiis, quod temperantia in coercendis delectationibus prauis, nō erit ibi omnino vbi nihil mali erit. Ista ergo virtutum opera huic mortali vitæ necessaria, sicut fides ad quam referenda sunt, in præteritis habebuntur. Ecce apertè hîc dicit Aug. & prædictæ virtutes in futuro erunt: sed alios vsus tunc habebunt q̄ modo. Cui Beda assentit super Exod. dicens, Columnæ ante quas expansum est velum, potestates cæli sunt, quatuor eximiis virtutibus præclaræ, id est, fortitudine, prudētia, temperantia, iustitia: quæ aliter in cælis seruantur ab angelis & animabus sanctis, quā hic à fidelibus. Et consequenter assignat Beda vsus illarum virtutum secundum præsentem statum & futurum, imitans Aug. in præmissis assignationibus.

Exo. 26. f

DE SEPTEM DONIS SPIRITVS SANCTI.

Distinct. XXXIIII. A

De 7. donis spiritꝰ sancti generaliter. Amb. 1. li. de spiritu sancto. ca. 20. & vltimo, in principio capitis. Tom. 2.

NVNC de septem donis spiritus sancti agēdum est: vbi priùs considerandum est, an hæc dona virtutes sint. Secūdò, An in futuro desitura sint, vel omnia, vel horum aliqua. Deinde, an in Christo fuerint cuncta hæc dona. Hæc dona virtutes esse, nec in futuro desitura. Ambros. ostendit, ea septem fore virtutes dicens, & in angelis abundantissimè esse: sic, Ciuitas dei illa Hierusalem cælestis, non meatu alicuius fluuij terrestris abluitur, sed ex vitæ fonte procedens spiritus sancti, cuius nos breui satiamur haustu, in illis cælestibus spiritus redundantius videtur effluere, pleno septem virtutum spiritualium feruens meatu. Si enim fluuius riparum crepidinibus editis superfusus exundat, quanto magis spiritus sanctus supereminens creaturam, cùm nostræ mentis arcana tanquam inferiora perstringat cælestem illam angelorum naturam effusiore quadam sanctificationum vbertate lætificat. Deinde sanctificationem exponens subdit: His autem significationibus significatur plenitudo septem spiritualium virtutum, quas enumerat Esaias dicens, Spiritus sapientiæ & intellectus, spiritus consilij & fortitudinis, spiritus scientiæ & pietatis, & spiritus timoris domini. Vnum est ergo flumen spiritus sancti, sed multi spiritualium donorum meatus. Quanuis ergo multi dicuntur spiritus, vt spiritus sapientiæ & intellectus, &c. vnus tamen est dei spiritus, suæ libertatis arbiter, omnia pro authoritate voluntatis diuidens singulis. Hîc expressè traditum est, septem dona & virtutes esse sanctificationésque fidelium mentium in futuro non desitura, cùm sint & in angelis.

Ibidē paulo inferiꝰ. Esa. 11. a

Ibid. li. 1. cap. 4. & 2. cap. 12. 1. Cor. 12.

Quòd in Christo fuerunt illa septem dona. B

In Christo etiam hęc eadem fuisse Esaias ostendit dicens, Egredietur virga de radice Iesse, & flos de radice eius ascendet, & requiescet super eum spiritus domini, spiritus sapientiæ & intellectus, & spiritus consilij & fortitudinis, spiritus scientiæ & pietatis: & replebit eum spiritus timoris domini.

Esa. 11. a

Quod videtur obuiare præmissis. C

His autem videtur obuiare quod Beda de timore domini dicit super Parabolas, scilicet quòd omnis timor in futuro cessabit. Ait enim sic super illum locum, Timor domini principium sapientiæ: Duo sunt timores domini, seruilis qui principum sapientiæ est, & amicabilis qui perfectionem sapientiæ comitatur. Seruilis principium sapientiæ est, quia qui post errata sapere incipit, primo timore corripitur diuino, ne puniatur: sed hunc perfecta charitas foras mittit. Succedit huic timor domini sanctus permanens in seculum seculi: quem non excludit charitas sed auget, quo timet filius, ne vel in modico oculos amantissimi patris offendat: vterque in futuro cessabit, charitas verò nunquam excidet. Aug. verò super illum locum psal. Adorabo ad templum sanctum tuum in timore tuo: timorem dei desiturum dicit sic: Timor domini est magnum præsidiū proficientibus ad salutem, sed peruenientibus foras mittitur.

Prou. 1. a & in glos. Esa. ibidē. 1. Ioā. 4. b

Psal. 18.

Superpsa. 5. post medium enarrationis, Tomo 8.

Non enim timent iam amicum, cũ scilicet ad id quod repromissum est, perducti fuerint. Ex his authoritatibus significatur ℘ timor non erit in futuro. Si autem timor nõ erit in futuro, ergo nec septem dona erunt, nec modo sunt in angelis siue in animabus sanctis. Ad quod dicimus, authoritatũ præmissarum quæ videtur repugnantiã dirimẽtes ℘ septem illa dona & in angelis modo sunt, & in animabus sanctis fœliciter viuẽtibus, & in nobis erunt in futuro: sed non habebũt omnia hos vsus, siue hæc officia quæ nunc habent verbi gratia, Timor filialis modo facit timere ne offendamus quẽ diligimus, & ne separemur ab eo: facit etiam nos reuereri eundẽ. In futuro verò faciet nos reuereri, quando non timebimus separari vel offendere. Non ergo metus separationis vel offensionis nunc est in angelis vel in animabus sanctis, nec in nobis erit in futuro: sed reuerẽtia quæ est mixta cum subiectione dilectionis: quæ etiam in Christo fuit sicut Apostolus dicit in epistola ad Hebræos loquẽs de Christo, qui exauditus est pro sua reuerentia. Quidã tamen secundum effectũ timorem in Christo & in angelis tantùm esse contendunt.

Solutio.

Ad Hebr. 5. c

Plena timorum distinctio. D

Et quia de timore tractandi nobis occurrit locus, sciendum est quatuor esse timores, scilicet mundanum siue humanum, seruilem, initialem, castum vel filialem siue amicabilem. Humanus timor est, vt ait Cassiodorus, quãdo timemus pati pericula carnis, vel perdere bona mundi propter quod delinquimus. Hic timor malus est, qui in primo gradu cum mundo deseritur: quem dominus prohibet in euangelio dicens, Nolite timere eos qui occidunt corpus, &c. Timor autem seruilis est, vt ait Augustin. cùm per timorem gehennæ continet se homo à peccato, quo præsentiam iudicis & pœnas metuit, & timore facit quicquid boni facit, non timore amittendi æternum bonum quod nõ amat, sed timore patiendi malum quod formidat. Non timet ne perdat amplexus pulcherrimi sponsi: sed timet ne mittatur in gehennam. Bonus est iste timor & vtilis, licet insufficiens: per quem fit paulatim consuetudo iustitiæ, & succedit initialis timor, quando incipit quod durum erat amari, & sic incipit excludi seruilis timor à charitate, & succedit deinde timor castus siue amicabilis: quo timemus ne sponsus tardet, ne discedat, ne offendamus, ne eo careamus. Timor iste de amore venit. Ille quidem seruilis est vtilis, sed non permanens in æternum: & iste timor diuinus comes est per omnes gradus.

Superpsa. 127. in prologo.

Mat. 10. c

Luc. 12. a

Superpsa. 127. circa 1. ver. eius dẽ & citãtur. 23. quæst. 6. ex his omnibus.

Ibidẽ paulò ẽ ferius.

Collectio prædictorum. E

Et attende quòd quatuor hîc distinguntur timores, cùm suprà Beda duos dixerit esse, Sed Beda humanũ timorem prætermisit, & nomine seruilis duos quos hîc distinximus cõplexus fuit, scilicet seruilem & initialem. Amicabilem verò castum dixit. Aug. quoque seruilem & castum timorem apertè discernit, dum epistolæ ad Romanos illum locum exponit. Non enim accepistis spiritum seruitutis iterum in timore, sed accepistis spiritum adoptionis filiorum dei: ita dicens, Duo timores insinuantur hîc: vnus, qui est in perfecta charitate, scilicet timor castus: alter, qui non est in charitate, scilicet seruilis, in quo quanuis deo credatur, non tamen in deum, etsi bonũ fiat, non tamen bene. Nemo enim inuitus bene facit, etiam si bonum est quod facit.

Rom. 8. c

De casto & seruili plenius agit, tangens interdum de initiali. F

Hom. 85 super Ioã. & de spiritu & li. cap. 23. Aug. li. cõfessionũ 1. cap. 12. tomo 1. tra. 9. qui est ad. 4. ca. 1. epist. Ioã. to. 6. sparsim habes q̃ cõtineturhis trib⁹ par. Psal. 110. Hic tãgit de initiali timore.

De his eisdem timoribus latiùs disputat Augu. dicens, Cœpit aliquis credere diem iudicij: si cœpit credere, cœpit & timere. Sed quia adhuc timet, nondum habet fiduciam in die iudicij, nondum est enim in illo perfecta charitas: sed si perfecta in illo esset charitas, non timeret: perfecta enim charitas faceret perfectam iustitiam, & non haberet vnde timeret: imò haberet quare desideraret vt transeat iniquitas, & veniat regnum dei: ergo timor non est in charitate. Sed in qua charitate? Non inchoata. In qua ergo? in perfecta. perfecta ergo charitas foras mittit timorem, ergo incipiat timor: quia initiũ sapientię timor domini. Timor enim quasi locum præparat charitati. Cùm autẽ cœperit charitas habitare, pellitur timor, qui ei præparauit locum. Quantũ enim illa crescit, ille decrescit: & quantùm illa fit interior, timor pellitur foras. maior charitas, minor timor: minor charitas, maior timor. Si autem nullus est timor, non est qua intret charitas, sicut videmus per setam introduci linũ quando

Similitudo seruilis timoris inducitur.

aliquid suitur: seta priùs intrat, & nisi exeat non succedit linum. Sic timor primò occupat mentem: non autem ibi remanet timor, quia ideo intrauit, vt introduceret charitatem.

Ibid. circa illud, qui autē timet non est.

Psal. 18.

1. Ioā. 4. d

Quod videtur prædictis aduersari. G

Est autem alia sententia quæ videtur huic esse contraria, si non habet pium intellectorem. Dicitur enim in psal. Timor domini castus permanet in seculum seculi. Aeternum quēdam timorem nobis ostendit, sed castum. Quòd si ostendit ille nobis ęternum timorem, nunquid contradicit illi ista epistola quæ dicit, Timor nō est in charitate: sed perfecta charitas foras mittit timorem? Hoc enim dictum est per Ioannem, illud dictum est per Dauid. Sed nolite putare alium esse spiritū, si enim vnus flatus inflat duas tibias, num potest vnus spiritus implere duo corda, & agitare duas linguas? Si spiritu vno, id est, flatu impletæ duæ tibiæ consonāt, impletę duæ linguę spiritu dei dissonare possunt? imò est ibi quædam consonantia, est quædam concordia: sed auditorem desiderat studiosum, non ociosum. Ecce mouit duas linguas spiritus dei: & audiuimus ex vna, Timor non est in charitate: audiuimus ex alia, Timor domini castus permanet in seculum seculi. Quid est hoc? Dissonāt? Non. Excute aures, intende melodiam: non sine causa hīc addidit castus, illic non addidit: quia est timor aliquis qui dicitur castus, & est alius qui nō dicitur castus. Discernamus istos duos timores, & intelligamus cōsonantiam tibiarum. Quomodo discernimus?

Mat. 15. d

Attendat charitas vestra, Sunt homines qui propterea timēt deum, ne mittantur in gehennam, ne fortè ardeant cum diabolo in igne æterno. Ipse est timor qui introducit charitatē, sed sic venit vt exeat. Si enim propter pœnas times, deum non dum amas quem sic times: non bona desideras, sed mala caues. Sed ex eo quia mala caues corrigis te & incipis bona desiderare: cúmque bona desiderare cœperis, erit in te timor castus. Quid est timor castus? Timere ne amplius à mittas ipsa bona, timere deum ne recedat à te. Cùm autem times deum ne te deserat præsentia eius, amplecteris eum, ipso frui desideras.

Quomodo distant duo timores per similitudinem duarum mulierum ostendit. H

Non potes melius explanare quid interfit inter duos istos timores, quàm si ponas duas mulieres maritatas: quarum vnam constituas volentem facere adulterium, sed timet ne dānetur à marito. Timet maritū, quia adhuc amat nequitiam, huic non grata est, sed onerosa mariti præsentia: & si fortè viuit nequiter, timet maritū ne veniat. Tales sunt qui timent diem iudicij. Fac alteram amare virum, & debere illi castos amplexus, nulla se adulterina immunditia maculare velle, ista optat præsentiā viri. Illa timet, & ista timet. Iam ergo interrogentur quare timeant. Illa dicet, Timeo virum ne veniat: Ista dicet, Timeo virū ne discedat. Illa dicet, Timeo virum ne damnet. Ista dicet, Timeo virum ne deserat. Pone hæc in animo, & inuenies timorem quē foras mittit charitas: & alium timorem castum permanentem in seculum seculi. Illum timorem perfecta charitas foras mittit, quia ille timor tormentum habet. torquetur conscientia peccatorum: nondum facta est iustificatio. Est ibi quod titillet mentem, quod pungat, quod stimulet. Stimulat ille timor, sed intrat charitas, quæ sanat quod vulnerat timor. Timor castus facit securitatem in animo. Audiuimus duas tibias, sci licet Ioannem & Dauid resonantes. Illa de timore dei dicit, quo timet anima ne damnetur: illa de timore dei dicit, quo timet anima ne deseratur. Ille est timor, quem charitas excludit: ille est timor, qui permanet in seculum seculi. Ecce in his verbis prædictis apertè ostendit Augu. quis sit timor castus, & quis seruilis, & qualiter differant. In quibus etiam initialem timorem significauit: qui nec ex toto est seruilis, nec ex toto castus: sed tāquam medius aliquid de seruili, & aliquid de casto timore habet: facit enim seruire partim timore pœnæ, partim amore iustitiæ: per quem timemus puniri, & timemus offendere. Iste timor est in inchoata charitate, non in perfecta: & quantùm crescit charitas, tātum decrescit iste timor, quantùm ad metum pœnæ, id est, quantū ad id quod facit timere pœnam, & quantū ad tormentum conscientiæ. Nam quantò magis diligimus, tanto minus timemus. Iste timor notatur in illis verbis Aug. vbi non negat timorem esse in charitate inchoata, sed perfecta: quod nō posset dici de seruili: quia vt ipse suprà dixit, seruilis timor non remanet veniente charitate, nec intrat charitas, nisi prius ille timor

Aug. eodē trac. 9. super 1oānis epi. ifte riùs paulò ad superiora: & tracta. 43. in expositiōe euangelij Ioannis. Idē penè habetur i epistola ad Honoratum de gratia noui testam. ca. 21. & est epistola 120. to. 2. et de ver. apost. sermone 18.

exeat: nec in illo timore aliquis credit in deum, etsi credat deo: nec benefacit, etiam si bonũ est quod facit. Non est ergo timor ille in charitate etiam inchoata: quia omnis qui charitatem habet, licet non perfectam, & in deum credit, & bona opera facit. Quare seruilis non est timor ille, quem in charitate inchoata fore concessit, & quem crescente charitate decrescere dixit: sed ille est timor initialis, quem non negat esse in charitate nisi perfecta sit.

Quòd timor seruilis & initialis dicitur initium sapientiæ, sed differenter. 1

Prou. 1. & 9. cap. Eccle. 1. b 25. b. & Psa. 110. c

Sciendum tamen est, quòd vterq; timor, scilicet seruilis & initialis in scripturæ diuersis locis dicitur initium sapientiæ: & ita fore comperies, si diligenter annotaueris loca scripturæ, in quibus de timore domini fit mentio. ex alia tamẽ ratione & causa diuersa, dicitur seruilis timor initium sapientiæ, & ex alia initialis. Seruilis enim ideo dicitur initium sapientiæ, quia præparat locum sapientiæ, & ducit ad sapientiam: sed tamen non remanet cum ea, imò foras exit. Initialis verò dicitur initium sapientiæ, quia est in inchoata sapientia: quem cùm quis habere incipit, sapientiam & charitatem habere incipit. Inde etiam est quòd vterque timor dicitur initialis: quod inuenire poteris per diuersa scripturæ loca. Vterque etiam timor interdum dicitur seruilis: quia & ipse initialis, qui est in charitate inchoata, aliquid habet de seruili, scilicet angorem pœnæ: sicut & aliquid habet de casto, scilicet quòd timet offendere ac separari.

De hoc quod Augustin. dicit castum timorem esse æternum. K

Illud quoque diligenter est notandũ, quòd in superioribus Augustin. dicit, castum timorem esse æternum, per quod confirmatur præmissa sententia, scilicet quòd spiritus timoris erit in futuro, sicut & alia dona spiritus sancti, sed non habebit omnem illum vsum quem modo habet. Faciet enim tunc nos reuereri deum, non timere separari vel carere. Fuit ergo & in Christo timor ille, sed iuxta vsum illum quem habebit in futuro in sanctis. Non enim timuit Christus separari vel offendere deum, sed deum præ omnibus reueritus est.

Ad He. 5. c

An timor pœnæ, qui fuit in Christo, fuerit seruilis, vel initialis, vel alius. L

Cùm autem fuerit in Christo timor pœnę, quęritur an iste timor fuerit mundanus, vel seruilis, vel initialis. Ad quod dicimus, nullum eorum fuisse in Christo: quia timor mundanus malus est, vt suprà dictum est, & in primo gradu cum mũdo deseritur. Seruilis verò vel initialis in perfecta charitate nõ est. Nullus ergo timorum istorum fuit in Christo. Quis ergo fuit timor iste, quo pœnam timuit? Potest timor ille dici naturalis vel humanus, qui omnibus hominibus ineſt, quo horretur mors ac formidatur pœna. Et dicitur timor iste naturalis, non quia accesserit homini ex natura secundum quod priùs fuit instituta: quia non fuit iste timor concreatus homini, nec de bonis naturalibus: sed quia ex corrupta natura per peccatum omnibus aduenit: cui corruptio inoleuit, tanquam esset naturalis: & est iste timor effectus peccati, vt prædictum est.

parag. D.

Distt. 16. huius, parag. 1

QVOMODO DIFFERANT SAPIENTIA ET SCIENTIA.

Distinct. XXXV. A

Post præmissa diligenter considerandum est, in quo differat sapientia à scientia. De hoc Augustin. ita ait, Philosophi disputantes de sapientia definierunt eam, dicentes, Sapientia est rerum diuinarum humanarúmque scientia. Ego quoque vtrarumque rerum cognitionem, id est, diuinarum & humanarum, & sapiẽtiam & scientiam dici posse nõ nego. Verùm iuxta distinctionem Apostoli, qua dixit, Alij datur sermo sapientiæ, alij sermo scientiæ, illa definitio diuidenda est: vt rerum diuinarum cognitio sapientia propriè nuncupetur: humanarum verò rerum cognitio propriè scientiæ nomen obtineat. Neque verò quicquid sciri ab homine potest in rebus humanis, vbi plurimum superuacuæ vanitatis & noxiæ curiositatis est, huic scientiæ tribuo: sed illud tantùm quo fides saluberrima, quæ ad veram beatitudinem ducit, gignitur, nutritur, defenditur, roboratur: qua scientia non pollent fideles plurimi, quanuis polleant ipsa fide plurimùm. Aliud est enim scire tantùmmodo quid homo credere debeat propter adipiscendam

De dono sapientiæ, ℣ intellectus & scientiæ in 14. lib. de trin. in medio ca. 1. Co. 12. b Distin. sapientiæ & scientiæ secũdũ theologos.

Ibidem.

vitam beatam: aliud est scire quomodo hoc ipsum & piis opituletur vel contra impios defendatur, quæ proprio vocabulo appellatur scientia. De his quoque duabus virtutibus idem Aug. differentiam inter eas assignãs super psal. ait, Distat sapientia quodammodo à scientia, testante sancto Iob, qui quodammodo singula definiens ait, Sapientia est pietas, scientia verò abstinere à malis. Pietatem verò hoc loco posuit dei cultum, quæ Græcè dicitur theosebia: quæ est in cognitione & dilectione eius quod semper est & incommutabiliter manet, quod deus est. Abstinere verò à malis est in medio prauæ nationis prudenter conuersari. Idem quoque inter hæc duo apertè distinguens ait in lib. 12. de Trinit. Distat ab æternorum contemplatione actio qua bene vtimur temporalibus rebus: & illa sapiētiæ, hæc scientiæ deputatur: quanuis & illa quæ sapientiæ est, posit nuncupari scientia: vt Apostolus asserit vbi dicit, Nunc scio ex parte: quam scientiam profectò contemplationem dei vult intelligi. In hoc ergo differentia est: quia ad contemplationem sapientia, ad actionem verò scientia pertinet. Ecce apertè demonstratum est, in quo differant spiritus sapientiæ & spiritus scientiæ, scilicēt vt sapientia diuinis, sciētia humanis attributa sit rebus. Et vt docet Aug. vtrunque agnoscimus in Christo, scilicet & rem diuinam, & rem humanam: & ideo de ipso habemus sapientiam & scientiam. Cùm enim legitur, Verbum caro factum est, in verbo intelligitur verus dei filius: in carne agnoscitur verus hominis filius. Item cùm dicitur, Vidimus plenum gratiæ, & veritatis: gratiam referamus ad scientiam, & veritatem ad sapientiam: quia in Christo sapientia & scientia fuit plenaria, & nos scientiam & sapientiam de eo habemus, qui est deus & homo.

Super psa. 135. & in enchi. c. 2. & lib. de trinit. 12. cap. 14.

Iob 28. d iuxta 70. interpretes.

Ad Phi. 2 Cap. 14.

1. Co. 13. d

Lib. 13. de tri. ca. 19. ỹ medio. c.

Ioan. 1. b

In quo differat sapientia ab intellectu. B

Ostensa differentia inter scientiam & sapientiã, quid distet inter sapientiam & intellectum videamus. In hoc differunt illa duo: quia sapientia propriè est de æternis quæ veritati æternæ contemplando intendit. Intelligentia verò non modo de æternis est: sed etiam de rebus inuisibilibus & spiritualibus temporaliter exortis. Per eam enim & natura summa, quæ fecit omnes naturas, id est, diuinas considerat: & quæ post ipsam sunt spirituales & inuisibiles naturæ, vt angeli & omnes animæ bonæ affectiones conspiciuntur. In hoc ergo differentia est, quia sapientia creator tantùm conspicitur: intellectu verò & creator & creatura quædam. Item intellectu intelligibilia capimus tantùm: sapientia verò non modo capimus superiora, sed etiam incognitis delectamur. Sic ergo distingui potest inter illa tria, scilicet intellectum, scientiam, & sapientiam. Scientia valet ad rerũ temporalium rectam administrationem, & ad bonam inter malosconuersationẽ. Intelligentia verò ad creatoris & creaturarum inuisibilium speculationem. Sapientia verò ad solius æternæ veritatis cõtemplationem & delectationem.

Quõ differũt sciẽtia, intelligentia & sapientia.

Quòd intellectus & scientia, de quibus hic agitur, non sunt illa quæ naturaliter habet homo. C

Et notandũ quòd intellectus & scientia, quæ dicuntur dona spiritus sancti, alia sunt ab intellectu & scientia quæ naturaliter sunt in anima hominis: hæ enim virtutes sunt, quæ per gratiam infunduntur animis fidelium, vt per eas rectè viuant. Illa verò naturaliter habet homo ex beneficio creationis: à deo tamen. Per has autem virtutes, quæ dicuntur dona spiritus sancti, illa naturalia reformantur atque adiuuantur: vt verbi gratia. Intellectus naturalis peccato obtenebratus, per virtutem quandam & gratiam, quæ dicitur spiritus intelligentię, reformatur atque adiuuatur ad intelligendum. Ita & per illam virtutem quę dicitur spiritus sapientiæ, iuuatur atque erigitur mentis ratio ad contemplationem & delectationem æternæ veritatis.

Quòd sapientia ista dei est, nec est illa quæ deus est. D

Illud etiam sciendum est, quod sapientia de qua nunc disserimus, non est illa sapientia dei (vt ait Aug.) quæ deus est: sed hominis sapiētia. Verùmtamen quæ secundum deum est: ac verus & præcipuus cultus eius est. Si ergo colat mens hominis deum, cuius ab eo capax facta est, & cuius esse particeps potest, sapiēs ipsa fit: & non sua luce, sed summæ illius lucis participatione sapiens fit. Ista ergo hominis sapientia etiam dei est: verùm non ita dei est, vt ea sapiens sit deus. Non enim participatione sui sapiens est, sicut mens participatione dei. Sic etiam dicitur iustitia dei

Lib. 14. de tri. cap. 1. in principio.

non solùm illa qua ipse iustus est:sed etiam illa quã dat homini cùm iustificat impium.

DE CONNEXIONE VIRTVTVM QVAE NON SEPARANTVR.

Distinct. XXXVI. A

Det omnexione habituũ gratuitorum. Hier. cõmentario ad 56.caput. Esa.ỹ principio to.5. Au. in tract. de laude chari. Super Ioan. tract.83. Idẽ epist. 29.tom.2 post medium. Rom.13.d Iacobi 5.c 2.Re.6.c Nüc. 12.a

SOlet etiam quæri vtrum virtutes ita sint sibi coniunctę, vt separatim non possint possideri ab aliquo:sed qui vnam habet,omnes habeat.De hoc etiam Hier.ait, Omnes virtutes sibi hærẽt:vt qui vna caruerit, omnibus careat. Qui ergo vnam habet,omnes habet.Quod quidem probabile est.Cùm enim charitas mater sit omnium virtutum: in quocunque mater ipsa est,scilicet charitas, & cuncti filij eius,id est,virtutes rectè fore creduntur.Vnde Aug.Vbi charitas est,quid est quod possit deesse? Vbi autem nõ est,quid est quod possit prodesse ? Cur ergo non dicimus, Qui hanc virtutem habet,omnes habet,cùm plenitudo legis sit charitas?quæ quantò magis est in homine, tantò magis est virtute præditus:quantò verò minus,tantò minus inest virtus:& quantò minus inest virtus,tantò magis inest vitium.

Si cunctæ virtutes pariter sint in quocunque sunt. B

Vtrum verò pariter quis omnes possideat virtutes,an aliæ magis, aliæ minus in aliquo ferueãt,quæstio est. Quibusdã enim videtur q̃ aliæ magis,aliæ minus habeãtur ab aliquo:sicut in Iob patientia emicuit, in Dauid humilitas, in Moyse mansuetudo.qui etiam concedunt magis aliquem mereri per aliquam vnam virtutem quàm per aliam, sicut eam plenius habet quàm aliam.Non tamen magis per aliquam mereri dicunt, quàm per charitatem: nec aliquam plenius à quoquam haberi,quàm charitatẽ. Alias ergo magis & alias minus in aliquo esse dicunt: sed nullum plenius charitate,quæ cæteras gignit.Hásque dicunt esse multas facies quas memorat Apostolus , dicens , Ex personis multarum facierum , &c. Alij verius dicunt omnes virtutes & similes & pares esse in quocunque sunt : vt qui in vna alteri par extiterit,in omnibus eidem æqualis sit.Vnde Aug.Virtutes quæ sunt in animo humano , quanuis alio & alio modo singulæ intelligantur,nullo modo tamen separantur abinuicem:vt quicunque fuerint æquales.Verbi gratia:In fortitudine æquales sunt & prudentia & iustitia & temperan-

2.Cor.1.b

Lib.6.de trin.ca.4. ỹ principio.

tia.Si enim dixeris æquales esse istos in fortitudine, sed illũ ꝑstare prudẽtia, sequitur vt hui⁹ fortitudo minùs prudẽs sit: ac p hoc nec fortitudine æquales sunt:quia est illius fortitudo prudentior atque ita de cæteris virtutibus inuenies, si omnes eadem consideratione percurras. Ex his claresçit omnes virtutes non modo esse connexas,sed etiam pares in animo hominis . Cùm ergo dicitur aliquis aliqua præeminere virtute:vt Abraham fide,Iob patientia:secundum vsus exteriores accipiendum est,vel in comparatione aliorum hominum:quia vel humilitatis habitum maximè præfert, vel opus fidei,vel alicuius cæterarum virtutum præcipuè exequitur.Vnde & ea præ aliis pollere,vel inter alios homines singulariter excellere dicitur secundum hunc modum , scilicet secundum rationem actuum exteriorum: vt alibi Augustinus dicit,in aliquo aliam magis esse virtutem,aliam minùs: & vnam inesse virtutem,& non alteram.Ait enim sic,Clarissima disputatione tua satis apparuit , non placuisse authoribus nostris, imò veritati ipsi,omnia paria esse peccata , etiam si hoc de virtutibus verum sit : quia etsi verum est eum qui habet vnam omnes virtutes habere, & eum qui vnam non habet nullam habere:nec sic peccata sunt paria,quia vbi virtus nulla est , nihil rectum est:nec tamen ideo non est prauo prauius,distortòque distortius . Si autem(quod puto esse verius , sacrísque literis congruentius)ita sunt animæ intentiones vt corporis membra,non quòd solis videantur oculis, sed quòd sentiantur affectibus: & alius illuminatur ampliꝰ,alius minùs,alius omnino caret lumine.Profectò vt quisque illustratione piæ charitatis affectus est, in alio actu magis,in alio minùs,in aliquo nihil:sic dici potest habere aliam , & aliam , non habere aliam magis & aliam minùs. Nam & maior est in isto charitas,quàm in illo : & ideo rectè possumus dicere & aliqua in isto , * nulla in illo, quantùm pertinet ad charitatem quæ pietas est : & in vno homine quidem quòd maiorem habeat pudicitiam quàm patientiam , & maiorem hodie quàm heri si proficit in ea: & adhuc non habeat continentiam , & habeat non parvam misericordiam . Et vt generaliter breuitérque complectar , quam de virtute habeo notionem . Virtus est charitas, qua id quod diligendum est,diligitur . Hæc & in aliis

Ad Heb. 11.b & Rom. 4.a Iacobi 5.e

In epi.ad Hier.quæ est 29.non lõgè à prĩcipio to. 2. Ibidem. post medium epist.

** aliqua.*

maior est,in aliis minor,& in aliis nulla est:plenissima verò, quæ iam non possit augeri, quandiu hîc homo viuit in nemine est.Hîc insinuari videtur,quòd aliquis ea ratione possit dici habere vnam virtutem magis quàm aliam,quia per charitatem magis efficitur in actu vnius virtutis quàm alterius: & propter differẽtiam actuum ipsas virtutes magis vel minùs habere dicitur.Potest & aliquam non habere,cum tamen simul omnes &pariter habeat quantùm ad mentis habitum vel essentiam cuiusque.In actu verò aliam magis,aliam minùs habet,aliam etiam non habet. vt vir iustus vrens coniugio,non habet continentiam in actu,quam tamen habet in habitu. Cur ergo non dicantur paria peccata ? Fortè quia magis facit contra charitatem qui grauiùs peccat, minùs qui leuiùs.Nemo enim peccat,nisi aduersus illam faciẽdo,quæ est plenitudo legis.Ideò rectè dicitur. Qui offenderit in vno,factus est omnium reus,id est, contra charitatem facit,in qua pendent omnia.

Ibidem, sed inferiùs paulo.
Rom.13.c
Iacobi 2.b

Repetit de charitate, vt addat quomodo tota lex ex ea pendeat C

Cùm sint duo præcepta charitatis,in quibus, vt prætaxatum est, tota lex pendet & prophetæ: aduertendum est quomodo hoc fit, cũ in lege & prophetis multa fuerint cęremonialia mãdata,quæ si ad charitatis sanctificationem pertinuissent,viderentur nondum debuisse cessare. Quiaverò non iustificationis gratia quam facit charitas, instituta sunt sed in figura futuri,& in onus imposita,ideo claresccente veritate cessauerunt velut vmbra.Verùmtamen & ipsa cęremonialia secũdum spiritualem intellectũ quẽ continent, & omnia moralia ad charitatem referuntur.Pertinent enim omnia ad decem mandata in tabulis scripta, vbi omnium summa perstringitur,ex quibus cætera emanant:sicut in sermone domini octo virtutes præmittuntur, ad quas cætera referuntur. Et sicut ad decem mandata decalogi cætera referuntur,ita & ipsa decem ad duo mandata charitatis pertinent.Omnia ergo ad duo mandata charitatis pertinẽt: quia per charitatem implentur, & ad charitatem tanquam ad finem referri debent.Vnde Augu. Totam magnitudinem & amplitudinem diuinorũ eloquiorum posside charitas,qua deum proximúmque diligimus,quæ radix est omnium bonorum

Mat.22.d
Dist. 27. litera B.
Ad Colloss.2.d
Act.5.d
Heb.10.a
Exo.20.b
Matt.5.a
Fidei gloss. ordi. super illud. 1.ad Tim.1.Finis præcepti charitas
Tracta.de laud.char. Tomo 9.

norum. Vnde veritas ait, In his duobus mandatis vniuersa lex pendet & prophetæ. Si ergo non vacat omnes paginas sanctas perscrutari, omnia inuolucra sermonum euoluere, tene charitatem vbi pendent omnia:quia perfectio est & finis omnium.Tunc enim & præcepta & consilia rectè fiunt, cùm referuntur ad diligendum Deum, & proximum propter Deum. Quod verò timore pœnæ vel aliqua intentione carnali fit,vt non referatur ad charitatem,nondum fit sicut fieri oportet,quanuis fieri videatur.Inimicus enim iustitiæ est,qui pœnæ timore non peccat. Amicus verò iustitiæ, qui eius amore non peccat. Omnium ergo hæc summa est, vt intelligatur legis & omnium diuinarum scripturarũ plenitudo esse dilectio Dei & proximi.

1.ad Tĩ.1. Finis præcepti charitas.
Matt.22.
Aug.in enchi.cap. vltimo.
Aug ad Anasta. epi.144. in tomo 2.
Aug.de doc.Chri. 1.cap.35.

DE DECEM PRAECEPTIS, QVOMODO CONTINEANTVR IN duobus mandatis charitatis.

Distinct. XXXVII.

A

SEd iam distributio decalogi,quę in duobus mandatis cõpletur,consideranda est.Habet enim decalogus decẽ prę ceptã,quæ sunt decachordum psalterium. Quæ sic sunt distributa,vt tria quæ sunt,in prima tabula,pertineãt ad Deum,scilicet ad cognitionem & dilectionem Trinitatis: septem quæ sunt in secunda tabula,ad dilectionem proximi.

De præceptorũ decalogi distinctione in cõparatiõe adscripturam tabularum.

De primo præcepto. B

Primum in prima tabula est,Non habebis deos alienos.Non facies tibi sculptile,neque omnem similitudinem,&cæte.Hæc Origenes dicit esse duo mandata, sed Augustinus vnum.hoc enim ipsum quod dixerat, Non habebis deos alienos, perfectiùs explicat cùm prohibet coli figmenta, scilicet idolum vel similitudinem alicuius rei.quæ duo Origenes ita dicit distare, vt idolum sit quod nihil habet simile sui:similitudo verò, quòd habet speciem alicuius rei:vt verbi gratia, Si quis in auro vel in ligno vel alia re faciat speciem serpentis vel auis vel alterius rei, & statuat ad adorandum, non idolum sed similitudinem fecit. Qui verò facit speciem quam non vidit oculus, sed animus sibi finxit: vt si quis humanis membris caput canis vel artetis formet, vel in vno habitu hominis duas facies, non

Aug.de decẽ chordis, libro vnico c.5. in tomo 9. & li. ĩpst. super Exod.quæs. 7.in to.4.
Exo.20.a
Deut.5.a
Homi.8. super Exod.ad ca. 20.eiusdẽ.

1.Cor. 8.b Quòd idolũ nihil esse dicitur in mundo.

similitudinem sed idolum facit: quia facit quod non habet aliquid simile sui. Ideo dicit Apostolus, quia idolũ nihil est in mundo. Non enim aliqua ex rebus constantibus assumitur species, sed quod mens otiosa & curiosa reperit. Similitudo verò est, cùm aliquid ex his quæ sunt vel in cælo, vel in terra, vel aquis formatur. Augustꝰ verò ita exponit illud, Idolum nihil est in mundo, id est, inter creaturas mundi non est forma idoli: materiam enim formauit Deus, sed stultitia hominum formam dedit. Quæcunque facta sunt, naturaliter facta sunt per verbum: sed forma hominis in idolo non est facta per verbum, sicut peccatum non est factum per verbum, sed est nihil, & nihil fiunt homines cùm peccant. Sed quæritur quomodo hîc dicatur forma idoli non esse facta per verbum, cùm alibi legatur, Omnis forma, omnis compago, omnis concordia partium facta est per verbum. Hoc autem à diuersis variè soluitur. Quidam enim dicunt omnem formam & quicquid est, à Deo esse inquantum est: & forma idoli inquantum est vel inquantum forma est, à Deo esse, sed non inquantum idoli est, id est, posita ad adorandum. In hoc enim non est creatura, sed peruersio creaturæ. Sicut illud quod peccatum est, inquantum peccatum est, nihil est: & homines cùm peccant, nihil fiunt: quia ab illo qui verè est, separantur. Vnde Hierony. Quod ex Deo non est, qui solus verè est, non esse dicitur. Ideóque peccatum quod nos à vero esse abducit, nihil esse vel non esse dicitur. Alij verò dicunt omnem formam, quæ. s. naturaliter est, & omne quod naturaliter est, esse à Deo: sed forma idoli non est naturaliter, quia naturæ iustitiæ non seruit. Id enim naturaliter esse dicitur, quod simplici naturæ iustitiæ quæ Deus est, militat, non resultat, & naturam creatam non vitiat. Secundum præceptum est, Non assumes nomen Dei tui in vanum, quod est dicere secundum literã, Non iurabis pro nihilo nomen Dei. Allegoricè verò præcipitur, vt non putes creaturam esse Christum dei filium: quia omnis creatura vanitati subiecta: sed æqualem patri. Tertium verò præceptum, Memento vt diem sabbati sanctifices: vbi secundum literam præcipitur sabbati obseruantia. Allegoricè verò, vt requiem & hîc à vitiis, & in futuro in Dei contemplatione expectes ex spiritu sancto, id est, ex charitate & dono Dei: non quòd spiritus sanctus sine patre & filio hoc operetur. Accepit vtique ecclesia hoc donum, vt in spiritu sancto fiat remissio peccatorum. Quam remissionem cùm Trinitas faciat, propriè tamen ad spiritum sanctum dicitur pertinere: quia ipse est spiritus adoptionis filiorum. Ipse est patris & filij amor & connexio vel communitas. Ideóque iustificatio nostra & requies eis attribuitur sæpius. Hæc sunt tria mandata primæ tabulæ ad Deum pertinentia. Et primum quidem quod est de vno deo colendo, pertinet ad patrem, in quo est vnitas vel authoritas: Secundum ad filium, in quo est coæqualitas: Tertium ad spiritum sanctum, in quo est vtriusque communitas.

Super Ioan. trac. 1. ad primũ ca. Ioan. post medium, in tomo 9.

Eodẽ tractatu, sed paulò inferiùs.

Hier. super Ezechielem.

De secũdo p̃cepto primæ tabulæ. Isidorꝰ super Exod. Rom. 8. d. De tertio præcepto. Exo. 20. b

Quare in spiritu sancto dicitur proprièfieri remissio peccatorũ. Rom. 8. d

De mandatis secundæ tabulæ. C

In secunda verò tabula septem erant mandata ad dilectionem proximi pertinẽtia: quorum primum ad patrem carnalem refertur, sicut primum primæ tabulæ ad patrem cælestem. Quod est, Honora patrem tuum & matrem tuam, vt sis longæuus super terram, scilicet viuentium. Parentes verò sic sunt honorandi, vt in eis debita reuerentia exhibeatur, & necessaria ministrentur. Secundum est, Non occides: vbi secundum literam actus homicidij prohibetur: secundum spiritum verò etiam voluntas occidendi. Vnde huic mandato secundum literam fit superadditio in euangelio: quia litera euangelij exprimitur, quod legis litera non exprimebatur. Euangelij litera exprimit intelligentiã spiritualem, id est, quam spirituales habent, & secundum quam spiritualiter viuitur. Litera legis sensum carnalem, id est, quam carnales habent, & secundũ quem carnaliter viuitur, cui facta est superadditio. Tertium est, Non Mœchaberis, id est, ne cuilibet miscearis, excepto fœdere matrimonij. à parte enim totum intelligitur. Nomine ergo Mœchiæ omnis concubitus illicitus, illorum quoque membrorum non legitimus vsus prohibitus debet intelligi. Quartum est. Non furtum facies, vbi sacrilegium & rapina omnis prohibetur. Non enim rapinam permisit, qui furtum prohibuit: sed furti nomine bene intelligi voluit omnem illicitam vsurpationem rei alienæ. Sacrilegium tribus modis committitur, quando scilicet, vel sacrum de sacro,

Deut. 5. b Secũdum præceptũ secundæ tabulæ. Matt. 5. f

De tertio præcepto. Au. in li. quæst. super Exo. quæst. 71. in fine, in tomo 4. De quarto p̃cepto,

vel non sacrum de sacro, vel sacrum de non sacro aufertur. Sacrum verò dicitur, quicquid mancipatum est cultui diuino, vt ecclesia vel res ecclesiæ. Hîc etiam vsura prohibetur, quæ sub rapina continetur. Vnde Hierony. Vsuras quærere, vel fraudare, aut rapere nihil interest. Commoda fratri tuo, & accipe quod dedisti, & nihil superfluum quæras: quia superabundantia vsura computatur. Est enim vsura (vt ait Augustinus) cùm quis plus exigit in iniuria vel qualibet re, quã acceperit. Item Hierony. Putant aliqui vsuram vocari superabundantiam, scilicet quicquid est, si ab eo quod dederit plus est: vt si in hyeme demus decem modios, & in messe 15. reciamus. Si verò quæritur de filiis Israël, qui domino iubente ab AEgyptiis mutuauerunt vasa aurea & argentea & vestes preciosas, & asportauerunt: vtrum furtum commiserint: Dicimus eos qui vt parerent deo iubenti, illud fecerunt, non fecisse furtum, nec omnino peccasse. Vnde August. Israelitæ non furtum fecerunt, sed deo iubente ministerium præbuerunt. Hoc enim deus iussit, qui legem dedit. Sicut minister iudicis sine peccato occidit quẽ lex præcipit occidi: sed si id sponte facit, homicida est, etiam si eum occidat quem scit à iudice occidendum. Infirmi autem qui ex cupiditate AEgyptios deceperunt, magis permissi sunt hoc facere illis qui ire talia passi sunt, quàm iussi. Hîc opponitur, quod etiam boni in isto opere peccauerunt: quia naturalem legem, cui concordat euangelium & lex moralis præceptionis, transgressi sunt: quæ est, Quod tibi non vis fieri, alij non feceris. Quam veritas scripsit in corde hominis: & quia non legebatur in corde, iterauit in tabulis, vt voce forinsecus admota rediret ad cor, & ibi inueniret quod extra legeret. Hanc ergo illi præuaricari videtur in illo facto, aliis faciẽtes quod nolebant sibi fieri. Sed ibi subintelligendum est, iniustè: vt non alij, scilicet iniustè, facias quod tibi nõ vis fieri: alioquin huius præuaricator est iudex, dum punit reum nolens aliquid tale sibi fieri. Ita etiam & illud domini verbum, Omnia quæcunque vultis vt faciant vobis homines, &c. de bonis accipiendum est, quæ nobis inuicem exhibere debemus. Quintum præceptum est, Non loqueris contra proximum tuum falsum testimonium: vbi crimen mendacij & periurij prohibetur. Solet autem quæri, Vtrum prohibitum sit

Hiero. in quadam. epistola. Super psal. 54. Super Ezech. 14. q. 3. cap. putant.

Si furtũ fecerũt filij Israel quãdo expoliauerũt ægyptios. Super Exo. c. 11. q. 39. in tomo 4. Aug. li. cõtra Faustũ Manich. 22. cap. 71. in tomo 6.

Mat. 7. b Luc. 6. e

De quinto pcepto. Au. super

omne mendacium? Quidam dicunt illud tantum prohiberi, quod obest & non prodest ei cui dicitur. Tale enim non est aduersus proximum: vt ideo videatur hoc addidisse scriptura. Sed de mendacio magna quæstio est, quæ nec citò explicari potest.

Exo. q. 71. in fine, in tomo 4. De distinctione præceptorũ re spectu obligationis quitatũ eisdem oppositarũ: & agit primo de mẽdacio. August. super psal. 5. ad eum versum. Perdes omnes qui loquũtur mendaciũ, non longè à principio enarrationis in tomo 8. Exo. 1. c Iosue 2. a Quòd mẽdaciũ obstetricum, & Raab fuit veniale. Aug. in Ench. cap. 22.

DE TRIPLICI GENERE MENDACII.

Distinct. XXXVIII.

SCIENDVM tamen tria esse genera mendaciorum. Sũt enim mendacia quædam pro salute vel commodo alicuius, nõ malitia, sed benignitate dicta qualiter obstetrices mentitæ sunt, & Raab. Est & aliud mendacij genus quod fit ioco, quod non fallit. Scit enim cui dicitur, causa ioci dici, & hæc duo genera mendaciorum non sunt sine culpa, sed non cum magna. Perfectis verò non conuenit mentiri, nec etiam pro temporali vita alicuius, ne pro corpore alterius animam suam occidant. Licet autem eis verum tacere, sed non falsum dicere: vt si quis non vult hominem ad mortem prodere, verum taceat, sed non falsum dicat. Tertium verò genus mendacij est, quod ex malignitate & duplicitate procedit, cunctis valde cauendum. His videtur innui mendacia illa quæ fiunt ioco vel pro salute alicuius imperfectis esse venialia peccata, perfectis verò illud quod pro commodo alterius dicitur esse damnabile. quod etiam de mendacio iocoso putari potest, præcipuè si iteretur. De mendacio autem obstetricum, & Raab, quòd fuerit veniale Augustin. tradit, dicens, Forsitan sicut obstetrices non remuneratæ sunt quia mentitæ sunt, sed quia infantes liberauerunt, & propter hanc misericordiam veniale fuit peccatum, non tamen nullum: sic Raab liberata est propter liberationem exploratorum, pro qua fuit veniale peccatum. Sed ne putet quisque in cæteris peccatis si propter liberationem hominum fiant, ita posse concedi veniam. multa enim mala detestanda talem sequuntur errorem. Possumus enim & furando alicui prodesse: si pauper cui datur, sentit commodum, & diues cui tollitur, non sentit incommodum. Ita & adulterando possumus prodesse, si aliqua (nisi ad hoc ei consentiatur) appareat amando moritura, & si vixerit pœnitendo purganda: nec ideo peccatum graue negabitur tale adulterium. Scien-

De octo generibus mendacij. Ad Cõsentium cap. 14. in Tomo 4

dum est etiam octo esse genera mendacij, vt Aug. in lib. de Mendacio tradidit. quæ diligenter notanda sunt, vt appareat quod mendacium sit veniale, & quod damnabile. Primum capitale est mendacium longéq; fugiendum, quod fit in doctrina religionis. ad quod nulla causa quisquam debet adduci. secundum, quod tale est vt nulli prosit, sed obsit alicui. Tertium, quod ita prodest alteri, vt alteri obsit. Quartum, sola mentiendi falleudíque libidine quod maximum mendaciũ est. Quintum, quod sit placendi cupiditate de suauiloquio. His omnibus euitatis sequitur sextum genus, quod & nulli obest, & prodest alicui: vt si quis pecuniam alicuius iniustè esse tollendam sciens, vbi scit nescire se mentiatur. Septimũ, quod & nulli obest, & prodest alicui: vt si quis nolens hominem ad mortem quæsiturum prodere, mentiatur. Octauum, quod nulli obest, & ad hoc prodest, vt ab immunditia corporis aliquem tueatur. In his autem tantò minus peccat quisque dum mentitur, quantò magis à primo recedit. Quisquis verò aliquod genus esse mẽdacij quod peccatum non sit, putauerit: decipit seipsum turpiter: cùm honestum esse decepto rem aliorum arbitretur. Omne ergo genus mendacij summopere fuge: quia omne mendacium non est à Deo.

Quid sit mendacium. B

Lib. cõtra mendaciũ ad Cõsentiũ ca. 12. in fin. in tom. 4. idẽ in Ench. ca. 18.

Hîc videndum est quid sit Mendacium, & quid sit mẽtiri. Deinde, vtrum omne mendacium sit peccatum, & quare. Mendacium est (vt ait Augustinus) falsa significatio vocis cum intentione fallendi. vt ergo mendacium sit, necesse est vt falsum proferatur & cum intentione fallendi. Hoc enim malum est proprium mentientis, aliud habere clausum in corde, aliud promptum in lingua. C

Quid sit mentiri.

In Ench. cap. 18.

Mentiri verò est loqui contra hoc quod animo sentit quis, siue illud verum sit, siue non. Omnis ergo qui loquitur mendacium, mentitur: quia loquitur contra quod animo sentit, id est, voluntate fallendi: sed non omnis qui mentitur mendacium dicit: quia quod verum est loquitur, aliquando mentiendo: sicut econuerso falsum dicendo, aliquando verax est. Vnde ait, Augustinus, Nemo sanè mentiens iudicandus est, qui dicit falsum quod putat verum:

quia quantùm in ipso est, non fallit ipse, sed fallitur. Non ergo mendacij arguendus est, qui falsa incautus credit, ac pro veris habet. Potiúsque econtrario ille mentitur, qui dicit verum, quod putat falsum. Quantùm enim ad animum eius attinet, non verum dicit: quia non quod sentit dicit, quanuis verum inueniatur esse quod dicit. Nec ille liber est à mendacio, qui ore nescíens loquitur verum, sciens autem voluntate mentitur. Hîc quæri solet, si iudæus dicat Christum esse deum, cùm non ita sentiat animo, vtrum loquatur mendacium? Non est mẽdacium quod dicit: quia licet aliter teneat animo, veruntamen est quod dicit, & ideo non est mendacium: mentitur tamen, illud quod verum est dicens. Quòd verò omne mendacium sit peccatum Augu. insinuat: Mihi, inquit, videtur omne mendacium esse peccatum: sed multum interest quo animo, & de quibus rebus quisque mẽtiatur. Non enim sic peccat qui consulendi, vt qui nocendi voluntate mentitur: nec tantùm nocet qui viatorem mentiendo in diuerso itinere mittit, quantùm qui viam vitæ mentiendo deprauat. Porrò omne mendacium ideo dicendum est esse peccatum, quia hoc debet loqui homo quod animo gerit, siue illud verum sit, siue putetur & non sit. Verba enim ideo sunt instituta, non vt per ea homines inuicem fallant, sed per ea in alterius notitiam suas cogitationes ferant. Verbis ergo vti ad fallaciam, non ad quod sunt instituta, peccatum est. Nec ideo etiam vllum mendacium putandum est non esse peccatum, quia possumus alicui aliquando prodesse mentiendo. possumus enim, vt prædictum est, & furando & adulterando prodesse. Mendacium quoque non tunc tantum esse possumus dicere, quãdo aliquis lædítur. Cùm enim à sciente dicitur falsum, mendacium est siue quis, siue nemo lædatur. Ecce ex his constat omne mendacium esse peccatum: non tamen de omni mendacio accipiendum est illud psal. Perdes omnes qui loquuntur mendacium. Nec illud, Os quod mentitur, occidit animam. Nec omne mendacium isto præcepto prohiberi videtur, nec præmissa descriptione mendacium ioci includi.

Quòd omne mendaciũ sit peccatum. Aug. in Enchi. ca. 18. in initio.

Ibidẽ ca. 22. ĩ initio cap.

Quare oẽ mendaciũ sit peccatũ. Aug. in Enchi. cap. eod.

Quòd nõ ideo mendaciũ non est peccatum quia prodest. Psal. 5. Sapiẽ. 1.c

Vbi cum periculo erratur, vel non. D

Illud etiam sciendum est, quòd in quibusdam

Aug. in Ench. 19. c. i principi, & c. 21. in initio.

rebus magno malo, in quibusdam paruo, in quibusdam nullo fallimur. In quibus rebus nihil interest ad capescendum dei regnum, vtrum credantur an non, vel vtrum vera putentur an falsa, siue sint siue non in his errare, id est, aliud pro alio putare, non arbitrandum est esse peccatum, vel si est, minimum atque leuissimum. Et sunt vera quædam, quanuis nõ videantur: quæ nisi credantur, ad vitam æternam non potest perueniri. Et licet error maxima cura cauẽdus sit nõ modo in maioribus, sed etiam in minoribus rebus, nec nisi rerum ignorantia possit errare: non tamen est consequens vt continuò erret quisquis aliquid nescit, sed quisquis se existimat scire quod nescit. Pro vero enim approbat falsum, quod erroris est proprium. Veruntamen in qua re quisquis erret interest plurimum. Sunt enim quæ nescire sit melius quàm scire. Item nonnullis errare profuit aliquando, sed in via pedum non in via morum. Solet etiam quæri de Iacob qui se dixit esse Esau, aliter animo sentiens, vtrum mentitus sit. De hoc Aug. ait, quod Iacob matre fecit authore vt falleret patrem, si diligenter attendatur, videtur non esse mendacium sed mysterium. Intendebat enim matri obedire, quæ per spiritum nouerat mysterium: & ideo propter familiare consilium spiritus sancti quod mater acceperat, à mendacio excusatur Iacob.

Ibid. c. 17

De Iacob si mẽtitus est. Gen. 27. c Lib. contra mẽdaciũ ad Cõsentiũ ca. 18. in medio cap. tom. 4.

DE PERIVRIO.

Distinct. XXXIX. A

NVNC de periurio videamus. Periurium est mendacium iuramento firmatum. Hîc quæritur, Vtrum sit periurium, vbi non est mendacium. Quod quibusdam videtur ex authoritate Hieronymi dicentis, Aduertendum est quòd iusiurandum tres habet comites, veritatem, iudicium, & iustitiam, si ista defuerint, non erit iuramentum, sed periurium. Vbi autem falsum iuratur, veritas deest. Si ergo falsum iuretur, etsi non sit tibi intentio fallendi videtur esse periurium, quia deest veritas. Quibusdam placet non esse periurium, vbi non est mendacium. & sicut dicitur aliquando falsum sine mendacio, ita iuratur falsum sine periurio. Falsum fortè dixit Apostolus, cùm se venturum ad Corinthios promisit: nec tamen sicut ei imponeba-

De periurio. Hieron. super Hier. in cõmẽtario ad c. 4. in principio. & tom. 5. 1. Cor vltimo a.

tur, culpam mendacij cõtraxit, quia sic animo sentiebat, etiã si iuramento illud firmasset, non periurium incurrisset, quia quantùm in ipso fuit, verum dixit, & si iurationem addidisset, quantùm in se foret verum iurasset, etsi aliter euenerit quàm dixit. Ideo sicut quis non est mendax, nisi aliter sentiat quàm dicit, siue ita sit siue non: ita videtur quibusdã neminem periurum cõstitui, nisi aliter sentiat animo quàm loquitur, siue ita sit, siue non.

De triplici modo periurij. B

Sed melius creditur & ille peierare, qui falsum voluntate fallendi iurat, & qui falsum putãs quod verum est iurat, & qui verum putans quod falsum est, iurat. Vnde Augu. Homines falsum iurant vel cùm fallunt: vel cùm falluntur. Aut putat homo verum esse quod falsum est, & temerè iurat: aut scit vel putat falsum esse, & tamen pro verò iurat, & nihilominus cum scelere iurat. Distãt autem illa duo periuria quæ commemorauit. Fac illum iurare, qui verum esse putat pro quo iurat, verum putat esse, & tamen falsum est: non ex animo iste peierat, sed fallitur. Hoc pro vero habet quod falsum est, non pro falsa re sciens iurationem interponit. Da alium qui scit falsum esse, & iurat tanquam verum sit quod scit falsum esse. Videtis quàm ista detestanda sit belua. Fac alium qui putat falsum esse, & iurat tanquam verum sit, & fortè verũ est. Verbi gratia, vt intelligatis. Pluit in illo loco. Interrogas hominẽ, & dicit pluisse: & tunc pluit ibi, sed putat non pluisse: periurus est. Interest quemadmodũ verbum procedat ex animo, ream linguam non facit, nisi rea mens sit. His euidenter traditur, quòd tripliciter peierat homo, vt suprà diximus, dum vel sciens falsum iurat, vel putans falsum quod verum est iurat, vel æstimãs verum quod falsum est iurat. Sed hoc extremum non videtur esse periurium, etiamsi periurium nominetur, eo quòd falsum iuratur non videtur reus esse periurij qui sic iurat: quia nõ est mens eius rea, & ideo nec lingua. Imò eius mens rea est, dum iurare præsumit quod perspicuè verum non deprehendit. Non ergo omne periurium mendacium est, nec omnis qui peierat mentitur: sed omnis mentiendo iurans peierat, & omnis qui falsum iurat siue mentiens siue non, peierat. Cùm verò

De verbis apostoli sermone 28. nõ longè à prĩci. in to. 10.

Quæstio. quis iurat,quod verum est existimans esse falsum, quæritur quid sit ibi periurium. Ipsa enim significatio vocis vera est, quia verum nescienter loquitur. Non ergo ipsa significatio vel falsum vel mendacium est,quia vera est: & quod verum est,periurium non videtur esse.Ad hoc dicimus,loqui sic,sci licet contra mentem, sub attestatione iuramenti esse periurium.Mentiri ergo adhibita iuratione periurium est. Periurium ergo est vel iurando loqui falsum cum intentione fallendi, vel iurando loqui falsum sine intentione fallendi, vel iurando loqui verum cum intentione fallendi.Hîc opponitur:Si omnis qui falsum iurat,peierat:tũc qui alicui promittit dare sub certo termino aliquid,quod tamen nõ facit, ex quo iurauit,peierauit,quia falsum iurauit.Non enim ita futurum erat vt iurauit.Ad hoc dici potest,quia nõ omnis qui iurat quod falsum est,ex quo iurat periurus est, sicut iste de quo agimus: sed ex quo propositum mutat vel terminum transgreditur,iuratio talis sit periurium reatu.

Solutio.

Oppositio.

Determinatio.

An iuratio sit malum. C

Si autem quæritur,Vtrum iurare sit malum:Dicimus aliquando malum esse, aliquando non. Sponte enim & sine necessitate iurare,vel falsum iurare,peccatum grande est. Ex necessitate autem iurare, scilicet vel ad asserendam innocentiam,vel ad fœdera pacis confirmanda, vel ad persuadendum auditoribus quod est eis vtile, malum non est: quia necessarium eis est.Vnde Augustinus. Iuramentum faciendum est in necessariis,cum pigri sint homines credere quod eis est vtile.Iuratio non est bona, non tamen mala cùm necessaria,id est, non est appetenda sicut bona, nec tamen fugienda tanquam mala,cùm est necessaria.Non est enim cõtra præceptum dei iuratio.Sed ita intelligitur dominus prohibuisse à iuramento,vt quantùm in ipso est quisque nõ iuret. Quod multi faciunt, in ore habentes iurationem tanquam magnum atque suaue aliquid. Apostolus enim nouit præceptum domini,& tamen iurauit. Prohibemur enim iurare vel cupiditate,vel delectatione iurãdi.Quod ergo Christus ait in euangelio,Ego dico vobis,non iurare omnino:ita intelligitur præcepisse ne quisquam sicut bonum appetat iuramẽtum,& assiduitate iurandi labatur in periurium. Quod

De sermone domini in monte. lib. 1. post mediũ li. tomo 4.

Aug. in expositiõe 1.cap.ad Galat. in fi. tom.4.

Rom.1.c

Aug. de sermone

verò addidit,Sit sermo vester,Est est,Non non:bonum est & appetendum.Quod autem amplius est,à malo est,id est,si iurare cogeris, scias de necessitate venire infirmitatis eorum quibus aliquid suades: quæ infirmitas vtiq; malum est. Vnde nos quotidie liberari precamur, dicentes, Libera nos à malo. Ideóque non dixit,Quod amplius est, malum est.Tu enim non facis malum,qui bene vteris iuratione, sed à malo est illius qui aliter non credit, id est,ab infirmitate, quæ aliquando pœna est, aliquando pœna & culpa. Ibi ergo dominus prohibuit malum,suasit bonum, indulsit necessariũ.

domini in monte.

Mat.5 f

Ibidem in loco præcitato.

De iuramento quod per creaturas fit. D

Quęritur etiam, Vtrum liceat iurare per creaturam. Quod non videtur, cùm in lege scriptum sit, Reddes autem domino iuramenta tua:Et Christus in euangelio prę cipiat non iurare omnino, nec per cælum, nec per terram, nec per Hierosolymam,nec per caput tuum. Iudæis, quasi paruulis,est concessum iurare per creatorem,& præceptum: vt si iurare contingeret,non nisi per creatorem iurarent,non per creaturam:quia iurantes per angelos & elementa,creaturas venerabantur honore: & melius erat hoc exhiberi deo, quàm creaturis.Infirmis ergo illud prohibuit: sanctis verò, qui in creaturis creatorem venerabantur tantùm, non prohibuit.Vnde Ioseph per salutem Pharaonis iurauit, dei iudicium in eo veneratus, quo positus erat in infimis. Christus verò ita per creaturas iurare prohibuit,ne vel aliquid diuinum in eis crederetur, pro quo reuerentia eis deberetur: vel ne per ea iurantes falsum, homines se iuramento teneri non putarent.

Deut.6.c

Mat.5 f

Hie.super Matthæũ. Cõmẽtario ad.5. ca.in fine.

in tom.9.

Gen.42.c

Quæ iuratio magis teneatur,an quæ fit per deum, an quæ fit per euangelium vel per creaturas. E

Si autem quæritur,Quis magis teneatur, an qui per deum,an qui per euangelium vel per creaturas iurat:Dicimus, qui per deum,quia per deum hæc sancta facta sunt. Vnde Chrysostomus:Si qua causa fuerit, modicum videtur facere qui iurat per deum. Qui verò per euangelium, ma-

ius aliquid feciſſe videtur. Quibus dicendum eſt, Stulti, ſcripturæ ſanctę propter deum factæ ſunt, non deus propter ſcripturas: ita & creaturæ factæ ſunt propter deum.

Quid eſt dicere, per Deum iuro. F

Hîc quæritur quid ſit dicere, Per deũ iuro. Hoc eſt teſtem adhibere deum. Iurauit enim Apoſtolus dicens, Teſtis eſt mihi deus: acſi dixiſſet, Per deum ita eſt. Vnde Auguſt. Ridiculum eſt putare hoc, ſi dicas, per deum, iuras: ſi dicas, Teſtis eſt mihi deus, non iuras. Quid eſt enim per deum, niſi teſtis eſt mihi deus: aut quid eſt, teſtis eſt deus, niſi per deum? Quid eſt autem iurare, niſi ius deo reddere, quando per deum iuras? Ius ſcilicet veritatis, & non falſitatis. Item, Ecce dico charitati veſtræ. Et qui per lapidem iurat falſum, periurus eſt: quia non lapidem qui nõ audit, ſed eius creatorem adhibet teſtem. Hoc eſt ergo iurare per quãlibet creaturam, ſcilicet creatorem eius teſtem adhibere. Eſt etiã quoddam genus iuramenti grauiſsimum, quod fit per execrationem: vt cùm homo dicit. Si illud feci, illud patiar, vel illud contingat filiis meis, ſecundum quem modum accipitur etiam interdum cùm aliquis iurando dicit, Per ſalutem meam, vel per filios meos, & huiuſmodi: obligat enim hoc deo. Vnde Auguſt. Cùm quis ait, Per ſalutem meam, ſalutem ſuam deo obligat. Cũ dicit, Per filios meos, oppignerat eos deo, vt hoc eueniat in caput eorum, quod exit de ore ipſius: ſi verum, verum: ſi falſum, falſum. Et ſicut per hoc iurans, ali quando hoc deo obligat: ita per deum iurans, ipſum adhibet teſtem. In omni ergo iuratione aut deus teſtis adhibetur, aut creatura deo obligatur, & oppigneratur: vt hoc ſit iurare, ſcilicet deum teſtem adhibere, vel deo aliquid oppignerare. Hoc eſt ergo iurare per quamlibet creaturam, ſcilicet creatorem eius teſtem adhibere.

Rom. 1. b *De verbis Apoſtoli ſermone 28. nõ lõgè à prĩci. in to. 10.* *In ſermone eodem.*

De illis qui iurant per falſos deos. G

Poſt hæc quæritur, Vtrum fide eius vtẽdum ſit, qui per dæmonia vel idola iurauerit. De hoc Auguſt. ſcribens ad Publicolam ait, Te priùs conſiderare volo, vtrum ſi quiſpiam per deos falſos iurauerit & fidem non ſeruauerit, non tibi videatur bis peccaſſe. Bis vtique peccauit: quia

Aug. ad Publicolã epiſt. 154. in princi. & to. 2.

iurauit per quos non debuit, & contra pollicitam fecit fidẽ quod non debuit. Ideóque qui vtitur fide illius quem conſtat, iuraſſe per deos falſos, & vtitur fide illius non ad malum ſed ad bonũ, non peccato illius ſe ſociat, qui per dæmonia iurauit, ſed bono pacto eius quo fidem ſeruauit. Et ſine dubitatione minus malum eſt per deos falſos iurare veraciter, quàm per deum verũ fallaciter. Quantò enim per quod iuratur magis ſanctum eſt, tantò magis eſt pœnale periuriũ.

Quòd iuramentum quo incautè iuratur, non eſt obſeruandum, nec votum, nec promiſsio iniuſtè facta. H

Nunc ſupereſt videre, Vtrum omne iuramentũ implendum ſit. Si enim quis alicui iurauerit contra fidem & charitatem, quod obſeruatum peiorem vergat in exitum, potiùs eſt mutandum quàm implendum. Vnde Ambro. Eſt contra officium dei nonnunquam promiſſum ſoluere ſacramentum: vt Herodes fecit. Item Iſidorus, In malis promiſsis reſcinde fidem, in turpi voto muta decretum. Quod incautè vouiſti, ne facias. impia eſt promiſsio, quæ ſcelere adimpletur. Idem, Non eſt obſeruãdum ſacramentum, quo malum incautè promittitur: vt ſi quis adulteræ perpetuam fidem cum ea permanendi polliceatur. Tollerabilius enim eſt non implere ſacramentum, quàm permanere in ſtupro. Item Beda, Si quid nos incautiùs iurare contigerit, quod obſeruatum peiorem vergat in exitum, liberè illud ſalubriori conſilio notandum nouerimus: ac magis inſtante neceſsitate peierandum eſſe nobis, quàm pro vitando periurio in aliud crimen grauius eſſe diuertendum. Denique iurauit Dauid per Deũ occidere Nabal virum ſtultum: ſed ad primam interceſsionem Abigail fœminæ prudentis remiſit minas, reuocauit enſem in vaginam: nec aliquid culpæ ſe tali periurio contraxiſſe doluit. Item Aug. Quòd Dauid iuramentum per ſanguinis effuſionem non impleuit, maior pietas fuit. Iurauit Dauid temerè, ſed non impleuit iurationem maiori pietate. Ex his aliiſque pluribus oſtenditur quædam iuramenta non eſſe ſeruanda: & qui ſic iurat, ve hementer peccat: cùm autem mutat, bene facit. Qui autem non mutat, dupliciter peccat: & quia iniuſtè iurauit, & quia facit quod non debet.

Beda Homil. 44. *In lib. de officiis. 22 q. 4. ca. Eſt etiam* *Mar. 4. d* *Mat. 14. a* *Lib. 2. de ſummo bono ca. 32.* *In lib. ſententiarum ibidem. ca. non eſt obſeruandũ.* *In Homil. 43. ibidẽ cap. Si aliquid 1. Re. 25. b* *In ſermone quodã. 22. q. 4. c. Quòd Dauid.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

Si est periurus qui non facit quod incautè iurauit. 1

Qui verò mutat, Vtrum periurus debeat dici solet quæri. Beda suprà tale iuramentum vocauit periuriũ. Ioannes etiam Apocrisadius orientalium sedium dixit, Sermo patris nostri Sophronij significat, quod melius est iurantem peierare, quàm seruare sacramentum in fractione sanctarũ imaginum. Sed periurium dicitur tale iuramẽtum non obseruatum: & peierare dicitur qui nõ implet quod falsum iurat, non quia inde reus sit quòd non obseruat, sed quia iurauit iniustum, ex quo reus est, sicut ille qui peierat.

De eo qui verborum calliditate iurat. K

Hoc etiam sciendum est, quòd quacunque arte verborũ quis iuret, deus tamen qui conscientiæ testis est, ita hoc accipit, sicut ille cui iuratur, intelligit. Dupliciter autem reus fit, qui & nomen dei in vanum assumit, & proximum dolo capit.

Isidor. in lib. 2. sententiarum. 22. q. 2. c. quæcunq;.

De illo qui cogit aliquem iurare. L

Quæritur etiam si peccat qui hominem iurare cogit. De hoc Augu. air, Qui exigit iurationem, multum interest si nescit illum iuraturum falsum, an scit. Si enim nescit & ideo dicit, Iura mihi, vt fides ei sit: non est peccatum, tamen humana tentatio est. Si verò scit eum feciſſe, & cogit eum iurare, homicida est. Idem, Qui prouocat hominem ad iurationem, & scit eum falsum iurare, vincit homicidã: quia homicida corpus occisurus est, ille animam, imò duas animas, & eius quem iurare prouocauit, & suam.

De verbis Apostoli sermone 28. nõ lõgè à fine, in to. 10.

Ex concilio Aurelianensi. M

Sancta synodus decreuit, nisi pro pace facienda, vt omnes fideles ieiuni ad sacramenta accedant.

DE SEXTO ET SEPTIMO PRAECEPTO SECVNDAE TABVLAE

Distinct. XL. A

SExtum præceptum est, Non desiderabis vxorem proximi tui. Septimum est, Non concupisces domum proximi tui, non seruum, non ancillam, &c. Sed videtur præceptum de non concupiscẽdis rebus proximi, vnum esse cum eo quo dicitur, Non furaberis: & præceptum de non concupiscenda vxore, vnum esse cum eo quo dicitur. Non mœchaberis. Poterat enim præceptum non furandi in illa generalitate intelligi, vbi de non concupiscenda re proximi præcipitur: & in eo quod dictum est, Non mœchaberis, poterat illud intelligi, Non concupisces vxorem proximi tui. Sed in illis duobus præceptis non mœchandi, & non furandi ipsa opera notata sunt & prohibita: in his verò extremis ipsa concupiscentia. multum ergo differunt illa ab istis. Vnde illi præcepto non mœchandi fit superadditio in euangelio: vbi omnis concupiscentia mœchandi prohibetur. Sed cùm hîc prohibeatur concupiscentia alienæ vxoris, & alienæ rei: quare dicitur lex comprimere manum & non animum? Illud de lege dicitur secundum cęremonialia, non secundum moralia: Vel quia in lege nõ est generalis prohibitio omnis mortiferæ concupiscentiæ, vt in euangelio.

Aug. super Exod. q. 3. in tomo. 4. Mat. 5. d Quare lex cõprimere dicitur nõ animũ sed manum.

De diſt. diuerſũ pceptorum, in quibus phibetur duplex concupiſcentia.

Quid sit litera occidens. B

Si verò quæritur, quam dicat Apostolus literam occidentem. Ea certè est decalogus: qui non dicitur litera occidens, eo quòd mala sit lex: sed quia prohibẽs peccatum auget concupiscentiam, & addit præuaricationem nisi liberet gratia. quæ gratia non sic abundat in lege, vt in euangelio. Vel secundum eorum carnalem intelligentiam. Lex ergo bona est, & tamen occidit sine gratia, cum sit virtus peccati quæ iubet quod sine gratia impleri non potest. Gratia autẽ deerat, & ideo litera occidens erat. Distat autem euangelij litera à legis litera, quia diuersa sunt promissa: ibi terrena, hîc cælestia promittuntur. Diuersa etiam sacramenta: quia illa tantùm significabant, hæc conferunt gratiam. Præcepta etiam diuersa, quantum ad cęremonialia. Nam quantũ ad moralia sunt eadem, sed plenius in euangelio continentur. Audistis decẽ cordas psalterij vtrique sexui impositas: quæ charitate tangendæ sunt, vt vitiorum feræ occidantur.

2. Cor. 3. b

De legis & euãgelij diſtantia.

TITVLI LIB. IIII.

DISTINCTIO I.
De sacramentis. 292.A
Quid sit sacramẽtũ. 292.B
Quare instituta sunt sacramenta. ibidem.C.D
De differẽtia sacramẽtorũ veterũ & nouorũ. 293.B
De circuncisione. ibidem.F
Quod remediũ illi habuerũt qui fuerunt ante circuncisionem. ibidem.G
De ĩstitutiõe circũcisionis, & de causa ibidẽ. H.I.K
De paruulis defunctis ante diẽ octauum quo fiebat circuncisio. 294.L
DISTINCT. II.
De sacramẽtis nouæ legis. 294.A.B.C
De baptismo. ibidem.D
Quid vtilitatis baptismus Ioãnis habuit. ibidem.E
De forma baptismi Ioãnis 295.F
DISTINCT. III.
Quid sit baptismus. 295.A
De forma baptismi. ibi.B
Si in nomine patris tãtum vel spiritꝰ sancti possit tradi baptismus. 296. C.D.E
De institutione baptismi. ibidem.F.G
Quare in aqua tãtum fiat. 297.H
De immersione quoties fieri debeat. ibidem.I
Quando circuncisio amisit vim suam. ibidem.K
De causa institutionis baptismi. ibidem.L.M
DISTINCT. IIII.
De illis qui suscipiunt sacramentũ & rem: & rem & nõ sacramẽtum: & sacramentum & non rem. 298.A
De ficte accedentibus. ibi.B
Quomodo intelligatur illud, Quotquot in Christo baptizati estis Christum induistis. 299.C
Quòd passio supplet vicem baptismi, & fides, & contritio. ibidem.D.E
Quid prosit baptismus cũ fide accedentibus. ibi.F
Cuius rei sit sacramẽtum baptismi quem recipit iustus. 301.G.H
DISTINCT. V.
Quòd baptismus æquè bonus est à bono vel à malo, dat' bono vel malo. 302.A
De potestate baptismi & ministerio. ibidem.B
Quæ fuit potestas baptismi quam Christus potuit dare seruis, & non dedit. 303. C
DISTINCT. VI.
Quibus liceat baptizari. 303.A
Quod nullus in materno vtero baptizatur. ibidem.B
Vtrũ baptismus sit cum verba corruptè proferuntur. 304.C.D
De illo qui pro ludo immergitur. 305.E.F

De respõsiõe patrinorũ. ib.G
De catheciſmo & exorciſmo. ibidem.H
DISTINCT. VII.
De sacramẽto cõfirmationis quod nõ nisi à summis sacerdotibus tradi potest. 306.A
Vtrum hoc sacramẽtum dignius sit baptismo. ibid.B
DISTINCT. VIII.
De sacramento altaris. 306.A
De institutione huius sacramenti. 307.B
De forma. ibidem.C
De sacramento & re. ibid.D
DISTINCT. IX.
De duobus manducandi modis. 308.A
De errore illorum qui dicũt xp̃m tm̃ à bonis sumi. ibi.B
De intelligẽtia quorundam verborũ ambiguorũ. 309.C
DISTINCT. X.
De hæresi illorum qui dicũt corpus Christi non esse in altari, nisi in figura vel in signo. 309.A.B.C
De ſctorũ testimoniis quibꝰ ꝓbatur verũ corpꝰ christi esse in altari. 311.D.E
DISTINCT. XI.
De modo cõuersionis. 311.A
Quomodo dicitur corpꝰ xp̃i cõfici de substantia panis. 312.B.C.D
Quare sub alia specie ſumatur. ibidem.E.F
Quare aqua misceatur vino. 313.G
Quale corpus dedit Christus discipulis in cœna. ibid.H
DISTINCT. XII.
Vbi illa accidentia fundentur. 314.A
De fractiõe & ptibꝰ. ibi.B.C
De cõfessiõe Berẽga. ib.D.E
Quid illæ partes significent. 315.F
Si Christus immolatur in altari quotidie, & an sit sacrificium quod à sacerdote geritur. ibidem.G
De causa institutionis. 316.H
DISTINCT. XIII.
Si hoc sacramentum conficiatur ab hæreticis vel excommunicatis. 316.A
Quid facit hæreticum, quid sit hæreticus. 317.B
DISTINC. XIIII.
De pœnitentia. 317.A.B
Vnde dicitur pœnitẽtia. ibi.
De solenni & vnica pœnitẽtia. 319.C
Quòd peccata sæpe dimittũtur per pœnitentiã. 320.D
DISTINCT. XV.
Quòd pluribꝰ irretitus peccatis non potest verè de vno pœnitere, nisi de omnibus pœniteat. 321. A.B
De generibus eleemosynæ. 322.C
Vtrũ bona quæ fiunt ab aliquibꝰ malis valeãt ad meritũ vitę cũ fuerint cõuersi ad bonũ. 325. D.E.F.G

DISTINCT. XVI.
De tribus in pœnitẽtia considerandis.ſ. compunctione,confeſsione, & ſatiſfactione. 325.A
Quæ ſit ſatisfactio falſa. 326.A
De tribus actionibus pœnitentiæ. ibidem.C
De ſatisfacti. venialiũ.327.D
DISTINCT. XVII.
Vtrum ſine confeſsione dimittãtur peccata.327.A.B
Si ſufficit ſoli deo confiteri. 328.C
Quòd non ſufficit ſoli Deo cõfiteri, ſi poſsit ſacerdoti confiteri. 329.D
An ſufficiat confiteri laico. 330.E
Ad qd valeat cõfeſsio. 331.F
DISTINCT. XVIII.
De remiſsione quã præſtat ſacerdos. 332.A
De clauibus. ibidem. B
De vſu clauium. ibidem. C
Si ſacerdos poteſt dimittere peccata vel retinere. ibi.D
Quomodo ſacerdotes dimittũt pctã vel retinẽt. 333.E
Quomodo ſacerdotes ligãt vel ſoluũt à peccatis.334.F
Quomodo intelligẽdum ſit illud, quodcũque ſolueris ſuper terrã,&c.ibidẽ.G.H
Quæ ſunt interiores tenebrę & interior macula. 335.I
DISTINCT. XIX.
Quando hę claues dantur & quibus. 335.A
Vtrũ per ĩdignos trãsfundatur gratia dignis. 336.B.C
Quomodo intelligẽdum ſit, maledicam benedictionibus veſtris. 337.D
Qualis eſſe debeat iudex eccleſiaſticus. ibidem.E
DISTINCT. XX.
De his qui in fine pœnitent. 338.A
De his qui pœnitentiam nõ complent. ibidem.B
De illocui ſacerdos indiſcretus iniungit pœnitentiam paruam. 339.C
Quòd morientibus non eſt imponẽda ſatisfactio, ſed innoteſcenda. ibidem.D
Quòd nõ eſt pœnitentia neganda vel reconciliatio in neceſsitate. 340.E
Quòd presbyter non reconciliet aliquẽ incõſulto epõ niſi in neceſsitate. ibi.F
An oblatio eius ſit recipiẽda qui currens ad pœnitentiã præuenitur morte. ibid.G
DISTINCT. XXI.
De peccatis quę poſt hanc vitam dimittuntur. 340.A
De igne purgatorio quo alij citiùs,alij tardiùs purgantur. 341.b
Quid ſit ędificare aurum,argentum, lapidem preciosum. ibidem.C
Quòd aliquis verè pœnitet etſi nõ de oĩ veniali.ibi.D

Quid proſit generalis confeſsio. 342.E
Quòd nemo debet confiteri peccata quæ nõ fecit. ibi.F
De pœna ſacerdotis qui peccata confitentis publicat. ibid.G
DISTINCT. XXII.
Si peccata dimiſſa redeant. 342.A.B
Quid ſit ſacramẽtum & res. 343.C
DISTINCT. XXIII.
De ſacramẽto vnctionis extremæ.344.A
A quibus fuerit hoc ſacramẽtum inſtitutum. ibid.B
De iteratione huius ſacramẽti. ibid.C
DISTINCT. XXIIII.
De ordinibus eccleſiaſticis, & quot ſint. 345.A
Quales aſſumẽdi ſunt ad clerum ibid.B
De oſtiariis 346.C
De lectoribus. ibidem.D
De exorciſtis. ibid.E
De acolytis 347.F
De ſubdiac.& diac.ibid.G.H
De presbyteris. 348.I
Quid appelletur ordo.349.K
De nominibus dignitatis, & officiis. ibidem.L
De quadripartito epiſcoporum ordine. ibi.M
DISTINCT. XXV.
De ordinatis ab hæreticis. 349.A.B.C
De ſimonia vnde dicitur, & quid ſit. 351.D
De his qui à ſimoniacis ordinãtur ſciẽter vel nõ. ibid.E
De his qui dicunt ſe emere corporalia & non ſpiritualia. ibid.F
De diſtinctione ſimoniacorum. 352.G
De his qui violenter ab hæreticis vel aliis ſimoniacis ordinantur. ibid.H.I
DISTINCT. XXVI.
De ſacramẽto cõiugij. 352.A
De inſtitutione & eius cauſa. ibid.B
Quando ſecũdũ pręceptũ & ſecundũ indulgentiã cõtractum ſit coniugium. ibi.C
Quibus modis accipitur indulgentia. 353.D
Quod nuptię bonę ſint. ib.E
Cuius rei ſacramentũ ſit cõiugium, ibid.F.G
DISTINCT. XXVII.
Quæ ſunt conſiderãda in cõiugio. 354.A
Quid ſit coniugium. ibi.B
De conſenſu qui efficit coniugium. ibid.C.D
Quando incipit eſſe coniugium. ibid.E
De opinione quorũdam qui dicunt coniugium non eſſe ante carnalẽ copulam.355.F
Quòd ſponſa poteſt eligere monaſterium ſine conſenſu ſponſi. ibid.G
Quòd coniugatus ſine coniugis conſenſu nequit pro-

siteri continentiam. ibi.H
De adulterinis cõiugiis.356.I
Quòd multipliciter sponsus & spõsa accipitur.ib.K.L.M
Quæ spõsa sit vidua mortuo sponso,& quæ non.357.N
DISTINCT. XXVIII.
Si cõsensus de futuro etiam iuramento firmatus faciat coniugium 357.A
De his quæ pertinent ad substantiam & ad decorem sacramenti. ibid.B
Vtrum consensus ille qui facit matrimoniũ,sit de carnali copula, an de cohabitatione,an de alio. 358.C
DISTINCT. XXIX.
Quòd non est consensus legitimus vbi est coactio. 359.A.B
DISTINCT. XXX.
De errore qui euacuat cõsensum. 359.A
De coniugio Mariæ & Ioseph. 360.B.C
De finali causa cõiugij. ib.D
Quod malus finis non cõtaminat sacramentum.361.E
DISTINCT. XXXI.
De trib⁹ bonis cõiugij.361.A
De duplici sepatione. ib.B.C
De his qui procurant venena sterilitatis. 362.D
Quando sint homicidæ qui procurant abortũ. ibid.E
De excusatiõe coitus, qui fit per bona coniugij. ibid.F
De indulgentia quam fecit Apostolus. 363.G
De carnis delectatione quæ peccatũ sit,vel non. ibid.H
DISTINCT. XXXII.
De solutione carnalis debiti. 364.A
De cõtinentia ex communi consensu seruanda. ibid.B
Quando cessandũ sit à coitu. 365.C.D
Quibus tẽporibus nõ sint celebrandæ nuptiæ. 366.E
DISTINCT. XXXIII.
De diuersis legibus cõiugij. 366.A
Vtrũ Ioãnis virginitas sit pferẽda castitati Abrahę.367.B
Quæ erat consuetudo coniugij sub lege. ibid.C
Cui licebat tũc plures habere,vel non. ibid.D
De virginitate mentis & carnis. ibid.E
DISTINCT. XXXIIII.
De personis legitimis.368.A
De frigidis separandis, vel non. ibid.B
De his qui maleficiis impediti coire nequeunt. ibi.C
De furiosis. 369.D
De his qui dormiunt cum duabus sororibus. ibid.E
Quòd nõ est dimittẽda vxor pro aliqua macula corporis. ibid.F
DISTINCT. XXXV.
De iure viri & mulieris. 369.A
Quòd fornicariã nequit dimitterevir,nisi ipse expers fuerit fornicationis & econuerso. ibid.B
De reconciliatione eorũ qui propter fornicationem separantur. 370.C.D.E
De illis qui ante coniunctionem se poluerunt per adulterium. 371.F.G
DISTINCT. XXXVI.
Vtrũ propter extremã cõditionẽ posit fieri separatio. 371.A
De copulatione viri & ancilæ diuersorũ dominorum. ibidem.B
De viro qui se facit seruũ vt diuidatur ab vxore.ibid.C
De ætate cõtrahentiũ.372.D
DISTINCT. XXXVII.
In quib⁹ ordinib⁹ nequeat cõtrahi matrimonium.372.A
De interfectoribus suarũ cõiugum. ibid.B
DISTINCT. XXXVIII.
De votis & votorum differentia. 372.A.B
De illis qui post longã captiuitatem redeunt. ibid.C
Quòd grãde malum sit adulterium. 373.D.E
DISTINCT. XXXIX.
De dispari cultu. 374.A
De coniugio fidelis, & infidelis & duorum infideliũ. 375.B
De fornicatione spirituali ꝓpter quam dimitti coniũx potest. ibid.C
Pro quib⁹ peccatis possit fieri separatio vel nõ. 376.D
Quãdo licet fideli aliam ducere vel non. ibid.E.F.G
Vtrum coniugium inter infideles sit. 377.H.I
DISTINCT. XL.
De cognatione carna. 377.A
De cõputatione graduũ consanguinitatis. ibid.B
Quare sex gradus computãtur. 378.C
DISTINCT. XLI.
De gradib⁹ affinitatis.378.A
De variis traditionibus affinitatis. ibid.B
Si coniugiũ sit inter eos qui nota consanguinitate diuiduntur. 379.C
Quibus ꝓsonis testificãtibus sint dirimẽda cõiugia.ibi.C
Quid sit fornicatio, & quid stuprum. 380.D
DISTINCT. XLII.
De spũali cognatione. 380.A
Qui sint filij spirituales. ibidem.B.C
De copula spiritualium vel adoptiuorum & naturaliũ filiorum. 381.D.E.F
Si cui liceat duas cõmatres ducere vnã post aliã. ibi.G
Si vir & vxor simul tenere valeant puerum. ibid.H.I.
DISTINCT. XLIII.
De resurrectione & iudicij conditione. 383.A.B.C
De memoria electorũ si tũc prẽterita mala teneat.ibi.D

De his qui viui reperiuntur. 384.E
Quomodo intelligitur Christus iudex viuorum & mortuorum. ibid.F
Quomodo omnes incorrupti. ibid.G
DISTINCT. XLIIII.
De ætate & statura resurgẽtium. 385.A.B.C
Vtrum reproborũ corpora cũ deformitatibus resurgãt quas hîc habuerunt. ibid.D
Quòd non consumentur malorum corpora quæ tunc ardebunt. 386.E
Si dæmones corporali igne cremantur. ibid.F.G
De abortiuis fœtibus & mõstris. ibid.H
DISTINCT. XLV.
De diuersis animarum receptaculis post mortem. 387.A.B
De officiis sepulturæ. 388.C.D.E
Quomodo Sancti & glorificati, vel Angeli audiunt preces supplicantium: & quomodo intercedũt pro nobis ibid.F.G
DISTINCT. XLVI.
Si valde malis præstatur mitigatio pœnæ. 389.A
De occulto iudicio dei. 390.B
Quare quædam opera dicuntur iustitiæ, quædam misericordiæ vel bonitatis dei. 391.C.D.E
DISTINCT. XLVII.
De sententia iudicij. 392.A.B
De ordinibus eorũ qui erunt in iudicio. ibid.C
De ordine iudicij & ministerio angelorum. 392.D.E
DISTINCT. XLVIII.
De forma iudicis. 393.A.B
Quare secundum formã serui dicitur Christus suscitaturus corpora. 394.C
De loco iudicij. ibid.D.E
DISTINCT. XLIX.
De differentia mãsionum in cælo & in inferno. 395.A.B
Si quid cognoscitur ab aliquo quod non intelligent omnes. ibidem.C.D
Si maior sit beatitudo sanctorum post iudiciũ. 397.E
DISTINCT. L.
Si mali in inferno peccabũt. 397.A
Quare dicuntur tenebræ exteriores. 398.B
Si damnatorum animæ notitiam habeant eorum quæ hîc fiunt. ibidem.C
De Lazaro & diuite. ibid.D
Si boni & mali inuicem se videant. 399.E
De chaos inter bonos & malos. ibidem.F
Vtrum visa impiorum pœna minuat vel augeat gloriã bonorum. ibid.G

FINIS.

Petri Lombardi Episcopi Parisien. Sententiarvm Liber IIII.

De Sacramentis et signis sacramentalibvs.

Distin. I.

SAMARITANVS enim vulnerato appropians, curationi eius sacramentorum alligamenta adhibuit: quia contra originalis peccati & actualis vulnera sacramentorum remedia Deus instituit. De quibus quatuor primò consideranda occurrunt. Quid sit sacramentum, Quare institutum, In quibus consistat, & conficiatur. Et quæ sit distantia inter sacramenta veteris & nouæ legis. *De sacramentis in generali. Luc. 10. f De sacramẽtis vbi quatuor cõsiderãda sunt.*

Quid sit sacramentum. B

Sacramentum est sacræ rei signum. Dicitur tamen sacramentum etiam sacrum secretum, sicut sacramentum diuinitatis: vt sacramentum sit sacrum signans, & sacrum signatum: sed nunc agitur de sacramento secundum quòd est signum. Item sacramentum est inuisibilis gratiæ visibilis forma. Signum verò est res præter speciem quam ingerit sensibus, aliquid aliud ex se faciens in cogitationem venire. Signorum verò alia sunt naturalia, vt fumus significans ignem, alia data. Et eorũ quæ data sunt, quædam sunt sacramenta, quædam nõ. Omne enim sacramentum est signũ, sed nõ econuerso. Sacramentũ eius rei similitudinem gerit, cuius signum est. Si enim sacramenta nõ haberent similitudinem rerum quarum sacramenta sunt, propriè sacramenta nõ dicerentur. Sacramentum enim propriè dicitur quod ita signum est gratiæ dei, & inuisibilis gratiæ forma, vt ipsius imaginem gerat, & causa existat. Non ergo significandi tantùm gratia sacramẽta instituta sunt, sed etiam sanctificandi. *Aug. in 10. lib. de ciui. c. 55. Sacramẽtũ quid sit Aug. de doc. Chri. li. 2. ca. 1. Ibidem. Quòd differant signũ & sacramentũ*

Quid sit proprie sacramentum.

Quid differat inter sacramentum & sacramentum.

Leui. 16. c Heb. 9. d Nũe. 10. c in quæst. super nũeros c. 33. in tom. 4. ad Ro. 3. c & 4. b. et Gal. 2. d ad Ro. 3. d Act. 10. c

Hoc est onus quod nec nos, nec patres nostri portare potuimus.

Primaca.

Secunda causa.

Tertia causa.

In epi. ad Rusticũ, de forma viuẽdi, in tomo 1. in medio epi.

Quæ enim significandi gratia tantùm instituta sunt, solùm signa sunt, & non sacramenta: sicut fuerunt sacrificia carnalia & obseruantiæ cęremoniales veteris legis, quæ nunquam poterant iustos facere offerentes, quia vt ait Apostolus, Sanguis hircorum & taurorum & cinis vitulæ aspersus inquinatos sanctificabat ad emundationem carnis, non animæ. Nam inquinatio illa erat contactus mortui. Vnde Aug. Nihil aliud intelligo inquinationem quam lex mundat, nisi cõtactum mortui hominis: quem qui tetigerat, immundus erat septem diebus, sed purificabatur secundum legem die tertio & septimo, & ita mũdus erant, vt iam intraret in templum. Mundabant etiam interdum à corporali lepra illa legalia. Sed nunquam ex operibus legis aliquis iustificatus est, vt ait Apostolus, etiam si in fide & charitate fierẽt. Quare? quia imposuit ea deus in seruitutẽ, nõ in iustificationem, & vt figura futuri essent: volens sibi ipsi potiùs offerri ea, quàm idolis. Illa ergo signa erant, sed tamen & sacramenta: licet minus propriè in scripturis sæpe vocantur: quia signa erãt rei sacræ, quam vtique non præstabant. Illa autem Apostolus opera legis dicit, quæ tantùm significandi gratia, vel in onus instituta sunt.

De causa institutionis sacramentorum. C

Triplici autem de causa sacramenta instituta sunt, propter humiliationem, eruditionem, exercitationem. Propter humiliationem quidem, vt dum homo insensibilibus rebus quæ natura infra ipsum sunt, ex præcepto creatoris se reuerendo subiicit, ex hac humilitate & obedientia deo magis placeat, & apud eum mereatur, cuius imperio salutem quærit in inferioribus se, etsi non ab illis sed per illa à deo. Propter eruditionem etiam instituta sunt, vt per id quod foris in specie visibili cernitur, ad inuisibilem virtutẽ quæ intus est, cognoscendam mens erudiatur. Homo enim qui ante peccatum sine medio deum videbat, per peccatum adeo habuit, vt nequaquam diuina queat capere, nisi humanis exercitatus. Propter exercitationem similiter instituta sunt: quia cùm homo otiosus esse non possit, proponitur ei vtilis & salubris exercitatio in sacramentis, qua vanam & noxiam declinet occupationem. Non enim facile capitur à tentatore, qui bono vacat exercitio. Vnde Hieronymus

monet: semper aliquid operis facito, vt te occupatum diabolus inueniat.

De triplici genere exercitationis. D

Sunt autem exercitationum tres species. Vna ad ædificationem animę pertinet: Alia ad corporis fomentum: Alia ad vtriusque subuersionem. Cùm igitur absque sacramentis (quibus non alligauit potentiam suam deus) homini gratiam donare posset, prædictis de causis sacramenta instituit. Duo autem sunt in quibus sacramentum consistit, scilicet verba, & res. Verba, vt inuocatio trinitatis: Res vt aqua, oleum & huiusmodi.

In quib° cõsistit sacramẽtũ.

De differentia sacramentorum veterum & nouorum. E

Iam videre restat differentiam sacramentorum veterum & nouorum: vt sacramenta vocemus quæ antiquitus res sacras signabant, vt sacrificia & oblationes, & huiusmodi. Eorum autem differentiam breuiter Augustasignat dicens, quia illa promittebant tantùm & significabant: hæc autem dant salutem.

In expositiõe tituli psal. 73.ũ tom. 8.

De circunciſione. F

Fuit tamen inter illa sacramenta sacramentum quoddam, scilicet circunciſionis, idem conferens remedium contra peccatum, quod nunc baptismus præstat. Vnde Aug. Ex quo instituta est circunciſio in populo dei, quæ erat tunc signaculum iustitiæ fidei, ad purgationem valebat magnis & paruulis originalis veteríſque peccati: sicut baptismus ex illo valere cœpit ad innouationem hominis, ex quo institutus est. Item Beda, Idem salutiferæ curationis auxilium circunciſio in lege cõtra originalis peccati vulnus agebat, quod baptismus agere reuelatæ gratiæ tempore cõsueuit, excepto quòd regni cælestis ianuam nondum intrare poterant: tamen in sinu Abrahæ post mortem requie beata consolati, supernæ pacis ingreſſum spe fœlici expectabant. His apertè traditur, per circunciſionem ex quo instituta fuit, remiſsionem peccati originalis & actualis paruulis & maioribus à deo præstitam, ſicut nunc per baptiſmum datur.

Ad Valeriũ li. 2. de nuptiis & cõcupiſcẽtia ca. 11. in fine. in to. 7. ſu per euãg. Luc. 2. Et poſtquã ĩpleti ſunt dies.

De viris qui fuerunt ante circunciſionem, & de fœminis quæ fuerunt ante & poſt. G

Quæritur autem de viris qui fuerũt ante circũ-

cisionem,& de fœminis quæ fuerunt antè & pòst, quod remedium contra peccatum habuerint. Quidam dicunt sacrificia & oblationes eis valuisse ad remissionem peccati. Sed melius est dicere,illos qui de Abraham prodierunt, per circuncisionem iustificatos: mulieres verò per fidem & operationem bonam,vel suam si adultæ erant, vel parentũ si paruulæ.Eos verò qui fuerunt ante circuncisionem,paruulos in fide parentum:parentes verò per virtutẽ sacrificiorum, scilicet quã intelligebant spiritualiter in illis sacrificiis,iustificatos. Vnde Grego. Quod apud nos valet aqua baptismi,hoc egit apud veteres vel pro paruulis sola fides,vel pro maioribus virtus sacrificij,vel pro his qui ex Abrahæ stirpe prodierunt,mysterium circuncisionis.

in.4. mora. cap.2.

De institutione & causa circuncisionis. H

Hìc dicendum est in quo instituta fuerit circuncisio,& quare,& cur mutata per baptismum. Abraham primus mandatum circuncisionis habuit,ad probationem obedientiæ: nec ei soli præcepta fuit circuncisio, sed & semini eius,id est,omnibus Hebræis: quæ fiebat secundum legem octaua die lapideo cultro in carne pręputij.Data autem fuit circuncisio pluribus de causis, scilicet vt per obedientiam mandati Abraham placeret deo, cui per præuaricationem Adam displicuerat.Data etiã fuit in signum macula magnæ fidei Abrahæ,qui credidit se habiturum filium in quo fieret benedictio omnium.Deinde vt hoc signo à cæteris nationibus discerneretur populus ille. In carne verò præputij ideo iussa est fieri circuncisio,quia in remedium instituta est originalis peccati,quod à parentibus trahimus per concupiscentiam carnis, quæ in parte illa magis dominatur, & quia in parte illa culpam inobedientiæ primus homo sensit, decuit vt ibi signum obedientiæ acciperet.

Gen.17.e

Iosue 5. d

Quare data fuit circuncisio.

Gen.22.d

Quare in carne præputij.

Quare die octauo,& petrino cultro. I

Fiebat autem octauo die petrino cultro,quia & in resurrectione communi & octaua ætate futura, per petram Christũ omnis ab electis abscindetur corruptio: & per Christi resurrectionem octaua die factam, circunciditur à peccatis anima cuiusque in eum credentis:duæ ergo res sunt illius sacramenti.

Gen.17.e & d.Ios. 5. & habetur. 25. q.1. para, hus ita.

Quare in baptismum mutata sit circuncisio. K

Ideo autem mutata est circũcisio per baptismũ, quia sacramẽtum baptismi cõmunius est & perfectius: quia pleniori gratia accumulatum.Ibi enim peccata solùm dimittebantur,sed nec gratia ad bene operandũ adiutrix, nec virtutum possessio vel augmentum ibi præstabatur, vt in baptismo:vbi non tantummodo abolentur peccata, sed etiam gratia adiutrix confertur, & virtutes augentur. Vnde aqua refectionis dicitur, quia aridos fœcundat,etiam fructificantes ampliori vbertate donat. Quia quantuncũque per fidem & charitatem antè habitã aliquis iustus ad baptismum accedit,vberiorem ibi recipit gratiam:sed non ita in circuncisione. Vnde Abrahæ per fidem iam iustificato signaculum tantùm fuit,nihil ei intus contulit.

Magister hic non tenetur.

Psal.22.

Ad Ro. 4.b

De paruulis defunctis ante diem octauum. L

Si verò quęritur de paruulis qui ante diem octauum moriebantur,antequàm fiebat circuncisio ex lege,vtrũ saluarentur vel nõ. Idem potest responderi quod sentitur de paruũlis ante baptismum defunctis: quos perire cõstat.Vnde Beda, Qui nũc per euangeliũ suum terribiliter & salubriter clamat,Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu sancto, non intrabit in regnum dei:ipse dudum clamabat per suam legem, Masculus cuius præputij caro circuncisa non fuerit, anima illa peribit de populo suo:quia pactum meum irritũ fecit.Fortè tamẽ sub lege ingruente,necessitate mortis ante octauum diem circũcidebant sine peccato filios,sicut modo fit in ecclesia de baptismo.

Non tenetur hic Magister 2.Super Lucã.Ioan.3.a. Gen.17.f

DE SACRAMENTIS NOVAE LEGIS.

Distinct. II. A

IAM ad sacramenta nouæ legis accedamus: quæ sunt Baptismus,Cõfirmatio,Panis benedictio,id est, Eucharistia, Pœnitentia,Vnctio extrema,Ordo,Cõiugium. Quorum alia remedium contra peccatum præbent, & gratiam adiutricem conferunt, vt baptismus: alia in remedium tantùm sunt,vt coniugium:alia gratia & virtute nos fulciunt, vt Eucharistia & Ordo.

De sacramentis in speciali.

Non tenetur hic Magister.

Quare mox post hominis casum non fuerint instituta. B

Si verò quæritur quare non fuerint hæc sacramenta instituta mox post hominis lapsum, cum in his sit iustitia & salus: Dicimus non ante aduentum Christi, qui gratiam attulit, gratiæ sacramenta fuisse danda, quæ ex ipsius morte & passione virtutem sortita sunt. Christus autem venire noluit, antequàm homo de lege naturali & scripta conuinceretur, quòd neutra iuuari posset.

Hug. lib. 1. parte. 2. ca. 8.

Quòd sacramentum coniugij fuit ante peccatum. C

Fuit tamen coniugium ante peccatum institutũ, non vtique propter remedium, sed ad sacramentũ, & ad officium: post peccatum verò fuit ad remedium contra carnalis concupiscentiæ corruptelam: de quo suo loco tractabimus.

Gene. 2. d

De baptismo. D

Nunc verò de baptismi sacramento videamus, quod inter nouæ gratiæ sacramenta primum est. Baptismũ igitur Christi Ioannes suo baptismo prænunciauit: qui primus baptizasse legitur, sed in aqua, non in spiritu, sicut ipse ait: Ego baptizo vos in aqua in pœnitentiam. Sola enim corpora abluebat, à peccatis verò non mundabat. Baptismus Ioannis erat in pœnitentiam, non in remissionem: baptismus verò Christi in remissionem. Quia Ioannes baptizans homines, ad pœnitentiam vocabat: & quos baptizabat, pœnitere docebat: secundum illud, Veniebant ad Ioannem in Iordanem, confitentes peccata sua. Sed in baptismo Ioannis non dabatur peccatorum remissio, quæ data est in Christi baptismo.

De baptismo Ioan. Mat. 3. c
De differentia baptismi Ioannis & Christi. Act. 19. a Ioan. 1. d Mat. 3. b Mar. 1. b Lucæ 3. b

Quid vtilitatis habebat baptismus Ioannis. E

Ad quid ergo vtilis erat baptismus Ioãnis? Quia homines vsu baptizandi præparabat ad baptismum Christi. Sed quæritur, Quare dictus est baptismus Ioannis: sicut veritas dicit, Baptismus Ioannis vnde est? Quia ibi Ioannis operatio tantùm visibilis erat, exteriùs lauantis, non inuisibilis gratia dei interiùs operantis. Sed tamen & illa Ioannis operatio à deo erat, & baptismus ille à deo erat, non ab homine tantùm: sed hominis dictus est, quia nihil ibi gerebatur, quod non ageret homo. Si verò quæritur an sacramentum fuerit: satis potest concedi ex eo sensu, quo legalia signa dicuntur sacramẽta. Significabat enim baptismus Ioannis rem sacram, scilicet baptismum Christi: qui non tantùm est pœnitentiæ, sed & remissionis peccatorum.

Quare dicti est baptismus Ioannis. Mat. 21. c

De forma baptismi Ioannis, & de baptizatis ab eo. F

Hìc considerandum est, si baptizati à Ioanne iterum baptizati sunt baptismo Christi, & qua forma verborum vtus sit Ioannes. Illi qui baptizati sunt à Ioanne, nescientes spiritum sanctũ esse, ac spem ponentes in illius baptismo, postea baptizati sunt baptismo Christi. Baptismus autem Ioannis in nomine venturi tradebatur. Vnde Hieron. super Iohelem, Qui dicit se in Christum credere, & non credit in spiritum sanctum, nondum habet claros oculos, Vnde baptizati à Ioãne in nomine venturi, id est, domini Iesu, quia dixerunt, Sed neque si spiritus sanctus est, audiuimus, iterum baptizabantur, imò verum baptisma accipiebant. Illi verò qui spem non posuerunt in baptismo Ioannis, & patrem & filium & spiritum sanctũ credebant, non pòst baptizati fuerunt: sed impositione manuum ab Apostolis super eos facta, spiritum sanctum receperunt. Alij verò qui non ita credebant, baptizati sunt baptismo Christi, vt prædictũ est. Vnde Hiero. Qui spiritũ sanctum nesciebant cum baptismũ à Ioanne acceperunt, iterum baptizati sunt baptismo Christi, vt prædictum est: ne quis ex Iudæis vel gentibus putaret aquam sine spiritu sancto ad salutem posse sufficere. De hoc etiam Amb. in primo lib. de spiritu sancto, Quidam negauerunt se scire spiritum sanctum, cùm baptizatos se dicerent baptismo Ioannis, qui in aduenientis Iesu, non in suo baptizauit nomine. Isti ergo quia nec in Christi nomine, neque cum fide spiritus sancti baptizati fuerant, non potuerunt accipere baptismi sacramentum. baptizati sunt ergo in nomine Christi, nec iteratum est in his baptisma, sed innouatum.

Act. 19. a Cõmentario ad. 2. ca. in fine, in tomo 6. Hic nõ tenetur Magister.
Act. 8. c In epistola de vnio vxoris viro. Act. 19. a Cap. 3. in principio, in tomo 2.

QVID SIT BAPTISMVS.

Distinct. III. A

Post hæc videndum est quid sit baptismus, & quæ sit forma, & quando institutus, & causa institutionis. Baptismus dicitur intinctio, id est, ablutio corporis exterior,

De baptismo in speciali.

facta sub forma verborum præscripta. Si enim ablutio fiat sine verbo, non est ibi sacramentum: sed accedente verbo ad elementum, fit sacramentum: non vtique ipsum elemẽtum fit sacramẽtum, sed ablutio facta in elemẽto. Vnde Augustinus *Super Ioan. tract. 80. in tomo 9.* Verbo baptisma consecratur. detrahe verbum, & quid est aqua nisi aqua? accedit verbum ad elementum, & fit sacramẽtum. Vnde est hęc tanta virtus aquæ, vt corpus tangat & cor abluat, nisi faciente verbo, non quia dicitur, sed quia creditur? Nam & in ipso verbo aliud est sonus transiens, aliud est virtus intus manens. In duobus ergo consistit sacramentum baptismi, scilicet in verbo & elemento. Ergo etsi alia desint quæ ad decorem sacramenti instituta sunt, non ideo minus est verum sacramentum & sanctum, si verbum sit ibi & elementum. Nam & in hoc sacramento & in aliis quædam solent fieri ad decorem & honestatem sacramenti, quædam ad substantiam & causam sacramenti pertinentia. De substantia huius sacramenti sunt verbum & elementum, cætera ad solennitatem eius pertinent.

De forma baptismi. B

Sed quod est illud verbũ, quo accedente ad elementum, fit sacramentum? Veritas te docet, quæ huius sacramenti formam tradens, ait discipulis, Ite, docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine patris & filij & spiritus *Mat. vlti. c. d* sancti. Inuocatio igitur trinitatis verbum dicitur quo baptisma consecratur: & hæc est forma verborum sub qua trãditur baptismus. Vnde Bonifacio episcopo Zacharias papa ait, *De conse. dist. 4. ca. in synodo.* Firmissimè præceptum est in synodo Anglorum, vt quicunque sine inuocatione trinitatis mersus fuisset, quòd sacramentum regenerationis non haberet: quod omnino verum est, quòd si mersus in fontem baptismi quis fuerit sine inuocatione trinitatis, perfectus Christianus non est, nisi in nomine patris & filij & spiritus sancti fuerit baptizatus. *Act. 8. ca. & 10. g* Legitur tamen in Actibus Apostolorum, Apostolos baptizasse in nomine Christi: sed in hoc nomine, vt exponit *Lib. 1. de spũ sancto Cap. 3.* Ambrosius, tota trinitas intelligitur. Intelligitur enim cùm Christum dicis, & pater à quo vnctus est, & ipse qui vnctus *De conse. dist. 4. a quodam.* est, & spiritus sanctus per quem vnctus est. Vnde Nicolaus papa ad consulta Bulgarorum, A quodam Iudæo multos baptizatos asseritis: & quid inde agendum sit, consulitis. Hi

profectò si in nomine sanctæ trinitatis, vel in nomine Christi, sicut in Actibus Apostolorum legimus, baptizentur, baptizati sunt. vnum enim idémque est, vt exponit Ambrosius.

Si in nomine patris tantùm vel spiritus sancti possit tradi baptismus. C

Hìc quæritur an baptismus esset verus, si diceretur in nomine patris tantùm, vel spiritus sancti tantùm: vt cùm dicitur in nomine Christi. Ambrosius videtur dicere, quòd si fide mysterium trinitatis teneatur, & vna persona tantùm nominetur, plenum esse sacramentum: & econuerso, si tres nominentur, & non rectè de aliquo illorum sentiatur, vacuum fieri mysterium trinitatis. Ait enim sic, Vbi non est plenum baptismi sacramentum, nec principium, nec species aliqua baptismi ęstimatur. Plenum autem est, si patrem & filium & spiritum sanctum fatearis. Si vnum neges, totum subrues: & sicut si vnum in sermonem comprehendas, vel patrem vel filium vel spiritum sanctum, fide autem nec patrem nec filium nec spiritum sanctum abneges, plenum est fidei sacramentum. ita etiam licet patrem & filium & spiritum sanctum dicas, & patris & filij & spiritus sancti minuas potestatem, vacuum est omne mysterium. Cùm enim dicitur in nomine Christi, per vnitatem nominis impletum est mysterium: nec à Christi baptismate spiritus seperatur, quia Christus baptizauit in spiritu. *In lib. de spiritu sancto Cap. 3. ẽ tomo 2. Ibidem.* *Ioan. 1. a* *Act. 1. e*

Quæstio Ambrosii. D

Nunc consideremus vtrum sicut in Christi nomine legimus baptismi plenum esse sacramentum, ita etiam spiritu sancto tantum nuncupato nihil desit ad mysterij plenitudinem. Rationem sequamur: qui vnum dixerit, trinitatem signauit. Si Christum dicas, & patrem à quo vnctus est filius, & ipsum qui vnctus est, scilicet, filium, & spiritum sanctum quo vnctus est, designasti. Scriptum est enim hũc esse Iesum à Nazaret, quem vnxit deus spiritu sancto. Et si patrem dicas, filium eius & spiritum oris eius pariter indicas, si tamen id etiam corde comprehendas. Et si spiritum sanctum dicas, deum patrem à quo procedit, & filium eius cuius est spiritus, nuncupasti. Vnde, vt rationi copuletur *Solutio.* *Act. 10. f* *Ambr. capite supe riuscitato.* *Act. 1. a*

Ioan.1.a Matt.3.c

authoritas,dominus dicit.Vos autem baptizabimini in spiritu sancto:ex quo indicat nos rectè posse baptizari in spiritu sancto.

Perstringit præmissorum intelligentiam cum determinatione cuiusdam dicti. E

Ex his apertè intellexistis in nomine Christi verũ baptisma tradi: vnde nihilominus insinuari videtur verũ baptisma dari posse in nomine patris tãtùm, vel spiritus sancti tantùm,si tamen ille qui baptizat,fidem trinitatis teneat quæ trinitas in quolibet horum nominũ intelligitur. Si autem aliquis peruersè credens,& errorem inducere intendẽs, vnum de tribus tantùm nũcupet, non complet mysterium. Quòd verò ait nominatis tribus vacuum esse mysterium, si baptizans minuat potestatem patris vel filij vel spiritus sancti,id est,si malè sentiat de potentia alicuius horum,non credens vnam potentiam trium:intelligendum est hoc super eum qui non intendit nec credit baptizare : qui non tantùm caret fide,sed etiam intentionem baptizandi nõ habet. Qui ergo baptizat in nomine Christi,baptizat in nomine trinitatis, quæ ibi intelligitur . Tutius est tamen tres personas ibi nominare,vt dicatur,In nomine patris,& filij,& spiritus sancti:non in nominibus,sed in nomine, id est,in inuocatione, vel in confessione patris & filij & spiritus sancti. Inuocatur enim ibi tota trinitas,vt inuisibiliter ibi operetur per se,sicut extrà visibiliter per mysteriũ. Si autẽ dicatur in nominibus:nõ est ibi sacramẽtũ,quia nõ seruatur forma baptismi.

Quid oporteat determinari.

Luc.10.a & b. Mat.10.a & b.

De institutione baptismi. F

De institutione baptismi quando cœpit variæ sunt æstimationes.Alij dicunt tunc esse institutum,cum Nicodemo Christus ait,Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu sancto,&c. Alij dicunt institutionem baptismi factam, cùm Apostolis dixit,Ite,docete omnes gentes , baptizantes eos in nomine patris & filij & spiritus sancti. Sed hoc dixit eis post resurrectionem, præcipiens eis de vocatione gentium,quos ante passionem binos miserat ad prędicandum in Iudæa,& ad baptizandum,dicens,In viam gentium ne abieritis . Iam ergo institutus erat baptismus, quia baptizabant simul & prædicabant.

De forma

De forma in qua baptizauerunt Apostoli ante passionem Christi. G

Si verò quæritur, in qua forma tunc baptizauerunt Apostoli:Sanè dici potest,in nomine trinitatis, scilicet in ea forma:in qua baptizauerunt postea gentes : quæ ante passionem potest intelligi fuisse tradita, licet nõ sit scriptũ. Non ergo tunc illam formam Christus priùs tradidit, cùm ad euangelizãdum gẽtibus misit:sed quam antè tradiderat, mittens eos in Iudæam,pòst iterauit cùm ad gentes misit. Co mmodiùs ergo dicitur institutio facta, quando Christus à Ioanne baptizatus est in Iordane:quod dispensauit,nõ quia mundari voluit cùm sine peccato fuerit,sed quia contactu mundæ carnis suæ vim regeneratiuam contulit aquis,vt qui posteà immergeretur inuocato nomine trinitatis,à peccatis purgaretur.Tunc ergo inuocato nomine trinitatis institutus est baptismus Christi:in quo trinitas,cuius mysterium ibi innotuit,interiùs hominem baptizat.

Mat.vlti. Matt.3.d & 10.a De consec. dist. 4. Nũquam aqua. Aug. ser. 2.dominicæ infra octauas Epiphæ. Ioan. 3.a Ambr. circa illud ca. 6.ad Rom.ita vt & nos in nouitate vitæ. Ioan.19.f

Quare in aqua tantùm fiat. H

Celebratur autem hoc sacramentum tantùm in aqua,non in alio liquore, vt ait Christus, Nisi quis renatus, &c.Ideoque vniformiter id fieri in aqua præcipitur,vt intelligatur quòd sicut aqua sordes corporis ac vestis abluit : ita baptismus maculas animę,sordésque vitiorum emundando abstergit.Vel ideo,vt nullum inopia excusaret: quod posset fieri,si in vino vel oleo fieret:& vt communis materia baptizandi inueniretur apud omnes:quod aqua signauit quę de latere Christi manauit , sicut sanguis alterius sacramenti signum fuit. Non ergo in alio liquore potest consecrari baptismus,nisi in aqua.

De immersione,quoties fieri debeat. I

De immersione verò si quæritur quomodo fieri debeat,præcisè respondemus , Vel semel, vel ter, pro vario more ecclesiæ . Vnde Grego . De trina immersione baptismi nil verius responderi potest , quàm quod vosipsi sensistis : quia in vna fide nihil officit ecclesiæ sanctæ consuetudo diuersa.Quia enim in tribus subsistentiis vna substantia est , reprehensibile esse nullatenus potest infantem in baptismo ter vel semel immergere : quia & in tribus mersio-

Leãdro episco.epist. 41.li.1.registri & habẽtur de cõse.dist.4 de trina. immersione.

P

nibus personarum trinitas,& in vna potest diuinitatis singularitas designari.Nos verò qui tertiò immergimus, etiã triduanæ sepulturæ sacramentum signamus.Secundum hoc licet non modo ter,sed etiam semel tantùm immergere. Ibi tamen duntaxat immergere semel licet,vbi consuetudo ecclesię talis existit.Si quis verò id facere incipiat vbi consuetudo talis non est,vel semel tantùm mergendum asserat,reprehensibilem se constituit.Vnde Haymo,In suo sensu abũdabat Cyprianus,cùm semel mergebat in baptismo paruulos:quia quod intelligebat,studiosè implebat, bonis operibus abundãdo,licet in hoc nescius delinqueret:sed quia bonis operibus abundabat, posteà correptus à deo abundauit altiori sensu,ter illos mergẽdo.Ecce habemus,quia diliquit qui semel mersit . Sed hoc ideo,quia aliter se habebat consuetudo illius ecclesiæ , vel quia vnam tantùm faciendam mersionẽ asserebat.De trina mersione Aug. ait, Postquàm nos credere promisimus, tertiò capita nostra in sacro fonte dimersimus:qui ordo baptizandi duplici mysterij significatione celebratur.Rectè enim tertiò immersi estis,qui accepistis baptismum in nomine trinitatis.Rectè tertiò immersi:quia accepistis baptismum in nomine Christi,qui die tertia resurrexit à mortuis . Illa enim tertiò repetita immersio typum dominicæ exprimit sepulturæ . Constat ergo baptizandos tertiò debere immergi : & tamen si semel tantùm immergantur,verum baptisma accipiunt. Et qui semel immergit tantùm,non peccat,nisi cõsuetudo ecclesię obsistat, vel hoc modo tantùm debere fieri asserat.

Super epi. ad Ro. super illud, vnusquisque, in sensu suo abũdet. ca. 14.

Habetur de cons. di. 4. c. Postquam.

Rom. 6. a

Quando circunciſio amiſit vim ſuam. K

Solet etiam quæri,si circũcisio amisit statim vim suam ab institutione baptismi . Ad quod dicimus in Christi morte terminata esse legalia omnia. Extunc ergo circũcisio perdidit vim suam,ita quòd posteà nõ profecerit,sed potiùs obfuerit obseruatoribus suis.Sed vsque ad oblationem verę hostiæ potuit prodesse.Si enim ante passionem legalia finẽ habuissent, non ea imminente vetus pascha cum discipulis manducasset.

Ioan. 19 f vbi dicit, Consummatũ est.
Mat. 26. b
Luc. 22. a
Mar. 14. b
Ioan. 13. b

De causa institutionis. L

Causa verò institutionis baptismi est innouatio

mentis:vt homo qui per peccatum vetus fuerat,per gratiam baptismi renouetur,quod fit de positione vitiorum & collatione virtutum.Sic enim fit quisque nouus homo,cum abolitis peccatis ornatur virtutibus.Abolitio peccatorum pellit fœditatem : Appositio virtutum affert decorem. & hæc est res huius sacramenti,scilicet interior munditia.

Quæritur an baptismus aperuit cælum, quod non aperuit circunciſio. M

Si quæritur,Vtrum baptismus aperuit cælum, quod non aperuit circunciſio:Dicimus quia nec baptismus, nec circunciſio regni nobis aditum aperuit,sed hostia saluatoris:quæ si tempore circunciſionis oblata fuisset, illius temporis homines regnum intrassent . Res ergo huius sacramenti iustificatio est.

QVOD ALII SVSCIPIVNT SACRAMENTVM ET REM, ALII SACRAMENTUM & non rem, alij rem & non ſacramentum.

Diſtinct. IIII. A

De baptiſmo per cõparationẽ ad recipiẽtes.

HIc dicendum est aliquos susçipere sacramentum & rẽ sacramenti,aliquos sacramentum & non rẽ,aliquos rẽ & non sacramentum . Sacramentum & rem simul susçipiunt omnes paruuli,qui in baptismo ab originali mũdantur peccato:quanuis quidã diffiteantur illis qui perituri sunt paruulis, in baptismo dimitti peccata, innitentes illi verbo Aug.Sacramẽta in solis electis efficiũt quod figurant:nõ intelligentes illud ita esse accipiendũ, quia cùm in aliis efficiãt sacramenta remissionẽ,nõ hoc eis faciunt ad salutẽ,sed solis electis.Nã ꝙ omnibus paruulis in baptismo remittatur peccatũ per baptismũ,Aug.euidẽter dicit: A paruulo,inquit,reẽter nato vsq; ad decrepitum senẽ, sicut nullus prohibetur à baptismo:ita nullus est,qui non peccato moriatur in baptismo:sed paruuli tantùm originali,maiores verò etiam omnibus quæ à malè viuendo addiderunt ad illud quod nascendo traxerunt, nisi enormitas vitæ impediat.Adulti quoque, qui cum fide baptizantur,sacramentum & rem susçipiunt.

De ficte accedentibus qui non iuſtificantur. B

Qui verò sine fide vel fictè accedũt,sacramentũ non rem susçipiunt. Vnde Hierony.Sunt lauacra gentilium

De quoriũdã errore.
Lib. de baptiſmo parvulorũ 2.
In ench. c. 43. tom. 3.
Habẽtur de conſec. diſt. 4. à paruulo.
Cõmentario ad 16. cap. Ezec.
Super eo loco, in aqua nõ eſt

Iota & citatur in glossa ibi. enarratiõe ī psal 77. ī pricipio. Aug. li. de pœnitẽtiæ medicina ca. 2. to. 9. Et ponitur de cõs. dist. 4. ca. Oĩs qui.

hæreticorum: sed non lauant ad salutẽ. In ecclesia etiam qui non plena fide accipiunt baptisma, non spiritum sed aquam suscipiunt. Aug. etiam ait, Iudæis omnibus communia erant sacramẽta, sed non communis omnibus erat gratia, quæ est virtus sacramentorum: ita & nunc communis est baptismus omnibus baptizatis: sed non virtus baptismi, id est, ipsa gratia. Item, Omnis qui iam suæ voluntatis arbiter constitutus est, cùm accedit ad sacramentum fidelium, nisi pœniteat eum veteris vitæ, nouam non potest inchoare. Ab hac pœnitentia, cùm baptizantur, soli paruuli immunes sunt. His aliisque testimoniis apertè ostenditur, adultis sine fide & pœnitentia vera in baptismo non conferri gratiam remissionis: quia nec paruulis sine fide aliena, qui propriam habere nequeunt, datur in baptismo remissio. Si quis ergo fictè accedit non habens veram cordis contritionem, sacramẽtum fine re accipit. Videtur tamen Aug. dicere, quod etiam fictè accedenti, qui etiam habet odium fraternum, in ipso momẽto quo baptizatur, omnia condonẽtur peccata & post baptismum mox redeant. Sed non hoc asserendo dicit, imò hanc opinionem & præmissam sententiam conferendo. ait enim sic, His qui ficto corde baptizantur, aut peccata nullatenus dimittuntur: quia spiritus sanctus disciplinę effugiet fictum: aut ipso temporis puncto per vim sacramenti dimissa, iterũ per fictionem replicantur: vt & iam illud verũ sit, Quotquot in Christo baptizati estis, &c. & illud, Spiritus sanctus disciplinæ effugiet fictum: vt induat eum Christum sanctitas baptismi, & exuat eum Christum pernicies fictionis. Nam redire dimissa peccata vbi fraterna charitas non est, apertè dominus docet etiam in illo seruo, à quo dominus dimissum debitum petiit, quia ille conseruo dimittere noluit. Sic non impeditur baptismi gratia, quo minus omnia peccata dimittantur, etiam si fraternum odium in eius cui dimittuntur, animo perseuerat. Soluitur enim hesternus dies, & quicquid supereſt: & soluitur etiam ipsa hora momentúmque ante baptismum, & in baptismo. Deinceps autem continuò reus incipit esse non solùm consequentium, sed etiam præteritorum dierum, horarum, momentorum, redeuntibus omnibus quæ dimissa sunt. Hoc autem, vt prædiximus, non sub assertione dixit: quod ostenditur ex eo quod ait in eodem

Lib. de baptismo cõtra Donatistas. 1. c. 12. to. 7. de consec. dist. 4. c. Quomodo deus in fine. Sap. 1. e

Matth. 18. d

libro sic, Si ad baptismum fictus accedit, dimissa sunt ei peccata, aut non sunt dimissa: eligant quod voluerint. Ecce apertè cernis, si tamen attendis id dixisse Aug. non asserendo, sed quærendo, & aliorum opinionem referendo. Idem enim ait, Tunc valere incipit ad salutem baptismus, cùm illa fictio veraci confessione recesserit: quæ corde in malitia perseuerante, peccatorum ablutionem non sinebat fieri. Non ergo fictè accedenti peccata dimittuntur.

In initio capitis 12. De cõsec. dist. 4. ca. Ostẽditur illos circa medium. Ibidẽ & de consec. dist. 4. tũc valere.

Quomodo intelligatur illud, Quotquot in Christo baptizati estis, Christum induistis. C

Quęritur ergo quomodo illud accipiatur, Quotquot in Christo baptizati estis, Christum induistis. Potest dici, quòd qui in Christo, id est, in Christi conformitate baptizantur, si vt moriantur vetustati peccati, sicut Christus vetustati pœnæ: induunt Christum, quem per gratiam inhabitantem habent. Potest & aliter solui. Duobus enim modis Christum induere dicimur, vel assumptione sacramenti, vel rei perceptione. Vnde Aug. Induunt homines Christum aliquando vsque ad sacramenti perceptionem, aliquãdo vsque ad vitæ sanctificationem: atque illud primum bonis & malis potest esse commune, hoc autem est proprium bonorum & piorum. Omnes ergo qui in Christi nomine baptizantur, Christum induunt vel secundum sacramenti perceptionem, vel secundum vitæ sanctificationem.

Gal. 3. d

Rom. 6. d

Ephe. 4. c

Lib. de baptismo cõtra Donatistas. 5. c. 24. to. 7.

De illis qui suscipiunt rem & non sacramentum. D

Sunt & alij, vt suprà posuimus, qui suscipiunt rẽ & non sacramentum. Qui enim effundunt sanguinem pro nomine Iesu, etsi non sacramentum, rem tamen accipiunt. Vnde Augustinus. Quicunque non percepto regenerationis lauacro, pro confessione Christi moriuntur, tantùm eis valet ad dimittenda peccata, quantùm si abluerentur sacro fonte baptismi. Audistis quòd passio pro Christi nomine suscepta, supplet vicem baptismi. Nec tantùm passio vicem baptismi implet, sed etiam fides & contritio, vbi necessitas excludit sacramentum: sicut apertè docet Augustin. dicens, baptismi vicem aliquando implere passionem. De latrone illo, cui non baptizato dictum est, Hodie mecum eris in pa-

Lib. 13. de tri. c. 7. et Ber. ī epi. ad Hug. q̃ est 77. ante medium. Lib. 4. de baptismo cõtra Donatistas c. 22. in initio To. 7. Luc. 23. f In epi. ad

Iubaianũ circa finẽ. & de cõs. dist. 4. baptismi vicem.

radiso. Beatus Cyprianus in lib. 4. de baptismo non leue documentum assumit. Quod etiam atque etiam ego considerans, inuenio non tantùm passionem pro nomine Christi id quod baptismo deerat posse supplere, sed etiam fidem conuersionémque cordis, si fortè ad celebrandum mysteriũ baptismi in angustiis temporum succurri non potest. Neque enim ille latro pro nomine Christi crucifixus est, sed pro meritis facinorum suorum: nec quia credidit passus est, sed dum patitur credit. Quantum ergo fides valeat, etiam sine visibilis baptismi sacramento, quod Apostolus ait, Corde creditur ad iustitiam, ore autem confesio fit ad salutem: in illo latrone declaratũ est, sed tunc impletur inuisibiliter, cùm mysterium baptismi non contemptus religionis, sed articulus necessitatis excludit. Et baptismus quidem potest esse vbi cõuersio cordis defuerit: cõuersio autem cordis potest quidem inesse non percepto baptismo, sed contempto baptismo, nõ potest, nec vllo modo dicenda est conuersio cordis ad deum, cùm dei sacramentum contemnitur. Ecce hîc habes non solùm passionem, sed etiam fidem & contritionem conferre remissionem, vbi non contemnitur sacramentum: vt in latrone illo ostenditur, qui non per passionem, sed per fidem saluatus est sine baptismo. Sed dicunt quidam hoc retractasse Augustinum. Retractauit quidem exemplum, sed non sententiam. Ait enim in 4. lib. Cùm dicerem vicem baptismi posse habere passionem, non satis idoneum posui illius latronis exemplum: quia vtrum non fuerit baptizatus incertum est. Cõstat ergo sine baptismo aliquos iustificari & saluari. Vnde Ambr. de Valentiniano, Ventrem meum doleo, vt prophetico vtar eloquio: quia quem regeneraturus eram amisi: veruntamen gratiam quam ille popposcit, non amisit.

Roma. 10. d Aug. ibid. cap. 25.

Li. 2 retra. ca. 18. Ca. 22. cõtra Donatist. Li. de obitu valẽtiniani paulo ante mediũ tom 3.

Quæ videntur obuiare prædictis. E

Hier. 4. e Ioan. 3. a

His autem videtur obuiare quod dominus dicit, Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu sancto, non potest intrare in regnum cælorum. quòd si generaliter verum est, non videntur esse vera superiùs posita. Sed illud intelligendum est de illis, qui possunt & contemnunt baptizari.

Determinatio Ber.

Vel ita intelligendum est. Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu sancto, id est, ex ea regeneratione quæ fit per aquam

& spiritum sanctum, non saluabitur. Illa autem regeneratio fit non tantùm per baptismum, sed etiam per pœnitentiam & sanguinem. Vnde authoritas dicit ideo Apostolum plura liter dixisse fundamentum baptismatum, quia est baptismus, in aqua, in sanguine, in pœnitentia. Hoc autẽ non ideo dicit, quòd sacramentum baptismi fiat nonnisi in aqua: sed quia ipsius virtus, id est, sanctificatio datur non modo per aquam, sed per sanguinem vel pœnitentiam interiùs. Ratio etiam id suadet. Si enim non valentibus credere paruulis sufficit baptismus, multo magis sufficit fides adultis volentibus, sed non valentibus baptizari. Vnde Augu. Quæris quid sit maius, fides an aqua? non dubito quin respondeam, fides. Si ergo quod minus est sanctificare potest, nónne quod maius est, id est fides? de qua Christus ait, Qui crediderit in me, etiam si mortuus fuerit, viuet. Sed dicunt aliqui nullum adultum in Christum credere vel charitatem habere sine baptismo, nisi sanguinem fundat pro domino: subdita introducentes testimonia. Augustinus ait, Ex illo tempore quo saluator dixit, Nisi quis renatus fuerit, &c. absque sacramento baptismi, præter eos qui in ecclesia sanguinem fundunt, aliquis vitam æternam accipere non potest. Item, Nullum catechumenum quãuis in bonis operibus defunctum, vitam æternam habere credimus, excepto martyrio, vbi tota sacramenta baptismi complentur. Item, Baptizatis iter tantùm salutis esse credimus. Sed quod in his minùs dixit, in aliis capitulis suprà positis suppleuit. Et ideo hæc sic intelligenda sunt, vt illi soli habentes tempus baptizandi excipiantur. si enim aliquis habens fidem & charitatem voluerit baptizari, & non valet necessitate præuentus, supplet omnipotentis benignitas quod sacramento defuerat. Dum enim soluere potest, nisi soluat, tenetur: sed cùm iam non potest & tamen vult, non imputat ei deus, qui suam potentiam sacramentis non alligauit. Quòd verò inuisibilis sanctificatio sine visibili sacramento quibusdam insit, apertè Augustinus tradit super Leuit. dicens inuisibilem sanctificationem quibusdam affuisse & profuisse sine visibilibus sacramentis. Visibilem verò sanctificationem, quæ fit sacramento visibili siue inuisibili posse adesse, non posse prodesse. nec tamen visibile sacramentum ideo contẽnendum est, quia contemptor eius inui-

epist. 77. & est ad Hugonẽ. Glo. super epistolã ad Heb. 6. a De mico baptis. & Hug. lib. 1. parte. 9. cap. 4. Ioan. 11. c

Li. de fide ad Petrũ cap. 3. Ioan. 3. a Aug. de eccle. dogmatibus cap. 74. Ibidem.

Super Leuit. c. 84. tom. 4.

Act.10.d

sibiliter sanctificari non potest. Hinc Cornelius & qui cum eo erant, iam spiritu sanctificati baptizati sunt. Nec superflua iudicanda est sanctificatio visibilis, quia inuisibilis præcessit. Sine visibili ergo inuisibilis sanctificatio esse potest & prodesse: visibilis autem quæ sit sacramento tenus, sine inuisibili prodesse non potest, cùm ista sit omnis illius vtilitas. Simoni Mago visibilis baptismus non profuit, quia inuisibilis non affuit: sed quibus inuisibilis affuit, profuit: nec tantùm valet fides aliena paruulo, quantùm propria adulto. Paruulis enim non sufficit fides ecclesiæ sine sacramento: quia si absque baptismo fuerint defuncti, etiam cum deferuntur ad baptismum, damnabuntur, sicut multis sanctorum authoritatibus comprobatur. Ad quod hoc vnum sufficiat. Augu. ait, Firmissimè tene, paruulos qui vel in vteris matrum viuere incipiunt & ibi moriuntur, vel de matribus nati sine sacramento baptismi de hoc seculo trãseunt æterno supplicio puniendos: quia & si propriè actionis peccata non habuerunt, originale tamen peccatum traxerunt carnali concupiscentiq conceptione. Et sicut paruuli, qui sine baptismo moriuntur, infidelium ascribuntur numero: ita qui baptizantur, fideles dicuntur: qui à fidelium consortio non separantur, cùm orat ecclesia pro fidelibus defunctis. Fideles ergo sunt non propter virtutem, sed fidei sacramentum. Vnde Augustus. Paruulum, etsi nondum fides illa quæ etiam in credentium voluntate consistit, iam tamen fidei ipsius sacramentum, id est, baptismus fidelem facit: sicut credere respondetur, ita etiam fidelis vocatur, non rem ipsam mente annuendo, sed ipsius rei percipiendo sacramento.

Act.8.c

Li.de fide ad petrũ cap.27.

Habetur de consec. dist.4.c. firmissimè.

Epist.ad Bonifaciũ quæ est 23.to.2.

De consec. dist.4.c. Nihil est aliud.

Quid prosit baptismus his qui cum fide accedunt. F

Solet etiã quæri de illis qui iam sanctificati spiritu, cùm fide & charitate ad baptismum accedunt: quid eis conferat baptismus. Nihil enim eis videtur præstare, cùm per fidem & contritionem iam remissis peccatis iustificati sunt. Ad quod sanè dici potest eos quidem per fidem & contritionem iustificatos, id est, à macula peccati purgatos, & à debito æternæ pœnæ absolutos: tamen adhuc teneri satisfactione temporali, quia pœnitentes ligantur in ecclesia. Cùm autem baptismum percipiunt, & à peccatis si quæ interim post conuersionem cõtraxerunt, mundantur, & ab exteriori satisfactione absoluuntur, & adiutrix gratia omnisq; virtus in eo augetur, vt verè nouus homo tunc dici possit. Fomes quoq; peccati in eo ampliùs debilitatur. Ideo Hiero. dicit, ꝙ fides quæ fideles facit, in aquis baptismi datur vel nutritur: quia non habenti aliquando ibi datur, & iam habenti vt pleniùs habeat datur, sic & de aliis intelligendum est. Qui ergo mundus accedit, ibi fit mundior, & omni habenti ibi amplius datur. Quòd verò omnis exterior satisfactio ibi relaxetur, Ambr. ostendit super illum locum, Sine pœnitentia sunt dona dei & vocatio, dicens, Gratia dei in baptismo non requirit gemitum vel planctum, vel aliquod opus: sed & omnia gratis condonat, quod quidem de exteriori gemitu vel planctu accipiendum est. Nam sine interiore nemo adultus renouatur: sed exteriores satisfactiones & afflictiones, scilicet sordes pœnitentium ibi dimittuntur. Multum ergo confert baptismus, etiam iam per fidẽ iustificato: quia accedens ad baptismum, quasi ramus à columba portatur in arcam: qui autẽ intus erat iudicio dei, sed nunc etiam iudicio ecclesiæ intus est. Cùm verò in baptismo peccatum deleatur, & satisfactio exterior non imputetur: quæritur cur pœnalitas, cui pro peccato addicti sumus, nõ tollatur? Hoc ideo tradunt fieri viri sancti, quia si à pœna homines per baptismum liberarentur, ipsam putarent baptismi precium, non æternum regnum. Ideo soluto reatu peccati, temporalis pœna tamẽ manet: vt illa vita studiosiùs quæratur, quæ erit à pœnis omnibus aliena. Ideo etiam manet, vt sit fideli & certandi materia, & vincendi occasio: qui non vinceret si nõ pugnaret, nec pugnaret si in baptismo fieret immortalis.

Aug. ho. 74. super Ioannem.

Mat.25.c

Quòd satisfactio exteriordi mittitur.

Ad Ro. 11.d

To.4.non lõgè à fine cõmẽtarij ad ca.11. ad Rom.

Et de cõse. dist.4. siue pœnitentia.

Gen.8.b.

Aug. li. 13.de ciui. dei cap.4.

Isid lib.1. de summo bon.c.24.

Cuius rei baptismus, qui datur iam iusto, sit sacramentum. G

Si quæritur cuius rei baptismus ille sit sacramẽtum, qui datur iam iusto. Dicimus sacramentum esse & rei quæ præcessit, id est, remissionis antè per fidem datæ, & remissionis temporalis pœnæ siue peccati si habetur, quod interim committitur, & nouitatis ac omnis gratiæ ibi præstitæ. Omnis etenim rei signum est, cuius causa est. Nec mireris rem aliquando præcedere sacramentum, cùm aliquando

etiam longè poſt ſequatur: vt in illis qui fictè accedunt: quibus, cùm poſteà pœnituerint, incipiet baptiſmus prodeſſe: in quibus fuit baptiſmus ſacramentum huius ſanctificationis, quam pœnitendo habent. Sed ſi nunquam pœniterent, nec à figmento recederent: cuius rei ſacramẽtum eſſet baptiſmus ab illis ſuſceptus? Poteſt dici, rei quæ ibi fieret, ſi non eorum enormitas impediret.

Si paruulis datur in baptiſmo gratia, quæ poſſunt in maiori ætate proficere. H

Solet etiam quęri, Si paruulis in baptiſmo datur gratia: qua cùm tempus habuerint vtendi libero arbitrio, poſsint bene velle & currere. De adultis enim, qui dignè recipiunt ſacramentum, non ambigitur quin gratiam operantem & cooperantem perceperint: quæ in vacuum eis cedit, ſi per liberum arbitrium poſt mortaliter deliquerint: qui merito peccati gratiam appoſitam perdunt. Vnde dicuntur cõtumeliam ſpiritui ſancto facere, & ipſum à ſe fugare. De paruulis verò, qui nondum ratione vtuntur, quęſtio eſt an in baptiſmo receperint gratiam, qua ad maiorem venientes ætatem poſsint velle & operari bonum. Videtur quòd non receperint: quia gratia illa charitas eſt, & fides quæ voluntatem præparat & adiuuat. Sed quis dixerit eos accepiſſe fidem & charitatem? Si verò gratiam non receperint, qua bene operari poſſunt cùm fuerint adulti: non ergo ſufficit eis in hoc ſtatu gratia in baptiſmo data: nec per illã poſſunt modo boni eſſe, niſi alia addatur: quæ ſi non additur, non eſt ex eorũ culpa, quia iuſtificati *ſunt à peccato. Quidam putant gratiam operantem & cooperantem cunctis paruulis in baptiſmo dari in munere, non in vſu: vt cum ad maiorem venerint ætatem, ex munere ſortiantur vſum: niſi per liberum arbitrium vſum muneris extinguant peccando: & ita ex culpa eorum eſt, non ex defectu gratiæ quòd mali fiunt: qui ex dei munere valentes habere vſum bonum, per liberum arbitriũ renuerunt: & vſum prauum elegerunt.

2. Co. 6. a
Ad Heb. 10. f

*alias nõ ſunt.

QVOD BAPTISMVS AEQVE SANCTVS EST, A BONO ET A MALO *datus bono vel malo.*

Diſtin. V.

POST hæc ſciendum eſt, ſacramentum baptiſmi à bonis & à malis miniſtris dari, ſicut à bonis & à malis ſumitur. Nec melior eſt baptiſmus qui per meliorem datur, nec minùs bonus qui per minùs bonũ datur, nec malus qui per malum datur, nec maius munus datur in baptiſmo dato à bono, nec minus in baptiſmo dato à malo, ſed æquale: quia non eſt munus hominis, ſed dei. quod totum ſubditis declaratur teſtimoniis. Augu. ait, Baptiſmus talis eſt qualis ille in cuius poteſtate datur, non qualis eſt ille per cuius miniſterium datur. Idem, Prorſus fieri poteſt, vt aliqui verum habeant baptiſmum, & nõ habeant veram fidem. Item, Si inter bonos miniſtros, cũ ſit alius alio melior, non eſt melior baptiſmus qui per meliorem datur: nullo modo malus eſt qui etiã per malum datur, quia idem baptiſmus datur. Et ideo per miniſtros diſpares dei munus eſt æquale, quia non illorũ, ſed eius eſt. Idem, Cùm baptizat malus, illud quod datum eſt, vnum eſt, nec impar propter impares miniſtros, ſed par & æquale propter hoc, Hic eſt qui baptizat. Item, Ego dico & nos dicimus omnes, quia iuſtos oportet eſſe per quos baptizatur: iuſtos oportet eſſe tanti iudicis miniſtros. Sint miniſtri iuſti ſi volunt. Si autem noluerint eſſe iuſti qui ſedent in cathedra Moyſi, ſecurum me facit magiſter meus, ſcilicet Chriſtus: de quo ſpiritus ſanctus dicit, Hic eſt qui baptizat. Item, Quos quo ſpiritus ſanctus dicit, Hic eſt qui baptizat. Item, Quos baptizauit Iudas, Chriſtus baptizauit. Si quos ergo baptizauit ebrioſus, homicida, adulter: ſi Chriſti erat baptiſmus, Chriſtus baptizauit. Non timeo adulterum, nec ebrioſum, nec homicidam: quia columbam attendo per quam mihi dicitur. Hic eſt qui baptizat. Item, Homicida dedit baptiſmũ Chriſti: quod ſacramentum tam ſanctum eſt, vt nec homicida miniſtrante polluatur. Item, Si in hæreſi quacunque vel ſchiſmate quiſquam in nomine patris & filij & ſpiritus ſancti baptiſmi ſacramentum acceperit, integrum ſacramentum accepit: ſed ſalutem, quæ virtus eſt ſacramenti, non habebit, ſi extra eccleſiam catholicam ipſum ſacramentum habuerit. Debet ergo ad eccleſiam redire: non vt ſacra-

De baptiſmo per cõparationẽ ad dãtes. *Super Ioannẽ tra. 5. ante medium.* *De vnico bap. cõtra Petil. c. tr.* *Aug. li. 3. contra Creſ. grã. cap. 6.* *Super Ioan. tra. 6. Ioan. 1. e* *Tra. 5. ſuper Ioãnẽ poſt medium.* *Mat. 23.* *Ioan 1. e* *Ibidẽ paulò pòſt.* *Ibidẽ paulò ſi ſerius.* *Li. de fide ad Pet. c. 3. verſus finem.* *In decretis. Iſido. tit. de ſacra. bapt.*

mentum baptismi iterum accipiat, quod nemo debet in aliquo repetere: sed vt in societate catholica vitam accipiat. Baptismus enim extra ecclesiam nequit prodesse. Ibi enim cuique prodesse potest baptismus, vbi potest prodesse eleemosyna, scilicet in ecclesia. Item Isid. Romanus pontifex nō hominem iudicat qui baptizat, sed spiritum dei subministrare gratiam baptismi, licet paganus sit qui baptizat. In his perspicuè cernis baptismum verum bonis & malis dari, & à bonis & à malis: & ipsum tamē æquè sanctum esse, & munus eius æquale in bonis, siue à bonis siue à malis baptizentur.

De cōsec. dist. 4. ca. Roma.

De potestate baptismi & ministerio. B

Quia ministerium tantùm habent, non potestatem baptismi. Potestatē enim sibi retinuit. Quod nouit Ioānes cùm vidit columbam descendentem super Christū. Vnde Aug. Quid nouerat Ioānes Baptista? Dominum. Quid nō nouerat? potestatem dominici baptismi in nullum hominē à domino transituram, sed ministeriū planè transiturum: potestatem à domino in neminem transferendam, sed ministerium in bonos & malos. Non exhorreat columba ministerium malorū: respiciat potestatē domini. Quid facit ibi minister malus, vbi bonus est dominus? Neq; qui plantat, neq; qui rigat est aliquid, sed qui incrementū dat deus. Si superbus fuerit minister, cùm diabolo computatur, sed non cōtaminatur donum Christi, quod per illum fluit purum est. Per lapideum canalem transit aqua ad areolas: in canali lapideo nil generatur, sed hortus fructus plurimos affert. Habent ergo non modo boni, sed etiā mali ministeriū baptizandi, sed neuter potestatem baptismi. Ministerium enim dedit Christus seruis, vel potestatem sibi retinuit, quā si vellet poterat seruis dare, vt seruus daret baptismū suum tanquā vice sua. Et potestatem constituere poterat in aliquo vel in aliquibus seruis, vt tanta vis esset in baptismo serui, quanta est in baptismo domini, sed noluit: ne seruus in seruo spem poneret. Baptizat seruus vt minister, baptizat dominus tanquam potestatem habens: quam si daret seruis, vt scilicet ipsorum esset quod domini erat, tot essent baptismi quot serui: vt sicut dictus est baptismus Ioannis, sic diceretur baptismus Petri vel Pauli. Quod ne fieret, retinuit sibi dominus potestatem

Ioan. 1. c Trac. 5. sup per pri. ca. Ioā paulò ante medium.

De conse. dist. 4. baptismus talis.

1. Cor. 3. b

Ibidē paulò post medium.

Ibidem.

Hie. 17. a

baptismi, seruis autem ministerium dedit. Si ergo seruus dicit se baptizare, rectè dicit, sed tanquam minister baptizat: & ideo non differt siue bonus siue malus baptizet. Inde etiā nemo dicit, baptismus meus, cùm tamē dicat euāgeliū meū prudētia mea: licet sint hæc à deo, in quibus differentia est. Alius enim alio meliùs operatur in euangelizando: & alius alio prudētior est. Alius autem alio magis minúsue baptizatus, siue ab inferiori siue à maiori baptizetur, dici nō potest.

Ibidē, & li. 5. de bapti. contra Don. capite 14.

Quæ fuit potestas baptismi, quam potuit Christus dare seruis. C

Hìc quæritur, quæ sit illa potestas baptismi, quam Christus sibi retinuit, & potuit dare seruis. Hæc est, vt plurimi volunt, potestas dimittendi peccata in baptismo: sed potestas dimittendi peccata quæ in deo est, deus est. Ideo alij dicunt hanc potestatem non potuisse dare alicui seruorum: qui nulli potuit dare vt esset quod ipse est, vel vt haberet essentiam quam ipse habet, cui hoc est esse quod posse. Dicūt enim, Si hanc potentiā alicui dare potuit, potuit ei dare creaturas creare: quia non est hoc maioris potentiæ quàm illud. Ad quod dici potest, quia potuit eis dare potētiam dimittēdi peccata, nō tamē ipsam eādem qua ipse potēs est: sed potētiam creatam, qua seruus posset dimittere peccata, nō tamē vt author remissionis, sed vt minister, nec tamē sine deo authore: vt sicut in ministerio habet exteriùs sanctificare, ita in ministerio haberet interiùs mūdare: & sicut illud facit deo authore, qui cum eo & in eo operatur illud exterius: ita interiùs mūdaret deo authore, qui eius verbo velut quodam ministerio vteretur. Item etiam posset deus per aliquem creare aliqua, non per eum tanquam authorem, sed ministrum cum quo & in quo operaretur: sicut in bonis operib⁹ nostris ipse operatur & nos: nec ipse tātùm, nec nos tātùm, sed ipse nobiscū & in nobis: & tamē in illis agēdis ministri eius sumus, nō authores. Ita ergo potuit dare seruo potestatem dimittēdi peccata in baptismo, id est, vt in mūdatione interiori seruus cum domino operaretur: non seruus sine domino, nec dominus sine seruo, sed dominus cum seruo & in seruo: sicut in exteriori ministerio dominus operatur cum seruo & in seruo. Vnde & dominus dicitur sanctificare, & seruus:

Hic magister non tenetur.

1. Cor. 3. a

Cap. 84. Tomo 4. Leui. 12. d Exo. 19. c Quib⁹ est collata potestas baptizandi. Li. 2. de officiis eccles. cap. 24. & habetur de cõse. dist. 4. ca. constat.

sed dominus inuisibilis gratia, seruus visibili sacramẽto. Vnde Aug. super Ieui. Dominus ait, Ego dominus qui sanctifico. Et de Moyse etiam dictum est, Et sanctificabis eum. Sed Moyses sanctificat visibilibus sacramẽtis per ministerium: dominus autem inuisibili gratia per spiritum, vbi est totus fructus visibilium sacramentorum. Sine hac sanctificatione visibilia sacramenta nil prosunt. Si quis hoc meliùs aperire poterit, non inuideo.

QVIBVS LICEAT BAPTIZARE.

Distinct. VI.

A NVne quibus liceat baptizare addamus. De hoc Isido. ait, Constat baptismum solis sacerdotibus esse traditũ eiúsque ministerium nec ipsis diaconibus implere est licitum absque episcopo vel presbytero, nisi his procul absentibus, vltima languoris cogat necessitas: quod etiam laicis fidelibus permittitur. Ex concilio Carthaginensi quinto. Itẽ mulier, quãuis sancta, baptizare nõ p̃sumat, nisi necessitate cogente. De illis verò qui ab hæreticis baptizãtur, vtrum rebaptizãdi sint, quæri solet. Ad quod breuiter dicimus, quia quicũque sit qui baptizet, si seruatur forma à Christo tradita verum baptismum dat: & ideo qui illum sumit, non debet rebaptizari. Vnde Beda, siue hęreticus, siue schismaticus, siue facinorosus quisque in cõfessione sanctæ trinitatis baptizet, non valet ille qui baptizatus est à nobis catholicis rebaptizari, ne confessio & trinitatis inuocatio videatur ãnullari. Item Augustinus. Quanuis vnũ sit baptisma, & hæreticorum, scilicet eorũ qui in nomine patris & filij & spiritus sancti baptizant, & ecclesiæ catholicæ: qui tamen foris ecclesiam baptizantur, non sumunt ad salutem baptismum, sed ad perniciem: habentes formam sacramẽti, virtutem autem eius abnegantes: & ideo ecclesia nõ eos rebaptizat, quia in nomine trinitatis baptizati sunt: & ipsa est forma sacramenti. Item, Rebaptizare hæreticum, qui hæc sanctificationis signa perceperit, omnino peccatum est: catholicũ verò, immanissimũ scelus est. Ex his apertè colligitur, quòd qui etiã ab hæreticis baptizati sunt, seruato charactere Christi, rebaptizandi non sunt: sed tantùm impositione manus reconciliandi vt spiritum sanctum accipiant, & in signum detestationis hæreticorum. Sunt tamẽ nõnulli doctorum, vt Cyprianus & alij quidam, qui dicere videntur ab hæreticis nõ posse tradi baptismum: & eos esse rebaptizãdos cum veniũt ad ecclesiam, qui ab illis dicuntur baptizati. Sed hoc de illis verum est, qui extra formam ecclesiæ baptizare præsumunt. Cyprianus tamen ibi à veritate deuiasse videtur: qui ait de hęretico, Quo modo sanctificare aquam potest cùm ipse immundus est, & apud quem spiritus sanctus non est? cùm dominus dicat in lege, Quæcunque tetigerit immundus, immunda erũt: quis potest dare quod ipse non habet? Hoc ergo ex ignorantia eum dixisse Augustinus innuit dicens, Martyrem Cyprianum glorioſum, qui apud hęreticos vel schismaticos datum baptismum nolebat cognoscere, dũ eos nimis detestaretur, tãta eius merita vsque ad triumphum martyrij secuta sunt, vt & charitatis qua excellebat luce obumbratio illa fugaretur: & si quid purgãdum erat, passionis falce tolleretur. Nec nos qui baptismi veritatem & hæreticorum iniquitatem agnoscimus, ideo Cypriano meliores sumus, sicut nec Petro: quia gentes iudaizare non cogimus.

Quòd nullus in materno vtero baptizetur. B

Hoc etiam sciendum est, quòd licet ter immergatur propter mysterium trinitatis, tamen vnum baptisma reputatur. Illud etiam ignorandum non est, quòd in materno vtero nullus baptizari potest, etiam si mater baptizetur. Vnde Isidorus. Qui in maternis vteris sunt, ideo baptizari nõ possunt: quia qui natus adhuc secũdum Adam nõ est, secundum Christum non potest renasci: neque regeneratio in eum dici potest, quem generatio nõ præcessit. Item Aug. Nõ potest quisquam renasci antequam natus sit. Si verò opponitur de Hieremia & de Ioãne Baptista, qui ab vtero sanctificati legũtur: quod etiã de Iacob quidam putant: Dicimus, si sanctificatio ibi accipitur interior emũdatio, in miraculis diuinæ potẽtiæ esse habẽdum: vt Aug. ait, ambiguè super hoc loquẽs. Si vsqueadeò, inquit, in illo puero acceleratus est vsus rationis & volũtatis, vt intra materna viscera iã posset aguo scere & credere, quod in aliis paruulis expectat ætas vt possint, in miraculis habendum esse diuinæ potentiæ, non ad

& habetur de cõs. di. 4. ca. 18 baptizare. Opimo quorũdã. Epi. 12. li. 1. super illud Eccle. 34. a. ab immundo quid mũd. Nũe. 19. d & Leuit. 5. 7. & 11. De vnico bap. ca. 13. Tomo 7. Ad Gal. 2. Cõmẽt. 4. 4. cap. De cõs. di. 4. eodẽ modo. Hiero. super epistolam ad Romanos. De cõs. di. 4. quæ in materno. Li. 1. de sũmo bono. Cap. 24. Ad Dardanũ de p̃sentia dei epi. 57. post medium.

humanæ trahendum exemplum naturæ. Nam quando voluit deus, etiam iumentum locutum est. Idem De Hieremia legitur, Priusquàm exires de vētre, sanctificaui te. Illa tamen sanctificatio qua efficimur templum dei, non nisi renatorū est. Nisi enim quis renatus fuerit ex aqua & spiritu sancto, non potest intrare in regnum dei. Nemo autem renascitur, nisi priùs nascatur. Vnde illa sanctificatio potest secundum prædestinationem accipi. Ecce videtur dubitanter loqui, qui etiam in eodem dicit, Non dictum est quia credidit infans in vtero, sed exultauit: nec Elizabeth dicit, Exultauit in fide, sed exultauit in vtero meo. Et potuit esse hæc significatio tantæ rei à maiori cognoscendæ indicium, non à paruulo cognitæ. Absque assertione de hac sanctificatione loquitur, non definiens qualiter intelligenda sit illa sanctificatio: an sit signum futuræ rei, an veritas iustificationis per spiritum factæ. Sed melius est vt dicamus illos propter communem legem in vteris iustificatos, & gratia prēuētos dimissis omnibus peccatis: quod etiam multis sanctorum testimoniis edocetur.

Hiere. 1, b et Lu. 1. b Mala. 1. a Eadē epi. 54. in medio. Num. 22. Hiere. 1. b 1. Cor. 3. d Ioan. 3. a Lucæ 1. c Ambr. & Bed. super cap. Luc.

Si baptismus sit verbis corruptè prolatis. C

Quæri etiam solet, Si corruptè proferantur verba illa, an baptismus sit. De hoc Zacharias Bonifacio scribit, Retulerunt mihi nuntij tui, quòd fuerit sacerdos in eadem prouincia, qui Latinam linguam pœnitus ignorabat: & dum baptizaret, nescius Latini eloquij, infringens linguam diceret, Baptizo te in nomine patria & filia & spiritus sancta: & propter hoc consideraſti baptizare. Sed si ille qui baptizauit non errorem inducens vel hæresim, sed pro sola ignorantia Romanæ locutionis, infringendo linguam baptizans dixisset: non possumus consentire vt denuo baptizetur.

In epist. q̄ incipit, Reuerendissimo & sanctissimo. De consec. di. 4. ca. Retulerunt.

Leo papa. D

Præterea sciendum est quòd illi, de quibus nulla extant indicia inter propinquos vel domesticos vel vicinos, à quibus baptizati fuisse doceantur, agendum est vt renascātur ne pereant: in quibus quod non ostenditur gestum, ratio non sinit vt videatur iteratum. Conferendum eis videtur, q̄ collatū esse nescitur, quia non temeritas interuenit prēsumptionis, vbi est diligentia pietatis.

De consec. di. 4. sinullo ex epist. Leōis 1. ad Rusticum epist. q̄ est nūero. 70.

De illo qui pro ludo immergitur. E

Solet etiam quæri, de illo qui iocans sicut mimus, commemoratione tamen trinitatis immergitur, vtrum baptizatus sit. Hoc autem Augustinus non definit, ita inquiēs, Si totum ludicrè & mimicè & ioculariter ageretur, vtrum approbandus esset baptismus qui sic daretur, diuinum iudicium per alicuius reuelationis miraculum oratione implorandum esse censerem. Videtur tamen sapientibus non fuisse baptisma: vt cùm aliqui in balneum vel in flumen mergū tur in nomine trinitatis, non est tamen baptismus, quia nō intentione baptizādi illud geritur. Nam in hoc & in aliis sacramentis sicut forma est ſeruanda: ita & intentio illud celebrandi est habenda. Illud etiam non te moueat, quòd quidā nō ea fide paruulos ad baptismū ferunt, vt per spiritum ad vitam regenerentur æternā: sed eos putant hoc remedio tēporalem accipere sanitatem, non enim propterea illi non regenerantur, quia nec ab illis hac intentione offeruntur.

Lib. 7. de baptis. & cōtra Donati ca. 35 & hab de cōse. dis. 4. Solet etiā q̄ri. Aug. ad Bonif. epist. 23. in medio & habe. de cō se. dist. 4. nō te moueat.

Quòd duo tempora erant in quibus baptizabantur homines. F

Agnoscendum est etiam in baptizandis electis duo tempora esse seruanda, id est, Pascha & Pentecosten: vt in sabbato Paschæ vel Pentecostes baptismi sacramētum celebretur. Qui verò necessitate mortis vel periculi vrgentur, omni tempore debent baptizari.

Leo papa. epi. ad vniuersos per Siciliā cōstitutos q̄ est 4 in ordine & habe. De cōse. di. 4. ca. duo tēpora & ca. si qua necessitate 2. li. de officiis ca. 24. de cōse. di. 4. ca. Paruuli.

De responsione patrinorum. G

Porrò cuncti ad baptismum venientes, fidem suā profiteri debent, & exponere ad quid petendum venerint ad ecclesiam. Vnde etiam à baptizando quæritur, Quid venisti ad ecclesiam petere? Qui si adultus est, pro se respondet, Fidem, id est, sacramentum fidei, & doctrinam. Ita etiam per singula interrogatus, respondet se credere in patrem & filium & spiritum sanctum. Si autem paruulus est, non valens credere vel loqui, alius pro eo respondet. vnde Isidorus Paruuli alio profitente baptizantur, qui adhuc loqui vel credere nesciunt: sicut etiam pro ægris, mutis, vel surdis alius profiterur dum baptizantur. sic & de pœnitentibus agendum est. Si verò pro eo qui respondere potest alius respondeat, nō itidem valet: sicut dictum est, AEtatem habet,

De cōse. di. 4. cū p par uulis. Aug. li. 4. de baptis. cōtra Do-

natiſtas.s. 24 Ioan.9.c Ex quo ſe ſu proparuulo dicatur, Credo & Fidem peto.

pro ſe loquatur. Si verò quæritur ex quo ſenſu pro paruulo dicatur Credo, vel Fidem peto: Dicimus de ſacramẽto fidei id eſſe intelligendum, quod reſpondetur petere cum defertur ad eccleſiam, & habere fidem cùm baptizatur: vt ſit ſenſus cùm dicitur, Fidem peto, id eſt, ſacramentum fidei præſto ſum recipere: Credo, id eſt, ſacramentum fidei ſuſcipio: quod eſt, hic paruulus præſto eſt ſacramentum fidei accipere. Vnde Aug. Nihil eſt aliud credere quam fidem habere: & ideo cùm reſpondetur credere paruulus, qui fidei nondum effectum habet, reſpondetur fidẽ habere, ꝓpter fidei ſacramentũ, & conuertere ſe ad deum propter * conuerſionis ſacramẽtũ. Sed adhuc quæritur ex quo ſenſu pro paruulo reſpondeatur, Credo in deum patrem, & in Ieſum Chriſtum, & in ſpiritum ſanctum. Nunquid de ſacramento fidei, an de fide mentis ibi agitur? Si de ſacramento, cur nominatim diſtinguũtur perſonæ? Si verò de fidei affectu, quomodo verũ eſt, cùm ea paruulus careat? An illud facturus paruulus ſpõdetur cùm creuerit, ſicut & omnibus põpis diaboli ſpõdetur abrenũciare: quod ſi nõ ſeruauerit factus adultus, tenebitur ipſe, vel ſponſor? Sanè etiã dici poteſt ibi ſpõderi pro paruulo, quòd ad maiorẽ ætatẽ ſi venerit, & põpis diaboli renũciabit, & ſanã fidem tenebit, cuius tunc ſacramẽtũ recipit. Hæc autem ſpõſione paruulus pro quo fit, tenebitur, nõ ſpõſor: ſi tamen vt cautio impleatur, quantùm in ſe eſt, operã dederit, quia exigitur à patrino, vt ſit diligens circa eũ pro quo ſpopondit, ſolicitudo. De hoc Aug. Certiſsimam emiſiſtis cautionem, qua renunciare pompis diaboli ſpopondiſtis.

Ex quo ſenſu ſu pro paruulo dicatur Credo & Fidem peto. De cõſ.di. 4. nihil eſt aliud ex epi. ad Boniſa. 23. in fine. * aliàs, fidei Decõſe. diſ. 4. Prima igitur ex Auſ. li. 2. de ſym. ad cathe. ca. 1 & 2 & li. 4. Cap. 1.

De catheciſmo & exorciſmo.

De inſtitu. clerico. cap 25. et habetur de cõſe. diſ. 4. ante baptiſmum. In li. 1. de ſymb. ad cathec. Cap. 1.

Illa autem interrogatio & reſponſio fidei fit in catheciſmo, cui additur exorciſmus. Ante baptiſmum enim fit catheciſmus & exorciſmus: poſt catheciſmum ſequitur exorciſmus: vt ab eo qui iam fide inſtructus eſt, aduerſarij virtus pellatur. Exorciſmus de Græco dicitur in Latinum Adiuratio: Catheciſmus, Inſtructio. Cathecizare eſt inſtruere: vt de ſymbolo ac rudimentis fidei. Exorcizare eſt adiurare: vt, Exi ab eo ſpiritus immunde. Symbolum eſt ſignum vel collatio. Signum, quia eo fideles ab infidelibus diſcernuntur: Collatio, quia ibi totius fidei ſufficientia &

integritas eſt collata. Catheciſmus & exorciſmus neophytorum ſunt: magiſque ſacramẽtalia quàm ſacramenta dici debent. Neophytus nouitius interpretatur vel rudis: & dicitur Neophytus nuper ad fidem conuerſus, vel in diſciplina religioſæ conuerſationis rudis. Hæc ergo præcedunt baptiſmũ: non quòd ſine iſtis non poſsit eſſe baptiſmus verus, ſed vt baptizandus de fide inſtruatur, & ſciat cui debitor fiat deinceps, & diaboli poteſtas in eo minuatur. Vnde Rabanus, Ante baptiſmum cathecizandi debet in homine præuenire officium: vt fidei cathecuminus accipiat rudimentum: & ſciat cui debitor fiat deinceps. Item Augu. Paruuli exufflantur & exorcizantur, vt ab eis pellatur poteſtas diaboli, ne iam contendant eos ſubuertere, ne baptiſmum conſequantur. Non ergo ab infantibus creatura dei efflatur vel exorcizantur, ſed diabolus, vt recedat ab homine.

& habe. de conſec. diſt. 4. ſicut noſ. De confirmatione. A quib⁹ perfici & dari poſſit, & habe de cõſe. diſt. 5. ca. Manus. Nota gloſ. ſa. ibidẽ. De cõſ. di. 4. c presb. Et Greg. v regiſt. li. 3. c. 9. et 26. De inſtitutõe cleri. lib. 1. c. 30. de conſ. di. 5. ca. nouiſſime. Vrban⁹ 1. papa in epiſ. ad oẽs Chriſtianos cuius initiũ, Vrban⁹, &c. decet oẽs Chriſtianos, & de cõſ. di. 5. c. oẽs fideles circa med.

DE CONFIRMATIONE.

Diſtinct. VII.

NVNC de ſacramento confirmationis addendum eſt: de cuius virtute quæri ſolet. Forma enim aperte eſt, ſcilicet verba quæ dicit epiſcopus, cùm baptizatos in frontibus ſacro ſignat chriſmate. Hoc ſacramentum ab aliis perfici non poteſt, niſi à ſummis ſacerdotibus: nec tempore apoſtolorum ab aliis quàm ab ipſis apoſtolis legitur peractum, nec ab aliis quàm ab illis qui locum eorum tenẽt, perficere poteſt aut debet. Nam ſi aliter præſumptum fuerit, irritum habetur & vacuum, nec inter eccleſiaſtica reputabitur ſacramenta. Licet autem presbyteris baptizatos tangere in pectore, ſed non chriſmate ſignare in fronte. Virtus autẽ huius ſacramenti eſt donatio ſpiritus ſancti ad robur: qui in baptiſmo datus eſt ad remiſsionem. Vnde Rabanus, à ſummo ſacerdote per impoſitionem manus paracletus traditur baptizato: vt roboretur per ſpiritum ſanctum ad prædicandum aliis illud, quod ipſe in baptiſmo conſecutus eſt. Item, Omnes fideles per manus impoſitionem epiſcoporum, poſt baptiſmum accipere debẽt ſpiritum ſanctum, vt pleni Chriſtiani inueniantur.

Melchiades in epiſt. ad Hiſp. epiſcopos.

Scitote vtrunque eſſe magnum ſacramentum,

& habetur de cons. dist. 5. ca. de ins vero.

Vbi supra de conse. dist. 5. ca. Nouissime.

De modo cõferendi. de consec. dist. 5. ca. vt epi. & ca. vt ieiunii. & ca. dictũ est Lib. cõtra epistolam Parmeniani. 2. c. 12. ẽt o. 7.

sed vnum maiori veneratione tenendum, sicut à maioribus datur. Ecce malus dicit sacramentum confirmationis: sed fortè non ob maiorem virtutem & vtilitatem quam conferat, sed quia à dignioribꝰ datur, & in digniore parte corporis fit, scilicet in fronte: vel fortè quia maius augmẽtum virtutum præstat, licet baptismus plus ad remissionem valeat. Quod videtur innuere Rabanus dicens, In vnctione baptismi spiritum sanctum descendere ad habitationem deo consecrandam. In hac verò eiusdem septiformen gratiam cum omni plenitudine sanctitatis & virtutis venire in hominem. Hoc sacramentum tantùm à ieiunis accipi, & ieiunis tradi debet, sicut & baptismus: nisi aliter cogat necessitas. Nec debet iterari, sicut nec baptismus, vel ordo. Nulli enim sacramento facienda est iniuria: quod fieri putatur, quando non iterandum iteratur. Sed vtrum aliqua vel nulla iterari possint quæstio est. Nam de baptismo & ordine quòd non debeant iterari, apertè Aug. dicit vtrunque sacramentum est, & quadam cõsecratione datur. Illud quidem cùm baptizatur: illud verò cũ ordinatur. Ideóque in ecclesia catholica vtrunque non licet iterari, quia neutri facienda est iniuria: quod indubitanter etiam de confirmatione tenendum est. De aliis verò vtrum iterari valeant vel debeant, posteà disseremus.

DE SACRAMENTO ALTARIS ET EVCHARISTIAE.

De eucharistiæ sacramento secũdũ se. Ambr. lib. de initiãdis mysterio c. 8 Tomo 4. Exo. 16. c Psal. 77. Ibidem. cap. 9. Ioan. 6. d

Distinct. VIII. A

POST sacramentũ baptismi & confirmationis sequitur Eucharistiæ sacramentum. Per baptismum mundamur: per Eucharistiam in bono consummamur. Baptismus iustus vitiorum extinguit, eucharistia spiritualiter reficit. Vnde excellenter eucharistia dicitur, id est, bona gratia: quia in hoc sacramento non modo est augmentum virtutis & gratiæ: sed ille totus sumitur, qui est fons & origo totius gratiæ. Cuius figura præcesserit, quando manna pluit deus patribus in deserto, qui quotidiano cæli pascebantur alimento. Vnde, Panem angelorum manducauit homo. Sed tunc qui panem illum manducauerunt, mortui sunt. Iste verò panis viuus, qui de cælo descendit, vitam mundo tribuit. Manna illud de cælo, hoc super cælum. Illud scatebat vermibus in diem alterum reseruatum: hoc ab omni corruptione alienum.

Quicunque religiosè gustauerit, corruptionem non videbit. Illud datum fuit antiquis post transitũ maris rubri, vbi submersis Aegyptiis liberati sunt Hebræi. Ita hoc cæleste manna non nisi renatis præstari debet. Panis ille corporalis populum antiquum ad terram promissionis per desertum eduxit. Hæc esca cælestis fideles huius seculi per desertum transeũtes in cælum subuehit. Vnde rectè viaticũ appellatur: quia in via nos reficiens, vsque in patriam deducit. Sicut ergo in mari rubro figura baptismi præcesit, ita in mãna significatio dominici corporis. Hęc duo sacramenta demõstrata sunt vbi de latere Christi sanguis & aqua profluxerunt: quia Christus per sanguinem redemptionis, & aquam ablutionis nos redimere venit à diabolo & à peccato: sicut Israelitas per sanguinem agni paschalis ab exterminatore, & per aquam maris Rubri ab Aegyptiis liberauit. Huius etiam sacramenti rationem Melchisedech ostendit, vbi panem & vinum Abrahæ obtulit. Vnde vt ait Ambr. intelligi datur anteriora esse sacramenta Christianorum, quàm iudæorum.

Exo. 16. d

Ioan. 19. f

Exo. 12. b Gen. 14. d

De sacramentis li. 4. ca. 3. in Tomo 4. d

De institutione sacramenti. B

Hîc etiam alia considerանda occurrunt quatuor, scilicet sacramentum, institutio, forma, & res. Sacramentum dominus instituit, quando post typicum agnũ corpus & sanguinem suum discipulis in cœna porrexit. Vnde Eusebius Emisenus, Quia corpus assumptum abluturus erat ab oculis. & illaturus lyderibus, necesse erat vt die cœnę sacramentum nobis corporis & sanguinis consecraret: vt coleretur iugiter per mysterium quod semel offerebatur in precium.

Matth. 26. c

De consec. dist. cap. Quia corpus.

De forma. C

Forma verò est quam ipse ibidem edidit dicens, Hoc est corpus meum: & pòst, Hîc est sanguis meus. Cùm enim hæc verba proferuntur, conuersio fit panis & vini in substantiam corporis & sanguinis Christi: reliqua adlaudem dei dicuntur. Vnde Ambros. Sermone Christi hoc conficitur sacramentum, quia sermo Christi creaturam mutat: & sic ex pane fit corpus Christi: & vinum cum aqua in calicem missum fit sanguis consecratione verbi cælestis. Consecratio quibus fit verbis? attende quæ sunt verba: Accipite & comedite ex eo omnes: hoc est corpus meum. & iterum,

Mat. 16. c

In li. de sacramẽtis. 4. cap. 4. Tomo 4.

Mat. 26. c

Lib. 4. de Sacramen. c. 4. to. 4. & de cõs. dist. 2. Panis est. Amb. ibi. cap. 5. Ibid. c. 4. 1. Timot. 2. a De conse. dist. 2 ca. Vtrũ sub fi. & Aug. epi. 59. in tom. 2. Quare post aliũ cibum dedit corpus & sanguinem discipulis. 1. Cor. 11. e Ad Ianuariũ epi. 118. circa finem. tomo 2. De conse. dist 2. c. Liquidò app. 1. Cor. 11. d Aug. de ciu. dei li. 10. cap. 5. tomo 5. & de cõ.

Accipite & bibite ex hoc omnes: hic est sanguis meus. Per reliqua omnia quę dicũtur, laus deo refertur, oratio præmittitur pro populo, pro regibus. Item Augu. Credendum est ꝙ in verbis Christi sacramenta conficiantur: reliqua omnia nihil aliud sunt quam laudes, vel obsecrationes fidelium & petitiones. Ecce quæ sit institutio & forma huius sacramenti. Vbi consideratione dignum est, quare illud sacramentũ post cœnam dedit discipulis. Dominus igitur Iesus ad inuisibilia paternæ maiestatis migraturus, celebrato cum discipulis typico pascha, quoddam memoriale eis commendare volens, sub specie panis & vini corpus & sanguinem suum ita eis tradidit, vt ostenderet legis veteris sacramenta, inter quæ præcipuum erat agni paschalis sacrificium, in morte sua terminari, ac legis nouæ sacramẽta substituti: in quibus excellit mysterium Eucharistiæ. Ideo etiam post alia dedit, vt hoc vnum arctiùs memorię discipulorum infigeretur, & ab ecclesia deinceps frequentaretur. Sed non exinde disciplinam sanxit in posterum, vt post alios cibos sumatur: sed potiùs à ieiunis sumi oportet: sicut Apostolus docet, vt singulari reuerẽtia diiudicetur, id est, discernatur ab aliis cibis, quod dominus apostolis disponẽdum reliquit. Vnde Aug. Apparet, cùm primò acceperunt discipuli eucharistiam, non eos accepisse ieiunos: non ideo tamen calumniandum est vniuersę ecclesię, ꝙ à ieiunis sumitur semper. Placuit enim spiritui sancto, vt in honore tanti sacramenti, priùs in os Christiani dominicum corpus intraret, quàm alij cibi: ideo vbiq; mos iste seruatur. Nõ enim quia post cibos dedit dominus, ideo pransi vel cœnati illud accipere debent, vt illi faciebant quos Apostolus redarguit. Nam saluator, quò vehementiùs commendaret mysterij illius altitudinem, vltimum hoc voluit infigere cordibus & memoriæ discipulorum, à quibus ad passionẽ digressurus erat. Quo autem ordine deinceps sumeretur, Apostolis, per quos ecclesias dispositurus erat, reseruauit docendum.

D

De sacramento & re.

Nunc quid ibi sacramentũ sit, & quid res, videamus. Sacramentum est inuisibilis gratię visibilis forma. Forma ergo panis & vini, quæ ibi videtur, est sacramentum, id est, signum sacræ rei: quia præter speciem quam ingerit sensibus, aliquid aliud facit in cognitionem venire. Tenent ergo species vocabula rerum quæ antè fuerũt, scilicet panis & vini. Huius autem sacramenti gemina est res, vna scilicet cõtenta & significata, altera significata & non contenta. Res contenta & significata est caro Christi, quam de virgine traxit, & sanguis quem pro nobis fudit. Res autem significata & non contenta est vnitas ecclesiæ in prædestinatis, vocatis, iustificatis, & glorificatis. Hæc est duplex caro Christi, & sanguis. Vnde Hier. Dupliciter, inquit, intelligitur caro Christi & sanguis eius: vel illa quæ crucifixa est & sepulta, & sanguis qui militis lancea effusus est: vel illa spiritualis ac diuina, de qua ipse ait, Caro mea verè est cibus, & sanguis meus verè est potus. &, Nisi manducaueritis carnem meam, & biberitis meum sanguinem, nõ habebitis vitam in vobis. Sunt ergo hîc tria distinguenda. Vnum, quòd tantùm est sacramentum: alterum, quod est sacramẽtum & res: & tertium, quod est res & non sacramentum. Sacramentum & nõ res, est species visibilis panis & vini. Sacramentum & res, caro Christi propria & sanguis. Res & nõ sacramentum, mystica eius caro. Porrò illa species visibilis sacramentum est geminæ rei: quia vtranq; rem significat, & vtriusque rei similitudinẽ gerit expressam. Nam sicut panis præ cæteris cibis corpus reficit & substentat, & vinum hominem lætificat atq; inebriat: sic caro Christi interiorem hominem plus cæteris gratiis spiritualiter reficit & saginat. Vnde calix meus inebrians, quàm præclarus est. Habet etiam similitudinem cum re mystica, quæ est vnitas fidelium: quia sicut ex multis granis cõficitur vnus panis, & ex pluribus acinis vinũ in vnum cõfluit: sic ex multis fideliũ personis vnitas ecclesiastica cõstat. Vnde Apostolus, Vnus panis & vnũ corpus multi sum⁹, &c. Vnde Aug. Vnus panis & vnũ corpus ecclesia dicitur, pro eo ꝙ sicut vnus panis ex multis granis, & vnum corpus ex multis membris componitur: sic ecclesia ex multis fidelibus charitate copulante connectitur. Hoc mysteriũ pacis & vnitatis nostræ Christus in sua mensa consecrauit: qui accipit hoc mysterium vnitatis, & non tenet vinculum pacis, non accipit hoc mysterium pro se, sed contra se. Cuius etiam sacramentum est corpus Christi proprium de virgine sumptum: quia vt corpus Christi ex multis mẽbris purissimis & immaculatis

distin. ca. Sacrificiũ Grego. in homi. paschali, & habetur de cõs. dis. 2. cap. Species. Rom. 8. f Cõmẽ. ad 1. ca epis. ad Eph. v medio. to. 9. & habe de cõse. distin. 2 Ioan. 6. f De tribus q̃ hic possunt distingui. Psal. 103 Psal. 22. 1. Co. 10. d De sacra mẽtis fidelium. De cõsec. dis. 2. cap. quia passus parag. dominus noster.

Aug de blasphemia spūs sancti Exo. 25. a

constat, ita societas ecclesiastica ex multis personis à criminali macula liberis consistit. In cuius rei typo facta est arca domini de linguis sethim: quæ sunt imputribilia, & albæ spinæ similia.

DE DVOBVS MODIS MANDVCANDI.

Distinct. IX.

De eucharistiæ sacramẽto per cõparationẽ ad iusc̃ipientes vel mãducantes

ET sicut duæ sunt res illius sacramẽti, ita etiam duo modi mãducandi. Vnus sacramentalis. s. quo boni & mali edunt: alter spiritualis, quo soli boni manducant. Vnde Aug. Quid est Christum manducare? Non est hoc solùm in sacramento corpus eius accipere: multi enim indignè accipiunt, sed in ipso manere, & habere ipsum in se manentẽ. Spiritualiter enim manducat qui in vnitate Christi & ecclesiæ, quam sacramentum significat, manet. Nam qui discordat à Christo, nec carnem Christi mãducat, nec sanguinem bibit: etsi tantæ rei sacramentum ad iudicium sui quotidie accipiat. Spiritualem manducationem Aug. distinguens à sacramentali ait, Vt quid paras ventrem & dentem? crede, & manducasti. Credere enim in eum, hoc est comedere panem & vinum. Qui credit in eum, manducat eum. Item, Quomodo manducãdus est Christus? Quomodo ipse dicit, Qui mãducat carnem meã, & bibit sanguinem meũ, in me manet, & ego in eo. Si in me manet, & ego in eo, tunc bibit: qui verò in me non manet, nec ego in illo: & si accipit sacramentũ, acquirit magnum tormentum. Item, Nulli ambigẽdum est tunc quenquam corporis & sanguinis domini participẽ fieri, quando Christi membrum efficitur: nec alienari ab illius panis calicísq; consortio, etiam si antequam illum panem edat & calicem bibat, de hoc seculo in vnitate corporis Christi constitutus abscedat: quia illius sacramenti beneficio non priuatur, quando ille habere hoc quod illud sacramẽtum signat inuenitur. In illo enim sacramento corpus & sanguinẽ suum nobis commendauit, quod & fecit nosipsos. Nam & nos corpus ipsius facti sumus. Item, Qui discordat à Christo non manducat carnem eius, nec sanguinem bibit: etsi tantæ rei sacramentum ad iudicium sibi quotidie accipit.

Aug. tract. 26. super Ioannẽ. in tomo 9.

Aug. in lib. de remedio pœnitẽtiæ de cõse. dis. 2. cap quomodo.

Ioan. 6. distin 2.

Aug. de Sacramẽtis fideliũ.

De errore quorundam, qui dicunt à bonis tantùm corpus Christi sumi. F

De cõsec. dis. 2. cap. quia pas⁹ paragra. dominus noster.

De cõsec. distin. 2. ī 4. li. dialogorum.

Super Ioan. tra. 26 post medium in tomo 8.

1. Cor. 11 f 2 Co. 12. c

Au. tra. super Ioã. 6. post me diũ. to. 9.

Aug. li. de baptismo contra Donatistas. 5. ca. 8. in to. 7.

1. Cor. 11. f

HÆc verba & alia huiusmodi, vbi de spirituali manducatione agitur, quidem obtuso corde legentes, erroris caligine inuoluti sunt adeò, vt præsumpserint dicere corpus & sanguinem Christi à bonis tantùm sumi & non à malis. Sed indubitanter tenendum est à bonis sumi, non modo sacramentaliter, sed & spiritualiter. A malis verò tantùm sacramentaliter, id est, sub sacramento, scilicet sub specie visibili carnem Christi de virgine sumptam, & sanguinem pro nobis fusum sumi: sed nõ mysticam, quæ tantùm bonorum est. Quod subditis probatur testimoniis. Grego. Est quidẽ in peccatoribus & indignè sumentibus vera Christi caro, & verus sanguis: sed essentia, non salubri efficientia. Item Augu. Multi indignè accipiunt corpus domini: de quibus Apostolus ait, Qui manducat & bibit calicem domini indignè, iudicium sibi manducat & bibit. Per quod docemur, quàm sit cauendum malè accipere bonum. Ecce enim factum est malum, dum malè accipitur bonum: sicut econtrà Apostolo factum est bonum, cùm benè accipitur malum, scilicet dum stimulus Satanæ patiẽter portatur. Ergo & mala prosunt bonis, sicut angelus Satanę Paulo: & sanctа obsunt malis, bonis sunt ad salutem, malis ad iudicium. Vnde qui manducat & bibit indignè, iudicium sibi manducat & bibit: nõ quia res illa mala est, sed quia malus malè accipit quod bonum est. Idem, Indignè quis sumens corpus Christi nõ efficit, vt quia malus est malum sit quod accipit, vel quia non ad salutem accipit, nil accipiat. Corpus enim & sanguis domini nihilominus erat in illis, quibus ait Apostolus, Qui mãducat indignè, &c. His aliísque pluribus apertè ostenditur, quòd etiam à malis verum corpus Christi & sanguis sumitur: sed sacramentaliter, non spiritualiter.

De intelligentia quorundam verborum ambiguorum. C

Secundum hos duos modos sumẽdi intelligẽtia quorundam verborum ambiguè dictorum distinguẽda est. Ait enim Aug. Bonus accipit sacramentum & rem sacramenti, malus verò sacramentum & non rem. Sacramentum hîc dicit corpus Christi proprium, de virgine natum: Rem verò spiritualem Christi carnem. Bonus ergo vtranque Christi carnem accepit. Malus verò tantùm sacramentum, id

In gloſ. 1. Corin. 2. Quotiesc̃unque rẽ.

est,corpus Christi sub sacramento, & non rem spiritualem. Item,Non manducans,manducat: & manducans non manducat:quia non manducans sacramentaliter,aliquãdo manducat spiritualiter,& econuerso.Et qui manducãt spiritualiter,veritatem carnis & sanguinis dicũtur sumere:quia ipsam efficientiam habẽt,id est,remissionem peccatorum,pro qua videtur orari cùm dicitur,Perficiant in nobis domine quæsumus tua sacramenta quod continent: vt quod nunc specie gerimus, rerum veritate capiamus. Rerum veritatem dicit ipsam efficientiam: quasi dicat, Per hæc sacramenta præsta, vt sicut sacramentaliter carnem Christi sumimus,ita spiritualiter sumamus.Vel petit sacerdos,vt Christus,qui nunc verè sub specie panis & vini sumitur,manifesta visione,sicut in essentia diuinitatis est, quandoque accipiatur. Constat ergo à bonis & à malis sumi corpus Christi:sed à bonis ad salutẽ,à malis ad perniciem.

In cõplẽda missa. Grego. in hom pasc. q̃ est.22.

DE HAERESI ALIORVM QVI DICVNT CORPVS CHRISTI *non esse in altari nisi in signo.*

Distin. X. A

De sacramento eucharistiæ quãtũ ad cibum qui mãducatur respõdens sophisticis rationibꝰ illorum qui dicũt corpꝰ christi verũ in altari nõ esse. Aug. super psal. 94.nõ longè à fine

SVNT & alij præcedentium insaniam transcendentes: qui dei virtutem iuxta modum naturalium rerum metientes,audaciùs ac periculosiùs veritati contradicunt: asserentes in altari non esse corpus Christi vel sanguinem,nec substantiam panis vel vini in substantiam carnis & sanguinis conuerti,sed ita Christum dixisse:Hoc est corpus meum. sicut Apostolus dixit,Petra autẽ erat Christus. Dicunt enim ibi esse corpus Christi tantùm in sacramento,id est,in signo, & tantùm in signo manducari à nobis. Qui errandi occasionem sumunt à verbis veritatis, vnde prima hæresis facta est in discipulis Christi.Cùm enim diceret,Nisi quis manducauerit carnem meam,& biberit sanguinem meum,non habebit vitam æternam:illi non intelligentes dixerunt,Durus est hic sermo:quis potest eum audire? & abierunt retrò. Illis discedentibus instruxit duodecim qui remanserant. Spiritus est,inquit,qui viuificat:caro nihil prodest. Verba quæ locutus sum vobis,spiritus & vita sunt. Intellexisti spiritualiter? spiritus & vita sunt.Intellexisti carnaliter? etiam sic spiritus & vita sunt,sed tibi non sunt. Spiritualiter intellige quæ locutus sum.Non hoc corpus quod videtis manducaturi estis, & bibituri illum sanguinem,quem effusuri sunt qui me crucifigent.Sacramentum aliquod vobis commendaui,spiritualiter intellectum viuificabit vos:caro autẽ non prodest quicquam.Sunt etiam & alia,illorum insanię fomitem ministrãtia.Ait enim Aug.Donec seculum finiatur,sursum est dominus:sed tamen etiam hîc nobiscũ est veritas dominus. Corpus enim in quo resurrexit,in vno loco esse oportet: veritas autem eius vbique diffusa est.Item,Vna persona est deus & homo:vbique per id quod est deus in cælo: per id quod homo est Christus.Dicit etiam,Pauperes semper habetis vobiscum,me autem non semper habebitis. His aliisque vtuntur præfati hæretici in assertionem sui erroris.

enarratio nis in illũ psalmum. in tom.8. Ioan. 6.g Aug. ad Dardanũ epi.57.nõ lõgè à prĩcip.ĩ to.2. Mat.26.a

Determinatio præmissorum. B

Quæ ex eadem ratione omnia accipienda sunt, non enim verbis his negatur verum corpus Christi à fidelibus sumi vel in altari esse, sed his veritas apostolos, & in eis nos instruxit, quòd ipsius corpus non per partes discerptum,vt putauerunt illi discipuli,qui retrò ierunt, sed integrum:nec visibiliter in forma humana, sed inuisibiliter sub forma panis & vini corpus & sanguinẽ nobis traderet. Quẽ sensum Aug.confirmat dicens,ipsum quidem,& non ipsum corpus quod videbatur,manducatur: ipsum quidem inuisibiliter:non ipsum visibiliter.Item,Et si necesse est illud celebrari, necesse est tamen inuisibiliter intelligi. Ita etiam intelligendum est corpus Christi esse in vno loco, scilicet visibiliter in forma humana: veritas tamen eius,id est,diuinitas vbique est,veritas etiam eius,id est,verum corpus in omni altari est,vbicunque celebratur.Sic etiam illud intelligendum est,Pauperes semper habetis vobiscum,me autem non semper habebitis, secundum corporalem præsentiam scilicet,qua cum eis conuersabatur.Similiter per id quod homo est,in cælo est, scilicet visibiliter: inuisibiliter autem est in altari,quia non in forma humana apparet, sed forma panis & vini operitur. Vnde & inuisibilis caro eius dicitur, quæ verè est in altari. Sed quia in specie sua non apparet,inuisibilis dicitur.Ait enim Aug.Hoc est quod dicimus,quod modis omnibus approbare contendimus: Sacrificium ecclesiæ

Ioan.6.g In epis.ad Hyreneũ, & habetur de cõs. dis.2.cap. In lib.sen tẽtiarum Prosperi. Non hoc. Mat.26.a

& habetur de cōs. dist. 2. ca. hoc est.

duobus confici, duobus constare visibili elementorū specie, & inuisibili domini nostri Iesu Christi carne & sanguine, sacramēto, & re sacramēti, id est, corpore Christi: sicut & Christi persona constat & cōficitur ex deo & homine, cum Christus sit verus deus & homo, quia omnis res illarum rerum naturam & veritatem in se continet, ex quibus conficitur. Conficitur autem sacrificium ecclesiæ duobus, sacramento & re sacramenti, id est, corpore Christi. Est ergo sacramentū & res sacramenti, idem corpus Christi. Ecce inuisibilem dixit carnem Christi, quia forma panis operta sumitur & tractatur. Idémque corpus Christi dixit esse sacramētum & rē: ex quo cōfirmatur quod suprà diximus. Deinde addit quod magis mouet lectorem. Caro, inquit, eius est, quā sub forma panis opertam in sacramēto accipimus: & sanguis eius, quē sub vini specie ac sapore potamus. Caro videlicet carnis, & sanguis sacramētum est sanguinis, carne & sanguine, vtroq; inuisibili, intelligibili, & spirituali significatur corpus Christi visibile & palpabile, plenum gratia & diuina maiestate.

Ibidē vbi suprà.

Quæ sit intelligentia præmissorum. C

Attende his diligenter, quia tropo quodā vtitur hîc Augustus. quo solent res significantes rerum sortiri vocabula quas significant. Hîc enim visibilis species panis vocatur nomine carnis, & visibilis species vini nomine sanguinis: Inuisibilis verò & intelligibilis dicitur caro Christi: quia secundum illam speciem non videtur caro, sed intelligitur: ita & sanguis. Caro ergo inuisibilis dicitur esse sacramētum carnis visibilis: quia species panis, secundum quam illa non videtur caro, est sacramentum carnis visibilis: quia in carne inuisibili, id est, specie, secundum quam caro Christi non videtur caro, significatur corpus Christi, quod est visibile & palpabile, vbi in sua forma apparet. Ita & de sanguine accipi debet. Quem sensum confirmat Augustus. aperiens qualiter prædicta intelligenda sint, quia obscurè dixerat: consequenter dicens ita panem vocari corpus Christi, cùm verè sit sacramētum corporis Christi, quod in cruce positum est: sicut ipsa immolatio, quæ fit manibus sacerdotis, vocatur Christi passio, non rei veritate, sed significandi mysterio: & sicut sacramentum fidei dicitur fides. Satis responsum est

De cōsec. dist. 2. hoc est quod dicimus, paragra. sicut ergo.

hæreticis, & obiectionibus eorum qui negant verum corpus Christi in altari esse, & panem in corpus, vel vinum in sanguinem mystica consecratione conuerti dicentes, Quis audeat manducare dominum suum? Quis etiam audeat dicere quotidie formari corpus Christi de materia vel substantia, quæ non fuit caro virginis?

Authoritatibus probat verum corpus Christi esse in altari, & in id panem conuerti. D

Hæc & his similia obiiciūt illi, in diuino mysterio legem naturæ sectantes: quorum perfidiam subditā cōuincunt testimonia. Ait enim veritas, Accipite, hoc est corpus meum. Item Ambr. Si tātùm valuit sermo Heliæ, vt ignē de cælo deponeret: non valebit tantùm sermo Christi, vt substā tias mutet? De totius mūdi operibus legitur, quia ipse dixit, & facta sunt, &c. Sermo igitur. i. fili⁹, qui potuit ex nihilo facere quod non erat, nō potest ea quę sunt, in id mutare quod non erant? Non enim minus est creare, quàm mutare nouas naturas rerum. Item, Si ordinem quærimus, viro mixta fœmina generare consueuerat. Liquet ergo quod præter naturæ ordinem virgo generauit: & hoc quod cōficimus corpus ex virgine est. Quid ergo hîc quæris naturæ ordinē in Christi corpore, cùm præter naturam sit ipse partus ex virgine? Item, Ante benedictionem alia species nominatur, post consecrationem corpus significatur. Ante consecrationem aliud dicitur, post consecrationem sanguis nuncupatur. Tu dicis Amen, id est, verum est. Quod sermo sonat, affectus sentiat. Itē Augu. In specie panis & vini quā videmus, res inuisibiles, id est, carnem & sanguinē, honoramus: nec similiter pendimus has duas species, sicut ante consecrationē pendebamus, cùm fideliter fateamur ante consecrationem panem esse & vinum, quod natura formauit: post consecrationē verò carnem Christi & sanguinem, quod benedictio consecrauit. Itē Ambr. Panis est in altari vsitatus ante verba sacra: vbi accessit consecratio, de pane fit Christi caro. Quomodo autē potest quod panis est, esse corpus Christi? Cōsecratione: quæ fit sermone Christi. Itē, Si tanta vis est in sermone domini, vt incipiant esse quæ non erant: quantò magis operatorius est, vt sint quæ erant, & in aliud commutentur? Et sic quod erat

Mat. 26. c Amb. li. de his qui mysteriis initiātur, ca. 9. īmedio. to. 4. 4. Reg. 9. Gen. 1. & Psal. 22. Ibidem. Ibidem. Au. li. sen. Pro. & de cōse. dist. 2. nos autem. Lib. de sacramentis. 4. cap. 4. Tomo 4. Ibidē: & de cōse di. 1. panis est.

panis ante consecrationem, iam corpus Christi est post cõsecrationem: quia sermo Christi creaturam mutat: & sic ex pane fit corpus Christi, & vinum cum aqua in calicem missum fit sanguis consecratione verbi cælestis. Item Augustinus. Sicut per spiritum sanctum vera Christi caro sine coitu creatur: ita per eundem ex substantia panis & vini idem corpus Christi & sanguis consecratur. Corpus Christi & veritas est, & figura. Veritas, dum corpus christi & sanguis virtute spiritus sancti ex panis viníque substantia efficitur. Figura verò est id quod exteriùs sentitur. Item Eusebius Emisenus, Inuisibilis sacerdos visibiles creaturas in substãtiam corporis & sanguinis sui, verbo suo, secreta potestate commutat. Ex his aliísque pluribus constat verum corpus christi & sanguinem in altari esse, imò integrum christum ibi subvtraque specie & substantiam panis in corpus, viníque substantiam in sanguinem conuerti.

De cõs. di. 2. ca. quia corpus.

DE MODIS CONVERSIONIS.

Distinct. XI. A

De encha. sacramẽto per cõparationem ad dispensantes vel cõficientes, & primò de cõfectione.

SI autem quæritur qualis sit illa cõuersio, an formalis, an substãtialis, vel alterius generis: definire nõ sufficio. Formalem tamẽ non esse cognosco: quia species rerum quę antè fuerant, remanent, & sapor, & pondus. Quibusdam esse videtur substantialis, dicentibus sic substantiam conuerti in substantiam, vt hæc essentialiter fiat illa. cui sensui præmissę authoritates consentire videntur.

Oppositio. B

Sed huic sententiæ sic opponitur ab aliis, Si substantia panis, inquiunt, vel vini conuertitur substantialiter in corpus vel sanguinem christi: quotidie fit aliqua substantia corpus vel sanguis christi, quæ antè nõ erat corpus: & hodie est aliquid corpus christi, quod hæri nõ erat: & quotidie augetur corpus christi, atq; formatur de materia, de qua in cõceptione non fuit factũ. Quibus hoc modo responderi potest, quia non ea ratione dicitur corpus christi confici verbo cælesti, quòd ipsum corp⁹ in cõceptu virginis formatũ deinceps formetur: sed qa substãtia panis vel vini, q̃ antè nõ fuerat corp⁹ christi vel sanguis, verbo cælesti fit corp⁹ & sanguis. Et ideo sacerdotes dicuntur conficere corpus christi & sanguinem: quia eorum ministerio substantia panis fit caro, & substantia vini fit sanguis Christi: nec tamen aliquid additur corpori vel sanguini, nec augetur corpus Christi vel sanguis.

Augustinus in libro sententiarum Prosperi. C

Si verò quæris modum quo id fieri possit, breuiter respondeo. Mysterium fidei credi salubriter potest, inuestigari salubriter non potest. Quod ergo corpus Christi panis mutatione in id, non augmentatur, nec sanguis ex vini conuersione eius voluntati & potẽtiæ adscribatur, qui idem corpus de virgine eduxit. fit ergo substãtia illa ista sine eius augmento. Nec tamen concedunt quidam, quòd substantia panis aliquando fit caro Christi, etsi fiat caro Christi: sicut farina facta est panis, & aqua facta est vinum: nec tamen dicitur farina est panis, & aqua est vinum. Alij verò concedunt illud quod erat panis vel vinum, post consecrationem esse corpus & sanguinẽ: non tamen sequitur, panis est caro Christi, vel vinum est sanguis: quia substantia panis vel vini, postquàm facta est caro Christi vel sanguis, non est substãtia panis vel vini, sed caro & sanguis. Ideo distinguendum videtur, cùm dicitur substãtia panis vel id quod erat panis, modo est corpus Christi. Manens enim panis non est corpus Christi: sed mutata in id quod facta est, est corpus Christi. Nec dicimus substantiam panis vel vini materiam esse corporis vel sanguinis domini: quia non de ea vt de materia, formatur corpus: sed ipsa formatur in illud, & efficitur illud. Vnde Augustinus, Corpus Christi dicimus illud, quod ex fructibus terræ acceptum, & prece mystica consecratum sumimus in memoriam dominicæ passionis. Quod cùm per manus hominis ad illam visibilem speciem perducatur, non sanctificatur vt sit tam dignum sacramentum, nisi operante inuisibiliter spiritu dei.

In libr. de tri. 3. ca. 4 in fine eiusdem.

Asserunt quidam dictum panem transire in corpus Christi. D

Quidam verò sic dicunt conuersionem illam esse intelligendam, vt sub illis accidentibus, sub quibus erat priùs substantia panis & vini, post consecrationem sit substãtia corporis & sanguinis: sic tamen, vt non eis afficiatur.

& sic asserunt dictum panem transire in corpus Christi: quia vbi erat panis, nunc est corpus Christi. Quod si est, quid ergo fit de substantia panis & vini? Illi dicunt vel in præiacentem materiam resolui, vel in nihilum redigi. Alij verò putauerunt ibi substantiam panis & vini remanere, & ibidē corpus Christi esse & sanguinem: & hac ratione dici illam substantiam fieri istam: quia vbi est hęc, & est illa: quod mirum est: & ipsam substantiam panis vel vini dicunt esse sacramētum. Sed quòd non sit ibi substantia, nisi corpus Christi & sanguis, ex prædictis & subditis apertè ostenditur. Ait enim Ambro. Panem istum quem sumimus in mysterio, illum intelligo vtique, qui manu sancti spiritus formatus est in vtero virginis, & igne passionis decoctus in ara crucis. Panis enim angelorum factus est cibus hominum. Vnde veritas ait, Ego sum panis viuus, qui de cælo descendi. & iterum, Panis quem ego dabo, caro mea est pro mundi vita. Ex his nāque duabus sententiis apertè datur intelligi, quia panis ille & iste, non duo, sed vnus panis, & vna caro procul dubio vnum efficitur corpus. Illud verè, illud sanè quod sumptum est de virgine, quod resurrexit, & in cælum ascendit. Item Greg. Quis fidelium habere dubium possit, in ipsa immolationis hora ad sacerdotis vocem cælos aperiri, in illo Christi mysterio angelorum choros adesse, summa & ima sociari, vnum quid ex inuisibilibus atque visibilibus fieri? Idem, Eodem momento & in cælum rapitur ministerio angelorum consociandum corpori Christi, & ante oculos sacerdotis in altari videtur. Sicut diuinitas verbi totum implet mūdum, ita multis locis illud corpus cōsecratur. Nec sunt tamē multa corpora Christi, sed vnum corpus & vnus sanguis. Ideoq; siue plus siue minus quis inde percipiat, omnes æqualiter corpus Christi integerrimè sumunt. Post consecrationem ergo non est ibi substantia panis vel vini, licet species remaneant. Est enim ibi species panis & vini, sicut & sapor. Vnde aliud videtur, aliud intelligitur.

De sacramentis & allega. de cōse. di. 2. c. Oĭaquæ. Ioan. 6. e in homil. paschali capit. quid sit sanguis & lib. 4. dialog. c. 68. & hab. de cōse. dis. 2.

Quare sub alia specie. E

Sub alia autē specie tribus de causis carnē & sanguinem tradidit Christus, & deinceps sumendum instituit: vt fides scilicet haberet meritum, quæ est de his quę nō videntur: quia fides non habet meritum, vbi humana ratio

Grego. in homi. pas.

præbet experimētum. Et ideo etiam, ne abhorreret animus, quod cerneret oculus: quia non habemus in vsu carnem crudam comedere, & sanguinem bibere. Quia ergo Christum vorari dentibus fas non est, in mysterio carnem & sanguinem nobis commendauit. Et etiam ideo ne ab incredulis religioni Christianæ insultaretur. Vnde Aug. Nihil rationabilius, quàm vt sanguinis similitudinem sumamus: vt & ita veritas non desit, & ridiculum nullū fiat à paganis, quòd cruorem occisi hominis bibamus. Ne ergo hoc fieret, & ne velut quidam horror etiam cruoris, in similitudinem accipimꝰ sacramentum. Ex præmissis iam liquet, quare sub alia specie & quare sub ista hoc sacramentum dominus celebrauerit, & celebrari à nobis instituerit.

De cōs. di. 2. cap. sub figura. Habetur de consecr. distin. 2.

Quare sub duplici specie. F

Sed quare sub duplici specie sumitur, cùm sub alterutra totus sit Christus? Vt ostenderetur totam humanam naturam assumpsisse, vt totā redimeret. Panis enim ad carnē refertur, vinū ad animā: quia vinū operatur sanguinē, in quo sedes animæ à physicis esse dicitur. Ideo ergo in duabus speciebus celebratur, vt animę & carnis susceptio in Christo, & vtriusque liberatio in nobis significetur. Valet enim vt Ambros. ait, ad tuitionem corporis & animæ quod percipimus: quia caro Christi pro salute corporis, sanguis verò pro anima nostra offertur, sicut præfiguranit Moyses. Caro, inquit, pro corpore nostro offertur, sanguis pro anima: sed tamē sub vtraq; specie sumitur totus: ꝙ ad vtranq; valet, quia sub vtra que sumitur Christus. Sed si in altera tantùm sumeretur, ad alterius tātùm, id est, animæ vel corporis, nō vtriusq; pariter tuitionē valere significaretur. Sub vtraque specie tamen totus sumitur Christus: nec plus sub vtraque, nec minùs sub altera tātùm sumitur. Eadem enim ratio est, vt ait Hilarius, in corpore Christi, quæ in manna præcesit. De quo dicitur, Qui plus collegerat, non habuit amplius: nec qui minus parauerat, habuit minus. Et licet sub vtraque specie sumatur totus Christus, tamen non fit cōuersio panis nisi in carnem, nec vini nisi in sanguinem. Nec debent dici duo sacramenta, sed vnum: quia sub vtraque specie idem sumitur. Neque debet iterari sacramentum: quia benedictio non repetitur

Cōmentario ad vndecimum caput epi. prioris ad Hebræos, in To. 4.

De conse. di. 2. ca. vbi pars est. Exo. 16. d

super speciem eandem. Neque aliæ substantiæ in sacrificium veritatis offerri debent: quia de aliis non potest consecrari corpus Christi vel sanguis.

Quare aqua admisceatur. G

De conse. dist. 2. ca. cùm omne Apo. 17. d

AQua verò admiscenda est vino, quia aqua populum signat, qui per Christi passionem redemptus est. Calix ergo dominicus iuxta canonum præceptum, aqua & vino mixtus debet offerri: quia videmus in aqua populum intelligi, in vino ostendi sanguinem Christi. Cùm ergo in calice vino aqua miscetur, Christo populus adunatur, & credentium plebs ei in quem credit copulatur: quę copulatio aquę & vini sic miscetur in calice Christi, vt mixtio illa non possit separari. Nam si vinum quis tantùm offerat, sanguis Christi incipit esse sine nobis.

Iulius papa. H

De conse. dist. 2. ca. non debes. De conse. dist. 2. ca. sicut ẏ sanctifica.

SI verò quæritur, An irritum sit quod geritur, si aqua prętermittatur: Audi quod sequitur in eodem canone. Non potest, inquit, calix domini esse aqua sola, aut vinum solum, nisi vtrũque misceatur. Item Cyprianus, Calix domini nõ est aqua sola, aut vinum solum, nisi vtrunque misceatur: sicut nec corpus domini potest esse farina sola, nec aqua sola nisi vtrunque fuerit adunatum, & panis vnius compage solidatum. Si quis tamen non intendens introducere hæresim, obliuione vel ignorantia aquam prætermiserit, non videtur esse irritum sacramentum: sed ille grauiter est corripiendus.

De conse. dist. 2. c. & scriptura.

Nam & Græcorũ ecclesia non apponere aquã dicitur. Quod etiam ex dictis Cypriani videtur posse colligi. ait enim, Si quis de antecessoribus nostris, vel ignorãter vel simpliciter non hoc seruauerit, quod nos dominus facere & exẽplo & magisterio docuit, potest simplicitati eius indulgentia domini venia concedi. Nobis verò non potest ignosci, qui nunc à domino instructi sumus, vt calicem domini cũ vino mixtum, secundum quod dominus obtulit, offeramus. Ex hoc videtur, quòd si quis simpliciter vel ignorãter vinũ offerat sine aqua, sacramentũ cõficiat. Aqua verò nullatenus sine vino potest offerri in sacrificio: nec panis nisi de frumẽto: nec grano frumenti, nisi redactũ fuerit in panem: quia Christus & panem se dicit, & grano frumenti se cõparat. Quod ergo supra

Ioan. 6. d

dictum est nõ posse vinum solum offerri, determinari oportet: recipit enim exceptionẽ. Non potest, nisi simpliciter vel ignoranter fiat: vel non potest, id est, non debet. Quibusdam tamen videtur hoc generaliter verũ. Colligitur etiam ex prædictis, quòd Christus vinum aqua mixtum dedit discipulis. Corpus verò tale dedit, quale tunc habuit, id est, mortale & passibile. Nunc verò sumitur à nobis immortale & impassibile: nec tamen maiorem habet efficientiã. Eucharistia quoque intincta non debet dari populo pro supplemento communionis: quia nõ legitur Christus alicui discipulorum præbuisse panem intinctum nisi Iudæ. Tunc verò non accepit Iudas corpus Christi, sed tantùm panem: corpus verò & sanguinem Christi antè, cum aliis discipulis perceperat.

Ioan. 12. d Determinatio præmissorum.

Iulius papa, quintincta nõ debet dari hostia populo: & habetur de cõs. dist. 2. ca. cũ omne.

VBI ILLA ACCIDENTIA FVNDANTVR.

Distinct. XII. A

De consequentibus ad confectionem corporis Christi quantum ad fractionem.

SI autem quæritur de accidentibus quæ remanent, id est, de speciebus & sapore & pondere, in quo subiecto fundentur: potius mihi videtur fatendum existere sine subiecto, quàm esse in subiecto, quia ibi nõ est substãtia, nisi corporis & sanguinis dominici, quæ non afficitur illis accidentibus. Non enim corpus Christi talem habet in se formam, sed qualis in iudicio apparebit. Remanent ergo illa accidentia per se subsistentia ad mysterij ritum, ad gustus fideique suffragium: quibus corpus Christi habens formam & naturam suam regitur.

De fractione & partitione. B

SOlet etiam quæri de fractione & partitione quæ ibi videtur fieri vtrum vera sit: & si ibi vera fractio est, cuius rei sit, vel in qua re fiat. Cúmque non sit ibi alia substantia quàm Christi, si in aliqua substantia est illa fractio, in corpore Christi videtur esse. Sed econtrà, cùm ipsum corpus incorruptibile sit (quia immortale & impassibile) in ipso non posse esse videtur. Nam & Christus redarguit carnalem sensum discipulorum, qui putabant carnem Christi sicut aliam in partes diuidendam, & morsibus dilacerandam. Ideo quibusdam placet, quòd non sit ibi fractio sicut videtur: sed dicitur frangi, quia videtur frangi. Qui

Ioan. 6. g

Opinio quorũdã.

bus obiicitur quod ait Ambros. Nihil falsũ putandum est in sacrificio veritatis: vel sicut fit in magnorum præstigiis, vbi delusione quadam falluntur oculi, vt videant esse quod non est. Ad hoc illi dicunt, Non fallit nos visus, nec fallitur: quod esset, si crederetur ita frangi, vt videtur. Nec illusio est: quia ad vtilitatem fidei, non ad deceptionem ita fit: sicut & Christus se ostendit duobus discipulis in via in specie peregrini: nec in eo tamen talis forma erat, sed oculi eorum tenebantur ne eum agnoscerent. *Luc. vlt. Capite.*

Aliorum opinio. C

Alij verò dicũt, quòd sicut ibi species panis est, & non est ibi res cuius vel in aqua sit illa species: ita est ibi fractio quę non fit in aliqua re, quia nihil ibi frangitur, quod mirabiliter dei potentia fieri dicunt, vt ibi sit fractio, vbi nihil frangitur.

Aliorum opinio. D

Alij tradunt corpus Christi essentialiter frangi & diuidi, & tamẽ integrum & incorruptibile existere. Quod se colligere asserunt ex confessione Berẽgarij: qui confessus est coram Nicolao papa & pluribus episcopis, panem & vinũ quæ in altari ponuntur, post consecrationem non solũ sacramentum, sed etiam verum corpus & sanguinem Christi esse & sensualiter non solũ sub sacramento, sed in veritate manibus sacerdotũ tractari & frangi, & fidelium dentibus atteri. *Confessio Berẽgarij & habetur de cõs. dist. 2. ca. ego Berengarius.* E

Sententia probabilior.

Sed quia corpus Christi incorruptibile est, sanè dici potest fractio illa & partitio non in substantia corporis, sed in ipsa forma panis sacramentaliter fieri: vt vera fractio & partitio sit ibi, quæ sit non in substantia corporis, sed in sacramento, id est, specie. Ne autem mireris vel insultes si accidentia videantur frangi, cùm ibi sint sine subiecto: licet quidam asserant ea fundari in aere. Est ibi vera fractio & partitio, quæ fit in pane, id est, in forma panis. Vnde Apostolus ait, Panis quem frangimus. quia forma panis ibi frãgitur, & in partes diuiditur. Christus verò integer manet & totus est in singulis. Vnde Augu. Quando Christus manducatur, vita manducatur. Sed quis audeat manducare dominum suum: & tamen veritas inuitans nos ad manducandum ait, Qui manducat me viuit propter me. Nec occiditur Christus vt manducetur, sed mortuos viuificat: quando mãducatur, reficit, non deficit: viuit manducatus, quia surrexit occisus: nec quando manducamus, partes de illo facimus, & quidem in sacramẽto sic fit. Item, Norunt fideles quomodo manducent carnem Christi: vnusquisque accipit partem suã. Vnde & ipsa gratia partes vocantur. Per partes manducatur, & manet integer totus: per partes manducatur in sacramento, & manet integer totus in cęlo, manet integer totus in corde tuo. Ideo ista dicuntur sacramenta, quia in eis aliud videtur, & aliud intelligitur. videtur panis & calix, quod & oculi renunciant. quod autẽ fides instruẽda postulat, panis est corpus Christi, calix est sanguis. Ex his datur intelligi, quòd fractio & partes quæ ibi videntur fieri, in sacramento fiunt. i. in specie visibili. Ideóque illa Berengarij verba ita distinguenda sunt, vt sensualiter non modo in sacramento, sed in veritate dicatur corpus Christi tractari manibus sacerdotũ: frangi verò & atteri dentibus verè quidem, sed in sacramento tantùm. Vera ergo est ibi attritio & partitio: sed in singulis partibus totus est Christus. Vnde Hieron. Singuli accipiunt Christum dominum, & in singulis portionibus totus est: nec per singulas minuitur: sed integrum se prębet in singulis. Itẽ Hilarius, Vbi pars est corporis, ibi est & totum. *Ioan. 6. f* *Aug. de cõs. dist. 2.* *In sermõe quodã & habetur de cõs. dist. 2. ca. singuli accipi.*

Quid illæ partes significent. F

Quid autem partes illæ significent, Sergius papa tradit inquiens. Triforme est corpus Christi. Pars oblata, in calicem missa, corpus Christi quod iam surrexit, monstrat: pars comesta, ambulantem adhuc super terram: pars in altari vsque ad finem missæ remanens, corpus iacens in sepulchro significat: quia vsque in finem seculi corpora sanctorum in sepulchris erunt. Et sicut partes illæ mysticam tenent significationem, ita etiam & fractio passionis Christi & mortis est repræsentatio. Vnde ipse ait, Hoc facite in meam commemorationem, id est, in memoriam passionis & mortis meæ. Nam vt ait Ambros. Quia in morte Christi liberati sumus, huius in edendo & bibendo carnem & sanguinem, memores esse debemus. Sed caueat quisque ne indignè percipiat, quia iudicium sibi manducat. Non est enim *De conse. dist. ca. triforme.* *1. Co. 10. d* *In sermõe de verbis euangelij.* *Mat. 26. e* *Luc. 22. c* *De conse. dist 2. ca. non iste.*

iſte panis qui vadit in corpus, ſed panis vitæ æternæ, qui animæ noſtræ ſubſtantiam fulcit. Sic ergo viue, vt quotidie merearis accipere, nec accedas indignus. Indignus eſt, qui aliter celebrat myſterium, quàm chriſtus tradidit: vel qui habens mortale peccatum accedit. Ergo etſi ſint peccata quotidiana, vel non ſint mortifera, antequàm accedas dimitte debitoribus tuis. Si dimittis, dimittetur tibi: & ſic ſecurus accede. Panis enim ſalutaris eſt, non venenum. Si ita accedis, ſpiritualiter enim manducas. Spiritualiter enim manducat qui innocentiam ad altare portat.

Si illud ſit ſacrificium, & ſi ſæpius immoletur Chriſtus. G

Poſt hæc quæritur, Si quod gerit ſacerdos, propriè dicatur ſacrificium vel immolatio: & ſi Chriſtus quotidie immoletur, vel ſemel tantùm immolatus ſit. Ad hoc breuiter dici poteſt, illud quod offertur & conſecratur à ſacerdote vocari ſacrificium & oblationem: quia memoria eſt & repreſentatio veri ſacrificij, & ſanctæ immolationis factæ in ara crucis. Et ſemel Chriſtus mortuus in cruce eſt, ibiq; immolatus eſt in ſemetipſo, quotidie autem immolatur in ſacramento, quia in ſacramento recordatio fit illius quod factum eſt ſemel. Vnde Aug. Certum habemus quia Chriſtus reſurgens ex mortuis iam non moritur, &c. tamen ne obliuiſcamur quod ſemel factum eſt, in memoria noſtra omni anno fit, ſcilicet quoties paſcha celebratur. Nunquid toties Chriſtus occiditur? ſed tantùm anniuerſaria recordatio repræſentat quod olim factum eſt: & ſic nos facit moueri, tanquam videamus dominum in cruce. Item ſemel immolatus Chriſtus in ſemetipſo, & tamẽ quotidie immolatur in ſacramẽto. Quod ſic intelligendũ eſt, quia in manifeſtatione corporis & diſtinctione membrorum ſemel tantùm in cruce pependit, offerens ſe deo patri hoſtiam redemptionis efficacem, eorũ ſcilicet quos prædeſtinauit. Item Ambro. In Chriſto ſemel oblata eſt hoſtia ad ſalutem potẽs. quid ergo nos? Nõne per ſingulos dies offerimus? Et ſi quotidie offeramus, ad recordationẽ eius mortis ſit: & vna eſt hoſtia, non multæ. Quomodo vna, & nõ multę? quia ſemel immolatus eſt Chriſtus. Hoc autem ſacrificium exemplum eſt illius: idipſum, &

Ad Heb. 7. d Superpſa. 20 & habetur de cõſe. di. 2. ca. ſemel.

Aug. in li ſententiarũ Proſperi: & habetur de conſe. diſt. 2. cap. Semel immolatus. Super epi. ad Hebr. & allegatur de cõſ.

ſemper idipſum offertur: proinde hoc idem eſt ſacrificium, alioquin dicetur, quoniã in multis locis offertur, multi ſunt Chriſti: non, ſed vnus vbique eſt Chriſtus: & hîc plenus exiſtens, & illic plenus: ſicut quod vbiq; offertur, vnum eſt corpus, ita & vnum ſacrificiũ. Chriſtus hoſtiam obtulit: ipſam offerimus & nunc: ſed quod nos agimus, recordatio eſt ſacrificij. Nec cauſa ſuæ infirmitatis repetitur, quia perficit hominem: ſed noſtræ, quia quotidie peccamus. Ex his colligitur eſſe ſacrificium & dici, quod agitur in altari & Chriſtum ſemel oblatum, & quotidie offerri: ſed aliter tunc, aliter nunc. Et etiam quæ ſit virtus huius ſacramẽti oſtenditur: remiſsio ſcilicet peccatorum venialium, & perfectio virtutis.

diſt. 2. c. in Chriſto.

De virtute ſacramenti.

De cauſa inſtitutionis. H

Inſtitutum eſt enim hoc ſacramẽtum duabus de cauſis. In augmentum virtutis, ſcilicet charitatis, & in medicinam quotidianæ infirmitatis. vnde Ambroſi. Si quoties effunditur ſanguis Chriſti, in remiſsionem peccatorũ effunditur, debeo ſemper accipere, qui ſemper pecco, debeo ſemper habere medicinam. Item Auguſt. Iteratur quotidie hæc oblatio, licet Chriſtus ſemel ſit paſſus: quia quotidie peccamus peccatis, ſine quibus mortalis infirmitas viuere non poteſt. Et quia quotidie labimur, quotidie Chriſtus myſticè immolatur pro nobis. Dedit enim nobis hoc ſacramentum ſalutis, vt quia nos quotidie peccamus, & ille iam mori non poteſt, per hoc ſacramentum remiſsionem conſequamur. Quotidie comeditur ipſe & bibitur in veritate, ſed integer & viuus manet. Item Myſterium fidei dicitur: quia credere debes quòd ibi ſalus noſtra conſiſtat. Si autem quæratur vtrum quotidie communicandum ſit. Audi quid inde tradit Auguſt. Quotidie, inquit, euchariſtiam accipere nec laudo, nec vitupero: omnibus tamen dominicis diebus communicandum hortor. Si tamen mens in affectu peccandi eſt, grauari magis dico euchariſtiæ perceptione, quàm purificari. Et licet quis peccato mordeatur, ſi peccandi tamen de cætero non habeat voluntatem, & ſatiſfaciat lachrymis & orationibus, accedat ſecurus: ſed hoc de illo dico quem mortalia peccata nõ grauant. Si verò non frequentiùs, ſaltem ter in anno homines communicent, niſi fortè

Li. de ſacramẽtis. 4. ca. 6. in tomo 4. Ad Ianuarium ibidẽ cap. Sub figura. De cõſec. diſt. in. 2. c. Quid ſit ſanguis.

Lib. de eccleſiaſticis dogmatibus. c. 53. in tomo 3.

Fabianus papa. de cōs. dist. 2. ca. si non.

quis criminalibus impediatur: in Paſcha ſcilicet, & Penteco-ſte, & in Natali. Omnes ergo communicent, qui noluerint carere eccleſiaſticis liminibus.

SI HAERETICI ET EXCOMMVNICATI HOC SACRAMENTVM conficiant.

Diſtinct. XIII.

De poteſtate cōficiēdi.

SOlet etiam quęri, Vtrum parui ſacerdotes hoc ſacramentum conficere queant. Ad quod dici poteſt, quòd aliqui, licet ſint praui, conſecrant verè, ſcilicet, qui intus ſunt nomine & ſacramento, & ſi non vita: quia non in merito conſecrantis, ſed in verbo efficitur creatoris. Vnde Aug. Intra catholicam eccleſiam in myſterio corporis & ſanguinis domini, nihil à bono maius, nihil à malo minus perficitur ſacerdote: quia non in merito conſecrantis ſed in verbo perficitur creatoris, & virtute ſpiritus ſancti. Credēdum eſt enim quòd in verbis Chriſti ſacramenta conficiantur. Sicut ipſe eſt qui baptizat, ita ipſe eſt qui per ſpiritum ſanctum ſuam efficit carnem & ſanguinem. Item Greg. Putant quidam communionem corporis minùs eſſe ſanctificatam, ſi illorum fiat officio, quorum vita eorum oculis videtur ignobilis. Heu in quam magnum laqueum incidunt: vt diuina & occulta myſteria plus ab aliis ſanctificata poſſe fieri credāt, cū vnus idéque ſpiritus ſanctus in tota eccleſia inuiſibiliter ea myſteria & operando ſanctificet, & ſanctificando benedicat. Myſterium ideo dicitur, quòd ſecretam & reconditam habeat diſpenſationem: Sacrificium verò, quaſi ſacrum factum: quia prece myſtica cōſecratur pro nobis in memoriam dominicæ paſsionis. Sacramentum eſt in aliqua celebratione, cum res ita fit, vt aliquid ſignificatæ rei accipiamus. Sacramenta ſunt, Baptiſma, Chriſma, Corpus Chriſti: quæ ideo ſacramenta dicuntur, quia ſub tegumēto viſibilium rerum diuina virtus ſecretiùs ſalutem eorundem ſacramentorum operatur. Vnde à ſecretis virtutibus vel ſacris Sacramenta dicuntur. Panis & calicis ſacramentum Græcè euchariſtia dicitur, Latinè bona gratia interpretatur: & quid melius corpore & ſanguine Chriſti? Siue ergo per bonos, ſiue per malos miniſtros intra eccleſiam diſpenſetur, ſacramentum tamen eſt, quia ſpiritus ſanctus viuificat: nec bonorum diſpenſatorum

In lib. de corpore domini: & allegatur 1. q. 1. ca. intra catholicam. Ioan. 1. e 1. q. 1. Multi ſecularium.

1. Co. 12. b Iſidor. li. 6. eth. primo

meritis ampliantur, nec malorū attenuatur. Hoc de corpore domini, hoc & de baptiſmate & chriſmate dicendum eſt & tenendum: quia virtus diuina ſecretiùs operatur in eis: & diuina ſolùm modo eſt hæc virtus ſiue poteſtas, non humanæ efficaciæ. Illi verò qui excommunicati ſunt, vel de hæreſi manifeſtè notati, non videtur hoc ſacramentum poſſe conficere, licet ſacerdotes ſint: quia nemo dicit in ipſa conſecratione, Offero, ſed Offerimus, quaſi ex perſona eccleſiæ. Et ideo cùm alia ſacramenta extra eccleſiam poſsint celebrari, de hoc non videtur. Quod etiam Auguſt. tradere videtur, dicens, Recolite nomen, & aduertite veritatem. Miſſa enim dicitur eo quòd cæleſtis nuncius ad conſecrandum viuificum corpus adue[illegible]at: iuxta dictum ſacerdotis dicentis, Omnipotens deus iube hæc perferri per manus ſancti angeli tui in ſublime altare tuum, &c. Idcirco niſi angelus venerit, miſſa nequaquam iure vocari poteſt. Nunquid enim ſi hoc myſterium hæreticus auſus fuerit vſurpare, angelum de cælo mittit deus oblationem eius conſecrare? maximè cùm eiſdem per prophetam comminatus ſit dicens, Maledicam benedictionibus veſtris. Quòd ſi benedictionibus eorum ſe aſſerit maledicturam veritas, quid erit de hoſtia? Ergo dicemus illam poſſe benedici ab illo, quem ſcimus à deo fore maledictum cū ſua benedictione? Si enim deus maledixerit benedictionibus hæreticorū, & ſchiſmaticus benedixerit: quis eorū prǫualebit? Nunquid benedictio maledicti ad nihilū poterit redigere verba veriſsima cōminantis dei? Ex his colligitur, quòd hæreticus à catholica eccleſia præciſus, nequeat hoc ſacramentum conficere: quia ſancti angeli, qui huius myſterij celebrationi aſsiſtunt: tunc non adſunt, quando hæreticus vel ſchiſmaticus hoc myſterium temerariè celebrare præſumit. Non enim dubitari licet, vbi corporis dominici & ſanguinis myſteria geruntur, ſupernorum ciuium adeſſe conuentus. In huius autem myſterij expletione, ſicut formā ſeruari ita ordinem haberi, ſcilicet vt ſit ſacerdos, & intentionem adhiberi oportet vt illud facere intendat. Sed ſi non credit de illo myſterio ſicut veritas habet, nunquid poteſt intendere illud conficere? & ſi non intendit, nunquid conficit? Aliqui dicunt etiam non rectè de illo myſterio ſentientes poſſe intendere: non quidem illud conficere, quòd

Hic magiſter non tenetur. Au. i ſermone de corpore Chriſti. Vnde dicatur miſſa. Grego. maledictā bñdictionibus veſtris. i. his q̄ i eis bñdictionib⁹ poſsidetis, vel quicquid à vobis benedicetur. vel quoniā nō benedicūt ſanctis ex verecordę, vel quia q̄ i liquè agūt bñdicuntur ab eis, adulātúrque peccatoribus dummodo diuites ſint, et habetur. 1. q. 1. cap. multi ſeculariū ad finem. Hie. ma-

ledicã bñ-dicentib⁹ vos.i.quic quid à vo bis bñdi-cetur, per me erit maledictũ & habe-tur.1 q.1. c. maledi-cã. Gre.su per Ezec. Qui ĩ ex-positiõe sa cri eloquij vt audito ribus pla-ceat ali-quid fin-git, sua verba lo-quitur nõ dei, qui au tẽ ĩ verbis dñicis ali ter quã is qui ptulit sẽserit, etsi sub alio ĩ-tellectu tñ ad ædifica tionẽ cha-ritatis tẽ-dit, dñi sunt verba quæ dicit. Abrutis aĩalib⁹ eu charistia

iam esset rectè credere, sed id agere quod geritur ab aliis dũ conficitur: & sic adhibetur intentio, & si intẽtio dicatur desse conficiendi illud ministerium, tamen ex quo intendit ea dicere & agere quæ ab aliis geruntur, impletur mysterium. Illud etiã sanè dici potest, quòd à brutis animalibus corpus Christi non sumitur, etsi videatur. Quid ergo sumit mus, vel quid manducat? Deus nouit hoc. De hoc cælesti mysterio aliqua perstrinximus, à catholicis fideliter tenẽda. Qui enim his contradicit, hæreticus iudicatur.

Quid faciat hæreticum, & quid sit hæreticus. B

Ne autẽ ignores quid faciat hęreticum, vel quid sit hæreticus, audi breuiter quid inde sancti doctores tradãt. Hilar. ait, Extiterunt plures, qui cælestium verborum simplicitatem, non veritatis ipsius absolutiouem susceperunt: aliter interpretantes quàm dictorum virtus postularet. De intelligentia enim hæresis, non de scriptura est: & sensus, non sermo, fit crimen. Idem in lib. 8. Intelligentiæ sensus in crimine est. Hiero. dicit, quòd ex verbis inordinatè prolatis incurritur hęresis. Augustinus definiens quid sit hæreticus, ait: Hæreticus est qui alicuius temporalis commodi, & maximè gloriæ principatúsque sui gratia, falsas ac nouas opiniones gignit vel sequitur.

DE POENITENTIA.

Distinct. XIIII. A

Post hæc de pœnitentia agendum est. Pœnitentia longè positis à deo necessaria est, vt appropinquent. Est enim, vt ait Hiero. secunda tabula post naufragium: quia si quis vestem innocentiæ in baptismo perceptam peccando corruperit, pœnitentię remedio reparare potest. Prima tabula est baptismus, vbi deponitur vetus homo, & induitur nouus. Secunda, pœnitentia, qua post lapsum resurgimus, dũ vetustas reuersa repellitur, & nouitas perdita resumitur. Post baptismum prolapsi per pœnitentiam renouari valent, sed non per baptismum. Licet homini sæpius pœnitere, sed non baptizari. Baptismus tantùm est sacramentum: sed pœnitentia dicitur & sacramentum, & virtus mentis. Est enim pœnitentia interior, & est exterior. Exterior, sacramentum est: interior, virtus mentis est: & vtraque causa salutis est & iustificationis. Vtrum verò omnis exterior pœnitentia sit sacramentum, vel si non omnis, quæ hoc nomine censenda sit, consequenter inuestigabimus. A pœnitentia cœpit Ioannis prædicatio dicentis, Pœnitentiam agite: appropinquabit enim regnum cælorum. Quod autẽ præco docuit, illud pòst veritas prædicauit, exordium sumens sermonis à pœnitentia. Pœnitẽtia dicitur à puniendo, qua quis punit illicita quæ commisit. Pœnitentiæ virtus timore concipitur. Vnde Esai. A timore tuo domine concepimus & peperimus spiritum salutis. Est autem pœnitentia, vt ait Ambros. mala præterita plangere, & plangenda iterum non committere. Item Gregor. Pœnitere est anteacta peccata deflere, & flenda non committere. Nam qui sic alia deplorat, vt alia tamen committat, adhuc pœnitentiam agere aut ignorat, aut dissimulat. Quid enim prodest si peccata luxuriæ quis defleat, & adhuc auaritiæ æstibus anhelat? His verbis quidam vehementiùs inhærentes, contendunt veræ pœnitentem vltrà non posse peccare damnabiliter: & si grauiter peccauerit, veram non præcessisse pœnitentiam. Quod etiam aliis muniunt testimoniis. Ait enim Isidor. Irrisor est & non pœnitens, qui adhuc agit quod pœnitet. Nec videtur deum poscere subditus, sed subsannare superbus. Canis reuersus ad vomitum, & pœnitens ad peccatum. Multi lachrymas indesinenter fundunt, & peccare non desinunt. Quosdam accipere lachrymas ad pœnitentiam cerno, & affectum pœnitentiæ non habere: quia inconstantia mentis nunc recordatione peccati lachrymas fundunt, nunc reuiuiscente vsu, ea quæ fleuerunt iterando committunt. Esaias de peccatoribus dicit, Lauamini, mundi estote. Lauatur & mundus est qui & præterita plangit, & flenda iterum non committit. Lauatur, & non est mundus qui plangit quæ gesit, nec deserit, & post lachrymas ea quæ defleuerat repetit. Idem August. Inanis est pœnitentia, quam sequens culpa coinquinat. Nihil prosunt lamenta, si replicantur peccata. Nihil valet veniam à malis poscere, & mala denuo iterare. Item Gregor. Qui commissa plangit, nec tamen deserit, pœnæ grauiori se subiicit. Item Ambrosius: Reperiuntur qui sæpius agendam pœnitentiam putant: qui luxuriantur in Christo. Nam ¶ verò pœnitentiam in

non sumitur.
In lib. de tri. in prĩ. eiusdem.
Hiero. su per Oseæ.
Li. de vti litate credẽdi, et ad Honoratum ca. 1. in to. 6.
De pœnitentia in generali. Cõmẽtario ad. 3. c. Esai. post mediũ eiusdẽ in to. 5. & tom. 1. epistola de Virginitate seruãda aĩ mediũ eiusdem.
Mat. 3. a
Esaiæ 1. c
In li soliloquiorũ. de pœ. di. 3. c. ianu.

De pœnit. dist. 3. qui admi.

Christo agerent, iterandam posteà non putarent: quia sicut vnum baptisma, ita est vna pœnitentia. His aliisque pluribus vtuntur in assertionem suæ opinionis. Sed Ambr. dicit, Hæc vera pœnitentia est cessare à peccato. Et iterum, Magni profectus est renũciasse errori. Imbutos enim vitiis animos exuere atque emendare virtutis est perfectæ & cælestis gratiç,

in li 2. de pœnit. ca. 10. tom. 3.

Super epi. ad Corin.

& ideo sanè ita definiri potest, Pœnitentia est virtus vel gratia, qua commissa mala cum emendationis proposito plangimus & odimus, & plangenda vlteriùs committere nolumus: quia pœnitentia vera est in animo dolere, & odire vitia. Vnde illa verba præmissa, Pœnitere est ante acta deflere,

Aug. super octonariũ. 22.

& flenda non committere: rectè sic accipi possunt, vt non ad diuersa tempora, sed ad idem referantur: vt scilicet tempore quo deflet commissa mala, non committat voluntate vel opere flenda, quod innuitur ex verbis consequentibus. Nam qui sic alia deplorat, &c. Hinc Augustinus ait, Cauẽdum est, ne quis existimet nefanda illa crimina (qualia qui agunt, regnum dei non possidebunt) quotidie perpetranda, & eleemosynis redimenda. In melius est enim vita mutanda: & per eleemosynas de peccatis præteritis propitiãdus est deus, non ad hoc emendus quodam modo, vt ea semper liceat impunè committere. Nemini enim dedit laxamentum peccandi, etsi miserando deleat commissa peccata, si non satisfactio congrua negligatur. Item Pius papa, Nihil prodest homini

Quid sit pœniten.

Determinatio præmissorum in Enchi. Ca. 70. in Tom. 3.

De pœni. dist. 3. ca. Nihil prodest.

ieiunare & orare, & alia religionis opera agere: nisi mens ab iniquitate reuocetur. Qui ergo à malis sic mentem reuocat, vt commissa plangat, & plangenda committere non velit, nec satisfacere negligit, verè pœnitet. Nec ideo non est vera pœnitentia, quia fortè pòst, non de proposito, sed casu vel infirmitate peccabit. Ille autem irrisor est & non pœnitens, qui sic commissa plangit, vt plangenda voluntate vel opere committere non desinat. Ille etiam qui post lachrymas repetit quæ fleuit, lauatur ad tempus: sed mundus non est, id est, illa munditia non est ei sufficiens ad salutem: quia est momentanea, non perseuerans. Item illud,

Ponit determinationẽ Isid.

Ponit determinationem Augus.

Inanis est pœnitentia, quam sequẽs culpa coinquinat, sic intelligendum est: Inanis est, scilicet carens fructu illius pœnitentiæ, quam sequens culpa non inquinat. Illius enim fructus est vitatio gehennæ, & adoptio gloriæ. Mortificatur

enim illa pœnitentia & alia anteacta bona per sequens peccatum, vt non sortiantur mercedem, quam meruerunt cum fierent, & quam haberent si peccatum non succederet. Sed & si de peccato succedendi pœnitentia agatur, & pœnitentia quæ præcessit, & alia anteacta bona reuiuiscunt: sed illa tantùm, quæ ex charitate prodierunt. Illa enim sola viua sunt, quæ ex chari tate fiunt. Ideoque si per sequentia peccata mortificantur, per subsequentem pœnitentiam reuiuiscere possunt. Quæ verò sine charitate fiunt, mortua & inania generantur: & ideo per pœnitentiam reuiuiscere non valent. Similiter intelligendum est illud. Nihil prosunt lamenta & cætera. & illud, Nihil valet & cætera. Si enim replicentur peccata, nihil valet ad salutem vel ad veniam in fine præcedens lamentum, quia nihil relinquitur de vitæ munditia: quia aut peccata dimissa redeunt, vt quibusdam placet, cùm replicantur: vel si non redeunt, eis tamen deletis propter ingratitudinem ita reus & immundus constituitur, cùm adhuc in expiandis implicatur, acsi iam deleta redirent. De hoc tamen scilicet an peccata redeant, pòst pleniùs agemus. Similiter nihil valet ad salutem obtinendam, vel ad munditiam vitæ habendam, veniam de malefactis poscere, & malefacta denuo iterare. Ita etiam intelligendum est illud quod idem Augustinus alibi ait, Pœnitentia est quædam dolentis vindicta, semper puniens in se quod dolet commisisse. & infrà, Quotidie dolendum est de peccato, quod declarat ipsa dictionis virtus. Pœnitere enim est pœnam tenere: vt semper puniat in se vlciscendo, quod commisit peccando. Ille autem pœnam tenet, qui semper vindicat quod commisisse se dolet. Pœnitentia ergo est vindicta semper puniens in se, quod dolet commisisse. Quid restat nobis: nisi dolere in vita? vbi enim dolor finitur, deficit & pœnitentia. Si verò pœnitentia finitur, quid relinquitur de venia? Tandiu gaudeat & speret de gratia, quandiu sustentatur à pœnitentia. Dicit enim dominus, Vade, & ampliùs noli peccare: non dixit, Ne pecces, sed nec voluntas peccandi in te oriatur. Quod quomodo seruabitur, nisi dolor in pœnitentia continuè custodiatur? Sed semper doleat, & de dolore gaudeat: & non sit satis quòd doleat, sed ex fide doleat, & non semper doluisse doleat.

Aug. in li. de vera & falsa pœnitentia. ca. 8. ĩ medio eiusdẽ, in tomo 4. Eodẽ libr. Cap. 9.

Ioan. 5. c & 8. b

Determinatio intelligentiæ dictorum. B

De pœnitentia perfectorum, vel ad salutem sufficienti intelligendum est quod suprà dixit, scilicet Pœnitentia est vindicta semper puniens quod cõmisit: & alia huiusmodi. Illud verò, Si pœnitentia finitur, nihil de venia relinquitur: dupliciter accipi potest. Si enim iuxta quorũdam intelligentiã peccata dimissa redeunt, facile est intelligere nihil de veniã relinqui: quia peccata dimissa iterum replicantur. Sicut enim ille, qui ex seruitute in libertatem manumittitur, interim verè liber est, & tamẽ propter offensam in seruitutem posteà reuocatur: sic & pœnitentia peccata verè dimittuntur, & tamẽ propter offensam quæ replicatur, iterum redeunt. Si verò non redire dicantur, sanè potest dici etiã sic nihil de venia relinqui: nõ quòd dimissa peccata iterum imputentur, sed quia propter ingratitudinem ita reus & immũdus constituitur, acsi illa redirent.

De solenni & vnica pœnitentia. C

De pœni. dist. 3. ca. Reperiũtur. De pœni. dist. 3 ca. finali

Illud autem quod Ambrosius ait, Reperiuntur, &c. Sicut vnum baptisma, ita & vna pœnitentia: non secundum generalem, sed secundũ specialem morem ecclesiæ de solenni pœnitentia dictum intelligitur: quę apud quosdã semel celebrata nõ iteratur. Item illud aliud Ambrosij, Pœnitẽtia semel vsurpata nec verè celebrata, & fructum prioris aufert, & vsum sequentis amittit: de solenni intelligitur. Solẽnis ergo pœnitẽtia, vt Ambr. in eodẽ ait, est quæ fit extra ecclesiam in manifesto, in cinere & cilicio: quæ pro grauioribus horrendísque ac manifestis delictis tãtùm imponitur. Et illa non est iteranda pro reuerentia sacramenti, vt ne vilescat & cõtemptibilis fiat hominibus. Vnde Aug. Quàuis cautè & salubriter ꝓuisum sit, vt locus illi⁹ humillimæ pœnitẽtiæ semel in ecclesia cõcedatur, ne medicina vilis vel minùs vtilis esset ęgrotis: quę tãtò magis salubris est, quãtò minus cõtemptibilis fuerit: Quis tamẽ audeat deo dicere, Quare huic homini, qui post pœnitẽtiam primã rursus se laqueis iniquitatis obstringit, adhuc iterum parcis? Origenes quoque de hac solẽni pœnitẽtia, quæ pro grauioribus criminib⁹ iniungitur ait, Si nos aliqua culpa mortalis inuenerit, quæ non in crimine mortali, vel in blasphemia fidei, sed in ser-

parag. pœnitentia ergo. Ad Macedo. epist. 54. nõ lõgè à principio in tomo 2. Super Leuiticum ca. 25. Homi. 15.

monis vel in morum vitio consistat: hæc culpa semper reparari potest, nec interdicitur aliquando de huiusmodi pœnitentiam agere: sed nõ ita de grauioribus criminibus. In grauioribus enim criminibus semel tantùm pœnitentiæ conditur locus. Communia quæ frequenter incurrimus, semper pœnitentiam recipiunt, & semper redimuntur. Communia dicit venialia peccata, & fortè mortalia quædam aliisminùs grauia: quæ sicut sæpe committuntur, ita frequenter per pœnitentiam redimuntur. Sed de grauioribus criminibus semel tantum agitur pœnitentia, scilicet solennis. Nam & de illis, si iterentur, iteratur pœnitentia, sed non solennis: quod tamen in quibusdam ecclesiis non seruatur.

in medio ciusdẽ, in Tomo 1.

Authoritatibus probat, quòd non semel tantùm, sed frequenter peccata dimittantur per pœnitentiam. D

In li. de vera & falsa pœn. ca. 5. ĩ initio, in tomo 7. Ad Roma. 12.

Quòd verò pœnitentia nõ semel tantum agatur, sed frequẽter iteretur, & per eã frequenter iterũ venia pręstetur, pluribus sanctorũ testimoniis ꝓbatur. Ait enim Augu. scribens cõtra quosdam hæreticos, qui peccantibus post baptismũ semel tantũ dicebant vtilẽ esse pœnitẽtiam, ita: Adhuc instant perfidi, qui sapiunt plus quam oportet: nõ sobrij, sed excedentes mensuram: dicunt, Etsi semel peccantibus post baptismũ valeat pœnitentia, nõ tamẽ sæpe peccãtibus proderit iterata: alioquin remissio ad peccãdum esset incitatio. Dicunt enim, Quis nõ semper peccaret, si semper per pœnitẽtiam redire posset? Dicũt enim dominũ incitatorẽ mali, si semper peccãtibus subuenit: & ei peccata placere, quib⁹ sem per præsto est gratia. Errãt autẽ. cõstat enim multũ ei peccata displicere, qui semp pręsto est ea destruere. Sed si ea amaret, nõ semper ea destrueret. Idẽ ad Macedoniũ, Intãtum hominũ iniquitas aliquãdo progreditur, vt etiã post peractam pœnitentiam, & post altaris reconciliationem, vel similia vel grauiora committant. Et tamen deus facit etiam super tales oriri solem suum, nec minus tribuit, quàm antè tribuerat, largissima munera vitæ & salutis. Et quanuis eis in ecclesia locus ille pœnitentiæ non concedatur: deus tamen super eos suæ pœnitentiæ non obliuiscitur. Ex quorum numero si quis vobis dicat, Dicite mihi vtrum aliquid prosit

Aug. ad Macedoniũ, epist. 54. non lõgè à principio, in Tomo 2. Matt. 5. g

ad vitã futurã, si in ista vita illecebrosissimæ voluptatis blandimenta contempsero si me pœnitendo vehementiùs quàm priùs excruciauero, si vberiùs fleuero, si melius vixero, si pauperes largiùs sustentauero, si charitate ardentiùs flagrauero? quis vestrum ita desipit, vt huic homini dicat, Nihil tibi ista in posterum proderunt? Vade, saltem huius vitæ suauitate fruere. Auertat deus tam immanem sacrilegámque demẽtiam. Item Ioan. chrysosto. de reparatione lapsi, Talis, mihi crede, talis est erga homines pietas dei: Nunquam spernit pœnitentiam, si ei sincerè & simpliciter offeratur, etiam si ad summum quis peruenìat malorum, & inde tamen velit reuerti ad virtutis viam: suscipit libenter & amplectitur, & facit omnia, quatenus ad priorem reuocet statum. Quodque est adhuc præstantius & eminentius, etiamsi non potuerit quis explere omnem satisfaciendi ordinem, quantulamcunque tamen & quantumlibet breui tempore gestam non respuit pœnitentiam: suscipit etiam ipsam, nec patitur quamuis exiguæ conuersionis perdere mercedem. Exemplis etiam hoc idem astrui potest. Dauid enim per pœnitentiam adulterij simul & homicidij veniam impetrauit: & grauiter tamen posteà deliquit in populi enumeratione, quod populi multitudo prostrata ostẽdit. Illud autem mirabile est, quòd angelo ferienti plebem se obtulit dicens, Grex iste quid fecit? fiat manus tua in me, & in domũ patris mei. Quo facto statim sacrificio dignus iudicatur, qui absolutione æstimabatur indignus. Nec mirum si tali sua oblatione pro populo peccati sui adeptus est veniam: cùm Moyses offerendo se pro plebis errore peccata diluerit. His aliisque testimoniis pluribus euidenter ostenditur, per pœnitentiam non semel tantùm, sed sæpius nos à peccatis surgere, & veram pœnitentiam sæpius agi. Voluntariè enim peccantibus nobis, vt ait Apostolus, pro peccatis non relinquitur hostia secunda scilicet, quia semel tantùm christum oportuit pati: nec relinquitur secundus baptismus. Relinquitur verò secunda pœnitentia, & tertia, & deinceps, vt Ioannes chrysostomus super hunc locum ait. Sciendum, inquit, quòd hic quidam exurgunt, horum verborum occasione pœnitentiam auferentes: quasi per pœnitentiam non valeat peccator post lapsum resurgere secundò, & tertiò, & deinceps.

Et habetur de pœ. dist. 3. ca. Talis.

1. Re. 11. a
Ibidem c.
Ambr. ẽ Apologia Dauid ca. 7. ẽ fi. eius dẽ in to. 4.
1. Pa. 21. c
Exo. 32. g
Heb. 10. c
Ad ca. 10. Ad Heb. Hom. 20

Verùm

Verùm etiam in hoc pœnitentiam non excludit, nec propitiationem, quæ sæpe fit per pœnitentiam: sed secundum baptismum, & hostiam.

De pœnitentia specialiter quãtũ ad eius partes: eliditur error eorũ qui dicunt quòd pœnitentia potest fieri de vno pctõ sine alio. Nahũ 1. & habetur de pœ. dist. 3. sunt plures, para. 1. authoritas 8. dist. ca. Presbyter Determinatio præcedẽtium. Super cãticum. Deu. 22. d & allegatur de pœ. dist. 3. c. Ignis. Glo. Beda super Matt. Quot modis cõtingũt flagella. Iob 1. d

QVOD PLVRIBVS IRRETITVS PECCATIS NON POTEST POENITERE de vno verè, nisi de omnibus pœniteat.

Distinct. XV.

ET sicut prædictis authoritatibus illorum error cõuincitur, qui pœnitentiam sæpius agendam non putant, & peam à lapsu peccãtes frequenter surgere diffitentur: ita eisdem illorum oppositio eliditur, qui pluribus irretitũ peccatis asserunt de vno verè pœnitere, eiusdémque veniã à domino consequi posse sine alterius pœnitentia. Quod etiã authoritatibus astruere conantur. Ait enim propheta. Nõ iudicabit deus bis in idipsum: vel vt alij transtulerunt. Nõ cõsurget duplex tribulatio. Si ergo, inquiunt illi, aliquis sacerdoti fuerit confessus vnum de duobus vel pluribus peccatis, & de illo iniunctam sibi pœnitentiam à sacerdote satisfactione expleuerit cæteris tacitis: non pro illo peccato ampliùs iudicandus est, de quo satisfecit ad arbitrium sacerdotis, qui vicem Christi in ecclesia gerit. Ideóq; si de eo iterũ iudicetur, bis in idipsum iudicat de⁹, & cõsurget duplex tribulatio. Sed de his oportet illud tantùm intelligi, qui præsentibus supplicijs commutantur in bonum, & sic perseuerãt: super quos non consurget duplex tribulatio. Qui verò inter flagella deteriores & deteriores fiunt, vt Pharao, præsentibus æterna cõnectũt: vt temporale supplicium sit eis æternæ pœnæ initiũ. Vnde Augustinus. Ignis succensus est, &c. id est, vindicta dei hìc incipiet: & ardebit vsque ad extremam damnationem. Hoc contra illos notandum est, qui dicunt illud scilicet, Non iudicabit deus bis in idipsum, ad omnia pertinere flagella: quia quidam hìc flagellis emendantur, alij hic & in æternum puniuntur. Quinque enim modis flagella contingunt. vel vt iustis per patientiam merita augeantur, vt Iob: vel ad custodiam virtutum, ne superbia tentet, vt Paulo: vel ad corrigenda peccata, vt Mariæ lepra: vel ad gloriam dei, vt de cæco nato: vel ad iudicium pœnæ, vt Herodi, quatinus hìc videatur quid in inferno sequatur: secundum illud, Duplici contritione contere eos domine. Illa ergo authoritas

2. Cor. 12. c
Nũe. 12. b
Ioan. 9. d
Act. 12. d
Hier. 17. c
De Aegyptijs & Israelitis & Sodomitis. Cõmẽtario ad eũ locũ. 1. ca. Nahũ Prophetæ
Quid cogitatis cõtra dominum. &c. ï to. 6
Gene. 19. c
Exo. 14. g
Nũe. 11. a
Hier. eodẽ cõmẽtario ad. 1. ca. Nahum paulò infe riùs ad ſu periora.
Hiero. in forma.
Ibidem.
Leu. 24. b
Nũe. 15. d

Nahum non cogit nos ſentire, omnia quæ temporaliter puniuntur non vlteriùs à deo punienda. nam etſi ſuper eũdem locum Hieronymus dicat AEgyptios & Iſraelitas à deo tẽporaliter punitos, ne in æternum punirentur: non eſt tamen de omnibus generaliter intelligendum. Ait enim ſic, Quòd genus humanum diluuio, Sodomitas igne, AEgyptios mari, & Iſraelitas in heremo perdidit, ſcitote ideo temporaliter pro peccatis puniſſe, ne in æternum puniret: quia non iudicabit deus bis in idipſum. Qui ergo puniti ſunt, poſteà nõ puniẽtur: alioquin mentitur ſcriptura: quod nefas eſt dicere. B

Quæ ſit intelligentia præmiſſorum.

Attende lector his verbis, & caue ne de omnibus generaliter intelligas: ſed de his tantùm, qui inter ipſa flagella pœnitentiam egerunt, credentes in deum Hebræorum, quam etſi breuem & momentaneam, tamen non reſpuit deus. Quod autem qui per temporale flagellum nõ corriguntur, pòſt æternaliter puniãtur, ibidem oſtendit, agens de fideli deprehenſo in adulterio qui decollatur. Vbi oſtendit leuia peccata breui & temporali ſupplicio purgari, magna verò diuturnis æterniſque ſuppliciis reſeruari: ita inquiens, Quærat hìc aliquis, ſi fidelis deprehenſus in adulterio decolletur, quid de eo poſteà fiet? Aut enim punietur, & falſum eſt quod dicitur, Non iudicabit deus bis in idipſum: aut non punitur: & optandum eſt adulteris vt hìc breui pœna puniantur, vt fruſtrentur in cruciatus æternos. Ad quod reſpondemus, deum vt omnium rerum, ita ſuppliciorum quoque ſcire menſuras: & non præueniri ſententiam iudicis, nec illi in peccatorem exercendæ dehinc pœnæ auferri poteſtatem: & magnum peccatum magnis diuturniſque lui cruciatibus. Si quis verò punitus ſit temporaliter, vt ille qui Iſraelitæ maledixerat, & qui in ſabbato ligna collegerat, tales poſteà non puniri: quia culpa leuis præſenti ſupplicio compenſata ſit. Leuis enim culpa leui ſupplicio compenſatur. His ſatis innuit Hieronymus grauia peccata & hìc puniri graui ſupplicio: & in futuro punienda æternaliter, de quibus pœnitentia non agitur inter flagella. Leuia verò quæ hìc puniuntur, leui pœna compenſationem recipere: quod in bonis fieri non ambigimus, & in malis fortè

etiam ſit ita. Satis iam apparet quod illi de prophetia inducerunt, non facere pro eis qui dicunt ei, qui crimen ſibi reſeruat de alio veniam præſtari per pœnitentiam. Alias quoque authoritates inducunt. Ait enim Greg. Pluit dominus ſuper vnam ciuitatem, & ſuper alteram non pluit: & eandem ciuitatem ex parte compluit, & ex parte aridam relinquit. Cùm ille qui proximum odit, ab aliis vitiis ſe corrigit, vna eadémque ciuitas ex parte cõpluitur, & ex parte arida remanet: quia ſunt quidam, qui cùm quædam vitia reſecent, in aliis grauiter perdurant. Item Amb. Prima conſolatio eſt, quia non obliuiſcitur miſereri deus: Secunda per punitionem: vbi etſi fides deſit, pœna ſatisfacit & releuat. Ratione quoque vtuntur dicentes, Si his qui vnum peccatum confitetur altero tacito, ſatisfactionem à ſacerdote iniunctam expleuerit: nunquid etſi peccatum tacitum conuerſus fuerit confeſſus, pro vtroq; ei pœnitentia imponetur? Longè hoc videtur à ratione, & eccleſię conſuetudine: quæ pro eodem peccato, niſi reiteretur, nulli bis pœnitẽtiam imponit. Fuit ergo illa peccati condigna ſatisfactio, vnde & peccatum deletum videtur.

Super Ezech li. 1. homil. 10. & habetur de cõſ. diſt. 3. ca. pluit.
Super pſa. 118. in prĩcipio, ſermone. 18. in tom. 4. & habetur de cõſ. diſt. 3. c. Prima cõ ſolatio.

Quomodo accipienda ſunt præmiſſa. C

His reſponderi poteſt ſic: illud Greg. Pluit dominus, &c. non ad criminis veniam, ſed ad operis praui deſertionem referendum eſt: vt ideo pars ciuitatis dicatur cõplui: quia ab actu & delectatione peccati cui ante ſeruiebat modo ceſſat: non quòd eius veniam habeat. Vocatúrq; pluuia illa talis continẽtia, qua ab opere peccati reuocatur: quia ex fonte gratiæ dei id cordi inſtillatur: vt vel ſic paulatim ad pœnitentiam veniat: vel eo minùs à deo puniatur qui diuturniori delectatione & actu peccati maius ſibi accumulaſſet tormentum. Si verò ad indulgentiam reatus pluuia referatur, euangelicæ ſententiæ contrariæ videbitur. Si enim propter miſericordiam, qua quis proximo ſuo non miſeretur, etiam quæ dimiſſa ſunt replicantur ad pœnam: multo magis quæ nondum ſunt dimiſſa propter odium fraternum, ad pœnam reſeruari probantur. Et ſi ille qui arbiter ſuę voluntatis cõſtitutus eſt, non poteſt inchoare nouam vitam vt ait Auguſt. niſi pœniteat eum veteris vitæ: quomodo ad nouitatem indulgentiæ perueniet, qui odij vetuſtatem non

De pœni. diſt. 3. ca. Quærat hic aliquis paragra. illud etiã. Greg. vſque ad finem cap.
Mat. 18. d

depositum? Illud etiam quod ait Ambros. Etsi fides desit, pœna satisfacit, &c. non de fide intelligitur qua creditur in deum: sed de conscientia delicti. Deest enim fides cum conscientia peccati non subest. Nam cùm delicta omnia nemo intelligat: est aliquando in homine peccatum cuius non habet conscientiam. Vnde Apostolus, Nihil mihi conscius sum: sed non in hoc iustificatus sum. Cùm ergo quis flagellatur pro peccato cuius non est conscius, si patienter fert pœnam & humiliter amplectitur, cogitans se fortè peccatum habere, quod non intelligit, & pro eo puniri à deo, pœna illa satisfacit & releuat grauatum. Ad hoc autem quod obiicitur de satisfactione illa: si satisfactio non fuit, iterum imponenda est. Si verò iterum imponenda non est, satisfactio fuit: & si satisfactio fuit, veniam impetrauit. Respõderi potest satisfactionem non ideo fuisse, quia ille dignos fructus pœnitentiæ nõ fecit. Est enim satisfactio pœnitentiæ, vt ait Aug. peccatorũ causas excidere, nec suggestionibus eorum aditum indulgere. Item, Sanè qui sceleratè viuunt, nec curant talem vitam moréque corrigere, & inter ipsa facinora sua eleemosynas frequentare non cessant: frustra ideo sibi blandiuntur, quia dominus ait, Date eleemosynam: & ecce omnia munda sunt vobis. Hoc enim quàm latè pateat non intelligunt. Multa enim sunt genera eleemosynarum: quæ cùm facimus, adiuuamur. Non solùm qui dat esurienti cibum, sitienti potum, & huiusmodi: sed etiam qui dat veniam petenti, eleemosynam dat: & qui emẽdat verbere in quem potestas datur, vel coercet aliqua disciplina, vel orat vt ei peccatum dimittatur, eleemosynam dat: quia misericordiam præstat. Multa enim bona præstantur inuitis, quando eorum consulitur vtilitati & non voluntati: sed ea maior est qua ex corde dimittimus quod in nobis quisque peccauit. Minùs enim magnum est erga eum esse beneuolum, qui tibi nihil mali fecit. Illud multò grandius vt tuum etiam inimicum diligas, & ei qui tibi malum vult, & si potest facit, semper bonum velis, faciásque quod possis. Quod ergo dominus ait, date eleemosynam, & omnia munda sunt vobis: ita ne intellecturi sumus, vt non credentibus in Christum, munda sint omnia, si eleemosynas istas dederint: qui enim vult ordinatè eleemosynam dare, à se debet incipere, & etiã primũ sibi dare. Est enim eleemosyna opus misericordiæ: verisimèque dictum est, Miserere animę tuæ placens deo. Non ergo se fallant, qui per eleemosynas largissimas fructuum suorum vel pecuniæ impunitatem se emere æstimant, in peccatis permanẽtes: quæ ita diligunt, vt in eis optent versari. Qui verò diligit iniquitatem, odit animam suam: & qui odit animam suam, non est misericors ei sed crudelis. Diligẽdo quippe eam secundum seculum, odit eam secũdum deum. Si ergo vult ei dare eleemosynam, per quam fit mũda, odiat eam secundum seculum, & diligat eam secundum deum. Hac eleemosyna, quã sibi homo primitus debet, mundantur interiora. Ad quod hortans Christus ait, Mũdate quæ intus sunt, Immundis enim nihil est mundum: sed polluta sunt eorum mens & conscientia, vt ait Apost. Immundi verò sunt omnes, quos non mundat fides, qua creditur in Christum: de qua scriptum est, Mundans fide corda eorum. Sed ne istas eleemosynas, quæ fiunt de fructibus terræ, respuere Christus videretur. Hæc, inquit, oportuit facere. s. iudiciũ & charitatem dei, & illa non omittere. i. eleemosyna fructuũ terrenorum. Ex his datur intelligi, quòd in peccato mortali permanentes, etsi eleemosynas largas faciant, non tamen per eas satisfaciunt: quia inordinatè agunt, dum à se nõ incipiunt. Nec propriè dicitur eleemosyna tale opus, dum sibiipsis crudeles existunt, non placentes deo. Non ergo dicenda est illa peccati satisfactio, quam quis agit pro vno peccato, dũ perdurat in altero. Quia nihil prodest ieiunare, & orare, & alia bona agere, nisi mens reuocetur à peccato. & si aliquando conuersus tacitum peccatum sacerdoti fuerit confessus, de vtroque imponenda est ei satisfactio: quia de primo condignè non satisfecit.

Secundum quosdam fuit satisfactio. D

Quibusdam tamen videtur fuisse satisfactio, sed infructuosa, dum in peccato altero persistit: percipietur tamen fructus eius, incipiétque proficere, cùm peccati alterius pœnituerit. Tunc enim vtrunque dimittitur peccatum, & satisfactio præcedens viuificatur, quæ fuerat mortua: sicut baptismus illi qui fictè accedit tunc primitus valet, cùm fictio à mente recedit per pœnitentiam. Et in huius opinionis munimentum authoritates inducunt. Ait enim Augus.

1. Cor. 4. a

Aug. in li. de pœn.

Aug. in ench. cap. 75. in prin. eiusdem.

Luc. 11. f

De generibus eleemosynarum.

Ibidem.

Cap. 72.

Aug. in ench. cap. 73. in prin cipio.

Eccl. 30. d

Psal. 10.

Mat. 2. c

Ad Titũ 2. d

Act. 15. c

Mat. 23. c

De pœni. di. 3. nihil prodest.

Pius papa.

Li. de vera & fal sa pœ. ca. 14. in fine tom. 4. Cōmentario ad illud Aggæi primo, Seminastis multum, &c. in tom. 6.

Pium est credere, & nostra fides expostulat, vt cùm gratia Christi in homine destruxerit mala priora, etiam remuneret bona: & cùm destruxerit quod suum non inuenit, diligit bonum quod in peccante plantauit. Item Hierony. Si quando videris inter multa peccata quenquam facere aliqua iusta opera, non est tam iniustus deus, vt propter multa mala obliuiscatur paucorum bonorum: sed faciet ea metere & in horrea congregare, quæ bona in terra seminauit. Sed hæc dicta intelligimus de illo, qui in charitate quodam tempore bona facit & bonus est, alio verò tēpore malus est & multa peccata facit. Non ergo intelligendum est eum inter multa peccata iusta opera fecisse, quasi simul eodemque tempore peccata fecerit & iusta opera: sed diuersis temporibus vtraque fecisse. Nisi enim bonus foret quando bona fecit, non seminasse diceretur in terra bona. Destructis ergo malis post opera bona commissis, priora bona in charitate scilicet facta, quæ sequentia mala mortificauerant, pœnitētia de illis malis habita viuificantur & remunerantur. Vnde Apostolus, lacientes fundamentū pœnitentiæ ab operibus mortuis: opera mortua nominans priora bona significat, quę per sequens peccatum erant mortua: quia hi peccando priora bona irrita fecerunt. Hæc sicut peccando fiunt irrita, ita per pœnitētiam reuiuiscunt, & ad meritum æternitatis prodesse incipiūt. Similiter & illud bonum amat deus quod plantauit in peccante, in illo scilicet qui post illud bonum peccauit, non simul peccans & bonum operans extitit: quia talis hominis opus non diligeret deus ad remunerationem. Potest etiam accipi de operibus bonis, quæ ab aliquo fiunt dum malus est, & in peccato mortali perfistit vel ad tempus, vel vsque in finem: quæ dicūtur à deo remunerari & nō dari obliuioni, nō quia proficiant ad vitam æternam obtinendam, sed ad tolerabilius extremi iudicij supplicium sentiendum: sicut de fide & cæteris quæ sine charitate habentur. Aug. ait, Si quis non habens charitatem, quæ pertinet ad vnitatem spiritus & vinculum pacis quo ecclesia connectitur, in aliquo schismate constitutus, ne Christum neget patitur tribulationes, famē, persecutionem, vel flammas, vel bestias, vel ipsam crucem, timore gehennæ: nullo modo ista culpanda sunt, imò & hæc laudanda est patientia. Non enim dicere poterimus melius ei

In epi. ad Hebr. c. 6. a

De operibus bonis. De pœni. dist. 3. Quid ergo para. Potest etiā. Li. de patiētia vnico ca. 26. in tom. 4.

fuisse, vt Christum negando nihil horum pateretur, quæ passus est confitendo: sed æstimandum est fortasse tolerabilius ei esse futurum iudicium, quàm si Christum negando nihil horum pateretur: vt illud quod ait Apostolus, Si tradidero corpus meum ita vt ardeat, charitatem autem non habuero, nihil mihi prodest: nihil prodesse intelligatur ad regnū obtinendum, nisi ad extremi iudicij tolerabilius subeundum supplicium. & infrà, Hæc propter charitatem dicta sunt: sine qua in nobis non potest esse vera pœnitētia: quoniam in bonis charitas dei est quæ tolerat omnia.

1. Co. 13. b

Augustī. 1. Co. 13 c

Perstringit dictorum summam, vt alia addat. E

Ex his ostenditur bona quę sine charitate fiunt, prodesse quidem ad tolerabiliorem pœnam sentiendam, sed non ad vitam obtinendam. Illa enim quæ in charitate quis facit, si posteà prolapsus fuerit nec exurrexerit, non esse in memoria dei Ezechiel dicit, Si auerterit se iustus à iustitia & fecerit iniquitatem, nunquid viuet? omnes iustitiæ eius quas fecerat, non recordabuntur: in peccato suo morietur: & non erunt in memoria iustitię quas fecit. In cuius loci expositione Gregor. ait, Hoc nobis maximè considerandum est, quia cùm mala committimus, sine causa ad memoriam transacta bona reuocamus: quoniam in perpetratione malorum nulla debet esse fiducia bonorum prēteritorum. Intelligendum est hoc, ad vitam percipiendam bona præterita non dare fiduciam, etsi ad mitiorem pœnam: alioquin præmissæ authoritati Augustini obuiaret. Et bona ergo sine charitate facta, & bona in charitate facta, quæ concomitatur mortalis culpa, quam non delet sequens pœnitentia: ad sensum mitioris pœnæ proficiunt, non ad vitæ fructum.

Ezec. 33. f

Hom. 11. super Ezec. li. 1.

Authoritates alias inducit contra eos qui dicunt de vno peccato pœnitentiam agi, altero tacito. F

Satis arbitror illis esse responsum, qui asserūt de vno crimine pœnitētiam agi, & veniam præstari, alio in delectatione retento, vel per confessionem non exposito, qui non modo præmissis authoritatibus confutantur, sed etiam subditis. ait enim Augu. Sunt plures quos pœnitet peccasse,

Li. de vera & fal sa pœ. cap. 9. tom. 4.

sed tamen omnino reseruantes sibi quædam in quibus delectentur: non animaduertentes dominum simul mutũ & surdum à dæmonio liberasse, per hoc docens nos nunquam nisi de omnibus sanari. Si enim vellet peccata ex parte reseruari habenti septem dæmonia, ei proficere potuit, sex expulsis. expulit autem septem, vt omnia crimina simul eiicienda doceret. Legionem verò dæmonum ab alio eiiciens, nullum reliquit de omnibus, qui liberatum possideret: ostendens q̃ etsi peccata sint mille, oportet de omnibus pœnitere. Nunquam aliquem sanauit dominus, quem non omnino liberauit. Totum enim hominem sanauit in sabbato: quia & corpus ab omni infirmitate, & animam ab omni contagione liberauit: indicans pœnitentem oportere simul dolere de omni crimine. Scio enim dominum inimicum omni criminoso. Quomodo ergo qui crimẽ reseruat, de alio recipiet veniam? sine amore dei consequeretur veniam, sine quo nemo vnquam inuenit gratiam. Hostis enim dei est, dum offendit perseueranter. Quædam enim impietas infidelitatis est, ab illo qui iustus & iustitia est, dimidiam sperare veniam. Iam enim sine vera pœnitentia inueniret gratiam. Pœnitentia enim vera ad baptismi puritatem conatur adducere. Rectè enim pœnitens quicquid sordis post purificationem baptismi contraxit, oportet vt abluat, saltem lachrymis mentis, sed satis durus est, cuius mentis dolorem oculi non declarant. Sed sciat se culpabiliter durum, qui deflet damna temporis, vel mortẽ amici, & dolorem peccati non ostendit in lachrymis. Quem ergo pœnitet, omnino pœniteat. Idem, Pœnitẽtes, si verè estis pœnitentes, & non estis irridentes, mutate vitam, reconciliamini deo. Pœnitentiam agis, genua figis, & rides: subsannas dei patientiam. Si pœnitentiam agis pœnitet te: si non pœnitet te, non es pœnitens. Si ergo pœnitet, cur facis quæ malè fecisti? Si fecisse pœnitet, noli facere: si adhuc facis, certè non es pœnitens. Item Innocentius secundus, Ad monemus fratres nostros, ne falsis pœnitentiis laicorum animas decipi, & in infernum pertrahi patiantur. Falsam autem pœnitentiam esse constat, cùm spretis pluribus de vno solo pœnitentia agitur: vel cùm sic agitur de vno, vt non dispecedatur ab alio.

Mar. 7. c
Luc. 8. f
Mar. 5. b
Ioan. 7. d
Ibidem.
ca. eodem.
Aug. li. de vera et falsa pœnitentia ca. 10. in principio eiusdem.
De pœnit. distin. 5. c. Fratres nostros.

Repetit de vera pœnitentia. G

Ex præmissis perspicua fit notitia verè pœnitentiæ vel satisfactionis. Illa enim vera est pœnitentia, quæ peccatum abolet: quod illa sola facit, quæ scelus corrigit, quę odium commissi criminis & committendi cum desiderio satisfaciendi affert. Iudas enim pœnituisse legitur sine assecutione veniæ, quia tali pœnitentia non correxit crimen. vnde Hiero. Nihil Iudæ profuit sera pœnitentia, per quam scelus corrigere non potuit. Sic quando frater peccat in fratrem, vt emendare non valeat quod peccauit, potest ei dimitti: sin autem permanent opera, frustra voce assumitur pœnitentia, hoc est quod de eo infœliciss̃imo dicitur, Et oratio eius fiat in peccatum, vt non solùm emendare nequiuerit proditionis nefas, sed proprij homicidij scelus addiderit. Caue qualiter intelligas illud, Vt emendare non valeat quòd peccauit, &c. Non enim emendatio hîc intelligẽda est rei demptæ recompensatio: sed delicti exprobratio & abominatio, cum satisfactionis desiderio. Demit enim iniustè quis alicui, quod restituere non valet, vt oculum, vel vitam, & huiusmodi: & tamen si pœnituerit peccati cum amore condignæ satisfactionis, veniam habet. Nec ideo quisquam putet, qui rem alienam iniustè abstulerit quam reddere potest, de illo peccato pœnitere ac veniam cõsequi, nisi restituat ablatum. Quãdiu enim res propter quã peccatum est, non redditur si reddi potest, non agitur pœnitentia, sed fingitur.

Mat. 27. a
Commẽt. ad illud. Mat. 27. Quid ad nos? in tom. 9. Psal. 108
Aug. in epist. 2. ad Mace. epi. 4. post mediũ eiusdẽ in tom. 2.

DE TRIBVS QVAE IN POENITENTIA CONSIDERANDA SUNT.

Distin. XVI. A

In perfectione autem pœnitentiæ tria obseruanda sunt, scilicet compunctio cordis, confessio oris, satisfactio operis. Vnde Ioannes, Os aureum, Perfecta pœnitentia cogit peccatorem omnia libenter ferre, in corde eius contritio, in ore confessio, in opere tota humilitas. Hæc est fructifera pœnitentia, vt sicut tribus modis deum offendimus, scilicet corde, ore, & opere: ita tribus modis satisfaciamus. Sunt enim tres peccati differentiæ (vt ait Augustinus) & in corde, & in facto, & in consuetudine, vel verbo tanquã tres mortes. Vna quasi in domo, scilicet cũ in corde

Assignat partes pœnitẽtiæ vt est ecclesiæ sacramẽtũ, & determinat primò de partibus ĩtegralib⁹

pœniten. De pœ. di. 1. ca. perfecta pœn. De sermone habito Romæ. in li. 1. paulò añ medium, in tom. 4. Iohel. 2. g Prou. 18. c Psal. 61. Iacob. 5. d Mat. 3. b Lucæ 3. b Beda. De vera & falsa pœnit. 4. in princi. in tom. 4.

consentitur Libidini: Altera nisi prolata iam extra portam, cùm in factum procedit assensio: Tertia cùm vi malæ consuetudinis tanquam mole premitur animus, vel noxiæ defensionis clypeo armatur, quasi in sepulchro iam fœtens. Hæc sunt tria genera mortuorum, quæ deus legitur suscitasse. Huic ergo triplici morti triplici remedio occurritur, contritione, confessione, satisfactione. Compunctio nobis cõmendatur ibi, Scindite corda vestra, & non vestimenta vestra. Cõfessio ibi, Iustus in principio sermonis accusator est sui. Vere enim cõfitetur qui se accusat, qui execrando malum sibi imputat. Et ibi, Effundite coram illo corda vestra. Et iterum, Confitemini alterutrum peccata vestra. Satisfactio à Ioanne præcipitur, vbi ait, Facite dignos fructus pœnitentiæ, scilicet vt secundum qualitatem & quãtitatem culpæ sit qualitas & quantitas pœnæ. Non enim par debet esse fructus boni operis eius qui nihil vel minùs peccauit, & eius qui grauiùs cecidit. Ideo discretio pœnitenti valde necessaria est, vt illa gerat quæ tradit Augustinus dicens, Consideret qualitatem criminis, in loco, in tempore, in perseuerantia, in varietate personæ: & quali hoc fecerit tentatione, & in ipsius vitij multiplici executione. Oportet enim pœnitere fornicantem secundum excellentiam sui status vel officij, vel secundũ modum meretricis, & in modum operis sui: & qualiter turpitudinem egerit, si in loco sacrato, si in tempore orationi constituto, vt sunt festiuitates & tempora Ieiunij. Consideret quantùm perseuerauerit, & defleat quòd perseueranter peccauerit: & quãta victus fuerit impugnatione. Sunt enim qui non solùm non vincuntur, sed vltro se peccato offerunt: nec expectant tentationem, sed præueniunt voluptatem. Et pertractans secum, quàm multiplici actione vitij delectabiliter peccauit. Omnis ista varietas confitenda est & deflenda, vt cùm cognouerit quod peccatum est, citò inueniat deum sibi propitium. In cognoscendo augmentum peccati, inueniat cuius ætatis fuerit, cuius sapientiæ & ordinis. Immoretur in singulis istis, & sentiat modum criminis, purgans lachrymis omnem qualitatem vitij, defleat virtutem qua interim caruit. Dolendum est enim non solùm quòd peccauit, sed quia virtute se priuauit. Defleat etiam quoniam offendens in vno, factus est omnium reus: Ingratus

Ibidem.

enim extitit, qui plenus virtutibus deũ omnino non timuit. In hoc enim quisque peccator fit culpabilior, quò est deo acceptior. Ideo enim Adam plus peccauit, quia omni bono abundauit. Alio etiam modo offendens in vno, factus est omnium reus: quia omnis virtus patitur detrimẽtum ab vno vitio. Ponat se omnino in iudicio & potestate sacerdotis, nihil sui reseruans sibi: vt omnia eo iubente paratus sit facere pro recipienda vita animę, quæ faceret pro vitanda corporis morte: & hoc cum desiderio, quia vitam recuperat infinitã. Cum gaudio enim facere debet immortalis futurus, quæ faceret pro differenda morte moriturus, semper deprecetur deum, offerat deo mentem & cordis contritionem, deinde & quod potest det de possessione, & tunc si quid offerat, securus offerat. Respexit dominus ad Abel, & ad munera eius. Prius dicit Abel, quàm ad munera eius. In iudicio ergo cordis conferenda est eleemosyna tribuentis. Nec considerandum est quantum, sed qua mente, qua affectione dat quod potest. Qui ergo sua peccata redimere vult temporaliũ oblatione, prius offerat mentem. Caueat etiam ne ductus vere cundia, diuidat apud se confessionem, vt diuersa diuersis velit sacerdotibus manifestare. Quidam enim vni celant, quod alteri manifestandum conseruant: quod est se laudare, & ad hypocrisim tendere, & semper venia carere: ad quam per fruſtrã putat peruenire. Caueat etiam ne prius ad dominicum corpus accedat, quàm confortetur bona conscientia, & doleat quòd nondum audeat sumere, quem multum desiderat cibum salutarem. Cohibeat etiam se à ludis, à spectaculis seculi, qui perfectam vult consequi remissionis gratiam. Isti sunt digni fructus pœnitentiæ, animam captiuam elaqueantes, & in libertate seruantes. Et infrà, Quærat anima dignos fructus, etsi non dignos pœnitẽtię. Sunt cùm digni fructus virtutum, qui non sufficiunt pœnitentibus. Pœnitẽtia enim grauiores postulat, vt dolore & gemitibus mortuus impetret vitam. Ex his ostenditur qui sint digni fructus pœnitentiæ, quibus vera satisfactio expletur: & quòd non omnes digni fructus sunt digni fructus pœnitentiæ: quod de illa pœnitentia intelligitur, quæ maiorum est criminum. Non enim sufficiunt grauiter delinquentibus, quæ sufficiũt minùs vel parum peccantibus.

Iacob. 2. b
Aug. de pœn. vera & falsa. to. 4. c. 14
Ibidem. Cap. 15.
Gen. 4. b
Quòd nõ est diuidẽda cõfessio per diuersos sacerdotes.
Aliter ibi. cap. 15.

Universidad de Deusto Biblioteca

De pœnit. di. 5. can. Falsas.

Quæ sit falsa satisfactio.

Et sicut sunt digni fructus pœnitentiæ, ac vera satisfactio: ita & indigni fructus, & falsa satisfactio, id est, falsa pœnitentia. vnde Grego. Falsas pœnitentias dicimus, quæ non secundum authoritates sanctorum pro qualitate criminum imponũtur. Ideóq; miles, vel negociator, vel alicui officio deditus, quod sine peccato exerceri non possit, si culpis grauioribus irretitus ad pœnitentiam venerit, vel qui bona alterius iniustè detinet, vel qui odium in corde gerit: recognoscat se veram pœnitentiam non posse peragere, nisi negotium relinquat, vel officiũ deserat, & odium ex corde dimittat, & bona quę iniustè abstulit, restituat. Nec tamen desperet, interim quicquid boni facere potest, hortamur vt faciat, vt deus cor eius illustret ad pœnitentiam. Cùm sit pœnitentia interior & exterior, de vtraque per præmissa satis apparet quæ sit vera, & quæ sit falsa. C

De tribus actionibus pœnitentiæ.

Homi. de vtilitate & necessitate pœ. q̃ est. 50. in to. 10. & li. de medicina pœn. c. 2. i to. 9.

Prædictis verò adiiciendum est, quòd tribus modis agitur pœnitentia, ante baptismum scilicet de prioribus peccatis: post baptismum de grauioribus, quæ post committuntur. Est etiam pœnitentia venialium quotidiana: quæ etiam humilium est, & perfectorum. vnde August. Tres sunt actiones pœnitentiæ, quas mecum eruditio vestra recognoscit. Vna est quæ nouum hominem per baptismum parturit, donec per baptismum omnium præteritorum ablutio fiat peccatorum: quia nullus suæ voluntatis arbiter, nisi pœniteat eũ veteris vitæ, nouam inchoare potest. à qua parẽtuli sunt immunes cùm baptizantur, quia nondum possunt vti libero arbitrio: quibus tamen ad remissionem originalis peccati prodest eorum fides, à quibus offeruntur. Altera est actio pœnitentiæ post baptismum, quæ fit pro illis peccatis quæ legis decalogus continet. Agunt ergo homines pœnitentiam ante baptismum de peccatis prioribus, ita tamen vt etiam baptizentur: sicut Petrus ait, Agite pœnitentiam, & baptizetur vnusquisque vestrum in nomine domini, &c. Agunt etiam pœnitentiam, si post baptismum ita peccauerunt, vt excommunicari & reconciliari posteà mereantur. Est etiam pœnitentia bonorum & humilium fidelium,

Exo. 20. b

Act. 2. f

pœnè quotidiana: in qua pectora tundimus, dicentes, Dimitte nobis debita nostra, &c. Neque à nobis dimitti volumus, quæ dimissa nobis in baptismo non dubitamus: sed illa quę humanæ fragilitati, quanuis parua, tamen crebra subrepunt quæ si collecta contra nos fuerint, ita nos grauabunt & opprimẽt, sicut vnum aliquod grande peccatum. Quid enim interest ad naufragium, an vno grandi fluctu nauis operiatur & obruatur, an paulatim subrepẽs aqua in sentinam per negligẽtium culpam impleat nauem, & submergatur? Ideo ieiunium, & eleemosynæ, & orationes inuigilent: in quibus cum dicimus, Dimitte nobis debita nostra, &c. manifestam[9] nos habere quod nobis dimittatur: & in his verbis humiliãtes animas nostras, quotidianam agere pœnitentiam non cessamus.

Mat. 6. b

Quòd multitudo venialiũ ita aggrauat sicut vnũ grãde peccatum.

Mat. 6. b

De satisfactione venialium. D

Quæ autem pro venialibus sit satisfactio sufficiens, Augustinus insinuat ita inquiens in Enchi. De quotidianis & breuibus leuibúsque peccatis, sine quibus hæc vita non ducitur, quotidiana oratio fidelium satisfacit. Eorum enim est dicere, Pater noster qui es in cælis, &c. Delet omnino hæc oratio minima & quotidiana peccata. Delet & illa à quibus vita fidelium etiam sceleratè gesta, sed pœnitẽdo in melius commutata discedit. Sicut veraciter dicitur, Dimitte nobis debita nostra: ita & veraciter dicatur, Sicut & nos dimittim[9] debitoribus nostris, id est, sic fiat quod dicitur: quia & ipsa eleemosyna est veniam petentibus omnino ignoscere. Ex his aliisque præmissis iam facile est intelligere, quæ pro venialibus sit exhibenda satisfactio. Sufficit enim dominica oratio cum ieiunio & eleemosynis: sic tamen vt præcedat contritio aliquantula, & addatur confessio si adsit facultas, de qua confessione pòst tractabitur. Pro grauioribus verò peccatis hæc etiam in satisfactione adhibenda sunt, sed multò vehemẽtiùs atque districtiùs: quia vtait Augustinus, ad agendam pœnitentiam non sufficit mores in melius cõmutare, & à malis factis recedere, nisi de his quæ facta sunt satisfaciat domino per pœnitentię dolorem, per humilitatis gemitum, per contriti cordis sacrificium, cooperantibus eleemosynis.

Cap. 11. in Tomo 3.

Mat. 6. b

In lib. de pœnitẽtiæ medicina. c. 5. i. to. 9. & Homil. 50. q̃ est de vtilitate ac necessitate pœnitẽtiæ in fine, in tomo 10.

De confessione sacramẽtali & de his q̃ ad eã spectãt quæ habet rationẽ remedij quãtum ad necessitatẽ ex parte confitentis.

TRIA PROPONVNTVR QVAERENDA: PRIMVM AN SINE CONFESSIONE DIMITTATVR PECCATVM.

Distinct. XVII.

HIc oritur quæstio multiplex. Primò enim queritur, Vtrum absque satisfactione, & oris confessione, per solam cordis contritionẽ, peccatũ alicui dimittatur. Secũdò, An alicui sufficiat confiteri deo sine sacerdote. Tertiò, An laico fideli facta valeat cõfessio. In his enim etiã doctì diuersa sentire inueniuntur: quia super his varia ac penè aduersa tradidisse videntur doctores. Dicũt enim quidam, sine cõfessione oris & satisfactione operis neminem à peccato mũdari, si tempus illa faciẽdi habuerit. Alij verò dicunt ante oris confessionem & satisfactionem in cordis cõtritione peccatum dimitti à deo, si tamen votum cõfitendi habeat. Vnde propheta, Dixi confitebor aduersum me iniu. m. do. & tu re. im. &c. Quod exponens Cassio. ait, Dixi. i. deliberaui apud me quòd confitebor, & tu remisisti. Magna pietas dei, qui ad solam promissionem peccatũ dimiserit. Votũ enim pro operatione iudicatur. Item Aug. Nõdum pronũciat, si mittit se pronunciaturum, & deus dimittit: quia hoc ipsum dicere, quoddam pronunciare est corde. Nondum est vox in ore vt homo audiat confessionem, & deus audit. Item, Sacrificium deo spiritus contri. cor contri. &c. Alibi etiam legitur. Quacunque hora peccator conuersus fuerit & ingemuerit, vita viuet, & non morietur. Nõ dicitur, ore confessus fuerit, sed cõuersus ingemuerit. Vnde datur intelligi, quòd etiã ore tacẽte veniã interdũ consequimur. Hinc etiã leprosi illi, quibus dominus præcepit vt ostenderent se sacerdotibus, in itinere antequã ad sacerdotes venirent, mũdati sunt. Ex quo insinuatur, quòd antequàm ora nostra sacerdotibus aperiamus. i. peccata cõfiteamur, à lepra peccati mundamur. Lazarus etiã nõ priùs de monumẽto est eductus, & pòst à domino suscitatus: sed intus suscitat⁹, ꝑdiit foras viuus, vt ostẽderetur suscitatio animæ prẽcedere cõfessionem. Nemo enim potest cõfiteri, nisi suscitat⁹: quia à mortuo, velut qui nõ est, perit cõfessio. Nullus ergo cõfitetur, nisi resuscitatus. Nemo autem suscitatur, nisi qui à peccato soluitur: quia peccatum mors animę est, quæ vt est vita corporis, ita eius vita de⁹ est.

De confessione nõ dimitti peccatum.

Esai. 43. d
Cap. 4. in fin. ï to. 4.
Idẽ ï sermone cẽpi. de pœ. di. 1. c. Ecce nũc. Ioan. Chry. de pœ. di. 1. ca. nõ põt.
Ho. 49. nõ longè à principio. in to. 10.
Mat. 16. c
Iob 31. d
Li. de paradiso ca. 14. in medio, ï to. 4.
Super psa. 68. in fine cõcionis pro mæ ad illũ psal. to. 8.
Psal. 129.
Prou. 18. c
De pœni. dis. 16. Su per mala. & allegatur de pœ. dis. 1. c. qui sanctus sacer.

His aliisque pluribus authoritatibus probatur, ante confessionem vel satisfactionem sola compũctione peccatum dimitti. quod qui negãt, eas determinare laborant: nec non in huius sententiæ depressionem, & ad suæ opinionis assertionem authorum testimonia inducũt. Ait enim dominus per Esaiam, Dic tu iniquitates tuas, vt iustificeris. Item Ambro. Nõ potest quisquam iustificari à peccato, nisi peccatum ipsum antea fuerit confessus. Idem dicit, Confessio à morte animam liberat, confessio aperit paradisum, cõfessio spem salutis tribuit: quia non meretur iustificari, qui in vita sua nõ vult peccatum confiteri. Illa confessio nos liberat, quæ fit cum pœnitentia. Pœnitentia vera est dolor cordis, & amaritudo animæ pro malis quæ quisque commisit. Item Ioan. Non potest quisquam gratiam dei accipere, nisi purgatus fuerit ab omni peccato per pœnitentiæ cõfessionem & per baptismum. Item Aug. Agite pœnitẽtiam, qualis agitur in ecclesia. Nemo dicat sibi, occultè ago, quia apud deum ago. nouit deus qui mihi ignoscit, quia in corde ago. Ergo sine causa dictum est, Quę solueritis super terram, soluta erũt in cælis? Ergo sine causa claues datæ sunt? Fruſtramus ergo verbum Christi. Iob dicit, Si erubui in conspectu populi peccata mea confiteri. Item Ambro. Venialis est culpa, quam sequitur confessio delictorum. Item Augustinus super illum locum psal. Non absorbeat me profundum, neque vrgeat su per me puteus os suum. Puteus est profunditas iniquitatis: in quam si ecciderís, non claudet super te os suum, si tu non claudis os tuum. Confitere ergo & dic: De profundis clama ad te domine, &c. & euades. Claudit super illum qui profundum contemnit: à quo mortuo, velut qui non sit, perit confessio. Item Aug. Nullus debitam grauioris pœnæ accipit veniam, nisi qualemcunque, etsi longè minorem quã debeat, soluerit pœnam. Ita enim impartitur à deo largitas misericordiæ, vt non relinquatur iustitia disciplinæ. Itẽ Hieronymus. Qui peccator est, plangat delicta propria vel populi, & ingrediatur ecclesiam, de qua propter peccata fuerat egressus: & dormiat in sacco, vt præteritas delicias, per quas deum offenderat, vitæ austeritate compenset. His aliisque authoritatibus nituntur asserere, sine confessione vocis & aliqua solutione pœnæ neminem à peccato mundari.

Cui sententiæ potiùs consentiendum sit. B

Quid ergo super his sentiendum sit, quid tenendum? Sanè dici potest, quòd sine confessione oris, & solutione pœnæ exterioris peccata delentur per cõtritionem & humilitatem cordis. Ex quo enim proponit mente compuncta se confessurum, deus dimittit: quia ibi est confessio cordis, etsi non oris: per quam anima interiùs mundatur à macula & contagione peccati commissi, & debitum æternę mortis relaxatur. Illa ergo quæ superiùs dicta sunt de confessione & pœnitentia, vel ad cõfessionem cordis, vel ad interiorem pœnam referenda sunt. Sicut illud Augustini, Quòd nullus dicitur veniam consequi, nisi priùs quantulamcunque peccati soluerit pœnam: vel de exteriori pœna accipienda sunt, & ad contemnentes vel negligentes referenda. sicut illud, Nemo dicat, occultè ago, &c. Nonnulli enim in vita peccata cõfiteri negligunt vel erubescunt: & ideo non merentur iustificari. Sicut enim præcepta est nobis interior pœnitentia: ita & oris cõfessio, & exterior satisfactio, si adsit facultas. Vnde nec verè pœnitens est, qui confessionis votũ non habet. Et sicut peccati remissio munus dei est: ita pœnitentia & confessio per quam peccatum deletur, non potest esse nisi à deo, vt Augustinus ait. Iam, inquit, domum spiritus sancti habet, qui confitetur & pœnitet: quia non potest esse confessio peccati & compunctio in homine ex seipso. Cùm enim irascitur sibi quisque & displicet, sine dono spiritus sancti non est. Oportet ergo pœnitentem confiteri peccata, si tempus habeat: & tamen antequàm sit confessio in ore, si votum sit in corde, præstatur ei remissio.

De pœ. di. 1. c. Nullꝰ Ibidem. c Agite.

Super ps. 50. Post mediũ enarratiõis ad illum psal. in to. 8. Authoritatibꝰ phat q̃ sufficiat solꝰ deo confessionem fieri. Psal. 31. f Super Lucam li. 10. in fi. commentarij ad ca. 22. ĩ tomo 4.

Si sufficit soli deo confiteri. C

Iam secundum quęstionis articulum inspiciamus, scilicet vtrum sufficiat peccata confiteri soli deo, an oporteat confiteri sacerdoti. Quibusdam visum est sufficere, si soli deo fiat confessio sine iudicio sacerdotali & confessione ecclesiæ: quia Dauid dixit, Dixi confitebor do. & tu remisti &c. non ait sacerdoti: & tamen remissum sibi peccatum dicit. Item Ambro. Ideo fleuit Petrus, quia culpa obrepit ei. non inuenio quid dixerit, inuenio quod fleuerit. Lachrymas eius lego, satisfactionem non lego. Sed quod defendi non

non potest, ablui potest. Lauant lachrymæ delictũ, quod vocę pudor est confiteri. Veniæ fletus consulit, & verecundiæ. Hoc idem etiam Maximus dicit episcopus. Item Ioannes Chry. Nõ tibi dico vt te prodas in publicum, neque apud alios te accuses: sed obedire te volo prophetæ dicenti, Reuela deo vitam tuam. Ante deũ ergo tua confitere peccata, apud verum iudicem cum oratione delicta tua pronuncia, nõ lingua, sed conscientiæ tuæ memoria: & tunc demum spera te misericordiam posse cõsequi. Si habueris peccata tua in mẽte cõtinuè, nunquam malum aduersus proximum in corde tuo tenebis. Idem, Peccata tua quotidie dicito, vt deleas illa. Sed si confunderis alicui dicere, dicito ea quotidie in animo tuo. non dico vt cõfitearis ea cõseruo tuo, vt tibi exprobret. Dicito deo, qui curat ea. Nec enim si non dixeris, ignorat ea cùm faciebas ea, præsto erat: cũ admitteres ea, cognouerat. Nunquid ea vult à te cognoscere? Peccare non erubuisti, & confiteri erubescis? Dicito in hac vita, vt in alia requiem habeas: dicito ingemiscẽs & lachrymãs. In codice scripta sunt peccata tua. Spongia peccatorum tuorũ lachrymæ tuæ sint. Item Prosper, Illi quorũ peccata humanã notitiam latẽt, nõ ab ipsis confessa, nec ab aliis publicata, si ea confiteri vel emendare noluerint, deum quem habent testem, ipsum & habituri sunt vltorem. Quòd si ipsi sui iudices fiant & veluti suæ iniquitatis vltores, hic in sevoluntariam pœnam seuerissimæ animaduersionis exerceant: temporalibus pœnis mutabunt æterna supplicia, & lachrymis ex vera cordis contritione fluentibus restingent æterni ignis incendia. Et infrà, Faciliùs sibi deum placabunt illi, qui aut propriis confessionibus crimen produnt, aut nescientibus aliis ipsi in se volũtariæ excommunicationis ferunt sentẽtiam: & ab altari cui ministrabant, non animo, sed officio separati, vitam suam quasi mortuam plangũt: certi quòd recõciliati sibi efficacis pœnitentiæ fructibus, à deo nõ solùm amissa recipiant, sed etiam supernæ ciuitatis gaudia recipiant. His authoritatibus innituntur, qui sufficere contendunt deo confiteri peccata sine sacerdote. Dicunt enim quòd siquis timens detegit culpam suam apud homines, ne inde opprobrio habeatur, vel alij suo exemplo ad peccandum accingantur, & ideo tacet homini, & reuelat deo, consequitur veniam.

Super ca. 12. ad He. homil. 31. post mediũ eiusdem. Psal. 36. Homil. 2. in psa. 50. ad eũ ver. sũ. Et peccatũ meũ contra me est semper. post mediũ homiliæ. De pœni. di. 1. c. porrò illi. Et in li. de vita cõtemplatiua. Cap. 7. Ibidem. s Faciliùs.

T

Quòd non sufficit soli deo confiteri, si tempus adsit, si tamen homini possit. D

Iaco. 5. d In ho. 50. quæ est de vtilitate ac necessitate pœnitētiæ nō lōgè à fine eiusdē in tomo 10.

Sed quòd sacerdotibus confiteri oporteat, non solùm illa authoritate Iacobi, Confitemini alterutrum peccata vestra, &c. sed etiam aliorum pluribus testimoniis cōprobatur. Ait enim Augustinus. Iudicet seipsum homo voluntariè dum potest, & mores cōuertat in melius: ne cùm iam nō poterit, præter volūtatē à domino iudicetur: & cū in se protulerit seueriſsimæ medicinæ, sed tamē vtiliſsimæ sententiā veniat ad antistites, per quos illi claues ministrātur ecclesiæ. Tanquā bonus iam incipiēs esse filius, maternorum membrorū ordine custodito, à præpositis sacramentorū accipiat satisfactionis suæ modum, in offerendo sacrificio cōtriti cordis deuotus & supplex. Id tamen agat, quod non solùm sibi prosit ad salutem, sed etiam ad exemplum cæteris: vt si peccatum eius non modo in graui eius malo, sed etiam in tanto scandalo aliorum est, atque hoc expedire vtilitati ecclesiæ videtur antistiti, in notitiam multorum vel totius plebis agere pœnitētiam nō recusēt: ne lethali plagæ per pudorem addat tumorem, cùm tanta est plaga peccati & impetus morbi, vt medicamenta corporis & languinis domini differenda sint, authoritate antistitis, debet se quisque remouere ab altari ad agēdā pœnitentiā, & eadem authoritate reconciliari. Itē Leo papa, Multiplex misericordia dei ita lapsibus subuenit humanis, vt nō modò per baptismū, sed etiam per pœnitentiā spes vitæ reparetur: sic diuinæ volūtatis præsidiis ordinatis, vt indulgētiam dei nisi supplicationibus sacerdotū nequeāt obtinere. Christus enim hāc præpositis ecclesiæ tradidit potestatem, vt confitentibus pœnitētiæ satisfactionem darent, & eosdem salubri satisfactione purgatos, ad communionem sacramentorum per ianuam reconciliationis admitterent. Item Augusti. Quem pœnitet, omnino pœniteat, & dolorem lachrymis ostendat: repræsentet vitam suam deo per sacerdotem, præueniat iudicium dei per confessionem. Præcepit enim dominus mundandis, vt ostenderēt ora sacerdotibus: docens corporali præsentia confitenda peccata, non per scripta manifestanda. Dixit enim ora monstrate & omnes: non vnus pro omnibus, non alium statuatis nunciū,

Idem de pœn. dis. 3.

De pœni. dist. 1. ca. multiplex

Lib. de vera & falsa pœni. cap. 10. in tomo 4.

qui pro vobis offerat munus deo à Moyse statutum: sed qui per vos peccastis, per vos erubescatis. Erubescentia enim ipsa partem habet remissionis. Ex misericordia enim hoc præcepit dominus, vt nemo pœniteret in occulto. In hoc enim quòd per se ipsum dicit sacerdoti, & erubescentiam vincit, timore dei offensi fit venia criminis. Fit enim veniale per cōfessionem, quod criminale erat in operatione: & si non statim purgatur, fit tamen veniale, quod commiserat mortale. Multum enim satisfactionis obtulit, qui erubescentiæ dominans nihil eorum quæ commisit, nūcio dei negauit. Deus enim qui misericors & iustus est, sicut seruat misericordiam in iustitia, ita & iustitia in misericordia. Opus enim misericordiæ est peccāti, peccata dimittere: sed oportet vt iustus misereatur iustē. Considerat enim si dignus est, nō dico iustitia, sed & misericordia. Iustitia enim sola damnat, sed dignus est misericordia, qui spirituali labore quærit gratiam. Laborat enim mens patiendo erubescentiam. Et quoniam verecundia magna est pœna, qui erubescit pro Christo, fit dignus misericordia. Vnde patet, quia quantò pluribus confitebitur in spe veniæ turpitudinem criminis, tantò facilius consequetur gratiam remissionis. Ipsi enim sacerdotes plus possunt procare, plus confitentibus parcere. Item Leo papa, Quanuis plenitudo fidei videatur esse laudabilis, quæ propter Dei timorem apud homines erubescere non veretur: tamen quia non omnium sunt huiusmodi peccata, vt ea qui pœnitentiam poscunt, non timeant publicari: remoueatur improbabilis consuetudo, ne multi à pœnitentiæ remediis arceantur, dum aut erubescunt, aut timent inimicis sua facta referare, quibus possunt legum percelli constitutione. Sufficit enim confessio, quæ primùm deo offertur, & tunc etiam sacerdoti, qui pro delictis pœnitentium precator accedit. Tunc enim plures ad pœnitentiam poterunt prouocari, si populi auribus non publicetur conscientia confitentis. Ex his aliisque pluribus indubitanter ostenditur oportere deo primùm, & deinde sacerdoti offerri confessionem: nec aliter posse peruenire ad ingressum paradisi, si adsit facultas.

Quòd criminale fit veniale.

Aug. ibid. hactenus.

De pœni. distin. 1. Quantus.

De tertio articulo, scilicet an sufficiat confiteri laico. E

Nunc priusquam præmissis authoritatibus quæ his contradicere videntur, respondeamus, tertiam quæstionem intueamur. Quod enim secunda quęstio continebat, sci licet an sine confessione & iudicio sacerdotis soli deo confiteri sufficeret, expeditum est: & certificatum præmissis testimoniis, quòd non sufficit confiteri deo sine sacerdote: nec est verè humilis & pœnitens, si non desiderat & requirit sacerdotis iudicium. Sed nunquid æquè valet alicui confiteri socio vel proximo suo, saltem cùm deest sacerdos? Sanè ad hoc potest dici, quòd sacerdotis examen requirendum est studiosè: quia sacerdotibus concessit deus potestatem ligandi atque soluendi. Et ideo quibus ipsi dimittunt, & deus dimittit. Si tamen defuerit sacerdos, proximo vel socio est facienda confessio. Sed curet quisque sacerdotem quærere, qui sciat ligare & soluere. Talem enim esse oportet, qui aliorum crimina diiudicat. Vnde Aug. Qui vult confiteri peccata vt inueniat gratiam, quærat sacerdotem qui sciat ligare & soluere: ne cùm negligens circa se extiterit, negligatur ab eo qui eum misericorditer monet & petit: ne ambo in foueam cadant, quam stultus euitare noluit. Tanta itaque vis confessionis est, vt si deest sacerdos, confiteatur proximo. Sæpe enim contingit, quòd pœnitens non potest verecundari coram sacerdote, quem desideranti nec tempus, nec locus offert. Etsi ille cui confitebitur potestatem non habeat soluendi, fit tamen dignus venia ex sacerdotis desiderio, qui crimen confitetur socio. Mundati enim sunt leprosi, dum ibant ora vel se ostendere sacerdotibus, antequam ad eos peruenirent. Vnde patet deum ad cor inspicere, dum ex necessitate prohibentur ad sacerdotes peruenire. Vnde Aug. Sæpe quidem quærunt eos sani & læti: sed dum quærunt, antequàm perueniant, moriuntur. Sed misericordia dei vbique est: qui & iustis parcere nouit, etsi non tam citò, sicut si soluerentur à sacerdote. Qui ergo confitetur sacerdoti, omnino meliori quàm potest confiteatur: & si peccatum occultum est, sufficiat referre in notitiam sacerdotis. Nam in resuscitatione filiæ Archisynagogi puellæ, pauci interfuerunt qui viderunt: nondum enim erat sepulta, nondum extra portam delata, nondum extra domum in notitiam portata. Intus resuscitauit, quam intus inuenit: relictis solis Petro & Iacobo

Quæstio. Solutio.

Mat.16.c

Lib.de vera & falsa pœ.ca. 10.in medio eiusdē, tomo 4.

Luc.17.d

Ibidem.

Ibid.c.11.
Mat.9.c
Mar.5.c

& Ioanne, & patre & matre puellę, in quibus figuraliter cōtinentur sacerdotes ecclesiæ. Quos autem extrà inuenit, aduertendum est quomodo suscitauit. Flebat enim turba post filium viduæ: fleuit Martha & Maria supplicantes pro fratre: flebat & turba Mariam secuta. In quo docemur, publicè peccantibus non proprium, sed ecclesiæ sufficere meritum. Laboret ergo pœnitens in ecclesia esse, & ad ecclesiæ vnitatem tendere. Nisi enim vnitas ecclesiæ succurrat, nisi quod deest peccatori sua oratione compleat, de manibus inimici non eripietur anima mortui. Credendum est enim, quòd omnes orationes & eleemosynæ ecclesiæ & opera iustitiæ & misericordiæ succurrant recognoscenti mortem suam ad conuersionem. Ideóque nemo dignè pœnitere potest, quē non sustineat vnitas ecclesiæ. Ideóque nemo petat sacerdotes per aliquam culpam ab vnitate ecclesiæ diuisos. Ex his satis aperitur & absoluitur præmissæ quæstionis articulus. Quærendus est enim sacerdos sapiens & discretus, qui cum potestate simul habeat iudicium, qui si fortè defuerit, confiteri debet socio. Beda verò inter confessionem venialiū & mortalium distinguit super illum locum, Confitemini alterutrū peccata vestra. Ait enim, Coæqualibus quotidiana & leuia, grauiora verò sacerdoti pandamus, & quanto iusserit tempore purgare curemus: quia sine confessione emendationis peccata nequeunt dimitti. Sed & grauiora coæqualibus pāenda sunt, cùm deest sacerdos, & vrget periculum. Venialia verò, etiam sacerdotum ablata copia, licet confiteri coæquali, & sufficit, vt quibusdam placet, si tamen ex contemptu nō prætermittatur sacerdos. Tutius est tamen & perfectius vtriusque generis peccata sacerdotibus pandere, & consilium medicinæ ab eis quærere, quibus concessa est potestas ligandi & soluendi.

Luc.7.b
Ioan.11.d

Aug.ibid. cap.12.

Super epi. Iaco.5.d

Hìc aperit qualiter supradictæ authoritates intelligendæ sunt. F

Cùm ergo, ex his aliísque pluribus testimoniis perspicuum fiat & indubitabiliter constet, peccata primùm deo, deinde sacerdoti esse confitenda, & si ipse defuerit etiā socio: illud Ioan. Chrysostomus superiùs positum, non est ita intelligendum, vt liceat alicui, si tempus habeat, sa-

De pœni. dist.1.cap. Quos aliquando. ad fi.

cerdoti non confiteri:sed quia sufficit vbi crimen occultum est,soli deo per sacerdotem dicere,& semel.Nec oportet publicari coram multis,quod occultum est. Quod notauit dicens,Non tibi dico vt te prodas in publicum.Sicut enim publica noxa publico eget remedio:ita & occulta,secreta confessione,& occulta satisfactione purgatur.Nec necesse est vt quod sacerdoti semel confessi sumus, iterum confiteamur: sed lingua cordis non carnis apud verum iudicem id iugiter confiteri debemus. Vnde idem Ioan.ait,Nunc autem si recorderis peccatorum tuorum, & frequenter ea in conspectu dei pronuncies,& pro eis depreceris,citiùs illa delebis.Si verò obliuiscaris,tunc eorum recordaberis nolens quando publicabuntur, & in conspectu omnium amicorum & inimicorum,sanctorúmque angelorum proferentur. Ita etiam illud Ambrosij,Lachrymę lauant delictum, quod voce pudor est confiteri: ad publicam pœnitentiam referendum est. Ibi enim virtutem lachrymarum & confessionis ostendens, significare voluit quòd lachrymę occultę & confessio secreta, sicut quæ sit soli sacerdoti, lauant delictum quod pudet aliquem publicè confiteri. Quòd verò dicit se lachrymas Petri legisse,non satisfactionem vel confessionem:per hoc nõ excludit illam. Multa enim facta sunt quæ scripta non sunt: & fortè nondũ facta erat institutio cõfessionis, quæ modo est. Similiter & illud Prosperi, Si sui iudices fiant,mutabunt æterna supplicia.& illud,Faciliùs deum placabunt sibi, qui aut propriis confessionibus crimen produnt,aut nescientibus aliis in se sententiam excommunicationis ferũt ad publicam confessionem & satisfactionem referri oportet. Non enim solis sacerdotibus ius ligandi atque soluẽdi datum est, si cuique suo arbitrio pœna vel excommunicationis sententia ligare, & absque sacerdotali iudicio seipsum deo vel altari reconciliare licet.quod ecclesiasticę institutioni & consuetudini penitus repugnat. Potiùs ergo si publicè peccasti, publicè confitere te reum & emẽda.Si verò occultè deliquisti,etiam sic non taceas:nec tamẽ dico vt publices. Taciturnitas enim peccati ex superbia nascitur cordis.Ideo enim peccatum suũ quis celat,ne reputetur foris, qualem se iam diuino conspectui exhibuit: quod ex fonte superbiæ nascitur. Species enim superbiæ est se velle iustum videri qui peccator est;

De pœni. dist.1.cap. Nunc autem. Loco priùs citato.

Hãc expositionẽ cõfirmat per verba Ioan.

De pœni. dist.1.ca. Lachryma.

Esichius super Leuiticum:

que hypocrita conuincitur,qui instar primorum parentum, vel tergiuersatione verborum peccata sua leuigare contendit,vel sicut Cayn peccata sua reticendo supprimere quærit. Vbi ergo superbia regnat & hypocrisis,humilitas locum nõ habet. Sine humilitate verò alicui veniam sperare nõ licet. Vbi est ergo taciturnitas confessionis, non est speranda venia criminis.Iam certissimè liquet quàm sit detestabile peccati silentium:& econuerso quàm sit necessaria cõfessio. Est enim confessio testimonium conscientiæ deũ timentis.Qui enim timet iudicium dei,peccatum non erubescit confiteri. Perfectus timor soluit omnem pudorem: confessio peccati pudorem habet,& ipsa erubescentia est grauis pœna. Ideóq; iubemur confiteri peccata , vt erubescentiam patiamur pro pœna.Nam hoc ipsum pars est diuini iudicij.Si ergo quæritur an confessio sit necessaria,cùm in contritione iam deletum fit peccatum: Dicimus quia quædã punitio peccati est, sicut satiffactio operis.Per confessionem etiam intelligit, sacerdos, qualiter debeat iudicare de crimine. Per eam quoq; peccator fit humilior & cautior.

& allegatur de pœ.di.1.c. Nõ sunt. ad fi.

Io.Chrys.

Ad quid valeat cõfessio.

DE REMISSIONE SACERDOTIS.

Distinct. XVIII.

HIc quæri solet, Si peccatum omnino dimissum est à deo per cordis contritionem,ex quo pœnitens votum habuit confitendi, quid postèa dimittatur ei à sacerdote.Video enim quo vinculo eũ ligat, scilicet temporalis pœnæ,sed non à quo eum absoluat.Et ideo quæro. Ante pœnitudinem quippe cordis anima rei maculam habet & fœtorem peccati, atque æternæ vltionis vinculo ligata existit. Si verò ante confessionem per cordis contritionem deus per seipsum sine ministerio sacerdotis & debitum omnino relaxat, & animam interiùs purgat à contagione & fœtore peccati:quid ergo mundat ? quid dimitit sacerdos? vbi sunt claues ille,quas dominus tradidit Petro & successoribus eius,dicens,Tibi dabo claues regni cælorum?&, Quæcunque ligaueris super terram,erunt ligata & in cælo:& quæcunque solueris super terram,erunt soluta,&c.Vt autem prẽmissa quæstio plenius explicari valeat,quasi altiùs ducto rete,de his clauibus & vsu earum disseramus.

De cõfessiõe sacramẽtali in se quantũ ad potestatẽ absoluẽtis virtute clauiũ in foro pœnitentiali.

Mat.16.c Lucæ 5.

De clauibus. B

De pœni. dist.1.cap. verbũ dei.

Claues istæ non sunt corporales, sed spirituales, scilicet discernendi scientia, & potentia iudicandi, id est, ligandi & soluendi: qua dignos recipere, & indignos debet excludere à regno ecclesiasticus iudex: qui sicut habet ius ligandi, ita soluendi. Vnde Ambros. Dominus par ius & soluendi esse voluit, & ligandi, qui vtrunque pari conditione permisit. Ergo qui soluendi ius non habet, nec ligandi habet. Et infrà, Certum est quod ecclesiæ vtrunque licet, hæresis vtrunque non habet. Ius enim hoc solis permissum est sacerdotibus. Rectè ergo ecclesia hoc sibi vendicat, quæ veros sacerdotes habet: hæresis vendicare non potest, quæ veros sacerdotes non habet.

C

De vsu clauium.

Vsus verò harum clauium multiplex est, discernere scilicet ligandos, & soluendos, ac deinde ligare vel soluere. Qui enim, vt ait, Greg. indignos ligat vel soluit, propria potestate se priuat, id est, dignum priuatione se facit.

D

Si sacerdos potest dimittere vel retinere peccata.

Sed quæritur, Vtrũ à peccato soluere valeat sacerdos, id est, à culpa: vt culpæ maculam abstergat, vel debitum æternæ mortis soluere valeat. Quidam arbitrati sunt, cum peccator dupliciter ligatus teneatur, vt prædictum est, scilicet mentis contagione ac cæcitate, & debito futuræ pœnæ: alterum curari per deum, alterum solui per sacerdotem. Patitur enim per peccatum quasdam tenebras interiores & maculas: à quibus nisi liberetur, proiicitur in tenebras exteriores. Cùm autem liberatur ab his suscitatur à morte peccati. Vnde Apostolus, Surge qui dormis, & illuminabit te Christus. Solus enim Christus, non sacerdos, animam resuscitat, ac pulsis tenebris interioribus & maculis, eam illuminat & mundat, qui animæ faciem lauat: debitum verò æternæ pœnæ soluere concesit sacerdotibus. Quod in resurrectione Lazari signatum asserunt: quem Christus priùs per se interiùs viuificauit, deinde foras exire iussit, eúmque adhuc ligatum soluere Apostolis præcepit: quia vt aiũt, ipse interiùs animam à caligine maculáq; peccati emundat, sacerdotibus verò dedit vinculum æternæ mortis soluere. Alij ve-

Opinio quorũdã. Matth. 22. b

Ephes. 5. c

Ioan. 11. f

Aliorũ

rò dicunt solum deum, non sacerdotem, debitũ æternæ mortis dimittere, sicut & animam interiùs per se viuificat: nec tamen diffitentur sacerdotibus traditam potestatem peccata dimittendi & retinẽdi, quibus dictum est: Quorum remiseritis peccata, &c. Sicut enim Christus retinuit sibi potestatẽ baptismi, ita & pœnitentiæ. Et ideo sicut interiùs gratia sua animã illuminat, ita & simul debitũ æternæ mortis relaxat. Ipse enim per seipsum peccata pœnitentium tegit: & tunc tegit, quando ad pœnam non reseruat. Tunc ergo tegit, quando debitum pœnæ soluit. Quòd autem ipse tegat, aperte dicit Aug. exponẽs illum locum psal. Quorum tecta sunt peccata, id est, cooperta & abolita. Si enim texit deus peccata: noluit aduertere: si noluit aduertere, noluit animaduertere, id est, punire, sed ignoscere. Ita ergo dicit à deo tecta, vt deus non videat, id est, æternaliter puniat. Videre enim dei peccata est ad pœnam imputare. Auertere autem faciem à peccatis, hoc est ea ad pœnam non reseruare. Item Hieron. Quibus deus dimittit peccata, tegit ne in iudicio reuelẽtur. Item Casiod. Qui grauia habẽt peccata, aliis deus imputat, aliis per misericordiam non imputat. Ex his apertè ostenditur, quòd deus ipse pœnitentẽ soluit à debito pœnæ: & tunc soluit, quando intus illuminat, inspirando veram cordis contritionem. Cui sententiæ ratio suffragatur, & authoritates attestantur. Nemo enim verè compungitur de peccato, habens cor contritum & humiliatum, nisi in charitate. Qui autem charitatẽ habet, dignus est vita ęterna. Nemo autem simul vita & morte dignus est. Nõ est ergo tũc ligatus debito æternæ mortis. Filius enim iræ esse desiit, ex quo diligere & pœnitere cœpit. Extunc ergo solutus est ab ira: quæ nõ manet super illum, qui credit in Christum, sed super illum qui nõ credit. Non ergo postmodũ per sacerdotẽ cui confitetur, ab ira æterna liberatur: à qua iam liberatus est per dominũ, ex quo dixit, Cõfitebor. Solus ergo deus hominem interiùs mũdat à peccati macula, & à debito æternę pœnę soluit: qui per prophetã ait, Ego solus deleo iniquitates & peccata populi. Itẽ Amb. Verbũ dei dimittit peccata, sacerdos est iudex. Sacerdos quidẽ officiũ suũ exhibet, sed nullius potestatis iura exercet. Idem, ille solus peccata dimittit, qui solus pro peccatis nostris mortuus est. Itẽ Aug. Nemo tollit peccata, nisi

sententia. verior. Ioã. 20. f Super psa. 31. nõ lõgè à prĩcipio secũdæ expositionis narratiõis ad eũdem psalmum, in tom. 8. In eũdem psal. 51. in principio cõmẽtarij ad illum psal. in tomo 8. Ad eum psal. super eo loco, Beatꝰ vir cui, &c. Rõne vtitur ad probandum quoddicit. Ephe. 2. a Ioan. 3. b Esa. 43. d Authoritate pbat idẽ, & habetur de pœniten. dist. 3. c. Verbum dei.

Universidad de Deusto Biblioteca

Ioan.1.d

solus deus,qui est agnus tollens peccata mũdi.Tollit autẽ & dimittendo quæ facta sunt,& adiuuando ne fiant, & perducendo ad vitam, vbi omnino fieri non possunt. His aliisque pluribus testimoniis docetur dominum solum per se peccata dimittere:& sicut dimittit quibusdam: ita & aliorũ quorundam peccata retinet.

Quòd sacerdotes etiã dimittunt, & tenent peccata, suo modo. E

Nec ideo tamen negamus sacerdotibus concessam potestatẽ dimittendi & retinendi peccata,cũ hoc veritas in euangelio apertè doceat.Hinc Aug.ait, Ecclesiæ charitas, quæ per spiritũ sanctũ diffunditur in cordibus eorũ qui participes sui sunt,peccata dimittit:eorũ qui nõ sunt,tenet.Idẽ, Sacerdotes possunt cõfitentibus parcere:quibus enim remittunt,remittit deus.Lazarũ enim de monumento suscitatum obtulit discipulis soluendũ:per hoc ostendens, potestatẽ soluendi cõcessam sacerdotibus.Dixit enim, Quodcunq; solueris super terr.erit so.& in cælo,&c.hoc est, Ego deus, & omnes cælestis curiæ ordines,& omnes sancti in gloria mea laudãt vobiscũ & cõfirmant quos ligatis & soluitis. Nõ dixit,quos putatis ligare & soluere: sed,in quos exercetis opus iustitiæ vel misericordiæ.Aliter autẽ, vel alia opera vestra in peccatores nõ cognosco. Idẽ,Cũ veraciter ad deũ cõuersa peccata dimittuntur,ab eis dimittũtur, quibus ipse veraci cõuersione cõiungitur.Spiritus sanctus ea dimittit:qui datus est omnibus sanctis sibi charitate cohærẽtibus,siue se nouerint corporaliter,siue nõ.Similiter cũ alicuius tenentur peccata, ab eis tenentur, à quibus ille cordis prauitate desiungitur,siue notis corporaliter, siue ignotis. Omnes enim mali spiritualiter à bonis seiuncti sunt.Ecce hîc dicit peccata dimitti, vel retineri à sanctis viris: & tamẽ spiritum sanctũ ea dimittere dicit.Et quod maiori cõsideratione dignũ est, idẽ etiã dicit, q̃ deus per se vel per sanctos suos tantum dimittit peccata. Ait enim sic,Sacramentũ gratiæ dat deus etiã per malos: ipsam verò gratiã nõ nisi per seipsum,vel per sanctos suos. Et ideo remissionẽ peccatorũ vel per seipsum facit,vel per ipsius columbæ membra:quibus ait,Si cui dimiseritis,dimittetur.Ecce quã varia à doctoribus tradũtur super his,& in hac tanta varietate quid tenendum ? Hoc sanè dicere ac sentire possumus,q̃ solus deus dimittit peccata & retinet:& tamen

Mat.16.c et Io.20.f Super Io. Trac.121. v̄ fi. einsdẽ in tom. 9. Aug. li. de pœnitẽtia vera & falsa. ca.10.in tomo 4.

Ioan.8.f Mat.16.a In lib.de baptismo paruulorũ tom.6.

Ibidem in eodem.

ecclesiæ contulit potestatem ligandi & soluendi:sed aliter ipse soluit vel ligat,aliter ecclesia.Ipse enim per se tantùm dimittit peccatum:qui & animam mundat ab interiori macula,& à debito æternæ mortis soluit.

Quomodo sacerdotes ligant vel soluunt à peccatis. F

Nõ autẽ hoc sacerdotibus cõcessit,quibus tamẽ tribuit potestatẽ soluẽdi & ligãdi,id est, ostẽdendi homines ligatos vel solutos. Vnde dominus leprosum sanitati priùs per se restituit,deinde ad sacerdotes misit, quorũ iudicio ostẽderetur mũdatus.Ita etiã Lazarũ iam viuificatũ obtulit discipulis soluẽdũ. Quia etsi aliquis apud deũ sit solutus,nõ tamen in facie ecclesiæ solutus habetur,nisi per iudiciũ sacerdotis.In soluẽdis ergo culpis vel retinẽdis ita operatur sacerdos euãgelicus & iudicat,sicut olim legalis in illis qui cõtaminati erãt lepra,quæ peccatũ signat.Vnde Hier.super Mat. vbi dominus ait Petro,Tibi dabo claues regni cælorum, & quodcunq; ligaueris super terrã, erit ligatum & in cælis:& quodcunq; solueris super terram:erit solutũ & in cęlis.Hũc, tuquit,locũ quìdã nõ intelligẽtes, aliquid sumũt de supercilio Pharisæorũ:vt dãnare innoxios,vel soluere se putent noxios,cũ apud deũ nõ sentẽtia sacerdotũ,sed reorũ vita quæratur.In Leuitico se ostẽdere sacerdotib? iubẽtur leprosi:quos illi nõ faciũt leprosos vel mũdos,sed discernũt qui mũdi vel immũdi sunt.Ita & hîc apertè ostẽditur,q̃ nõ semper sequitur deus ecclesiæ iudiciũ:quæ per surreptionem & ignorantiam interdũ iudicat,deus autẽ semper iudicat secundũ veritatẽ.Et in remittẽdis vel in retinendis culpis id iuris & officij habent euãgelici sacerdotes,quod olim habebant sub lege legales in curandis leprosis.Hi ergo peccata dimittũt vel retinent,dũ dimissa à deo vel retenta iudicant & ostendunt. Ponunt enim sacerdotes nomen domini super filios Israel, sed ipse benedixit,vt legitur in Numeris. Hunc modum ligandi & soluendi Hieronymus suprà notauit.

Mat.8.a Luc.5.c Ioan. 11.f

Leuitici. 13.a.12.d Hiero. in lib.cõmentariorũ in Mat.3.d cap.16. eiusdẽ in tomo 9. Leui.14.a

Nũc.6.d

Alius modus ligandi & soluendi. G

Ligant quoq; sacerdotes,dum satisfactionẽ pœnitentiæ confitentibus imponunt:Soluũt,cùm de ea aliquid dimittunt, vel per eam purgatos ad sacramentorum cõmunionem admittunt:quẽ modum superiùs Leo papa notauit.

De pœni. dist. 17. li. de vera et falsa pœ. ca. 10. in tomo 4.

Secundum hunc modum dicuntur etiã sacerdotes dimittere peccata vel retinere. Vnde superiùs Augu. dixit, Quibus remittunt, & remittit deus, &c. Opus enim iustitiæ exercent in peccatores, cũ eos iusta pœna ligant: opus misericordiæ, dũ de ea aliquid relaxant, vel sacramentorũ cõmunioni conciliant, alia opera in peccatores exercere nequeũt. Et notandũ est, quia quos satisfactione pœnitentiæ ligant, eo ipso à peccatis solutos ostendunt: quia nõ imponitur alicui satisfactio pœnitentialis, nisi quem sacerdos verè pœnitentem arbitratur. Alij verò non imponunt: & eoipso peccatum retineri à deo iudicant. Quòd autem hoc ad claues pertineat, Augustinus ostendit dicens, Frustrat claues ecclesiæ, qui sine arbitrio sacerdotis pœnitentiam agit, si sine oris confessione criminis indulgentiam imprecatur. Est & alius modus ligandi & soluendi, qui per excommunicationem geritur: dum aliquis secundum canonicam disciplinam tertiò vocatus ad emendationem manifesti delicti, & satisfacere vilipendens, sententia ecclesiæ à loco orationis, & sacramentorum communione, & fidelium cõsortio præscinditur vt erubescat, & pudore sceleris conuersus pœniteat, vt sic spiritus eius saluus sit. Quòd si pœnitentiam profitens resipuerit, negatæ cõmunioni admittitur, & ecclesiæ reconciliatur. Hæc est autẽ ecclesiæ anathematizatio: hanc pœnam illis qui dignè percelluntur, infligit: quia gratia dei & protectio illis amplius subtrahitur, ac sibiipsis relinquuntur: vt sit eis liberum ruere in interitum peccati, in quos etiam maior diabolo sæuiendi datur potestas. Orationes quoque ecclesiæ & benedictionum, ac meritorum suffragia, eis nequaquam suffragari putantur.

In lib. de pœni.

1. Cor. 5. b

Quomodo secundum hos modos intelligendum sit illud: Quodcunque solue. &c. H

Mat. 16. c

Secundũ hos ligandi & soluẽdi modos quomodo verũ est quod dicitur, Quodcunq; solueris super terram, erit solutum & in cælis: & quodcũque ligaueris super terrã, erit ligatum & in cęlis, &c. Aliquando enim ostendunt solutos vel ligatos, qui ita non sunt apud deum: & pœna satisfactionis vel excommunicationis interdum indignos ligant vel soluunt: & indignos sacramentis admittunt, & dignos admitti arcent. Sed intelligendum est hoc in illis, quorum merita solui vel ligari postulant. Tunc enim sententia sacerdotis iudicio dei & totius cælestis curię approbatur & cõfirmatur, cũ ita ex discretione ꝓcedit, vt reorum merita nõ cõtradicant. Quoscunque ergo soluunt vel ligant, adhibentes clauem discretionis reorum meritis, soluũtur vel ligãtur in cælis, id est, apud deum: quia diuino iudicio sacerdotis sententia sic progressa approbatur & confirmatur. Quos ergo secundum merita sententia ecclesiæ percellit, ledit: & illi foris sunt apud deum. Qui autem non meruit, sententia ecclesiæ non læditur, nisi cõtemnat. Vnde Orig. Exiit quis à veritate, à fide, à charitate? per hoc exit de castris ecclesiæ, etiãsi episcopi voce non abiiciatur, sicut contrà aliquis non recto iudicio foras mittitur: sed si non egit vt mereretur exire, nihil læditur. Interdum enim qui foras mittitur, intus est: & qui foras est, intus videtur retineri. Ecce qualis & quãtus est vsus Apostoli. clauium. Iam ostensum est ex parte, qualiter sacerdotes dimittant peccata, vel retineant, & tamen retinuit sibi deus quandam singularem potestatem dimittẽdi vel retinendi: quia ipse solus per se debitum æternæ mortis soluit, & animam interiùs purgat.

Super Leui. Ho. 14 ad. 24. ca. eiusdem in medio homiliæ, in tomo 1.

Quę sint interiores tenebræ & interior macula. I

Hìc quæritur, Quæ sit illa macula, & quæ sint illæ tenebræ interiores, à quibus deus interiùs animã purgat, cùm verã pœnitẽtiã immittit. De tenebris & interiori caligine satis facile est & intelligere & respondere. Cũ enim quis mortaliter delinquit, & gratia virtutis priuatur, si qua præcessit, & naturaliũ bonorũ elisionem patitur. Vnde & intellectus obtũditur, & totus homo interior obtenebratur: & ita quasi caligine quadã mẽs obuoluitur, quæ caligo peccati pœna est. Hanc verò deus pellit cũ pœnitentiã immittit, per quã ꝓdita bona restituit, & vitiata reparat. Vnde Propheta, Nebulã sicut cinerẽ spargit. Sed quæ est macula peccati, à qua animã lauat? Ecce enim quis voluit facere homicidiũ, & patrauit, quo patrato desinit tam velle q̃ facere: nondũ tamẽ verè & humiliter pœnitet, nec cõfiteri ꝓponit. Quę ergo rẽmãsit in anima illius macula? Mala voluntas quidẽ fuit macula illius animæ: sed illa transit. Macula etiam est, si pœnitere contemnit: sed hoc est peccatum aliud à præcedenti. Quæ ergo macula remansit, à qua ipse in pœnitentia purgatur?

Psal. 147

Leui. 21.f Nũe.19.d

Polluta quidem est anima, quousque pœniteat, sicut erat dũ in ea praua erat voluntas. Sicut enim qui tangit morticinũ vel aliud immũdum, ita pollutus est post tactum quousque lauatur, sicut fuit dum tangeret: ita post actũ peccati ita polluta remanet anima, sicut fuit in ipso actu peccati: quia ita est longè à deo per dissimilitudinẽ, qui est vita & munditia mentis, sicut fuit dum peccatum ageret. Ipsa ergo dissimilitudo quæ inest animæ ex peccato, & est à deo elongatio, animę macula intelligitur, à qua purgatur in pœnitẽtia. Hoc autem solus deus facit, qui solus suscitat animã & illuminat: ꝙ sacerdotes nequeũt, qui tamen medici sunt animarũ. Vnde propheta, Nunquid medici susciabũt, & cõfitebuntur tibi? quod exponens Aug. ait, Boni doctores rectè medici dicuntur: qui viuentes curare ministerio possunt: sed non mortuos suscitare. Sola enim dei gratia mortui reuiuiscunt.

Psal. 87. nõ longè à fine enarrationis ad illũ psal. in tomo 8.

QVANDO HAE CLAVES DANTVR, ET QVIBVS.

Distinct. XIX.

De cõfessione sacramentali in cõparatione ad suscipientes.

POst quàm ostensum est quæ sint claues Aposto. & quis earum vsus, supereſt inuestigare quando istæ claues dentur, & quibus. Dantur hæc claues per ministerium episcopi alicui in promotione sacerdotij. Cum enim recipit ordinem sacerdotalẽ, simul & has claues recipit. Sed non videtur ꝙ omnes vel soli sacerdotes has claues habeãt: quia pleriq; ante sacram ordinationẽ scientiã discernẽdi habẽt, plures post cõsecrationẽ ea carent. Sanè dici potest, ꝙ alteram clauiũ istarum .i. scientiam discernendi non habent omnes sacerdotes: vnde dolendum est atq; lugendũ. Multi enim licet indiscreti, atque scientiæ qua eminere debẽt, exortes, sacerdotij gradũ recipere præsumunt, vita & scientia eò indigni: quia nec ante sacerdotium, nec post scientiã habẽt discernendi, qui ligãdi sint vel soluendi. Ideóque illam clauem in consecratione non recipiunt, quia semper scientia carent. Qui verò ante sacerdotium scientia discernendi prædĩti sunt, licet habeant discretionem, non tamen in eis clauis est: quia non valent ea claudere vel aperire. Ideóque cùm promouetur in sacerdotem, clauem discretionis rectè dicitur accipere: quia & antè habita discretio augetur, & fit in eo clauis, vt ea iam valeat vti ad claudendum vel aperiendum.

Quòd non oĩs sacerdos alterã clauem habet s. sciẽtiam discernẽdi.

Si alteram clauem omnes habeant, scilicet potentiam ligandi & soluendi. B

Cúmque iam constet non omnes sacerdotes illas duas claues habere, quia scientia discernendi plerique carent: de altera, id est, potẽtia ligandi & soluendi quæritur, vtrũ omnes sacerdotes eam habeãt. Quidam enim hanc potestatem putant illis solis esse concessam qui doctrinam simul ac vitam Apostolorum seruãt. Illas enim claues promisit dominus Petro & imitatoribus eius tantùm, vt aiũt: qui etiam authoritatibus vtuntur in munimentum suæ opinionis. Hoc enim dicunt Aug. sensisse, vbi superiùs ait, Remissionem peccatorum vel per seipsum facit deus, vel per colũbæ membra. Dicit etiam idem peccata dimitti vel teneri à sanctis. Idem super Exodum, vbi de lamina aurea legitur, Erat autem lamina aurea semper in fronte sacerdotis. Hæc inquit, significat fiduciam bonæ vitæ: quam qui verè perfectéque, non significatione sed veritate sacerdos habet, solus potest auferre peccata. Item Gregor. Illi soli habent in hac carne positi potestatem ligandi & soluendi sicut sancti Apostoli, qui illorum exempla simul cum doctrina tenent. Item ex dictis Orige. Hæc potestas soli Petro concessa est, & imitatoribus Petri. Nam quicunque vestigia petri imitantur, habent rectè ligandi & soluendi potestatem. His aliisque testimoniis innituntur, qui asserunt potestatem ligandi ac soluendi illis solis concessam sacerdotibus, qui vita & doctrina pollent sicut Apostoli.

Mat. 16.c

In libr. de baptismo cõtra Do. 5.c.21. in to.7. Exo. 28.f Aug. super Exo. c.120. in tomo 4. In tracta. euangeliorum. Homil. 27.

Aliorum sententia verior. C

Aliis autem videtur, quod & mihi placere fateor, cunctis sacerdotibus hanc clauem dari, scilicet ligandi & soluendi: sed non eam rectè ac dignè habent nisi qui vitam & doctrinam Apostolicam seruant. Nec præmissæ authoritates malos sacerdotes hanc potestatem negant habere: sed illos solos dignè ac rectè hac potestate vti significant, qui prædĩti sunt vita & doctrina Apostolica: quia soli ipsorum Apostolorum imitatores dignè rectéque possunt ligare & soluere. Et per dominum tantùm vel per sanctos, in quibus habitat spiritus sanctus, dignè & rectè fit remissio vel retentio peccatorum. Fit tamen & per illos,

qui sancti non sunt, sed non dignè vel rectè. Dat enim deus benedictionem dignè posceti, etiam per indignum ministrum. Quòd verò hanc potestatem habeant omnes sacerdotes, Hierony. testatur super illum locum euãgelij, vbi dominus dixit Petro, Tibi dabo claues regni cælorum. Habent enim, inquit, eandem iudiciariam potestatem alij Apostoli: habet & omnis ecclesia in episcopis & presbyteris. Sed ideo Petrus eam specialiter accepit, vt omnes intelligant quòd quicunque ab vnitate fidei & societate ecclesiæ se separauerit, nec à peccatis solui, nec cælum potest ingredi. Item, quòd sacerdos, etiam si malus sit, gratiam tamen transfundit pro suæ dignitatis officio, Augustinus ostendit dicens, Dictum est à domino in Numeris ad Moysen & Aaron sacerdotes, Vos ponite nomen meum super filios Israel: & ego dominus benedicam eos: vt gratiam traditio per ministerium ordinati transfundat hominibus, nec volũtas sacerdotum obesse vel prodesse possit, sed meritum benedictionem poscẽtis. Quanta autem sit dignitas sacerdotalis officij & ordinis hinc aduertamus. Dictum est de nequissimo Caipha inter cætera, Hoc autem à semetipso non dixit: sed cùm esset pontifex anni illius, prophetauit, per quod ostenditur, spiritum gratiarum non personam sequi digni vel indigni, sed ordinem traditionis: vt quanuis aliquis boni meriti sit, non tamen possit benedicere, nisi fuerit ordinatus vt officij ministerium exhibeat. Dei autem est effectum tribuere benedictionis. Hinc euidenter ostenditur, ordinem non priuari potestate tribuendi gratiam ob ministri indignitatem. Huic tamen Aug. sententiæ videtur obuiare quod ait Eſychius, Sacerdotes, inquit, non propria virtute benedicunt: sed quia figuram Christi gerunt, & propter eum qui in ipsis est, plenitudinem benedictionis tribuunt: non solùm is qui sacerdotium sortitus est, sed quicunque Christum in seipso habet, & eius figuram gerit per conuersationem bonã, sicut Moyses, idoneus est vt benedictionem præstet. Ecce hic habes quòd non solùm sacerdos, sed omnis in quo Christus habitat, benedictionem præstat. Sed alia est benedictio, quę solis sacerdotibus congruit: alia, quę ab omnibus bonis communiter exhibetur. Denique illi sacerdotes, in quibus Christus habitat, benedictionis plenitudinem tribuere dicũtur: non

Quòd oẽs sacerdotes habeãt potestatem ligãdi & soluendi confirmat. Mat. 16.c In li. quæstionũ ex veteri testamẽto de illo quod habetur. Num. 6.d Quæst. 11. in to. 4. Ibidem. Ioan. 11 g

Super Leuit. ca. 9. libr. 2.

non quia soli illi transfundant gratiam, sed quia illi soli licitè & dignè id agunt. Nec subditos mala vita sacerdotis lædit, si bona faciũt quæ ille dicit. Vnde Greg. Multi dum plus vitam sacerdotum quàm suam discutiunt, in erroris foueam dilabuntur: minùs considerantes, quòd non eos vita sacerdotum læderet, si humiliter bonis sacerdotum admonitionibus aurem accommodarent. *1. quæst. 1.*

De hoc quod scriptum est in Malachia, Maledicam benedictionibus vestris. D

Præmissæ verò sententiæ, qua dicitur etiam per mali sacerdotis ministerium transfundi gratiã benedictionis, videtur obuiare quod dominus per Malachiã ꝓphetam malis sacerdotibus cõminatur, Maledicam benedictionibus vestris. Et alibi, Veh his qui viuificãt animas quæ nõ viuunt, & mortificant animas quæ nõ moriũtur. Si enim maledicit dominus benedictionibus eorũ: & si animæ quas viuificant nõ viuunt: quomodo per eos gratia benedictionis transfunditur? Sed illud capitulũ Maledicã, &c. quidã referũt ad hæreticos, qui ab ecclesia præcisi sunt, & ad excommunicatos: quorum benedictiones fiunt maledictiones his, qui eorum sequũtur errores. Illud verò alterum, scilicet Viuificant, &c. super omnes illos sacerdotes exponũt, qui absque claue sciẽtiæ, & forma bonæ vitæ præsumunt ligare vel soluere. Sed nullus officio sacerdotis vti debet, nisi immunis sit ab illis quæ in aliis iudicat: alioquin seipsum condemnat. *Mala. 2.a Eze. 13.d*

Qualis debet esse iudex ecclesiasticus. E

Qualem autem oporteat esse, qui aliorum iudex constituitur, Augustꝰ. describit ita dicẽs, Sacerdos cui omnis offertur peccator, ante quẽ statuitur omnis languor in nullo eorũ sit iudicãdus quæ in alio iudicare est prõptus. Iudicans enim aliũ, qui est iudicandus, condemnat seipsum. Cognoscat ergo se, & purget in se quod alios videt sibi offere: caueat vt à se proiecerit, quicquid in alio damnosum reperit. Animaduertat ꝙ qui sine peccato est, primus in illam lapidem mittat: Ideo enim liberauit peccatricem, quia non erat qui iustè proiiceret lapidem. Quomodo lapidaret, qui se lapidãdũ cognosceret? Nullus enim erat sine peccato, in quo intelligitur oẽs crimine fuisse reos. Nã venialia remit- *Rom. 2.a*

Li. de vera & falsa pœ. ca. 10. in tomo 4. Rom. 2.a Ioan. 8.a

Nota.nã venialia hic dicit & criminalia,sec ũ dũ legẽ. vt venialia putabant q̃ per cæremonialia dimittebãtur sine morte vel mutilatione: criminalia quæ mortẽ vel mutilationem inferebant.

tebantur p̃ cęremonias.Si quod ergo in eis peccatũ erat,criminale erat.In hoc ergo patẽtiſsimum eſt,crimen ſacerdotum eſſe deteſtabile,qui non priùs ſe iudicãt antequam alios alligant.Caueat ſpiritualis iudex, ſicut nõ cõmiſit crimẽ nequitiæ, ita nõ careat munere ſciẽtiæ.Oportet vt ſciat cognoſcere quicquid debeat iudicare.Iudiciaria enim poteſtas hoc poſtulat,vt quod debet iudicare diſcernat. Diligens ergo inueſtigator ſapienter interroget à peccatore, quod forſitan ignorat,vel verecundia velit occultare . Cognito verò crimine, varietates eius non dubitet inueſtigare, & locum, & tempus,& cætera quæ ſuprà diximus:quibus cognitis,adſit beneuolus,paratus erigere,& ſecum onus portare:habeat dulcedinem in affectione,diſcretionem in varietate,doceat perſeuerantiã,caueat ne corruat,ne iuſtè perdat iudiciariã poteſtatem.Etſi enim pœnitentia poſsit ei acquirere gratiã, non tamẽ mox reſtituit in poteſtatem primam. Etſi Petrus poſt lapſum reſtitutus fuerit,& ſæpe lapſis ſacerdotibus reddita ſit dignitatis poteſtas: non tamen eſt neceſſe vt omnib⁹ cõcedatur quaſi ex authoritate.Inuenitur authoritas quę cõcedit & quaſi imperat.Inuenitur authoritas alia quæ non concedit,ſed vetat quæ ſcripturæ nõ repugnãt,ſed cõcordãt. Cùm enim tot ſunt qui labuntur,vt priſtinã dignitatẽ ex authoritate defendant,& quaſi vſum peccandi ſibi faciant, fœcidenda eſt ſpes iſta.Si verò locus eſtvbi iſta non concurrãt, reſtitui poſſunt qui peccãt.Ex his ſatis perpenditur,qualis debeat eſſe ſacerdos qui alios ligat & ſoluit:diſcretus.ſ.& iuſt⁹ alioquin mortificat ſæpe animas quæ non moriuntur,& viuificat quæ non viuunt:& ita incidit in maledictionis iudiciũ.Illud autẽ Malachię.ſ.Maledicã benedictionibus veſtris ſiue ſuper hæreticos tãtùm & excommunicatos, ſiue ſuper omnes ſacerdotes,qui vita & ſciẽtia carẽtes benedicere præſumunt,dictũ accipiatur,ſic intelligi poteſt:Maledicã benedictionibus veſtris.i.his quæ in eis benedictionibus poſitis:quia faciã ea cedere vobis in maledictionem,nõ benedictionẽ.Quia etſi benedicunt ſanctis,nõ hoc faciunt ex vero corde:& ideo eorũ benedictio eis vertitur in maledictionẽ. Vel maledicã benedictionibus veſtris.i.quod à vobis benedicitur,à me erit maledictũ: quia benedicunt iniquè agẽtibus,adulantúrque peccantibus, dummodò diuites ſint.

Hactẽ⁹ Aug.in ca. ſuper⁹ citato.

Mal.2.a

Hieron. non longè à principio commẽtarij ad 2. c. Mala. in tomo 6.

DE HIS QVI IN FINE POENITENT.

Diſtinct. XX.

De confeſſione ſacramentali quantũ ad opportunitatẽ tẽporis reſpectu pœnitentiæ mortaliũ in ſe.

SCiendum eſt etiam q̃ tempus pœnitentiæ eſt vſq; ad extremum articulum vitæ. Vnde Leo papa, Nemo eſt deſperandus,dum in hoc corpore conſtitutus eſt:quia nonnunquam quod diffidentia ætatis differtur, conſilio maturiore perficitur. Aug.tamen de pœnitentiã differentibus ita ſcribit:Si quis poſitus in vltima neceſsitate voluerit accipere pœnitẽtiam,& ſi accipit & mox reconciliatur, & hinc vadit, fateor vobis non illi negamus quod petit: ſed non præſumimus, quia bene hinc exit. Si ſecurus hinc exierit,ego neſcio. Pœnitẽtiã dare poſſumus,ſecuritatẽ verò nõ.Nunquid dico, dãnabitur:ſed nec dico,liberabitur.Vis ergo à dubio liberari,age pœnitentiã dum ſanus es. Si ſic agis,dico tibi quia ſecurus es:quia pœnitentiam egiſti eo tẽpore,quo peccare potuiſti. Si vis agere pœnitentiã quando iã peccare non potes, peccata te dimiſerunt, nõ tu illa.Itẽ duę res ſunt,aut ignoſcitur tibi,aut non ignoſcitur.quid horum tibi ſit futurum neſcio.Ergo tene certũ,& dimitte incertũ.Sed quare hoc dixit Aug.cũ pœnitẽtia quæ in fine agitur,in pſalmo appelletur ſacrificium veſpertinum, quod erat acceptabilius in lege:& cũ in quacunq; die inuocetur deus,adſit:& quacunq; hora ingemuerit & conuerſus fuerit peccator,vita viuet, & nõ morietur.Sed illa dixit Aug. propter illos qui pœnitentiam vſq; in finẽ vitæ protrahunt:& tunc non ex dei amore videntur pœnitere, ſed timore mortis,qua ex neceſsitate. Vnde idẽ quaſi aperiens quare ſuperiora dixerit,ait,Nullus expectet quando peccare non poteſt. Arbitrij enim libertatem quærit deus, vt deleri poſsint commiſſa: nõ neceſsitatem,ſed charitatem, non tantùm timorem,quia non in ſolo timore viuit homo. Quem ergo ſerò pœnitet, oportet non ſolùm timere iudicem,ſed diligere quia ſine charitate nemo ſaluus eſſe poteſt. Non ergo tantùm timeat pœnam, qui pœnitet,ſed anxietur pro gloria. Quæ conuerſio ſi contigerit alicui etiam in fine, deſperandum non eſt de eius remiſsione . Sed quoniam vix vel rarò eſt tam iuſta conuerſio, timendum eſt de pœnitente ſerò: maximè cùm filij quos illicitè dilexit, ſint præſentes, vxor & mundus ad ſe vocet . Multos ſolet ſerotina pœ-

1. Co.13 b

Leo papa de pœ.di. 7.in prin. Aug. Homilia. 41. de verè pœnitentibus in tomo 1. Ibid.ũ ſi. Pſal.140 Exo.32.c Ezec.18.c

Aug. in li.de pœn. vera & falſa.c.17 in tom.4.

nitentia decipere. Sed quoniam deus semper potens est, semper etiam in morte iuuare valet, quibus placet. Cum ergo opus sit non hominis, sed dei fructifera pœnitentia: inspirare eam potest quandocunque vult sua misericordia, & remunerare ex misericordia, quos damnare potest ex iustitia. Sed quoniam multa sunt quæ impediunt, & languentem retrahunt, periculosum est, & interitui vicinum, ad mortem pertrahere pœnitentiæ remedium. Sed magnū est, cui deus tunc inspirat (si quis est) veram pœnitentiam, sed si etiam sic conuersus vita viuat, & non moriatur, non promittimus quòd euadat omnem pœnam. Nam prius purgandus est igne purgationis, qui in aliud seculum distulit fructum conuersionis. Hic autem ignis, etsi æternus non sit, miro tamen modo grauis est: excellit enim omnem pœnam, quam vnquam passus sit aliquis in hac vita. Nunquam in carne tanta inuenta est pœna, licet mirabilia martyres passi sint tormenta, & multi nequiter iniqui quanta sæpe sustinuerunt supplicia. Ex his satis ostenditur, quàm periculosum sit differre pœnitentiam vsq; in finem vitæ. Si tamen etiam tunc vera habeatur pœnitentia, hominem liberat, & vitam mortuo impetrat: non sic tamen vt nullam sentiat pœnam, nisi fortè tanta sit vehemētia gemitus & contritionis, quæ sufficiat ad delicti punitionem. Licet ergo sit difficile, vt tunc sit vera pœnitētia quæ tā sera venit, quando cruciatus membra ligat, & dolor sensum opprimit, vt vix homo aliquid cogitare valeat: melior est tamen sera, quàm nulla. Pœnitentia enim etsi in extremo vitæ hiatu aduenit, sanat & liberat. Multum sera fuit Latronis pœnitentia: sed non fuit sera indulgentia. Sed licet Latro veniā meruisset in fine de omni crimine, non tamen dedit baptizatis peccandi & perseuerandi authoritatem.

Ibidem. Aug. c. 18.

Luc. 28. f

De his qui hic pœnitentiam non complent.

Si verò quæritur de illis qui in hac vita pœnitentiam non complent, vtrum transituri sint per ignem purgatorij, vt ibi compleant quod hic minus fecerunt. Idem dicimus de istis esse sentiendum, & de his qui in extremis pœnitent. Si enim tanta fuerit cordis contritio & delicti exprobratio, vt sufficiat ad puniēdum peccatum: liberi ab aliis pœnis transeunt ad vitam, etsi inexpleta fuerit pœnitentia:

quia perfectè pœnituerunt, & ingemuerunt corde. Qui verò non adeò conteruntur corde & ingemiscunt pro peccato, si ante expletionem pœnitentiæ discesserint, ignem purgatorium sentient, & grauiùs puniētur, quàm si hic implessent pœnitentiam. Horrendū est enim incidere in manus dei viuentis. Deus enim cùm sit misericors & iustus, ex misericordia pœnitenti ignoscit, non reseruans peccatum ad pœnam æternam. Ex iustitia verò impunitum non dimittit delictū. Aut enim punit homo, aut deus. Homo autem punit pœnitendo, deus autem pœnam exigendo. Et est pœnitentia interior, & exterior. Si ergo interior pœnitudo fuerit tanta, vt sit sufficiens vltio peccati, deus qui hoc nouit, ab illo qui taliter pœnitet, vlteriùs pœnā nō exigit. Si verò interior pœnitudo non sufficit in vindictam peccati, nec exterior pœnitentia impletur: deus qui modos & mensuras peccatorum & pœnarum nouit, addit pœnam sufficiētem. Studeat ergo quisq; sic delicta corrigere, vt post mortem non oporteat pœnam tolerare. Quædā enim peccata mortalia in pœnitentia fiunt venialia: non tamen mox sanantur. Sæpe enim infirmus moreretur, si non medicaretur: non tamen statim medicatus sanatur. Languet pòst victurus, qui priùs erat moriturus. Qui autem impœnitens moritur, omnino moritur, & ęternaliter cruciatur. Si enim semper viueret, semper peccaret.

Heb. 10. f

Aug. de vera & falsa pœ. ca. 18. in tomo 4.

De illo cui sacerdos indiscretus iniungit paruam pœnitentiam. C

Si verò de illo quæritur, qui satisfactionem iniunctam impleuerit, quæ ignorantia vel negligentia sacerdotis peccato condigna non fuit: vtrum de vita migrans ab omni pœna liber sit. Idem respondeo, quod suprà de illo qui pœnitentiam non compleuit, dixi. Quòd si tantùm est lamentum interioris doloris, vt sufficiat in vindictam peccati, omnino liberatus est: si verò non sufficit dolor interior simul cùm pœna iuncta, addet deus pœnam. Quòd autem interdum sufficiat dolor interior ad vindictam peccati, certum documentum habemus in illo latrone: qui sola mentis contritione & confessione statim vt conuersus fuit, paradisum ingredi meruit. Sed quia dispensatores ecclesiæ contritionis quantitatem non perpendunt, quibus

Luc. 23. f

non est datum intelligere occulta cordium : omnibus leges pœnitentiæ constituunt,tam magis quàm minus de peccato dolentibus. Quorum studium ad hoc præcipuè tẽdere debet vt cordis dolorem(quantum fas es)cognoscant,& secũdum ipsius modum satisfactionẽ iniungant. Vnde Aug. In actione pœnitentiæ,vbi tale commissum est,vt is qui commisit,à Christi etiam corpore seperatur : non tam consideranda est mensura temporis,quàm doloris. Cor enim contritum & humiliatum deus non despicit. Verum quia plerunq; dolor alterius cordis occultus est alteri,nec in aliorum notitiam nisi per verba vel alia quæcunque signa procedit: cùm sit coram illo cui dicitur, Gemitus meus à te non est absconditus, rectè constituuntur ab his qui ecclesiis præsunt,tempora pœnitentiæ:vt satisfaciat etiam ecclesiæ,in qua peccata ipsa remittũtur. extra eam quippe non remittuntur. Ipsa enim spiritum sanctum pignus accepit:sine quo non remittuntur vlla peccata. Item Hiero. Mensuram temporis in agenda pœnitẽtia ideo non satis apertè præfigunt canones pro vnoquoque crimine,vt de singulis dicant qualiter vnumquodque emendãdum sit : sed magis in arbitrio sacerdotis intelligentis relinquendum statuerunt.quia apud deum non tantùm valet mẽsura temporis, quantùm doloris:nec abstinentia tantùm ciborum,quantũ mortificatio vitiorum. Ideóq; tempora pœnitentiæ pro fide & conuersatione fideliũ pœnitentiam abbreuianda præcipiunt,& pro negligentia protelãda,pro quibusdam tamen culpis modi pœnitentiæ sunt impositi.

In Ench. cap. 65. in tomo 3.

Psal. 50.

Psal. 37.

De pœn. dist. 1. cap. mẽsuram.

Quòd morientibus non sit imponenda satisfactio,sed innotescenda. D

26. q. 7. c. ab infirmis.

Solet etiam quæri,Vtrum satisfactionis lex morituris sit imponenda . De quo Theodorus Cantuarien. episcopus in pœnitentiali suo sic ait, Ab infirmis in periculo mortis positis pura inquirenda est confessio peccatorum: non tamen est illis imponenda quantitas pœnitentię,sed innotescenda:& cum amicorum orationibus, & eleemosynarum largitionibus,pondus pœnitentiæ subleuandum.si fortè migrauerint.Si verò conualuerint, pœnitentiæ modum à sacerdote impositum diligenter obseruent. Aliis verò pro qualitate peccati pœnitentia decernenda est præsidentium

26. q. 7. c. tempora pœniten.

arbitrio.Vnde Leo Papa,Tempora pœnitudinis habita moderatione constituenda sunt tuo iudicio , prout cõuersorum animos perspexeris esse deuotos.Pariter etiam habere debes ætatis senilis intuitum, & respicere periculorum quoruncũque,vel ægritudinum necessitates.

In necessitate non est neganda pœnitentia vel reconciliatio. E

Sciendum etiam quod tempore necessitatis nõ est neganda pœnitentia vel recõciliatio pœnitentibus.Vnde Leo Papa , His qui tempore necessitatis & periculi vrgentis instantia præsidium pœnitẽtiæ,& mox reconciliationis implorant,nec satisfactio interdicenda est, nec recõciliatio deneganda:quia misericordiæ dei nec mensuras possumus ponere,nec tẽpora definire. Quòd si ita aliqua ægritudine aggrauati sunt,vt quod paulò antè poscebant, sub præsenti ignificare non valeant,testimonia eis fidelium circunstantiũ prodesse debebunt : simúlq; pœnitentiæ & reconciliationis consequantur beneficium.Itẽ Iulius Papa, Si presbyter pœnitentiã abnegauerit morientibus,reus erit animarum,quia dominus ait,Cùm conuersus fuerit,tunc saluus erit.Vera enim confessio vltimo tẽpore potest esse,quia non modo tẽporis,sed etiam cordis deus inspector est,sicut latro probat.

26 q. 6. c. his qui.

Ibidẽ cap. Si presby. Ezc. 18. c 26. q 6. c. cognouimus ad finem.

Quòd presbyter non reconciliet inconsulto episcopo,nisi necessitate. F

Non debet tamen presbyter pœnitentem recõciliare inconsulto episcopo,nisi vltima necessitas cogat.Vnde in Carthaginensi concilio , Presbyter inconsulto episcopo non reconciliet pœnitentem , nisi absente episcopo , vel vltima necessitas cogat. Cuiuscunque pœnitentis publicum crimen est,q; vniuersam commouerit vrbem ante absidam, scilicet introitum ecclesiæ manus ei imponatur. Item Aurelius dixit,Si quis in periculo constitutus fuerit , & se reconciliari diuinis altaribus petierit : si episcopus absens fuerit, debet presbyter consulere episcopum , & sic periclitantem eius præcepto reconciliare. Inconsulto verò episcopo non potest excommunicatos , vel publicè pœnitentes presbyter reconciliare.Vnde in Carthaginensi concilio secundo statutum est,vt chrisma vel reconciliatio pœnitentiũ,& puellarũ cõsecratio à presbyteris non fiat.Itẽ, Reconciliare quenquã

26. q. 6. d. cognouimus para. cui antẽ. Et habetur. 26. q. 6. c. presbyter. 26. q. 9. c. Aurelius episcopus. 26. q. 6. c. si iubet. Ibidem. Ibidẽ ca. presbyter.

in publica missa presbytero non liceat: puellarum tamen cõsecratio consulto episcopo, per presbyterum fieri valeat. Vnde in Carthaginensi consilio secundo, Presbyter inconsulto episcopo virgines non consecret: chrisma verò nunquam cõficiat. Sicut præcepto episcopi potest presbyter cõsecrare virgines, sic & reconciliare pœnitentes.

An oblatio eius sit recipienda, qui currens ad pœnitentiam præuenitur morte. G

29.q.6.c. *si aliquis.*

Si autẽ quæritur de illo, qui ad pœnitentiam festinans sacerdotem inuenire non potuit, & ita decessit: vtrũ oblatio eius sit recipienda. Dicimus, quia est. Vnde in Apanensi concilio, Si aliquis fuerit mortuus qui non sit confessus, & testimonium habet bonum, & non poterat venire ad sacerdotem, sed præoccupauit eum mors in domo vel in via: faciãt, pro eo parentes eius oblationem ad altare: & dent redemptionem pro captiuis.

DE PECCATIS QVAE POST HANC VITAM DIMITTVNTVR.

Distinct. XXI. A

De confessione sacramentali quantum ad opportunitatem tẽporis respectu pœnitẽtiæ venialium.

SOlet etiam quæri, Vtrum post hanc vitã aliqua peccata remittantur. Quod aliqua post hanc vitam remittantur Christus ostendit in euangelio, vbi ait, Qui peccauerit in spiritum sanctum, non remittetur ei, neque in hoc seculo neque in futuro. Ex quo datur intelligi, sicut sancti doctores tradunt, quòd quædam peccata in futuro dimittentur. Quædam enim culpę in hoc seculo relaxantur: quędam verò parue etiam in futuro, quæ quidẽ post mortem grauant: sed dimittuntur si digni sunt, si bonis actibus in hac vita meruerũt vt dimittantur eis. De illis etiam qui ædificant lignum, fœnum, stipulam, dicit Aug. quòd ignem tribulationis trãsitoriæ inuenient, cremabilia ædificia quæ secũ portauerunt homines cremantẽ. Ait enim sic, Post istius sanè corporis mortẽ, donec de igne purgatorio veniatur ad diem dãnationis & remunerationis: si hoc tẽporis interuallo spiritus defunctorum, qui ædificauerũt lignum, fœnum, stipulam, huiusmodi ignem dicãtur perpeti, quem alij non sentiunt qui huiusmodi ædificia non portauerunt, vt inueniant ignem transitoriæ tribulationis venialia concremantẽ, non redarguo: quia forsitam verũ est. Sed quia dicitur, Saluus erit quasi per ignem, contemnitur ille ignis. Grauior tamen erit ignis ille, quàm quicquid potest homo pati in hac vita. Hìc apertè insinuatur, quòd illi qui ædificant lignum, fœnum, stipulam, quædã cremabilia ædificia, id est, venialia peccata secum portant: quæ in igne emendatorio cremantur. Vnde cõstat quædam venialia peccata post hanc vitam deleri.

Mat. 12.c
Luc. 12.b
Greg. 25. di.c. Qualis hinc.
1. Cor. 3.c
In lib. de ciu. dei li. 21. ca. 26. in tomo 5.
1. Cor. 3.c

Quòd alij citiùs, alij tardiùs purgantur in igne. B

In illo autem igne purgatorio alij tardiùs, alij citiùs purgantur, secundũ quòd ista pereuntia magis vel minùs amauerũt. Vnde Aug. Post hanc vitã incredibile nõ est, nonnullos fideles per ignem quendam purgatorium, quãtò magis minúsve bona pereuntia dilexerunt, tantò tardiùs citiúsq; saluari. Vnde nõ frustra illa tria distinxit Apostolus, lignum, fœnum, stipulam, quæ illi ædificant: qui etsi aliena nõ rapiant, rebus tamen infirmitati concessis aliqua dilectione inhærent. Qui secundũ suos amandi modos, vel diutius vt lignum, vt minùs vel fœnum, vel minimum vt stipula ignem sustinebunt. Qui verò superædificant aurũ, argentum, & lapidem preciosum, de vtroque igne securi sunt: non solùm de illo æterno, qui cruciaturus est impios in æternum: sed etiã de illo emendatorio, quo purgabuntur quidam saluandi.

In Enchi. Ca. 69. in Tomo 3.
Aug. enarratiõe i psal. 80. nõ lõgè à fine, in tomo 8. & enarratione ad psa. 107. non lõgè à pri cipio cõcionis 3. ad eũdẽ psal.

Oppositio. C

Hìc obiici potest, Si per lignum, fœnum, stipulã, venialia intelliguntur peccata: & nullus adeò perfectus est, qui venialiter non peccet: ergo qui ædificant aurum, argentum, & lapidem preciosum, ædificãt etiam lignum, fœnum, stipulam: ergo per ignem transibunt. Ad quod dicimus, quia non omnis qui venialiter peccat, lignum, fœnum, stipulam ædificat: sicut econuerso non omnis qui contemnitur deum, & diligit proximum, & opera bona facit, ædificat aurum, argentum, lapidem preciosum. Et tamen in auro intelligitur contemplatio Dei, in argento dilectio proximi, in lapide precioso bona opera. Sed illi qui ædificant lignum, fœnum stipulam, deum contemplantur, & proximum diligunt, & opera bona faciunt: nec tamen ædificant aurum, argentum, & lapidem preciosum. Hæc enim ædificat, qui sic illa tria facit, vt cogitet quæ sunt Dei & quomodo pla-

Solutio.
Aug. in Enchi.

Idē de fide & ope ribus. Ca.16. in Tomo 4.

ceat deo non mundo. Lignum verò & fœnum & ſtipula accipi poſſunt ſecularium rerum, quanuis licitè conceſſarum, tales cupiditates, vt amitti ſine animi dolore nō poſsint. Hęc ergo ædificat is qui cogitat quæ mundi ſunt, quomodo placeat mundo: qui circa diuitias ſuas quodam carnali affectu tenetur: & tamen ex eis multa beneficia facit, nec pro eis aliquid fraudis vel rapinæ molitur. Ex his ergo patet, quòd nō idem homo ſimul hæc & illa ædificat. Illa enim ædificatio perfectorum tantū eſt, qui non cogitant placere mundo ſed tantùm deo: quia etſi venialiter aliquando peccant, feruore charitatis ita abſumitur in eis peccatum, ſicut gutta aquæ in camino ignis: & ideò nunquam ſecum portant cremabilia. Hæc autem inferior ædificatio minorum eſt, qui non tantū deo ſed etiam mundo placere cogitant, deum tamen præponunt. Si verò mundum præponerent, non ſuperædificarent, ſed deſtruerent fundamentum. Affectiones ergo carnales, quibus dediti ſunt domibus, coniugibus, poſſeſsionibus, ita vt nihil præponant Chriſto, illis tribus ſignificantur: quæ in mentes perfectorum non cadunt, etſi alia venialia admittant. In cordibus verò minorum interdum durant vſque in finem: qui cum talibus ædificiis tranſeunt, ſed diſſoluuntur in igne. Ipſi verò merito fundamenti ſalui erunt, grauiſsimā tamen pœnam ſentient. Ex quo apparet quantam hîc miſericordiam exhibet deus, & quantam ibi exerceat ſeueritatem: cùm pro eodem peccato multò grauiùs ibi puniat, quàm hîc. D

1.Cor.7.f

Opinio quorundam cum obiectione.

Sed fortè dices illud eſſe accipiendum de pœna peccati non de ipſo peccato, quòd Gregor. dicit quædam leuia in futuro dimittenda. Si enim veram pœnitentiam habuerit quis, peccata omnia dimiſſa ſunt ei: ſed pœna fortè remanſit. Ideóque ſi verè pœnitens obiit, ſine peccato tranſiit. Si autem verè pœnitens non eſt in obitu, maculam portat quæ nunquam delebitur. Qui verò ædificat lignum, fœnum, ſtipulam, verè pœnitet: quia bonus eſt, & charitatem habet, & in charitate de hac vita tranſit, ego ſine peccato tranſit. Non ſequitur. Verum quidem eſt, quia bonus eſt, & charitatem habet, & verè pœnitet: & tamen cum veniali

25.diſt.ca. qualis hic. lib.4.dialogorū, cap. 1.39.

Quòd aliquis verè pœnitet etſi nō de oī veniali.

peccato tranſit, quod non deleuit pœnitentia. Pœnitentia enim non delet niſi peccatum illud, quod deſerit homo. Tale autem peccatum ſæpe in hac vita non relinquitur ab homine, & tamen verè pœnitens eſt, etſi non de omnibus venialibus pœniteat. Poteſt enim quis de omni mortali, & de omni veniali pœnitere, excepto vno vel pluribus, venialibus quidem. Sicut habet quis charitatem, & vnum vel plura venialia: quod de criminalibus nullatenus eſſe poteſt. Eſt enim aliquis bonus charitatem habens, ſed adhuc quodam cupiditatis affectu amans hæc ſecularia: talis exiſtens ſublata morte opprimitur. In illo terreno affectu mortuus eſt, & tamen ſalua bitur, à quo non ſe hîc abſoluit: ergo poſt hanc vitam ab illo purgabitur. Conſtat ergo quædam peccata, ſcilicet leuia, poſt hanc vitam dimitti. Si verò de pœna peccati illud intelligi voluiſſent authores, cur magis commemoraſſent leuia quàm grauia, cùm etiam grauium pœna hîc inexpleta poſt hanc vitam reſtet?

Exemplo vtitur ad probandū dictum.

De generali confeſsione quid proſit. E

Poſt hæc conſiderandum eſt quid proſit confeſsio illa, vbi ſingula peccata quæ quiſque fecit, non exprimuntur. Sanè dici poteſt, ꝙ omnia criminalia ſemel ſaltem oportet in confeſsione exprimi, niſi aliqua à mente exciderint. Sed quia nemo delicta intelligit omnia, generaliter ſaltem ea cōfitere, quorum memoriam habes: & ſic nihil celaſti de ſceleribus tuis. Venialia verò, vt ait Aug. quia innumerabilia ſunt, ſufficit generaliter confiteri, niſi aliqua ſint frequenter iterata: perfectius eſt tamen etiam illa exprimere ſi vales. Ideóq; quotidie generaliter fit cōfeſsio in eccleſia, pro venialibus ſcilicet peccatis, quæ quotidie admittimus, & pro illis mortiferis quorum notitiam non habemus. Vnde Aug. Veritatem dicit deo pœnitens, quando nihil illi de commiſſis ſceleribus celat: non quòd & ſi volūtatem celauerit, deus ignōret: ſed veritatem ſibi dici vult ab eo, vt veniam conſequatur. Si verò mente aliqua exciderit, confitetur veritatem deo, cùm generaliter dixerit, Deus qui noſti occulta cordis, & opera mea & delicta à te non ſunt abſcondita, quibus veniam largiaris precor. & hæc eſt veritas confitentis,

In quinta reſpōſione cōtra Pelagianos.

Pſal. 68.

quam diligit deus. Vnde Psal. Ecce enim veritatem dilexisti, hic insinuatur quòd generalis confessio etiam mortalia delet, quorum intelligentia non habetur. F

Psal. 50.

Nemo confiteatur peccata quæ non fecit.

Sicut autem pœnitens celare non debet peccatũ suũ, quia superbia est: ita nec humilitatis causa fateri se reũ illius, quod se non cõmisisse nosci: quia incauta est talis humilitas, & peccatorem constituit. Vnde Aug. Cũ humilitatis causa mentiris, si non eras peccator antequàm mentireris, mentiendo efficeris quod vitaras: quia veritas in te non est, nisi ita te dixeris peccatorem, vt etiam esse cognoscas. Veritas autem ipsa est, vt quod es, dicas. Nam quomodo est veritas, vbi regnat falsitas?

De verbis apostoli Sermone 29. in medio, in tomo 10.

De pœnis sacerdotis qui peccatum publicat confitentis. G

Caueat autem sacerdos ne peccata cõfitentium aliis prodat: alioquin deponatur. Vnde Grego. Sacerdos ante omnia caueat ne de his qui ei cõfitentur peccata, alicui recitet, nõ propinquis, nõ extraneis: nec (quod absit) pro aliquo scandalo. Nam si hoc fecerit, deponatur, & omnibus diebus vitæ suæ ignominiosus peregrinando pergat. Quod verò dictum est, vt pœnitens eligat sacerdotem scientem ligare & soluere, videtur contrarium ei quòd in canonibus reperitur, vt nemo scilicet alterius parochianũ iudicare præsumat. Sed aliud est fauore vel odio proprium sacerdotem contemnere, quod canones prohibent: aliud cæcũ vitare, quod Vrbanus facere monet: ne si cæcus cæcũ ducat, ambo in foueã cadant. Ait enim Vrbanus secũdus, Placuit vt nulli sacerdotũ deinceps liceat quẽlibet commissum alteri sacerdoti ad pœnitẽtiam susc̃ipere, sine eius consensu cui se priùs commisit, nisi pro ignorantia illius, cui priùs confessus est. Qui verò cõtra hoc facere tentauerit, gradus sui periculo subiacebit.

De pœni. dist. 6. ca. Sacerdos.

16. q. cap. Ad min° para. Ecce hoc. 9. q. 2. quasi per totum Mat. 15. b Ibidem. c cõplacuit.

SI PECCATA DIMISSA REDEANT.

Distinct. XXII. A

Ostendit quãtũ cõfessiõis cõtemptus obsit.

CVM QVE multis authoritatibus suprà sit assertum, in vera cordis cõtritione peccata dimitti ante oris cõfessionẽ vel operis satisfactionem, ei etiã qui aliquãdo in crimen relapsus est: quæritur si post cordis cõtritionem confiteri contempserit, vel in peccatum idem vel simile ceciderit, an peccata dimissa redeant. Cuius quæstionis solutio obscura est & perplexa, aliis asserentibus, aliis contrà negantibus peccata semel dimissa, vlteriùs replicari ad pœnã. Qui verò dicunt peccata dimissa redire, subditis se muniunt testimoniis. Ambrosius ait, Donate inuicem, si alter in alterũ peccat: alioquin deus repetit dimissa. Si enim in his contemptus fuerit, sine dubio reuocabit sententiam, per quam misericordiam dederat: sicut in euangelio de seruo nequam legitur, qui in conseruum suum impius deprehensus est. Item Rabanus, Nequam seruum tradidit deus tortoribus, quoadusque redderet vniuersum debitum: quia non solùm peccata quæ post baptismum homo egit, reputabuntur ei ad pœnam: sed etiam originalia, quæ in baptismo sunt ei dimissa. Item Gregor. Ex dictis euangelicis constat, quia si ex toto corde non dimittimus quod in nos delinquitur, & hoc rursum exigitur, quod iam nobis per pœnitentiam dimissum fuisse gaudebamus. Itẽ Augustinus, Dicit deus, Dimitte, & dimittetur tibi: si ego priùs dimisi, dimitte vel posteà. Nam si non dimiseris, reuocabo te: & quicquid dimiseram, replicabo tibi. Item, Qui diuini beneficij oblitus, suas vult vindicare iniurias, non solùm de futuris peccatis veniam nõ merebitur: sed etiam præterita quæ iam sibi dimissa credebat, ad vindictam ei replicabuntur. Item Beda, Reuertar in domum meam, &c. Timendus est ille verficulus, non exponendus: ne culpa quam in nobis extinctam credebamus, per incuriam nos vacantes opprimat. Item, Quemcunque enim post baptisma siue prauitas hæretica, seu cupiditas mundana arripuerit, mox omnium prosternet in ima vitiorum. Item Augustinus, Redire dimissa peccata, vbi fraterna charitas non est, apertissimè dominus in euangelio docet in illo seruo, à quo dimissum dominus debitum petiit: eo quòd ille conseruo suo debitum nollet dimittere. His authoritatibus innituntur, qui dicunt peccata dimissa, si replicantur, redire simpliciter. Quibus opponitur, Si quis pro peccato de quo pœnituit, & indulgentiam accepit, iterum punitur: non videtur iustum. Si punitur pro eo quod peccauit, & non emendauit, iustitia est aperta. Si verò requiritur quod fuerat cõdonatum, vel iniustitia est, vel iustitia occul-

Authoritatibus astruit peccata redire.

Mat. 18. d De pæ. di. 4. in prin. & ca. sequenti. In homil. quadam. In quadam homil. Lucæ 6. f Ibidem.

Super Lucam li. 4. cap. 47. Ibidem.

Lib. de baptismo: de pæ. dist. 4. Mat. 18. d Oppositio contra eos.

Nahū.1.c ta. Videtur etiam deus bis in idipsum iudicare, & duplex tribulatio consurgere: quod scriptura negat. Sed ad hoc potest dici, quòd neque duplex tribulatio consurgit, neque iudicat deus bis in idipsum. Hoc enim fieret, si post condignam satisfactionem & sufficientem pœnam iterum puniret: sed nō satisfecit dignè & sufficienter, qui non perseuerauit. Debuit enim iugem peccati habere memoriā, non ad faciendum, sed ad cauendum. Debuit non obliuisci omnes retributiones dei: quę tot sunt, quot sunt peccatorum remissiones. Tot ergo debuit cogitare dona dei, quot mala sua: ac pro illis vsque in finem gratias agere. Sed quia ingratus ad vomitum,
2.Pet.2.d sicut canis, rediit, antè acta bona mortificauit, & peccatum dimissum reuocauit: vt cui humiliato antè deus peccatum dimiserat, eidem posteà elato & ingrato imputet.

Aliorum sententia. B

Sed quia absonum videtur vt peccata dimissa iterum imputentur, placet quibusdam neminem pro peccatis semel dimissis iterum à deo puniri. Sed ideò dicuntur dimissa redire & imputari, quia propter ingratitudinem ita reus & peccator constituitur, vt antè fuerat. Sic enim quod dimissum fuerat dicitur exigi, quia remissionis perceptæ ingratus ita reus fit vt antè fuerat. Vtrique parti quæstionis probati fauent doctores. Ideóque alicui parti non præiudicans, stu-
Mat.15.c dioso lectori iudicium relinquo, addens mihi tutum fore ac saluti propinquum sub mensa dominorum micas edere.

Quid sit hic Sacramentum & Res. C

Gandulphus. Post prædicta restat inuestigare, quid in actione pœnitentiæ sit Sacramentum & Res. Sacramentum enim signum est sacræ rei. Quid ergo hîc signum est? & quæ est res sacra huius signi? Quidam dicunt sacramentum hîc esse quod exteriùs tantùm geritur, scilicet exterior pœnitentia: quæ est signum interioris pœnitentiæ, scilicet contritionis cordis, & humilitatis. Quod si est, non omne sacramentum euangelicum id efficit quod figurat. Exterior enim pœnitentia non efficit interiorem: potiùs interior causa est exterioris. Sed ad hoc inquiunt illi, hoc esse intelligendum de illis sacramentis, quæ in nouo Testamento

instituta sunt: vt est sacramentum baptismi, confirmationis, & corporis Christi. Sacramentum verò pœnitentiæ, sicut & coniugij, ante tempus gratię, etiam à primordio humani generis fuit. Vtrunque enim institutum fuit in primis parentibus. Item, Si exterior pœnitentia sacramentum est, & interior res sacramenti: sæpius præcedit res sacramentum, quam sacramentum rem. Sed nec hoc inconueniens est. Nam & in aliis sacramentis quæ efficiunt quod figurant, hoc sæpe contingit. Quidam autem dicunt, exteriorem pœnitentiam & interiorem esse sacramentum, nec duo sacramenta, sed vnum: vt species panis & vini non duo sunt sacramenta, sed vnum. Et sicut in sacramento corporis, ita etiam in hoc sacramento dicunt aliud esse tantùm sacramentum, scilicet exteriorem pœnitentiam, aliud sacramentum & rem, scilicet interiorem pœnitentiam, aliud rem & non sacramentum, scilicet remissionem peccatorum. Interior enim pœnitentia & res est sacramenti, id est, exterioris pœnitentiæ: & sacramentum remissionis peccati, quam signat & facit. Exterior quoque pœnitentia & interioris signum est, & remissionis peccatorum.

Aliorū sententia.

DE SACRAMENTO VNCTIONIS EXTREMAE.

Distinct. XXIII. A

De vnctione extremæ sacramẽto. PRæter præmissa est etiam aliud sacramentum, scilicet vnctio infirmorum: quæ fit in extremis oleo per episcopum consecratum. Et sunt tria genera vnctionis. Est enim vnctio quæ fit chrismate: quæ dicitur principalis vnctio, quia in ea principaliter paracletus datur. Vnde & propter abundantiam gratiæ duos liquores mixtos habet, oleum scilicet & balsamum. oleum conscientiæ, balsamum bonæ famæ. Chrisma verò Græcè vnctio Latinè dicitur. Nec tamen omne oleum ad vnctionem sanctificatum chrisma vocatur, sed illud solùm quod miscetur cum balsamo: quo capita regum & pontificum vnguntur, quo etiam baptizatos sacerdos vngit in vertice, & pontifex per impositionem manus confirmandos vngit in fronte. Et est alia vnctio qua cathecumeni & neophyti vnguntur in pectore &

De tribus generibus vnctionis.

inter scapulas, in perceptione baptismi. Tertia verò vnctio est, quę dicitur oleum infirmorum: de qua nunc agitur.

A quibus institutum sit hoc sacramentum. B

Hoc sacramentum vnctionis infirmorũ ab apostolis institutũ legitur. Ait enim Iacobus, Infirmatur quis in vobis? inducat presbyteros ecclesiæ, & orent super eum, vngentes eum oleo in nomine domini, & alleuiabit eum dominus: & si in peccatis fuerit, dimittentur ei. In quo ostenditur duplici ex causa sacramentum hoc institutum, scilicet ad peccatorum remissionem, & ad corporalis infirmitatis alleuiationem. Vnde constat eum, qui hanc vnctionem fideliter deuotéque percipit, & in corpore, & in anima alleuiari: si tamen expetit vt in vtroque alleuietur. Quòd si fortè corporis valetudinem illi habere non expedit, illam quæ est animæ, sanitatem in hoc sacramento acquirit. & sicut in aliis sacramentis, ita & in isto aliud est sacramentum, aliud res sacramenti. Sacramentum est ipsa vnctio exterior: Res sacramenti vnctio interior, quæ peccatorum remissione, & virtutum ampliatione perficitur. Et si ex contemptu vel negligentia sacramentum hoc prætermittitur, periculosum est & damnabile.

Iacobi vltimo c.

De iteratione huius sacramenti. C

Quærunt aliqui, Si hoc sacramentum iterari possit, cùm baptismus & alia quædam sacramenta semel suscepta non iterentur. Aug. dicit sacramentum non iterandum, & sacramento non faciendam esse iniuriam, sed hoc dicit, vbi agit de sacramento baptismi, & confirmationis, & ordinationis. Vnde non videtur illud generaliter accipiendum, sed de sacramento baptismi, confirmationis, & ordinationis, quæ nullatenus sunt repetenda: quia semel tantũ, & non sæpius datur baptismus, confirmatio, & ordinatio. Sacramẽtum verò altaris, & pœnitentiæ, & coniugij sæpe iterari videtur: quia sæpe sacramentum corporis percipitur, frequenter pœnitentia agitur, coniugium sæpe contrahitur. Quare ergo vnctio similiter non potest iterari? Si morbus non reuertitur, medicina non iteretur. Si verò morbus non potest cohiberi, quare medicina debet prohiberi? Sicut oratio

In lib. contra Parmenianũ.

tio iterari potest, ita & vnctio iterari posse videtur. vtraque enim illic commemorat Iacobus, & vtrunque alteri cooperatur ad conferendam alleuiationẽ corporis & animæ. Cur ergo negatur vnctionem super infirmũ posse iterari, ad impetrandam sæpius sanitatem mentis & corporis: cũ propter infirmitatem eadem sępe iteranda sit oratio? Quidam autẽ de omni sacramento intelligi volunt, quòd non sit iterandum, scilicet secundum totum illud quod pertinet ad sacramentum, dicentes quædam sacramenta sæpius posse suscipi, quædam verò non. Nec tamen quæ sæpius sumuntur, totaliter iterantur: vt sacramentũ altaris & vnctionis: quę licet sumantur sæpius, tamen quia non iterum benedicitur eadem hostia, vel idem oleum, non iteratur sacramentum cum iniuria. Sed dicet quis, sic & baptismus non iteratur: etsi aliquis frequenter baptizetur, dum eadem aqua nõ iterum benedicatur. Sed aliud est, inquiunt illi, de benedictione aquæ qua fit baptismus, aliud de benedictione panis & olei. Potest etiam baptismus celebrari in aqua, etiam nõ benedicta: quia illa benedictio pro reuerentia tantùm fit & decore, non virtute sacramenti. Sed Corpus Christi non potest confici, nisi de pane consecrato: nec vnctio illa fieri potest, nisi de oleo ab episcopo consecrato. Ideóq; illa sanctificatio ad virtutem sacramenti pertinere videtur. In coniugio quoq; semel tantùm benedicitur quisque, nõ sæpius. Benedicitur enim vt ait Ambr. cum prima, & non secunda vxore. Si ergo cùm dicitur sacramentum non esse iterandũ, nec iniuria ei esse faciendа, rationem dicti referas ad sanctificationem rei qua sacramentum expletur: de omni sacramento generaliter id verum est. Si verò ad susceptionem sacramenti: de quibusdam verum est quòd non iterantur crebra susceptione: de aliis verò quibusdã non: quia frequenter sumuntur, vt hoc vnctionis sacramẽtum, quod in omni penè ecclesia sæpe repetitur.

Aliorum opinio.

In glo. super illud. 1. Cor. 9. c Nubat tã tũ in domino. & in cõmẽtario suo ad idẽ caput ī fine eiusdẽ. ī Tomo 4. De sacramento ordinis quãtũ adea q̃ ad

DE ORDINIBVS ECCLESIASTICIS.

Distinct. XXIIII. A

NVnc ad considerationem sacræ ordinationis accedamus. Septem sunt spiritualium officiorum gradꝰ siue ordines, sicut ex sanctorũ patrũ dictis apertè traditur, & capitis nostri scilicet Iesu Christi exemplo monstratur:

illud dispo nunt. Hug. lib. 2. parte. 3. c. 4. Quare septem sunt.

qui omnium officia in semetipso exhibuit, & corpori suo quod est ecclesia, eosdem ordines obseruandos reliquit. Septem autem sunt, propter septiformem gratiam sancti spiritus: cuius qui nō sunt participes, ad gradus ecclesiasticos indignè accedūt. Illi verò in quorum mentibus diffusa est septiformis gratia spiritus sancti, cùm ad ecclesiasticos ordines accedūt, in ipsa spiritualis gradus promotione ampliorē gratiam percipere creduntur.

Quales assumendi sunt ad clerum. B

Tales autem ad mysteriū spirituale eligendi sunt clerici, qui dignè possint dominica sacramēta tractare. Melius est enim episcopo paucos habere ministros, qui possint dignè opus dei exercere: quàm multos inutiles, qui ordinatori graue onus inducant. Tales enim decet esse ministros Christi, qui septiformis gratia spiritus sancti sint decori: ex quorum doctrina & conuersationis forma eadem gratia in aliis transfundatur, ne cælestes margaritas spiritualium verborum officiorúmque diuinorum sordidæ vitę pedibus cōculcent. In sacramento ergo septiformis spiritus septem sunt gradus ecclesiastici, scilicet Ostiarij, Lectores, Exorcistę, Acolyti, Diaconi, Subdiaconi, Sacerdotes: omnes tamen clerici vocantur, id est, sortiti. Corona enim signaculum est, quo signantur in partem sortis ministerij diuini. Corona regale decus significat: quia seruire deo regnare est. Vnde ministri ecclesiæ reges esse debent, vt se & alios regāt: quibus Petrus ait, Vos estis genus electum, regale sacerdotium, &c. Summitas capitis desuper nudatur, vt eorum mens ad dominum libera monstretur, quæ reuelata facie gloriam dei contempletur. Summitas enim capitis est eminentia mentis: Denudatio capitis est reuelatio mētis. Clericus enim secretorum dei non ignarus esse debet. Tōdentur etiam capilli vsque ad reuelationem sensuum, scilicet oculorum & aurium: vt vitia in corde & opere pullulātia doceātur præcidenda, ne ad audiendum & intelligēdum verbum dei præpediatur mēs, pro quo seruato reddetur in excelsis corona. Tōsuræ autē ecclesiasticæ vsus à Nazareis exortus videtur: qui priùs crine seruato, deinde ob vitæ continentiam caput radebant, & capillos in igne sacrificij ponebant. Hinc vsus inoleuit, vt

Clemens papa. dist. 23. c. tales.

Mat. 7. a

De coron. & tōsura. Hug. li. 2 parte. 3. c. 1 1. Pet. 2. b 2. Cor. 3. d

Hugo vt supra. c. 2. Num. 6. b

qui diuinis cultibus mancipantur, quasi Nazarei, id est, sancti crine posito inueniantur. Sicut ad Ezechielem dicitur, Fili hominis sume gladium acutum, & duc super caput tuum & barbam. In Actibus etiam Apostolorum Priscillam & Aquilam hoc fecisse legimus. Paulus quoque & alij quidam discipuli Christi hoc fecerunt. Rectè ergo in quibuslibet gradibus constituti, clerici vocantur: quorum nomina & rationes nominum Isidorus exponens, ait, Cleros & clericos hinc appellatos esse credimus, Quia Mathias electus est sorte: quē primum per Apostolos legimus ordinatum. Cleros enim Græcè, Latinè sors vel hæreditas dicitur. Ideo ergo dicti sunt clerici, quia sunt de sorte domini, vel quia deum patrem habent. Generaliter verò clerici nuncupati sunt omnes, qui in ecclesia dei seruiunt: quorum gradus & nomina sunt hęc, Ostiarius, Lector, &c.

Act. 18. c 1. Cor. 11. c

Isid. in li. 7. ethym. & allegatur di. 21. ca. Cleros.

De Ostiariis. C

Ostiarij idē & Ianitores sunt, qui in veritate testamento electi sunt ad custodiam templi, vt non ingrederetur in illud immundus. Dicti autem ostiarij, eò quod præsint ostiis templi. Ipsi enim tenentes clauem, omnia intus & extrà custodiunt: atque inter bonos & malos habentes iudiciū, dignos recipiunt, indignos respuunt. Vnde & eis cùm ordinantur, claues ecclesiæ dantur ab episcopo. Et dicitur eis, Sic agite, tanquam rationem deo redituri pro rebus quæ clauibus istis recluduntur. Hoc officium dominus in sua persona suscepit, quando flagello de funiculis facto vendentes & ementes eiecit de templo. Ipse enim se ostiarium significans dicit, Ego sum ostium, per me si quis introierit, saluabitur, & ingredietur, & egredietur, & pascua inueniet.

Ibidem 1. Para. 26. a.

De conse. dist. 23. c Ostiarij.

Ioan. 2. c

Ioan. 10. b

De Lectoribus. D

Secundus est gradus Lectorum. Lectores à legendo, sicut Psalmistæ à psalmis canendis, vocati sunt. Illi enim prædicant populis quid sequantur: isti cantant, & excitant ad compunctionem animos audientium: licet quidam lectores ita miserabiliter pronuncient, vt quosdam ad luctum & lamentationem compellant. Idem etiam Pronunciatores vocantur, qui porrò ante nunciant: quia tam erit

Isid. 21. di. c. Cleros.

Idem dis. 25. cap. perlectis.

clara eorum vox, vt etiam lõgè posítorum aures adimpleat. Ad lectorẽ autem pertinet lectiones pronunciare,& ea quæ prophetæ vaticinauerunt,populis prædicare : vt iam ex officio in ecclesia legat prophetias & lectiones. Vnde & ei videte populo traditur ab episcopo codex diuinarum lectionũ,& dicitur,Accipe,& esto verbi dei relator:habiturus,si fideliter impleueris officium , partem cùm his qui bene verbum dei ministrauerunt. Qui ad hunc gradum prouehitur,literarum

Dist. 23. c. Lector.

Hug. li. 2. parte. 3. c. 6.

sciẽtia debet esse instructus,vt sensum verborum intelligat, vim accentuum sciat,distinctè legat:ne confusione prolationis intellectum auditoribus auferat.Attendat quid indicatiuè , quid interrogatiuè sit legendum , vbi sit in oratione faciendadistinctio . Hæc enim malè seruata intellectum turbant,& alios ad risum prouocant.Auribus & cordi consule-

Luc. 4. c

re debet vox lectoris. Hoc officium impleuit Christus,cùm

Esa. 61. a

in medio seniorum librum Esaiæ aperiens , distinctè ad intelligendum legit. Spiritus domini super me,&c. Ex quo lectoribus datur intelligi,quia gratia spirituali clarere debent, qui aliis verbum dei annunciant.Hic ordo formam & initiũ

Esa. 58. a

à prophetis accepisse videtur : quibus dicitur, Clama,ne cesses:quasi tuba exalta vocem tuam.

E

De exorcistis.

Isid. di. 21 c. Cleros.

Tertius est ordo Exorcistarum. Exorcistę autem ex Græco in Latinum adiurantes vel increpantes vocantur. Inuocant enim super cathecumenos,& super eos qui habent spiritum immundum,nomen domini : adiurantes per eum,

Dist. 25. c. Perlectis.

vt egrediatur ab eis.Ad exorcistã pertinet exorcismos memoriter retinere,manúsque super energumenos & cathecumenos in exorcizando imponere. Debet autem habere spiritum mundum, qui spiritibus immundis imperat: & malignum expellere de corde suo,quem expellit de corpore alieno,ne medicina quam alij facit,sibi non prosit,& dicatur ei,

Luc. 4. d

Medice cura te ipsum.Hi cùm ordinantur,accipiunt de ma-

Dist. 21. c. exorcista.

nu episcopi librum exorcismorum:& dicitur eis,Accipite,& habetote potestatem imponendi manus super energumenos vel cathecumenos. Hoc officio vsus est dominus,quando saliua sua tetigit aures & linguam surdi & muti , dicens,

Mar. 7. d

Effeta,quod est Adaperire : per hoc docens nos spiritualiter

debere aperire aures præcordiorũ hominum ad intelligendum, & ora ad confitendum:vt pulso dæmone, spiritus sanctus vas suum recipiat. Hoc etiam officio vsus est Christus, cùm dæmoniacos multos sanauit. Hic ordo à Salomone videtur descendisse : qui quendam modum exorcizandi inuenit, quo dæmones adiurati ex obsessis corporibus pellebantur:Huic officio mancipati Exorcistæ vocati sunt.De quibus Christus in euãgelio, Si ergo in Beelzebub eiicio dæmonia: filij vestri,scilicet Exorcistæ,in quo eiiciunt?

Mat. 8. d

Luc. 8. d

Dist. 21. c. Cleros.

Mat. 12. c

Luc. 11. c

De Acolytis. *F*

Quarto loco succedunt Acolyti. Acolyti verò Græcè, Latinè ceroferarij dicuntur, à deportandis cereis quando legendum est euangelium vel sacrificium offerendum. Tunc enim accenduntur luminaria,& deportantur ab eis : non ad effugandas aeris tenebras, cum sol eo tempore rutilet, sed ad signum lætitiæ demonstrandum : vt sub typo luminis corporalis illa lux ostẽdatur,de qua legitur,Erat lux vera , quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum. Ad Acolytum pertinet præparatio luminarium in sacrario . Ipse cereum portat, ipse vrceolum cum vino & aqua suggesta pro eucharistia subdiaconis præparat. Hi cum ordinantur,cùm edocti fuerint ab episcopo qualiter in officio suo agere debeãt ab archidiacono accipiunt cãdelabrum cum cereo , & vrceolum vacuum . Hoc officium dominus se habere testatur dicens , Ego sum lux mundi: qui sequitur me,non ambulat in tenebris. Huius officij formam illi gerebant in veteri testamento,qui lucernas candelabri componebant,& accendebant igne cęlesti,ad illuminãdas tenebras Aquilonares.

Isid. ibid. Di. 21. ca. Cleros.

Ioan. 1. a

Dist. 25. c. Perlectis.

Ioan. 8. b

Exo. 27. c

Leuit. 6. b

De Subdiaconis. *G*

Quintus est ordo Subdiaconorum Græcè Hypodiacones vocantur, quos nos Subdiacones dicimus . Qui ideo sic appellantur, quia subiacent præceptis & officiis Leuitarum. Oblationes enim in templo à fidelibus susciпiunt, & Leuitis superponendas altaribus deferunt. Hi apud Hebræos Nathinnei vocabantur.i. in humilitate domino seruientes . Ad Subdiaconum pertinet calicem & patenam ad altare Christi deferre , & Leuitis tradere , eísque ministrare.

Dist. 21. c. Cleros.

Dist. 25. c. Perlectis.

Vrceolum quoq; & aquamanile & manutergium tenere epi-
Hug li.2 parte 3. cap 9. scopo & presbyteris & Leuitis, pro lauādis ante altare ma-
Æsa 52. d nibus aquam præbere. His lex continentiæ imponitur: quia
altari propinquantes, vasa corporis & sanguinis Christi portant. Vnde illud implere debent, mundamini qui fertis vasa
domini. Ad hos etiam pertinet tantùm de oblationibus ponere in altari, quantum sufficere possit populo: necnon corporales, & pallas, & substratoria lauare. Hi cùm ordinantur
accipiunt de manu episcopi patenam & calicem vacuum: ab
archidiacono verò vrceolum cum aquamanili, & manu-
Ioan. 13.a tergium. Hoc officio vsus est dominus, quando linteo se præcinxit, & mittens aquam in peluim, pedes discipulorum lauit, in linteo.

De Diaconibus. H

Diaconorum ordo sextum tenet locum propter
Hug.li.2. senarij perfectionem. Hic ordo in veteri testamento à tribu
parte.3. Leui nomen accepit vel traxit. Dicuntur enim & leuitæ. Pre-
cap.16. cepit quippe dominus Moysi, vt post ordinationem Aaró &
Nūe.3.a filiorum eius, prorsus tribus Leui ad diuini cultus ministeria
ordinaretur & consecraretur domino: & seruirent pro Israel
Nūe.4.a coram Aaron & filiis eius in tabernaculo: Ipsiq; gestarent ar-
cam & tabernaculū, & omnia vasa eius: & in circuitu taber-
naculi excubarent: & in transportando tabernaculo ipsi de-
Nūe 8.d ponerent, rursúmque componerent. A vigintiquinque annis
& suprà iussi sunt seruire in tabernaculo, quam regulam in
nouo testamento sancti patres constituerunt: quia hæc ætas
Isi.7.eth. ad ferenda onera est robusta. Leuitę ergo ex nomine autho-
Dist.21.c. ris vocati sunt. De Leui enim Leuitæ exorti sunt: à quibus in
Cleros templo mystici sacramenti mysteria explebantur. Hi Græ-
cè Diacones, Latinè ministri dicuntur: quia sicut in sacerdo-
Dist.25.c. te consecratio, ita & in diacono mysterij dispensatio habe-
Perlectis. tur. Ad diaconum pertinet assistere sacerdotibus & minis-
trare in omnibus quæ aguntur in sacramentis Christi, scili-
cet in baptismo, in chrismate, in patena, & calice: oblationes
quoque inferre, & disponere in altari. Componere etiam
mensam domini & vestire, crucem ferre, & prædicare euan-
gelium & epistolam ad populum. Nam sicut Lectoribus ve-
tus testamētum, ita Diaconibus nouum prædicare præceptū

est. Ad ipsum etiam pertinet officium precum, & recitatio
cathecumenorum nominū. Ipse præmonet aures habere ad
dominum: ipse donat pacem, & ipse annunciat. Quod autē Nūe.4.a
huic ordini à Moyse statutum est, hoc etiam in nouo testa-
mento repręsentatur, cùm Diacono super læuum humerum
stola ponitur, & casula in diebus ieiunij complicatur: quia
quicquid laboris & substinentiæ in hac vita toleratur, quasi
in læua portatur, donec ī dextera, id est, in æternitate requies
habeatur. Hic ordo ab Apostolis celebratus est, quādo (vt le-
gitur in Actibus Apostolorum) septem viros plenos spiritu Act.6.b
sancto ad hoc officium elegerunt, & oratione præmissa ma-
nus eis imposuerunt. Vnde & consuetudo inoleuit, vt in om-
ni matrice ecclesia septem Diacones circa Christi arā, quasi De cōd.1.
septem columnæ, assistant. Hi sunt septē angeli tuba canen- c. Episco.
tes in Apocalypsi, qui quales esse debeant, Apostolus docet Ap.8.a
Timothæo scribens. Hi cùm ordinantur, solus episcopus eis 1.Tim.3.a
manum imponit: quia ad ministerium applicantur. Ponit eis Di. 23 c.
orarium, id est, stolam super lęuum humerum, vt per hoc in- Diacon⁹.
telligant se accepisse iugum domini suaue: quo ad sinistram Mat.11.d
pertinentia diuino timori subiiciant. Accipiunt & textum e-
uangelij, vt intelligant se esse pręcones euangelij Christi. Hi Hugo.
autem antequàm ordinētur, probentur vt docet Apostolus: 1.Tim.3.b
& sic ministrent, nullum crimen habentes. Hoc officio vsus
est Christus, quando post cœnam sacramētum carnis & san-
guinis discipulis dispensauit: & quando Apostolos dormien Mat.26.c
tes ad orationem excitauit dicens, Vigilate & orate, vt non Luc.22.d
intretis in tentationem.

De Presbyteris. I

Septimus est ordo Presbyterorum. Presbyter Isido.7.
Græcè senior interpretatur Latinè: Non modo pro ætate eth.ca.13.
vel decrepita senectute, sed propter honorem & dignita- Di.21.c.
tem quam acceperunt, presbyteri nominantur: qui morum Cleros.
prudentia & maturitate conuersationis præcellere debent Sap.4.b
in populo. Vnde scriptum est, Senectus venerabilis est, non Dist.21.c
diuturna, nec annorum numero computata. Cani enim Cleros.
sunt sensus hominis, & ætas senectutis vita immaculata.
Ideo autem etiam presbyteri sacerdotes vocantur, quia sa-
crum dant: qui licet sint sacerdotes, tamen pontificatus api-

cem non habent ſicut epiſcopi: quia ipſi nec chriſmate frontem ſignant, nec paracletum dant: quod ſolis deberi epiſcopis lectio actuum Apoſtolorum demonſtrat. Vnde & apud veteres iidem epiſcopi & presbyteri fuerunt: quia illud eſt nomen dignitatis, non ætatis. Sacerdos nomen habet compoſitũ ex Græco & Latino, quod eſt ſacrum dans, ſiue ſacer dux. Sicut enim rex à regendo, ita ſacerdos à ſacrando dictus eſt: conſecrat enim & ſanctificat. Antiſtes verò ſacerdos dictus eſt ab eo, ꝙ antè ſtat: primus enim eſt in ordine eccleſiæ. Ad presbyterum autem pertinet ſacramentum corporis & ſanguinis domini in altari dei conficere, orationes dicere, & dona dei benedicere: qui cùm ordinantur, inunguntur eis manus, vt intelligant ſe accepiſſe gratiã conſecrandi, & charitatis opera debere extendere ad omnes. Accipiunt & ſtolam, quæ vtrunque tenet latus: quia debent eſſe muniti armis iuſtitiæ contra aduerſa & proſpera. Accipiunt etiam calicem cum vino, & patenam cum hoſtiis: vt per hoc ſciant ſe accepiſſe poteſtatem placabiles deo hoſtias offerendi. Hic ordo à filiis Aaron ſumpſit initium. Summos enim pontifices & minores ſacerdotes inſtituit deus per Moyſen: qui ex præcepto dei, Aaron in ſummũ pontificẽ, filiosverò eius vnxit in minores ſacerdotes. Chriſtus quoq; duodecim elegit diſcipulos priùs, quos & Apoſtolus vocauit: quorum vicem gerunt in eccleſia maiores pontifices. Deinde alios ſeptuaginta & duos diſcipulos deſignauit: quorũ vicem in eccleſia tenent presbyteri. Vnus autem inter Apoſtolos princeps extitit Petrus: cuius vicarius & ſucceſſor eſt põtifex ſummus, vnde dicitur Apoſtolicus, qui & papa vocatur, ſcilicet pater patrum. Qualis autem eligi debeat presbyter, Apoſtolus ſcribens Timotheo oſtendit, vbi nomine epiſcopi presbyterũ ſignificat. Hoc autẽ officio vſus eſt Chriſtus, cùm ſeipſum in ara crucis obtulit, Idem ſacerdos & hoſtia: & quando poſt cœnã panẽ & vinum in corpus ſuum & ſanguinẽ commutauit. Ecce de ſeptẽ eccleſiæ gradibus breuiter elocuti, quid ad quẽquam pertineat inſinuauimus. Cúmq; omnes ſpirituales ſint & ſacri, excellenter tamen canones duos tantùm ſacros ordines appellari cenſent. Diaconatus ſcilicet & presbyteratus: qa hos ſolos primitiua eccleſia legitur habuiſſe, & de his ſolis præceptũ Apoſtoli habemus. Apoſtoli enim in ſingulis

Act. 8. c. & 19. a
Iſido. vbi ſupra.
Diſt. 25. c. Perlectis.
Diſt. 21. poſt prin.
Exo. 29. a
Mat. 10. a
Luc. 10. a
Mat. 16. c
1. Timot. 3. a
Mat. 27. f
Heb. 8. c
1. Timot. 3. b
Act. 6. b

ciuitatibus epiſcopos & presbyteros ordinauerunt. Leuitas etiam ab Apoſtolis ordinatos legimus: quorũ maximus fuit beatus Stephanus. Subdiaconos verò & Acolytos procedẽte tempore eccleſia ſibi conſtituit.

Quid ſit quod hic dicitur ordo. K

Si autẽ quæritur, Quid ſit quod hîc vocatur ordo: Sanè dici poteſt ſignaculum eſſe, id eſt, ſacrum quoddã, quod ſpiritualis poteſtas traditur ordinato, & officium. Character ergo ſpiritualis, vbi fit promotio ſpiritualis, ordo vel gradus vocatur. Et dicuntur hi ordines ſacramenta: quia in eorum perceptione res ſacra, id eſt, gratia confertur: quã figurant ea quæ ibi geruntur.

Di. 21. ca. Cleros.
Eze 33. b
Diſt. 21. c. Cleros. quaſi per totum.

De nominibus dignitatum vel officij. L

Sunt & alia quædam non ordinum, ſed dignitatum vel officiorũ nomina. Dignitatis ſimul & officij nomẽ eſt Epiſcopus. Epiſcopatus autẽ vocabulum inde dictũ eſt, ꝙ ille qui Epiſcopus efficitur, ſuperintẽdat curam ſcilicet ſubditorum gerens. ſcopein enim Græcè Latinè intendere dicitur. Epiſcopi autẽ Græcè, Latinè ſpeculatores interpretantur. Nã ſpeculator eſt præpoſitus in eccleſia: dictus eo ꝙ ſpeculetur, atq; perſpiciat populorum infra ſe poſitorum mores & vitã. Pontifex eſt princeps ſacerdotũ, quaſi via ſequentium. Ipſe & ſummus ſacerdos nuncupatur. Ipſe enim Leuitas & ſacerdotes efficit, ipſe omnes eccleſiaſticos ordines diſponit.

De quadripartito ordine Epiſcoporum. M

Ordo autẽ Epiſcoporum quadripartitus eſt, ſcilicet in Patriarchis, Archiepiſcopis, Metropolitanis & Epiſcopis. Patriarcha Græcè ſummus patrũ interpretatur: quia primum, id eſt, Apoſtolicum tenet locum: vt Romanus, Antiochenus, Alexandrinus: ſed omniũ ſummus eſt Romanus. Archiepiſcopus, princeps epiſcoporum. archos enim Græcè, Latinè princeps dicitur. Metropolitæ autem à menſura ciuitatum dicuntur. Singulis enim prouinciis & ciuitatibus præeminent: quorum authoritati & doctrinæ cæteri ſacerdotes ſubiecti ſunt. Solicitudo enim totius prouinciæ, ipſis epiſcopis commiſſa eſt. Omnes autem ſuperiùs deſignati ordines epiſcopi nuncupantur. Non quòd archiepiſcoporum nomine primates ſuperiùs ſignificaſſe videtur, & Metropolitano-

Universidad de Deusto Biblioteca

Isidorus.

rum, quos nunc archiepiscopos dicimus. Horum autem discretio à Gentilibus introducta videtur: qui suos flamines, alios simpliciter flamines, alios archiflamines, alios protoflamines appellabant. Sacerdotes enim gentilium flamines dicebantur, qui habebant in capite pileum, in quo erat breuis virga, desuper habens aliquid lanæ, quod cũ per æstũ ferre nõ possent, filum tantũ in capite ligare cœperunt. Nudis enim capitibus eis incedere nefas erat. Vnde à filo quo vtebãtur, flamines dicti sunt: quasi filamines. Sed festis diebus filo deposito pileũ imponebant pro sacerdotij eminentia. Vates à vi mentis appellati sunt: cuius significatio multiplex est. Modo enim sacerdotem, modo prophetam, modo poëtam significat. Cantor verò vocatur, qui vocem modulatur in cantu. Huius sunt duo genera, Præcentor, & Succentor. Præcentor, qui vocem prẽmittit in cantu: Succentor, qui subsequenter canendo respõdet. Cõcentor autẽ dicitur, quia consonat. Qui autẽ non cõsonat nec concinit, concentor nõ erit. His breuiter tractatis admonendi sunt Christi ministri, quatenus sicut excellunt ordinis dignitate, ita prẽcellant vitę sanctitate: vt plebs eis commissa, eorúmque disciplinis edocta, gratanter eis obediat, & eorum imitatione de die in diẽ proficiat, à quibus diuina sacramẽta percipiunt, & missarum solennia audiunt. Missa autem dicitur, vel quia missa est hostia cuius commemoratio fit in illo officio: vnde dicitur, Ite missa est, id est, sequimini hostiam quæ missa est ad cælestia, tendentes post eam, vel quia missus cælestis venit ad consecrãdum dominicum corpus: per quem ad altare cæleste defertur hostia. Vnde & dicitur, Missa est.

Aug. li. 2. parte 1. cap. 3.

DE ORDINATIS AB HAERETICIS.

Distinct. XXV.

De dispẽsatione sacramenti ordinis. 1.q.1.ca. Arrianos. In lib. 3. dialo. et allegatur

SOLET etiam quæri, Si hæretici ab ecclesia præcisi & dãnati possint tradere sacros ordines: & si ab eis ordinati, redeuntes ad ecclesiæ vnitatem, debeant reordinari. Hãc quæstionem perplexam ac penè insolubilem faciunt doctorum verba: qui plurimùm dissentire videntur. Videtur enim quidam tradere, hęreticos sacros ordines dare non posse, nec illos qui ab eis ordinati videntur, gratiam recipere. Dicit enim Inno. Arrianorum clericos non videre suscipiendos, cũ sacerdotij vel ministerij alicuius dignitate: quibus solũ baptismum ratum esse permittit, quod in nomine patris & filij & spiritus sancti percipitur. Dicit etiã eos non posse dare spiritum sanctum quẽ amiserunt: & ordinatos ab hæreticis caput habere vulneratum: & eũ qui honorem amisit, honorẽ dare nõ posse: nec illum aliquid accepisse, quoniam in dante nihil erat quod ille posset accipere. Tradit etiam, veniẽtibus ab hæreticis per manus impositionem laicam tantũ tribuendam communionem, nec ex his aliquem in clericatus honorem vel exiguũ subrogare. Greg. etiã dicit sacrilegam esse Arrianorum consecrationem, cũ ex eorum manu communio percipitur. Cyprianus etiam dicit, Omnia quæcunq; faciunt hæretici, carnalia & inania & sacrilega esse: & eorum altaria falsa & illicita, sacerdotia & sacrificia sacrilega: qui more simiarum: quæ cùm homines non sint, formam imitantur humanam, vultum ecclesiæ catholicæ & authoritatem sibi vendicant, cùm ipsi in ecclesia non sint: & cùm sint sacrilegi, sacerdotium administrãt, & altare ponunt: cùm nec sacrificari oblatio illic possit, vbi spiritus sanctus nõ sit: nec cuiquã dominus per eius preces & orationes prosit, qui dominum ipsum violauit. Hier. quoq; asserit omnia quæ offerũtur ab hæreticis contaminata esse in conspectu domini: quia licet sancta videantur specie sui, tamẽ quia contacta sunt ab illo qui pollutus est, polluuntur omnia. Idem, Odit deus sacrificia hęreticorum, & à se proiicit: & quoties in nomine eius congregati fuerint, detestatur fœtorem eorũ, & claudit nares suas. Idem, Illi offerunt panem sacrilegum, &c. Leo etiam testatur extra ecclesiam nec rata esse sacerdotia, nec vera esse sacrificia. Idem etiam dicit, per crudelissimam vesaniam in Alexãdrina sede omnium sacramẽtorum lumen extinctum. Interceptа est sacrificij oblatio, defecit chrismatis sanctificatio: & parricidalibus manibus impiorum omnia se subtraxere mysteria. His aliisque testimoniis astrui videtur sacramenta ecclesiastica, præcipuè corporis & sanguinis, ordinationis, & cõfirmationis, per hæreticos non posse ministrari.

q.1.c Superuenięte Cyprianꝰ martyrꝰ epi. contra hær. & ponitur.1.q. 1.c. Si quis ĩquit, circa mediũ. Ad eũ lo cũ Aggæus interroga Sacerdotes. 1.q. 1.c. Si populꝰ. Idem super Amos ad c. 5 ad eũ lo cũ. Odi et proiecĩ festiuitates vestras. idem li. 2. ad cap. 8. Oseæ & ponit. 1.q. 1.c. illi offerũt. Leo ad Anatoliũ Cõstantino. epm et habetur. 1.q. 1.c. ĩ eccle sia. Leoni Augusto.

Authoritates ponit quæ videntur præmissis obuiare. B

Contrà autem alij sentire videntur, quòd ab hæreticis etiam præcisis, sacri ordines, sicut & baptismus

tradi valeant: nec ab hæreticis redeuntes, qui illic ordinati sunt & baptizati, iterum ordinandi sunt, sicut nec baptizandi. Vnde Augu. De hæreticis etiam damnatis quod quidam dicunt, Baptisma quod accepit non amittit, qui recedit ab ecclesia, ius dandi quod accepit amittit: multis modis apparet inaniter dici. Primò, quia nulla ostenditur causa, cur ille qui illud baptisma amittere non potest, ius dandi possit amittere. Vtrunque enim sacramentum est, & quadam cõsecratione vtrunque homini datur: illud cùm baptizatur, & istud cũ ordinatur. Ideò non licet in catholica ecclesia vtrunque iterari. Nam quando ex ipsa parte venientes, etiam præpositi, pro bono pacis correcto schismatis errore susceptí sunt: etsi visum est opus esse vt eadem officia gererent quæ agebant, non sunt rursus ordinandi. Sed sicut baptismus in eis, ita mansit ordinatio integra: quia in præcisione fuerat vitium, quod in vnitate pacis est correctum, non in sacramentis, quæ vbicunque sunt, ibi vera sunt. Et cùm ipsi expedire videtur ecclesiæ, vt propositi eorum venientes ad catholicam societatem, honores suos ibi non administrent, non eis tamen ipsa ordinationis sacramenta detrahuntur, sed super eos manent. Ideóque non eis manus imponitur: ne non homini, sed ipsi sacramento fiat iniuria. Sicut autem in baptismo est ius, quod per eos dari possit: sic in ordinatione ius dandi est: vtrunque quidem ad perniciem suam. Sed illud est non habere, aliud pernicioſè habere, aliud salubriter habere. Idem, De his qui ab ecclesiæ vnitate separati sunt, nulla iam quæstio est quin habeant & dare possint: sed pernicioſè habent, pernicioſéque dant: quia extra vinculum pacis sunt. Neutri sacramento facienda est iniuria. Sicut non rectè habet qui ab vnitate recedit, sed tamen habet, & ideò redeunti non redditur: sic etiam non rectè dat qui ab vnitate recedit, & tamen dat: & ideò qui ab eo accipit, venienti ad vnitatem non iteratur. Idem, Aliud est non habere aliquid, aliud est non iure habere, vel illicitè vsurpare. Non ergo ideò non sunt sacramenta Christi & ecclesiæ, quia eis illicitè vtantur non modo hæretici, sed etiam omnes impij: sed illi corrigendi sunt & puniendi, illa autem sunt agnoscenda & veneranda. Ideò Gregorius, Quod dicitis vt qui ordinatus est iterum ordinetur, valde ridiculosum est. Vt enim baptizatus semel, iterum

In li. 2. cõtra epist. Parmeni. cap. 13. in tomo 7.

Aug. in eisdem li. & ca. Ephe. 4. a

Aug. in li. 2. de vnico baptismo cõtra Parmenianum.

baptizari non debet: ita qui consecratus est semel, in eodem ordine non valet iterum consecrari. His aliisque authoritatibus videtur asseri, in omnibus impiis, etiam in hæreticis præcisis & damnatis Christi sacramenta permanere, cum iure dandi. Possunt enim dare, sed pernitiosè: & quibus dederint, non sunt iterum ordinandi: quæ præmissis ex opposito obuiare videntur.

Ioan. Ranennati episcopo di. 68. ca. Sicut semel Li. 2. epist. 32.

Determinatio præmissæ contradictionis authoritatum. C

Hæc autem quidam ita determinãt. Dicunt enim hæreticos accepta sacerdotali vel episcopali vnctione ab ecclesia recedentes, baptismi quidem dandi ius retinere: sed non habere facultatem tribuendi sacros ordines, vel consecrandi dominicum corpus, postquã præcisi & damnati sunt ab ecclesia. Sicut degradatus episcopus non habet potestatem largiẽdi sacros ordines: facultatẽ tamen baptizandi nõ amisit. Quod Aug. ait, intelligitur dictum de hæreticis, qui non sententia ecclesiæ, sed prauitate sensus sui à fidei veritate ac doctrinæ vnitate diuisi sunt: qui licet tales sint, ius tamen ordinandi & consecrandi habent. Et qui ab eis ordinantur ante manifestam præcisionem, etiam si cum eis apertè exierint, & sententia ecclesiæ damnati fuerint: tamen si redierint, iterum ordinandi non sunt. Et vbicunque legitur de ordinatis ab hæreticis, quòd seruatis ordinibus ministrare valeant, vel iterum ordinandi non sint: de huiusmodi accipiendum dicunt. Nam postquàm præcisi fuerint & damnati iudicio ecclesiæ, ius ordinandi & consecrandi eis detractum asserunt, vt degradatis vel excommunicatis. Alij verò dicunt, sacramenta ab hæreticis & præcisis secundum formam ecclesiæ celebrata, vera esse & rata: quia recedentes ab ecclesia, ius dandi & consecrandi non perdiderunt: & qui sic ab hæreticis ordinantur, cùm redeũt, iterum ordinandi non sunt. Quæ verò ab hæreticis aliter quàm in ecclesia fiunt, falsa sunt & inania: & qui à talibus ordinari videntur, non munus, sed vulnus accipiunt. Et secundum hanc differentiam variè de his loquuntur doctores.

Et habetur. 1. q. 1. parag. Opponitur autẽ. Prima opinio & falsa. cap. proximo.

Secunda opinio probabilis.

Quidam verò dicunt eadem sacramenta ab hæreticis præcisis posse celebrari, quæ à catholicis, si ab illis forma eccle-

Tertia opinio.

siæ seruetur:Et ab eis celebrata vera esse & rata,quantùm ad se:quantùm verò ad effectum,falsa esse & inania , & in his qui malè tractant,& in his qui malè suscipiunt & ideo irrita & falsa:quia quod promittunt,& conferre creduntur, nõ tribuunt.Damnanda etiam dicuntur : quia illicitè dantibus vel accipientibus sunt in iudicium. Polluta etiam dicuntur, non quantùm ad se,sed propter indignam hæreticorum tractationem.Ideo Greg. cõmunionem Arrij vocat execrationem:& Innocentius Bonosij ordinationem, damnationem: non quòd ita in se sint,sed quia malè dantes vel accipientes tales facit.Sicut etiam Hierony.sacrificia eorum panem luctus vocat : non quantùm ad se , sed quantum ad effectum. Nonnulli verò tradunt illos hæreticos , qui in ecclesia ordinati sunt , ius ordinandi & consecrandi etiam cùm separati fuerint,habere. Qui verò in schismate vel hæresi positi,ab eis ordinati & iniuncti fuerint,illo iure carent.Ideóque cum ordinare volunt,vulnus potiùs infligunt,quàm gratiam cõferant.

In tom. 6. ad cap. 9. Super Oseæ. Quæ ta opinio falsa, & videtur esse Gratiani.

De symonia vnde dicitur,& quid sit. D

De symoniacis verò non est ambigendum quin sint hæretici:qui tamen ante sentẽtiam degradationis & ordinant & consecrant.Et licet symoniaci propriè dicãtur,qui instar Symonis magi impreciabilem gratiam precio conducere volunt , & qui pro ministerio sacro precium recipiunt in modum Giezi , Giezitæ vocandi sunt . Omnes tamen & dantes & accipientes symoniaci dicuntur: & vtrique eadem sententia præcelluntur.

Act.8.d

4. Reg 5.f

De his qui scienter à symoniacis ordinantur. E

Differt tamẽ inter eos qui ordinantur à symoniacis scienter,& eos qui ignoranter. Qui enim scienter à symoniacis se pmiserint cõsecrari, imò execrari:eorũ cõsecratio omnino irrita est. Quiverò ordinãtur à symoniacis,quos cùm ordinantur,nesciũt esse symoniacos, qui & tũc pro catholicis habentur:eorũ ordinatio misericorditer sustinetur.

Vrbanus pap.1.q.1.

De his qui dicunt se emere corporalia, non spiritualia. F

Si verò aliqui obiecerint,se non consecrationes emere, sed res ipsas quæ ex cõsecratione proueniunt: pensent

Pascha.1.

tus desipere probantur.Nam quisquis horum alterum vendit,sine quo alterum non habetur, neutrum vendere derelinquit.

7.3.ca.si quis obiecerit.

Distinctio symoniacorum. G

Symoniacæ autẽ hæresis tripartita est distinctio. Alij enim symoniacè à symoniacis ordinantur : Alij symoniacè à non symoniacis: Alij non symoniacè à symoniacis. Vnde Nicolaus papa,Statuimus decretum de symoniaca tripartita hæresi,id est,de symoniacis symoniacè ordinantibus vel ordinatis,& de symoniacis symoniacè à nõ symoniacis, & de symoniacis nõ symoniacè à symoniacis. Symoniaci symoniacè ordinati vel ordinatores,secũdũ canonesà proprio gradu decidãt . Symoniaci etiã symoniacè à nõ symoniacis ordinati,similiter ab officio remoueantur. Symoniacos verò non symoniacè à symoniacis ordinatos misericorditer p manus impositionem pro temporis necessitate in officio permittimus permanere. Quod intelligẽdum est de his,qui ordinantur à symoniacis , ignorantes eos esse symoniacos. Hos facit symoniacos,non reatus criminis,sed ordinatio symoniaci.

1.q.1.ca. statuimus decretum.

Alexander papa de his qui violenter à symoniacis vel ab hæreticis ordinantur. H

Similiter, cùm decernit Alexander papa symoniacos omnino damnandos ac deponendos: subintelligendum est,nisi violenter quis attractus fuerit.De his enim & à quibuslibet hæreticis violenter ordinatis,dicit Innocẽ.quòd possunt habere aliquem colorẽ excusationis,si statim discedunt ab eis,& pessimo eorum conciliabulo renunciant.

1.q.1.c. Erga symoniacos.

1.q.1. Constat.

De ætate ordinandorum ita decreuit Nicolaus papa. I

Sacri,inquit,canones sanxerunt, vt Subdiaconus non ordinetur ante quatuordecim annos,nec Diaconus ante viginti quinque,nec Presbyter ante triginta.Deinde si dignus fuerit,ad episcopatum eligi potest:quod nos etiam pari modo seruare iubemus.Item Fabianus,Si quis triginta ętatis nõ impleuerit annos,nullo modo presbyter ordinetur, etsi valde sit dignus: quia & ipse domin⁹ triginta annorum baptizatus est,& sic cœpit docere.

Dist. 77. & 78. quasi per totum.

Lucæ 3.c

Universidad de Deusto
Biblioteca

DE SACRAMENTO CONIVGII, CVIVS INSTITVTIO ET CAVSA ostenditur.

Distinct. XXVI.

De matrimonio secundũ causam formalem.

CVm alia sacramenta post peccatum & propter peccatum exordium sumpserint, matrimonij sacramẽtum etiam ante peccatum legitur institutum à domino: nõ tamen ad remedium sed ad officium. Refert enim scriptura Genes. in Adam misso sopore, atq; vna de costis eius sumpta & exinde muliere formata, virum in spiritu intelligentem ad quem vsum mulier facta esset, post extasim prophetice

Gene. 2.d dixisse. Hoc nunc os ex ossibus meis, & caro de carne mea: propter hoc relinquet homo patrem & matrem, & adhærebit vxori suæ: & erunt duo in carne vna.

De duplici institutione coniugij.

Coniugij autem institutio duplex est. Vna ante

Heb. 13.a peccatum ad officiũ facta est in paradiso, vbi esset thorus immaculatus, & nuptiæ honorabiles: ex quibus sine ardore cõciperent, sine dolore parerent. Altera post peccatum ad remedium facta extra paradisum, propter illicitum motũ deuitãdum. Prima, vt natura multiplicaretur: Secũda, vt natura exciperetur, & vitium cohiberetur. Nam & ante peccatum dixit deus, Crescite & multiplicabimini & post peccatum omnibus penè hominibus per diluuium consumptis. Quòd verò ante peccatum institutum fuerit cõiugium ad officium:

Super Gene. lib. 9. c. 7. & 10. 3. Rom. 6.c post peccatum verò ad remedium concessum, Augustinus testatur dicẽs, Quod sanis est ad officium, ægrotis est ad remedium. Infirmitas enim incontinentiæ, quæ est in carne per peccatum mortua, ne cadat in ruinam flagitiorum, excipitur honestate nuptiarum. Si verò nõ peccassent primi homines, sine carnis incentiuo ac feruore libidinis ipsi ac successores eorum conuenirent. Et sicut remunerabile est aliquod bonũ opus, sic coitus eorũ bonus esset & remunerabilis. Quia verò ꝓpter peccatũ lethalis cõcupiscẽtiæ lex mẽbris nostris adhæsit, sine qua carnalis nõ fit cõmixtio, reprehẽsibilis est & malus coitus, nisi excusetur per bona cõiugij.

Quando secundum præceptum, quando secundum indulgentiam contractum sit coniugium.

Prima

Prima institutio habuit præceptum, secunda indulgentiam. Didicimus enim ab Apostolo humano generi propter vitãdam fornicationẽ indultum esse cõiugium. Indulgentia verò quia meliora nõ eligit, remedium habet, nõ præmiũ: à qua si quis declinauerit, meretur exitiale iudiciũ. Quòd secũdum indulgentiam conceditur, voluntarium est, nõ necessarium: alioquin trãsgressor esset, qui illud nõ faceret. Et potest sanè intelligi illud sub ꝓcepto dictum hominibus primis ante peccatũ, Crescite & multiplicamini. Quo etiam post peccatum tenebantur, vsque quò est facta multiplicatio: postquàm secũdum indulgentiam matrimonij cõtractus fuit. Ita etiam post diluuium, quo vniuersum penè humanũ genus deletũ est, secundũ ꝓceptũ dictum est filiis Noë, Crescite & multiplica. Multiplicato verò homine secũdum indulgentiam cõtractum est, non secũdum imperium.

1.Cor. 7.a

Gene. 1.d

Gene. 9.b

Quibus modis accipiatur indulgentia.

Indulgentia autem diuersis modis accipitur, scilicet pro concessione, pro remissione, pro permissione. Et est permissio in nouo testamento, de minoribus bonis, & de minoribus malis. De minoribus bonis est coniugium, quod non meretur palmam, sed est in remedium. De minoribus malis, id est, de venialibus, est coitus qui fit causa incontinẽtiæ. Illud scilicet coniugium indulgetur, id est, conceditur. Illud verò, id est, coitus talis permittitur, id est, toleratur, ita quòd non prohibetur.

Quòd nuptiæ sint bonæ.

Fuerunt autem nonnulli hæretici nuptias detestantes, qui Tatiani appellati sunt. Hi nuptias omnino damnant, ac pares fornicationibus aliisque corruptionibus faciunt: nec recipiunt in suorum numerum coniugio vtentem marem vel fœminam. Quòd autem res bona sit cõiugium, non modo ex eo probatur, quòd dominus legitur coniugium instituisse inter primos parentes: sed etiam quòd in Cana Galilææ nuptiis interfuit Christus, eáque miraculo commendauit, aqua in vinum conuersa. Qui etiam posteà virum dimittere vxorem prohibuit, nisi causa fornicationis. Apostolus etiam ait, Virgo non peccat, si nubat. Constat ergo rem bonam esse matrimonium: alioquin non es-

Aug. de hæresibus cap. 25. in tomo 6 d Hugo 4. sen. ca. 3. Gene. 2.d Ioan. 2 a Mat. 19.b 1Cor. 7.c

Matt. 5.c & 19.b

set sacramentum. Sacramentum enim sacrum signum est. f

Cuius rei sacramentum sit coniugium.

Ephe. 5.g Gene. 2.d

Cùm ergo coniugium sacramentum sit, & sacrum signum est, & sacræ rei, scilicet cõiunctionis Christi & ecclesiæ, sicut ait Apostolus. Scriptum est, inquit, Relinquet homo patrem & matrem, & adhærebit vxori suæ: & erunt duo in carne vna. Sacramentum hoc magnum est. Ego autẽ dico in Christo & in ecclesia. Vt enim inter coniuges coniunctio est secundum consensum animorum, & secundum permixtionem corporum: sic ecclesia Christo copulatur voluntate & natura, qua idem vult cum eo: & ipse formã sumpsit de natura hominis. Copulata est ergo sponsa sponso spiritualiter & corporaliter, id est, charitate ac cõformitate naturæ. Huius vtriusque copulæ figura est in cõiugio. Consensus enim coniugum copulam spiritualem Christi & ecclesię, quę fit per charitatem, significat. Commixtio verò sexuum illam significat, quæ fit per naturæ conformitatem,

Qualiter intelligendum sit illud, Mulier illa non pertinet ad matrimonium, cum qua non est commixtio sexuum. G

27. q. 2. c. Non est. Ibidem. cap. Cum societas.

Inde est quòd quidam doctorum dixerunt illã mulierem non pertinere ad matrimonium, quæ non experitur carnalem copulam. Ait enim Augustinus. Non dubium est illam mulierem non pertinere ad matrimonium, cum qua docetur non fuisse commixtio sexus. Item Leo Papa, Cùm societas nuptiarum ita à principio sit instituta, vt præter commixtionem sexuum non habeat in se Christi & ecclesiæ sacramentum: non dubium est illam mulierem nõ pertinere ad matrimonium, in qua docetur non fuisse nuptiale

In soliloquiis.

mysterium. Item Augustinus, Nõ est perfectum coniugium sine cõmixtione sexuum. Hoc si secundum superficiem verborum quis acceperit, inducitur in errorem tantum, vt dicat sine carnali copula non posse contrahi matrimonium: & inter Mariam & Ioseph non fuisse coniugium, vel non fuisse perfectum: quod nefas est sentire. Tantò enim sanctius fuit atque perfectius, quantò à carnali opere immunius. Sed superiùs posita ea ratione dicta intelligendum est, non quin pertineat mulier illa ad matrimonium, cum

qua non est permixtio sexuum: sed non pertinet ad matrimonium, quod expressam & plenam tenet figuram coniunctionis Christi & ecclesiæ. Figurat enim illam vnionem Christi & ecclesiæ, quæ est in charitate: sed non illam, quæ est in naturæ conformitate. Est ergo & in illo matrimonio typus coniunctionis Christi & ecclesiæ: sed illius tantùm, qua ecclesia Christo charitate vnitur: non illius, qua per susceptionem carnis capiti membra vniuntur: nec ideo tamen minùs sanctum est coniugium: quia vt ait Augustinus, In nuptiis plus valet sanctitas sacramenti, quàm fœcunditas ventris. Est etiam coniugium signum spiritualis coniunctionis & dilectionis animorum, qua inter se coniuges vniri debent. Vnde Apostolus ait, Viri, diligite vxores vestras, vt corpora vestra.

Ephe. 5.g

In li. de bono coniugali ca. 18. in tomo 6.

Ephe. 5.c

QVAE SVNT CONSIDERANDA IN CONIVGIO.

Distinct. XXVII. A

De matrimonio secundum causam efficientẽ: determinãs generaliter quòd consensus sit matrimonij causa 37. q. 1. in princi.

POst hæc aduertendum est quid sit coniugium, & quæ sit efficiens causa coniugij, & causa propter quam contrahi debeat, & quæ sint bona cõiugij, & quomodo per ea excusetur coitus carnalis, quæ sint legitimæ personæ ad matrimonium. Sunt alia plura in matrimonio considerանda, quæ sub compendio perstringemus.

Qui sit coniugium. B

Sunt ergo Nuptiæ vel Matrimonium, viri mulieris que, cõiunctio maritalis inter legitimas personas, individuam vitæ consuetudinem retinens. Ad individuam consuetudinem vitę pertinet, quòd absque cõsensu alterius neuter cõtinentiam profiteri potest, vel orationi vacare: & quòd inter eos dum viuunt, vinculum coniugale permanet, vt alij se copulare non liceat: & vt inuicẽ alter alteri exhibeat, quod quisque sibi. Hac autem descriptione legitimorum & fidelium tantùm matrimonium includitur.

De consensu qui efficit coniugium. C

Efficiens autem causa matrimonij est consensus, non quilibet, sed per verba expressus: nec de futuro, sed de præsenti. Si enim consentiunt in futurum, dicentes, Accipiam te in virum, & ego te in vxorem: non est iste consen-

sus efficax matrimonij. Item si consentiant mente, & nō exprimant verbis vel aliis certis signis: nec talis consensus efficit matrimonium. Si autem verbis explicāt quod tamē corde non volunt, si non sit coactio ibi vel dolus, obligatio illa verborum, quibus cōsentiunt dicentes: Accipio te in virum, & ego te in vxorem, matrimonium facit.

Authoritatibus probat, quòd solus consensus facit matrimonium. D

27.q.2.in princi. Vbi supra c. sufficiat Homi. 32 ad ca. 19. Matt. in medio eiusdem. In expositione 2. in Matt.

Quòd autem consensus matrimonium faciat, subditis probatur testimoniis. Ait enim Isidorus, Consensus facit matrimonium. Item Nicolaus papa, Sufficiat solus secundum leges eorum consensus, de quorum coniunctionibus agitur: qui solus si fortè in nuptiis defuerit, cætera etiam cum ipso coitu celebrata frustrantur. Item Ioan. Chrysosto. Matrimonium quidem non facit coitus, sed volūtas: & ideo non soluit illud separatio corporis. Item Ambr. Non deflo-ratio virginitatis facit coniugium, sed pactio coniugalis. Ex his apparet quòd consensus, id est, pactio coniugalis matrimonium faciat: & ex tunc coniugium est etiam si non præcessit vel secuta est copula carnalis.

Quando incipiat esse coniugium. E

Ibidē ca. Cùm initiatur. In lib. de virginib⁹. 27.q.2.in li. Etymo. 9.c.8.ī li. de Nuptiis & concupiscētia c. 11. ī 10.7. Mat. 12.d Luc.2.g

Quòd enim ab ipsa desponsatione in qua pactio coniugalis exprimitur, coniuges sint, sanctorum testimonia probant. Ait enim Ambr. Cùm initiatur coniugium, coniugij nomen ascisitur, cùm coniungitur viro, coniugium est, non cùm viri admixtione cognoscitur. Item Isidor. Coniuges veriùs appellantur à prima desponsationis fide, quamuis adhuc inter eos ignoretur coniugalis concubitus. Item Aug. Coniunx vocatur ex prima desponsationis fide quam concubitu non cognouerat nec fuerat agniturus. Nec peierat, nec mendax manserat coniugij appellatio, vbi non fuerat, nec futura erat carnis vlla commixtio. Propter quod fidele coniugium ambo parentes Christi vocari meruerūt, non solùm illa mater, sed etiam ille pater eius, sicut coniunx matris eius: vtrunque tamen mente, non carne. Ex his euidenter insinuatur, quòd ex tempore quo intercedit consensus voluntarius ac maritalis (qui solus coniugium facit) veri coniuges sunt sponsus & sponsa.

Secundum quosdam non est coniugium ante carnalem copulam, sed sponsi & sponsæ sunt. F

Quidam tamen asserunt verum coniugium non contrahi ante traductionem & carnalem copulam: nec verè coniuges esse aliquos, antequàm intercedat commixtio sexus: sed à prima fide desponsationis vir sponsus, & mulier sponsa est, non coniunx. Sponsos autem & sponsas coniuges frequenter appellari dicunt, non quia sint: sed quia futuri sunt cuius rei sponsionem inuicem fecerunt. Et secundum hoc verba præmissarum authoritatum intelligenda fore tradunt.

Qua ratione nituntur. G

Quòd verò inter sponsam & coniugem plurimum interfit, ex eo astruunt: quia licet sponsę ante carnalem copulam inconsulto vel nolente sponso monasterium eligere: quo facto sponso etiam licet aliam ducere. Coniugatus vero vel coniugata nec continentiam (nisi ex communi consensu) seruare valet, nec monasterium petere, nisi vterq; continentiam pariter profiteatur. Quòd verò liceat sponsæ monasterium eligere authoritatibus sanctorum probatur. Ait enim Eusebius papa, Desponsatam puellam non licet parentibus alij viro tradere: tamen licet sibi monasterium eligere. Item Greg. Decreta legalia desponsatam, si conuerti voluerit nullo penitus censuerunt damno mulctari. Refert etiam Hiero. quòd Macharius inter Christi heremitas præcipuus, celebrato nuptiali cōuinio cùm vespere thalamum esset ingressurus, ex vrbe egrediens transmarina petiit, & heremi solitudinem sibi elegit. Beatus etiā Alexius similiter ex nuptiis diuina gratia vocatus, sponsam deseruit, & nudus Christo famulari cœpit. His authoritatibus & exemplis liquet licere sponsis sine consensu suarum sponsarum, & econuerso, continentiam profiteri.

Quòd sponsa potest monasterium eligere, non exquisito sponsi consensu. 27.q.7.c. desponsatā. Vbi supra c. Decreta 27.q.2. parag.2. Exempla ponit.

Quòd coniugatus, vel coniugata nequeant continentiam profiteri sine alterius consensu. H

Hoc autem coniugatis nullatenus licet. Non enim potest vir melioris vitæ propositum sumere sine vxoris consensu, & econuerso. Vnde Gregorius scribens Theotistæ patritiæ, Sunt qui dicunt religionis gratia coniugia

27.q.2.c. Sunt qui.

27.q.2.c. *Sunt qui.* *Mat.5.c & 19.b* debere solui. Verùm sciendum est, quia etsi hoc lex humana concesserit, tamen lex diuina prohibuit. Si verò vtrisque conueniat continentem vitam ducere, hoc quis audeat accusare? Sic enim multos sanctorum nouimus cum suis coniugibus & priùs continentem vitam duxisse, & post ad sanctæ ecclesię regimina migrasse. Si verò continentiam quam vir appetit mulier non sequitur: aut quam vxor appetit, vir recusat, coniugium diuidi non potest: quia scriptum est, Mulier potestatem suæ carnis non habet, sed vir. Similiter & vir potestatem suæ carnis non habet, sed mulier. Idem, Agathosa latrix præsentium, questa est virum suum cõtra voluntatẽ suã in monasteriũ esse conuersum. Quapropter experientiæ tuæ præcipimus, vt diligenti inquisitione discutias, ne fortè eius voluntate conuersus sit, vel ipsa mutare se promiserit. Et si hoc repereris, & illum in monasterio permanere prouideas, & hanc sicut promisit, mutare vitam compellas. Si verò nihil horum est, nec quõdam fornicationis crimen (propter quod licet vxorem dimittere) prædictam mulierem cõmisisse cognoueris: ne illius cõuersio vxoris relictæ in seculo fieri possit perditionis occasio, volumus vt maritum suum illi, etiam si iam tonsuratus est reddere debeas, omni prorsus excusatione cessante. Quia nisi fornicationis causa virum vxorem dimittere nulla ratio concedit. Postquàm enim copulatione coniugij viri & mulieris vnum corpus efficitur, non potest ex parte conuerti, & ex parte remanere in seculo. Item ex So. Synodo, Si quis coniugatus conuerti ad monasterium velit, non est recipiendus, nisi priùs à coniuge castimoniam profitente fuerit absolutus. Tales ergo coniuges tunc sine culpa sequuntur Christũ relicto seculo, si habent ex pari voluntate castitatis consensum. Item, Si vir & vxor diuertere pro sola religiosa inter se consenserint vita, nullatenus sine consensu episcopi fiat: vt ab eo singulariter prouiso constituantur loco. Nam vxore nolente vel altero illorum etiam pro tali re matrimonium non soluitur. Item August. Si abstines sine vxoris voluntate, tribuis ei fornicandi licentiam: & peccatum illius tuæ imputabitur abstinẽtiæ. Item Nicolaus papa, Scripsit nobis Thaberga regina regia se velle dignitate vel maritali copula exui, & sola vita priuata esse contentam desiderare. Cui scripsimus non hoc aliter fieri posse, nisi eandem

vitam vir eius Lotharius elegerit. Ex his patet quòd coniugati sine communi consensu monasterium eligere, continẽtiam profiteri, vel habitum religionis sumere non valent: & si fecerint, reuocari debent. Sponsi verò possunt sine cõmuni consensu monasterium eligere. Vnde videtur inter sponsum & sponsam coniugium non esse. Ideóque asserunt à prima fide desponsationis cõiuges appellari, nõ re præsentium, sed spe futurorum: quia ex fide quam ex desponsatione sibi inuicem debent, posteà efficiuntur coniuges. Præmissas autem authoritates, quibus asseritur quòd consensus matrimonium facit, ita intelligi volunt, vt consensus vel pactio coniugalis non ante coitum faciat matrimonium, sed in coitu. Sicut enim defloratio virginitatis nõ facit matrimonium, nisi præcedat pactio coniugalis: ita nec pactio coniugalis, antequã adsit copula carnalis. Ex pactione ergo coniugali sponsi & sponsæ fiunt ante coitum: in coitu verè efficiuntur coniuges. Facit etiam pactio coniugalis, vt quæ priùs erat sponsa, in coitu fiat coniunx.

Responsio ad prædicta cum determinatione superiorum. I

His autem ita respondemus, Fit aliquando desponsatio, vbi est compromissio viri & mulieris de contrahendo matrimonio: non est autem ibi consensus de præsenti. Est & desponsatio habens consensum de pręsenti, id est, pactionem coniugalem, quæ sola facit coniugium. In illa ergo desponsatione, vbi est pollicitatio cõtrahendi matrimoniũ, sponsi tantùm & sponsæ fiunt, non coniuges. & talibus sponsis licet sine communi consensu continentiam profiteri, & monasterium eligere. In ea verò desponsatione vbi est consensus de præsenti, coniugium contrahitur: & ab illius despõsationis prima fide veri coniuges appellantur. Secundũ hanc distinctionem desponsationis de sponsis variè loquuntur doctores.

Quomodo accipiatur sponsa in subditio capitulo. K

Aliquando enim sponsas vocant, quæ talem habuerunt desponsationem, vbi fuit pactio coniugalis de præsenti: & illæ verè coniuges sunt. Vnde Gregorius, Si quis vxorem desponsauerit vel subarrauerit, quanquam post-

Quòd spõsam dimissam alius cognatus non potest ducere.
27.q.2.c. Si quis vxorem. Vbi suprà c. si quis desponsauerit.
Ibidem c. Quid desponsatã.
Deut.22. Mat.1.d Deut.22.f

modùm præueniente die mortis eius nequiuerit eam ducere in vxorem, tamen nulli de consanguinitate eius licet accipere eam in coniugio: & si inuẽtum fuerit factum, separetur omnino. Item Iulius papa, Si quis desponsauerit vxorem vel subarrauerit, & vel præueniente die mortis, vel irruentibus quibusdam causis eam non cognouerit: nec frater eius: nec vllus de consanguinitate eius eandem sibi tollat in vxorem vllo vnquam tempore. Item Greg. Qui despõsatam proximi sui puellam ceperit in coniugium, anathema sit ipse, & omnes consentientes ei: quia secundum legem dei mori decernitur. Nam diuinę legis mos est sponsas appellare coniuges: vt in euan. Accipe Mariam coniugem tuam. Et in Deuter. Si quis alterius sponsam in agro vel quolibet loco oppresserit, vel adduxerit in domum suam, moriatur: quia vxorem proximi sui violauit: non quæ iam vxor erat, sed quæ à parentibus vxor fieri debebat. Ex his colligitur quòd sponsæ quædã coniuges sunt ante commixtionem sexuum. Sed fortè illud mouet quod in fine capituli dicitur, Non quę iam vxor erat, sed quę vxor fieri debebat. Quod nõ ita intelligi debet, quasi vxor verè non fuerit, ex quo pactio coniugalis intercesserat: sed quia nondum traducta fuerat, nec res vxoria intercesserat, scilicet concubitus coniugalis.

Quòd aliter accipitur in his aliis capitulis sponsa. L

Ex conci. Tiburicẽ. & habetur. 27.q.2.c. si quis spõsam.

Hæc etiam sponsa est, quæ sic viro desponsata vt non intercesserit consensus de præsenti, sed sponsio futuri. Secundum quem modum illud decretum intelligitur, Si quis sponsam filij oppresserit, & pòst filius eius eam duxerit, pater postèa non habeat vxorem, nec mulier virum: filius qui patris facinus ignorauit, aliam ducat. Si coniunx illa fuisset (quod vtique foret si in sponsalibus pactio coniugalis intercessisset) non permitteretur sponso aliam ducere. Mœchis autem pœna nõ nubendi ex rigore infligitur, vt alij terreantur. Idem ex eodem, Quidam desponsauit vxorem & dotauit, & cum ea coire non potuit, quam clanculò frater eius corrupit & grauidam reddidit. decretum est, vt quanuis nupta non potuerit esse legitimo viro, desponsatam tamen fratri frater habere non possit: sed mœchus & mœcha fornicationis quidem vindictã sustineant, licita verò eis coniugia non negentur. De illa desponsatione hoc intelligi debet, vbi non fuit consensus cõiugalis de præsenti: alioquin non liceret eis alia sortiri coniugia. Secundum hoc etiam illud intelligi debet. Statutum est à sacro conuentu, vt si quis sponsam alterius rapuerit, publica pœnitentia mulctetur, & sine spe coniugij maneat. Et si ipsa eidem crimini consentiens non fuerit, licentia nubendi alteri non negetur. Apparet hanc fuisse desponsatam sine pactione coniugali de præsenti, & ideo non fuisse coniugem: cui viuente sponso alteri nubendi licentia nõ negatur. Sunt enim quædam nuptialia pacta de futuro, ex quibus sponsi & sponsæ vocantur, nec exin de coniuges sunt. Et est pactio quædam coniugalis de præsenti, quæ sponsum & sponsam etiam cõiuges facit. Et vtraque pactio desponsatio vel sponsalia interdum dicuntur: propriè tamen sponsalia dicuntur quædam solennia pacta nuptialia.

Ex conci. Toletano vbi suprà ca. Statutũ.

Quare non statim tradantur sponsæ. M

Ibidem c. institutũ.

De nuptialibus pactis, vbi est tantùm sponsio futuri, ait Aug. Institutum est, vt iam pactæ sponsæ non statim tradantur, ne vilem habeat maritus datam, quam suspirauit sponsus dilatam.

Quæ sponsa sit vidua mortuo sponso, & quæ non. N

27.q.2.

Et est sciendum quòd illa sponsa, quæ tantùm in futuro est pacta, mortuo sponso nõ remanet vidua: quia nõ fuerat vir eius. Vnde si quis eam duxerit, ad sacros ordines conscendere nõ prohibetur: quia nõ duxit viduam. Viduę enim maritus æquè sicut bigamus, sacerdos fieri prohibetur. Ex tali autem copula nullus arcetur à sacris ordinibus.

Qui alterius sponsam eo mortuo ducit, ad sacros ordines accedere potest. O

Distin. 34. c. vltimo.

Secundum hoc intelligendum est quod ait Pelagius papa, de illo qui mortuo sponso eius sponsam ducit in vxorem. Nihil est, inquit, quantùm ad hunc articulum attinet, quod ei obuiet de canonicis institutis, quin ad sacros ordines promoueri valeat. Si verò talis sponsa fuisset, inter quam & sponsum eius consensus de præsenti intercessisset eo mortuo vidua remansisset: cui copulatus in coniugio, vl-

teriùs ad sacros ordines nõ accederet, cùm viduam duxerit. Non est ergo ambigendum, quia solus de præsenti consensus coniugium efficiat, & exinde veri coniuges appellentur. Ideo post talem consensum si quis alij se copulauerit, etiam si carnis cõmixtio illic sequatur, ad priorem copulam reuocandus est.

SI CONSENSVS DE FVTVRO CVM IVRAMENTO FACIAT CONIVGIVM.

Distinct. XXVIII. A

Inquirit qualiter fit ille consensus qui est efficiẽs matrimonij causa, ostẽdẽs q̃ non debet esse defectiuus ex aliquo exteriori.

Hic quæri debet, Vtrum consensus de futuro, addito etiam iuramento cõiugium efficiat: vt si quis promittat vel etiam iuret alicui se vsque ad tempus placitum illam ducturum: & illa promittat vel iuret se illi nupturam: nunquid talis sponsio eos coniuges facit? Si mutato proposito alter vel vterque ad alienam copulam transit, nunquid ob priorem sponsionem iuramento subnixam, secundæ fœderationis pactum scindetur? Considera quia longè aliud est promittere, & aliud facere. Qui promittit, nõdum facit. Qui ergo promisit se in vxorem ducturum aliquã, nondum eam duxit in vxorem, & quæ spopondit se nupturam, nondum nupsit. Quomodo ergo appellari coniuges possunt, qui nõdum contrahunt, sed in futuro se contracturos iurando promittunt? Item, Si ex vi iuramenti ad futurũ pertinentis mox efficiuntur coniuges: cur iurant in futuro se facturos, quod in præsenti efficiunt? Item, Si ex quo iurant mox efficiuntur coniuges: tunc rem hanc efficiunt, quando iurant se facturos. Ideo dico quòd coniugium tunc non fuit, sed futurum promittitur. Si verò ille post vxorem duxit, & illa marito nupsit, coniugium vtrinque fuit, & non potest dissolui. Præcedens ergo mendacium vel periurium pœnitentia est corrigendum, sed coniugium sequens non est dissoluendum. Non autem sic est, quando iuramentum coniugij præsentis consensus attestatione firmatur: quia post talem consensum si quis alij se copulauerit, etiam si prolem procreauerit, & irritum debet fieri, & ipse ad priorem copulam reuocari.

Quę videntur obuiare præmißis. B

Præmissæ autem sententiæ videtur obuiare illud

quod leges tradunt, Si quis tactis diuinis scripturis iurauerit mulieri se eam legitimam vxorem habiturum, vel etiam si in oratorio tale sacramentum dederit, sit illi legitima vxor: quanuis nulla dos, nulla alia scriptura interposita sit. Sed hîc ostenditur quid fieri vel esse debeat, non quid tunc fiat. Non enim per illud iuramẽtum tunc fit vxor, sed fieri debet: quia iuratum est. Potest & de illo iuramento hoc dictum intelligi, vbi de præsenti consentiunt, ac se inuicem suscipiunt. Illi etiam sententiæ qua dictum est solũ consensum facere coniugium, videtur obuiare quod Euaristus papa ait. Aliter legitimum non fit coniugium, nisi ab his qui super fœminã dominationem habere videntur, & à quibus custoditur. Vxor petatur, & à parentibus sponsetur, & legibus dotetur, & à sacerdote (vt mos est) benedicatur, & à paranymphis custodiatur, ac solenniter accipiatur. Item, Ita legitima scitote esse connubia: aliter verò præsumpta, non coniugia, sed adulteria vel fornicationes sunt, nisi voluntas propria suffragata fuerit, & vota succurrerint legitima. Hoc autem non ita intelligendum est, tanquam sine enumeratis nõ possit esse legitimum coniugium: sed quia sine illis non habet decorem, & honestatem debitam. In huius enim sacramenti celebratione, sicut in aliis, quædam sunt pertinentia ad substantiam sacramenti, vt consensus de præsenti, qui solus sufficit ad contrahendum matrimonium: quædam verò pertinentia ad decorem & solennitatem sacramenti, vt parentum traditio, sacerdotum benedictio, & huiusmodi: sine quibus legitimè fit coniugium, quantùm ad virtutem, non quantùm ad honestatem sacramenti. Sine his ergo non quasi legitimi coniuges, sed quasi adulteri vel fornicatores conueniunt, vt illi qui clanculò nubunt: & vtique fornicatores essent, nisi eis suffragaretur voluntas verbis expressa de præsenti, quę legitimum inter eos facit matrimonium. Nam & consensus occultus de præsenti per verba expressus, coniugium facit, licet non sit ibi honestus contractus: sed matrimonium non sanxit consensus, qui in occulto fuit. Si enim alter alterum dimiserit, non cogitur iudicio ecclesiæ redire, & commanere quasi cum coniuge: quia non potest probari testibus contractus, qui in occulto est factus. Quòd si ipsi qui in occulto sibi consenserunt, eundem consensum voluntariè in mani-

In auct. quib' mo. na. effi. le. para. pen. col. 6. & allegatur. 30. q. c. Si quis.

Determinatio.

30. q. 5. c. Aliter.

30. q. 5. c. Nec aliud parag. sed obiicitur.

Quę ad necessitatẽ, & q̃ ad decorẽ pertineãt sacramenti.

festo profiteantur, tunc vtrique propria volũtas suffragatur, & legitima vocata succurrunt ad sanciendum coniugium, quod priùs occultè fuerat cõtractum. Voluntas ergo verbis expressa in occulto ad hoc suffragatur, vt fiat cõiugium: manifestè verò expressa suffragatur, vt sanciat & roboret, ac liberum sit ecclesiæ de hoc iudicare si expedierit.

De qua re sit consensus ille: An de carnali copula, an de cohabitatione, an de alio. C

Hîc quæritur, Cùm consensus de præsenti matrimonium faciat, cuius rei consensus sit ille: An carnalis copulæ, an cohabitationis, an vtriusque. Si cohabitationis consensus matrimonium facit, tunc frater cum sorore, pater cũ filia potest contrahere matrimonium. Si carnalis copulæ: tunc inter Mariam & Ioseph non fuit coniugium. Proposuerat enim Maria in virginitate manere, nisi deus aliter facere iuberet: secũdũ quod videtur angelo dixisse, Quomodo fiet istud, quoniam virum non cognosco, id est, me non cognituram proposui. Neq; enim quia virum tunc nõ cognoscebat, necesse erat inquiri quomodo posset habere filium: sed quia se nũquam cogniturum proposuerat. Dicit enim Beda q; in virginitate manere disposuerat. Si ergo contra suum propositum pòst consensit in carnalem copulam, videtur facta voti rea, mente, etsi non opere violata. Dicamus ergo quòd cõsensus cohabitationis vel carnalis copulæ non facit coniugium, sed consensus coniugalis societatis, verbis secundum præsens tempus expressus: vt cùm vir dicit, Ego accipio te in meam, non dominam, non ancillam, sed coniugem. Quia enim non ancilla vel domina datur, ideo nec de summo, nec de imo à principio formata est, sed de latere viri, ob coniugalem societatem. Si de summo fieret, vt de capite, videretur ad dominationem creata: Si verò de imò, vt de pedibus, videretur ad seruitutem subiicienda. Sed quia nec in dominũ, nec in ancillam assumitur, facta est de medio, id est, de latere, quia ad coniugalem societatem assumitur. Cùm ergo sic conueniunt vt dicat vir, Accipio te in meam coniugem: & dicat mulier, Accipio te in meum virum: his verbis vel aliis idem significantibus exprimitur consensus, non copulæ carnalis vel cohabitationis corporalis: sed coniugalis societatis: ex qua oportet eos cohabitare, nisi fortè causa religionis pari voto corporaliter separentur, vel ad tempus, vel vsque in finem.

27.q.2.c. subiiciat. parag. Cũ ergo inter istos.

Aug. li. de sancta virginitate. ca. 5. in tomo 6.

Lucæ 1. d Super Lucã. c. 3. ad c. 1. Lucæ. Ecce in quã rem fuit ille cõsensus.

Quare de latere viri facta sit mulier. Gene. 2. c

COACTIO EXCLVDIT CONSENSVM CONIVGALEM.

Distinct. XXIX. A

OPortet autem cõsensum cõiugalẽ liberũ esse à coactione. Coactus enim cõsensus, qui nec cõsensus appellari debet, cõiugium nõ facit: sicut testatur Vrbanus papa scribẽs Sanctio regi Arragonũ in hæc verba, De neptis tuæ cõiugio, quã te cuidã militi daturũ necessitatis instãte articulo sub fidei pollicitatione cõfirmasti, hoc æquitate dictãte decreuimus, vt si illa virũ illum omnino (vt dicitur) renuit, & in eadem volũtate persistit vt viro illi se prorsus deneget nupturam: nequaquam eam inuitam ac renitẽtem eiusdem viri cogas coniugio copulari. Idem, Si verum esse cõstiterit quod nobis legati Iordanis principis retulerũt. s.q; ipse coactus & dolẽs filiã suam nolentẽ, flẽtem, & pro viribus renitentem, Raynaldo despõsauerit: quoniam legum & canonũ authoritas talia spõsalia nõ approbat, ne ignorãtibus leges & canones nimis durũ videatur, ita sententiã temperamus, vt si princeps cũ assensu filiæ id quod cœptũ est perficere voluerit, cõcedamus. Sin autẽ, legatus noster vtrasq; partes audiat: & si nihil fuerit ex parte Raynaldi quod amplius impediat, ab ipso Iordane sacramentum, quo cõstent hæc quæ dicta sunt, accipiat. Et nos canonũ & legum scripta sequentes, deinceps non prohibemus, quin alij viro si voluerit, prædicta eius filia tantùm in domino nubat. Ex his apparet coniugium fieri inter consentientes & spontaneos, non inter renitentes & inuitos. Verùmtamen qui inuiti & coactè cõiũcti sunt, si postea ab aliquo tẽporis spatio sine contradictione & querimonia cohabitauerint, facultate discedendi vel reclamandi habita, consentire videntur: & consensus ille cõsequens supplet, quod præcedens coactio tulerat.

Consensus qui est efficiens matrimonij causa non, debet esse defectiuus ex aliquo interiori. s. volũtate.

31.q.2.ca. de neptis. Ibidem c. Si verum.

In libro Pandectarum. B

Consentire autem probatur, qui euidenter non contradicit, secundum illud, In sponsalibus eorum consensus exigendus est, quorum in nuptiis desideratur. Intelli-

gitur tamen semper patri filia consentire,nisi euidenter dissentiat.Item,Sponsalia,sicut nuptiæ, consensu fiunt contrahẽtium.Et ideo sicut in nuptiis,ita & in sponsalibus patrisfamiliàs filiam consentire oportet : quæ si patris voluntati non repugnat,consentire intelligitur.

DE ERRORE QVI EVACVAT CONSENSVM.

Distinct. XXX.

Consensus qui est efficiẽs causa matrimonij non debet esse defectiuus ex parte rationis 29 q.1. post principiũ, vbi totũ ponitur quod hic habetur vsque ad ca. Præmiss.

NEc solùm coactio impedit vel excludit cõsensum, sed etiã error. Non autẽ omnis error cõsensum impedit. Est enimerror alius personæ, alius fortunæ,alius cõditionis,alius qualitatis.Error personæ,quãdo hîc putatur esse homo ille,& est alius.Error fortunæ,quando putatur esse dues qui pauper est,vel econuerso.Error conditionis, quando putatur esse liber,qui seruus est.Error qualitatis, quãdo putatur esse bonus, qui malus est. Error fortunæ & qualitatis cõiugij cõsensum nõ excludit:Error verò cõditionis cõiugalẽ cõsensum euacuat, de qua cõditione postmodũ tractabimus.Error quoq; personæ cõsensum cõiugalẽ nõ admittit:vt si quis fœminã nobilẽ in cõiugiũ petat, & pro ea alia ignobilis tradatur ei,non est inter eos coniugium:quia non consensit vir in istam,sed in aliam. Vt si quis promitteret mihi se vẽditurũ aurum, & pro auro offerret mihi aurichalcũ,& ita me deciperet: nunquid dicerer consensisse in aurichalcum?nunquam volui emere aurichalcum: nec ergo in illud consensi : quia consensus non nisi voluntatis est. Sicut ergo error materiæ excludit consensum, ita & in coniugio error personæ. Sed obiicitur de Iacob, qui pro Rachel septem annis seruierat, & suppositа est ei Lya : nunquid error personæ exclusit coniugium, cùm non in eam, sed in Rachel consenserit ? Sed quod ibi factum est, in mysterio gestum non improbè traditur, ibi tamen etsi non præcesserit,secutus est consensus : nec ex illo concubitu qui consensum præcesserit,fornicarij iudicantur, cùm ille maritali affectu eam cognouerit, & illa vxorio affectu debitum persoluerit:putans lege primogenitarum, & paternis imperiis se illi iure copulatam. Excusatur etiam, quia dei consilio in mysterio ita actum est.Hodie etiam excusaretur ille,cui inscio vxoris soror lectulum eius ingressa se subiiceret : quæ

Oppositio. Gen.29.d Solutio.

cùm sine spe coniugij perpetuò manere censeatur,ille tamẽ qui cognouit eam per ignorantiam excusatur, quod per similе probatur . Si enim diabolus transfigurans se in angelum lucis credatur bonus,non est error periculosus. Quòd autem vir ille in illam mulierem non consenserit, ex simili ostenditur.Si quis hæreticus nomine Augustini vel Ambrosij,alicui catholico se offerret,eúmque ad suæ fidei imitationem vocaret:si ille assentiret,in cuius sentẽtiam fidei dicere tur consensisse?Non in hæreticorum sectam,sed in integritatem fidei,quam ille hæreticus se mentiebatur habere.Error verò fortunæ consensum nõ excludit.Quæ enim nubit pauperi putans illum esse diuitem,non potest renunciare priori conditioni,quanuis errauerit.Nec error qualitatis:vt si quis ducat vxorem meretricem vel corruptam, quam putat esse castam vel virginem,non potest eam dimittere.

1.Cor.11.c

De coniugio Mariæ & Ioseph. B

Præmissis aliquid addendum est de modo illius consensus,qui inter Mariam & Ioseph intercessit.Sanè credi potest,nõ solùm Mariam,sed etiam Ioseph apud se disposuisse virginitatem seruare velle,nisi deus aliter iuberet:eosque sic consensisse in coniugalem societatem, vt vterque de altero reuelante spiritu sancto, intelligeret quòd virginitatem seruare vellet,nisi deus aliter inspiraret : sed vnam voluntatem verbis non expressерant,posteà verò expressерunt, & in virginitate permanserunt. Consensit ergo Maria in maritalem societatem, sed non in carnalem copulam , nisi de eodem specialiter deus præciperet , cuius etiam consilio in maritalem consensit copulam , quia virginitatem seruare volebat : & ideo non aliter consensisset in coniugalem societatem,nisi familiare dei consilium habuisset.de qua Augustinus sic ait , Beata Maria proposuit se seruaturam votum virginitatis in corde, sed ipsum votum non expressit in ore. Subiecit se diuinæ dispositioni : proposuit se perseueraturam virginem,nisi deus aliter ei reuelaret.Committens ergo virginitatem suam diuinæ dispositioni, consensit in carnalem copulam,non illam appetendo , sed diuinæ inspirationi in vtroque obediendo : posteà verò simul cũ viro labiis expressit, & vterque in virginitate permansit.

Aug.li. 24.contra Faustum Manichæum.cap.8. & 9.in tomo 6.

In libr.de nuptiis & concup. & habetur. 29.q.2.c. Sufficiat parag. Cũ ergo.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Quòd perfectum inter eos fuit coniugium. C

Inter quos, vt ait Aug. perfectum fuit coniugiũ: perfectum quidem non in significatione, sed in sanctitate. Sanctiora sunt enim coniugia pari voto cõtinẽtium. Vnde Aug. Quod deo pari voto & cõsensu voueratis, ambo perfecte reddere debuistis: à quo proposito si lapsus est ille, tu saltem perseuera. Nõ quia pariter temperabatis à cõmixtione carnali, ideo maritus tuus esse destiterat: imò verò tãtò sanctiùs coniuges manebatis, quantò sanctiora cõcorditer placita seruabatis. Perfectum ergo fuit Mariæ & Ioseph coniugium in sanctitate. Perfectum etiam fuit secũdum triplex bonum cõiugij, fidem scilicet, prolem, & sacramẽtum. Omne enim nuptiarum bonum, vt ait Aug. impletum est in illis parentibus Christi, fides, proles, sacramẽtum. Prolem cognoscimus ipsum dominum: Fidem, quia nullum adulterium: Sacramẽtum, quia nullum diuortium. Solus ibi nuptialis concubitus non fuit: quia in carne peccati fieri nõ poterat sine pudẽda cõcupiscẽtia carnis, quæ accidit ex peccato: sine qua concipi voluit, qui sine peccato futurus erat. Et licet non intercesserit coniugalis concubitus, cõiuges tamen verè fuerunt mente nõ carne, sicut & parentes: quãuis Ambro. dicat perfectum fieri coniugium per carnalem copulam. In omni, inquit, matrimonio cõiunctio intelligitur spiritualis: quam confirmat & perficit coniunctorum commixtio corporalis. Sed intelligendum est coniugium perfici commixtione corporali, non quantùm ad veritatem vel sanctitatem cõiugij, sed quantùm ad significationem: quia perfectiùs vnionem Christi & ecclesiæ tunc figurat.

27.q.2.parag.inter quos. Ad Enditiã.

In libr. de nuptiis & cõcu. c.11. in tomo 7. & habetur 27.q.2.c. Omne itaque.

In libr. de patriarchis.11.& c.12. in tomo 4. & habetur 27.q.2.c. Cùm initiatur.

De causa finali coniugij. D

Expositio quæ sit efficiens causa matrimonij, cõsequens est ostẽdere ob quam causam soleat vel debeat cõtrahi matrimoniu m. Est igitur finalis causa matrimonij cõtrahendi principalis procreatio prolis: propter hoc enim instituit deus coniugium inter primos parentes, quibus dixit, Crescite & multiplicamini, &c. Secunda est post peccatum Adę vitatio fornicationis. Vnde Apostolus, Propter fornicationem vnusquisque habeat vxorem suam, & vnaquæque habeat virum suum. Sunt & aliæ causæ honestæ, vt inimicorum reconciliatio, & pacis redintegratio. Sunt etiam & alię causæ minùs honestæ, propter quas aliquando contrahitur: vt viri mulierisque pulchritudo, quę animos amore inflammatos sæpe impellit inire coniugium, vt valeãt suum explere desiderium. Quæstus quoque & diuitiarum possessio frequenter est coniugij causa: & alia multa, quæ cuique diligẽtiam adhibenti facile est discernere. Nec est assentiendum illis, qui dicunt non esse coniugium, quod propter has causas minùs honestas contrahitur. Constat enim ex præmissis coniugium fieri ex communi cõsensu verbis de præsenti expresso, quanuis amor ad hoc attraxerit. Cuius rei documentum præstat Iacob, qui Rachel decorem facie & venusto aspectu amauit, eámque multùm diligens ait, Seruiam tibi pro Rachel septem annis. In Deuteronomio etiam legitur, Si videris in medio captiuorum mulierem pulchram, & adamaueris eam, voluerisque vxorem habere, introduces eam in domum tuam, &c.

Gene.1.c

1.Cor.7.a

Gen.29.c

Deu.21.b

Quòd malus finis non contaminat sacramentum. E

Et licet fine non bono contrahatur coniugium, quando species contrahentis mouet animum, coniugium tamen bonum est: quia vita mala vel intentio peruersa alicuius sacramentum non contaminat. Habuit autem coniugium Mariæ & Ioseph alias causas speciales, scilicet vt virgo solatio viri sustẽtaretur, & vt diabolo partus celaretur: vt Ioseph esset testis castitatis, defendens eam ab infamia suspitionis, ne vt adultera damnaretur.

DE TRIBVS BONIS CONIVGII.

Distinct. XXXI. A

Post hæc de bonis cõiugij quæ sint, & qualiter coitũ excusent, dicendũ est. Tria sunt principaliter bona cõiugij. Vnde Aug. Nuptiale bonũ tripartitum est: scilicet fides, proles, sacramẽtum. In fide attẽditur, ne post vinculũ cõiugale cũ alio vel alia coeatur: In prole, vt amanter suscipiatur, religiosè educetur: In sacramento, vt coniugium nõ separetur, & dimissus vel dimissa ne causa prolis alteri coniungatur.

De matrimonio secundũ causam finalẽ quãtũ ad bona cõiugij communiter.

De duplici separatione. B

Separatio autem gemina est, corporalis scilicet

Super Gene. li. 9. ca. 7. in to. 3.

Mat.16.b & sacramẽtalis. Corporaliter possunt separari causa fornicationis, vel ex communi consensu causa religionis, siue ad tẽpus siue vsque in finem. Sacramentaliter verò separari non possunt dum viuunt, si legitimæ personæ sint. Manet enim vinculum coniugale inter eos, etiam si aliis à se discedentes adhæserint. Vnde Augustinus. Vsque adeò manent inter viuẽtes semel inita iura nuptiarum, vt potiùs sint inter se coniuges etiam separati, quàm cum aliis quibus adhęserũt. Item, Manet inter viuentes quoddam cõiugale vinculum, quod nec separatio, nec cum altero copulatio possit auferre: sicut apostata anima velut de coniugio Christi recedens, etiam fide perdita, sacramentum fidei non amittit, quod lauacro regenerationis accepit. Redderetur enim redeũti, si amisisset abscedens. Habet autẽ hoc qui recesserit ad cumulum supplicij, non ad meritum præmij. Item, Quibus placuit ex consensu abvsu carnalis concupiscentię in perpetuum cõtinere, absit vt vinculum inter illos cõiugale rũpatur, imò firmiùs hęret, quo magis ea pacta secum gerunt quę chariùs cõcordiúsque seruanda sunt, nõ voluptariis corporum nexibus, sed voluntariis animorum affectibus. Et attende quòd tertium bonum coniugij dicitur sacramentum: non quòd sit ipsum coniugium, sed quia eiusdem rei sacræ signum est, id est, spiritualis & inseparabilis coniunctionis Christi & ecclesiæ.

In li.1. de nup. & cõ cu. cap.10. & tomo 7.

Ibid.

Ibid.c. 11.

Hug.4. sentẽ.ca.5.

Hæc tria non adsunt omni coniugio. C

Et est sciendum, ab aliquibus contrahi coniugium, vbi hæc tria bona non comitantur. Deest enim fides, vbi vir cum alia, vel mulier cum alio coit. Hoc ergo bonum ita coniugio adhęret, vt ex eo, si adsit, ampliùs commẽdetur coniugium: si non adsit, non inde annihiletur. Quæ enim adultera est, non ideo coniunx non est: imò si coniunx non esset, adultera non foret: nõ enim est adulterium, nisi cũ fides thori violatur legitimi. Quod cùm fit, culpa committitur, sacramentum verò non cassatur. Bonum quoque prolis non omnibus adest coniugibus. Quidã enim pari voto cõtinentiam seruant. Alij pro ætatis defectu vel alterius rei causa generare nõ valent. Nec omnes illi etiam qui prolem recipiunt bonum prolis habent. Nam bonum prolis dicitur non ipsa proles, vel prolis spes quæ ad religionem non refertur, imò ad hæreditariam successionẽ: (vt cum quis hæredes terrenæ possessionis habere desiderat) sed spes ac desiderium quo proles ad hoc quęritur, vt religione informetur. Multi ergo prolem habent, qui tamen bono prolis carent: nec ideo tamen coniugium esse desinit. Sacramentum verò ita inseparabiliter coniugio hæret legitimarum personarũ, vt fine illo coniugium non esse videatur, quia semper manet inter viuentes vinculum coniugale: vt etiam interueniente diuortio fornicationis causa, coniugalis vinculi firmitas nõ soluatur. Vbi verò non inter legitimas personas contrahitur coniugium, non adest illud bonum quòd dicitur sacramentum: quia potest solui talium copula, de quibus pòst dicetur. Quod verò coniugiũ sit inter eos, qui cõiugali affectu, non tamen gratia prolis, sed explendæ libidinis causa cõueniunt: nec fornicarij: sed cõiuges appellentur, ostẽdit Aug. inquiẽs, Solet quæri, Cùm masculus & fœmina, nec ille maritus nec illa vxor alterius, sibimet non filiorum procreandorum, sed pro incontinentia solius concubitus causa copulantur, ea fide media, vt nec illa cũ altero, nec ille cum altera faciat id: vtrum nuptiæ sint vocãdæ. Et potest fortasse nõ absurdè hoc appellari connubiũ si vsq; ad mortem alicuius eorum id inter eos placuerit: & prolis generationẽ, quanuis non ea causa coniuncti sunt: non tamen vitauerint vt vel nolint sibi nasci filios, vel etiam opere malo aliquo agant ne nascantur. Cęterum si vel vtrunq;, vel horum vnũ desit, non inuenio quomodo has nuptias appellare possimus. Etenim si aliquam sibi ad tempus adhibuerit, donec aliquam dignam honoribus, aut suis facultatibus inueniat, quã in coniugio adducat: animo ipso adulter est: nec cum illa quam cupit inuenire, sed cũ ista cũ qua sic cubat, vt cum ea non habeat maritale cõsortium. Ecce cõiuges dicũtur, qui solius cõcubitus causa cõueniunt, si tamen prolis generationem aliquo malo dolo non vitent.

In lib. de bono cõiugali, ca. 6 in tomo 5.

De his qui procurant venena sterilitatis. D

Qui verò venena sterilitatis procurant, non cõiuges, sed fornicarij sunt. Vnde Augustinus. Aliquando eousque peruenit hæc libidinosa crudelitas, vel libido crudelis, vt etiam venena sterilitatis procuret: & si nihil valuerint, conceptos fœtus intra viscera aliquo modo extinguat vel fundat, volendo prolem suam priùs interire quàm viuere: aut

De nup. & concu. li.1.ca.15. Tomo 7.

Universidad de Deusto
Biblioteca

si in vtero viuebat, occidi antequam nasci prorsus si ambo tales sint, coniuges non sunt: & si ab initio tales fuerunt, non sibi per concubitum, sed per stuprum potiùs conuenerunt. Si verò ambo tales non sunt, audeo dicere, aut illa quodammodo est mariti meretrix, aut ille adulter vxoris.

Quando sunt homicidæ qui procurant abortum. E

32 q.2.c *Quòd vero. Aug. in li. quæst. no. & vere. ca. 12. in tom. 4.*

Hìc quæri solet de his qui abortum procurant, quãdo qui dicentur homicidæ, vel non. Tunc puerperium ad homicidium pertinet, quãdo formatũ est & animam habet: vt Aug. super Exod. asserit. Informe autẽ puerperiũ, vbi non est anima viua, lex ad homicidiũ pertinere noluit. Dicit etiã Aug. quòd informe puerperium non habet animam, ideóq; multatur pecunia, non redditur anima pro anima. Sed iam formato corpori anima datur, non in conceptu corporis nascitur cum semine deriuata. Nam si cum semine & anima existit de anima, tunc & multæ animæ quotidie pereunt, cùm semen fluxu non proficit natiuitati. Primùm oportet domum compaginari, & sic habitatorem induci. Cùm ergo lineamẽta compacta non fuerint, vbi erit anima? Item Hiero. ad Algasiam, Semina paulatim formantur in vtero: & tãdiu non reputatur homicidium, donec elementa confecta suas imagines membráque suscipiant. His apparet tunc eos homicidas esse, qui abortum procurant, cùm formatum est & animatum puerperium.

In tom. 3. epistolarũ in quæstionibus, quæst. 4.

De excusatione coitus, quæ fit per hæc bona. F

Cùm ergo hæc tria bona in aliquo coniugio simul concurrunt, ad excusationem coitus carnalis valent. Quando enim seruata fide thori causa prolis coniuges conueniunt, sic excusatur coitus, vt culpam non habeat. Quando verò deficiente bono prolis, fide tamen seruata conueniunt causa incontinentiæ, non sic excusatur, vt non habeat culpam sed venialem. Vnde Aug. Coniugalis concubitus generandi gratia non habet culpam: Concupiscentiæ verò satiandæ, sed tamen cum cõiuge propter thori fidem venialem habet culpam. Item hoc quòd coniugati victi concupiscentia vtuntur inuicem, vltra necessitatem liberos procreandi, pœnam in his pro quibus quotidie dicimus, Dimitte nobis debita nostra, &c. Vbi autem hæc bona desunt, fi-

In li. debono coniugali ca. 6. & 7. In tomo 6.

Hugo 4. sentẽ. c. 4.

des scilicet & proles, nõ videtur coitus defendi à crimine. Vnde in sententiolis Sexti Pythagorici legitur, Omnis ardentior amator propriæ vxoris adulter est: Item Hierony. Sapiens iudicio amat coniugem, non affectu: non regnat in eo impetus voluptatis, nec præceps fertur ad coitum. Nihil est fœdius quàm vxorem amare quasi adulteram. Qui dicunt se causa humani generis vxoribus iungi, imitentur saltem pecudes: & postquàm venter vxoris intumuerit, non perdant filios, nec amatores se vxoribus exhibeant, sed maritos. Idem, In matrimonio opera liberorum concessa sunt, voluptates autem quæ de meretricum amplexibus capiuntur, in vxore sunt damnatæ.

Mat. 6. b

32. q. 4. c. *origo quidem.*

Ibidem c. Sapiens.

De indulgentia Apostoli quomodo sit accipienda. G

Sed si concubitus qui fit causa prolis culpa caret: quid Apostolus secundum indulgentiam permittit? ita enim ait, Hoc autem dico secũdum indulgentiam. Cui enim præstatur venia, nisi culpæ? Per hoc etiam quidam probare volunt nuptias esse peccatum. Sed, vt prædictum est indulgẽtia alia est concessionis, alia permissionis. Egerat Apostolus de nuptiis, & de carnali coitu: & ad vtrunque retulit illud. Hoc autem dico secũdum indulgentiam. Indulgentur enim nuptiæ secundum concessionem: & cõcubitus nuptialis, qui fit tantùm causa prolis. Concubitus verò qui est præter necessitatem generandi ob incontinentiam, indulgetur secundum permissionem: quia ibi est aliqua culpa, sed leuis. Idéoque non iubetur, nec conceditur, sed permittitur, quia nõ est laudabilis, sed venialis. De hoc Augustinus sic ait, Forte aliquis dicet, Si veniam concessit Apostolus: ergo peccatum sunt nuptiæ. Cui enim venia, nisi peccato conceditur? Planè quod infirmitati permisit secundum veniam, audeo dicere peccatum esse. veniam nanque concedens Apostolus, concubitum attendit coniugatorum, vbi est incontinentiæ malum. Incõtinentiæ malum est, quòd vt cognoscit vxorem etiam vltra necessitatem procreandi liberos, sed & ibi est nuptiarum bonum. Non enim quia incontinentia malum est, ideo coniugium. Vbi est concubitus præter intentionem generationis, non est bonũ: nõ propter illud malum culpabile est hoc bo-

1. Cor. 7. a

De verbis Apostoli.

Quod sit malũ incõtinenti c.

num, sed illud malum sit veniale propter bonum nuptiale: quod non reprehendit Apostolus, sed malum incontinentię. Idem, Concubitum qui non fit causa prolis, nuptiæ non cogunt fieri, sed impetrant ignoscí: si tamen non ita sit nimius, vt impediat tempora quæ orationi debentur: nec immutetur in eum vsum qui est contra naturã. Concubitus enim necessarius causa generandi, inculpabilis, & solus ille nuptialis est. Ille verò qui vltra necessitatem progreditur, non rationi, sed libidini obsequitur, & hunc non exigere, sed reddere coniugi ne fornicetur, ad coniugem pertinet. Si verò ambo tali concupiscentiæ subiguntur, rem faciũt quæ non est nuptiarum: cuius delicti non sunt nuptiæ hortatrices, sed deprecatrices. Decus quidem cõiugale est castitas, procreandi & reddendi carnalis debiti fides, hoc est opus nuptiarum, quod ab omni peccato defendit Apostolus dicens, Non peccat virgo si nupserit. Cum ergo culpabilis non sit generandi intẽtione concubitus, qui propriè nuptiis imputandus est: qui secundũ veniam concedit Apostolus, nisi quòd cõiuges debitum carnis exposcunt, non propagationis voluntate, sed libidinis voluptate? quæ tamen voluptas non propter nuptias cadit in culpam, sed propter nuptias accipit veniam. Immoderata ergo progressio secundum veniam conceditur. Quocirca & hinc laudabiles sunt nuptiæ: quia etiam illud quod non pertinet ad se, ignosci faciunt propter se. Non enim iste concubitus quo seruitur concupiscentię, agitur vt impleatur fœtus quem postulãt nuptiæ. Omnino ergo in genere suo nuptiæ bonæ sunt: quia fidem thori seruant, & prolis suscipiendæ causa vtrunque sexum commiscent, & impietatem separationis horrent. Sanctitati etiam cõiugij nec coniunx infidelis obesse potest, sed potiùs fidelis prodest, infideli, vt Apostolus docet. Ex his ostenditur, quòd coniuges qui causa prolis tantùm conueniunt, vel qui exigentibus debitum reddunt, defendit à peccato sanctitas coniugij, bonúmq; nuptiale. Si enim absque peccato non posset fieri concubitus cõiugalis, non præcepisset dominus post diluuium eos copulari, dicens, Crescite & multiplicamini: cùm iam sine carnali concupiscentia non possint commisceri.

Aug. in li. de bono coniug. ca. 10. in tomo 6.

1. Cor. 7. c Aug. c. 4. de nup. et cõcupisc. 1. tomo 7.

Aug. cõtra Iulianũ hæreticũ to. 7. c. 21. & 22.

1. Cor. 7. b

Hug. 4. sentẽ. c. 4. Gen. 9. c.

Quòd non omnis delectatio carnis peccatum est.

Sed fortè aliquis dicet, omnem carnis concupiscentiam & delectationem, quæ est in coitu, malum esse & peccatum: quia ex peccato est & inordinata. Et nos dicimus illam concupiscentiam semper malam esse, quia fœda est, & pœna peccati: sed non semper peccatum est. Sæpe enim delectatur vir sanctus secundum carnem in aliqua re, vt requiescendo post laborem, edendo post esuriem: nec tamen talis delectatio est peccatũ, nisi sit immoderata. Sic & delectatio quæ fit in coitu coniugali, cui adsunt illa tria bona, à peccato defenditur. Videtur tamen beatus Gregorius aliter sentire, scilicet quòd sine peccato non possit fieri carnalis commixtio, dicens, Vir cum propria coniuge dormiens, nisi lotus aqua ecclesiam intrare non debet. Quamuis diuersæ hominum nationes de hac re diuersa sentiant, & alia custodire videantur. Romanorum tamen super ab antiquioribus vsus fuit, post admixtionem propriæ coniugis, & lauacri purificationem quærere, & ab ingressu ecclesiæ paululum temperare. Nec hoc dicentes culpam deputamus esse coniugium, sed quia ipsa licita admixtio coniugis sine voluptate carnis fieri non potest, à sacri loci ingressu est abstinendũ: quia voluptas ipsa sine culpa nullatenus esse potest.

Hu. 4. sẽtẽ. ca. 4.

Greg. 33. q 4. c. Vir cũ ppria.

Determinat authoritatem. I

Hoc autem ne prædictis obuiet, intelligendum est in illis qui nõ gratia prolis cõueniunt, quorum voluptas non est sine peccato. Et vix aliqui reperiri possunt adhuc amplexus carnales experientes, qui non interdum conueniunt præter intentionem procreandæ prolis. Hoc autem quoties fit, ab ingressu ecclesiæ abstinendum est. Et quòd ita intelligendum sit Gregorius consequenter ostendit, Si quis verò ita sua coniuge, non cupidine voluptatis raptus, sed tantum creandorum liberorũ gratia vtitur, iste profectò, siue de ingressu ecclesiæ, siue de sumendo corporis dominici mysterio, suo est iudicio relinquendus: quia prohiberi à nobis non debet accipere, qui in igne positus nescit ardere. Cum verò non amor procreandæ sobolis, sed voluptas dominatur in opere commixtionis: habeant cõiuges etiam de commixtione sua quod defleant. Tũc autem vir qui post admixtionem coniugis lotus aqua fuerit, etiam sacram communionem

Ibidem.

valeat accipere, cùm ei secundum præfinitam sententiam ecclesiam etiam licuerit intrare.

DE SOLVTIONE CARNALIS DEBITI.

Distinct. XXXII. A

De matrimonio secundũ carnalem quantũ ad fidẽ thori.

SCiendum etiam est quia cùm in omnibus aliis vir præsit mulieri, vt caput corpori (est enim vir caput mulieris) in soluẽdo tamen carnis debito pares sunt. Ideo Apostolus vtrique pariter præcipit in hac causa sibi inuicem subiici, inquiens, Vir debitum reddat vxori, similiter & vxor viro, quia

1.Cor.11.a

mulier non habet potestatem sui corporis, sed vir: similiter & vir nõ habet potestatem sui corporis, sed mulier: quia nec

1.Cor.7.a

mulier ad alium virum, nec vir ad aliam mulierem potestatem sui corporis habet: nec vir ad continendum, nec mulier potestatem habet sine mutuo consensu: sed alter alterius potestatem habet corporis, vt poscenti alteri non liceat alteri negare debitum. In hoc enim pares sunt quia nec vir, nec mulieri corpus suum licet alij tradere: sed sibi inuicem debitores sunt in hac causa, ne peccandi detur occasio. Per

Aug. in lib. de bono cõiug. c.6. in tomo 6.

quod non dominium tollitur viro, sed vitium. Debent enim sibi coniugati non solùm ipsius sexus sui commiscendi fidẽ liberorum procreandorum causa, quę prima est in ista mortalitate societas: verũetiam infirmitatis inuicem excipiendæ ad illicitos concubitus deuitandos, mutuam quodammodo seruitutem: vt etsi alteri eorum continentia placeat, nisi ex alterius consensu non possit. Ad hoc enim neuter habet potestatem sui corporis: quòd adeò verum est, vt etiam quòd non filiorum procreandorum, sed infirmitatis & incontinẽtiæ causa expetit vel ille de matrimonio, vel illa, non sibi alterutrum negent, ne per hoc incidant in damnabiles corruptelas. Reddere enim debitum coniugale nullius est criminis: exigere autem vltra generandi necessitatem culpę est ve

Ibid. c.7.

nialis. Fornicari verò vel mœchari puniendi est criminis.

Quòd neuter continere valeat, nisi ex communi consensu. B

Quòd verò sine consensu vxoris vir continere non valeat subditis probatur testimoniis. Ait enim August. Si dicat vir, Continere iam volo, Nolo autem dicit vxor: non

potest. Quod enim tu vis, illa non vult. Nunquid per continentiam tuam illa debet fieri fornicaria? Si alij nupserit te viuo, adultera erit. Non vult tali lucro deus tale damnum cõpensari. Redde debitum: & si non exigis, redde. Pro sanctificatione perfecta deus tibi computabit, si non quod tibi debetur exigis, sed reddis quod debes vxori. Idem, Secundum verba apostolica, etiam si vir continere voluisset, & tu noluisses, debitum tibi reddere cogeretur: & illi deus imputaret continentiam, si non suæ, sed tuæ concederetur infirmitati, ne in adulterium caderes. Quisquis ergo compatiens infirmitati vxoris reddit, non exigit debitum: aut si propter propriam infirmitatem duxit vxorem plangens potiùs, quia sine vxore esse non potuit, quàm gaudens quia duxit, securus

Superpsa. 46.et habetur.33. q.5.ca. Si dicat.

expectat diem nouissimũ. Idem, Vna sola causa esse potest, qua te ad id quod voluisti non modò non hortaremur, sed etiam prohiberemus implere: fortè tua cõiunx hoc tecum

Idem ad Armẽtarium epis. 45.ĩ to.2.

susscipere animi vel carnis infirmitate recusaret. Nam vouenda talia non sunt à coniugatis, nisi ex consensu & voluntate communi, & si præpropere factum fuerit, magis est corrigenda temeritas, quàm persoluenda promissio. Non enim deus exigit si quis ex alieno aliquid voluerit, sed potiùs vsurpare vetat alienum. Idem, Apostolus nec ad tempus, vt vacent orationi, nisi ex consensu voluit coniuges carnali inuicem fraudari debito. Idem, Manifestum est ita voluisse legem fœminam sub viro esse, vt nulla eius vota quæ abstinẽtiæ causa vouerit, reddantur ab ea, nisi author fuerit vir permittendo. Nam cũ ad peccatum eiusdem viri pertinere voluerit lex, si priùs permiserit, & postea prohibuerit: non tamen dixit vt faciat mulier quod vouerat, quia permissa iam

Aug. in li. de adulterinis cõiugiis. ca. 14. Idẽ in qstionib⁹ Nũerorũ. li 4.c.59. in tom.4.

priùs à viro fuerat. Viri dixit esse peccatum quia abnuit quod priùs concesserat: non tamen mulieri ex hoc iussum dedit, vt cùm priùs vir ei concesserit, postea si prohibuerit contemnatur. Ex his apparet, quòd vir vel mulier continentiam deo offerre non potest sine communi consensu, nec alter alteri debitum negare debet. Si verò quilibet eorum alterum à suo iure absoluerit, ad præteritam seruitutem nunquid reuocare poterit? Hoc enim videtur Augustinus suprà voluisse. Quibusdam videtur, quòd mulier non discedens à domo viri, quæ viro permittente continentiam vouerit vel

promiserit, eodem prohibente soluere non valeat: & hoc propter dignitatem viri, qui est caput mulieris. Sed melius hoc intelligitur in tali casu, vbi vir concedit mulieri vouere continentiam,& ante votum prohibet implere. Si verò habitum mutauerit,non potest reuocari,secundum illud, Qui vxorem suam velare permiserit,aliam non accipiat,sed similiter conuertatur.

Ex cõcil. Remen. 32.q.5.

Quibus temporibus cessandum sit à coitu. C

Et licet debitum poscenti semper sit soluendũ, non licet tamen qualibet die poscere. Vnde Aug. Christiano cum vxore sua aliquãdo licet conuenire,aliquãdo non. Propter processionis enim dies & ieiuniorum aliquando non licet conuenire:quia etiam à licitis abstinẽdum est,vt facilius impetrari possit quod postulatur. Idem, Quoties enim vel dies natiuitatis,vel reliquæ festiuitates aduenerint,non solũ à concubinarum consortio,sed etiã à propriis vxoribus abstinere. Idem Ambr. Si causa procreandorum filiorum ducitur vxor,non multum tempus concessum videtur ad ipsum vsum:quia & dies festi,& dies processionis,& ipsa ratio conceptus & partus iuxta legem cessare vsum carnis his debere temporibus demonstrant.

In lib. de ẽjst. noui & ve. te. tom. 4. ca. 187. ad finem. 33.q.4

Hieronymus videtur dissentire à præmissu. D

Illi autem quod dictum est reddere debitum nõ esse peccatum, videtur obuiare quod ait Hiero. Quicunque vxori debitum reddit,vacare non potest orationi,nec carnes agni edere. Idẽ,Si panes propositionis ab his qui vxores suas tetigerant,comedi non poterant:quantò magis panis qui de cælo descendit,non potest ab his qui cõiugalibus paulò antè hæsere complexibus, violari atque contingi? non quòd nuptias condemnemus, sed quòd eo tempore quo carnes agni mãducaturi sumus,vacare à carnalibus operibus debeamus. Hoc capitulum maximè ad ministros ecclesiæ pertinere videtur:quibus non licebat sacra officia celebrare atq; mysteria tempore coniugalis amplexus: quo etiam præsentia spiritus sancti non datur. Vnde idem ait, Connubia legitima carent quidem peccato:nec tamen tempore illo quo coniugales actus geruntur,præsentia spiritus sancti dabitur,etiã si

In quodã sermone 33.q.4. Sciatis. 1.Re.11.b Ioan.6.d

Hier. super Matthæum. 32.q.2.

propheta esse videatur,qui officio generationis obsequitur.

Quibus temporibus non sunt celebrandæ nuptiæ. E

Non solùm in opere carnali obseruanda sunt tẽpora,sed etiam in celebrandis nuptiis:secundum illud, Non oportet à Septuagesima vsq; in Octauam Paschæ, & tribus hebdomadis ante festum sancti Ioannis, & ab Aduentu domini vsque post Epiphaniam celebrare nuptias. Quod si factum fuerit,separentur. Item Nicolaus papa, Nec vxorẽ ducere,nec coniugia facere quadragesimali tempore conuenire posse vllo modo arbitror.

38 q.4.c. Nõ oportet. Nicolaus papa ad cõsulta Bulgarorum. 33.q.4.c. Nec vxorẽ

DE DIVERSIS CONIVGII LEGIBVS.

Distinct. XXXIII. A

Qualiter fides thori fuerit in patrib. antiquis. 32.q.4.c. Recurrat nũc parag. his ita.

QVAERITVR hîc de antiquis patribus, qui plures simul leguntur habuisse vxores vel cõcubinas, vtrum peccauerint. Ad quod dicimus. Pro varietate temporum varia inuenitur dispensatio conditoris. Ab exordio enim tẽporis inter duos tantùm, Adam scilicet & Euam inchoatum est coniugium, deo per os Adæ dicente, Homo adhærebit vxori suæ, & erunt duo in carne vna: & secundum inchoationis modum inter duos tantũ per omnẽ successionem temporum contraheretur coniugium, si primi homines in obedientia perstitissent. Post eorũ verò copulam filij & filiæ eorum matrimonio coniuncti sunt,sed vnus vni tantùm. Ideo autem fratres sororibus tunc sunt copulati, quia non erant aliæ mulieres vel viri, quibus Adæ filij vel filiæ iungerentur. Primus omnium Lamech duas legitur simul habuisse vxores: & hoc in eo arguitur, quia pro expletione carnalis voluptatis id fecisse perhibetur. Postea verò cùm iam penè omnes homines falsis diis seruirent,paucis in cultu dei permanentibus,consultum est à deo plures in matrimonio copulare sibi: ne illis paucis deficientibus, cultus & notitia dei deficeret. Vnde Abraham viuente vxore ad ancillam intrauit, & ex ea genuit. Iacob etiam liberis ancillis se copulauit. Et filiæ Loth patre ebrio vsæ sunt. Cùm enim cæteris in idololatria relictis, Abraham & filios eius in peculiarem populum sibi dominus elegisset,

Gen.2. Gene.4.c Gen.16.a Gene.26. & 30. Gen.19.d Deut.7.c

ritè multarum fœcunditate mulierum populi dei multiplicatio quærebatur:quia in ſucceſsione ſanguinis erat ſucceſsio religionis.Vnde etiã in lege maledicta erat ſterilis, quæ non relinquebat ſemen ſuper terram.Hinc etiam ſacerdotibus cõiugia decreta ſunt:quia in ſucceſsione familiæ ſucceſsio eſt officij. Non ergo Abraham vel Iacob deliquit, quia præter vxorem filios ex ancilla quæſiuit:nec tamen illorum exemplo præter cõiugale debitum, fœcunditatem in aliqua licet alicui quærere, cùm illorum coniugia noſtrorum æquentur virginitati:& immoderatus vſus coniugij noſtri tẽporis, turpitudinem ferè imitetur fornicationis illius temporis.De hoc Auguſtinus ſic ait,Antiquis iuſtis non fuit peccatum,quòd pluribus fœminis vtebantur: nec contra naturam hoc faciebant:cùm non laſciuiendi cauſa, ſed gignendi hoc facerent:nec contra morem,quia eo tempore ea fiebãt: nec contra præceptum,quia nulla lege erat prohibitum.Idẽ, Obiiciuntur Iacob quatuor vxores:quod quando mos erat, crimen non erat.Sic patriarchæ coniugibus excipiẽtibus ſemen ſuum miſcebantur,non concupiſcentia perficiendæ voluptatis,ſed prouidentia propagandæ ſucceſsionis:ſicut Apoſtoli auditoribus ſuis admirantibus doctrinam ſuam conde lectabantur,non auiditate conſequendæ laudis,ſed charitate ſeminandæ veritatis.Idem alibi , Antiquis temporibus cùm adhuc ſalutis noſtræ myſterium velaretur, iuſti officio propagandi nuptias contrahebant,non victi libidine , ſed ducti pietate:qui multò faciliùs continere poſſent & vellent. Vtebantur tamen coniugibus,& plures vni viro habere licebat: quas caſtiùs habebat,quàm nunc vnam quilibet iſtorum in quibus videmus quod ſecundum veniam concedit Apoſtolus.Habebant enim eas in opere generandi , non in morbo deſiderij.Item Ambroſius,Dixit Sara ad Abraham,Ecce cõcluſit me dominus vt nõ pariã. Intra ergo ad ancillam meã, vt filium facias ex ea : & ita factum eſt. Conſidera primùm quòd Abraham ante legem Moyſi,& ante euangelium fuit. Non ergo in legem commiſit Abraham , ſed legem præuenit. Nondum enim interdictum videbatur. Secundò conſidera, quòd non ardore aliquo vagæ ſuccenſus libidinis, non petulantis formæ captus decore , ancillæ conturbernio coniugalem pòſt habuit thorum : ſed ſtudio quærendæ poſteritatis,& propagandæ ſobolis.Adhuc poſt diluuium raritas erat humani generis,erat etiã religionis. Deniq; & Loth ſanctι filiæ hanc cauſam quærendæ poſteritatis habuerũt,ne genus deficeret humanum : & ideo publici muneris gratia priuatam culpam prætexit.Item Augu.Iuſtus quamuis cupiat diſſolui & eſſe cum Chriſto,tamen ſumit alimentum,nõ cupiditate viuendi,ſed officio cõſulendi,vt maneat quod ne ceſſariũ eſt propter alios. Sic miſceri fœminis iure nuptiarũ officioſum fuit ſanctis viris,non libidinoſum . Quod enim eſt cibus ad ſalutem hominis,hoc eſt concubitus ad ſalutem humani generis & vtrunque non eſt ſine delectatione carnali:quę tamen modificata,& refrenante temperantia in vſum naturalem redacta,libido eſſe non poteſt.Quod autem in ſuſtentando vitam illicitus eſt cibus,hoc eſt,in quærenda prole fornicarius vel illicitus cõcubitus: & quod eſt in cibo licito immoderatior appetitus,hoc eſt,in coniugibus venialis ille concubitus.

In lib.de bono cõiugali c.15. in tom.6.

33.q. 4.c. Et habetur. Obiiciũtur Iacob.

Act.2.c Idẽ de bono cõiugali.cap.14.

1.Cor.7.a 32.q.4.c. Dixit Sara. Gene. 19.d.

Gen. 19.d

In lib.de bono cõiugali,ca.15. i tomo 6. Ibidem. Cap. 16.

Non præfertur virginitas Ioannis caſtitati Abrahæ. B

Quòd verò caſtitas virginalis non præferatur in merito cõiugali caſtitati Abrahę,Aug.oſtẽdit,inquiẽs,Sicut nõ eſt impar meritũ patiẽtiæ in Petro qui paſſus eſt,& in Ioanne qui paſſus nõ eſt:ſic nõ eſt impar meritum cõtinentiæ in Ioanne qui nullas expertus eſt nuptias, & in Abrahã qui filios genuit.Nam illius cœlibatus,& iſtius cõnubium, pro temporum diſtributione Chriſto militauerunt:ſed continẽtiam Ioãnes in opere,Abraham in ſolo habebat habitu. Melior eſt autẽ caſtitas cœlibũ,quàm nuptiarum: quarum vnã Abrahã habebat in vſu,ambas in habitu.Caſtè enim & cõiugaliter vixit.Eſſe autem caſtus ſine cõiugio potuit,ſed tũc nõ oportuit.Item Hiero. Quis ignoret ſub alta diſpẽſatione dei omnes retro ſanctos eiuſdem fuiſſe meriti,cuius nũc Chriſtiani ſunt? Quomodo Abrahã antè placuit in cõiugio, ſic nunc virgines placẽt in caſtitate. Seruiuit ille legi & tempori ſuo:ſeruiamus &nos legi & tempori noſtro,in quos fines ſeculorum deuenerũt.Ex his apparet, quòd ſancti patres ante legem ſine peccato plures habuerunt vxores vel cõcubinas.Eas enim tũc vxores appellat ſcriptura, nũc concubinas.Rachel tamẽ & Lya ambæ vxores fuerũt,nõ cõcubinæ.

In lib.de bono cõiugali.cap.21.

32.q.4.c. Quis ignoret.

1.Cor.10.c

Gen.30.c

Oppositio. C

Si quis opponat, quòd fidē thori non seruabant illi patres. Dicimus in hoc seruasse fidem thori, quia non aliis, sed propriis vxoribus vel ancillis miscebantur. Ecce quæ fuerit consuetudo in hac re ante legem. Legis verò tempore interdixit Moyses carnalem copulam fieri cum matre, cum nouerca, cum sorore, cum nepte, cum amita, cum matertera cum nuru, & aliis quibusdam. Permisit autem diuortium fieri dato libello repudij, in quo vir scribebat causas, pro quibus vxorem repudiabat. Permisit autem aliam ducere dato priori libello: quod propter duritiam cordis eorum permissum Christus dicit, non vt concederetur diſsidium, sed vt toleretur homicidium. Permisit fieri mala, ne fierent peiora: & hoc permittendo non dei iustitiam demonstrauit, sed in peccatore minuit culpam.

Quæ erat cōsuetudo legalis.
Leuit. 18.
Deute. 24. a
Mat. 19. a

Cui licebat plures habere vel non. D

Sed nunquid sub lege licebat habere plures vxores? Audi quid scriptum est in Deuteronomio: Non habebit rex vxores plurimas quæ alliciāt animam eius. Super quem locum ait Aug. Manifestū est Solomonē hoc præceptū trāsisse: Dauid autem plures habuit, nec præceptū prēteriit. Permissum est enim regi plures habere, nō plurimas quę allicient animam, multiplicare. Cùm tamē additur, Vt nō eleuetur cor eius, alienigenas prohibitū esse videtur. Verùmtamē multiplicatio vxorum generaliter prohibita est. Permissum est autē regi plures habere, sed non multiplicare. Veniente autē plenitudinis tempore, quo Christi gratia vbiq; est dilatata, reducta est lex nuptiarū ad priorē honestioremque institutionem: vt vnus vni in figura Christi & ecclesiæ coniūgatur. Nec quęritur electio munerisin succesione generis, sed in perfectione vitæ & sinceritate scientiæ: & virginitas fœcūditati præfertur, & sacerdotibus continentia indicitur.

Deu. 17. a
2. Re. 11. b
Lib. 5. in Deu. 27. c
& tomo 4.
1. Reg. 1. c
Gala. 4. a

De virginitate mentis & carnis. E

Melior est autem virginitas mentis quàm carnis. Vnde Ambr. Tolerabilius est mentem virginem quàm carnem habere. vtrunque bonum est, si liceat: si non liceat, saltem non homini, sed deo casti simus. Virgo prostituī potest, adulterari non potest: nec lupanaria infamant castitatem, sed castitas etiam loci abolet infamiam. Idem, Non potest caro corrumpi, nisi mens antè fuerit corrupta. Item Isidorus, Non potest corpus corrumpi, nisi priùs animus corruptus fuerit. Mundata enim à contagione anima, caro non peccat. In fiue huius capituli aperitur quomodo verum sit, nisi anima priùs fuerit corrupta, corpus non posse corrumpi scilicet peccato. Illud etiam Augustini aduertendum est. Sicut, inquit, sanctius est mori fame, quàm idolothytis vesci: ita sanctius est defungi sine liberis, quàm ex illicito coitu ſtirpem quærere. Vndecunque verò nascantur homines, si parētum vitia non sectentur, & deum rectè colant, honesti & salui erūt. Semē enim ex qualicūque homine, dei creatura est: & eo malè vtēti, malè erit, non ipsum aliquando malū erit.

In li. 2. de virginib⁹. & habetur.
32. q. 5. ca. Tolerabilius.
32. q. 4. c Reuera.
Isidorus⁹ ſynonymis
Aug. in lib. de bono cōiuga. cap. 16. in tomo 6.

DE PERSONIS LEGITIMIS.

Distinct. XXXIIII. A

NVnc supereſt attendere, quæ personæ sint legitimę ad contrahendum matrimonium. Legitimæ iudicantur personæ secundum statuta patrū, quæ diuersa sunt. Aliæ nanque fuerunt legitimæ ante legem, aliæ sub lege, aliæ in tempore gratiæ. Item in primitiua ecclesia quædam erāt legitimæ quæ modo non sunt. Earum verò quæ modo legitimæ sunt vel illegitimæ, quædam sunt plenè legitimæ, quę dam omnino illegitimæ, quædam mediæ. Plenè legitimæ sunt, quibus non obuiat votum continentiæ, vel ordo sacer, vel cognatio, vel dispar cultus, vel cōditio, vel naturæ frigiditas, & si quid est aliud. Penitus verò illegitimæ sunt per votum, per ordinem, per cognationem, per disparem cultum. Mediæ vero sunt, nec plenè legitimæ, nec omnino illegitimæ, per frigiditatem, per conditionem. Si enim tales iungūtur ignoranter, commanere possunt quibusdam accedētib⁹ causis, & eisdem deficientibus diuidi.

De matrimonio secūdū causam materialē quæ est per ſonarū legitimarum, vel illegitimarum.

De frigidis ſeparandis. B

De his enim qui causa frigiditatis debitum reddere non possunt, consulit Grego. vt permaneant. Sed si mulier causatur dicens, Volo esse mater, & filios procreare, decreuit vt vterque eorum septima manu propinquorum iuret,

Sn̄a hui⁹ ca. ſumma tim cōtinetur extra de frigidis & maleſi.

quòd nunquam carnaliter conuenerint: & tũc mulier secũdas nuptias cõtrahat. Vir autẽ qui frigidæ naturæ est, absque spe coniugij permaneat. Ait enim sic, Interrogasti de his qui matrimonio iuncti sunt, & nubere non possunt, si ille aliam, vel illa alium ducere posit de quibus scriptũ est, Vir & mulier si se coniunxerint, & pòst dixerit mulier de viro ꝙ coire non posit cum ea, si potest probari quod dicit per iustum iudicium, alium accipiat, si verò ille acceperit aliam, separẽtur. Item, Requisisti de his qui ob causam frigidæ naturæ dicunt se non posse inuicem operam carni dantes, commiscẽri. Iste verò, si non potest ea vti pro vxore, habeat eam quasi sororem. Quòd si retinaculum coniugale voluerit rescindere, maneant vterque innupti: nam si huic non potuit naturaliter cõcordare, quomodo alteri cõueniet? Item, Si vir aliam vxorem vult accipere, manifestè patet ratio, quia suggerente diabolo odij fomitem exosam eã habuerit: & ideo eam dimittere mẽdacij falsitate molitur. Quòd si mulier causatur, & dicit, Volo esse mater, & filios procreare: vterque eorum septima manu propinquorũ tactis sacrosanctis reliquiis iurãdo dicat, vt nunquã per commixtionem carnis coniũcti vna caro effecti fuissent. Tunc videtur mulier secundas posse cõtrahere nuptias. humanum dico propter infirmitatem carnis eorũ. Vir autem qui frigidæ naturæ est, maneat sine coniuge. Quòd si & ille aliam coniugem acceperit, tunc hi qui iurauerant, periurij crimine rei teneantur: & pœnitentia peracta priora cogantur recipere connubia. Hoc seruandum est, cùm vterque idem fatetur. Sed vir asserit se debitum reddidisse vxori, & illa diffitetur: cui potiùs fides habẽda sit merito quæritur. De hoc ita statutum est, Si quis ita acceperit vxorem, & habuerit eam aliquo tẽpore, & ipsa fœmina dicit quòd nunquam coisset cum eo, & ille vir dicit quòd sic fecit: in veritate viri consistat, quia vir est caput mulieris. Hoc de naturali impossibilitate statutum est.

Gre. 33. q. 3. c. Quòd autem interrogasti.

33. q. 1. ca. Requisisti de his.

Rom. 6. c

Ibidem. c. Si quis acceperit.

Ephe. 5. d Hismarꝰ Remensis archiepꝰ.

33. q. 3. ca. si per sortiarias.

De his qui maleficiis impediti coire non possunt. C

De maleficij autem impedimento hoc tenendũ decernitur: Quòd si per sortiarias & maleficas concubitus non sequitur, hortandi sunt quibus illa eueniunt, vt spiritu contrito & humiliato deo & sacerdoti de omnibus peccatis

tis confessionem faciant, & lachrymis, eleemosynis, orationibus, & ieiuniis domino satisfaciant: & per exorcismos ac cætera ecclesiasticæ disciplinæ munimina ministri ecclesiæ tales sanare procurent. Quod si non potuerint, separari valebunt. Sed postquam alias nuptias expetierint illis viuẽtibus quibus pòst iunctæ fuerint, prioribus quos reliquerant: etiã si possibilitas concumbendi eis reddita fuerit, reconciliari nequibunt. Quod in fine huius capituli continetur, ex rigore magis dictum intelligẽdum est, quàm ex canonica æquitate. Vel intelligendum est non posse reconciliari prioribus, nisi iudicio ecclesiæ, quo diuisio facta fuerat.

De furiosis addit. D

Furiosi quoque dum in amentia sunt, matrimonium contrahere non valent. Vnde Fabianus, Neque furiosus neq; furiosa matrimonium cõtrahere possunt: sed si cõtractum fuerit, nõ separentur. Item Nicolaus papa, Hi qui matrimonium sani cõtraxerũt, & vni ex duobus vel ambobus amẽtia, vel furor, vel aliqua infirmitas accesserit, ob hãc infirmitatem talium coniugia solui non possunt. Similiter est etiam sciendum de his qui ab aduersariis excęcantur, vel membris truncantur, vel à barbaris execti fuerint.

Fabianꝰ. 32. q. 7. c. Neq; fu.

Ibidem c. Hi qui matrimonium.

De his qui cum duabus sororibus dormiunt. E

De his etiam qui cum duabus sororibus, vel quæ cum duobus fratribus dormiunt, videndum est quid censeant canones. Qui dormierit cum duabus sororibus, & vna ex illis antè fuerit vxor, neutram ex ipsis habeat: nec ipsi adulteri vnquam in coniugio copulentur. Item nec propriæ vxori licet sibi reddere debitum: quam sibi reddidit illicitam, sororem eius cognoscendo. Nec post mortem vxoris licet ei adulteræ vel adulteri copulari in coniugiũ. Item Zacha. papa, Concubuisti cum sorore vxoris tuæ, si fecisti, neutram habeas: & vxor tua si non fuerit conscia sceleris, & cõtinere nõ vult, nubat in domino cui vult. Tu verò & adultera sine spe coniugij maneatis: & dum viuitis pœnitentiam agite. Quod ait, cui vult nubat, intelligendum est post mortem viri. Vnde Greg. Qui vxores suas in adulterio deprehendunt, nec ille, nec illa aliam vxorem accipiat, vel alium virum, quandiu ambo viuunt. Si verò adultera mortua

Ex Aurelianẽsi cõcilio vbi supra, ca. Qui dormierit.

Zacharias papa ibidẽ ca. Concubuisti.

Gregorius Ibidem c. Hi verò qui.

Nota etiã ea. Si quis viduã & ca. Si quis cũ nouer. c. & q. vbi suprà, quia faciunt ad propositum.

fuerit, vir eius, si vult, nubat: adultera verò nunquã, etsi mortuus fuerit vir eius: sed omnibus diebus pœnitentiæ lamenta persoluat. Hîc de illo adulterio agitur, quod cum cognato viri, vel cognata vxoris committitur.

Non est dimittenda vxor pro aliqua macula seu deformitate corporis. F

Illud etiam sciendum est, quòd pro aliqua infirmitate vel macula corporali non licet viro vxorem dimittere, & econuerso: sed debet alter alteri subsidia prouidere. Vnde Augustinus, Si vxorem quis habeat sterilem, siue deformem corpore, vel debilem membris, vel cæcam, vel claudam, vel surdam, vel si quid aliud, siue morbis vel laboribus doloribúsq; confectã, & quicquid excepta fornicatione excogitari potest vehemẽter horribile: pro societate fidéque sustineat.

Aug. in li. de sermone domini in monte.

EODEM IVRE VTITVR VIR ET MVLIER.

Distinct. XXXV. A

De diuortio quod fit propter adulteriũ. Mat. 19. a

HOc etiam notandum est, quòd dominus concedat vxorem dimitti causa fornicationis viro, eadẽ licentia nõ tollitur fœminis. Vnde Hieronymus, Præcepit dominus vxorem non dimitti, excepta causa fornicationis: & si dimissa fuerit, manere innuptã. Quicquid viris ꝑcipitur, hoc consequenter redundat ad fœminas. Non enim adultera vxor dimittenda est, & vir mœchus tenendus. Item apud nos quod non licet fœminis, æquè non licet viris: & eadem seruitus pari cõditione censetur. Ex his ostenditur, quòd mulier potest sup fornicatione virũ cõuenire, vt vir mulierẽ. Vnde Innocẽtius papa, Christiana religio adulteriũ in vtroque sexu pari ratione cõdẽnat: sed viros suos mulieres nõ facilè de adulterio accusant, viri autẽ liberi⁹ vxores suas adulteras apud sacerdotes deferre cõsueuerũt. Et ideo mulieribus prodito earum crimine, negatur communio: virorũ autem latente commisso, nõ facilè quisquã ex suspitionibus arcetur: qui tamen submouebitur, si eius flagitium detegatur.

Hiero. de morte Fabiolæ. & habetur 32. q. 5. ca. Præcepit.

Ibidem.

Innocen. papa. 32. q. 5. cap. Christia.

Quòd fornicariam nequit dimittere vir, nisi ipse expers fuerit, & econuerso. B

Si verò quæritur, An adulter adulterã possit dimittere causa fornicationis: Dicimus quia nequit adultera vxor dimitti à viro, nisi & ipse expers fornicationis existat, & econuerso. Vnde Aug. Nihil iniquius est quàm causa fornicationis dimittere vxorem, si & ipse cõuincitur fornicari. Occurrit enim illud, In quo alterum iudicas, teipsum condẽnas. Quapropter quisquis fornicationis causa vult abiicere vxorem, prior debet esse fornicatione purgatus: quod similiter & de fœmina dixerim. Idem, Indignantur mariti, si audiant adulteros viros pendere similes adulteris fœminis pœnas: cùm tanto grauiùs eos puniri oportuerit, quanto magis ad eos pertinet & virtute vincere, & exemplo regere fœminas. Ex his apparet quòd adulter adulteram dimittere non valet, & econuerso.

32. q. 6. parag. Ecce. In li. 2. de Sermone in monte post mediũ, to. 4. Rom. 2. a In li. 2. de adulterinus coniugiis.

Quòd possunt reconciliari, qui separantur causa fornicationis. C

Si quis autem fornicationis expers fornicariam dimiserit, alij copulari non potest, sed continere oportet vel ad dimissã redire, sic & de fœmina. Vnde & apostol⁹, His qui matrimonio iũcti sunt præcipio non ego, sed dominus, vxorẽ à viro non discedere, quòd si discesserit, maneat innupta, aut viro suo reconcilietur. Et de viro addit, Et vir vxorem nõ dimittat. Sed Ambr. ait, Ideo nõ subdit de viro sicut de muliere, quia licet viro aliam ducere. Sed hoc à falsariis in Ambrosij libro positum creditur: supplendum enim esse in viro quod de vxore præmisit, apertè dicit Aug. sic, Quare nõ addit de muliere, quod præmisit de viro, nisi ꝙ similẽ formã vult intelligi? vt si dimiserit (quod causa fornicationis permittitur) maneat sine vxore, aut reconcilietur vxori? Idem, Si nec nubere illi conceditur viuo viro à quo recesserit, ne huic alterã ducere viua vxore quam dimisit: multo minùs fas est illicita cum quibuslibet stupra commitere. Idem, Vt non facilè dimittatur vxor, dominus solam fornicationis causam excepit: cæteras verò vniuersas molestias, si quæ extiterint, iubet pro fide coniugali & pro castitate fortiter sustineri. & mœchum dixit, qui à viro solutam duxit. Ex his ostenditur quòd si causa fornicationis fit separatio, non potest vir vel mulier in aliam transire copulam. Possunt autem reconciliari & cohabitare sicut priùs, si dimissum alter reuocare voluerit.

1. Cor. 7. b Mat. 19. a

In 7. c. 1. Cor. Super epi. ad Cor. 32. q. 7. c. Apostolus dicit. Ibidẽ. De ser. domini in monte & habetur. 32. q. 7. Ibidem c. domino, ad illud. Mat. 22.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Quę prædictis videntur obuiare. D

Dicit tamen Ioānes Chryſ. Sicut crudelis & iniquus eſt, qui caſtam dimittit: ſic fatuus eſt & iniquus, qui retinet meretricem. Patronus enim turpitudinis eſt, qui celat crimen vxoris. Item Hiero. Cùm mulier vnam carnem in aliam diuiſerit, & ſe fornicatione à marito ſeparauerit, nō debet teneri: ne virum quoque ſub maledicto faciat, dicente ſcriptura, Qui tenet adulteram, ſtultus eſt & inſipiens. Idem ad Amandum presbyterum ſcribens de quadam, quæ viro ſuo viuēte, alij nupſerat, ſic ait, Rem nouam loquor: imò nō nouam ſed veterem, quę veteris teſtamenti authoritate confirmatur. Si reliquerit ſecundum virum mulier, & recōciliari voluerit priori, non poteſt.

32 q.1.c. *Crudelis.*

Ibidem c. Dixit dominus.

Prou. 18.

34.q.2. *Nō ſatis.*

*Deut.*24.

Determinatio. E

Sed hæc omnia intelligenda ſunt de illa quæ ab adulterio recedere noluit, nec per pœnitentiam peccatū delere. Quod ſi vir ſcienter patitur, conſentire videtur. Si enim in adulterio perſeuerare elegit, patronus turpitudinis & nocinij reus maritus habebitur, niſi eam adulterij reā facere voluerit. Si autem à peccato receſſerit, & per pœnitētiam illud purgauerit, poterit viro reconciliari. Vnde Aug. Quod tibi durū videtur, vt poſt adulterium reconcilietur coniunx: ſi fides adſit, nō erit durū. Cur enim adhuc deputamus adulteros, quos credimus pœnitētia eſſe ſanatos? Idem, Non erit turpis nec difficilis, etiā poſt patrata & purgata adulteria reconciliatio coniugij, vbi per claues regni cælorum non dubitatur fieri remiſsio peccatorum: non vt poſt viri diuortiū adultera reuocetur, ſed vt poſt Chriſti conſortiū adultera nō vocetur. Item Greg. Debet recipere peccatricem, quæ pœnitentiam egit, ſed non ſæpe. Item Hermes, Si vir ſcierit vxorem ſuam deliquiſſe, & non egerit pœnitentiam mulier, ſed permanet in fornicatione ſua: & viuit cum illa vir, reus erit & particeps peccati eius. Quòd ſi mulier dimiſſa egerit pœnitentiam, & voluerit ad virum reuerti, debet recipere peccatricem quæ pœnitentiam egit, ſed non ſæpe. F

32.q.1.

Ad Pollētiū 32.q.1. c. *Quod autē in li. de adul. cōiu.*

In lib. qui dicitur pastor.

In lib. de adulterinus coniu.

De illis qui ſe ante polluerunt per adulterium.

Solet etiam quæri an valeat duci in coniugium quæ priùs eſt polluta per adulterium. De hoc Leo papa ait,

Nullus ducat in matrimonium quam priùs polluit adulterio. Item, Relatum eſt auribus ſanctorum ſacerdotum, quēdam alterius vxorem ſtupro violaſſe: & inſuper mœchæ iuramentum dediſſe, quòd poſt legitimi mariti mortem ſi ſuperuiueret, duceret eam in vxorem: quod & factum eſt. Tale ergo connubium prohibemus & anathematizamus. His aliiſque authoritatibus vetantur in coniugium copulari, qui ſe priùs adulterio maculauerunt. Sed contrà Auguſtinus oſtendit dicens, Denique mortuo eo cum quo fuit verum cōiugium, fieri poteſt coniugium cum qua præceſsit adulterium. Idem, Poſſe fieri ſanè licitas nuptias ex perſonis illicitè coniunctis honeſto placito ſubſequente manifeſtum eſt.

31.q.1.ca. *Nullus.*

Ex cōſilio Tiburiēſ.

Ibidem c. Relatū.

In lib. de nuptiis et cōc. Au.

Ibidem c. Denique & ca. ſequen.

Determinatio. G

Sed hæc vltima authoritas de concubinis loquitur, perhibens concubinas poſſe tranſire ad honeſtum placitum nuptiarum, ſi caſtitatem & fidem ſeruare velint. Prima verò authoritas Auguſtini de illis agit, qui de peccato pœnituerunt, & nihil in mortem viri machinatæ ſunt, nec viuēte viro fidem adulteræ dedit mœchus, quòd eam in cōiugio duceret ſi ſuperuiueret. Qui verò hæc faciunt, aliis præmiſsis authoritatibus prohibentur copulari.

Ibidem.

SI PRO EXTREMA CONDITIONE VALEAT VXOR SEPARARI *à viro, & econuerſo.*

Diſtinct. XXXVI. A

De impedimēto cōditionis quod reſpicit ſtatum legis humanæ.

NVnc de conditione videamus an valeat coniugium diuidere. Ad quod dicimus, quia non negatur ingenua poſſe nubere ſeruo: ſed ſi neſcitur eſſe ſeruilis cōditionis, liberè poteſt dimitti cùm ſeruitus eius fuerit deprehēſa, ſecūdum illud, Si quis ingenuus homo ancillā alterius vxorē acceperit, & æſtimat quòd ingenua ſit: ſi ipſa fœmina fuerit poſteà in ſeruitutem deiecta, ſi eam à ſeruitute redimere poteſt, faciat: ſi nō poteſt, ſi voluerit aliā accipiat. Si verò ancillam eam ſcierat & collaudauerat pòſt, eam vt legitimā habeat. Item ex eodē, Si fœmina ingenua acceperit ſeruū, ſciēs quòd ſeruus eſſet, habeat eū: quia omnes vnum patrem ha-

In cōcilio apud Vermeriā & habetur.

29 q.2.c. *Si quis i-*

genuam. Ibidem c. Si fœmina ingenua. Ibidem c. Si quis li.

bemus in cælis,vna lex erit viro & fœminę.Cũ dicitur scienS illum seruum,datur intelligi,quòd si nescierit illum seruum esse non cogitur manere cum ipso . Si enim conditionis dolum patitur, non cogitur adhærere ei cuius fraude decepta est.Si autem scierit vir conditionem mulieris,vel econuerso: non valet eam dimittere.Vnde Zacharias papa,Si quis liber ancillam in matrimonio acceperit, non habet licentiam dimittendi eam,si consensu amborum coniuncti sunt, nisi ob fornicationem.De illis agit,quibus alterutrius conditio nota est,quando coniunguntur.

De copula serui & ancillæ diuersorum dominorum. B

Quæritur etiam si seruus vnius ancillã alterius acceperit,an sit inter eos coniugiũ? De hoc etiam ita statutũ est.Dictum est nobis quod quidam legitima seruorũ matrimonia potestatiua quadam pręsumptione dirimant:non attendentes illud,Quod deus cõiunxit homo nõ separet.Vnde nobis visum est vt coniugia seruorũ non dirimantur , etiam si diuersos dominos habeant:sed in vno coniugio permanẽtes dominis seruiãt suis.Et hoc in illis obseruandũ est vbi legalis coniunctio fuit,& per voluntatem dominorũ.Attende finem huius capituli, vbi videtur innui præter voluntatẽ dominorum inter seruũ & ancillam non posse contrahi coniugium,vel si cõtrahitur non esse ratum.Quibusdam tamẽ videtur inter eos posse fieri coniugium dominis ignorãtibus.

In cõcilio Cabilonẽsi. ibidẽ c. Dictũ est. Mat. 19.

De viro,qui se facit seruum vt dimittatur ab vxore. C

Illud etiam notandum quod si mulier virum liberum acceperit, & ille vt causam præstet diuidij se alicuius seruum fecerit , nec ille vxorem dimittere, nec illa ob vinculum coniugij in seruitutem redigi poterit. Vnde illud Perlatum est ad sanctam synodum, quòd quidam ingenuus ingenuam acceperit vxorem , & post filiorum procreationẽ occasione diuortij cuiusdam seruum se fecerit . Vtrũ & mulierem necessariò tenere debeat: & si tenuerit , an illa etiam seruituti subiici debeat quæsitum est.Iudicatum est vxorem minimè debere dimitti : non tamen ob Christi legem mulierem in seruitutem redigi , dum ille non ex consensu con-

In Thibuvrensi cõcilio. ibid. c. Perlatũ.

iugis se seruum fecerit , quẽ liberũ ipsa maritum acceperat.

De ætate contrahentium. D

Hoc etiam sciendum est quòd pueri ante. xiiij. annos, & puellæ ante.xij. annos secundum leges matrimonium inire nequeunt.Quod si ante prædicta tempora copulam inierint,separari possunt , quanuis voluntate & assensu parentum iuncti fuerint. Qui verò in pueritia copulati post annos pubertatis nolunt se relinquere, sed in coniunctione permanere:iam ex hoc efficiuntur coniuges, & deinceps nequeunt separari. Item , sponsalia ante septennium contrahi non possunt:solo enim consensu contrahuntur,qui interuenire non potest,nisi ab alterutra parte intelligatur quod inter eos agitur.Duo illa executi sumus cum aliorum quorundam adiectione,quibus coniugium solui potest , nec tamen solui semper necesse est.Nunc de illis quæ personas illegitimas penitus faciunt,addendum est,& primùm de ordine.

30.q.2. parag. Spõsalia.

IN QVO ORDINE NEQVEAT FIERI CONIVGIVM.

Distinct. XXXVII. A

De impedimẽtu quæ omnino faciũt illegitimũ matrimoniũ cõtrahẽdũ cum omni ꝓpter eccle siasticã ĩstitutionẽ dist. 32.c. Seriatim.

Svnt igitur quidam ordines , in quibus nullatenus potest contrahi coniugium: & si intercesserit copula , fit ad diuortium:vt sacerdotium,diaconatus,& subdiaconatus. In aliis verò permittitur sortiri coniugium , nisi religionis habitum sumpserint , vel continentiæ votum fecerint. Vnde Leo papa , Clericos , lectores , ostiarios , exorcistas,acolytos , si extra votum & habitum inueniuntur,& continentiam profiteri nolunt , vxorem ducere virginem ecclesia Romana permittit , non viduam vel repudiatam : quia deinceps nec ad subdiaconatum prouehi poterunt , nec laicus vxorem sortitus,nisi virginem , vel bigamus ad clericatum. Item ex Carthaginensi concilio , Placuit episcopos,presbyteros , diaconos, subdiaconos etiam ab vxoribus abstinere: quod si non fecerint,etiam ab ecclesiastico,remoueantur officio.Cæteros verò clericos ad hoc non cogit. Item Leo papa.Lex continentiæ eadem est ministris altaris, quæ episcopis & presbyteris:qui cùm essent laici, vel lectores , licitè vxores ducere potuerunt,sed cum ad prædictos peruenerunt

Ex Carthaginẽsi cõcil. ibidem c. Placuit. Dist.31.c. Lex continentiæ. Dist.38.c Si quis.

28.q.2. *quasi per to. Presb.*

gradus, cœpit eis non licere quod prius licuit. Item in sexta synodo. Si quis eorum qui ad clericatum accedunt, voluerit nuptiali lege mulieri copulari: hoc ante ordinem subdiaconatus faciat. Itē Calixtus papa, Presbyteris, diaconibus, subdiaconibus, monachis, cōcubinas habere seu matrimonium

Di. 28.c. Nullum. Innocēt⁹ pap. 2. di. 28.c. Decernimus.

contrahere penitus interdicimus: contracta quoque matrimonia ab huiusmodi personis disiungi, & personas ad pœnitentiam debere redigi, iuxta sanctorum canonū definitionē iudicamus. Item Greg. Nullum facere subdiaconum episcopi præsumāt, nisi qui se castè victurum promiserit, quia nullus debet ad ministerium altaris accedere, nisi cuius castitas ante susceptum ministerium fuerit approbata.

De interfectoribus suarum coniugum. B

His adiiciendum est de occisoribus suarum coniugum: de quibus Nicolaus papa scribit Radulpho Bituricēsi archiepiscopo: Interfectores suarum coniugum sine iudicio, (cùm non addis adulterarū, vel aliquid huiusmodi) quid

33.q.2.c. *Interfectores.*

aliud habendi sunt, quàm homicidæ? ac per hoc ad pœnitentiam redigendi. quibus penitus denegatur coniugium. Hic videtur Nicolaus permittere maritis, pro adulterio aut alio huiusmodi vxores suas interficere: sed ecclesiastica disciplina spirituali gladio, non materiali criminosos ferire iubet, vnde idem Nicolaus, Inter hæc vestra sanctitas addere stu-

33.q.2.ca. *Quicunq; propriam.*

duit: si cuius vxor adulterium perpetrauerit, vtrum marito eius secundum mundanam legem interficere liceat? Sed sancta Dei ecclesia nunquam mundanis constringitur legibus, gladium non habet nisi spiritualem. Item Pius papa, Quicunque propriam vxorem absque lege & sine causa interfecerit, aliamque duxerit, armis depositis publicam agat

De impedimentis quæ omnino faciunt illegitimum matrimonium cōtrahendū, cum omni propter priā obligationem.

pœnitentiam: & si contumax extiterit, anathematizetur vsquequo consentiat.

DE VOTO.

Distinct. XXXVIII. A

NVnc de voto inspiciamus. Votum est testificatio quædam promissionis spontaneæ: quæ deo, & de his quæ dei sunt, propriè fieri debet. Sunt tamen & vota stultorum, quæ frangenda sunt.

De votorum differentiis. B

Sciendū verò quòd votorum aliud est commune, aliud singulare. Commune, vt illud quod in baptismo omnes faciunt, cùm spondent renunciare diabolo, & pompis eius: Singulare, vt cùm aliquis sponte promittit seruare virginitatem, & continentiam, vel aliquid huiusmodi. Item singulare votum aliud est priuatum, aliud solēne. Priuatum est in abscondito factum: Solenne verò in conspectu ecclesiæ factum. Item priuatum votum si violetur, peccatum est mortale: Solenne verò violare peccatum & scandalum est. Qui priuatum faciunt votum continentiæ, matrimonium contrahere non debent: quia contrahendo mortaliter peccant. Si tamen contraxerint, non separentur: quia probari non potest quod occultè factum est. Qui verò solenniter vouent, nullatenus coniugium inire queunt: quibus nō solùm nubere, sed & velle damnabile est. Vnde August. In coniugali vinculo si pudicitia seruatur, damnatio non timetur: sed in viduali continentia, & virginali excellentia virtus muneris amplioris expetitur: qua expetita, & electa, & voto oblata iam non solùm capescere nuptias: sed etiam si non nubatur, nubere velle damnabile est. Augustinus, Vouentibus enim virginitatem vel viduitatem, non solùm nubere, sed etiam velle damnabile est. Quod Apostolus ostendit Timothæo scribens, Adolescentiores viduas deuita: cùm enim luxuriatę fuerint, in Christo nubere volunt, id est, cùm post votum continentiæ in delitiis egerint vitam, non dico nubunt, sed nubere volunt in Christo, quasi tunc non sit peccatum: sed quòd sit ostendit, subdens: Habentes damnationem: & quare, subdit: quia primam fidem irritam fecerunt, etsi non nubendo, tamen volendo: vt voluntatem quæ à proposito cecidit, appareat esse damnatam siue sequantur nuptiæ, siue non. Damnatur enim propositi fraus: damnantur tales, quia continentiæ fidem primam irritam fecerunt, id est, votum vel in voto violato fidem quam in baptismo professæ sunt. Si autem pro voluntate nubendi damnantur, constat si eam effectui mancipauerint, reuocandum id esse in irritum, cáſque arcendas redire ad propositum. Vnde Gregorius, Viduas à proposito recedentes viduitatis, super quibus nos consuluisti credo te nosse à sancto Paulo, nisi conuertantur, olim esse damnatas: quas & nos apostolica authoritate damnan-

Ad Iulianum de sancta viduitate, et allegatur. 27.q.1. Nuptiarū bonum. Alias Hier. & habetur. dist. 27.c. vouētib⁹. 1.Tim.5.

Ad Bonifac. & habetur. 27.q.1.c. viduas à proposito.

das,& à communione fidelium atq; à limitibus ecclesiæ arcendas fore censemus,vsq;quò obediant episcopis suis, & ad bonum quod cœperunt,inuitè aut voluntariè reuertantur.

De virginibus non velatis. C

De virginibus autem non velatis,si deuiauerint, à prædecessore nostro Innocentio papa tale decretum habemus.Hæ quę necdum sacro velamine tectæ,tamen in propo sito virginali semper se simulauerunt permanere: licet velatæ non fuerint,tamen si nupserint aliquo tempore,his agenda pœnitentia est:quia sponsio earum à domino tenebatur. Si enim inter homines solet bonæ fidei contractus nulla ratione dissolui:quantò magis ista pollicitatio quam cum deo pepigerunt,solui sine vindicta non poterit?Item,Si virgines nondum velatæ taliter publica pœnitentia puniuntur, & à cœtu fidelium vsque ad satisfactionem excluduntur:quantò magis viduæ,quæ perfectioris ætatis, & maturioris consilij existunt,& habitum religionis assumpserunt:& deinde apostatauerunt,atque ad priorem vomitum sunt reuersæ: à nobis & ab omnibus fidelibus,à limitibus ecclesiæ, & à cœtu fidelium vsque ad satisfactionem sunt eliminandæ,& carceribus tradendæ.Ex his apparet virgines vel viduas voto continentiæ astrictas,siue fuerint velatæ siue non,nullatenus cõiugium sortiri posse. Quod itidem de omnibus intelligendum est, qui continentiam vouerunt. Quod enim antè erat licitum,post votum fit illicitum. Non est igitur prætermittendum quod Innocẽtius papa de viduis & puellis decreuit, quæ Christo spiritualiter nubũt:si posteà publicè nupserint, non eas admittendas esse ad pœnitentiam , nisi hi quibus se iunxerant,de mundo recesserint.Si enim de omnibus hæc ratio custoditur,vt quæcunq; viuente viro alteri nupserit, adultera habetur, nec ei agendæ pœnitentiæ licentia conceditur,nisi vnus de illis fuerit defunctus:quãtò magis de illa tenenda est,quæ antè se immortali sponso cõiunxerat, & post hoc ad humanas nuptias transmigrauit? Attendite quòd nõ solùm coniugium talibus negare videtur, sed etiam locum pœnitentiæ.Sed non ita intelligendum est,vt aliquando excludantur à pœnitentia, quæ dignè pœnitentiã agere volũt: sed illæ non sunt admittendæ ad pœnitentiam,quæ ob incestus copula discedere noluerint: quia post religionis propositum non potest deo reconciliari per pœnitentiam , quæ ad habitum suæ professionis redire neglexerit.Tunc enim ille qui se coniunxerat ei,defunctus erit,cùm ab eius illicitis amplexibus hæc penitus recesserit. Cùm ergo dicitur eas non esse admittendas ad pœnitentiam,nisi hi quibus se iunxerãt, de mundo recesserint,subaudiendum est eis. Tunc enim eis viri de mundo recedunt & defunguntur,cùm ab eorum cõcupiscentia istæ se alienant,quem sensum similitudo subdita declarat & confirmat.

27.1.c. *Hæc verò.*

Ibidem.c. Quę Christo.

Quòd grande malum sit adulterium. D

Cùm vir & mulier legitimè coniuncti sunt,constat alterum altero viuente ad aliam non posse transire copulam:alioquin adulterium committitur:de quo Clemens papa ait , Quid in omnibus peccatis adulterio est grauius? Secundum namque in pœnis tenet locum , quem primum illi habent qui aberrant à deo.Grauissimè ergo peccant adulteri,grauiter fornicarij,sed cũctis his grauiùs incestuosi, quos omnes transcendunt contra naturã delinquẽtes. Vnde Aug. Adulterij malum vincit fornicationem, vincitur ab incestu. Peius enim est cum matre , quàm cum aliena vxore dormire:sed horum omnium pessimum est,quod contra naturam fit:vt si vir membro mulieris non ad hoc cõcesso vtatur,hoc execrabiliter fit in meretrice,sed execrabiliùs fit in vxore.

32.q.6.c. *Quid in omnibus.*

De adul. cõiugio. & habetur. 32.q. 7.c.adulterij malum.

De illis qui post longam captiuitatem redeunt. E

Hîc quæritur de illis fœminis , quæ putantes viros suos interemptos, vel in captiuitate , vel ab iniqua dominatione nunquàm liberandos,in aliorum coniugia transierunt:si illi qui putabantur periisse remeauerint, vtrum eis reddi debeant:& an secundi fornicati sint , & ipsę reæ adulterij. De hoc Leo papa sic ait , Necesse est vt legitimarum fœdera nuptiarum redintegranda credamus : & remotis his quæ hostilitas intulit,cuique id legitimè reformetur quod intulit: procurandúmque est , vt recipiat quisque quod proprium est.Nec tamẽ culpabilis iudicetur,& quasi alieni iuris peruasor habeatur , qui personam eius mariti qui iam non esse existimabatur,assumpsit.Sic enim multa quę ad eos qui in captiuitatem ducti sunt pertinebant , in ius alienum

32.q.1.c. *Cùm per bellicam.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

transire potuerunt: & tamen plenæ iustitiæ est, vt eisdem reuersis reformẽtur. Idcóque si viri post longam captiuitatem reuersi, ita in dilectione suarum coniugum perseuerant, vt eas cupiant in suum redire consortium, dimittendum est, & inculpabile iudicandum quod necessitas intulit, & restituendum quod fides poscit. Sinautem aliquæ mulieres ita virorum posteriorum amore sunt captæ, vt malint his cohærere quàm ad legitimum transire consortium: meritò sunt notandæ, ita vt ecclesiastica communione priuentur: quæ de re excusabili contaminationem criminis elegerunt. Redeant ergo in suum coniugia statum: quia sicut mulieres quæ ad viros suos reuerti noluerint, impiæ sunt habendę: ita illæ quæ redeunt, meritò sunt laudandæ. Ex his ostenditur, illos qui taliter iungũtur, vt credant virum interemptum, per ignorantiam, aliquam excusationem habere de peccato: & tantùm primam copulam esse legitimam, non secundam: veniam tamen habere, si careat opprobrio malæ voluntatis. Sed si quis relicta in patria sua vxorem in longinquam abiens regionem aliam ducat vxorẽ, deinde pœnitentia ductus eam dimittere velit, asserens se aliam habuisse quę viuit: nec ecclesia permittat, quæ quod ille asserit ignorat: quæritur an in hac secunda copula sit coniugium, Sanè dici potest non esse coniugium, & mulierem de crimine excusari per ignorantiam, virum autem adulterium admisisse. Sed ex quo ad primam redire volens nec valens, cogitur ecclesiæ disciplina hanc tenere, incipit excusari per obedientiam & timorem, de hoc quod poscenti mulieri debitum reddit, à qua ipse nunquam poscere debet: & sic de aliis huiusmodi sentiendum est.

Hugo. 4. sen. ca. 4.

Hoc hodie nõ tenetur, imò non debet ecclesia obedire.

De ipedimẽtis q̃ faciunt oĩno illegitimũ ad cõtrahẽdũ matrimoniũ cũ quodã, et cũ quodam non: q̃ venit

DE DISPARI CVLTV.

Distinct. XXXIX.

POST hæc de dispari cultu videndum est, hæc est enim vna de causis, quibus personæ illegitimæ fiunt ad contrahendum matrimonium. Non enim licet Christiano cum Gentili vel Iudæa inire coniugium: quia etiam in veteri testamento prohibitum est fideles viros infideles ducere vxores: domino dicente, Non accipias vxores de filiabus alienigenarum filiis tuis, ne traducant eos post deos suos. Iuxta hoc domini præceptum Iudæorum coniugia cum alienigenis inita Esdras separauit. Hoc idem etiam in nouo Testamento seruatur. Vnde Aug. Ne nubat fœmina, nisi suę religionis viro: vel ne vir talem ducat vxorem. Id enim, vt dicis, iubet dominus, docet Apostolus, vtrunque præcipit testamentum. Item Ambros. Caue Christiane Gentili vel Iudæo filiam tuam tradere: caue ne Gentilem vel Iudæam vel alienigenam, id est, hæreticam, & omnem alienam à fide tua, vxorem accersas tibi. Item, Si quis Iudææ, siue Christiana Iudæo, siue Iudæa Christiano carnali consortio misceatur, qui cunque tãtum nefas admiserit, à Christiano cœtu protinus segregetur. Ex his aliisque pluribus testimoniis apparet non posse contrahi coniugium ab his qui sunt diuersæ religionis & fidei.

ex cultu di sparitate. Exod. 24. Deut. 7. Esdræ 10. li. de adul. cõiu. c. 21. et habetur 28. q. 1. c. Sic enim ad fi. Exod. 34. 1. Cor. 7. In li. de patriarchis, & ponitur 28. q. 1. c. Caue. Ex cõcilio Vranẽsi: & habetur. 28. q. 1. c. Si quis Iudaizet. 1. Cor. 7. Li. et cap. iisdẽ, et habetur. 28. q. 1. c. sic enim ad fi. Aug. ibi. li. 1. ca. 17. 1. Cor. 7. & habetur 28. q. 1 c. iam nũc illud. Aug. ad Pollẽtium.

De coniugio fidelis & infidelis & duorum infidelium. B

Huic autem videtur obuiare quod Apostolus ait de imparibus cõiugiis. Ego dico, nõ dominus, Si quis frater habet vxorẽ infidelem, & hæc consentit habitare cũ illo, nõ dimittat illã: & si qua mulier, &c. Sed aliud hoc esse, aliud illud, euidenter ostendit Aug. Ibi enim agitur de illis cõiugiis fidelium & infidelium, quæ cõtrahuntur ab eis in dispari religione & fide manẽtibus. Apostolus verò agit de illis, qui vnius eiusdémq; infidelitatis fuerũt, quãdo cõiũcti sunt. Sed cùm veniisset euãgeliũ, alter sine altera credidit. Intelligis ne quid dicam? Attende vt rem ipsam diligẽtiùs explanem. Ecce cõiuges duo vnius infidelitatis fuerunt quando cõiuncti sunt: nulla de his quæstio est quæ pertineat ad illud præceptũ veteris & noui Testamenti, quo prohibetur fidelis cũ infideli copulare coniugium. Iam sunt coniuges, & ambo adhuc sunt infideles. Tales sunt adhuc quales coniuncti sunt. Venítque euangelij prædicator, credidit eorũ vnus vel vna, sed ita vt infidelis cum fideli habitare consentiat, non iubet dominus vt fidelis infidelem dimittat taliter coniunctũ. Nec Apostolus iubet vt non dimittat, sed consulit vt si quis aliter agat, non sit transgressor, sicut & de virginibus consulit. Monet autem quod est lucrandi occasio, cùm possit licitè relinquere, sed non expedit. Tũc enim non expedit id quod licitum est, quando permittitur quidem, sed ipsius vsus aliis affert impedimentum salutis: sicut discessio fidelis ab

Universidad de Deusto
Biblioteca

infideli,quam non prohibet dominus,quia coram illo non est iniusta:sed Apostolus ne fiat consilio charitatis suadet,vt nemo in ea re iussionis necessitate teneatur,sed consilij voluntate liberè faciat.Ex his monstratur inter infideles coniugium esse:& consilium Apostoli non obuiare præcepto domini,quo iubet fidelem non iungi infideli, & si coniuncti fuerint separari.Legitur enim quòd Esdras propheta, imò dominus per eum iussit Israelitis vxores dimittere alienigenas:per quas ibant ad deos alienos,non illę per maritos acquirebantur deo.Rectè hoc præcepit:quia per Moysen iusserat dominus ne quisvxorem alienigenam duceret.Meritò ergo quas duxerant domino prohibente, domino iubente dimiserunt:quia vt ait Ambrosius, Non est putandum matrimonium,quod extra decretum dei factum est : sed cùm cognoscitur,emendandum:vt quando fidelis infideli copulatur.Sed vt ait Augustinus,Cùm cœpisset gentibus euangelium prædicari,iam coniunctos gentiles gentilibus competit coniugibus:ex quibus si non ambo crederent, sed vnus vel vna,& infidelis cum fideli consentiret habitare,nec prohiberi à domino debuit fidelis infidelem dimittere, nec iuberi.Ideo non prohiberi , quia iustitia permittit à fornicãte discedere. Et infidelis hominis fornicatio est maior ĩ corde, nec vera eius pudicitia cum coniuge dici potest:quia omne quod non est ex fide,peccatum est,quanuis veram fidelis habeat pudicitiam,etiam cum infideli coniuge, quæ non habet veram.Ideo autem nec iuberi, quia nec contra iussionẽ domini gentiles fuerunt ambo cõiuncti.Licitum ergo erat per iustitiam fideli infidelem dimittere:sed licitum nõ erat faciendum propter liberam benevolẽtiam.Euidenter apparet & inter infideles coniugium esse, & Apostolum de illis agere,qui in infidelitate coniuncti fuerunt, & pòst alter ad fidem conuersus est:cum quo etiam infidelis habitare consensit,& hunc non dimittere fideli consulit Apostolus:quia fortè per fidelem saluabitur infidelis.

1.Cor.7.

1.Esd.10. Aug.li. de adul.cõ in.1 ca.18.

Am.28. q.1.c.iussit Esdras. Au.li.et ca.iisdem. & habetur 28.q. 1.c.Sic enim neque Mat.19. Nõ est vera pudicitia fidelis cũ ifideli. & habetur 28.q.1 in princ. Rom.14.

De fornicatione spirituali,ob quam potest dimitti coniunx. C

Potest tamen dici licitè dimittere:quia in infidelitate fornicatio,si non corporis,tamẽ mentis.Causam enim fornicationis dominus excepit.Fornicationem verò generalem & vniuersalem intelligere cogimur,non modo scilicet corporalem,sed & spiritualem:de qua Augustinus ait,Idololatria & quælibet noxia superstitio fornicatio est.Dominus autem permisit ex causa fornicationis vxorem dimitti , sed non iussit: & sic dedit Apostolo locum monendi,vt qui voluerit non dimittat:potest tamen licitè dimittere. Si enim fornicatio carnis detestanda est in coniuge , quanto magis fornicatio mentis,id est,infidelitas?

in glo.1. Corin. 7. Si quis. Mat.5. et 19.in ser. domini in monte. & habetur. 28.q.1.c. Idololatria.

Pro quibus vitiis possit dimitti. D

Si autem quęris, An propter aliud vitium nisi propter infidelitatem vel idololatriam possit dimitti : Attende quid Augustinus ait:Si infidelitas fornicatio est,& idololatria infidelitas,& auaritia idololatria : non est dubitandum & auaritiam fornicationem esse. Quis ergo quamlibet illicitam concupiscentiam potest à fornicationis genere separare,si auaritia fornicatio est?Ex quo intelligitur,quòd propter illicitas concupiscentias non tãtùm quæ in stupris cum alienis viris vel fœminis committuntur , sed ob quaslibet quæ animam à lege dei aberrare faciunt & pernicioſè corrumpi,possit sine crimine & vir vxorem suam dimittere, & vxor virum.Itẽ Rectissimè dimittitur,si viro suo dicat, Nõ ero vxor tua,nisi mihi de latrocinio diuitias congreges: vel nisi solita lenocinia exerceas, aut si quid aliud facinorosum vel flagitiosum à viro suo expetat.Tunc ille,si veraciter pœnitens est,habétque fidem per dilectionem operantem,mẽbrum quod eum scãdalizat amputabit.Ex his apparet quòd non solùm infidelitas , sed etiam quælibet concupiscentia, quæ pernicioſè turpitérque corrumpit,fornicatio spiritualis est:per quam vir vxorem, vel vxor virum dimittere potest. Consulit tamen Apostolus, ne fidelis dimittat infidelem volentem cohabitare,nec à deo reuocare.

27.q.1.c. idol.ibidẽ vbi supra.

Au.de fide & operibus.& habetur. 28.q.1.ca. vxor legitima. Mat. vlt. 1.Cor.7.

Si fideli liceat aliam ducere infideli discedente vel dimissa. E

Hìc quæritur,si fidelis dimittat infidelem,vel infidelis à fideli discedat,an liceat fideli aliam ducere.Videtur

In cō. circa. 7. ca. prioris ad Corin. & 28. q. 2. quasi per totū tractatur hæc quæstio.

authoritas testari, quòd illa viuente alteram ducere non valeat. Ambr. enim verba Apostoli exponens ait, Alioquin si discedatis ab inuicem, & volentes cohabitare dimittitis, & aliis vos copulatis, adulteri estis: & filij vestri qui de hac copula nascuntur, immundi, id est, spurij sunt. Item, Si quis habuerit vxorem virginem ante baptismum, viuente illa post baptismum alterā habere non potest. Crimina enim in baptismo soluuntur, non coniugia.

Quæ præmissis contraria videntur. F

Ex concil. Meld. & 28. q. 2. Si quis. Ad Hilariū, & habetur. 28. q. 5. In glo. 1. Co. 7. Nō est enim.

Sed contrà Amb. testatur, Si infidelis (dicit Apostolus) discedit, discedat. Nō enim est seruituti subiectus frater aut soror in huiusmodi: quia non debetur reuerentia cōiugij ei qui horret authorem coniugij. Non est enim ratum matrimonium, quod sine deuotione dei est: & ideo non est peccatum ei qui dimittitur propter deum, si alij se copulauerit. Contumelia enim creatoris soluit ius matrimonij circa eum, qui relinquitur, ne accusetur alij copulatus. Infidelis autem discedēs, & in deum peccat, & in matrimonium, nec est seruanda ei fides coniugij, qui ideo recessit, ne audiret Christum esse deum Christianorum coniugiorum. Si verò ambo crediderint, per cognitionem dei confirmatur coniugium.

Determinatio. G

Attende hæc prædictis contraria posse videri, ita vt sibi Ambro. contradicere videatur. Sed distinguēdum est hīc aliud esse dimittere volentem cohabitare, aliud dimitti propter deum ab illo qui horret nomen Christi. Ibi lex beneuolentiæ non seruatur, hīc veritas custoditur. Et ideo cùm liceat dimittere volentem cohabitare, non tamen ea viuente aliam ducere licet. Discedentem verò sequi non oportet: & ea viuente aliam ducere licet. Sed hoc non est intelligendum, nisi de his qui in infidelitate sibi copulati sunt. Sed si ad fidem vterque conuersus est, vel si vterque fidelis matrimonio coniunctus est, & pòst alter eorum à fide discesserit, & odio fidei coniugem reliquerit: dimissus discedentem nō comitabitur. nec tamen illa viuente alteram ducere poterit: quia inter eos fuerat ratū cōiugiū, quod nō potest dissolui.

28. q. 2.

Quidam

Quidam dicunt coniugium non esse inter infideles, & quare. H

Sunt tamen nonnulli, qui inter infideles asserunt non esse coniugium: quia nec rata, nec legitima est eorū copula. Rata non est, quia solui potest: nec legitima, quia Apostolus ait, Omne quod non est ex fide, peccatum est. Eorū autē cōiunctio non est ex fide, & ideo peccatū est. Nō est ergo coniugium: quia nullum coniugiū peccatū est. Aug. etiā dicit, quia nō est vera pudicitia infidelis cū fideli. Sed vera negatur esse pudicitia: nō q̄ infidelium coniugium non sit verum, sed quia non habet illud triplex bonum, quod excusat coitū & meretur præmiū. Itē illud Apost. Omne quod non est ex fide, peccatū est: nō ita intelligendū est, vt quicquid fit ab infidelib⁹ peccatū fit: sed omne quod fit contra fidē. i. cōscientiam, malè fit, & ad gehēnā ædificat. Vel in omni eo q̄ infidelis facit, peccat: non quia illud facit, sed quia nō eo modo illud facit quo debet, non referens ad debitum finem.

Hic locus quasi de verbo ad verbū habetur. 28. q. 1. in prī. Rom. 14. 28. q. 1. in para. His itaque.

Quòd legitimum sit coniugium infidelium, sed non ratum, & quare. I

Copula ergo maritalis quæ est inter infideles, coniugium est legitimum, sed nō ratum. Legitimum, quia est inter legitimas personas: sed non ratum, quia sine fide. Coniugium verò fidelium est legitimum, & ratum, si tamen legitimę sunt personę. Quòd autem legitima sit infidelium coniunctio, Aug. testatur dicēs, Vxor legitima societate cōiuncta sine vlla culpa relinquitur, si cum viro Christiano permanere noluerit. Ex hoc etiam probatur, q̄ infideli ad fidē conuerso Apostolus consulit infidelem non dimittere: quod non faceret, si non esset inter eos legitimum coniugium. Legitimū est, quod legali institutione, vel prouinciæ moribus, non contra iussionem domini contrahitur.

In li. de fide & operibus, & habetur. 28. q. 1. c. Vxor legitima. Hugo. 4 sentē tia. cap. 9. 1. Cor. 7.

DE COGNATIONE CARNALI ET SPIRITVALI: ET PRIVS DE CARNALI.

Distinct. XL. A

NVnc supereſt de cognatione aliquid dicere. Est autem cognatio alia carnalis, alia spiritualis. Primùm de carnali cognatione & affinitate inspiciamus. Cognati ergo vel affines in septimo gradu, vel infra, copulari non

De impedimētis q̄ faciūt omnino illegitimum

ad contrahendū matrimoniū cū quodā & cū quodā non: q̄ venit ex q̄ pinquitate carnali, q̄ est cōsanguinitas. Greg. epis Galliæ. 35 q. 3. c. Progeniē suā.

debent. Vnde Gregorius, Progeniem suam vnumquenque vsque ad septimam obseruare decernimus generationem: & quandiu se agnoscūt affinitate propinquos vel cognatos ad coniugalem copulam accedere denegamus: quod si fecerint, separentur. Item Nicolaus papa, De cōsanguinitate sua nullus vxorem ducat vsque post generationem septimam, vel quousque parentela cognosci potest. Item, Nulli ex propinquitate sui sanguinis vsque ad septimum gradum vxores ducant. His authoritatibus aliisque pluribus consanguineorum coniunctiones prohibentur vsque ad septimum gradum. B

Ibidem c. de consanguinitate. Ex cōcilio Lugdunē si. Ibidem. Nulli. li. 9 Etymolo. c. 3. & habetur. 35. q 5. c. Series.

De computatione graduum consanguinitatis.

Quomodo autem gradus consanguinitatis computandi sint, Isidorus ostendit sic: Series cōsanguinitatis sex gradibus dirimitur, hoc modo: Filius & filia, quod est frater & soror, sit ipse trūcus. Illis seorsum seiunctis, ex radice illius trunci egrediuntur isti ramusculi, Nepos & neptis, prim⁹. Pronepos & proneptis, secundus. Abnepos & abneptis tertius. Adnepos & adneptis, quartus. Trinepos & trineptis, quintus. Trinepotis nepos & trineptis neptis, sextus. Attēde quòd sex gradus tantùm ponit Isidorus, quia truncum inter gradus non computat. Alij verò qui septem gradus ponunt, trūcum inter gradus computant. Variè nanque computantur gradus consanguinitatis. Alij enim patrem in primo gradu, filios in secundo ponunt. Alij primum gradum filios appellant, negantes gradum cognationis inter patrem & filium esse, cùm vna caro sint pater & filius. Authoritates ergo quę consanguinitatis cautelam vsque in septimum gradum prohibent, patrem ponūt in primo gradu. Illi verò qui vsque ad sextum gradum prohibent, primum gradum filios appellāt. Atque ita fit, vt eædem personæ secundum hanc diuersitatem inueniantur in sexto & septimo gradu. Patrem verò in primo gradu ponit, qui fratres dicit esse secundum gradum. Hoc modo computat Zacharias papa, inquiens, Parentelæ gradus taliter computamus. Ego & frater meus vna generatio sumus, primumque gradum efficimus. Rursus, filius meus & fratris mei filius secunda generatio sunt, & secundum gradum faciunt: atque ad hunc modum cæteræ successiones. Inter illos verò qui sex computant gradus, & illos qui

Ibidem. c. Parentelæ.

septem computant gradus, nulla in sensu existit diuersitas, quanuis in numero graduū varietas videatur. Vltima enim generatio, si à fratribus sumat initium numerandi, septima inuenitur.

Quare sex gradus computantur. C

Quare verò sex computet Isidorus, ipse aperit dicens, consanguinitas dum se paulatim propaginum ordinibus dirimens vsque ad vltimum gradum protraxerit, & propinquitas esse desierit, tunc prmum lex in matrimonij vinculum eam recipiet, & quodam modo incipiet reuocare fugientem. Ideo autem vsque ad sextum generis gradum cō sanguinitas constituta est, vt sicut sex ætatibus mundi generatio & hominis status finitur: ita propinquitas generis tot gradibus terminetur. In his sex gradibus omnia propinquitatum nomina continētur: vltra quos nec affinitas inueniri, nec successio potest amplius prorogari. Secundum alios septem gradus ideo computantur, ita vt post septem gradus sponsus sponsæ iungatur: sicut post hanc vitam, quæ septem diebus agitur ecclesia Christo iungetur. His autem occurrit illud quod Gregorius Augustino Anglorū episcopo, à quo requisitus fuerat quota generatione debeant copulari, rescribit sic: Quædam lex Romana permittit, vt siue fratris, vel sororis, seu duorum fratrum germanorum, seu duarum sororum filius & filia misceantur. Sed experimento didicimus ex tali coniugio sobolem non posse succrescere. Vnde necesse est, vt quarta vel quinta generatio fidelium licenter sibi coniūgatur. Sed post multum temporis idem Gregorius à Felice Messinæ Siciliæ præfide, requisitus vtrum Augustino scripserit, vt Anglorum quarta generatione contracta matrimonia non soluerentur, inter cætera talem reddidit rationem: Quod scripsi Augustino Anglorum episcopo, ipsi etiam Anglorum genti, quæ nuper ad fidem venerat, ne à bono quod cœperat metuendo austeriora recederet, specialiter & non generaliter me agnoscas scripsisse. Nec ideo hæc eis scripsi, vt postquàm in fide fuerint solidati, si infrà propriam consanguinitatem inuenti fuerint, non separentur: aut infrà affinitatis lineam, id est, vsque ad septimam generationem iungantur.

Isid li. 9. Etymo. c. 6. & habetur. 25. q. 4 ca. Consanguinitate.

Quare septem.

De dispē satione. Greg. erga Anglos. 35. q. 3. c. Quædam lex Romana.

Universidad de Deusto
Biblioteca

DE GRADIBVS AFFINITATIS.
Distinct. XLI.

De impedimento matrimonij quod venit ex propinquitate carnali, quæ est affinitas.

NVnc de affinitate videndum est: de qua Greg. ait, Porrò de affinitate, quam dicitis parentelam esse, quę ad virum ex parte vxoris, seu quæ ex parte viri ad vxorē pertinet, manifesta ratio est: quia si secundum diuinam sententiam ego & vxor mea sumus vna caro, profectò mihi & illi mea suaque parētela propinquitas vna efficitur. Quocirca ego & soror vxoris meę in vno & primo gradu erimus: filius verò eius secundo gradu erit à me: neptis verò in tertio. Idq; vtrinque in cæteris agendum est in successionibus.

35.q.5.ca. Porrò de affinitate.

Vxorem verò propinqui cuiuscunq; gradus sit, ita me oportet attendere, quemadmodum ipsius quoque gradus aliqua fœmina propriæ propinquitatis sit. Quod nimirū vxori meę de propinquitate viri sui in cunctis cognationis gradibus cōuenit obseruare. Qui verò aliorsum sentiūt, Antichristi sunt.

35.q.3.c. æqualiter.

Item Iulius papa Æqualiter vir coniugatur consanguineis

ibidem c.

propriis, & consanguineis vxoris. Item Isidorus, Sanè consanguinitas, quæ in proprio viro conseruanda est etiam in vxoris parentela de lege nuptiarum custodienda est: quia constat eos duos fuisse in carne vna. Ideóque communis est illis vtraque parentela.

Sanè consanguinitas ibid.c.

Nullum.

Item Iulius papa, Nullum in vtroque sexu permittimus ex propinquitate sui sanguinis vel vxoris, vsq; in septimum generationis gradum, vxorem ducere vel incesti macula copulari: quia sicut non licet cuiquam Christiano de sua consanguinitate, sic nec de consanguinitate vxoris coniugem ducere propter carnis vnitatem. Item Greg.

In cōcilio Melden. ibidem c. de affinitate.

De affinitate consanguinitatis per gradus cognationis placuit vsque ad septimam generationem obseruare. Nam & hæreditas rerum per legales instrumentorum definitiones sancita, vsque ad septimum gradum hæredum protendit successionem. Non enim eis succederent, nisi de propagine cognationis deberetur. His authoritatibus insinuatur & quę sit affinitas, & vsque ad quem gradum sit obseruanda, scilicet vsque ad septimum.

Variæ traditiones de affinitate.

Sed alij videntur cōcedere in quinta generatione inter affines contrahi coniugium, & in quarta etiam si

contractum fuerit non separari. Ait enim Fabianus papa, De propinquis qui ad affinitatem per virum & vxorem veniūt, defuncta vxore vel viro in quinta generatione iungantur: in quarta si inuenti fuerint, non separantur. In tertia verò propinquitate non licet vxorem alterius accipere post obitum eius. Aequaliter vir iungatur in matrimonio eis qui sibi cōsanguinei sunt, & vxoris suę consanguineis, post mortem vxoris. Ecce hîc cōceditur, in quinta vel quarta propinquitate affinium fieri coniugium. Iulius etiam papa ait, Statutum est vt relictam patris vxoris suæ, relictam fratris vxoris suæ, relictam filij vxoris suæ, nemo sibi in matrimonium sumat: relictam vxorem consanguineorum vxoris suæ vsque in tertiam progeniem nemo in vxorem sumat. In quarta verò & quinta si inuenti fuerint, non separentur. Ecce quàm variè de affinitatis obseruatione loquuntur authores. Alij enim vsq; ad septimū gradum eam obseruari sanciūt. Alij verò in quinto vel quarto matrimonia cōtracta non diuidunt. Sed illi veritatis rigorem, isti misericordiæ dispensationem videntur proponere. Potest enim ecclesia dispensare in copula affinium vsque ad tertium gradum: sicut Greg. dispensauit in quarto gradu consanguinitatis. Illud autem non est præterecundum, quòd Gregorius Venerio episcopo scripsit, Sedem apostolicam consulere decreuisti, si mulier copula nuptiali extraneo viro coniuncta, cognationi eius pertineat, si eo defuncto cognatio maneat, vel si sub alio viro cognationis vocabula dissoluantur, vel si susceptæ soboles possint legitimè ad prioris viri cognationis transire copulam. Si vna caro fiunt: quomodo aliquis eorum potest propinquiùs vni pertinere, nisi pertineat alteri? Hoc minimè posse fieri credendū est. Porrò vno defuncto in superstite affinitas non deletur: nec alia copula coniugalis affinitatem copulæ prioris soluere valet: sed nec alterius coniunctionis soboles placet ad affinitatis prioris viri consortium transire. Si quis ergo sacrilego & temerario ausu in defuncto quærit propinquitatem extinguere, vel sub altero affinitatis vocabula dissipare, vel si susceptas soboles alterius copulæ propinquitati prioris credit legitimè sociari: hic negat dei verbum validū esse quod dixit, Erunt duo in carne vna. Ecce hîc prohibet, si mortuo primo viro vxor eius alij nupserit, filios de secundo viro

Ibidem c. De propīquis.

Ibidem c. & hoc quoque.

35.q.10.c Fraternitatis.

Gene.2.

Matt.19.

Universidad de Deusto
Biblioteca

genitos ducere vxores de cognatione prioris viri: quia filij mediante matre, ad cognationem prioris viri pertinent, cum quo mater eorum vna caro extiterat. Hoc idem etiam Innocentius papa ait, Si qua mulier ad secũdas nuptias trãsierit, & ex eis sobolem genuerit, nullatenus potest ad consortium cognationis prioris viri pertingere. Hoc autem obseruandum est vsque ad septimum generis gradum: sed maximè vsque ad tertium & quartum, sicut suprà positum est.

25.q.10.c *Si qua mulier.1. & 2.*

Si coniugium sit inter eos, qui not.a consanguinitate diuiduntur. C

Et est sciendum, quòd ecclesia infra prædictos gradus consanguinitatis coniunctos separat. Si autem ignoranter coniuncti fuerint in conspectu ecclesiæ, & postmodũ probata consanguinitate eiusdem iudicio separati: quæritur vtrum copula illa coniugium fuerit. Quibusdam videtur nõ fuisse coniugium, quia non erãt legitimę personę: sed tamen de crimine excusantur per ignorantiam, & quasi coniugium reputatur, quia bona fide, & per manum ecclesiæ conuenerũt. Vnde & filij eorum legitimi habentur. Alij verò dicunt fuisse coniugium, licet non essent legitimæ personæ: quia talium coniunctiones vocant canones coniugia, vbi de personis agitur, quarum testimonio consanguineorum sit dirimenda coniunctio. Vnde Vrbanus papa, Si duo viri vel tres consanguinitatem iureiurando firmauerint, vel ipsi fortè cõfessi fuerint, coniugia dissoluantur. Si verò neutrum contigerit, episcopi eos per fidem Christi obtestentur, quatenus palàm fateantur, si se recognoscunt consanguineos. Si se iudicio episcoporum segregauerint, alia matrimonia non prohibeantur contrahere. Idem, Notificamus tibi, vt cùm tres vel duo ex propinquioribus eius qui accusatur, hanc propinquitatem iuramento firmauerint: vel si duo vel tres ex antiquioribus ianuẽsibus, quibus hæc propinquitas est nota qui bonę famę & veracis testimonij sint, remoto amore, timore, precio, & omni malo studio, prædicta firmauerint: sine mora coniugia dissoluantur. Consanguineos verò extraneorum nullus accuset, vel consanguinitatem in synodo computet: sed propinqui ad quorum notitiam pertinet. Si autem pro-

Quibus personis testificantibus sint diuidenda coniugia. 35.q.6. *Si duo viri. Idem Ricardo Ianuen. episcopo vbi sup. c. Notificamus.*

genies tota defecerit, ab antiquioribus & veracioribus, quibus propinquitas tota nota sit, episcopus canonicè perquirat: & si inuenta fuerit, separentur. Ecce quibus accusantibus vel testificantibus dirimenda sit consanguineorum coniunctio, quæ coniugium vocatur.

Fabianus papa ibid. c. Cõsanguinitatis.

Distinctio vtilis, Quid sit fornicatio. D

Hic dicendum est, quòd aliud est fornicatio, aliud stuprum, aliud adulterium, aliud incestus, aliud raptus. Fornicatio, licet sit genus omnis illiciti coitus qui fit extra vxorem: tamen specialiter intelligitur in vsu viduarum, vel meretricum, vel concubinarum. Stuprum propriè est virginum illicita defloratio. Adulterium est alieni thori violatio. Vnde adulteriũ dicitur, quasi alterius thori accessio. Incestus est consanguinearum, vel affinium abusus. Vnde incestuosi dicuntur, qui consanguineis vel affinibus suis abutuntur. Raptus admittitur, cùm puella violenter à domo patris educitur, vt corrupta in vxorem habeatur. Siue puellæ, siue parentibus vis illata constiterit, hic morte mulctatur. Sed si ad ecclesiam cum rapta confugerit, priuilegio ecclesiæ mortis impunitatem meretur. Addendum est etiã illud Alexandri, qui ait, Quod frater sorórve vxoris tuæ cognati dicuntur, æquiuocationis iure fit, & necessitate vulgaris appellationis potiùs quã vlla cognationis causa. Vxor enim fratris, fratrissa potiùs, quã cognata vocatur. Mariti frater leuir dicitur. Duorum fratrum vxores ianitrices vocantur, quasi eandem ianuam intrantes. Viri soror glos appellatur. Sororis autẽ vir non habet speciale nomen, nec vxoris frater.

Hoc totũ vsq; ad para. Attẽdẽdũ, habetur. 36.q.1.c. *Lex pteritorum para. Sed nõ omnis. Quid sit Fornicatio, Stuprũ, Adulteriũ Incestꝰ, et Raptus.* 35.q.5.ca. *Quod aũs frater.*

DE SPIRITVALI COGNATIONE.

Distinct. XLII. A

De impedimẽto matrimonij quod venit ex pximitate spirituali.

DE parentalium graduum famosa quæstione aliquid licet minus sufficiẽter, diximus. Iam de spirituali cognatione addamus, quæ etiam personas impedit vt non sint legitimæ ad ineundas nuptias. Tria quidem sunt consanguinitas, affinitas, & spiritualis germanitas. Consanguinitas

est inter eos, qui iunguntur secundum lineam generis. Affinitas inter eos qui genere quidē non sunt coniuncti, sed mediante genere sunt sociati: verbi gratia, Vxor filij fratris mei qui non est de genere meo, per ipsum qui est de genere meo, mihi affinis facta est, & ego illi. Spiritualis proximitas est inter compatrem & commatrem: & inter eos, quorum vnus alterum de sacro fonte leuauit, vel in cathecizatione aut cōfirmatione tenuit. Est etiā inter filios eiusdem hominis carnales & spirituales.

Hug. sen. 4.c.13.

Qui sint filij spirituales. B

Spirituales filij sunt, quos de sacro fonte leuamus, vel in cathecizatione seu confirmatione tenemus. Filij etiam & filiæ spirituales eorum sunt, qui trinæ mersionis vocabulo eos sacro baptismate tingūt. Dicitur etiam spiritualis filia sacerdotis, quæ ei peccata sua confitetur. Vnde Symmachus papa omnes quos in pœnitentia suscipimus, ita nostri spirituales sunt filij: vt & ipsi quos vel nobis suscipientibus, vel sub trinæ mersionis vocabulo mergentibus, vnda baptismi regenerauit. Siluester etiam admonet, vt ad suam filiam pœnitētialem nullus sacerdos accedat: quia scriptum est, Omnes quos in pœnitētia accipimus, ita nostri filij sunt vt in baptismo susceptí: quorum omnium flagitiosa est cōmixtio. Quòd autem compater & commater sibi iungi nequeant, nec pater spiritualis: nec mater filiæ, vel filio spirituali, ex concilio Maguntinensi docetur. De eo quod interrogasti, si aliquis filiolam suam duxerit in vxorem, & de eo qui concubuit cum matre spirituali, & de eo qui filium suum baptizauit, & vxor eius eū de fonte susceptit, hac causa vt dissidium fieret cōiugij, si pòst in tali copula possunt permanere: sic respondendum est, si filiolam aut cōmatrem suā aliquis in coniugium duxerit, separandos esse iudicamus, & graui pœnitentia plectendos. Si verò coniuges legitimi, vel vnus, vel ambo ex industria hoc fecerint, vel filium suum de fonte susceperint: si innupti manere voluerint, bonū est: si autem grauis pœnitentia infidiatori iniungatur, & simul maneant: & si præuaricator coniugij superuixerit, acerrima pœnitentia mulctetur, & sine spe coniugij maneat. Ex his apparet, quòd aliquis filiolam suam vel commatrem non

30.q.1.ca. 9. Ad limina.

30.q.1. Omnes quos.

In cōcilio Maguntinēsi. 30. q.1.c. De eo.

potest sibi copulare nuptialiter: & si præsumptum fuerit, separandi sunt. Qui autem legitimè coniuncti sunt, non ideo separandi sunt, quia alter eorum insidiosè filiū de fonte leuauit. Quod etiā Nicolaus confirmat dicens, Nosse desideras, vtrum mulier quæ viri filium ex alia fœmina genitum de sacro fonte leuauerit, postmodùm posit cū eodem viro copulari. Quos ideo coniungi posse decernimus, quia secundum canones sacros, nisi amborum consensu nullius religionis obtentu debet coniunx dimittere cōiugem, cùm Apostolus præcipiat, Nolite fraudare inuicem: nisi fortè ex consensu ad tempus, &c. Item dictum est nobis quasdam fœminas desidiosè, quasdam verò fraudulenter vt à viris suis se parentur, proprios filios coram episcopis ad confirmandum tenuisse. Vnde nos dignum duximus, vt si qua mulier filium suum desidia aut aliqua fraude coram episcopo tenuerit ad confirmandum, propter fallaciam vel fraudem, quandiu viuat, pœnitentiam agat: tamen à viro suo non separetur. Item Ioan. papa, Ad limina sancti Petri homo nomine Stephanus veniens, nostro præsulatui innotuit, quòd filium suum in extremo vitæ positum, necdum baptismi vnda lotum, absentia sacerdotum cogente baptizauit, eúmque propriis manibus susceperit. Atque pro huiusmodi negotio reuerentia tua præfatum hominem à sua coniuge iudicauit esse separandum. Quod fieri nullatenus debet, dicente scriptura: Quod deus coniunxit, homo non separet. Et dominus non dimittere vxorem, nisi causa fornicationis iubet. Et nos tanta authoritate freti dicimus non dimittendum esse, & inculpabile iudicandum quod necessitas intulit. Nam baptizandi opus laicis fidelibus, si tamen necesse fuerit, liberè cōceditur. Vnde si suprà dictus homo filium morientem aspiciens, ne animam perpetuò perire dimitteret, vnda baptismi lauit, vt eum de potestate mortis eriperet: bene fecisse laudatur. Ideóque suæ vxori sibi iam olim legitimè sociatæ, impunè dum vixerit iudicamus manere coniunctum: nec ob hoc separari debere. His aliísque pluribus authoritatibus edocetur coniuges non esse separandos, si post legitimam copulam alter alterius filium de fonte leuauerit, vel in confirmatione tenuerit.

Ibidem c. Nosse.

1.Cor.7.

Ex concilio Cabilonensi.

Ibidem c. Dictū est.

Ibidem c. Ad limina.

Act.19. Mat.5. & 19.

Quia præmissis obuiat. C

Ibidem c. Peruenit. Ibidē. Si quis ad filiastrum.

His autem obuiare videtur, quod Deusdedit papa ait, Peruenit ad nos Diaconus sanctitatis vestræ epistolā deferens, quòd quidam viri & mulieres præterito sabbato paschali, pro magno populi incursu nescientes filios suos, susceepissent de lauacro. Cupis ergo scire, an propter hoc debeant viri ac mulieres ad proprium vsum thori redire, vel nō. Nos verò hac re mœsti, priorum inquisiuimus dicta: & inuenimus in archiuis, id est, in armariis apostolicæ sedis iam talia contigisse in pluribus ecclesiis: quarum episcopis ab hac apostolica sede volentibus scire, vtrum viri ac mulieres redirent ad proprium thorum, Beatæ memoriæ sancti patres Iulius papa, Inno. & Cælestinus cum episcoporum plurimorū consensu in Apostolorum principis ecclesia præsidentes, talia rescripserunt & confirmauerunt: vt nullo modo se in coniugio reciperent viri ac mulieres, quicunque hac ratione susceperunt natos: sed separarent se, ne suadente diabolo tale vitium inualesceat. Item, Si quis filiastrum vel filiastram suā ante episcopum tenuerit ad confirmationem, separetur ab vxore sua, & aliam nunquam accipiat. Hæc autem vel ad terrorem dicta sunt, non quòd ita esset faciendum, sed ne illud fieret summopere cauendum: vel de illis est intelligendum, qui priùs filios suos vicissim de fonte susceperunt, quàm fierent coniuges, præmissis autem authoritatibus omnino cōsentiendum est: vt siue proprium, siue tantū viri filium mulier de fonte susceperit, non ideo à viro separetur: quod & de viro similiter oportet intelligi.

De copula spiritualium, vel adoptiuorum, vel naturalium filiorum. D

Ad cōsulta Bulgarorū. 35. q. 5. c. Ita diligere.

Quòd autem spirituales vel adoptiui filij naturalibus copulari nequeant, Nicolaus papa testatur ita inquiens: Ita diligere debet homo eū qui se susceepit de sacro fonte, sicut patrem. Inter fratres & filios spirituales gratuita & sancta communio est: quæ dicenda non est consanguinitas, sed habenda spiritualis proximitas. Vnde inter eos arbitror non posse fieri legale coniugium, quia nec inter eos, qui natura, & eos qui adoptione filij sunt, venerandæ leges matrimonia contrahi permittunt. Item, Si inter eos non cōtrahitur matrimonium quos adoptio iungit: quātò potiùs à carnali inter se contubernio cessare oportet, quos per cæleste sacramentum regeneratio sancti spiritus vincit.

Si filij ante compaternitatem vel pòst nati, valent coniungi. E

De copula filiorū qui ante compaternitatē vel post nati sunt. Vbi supra ca. Super quib⁹.

Hoc autem quidam volunt intelligere tantū de illis filiis quibus compatres facti sunt. De aliis verò qui ante compaternitatem vel post geniti sunt, concedunt q⁹ legitimè & licitè iungi possunt. Quibus videtur consentire Vrbanus secundus dicens, Super quibus cōsuluit nos tua dilectio, hoc videtur respondēdum: vt & baptismus sit, si instante necessitate fœmina puerum in nomine trinitatis baptizauerit: & quòd spiritualium parentum filij & filiæ ante vel post cō paternitatem genitæ, possunt legitimè coniungi, præter illā personam, qua compatres effecti sunt.

Paschalis papa. F

Ibidem c. post susceptum.

Paschalis verò secundus, post compaternitatem genitos copulari prohibet, scribens Egino episcopo: Post susceptum filium de fonte vel filiam spiritualem, qui ex compatre vel ex commatre fuerint nati, matrimonio iungi non possunt. Illud etiam notandum est, quod in Tiburiensi concilio legitur, Si quis suæ spiritualis commatris filiam fortuitò, & ita contingente rerum casu in coniugium duxerit: maturiori seruato consilio habeat, atque legitimo cōnubio honestè operam det.

Ex Tiburi. concil. Ibidem c. illud etiā.

Si quis ducere possit duas commatres vnam post alteram. G

Cōstā. cp̄o 30. q. 4. c. Scisciatur. Ex Tiburiē concil. Ibidem c. Qui spiritualem. Ibidem c. Post vxorū.

Solet etiam quæri, Si commatrē vxoris post eius obitum quis ducere valeat. De hoc Nicolaus papa sic scribit. Scisciatur à nobis sanctitas vestra, si quis duas commatres habere valeat vnam post alteram. In quo meminisse debes scriptum esse, Erunt duo in carne vna. Cum ergo constet quòd vir & mulier vna caro efficiūtur, restat virū compatrem constitui mulieris, cuius assumpta vxor commater erat: & ideo virum illi fœminæ non posse coniungi, quæ commater eius erat, cum qua idem fuerat vna caro effectus. Huic autem illud contrarium videtur, Qui spiritualem habet compatrem cuius filium de lauacro susceperit, & vxor eius commater non est, licet ei defuncto compatre suo

eius viduam ducere in vxorem : quos nulla generatio spiritualis secernit. Item ex epistola Paschalis papæ, Post vxoris obitum,cum commatre vxoris coniugio copulari nulla ratio vel authoritas videtur prohibere. Non enim per carnis vnionem ad vnionem spiritus transitur. Sed sciendum quòd authoritas Nicolai de illo agit,qui vxori suæ debitum reddidit,postquàm commater illius extitit. Aliæ verò authoritates de illo agunt,cuius vxor postquàm à viro suo derelinquitur, illius commater efficitur, nec post compaternitatem à viro suo cognoscitur:vel de illo potiùs agunt,cuius vxor antè defungitur,quam ab eo cognoscatur.

Determinatio ibidem.

Si vir & vxor possint simul tenere puerum. H

Solet etiam quæri,Si vxor cũ viro simul debeat in baptismo suscipere puerum. De hoc Vrbanus ait, Quòd vxor cum marito in baptismo simul non debeat suscipere puerum, nulla authoritate videtur vel reperitur prohibitũ: sed vt ipsa puritas spiritualis paternitatis ab omni labe & infamia conseruetur immunis,decreuimus vt vtrique simul ad hoc aspirare non præsumant. Quia verò piaculare flagitium commisit,qui duabus cõmatribus velut sororibus nupsit,magna pœnitentia debet ei iniungi.

Ibidem c. Quod vxor.

De secundis & tertiis nuptiis,& deinceps. I

Sciendum est etiam,quòd nõ solùm primæ vel secũdæ nuptiæ sunt licitę,sed etiam tertiæ & quartę nõ sunt dãnandæ.Vnde Aug.Secũdas nuptias omnino licitas Apostolus cõcedit.De tertiis autẽ & quartis,& de vltrà pluribus nuptiis solẽt homines mouere quæstionẽ.Sed quis audeat definire,quod nec Apostolum video definisse? Ait enim,Si dormierit vir eius,cui vult nubat.Nõ dicit,primus, vel secũdus, vel tertius,vel quotuslibet:nec à nobis definiendũ est, quod nõ definit Apostolus.Vnde vt breuiter respõdeam, nec illas nuptias debeo dãnare,nec eis verecundiã numerositatis auferre:nec cõtra humanæ verecũdiæ sensum audeo dicere,vt quoties voluerint nubant:nec ex meo corde præter scripturæ authoritatẽ,quotaslibet nuptias dãnare.Itẽ testatur Hier. Ego nunc libera voce exclamo , nec damnari in ecclesia bigamam , imò nec trigamam: & ita licere quinto & sexto,

51.q.1.ca. deus masculum. &c.seq.

1.Cor. 7.

Ibidem c. Aperiãt ĩsto,ad fi.

quemadmodum secundo marito nubere. Apostolus tamen bigamos à sacerdotali honore excludit.Sed hoc non facit propter vitio bigamiæ:imò pro sacramenti virtute,vt sit vna vnius, sicut vnica vnici. Illud tamen Cæsarien. concilij videtur innuere bigamiam esse peccatum.Presbyterum,inquit,in nuptiis bigami prandere non conuenit:quia cùm pœnitẽtia bigamus indigeat,quis erit presbyter qui talibus nuptiis possit præbere consensum? Sed hoc de illo intelligi potest, qui primæ vxori insidiatus putatur desiderio secundæ:vel pro signaculo sacramenti illud dicitur, quod in bigamo non seruatur.Ambrosius etiam dicit,quòd primę nuptię tantùm à domino sunt institutæ:secundæ verò sunt permissæ. Et primæ nuptiæ sub benedictione dei celebrantur sublimiter:secundæ verò etiam in præsenti carent gloria.

1.Tim.3.

Ibidem.c. De his qui.

Super epi. ad Corin.

DE RESVRRECTIONIS ET IVDICII CONDITIONE.

Distinct. XLIII. A

POstremo de conditione resurrectionis , & modo resurgentium,necnon & de die iudicij & misericordiæ qualitate breuiter differendum est.Omnibus quæstionibus quæ de hac re moueri solent,satisfacere nõ valeo:resurrecturam tamen carnem omnium quicunque nati sunt atque nascentur,& mortui sunt & morientur , nullatenus ambigere debet Christianus.Ait enim Esaias,Resurgent mortui,& resurgent qui erunt in sepulchris.Et Apostо.Nolumus autem vos igno.fra.de dor.vt non con.ficut & cæteri qui spem non habent,scilicet resurrectionis.Si enim credimus quod Iesus mortuus est & resurrexit:ita & deus eos qui dormierũt per Iesum,adducet cum eo. Hoc enim vobis di.in ver. do. quia nos qui vi.qui re.su.non præ.eos qui dor.Quoniam ipse do. in iussu & in vo.ar.& in tu.dei descen. de cæ. & mor. qui in Christo sunt re.primi.Deinde nos qui vi.qui relin.fi.ra.cum illis in nu.obui.Christo in aera, & sic semper cũ domino erimus.His verbis & veritas resurrectionis,& causa atque ordo resurgentium præclarissimè insinuatur.

De resurrectione sẽcũdum id quod est. Augu.in Ench.

Esa.26.

1.Thes.4.

De voce tubæ. B

Causa enim resurrectionis mortuorum erit vox tubæ, quæ in aduentu iudicis ab omnibus audietur : & cu-

Psal.67. *Ioan.5.* ius virtutè excitabuntur mortui, & de monumentis resurgent. Vnde propheta, Dabit voci suæ vocem virtutis, id est, effectum resuscitandi mortuos. Et Ioannes euangelista ait, Venit hora in qua omnes qui in monumentis sunt, audient vocem filij dei, & procedent qui bona fecerunt in resurrectionem vitæ: qui verò mala egerunt, in resurrectionē iudicij. Si verò quæritur, cuius vel qualis erit vox illa: Apostolus

1.Thes.4. dicit, quòd erit archangeli, id est, ipsius Christi, qui est princeps archangelorum. Vel vox erit alicuius, vel plurium angelorum. Eadémque dicitur tuba: quia erit manifesta & nouissima, quia post eam non erit alia. Hæc tuba (vt ait Aug.) est

1.Cor.15. *De gratia noui & veteris testa.* clamor: de quo dicitur in euangelio. Media nocte clamor factus est, Ecce sponsus venit: exite obuiam ei. Tubæ nomine

Matt.25. aliquod euidēs & præclarum signum intelligitur. Quod vox

1.The.4.d archangeli & tuba dei ab Apostolo dicitur, in euangelio vox filij dei & clamor appellatur: quod signum mortui audient & resurgent.

De media nocte. C

Media autem nocte dicitur venturus, vt Aug. ait,

Mat.25.a *vbi suprà de gratia noui testa.* non pro hora temporis: sed quia tunc veniet, cùm non sperat. Media ergo nocte, scilicet cùm valde obscurum erit, id est, occultum, veniet. Dies enim domini, sicut fur in nocte, ita veniet. Potest tamen non incongruè intelligi mediæ noctis tempore vēturus: quia vt ait Cassiod. Hoc tempore pri-

1.The.5.a *Super octonarium.* mogenita AEgypti percussa sunt, quando etiā sponsus vēturus est. Pluribus etiam locis cōtestantur authores, quòd adue-

Exod.12. *Dani.7.c* *De libris qui tūc aperti erūt.* ntus Christi dies dicitur domini, nō pro qualitate temporis, sed rerum: quia tunc cogitationes & consilia singulorum patebunt. Vnde in Daniele, Vetustus dierum sedit, & libri aperti sunt coram eo. Libri sunt conscientiæ singulorum, quæ

Mat.10.c tunc aperientur aliis. Et tunc implebitur, Nihil occultum q̄ non reueletur. Adueniente autem summo iudice, nō solùm

1.Cor.4.a *Augu.de ciui.dei li.* *20.c.15.* aeris tenebræ illuminabuntur, sed abscondita cordium manifestabuntur. Virtute ergo diuina fiet, vt cuique opera sua bona vel mala cuncta in memoriam reuocentur: & mentis intuitu mira celeritate cernantur: vt accuset vel excuset hominem conscientia, eáque teste damnetur vel saluetur.

De memoria electorum, si tunc præcedentia mala teneat. D

Hìc quæritur, Vtrum electis tunc adsit memoria præcedentium malorum, sicut bonorum. Quædam authoritates videntur tradere bonos non habituros tunc memoriā præcedentium malorum, id est, peccatorum vel tormentorum. Ait enim Esaias, Ego creo cælos nouos, & terram nouam: & non erunt in memoria priora, & non ascendent super cor, sed gaudebitis in æternum. Item, Obliuioni traditæ sunt angustiæ priores, & absconditæ ab oculis nostris. Quæ de futuro exponens Hieorn. ait, Obliuioni tradentur priora mala: quia forsitan in futuro pristinæ conuersationis memoria omnino delebitur, succedētibus bonis æternis: ne sit pars malorum prioris angustiæ memorari. Sed hęc & his similia possunt accipi sic, vt non excludant memoriam præcedentium malorum, sed ex ea molestiam & læsionem amoueant. Non enim eorum memoria sanctos contristabit, vel eorum beatitudinem obfuscabit, sed gratiores deo reddet. Vnde super psalmum 88. ait, Greg. Quomodo in æternū misericordias domini canit, qui miseriæ non meminit? Quomodo autem plena beatitudo, si memoria reatus mentem tangit? Sed sæpe læti tristium meminimus, & sani dolorum meminimꝰ sine dolore: & inde amplius læti & grati sumus. Ex his apparet, quòd si priorum malorum memoriam sancti habebunt in futuro, non eis tamen erit ad pœnam vel gloriæ derogationem, sed ad gratiarum actionem. Si verò quęritur, vtrum peccata quæ fecerunt electi, prodeant tunc in notitiam omnium, sicut mala damnandorum omnibus erunt nota. Non legi hoc expressum in scriptura. Vnde non irrationabiliter putari potest, peccata hìc per pœnitentiam tecta & deleta, illic etiam tegi aliis: alia verò cunctis propalari.

Esa.65.o *Ibidem.* *in glo. super illum locū. Esa.*

De his qui viui reperientur. E

Quæri solet, Vtrū illi quos viuos inueniet Christus, si nunquam omnino morituri sint, an ipso temporis pūcto, quo rapientur obuiam Christo, ad immortalitatem mirā celeritate sint transituri. Non enim dicendum est, fieri nō posse vt dum per aera in sublime portentur, in illo spatio & moriantur & reuiuiscant. Ad hunc autem sensum, quo existimemus illos in paruo spatio & passuros mortem, &

Aug.de ciui.dei li. 20.c.20.

1.Cor.15.c Ibi. Au. accepturos immortalitatem, Apostolus nos vrgere videtur, vbi dicit, Omnes in Christo viuificabimur. Et alibi : Quod seminas non viuificatur, nisi priùs moriatur. Cur autem nobis incredibile videatur, illam multitudinem corporũ in aëre quodã modo seminari, atq; ibi protinus immortaliter & incorruptibiliter reuiuiscere, cùm credamus in ictu oculi futuram resurrectionem, & in membra sine fine victura, tanta velocitate redituru antiquissimorum cadauerum puluerẽ? Sed vellẽ de his potiùs audire doctiores. Si ergo sanctos qui reperientur Christo veniente viuentes, eíque obuiam rapiẽtur, crediderimus in eodem raptu de mortalibus corporibus exituros, & ad eadem mox immortalia redituros: nullas in

1.Cor.15.g verbis Apostoli patiemur angustias, generaliter accipientes illud quod dictum est, Omnes quidem resurgemus, scilicet tam boni quàm mali: sed non omnes immutabimur, scilicet

1.Thes.4. Super illud Quoniam ipse dominus. Epist.c.4. in solennitatem resurrectionis. De hoc etiam Amb. ait, In ipso raptu eorũ qui viui reperientur, mors erit & resurrectio: vbi anima quasi per soporem egressa de corpore, eidem in momento reddatur. Contrà verò scribens ad Marcellam Hieron. testari videtur, dicens quosdam in fine seculi aduẽiente Christo non esse morituros, sed viuos repertos in immortalitatem repente mutandos. Horum autem quid verius sit, non est humani iudicij definire.

Quomodo intelligitur Christus iudex viuorum & mortuorum. F

His autẽ adiiciendũ est, dupliciter intelligi qũòd

Aug. in Enc.c.55. dicitur Christus iudicaturus viuos & mortuos. Aut enim viui accipiuntur, qui in aduentu eius viui reperientur, licet in raptu moriantur: & mortui, qui antè decesserant: vel viui vel mortui accipiuntur iusti & iniusti.

Quomodo omnes incorrupti resurgent. G

Cúmq; ex prædictis sanè credi valeat omnes resurrecturos, credendum est etiam quòd omnes resurgẽt incorrupti: non vtique impassibiles, quia reprobi mortem patientur æternam: sed sine diminutione membrorum omnia humani corporis habituri membra, nec tamen gloria ac spe impassibilitatis induentur.

DE

DE AETATE ET STATVRA RESVRGENTIVM.

Distinct. XLIIII.

De resurrectione quãtũ ad modũ sine quantũ ad qualitatẽ & quiditatẽ resurgentiũ.

A SOlent autem nonnulli percontari & quærere, an in eadẽ ætate & statura corporis omnes resurrecturi sint. Quidã putauerunt omnes resurrecturos secundum mensuram ætatis & staturæ Christi: ideo quia Apostol. ait, Donec occurramus omnes in virum perfectum, in mensurã ætatis & plenitudinis Christi. Sed his verbis non eadem resurgentibus assignatur statura, sed ætas. Omnes enim in eadem ætate resurgent, in qua Christus mortuus est & resurrexit, cuiuscunque ætatis mortui fuerint. Virum autem posuit, non vt distingueret sexum, sed vt significaret perfectionem viriũ quã tunc habebunt: sed non omnes eandem staturam corporis obtinebunt, Vnde Augustinus, Non ait in mensuram corporis vel staturæ, sed ætatis: quia vnusquisque suam recipiet mẽsuram corporis, quam vel habuit in iuuẽtute, etiam si senex obiit: vel fuerat habiturus, si antè est defunctus. AEtas verò erit illa ad quam peruenit Christus, scilicet iuuenilis, vt circa 30. annos. Triginta enim duorum annorum & trium mensium erat ætas Christi, in qua mortuus est, & resurrexit. Non est autem fas dicere, quòd in resurrectione accedat corpori magnitudo, quam nec habuit hîc, nec erat habiturũ diu viuendo: nec maiora corpora redigenda sunt admodum domini corporis. Periret enim multum de illis corporibus, cùm nec periturus sic capillus, vt ait dominus, Capillus de capite vestro non peribit.

Parisiẽs. de fide ad Reginam. c.3. De fide Catholica. c.3. Aug. de ciui. dei li. 22.ca. 14. Luc. 21.

Quòd resurget quicquid fuit de substantia & natura corporis, & in eadem parte corporis. B

Non enim perit de eo terrena materies, de qua mortalium creatur caro: sed in quemlibet puluerem cinerémve soluatur, in quoslibet halitus auráque diffugiat, & in quancunque aliorum corporum substantiam, vel in ipsa elementa vertatur, in quorumcunque etiam animalium vel hominum cibum carnémque mutetur, illi animę in puncto temporis redibit, quæ illam carnem primitus vt homo fieret, creſceret, viueret, animauit. Ipsa ergo terrena materies

Aug. in Enchi. c. 88. ibi. Aug. Hug. li. 2. de sacramentis, parte. 1. cap. 19.

Universidad de Deusto Biblioteca

quæ discedente anima fit cadauer, non ita in resurrectione reparabitur, vt ea quæ dilabuntur, & in alias atque alias rerũ species vertũtur: quãuis ad corpus redeãt vnde dilapsa sunt: ad easdem quoque corporis partes vbi fuerũt, redire necesse sit. Alioquin si capillꝰ redit, quem tam crebra tonsura detraxit: si vnguibꝰ, quos toties depresit exectio immoderata & indecens, cogitantibus resurrectionẽ carnis, & ideo non credentibus occurrit infirmitas. Sed quemadmodũ si statua cuiuslibet solubilis metalli igne liquesceret, vel contereretur in puluerem, vel confunderetur in massam: & eam vellet artifex rursum ex illius materia & quantitatem reparare, nihil interesset ad eius integritatem, quæ particula materiæ cui membro statuæ redderetur, dum tamen totum ex quo constituta fuerat, restituta resumeret. Ita deus mirabiliter atque ineffabiliter artifex, de toto quo caro nostra extiterat, eam mirabili celeritate restituet: nec aliquid attinebit ad eius redintegrationem, vtrum capilli ad capillos redeant, & vngues ad vngues: an quicquid eorum perierat, mutetur in carnem, & in partes alias corporis reuocetur: curante artificis prouidentia, ne quid indecens fiat. Indecorum quippe aliquid ibi non erit: sed quicquid ibi futurum est, hoc decebit: quia nec futurum est, si non decebit.

Congrua similitudo per exẽplũ statuæ.

Idẽ Aug. Cap. 90.

Quòd sancti sine omni deformitate resurgent. C

Hoc autem in corporibus sanctorum intelligendum est, de quibus consequenter adiungit, Resurgent ergo sanctorum corpora sine vllo vitio, sine vlla deformitate, sic ut sine vlla corruptione, onere, difficultate: in quibus tanta facilitas, quanta fœlicitas erit: propter quod & spiritualia dicta sunt, cùm proculdubio corpora sint futura, non spiritus. Ex his apparet quòd vna erit ætas omnium resurgentiũ, scilicet iuuenilis: statura verò diuersa, scilicet quã quisq; habuerat in iuuenili ætate, vel erat habiturus, si antè est defunctꝰ. Nec de substantia de qua hominis caro creatur aliquid peribit: sed omnium particularum antè dispersarum collectione, redintegrabitur naturalis substãtia corporis. Sanctorum quoque corpora sine omni vitio fulgida sicut sol resurgent, præcisis cunctis deformitatibus quas hîc habuerunt.

Aug. in eodẽ. c. 91.

Mat. 13. f

Si mali tunc habeant quas hic habuerunt deformitates. D

De reprobis autem quæri solet, an cum deformitatibus hîc habitis resurgant. Hoc autem Aug. nõ asserit, sed dubium reliquit, ita inquiens, Quicunque ab illa perditionis massa quæ per Adã facta est, non liberantur per Christum, resurgent quidem etiam ipsi vnusquisque cum sua carne: sed vt cum diabolo eiúsque angelis puniantur. Vtrum verò ipsi cum vitiis & deformitatibus suorum corporum resurgant, quæcunq; in eis gestarunt, inquirendo laborare quid opus est? Non enim fatigare nos debet incerta eorum habitudo vel pulchritudo, quorum erit certa & sempiterna damnatio. Ecce non definit, an tunc habeant deformitates, quas hîc habuerunt, reproborum corpora.

In Ench. cap. 2.

Mat. 25.

Quòd non consumentur corpora quæ tunc ardebunt. E

Si verò quæritur de corporibus malorum, quomodo in igne ardeant & non consumantur: Aug. variis exẽplis astruit, & sempiternis ignibus ea ardere, & non consumi illa combustione: sicut animas cuius præsentia corpus viuit, & dolorem pati potest, mori autem non potest. Hoc enim erit tunc in corporibus damnandorum, quod nunc esse scimus in animis omnium.

De ciu. dei lib. 21. ca. 1. & 3.

Si dæmones corporali igne cremantur. F

Quæri etiam solet, An dæmones corporali igne ardeant. Ad quod Augustꝰ. respondens ait, Cur non dicamus (quanuis miris, veris tamen modis) etiam spiritus incorporeos posse pœna corporali ignis affligi, si spiritus hominum etiam incorporei, & nunc potuerunt includi corporalibus membris, & tunc poterunt corporum suorum vinculis insolubiliter alligari? Gehenna illa, quæ stagnum ignis & sulphuris dicta est, corporeus ignis erit: & cruciabit damnatorum corpora vel hominum, vel dæmonum: sed solida hominum, aërea dæmonum. Vnus enim vtriusq; ignis erit vt veritas ait. De quo igne si quæritur qualis vel vbi sit, Aug. sic respõdet, Ignis æternus cuiusmodi sit, & in qua mũdi vel rerum parte futurus sit hominem scire arbitror neminem, nisi forte cui spiritus diuinus ostendit.

Super Gen. & de ciui. dei li. 21. ca. 10.

Apoc. 19.

Si animæ sine corporibus sentiunt ignem corporalem. G

Cùm autem constet animas igne materiali in corporibus cruciandas, quæri solet, an interim ante re-

Mat. 25. d

De ciui. dei. li. 20. c. 16.

Qualis vel vbi sit ille ignis.

Universidad de Deusto Biblioteca

surrectionem corporum animæ defunctorum reproborum materiali igne crementur. De hoc Iulianus Toletanæ eccleſiæ epiſcopus, Gregorij dicta ſecutus, ita ſcripſit: Si viuentis hominis incorporeus ſpiritus tenetur in corpore: cur non poſt mortem etiam corporeo igne teneatur? Teneri autem per ignem ſpiritum dicimus, vt in tormẽto ignis videndo atque ſentiendo puniatur. Quod autem non ſolum videndo, ſed etiam experiendo anima ignis tormentum patiatur, ex euãgelio colligitur, vbi veritatis voce diues mortuus dicitur in inferno ſepultus: cuius anima, quod in igne teneatur, inſinuat, cùm Abraham deprecatur, dicens, Mitte Lazarũ, vt intingat ex.di.ſ.in.a.vt.refr.l.m. quia cru.in hac flamma. Dum ergo peccatorem diuitem damnatũ in ignibus veritas perhibet, quis ſapiens reproborum animas teneri ignibus neget? Præcipuè cùm humanam animam corporis ſimilitudinem habere doceat Aug. ita inquiens, Profiteri animam habere poſſe ſimilitudinem corporis & corporalium omnino membrorum quiſquis renuit, poteſt negare animam eſſe, quæ in ſomnis videt vel ambulare ſe, vel ſedere, vel huc atque illuc greſſu vel etiam volatu ferri: hoc ſine quadam ſimilitudine corporis non fit, proinde ſi hanc ſimilitudinem etiam apud inferos gerit nõ corporalem, ſed corpori ſimilem: ita etiam in locis videtur eſſe nõ corporalibus, ſed corporalium ſimilibus ſiue in requie, ſiue in doloribus. In Caſsiani etiam voluminibus legitur, quòd non ſint ocioſæ, neque nihil ſentiãt, cùm diues ille in inferno ſe flamma cruciari clamet. Vnde probatur animas defunctorum non ſolùm ſuis ſenſibus non priuari, ſed nec iſtis affectibus, ſcilicet ſpe, triſtitia, gaudio, ac metu carere: & ex his quæ ſibi in illo generali examine reſeruantur, eas quædam iam incipere præguſtare.

Dialo. 4. cap. 18. ibid. paulò poſt.

Luc. 16. f

De abortiuis fœtibus & monſtris. H

Illud etiam inueſtigati oportet, ſi abortiui fœtus & monſtra reſurgent, & qualia. De quo Auguſt. ita ait, Occurrit de abortiuis fœtibus quæſtio, qui iam nati ſunt in vteris matrum, ſed non ita vt iam poſsint renaſci. Si enim reſurrecturos eos dixerimus: de his qui iam formati ſunt, tolerari poteſt vtcunque quod dicitur. Informes verò quis non procliuiùs perire arbitretur, ſicut ſemina quæ conceſſa non fuerunt? Scrupuloſè quidem inter doctores quæri ac diſputari poteſt, quando incipit homo in vtero viuere, an ſit quædam vita occulta, quæ nondum motibus viuentis appareat. Negari enim vixiſſe puerperia, quæ ideo mẽbratim execantur, vt eiiciantur ex vteris prægnantium: ne matres etiã, ſi mortua ibi relinquantur, occidant, impudentia nimia videtur. Ex quo autem incipit homo viuere, ex illo vtique iam mori poteſt: mortuus verò vbicunque illi potuit mors euenire, quomodo ad reſurrectionem nõ pertineat reperire nequeo. Neq; enim & monſtra quæ naſcuntur & viuunt, quãtũlibet citò moriantur, aut reſurrectura negabuntur, aut ita reſurrectura credenda ſunt: ſed potiùs correcta eorum emẽdatáque natura. Abſit enim vt illum bimembrem, quem nuper natum in oriente fratres fideliſsimi qui eum viderunt retulerunt, & ſanctus Hiero. ſcriptum reliquit, vt vnum hominem duplicem, ac nõ potiùs duos: & quod futurum erat, ſi gemini naſcerẽtur: reſurrecturos exiſtimemus. Ita & cætera quæ nimia deformitate monſtra dicuntur, ad humanę naturæ figuram in reſurrectione reuocabuntur.

Super Gene. li. 12. c. 33.

De monſtris ibid. cap. 87.

De bimẽbri.

DE DIVERSIS ANIMARVM RECEPTACVLIS.

Diſtinct. XLV. A

PRæterea ſciendum eſt quòd omnes animæ (vt ait Aug.) cùm de hoc ſeculo exierint, diuerſas habẽt receptiones: bonæ habent gaudium, malæ verò tormenta. Sed cùm facta fuerit reſurrectio, & bonorum gaudium amplius erit, & malorum tormenta grauiora, quando cum corpore torquebuntur. Ex his oſtenditur quòd maius erit gaudium ſanctorum in reſurrectione & poſt, quàm fuerit ante: & quòd diuerſa receptacula habebunt animæ ſanctorum. De quibus idem Aug. ait, Tempus, quod inter hominis mortem & vltimam reſurrectionem interpoſitum eſt, animas abditis receptaculis continet, ſicut vnaquæque digna eſt vel requie, vel ærumna, pro eo quod ſortita eſt in carne dum viueret.

De ſtatu & conditione bonarum animarum poſt mortem.

Super Ioannẽ trac. 49. & in glo. ſuper illud. 1. Theſ. 4. Deinde nos. De verbis Apoſtoli.

De ſuffragiis defunctorum. B

Neque negandum eſt, vt ait Aug. defunctorum animas pietate ſuorum viuentium releuari, cùm pro illis ſacrificium mediatori offertur, vel eleemoſynæ fiunt in ec-

In Ench. vbi ſupra, ca. 19. &

habetur. 12.q.2.c. Tempus. Quibus ꝓsint orationes & eleemosynæ & sacrificium & huiusmodi. Roma. 14.b

clesia. Sed hæc eis tantùm prosunt, qui cùm viuerent, hæc sibi vt posteà possent prodesse, meruerunt. Est enim quidam viuẽdi modus, nec tam bonus, vt non requirat ista post mortem: nec tam malus, vt ei non prosint ista quicquam. Est verò talis in bono, vt ista non requirat: & est rursus talis in malo, vt nec his valeat, cùm hæc vita transierit, adiuuari. Quocirca hîc omne meritum comparatur, quo possit post hanc vitam quispiam grauari vel releuari. Nemo autem speret quod hîc neglexit, cùm obierit apud deũ promereri. Nõ ergo ista quæ pro defunctis commendandis frequentat ecclesia, illi Apostolicæ sunt aduersa sententiæ qua dictũ est, Omnes stabimus ante tribunal Christi, vt referat vnusquisq; secundum ea quę per corpus gessit, scilicet bona vel mala: quia etiam hoc meritum sibi quisque cùm in corpore viueret cõparauit, vt possint ei ista prodesse. non enim omnibus prosunt. Et quare? Non nisi propter differentiam vitæ, quam quisque gessit in corpore. Cùm ergo sacrificia siue altaris, siue quaruncunque aliarum eleemosynarum pro baptizatis omnibus offeruntur: pro valde bonis gratiarũ actiones sunt, pro non valde malis, sunt propitiationes. Sed pro valde malis etsi nulla sunt adiumenta mortuorum, tamen qualescunque viuorum consolationes sunt. Quibus verò prosunt, vel ad hoc prosunt vt sit plena remissio, vel certè vt tolerabilior sit ipsa damnatio. Orationibus ergo sanctæ ecclesiæ, & sacrificio salutari, & eleemosynis quę pro eorũ spiritibus offeruntur, non est dubium mortuos adiuuari: vt cum eis misericordiùs agatur à domino, quàm eorum peccata meruerũt. Hoc enim à patribus traditum tota obseruat ecclesia, vt pro eis qui in communione corporis & sanguinis domini defuncti sunt, cùm ad ipsum sacrificium loco suo commemorentur, oretur, ac pro illis quoque id offerri commemoretur. Non est ergo ambigendum ista prodesse defunctis: sed talibus, qui ita vixerunt ante mortem, vt possint eis hæc vtilia esse post mortem. Nam qui sine fide operante per dilectionem, eiúsque sacramentis, de corpore exierunt, frustra illis à suis huiusmodi pietatis officia impenduntur: cuius dum hîc essent, pignore caruerunt, non misericordiam sibi tesaurizantes, sed iram. Non ergo mortuis noua merita comparantur, cùm pro eis aliquis boni operantur sui:

Aug. in sermone de verbis Apostoli & in glo. super illud. 1. Thes. 4. ca. Nolumus vos. Galat. 1.

Rom. 2.a

sed eorum meritis præcedentibus consequentia ista reddun tur. Nam istam quisque finiens vitam, nisi quod in ea meruerit, nõ poterit habere post eam. Ecce quibus & qualiter prosunt illa quæ pro defunctis frequentat ecclesia. Mediocriter malis suffragantur ad pœnæ mitigationẽ: Mediocriter bonis ad plenam absolutionem: qui non habent tantæ perfectionis merita, vt non indigeant iuuari per pauperes quorũ est regnum cęlorum, quos sibi fecerunt amicos de mãmona iniquitatis. Quorum tanta est perfectio, vt his adiutoriis nõ indigeant: quales sunt Apostoli & Martyres. Vt enim ait Auguſt. Iniuria est pro Martyre orare in ecclesia, cuius nos debemus orationibus commendari: pro aliis autem defunctis oratur.

Mat. 5.a Lucæ 6.e De verbis Apostoli ser. 17.

De officiis sepulturæ. C

De pompis verò exequiarum idem Augustin. ita dicit, Pompa funeris, agmina exequiarum, sumptuosa diligentia sepulturæ, viuorum sunt qualiacunque solatia, non adiutoria mortuorum. Quia si aliquid prodest impio sepultura preciosa, oberit pio vilis vel nulla. Præclaras exequias in conspectu hominum purpurato illi diuiti exhibuit turba famulorum: sed multo clariores in conspectu domini vlceroso illi pauperi ministerium exhibuit angelorum, qui eum extulerunt non in marmoreum tumulum, sed in Abrahæ gremium. Sit tamen cura mortuos sepeliendi, & sepulcra construendi: quia hæc in scripturis sanctis inter bona opera deputata sunt: nec solùm in corporibus patriarcharum aliorúmque sanctorum, sed etiam in ipsius domini corpore qui ista fecerunt, laudati sunt. Impleãt igitur homines erga suos officia postremi muneris, & sui humani lenimẽta mœroris. Verùm illa quæ adiuuant spiritus defunctorum, scilicet oblationes, orationes, multo obseruantiùs procurent.

Aug. in sermõe de verbis Apostoli & de ciui. dei li. 1. c. 12. & 1 li. de cura pro mort. gerẽda. c. 2. Lu. 16. f g Aug. in sermõe de verbis Apostoli & li. 1. de tri. cap. 13.

De duobus æquè bonis, quorum alter plura post mortem habet auxilia. D

Solet moueri quęstio de duobus, vno diuite, altero paupere, pariter sed mediocriter bonis, qui prædictis suffragiis indigent, & meruerunt pariter post mortem iuuari: pro altero verò, id est, pro diuite speciales & communes fiunt orationes, multæque eleemosynarum largitiones:

Gen. 23.a & 25.a & 35.b & 50.a

pro paupere verò non fiunt nisi communes largitiones & orationes. Quæritur ergo an tantum iuuetur pauper pauc ioribus subsidiis, quantum diues amplioribus. Si non pariter iuuatur, non ei redditur secundum merita. Meruit enim pariter iuuari: quia pariter boni extiterunt. Si verò tantum suffragij consequitur pauper, quantùm diues: quid contulerunt diuiti illa specialiter pro eo facta? Sanè dici potest non ei magis valuisse generalia & specialia, quàm pauperi sola generalia suffragia. Et tamen profuerunt diuiti specialia, non quidem ad aliud vel maius aliquid, sed ad idem ad quod generalia, vt ex pluribus & diuersis causis vnum perciperetur emolumentum. Potest tamen dici aliter, illa plura subsidia contulisse diuiti celeriorem absolutionem, non pleniorem.

Respõsio.

2. *Melior.*

Quibus suffragiis iuuabuntur mediocriter boni, qui in fine inuenientur. E

Sed iterum quæritur de aliquo mediocriter bono, qui talibus indigens suffragiis in ipso consummationis seculi articulo cum reliquis migrabit, si saluus fuerit: pro eo non offertur vlterius sacrificium, vel oratio, vel eleemosyna: nec habebat tantæ perfectionis merita, quæ his suffragiis nõ egerent. Nunquid ergo saluabitur? Existimo eum quasi per ignem transeuntem, saluari meritis & intercessionibus cęlestis ecclesiæ: quę pro fidelibus semper intercedit voto & merito, donec impleatur Christus.

1. *Cor.* 13. *a. b*

Quomodo sancti glorificati audiunt preces supplicantium: & quomodo intercedunt pro nobis ad Dominum. F

Sed fortè quæris, Nunquid preces supplicantiũ sancti audiũt, & vota postulantium in eorum notitiam perueniunt? Non est incredibile animas sanctorum, quæ in abscondito faciei dei veri luminis illustratione lætãtur, in ipsius contemplatione ea quæ foris aguntur intelligere, quantum vel illis ad gaudium, vel nobis ad auxilium pertinet. Sicut enim angelis, ita & sanctis qui deo assistunt, petitiones nostræ innotescunt in verbo dei quod contemplantur. Vnde & dicuntur angeli orationes & vota nostra offerre deo: non quia eum doceãt, sed quia eius voluntatẽ super eis cõsulunt.

Hug. de sacramẽtis lib. 2. parte. 16. cap. vlt.

Thob. 3. d

Vnde Aug. Angelis, qui sunt apud deũ, innotescunt petitiones nostræ, vt quodam modo eis offerant deo, & de his cõsulant: & quod deo iubente implendum esse cognouerint, hoc nobis euidenter vel latenter reportent. Vnde & angelus hominibus ait, Cùm oraretis, orationem vestram obtuli deo. Ad omnia quidẽ scienda sufficit deo sua perfectio: habet tamen nuncios, id est, angelos, non qui ei quæ nescit annuncient. Non enim sunt vlla quæ nesciat, sed bonum eorum est de operibus suis eius consulere veritatem: & hoc est quod ei dicuntur nonnulla nunciare: non vt ipse ab eis discat, sed vt ab eo ipsi per verbũ eius sine corporali sono nuncient etiam quod voluerit ab eo missi ad quos voluerit. totũ ab illo per illud verbum eius audientes, id est, in eius veritate inuenientes quid sibi faciendum, quid, quibus, & quando nunciandũ sit. Nam & nos orantes eum, non eum docemus: quia nouit (vt ait verbum eius) pater vester quid vobis necessarium sit, priusquàm petatis ab eo. Nec ista ex parte cognouit: sed futura omnia temporalia, atque in eis etiam quid & quando ab illo petituri fueramus: & quos, & de quibus rebus vel exauditurus, vel non exauditurus esset, sine initio antè præsciuit. Non ergo dicitur angelus orationes nostras offerre deo, quasi deus tunc nouerit quid velimus & quo indigeamus: quæ omnia antequàm fiant, sicut & postquã facta sunt, nouit: sed quia necesse habet rationalis creatura tẽporales causas ad æternam veritatem referre, siue petendo quid erga se fiat, siue consulendo quid faciat.

In libr. de orando ad deum.

Thobiæ. 12. c. Aug. vi lib. 15. de trin. c. 13.

Aug. ibid. continuè.

Mat. 6. d Au. vi li. de gratia noui et veteris test.

Au. vi li. de gratia no. te. & super illud.

Quod dictum est de angelis attribuit sanctis animabus. G

Si autem angeli à deo per verbũ eius discunt petitiones nostras, & quid de his implendum sit, & quid non: Cur non credamus & animas sanctorum dei faciem contẽplantium, in eius veritate intelligere preces hominũ, & quæ implendæ sint vel nõ? Inde est q̃ deus dicitur exaudire preces quorundam, non solũ quãdo effectui mancipat, sed etiã quando innotescit curiæ angelorum & sanctarum animarũ quid inde futurum sit vel non: & quod cognoscũt in dei voluntate esse, volunt & ipsi. Adeò enim supernæ volũtati addicti sunt, vt nihil præter eius voluntatẽ queant velle. Intercedũt ergo ad deum pro nobis sancti: & merito, dum illorũ

Phili. 4. c Gaudete.

merita suffragantur nobis: & affectu, dum vota nostra cupiunt impleri, quod tamen non faciunt, nisi in voluntate dei implenda didicerint. Oramus ergo vt intercedāt pro nobis, id est, vt merita eorū nobis suffragentur, & vt ipsi velint bonum nostrū, quia eis volentibus deus vult, & ita fiet. Ex præmissis constat, quòd cum quibusdā misericordiùs agit deus, quàm eorum peccata meruerint, scilicet cum mediocriter malis, qui suffragiis ecclesiæ iuuantur.

SI VALDE MALIS DETVR MITIGATIO POENAE.

Distinct. XLVI. A

De statu & conditione malorū post mortem. Iacob. 2.c Superoctonariū 19. Mat. 5.

SED quæritur hîc de valde malis, vtrum & ipsi in aliqua pœnarum mitigatione dei misericordiā sentiant, vt minus quam meruerint puniantur. Quidam autumant eos nullam reuelationem pœnæ habituros: quod confirmant Iacobi authoritate dicentis, Iudicium sine misericordia fiet illi, qui non fecit misericordiam. Aug. etiam ait, Misericordia hîc, iudicium in futuro. Idem distinguens quomodo omnes viæ domini sint misericordia: & veritas, ait, Erga sanctos omnes viæ dei misericordia: erga iniquos omnes veritas: quia & in iudicando subuenit, & ita non deest misericordia: & in miserando id exhibet quod promisit, ne desit veritas. Erga omnes autem quos liberat & condemnat, omnes viæ sunt misericordia & veritas: quia vbi nō miseretur, vindictæ veritas datur. Dicens vbi nō miseretur, dat intelligi aliquid à deo fieri, vbi ipse nō miseretur. Sed his occurrit quod ait Cassiod. super psal. 50. loquēs de misericordia & pietate dei. Hæ duæ, inquit, res iudicio dei semper adiunctæ sunt. Ergo & in punitione malorum nō est iustitia sine misericordia. Idem de iudicio & misericordia ait, Hęc duo mutua societate sibi iunguntur. In his breuiter omnia opera dei includit. Augu. quoque respondens illis qui reproborum supplicia finem habitura contendunt, ita illorum repellit opinionem, asserens reprobos perpetuò puniendos, vt eorum supplicia mitigari aliquatenus non neget. Fruſtra, inquit, nōnulli æternam damnandorū pœnam & cruciatus sine intermissione perpetuos humano miserantur affectu, atq; ita futurū esse nō credunt: nō quidem scripturis aduersando diuinis, sed pro suo moru dura quæque molliendo, & leuiorem flectendo sententiam:

Idē Cassiod. super psal. 100. In Ench. Cōtra illos qui asserūt malorū cruciatus terminādos.

quæ putant in eis terribiliùs esse dicta quā veriùs. Non enim (inquiunt) obliuiscetur misereri deus, aut continebit in ira sua misericordias suas. Hoc quidē in psalmo legitur: sed de his intelligitur, qui sunt vasa misericordiæ: quia & ipsi non pro meritis suis, sed deo miserante de miseria liberātur. Aut si hoc ad omnes existimant pertinere, nō ideo necesse est vt damnationem opinētur finiri posse eorum, de quibus dictū est, Ibunt hi in supplicium æternum. Ne hoc modo putetur habitura finem fœlicitas eorum. De quibus ecōtrario dictū est, Iusti autē in vitam æternam. Sed pœnas dānatorum certis temporibus existiment (si hoc his placet) aliquatenus mitigari. Et sic quippe intelligi potest manere ira dei in illis, id est, ipsa dānatio. Hæc enim vocatur ira dei, non diuini animi perturbatio: vt in ira sua, id est, manente ira sua, nō cōtineat miserationes suas, non æterno supplicio finem dando, sed leuamen adhibendo vel interponendo cruciatibus: quia nec psalmus ait ad finiēdam iram suam, vel post iram suam, sed in ira sua. Quæ si sola esset, alienari à regno dei, & carere magna multitudine dulcedinis dei, tam grandis tamen est pœna, vt ei possint nulla tormenta quæ nouimus, comparari: si illa sit æterna, ista autem sit quamlibet multis seculis longa. Manebit ergo sine fine mors perpetua damnatorum: & ipsa omnibus erit communis, sicut manebit communiter omnium vita æterna sanctorum. Ecce ita asserit hîc pœnas reproborum non esse finiendas, quod nō improbat, si dicatur eorū supplicio aliquod leuamen adhiberi. Vnde non incongruè dici potest, deum etsi iustè id posset, non omnino tantū punire malos in futuro quātum meruerunt: sed eis aliquid, quantumcunque mali sint, de pœna relaxare.

Pſal. 76. Rom. 9.c

Mat. 25.d

Determinant præmissas authoritates. B

Quod ergo dictum est, iudiciū sine misericordia fieri illi qui non fecit misericordiam: ita intelligi potest, q. iudicium damnationis fiet illi qui non fecit misericordiam, pro eo quod fuit sine misericordia. Vel fiet iudicium ei sine misericordia liberante & saluante: qui tamen in aliqua pœnæ alleuiatione misericordiam dei sentiet. Ita cùm dicitur misericordia hîc, iudicium in futuro: nō negatur quin in futuro sit misericordiæ effectus, & in electis qui per misericordiam ab omni miseria liberabūtur, & in reprobis qui minus

quàm meruerint cruciabuntur. Sed hîc non ſine cauſa dicitur fieri dei miſericordia,& iudicium in futuro: quia & hîc multis modis miſeretur deus,quibus non miſerebitur tunc. Vocat enim deus nunc peccatores & iuſtificat,quod tunc nõ faciet:& tunc reddens ſingulis ſecundum merita ſua,manifeſtè iudicabit,qui nunc occultè iudicat. Cuius occultũ iudiciũ (vt ait Aug.) intelligitur pœna qua quiſq; vel exercetur ad purgationem,vel admonetur ad conuerſionem: vel ſi cõtemnit,excæcatur ad damnationem. Occultum ergo iudiciũ dei pœna dicitur:qua iudicat purgando,cõuertendo, vel excæcando. Iudicia quoque dei interdum appellantur diſpenſationes eius de omnibus rebus. Vnde, Quàm incomprehenſibilia ſunt iudicia eius. Et,iudicia eius abyſſus multa. Iudiciũ autem quo in futuro iudicabit,intelligitur ſententia iudicis, qua ventilabitur area, id eſt,diuidentur localiter boni à malis miniſterio angelorum:& iſti in vitã ducentur, illi in ſupplicium mittentur,qui nunc ſimul mixti ſunt.

Luca 5.c

De occulto iudicio dei. Super pſal.8.

Rom.11.d

Pſal.35.

De ſententia iudicis.

Mat.25.c

De iuſtitia & miſericordia dei. C

Sed quomodo iuſtitiam dei & pietatẽ,id eſt,miſericordiã ſuprà Caſſiodorus duas eſſe res dixit,quæ ſemper adiunctæ ſunt iudicio dei? Iuſtitia enim dei & miſericordia nõ duæ res ſunt,ſed vna res,id eſt,vna diuina eſſentia eſt, ſicut ſuprà pluribus authoritatibus oſtenſum eſt. Quia nõ eſt deo aliud eſſe miſericordem, quã miſericordiam:nec iuſtũ, quã iuſtitiam:ſed idẽ prorſus. Nec aliud eſt ei eſſe miſericordem,quã iuſtum:vel miſericordiam,quã iuſtitiam: ſed omnino idem:quia nõ denominatiuè, ſed eſſentialiter hæc de deo dicuntur. Cur ergo dicit ſcriptura de operibus dei, quædam eſſe miſericordię,quędam iuſtitiæ? Si enim iuſtitia dei, miſericordia eſt:quęcunque ſunt opera miſericordię,eſſe videntur iuſtitiæ,& ecõuerſo. His reſponderi poteſt ſic, illis locutionibus quibus huiuſmodi operum fiũt diſtinctiones, vt alia miſericordiæ,alia iuſtitiæ,alia bonitati attribuantur:nõ diuerſitas ſubiacentis,id eſt, rei his vocabulis ſignificatè exprimitur,ſed varietas ſenſuum & effectuũ in creaturis monſtratur. Cùm enim dicitur deus iuſtus vel iuſtitia, eſſentia diuina prædicatur:& etiam q̃ ipſe ſit diſtributor,& iudex meritorum intelligi datur. Ita & cùm dicitur miſericors eſſentia diuina prædicatur:& inſuper quòd ipſe ſit miſerorum liberator intelligi datur. Similiter cum dicitur bonus,eſſentia diuina prædicatur. Et cum dicitur deus,& inſuper author omnium bonorũ oſtẽditur. Ita & cùm dicitur deus, eſſentia diuina prędicatur,& ipſe timendus oſtenditur. Inde ergo quædam opera miſericordiæ,quædã iuſtitiæ dicuntur:non quin diuina eſſentia hæc & illa operetur, & quin hæc & illa ſint opera diuinæ eſſentiæ, quæ dicitur miſericordia & iuſtitia: ſed quia quædam ſunt quibus oſtenditur iudex & æquus diſtributor,quædam quibus oſtenditur miſerator. Miſericors enim dicitur in natura,miſerator in exhibitione. Et in quibuſdam operibus dicitur effectus eſſe miſericordiæ,in quibuſdam effectus iuſtitiæ:non quòd aliud efficiat iuſtitia, aliud miſericordia dei,ſi ad eſſentiam referas:ſed quia ex quibuſdam effectibus intelligitur iudex,ex quibuſdam miſerator,vel(vt quibuſdam placet)iuſtus & miſericors. Sed ſecũdum hoc occurrit quæſtio,quomodo ex aliis oſtendatur iuſtus,& ex aliis miſericors,cùm ſit idem ei eſſe iuſtum & eſſe miſericordem. Si enim ſecũdum eandem rationem dicitur iuſtus & miſericors,ex eo opere quo intelligitur iuſtus,intelligitur miſericors,& econuerſo. Sed dixi ſuprà,quia cum dicitur deus iuſtus & miſericors, ita eadem diuina eſſentia ſignificatur,& ſecundum eã idẽ prædicatur, vt etiam quædã diuerſa intelligantur. Intelligimus enim per hoc eũ eſſe miſeratorem & iuſtũ iudicem. Quod euidenter Orige. oſtẽdit, dicens, Omnia quæ dei ſunt, Chriſtus eſt: Ipſe ſapientia eius, ipſe fortitudo,iuſtitia,ſanctitas, ipſe prudentia, ipſe veritas. Sed cùm vnũ ſit in ſubiacenti pro varietate ſenſuum,diuerſis nuncupatur vocabulis. Aliud enim ſignificat ſapientia,aliud iuſtitia. Quando enim ſapientia dicitur, diſciplinis te diuinarum humanarúmque rerum inſtruere intelligitur. Quãdo iuſtitia,diſtributor vel iudex meritorum inſinuatur. Ita & prudentia cùm dicitur,doctor,& demonſtrator bonarum vel malarum rerum,vel neutrarum intelligitur.

De operib⁹ iuſtitiæ & miſericordiæ & bonitatis dei.

Reſpõſio.

Super Hieremiam.ca.10. ſuper illud Qui fecit terram in for.

Authoritatibus probat quædam iuſtitiæ, alia miſericordiæ, alia bonitati attribui. D

Quòd autem quædam opera miſericordiæ, quædam iuſtitiæ, quædã bonitati attribuantur, in ſcripturis fa-

cile est reperire. Et de misericordia quidem, & iustitia manifestum est: de bonitate verò & misericordia amplius latet. Sed Aug. docet illa opera propriè ad misericordiã pertinere quibus aliqui à miseria liberantur. Ad bonitatem verò non solùm illa, sed facturam & gubernationem naturalium: ita dicens, Ad misericordiam pertinet, quòd à peccatis mundat, & de miseria liberat: Ad bonitatem verò, quòd cælum & terram & omnia valde bona creauit vt essent. Idem, Cæli non indigent misericordia, vbi nulla est miseria: & in terra hominis abundat miseria, & superabũdat dei misericordia. Miseria ergo hominis & misericordia dei plena est terra, nó cæli, qui nõ indigent misericordia, indigent tamen regente domino. Omnia enim indigent domino, & misera & fœlicia: quia sine illo miser non subleuatur, fœlix non regitur. Item alibi, Misericordia est erga miseros, bonitas erga quoslibet. Interdum tamẽ misericordia largè accipitur, vt bonitas.

Super psal. 135.

Idẽ super psal. 32.

Idẽ super illud, Secũdum misericordiam tuã memẽto mei tu.

Quomodo vniuersæ viæ domini dicantur misericordia & veritas. B

Post hæc cõsiderari oportet ex quo sensu vniuersæ viæ domini dicantur misericordia & veritas. Hoc multiplicem recipit expositionẽ. Vniuersæ enim viæ domini misericordia & veritas quibus ad nos venit, vt ait Augu. super Psal. intelligũtur duo aduentus. Primus, in quo manifestam & multiplicem misericordiam nobis exhibuit: & secundus in quo requirendo merita iustitiam exhibebit. Vniuersæ etiam viæ domini, id est, quibus ad dominum ascẽdimus, sunt iustitia, qua à malo declinamus: & misericordia qua bonum facimus. In his enim duobus omne bonum meritum includitur. Sed cum superiùs Casio. dixerit in his duobus omnia opera dei includi, meritò quæri potest, an in omni opere domini hæc duo mutuò sibi iungantur. Quibusdam placuit non in omni opere domini hæc duo cõcurrere, secundũ effectũ dico: nam secũdum essentiam non diuiditur misericordia à iustitia, sed vnum est. Verùm secundum effectum non in omni opere domini dicũt esse misericordiam & iustitiã: sed in quibusdam fatentur tantùm misericordiam, in aliis iustitiam, atque in aliis misericordiam & iustitiam. Fatentur tamen dominum omnia quæ fecit misericorditer agere & iustè, referentes rationem dicti ad dei voluntatem, quæ

Psal. 24.

Ad psal. 100.

iustitia est, & misericordia: non ad effectus misericordiæ & iustitiæ, qui sunt in rebus. Aliis autem videtur quod sicut dicitur deus omnia opera sua iustè facere & misericorditer: ita concedendum sit in omni opere dei iustitiam esse & misericordiam, id est, clementiam, secũdum effectum vel signum quia nullum opus dei est, in quo non sit effectus vel signum æquitatis & clementiæ, siue occultæ, siue apertæ. Aliquando enim manifesta est clementia siue benignitas, & occulta æquitas, aliquando econuerso.

DE SENTENTIA IVDICII.

Distinct. XLVII.

De iudicio extremo quãtũ ad modum secũdũ quẽ dabitur.

A Solet etiam quæri qualiter dabitur iudicij sententia. Sed non est perspicuum id explicare. Non enim scriptura apertè definit an voce illa proferantur, Venite benedicti: &, Ite maledicti: an virtute iudicis ita fiet, conscientiis singulorũ attestantibus: vt modo dicitur futurũ, vt iudicis potentiæ effectus ipsius dictione significetur. Illa etiam, Esuriui, & non dedistis mihi mãducare, & huiusmodi, magis cõsciẽtiis exprimẽda plurimi putant quàm verbis: quia Apostolus in momento & in ictu oculi mysterium consummandum tradit. Sed illud ad resurrectionis statum tantùm referunt, non ad iudicium: qui aliis iudicij sententiam, & malorum increpationes, & bonorum præmia verbis exprimenda asserunt.

Mat. 25. d

Ibidem.

1. Cor. 15 g

Quòd iudicabunt sancti, & quomodo. B

Non autem solus Christus iudicabit, sed & sancti cum eo iudicabunt nationes. Ipse enim Apostolis ait, Sedebitis & vos super duodecim sedes, iudicantes duodecim tribus Israel. Nec est putandum quòd duodecim Apostolis tantùm hoc promiserit Christus. Vbi enim sedebit Paulus, qui plus omnibus laborauit, si non ibi sedebunt nisi duodecim? Per duodecim ergo sedes perfectio tribunalis, id est, vniuersitas iudicantium intelligitur, scilicet omnes perfecti, qui relictis omnibus secuti sunt Christũ. Per duodecim tribus vniuersitas iudicandorum. Iudicabunt verò eos sancti, non modo cooperatione, sed etiã authoritate & potestate. Vnde, Gladij ancipites in manibus eorum, id est, sententia de bonis & malis in potestate eorum. Si verò quæritur, quæ erit eorum potestas vel authoritas in iudicãdo. Puto nõ antè posse sciri, quàm videatur, nisi diuina reuelatione quis didicerit.

Sapiẽ. 3. b

Mat. 19. d

De duodecim sedib⁹

1. Cor. 15. b

Mat. 19. d

Mar. 10. d

Psal. 149.

De ordinibus eorum qui iudicandi erunt. C

Super Iob libr. 26. cap. 24.

Erunt autem quatuor ordines in iudicio. Duæ quippe sunt partes, electorum scilicet & reproborum, v Grego. in moralibus ait. Sed boni ordines eisdem singulis partibus continentur. Alij enim iudicantur, & pereunt: alij nō iudicantur, & pereunt. Alij iudicantur, & regnant: alij non iudicantur, & regnant. Iudicantur & pereunt, quibus dominica inclamatione dicetur, Esuriui, & non dedistis mihi māducare, &c. Non iudicantur, & pereunt, quibus dominus ait, Qui non credit, iam iudicatus est. Eorū enim damnatio tori ecclesiæ nota est & certa. & ideo dicuntur tunc non iudicari, quia ad conspectū districti iudicis cū aperta dānatione suæ infidelitatis accedent. Qui verò professionem fidei sine operibus habēt, iudicabūtur & peribūt, id est, redarguētur vt pereant. Qui verò nec fidei sacramēta tenuerunt, increpationē iudicis in se fieri nō audient: quia infidelitatis suæ tenebris præiudicati, eius quē despexerāt inuectione redargui nō merentur. Illi autē saltē verba iudicis audiēt, qui eius fidē saltē verbo tenuerūt. Illi autē in dānatione sua æterni iudicis nec verba percipiēt, qui eius reuerentiā nec verbo tenus seruare voluerūt: & ideo illi iudicādi, sed isti nō iudicādi dicūtur. Ex electorum verò parte alij iudicātur, & regnāt, scilicet qui vitæ maculas lachrymis tergunt, & eleemosynarū superinductione operiunt: quibus iudex veniens in dextera consistentibus dicet, Esuriui, & dedi. mi. man. Alij autem non iudicātur, & regnant, qui etiam præcepta legis perfectione virtutum transcendunt: quia non hoc solùm quod lex præcipit implere contenti sunt, sed & quod ad perfectionem consulitur, implere studeant. De quibus propheta ait, Dominus ad iudicium veniet cum senatoribus populi sui. Et Salomon de ecclesiæ sponso loquens ait, Nobilis in portis vir eius, quando sederit cum senatoribus terræ. Et Iob ait, Non saluat impios, & pauperibus iudicium tribuit. Hi ergo rectè sub generali iudicio non tenentur, sed iudices veniunt: quia & præcepta generalia viuendo vicerunt, & omnibus relictis Christum secuti sunt. Rectè pauperibus iudicium tribuit: qui quanto huic mundo magna humilitate despecti sunt, tanto tunc maiori culmine potestatis excrescent. De talibus

Mat.25.c

Ioan.3.c

Iacob. 2.b

Mat.25.c

Esaiæ 3.c

Prou.vl.c

Iob.36.a

libus dicitur, Qui vicerit, dabo ei sedere mecum in throno meo: sicut & ego vici, & sedi cum patre meo in throno eius. Vincens dominus cum patre, in throno sedit: quia post passionis certamen & resurrectionis palmam, quòd patri esset æqualis omnibus claruit. Nobis verò in throno filij sedere, est ex eiusdem filij potestate iudicare. Quia enim iudicandi principatum ex eius virtute percipimus, quasi in throno eius residemus. Ex his apparet quòd etiam perfectiores sancti cum Christo iudicabunt potestate: & quare quidam dicuntur iudicandi, alij non iudicandi.

Apo.3.d Gregor⁹.

De ordine iudicij & ministerio angelorum. D

Cùm autem in euangelio legatur quòd dominus mittet angelos suos, qui colligent de regno eius omnia scādala, & mittent iniquos in caminum ignis. Et item, Exibunt angeli, & separabunt malos de medio iustorum, & mittent eos in caminum ignis. Et iterum, Mittet angelos suos cum tuba, & congregabunt electos à quatuor ventis. Et propheta dicit, Cōgregate illi sanctos eius. Ministerio angelorum illa impleri dubitandum non est. Domino enim veniente ad iudicium: præcedet ante eum ignis, quo comburetur facies mundi huius: & peribit cælum & terra, non secundum substantiam, sed secundū speciem quæ immutabitur: cælū quidem aëreum, non æthereum. Tantùm enim ascendet ignis in iudicio, quantùm ascenderunt aquæ in diluuio. Ille autem ignis malis qui reperti fuerint viui, erit cōsumptio: bonis verò, non, vt ait Augustus. Hoc erit incendiū mūdi sanctis, quòd fuit caminus tribus pueris. In quibus si aliquid purgandum fuerit, per illum ignem purgabitur. Aliis verò nullam ingeret molestiam. Purgato vero per ignem mundo, & ad iudicium veniente domino emittetur vox illa magna, qua resurgent omnes mortui: & tunc ministerio angelorum ventilabitur aera, quia boni congregabuntur ibi de quatuor partibus mūdi angelico ministerio: quò & rapientur obuiā Christo in aera, reprobis in terra quam dilexerunt remanētibus. Et tunc præconia illa bonorum (Esuriui, & dedistis mihi mā ducare: & increpationes illæ malorum, Esuriui, & non dedistis mihi mand. &c.) proferentur vel sono vocali, vel alio modo. Denique proferetur sententia super vtrosque, Venite benedicti: &, Ite maledicti, & cætr. Et ministerio ange-

Mat.13.f Mat.24.c

Psal.49.

De ciui. dei li.20. c.18.

Mat.3.c Lucæ 3.d

1.The 4.d Mat.25.c

Mat.25.g Idem.13.f

Universidad de Deusto
Biblioteca

lorum virtute dei cooperante mittentur mali in caminum ignis, hoc est, in infernum.

Si post iudicium dæmones præerunt hominibus ad puniendum. E

Et solet quæri, Vtrum in inferno malis ad puniendum præsint dæmones post iudicium, quos carnifices tortoréque animarum scriptura appellat. Apostolus dicit, quòd Christus tunc euacuabit omnem principatum, & potestatem, & virtutem. Dum enim durat mundus, angeli angelis, dæmones dæmonibus, homines hominibus præsunt. Sed omnibus collectis, iam omnis prælatio cessabit. Hinc quidam putant post iudicium dęmones non habere potestatem cruciandi homines, sicut modò. Sed vt dæmones virtute dei cruciari sine creaturæ ministerio asserũt, sic reprobos homines ibi non per operationem dæmonũ, sed virtute diuina tantùm æternis subiici cruciatibus. Præmissa tamen authoritas non id cogit sentire: quæ etsi asserat tũc nec dęmones dæmonibus, nec homines hominibus præesse, non definit tamen an dæmones præsint hominibus ad torquendũ. Vnde quibusdam videtur eos sic extare hominibus tortores in pœna, sicut extiterunt incentores in culpa.

1.Cor.15.

DE FORMA IVDICIS.

Distinct. XLVIII. A

De forma & potestate iudicis.

SOlet etiã quæri in qua forma Christus iudicabit. In forma vtique serui iudicabit: quæ omnibus in iudicio apparebit, vt videant mali in quem pupugerunt. Diuinitatem verò eius mali non videbunt. Vnde Esaias, Tollatur impius, ne videat gloriam dei. Humanitatem videbunt, vt timeant: diuinitatem verò nõ, ne gaudeant. Diuinitas enim sine gaudio videri non potest. B

Esa.26.b

Secũdum 70.

Qualis apparebit tunc in forma serui.

Sed cùm in forma humana constet eum appariturum, quæritur an in forma illa glorioſa appareat, sicut verè est, an in forma qualis in passione extitit. Quidam putant à malis talem videri, qualem crucifixerunt, id est, infirmum: quia dicit scriptura, vt videant in quem pupugerunt. Sed apertè Augu. dicit formam serui glorificatam, à bonis

Zach.12.

Super Io.

& à malis tunc videri: sic, Cùm in forma serui glorificata iudicantem viderint boni & mali, tolletur impius, vt non videat claritatem dei qua deus est: quam soli mundo corde videbũt: quod erit eis vita æterna. Forma ergo humana in Christo glorificata videbitur à cunctis: vnde & Christus dicitur iudicaturus, quia filius hominis est. Ita enim legitur in euãgelio Ioannis, Et potestatem dedit ei iudicium facere: quia filius hominis est. Non quòd ipse ex virtute hominis sit iudicaturus, vel quòd ipse solus sine patre & spiritu sancto sit iudicium facturus: sed quia ipse solus in forma serui iudicãs bonis & malis videbitur. Cùm ergo pater non iudicat quenquam, sed omne iudicium dedit filio: non ita est intelligendum, quasi filius solus iudicet, & non pater: sed quia forma filij humana cunctis in iudicio apparebit, non in forma infirma, sed glorioſa. Iudicabit autem ex virtute diuinitatis, nõ sine patre & spiritu sancto: & apparebit terribilis impiis, & mitis iustis. Erit enim terror malis, & lumen iustis.

& tract. de tri. li.1. c.3.16. & 17.

Quare Christus dicitur iudicaturus.

Ioan.5.d

Quare secundum formam serui dicitur Christus suscitaturus corpora. C

Et sicut dicitur Christus secundum formam serui iudicaturus, propter causam præmissam: ita etiã dicitur suscitaturus corpora mortuorũ, secũdum humanitatẽ, cùm tamen virtute diuinitatis sit suscitaturus, non humanitatis. Sed hac ratione illud dicitur, quia in humanitate suscepit quod causa nostræ resurrectionis, id est, passionẽ & resurrectionẽ. Ideo ei ascribitur secundũ hominẽ suscitatio mortuorũ. Vnde Aug. Per verbũ filium dei fit animarũ resurrectio. Per verbũ factũ in carne filiũ hominis fit corporũ resurrectio. Itẽ, Iudicat & suscitat corpora non pater, sed filius secũdum dispensationem humanitatis: in qua minor patre est Christus. In eo quòd est filius dei, est vita quæ viuificat animas: in eo quòd est filius hominis, iudex. Ecce secundum formam humanitatis dicitur suscitaturus corpora, & iudicaturus. Iudicaturus autem, quia illa forma cũctis in iudicio apparebit: & suscitaturus, quia in eadem forma meritũ & causam resurrectionis nostræ suscepit. Et quia secundum eandẽ formã vocẽ dabit, qua mortui de monumentis resurgent & procedẽt. Secundum quòd deus est, viuificat animas, non pater tãtum:

Ioan.5.c

Super Ioan.tract. 23.ibidẽ.

quia non tantùm pater vita est,sed & filius cum eo, & spiritus sanctus eadem vita est, quæ pertinet ad animam,non ad corpus. Corpus enim non sentit vitam sapientiæ, sed anima quæ illuminatur à lumine æterno.Licet ergo Christus potétia diuinitatis viuificet animas,& suscitet corpora,& iudicet: nō ociosè tamen & præter rationem ei secūdum formā dei tribuitur viuificatio animarum, & secundum formam serui iudicium,& resuscitatio corporum.

De loco iudicij. D

Putant quidam dominum descensurum in vallem Iosaphat in iudicio : eò quòd ipse per Iohelem prophetam sic loquitur,Cōgregabo omnes gentes,& deducam eas in vallem Iosaphat, & disceptabo ibi cum eis . In cuius capituli expositione ita reperi.Hoc quidem pueriliter intelligūt, q; in valle quę est in latere montis Oliueti,descēsurus sit dominus ad iudicium, quod friuolum est. Quia non in terra, sed in spatio huius aëris sedebit contra locum montis Oliueti , ex quo ascendit.Et sicut Ioannes Chrysostomus dicit, Angeli deferent ante eum signum crucis: vnde in euangelio veritas dicit.Et tunc apparebit signum filij hominis,&c. Iosaphat autem interpretatur iudicium domini . In vallé ergo Iosophat, id est,iudicij domini congregabuntur omnes impij. Iusti verò non descendent in vallem iudicij,id est, damnationem:sed in nubibus eleuabuntur obuiam Christo.

Iohel.3.a
Mat.24.c
1. Thes.5.

De qualitate luminarium, & temporis post iudicium. E

Veniente autem ad iudicium domino in fortitudine & potestate magna , sol & luna dicuntur obscurari: non sui luminis priuatione, sed superueniēte maioris luminis claritate. Virtutes quoque cælorum,id est, angeli dicuntur moueri:non metu damnationis, vel aliqua perturbatione pauoris , sed quadam admiratione eorum quæ viderint. Vnde Iob,Columnæ cæli pauent aduentum eius.Ante diem verò iudicij sol & luna eclipsim patientur , sicut Iohel testatur,dicens, Sol conuertetur in tenebras, & luna in sanguinē, antequā veniat dies domini magnus & horribilis . Magnus verò dicitur propter magna quæ ibi fient . Cùm autem factum fuerit cælum nouum & terra noua,tunc erit lux lunæ sicut lux solis testāte Esaia , Et erit lux solis septempliciter,id

Luc.21.c
Mat.24.c
Iob 26.c
Iohel.2.g
Esa.30.f

est,sicut lux septem dierum : quia quantùm luxit sol in prima conditione septem dierum ante peccatum primi hominis,tantùm lucebit post iudiciū.Minorata enim fuit lux solis & lunæ aliorúmque syderum per peccatum primi hominis:sed tunc recipiet sol mercedem sui laboris, quia septempliciter lucebit:& tunc non erit vicissitudo diei & noctis,sed tantùm dies . Vnde Zacharias, Et erit dies vna quæ nota est domino,nō dies neque nox: & in tempore vesperæ erit lux: quia tunc non erit varietas diei & noctis quæ modò est , sed continua dies & lux.Esaias tamen videtur dicere, quod tunc non luceat sol vel luna, loquens congregationi sanctorum. Non erit ibi,inquit, amplius sol ad lucendum per diem,nec splendor lunæ illuminabit te:sed erit tibi dominus in lucem sempiternam . Sed his verbis non negat solem & lunam tunc lucere, sed significat his qui tunc erunt in æterna beatitudine,nullum lucis vsum præstare.Quia vt ait Hieron. super eundem locum, Cæli & terræ,solis atque lunæ nobis cessabit officium,& erit ipse dominus lumē suis in perpetuum. Potest etiam intelligi illud Esaiæ ea ratione dictum , quia sol & luna tunc non habebunt ortum & occasum sicut nūc. Vnde Isido. illud Esaiæ quasi exponens , ait : Post iudicium sol laboris sui mercedem suscipiet. Vnde propheta, Lucebit septempliciter , & non veniet ad occasum nec sol nec luna: sed in ordine quo creati sunt stabunt, ne impij in tormentis sub terra positi,fruantur luce eorum . Vnde Abacuc, Sol & luna steterunt in ordine suo. Ecce apertè dicit solem & lunam tunc lucere, sed stabiliter permanere : vbi etiam significat infernum esse sub terra . Si verò quæritur quis sit vsus lucis solis & lunæ tūc:Fateor me ignorare, quia in scripturis non memini me legisse.

Zacha. 14.b
Esa.60.d
Hieron. lib.10.
De ordine creaturarū.1.ca.5.
Esa.30.f
Abac.3.c

DE DIFFERENTIA MANSIONVM IN CAELO ET IN INFERNO.

Distinct. XLIX. A

De statu et cōditione bonorū post iudicium

POst resurrectionem verò facto vniuerso impletóque iudicio,suos fines habebūt ciuitates duæ: vna Christi, alia diaboli: vna bonorū,altera malorum: vtraque tamē angelorum & hominum . Istis voluntas, illis facultas non po-

Aug. in Ench. ca. 111.

terit esse peccandi, vel vlla conditio moriendi. Istis in æterna vita fœliciter viuentibus, illis infœliciter in æterna morte sine ne moriendi potestate durantibus: quoniam vtrique sine fine. Sed in beatitudine isti, alius alio præstabiliùs: in miseria verò illi alius alio tolerabiliùs permanebunt. Ex his apparet quòd sicut bonis differenter glorificabuntur, alij magis, alij

Ioã. 14. a

minùs: ita & mali differenter in inferno punientur. Sicut enim in domo patris, id est, in regno cælorũ mansiones multæ sunt, id est, præmiorum differentiæ: ita & in gehenna di-

Ioã. Chrysost.

uersæ sunt mansiones, id est, suppliciorum differentiæ. Omnes tamen æternam pœnam patientur, sicut omnes electi

Mat. 20.

eundem habebunt denarium, quem paterfamilias dedit omnibus qui operati sunt in vinea. Nomine denarij aliquid omnibus electis commune intelligitur, scilicet vita æterna, deus ipse quo omnes fruentur, sed impariter. Nam sicut erit diffe-

1. Cor. 15. c

rens clarificatio corporum, ita differens gloria erit animarũ. Stella enim à stella, id est, electus ab electo differt in claritate mentis & corporis. Alij enim aliis viciniùs clariúsque dei speciem contemplabuntur: & ipsa contemplandi differentia

Mat. 20. a

diuersitas mansionum vocatur. Domus ergo est vna, id est, denarius est vnus: sed diuersitas est ibi mansionum, id est, differentia claritatis: quia vnum est summum bonũ beatitudo & vita omniũ, id est, deus ipse. Hoc bono omnes electi per-

1. Corint. 14. d

fruẽtur, sed alij aliis plenius. Perfruentur autem videndo per speciem, nõ per speculum in ænigmate. Habere ergo vitam,

Ioã. 17. a

est videre vitam, id est, cognoscere deum in specie. Vnde veritas ait in euangelio, Hæc est vita æterna, vt cognoscant te verum deum, & quem misisti Iesum Christum: esse vnum & solum verum deum, hoc est, habere vitam, id est, cognoscere te, non est ipsa cognitio, quæ tu es, sed per cognitionem habere bonum, quod tu es, id est, vita.

Si omnes homines volunt esse beati. B

Solet etiam quæri de beatitudine, vtrum eam omnes velint, & sciant quæ sit vera beatitudo. De hoc Au-

Cap. 4.

gust. in lib. 13. de Trin. ita disserit, Mirum est cùm capescendæ retinendæque beatitudinis voluntas vna sit omnium, vnde tanta existat de ipsa beatitudine rursus diuersitas voluntatum: non quòd eam aliquis nolit, sed quòd non omnes

eam norint. Si enim eam omnes noscerent, non ab aliis putaretur esse in virtute animi, ab aliis in voluptate corporis, ab aliis atque aliis alibi atque alibi. Quomodo ergo omnes amant quod non omnes sciunt? Quis potest amare quod ne scit, sicut suprà disputaui? Cur ergo beatitudo amatur ab omnibus, nec tamen scitur ab omnibus? An fortè sciunt omnes quæ ipsa sit, sed non omnes sciunt vbi sit, & inde contentio est? An fortè falsum est quod pro vero posuimus, beatè viuere omnes homines velle? Si enim beatè viuere est (verbi gratia) secundum animi virtutem viuere: quomodo beatè viuere vult, qui hoc non vult? Nónne veriùs dixerimus, Homo ille non vult beatè viuere: quia non vult secundum virtutem viuere: quod solum est beatè viuere? Non ergo omnes beatè viuere volunt, imò pauci hoc volunt: si non est beatè viuere, nisi secundum virtutem animi viuere, quod multi nolunt. Itáne falsum erit, vnde nec ipse Cicero dubitauit? Ait enim, Beati certè omnes esse volumus. Absit vt hoc falsum esse dicamus. Quid ergo? An dicendum est, etiã si nihil aliud sit beatè viuere, quàm secundum virtutem animi viuere: tamen & qui hoc non vult, beatè viuere vult? Nimis quidem hoc videtur absurdum. Tale enim est ac si dicamus: qui non vult beatè viuere, vult beatè viuere. Istam repugnantiam quis audiat? quis ferat? & tamen ad hanc cõtrudit necessitas. Si omnes beatè viuere velle verum est, & non omnes volunt sic viuere: quomodo solùm viuitur beatè? An illud ab his anguſtiis poterit nos eruere, si dicamus nihil esse beatè viuere, nisi viuere secundum delectationem suam: & ideo falsum non esse quòd omnes beatè viuere velint, quia omnes ita volunt vt quenque delectat? Sed id quidem falsum est. Velle enim quod non deceat, est esse miserrimum. Nec tam miserum est non adipisci quod velis, quàm adipisci velle quod non oporteat. Quis ita cæcus sit, vt dicat aliquem ideo beatum, quia viuit vt vult, cùm profectò etsi miser esset, minùs tamen esset, si nihil eorum quæ perperam voluisset, habere potuisset. Mala enim voluntate vel sola miser quisque efficitur: sed miserior, cùm desiderium malæ voluntatis impletur. Quapropter quoniam verum est ꝙ omnes homines esse beati velint, idque ardentissimo amore appetant, & propter hoc cætera quæcunque

Ibidẽ paulò pòst.

Cicero in Hortẽsio.

Ibidẽ. c. 5. in prin. c.

appetant: nec quisquam potest amare, quod omnino quid vel quale sit nescit: nec potest nescire, quid sit, quod se velle scit: sequitur vt omnes beatam vitam sciant. Omnes autem beati habent quod volunt, quanuis non omnes qui habent quod volũt continuò sint beati. Cõtinuò autem miseri sunt, qui vel non habent quod volunt, vel id habent quod non recte volunt. Beatus ergo non est, nisi qui & habet omnia quæ vult, & nihil vult malé. Ille quippe beatè viuit, qui viuit vt vult, nec malè aliquid vult. Cùm ergo ex his duobus constet beata vita, licet in malis sit aliquis bonus, non tamen nisi finitis omnibus malis est beatus. Cùm ergo ex hac vita, qui in his miseriis fidelis & bonus est, venerit ad beatam vitam: tunc erit verè, quod nunc nullo modo esse potest, vt sic homo viuat quomodo vult. Non enim ibi volet malè viuere, aut volet aliquid quod deerit, aut deerit aliquid quod voluerit. Quicquid amabitur aderit, nec desiderabitur quod non aderit. Et Omne quod ibi erit, bonum erit, & summus deus, summum bonum erit: & quod est omnino beatissimum, ita semper fore certũ erit. Beatos autem esse se velle omnium hominum est. Beatos se esse velle omnes in corde suo vident, nec tamen omnium est fides, qua ad beatitudinem peruenitur.

Qui sit beat⁹ c.6. eiusde ca. 7. eiusde.

Si quid de deo cognoscit aliquis, quod ibi non intelligant omnes. C

Solet etiam quęri, Vtrum aliquid de deo cognoscat aliquis magis meritus, vt Petrus: quod non cognoscat aliquis minus meritus, vt Linus. Pluribus videtur quòd omnia de Deo ad beatitudinem spectantia omnes communiter electi cognoscant, sed differenter. Nihil enim in Deo noscibile maius digniúsque videtur, quàm eum intelligere trinum & vnum. Hoc autem omnes tunc per speciem cognoscent. Vnde sequitur, vt non sit aliquid beatitudini pertinens incognitum alicui beatorum. Omnes ergo cuncta illa videbunt, quorum cognitio seruit beatitudini: sed in modo videndi different. Alius enim alio magis, alius alio minùs fulgebit.

1.Cor.15.c

De paritate gaudij. D

Solet etiam quæri, An in gaudio dispares sint, sicut in claritate cognitionis differunt. De hoc Aug. ait, Multæ mansiones in vna domo erunt, scilicet variæ præmiorum dignitates: sed vbi deus erit omnia in omnibus, erit etiã in dispari claritate par gaudium: vt quod habebunt singuli, cõmune sit omnibus: quia etiam gloria capitis omniũ erit per vinculum charitatis. Ex his datur intelligi, quòd per gaudiũ omnes habebunt, etsi disparem, cognitionis claritatẽ: quia per charitatem quę in singulis erit perfecta, tantùm quisque gaudebit de bono alterius, quãtùm gaudebit si in seipso haberet. Sed si par erit cunctorum gaudium, videtur quòd par sit omnium beatitudo: quod constat omnino non esse. Ad quod dici potest, quòd beatitudo par esset si ita esset par gaudium, vt etiam par esset cognitio: sed quia hoc non erit, nõ faciet paritas gaudij paritatem beatitudinis. Potest etiã accipi par gaudium, vt non referatur paritas ad intensionem affectionis gaudentium, sed ad vniuersitatem rerum de quibus lætabitur: quia de omni re vnde gaudebit vnus, gaudebunt omnes.

In libr. de ciui. dei in li. de virg. cap. 26.

Si maior sit beatitudo sanctorum post iudicium. E

Post hoc quæri solet, Si beatitudo sanctorũ maior sit futura post iudicium quã interim. Sine omni scrupulo credendum est eos habituros maiorẽ gloriam post iudicium, quã ante: quia & maius erit gaudium eorum, vt suprà testatus est Aug. & amplior erit eorũ cognitio. Vnde Hiero. Peracto iudicio ampliorem gloriam suæ claritatis deus demõstrabit electis. Si quẽ mouet quid opus sit spiritibus defunctorum corpora sua in resurrectione recipere, si eis potest sine corporibus summa beatitudo præberi: difficilis quæstio est, nec potest à nobis perfectè definiri. Sed tamen dubium nõ est, & raptam à carnis sensibus hominis mentẽ, & post mortem ipsa carne deposita nõ sic videre posse incõmutabilem substantiam, id est, deũ sicut sancti angeli videt, siue alia latẽtiori causa: siue ideo quia inest ei naturalis quidam appetitus corpus administrandi, quo retardatus quodã modo, ne tota intẽtione pergat in illud summũ cælũ, donec ille appetitus conquiescat. Porrò si tale sit corpus, cuius sit difficilis & grauis administratio, sicut hæc caro quæ corrũpitur: multo magis auertitur mens ab illa visione summi

Super Osee. 6. super illud. viuifica nos post tres dies. Super Gene. ad lib. 12. cap. 35.

cæli. Proinde cum hoc corpus iam non animale, sed spiritua-
1.Cor.15.f le receperit æquata angelis, habebit perfectum naturæ suæ modum, obediens & imperans, viuificata, & viuificans, tam ineffabili facilitate, vt sit ei gloriæ, quod fuit sarcinæ.

SI MALI IN INFERNO PECCABVNT.

Distinct. L. A

De statu et cõditione dãnatorum & malorum post iudicium: & quãtũ ad rõnem & volũtatẽ. Enchi. c. III. Soluit secundum diuersos. in li. de fi. ad Petrũ. cap. 3. 26.

HIC oritur quæstio ex præmissis ducens originem. Suprà enim Aug. loquens de malis in inferno damnatis, & bonis in cælo glorificatis, dixit q̃ nec bonis voluntas, nec malis facultas esse peccandi poterit. Et de bonis quidem constat, sed de malis à quibus voluntatem malam non remouet, quæritur quomodo sit verum eos non posse peccare: imò quomodo verum sit eos nõ peccare, cùm malam habeant voluntatem. Quidam autumant illam voluntatẽ non esse peccatũ, sed supplicium tantũ. Alij verò peccatũ esse fatẽtur, sed per illud eos nõ mereri aliquã pœnam: quia nõ est ibi locus merendi. Illud ergo peccatum dicunt non esse meritum supplicij, sed supplicium mali meriti, quod in hac vita præcesserit. De hoc autem Aug. ita dicit, Tempus acquirendi vitam æternam in hac tantũ vita deus hominibus dedit, vbi voluit etiã pœnitentiam esse fructuosam. Ideo hîc pœnitentia fructuosa est, quia potest hîc homo depositа nequitia bene viuere, & mutata voluntate merita simúlq; opera mutare, & ea gerere quæ deo placeant. Quod qui in hac vita nõ fecerit, habebit quidem pœnitentiam in futuro seculo de malis suis, sed indulgentiam in conspectu domini nõ inueniet: quia etsi erit stimulus pœnitudinis, tamen nulla erit ibi correctio volũtatis. A talibus enim ita culpabitur iniquitas sua, vt nullatenus ab eis possit vel diligi, vel desiderari iustitia.

In Ench. cap. III.

Voluntas enim eorum talis erit, vt habeat semper in se malignitatis suæ supplicium, nunquam tamen recipere possit bonitatis affectum. Quia sicut illi qui cũ Christo regnabũt nullas in se malæ voluntatis reliquias habebunt: ita illi qui erunt in supplicio æterni ignis cum diabolo & angelis eius deputati, sicut nullam habebũt vlteriùs requiem: sic bonam nullatenus poterunt habere voluntatem. Et sicut cohæredibus Christi dabitur perfectio gratiæ ad æternam gloriã: ita
Mat.25.d cõsortibus diaboli cumulabit ipsa malignitas pœnã, quãdo

exterioribus deputati tenebris, nullo illustrabũtur interiori lumine veritatis. Ex his apparet reprobos in inferno pœnitentiam sic gesturos, vt per eam prauam voluntatem nõ deserant: & illa maligna voluntas erit eis ad cumulum pœnæ: per quam tamen non merebuntur, quia nullus meretur, nisi in hac vita.

Quare dicuntur tenebræ exteriores. B

Hîc quæri potest quare illæ tenebræ quibus involuentur mali in gehenna, dicuntur tenebræ exteriores. Quia tũc mali penitus extra lucem corporalem & spiritualem, scilicet deum, erunt. Nunc enim etsi patiantur tenebras in cæcitate mentis, nõ tamen penitus extra lucem dei sunt, nec corporali luce priuantur. De hoc Aug. sic ait, Ira dei & in iudicio erit, & hîc est in cęcitate mentis, cùm dantur mali in reprobũ sensum. Ibi exteriores tenebræ erunt, quia tunc peccatores penitus erunt extra deum. Quid est enim penitus esse extra deũ, nisi esse in summa cæcitate? Si quidẽ habitat deus lucẽ inaccessibilẽ. Hæ autẽ tenebræ hîc iam incipiunt in peccante, cũ ab interiori dei luce secluditur, sed nõ penitus dum in hac vita est. Ecce quare ibi peccator dicitur pati exteriores tenebras, & non hîc: quia ibi secludetur penitus à luce dei, quod non hîc. Sed quomodo intelligenda est illa seclusio? An quia non videbunt deũ per speciem? sed nec aliquis videt hîc deum per speciem. An per dissimilitudinẽ quã facit peccatum inter deum & hominẽ? sed & hîc multi per grauia peccata elongantur à deo. An quia deum odiunt, ita vt velint deum nõ esse? sed & hîc multi deum oderunt: de quibus scriptum est. Superbia eorum qui te oderunt, ascẽdit semper. Quæ est ergo illa elõgatio? Sanè exteriores tenebrę intelligi possunt, quædam malignitas odij & voluntatis, quę tunc excrescet in mentibus reproborum, & quædam obliuio dei: quia tormentorũ interiorum & exteriorum doloribus adeò afficientur & turbabuntur, vt ab illis ad cogitandũ aliquid de deo vix, vel rarò, vel nunquam mẽtem reuocent. Vt qui nimio premuntur põdere, adeò stupescunt & turbãtur, vt interim in aliam cogitationem non se extendant: sed illuc tendit impetus cogitationis, vbi sentitur vis doloris. Sed in hac vita nullus adeò malus est, vt penitus secludatur

Superpsa. 6. super il la verba, turbatus est à furore. oculus meus. 1. Tim. 6. e

Psal. 73.

Universidad de Deusto Biblioteca

à cogitatione dei: quia nec perdit appetitum beatitudinis & quendam boni amorem quem naturaliter habet rationalis creatura. Illas autem exteriores & profundissimas tenebras reprobos perpessuros post iudicium dicit Aug. opponens de illo diuite, qui in inferno positus, eleuans oculos vidit Abraham, & in sinu eius Lazarum: cuius comparatione coactus est confiteri mala sua, vsque adeò vt fratres roget ab his præmoneri: quod ante iudicium factum legitur. Sed post iudicium in profundioribus tenebris erunt impij, vbi nullã dei lucem videbunt cui confiteantur.

Luc. 16. f. g.

De animabus damnatorum, si quam habent notitiam eorum quæ hic fiunt. C

Prætereà quæri solet, si reproborũ animæ quo nunc in inferno cruciantur, notitiam habeant eorum quæ circa suos in hac vita gerũtur, & si aliquo modo doleant super infortuniis suorum charorum. Hanc quæstionem Aug. commemorat, ex parte eam explicans, ex parte verò insolutam relinquens. ait enim, Quæret aliquis an vllus dolor tãgat mortuos de his quę in suis post mortem contingunt, vel quomodo ea quæ circa nos aguntur, nouerint spiritus defunctorum. Cui respondeo magnam esse quæstionem, nec in præsenti differendam. Verùmtamen breuiter dici potest, & est cura mortuis de suis charis, vt de diuite legitur: qui dum tormenta apud inferos pateretur, leuauit oculos ad Abraham: & inter alia dixit: Habeo enim quinque fratres: mitte aliquem ex mortuis, vt testetur illis ne & ipsi veniant in hũc locum tormentorum. Habẽt enim mortui curam de viuis, quos sciunt viuere, quia nec in locis pœnarum vidẽt eos, vbi diues sine fratribus erat: nec in requie beatorum, vbi Lazarum & Abraham, quanuis longè, agnoscebat. Non tamen ideo consequens est eos scire quæ circa charos suos aguntur hîc, vel læta, vel tristia.

Aug. super psal. 108. Ibid. Laudem meam ne tacueris. Luc. 16. g

Quomodo accipienda sunt quæ de Lazaro & diuite leguntur. D

Si quis autẽ quærat quomodo intelligatur, quod de Lazaro & diuite legitur: Audiat Augustini responsum dicentis, Si quis putat animas corpore exutas locis corporalibus contineri, cùm sint sine corpore, non deerunt qui

Aug. super Gene. ad librum 8 ca. 5.

faueant, & diuitem sitientem in loco corporali fuisse contendant, ipsámque animam corpoream præparasse linguam, & stillam de Lazari digito cupiisse. Sed melius est dubitare de occultis, quàm litigare de incertis. Diuitem in supplicio, paucum in refrigerio esse non dubito. Sed quomodo intelligatur diuitis lingua, digitus Lazari, flamma inferni, sinus Abrahę, & huiusmodi, vix à mansuetis, & contentiosis autem nũquam inuenitur.

Si se vident boni & mali. E

Solet etiam quæri, Vtrum vicissim se videant illi qui sunt in inferno, & illi qui sunt in gloria. Sicut sancti tradunt & boni malos, & mali bonos vident vsque ad iudiciũ. Post iudicium verò boni videbunt malos, sed non mali bonos. Vnde Grego. Infideles in imo positi, ante diem iudicij fideles super se in requie attendunt, quorum gaudia pòst cõtemplari non possunt.

Grego. super Lucã 16. in glo. super illud Factum est autem. Hom. 40

De chaos inter bonos & malos. F

Sed cùm sancti malos in tormentis videant, nónne aliqua cõpassione erga eos mouentur? nónne eos de tormentis liberari cupiunt? Recole illud euangelicum quod Abraham diuiti respondit, Inter vos & nos chaos magnũ firmatum est, vt hi qui volũt hinc transire ad vos non possint, neque inde huc trãsmeare. Quid est illud chaos inter bonos & malos, nisi hinc iustitia, inde iniquitas, quæ nullatenus sociari valent? Adeò enim sancti dei iustitiæ addicti sunt, vt nulla compassione ad reprobos transire valeant, nulla ꝓ eis inter sanctos fiat intercessio. Quomodo ergo inde volunt aliqui transire ad illos, sed nõ possunt? Quia si dei iustitia admitteret, non fieret eis molesta liberatio eorum. Vel ita dicuntur velle & non posse: non quia velint & nõ possint, sed quia etsi vellent, non possent eos iuuare. De hoc ita Gregorius ait, Sicut reprobi à pœnis ad gloriam sanctorum transire volunt, & non possunt: ita & iusti per misericordiã mente ire volunt ad positos in tormentis, vt eos liberent, sed nõ possunt: quia iustorum animæ etsi in naturæ suæ bonitate misericordiam habent, iam nunc authoris sui iustitiæ coniunctæ tanta rectitudine constringuntur, vt nulla ad reprobos compassione moueantur.

Luc. 16. c

Greg. super Lucã.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Quòd visa impiorum pœna non minuit beatorum gloriam. G

Gre. super Lucã 16. Filii recordare, homili. 40.

Postremò quæritur, An pœna reproborum visa decoloret gloriam beatorum: an eorum beatitudini proficiat. De hoc ita Gregorius ait, Apud animum iustorum non obfuscat beatitudinem aspecta pœna reproborum: quia vbi iam compassio miseriæ non erit, minuere beatorum lætitiã non valebit. Et licet iustis sua gaudia sufficiant, ad maiorem tamen gloriam vident pœnas malorum, quas per gratiã euaserunt, quia qui dei claritate vident, nil in creatura agitur quod videre non possint. Non est autem mirandum, si sancti iam immortales reprobos videant mentis intelligentia, cùm prophetæ mortales adhuc videre hæc omnia meruerunt. Egredientur ergo electi, non loco, sed intelligentia vel visione manifesta, ad videndum impiorum cruciatus: quos videntes non dolore afficientur, sed lætitia satiabuntur, agentes gratias de sua liberatione, visa impiorum ineffabili calamitate. Vnde Esaias impiorum tormenta describens, & ex eorum visione lætitiam bonorum exprimens, ait, Egredientur electi, scilicet, & videbunt cadauera virorum, qui præuaricati sunt in me. Vermis eorum non morietur, & ignis non extinguetur, & erunt vsque ad satietatem visionis omni carni, id est, electis.

Hie. li. 8. c. 66. super Esaiã i fine, super illud, egredientur cælo, &c. Esa. vlt. g

Ibidem. Lętabitur enim iustus, cùm viderit vindictam.

*

Hæc de pedibus sedentis super solio excelso, quos Seraphin duabus alis velabant, scriptori, etsi non auditori, commemorasse sufficiat: qui à facie exorsus sedentis per media ad pedes vsque via ducè peruenit.

PE. LOMBAR. EPISCOPI PARISIENSIS SENTENTIARVM LIBRI IIII. ET VLTIMI FINIS.

SEQVVNTVR VARII ARTICVLI ERRONEI OMNIVM PENE FACVLTATVM in *Anglia & Parisiis studiosè & authoritatiuè condemnati, cum reuocationibus eorundem.*

PRAEFATIO.

VNiuersis præsentes literas inspecturis Stephanus permissione diuina Parisiẽsis ecclesiæ minister indignus, Salutem in filio Virginis glorioso. Magnarum & pso narum grauium crebra zelóque fidei accensa insinuauit relatio, quòd nonnulli Parisiis studentes in artibus propriæ facultatis limites transcendentes, quosdam manifestos & execrabiles errores, imò potiùs vanitates & insanias in rotulo seu schedulis his annexo seu annexis contentos, quasi dubitabiles in scholis tractare & disputare præsumunt: non attẽdentes illud Gregorij, Qui sapienter loqui nititur, magnopere metuat ne eius eloquio audientium vnitas confundatur: præsertim cũ errores prędictos gentiliũ scripturis muniunt, quos proh pudor ad suam imperitiam asserũt: sic cogentes vt nesciant eis respondere. Ne autem quod sic innuunt asserere videantur, responsiones ita palliant, quòd dũ putant vitare Scyllam, incidunt in Charibdim. Dicũt enim ea esse nota & vera secundum philosophiam, sed non secũdum fidem catholicam, quasi sint duæ veritates contrariæ, & quasi contra veritatem sacræ scripturæ sit veritas in dictis gentilium damnatorum: de quibus scriptum est, Perdam sapientiam sapientum, quia vera sapientia perdet falsam sapientiam. Vti nam tales attenderent dictum Sapientis seu consilium dicentis, Si tibi est intellectus, respondeproximo tuo: sinautem, sit manus tua super os tuũ, ne capiaris in verbo indisciplinato, & confundaris. Ne igitur incauta locutio trahat simplices in errorem, nos tam doctorum sacræ theologiæ, quàm aliorum communicato consilio districtè talia fieri consilia prohibemus, & ea totaliter condemnamus, excommunicantes omnes illos qui dictos errores dogmatizauerint, vel aliquem de eisdem dogmatizare aut defendere vel sustinere præsumpserint quoquo modo: & audientes eorum, nisi infra septem dies nobis vel Cancellario Pa-

risiensi duxerint reuelandum, nihilominus processuri ad pœnas contra eos pro qualitate culpæ prout ius dictauerit infligendas. Librum etiam de amore siue de deo amoris, qui sic incipit, Cogit me multum, &c. & sic terminatur, Caue igitur Galtere amoris exercere mandata, &c. Item etiam librum Geomantiæ, qui sic incipit, AEstimauerũt Indi, &c. & sic terminatur, Ratiocinare igitur super eam, & sic inuenies, &c. Item libros & rotulos & quaternos Nigromanticos aut continentes experimenta sortilegorum, inuocationes dæmonũ, seu coniurationes in periculum animarum, seu in quibus de talibus & similibus fidei orthodoxæ & bonis moribus aut operibus euidenter aduersantibus tractatur, per eandem sententiam nostram condemnamus, & omnes qui dictos rotulos, libros, & quaternos dogmatizauerint & audierint, nisi infra septẽ dies nobis vel Cancellario Parisiẽsi reuelauerint, eo modo quo superiùs est expressum. In his scriptis sententiam excommunicationis ferentes, ad alias pœnas prout grauitas culpæ exegerit nihilominus processuri. Datum anno domini Millesimo ducentesimo septuagesimo septimo: die dominica qua cantatur, Lætare Hierusalem, in ecclesia Parisiensi.

COLLECTIO ERRORVM PARISIIS CONDEMNATORVM.

ERRORES PARISIIS CONDEMNATI à *Domino Guillermo Episcopo Parisiensi.*

DE erroribus quos cõdemnauit Stephanus Episcopus Parisiensis.

De erroribꝰ quos idẽ dominus cõdemnauit alia vice, vbi primò ponuntur errores de deo.

Errores de intelligentia vel angelo.

Errores de anima vel intellectu.

Errores de voluntate siue libero arbitrio.

Errores de mundo & mundi æternitate.

Errores de cælo & stellis.

Errores de necessitate euentus rerum.

Errores de accidente.

Errores de sacra scriptura.

Errores de fide & sacramẽtis.

Errores de raptu.

Errores de vitiis & virtutibꝰ.

Errores de resurrectione.

Errores de fœlicitate, siue beatitudine.

Errores Ioannis Guion, ordinis fratrum minorũ.

Errores Ioannis de Mercuria, ordinis Cistercienſium.

Errores magistri Nicolai de Vltricuria.

Item quidam articuli dãnati ab episcopo Parisiensi, & magistris theologię anno domini. 1340.

Copia schedulæ reuocationis quorundam articulorum fratris Diony. Soulechat, ordinis fratrum Minorum, factę per eundem Parisiis & in curia Romana.

Reuocatio magistri Ioannis de Calore.

Reuocatio Ludouici facta anno domini. 1362.

Reuocatio fratris Guidonis, ordinis heremitarum sancti Augustini.

Reuocatio Simonis facta Anno domini. 1301.

Articuli in quibus magister sententiarum cõmuniter nõ tenetur.

Determinatio quædam Parisiis facta per almam facultatem theologicã. Anno domini. 1318. super quibusdam superstitionibus nouiter exortis.

Excerpta principaliũ articulorum tractatus cuiusdam contra errores fratris Ioannis de Monteſono ordinis Prędicatorum, in quo continentur etiam errores contra immaculatam virginis Mariæ conceptionem.

Isti sunt errores detestabiles cõtra catholicam veritatẽ, reperti in quibusdam scriptis. Quos quicunq; dogmatizauerit vel defenderit, à venerabili patre Guillermo Parisiensi episcopo, conuocato cõcilio omniũ magistrorum tunc Parisiis degentiũ, vinculo anathematis est innodatus. Et ideo eos cauere debent omnes professores si dei orthodoxæ.

Primus est, quòd diuina essẽtia in se nec ab angelo, nec ab homine videatur vel videbitur.

Secundus error est, quòd licet diuina essentia eadem sit in patre & filio & spiritu sancto: tamen vt hęc essentia est in ratione formæ vna est in patre & filio, licet nõ vna in spiritu sancto & in his, & tamen forma idẽ est quod diuina essentia.

Tertius est, quòd spiritus sanctus, prout est amor & nexus, non procedit à filio, sed tantùm à patre.

Quartus est, quòd multę veritates fuerũt ab æterno quę non sunt ipse deus.

Quintus, est primum nunc vel principium & creatio passio non sunt creator vel creatura.

Sextus, quòd angelus malus in primo instãti suę creationis fuit malus, & nũquam fuit non malus.

Septimus est', quòd nec animæ glorificatę nec corpora glorioſa vel glorificata erunt in cælo Empyreo cum angelis, ſed in cęlo aqueo vel cryſtallino quod eſt ſuper firmamentum. Quod etiam dicere pręſumũt de beata Virgine.

Octauus, quòd angelus in eodem inſtanti poteſt eſſe in diuerſis locis: & eſt vbique ſi velit eſſe vbique.

Nonus eſt, quòd qui habet meliora naturalia, de neceſſitate habebit maiorem gratiam & gloriam.

Decimus eſt, quòd diabol' nũquam habuit vnde poſſet ſtare. Nec etiam Adam in ſtatu innocentiæ.

ASSERTIONES OPPOSITAE ERroribus prędictis.

FIRMITER credendum eſt & nullatenus dubitãdum, ꝙ deus in ſua ſubſtãtia, eſſentia, vel natura videatur ab angelis ſanctis & animabus glorificatis.

Item quòd vna eſt eſſentia ſubſtantialis vel natura in patre & filio & ſpiritu ſancto. Et eadem eſſentia in ratione formę in patre & filio & ſpiritu ſancto.

Item quòd ſpiritus ſanctus, prout eſt ſanctus & amor, ꝓcedit ab vtroque, ſcilicet, patre & filio.

Item quòd vna ſola veritas fuit ab æterno quæ eſt deus. Et quòd nulla veritas fuit ab æterno quæ non ſit illa veritas.

Item ꝙ primum nunc & creatio paſsio eſt creatura.

Item ꝙ malus angelus aliquando fuit bonus & nõ malus, & pòſt peccando factus eſt malus.

Item quòd idem eſt locus corporis, ſcilicet Empyreum cęlum ſanctorum angelorũ, & beatarum animarũ, & idẽ erit corporũ humanorũ glorificatorũ: & ſimiliter idem eſt locus ſpiritualis ſanctorũ angelorum & hominum bonorum.

Item ꝙ angelus eſt in loco per diſtinctionem, ita quod ſi eſt hîc, non eſt ibi in eodem inſtanti: impoſsibile eſt enim eum in eodem inſtanti eſſe vbique, cùm hoc ſit proprium dei.

Item ꝙ ſecundum quod præordinatum eſt & prædeſtinatũ à Deo, dabitur gratia & gloria.

Item quòd malus angelus & Adam habuerũt vnde poſsent ſtare, etſi non vnde poſsent proficere.

Item eodem anno dominica qua cãtabatur Lætare Hieruſalem. 1270. Guilielmus poſtmodũ Conſtantien. Epiſcopus in ſermone beati Ioãnis baptiſtæ in domo minorũ Pariſiis prædicauit, quod liberum arbitrium habet potentiam naturalem ad recipiendum gratiam non effectiuam aliquo modo: quod falſum eſt, quia nolens non recepit eam. Secundò, quòd quidam natus nunquam fuit in gratia: ſed ſemper Hiſmael, aut Iudas fuit, & nũquam Ioannes: quod eſt contra fidem, baptizati enim habent gratiam. De qua reprehenſus publicè in conſequenti die Apoſtolorum Petri & Pauli publicè retractauit. Pax & gratia omnibus aſſerentibus hanc veritatem. Data fuit hæc ſententia Pariſiis Anno domini. 1240. in octaua Epiphaniæ.

Iſti errores ſunt condemnati & excommunicati cũ omnibus qui eos ſcienter docuerint vel aſſeruerint à domino Stephano Pariſienſi epiſcopo Anno domini. 1270. die Mercurij ante feſtũ beati Nicolai hyemalis.

Primus articulus eſt, quòd intellectus omniũ hominum eſt vnus & idem numero.

Secundus eſt, quòd illa eſt falſa vel impropria, Homo intelligit.

Tertius eſt, quòd voluntas hominis ex neceſsitate vult vel eligit.

Quartus, quòd omnia quæ in inferioribus aguntur ſubſunt neceſsitati corporum cęleſtium.

Quintus, quòd mundus eſt æternus.

Sextus, quod nũquam fuit primus homo.

Septimus, quòd anima quæ eſt forma hominis ſecũdum quod homo corrũpitur corrupto corpore.

Octauus, quòd anima ſeparata poſt mortem non patitur ab igne corporeo.

Nonus, quòd liberum arbitrium eſt potentia paſsiua non actiua. Et quod neceſsitate mouetur ab appetibili.

Decimus, quòd Deus non cognoſcit ſingula.

Vndecimus, quòd deus nõ cognoſcit aliud à ſe.

Duodecimus, quod humani actus non reguntur prouidentia diuina.

Tredecimus, quod deus nõ poteſt dare immortalitatem,

vel incorruptibilitatē rei cor ruptibi vel mortali.

Isti articuli qui sequūtur cōdēnati sunt à domino Stephano Parisien. episcopo de consilio magistrorū theologiæ. Anno domin. 1226. die dominica qua cātatur Lætare Hierusalē, in ecclesia Parisiensi. Vbi excōmunicauit in scriptis oēs illos qui eos docuerit & defēderit. Et primò ordinātur illi qui sūt de deo.

Primus, quòd deus non est trinus & vnus: quoniā trinitas non stat cum summa simplicitate. Vbi enim est pluralitas realis, ibi necessariò est additio & compositio. Exēplum de aceruo lapidum.

Item quòd deus non potest generare sibi similē. quod enim generatur ab aliquo habet principiū aliquod à quo depēdet. & ꝙ in deo generare non est signū perfectionis.

Item quòd deus nō cognoscit alia à se.

Item quòd deus non potest dare perpetuitatem rei transmutabili vel corruptibili, vt est corpus humanum.

Item quòd deus siue prima causa nō posset producere effectum sibi æqualem, nisi tēperaret suam potentiam.

Item ꝙ deus non posset facere plures aīas in numero.

Item quòd deus nunquam plus creauit intelligentiam quàm modo creauit.

Item quòd deus est infinitę virtutis in duratione, nō in actione: talis enim infirmitas non est nisi in corpore finito si esset.

Et quòd prima causa non posset plures mūdos facere.

Item quòd sine agente proprio vt patre à solo deo non posset fieri homo.

Item quòd deum in hac vita mortali possumus intelligere per essentiam.

Item quòd deus non potuit fecisse primam materiā nisi mediante corpore cæleſti.

Ité à voluntate antiqua nō potest nouū procedere absq; transmutatione præcedente.

Iem quòd prima causa non habet cognitionem aut scientiam futurorum contingentium. Primò quia futura contingentia sunt non entia. Secundò, quia futura cōtingentia sunt particularia, Deus autem cognoscit virtute intellectiua, qui non potest cognoscere particulare. Vnde si nō esset sensus, fortè intellectus nō distingueret inter Socratē & Platonem: licet distingueret inter hominem & asinū. Tertium, propter ordinē causæ ad causatum: præscientia enim diuina est necessaria causa præscitorum. Quarta

ratio, est ordo scientię ad scitum: quanuis enim scientia nō sit causa fati, ex quo tamē scitu determinatur ad alterā partē contradictionis: & hoc multò magis in scientia diuina, quàm in scientia nostra.

Item quòd primum principium non potest esse sine diuersorum factorum hîc inferiùs, nisi mediātibus aliis causis, eo quòd nullum transmutans diuersimodè trāsmutat nisi transmutatum.

Item quòd ab vno primo agēte non potest esse multitudo effectuum.

Item quòd primum principium non est causa propria æternorum, nisi metaphoricè, id est, quia conseruat ea, quia nisi esset, ea non essent.

Item quòd sicut ex materia non potest aliquid fieri ex agente, ita nec ex agente potest aliqd fieri sine materia. Et quod deus nō est causa efficiēs, nisi respectu eius quod habet esse ī potētia materiæ.

Item quòd entia declinant ab ordine causæ primæ in se consideratæ, licet non in ordine ad reliquas causas agentes in vniuerso. Hoc, est error, quia essentialior & inseparabilior est ordo entium ad causam primam, quàm ad causas inferiores.

Item quòd deus non potest esse causa noui facti: nec pōt aliquid de nouo producere.

Item quòd deus non potest mouere cælum motu recto. Et est ratio, quia tunc relinqueret vacuum.

Item quòd deus non potest irregulariter, id est, alio modo quàm mouet mouere aliquid: quia in eo nō est diuersitas voluntatis.

Item ꝙ deus est æternus in agendo & mouendo sicut in eisēdo, alioquin ab alio determinaretur ꝙ esset prius illo.

Item illud quòd de se terminatur vt deus, aut semper, aut nūquam: & quod multa sunt æterna.

Item ꝙ deum necesse est facere quicqd immediatè fit ab ipso. Error: siue intelligatur de necessitate coactiōis, quia tollit libertatē arbitrij: siue de necessitate immutabilitatis, quia ponit possibilitatem aliter faciendi.

Item quòd primum principium non potest immediatè ꝓducere generalia: quia sunt effectus noui.

Effectus autem noui exigit causam immediatā, quæ potest aliter se habere.

Ité ꝙ primū principium nō potest aliud à se ꝓducere: qa oīs differētia, quæ est inter agens & factū, est per naturā.

Item ꝙ deus non potest in

Universidad de Deusto
Biblioteca

mediatè cognoſcere contingentia niſi per aliam cauſam particularem & proximam.

Item ꝙ ſi omnes cauſę fuerint aliquãdo in quiete, neceſſe eſt ponere deum mobilẽ.

Item quod deus eſt prima & neceſſaria cauſa primę intelligentiæ, qua poſita ponitur effectus, & ſunt ſimul duratione.

Item quod deus nõ eſt neceſſaria cauſa motus corporum ſuperiorum & coniunctionis & diuiſionis contingentis in ſtellis.

Item ad hoc quod effectus omnes ſint neceſſarij reſpectu cauſæ primæ, non ſufficit quod ipſa cauſa primæ nõ ſit impedibilis: ſed exigitur ꝙ cauſæ mediæ non ſint impedibiles. Error: quia tunc deus non poſſet facere aliquem effectum nouũ ſine cauſis poſterioribus.

Item ꝙ deus poſsit agere contraria, hoc eſt mediante corpore cæleſti quod diuerſum in vbi.

Item ꝙ deus infinitus virtute, non quia faciat aliquid de nihilo: ſed quia cõmunicat motum infinitum.

Item ꝙ deus non poteſt in effectũ cauſæ ſecũdariæ ſine ipſa cauſa ſecundaria. Error.

Item quod effectus immediat⁹ à primo debet eſſe vn⁹ tãtùm & ſimillimus primo.

Item ꝙ deus vel intelligentia non infundit ſcientiam animæ humanæ in ſomno, niſi mediante corpore cæleſti.

Item quod plures ſunt motores primi cæli. Error.

Item ꝙ primum immobile ſimpliciter non mouet, niſi mediante aliquo motu, & quod tale mouens immobile eſt pars moti ex ſe.

Item quod potentia actiua nõ poteſt eſſe ſine operatione, & permixta potentię paſſiuæ. Error, ſi intelligatur de quacunque operatione.

Item ꝙ deus nõ poteſt indiuidua multiplicare ſub vna ſpecie ſine materia.

Itẽ forma quã oportet fieri & eſſe in materia, nõ põt agi ab illo qđ nõ agit ex materia.

Item ꝙ deus nõ poteſt facere accidẽs ſine ſubiecto, nec plures dimẽſiões ſimul eſſe.

Item ꝙ impoſsibile ſimpliciter nõ poteſt fieri à deo vel ab agente. Error, ſi intelligatur de impoſsibili ſecundum numerum vel naturã.

Item ꝙ aliud eſt intellectus in ratione ſecundum quod de⁹ intelligit ſe & alia. Error: quia licet ſit alia ratio intelligendi: non tamen alius intellectus ſecundũ rationem.

Item quod prima cauſa eſt cauſa omnium entiũ remotiſsima. Error, ſi intelligatur cum pręciſione: ita ſcilicet ꝙ non propinquiſsima eſt.

Item ꝙ aliqua poſſunt caſualiter euenire reſpectu primę cauſę: & quod falſum eſt omnia eſſe prędordinata à prima cauſa, quia tũc euenirent de neceſsitate.

Item quod in cauſis efficiẽtibus cauſa ſecunda habet actionem quam nõ accepit à prima cauſa.

Item ꝙ in cauſis efficientibus, ceſſante cauſa prima nõ ceſſat ſecũda ab operatione ſua, dum tamẽ ſecunda operetur ſecũdum materiã ſuã.

Item quod de deo non poteſt cognoſci, niſi quia eſt ſiue ipſum eſſe.

Item ꝙ deum eſſe ens per ſe poſitiuè nõ eſt intelligibile, ſed priuatiuè eſt ens aut per ſe intelligibile.

Errores de angelo vel intelligentia.

Item ꝙ oĩa ſeparata cœterna ſunt primo principio.

Item quod intelligẽtiæ ſuperiores creãt animas rationales ſine motu cæli: intelligentię autem inferiores creant vegetatiuam, ſenſitiuam motu cæli mediante.

Itẽ ꝙ intelligẽtia angelus, vel aĩa ſeparata nuſquam eſt.

Item ſubſtãtiæ ſeparatæ eo quod habẽt vnum appetitũ, nõ mutantur in opere aut operatione.

Item quod intelligẽtiæ ſiue ſubſtantiæ ſeparatæ quas dicunt eſſe æternas, non habent propriè cauſam efficiẽtẽ ſed metaphoricè: quia habẽt cauſam cõſeruantẽ in eſſe, ſed nõ ſunt factę de nouo: quia ſic eſsẽt trãſmutabiles.

Itẽ quod in ſubſtantiis ſeparatis nulla eſt poſsibilis trãſmutatio: nec ſunt in potẽtia ad aliquam mutationem ad aliud, quia æternæ ſunt & immunes à materia.

Itẽ quod ſubſtantię ſeparatæ quę non habẽt materiam per quam plus ſint in potentia quàm in actu, & ſunt à cauſa ſemper eodẽ modo ſe habente, ideo ſunt æternæ.

Itẽ quod ſubſtantiæ ſeparatæ per ſuum intellectum cauſant res ad extra.

Item ꝙ intelligẽtia motrix cęli influit in animam rationalẽ, ſicut corpus cæli influit in corpus humanum.

Itẽ ꝙ angelus nõ poteſt in actus oppoſitos immediatè, ſed in act⁹ mediatos: & hoc mediante alio, vt orbe, ſole, vel cælo.

Item quod angelus nihil intelligit de nouo.

Itẽ ꝙ ſi eſſet aliqua ſubſtantia ſeparata, quæ nõ moueret aliquod corpus in hoc

mundo sensibili, non clauderetur in vniuerso.

Item quòd substantiæ sempiternæ separatæ à materia habẽt bonũ quod est eis possibile cũ producũtur: nec desiderant aliquid quo carent.

Itẽ ꝙ substãtię separatę sunt sua eisẽtia, quia in eis idẽ est quod est & per hoc quod est.

Item quòd omne quod nõ habet materiam est æternũ, quia quod nõ est factum per trãsmutationẽ materię priùs non fuit, ergo æternum.

Item quia intelligentiæ nõ habent materiã, deus nõ posset plures res eiusdem speciei facere: & ꝙ materia nõ est angelis, cõtra fratrẽ Thomam.

Item ꝙ intelligẽtiæ superiores nõ sunt causa alicuius nouitatis in inferioribus. Et ꝙ superiores inferioribꝰ sunt causa æternæ cognationis.

Item ꝙ intelligẽtia perficitur à deo in ęternitate, quia secũdum se totum immutabilis est, anima autẽ cæli nõ.

Item quòd intelligẽtia inferior recipit esse à Deo per intelligentias medias.

Item quòd scientia intelligentiæ non differt à substantia intelligentiæ: ibi enim nõ est diuersitas intellecti ab intelligibilitate, nec diuersitas intellectorum.

Item quòd substãtiæ separatę sunt in actu infinitę: infinitas enim nõ est impossibilis nisi in rebꝰ materialibꝰ.

Item ꝙ intelligentię superiores imprimunt in inferioribus, sicut anima vna intellectiua imprimit in aliam & in animã sensitiuam: & per talem impressionem incãtator aliquis proiicit Camelũ in foueam solo visu.

Item ꝙ intelligentia cum sit plena formis, imprimit alias formas ĩ materia per corpora cælestia tãquam per instrumenta.

Item ꝙ substantiæ separatę sunt alicubi per operationẽ: & nõ possunt moueri ab extremo in extremũ, nec medium: nisi quia possunt velle operari, aut in medio, aut in extremis. Error: si intelligatur sine operatione substantiã non esse in loco, nec transire de loco in locum.

Item quod intelligentia sola voluntate mouet cælum.

Itẽ substãtiæ separatæ nusquam sunt secundum substãtiam. Error: si intelligatur ita ꝙ substantia sit res essendi in loco: verum est quod nusquã sunt secundum substantiam.

Errores de anima & intellectu.

Item quod intellectus non est forma corporis, nisi sicut nauta nauis: nec est perfectio essentialis hominis.

Item ꝙ intellectus quãdo vult induit corpus, quãdo nõ vult non induit.

Item ꝙ ex sensitiuo & intellectiuo non fit vnum per essentiam, nisi sicut ex intelligentia & orbe, hoc est vnũ per appositionem.

Item ꝙ intellectus humanus est æternus, quia est à causa semper eodem modo se habente: & quoniam non habet materiam, per quam prius est in potẽtia quã actu.

Itẽ ꝙ anima separata nullo modo patitur ab igne.

Item ꝙ intellectus est vnus numero omnium, licet omnino separatur à corpore hoc: non tamen ab omni.

Item ꝙ intellectus Sortis corrupti non habet scientiam eorum quæ habuit.

Item ꝙ anima humana nullo modo est mobilis secũdũ locum nec per se nec per accidẽs: & si ponatur alicubi secundũ substantiã suã, nũquã mouebitur de vbi ad vbi.

Item quòd scientia animę: est terrena: & quòd intellectus agens & possibilis sunt æterni.

Item ꝙ motus cæli sunt propter animã intellectiuã, & ꝙ anima intellectiua sui intellectu non potest educi, nisi mediante corpore.

Item ꝙ nulla forma ab extrinseco veniens potest facere vnum cũ materia, quod enim separabile est cum eo quod est corruptibile, vnum non facit.

Itẽ anima separata non est alterabilis secundum philosophiam, licet secundum fidem alteretur.

Item ꝙ anima rationalis quando recedit ab animali, adhuc remanet animal vnũ.

Item ꝙ anima intellectiua cognoscẽdo se cognouit omnia alia: species enim omnium rerum sibi sunt concreatæ: sed hoc cognoscere non debetur intellectui nostro vt noster est: sed secundũ quod intellectꝰ est agẽs, error est.

Item ꝙ anima est inseparabilis à corpore, & ad corruptionem harmoniæ corporalis corrumpitur anima.

Item ꝙ scientia magistri & discipuli est vna & eadem numero: & ratio est quia intellectus vnus est: quia forma non multiplicatur, nisi quia educitur de potẽtia materiæ.

Item ꝙ intellectus agens nõ copulatur nostro possibili, & ꝙ intellectus possibilis nõ vnitur nobis secũdũ substãtiã: & si vniretur, & forma nobiscũ esset inseparabilis.

Item operatio intellectus non vniti copulatur corpori, ita ꝙ operatio est rei non habentis formã qua operetur. Error est: quia ponit quod intellectus non sit forma hominis.

Item ꝙ nihil potest sciri ab intellectu post eius separationem.

Item ꝙ intellectus qui est postrema hominisperfectio, est penitus abstractus. Vel quod intellectus vltima est vel postrema operatio hominis,& est totaliter abstract⁹.

Item ꝙ intellectus possibilis est inseparabilis à corpore simpliciter quãtũ ad hunc actum qui est specierum receptio,& quãtum ad iudicium quod fit per simplicẽ specierum acceptionem vel intelligibilium cõpositionem. Error: si intelligatur de receptione omnimoda.

Itẽ ꝙ intellectus agens est quædam substantia separata superior ad intellectũ possibilem:& ꝙ secundũ substantiam,potentiã,& operationẽ est separatus à corpore, nec est forma corporis humani.

Item ꝙ inconueniens est ponere aliquos intellect⁹ nobiliores aliis: quia cũ illa diuersitas nõ possit esse à parte corporũ, oportet quod sit à parte intelligentiarũ: & sic animæ nobiles & ignobiles essent necessaria diuersarum specierum sicut intelligẽtiæ. Error:quia sic anima Christi nõ esset nobilior anima Iudæ.

Item ꝙ intellectus speculatiuus simpliciter est æternus & incorruptibilis,respectu verò huius hominis corrumpitur corruptis phantasmatibus in eo.

Item ꝙ intellectus possibilis nihil est in actu antequã intelligat: quia in natura intelligibili esse aliquid in actu est esse actu intelligens.

Item ꝙ ex intelligente & intellecto fit vna substantia, & quod intellect⁹ fit ipsa res intellecta formaliter.

Item ꝙ nos peius vel melius intelligimus,hoc prouenit ex intellectu passiuo quẽ dicunt esse potentiam sensitiuam.Error est:quia hîc ponit vnum intellectum in omnibus,aut æqualitatẽ in omnibus animalibus.

Item ꝙ intellectus non potest transire de corpore in corpus: ita quod successiuè sit motor diuersorum corporum.

Item ꝙ intellectus noster per sua naturalia potest pertingere ad cognoscendam essentiam primæ causæ. Hoc malè sonat,& est error, si intelligatur de cognitione mediata.

Item ꝙ anima nunquam moueretur nisi corpus moueretur: sicut graue vel leue nũquam moueretur nisi aer moueretur.

Errores de voluntate siue libero arbitrio.

Item ꝙ de sui natura non est determinandum ad esse vel non esse,non determinatur nisi ad aliquod quod est necessarium respectu sui. Error.

Item ꝙ voluntas manente passione & scientia in particulari & in actu,non potest agere contra eam.

Item si ratio recta, & volũtas recta. Error est, quia est contra glo. Aug. super illum psal. Concupiuit anima mea desiderare,&c. Et quia secundum hoc ad rectitudinẽ voluntatis gratia nõ esset necessaria,sed solùm scientia, qui fuit error Pelagij.

Item ꝙ voluntate existente in tali dispositione in qua nata est moueri,& mouente sic dispositõ quod natum sit mouere,impossibile est voluntatem non velle.

Item ꝙ morbus est causa voluntatis medici vt sanet.

Item ꝙ voluntas & intellectus non mouentur in actu per se, sed per causam sempiternam,scilicet per corpora cælestia.

Item ꝙ appetitus cessantibus impedimẽtis necessariò mouetur ab appetibili. Error est de intellectiuo.

Item ꝙ voluntas secundũ se est indeterminata ad oppositа sicut materia. Determinatur autem ab appetibili sicut materia ab agente.

Item ꝙ homo agens ex passione coactè agit.

Item ꝙ post cõclusionem factam de aliquo faciẽdo voluntas non manet libera, & quod pœnæ non adhibentur à lege nisi ad correctionem ignorantiæ, & vt correctio sit aliis principiũ cognitionis vel generationis.

Item ꝙ voluntas hominis necessitatur per suam cognitionẽ sicut appetitus bruti.

Item ꝙ nullum agens est ad vtrumlibet, imò determinatur.

Item ꝙ effectus stellarum super liberũ arbitrium sunt occulti.

Item ꝙ voluntas nostra subiacet potestati corporum cælestium.

Item ꝙ voluntas necessariò prosequitur quod firmiter creditum est à ratione:& ꝙ non potest abstinere: ab

eo quod ratio dictat. Hæc autem necessitatio non est coactio, sed natura voluntatis.

Item ꝙ homo in omnibus suis actionibus sequitur appetitum & semper maiorē. Error est, nisi intelligatur de maiore & in mouendo.

Item ꝙ non est possibile esse peccatum in potētiis animę superioribus, & ita peccatur passione & non voluntate.

Item ꝙ scientia contrariorum solū est causa quare anima rationalis potest in oppositā, nisi per accidens & ratione alterius.

Item ꝙ anima nihil vult nisi mota ab alio à se, vnde istud falsum est: anima seipsa vult. Error, si intelligatur mota ab alio scilicet appetibili vel ab obiecto: ita quod appetibile & obiectū sit tota ratio motus volūtatis ipsius.

Item quòd duobus bonis propositis, quod fortius est fortiùs mouet. Error est, nisi quantùm est ex parte boni mouentis.

Item ꝙ omnes motus voluntarij reducuntur ad motorem primū. Error: nisi intelligatur in motorē primū, simpliciter non creatum. Et intelligendo de motu secundum substantiam & non secundum deformitatem.

Errores de mundo & mundi æternitate.

Item ꝙ nihil est æternum à parte finis quod non sit æternū à parte principij: quia est contra fidem, & error.

Item ꝙ redeūtibus corporibus cęlestibus omnibus in idem punctum, quod fit in 30. millibus annorū, redibūt idem effectus qui & modo.

Item ꝙ non fuit primus homo nec erit vltimus, imò semper fuit & semper erit hominis ex homine generatio.

Item ꝙ generatio hominis est circularis, eo quod forma hominis redit pluries super eandem partem materiæ.

Item ꝙ quia Sortes factus est non receptibilis ęternitatis, & si debet esse æternus, necesse est vt transmutetur natura & specie.

Item ꝙ mundus est æternus quantum ad omnes species in eo contentas, & ꝙ tēpus æternū & motus & materia agēs & suscipiens, quia est à potentia dei infinita, & impossibile est innouationē esse in effectu sine innouatione in causa.

Item quòd nihil esset nouum, nisi cælum esset variatum respectu materię generabilium.

Itē impossibile est solue-

re rationes philosophi de æternitate mūdi, nisi dicamus quod volūtas primi implicat incompossibilia.

Item quòd duo sunt principia æterna scilicet corpus cęli & anima eius.

Item quòd tria sunt principia æterna in cęlestibus, subiectum motus æterni, anima corporis cælestis, & primum mouens desideratū. Error est quo ad duo prima.

Itē quòd mundus est æternus, quia omne quod habet naturam per quā possit esse in futuro toto, habet naturā per quam potuit esse in toto præterito.

Item quòd mundus licet sit factus ex nihilo, nō tamen est factus de nouo, & quāuis de nō esse exierit ad esse nō esse, non præcesserit esse duratione sed natura tantùm.

Item quòd theologi dicentes quod cælum quandoque quiescit, arguunt ex falsa suppositione. Et quod dicere cęlum esse & nō moueri, est dicere contradictoria.

Item quòd infinitæ pręcesserūt cæli reuolutiones, quas nō fuit impossibile comprehēdi à prima causa, sed ab intellectu creato.

Item quòd elementa sunt æterna, sunt tamen facta de nouo in dispositione quā nō habent.

Item quòd quanuis generatio hominum possit deficere voluntate primi, tamē nō deficiet: quia orbis prim⁹ nō tantùm mouet ad generationem elemētorum, sed etiam hominum.

Item si quod cælum staret ignis in stupam non ageret: quia nec deus esset.

Item quòd cęlum nūquam quiescit: quia generatio inferiorum quæ est finis motus cæli, cessare non debet. Alia ratio, quia cælum suum esse, & suam virtutē habet à motore suo, & hoc cōseruat cælū per suū motū, vnde si cessaret à motu, cessaret ab esse.

Item ꝙ æuum & tempus nihil sunt in re, sed solùm in apprehensione.

Item ꝙ qui generat mundum secūdum totum ponit vacuum, quia locus necessario præcedit generatū in loco: & tunc ante mūdi generationem fuisset locus sine locato quod est vacuum.

Itē elementa prima generatione sunt facta ex nihilo chaos, sed sunt æterna.

Item quòd vniuersum non potest deficere, quia primum agens habet transmutare materiam æternaliter vicissim nunc ad istam formam, nūc ad illam, & similiter materia

nata est transmutari.

Item ℘ tempus est infinitum quantum ad vtrũque extremum, licet enim impossibile sit infinita esse pertrãsita quorũ aliquid fuit pertrãseundum, nõ tamen impossibile est infinita esse pertrãsita quorũ nullum fuit pertrãseundum. Error.

Item ℘ naturalis philosophus simpliciter debet negare mũdi nouitatem, quia innitit causis & rationib⁹ naturalibus. Fidelis autem potest negare mundi æternitatem, quia nititur causis super naturalibus.

Item ℘ ratio philosophi de monstrans motum cęli ęternum, nõ est sophistica. Et mirum est quod homines profundi hoc non vident.

Item ℘ creatio non est possibilis, quanuis cõtrarium sit tenendum secundum fidem.

Item quod non est verum quod aliquid fiat ex nihilo, vel neq; factum sit in prima creatione.

Item quod creatio non debet dici mutatio ad esse. Error, si intelligatur de omni modo mutationis.

Errores de cælo & stellis.

Item quod corpora cęlestia mouentur à principio intrinseco quod est anima, & quod mouẽtur per animam & per virtutem appetitiuã sicut animal. Sicut enim anima appetẽs mouetur, ita & cęlum.

Item corpora cælestia ex se habent ęternitatem suę substantiæ, sed non æternitatem sui motus.

Item quod anima cæli est intelligentia. Et orbes cælestes sunt instrumenta intelligẽtiarum sicut organa: sicut auris & oculus est organum virtutis sensitiuæ.

Item quod si in aliquo humore virtute stellarum deuenirent ad talem proportionẽ cuiusmodi ꝓportio est in seminibus primorum parẽtũ, ex illo humore posset generari homo. Et quod sufficiẽter posset generari ex putrefactione vel ex putredine.

Item omniũ formarũ causa effectiua est orbis.

Item natura quæ est principiũ motus in corporibus cælestib⁹ est ĩtelligẽtia mouẽs. Error, si intelligatur de natura quæ est actus vel forma.

Errores de necessitate euentus rerum.

Item ℘ nihil à casu, sed omnia à necessitate veniũt. Et omnia futura quę erũt, necessitate erũt. Et quæ nõ erũt, impossibile est esse. Et quod nihil euenit cõtingenter considerando omnes casus. Error:

quia concursus causarum est de definitione causalis libr. 5. de consolatione philosophię. Item quòd ex diuersitate locorum acquirũtur necessitates euentuum.

Itẽ quòd ex diuersis signis cæli significantur diuersę cõditiones in hominibus tã bonorum aut donorũ spiritualium, quàm rerum temporalium.

Item quòd quibusdã signis aut figuris sciãtur hominum intẽtiones & mutationes intentionum. Et an intẽtiones illæ perficiẽdæ sint. Et quod per tales figuras sciũtur euẽtus peregrinorum: captiuatio hominũ, aut solutio captiuorũ, & an nati futuri sint sciẽtes vel latrones.

Item quòd ferunt quod dispositio vniuersi procedit ex ꝓuidentia diuina nõ immediatè, sed mediãte motu superiorũ. Et quod illud facit nõ imponit necessitatẽ inferioribus, quia habent cõtrarietatem: sed superioribus.

Item quòd sanitatem & infirmitatem, vitam & mortẽ attribuũt positioni syderũ & aspectui fortunæ, dicẽtes ꝙ si tũ aspexerit fortuna viuet, si nõ aspexerit morietur. Error.

Itẽ quòd hora generationis hominis ĩ corpore suo & per cõsequens in anima, quę sequitur ex ordine causarum superiorum & inferiorum in est homini dispositio ĩclinãs in tales actiones & euentus. Error, nisi intelligatur de euẽtibus naturalibus & per viam dispositionis.

Errores de accidente.

Item quòd cùm deus nõ cõparatur ad entia in ratione causæ materialis vel formalis nõ facit accidẽs esse sine subiecto, de cuius ratione est in actu inesse subiecto suo.

Item quòd accidẽs existẽs sine subiecto nõ est accidens nisi æquocé. Et quod impossibile est quantitatem siue dimẽsionem esse per se, hoc enim esset ipsam esse substãtiam.

Item quòd facere accidens esse sine subiecto habet rationem impossibilis implicãtis cõtradictionem, vt credimus in Eucharistia. quintus error.

Item quòd deus non posset facere accidens sine subiecto nec plures dimẽsiones simul esse.

Errores de sacra scriptura.

Item quòd sermones theologię fundati sunt in fabulis.

Item quòd nihil plus scitur propter scire theologiam.

Item quòd fabulæ & falsa sunt in lege Christiana sicut & in aliis.

Item quòd lex Christiana impedit addiscere.

Itẽ quòd lex naturalis prohibet interfectionem animalium irrationabilium sicut & rationabiliũ, licet nõ tantùm.

Errores de fide & sacramentis.

Item q̃ non est curandum de fide, si dicatur aliquid esse hæreticum, quia est cõtra fidem.

Item quòd nõ est credẽdũ nisi per se notum, vel ex per se notis possit declarari.

Item quòd nõ est curandum de sepultura.

Item q̃ non est orandum.

Itẽ q̃ nõ est cõfessio faciẽda nisi ad apparentiam.

Errores de raptu.

Item quòd raptus & visiones non habent fieri nisi per naturam.

Errores de vitiis. & virtutibus.

Item quòd peccata contra naturã, vtpote abusus in coitu, licet sint cõtra naturã speciei, non tamen contra naturam indiuidui.

Item quòd simplex fornicatio, vtpote solutus cum soluta, non est peccatum.

Itẽ quòd dignitas esset in causis superiorib⁹ posse facere peccata & monstra pter intẽtionẽ, cũ natura hęc posset.

Item quòd delectatio in actibus venereis non impedit actum siue vsum intellectus.

Item quòd continentia nõ est essentialiter virtus.

Item quòd perfecta abstinẽtia ab actu carnis corrumpit virtutem & speciem.

Item quòd pauperis hominis fortuna non potest agere in mortalibus.

Item humilitas prout quis ostentat ea quæ habet, sed vilipendit & humiliat se non est virt⁹. Error: si intelligatur quòd nec virtus nec actus virtuosus.

Itẽ quòd non sunt possibiles alię virtutes nisi acquisitę vel innatæ.

Item quòd castitas non est maius bonũ, quàm perfecta abstinentia.

Item quòd finis terribilium est mors. Error, si excludat terrorẽ iferni q̃ est extrem⁹.

Errores de resurrectione.

Item quòd non contingit corpus corruptũ redire idem numero, nec idẽ numero resurget. Error.

Item quòd resurrectio futura nõ debet credi neque cõcedi à philosopho, quia impossibile

possibile est inuestigari per rationem. Error, quia etiam philosophus debet captiuare intellectum in obsequium fidei Christi.

Errores de fœlicitate seu beatitudine.

Item fœlicitas non potest à deo infundi immediatè.

Item dicere deum dare fœlicitatem vni & non alij est sine ratione & figmentum.

Item quòd homo ordinatus quantum ad intellectum & effectum, sicut potest esse sufficienter per virtutes intellectuales & morales, de quibus loquitur Philosophus in Ethicis, est sufficienter dispositus ad fœlicitatem æternam.

Item quòd fœlicitas habetur in hac vita & non in alia.

Item q̃ homo post mortẽ admittit omne bonum.

Item quòd bonum quod homini possibile est, consistit in virtutibus intellectualibus.

Isti sunt articuli reuocati Anno domini. 1308. 2. die Octobr. Parisiis per fratrem Ioan. Guion, ordinis Minorũ in domo Prædicatorum.

Item quòd generare secũdum suam rationem formalem non sit in patre.

Item quòd generare realiter elicitum sit in diuinis.

Item q̃ generare siue elicitum siue inelicitũ sit in filio.

Item quòd generare & generari in diuinis accepta notionaliter sunt idem inter se in diuinis.

Item dicere quòd pater in diuinis non sit formaliter generãs alia generatione quàm illa qua filius formaliter est genitus.

Errores Ioannis de Mercuria ordinis Cistercien. Articuli cõdemnati per magistros Parisienses, Anno domini. 1347. & prohibiti omnibus baccalariis legentibus, qui legunt vel legerunt sententias, sub pœna priuationis ab omni honore facultatis: quorum articulorum aliqui reputantur erronei, aliqui suspecti aut malè sonantes in fide.

Item quòd satis erat possibile quod per volũtatem aut volitionem creatam Christ⁹ aliquid voluit quod nũquam debuit euenire.

Itẽ q̃ Christus potuit dixisse falsum, & asseruisse assertione creata tã vocali q̃ mẽtali.

Item qualitercunque vult deus, vult efficaciter esse.

Itẽ quòd deus facit quòd aliquis peccet & q̃ sit peccator, & vult volũtate beneplaciti quòd ille sit peccator.

Item ꝙ nullus peccat volẽdo aliqualiter aliter quã deus velit eum velle.

Item quòd deus aliquid reprobat quod ipse vult voluntate beneplaciti.

Item quemlibet peccãtem deus vult peccare voluntate beneplaciti, & facit eum peccare, & vult quod peccet.

Item quòd Deus facit malum esse & peccatum esse.

Item quòd peccatum magis est bonum quàm malũ.

Item quòd aliquis faciat aliquid omnino vt Deus vult ipsum facere volũtate beneplaciti quod talis peccet.

Item quicunque peccat, cõformat voluntatem suam voluntati beneplaciti dei, sic ꝙ illa vult sicut deus vult eum velle.

Item ꝙ possibile est Christum secundum voluntatem creatam errasse, & secundum hominem mẽdacium protulisse.

Item quòd posset dici quòd anima Christi vnita verbo saltem per accidẽs posset odire deum vel respuere siue detestari.

Item quòd si aliquis habens vsum liberi arbitrij incidens in tentationem tãtam quòd non possit illi resistere, moueatur ad illecebrã cum aliena vxore, non cõmittit adulterium, & sic de aliis peccatis.

Item ꝙ aliqua est possibilis passio, cui voluntas etiam habita gratia quacũque sine miraculo non posset resistere, quin eliceret actum secũdum illam, & talis actus non est peccatum.

Item ꝙ nõ est peior demeritoriè in casu qui vitiosum habet habitum demeritoriũ cũ actu, quàm qui habet habitum sine actu.

Itẽ ꝙ nõ est peior moraliter qui vitiosum habet habitũ & actũ, quàm qui habitũ eiusdẽ rationis habet sine actu.

Itẽ quòd nõ est melior meritoriè qui habet habitũ meritorium & actum, q̃ qui habet cõsimilem habitũ sine actu.

Item quòd malus quacunque malitia actuali & habituali æqualibus adinuicem, nõ est peior ex actuali simul quàm ex actuali tantum, vel ex habituali tantum.

Item quòd bonus quacunque bonitate actuali & habituali adinuicẽ æqualibus, nõ est magis bonus ex vtraque, quàm ex habituali tantum.

Item quòd nulla creatura aut nulla circũstantia rei bona diminuit peccatum, quin sit tantum quantum foret sine illa cæteris paribus.

Item quòd pia intentio & naturalis pietas augent peccatũ & nõ diminuunt cæteris paribus.

Item peccatum post longam consuetudinem commissum, est minus quàm foret ante consuetudinem.

Item quòd odium proximi non est demeritorium, nisi quia prohibitum à deo.

Item ꝙ probabiliter posset sustineri cognitionem vel volitionem non esse distinctam ab anima, imò est ipsa anima: & sic sustinens nõ teneretur nec cogeretur negare propositionem per se notam, negare authoritatẽ admittendam.

Itẽ quod probabile est in lumine naturali non esse accidẽtia, sed omnem rem esse substantiam, & ꝙ vbi non esset fides, hoc esset ponẽdum vel probabiliter poni posset.

Item quòd non est euidens euidentia reducta ad certitudinem primi principij, quin quodcunque quod est posset produci nobilius.

Item ꝙ tenentes vel communiter tenetur quòd intentio, volitio, sensatio sint qualitates subiectiuæ existentes in anima, quas potest deus creare se solo, & qui hoc ponere vult, habet concedere & dicere quòd deus potest facere se solo quod anima odiret proximum & deum non demeritoriè.

Item quòd deus est causa aliqualiter actus demeritorij vt demeritorius est.

Item quòd Deus est causa peccati vt peccatũ est, & mali inquantum malum est.

Item quæcunque voluntas causat aliquid, causat taliter in virtute primæ causæ.

Item quòd deus est causa maxima & immediata priuationis & iustitiæ in actu.

Item quod deus est actio & causa peccati vt peccatũ est.

Item quod deus est causa cuiuslibet modi actus & cuiuslibet circunstantię productæ.

Item quod à deo est quod actus demeritorius sit, inquã tum demeritorius est.

Item quod quacunq; creatura demonstrata hæc est vera, chimera intelligitur, hæc chimera potest intelligi.

Item quod quacunq; creatura demonstrata hæc est vera, hæc res maior deo potest cogitari.

Item quod propter opera alicuius futura bona deus præordinauit aliquem ab æterno.

Item quod aliquis prædestinatus est ab æterno propter bonum vsum liberi arbitrij, quem Deus præsciuit eum habiturum.

Item quod non ſic gratis & miſericorditer deus prædeſtinauit illum quē prędeſtinauit, quin & pro oibus bonis ipſius futuris vel alterius.

ARTIC VLI contra magiſtrum Nicolaum de Vltricuria, Anno domini. 1348. poſt feſtū omniū Sanctorū.

Iſti ſequentes articuli fuerunt in Romana curia cō demnati per magiſtrum Nicolaum ſupradictū publicè in vniuerſitate Pariſiē. reuocati.

Quod deus poteſt præcipere creaturæ rationabiliter vt habeat ipſum odio, & ipſa obediēs plus meretur quàm ſi ipſum diligeret ex præcepto, quoniam hoc faceret cū maiori conatu & magis cōtra propriam inclinationem. Iſtum articulum aſſero falſum.

Item ſi aliquis velit cōformare voluntatem ſuam voluntati diuinæ, ſequitur neceſſario altera pars illius diſiunctiuæ vel quod deus eum inſtrueret de omnibus neceſſariis & concernentibus ſalutem ſuam: ita quod errare non poſſet, vel ꝙ nō erraret, & ſi erraret in quocunque actu ſuo ille error nō eſſet ſibi imputādus nec peccaret, imo mereretur in omni actu conſequēte talem errorem, imo plus vel tantùm quantum eliciendo actum oppoſitum ſequendo iudicium rationis. Iſtum articulum aſſero falſum, & reputo erroneū prout iacet.

Item ꝙ in principio primo ſuo tenuiſſe dicitur quod ꝙlibet tenetur plus diligere meliorem proximum ſe quā ſeipſum. Iſtum articulum reputo falſum.

Item ꝙ in eccleſia ſancti Sepulchri Pariſiis prædicaſſe dicitur, quod quilibet tenetur plus diligere proximum meliorem. Iſtum articulum reputo falſum.

Item ꝙ magiſter Nicolaus de Vltricuria prædictus dicere debeat altè & intelligibiliter quod propter iſtos articulos & ꝓpoſitiones per eū reuocatas, ac multos alios articulos falſos & hæreticos huius epiſtolæ libelli combuſti fuerunt, in ſcriptis reuocare debeat publicè, ſolēniter, expreſsè: propoſitiones per eū coram nobis reuocatas, alios articulos à prædictis aſſerendo aliquos falſos, aliquos prę ſumptuoſos. etiam & ꝙ debeat iurare in præſentia noſtra ad ſancta dei euangelia ꝙ nunquam tenebit aut docebit etiam clam vel palàm: & repręſentauit ſe Cancellario Pariſienſi & vniuerſitati magiſtrorum, & ſcholarium Pariſiis ſtudentium & etiam regentium.

Iſti articuli qui ſequūtur, ſunt condemnati ab epiſcopo Pariſienſi & magiſtris theologiæ regentibus Pariſiis, Anno domini. 1340. in octaua Epiphaniæ Domini.

Item quod diuina eſſentia in ſe nec ab homine nec ab angelo videbitur.

Item quod diuina eſſentia licet ſit eadem in patre & filio & ſpiritu ſancto vt eſt eſſentia, tamen vt eſt forma ſiue in ratione formæ, eſt vna in patre, & filio, & non vna in ſpiritu ſancto.

Item quod ſpiritus ſanctus prout eſt amor vel nexus, nō procedit à patre & filio, ſed tantum à patre.

Item quod multæ fuerunt veritates ab æterno quæ non erant deus.

Item quod corpora glorificata non erunt in cælo Empyreo cum angelis, ſed in cælo Chriſtallino vel aliquo quod eſt ſupra firmamētum, quod præſumebant dicere de beata Virgine.

Item quod primum nunc & creatura nō eſt creator nec creatura.

Item quod angelus in primo inſtanti ſuæ creationis fuit malus & nunquam bonus.

Item quod angelus in eodē inſtanti poteſt eſſe in diuerſis locis.

Itē quod qui habebit meliora naturalia, habebit de neceſsitate meliorem gratiam & gloriam.

Item quod diabolus nunquam habuit vnde ſtare poſſet.

Item nec Adam in ſtatu innocentiæ.

Copia ſchedulę reuocationis quorundam articulorum fratris Dionyſij Soulechat, ordinis fratrum Minorum factæ per eundē Pariſiis, & in curia Romana. Reuerendi magiſtri mei & domini, dixi aliqua in principio meo ſentētiarum, quæ in nonnullorum auribus malè ſonuerūt, & ex cauſa. Ego veritate coactus, & ex ordinatione reuerendi patris domini Cancellarij Pariſien. ac facultate theologiæ magiſtrorum tanquam eccleſiæ & dictæ facultatis theologię humilis filius, ipſa dicta in præfato principio meo malè poſita corrigo ſub hac forma. Quia tertia concluſio articuli quarti fuit hæc, ꝙ hæc benedicta imo ſuperbenedicta lex & dulciſsima, videlicet lex amoris (de qua loquebar) omnem aufert pro-

prietatem & dominiū: probaui, quia non quærit vindictam quia patiens est. 1.Cor. 13. non grosisitiē cordis,quia patiens est doloris proximi.

Item nō est ambitiosa quātum ad honores. Non quærit quæ sua sunt quantum ad temporalia. Vnde glosa,non æmulatur,id est,non inuidet, quia non eam aliena contristat fœlicitas:sed alterius bonum diligit vt suum. Prædictam conclusionem reuoco tāquam falsam,erroneam,& hæreticam, quia Christus & Apostoli illam legem perfectissimè tenuerunt, & adhuc multi tenent, & per dei gratiam tenebunt qui proprietatem & dominiū habebūt. dico etiam quod authoritas Apostoli & glosa per quas probabam, non probant dictam conclusionem,nec sunt ad propositum, vt apparet intuēti textum & glosas auctenticas super illo. Ex illa conclusione intuli correlarium primum, quod hæc lex dispēsat duo pronomina possessiua,scilicet meum & tuū: probaui,quia ista duo vnum facit,imo etiam omnia in vnum cōgregat, sicut Dionysius dicit de Cælesti Hierarchia cap.primo in principio, Omne datum optimum & omne donū perfectum desursum est, descendens à patre luminum.Sed & cunctus à patre luminis moti apparitionisprocessus ad nos bonitatis dono veniēs,rursus sunt vnum faciens virtus suscitatione nos adimplet, & conuertit ad congregantis patris deitatis deificam simplicitatem, amor enim omnia vnū & vnius facit scilicet dei,quia non quærit quæ sua sunt, sed quæ Iesu Christi.

Item intuli 2. correlarium quod nō minus facit omnia cōmunia charitas, quàm extrema necessitas: ꝓbaui, qꝛ & vnum fit ex amore Dei,& alterum ex amore sui: sed affectio iusti est intensior & eligibilior, q̄ cōmodum pro baccalaureo de sancto Bernardo in secundo correlario quartæ conclusionis articuli. igitur confirmaui per Augustinū in prologo cōtra quinque hæreses dicentem qꝑ plus obligat charitas quàm necessitas:dico nunc quod ista duo correlaria vt sequuntur ex cōclusione prædicta, sunt falsa: & dico quod authoritates illę quas adduxi,non faciūt ad propositum.

Item ex prædicta conclusione intuli aliud correlarium quod fuit quartū, quod legem hanc dedit Christus discipulis suis principaliter & actualiter exequendā non solùm habitualiter:probaui, quia dixit, Hæc mando vobis vt diligatis inuicē sicut dilexi vos. Ioannis decimoquinto. Per istud correlariū intelligendo hanc legem amoris auferentem omnem proprietatem & dominium prout conclusio dicit, sic intellectum reputo falsum,erroneum,hæreticū, & contra determinationem ecclesiæ. Dico etiam quòd authoritas quā allegaui, non est ad propositum.Itē conclusio quarta & finalis mea fuit, quod actualis abdicatio cordialis voluntatis & temporalis potestatis,dominij,seu authoritatis statum perfectissimum ostendit & efficit: probaui, quia hoc pro regula perfectionis à Christo datum est Matth.decimo nono, Si vis perfectus esse,vade & vende omnia quæ habes,& da pauperibus.Idem Lucæ secūdo. Idē Marci decimo.vnde non dixit,Pone in arca aut in scrinio, sed si videas pauperes, da:quia vt dixit Christꝰ Matthæi vicesimo sexto, Pauperes semper habetis vobiscū, me autem semper non habebitis, & dicebam quòd ideo non dicat homo hanc regulam à Deo esse datam,sed animi præparationem, scilicet si opus sit, quia vbi semper opus est, semper debet fieri.Sed quia reuera paruus color sufficit ad excusationem agere volenti, isti volūt dare intelligere quod aurichalcum est aurū, & fel mel: sed si ex ignorantia crederēt, tamen est qui quærat & iudicet, quod propositiones dicunt hanc cōclusionem esse positam vniuersaliter, ideo ipsam vniuersaliter intellectam dico falsam, erroneā, & hæreticam:quia nec Christus nec Apostoli statū perfectissimum habuissent, & authoritates ad hanc probādam adductæ, non sunt ad propositum, vt patet per glosas ordinarias,& doctores in hoc studio & alibi approbatos.Alias probatiōes,vt probabant istam cōclusionem, reputo falsas & erroneas. Et vltimā dico falsam, iniuriosam & scandalosam. Ex prædicta conclusione quarta inferebam primum correlarium,quòd Christū non abdicasse huiusmodi possessionem, & ius in temporalibus non habetur ex noua lege, imò potiùs oppositum: quia Matthæi octauo, Filius hominis nō habet vbi caput suum reclinet. Item secundum correlarium est illud quòd hāc legem pro regula

perfectionis Christus docuit & exemplo cõfirmauit: probaui per regulam nũc dictã, Vade & vende omnia quæ habes, &c. Etiam quia vocati omnia dimiserũt: Matthęus telonium, Petrus & alij retia Matthęi 19. Ecce nos reliquimus omnia. Ista duo correlaria reuoco tanquam falsa, erronea, & hæretica, & contra determinationem decretalis domini Ioãnis papæ, quæ incipit, Quia quorundã, inter cætera dicentis, omnis vir in cuiuscunq; proprietate & in eius vsu. Quæ quidem assertio cõtinet multa falsa cum nec Christũ expropriationẽ prædictã in se seruasse, nec etiã imposuisse Apostolis, nec sub voto ab eis fuisse assumptam euangelica seu Apostolica doceat historia, sed cõtrariũ euidẽtius manifestat hæc decretalis. Dico etiam quod authoritates nõ sunt ad propositum, vt liquidè apparet intuenti textum & glosas ordinarias & approbatas. Præterea fuit correlarium quartum quod intuli, quod abdicatio rerum temporalium secundum animi præparationem nullam aut valde imperfectam & fragilem ostendit & efficit perfectionem. probaui primo, quia semper habent pauperes, secundo quia non valet nisi ratione actus: igitur actualis est perfectior. Istum articulum reuoco tanquam falsum & scãdalosum, nec ꝓbationes sunt ad propositum.

Item respondendo ad quẽdam baccalarium de domo beati Bernardi, cùm ille dixisset quod Christus talia non abdicauit, illud negaui: & dixi quod Christus nihil sibi retinuit. Ista duo dicta reuoco tanquam falsa & hæretica, quia Christus loculos habuit propter infirmos, à fidelibus oblata cõseruans, quę & suorũ necessitatibus & aliis indigentibus tribuebat, vt & Christi euangelium & beatus Augustinus, ac etiam determinatio Romani pontificis hæc testantur. Vltimum correlarium quod posui fuit, quod non plus curauit Christus de temporalibus, quàm faciunt diuites de pauperibus: probaui, quia sitiuit & non habuit potum, & pro nobis nudus in cruce pependit: nunc dico quod Christus de temporalibus curauit, quia non omnia abdicauit vt superiùs dictum est. quod autem innui de diuitibus quod non curant de pauperibus, hoc retracto tãquã iniuriosum illis diuitibus, per quorum eleemosynas pauperes substentantur. Hæc igitur omnia malè sonantia sic priùs expressa in meo dicto sententiarũ principio malè posita reuoco & retracto vt dictum est, promittendo bona fide, quod illa de cætero non tenebo nec dogmatizabo: & ita iuro, veniam humiliter implorãs de commissis. Hæc omnia prędicta dictus frater Dionysius iterum omnino in prẽsentia magistri Guillermi Romani lectoris sacri palatij Apostolici, & aliorum nouem magistrorum in theologia Parisiis reuocauit, & ad sancta dei euangelia iurauit se appellationem quã interposuerat non prosecuturum, ac cõclusiones prædictas & correlaria tanquã falsa, erronea, & hæretica abiurauit secundum tenorem reuocationis aliàs per eum factæ Parisiis modo & forma superiùs annotatis. Hæc autem reuocatio facta est Auinione in domo præfati magistri Guillermi Romani, Anno. 1365. die vltimo mensis Ianuarij inditione tertia, pontificatus sanctissimi in Christo patris & domini nostri domini Vrbani diuina prouidentia papæ sexti anno tertio. Reuocatio articulorũ prædictorũ facta per eundem fratrẽ Dionysiũ

disputationib⁹ solẽnibus publicè facta in ecclesia Prædicatorum Parisiis, Anno domini. 1369. die Iouis post Quasi modo, de mandato reuerendissimi in Christo patris domini domini Cardinalis Beluacẽs. commissarij ad hoc per sedem Apostolicam deputati.

Item cùm debui exponere dicta mea in curia Romana coram reuerẽdissimis patribus dominis Cardinalibus Nemanensi & Vabrensi, addidi propositiões quæ sequũtur videlicet, quod Christus in morte omnia simpliciter abdicauit: istam reputo tanquam falsam, erroneam, & hæreticam.

Itẽ dixi ꝙ quãdo corpus in sepulchro mãsit, ibi charitas abstulit ab eo omnem proprietatem & dominium: istã reuoço tanquam falsam, erroneam, & hæreticam.

Item dixi quod tunc vacauit sedes generalis dominij vsque ad diẽ istam, vt sequitur ex prædictis, seu ad sensum prædictarum: reuocaui & reuoco tãquam falsam & erroneam.

Item quod aliqui dicunt quod dixi in prædicta declaratione, primò quia lex amoris, id est, charitas quæ statũ perfectũ facit, est insepara-

bilis à nobis,& quòd loquebar de charitate siue de lege amoris,ex cuius obseruatione seu obseruantia vniuscuiusque status perfectio mensuratur, loquendo de meritoria perfectione in homine vsum rationis habente,secũdo quia cuilibet creaturæ rationali hæc lex naturaliter est indita,& tertio q̃ deus secundum hanc legem viuit. Istas propositiones nõ credo me dixisse neque dixi, quia istas reputo falsas, erroneas, & hæreticas, prædictas autẽ propositiones per me reuocatas abiuro & promitto eas de cætero nec tenere, nec dogmatizare publicè vel occultè:& veniam petiui & peto humiliter de commissis.

REVOCATIO MAgistri Ioannis de Calore. Anno domini.1363.

Antequàm descẽdam ad conclusiones habeo aliqua dicere,quia in primo articulo mearum vesperiarum posui duas propositiones, vnã scilicet quòd summus legislator deus ipse dignus est infinitis perfectionib⁹, quas nec habuit,nec habet, nec habere potest.Nunc dico quod ista propositio malè sonat, imò reputo eam in sensu categorico falsam,quem sensum facit : nec in illo sensu intellexi eam,sed in sensu hypothetico,scilicet quòd si essent infinitę perfectiões imaginabiles,quas deus non habet, adhuc esset dignus illis perfectionibus. Eodem modo de secunda propositione, scilicet quòd infinitæ perfectiones simul in legislatoris essentia sunt, dignitas ad infinitas alias.

Item quia ex prædicta intuli vnum correlarium,scilicet quod dictus legislator dignificauit se in carne ad suã assumptionẽ hypostaticam, intellexi significauit, id est, manifestauit . Istud autem quod vltra addidi, scilicet q̃ si aliàs nõ fuisset assumptus secũdum hominem, dignus esset quia frueretur: & istud pluries reiteraui, dico quod intellexi & protuli tanquam disputabile: nunc dico quod non est disputabile, & quod est falsum.

Item quia proposui in mea conclusione tertij articuli,q̃ subducta prærogatiua disparis acceptionis veritatis sub falsitate staret vt verus cultor nõ ampliùs quàm falsus mereretur, & istam pluries reiteraui, dico quod malè sonat,quia procedit ex vna suppositiõe impossibili: aliquibus tamen posset apparere possibilis.

Fuerunt Parisiis quidam discipuli cuiusdam Almarici nomine studentes Parisiis, qui dixerunt mortuo eo,quod illud quod aliàs est peccatum mortale vt stuprũ factũ in charitate nõ est peccatum, impunitatem peccatorum promittentes, deum bonum & non iustum dicẽtes, qui ab ecclesia propter huiusmodi cõdemnati à rege Francię extra portas sunt combusti.Hæresiarcha verò eorum Almaricus à generali concilio Romæ condemnatus est & excommunicatus, & ex ciuitate exhumatus, & cinis & ossa per sterquilliniũ sunt dispersa & meritò.

ARTICVLI LVDOuici reuocati. An.do.1362.

Primò probando primã partẽ primæ suppositionis arguitur sic, Ad quodlibet nomẽ velle vel nolle respectu cuiuslibet producibilis ad extra sequitur necessariò mutatio in volũtate perfecta.Deinde arguitur hypotheticè, Si deus de nouo aliquid vellet vel nollet ad extra,seu ĩ deo esset nouũ velle vel nolle ad extra ipse intrinsecè mutaretur : igitur velle & nolle dicũt denominationem intrinsecã. Et hæc fuit mẽs mea per hoc quod dixi in 2. propositione huius, q̃ tã velle vel nolle ad extra est actus vitalis perfectæ volũtatis ipsam immutãs vitaliter. non intellexi quod per velle & nolle deus mutaretur intrinsecè,sed quòd sunt opera vitalia. Sed quia apud multos iste modus loquẽdi velle diuinũ immutat volũtatem diuinã,significat enim quod ipse intellectus mutatur: & placet dño cãcellario & facultati quod de cætero in diuinis tali modo quis vtatur. Dixi in 2. correlario primæ suppositiõis q̃ licet perfectæ volũtatis seu diuinę essentię quodlibet intrinsecũ sit absolutè necessarium secundum suum esse reale:tamẽ est aliquid intrinsecus contingens, & nõ est necessarium secundum suũ esse formale, patet de nolle & velle ductis ad extra.Istud sic explano & dico quòd nihil intrinsecum deo est contingens secũdum intellectum quẽ facit, tanquã catholicæ fidei dissonũ.Similiter illud quod dixi in 3.correlario quod stat deum esse intrinsecè aliqualem, & ipsum posse non esse talem, & tamen ipsum esse talem immutabiliter, debet sic intelligi,id est, stat deum aliquid

velle ad extra,& ipsum posse hoc nunquam velle,& tamẽ immutabiliter. Quod dixi in probatione huiꝰ quod nõ est inconueniens quod aliquid sit deus secũdum suum esse reale, & tamen non sit deus secundũ suum esse formale, debet sic intelligi, id est,quod aliquid sit deus realiter, & tamen non aliqua formali denominatione denominatur,quæ sibi non cõpetit præcisẽ quia deus, sed ratione alicuius effectus:vnde supradicti damnant hanc propositionem tanquã fidei dissonam secundum intellectum quẽ facit,scilicet quod aliud est deus secundum suũ esse reale, & tamen ipsum nõ est deus secundum suum esse formale.

Item dixi nono correlario quod nõ stat intellectũ perfectum cognoscere vera contingẽtia, & illorum ad extra non esse productiuam volũtatem.

Item dixi in decimo, quod perfectus intellectus ad esse peccati vt peccatum est, non potest immediatè applicari cognoscitiuo,& quod ex isto sequitur finaliter peccatum esse vel deformitatẽ animæ non est propriè aliqua veritate verum. Primũ est malè dictũ & falsum, quia ad hoc sequitur quod deus non cognosceret peccata,aut volun tatem diuinam horum esse productiuam,quorum vtrũque est falsum: & secundum fuit aliàs condemnatum. Et alia correlaria pro eo quod primo conueniunt,falsa sunt & malè sonant. In secundo correlario secundæ suppositionis dixi quod stat aliquid esse actu miraculosum, & tamen in illo quod sic actuat nullam ponere perfectionẽ simpliciter magistri nostri istum modum loquendi nõ approbãt,scilicet quod deus actuetur, sicut nec illũ quod deus immutetur.

Item in quarto & quinto correlariis secundæ suppositionis dixi quòd perfecta voluntas non intensiùs diligit prædestinatũ quàm diligat præscitum,& quod non plus intendit siue diligit se quam diligat diabolum in esse naturali,non debui ista dicere, quia in auribus audientium malè sonant & falsa sunt, cũ secundum Augustinum aliquid diligere sit ei velle bonum,& ideo intensiùs diligere est ei magis bonum velle, & ita cõmuniter intelligunt homines.

Correlarium octauũ fuit tale quod quælibet volitio qua deus vult.a.esse non minus distinguitur formaliter à volitione qua vult.b.esse,quã deus distinguitur à materia prima realiter ꝓbaui ꝙ hoc, quia quælibet volitio qua deus vult.a.esse, immensè formaliter distinguitur àvolitione qua vult.b.esse.Correlarium hoc est falsum,probatio erronea: quia non est admittendum qualitercũque quod in deo sint plura immensa, aut plura immensa esse distincta.

Correlarium nonum fuit, nullum velle immẽsum perfectę voluntatis continet aliquid ad extra producibile. hoc est falsum:quia velle dei est causa rerum.In probatione autem correlarij scripsi,ꝙ si potentiæ volitiuæ angeli, volitio domini quæ est immensa esset actualis volitio, quod non reputo impossibile, & tamen per huiusmodi volitionẽ, &c.Prædictũ correlarium nũquam putabam possibile,nec credo dixisse esse possibile,& est erroneum: quia alias fuit reprobatũ, ac etiam quicquid ex eo sequitur,inquantum ex hoc sequitur est possibile.

In tertio correlario tertiæ suppositionis dixi quod peccatum esse perfecta voluntas deus non potest immediatè nolle, & in alio quod peccatum nõ est immediatè odibile à perfecta voluntate. Ista malè sonant &discordãt scripturæ & dictis sanctorũ. hoc autẽ intuli ex duobus correlariis,quorũvnũ fuit ꝙ perfecta volũtas quicquid extrinsecus potest immediatè velle p̃ ter immediatè nolle, & ecõuerso. Aliud est,quicquid immediatè ipsa potest nolle potest efficere,quæ applicata ad peccatũ formaliter sumptũ, falsa sunt & malè sonant.

Item sextũ correlariũ fuit, quodlibet extrinsecũ perfectę libertati seu voluntati æquè ab ipsa est odibile sicut diligibile,& ecõtra. hęc propositio est erronea,repugnare videtur voluntati diuinæ.

Secunda cõclusio mea fuit. Euidentiæ ad contradictoria intellectu diuino formaliter immensæ formaliter repugnant, dixi in probatione ꝙ quælibet earũ immensa, nũc dico quod illa conclusio cum suis correlariis & sua probatione malè sonat quãtum ad hoc quod designantur in deo esse plura & immensa distincta,quod iam fuit hîc & supe riùs reprobatum. Quantum etiã ad hoc quod dicitur immensè repugnãt,malè sonat. quia ad hoc datur intelligi quod repugnantia sit intrinsecè in deo.

Forma & modus reuocationis facta Parisiis per Fratrem Guidonem ordinis heremitarum sancti Augusti ni, actu legentis Parisiis sententias in scholis dicti ordinis, Anno domini. 1354. 16. die mensis Maij. Et hoc anno legendo & respondẽdo, ambulaui in magnis & mirabilib⁹ super me, verbum veritatis non rectè tractando, sed verbis contendendo prophanis & vaniloquis, quæ ad impietatem prouocant, & audientium subuersionem, ex quibus factus sum occasio scãdali in sanctissima facultate & ordine meo: quod mihi displicet bono corde. Idcirco iuxta piã & sanctam ordinationem domini Cancellarij Parisiensis, ac cæterorum magistrorum reuerendorũ theologicæ facultatis, quorum correctioni & ordinationi me submisi, & submitto, dicta mea scripta volo reuocare, & intẽtionem meam ostendere bonam, nõ obstantibus dictis & scriptis in forma quæ sequitur. Et licet domini & magistri reuerendi istas conclusiones posuerim, non est intentionis meæ nec vnquam fuit per dei gratiam eas sustinere pertinaciter.

REVOCATIO FACTA Parisiis Anno domini. 1354.

Primò dixi istam conclusionem, Charitas quæ semel labitur vel deperditur, nunquam fuit vera charitas, & eam probaui contra baccalariũ beatæ Mariæ de monte Carmelo. hanc reuoco tanquam falsam & hæreticam, & etiam quę eneruat effectũ sacramentorum, scilicet baptismi & pœnitentię, & etiam contra decretum ecclesiæ in cap. fideliter. extra de sum. tri. & fide ca. in ecle. etiam tanquã scipsam interimentem, quod nullo modo verè est, deseri non potest, vt ait Gratianus. & præsumptuosè positam esse, quia eam dixi valde probabilem, & tamen est contra cõclusionem & doctorum opinionem, scilicet magistri sententiarum, Gratiani, & plurium aliorum. Si quæ verò authoritates Augusti. vel aliorum videãtur ad oppositum, intelligendæ sunt de charitate finali quæ manet ī patria, de qua loquitur Apostolus primæ ad Corinthios decimo tertio, Charitas nũquam excidit. Vel intelligendum de charitate secundum efficaciam, vt magistermet videtur glossare.

Secundò ex hoc intuli quòd præscitus existens in charitate non potest mereri vel elicere actum meritorium vitę iuxta scalam vitæ nostræ: reputo falsum & contumeliosum.

Tertiò dixi contra baccalarium Prædicatorum conferendo cum ipso quòd homo meretur vitam æternam de condigno, id est, quòd si non daretur ei, fieret sibi iniuria: & scripsi quòd de⁹ faceret sibi iniuriam, & hanc probaui, istam reuoco tanquam falsam, hæreticam, & blasphemam, & mihi contradicentem conclusione infra recitanda, quæ dicit totum est à deo, ita quòd nihil à voluntate.

Quartò dixi in disputatione respondendo de quolibet quòd si nullum esset liberũ arbitrium, adhuc esset peccatum. quod scripsi in hac forma, Pono vnum probabile, scilicet si nullum esset intentum vel volitum, adhuc esset peccatum tanti mali vel meriti. Probatio fuit, quia imaginato quod nullum esset arbitrium, adhuc esset in dei cõtuitu malum. Hanc reuoco tãquam falsam manifestè erroneam, & hæreticam, scandalosam, & blasphemam.

Quintò dixi quòd bonum meritum est à Deo, ita quòd nihil est à volũtate, quam in hac forma scripsi, Tãtùm meriti est ex quanto beneplaciti intenti & voliti non ex quanto. Hanc reuoco tãquam falsam, scandalosam, & in fide suspectam, & mihi contradicentem in tertia propositione superiùs reuocata.

Sextò dixi quòd deus potest aliquem necessitate præueniendo voluntatem ad bonum actum, quem errorem scripsi in hac forma, Deus quandoque præuenit ita voluntatem puri viatoris, quòd nunquam potest in non actũ meritorium. Probaui sic, aliter sequeretur quòd homo posset mutare diuinum propositum. Secundò, quòd non posset facere hominem mendacem. Alia sententia probabilis est ista, quòd deus posset necessitare aliquem ad bonũ actum præueniendo. hæc sustineri potest. Probationem tamen adduxi ad hanc scãdalosam & in fide suspectam.

Septimò dixi quòd est dare plures vnitates, quæ non faciunt numerum, quod reuoco tanquam falsum, scandalosum, & in fide suspectum quantum ad trinitatem in diuinis.

Octauo dixi & scripsi, ꝙ nulla creatura rationalis specialiter est in se, nisi quia deꝰ est sibi esse; & ex hoc intuli in eodē scripto quod in omni eo quod nō est deus essentialius est non esse quàm esse ipsum. has reuoco falsas falsè positas, & erroneas.

Nono dixi & scripsi, quod aliquid potest esse sine tempore in merito & peccato, & ꝓbaui quia possibile fuit vel est aliquod esse in instāti æternitatis in merito, & cōsequenter in instanti tēporis in peccato, & iterato in instanti æternitatis in merito hāc reuoco cū sua probatione tanquàm falsam, fatuè positā, & inintelligibilem.

REVOCATIO FACTA
Anno domini. 1352.

Quia ego Synō in respondendo in vesperis exponendo vel declarando terminos quęstionis, quod hoc nomen Iesus dictum est de deo accidētaliter, & ex parte significat filium dei qui assumpsit naturā humanā. Ponendo cō clusiones posui pro prima cō clusione ꝙ hęc propositio est possibilis, Iesus non est deus, probaui ex eo quod humanitate assumpta ꝓ possibile deposita, Iesus non est deus, & intuli quod hęc est possibilis Iesus potest non esse deus.

Secundo quod Iesus potest esse & non esse Iesus: expositionem & significationē huius nominis Iesus reputo insufficientem, falsificātem cōclusionem & correlariū. Posito nanque quod hoc nomen Iesus significat, illud quod significat hæc oratio filius dei, qui assumpsit naturā humanam: hæc, Iesus non est deus, non est possibilis, sicut nec ista, filius dei qui assumpsit naturam humanā non est deus.

Item posito eodē, hæc, Iesus potest esse & nō esse deꝰ, est falsa, sicut illa filiꝰ dei qui assumpsit naturā humanā potest esse & non esse filius dei qui assumpsit naturā humanam: hanc conclusionem reputo sicut hæreticam stāte dicta positione.

Item post secundā conclusionem intuli primum correlarium, quod Iesus potest nō esse deus: secūdum quod Iesus non potest desinere esse deus, correlaria non fuerunt ponenda sine distinctionibꝰ: itaq; expono ea & dico quod si terminus subiectus Iesus stat pro simplici persona quę dicitur Iesus: correlaria sunt catholicè tenenda. Si vero idem terminus Iesus pro vno Christo ex persona verbi & humanitate constituto, videlicet pro implicito quod significat, & pro quo stat in dicto primæ conclusionis & in dicto primi correlarij ex conclusione prima illati, ipsa correlaria non sunt catholica sed falsa: nec etiam stant cū conclusione prima, nec cum correlario primo ex conclusione prima illato.

Item posui conclusionem secundam, quòd nulla res quæ est deus potest non esse deus. & intuli correlarium tertium quòd nulla res est aut potest esse quæ modo non sit deus, & aliquando possit esse deus. Correlarium quoque quartum, quòd nulla res est aut esse potest, quæ possit incipere esse deus. conclusionem sic vniuersaliter intellectā quòd terminus subiectus distribuatur pro re quæ per communicationem idiomatum est vel potest esse deus, reuoco tanquam falsam & hæreticā: correlaria etiam tali vniuersalitate intellecta reputo sicut falsa, erronea, & hæretica.

Item posui conclusionem tertiam, quòd deus potest aliqualiter se habere qualiter se non habet, ac etiam esse aliqualis qualis non est. Et ad probandum hoc induxi pro exemplo quod deus pater potest esse homo & non esse homo. conclusio vt posita fuit, non bene sonat in eo, ꝙ ratione relatiui reciproci sonat quod substantiæ dei de nouo possit aduenire habitudo aut qualitas realis: & ideo intellectus quem habui, potius fuit exprimendus in his verbis, aliqua creatura se potest habere aliqualiter ad deum qualiter se non habet. Exemplum etiam ad conclusionem non cōuenit: quoniam adhuc posito ꝙ Deus pater potest esse homo & non esse homo, prius sequitur quod Deus potest esse aliquid quod nō est, sicut ex Decretali arguitur extra, de hære. c. Cùm Christus. & non sequitur propriè quod Deus pater possit esse aliqualis qualis non est, aut aliqualiter se habere qualiter non se habet. Ex conclusione tertia intuli tertiū correlariū, quod quanuis Iesus fuerit ab æterno semper patri coęqualis: tamē aliquādo fuit deus, quādo nō fuit Iesus. Istud correlarium, aliquando Iesus erat deus quando non erat deꝰ malè sonat & erroneé.

Item ex conclusione quarta intuli quartū correlarium, quod filius Dei quando incipiebat esse filius virginis, non incipiebat esse aliquid. Istud correlarium prout in distinctione positū fuit, reuoco sicut erroneum & hæreticum: quoniam filius Dei qui inci-

piebat esse filius virginis, incipiebat esse aliquid secundū quod homo; & incipiebat esse aliquid quod priùs non erat.

Item ex conclusione quarta inculi vltimum correlariū, quòd nūquam hic homo demonstratus qui & Christus, fiebat Christus, & probaui ex eo quod nec purus homo fiebat Christus; nec homo Christus fiebat Christus. Correlariū istud prout indistinctè fuit positum, reuoco sicut falsum & erroneum, quando in sensu quo homo demōstrat° staret pro filio dei cōcedēdū esset: ꝙ aliquando hic homo fiebat Christus, quādo filius dei viui nūc est homo, aliquādo fiebat homo dicēte euāgelio, Verbū caro factū est, &c.

Isti sunt articuli in quibus Magister Sententiarum non tenetur communiter ab omnibus: & primò.

PRIMI LIBRI.

Primò, ꝙ charitas qua diligimus deum & proximum, & spiritus sanctus. distin. 17. capi. 2. vel quod charitas quæ est amor dei & proximi, non est aliquid creatum.

Secūdò, quòd nomina numeralia dicta de Deo dicuntur solùm relatiuè. distin. 24. cap. Et si diligenter. vel hæc nomina numeralia trinus & trinitas non dicunt positionē sed priuationem tantum.

Tertiò, ꝙ simile & æquale similiter dicuntur de deo priuatiuè. distinct. 21. cap. & hoc idem.

Quartò, quòd deus semper potest quicquid aliquādo potuit: & vult quicquid voluit: & scit quicquid sciuit. distin. 44. c. Præterea quæri solet.

IN II. LIBRO.

Primò, quòd angeli non meruerūt beatitudinem per gratiam sibi datam: sed quòd præmium præcessit meritū, & posteà meruerunt per obsequia fidelibus exhibita distinct. 5. cap. Hîc quæri solet. vel ꝙ angelis præmium præcessit, & meritum respectu præmij substātialis habet subsequi.

Secundò, ꝙ angeli in merito respectu essentialis præmij & in ipso præmio proficiunt vsque ad iudiciū. dist. 11. cap. Præterea illud.

Tertiò, ꝙ charitas est spiritus sanctus, scilicet illa quę animæ qualitates informat atque sanctificat. dist. 27. cap. Cùm igitur.

Quartò, ꝙ in veritate humanę naturę nihil transit extrinsecū, sed ꝙ ab Adam descēdit per ꝓpagationē auctū & multiplicatum resurget in iudicio. distin. 30. cap. penult.

Quibus respondetur vel quòd nihil de cibis transit in veritatē humanę naturæ nec per generationē nec per nutritionem.

IN III. LIBRO.

Primò, ꝙ anima à corpore exuta sit persona. dist. ij. ca. Hîc opponitur à quibusdā.

Secundò, ꝙ Christus conuenienter mortuus & non mortuus dicitur passus & nō passus. dist. xxj. cap. vlt.

Tertiò, quòd Christus in triduo mortuus fuit homo. distinct. xxij. cap. j.

IN IIII. LIBRO.

Primò, ꝙ sacramenta legalia non iustificabant, etiam si cum fide & deuotione fierent. dist. j. cap. Non igitur.

Secundò, ꝙ homo sine medio videbat deū ante peccatū. eadem dist. cap. Triplici.

Tertiò, quòd circuncisio non conferebat gratiam ad bene operandum, nec virtutes ad augmentū: sed solū ad peccata dimittenda valebat. eadem dist. cap. Duo igitur.

Quartò, quòd paruuli ante octauum diem morientes incircuncisi peribāt, & quòd causa necessitatis poterāt antè circuncidi. eadem distinct. cap. Si verò.

Quintò, quòd quædam sacramenta nouę legis instituta sunt in remediū tātùm, vt matrimonium. dist. ij. ca. pri. Iam ad sacramenta.

Sextò, quòd baptizati baptismo Ioannis non ponentes spē in illo, nō erāt baptizādi baptismo Christi. dist. ij. ca. vlt. Hîc considerandū. vel aliter, baptismus Ioannis cū impositione manuum æquipollebat baptismo Christi, ita ꝙ baptizat° baptismo Ioānis non erat baptizandus.

Septimò, quòd deus potuit dare potentiā creaturæ creādi & interiùs abluēdi, id est, peccata dimittendi. dist. v. ca. vlt. Hîc quæritur quæ sit. Vel sic, quòd Deus poterat dare potestatem aliis baptizandi interiùs, & ꝙ creatura potuerit suscipere, & similiter ꝙ Deus potest potestatem creā di creaturę communicare, & creare per creaturam tanquā per ministrum. dist. v.

Octauò, quòd schismatici degradati, pręcisi ab ecclesia, hæretici, excommunicati nō habent potestatem consecrā di corpus Christi. dist. xiij. ca. Illi verò.

Nonò, quòd brutum nō sumit verū corpus Christi, etsi videatur. distin. xiij. ca. Illud etiam sanè.

Decimò, quòd scientia discernendi vt notat habitum scientię sit clauis. dist. xix. c. j.

Vndecimò, quod episcopi

symoniaci degradati nō possunt conferre ordines. Dist. xxv. ca. de symoniacis.

Duodecimo, quòd secundus maritus alicuius mulieris incognitæ carnaliter à primo fit bigamus per cognitionē illius, & prohibetur ab ordinibus. dist. xxvij. ca. vlt.

Decimotertio, quòd cognoscens sororem vxoris suæ nō tenetur vxori petenti debitū reddere. dist. xxiiij. c. de his.

Decimoquarto, quòd ille qui vxore viuente duxit aliam in aliena patria, qui rediens ad conscientiam vult eam dimittere & non potest, si cogitur ab ecclesia remanere & debitum reddere quia sibi non creditur: dicit magister quod incipit excusari per obedientiam & timorem, & tenetur reddere debitum si petatur. dist. xxxviij. ca. vlt.

Decimoquinto, quòd peccata deleta non pateſiant aliis in iudicio. distinct. xliiij. ca. Hîc quæritur vtrum electis.

DETERMINATIO PARISIIS FACTA PER ALMAM FACVLtatem theologicam, Anno Domini M.cccxviij. super quibusdam superstitionibus nouiter exortis.

PRAEFATIO.

VNiuersis orthodoxæ fidei zelatoribus Cancellarius ecclesiæ Parisiēsis & facultas theologiæ in alma vniuersitate Parisien. matre nostra cum integro diuini cultus honore spem habere in domino, ac in vanitates & insanias falsas non respicere. Ex antiquis latebris emergens nouiter errorum fœda colluuio recogitare commonuit, quòd plerūque veritas catholica apud studiosos in sacris literis apertissima est: quæ cæteros latet, nimirum cùm hoc proprium habeat omnis ars manifestam esse exercitatis in ea, sic ex eis consurgat illa maxima. Cuilibet in sua arte perito credendum est. Hinc est Horatianum illud quod Hier. ad Paulinū scribens assumit, Quod medicorum est promittunt medici: tractant fabrilia fabri. Accedit ad hæc in sacris literis aliud speciale, quod nec experientia & sensu constant vt aliæ artes, nec possunt ab oculis circunuolutis nube vitiorum facilè deprehendi. Excæcauit enim eos malitia eorum. Ait siquidē

Apostolus quòd propter auaritiam multi errauerunt à fide: propterea non irrationabiliter idolorum seruitus ab eodem nominatur: alij propter ingratitudinem qui cùm cognouissent Deum, non sicut Deum glorificauerunt, in omnem idolatriæ impietatem (sicut idem commemorat) corruerunt. Porrò Salomonē ad idola, Didonem ad magicas artes pertraxit dira cupido. Alios postremò misera timiditas tota ex crastino pendens in obseruationes superstitiosissimas impiásque depulit: quemadmodum apud Lucanum de filio Pompeij Magni, & apud historicos de plurimis notum est. Ita fit vt recedens peccator à deo declinet in vanitates & insanias falsas, & ad eum qui pater est mendacij tandem impudenter palámque apostatando se conuertat. Sic Saul à domino derelictus phytonissam cui prius aduersabatur, cōsuluit. sic Ochozias deo Israel spreto misit ad consulendum deum Acharon. Sic denique eos omnes, qui fide vel opere absque deo vero sunt, vt à deo falso ludificentur, necesse est. Hanc igitur nefariam, pestiferam, mortiferamque insaniarum falsarum cum suis hæresibus abominationem plus solito nostra ætate cernētes inualuisse, ne forsan Christianissimū regnum, quod olim monstro caruit, & deo protegente carebit, inficere valeat tam horrendæ impietatis & pernicioſissimæ cōtagionis monstrum: Cupientes totis conatibus obuiare, memores insuper nostræ professionis: proq; legis zelo succēsi, paucos ad hanc rem articulos damnationis cauterio (ne deinceps fallant incogniti) notare decreuimus, rememorantes inter cætera innumera dictum illud sapiētissimi doctoris Augustini de superstitiosis obseruationibus, Quòd qui talibus credūt, aut ad eorum domum euntes, aut suis domibus introducūt aut interrogant, sciant se fidem Christianam & baptismum præuaricasse, & paganum & apostatam, id est, retrò abeuntē & Dei inimicum & iram Dei grauiter incurrisse, nisi ecclesiastica pœnitentia emendatus Deo reconcilietur. Hæc ille. Neque tamen intentio nostra est in aliquo derogare quibuscunque licitis & veris traditionibus, scientiis, & artibus: sed insanos errores atque sacrilegos insipientium & ferales ritus pro quanto fidem orthodoxā & religionem Christianā lędūt, cōtaminat, inficiūt, radicitus (quantū fas nobis est) extirpare satagimus: & honorē suū syncerū relinquere veritati,

Est autem primus articulus ꝙ per artes magicas & maleficia & inuocationes nefarias quærere familiaritates & amicitias & auxilia dæmonum, non sit idololatria. Error. Quoniam dæmon aduersarius pertinax & implacabilis dei & hominis iudicatur, nec est honoris vel dominij cuiuscunq; diuini verè seu participatiuè vel aptitudinaliter susceptiuus, vt aliæ creaturæ rationales nõ damnatæ: nec in signo ad placitũ instituto, vt sunt imagines & tẽpla, deꝰ in ipsis adoratur.

Secundus articulus, ꝙ dare vel offerre vel promittere dæmonibus qualencunq; rem vt adimpleant desideriũ hominis, aut in honorem eorũ aliquid osculari vel portare non sit idololatria. Error.

Tertius, quod inire pactũ cum dæmonibus tacitum vel expressum nõ sit idololatria vel species idololatriæ vel apostasiæ. Error. Et intendimus esse pactum implicitũ in omni obseruatione superstitiosa, cuius effectus nõ debet à deo vel natura rationabiliter expectari.

Quartus, quod conari per artes magicas dæmones in lapidibus, annulis, speculis, aut imaginibus nomine eorum consecratis vel potiùs execratis includere, cogere, & artare, vel eas velle viuificare, non sit idololatria. Error.

Quintus, ꝙ licitum est vti magicis artibus vel aliis quibuscunq; superstitionibus à deo & ecclesia prohibitis pro quocunque bono fine. Error. quia secundum Apostolum non sunt faciẽda mala vt bona eueniant.

Sextus, quod licitum sit aut etiam permittẽdũ maleficia maleficiis repellere. Error.

Septimus, quod aliquis cũ aliquo possit dispensare in quocunq; casu, vt talibus licite vtatur. Error.

Octauus, quod artes magicæ & similes superstitiones & earum obseruationes sint ab ecclesia irrationabiliter ꝓhibitæ. Error.

Nonus, quod deus per artes magicas & maleficia inducatur compellere dæmones suis inuocationibus obedire. Error.

Decimus, quod thurificationes & suffumigatiões quæ fiunt in talium artium & maleficiorum exercitio, sint ad honorem Dei & ei placeant. Error & blasphemia, quoniã deus aliàs nõ puniret vel prohiberet.

Vndecimus, quod talibus & taliter vti non est sacrificare seu immolare dæmonibus, & ex cõsequenti damnabiliter idololatrare. Error.

Duodecimus, ꝙ verba sancta & orationes quædã deuotæ & iciunia & balneationes & continentia corporalis in pueris & aliis, & missarũ celebratio, & alia opera de genere bonorũ q̃ fiũt pro exercendo huiusmodi artes, excusent eas à malo, & nõ potiùs accusẽt. Error: nã per talia sacræ res, imò ipse Deus in eucharistia dæmonibus tẽtatur immolari, & hæc ꝓcurat dæmon, vel quia vult in hoc honorari similis altissimo, vel ad fraudes suas occultandas, vel vt simplices illaqueet faciliùs, & dãnabiliùs perdat.

Decimustertius, ꝙ sancti prophetæ & alij sancti per tales artes habuerũt suas prophetias & miracula fecerunt aut dæmones expulerunt. Error & blasphemia.

Decimusquartus, ꝙ Deus per se immediatè vel per bonos angelos talia maleficia sanctis hominibus reuelauerit. Error & blasphemia.

Decimusquintus, ꝙ possibile est per tales artes cogere liberum hominis arbitrium ad volũtatem seu desiderium alterius. Error: & hoc conari facere est impiũ & nepharium.

Decimussextus, ꝙ ideo artes præfatæ bonæ sunt & à Deo, & ꝙ eas licet obseruare: quia per eas quandoque vel sæpe euenit sicut vtentes eis quærunt vel prædicunt, quia bonum quandoq; prouenit ex eis. Error.

Decimusseptimus, ꝙ per tales artes dæmones veraciter coguntur & cõpelluntur, & non potiùs ita se cogi fingunt ad seducendos homines. Error.

Decimusoctauus, quòd per tales artes & ritꝰ impios, per sortilegia, per carmina, & inuocationes dæmonum, per quasdam insultationes, & alia maleficia nullus vnquam effectus ministerio dæmonũ subsequatur. Error: Nam talia quandoq; permittit deus contingere: patuit in magis Pharaonis, & alibi pluries: vel quia vtentes, seu consulentes propter malam fidem & alia peccata nephanda dati sunt in reprobum sensum, & demerentur sic illudi.

Decimusnonus, quòd boni angeli includantur in lapidibus & consecrent imagines vel vestimenta, aut alia faciant quæ in istis artibus continentur. Error & blasphemia.

Vicesimus, ꝙ sanguis vpupæ vel hœdi vel alterius aïalis, vel pergamenũ virgineũ,

vel corium leonis & similia habeant efficaciam ad cogẽdos vel repellendos dæmones ministerio huiusmodi artium. Error.

Vicesimusprimus, quòd imagines de ere, plumbo, vel auro, de cera alba, vel rubea, vel alia materia baptizatæ, exorcizatæ, & cõsecratæ, seu potius execratæ, secundum prædictas artes & sub certis diebus, habent virtutes mirabiles, quæ in libris talium artium recitantur. Error in fide, & philosophia naturali, & astronomia vera.

Vicesimussecundus, quòd ei talibus & fidem dare non sit idololatria & infidelitas. Error.

Vicesimustertius, quòd aliqui dæmones boni sint, alij benigni, alij omnia scientes, alij nec saluati nec damnati. Error.

Vicesimusquartus, ℞ suffumigationes quæ fiũt in huiusmodi operationibus, conuertuntur in spiritus, aut ℞ sint debitæ eis. Error.

Vicesimusquintus, quòd vnus dæmon sit rex orientis & præsertim suo merito, & alius occidentis, alius septentrionis, alius meridiei. Error.

Vicesimussextus, quòd intelligẽtia motrix cæli influit in animam rationalem, sicut corpus cæli influit in corpus humanum. Error.

Vicesimusseptimus, quòd cogitationes nostræ intellectuales, & volitiones nostræ interiores immediatè causentur à cælo, & ℞ per aliquam traditionem magicam tales possint sciri, & quòd per illã de eis certitudinaliter iudicare sit licitum. Error.

Vicesimusoctauus articulus, quòd per quascunque artes magicas possumus deuenire ad visionem diuinæ essentiæ vel sanctorum spirituum. Error.

Acta sunt hæc & post maturam celebremq; inter nos & deputatos nostros examinationem, concluſa in nostra congregatione generali Parisiis apud sanctum Maturinum de mane super hoc specialiter celebrata. Anno domini M. cccxcviij. die. 19. mensis Septembris. In cuius rei testimonium sigillũ dictæ facultatis preſentibus literis duximus apponendum.

¶ Originale huius determinationis est sigillatum magno sigillo facultatis theologicæ Parisien.

SEQVVNTVR EXCERPTA PRINCIPALIVM ARTICVLORVM TRACTATus cuiusdam contra errores fratris Ioannis de Monteſono ordinis Prædicatorum, Pariſius condemnati.

PRAEFATIO.

APOSTOLICIS verbis edocti parati semper ad satisfactionem omni poscenti nos rationem de ea quæ in nobis est fide, ad tuitionem eius quã profitemur orthodoxiæ: & vt rationabilis quorundam errorum condẽnatio Parisiis nuper facta ac iustificatio exortæ super hoc causæ & aduersantium omnium quæcunque iniusta rationabilisq; conqueſtio, oblocutio, atq; vexatio singulis innoteſcat, præsentem tractatum sub apostolicæ Petri sedis & sedentis in ea summi põtificis correctione duximus compilandum. In quo vniuersis Christi fidelibus, qui ipsum lecturi vel audituri sunt supplicamus affectu, vt æquo animo puráque mentis acie prospiciant vniuersa nobiscum, &c. Ad honorem sanctæ & indiuiduæ trinitatis, cuius fidei causam agimus, præsentem tractatum aduersus errores fratris Ioannis de Monteſono ordinis fratrum prædicatorum nuper in Parisiensi studio condemnatos ex deliberatione vniuersitatis studij Parisiensis, & specialiter doctorum baccalaureorum facultatis theologicæ compositum in tria capitula distingue mus. In primo ad fundandum proceſſum factum contra dictum fratrem per dictam facultatem theologiæ, ac etiam proceſſum inde secutum coram domino episcopo Parisien. ad instantiam vniuersitatis prædictæ declarabitur qualiter ad dictos episcopum & facultatem theologiæ pertinet asser tiones hæreticas vel in fide erroneas & contra asserentes eas Parisiis condemnare. In secundo declarabitur, & tam rationibus quàm authoritatibus sanctorum & doctorũ probabitur, quod assertiones dicti fratris per schedulam dictæ facultatis dicto domino episcopo traditæ fuerunt rationabiliter condemnatæ. In tertio, quia magister ac procurator generalis & nonnulli dicti ordinis fratres contra prædictum episcopum & sibi adhærentes ad sedem apostolicã appella-

uerunt: inter memoratas dicti fratris assertiones, vt præfertur damnatas, aliquas ad sancti Thomæ de Aquino pertinere doctrinam, quam asserunt per ecclesiam approbatam, ideo declarabitur doctrinam huiusmodi sancti Thomæ nõ sic approbatam esse, quòd propter eam oporteat antedictã condemnationem aut dicti episcopi processum aliqualiter impedire.

Circa primum principale est hæc diuisio præmittẽda. Quòd definitio circa ea quæ sunt fidei, id est, approbatio veritatis alicuius tanquam catholicæ, vel reprobatio aut condẽnatio oppositæ falsitatis tanquam hæreticæ aut in fide erroneæ põt esse dupliciter. Vno modo scholasticè & doctrinaliter. Alio modo authoritatiuè & iudicialiter. Et hic secundus modus est duplex secundũ quod hæc authoritas iudiciaria est bipartita. Vna est simpliciter suprema: alia est inferior & subordinata. Iuxta hanc trimembrem diuisionẽ quę clara est, sunt tres conclusiones principales declarãdæ, & deinde ex eis quædã aliæ subinferendę. Prima erit de definitione iudiciali, & authoritatiua suprema. Secũda de inferiori & subordinata. Tertia de doctrinali & scholastica. Et ipsarum probatio principaliter fundabitur in iure diuino.

Prima igitur conclusio est, Ad sanctam sedem apostolicam pertinet authoritate iudiciali suprema circa ea quæ sunt fidei iudicialiter definire. Et hæc probatur: quia ad illius tã quam ad supremi iudicis authoritatẽ pertinet in fide iudicialiter definire, cuius fides nunquã deficit. Sed sanctæ apostolicæ sedis fides nunquam deficit, igitur, &c. maior est nota, sed minor probatur, quia de hac sancta sede in persona Petri apostoli in ea præsidentis dictum est, Petre rogaui pro te vt nõ deficiat fides tua. Lucæ 22. Propter quod dicit Cyprianus 93. distin. Qui. &c.

Secunda cõclusio est, ꝙ ad episcopos catholicos pertinet authoritate inferiori & subordinata circa ea q̃ sunt fidei iudicialiter definire. Et hoc probatur. Quia ad eos pertinet iudiciali authoritate inferiori & subordinata in fide definire, ad quos pertinet cõsimiliter ecclesiã regere. Sed ad episcopos catholicos pertinet secundum: igitur, & primum. Maior patet, quia ecclesiæ regimẽ maximè cõcernit fidẽ, & ideo cui iure diuino cõmittitur ecclesiã regere, ei eodẽ iure cõmittitur de fide cognoscere & iudicare. Sed minor probatur authoritate Pauli Act. 20. vbi dicit, Attendite vobis & vniuerso gregi, in quo vos spiritꝰ sanctus posuit episcopos, ecclesiã regere dei. Vnde patet quòd iure diuino & authoritate spiritus sancti episcopi positi sunt ad regimẽ ecclesiæ dei. Regimẽ autẽ importat iudicialẽ authoritatẽ. ergo sequitur ꝙ ad eos pertinet authoritate iudiciali inferiori & subordinata & supremæ authoritati subiecta ecclesiã regere, & per cõsequens de fide cognoscere, & in ea definire. Vnde patet ꝙ de tali regimine ad fidem pertinere loquatur Apostolus, &c.

Tertia conclusio est ꝙ ad doctores theologos pertinet determinare de doctrinali & scholastica circa ea quæ sunt fidei doctrinaliter definire, ad quos pertinet sacram scripturã docere, & ex ea hæreticas assertiones & in fide erroneas reprobare, ac veritates catholicas approbare. Sed ad doctores theologos pertinet secũdũ, igitur & primũ. Probationes minoris & maioris vide si vis in dicto tractatu. Ex prædictis cõclusionibꝰ patet responsio ad principalem articulũ, scilicet ꝙ ad episcopũ Parisiẽsem & ad theologiæ facultatẽ pertinet assertiones hæreticas aut in fide erroneas & cõtra eas asserentes Parisiis cõdemnare, quia per secundã cõclusionẽ patet ꝙ hoc ad episcopũ pertinet definiẽdo iudicialiter. Et per tertiã conclusionem patet ꝙ ad facultatem theologicam pertinet definiẽdo doctrinaliter. Sed adhuc ad magis sundandũ propositum tres aliæ conclusiones ex præmissis sunt subinferendæ.

Quarta igitur cõclusio est, ꝙ ad dictos episcopum & facultatem theologiæ pertinet nõ solũ cõiunctim sed & diuisim modis prædictis assertiões hæreticas aut erroneas condẽnare, licet tamen quãdoque rationabiliter cõsueuerint in huiusmodi condẽnatione cõiunctim procedere. Probationes dimittuntur hîc causa breuitatis.

Quinta conclusio, ad dictã facultatem theologiæ cõtra certas personas, scilicet contra singulares magistros & baccalarios eidem facultati iuratos pertinet quãdoq; nõ solũ doctrinaliter, sed etiam

iudicialiter aliquo modo assertiones hæreticas aut erroneas condẽnare. Et hæc conclusio probatur ex triplici ratione. Prima probatio fundatur ex cõcessa eis potestate, &c. Secunda probatio fundatur in obseruata consuetudine, &c. Tertia eiusdem conclusionis probatio fundatur in publica vtilitate, &c.

Sexta cõclusio est, q̃ ad superiorẽ iudicẽ pertinet processum per dictos episcopũ & facultatẽ theologię factũ, nec sine magna & notabili causa fauorabiliter ĩpedire: nec approbationi cõtra eos in causa fidei interiectæ, sine matura deliberatione & præuia informatione deferre. Et hæc probatur, &c. Ex dictis conclusionibus ad propositũ applicatis patet luce clariùs iustificatio processus facti cõtra dictũ fratrẽ Ioannẽ sicut patet in singulis articulis.

Primus igitur articulus est, Quòd cùm dictus frater infrà scriptos errores Parisiis in scholis publicè dogmatizauerit, & coram facultate theologiæ euocatus per decanum eiusdẽ facultatis monitus charitatiuè ipsos corrigere recusauerit protestans eos vsq; ad mortẽ velle defendere, dicta facultas errores hui⁹ potuit & meritò debuit doctrinaliter condẽnare. Prima pars, scilicet q̃ hoc potuit, patet, &c.

Secundus articulus est, q̃ dicta facultas theologiæ coassũptis sibi magistris aliarũ triũ facultatũ vniuersitatis Parisiẽsis, doctores priùs per eos examinatos & doctrinaliter cõdemnatos, meritò debuit domino episcopo Parisiẽsi tãquã iudici ordinario iudicialiter denunciare. Et hoc clarè patet ex secũda cõclusione & eius probatione: sed adhuc, &c. Quãobrẽ prænominatæ facultatis theologiæ magistri tribus aliis facultatib⁹ sibi coassumptis & coadiunctis nũciauerunt ecclesiæ. Ex quib⁹ patet triplex ratio denũciatiõis prædictę, quam secreta & charitatiua monitio præcessit, licet tamẽ hoc nõ esset necesse, sicut patet ex doctrina sancti Thomæ 2.2.q.33.art.7. vbi docet q̃ peccata publica sunt publicè arguẽda. iuxta illud Apostoli ad Tim. 5. Peccãtem corã omnibus argue, vt cæteri timorẽ habeant. Quod intelligitur de peccatis publicis, vt dicit August. in lib. de verbis domini, &c.

Tertius articulus est, quòd dicta facultas in scholis suis theologicis, & dictus episcopus in locis suæ diœcesi. præ-

missorum errorum dogmatizationem, publicationẽ, aut defensionem finaliter inhibere potuerunt, & debuerũt iudicialiter prohibere, &c.

Sed huic articulo opponũtur tria, quę ponit dictus frater in supplicatione sua seu q̃rela domino papæ exposita: in qua fere tot sunt mendacia quot sunt verba.

Primũ est, quod aliquæ cõclusionũ suarũ trahuntur ex doctrina sancti Thomæ: quã facultas theologiæ aliâs exp̃ssè cõmẽdauit, & dominus Stephan⁹ episcopus Parisiẽsis p̃ suas literas approbauit. Secundũ est, q̃ dominus Vrbanus papa quint⁹ p̃ eius bullã vniuersitati studij Tholosani scripsit & voluit eiusdem sancti doctrinam tãquam benedictam & catholicam sequi & teneri à Christicolis & studiosis, & eam pro viribus ampliari. Tertium est, quod solius sedis apostolicæ est declarare, damnare, & approbare. Vnde posteà concludit quod dictus dominus episcopus apponens falcẽ in messem summi pontificis dictas conclusiones pronũciauit & decreuit falsas, hæreticas, & erroneas. Et causam subdit ibidẽ: quia ista quę tangunt fidem, sunt de maioribus ecclesiæ causis, & quæ ad solum summum pontificem pro examinatione & decisione deferri debent. Ex quibus sequi videtur quod nec episcopus nec facultas prędicta cõclusiones prędictas potuerũt iudicialiter dãnare, nec earũ dogmatizationem aut publicationem aut defensionem finaliter cohibere. Ad illa autẽ faciliter respondetur. Vnde ad primũ respõdet vniuersitas in suis literis patentibus. Nos inquit millesies diximus, & vt videmus non sufficit qualiter sancti Thomæ doctrinam in dicta nostra cõdemnatione nequaquam reprobamus, sed hunc eiúsque fautores doctrinam eiusad distortum fideique absonum sensum adaptantes aut vltrà quàm fieri debet contra eiusdem doctoris documentum dilatantes condemnamus, audacter asserimus. Et hæc clarè patebunt ex dicendis in secundo & tertio capitulis: vbi manifestè probabitur quod prędictæ erroneæ conclusiones non trahuntur ex doctrina sancti Thom. sed magis contrariantur eidem. Ad secundum respondetur q̃ ex prædicta bulla domini Vrbani vel ex præallegata litera domini Stephani episcopi aut alia quacũque litera auctentica non potest sufficienter

cõcludi quòd sancti Thomę doctrina sit in omnibus approbata, sicut clarè ostẽdetur in tertio capitulo huius tractatus. Et ad hoc adiiciunt aliqui talẽ rationẽ. Illa doctrina nõ potest sic esse in omnibus approbata, quę multa cõtinet in fide erronea. Sed vt dicũt prędicta sancti Thomę doctrina nõ solũ in materia de absoluta necessitate creaturæ, de qua prędictis cõtroversiæ inferiùs in tribus vltimis cõclusionib⁹ tertij capituli specialiter tractabitur, sed etiã in plurib⁹ aliis multa cõtinet in fide erronea: quod declarant. Nam in prima parte summæ. q. 47. ar. vltimo, in responsione vlti. arti. dicit q̃ nõ est possibile aliã terrã esse q̃ istã: quia omnis terra naturaliter ferretur ad hoc mediũ vbicũque esset: & notum est q̃ nõ loquitur de potẽtia naturæ. Item in articulo vltimo dicit q̃ impossibile est duos angelos esse vnius speciei: & q̃ impossibile est esse plures albedines separatas à substantiis: quæ videtur esse cõtra articulũ de omnipotẽtia dei & cõtra veritates creditas circa sacramentum altaris. Item infrà. q. 78. arti. 3. & 6. in quæstionibus disputatis tenet articulum de vnitate formæ substantialis in homine: qui est decimusquartus articulus quintę partis de euangelio æterno damnatus per Alexãdrum. Item ex hac opi. Tho. de vnitate formę sicut dicit in glo. Okã in dialogo suo, conclusiones sequũtur quę in Anglia fuerũt scãdalosæ, scilicet quòd corpus Christi nõ fuit idem numero viuum & mortuũ: & hoc cõcedit sanctus Thomas in quæstionibus disputatis quæstio. 63. quod non fuit simpliciter. Vnde sequitur vltrà quòd caro mortua nunquam fuit viua: & quòd corpora sanctorũ mortuorum nunquam fuerunt corpora sanctorum viuentium: & ideo reliquię corporum sanctorum nunquam fuerunt partes corporum viuentium: nec corpus Christi quod fuit vulneratum in cruce, iacuit in sepulchro, q̃ omnia sunt absurda.

Ex quibus & aliis pluribus erroribus, contra quos quidam doctores speciales composuerunt tractatus, concludunt isti quod huiusmodi doctrina non potest esse in omnib⁹ approbata: nec hoc obstat eius sanctitati vel canonizationi: quia non obstante glorioso martyrio Cypriani ipse errauit in fide: sicut patet 4. sententiarum, distin. 6. & infrà dicetur cap. 3. Vnde

sanctitas vitę non infert sanctitatem doctrinę: sicut patet de Papia martyre, qui fuit patronus sectæ hæreticæ. Vnde ex his omnibus inferũt q̃ p̃dicta ap̃probatio Vrbani quinti non est huius doctrinæ approbatio vniuersalis, sed tanquã doctrinæ vtilis & in multis probabilis: sicut doctrina papæ magistraliter dicta sola habet authoritatẽ magistralem, sicut dominus Innocentius quartus de suo apparatu testatus est. Sed de hac materia copiosiùs infrà dicetur in tribus primis cõclusionibus tertij capituli, & ideo breuiùs pertransimus. Ad tertium obiectum respõdetur primo q̃ nec facultas, &c.

Circa secũdum principium in quo declarandum est quòd assertiones dicti fratrisper schedulam theologię facultatis dicto domino episcopo traditam fuerũt rationabiliter condemnatæ. Præmittendum est vnum prędambulum generale, quod in aliquibus dictarum assertionũ, & earum condemnatione est necessariò prænotandum, videlicet quòd licet aliqua propositio vel assertio possit habere aliquem sensumverum, tamen rationabiliter condẽnari tanquam reuocanda ꝓpter aliũ sensum falsum in ea vel in eius probatione intellectũ. Et hæc suppositio probatur tã rationibus quã authoritatibus sanctorũ doctorũ, & specialiter ex dictis sanctis Thomæ de Aquino vt pars aduersa, & cætera. Quartò, probatur suppositio præmissa, & singulariter declaranda est per exemplum sumptum ex doctrina ecclesiæ. Nã per ecclesiam nonnunquam assertio ambigua habens aliquem sensum catholicum est damnata, imò quãdoque assertiones contradictoriæ secundumvocem per eam sunt damnatæ, & ideo altera earum vel vtraque aliquem habet sensum catholicũ. Et ecce exemplum manifestum. Nam Isidorus in libro Etymologiarum capi. 5. libr. 8. & habetur 24. q. 3. capi. quędam autem aperte insinuãt quòd vtraque istarum, deus creat mala, Deus non creat mala, est hæresis condemnata. vnde & assertores vtriusque reputat hæreticos dictos. Coliciani, à quodam Colico nominati: qui dicunt deum nõ facere mala: cõtra illud quod scriptum est, Ego deus creãs mala. Floriani à Floriano, qui econtrario dicunt deum creasse mala: contra illud quod scriptum est, Fecit deus

omnia bona. Ex quibus colligitur quod vtraque istarum est hæresis cõdemnata: & tamen ista assertio, Deus creat mala, habet aliquem sensum catholicũ, scilicet istum, deus creat mala pœnę. Et similiter ista, Deus non creat mala, habet sensum catholicũ. s. istũ, Deus non creat mala culpæ, &c. Hac igitur suppositione præambula sic firmiter stabilita figillatim declarandũ est ꝙ assertiones dicti fratris fuerunt rationabiliter condemnatæ.

Prima igitur propositio sua fuit, Maior est vnio hypostatica in Christo, quã vnio triũ ꝓsonarũ in essentia increata.

Secunda, Possibile est esse aliquam creaturã puram in puris naturalibus, quę ita posset sibi & homini mereri, sicut anima Christi concurrẽte gratia habituali: nõ est tamen aliqua possibilis, quę tã cõuenienter, congruenter, & sufficienter hominem posset redimere & saluare sicut Christus. Et ista condemnatur reuocanda tanquã falsa & malè sonãs & erronea ad intellectũ probationis suæ, videlicet de gratia animæ Christi quo ad primam eius partem.

Tertia, Aliqua pura creatura rationalis potest in puris naturalibus beatificè dei essentiam intueri: & hanc dicit patere de creatura prædicta. Et ista condemnatur reuocãda, aliàs Parisiis damnata tãquam erronea in fide.

Quarta, Aliqua pura creatura est possibilis perfectio animæ Christi in merẽdo, puta gratia animæ Christi. Et hæc damnatur reuocanda tãquam falsa, erronea, absurda in theologia & philosophia, & theologicæ doctrinæ irrisiua. Addit huic ꝓpositioni istam verificationem, & si nõ quo ad quantitatem meriti, tamen quo ad modum merẽdi hæc omnia eidem prodesse non possunt.

Quinta, Videtur mihi ꝙ talis creatura si poneretur, esset simpliciter genus. Et hæc condemnatur reuocanda, sicut immediatè præcedens.

Sexta, Ponere aliquod creatũ vel aliqua creata esse simpliciter & absolutè necesse est non esse cõtra fidẽ. Et hæc cõdemnatur reuocanda tanquam falsa & malè sonans in fide secundum communem modum theologorum.

Septima, Necesse esse non repugnat esse causatũ. Et hęc cõdemnatur reuocanda tanquã falsa & erronea in fide.

Octaua, Magis est consonum fidei ponere aliquid circa primũ esse absolutè & simpliciter

pliciter necesse, quàm ponere ipsum sine aliqua additione esse necesse esse. Et hęc cõdẽnatur, reuocanda tanquam falsa & erronea propter falsam implicationẽ & erroneã comparationem, quã includit, ꝙ aliquã rem creatã esse necesse esse. s. sine aliqua additione est cõsonũ sacræ scripturæ, & ꝓ cõsequens aliquod creatũ est increatum, quod cõtradictionem includit.

Nona, asserere aliquid fore verum quod est contra sacrã scripturam, est expresiuè cõtra fidem. Et hęc condemnatur, reuocanda tanquam falsa & iniuriosa sanctis & doctoribus, si eam intelligat vniuersaliter, prout in probatione eius videtur prætendere.

Decima, non omnem hominem præter Christum cõtraxisse ab Adam peccatum originale est expressè contra fidem. Et hęc damnatur, reuocanda tanquam falsa, scãdalosa, & piarum aurium offensiua, & præsumptuosè asserta, nonobstante probabilitate quæstionis: vtrum beata virgo fuerit in peccato originali concepta, &c.

Vndecima, beatam Mariã virginem & Dei genitricem non cõtraxisse peccatum originale est expressè contra fidem. Et hæc condemnatur, reuocãda tanquã falsa, scandalosa, prę sumptuosè asserta, & piarum aurium offensiua.

Duodecima, tantũ est contra sacrã scripturã vnum hominem esse exemptum à peccato originali prẽter Christũ sicut si decẽ homines ponerẽtur exempti. Et hęc condẽnatur sicut precedẽs, reuocanda tanquam falsa, scãdalosa prę sumptuosè asserta, & piarum aurium offensiua.

Tertiadecima, magis est expressè contra scripturã sacram beatam virginem non esse cõceptam in peccato originali, quàm asserere ipsam simul fuisse beatam & viatricem ab instãti suæ cõceptionis vel sãctificationis. Et post quàm probauit correlarium dixit, ꝙ pari modo videretur dici, ꝙ magis est expressum ipsam vnitam fuisse hypostaticè, & hoc idem in consistorio in scripto suo coram iudicibus recitauit. Hæc autem propositio condemnatur sicut præcedens, reuocãda tanquam falsa, scandalosa, præsumptuosè asserta, & piarum aurium offensiua, & merito potuisset rigorosiùs cõdemnari: quia nulla præcedentiũ est ita temeraria.

Quartadecima & vltima in expositione sacræ scripturæ siue declarando per eccle-

am, siue per doctores, siue excipiendo per quæcunque: de sacra scriptura & non aliunde trahenda est determinatio, declaratio, siue exceptio, sicut in grammatica cõtra regulas poni in eodẽ exceptio reperitur. Et hæc condemnatur, reuocanda tãquam falsa & erronea, si intelligat quòd exceptio vel expositio sit trahenda expressè & explicitè ex scriptura sacra & non aliũde prout videtur prætendere, aliter non esset ad propositum suum. Harum propositionũ improbationes diffusę & pulcherrimæ ponuntur in dicto tractatu.

Circa tertium principale, in quo declarandum est quòd doctrina sancti Thomæ non sic est approbata ꝙ propter eã oporteat antè dictam cõdemnationẽ aut dicti episcopi ꝓcessum aliqua liter impedire, præmittenda est hîc diuisio, Quòd aliquã doctrinam esse per ecclesiã approbatam potest tripliciter intelligi. Vno modo, ꝙ talis doctrina sit per ecclesiam tanquam vtilis, & in fide probabilis acceptata, & tanquam talis inter scholasticos diuulgata. Secundo modo, ꝙ talis doctrina sit sic approbata, ꝙ oporteat credere quòd ipsa sit ĩ omni sui parte vera. Tertio modo, sic vt ipsa sic sit ap ꝓbata, vt oporteat credere, ꝙ ipsa in nulla sui parte sit in fide erronea vel hæretica. Nã multa sunt falsa quæ non pertinent ad fidem, quæ tamen non inducunt errorẽ cõdemnabilem, & in talibus non cadit hæresis, quia hæresis importat corruptionem fidei Christianæ. In talibus autem falsitas aut error ad corruptionem fidei Christianæ non pertinet, vt dicit sanctus Thomas. 2. 2. q. de hæresi. articu. 2. Et ideo patet quòd approbatio alicuius doctrinæ. 2. modo maior est approbatione alicuius. 3. modo.

Primus autem modus approbationis multũ differt à duobus aliis: quia multę sunt doctrinæ illo primo modo approbatę, quę continent nõ solũ falsa, imò etiam quædã in fide erronea, vt inferiùs patebit. Vnde primus modus approbationis communiter est multis doctrinis seu libris vel tractatibus sanctorum & doctorum, sed secundus & tertius valde paucis scriptis conueniunt. s. soli doctrinæ scripturæ sacræ & vniuersalis ecclesiæ, vt quidam dicũt, sicut apparebit ex dicẽdis, & ideo vterq; ipsorum maior est primo. Quilibet autẽ prædictorũ modorũ potest subdiuidi,

quia talis approbatio alicuius doctrinæ pôt esse expressa vel tacita. Expressa quidẽ per scripturã authẽticã, sicut per authoritatẽ scripturæ diuinę vel constitutionẽ ecclesiæ vel bullam apostolicam, aut aliã literã authenticã alicuius personæ vel collegij in hoc potestatẽ habentis. Et sic expressè approbata est doctrina scripturæ sacræ noui & veteris testamenti, generalium conciliorũ, epistolarũ decretalium: & quorundã opusculorum sanctorum patrũ, sicut patet ex decreto Gelasij papę. 15. dist. c. Sãcta Romana. Tacita verò potest esse alicuius doctrinæ approbatio per tolerantiam seu permissionẽ ecclesię: & sic multæ sunt doctrinæ approbatæ, non solùm sanctorũ patrum: sed etiam quorũdam doctorum & magistrorũ, qui scripserunt summas lecturas diuersas & in quibusdã inter se aduersas tã in theologia q̃ in iure canonico, sicut patet de multis doctoribus vniuersitatis Parisiẽ. & aliorũ studiorũ. Et hæc tacita eorũ approbatio habetur implicitè ex prę allegato decre. Gelasij papæ, vbi dicitur, Opuscula atq; tractatus omnium patrũ orthodoxorũ, q̃ in nullo à sancto Romanæ ecclesiæ cõsortio deuiauerunt, nec ab eius fidei prædicationis seiuncti sunt legẽda decernimus. Vnde quia hîc generaliter omniũ illorũ magistrorũ vel doctorũ qui huiusmodi sunt approbati, tacita. s. & implicita, licet nõ explicata, sed de opusculis eorũ diligenter obseruãdum est quod ibidẽ sequitur. Quòd si causa hęc ad catholicorũ manus aduenerit, beati Pauli apostoli sentẽtia præcedat: Omnia probate, ꝙ bonũ est tenete. Iuxta primã diuisionẽ declarãdæ sunt tres principales conclusiones circa approbationẽ doctrinę S. Tho. deinde aliæ tres speciales circa doctrinam eius de absoluta necessitate creaturę. Prima igitur cõclusio est, Doctrina S. Thomæ in opusculis suis theologicis contẽta primo modo est per ecclesiam approbata, & tanquam vtilis & probabilis diuulgata: & hæc probatur, quia, &c.

Secunda conclusio est, Prædicta sancti Thomæ doctrina nõ est. 2. modo per ecclesiam approbata, sic. s. ꝙ oporteat credere quòd ipsa in omni sui parte sit vera: & hæc probatur, quia, &c.

Tertia conclusio, Præfata sancti Thomæ doctrina non est. 3. modo prædicto per ecclesiã approbata, sic ꝙ opor-

teat credere ꝙ ipſa in nulla ſui parte ſit in fide erronea vel hæretica, & hæc cõcluſio probatur, quia, &c. Secundò, principaliter probatur. 3. cõcluſio, quia de illo non oportet credere ꝙ doctrina ipſa in nulla ſui parte ſit in fide erronea vel hæretica, in qua qdẽ continentur multæ cõtrarietates & repugnãtiæ etiam in materia ad fidẽ pertinẽte, ſed multæ huiuſmodi repugnãtię & cõtrarietates continẽtur in doctrina S. Tho. igitur. &c. Maior eſt nota, ſed minor ꝓbatur, & de multis exẽplis breuitatis cauſa pauca ponẽtur. Primum exẽplum eſt, quia primo ſententiarũ. diſt. 11. art. 4. tenet S. Thomas, ꝙ pater & filius poſsũt dici duo ſpiratores ſicut ſpirantes. In prima vero parte ſummę ſuę. q. 36. ar. vlt. dicit ꝙ ſunt vnus ſpirator & nõ duo, & tamen hęc materia multũ ad fidem pertinet, cũ in cõcilio Lugdu. ſub Greg. 10. celebrato fuerit definitũ ꝙ ſpiritus ſanctus à patre & filio non duabus ſpirationib⁹ ſed vnica ſpiratione procedit, ſicut patet in ca. Fideliter. extra. de ſumma trin. & fide ca. lib. 6.

Secundũ exẽplum eſt, quia in 2. ſent. diſt. 1. dicit ꝙ creatio inſtrumẽtaliter cõmunicare potuit creaturę, ſuſtinẽs in hoc opinionẽ magiſtri li. 4. diſt. 5. in qua tamẽ ab aliis doctoribus communiter nõ tenetur. In prima verò parte ſummæ. q. 45. ar. 5. dicit quod non, & idem dicit in. 2. cõtra gentiles, cap. 21. & 12. quæſtio de veritate.

Tertiũ exẽplũ poteſt poni, quia in. 2. ſententiarũ & ſimiliter in. 4. tenet ꝙ omnis homo, prẽter Chriſtũ, cõcipitur in peccato originali. & in primo tenet ꝙ beata virgo non fuit cõcepta in peccato originali, ſicut ſuprà dictum eſt, & tamẽ pars aduerſa cõtra quã agimus aſſerit. 2. expreſsè eſſe imo expreſsiſsimè contra fidẽ, & ideo habet concedere ꝙ doctrina ſancti Thomę in hac parte eſt in fide erronea.

Quartũ exẽplum, quia in. 3. ſent. diſ. 6. q. 2. ar. 2. dicit ꝙ prima opinio ſibi poſita à magiſtro non eſt hæretica, licet ſit falſa. ſ. filius Dei aſsũpſit hominẽ ex humana carne & aĩa rationali conſtitutum & ille homo cœpit eſſe deus. & deꝰ cœpit eſſe homo ille. In tertia vero parte ſummæ. q. 2. ar. 4. in fine dicit quod eſt hæretica & damnata in concilio.

Quintũ exẽplũ eſt, quia in. 4. ſent. diſ. 38. ar. 4. in ſolutione tertij argumẽti dicit ꝙ papa põt diſpẽſare in voto cõtinentiæ. & in 2. 2. q. 88. arti. 11. dicit ꝙ non, allegãs decretalẽ, Cũ ad monaſteriũ. extra. de ſta. mo. vbi in fine illiꝰ decretalis dicitur ꝙ abdicatio ꝓprietatis ſicut cuſtodia caſtitatis adeo eſt annexa regulæ monachali, vt cõtra eã nec ſummꝰ põtifex poſsit indulgere. Sed hęc ſecunda opinio videtur eſſe erronea ĩ fide, cũ ſit contra obſeruantiã eccleſiæ, quæ in tali voto quãdoq; diſpenſauit, ſicut oſtendit dominus Durandus in 4.

Sextum exẽplum generale quod ſumitur ex quodã tractatu S. Thomę de cõcordia quorundam doctorũ ſuorum inter ſe diſcordãtiũ, qui incipit, Pertranſibunt plurimi, & multiplex erit ſcientia vbi multa diuerſa aut aduerſa, q̃ in doctrina ſua continentur, corrigit & exponit. Et qa veri ſimile eſt ꝙ tunc non omnia huiuſmodi ſibi occurrunt: ideo in fine prologi ſui ſupplicat librorũ ſuorũ lectoribus, ita dicẽs, Si quis aliquid inuenerit non cõcordanter, ſi nõ ſit manifeſta cauſa dicẽdi ex qua ſecũdũ Hilarium accipienda eſt intelligentia dictorũ, diſcretiorem & magis exercitatum cõſulat. Si vero nõ fuerit inuentũ quomodo vtrunq; ſtare poſsit, alterũ eligat quod magis conſonũ veritati iudicauerit: alterũ vero noſipſi reuocaremus, ſi talis diſcordia nobis occurreret. Ex quo dicto correlariè ſequitur ꝙ ſi in doctrina S. Tho. aliqua aſſertio reperiretur, quæ eſſet hæretica aut in fide erronea, nõ propter hoc ſequeretur ꝙ aſſerens fuiſſet hæreticus, quia. ſ. cã pertinaciter nõ aſſeruiſſet, cũ ad reuocationẽ humiliter ſe oſſerat. Si enim beatus Cyprianꝰ & beatus Hieron. licet erroneas opiniones vel hæreticas ſcripſerint, quas reuocaſſe nõ legũtur, vt infrà dicetur: quia tamen eas pertinaciter non defenderunt, non ſunt hæretici iudicandi, &c. & propter hoc ſolum quod hęreſim tenuerit verbo vel ſcripto, non eſſet poſt mortem de hæreſi accuſandus, niſi probari poſſet quod talem hæreſim pertinaciter tenuiſſet. Ex hoc patet ex dictis ſancti Thomę 22. q. de hæreſi. ar. 2. in ſolutione ad tertiũ argumẽtum, vbi allegat Auguſt. 2. 4. q. 3. dicentem, Si qui ſententiam ſuam quãuis falſam atq; peruerſam nulla pertinaci animoſitate defendunt: quęrunt autem tacita ſolicitudine veritatem, corrigi parati cũ inuenerint, nequaquã ſunt inter hæreticos computandi. Vnde concludit ꝙ ſi aliqui doctores diſſenſiſſe videntur

in vel cõtra ea quorum nihil interest ad fidem, vel etiã in quibusdã ad fidẽ pertinẽtib⁹, quę nõdũ erãt per ecclesiã determinata,nõ est vitiũ hæresis:postq̃ autẽ essent determinata authoritate ecclesię vniuersalis, si qs tali determinationi pertinaciter resisteret vel repugnaret, hæretic⁹ esse sẽtiretur.Et hæc dicit S.Tho. propter dissentionẽ quæ fuit inter Hiero. & Aug.circa cessationem legaliũ. Ex quibus omnibus satis patet q̃ idẽ S. Tho.qui Aug.in regula & in doctrina sequitur,sicut magistrũ discipulus, dicere potuit & debuit,cũ eodem Aug.errare potero,sed hæreticus nõ ero: quia nõ oportet credere q̃ doctrina sua in nulla sui p̃te fuerit hæretica vel in fide erronea, licet ipse non fuerit hæreticus.Tertiò ꝓbatur eadẽ conclusio,q̃ si oporteat dicere q̃ huius doctrina in nulla sui parte sit in fide erronea vel hæretica,hoc maximè esset quia ipsa est per ecclesiã approbata. sed aliqua est doctrina multo magis approbata q̃ doctrina S.Tho.quæ tamẽ in aliqua sui parte est hęretica,vel erronea in fide: igitur hoc etiã sine vlla temeritate dici poterit de doctrina S. Tho. non obstãte eius approbatione. consequẽtia est clara,quòd maior nota: quia illi fundamento innititur ps aduersa.Sed minor probatur per multa exempla.

Et vt à maioribus ad minora procedatur. Primũ exemplũ ponitur de doctrina beati Petri apost.quam nulli dubiũ est esse magis approbatã quã doctrinã beati Pauli pro omnib⁹ ad fidẽ pertinẽtibus, quæ verba aut facto docuit. constat q̃ huius doctrina in aliqua sui parte fuit in fide erronea.s. in illa parte in qua Paulus apostolus eã reprehẽdit,de qua reprehensione dicitur ad Gal.2.c. Cũ autẽ venisset Cæphas Antiochiã, in faciẽ ei restiti, quia reprehẽsibilis erat.Et causam reprehensionis ipsius & aliorũ per eius doctrinã errãtiũ subdit, qa certè nõ rectè ambulabat ad veritatem euãgelij. Et sic patet q̃ errabat contra veritatẽ euangelij, quia eius doctrina erat in hoc in fide erronea. Vnde etiã patet q̃ in errore fidei minor reprehendere potest quantũlibet maiorẽ, cũ Paulus sic reprehenderit Petrũ principẽ apostolorũ,& ideo non debet mirũ nec temerariũ iudicari,si minores doctores reprehẽderẽt sanctũ Tho. vbi ostenderent eum errasse in materia fidei.

Secundum exẽplum est de doctrina sancti Cypriani,qui inter doctores approbatos primus nominatur in decreto Gelasij papæ.15.di.ca.sancta Romana,& tamẽ ei⁹ doctrina in aliquibus fuit erronea. Vnde de baptismo paruulorũ eundem reprehendit Aug.de conse.dist.4.ca. qũo: & meritò erat reprehendendus, licet esset sanct⁹ martyr & insignis, sicut ponitur.32. dist.c.porrò.Reprehensibilis autẽ erat:quia,scilicet baptisma hæreticorũ lauacrum diaboli appellabat.Vnde Augu. lib.2.contra quendam Donatistam de scripturis Cypriani dicit sic, Quod in eis diuinarum scripturarũ authoritati congruit, cum laude eius accipio.quod autem huic nõ congruit, cum pace eius respuo.& infrà,Viri huius laudem assequi non valeo: eius multis literis mea scripta nõ comparo:eius ingenium diligo, eius laude delector, eius charitatẽ miror,ei⁹ martyrium veneror. Hoc quod aliter sapuit nõ accipio,quia ecclesia non accipit, pro qua sanguinem fudit.

Tertium exemplum est de doctrina beati Hiero. qui in prædicto decreti Gelasij iter approbatos doctores numeratur,cuius eloquiũ, vt Aug. de eo ait contra Iulianũ, ab oriente in occidẽtem instar solis refulget,ac etiã intantũ defert ecclesia vt sacræ scripturæ testimonium præteritis interpretibus ex eius trãslatione suscipiat,& tamen cõstat q̃ ei⁹ doctrina in aliqua sui parte conceditur fuisse erronea,etiam in his quę ad fidem & doctrinam apostolicam pertinere noscuntur.Nã sicut habetur in decretis. 26. distin.circa doctrinam beati Pauli apostoli dicentis,oportet episcopũ esse vnius vxoris virum & nõ pluriũ.Hier. & Aug.contrarias sententias protulerũt. Hinc est q̃ glosa in prædicta distin. ca.1. dicit quòd malè sentit hìc Hiero. Augu. cum corrigit in proximo. Isti etiam sancti sicut patet in corũ epistolis, vt recitat glo.ad Gala.2.ca. de reprehensione:quia Paulus dicit Petrum apostolũ esse reprehensibilem, contrarium sentiebãt, vt suprà tactũ est: & ideo alter eorum circa veritatem euangelij erroneam opinionem tenebat. De Augustino etiam & aliis pluribus approbatis doctoribus simile posset ostendi.

Quartum exemplũ de doctrina seu cõpilatione magistri sentẽtiarũ,quæ in studiis generalibus, & quandoq; ex mandato apostolico publicè

tãquam approbata & authẽtica legitur, & tamen in ea aliqua continentur in fide erronea, sicut est illa opinio quam tenet in. 3. distin. 32. ꝙ Christus in triduo suæ mortis fuit homo, & quædã aliæ in quibus cõmuniter reprobatur. Hoc tamen non obstãte videtur quod eius doctrina sit magis authẽtica, quàm doctrina sancti Thomæ.

Quintũ exẽplum est de doctrina seu cõpilatione decreti Gratiani, quæ à doctorib⁹ decretorũ tãquam approbata & authentica legitur, & à qua & nõ à lectura decretalium, doctores decretorũ & nõ doctores decretalium nominantur, & tamen illa doctrina in aliqua sui parte est erronea in fide, sicut patet. 35. q. 4. c. Sed obiicitur, vbi narrat Gratianus ꝙ tẽpore regis Achab fuerũt missi duo quinquagenarij ad Heliã qui dixerũt ei, Homo dei rex Israel vocat te: quod est hæresis explicita: quia contraria veritas explicitè approbata: quia hoc accidit tempore Ochoziæ mortuo rege Achab, sicut expresè in sacra scriptura reperitur. 4. Regum cap. 1. Vnde si Gratianus pertinaciter eis adhæsisset, fuisset manifestus hæreticus: sed non fuit hæreticus, quia non pertinaciter sed inaduertenter illud dixit. Vnde super illo passu dicit glo. quòd ipse cõfundit historiam: non enim Achab misit illos quinquagenarios, sed rex Ochozias. nec etiam illud contingit tẽpore Achab, sed sub Ochozia. In pluribus etiam aliis locis reprobat Gratianum, sicut patet. 2. q. 3. cap. ad mensuram. &. 12. q. 1. cap. 1. & aliis quàm pluribus locis. Et dicũt aliqui propter hoc quòd multis licet negare glosas decretorum & decretaliũm cùm glosa apertè negat textum. Et consimiliter dicunt aliqui de glosis ordinariis Bibliæ, quę tamen videntur esse maioris authoritatis, quã doctrina sancti Thomæ, cũ allegantur authoritatiuè.

Sextum exemplũ potest poni de quibusdam doctoribus qui non sunt sancti canonizati, sicut venerabilis Anselm. Cãtuarien. episcopus, Hugo de sancto Victore, & quidã alij, quorum dicta vel scripta in aliquibus reperiũtur erronea, & tamen eorũ doctrina non minus videtur esse authentica, quàm doctrina sancti Thomę, cùm ipsi cõmuniter in actibus scholasticis à scientificis allegantur authoritatiuè, nec solent negari: sed eorum dicta reuerenter glosari & exponi, quod tamen scholastici nondũ cõsueuerũt facere de dictis sancti Thomæ, & ideo prę sumptuosum videtur eius doctrinam super ipsos & alios doctores sic extollere, ꝙ non liceat credere aut asserere ipsum in fide errasse, sicut & alij errauerunt. Nec obstat eius canonizatio, quàm aliqui pro magno colore prętẽdunt. Ex quib⁹ videtur quod dicere sanctum Thomam in aliqua parte doctrinę suę errasse in fide, nec obuiat seu derogat canonizationi suæ, nec approbationi doctrinę suę theologicę: sicut hoc idẽ dicere de aliis sanctis & prę cipuis doctoribus nõ derogat canonizationi nec approbationi eorũ. Nã ecclesia sicut canonizãdo aliquem sanctum, non per hoc approbat omnia eius facta, ita approbando eius doctrinã nõ per hoc approbat omnia eius dicta vel scripta, sed solũ illa q̃ per authorẽ ipsum non sunt retractata, nec per aliũ sunt correcta, aut meritò tanquã veritati contraria corrigẽda, iuxta superiùs allegatã Apostoli sentẽtiam, Omnia probate, quod bonum est tenete. Sic igitur per ecclesiam approbatur aliqua doctrina, nõ tamen quo ad omnia, sed quo ad illa quæ sunt veritati cõsona, sicut patet de doctrina Origenis, de qua dicit Gelasius papa. 15. dist. ca. sancta Romana. ꝙ Origenis nõnulla opuscula quæ vir beatissimus Hiero. non repudiat, legenda suscipimus: reliqua autem cũ authore suo dicimus esse renuenda. Ex omnibus igitur prædictis clarè patet tertia conclusio principalis.

Quarta cõclusio, doctrina sancti Thomæ libro. 2. summę contra Gentiles. cap. 30. de rerum creatarum necessitate absoluta est de virtute sermonis falsa & multũ impropria. Et hæc cõclusio patet, quia illud capitulum intitulatur qualiter in rebus creatis esse potest necessitas absoluta: & est principalis cõclusio capituli, ꝙ sunt quædã in rebus creatis quę simpliciter & absolutè necesse est esse: & aliquę quę sunt cõtingentia esse. Sed ꝙ ista locutio sit de virtute sermonis falsa & multum impropria, & hoc probatur, &c.

Quinta conclusio. Prædicta sancti Thomæ doctrina secũdum quosdam est in fide erronea, seu in aliqua sui parte de huiusmodi errore suspecta. Et in hac cõclusione nõ assertiuè sed solùm recitatiuè loquimur. Dicũt e-

nim aliqui ꝙ ista doctrina multos errores continet.

Primus est, quia ponit aliquid à deo esse necesse, ꝙ videtur contra sacrã scripturam & intentionem sanctorũ: quia necesse esse est proprium nomẽ dei: & videtur esse intentio sacræ scripturę. Exod.3.c. vbi Moysi interroganti dominum, si dixerint mihi quod nomen est eius, quid dicam eis? Dixit dominus ad Moysen, Ego sum qui sum, sic dices filiis Israel, Qui est, misit me ad vos. Super quo verbo dicit glosa, &c.

Secundus error (vt isti dicunt) est in principali fundamento prædictæ positionis quod est istud. Sunt, inquit, quædã in rebus creatis, quæ simpliciter & absolutè necesse est esse. Illa enim res simpliciter & absolutè necesse est esse, in quibus non est potestas ad non esse. Quædam autem res sic sunt à deo in esse productę: vt in eis naturaliter sit potẽtia ad non esse. Quod quidem contingit ex hoc ꝙ materia in eis est in potentia ad aliam formam. Istæ igitur res in quibus vel non est materia: vel si est, nõ est potentialis ad aliam formam, nõ habent potentiam ad non esse: eas igitur simpliciter & absolutè necesse est esse. Hoc autẽ iterum circa mediũ capituli magis explicat dicẽs, ꝙ quia materia secundum ꝙ est in eius potentia est ex ordine materiæ, necessariò res aliquæ corruptibiles existunt: sicut animal quod ex contrariis cõpositũ est: quia eius materia cõtrariorum est susceptiua: forma autẽ secundum id quod est, actus est, & per eam res existunt actu. Vnde ea ipsa prouenit necessitas ad esse in quibusdam, quod contingit, quia res illæ sunt formæ nõ in materia: & sic nõ est in eis potentia ad nõ esse, sicut est de substantiis separatis: vel quia formę rerum sua perfectione adęquant totam potẽtiam materiæ, vt sic non remaneat potentia ad illã formam, nec per consequens ad non esse, sicut est in corporibus cælestibus. Hoc est igitur principale fundamẽtum positionis sancti Thomæ, quod videtur multipliciter erroneum: primò quia, &c.

Tertius principalis error prædictæ positionis esse videtur, quia dicit per hoc ꝙ dicitur deum produxisse res per voluntatem non per necessitatem, non tollitur quin voluerit aliquas res esse quæ de necessitate sint, & aliquas quæ sint cõtingenter: ad hoc

ꝙ sit in rebus diuersitas ordinata. Nihil igitur prohibet res quasdã diuina voluntate productas necessarias esse. Et cõsequenter hæc declarando subdit, esse necesse simpliciter non repugnat ad rationẽ esse creati. Nihil enim habet aliquid necesse esse, quod tamen suę necessitatis causam habet, sicut conclusiones demõstrationum. Nihil igitur prohibet quasdam res sic esse productas à deo, vt tamen eas esse sit necesse simpliciter. Et iterum posteà ibidem aliam rationem cõcludit, sic igitur aliqua creatura de necessitate habet esse.

Ex quibus clarè patet ꝙ nõ solùm concepit quasdam res diuina voluntate productas necessarias esse vel eas necesse esse, sed etiam cõcludit ꝙ quædam de necessitate sunt, & ꝙ eas esse est necesse simpliciter, & de necessitate habẽt esse, modo hoc repugnat libertati diuinæ voluntatis, quod arguitur sic: quia ista consequentia est bona, deus vult creaturã esse, ergo creatura est, & econtra, & per cõsequens si antecedens liberè & voluntariè verificatur de aliqua creatura, consequens consequenter verificatur de eadem: quia si deus liberè & contingenter vult quamlibet creaturam esse, sequitur ꝙ quęlibet creatura est contingẽter, & nulla est de necessitate, vnde etiã ex opposito sumitur oppositũ, quia, &c.

Quartus error huius doctrinæ esse dicitur in quadam ratione quæ ibidem sequitur, quæ dicit ꝙ quanto aliquid magis distat ab eo quod per seipsum est ens, scilicet à deo tãto magis propinquum est ad non esse. Quanto igitur aliquid est propinquius deo, tanto magis recedit à non esse: quæ autẽ iam sunt, propinqua sunt ad non esse, per hoc ꝙ habent potentiam ad non esse. Illa igitur quæ sunt deo propinquissima, & per hoc à nõ esse remotissima talia esse oportet, ad hoc quòd sit ordo rerum completus, vt in eis non sit potentia ad non esse: talia autem sunt necessaria absolutè: sic igitur aliqua creatura de necessitate habet esse. Hæc autem ratio deficit in multis. Primo in hoc quòd supponit ꝙ entia deo propinquissima (sicut angeli) tãto magis recedunt à non esse: hoc enim propriè loquendo non est verũ: quia propriè nihil distat vel recedit à non esse, &c.

Quintus error prædictæ positionis est in ipsius declaratione in qua dicit. Sciendũ

est itaque q̃ si rerum creatarum vniuersitas cõsideretur, prout sunt à primo prĩcipio, inueniuntur dependere ex volũtate nõ ex necessitate principij, nisi necessitate suppositionis: vt dictũ est. Si vero cõparetur ad principia prima, inueniuntur necessitatem habere absolutam. Nihil enim prohibet aliqua principia nõ ex necessitate produci, quib⁹ tamen positis de necessitate sequitur talis effectus, sicut mors animalis, huiusmodi necessitatẽ absolutam propter hoc q̃ ex contrariis iam est compositum, quanuis ipsum ex contrariis componi nõ fuisset necessarium absoluté. Similiter autem q̃ tales rerum naturæ à deo producerentur volũtarium fuit: q̃ autem eis sic statutis aliquid proueniat vel existat, absolutã necessitatẽ habet. Ex quo patet q̃ hæc positio est locutio impropria & petit principiũ: quia hoc assumit quod debet probare, nam per exẽplum positum patet q̃ vocat necessitatem absolutam illam quæ nõ est ex conditione vel suppositione, sicut mors huius animalis: non ex suppositione vel conditione, scilicet q̃ animal non sit ex contrariis compositum non habet necessitatem, & ideo non habet necessitatem nisi conditionalem, &c.

Sextus error doctrinæ prędictæ assignari potest ĩ quodã dicto quod sequitur ibidem vbi ait, Manifestum est q̃ omnia quæ contrarium habent vel ex cõtrariis sunt, corruptibilia sunt: quæ autẽ huiusmodi non sunt, sempiterna sunt, nisi pars corrumpatur: sicut formæ quæ non subsistunt, sed esse earum est per hoc q̃ insunt materiæ. Ex hoc enim sequitur q̃ gratia in anima vel in angelo, cũ nõ habeat contrariũ, nec ex contrariis existat, nec sit forma quę insit materię, est sempiterna, & idẽ videretur sequi de luce vel lumine, si esset sine materia, sicut accidẽtia sacramẽti altaris sunt sine subiecto. Hoc etiã fauet articulo Parisiis condẽnato, allegato superiùs: in quo dicitur q̃ omne quod nõ habet materiam est ęternũ. & breuiter hęc & alia multa erronea, falsa, & ĩpropriè dicta videntur multis in prædicta doctrina cõtineri, quæ tamẽ ex tædio pertransimus. Dicunt etiã q̃ in terminis philosophiæ & naturalibus principiis in eodem lib. c. 25. errauit manifestè, vbi declarando qualiter deus omnipotens dicatur q̃dam non posse, inter alia dixit quod deus non potest facere vnum & idem esse & nõ esse, quod est contradictoria simul: & posteà subdit quod contradictio in contrariis & priuatiuè oppositis includitur: sequitur enim quod si est album & nigrum, quod sit album & nõ album: & si est videns & cęcum, quod sit vidẽs & non videns. vnde eiusdem rationis quod deus non posset facere oppositа simul inesse eidem secũdũ idẽ, quàm duo cõtradictoria. Hoc autẽ est erroneum: quia de facto corporis Christi secundũ se totũ in sacramento altaris in diuersis altaribus sunt mot⁹ cõtrarij, sursum scilicet & deorsum, & pari ratione posset facere deus idẽ corpus secundũ se totũ esse albũ & nigrũ. Dicũt etiã quod in pluribus locis doctrinæ suę ipse errauit per hoc q̃ principia philosophiæ seu potiùs quædam philosophorũ verba ad conclusiones theologiæ nimis appplicauit. non eni loqui taliter debẽt theologi qualiter loquuntur philosophi, sicut docet Augu. 10. lib. de ciui. dei cap. 23. dicens, Liberis verbis loquuntur philosophi: nec in rebus ad intelligendum difficillimis offensionem religiosarum auriũ pertimescunt. Nobis autẽ ad certam regulã loqui fas est: ne verborum licentia etiam de rebus quæ his significantur, impiam gignat opinionem, &c.

Conclusio.

Huic ergo tractatui, vtinam aduersò errori, finem statuimus. Illi laus, honor, atq; gratiarum actio, qui nobis causam suã tractantibus non defuit. quo docẽte assertam hîc veritatem sentimus, quo instruente probamus, quo prę cipiente defendimus: & per quem postremo fraterna charitate permoti ad omnes deuenire & nobiscum sentire vehemẽter affectamus. Quia si veritati huic, iudicio nostro clarissimè, nec sic credit aut alio fauore vt ipsi conantur, alióue fine quàm eius postulet dignitas, criminemur: testamur te Christe, testamur & illam cui testimoniũ perhibes esse totam pulchram, & in ea maculam non esse: omnes ad extremum tui atq; ipsius amatores in testimonium euocamus: nostrũ nũc debitum sufficiẽter, & (vt putamus) superabundanter expleuisse.

ERRORVM FINIS.

INDEX GENERALIS omnes fere sententias, quę stiones, & cõclusiones in quatuor Sententiarũ libros continens, secundum ordinem literarum.

INDEX LIB. I.

ACCIDENS nullũ cadit in deum. dist. 26. c

Amor, mens, & notitia in anima imaginem gerũt trinitatis. dist. 3. f

Amor, charitas, dilectio patris & filij & spiritus sancti. dist. 10. a. & dist. 17. b

Anima quomodo est imago trinitatis. dist. 3. g

Anima dicitur simplex respectu corporis. dist. 8. c

Animę an de cęlo possunt reduci ad corpora propter aliqua merita. dist. 41. d

B

Bonitas, sapiẽtia, potẽtia, quomodo de deo dicũtur. di. 34. f

Bonitas spiritui sancto, sapiẽtia filio, potẽtia patri, quare attribuatur. ibidem. g. h

Bona vel mala fieri quomodo vult deus. distin. 46. per totum.

Bonũ est mala fieri quomodo intelligatur. disti. 46. k

Boni quadruplex acceptio. dist. 46. h

Bona facere & mala vitare quare præcepit deus. dist. 47. per totum.

Bona vel mala voluntas hominis quãdo est idem, vel aliud volẽs quod deus vult. dist. 48. a

Bona dei voluntas mala hominũ voluntate impletur. dist. 48. b

C

Charitas, amor, & dilectio patris & filij & spiritus sancti. dist. 10. b. & di. 17. d

Charitas, quanuis sit substantia trinitatis, propriè tamẽ refertur ad spiritum sanctum. dist. 10. c

Charitas dicitur deus. dist. 10. & dist. 17. per totum.

Charitas, quæ est spiritus sanctus, vtrũ augeatur vel minuatur in homine, vel an magis vel minꝰ habeatur. distin. 17. g

Cognitio dei quomodo fit p creaturas, & quomodo in creaturis apparet vestigiũ trinitatis. distin. 3. a. b. c. & per totum.

Creator quomodo cognoscitur per creaturas. dist. 3. a

Creatura mundi quare dicatur homo. ibidem.

Creatura in qualibet apparet vestigium trinitatis. di. 3. f

Creatura nulla à se & per se quicquã facere potest. di. 42. g

D

Dabilis cui est spiritus sanctꝰ vtrum. f. & filio, an tãtum hominibus. dist. 17. c

Damnari vtrum possit prędestinatus. dist. 40. b

Deus vtrum fruatur vel vtatur nobis. dist. 1. f

Deus verus vnus solus est trinitas. dist. 2. per totũ.

Deus quomodo cognoscitur per creaturas, quãuis sit inuisibilis. dist. 2. per totum.

Deus vnus in trinitate quomodo probatur. dist. 3. f. & per totum.

Deus vtrũ genuit deũ. di. 4. a

Deus an volũtate vel necessitate sit, & an nolens vel volens sit deus. dist. 16. a

Deus quomodo est simplex, incõmutabilis, & immortalis. dist. 8. a. & per totum.

Dei simplicitas nulli prædicamẽtorum subiicitur. distin. 8. g

Deꝰ cũ sit simplex, quomodo multiplex dicitur. dist. 8. f

Deus quomodo dicitur substantia. dist. 8. b

Deus nõ est dicẽdus triplex, sed trinus. dist. 19. t

Deus veriùs cogitatur quàm dicitur. dist. 23. d

Deũ esse, & quod dei est, non sunt idem. dist. 34. b

Deus quomodo bona cognoscit, & quomodo mala. di. 36. b

Deus quomodo dicatur esse in omnibꝰ rebus. distinct. 37. a. b

Deus quomodo habitat ĩ sanctis. dist. 37. c

Deꝰ vbi erat antequàm esset creatura. dist. 37. c

Deus non dicitur localis, nec loco, nec tẽpore mouetur. dist. 36. l

Deꝰ quomodo scit vel nescit omnia. dist. 39. per totum.

Deus potest scire aliquid nouiter vel ex tẽpore. di. 39. b

Deus vtrum̃ possit scire plura quàm scit. distin. 39. c. & dist. 44. per totum.

Deus an quod semel scit semper sciat. dist. 41. f

Deus quatuor modis dicitur operari. dist. 12. h

Deus de deo vtrum secundũ substantiã dicatur. di. 27. h

Deꝰ quare dicitur omnipotẽs cũ nos multa possumus q̃ ipse nõ potest. dist. 42. a. b

Deus an possit meliora facere quàm facit. dist. 44. per totum.

Deus an semper possit omne quod priùs potuit. di. 44. d

Dei voluntas quid sit, & quibus modis accipiatur. dist. 45. f. dist. 47. b

Deus an velit ab omnibꝰ fieri omnia quæ præcipit, vel non fieri quæ prohibet. di. 45. k. & dist. 47. c

Deus vtrum vult mala fieri. dist. 46. d

Deus vult omnes homines saluos fieri quomodo intelligatur. dist. 46. c

Deus an sit causa q̃ homo fit deterior. dist. 46. l
Dei volũtas bona quomodo per malas hominum volũtates impletur. dist. 48. a. b
Differre numero quid sit. distin. 19. q
Dilectio quare propriè dicitur spũs sanctus. dist. 10. a. b
Dilectio patris & filij & spũs sancti. dist. 32. a
Dilectio quomodo est in trinitate. dist. 32. per totum.
Discretio quomodo accipitur in p̃sonis trin. dist. 24. h
Distinctio vel persona distincta quomodo dicitur. dist. 24. g
Diuina essentia vtrũ genuit essentiam, vel vtrũ ipsa sit ingenita. dist. 5. a.
Diuinæ essentię proprietates quæ sint. dist. 8. per totum.
Diuina natura nulli prędicamentorũ subiicitur. di. 8. g
Diuinarum personarũ qualitates quę sunt. di. 19. & dis. 20. per totum.
Diuinę essentię nulla personarum est pars. dist. 19. g
Diuina essentia non prędicatur de personis vt genᵉ de specieb⁹: nec vt species de indiuiduis. dist. 19. h. i
Diuinæ personæ vtrum differant numero. dist. 9. p. q
Diuinæ tres personæ vtrũ simul magis possũt aliq̃d q̃ vna dist. 19. r. & dist. 20. a
Diuersitates nominum in diuinis quę sunt. dist. 22. per totum & distin. 23. a
Diuersitas nulla est in trinitate. dist. 23. i
Diuina essentia vtrũ sint ipse proprietates personarum. dist. 33. a. b
Doctrina omnis aut est de rebus aut de signis. dist. 1. a
Donum an detur vel diuidatur per donũ quod est spiritus sanctus. dist. 17. p
Donum qua ratione dicitur spiritus sanctus. dist. 18. a

E

Efficax est voluntas dei dist. 47. a
Electio dei vel reprobatio vtrum fiat ex meritis hominum. dist. 41. per totum.
AEqualitas diuinarum personarum in quo consistit. distin. 19. per. to. & dist. 20.
AEqualitas vtrum secundum substantiam vel secundum relationem dicatur de diuinis personis. dist. 31. a
AEqualitas quid sit. ibidẽ. b
AEqualitatis nomine an ponatur aliquid vel remouea tur. dist. 31. b
AEqualitas quare attribuatur filio. dist. 31. b
Essentia vtrum genuit essentiam. di. 5. a. & per totum.
Essentia diuina est simplex, incõmutabilis, immortalis. dist. 19. per totum.

Essentiam

Essentiam filio prestat de patre generatio. dist. 18. g
Essentiã spiritui sancto præstat à patre & filio ꝓcessio distin. 18. f
Essentia diuina sunt æternitas, magnitudo, & potentia. distin. 19. b
Essentia diuina quomodo p̃dicatur de p̃sonis. dist. 19. b
Esse ex deo & in deo & per deum an sint idem. di. 36. d
Esse & velle in deo idem est. distinct. 45. a. b
AEternitas, potentia, magnitudo quomodo sũt ī deo. distin. 19. b
AEternitas, species, vsus quomodo dicuntur de personis. distin. 31. c

F

Facere quicquid vult deᵘ quo modo intelligitur. dist. 42. f
Facere nihil potest à se & per se aliqua creatura. distinct. 42. per totum.
Facere vtrũ potest deᵘ plura q̃ facit. di. 43. per totum.
Facere vtrũ potest deus aliquid melius q̃ facit. di. 44. a
Fides vna est patriarcharum, prophetarũ, & apostolorum distinct. 3.
Filius vtrũ sit genitus de substãtia patris. di. 5. per totũ.
Filius cùm non sit de nihilo, sed de aliquo, vtrum sit ex aliqua materia. dist. 5. l
Filius an volũtate vel necessitate genitus sit. distin. 6. a
Filius an potuit gignere patrem vel esse pater. dis. 7. a. & per totum.
Filius vtrum sit posterior patre. di. 9. & per totum.
Filij generatio quàm ineffabilis sit. distin. 9. h
Filius vtrũ semper gignitur vel semper sit genitus vel semper gignetur. dist. 9. k
Filio quid sit proprium. dist. 9. & distinct. 10. e
Filius & spiritus sanctus dissimiliter procedunt à patre. di. 13. b
Filius vtrũ potest dici spiritᵘ sãctᵘ, vel ecõuerso, ex quo ambo ꝓcedũt. dist. 13. c. d
Filius quomodo sit missus. distinct. 15. b
Filius à se datus est, missus, & processit. dist. 15. e. f
Filius cùm à seipso missus est quare dixit: A meipso non veni. distin. 15. h
Filius vtrũ semel tm̃ missus sit an sæpe mittatur. di. 15. i
Filius mittitur duobus modis. distin. 15. k
Filius secũdum quid dicitur minor patre. distin. 16. c. d
Filius secũdum quòd homo, non solùm patre & spiritu sancto, sed etiam seipso est minor. distin. 16.
Filius vtrum natiuitate sit essentia. dist. 18. f. g
Filius cũ sit nobis datus, vtrũ

potest dici noster. dist.18.n
Filius quomodo est in patre. distinct.19.c
Filius vtrum sit æqualis patri secundū substātiam.di.31.a
Filius vtrū sit sapiens sapiētia genita vel ingenita.di.32.d
Filius an sit sapiēs seipso, vel per seipsum.distin.32.e
Filio quare attribuitur sapiētia.distinct.34.f.g
Frui & vti quid sit, & in quo differunt.distin.1.a
Futura quomodo sint in præsentia dei.di.35.per totum.
Futura vtrū sint causa sciētiæ vel p̄scientiæ dei. dist.38.c

G

Generatio in diuinis quomodo intelligenda est. distin. 4.per totum.
Genita vtrū sit diuina essentia.dist.5.a
Generare vtrum potest filius sicut pater.di.7.per totum.
Generare an sit extra potentiam filij.dist. 7.f.g
Generatio filij vtrum habeat principium aut finem. di. 9.per totum.
Generatio in diuinis vtrū intelligi potest.dist.9.h.i
Generari quare non dicitur spiritussanctus,sed procedere.dist.13.per totum.
Gemina est ꝓcessio spiritus sancti.dist.14.a
Generatio dat essentiā filio. distinct. 18.f
Genita sapiētia vtrū secund substantiā dicitur,vel secūdum relationē. distin.28.f
Græci quare negāt spiritū sanctū ꝓcedere à filio.dist.11.b

H

Habitat Deꝰ quomodo vbique dist.37.per totum.
Habitat quomodo deus in sanctis. ibidem.c
Habitabat vbi Deus antequā esset creatura.dist.37.e
Hypostasis quid sit, & quid hoc nomine significetur. distin.26.a
Hypostases determinant ꝓprietates non substātiam. distin.27.d
Homo dicitur creatura mūdi.dist.3.a
Homousion quid sit, & quid significet.dist.34.i
Hominē vtrum Deus meliorem facere potuit q̄ fecit. dist.44. per totum.
Hominē vtrum Deus aliter liberare potuit q̄ p passionem.dist.44.c.& dist.20.a
Homines omnes saluos vult fieri Deꝰ, quomodo intelligitur.dist. 46.c
Hominis malitię vtrum deus sit causa. dist. 46.l
Hominis voluntas mala concordat aliquando cum dei voluntate bona.di.48.a.b

I

Iacob quare electus sit & Esau reprobatus.di.41. ꝓ to.

Ignorantię peccatum vtrum grauius sit peccato infirmitatis.dist.22.h
Imago Trinitatis quomodo est in anima.dist.3.g
Imago Trinitatis aliter est in anima,& aliter in Trinitate.dist.3.p.q
Imago relatiuè dicitur de filio,sed essētialiter de Trinitate.dist.28.g
Imago diuersimode accipitur.dist.31.c
Immortalitas vera in solo deo est.dist.8.c
Ingenitus quomodo accipitur.dist.28.a.& per totum.
Ingenitus & nō genitus vtrū sint idem vel differant. dist.28.b
Hypostasis quid sit,&q̄d hoc nomine significetur.di.26.a
Intentio scribentium de Trinitate quæ fuerit.dist.2.b
Iudæi qualiter impleuerunt voluntatem dei Christum occidendo.dist.48.b.c

L

LOCALIS an sit deus vel vtrum moueatur localiter. dist.37.i
Locale dicitur aliquid duobus modis.dist.37.i
Locales vtrum sint spiritus creati.dist.37.i

M

MAGNITVDO quomodo est in deo.dist.19.b.c
Maior in quo est pater filio. distinct.16.c.d
Magis vtrū possunt aliquid duę ꝓsonę q̄ vna & tres magis q̄ duæ vel vna. di.10.d.e
Mala vtrum simpliciter sunt in deo.distin.36.b
Mala vtrum Dei voluntate fiant.dist.46.d
Mala fieri bonū est, quomodo intelligitur.dist.46.g
Mala ad quid & quibus prosunt.dist.46.i
Mala voluntate quandoque vult homo quod deus vult bona.dist.48.a
Meliora vtrū deus facere potuit q̄ fecit.di.44. per totū.
Memoria,intelligentia, dilectio quomodo sunt in mēte.dist.3.g.h
Memoria,intelligentia, volūtas quō sunt vnitæ.distin.3.l
Memoria,intelligentia, volūtas,vtrum prædicātur relatiuè ad se inuicem.ibid.m
Mēs humana quō habet imaginem trinitatis.dist.3.g
Meritum obdurationis vel misericordiæ vtrum sit aliquod.dist.41.a
Merita an possunt esse causa prædestinationis vel præsciētiæ dist.41. per totum.
Mittitur vtrū etiam à se spiritus sanctus.dist.15.a.b
Mittitur filius & spiritꝰ sctūs & non pater.dist.14.c.d.n
Missꝰ vtrū semel tātū sit filiꝰ vel sæpius mittatur.di.15.i

Missus dicitur filius duobus modis.dist.15.k
Missi quia sunt filius & spiritus sanctus, an ideo sunt minores patre.dist.15.o
Missio sancti spiritꝰ fit duobus modis.dist.16.a
Missio spiritus sancti in corda hominũ quomodo sit distin.17.per totum.
Modi quatuor cognoscendi deum.dist.3.a.b.c.&c.
Modi cognoscendi Trinitatem diuersi. dist.2. per totum.& dist.3.f.g.&c.
Multiplex non dicitur Deus quanuis sit trinus. di.23. k
Mundi creatura quare dicitur homo.dist.3.a
Mutari an potest Deus aliqualiter.dist.8.c.d
Mutari secũdum tẽpus quid sit.dist.37.k
Mutari secundum locũ quid sit.ibidem.i

N

NATVRA filius quare dicatur Christus.dist.5.m
Natura diuina nulli prædicamẽtorũ subiicitur.dist.8.g
Nascitur quomodo semper filius de patre.dist.9.k.l
Natura & res naturæ an sint idem.dist.34.b
Natus quare non dicitur spiritus sanctꝰ sed procedẽs. dist.31.b
Nascendo an acceperit filius aliquid à patre.dist.18.f.g
Necessitate vtrum pater genuit filium.dist.6.a
Nihil est in deo quod nõ est deus.dist.8.i
Nihil dicitur de deo secundum accidens.dist.26.c
Nomina dei diuersa sunt.distin.8.a
Nomina quæ de deo dicuntur, inueniuntur in septuplici differentia. di.22.a.b
Nomina propria personarũ non substantialiter sed relatiuè adinuicem dicũtur. dist.22.c
Nomina ad vnitatem essentiæ pertinentia non relatiuè sed substantialiter de singulis personis,& singulariter dicuntur.ibid.c.f
Nomine personæ quid significatur cũ pluraliter profertur.dist.25.per totum.
Nomina relatiua personarũ quæ sunt. dist.26.c. & per totum.& dist.27.c

O

OBDVRATIO vtrum ex aliquo fiat merito.dist.41.a
Omnis scientia aut est de rebus aut de signis dist.1.a
Homousion quid sit dist.34.i
Omnia quare dicantur esse in deo.di.35.c.f. & dist.36. per totum.
Omnia esse ex Deo per ipsũ & in ipso vtrum sit idem. dist.36.d

Omnipotens quare dicatur deus.dist.42.a.&.i
Omnipotens quare deus dicitur, cũ homo multa potest quod deus nõ potest. dist.42.b
Omnipotẽtia deicõsideratur duobus modis.dist.42.c
Omnipotentia Dei limitari nõ potest.dist.43.per totũ.
Oĩa entia vtrum simul facta sunt vel successiuè.di.12.b.c
Ordo quis seruãdus est cùm de trinitate agitur. dist.2.c

P

PASSIO Christi vtrũ placuerit viris bonis.dist.48.d
Passiones sanctorum an velle debeamus.ibidem.c
Pater vtrũ diuinam essentiã genuit.di.5.a.& per totum.
Pater vtrũ voluntate vel necessitate genuit filium.di. 6.per totum.
Pater vtrum potuerit vel voluerit gignere filiũ, vel an posse generare filiũ, sit aliqua potẽtia in patre,quę nõ sit in filio.di.7.per totum.
Pater quare non dicitur missus.dist.15.n
Pater in quo est maior filio. dist.16.c.d
Pater quomodo est in filio, & filius in patre. dist.19.c
Pater solꝰ vtrũ sit deꝰ. di.12.b
Paternitas,filiatio, processio quid significant.dist.27.e
Pater vtrum sicut dicitur ingenitus,debeat dici nõ genitus.dist.28.b
Patrem & filiũ esse vtrũ sint idem vel diuersa.dist.28.c
Paterquomodo est principiũ totius diuinitatis.dist.29.a
Pater ab ęterno est principiũ & filius, sed non spiritus sanctus.dist.29.b
Patri quare attribuitur vnitas & filio ęqualitas.di.30.b
Pater & filius quare dicũtur esse vnũ,sed nõ vnus.di.31.i
Pater & filiꝰ vtrũ per spiritũ sanctũ se diligant.dist.32.a
Pater an sit sapiens sapientia quã genuit.dist.32.d.& per totum.
Permissio & operatio quãdo dicũtur dei volũtas.di.45.l
Personę diuinę quomodo distinguntur.dist.9.a
Personæ trinitatis vtrũ sint ptes essẽtiæ diuinæ.di.19.h
Personæ diuinæ an sint species vel indiuidua quo ad essentiam.dist.19.h.i
Personæ tres non secundum materialem causam dicũtur vna essentia.dist.19.l
Personæ diuinæ vtrum differant numero.dist.19.p.q
Personæ tres simul an sunt maius aliquid q̃ vna.di.19. i.& dist.20.per totum.
Persona vtrũ relatiuè vel secundum substãtiam prædicetur de diuinis personis.dist.23.a.b

Persona quare pluraliter & non singulariter de diuinis personis simul prædicetur. dist. 32. c
Personæ nomine quid significetur cùm dicitur pluraliter tres personæ. dist. 45. per totum.
Persona in trinitate tripliciter accipitur. dist. 25. i. k
Persona & essentia an sunt idē vel nō. di. 34 per totum.
Posse gignere vtrum aliqua sit potētia in patre, quę nō sit in filio dist. 7. per totū.
Potentia, æternitas, magnitudo, in Deo sunt vnum. dist. 19. b
Potentior vtrum sit vna persona diuina quàm alia. distin. 20. per totum.
Potentia quare attribuitur patri. dist. 34. h
Potest semper Deus vtrum quod olim potuit. di. 44. d
Potestatem dimittendi peccata quam habent sacerdotes dist. 18. & dist. 19. per totum.
Præceptio, prohibitio, consilium quare dicantur Dei voluntas. dist. 45. h
Prædestinatio quid sit, & de quibus est. dist. 35. a & distin. 40. a
Prędestinatio vel prędscientia vtrū possūt esse in Deo, si nulla futura essent. di. 35. b
Prædestinatio & præscientia in quo differunt. di. 40. a
Prædestinatus vtrum damnari potest. dist. 40. b
Prędestinationis effect⁹ quid sit. dist. 40. d
Prædestinationis an sit aliquod meritum. dist. 41. a
Prædicamento nulli subiicitur deus. dist. 8 g
Præscientia de quibus sit. distinct. 35. a
Præscientia quomodo est in Deo. ibidem. b. c
Præscētia quomodo sunt deo omnia præterita & futura. di. 35. f. & di. 36. per totum.
Præscientia an sit causa rerū, vel res sint causæ prędscientiæ. dist. 38. a
Præscientia Dei an sit causa malorum. dist. 38. c
Præscientia Dei vtrum falli potest dist. 18. e
Præscire an Deus potest aliquid quod priùs nunquā sciuit vel præsciuit. distin. 39. b
Præscientia in quo differt à prædestinatione. dis. 40. a
Præsciat vtrum semper deus ea quæ semel præsciuit. dist. 41. f
Principium accipitur multipliciter. dist. 29. a
Principium totius diuinitatis est pater. dis. 39. a
Principium quomodo est pater, & filius, sed non spirit⁹ sanctus. distin. 29. b

Principium omnium creaturarum est tota Trinitas. dis. 29. b. & dis. 1. a
Processio spirit⁹ sancti quomodo fit à patre & filio. dis. 11. & dis. 12. per totum.
Procedere quare dicitur spiritus sanctus & non gigni. dis. 13. a
Procedere quare etiam dicatur filius, cùm spiritus sanctus non dicatur gigni. dis. 13. b
Processio spiritus sancti est duplex. dis. 14. a
Processio spiritus sancti est æterna. dis. 18. d
Procedere est proprium spiritus sancti. dis. 26. b
Proprium dei est semper deum esse. dis. 8. a. b
Proprium patris quid sit, & quid filij, & spiritus sancti. dis. 26. b
Proprietates quibus distinguntur personæ, quæ sunt. dis. 27. a b
Proprietates determināt hypostases, & non substantiā. dis. 27. d
Proprietates personarū plures reperiuntur quàm tres. dis. 28. a
Proprietatē quam notat hoc nomen ingenitus. dis. 28. c
Proprietates personarum an sint ipsæ personæ, id est, diuina essentia. distin. 33. a. & per totum.
Proprietates quomodo possunt esse in Dei natura, nec eam determinent. distin. 33. h
Prouidentia Dei de quibus est. dis. 35. a
Proximus dicitur quatuor modis. dis. 28. c

Q

QVARE præcepit Deus bona facere & mala vitare, cùm ea non vult ab omnibus impleri. distinct. 47. c
Quare Græci negant spiritū sanctum procedere à filio. dis. 11. b
Quatuor modis per naturas cognoscitur Deus. distinct. 3. b. c. d. e

R

RELATIVA nomina Trinitatis quæ sunt. dis. 26. c. d & dis. 27. c
Reprobatio Dei quid sit dis. 40. d
Reprobatiōis an sit aliquod meritum. dis. 41. a
Reprobationis quis sit effectus. Ibidem.
Res quibus fruendū vel vtendum est, quæ sunt. dist. 1. 2 & per totum.

S

SANCTIS vtrum placuerit passio Christi. dist. 48. d
Sanctorū passiones an velle debeamus. dis. 48. e

Sapiens vtrũ sit pater sapientia quam genuit.dist.31.d
Sapiens an sit filius sapientia genita.dist.32.d
Sapiens vtrum sit filius seipso,vel seipsum.dist.33.e
Sapientia an tantum vna sit patris & filij.dist.32.h
Sapiẽtia quare attribuitur filio.dist.10.& dist.34.g
Scientia omnis est de rebus vel de signis.dist.1.a.
Scientia dei simplex propter varios rerum status, diuersa habet nomina.distinct.35.a
Scientia Dei de quibus est. distinct.35.per totum.
Scientia vel præscietia an sit causa rerum, vel econuerso. dist.38.b & per totum.
Sciẽtia Dei vtrum potest augeri vel minui vel mutari. dist.39.a
Scire vtrum potest deus aliquid ex tempore quod nũ quam sciuit.dist.39.c
Scire an potest deus plura q̃ scit.dist.39.c
Signum & res quomodo differunt.dist.1.a
Similitudo quid sit. dist.31.c
Simplex quomodo dicitur solus Deus & non aliqua creatura.dist.8.d
Simplex quomodo dicitur esse anima.dist.8.e
Simplex quanuis sit deus, multiplex tamen dicitur. distinct.8.f
Simplicitas dei nulli prædicamentorũ subiicitur. distin.8.g
Solus vtrum potest dici pater, vel solus filius, vel solus spiritus sanctus. distin. 21.a.b
Solus pater est deus, sol⁹ filiꝰ est deus,solus spiritus sanctus est deus, vtrum bene dici potest.dist. 21.b
Solitudo nulla est in trinitate.dist.25.i
Spiritus sanctus est amor siue dilectio patris & filij. dist.10.per totum.
Spiritus sanctus procedit à patre & filio.dist.11.b
Spiritum sanctum Græci negant procedere à filio distinct.11.b
Spiritum sanctum etiã procedere à filio authoritatibus Græcorum probatur. ibidem.e
Spiritus sanctus vtrum priùs vel pleniùs procedat à patre quàm à filio. distin.12. per totum.
Spiritus sanctus quare nõ dicatur genitus sed procedeus.dist.13.a
Spiritus sanctus vtrum debeat dici ingenitus.distin. 13.c
Spiritus sancti processio est duplex.dist.14.a
Spiritum sanctum vtrum viri sctí dare possint.dis.14.d
Spiritus sanctus vtrũ à seipso datur.dist.15.a
Spiritus sanctus duobus modis mittitur.dist.16.a
Spiritus sanctus est amor & charitas,qua diligimus deũ & proximum.dist.17.a.b
Spiritus sanctus quomodo mittitur vel datur nobis. dist.17.f
Spiritꝰ sanctus vtrũ augeatur in homine, vel an magis, vel minꝰ habeatur.dist.17.i
Spiritus sanctus vtrum eadẽ ratione dicatur donũ, qua datũ vel donatũ.dist.18.a.b
Spiritus sanctus procedẽdo accipit non tantũ vt sit donum,sed etiam vt sit essentia.dist.18.f
Spiritus sanctus vtrũ ad seipsum referatur.dist.18.m
Spiritus sanctꝰ qua proprietate dicitur donũ.dist. 26.f
Substantia abusiuè dicitur deus.dist.8.h
Substantia in diuinis prædicatur de tribus personis,tãquam genus de speciebus, vel species de indiuiduis. dist.19.h
Substãtialiter vtrũ ista dicantur, scilicet deus de deo,lumen de lumine.dist.27.h
Substantialiter tantùm dicitur illud de illo,licet ibi nõ significent substantiam,distin.17.i

T
TEMPORALIS processio spiritus sancti quæ fuerit.dist.14.per totum.
Temporaliter quæ dicuntur de deo.dist.35.per totum.
Temporaliter vtrum potest deus aliquid scire quod nũ quam sciuit.dist.39.b
Testimonia veteris testamẽti quibus trinitas probatur.dist.2.d.e.f
Testimonia specialia veteris testamenti de spiritu sancto.dist.2.g
Testimonia nouæ legis de trinitate.dist.2.h
Tres personæ in diuinis an maius aliquid possint simul, quàm vna vel duæ. dist.19.e.per totum.
Tres personæ non ita dicuntur esse vna substãtia vt genus & species,nec secundũ causam materialem dicũtur,nec vt tres homines vnius naturæ.dist.19.l
Tres personas cũ dicamus, quare non dicimus tres deos.dist.23.f
Tres essentias quare non dicimus sicut tres personas. dist.23.g
Tres personę cũ dicitur quid nomine ternarij significatur.distin.23.e.& dist.24.e
Triplex quare non dicitur deus sed trinus.dist.19.t
Trinitas est vnus solus verus

deus.dist.2.a
Trinitatis cognitio an aliqua ex creaturis haberi poteſt.dist.3.per totum.
Trinitatis imago quomodo eſt in mente humana.dist.3.g.h
Trinitatis creatę ab increata diſsimilitudo.dist.3.p.q
Trinitatis vnitas quæ ſit.diſ.31.& dist.32.i
Trinitas vtrum de vno deo prędicatur,ſicut vnus deus de tribus perſonis.diſtinct.4.c
Trinitas cõmuniter dicitur charitas, & tamen ſpiritus ſanctꝰ propriè dicitur charitas.dist.10.b.c
Trinitatis operatio eſt indiuiſibilis.dist.15.a
Trinitatis pars nõ eſt aliqua perſonarum.dist.19.g
Trinitas quomodo dicitur ſolus deus, cùm ſit cũ animabus ſanctis.dist.21.c
Trinitas an de aliqua perſonarum ſigillatim dici poteſt.dist.22.c
Trinus trinitas,vnus duo vel duæ, tres vel tria, plures pluralitas & cætera, quid ſignificatur his nominibꝰ. diſtinct.24.a
Trinitatis filius dicitur homo, & trinitas dicitur pater hominum.dist.27.c
Trinitas ipſa,vel pater vel filius, vtrum poſsit dici ſpiritus ſanctus.dist.26.g.

V

VBI erat deus antequã eſſet creatura.dist.37.c
Vbique quomodo eſt deus ſine locali motu.dist.37.i
Velle & eſſe in deo ſunt idẽ. dist.45.b
Vera immortalitas in deo ſolo eſt.dist.8.c
Verba cuiuſlibet tẽporis bene prædicantur de deo. diſtin.8.b
Verius cogitatur deus quàm dicitur.dist.23.d
Viri ſancti an poſſunt dare ſpiritũ ſanctum.dist.14.d
Viris ſanctis vtrum placuit paſsio Chriſti.dist.48.d
Vnitas ſanctæ trinitatis quæ ſit.dist.2.& dist.24. per totum.
Vnitas & trinitas ſecundum Iſid.quomodo diſtinguantur.dist.24.k
Vnus vel vna, duo vel duæ, quid his vocabulis ſignificatur.dist.24.a
Voluntate an neceſsitate,vel vtrum volens vel nolens pater genuit filium.diſtin.6.o
Voluntas dei ſecundum eſſentiam de deo dicitur.diſtinct.45.a
Voluntas dei ſummè bona eſt prima cauſa omniũ quę naturaliter ſunt.dist.45.d.e
Voluntas dei multis modis accipitur.dist.45.f
Voluntas dei vtrum caſſari poteſt.dist.46.a
Voluntate dei vtrũ fiãt mala.dist.46.d
Voluntas dei ſemper impletur, quicquid homo faciat. dist.47.per totum.
Voluntate mala aliquando vult homo id, quod deus vult bona.dist.48.d
Voluntas dei bona mala hominum volũtate impletur. dist.48.b
Vti & frui quomodo differunt.dist.1.c
Vti quid ſit, & quibus rebus vtendum eſt.diſ.1.b
Vult vtrũ ſemper deus hoc quod ſemel voluit.diſtinct.44.d
Vult omnes homines deus ſaluos fieri,quomodo intelligitur.dist.46.

INDICIS LIB. I.
FINIS.

INDEX GENERALIS
IN LIB. II.

ACTVALE peccatum quid ſit.dist.35.a
Actus qualeſcũq; vtrũ inquantũ ſunt,boni ſunt,& à deo ſunt.dist. 35.b. & per totum.
Actus malus inquantum peccatũ eſt, an ſit priuatio boni.diſ.32.k
Actus mali vtrũ ex deo ſint. diſ.27.per totum.
Actus voluntatis quare eſt peccatum, & non aliarum potentiarum.diſ.39.b
Actus mali vtrũ ſunt ex deo. diſ.37.per totum.
Actus voluntatis intelligentiæ & memorię quomodo differunt.diſ.39.b
Actus qui ſimpliciter boni ſunt,& qui mali,diſ.40.a
Actus ſunt in triplici differẽtia diſ.40.b.c
Actus hominis inducũtur ſecundum intentionem & cauſam diſ.40.c
Actus hominis ſine fide ſunt mali.di.21.a
Actus & volũtas mala in eodẽ homine an ſit vnũ peccatum vel plura.dist.42.a
Adæ ſtatus ante peccatum qualis fuerit.diſ.19.a
Adam & Eua vtrũ coierunt in paradiſo.diſ.20.per totũ.
Adam vtrum ſine alimonia in paradiſo viuere potuit. diſ.20.g
Adam tribus modis eſt tẽtatus.diſ.2.n.per totum.
Adam in quo deceptus eſt,in quo non.diſ.22.e

Adam vtrum magis vel minus peccauit quã Eua.dist. 22.e.f
Adam habuit triplicẽ scientiam ante peccatum.dist. 23.c
Adam vtrum præsciuit suũ casum.dist.23.f
Adam quam gratiam habuerit ante peccatum.distin. 24.a
Adam vtrũ ante lapsum virtutes habuerit.dist.26.b
Adam & Eua de ligno vitæ comedẽtes quare nõ sunt facti immortales.distinct. 29.g
Adę peccatũ quomodo trãsiuit in omnes homines.distin.30.a
Adæ peccatum an fuerit originale,an actuale.distinct. 30.b
Adæ peccatũ actuale an grauius fuit peccatis aliorum hominum.dist.33.f
Adam & Eua vtrum meruerint pœnitẽtiam.dist.33.b
Adæ & Euę peccati quę fuit causa principalis.dist.34. per totum.
Angeli quare creati sunt.distin.1.d.e.
Angeli quando & vbi creati sunt.dist.2.per totum.
Angelis quatuor data sunt in initio suę creationis.distin.3.a
Angeli an sint æquales in sapiẽtia, in essentia, & in libertate arbitrij.dist.3.b
Angeli vtrum habeãt aliqua communia.dist.3.c
Angeli an boni vel mali creati fuerint.dist.3.d
Angeli an statim ceciderint post creationem.dist. 3.d.f
Angeli triplicem cognitionẽ habuerunt ante casum. dist.3.i
Angeli an aliquam habebãt dilectionem sui inuicẽ ante casum.dist.3.k
Angeli an beati & perfecti, an miseri creati fuerunt. dist.4.a
Angeli mali vtrum suum casum pręsciuerunt, & boni suam beatitudinem. dist. 4.a.b
Angeli post creationẽ, quidã deo adhæserunt,& quidam à deo recesserunt. distinct.5.a
Angeli vtrũ ante lapsum habebant liberum arbitriũ. dist.5.b
Angelis bonis qualis gratia fuit data in conuersione. dist.4.c
Angeli an de omni gradu ceciderunt.dist.9.a
Angeli vnde & quò ceciderunt.dist.6.b
Angeli mali vtrum habeant prælationes inter se.distin. 6.d
Angeli boni quare non possunt peccare,& mali bonũ velle, cùm vtrique liberũ habeant arbitrium.distin. 7.a.b
Angeli mali quomodo possunt aliquid facere,& quo modo non.dist.7.l
Angeli an habeant corpora eis naturalitervnita,&quo modo hominibus appare ant.dist.8.a.& per totum.
Angelorum ordines qui & quot sunt, & vnde ordinũ nomina assumpta sunt, & quomodo distingũtur.di. 9.per totum.
Angeli eiusdẽ ordinisan sint æquales.dist.9.f
Angelus etsi non peccasset, vtique tamen homo saluaretur.dist.9.g
Angeli quot permanserunt, an tot homines saluabuntur.dist.9.h.i
Angeli an omnes ad annunciandũ mittantur.dist.12.a
Angelum bonum habet quilibet homo ad custodiam, & malum ad exercitandũ. distinct.11.a
Angeli singuli vtrum hominib⁹ singulis deputati sũt, an vnus pluribus.distin. 2. & 11.b
Angeli an proficiãt in merito vel in præmio vsque ad diem iudicij. dist.11.d
Anima quare sit cõiũcta corpori.dist.1.k

Animalia venenosa vtrũ sint facta ad puniẽdum hominem.dist. 15.c
Animalia minutavtrũ in primis conditionibus creata sunt.dist.15.d
Anima de quo,quãdo,&quo modo creata sit.disti. 17.a
Anima quare creatur cùm in peccato cõcipitur.dist.32.g
Anima an talis sit ante baptismum,qualisà deo creata est.dist.32.h
Animæ vtrum ex creatione sint æquales,& quomodo vna nobilioreſt alia.di.32.i
Aptitudinem moriẽdi an habuit homo in statu innocẽtiæ.dist.19.c
Aquæ quando factæ sunt, & quomodo in vnum locũ sunt congregatæ.dist.14.c
Aquæ an sunt super cælum, & quales sunt.dist.14.a
Aqua quare admiscetur vino in calice.dist.11.g
Artes magicæ qua virtute fiunt distin.7.f
Author malorũ non est deus distin.37.c.d
Auxilium vel potentia quam habuit homo à deo ante casum.distin.24.a

B

Baptismusvtrũ peccatũ originale deleat.distin.32.a
Baptismus an purgat carnem sicut purgat animam.dist. 32.c

Bonitas dei est causa prima omnium creaturarum.di. 1.c.d
Bona volũtas comitatur gratiam.dist.26.c
Bonorum tria sunt genera. dist.26.k
Bonum &malum quomodo sunt in eodem. dis.32. e.f
Bonum inquantũ bonũ est, à deo procedit.dis. 37.per totum.
Bonum capitur multipliciter.dis.41.c

C

Capitalia vitia quot sunt.dis. 42.h
Caro quomodo polluitur in coitu.distin.31.b.c
Caro vtrum in baptismo purgatur à fœditate quã ex libidine coitus contraxit. dis.32.c
Casum suum vtrum pręsciuerunt mali angeli.dis.4. a.b
Casum suum vtrũ præsciuit homo.dist.22.f
Causa prima omniũ rerũ est bonitas dei.dist.1.c.d
Causæ primordiales omniũ rerum sunt in deo ab ęterno.dis.18.f
Causę primordiales quomodo etiã sunt in creaturis. dis.18.g
Causa inter deum,hominem & diabolum.dis. 20.b
Causa originalis peccati quæ sit.dis.31.c
Causa originalis peccati vtrum sit culpa vel pœna. distin.31.e
Causa prima primi peccati quæ fuit. dist. 34.b
Cęlum quomodo & quando creauit deus dis.1. c.& dis. 2.a
Cibus quomodo cõuertitur in humanam substãtiam. dist.30.n.o
Cooperans & operans gratia quæ sit.dist. 26.a.b
Conceptio & natiuitas quãdo dicuntur.dis.31.i
Cogitatio boni præuenit fidem.dist.26.g
Cogitatio boni non sufficit ad salutem. dis.26.b
Coitum an fecerũt Adam & Eua in paradiso.distinct. 20.a.b
Contraria quomodo sunt in eodem.dist.34.f
Creator omnium rerum vnus solus deus est.dis.1.a
Creare & facere quomodo differunt.dist.1.a
Creare,agere, & facere quomodo dicuntur de deo, & quomodo de creaturis.distinct.1.b
Creata an fuerit simul corporalis & spiritualis creatura,& visibilis & inuisibilis materia.dist. 2.c.d.f
Creare quare deus voluit malos.dist. 23.b
Crimen quid sit.dist.42.e

D

Damnatorum paruulorum ante baptismum quæ sit pœna.di.33.e
Decimus ordo quomodo dicitur impleri ex hominib⁹ cũ non sint nisi nouem ordines.dist.9.f.g
Delictum & peccatum quomodo differunt.dist.42.g
Desperatio qd sit,& quomodo fit.distin.43.per totum.
Deus vtrum sit author malorum.di.37.per totum.
Deus vtrum habeat liberum arbitrium.di.25.c
Diabolus an præsciuit suum casum post creationẽ.dist. 4.a
Diabolus vnde & quò deiectus est.di.6.a.b
Diabolo quare non est concessum habitare in cælo vel in terra.dist. 6.c
Diaboli an habeãt prælationes inter se.dist.6.d
Diaboli an omnes sunt in aëre caliginoso, an aliqui in inferno.dist. 6.e
Diabolus cũ semel victus fuerit à viris sanctis, an vltrà accedat ad eos vel ad alios. distin.6.b
Diabolivtrum habeant liberum arbitrium. distin.7.a b.c
Diaboli triplici acumine sciẽtiæ vigent.dist.7.c
Diabolus multa potest p naturę vigorẽ,sed virtute dei prohibetur. dist.7.l
Diaboli an intrent corpora hominum substãtialiter. distinct.8.e
Diabolus inuidia accesit ad tentandum hominem.distinct.21.a
Diabolus quare priùs tentauit fœminam, & quare in aliena forma.di.21.a.b
Diabolus quomodo & quib⁹ tẽtauit primum hominẽ. distin.21.c.
Diaboli peccatum quare nõ est remediabile.di.21.f
Diabolicæ potestati an sit resistendum cum illa sit sibi à deo.dis. 44.c
Dialecticorum regula quando fallit de contrariis.dis. 34.f
Die prima quid deus creauit. dis.13.a
Dies diuersis modis accipitur in scriptura.dis.13.d
Die tertia, quarta, quinta, & sexta,quid operatus est deus.distin. 14.per totum.& dis.15.a.b
Die septimo quomodo dicitur deus requieuisse. dist. 15.f
Dilectionem an habebãt angeli ante casum. distin. 3.i
Dona gratiæ an sint æqualiter in angelis.dis.9.c.d
Dormiẽte Adam quare Eua formata sit.dist.18.d

E

Eua quare de latere Adæ facta est.dist. 18.c

Euã quare prius accessit diabolus.dist.21.a

Eua quare nõ horruit serpẽtem.dist.21.b

Eua quomodo locuta est cũ serpente. ibidem.c

Eua an plus peccauit.di. 22.c

F

Facere & creare quomodo differunt. dist.1.a

Facere,creare,agere quomodo de deo dicũtur,& quomodo de creaturis. dis.1.b

Facere quomodo dicũtur ali qui nigromantici. dist. 7.f

Facere quomodo possunt ali qui dæmones.dist.7. l

Famen an habuissent primi parentes si nõ peccassent. distinct. 20.g

Fœditas quæ ex libidine contrahitur, vtrum in baptismo diluatur.dist.32.c

Fide non habita omnis actio est mala. dist.41. per totũ.

Filij quales nascerẽtur si Adã non peccasset.distinct. 20. per totum.

Filij qualiter puniuntur propter peccata parẽtum vsq; in tertiam & quartam generationem.dist. 33.i

Filius bonus quid sit. distin. 38.a

Finis voluntatis quis sit. dist. 38.b.c

Finis,volũtas,&intẽtio,quomodo differunt.distin.38.f

Firmamentum quomodo factum sit,&de qua materia dist.14.a

Firmamẽtũ quare dicitur cũ tamen moueatur.dist.14.c

Formæ in quibus apparent, deus,angeli,vel dęmones, quales sunt.dist.8.a.b

G

Gabriel, Michael, Raphael an sint nomina spirituum vel ordinum.dist.10.d

Gladius flammeus ante paradisum positus quid significet.dist.29.e

Gratia vtrum fuerit data homini in creatione. di.24.a

Gratia est duplex. dist.26.a

Gratia operans & cooperans quæ sit.dist. 26.a

Gratia dei præuenit voluntatem hominis.distin. 26. c.d

Gratia præueniens voluntatem,est fides cum dilectione.dist.26.d

Gratiam præueniũt quędam bona sine merito.dist.26.e

Gratia operans & cooperans vtrum sit vna & eadẽ gratia.dist.26.i

Gratia pręueniens quomodo meretur augeri.dist. 26.k

Gratia an sit virtus vel non. distin.27.c

Gratia non est actus sed causat actum. ibidem.

Gratia principalis est bona voluntas.distinct. 20.e

Gratia operante & cooperãtevtrũ eguerit homo ante peccatum. dist. 29.a

Grauitas peccati Adæ quãta sit.dist.30.per totum.

Grauius vtrũ sit peccatũ Adę cæteris peccatis. distin. 33.f

Grauissimum omnium peccatorum est peccatũ in spiritum sanctum. distin. 43. per totum.

H

Habitare quare non est concessum dæmonibus in cęlo vel in terra. distin.1.c

Hæresis Pelagianorum de libero arbitrio quę fuit.dis. 28.b

Homo quare creatus est. dis. 1.e.dist.16.a

Homo vtrum saluaretur si angelus non cecidisset.di. 9.g

Homines vtrum tot saluabũtur quot angeli perstiterunt vel quot ceciderunt. dist.9.h.i

Homo quilibet habet duos angelos ab exordio vitæ. distin.11.12.a

Homo quando factus est.distin.15.e

Homo factus est ad imaginẽ & similitudinẽ dei.dis. 16.per totum.

Homo quomodo dicitur imago dei.dist. 16.e

Hominis anima vtrum de aliquo facta sit, & quando facta est.distinctione 17. a.b.c

Homo in qua ætate factꝰ est. dist.17.d

Homo quare extra paradisum factus est.dist.17.e

Hominis status ante peccatũ qualis fuit.dist.19.a

Homo vtrum poterat mori in statu innocentię.distin. 19.a

Homo vtrum semper viueret si de ligno vitæ nõ comedisset.dist. 19.c.d

Homines quomodo generarentur si Adam nõ peccasset.dist.20.per totum.

Homines quomodo trãsferrentur de paradiso in cęlũ si Adam non peccasset.di. 20.k

Homo tribus modis tentatꝰ est in paradiso.dist. 21.per totum.

Hominis peccatũ quare est remediabile, & Diaboli non.dis.21.f

Hominẽ quare permisit deus tentari sciens eum casurũ. dist.23.a

Homo habuit triplicẽ scientiam ante peccatum. dist. 23.c

Homo qualem habuerit gratiam ante casum. dist.24.a

Homo vtrum præsciuit suũ casum.dist.23.f

Homo vtrum per liberũ arbitrium potest operari bonum sine gratia.dis.26.h
Homo ante peccatum vtrum eguerit gratia.dist.19.a
Homo vtrũ ante lapsum virtutes habuerit.dis. 26.b
Homo quare nõ est effectus immortalis ex quo de ligno vitæ comedit.di.29.g
Homines omnes quomodo in Adam dicuntur fuisse quando peccauit. distinct. 30.m.n
Homo quare formatur cùm in peccato concipitur.dis. 32.g
Homo qualiter se elongat à deo.dist. 35.n
Homo quomodo vult bonũ naturaliter.dist. 39.c

I

Ieiunis debet tradi confirmatio.dis.7. a
Ignorantia quæ excusat peccatum. dis. 22.h.i
Ignorantia est triplex.distin. 22.k
Imago & similitudo in quo differunt.dist. 16.d
Imago dei dicitur homo ibidem.c
Immortalitas quam habuit homo ante peccatũ, vtrũ fuit ex conditione naturæ vel ex dono gratiæ.distin. 19.b
Infideles vtrum bona opera faciant. dist. 41.a
Initium omnis peccati superbia.dis.42.i
Intellectus præcedit cogitationem boni & delectationem.dist.26.h
Intelligentiæ, memoriæ, & volũtatis actus quomodo differunt. dis.39.b
Intentio, voluntas, & finis quomodo differunt. dis. 38.f
Intentio aliquando accipitur pro voluntate in sacra scriptura.dis.38.f
Intentio capta pro voluntate vtrum sit ipsamet volũtas.dis.38.g
Intentio iudicat omnia opera hominis.dist.40.c
Intentio vel actio infidelium vtrum semp sit mala. dis. 17.a

L

Latere Adæ quare vxor formata est.dis.18.a
Liberum arbitrium vtrũ habuerũt angeli ante casum. dis.5.b
Liberum arbitriũ vtrum adhuc habeãt angeli vel dæmones.dist.7.b.c
Liberum arbitrium quid sit. dist.24.c.& dist. 25.a
Liberum arbitrium vtrum animalia bruta habeant.distin.24.f
Liberum arbitrium an ad omne tempus referatur.distin.25.b

Liberũ arbitriũ vtrum deus habeat.dis.25.c
Liberum arbitrium qualiter accipitur in deo. dis.25.d
Liberum arbitrium vtrũ sancti habeãt in cælo. dis.25.e
Liberi arbitrij sunt quatuor status.dis.5.g
Libertas arbitrij est triplex. dis.25.i
Libertatem à peccato qui homines habent.dis.25.k
Libertas ad malum vtrũ sit libertas arbitrij.dis.25.l
Liberum arbitrium vtrũ æqualiter est in bonis & in malis ad bonum & ad malum.dis.25.n
Liberum arbitriũ in quibus bonis sit.dis.26.l
Lignum vitę & lignum scięntiæ boni & mali vtrũ vnũ fuerit vel duo.dis.17.f
Lignum vitæ quare dictum sit.ibidem.
Lignum scięntiæ boni & mali quare sic vocatur.dis.17.f
Ligno vetito si non fuisset vsus homo, vtrum potuisset nõ mori, etiã si de aliis comedisset.dis.19.c.d
Locus paradisi qualis sit & vbi.dis.17.e
Loqui quomodo potuerunt primi homines cùm non didicerunt.dis.21.g
Lucifer quomodo dixit, ascẽdam in cælum, &c. distin. 2.h
Lucifer erat excellentior inter alios omnes angelos. dis.6.a
Lucifer an sit ligatus in inferno.dis.6.f
Lucifer vtrum habebit maiorem potestatem tempore Antichristi quàm modo habet.dis.6.g
Luminaria cæli quando & quare facta sunt.dis.14.f.g
Lux quare primò facta est. dis.13.a
Lux illa vtrum fuit corporalis vel spiritualis.dis.13.b
Lux prima vbi facta est,cùm abyssus terram tegeret. dis.13.c
Lux illa vbi sit ex quo nunc non apparet.dis.13.s

M

MAGICAE artes vtrum dei fiant virtute vel diaboli.dis.7.f
Malos quare creauit Deus. dist.23.b
Mala vitare non semper est meritoriũ palmæ.dis.23.c
Malè vti vtrũ potest homo virtutibus.dist.26.k
Malũ vnde principaliter ortum est.dis.24.b
Mala voluntas est secũda causa malorum.dis.24.c
Malum in qua re sit distinct. 34.d
Malum & bonum quomodo dicũtur esse in eodem. dis.34 e.f

Malus actus vtrum sit priuatio boni.dis.35.k
Malorum author vtrum sit deus.dist.37.per totum.
Mala volũtas & actio in eodem homine vtrũ sint vnũ peccatũ vel plura.dis.42.a
Manducatur quomodo spiritualiter de ligno vitæ. dis. 24.h.i.k
Materia de qua fact⁹ est mũdus qualis fuit in principio.dis.12.per totum.
Materia de qua fact⁹ est mũdus,quomodo vocatur.di. 12.c
Memoriæ,intelligentiæ, volũtatis actus,quomodo differunt.dist.39.b
Merita vnde proueniunt.dis. 27.c
Meritum bonum quomodo constituitur in homine.distinct.27.c
Et quod sit primum meritũ. ibidem.
Mereri quomodo dicitur fides.dis.27.f
Meritis vtrum angeli proficiant.di.11.d
Mittantur vtrum omnes angeli ex omnibus ordinib⁹. dis.10.per totum.
Modi peccandi sunt multiplices.dist.42.f
Mori vtrum potuit homo in statu innocentiæ.dis.19.a
Mori nõ posse vtrum fuit homini ex conditione naturæ an ex beneficio gratiæ. dist.19.d
Mortale peccatũ quid sit in anima.dis.24.h.i
Mortale vtrũ sit quod in sola cogitationis delectatione tenetur.dis.24.i
Mortalis quare factus est homo cùm comederit de ligno vitæ.dis.29.g
Mortalia peccata sunt septẽ. dis.42.b
Motus mentis an ex libero arbitrio sit.dis.27.c
Motus voluntatis in homine est duplex.dis.39.c
Mulier quare post virum facta est.dis.18.b
Mulier quare de latere formata est,& nõ de alia parte corporis.dis.18.c
Mulieri vtrum præceptum etiam fuerit datum.dist. 21.g
Mundus an de aliqua materia factus sit,& qualis fuit illa materia, & vbi substiterit.dis.12.per totum.

N

NATALITIA quando formata sunt.dis.15.a
Natiuitas quando dicitur, & quando conceptio.dis.31.i
Notitiam qualem habuit Adam ante lapsum.dis.33.c

O

OBDVRATI quomodo sunt dæmones.distin. 8.a.i

Obdurati cũ sint dæmones vtrum habeant liberũ arbitrium.dis.7.b
Obsessorum corpora vtrum dæmones intrent substantialiter vel non.dis.8.e
Obstinatio quale peccatum est.dis.43.a
Obstinatio omnis vtrum sit peccatum in spiritum sanctum.dist.43.c
Omnium rerũ deus est principium.dis.1.a
Omnia quæ fecit deus quomodo dicantur valde bona.dis.15.g
Omnes homines quomodo fuerint in Adam quando peccauit.dis.30.m.n
Oĩs homo naturaliter vult bonum quomodo intelligitur.dis.39.c
Omnis actus iudicatur ex fine.dis.40.per totum.
Omnes actus sine fide sunt mali.dis.41.per totum.
Operatur deus quatuor modis.dis.12.h
Opera sex dierum quomodo sunt distincta. dis.12.a. & dis.13.a
Operari patrẽ in filio quomodo intelligendum est. dis.13.h
Operans & cooperãs gratia quæ sit.dis.26.a.b
Operans & cooperans gratia vtrum sit vna & eadẽ gratia.dis.26.i
Operante & cooperante gratia vtrum eguerit homo ante peccatum.dis.29.a
Opera infideliũ vtrum semper sint mala.dis.41.a.b
Orare vtrum licet pro omnibus mortuis.dis.43.c
Ordines angelorũ quot sunt, & quomodo nominãtur. dis.9.a.b
Ordines angelorum vtrum ab initio creationis sint distincti.dis.9.e
Ordo decimus quomodo dicitur impleri ex hominibus.dis.9.g
Originale peccatũ quid sit. dis.30.e.g
Originale peccatum an sit culpa vel pœna.dis.30.e.f
Originale peccatum dicitur fomes peccati, id est, concupiscentia.dis.30.g
Originale peccatũ per Adã intrauit in omnes.dis.30.h
Originale peccatũ vtrũ sit ex voluntate, & q⁹ in Adam fuit,& in nobis est.dis.30.l
Originale peccatum quomodo à patribus transeat in filios.dis.31.a
Originalis peccati causa an sit culpa vel pœna vel aliquid aliud.dist.33.e.f
Originale quare dicatur.ibidem.h
Originale peccatũ quomodo dimittatur in baptismo.dis.32.a

Originale peccatum qua iustitia infligitur animæ innocenti. dis. 32. e
Originale peccatum vtrum sit voluntarium vel necessarium. ibidem. f
Origo primi peccati quæ sit. distinct 33. b
PARADISVS quot modis accipitur. distinctio. 17 e
Paradisi locus qualis & vbi sit. dis. 17. e
Parentes primi si non peccassent, quales filios procreassent. dis. 20. per totum.
Parentum peccata quomodo transeunt in filios. dis. 33. a. b
Parentum peccata vtrum imputentur filiis. dis. 33. d
Parentum peccata quomodo visitantur in filios vsq; in quartam generationẽ. dist. 13. i
Paruulorum pœna sine baptismo decedentium est mitissima. dist. 33. e
Peccare vtrum possunt angeli. dist 7. a
Peccatum hominis quare remediabile est, & non diaboli. dis. 21. f
Peccatum Adæ vnde ortum habuit. distin. 22. a. & per totum.
Peccauit an plus Adam quã Eua. dis. 22. e
Peccatum vtrum excusatur ignorantia. dis. 22. h. i
Peccandi similitudo in nobis est sicut in Adam. dis. 24. g
Peccatum Adæ non fuit originale vel actuale. dis. 30. b
Peccatũ Adæ quomodo intrauit in mũdum. ibidem. c. & per totum.
Peccatum originale quid sit. dis. 30. c. f g
Peccatum originale quomodo à patribus transeat in filios. distin. 31. a. & per totum.
Peccatum originale quomodo in baptismo dimittatur. dist. 32. a
Peccata patrum an omnium transeant in filios, an aliquorum. dist. 33. d
Peccatũ Adæ quomodo plura peccata in se potuit. dis. 33. d
Peccatum Adę an sit grauius cæteris peccatis. dist. 33. f
Peccatum Adæ an sit dimissum. ibidem. h
Peccata parẽtum quomodo visitantur in filios vsq; in tertiam & quartam generationem. dist. 33. i
Peccatum primum vnde sit ortum. dist. 34. b
Peccatum quid sit. distin. 35. a
Peccatum quomodo potest corrumpere bonum, cùm nihil sit. dist. 35. l. m
Peccatum inquãtum peccatum, an sit causa peccati. dis. 36. a
Peccatum inquantum peccatum an sit pœna peccati. distin. 36. per totum.
Peccatum commissum vtrũ maneat in homine vsquequo pœniteat. dis. 43. d
Peccatum dupliciter manet in homine. ibidem.
Peccandi modi quomodo distinguuntur. dist. 42. f
Peccatum & delictum quomodo differunt. ibidem.
Peccata mortalia sunt septẽ. dis. 42. b
Peccatum in spiritum sanctũ quid sit. dis. 43. a
Peccatum in spiritum sanctũ quomodo accipitur. ibidem. c
Peccandi potentia an sit à Deo, vel à diabolo. distin. 14. per totum.
Pœna paruulorum sine baptismo decedentiũ est mitissima. dis. 33. e
Pœna vtrum sit priuatio boni. dist. 35. o
Pœnæ peccati quomodo q̃dam peccata sunt. dis. 36. per totum.
Perfectũ dicitur tribus modis. dis. 4. c
Personarũ proprietates quæ sunt. dis. 26. a. b
Possunt vtrũ aliquid dæmones ex natura. dis. 7. l
Potẽtiam quã habuit homo ante peccatum. dis. 24. a
Potentia peccandi an sit homini à Deo, vel à diabolo. dis. 44. a
Potentiæ an sit resistendum cùm à Deo sit. dis. 44. d
Præsciuerunt vtrum mali angeli suum casum. dist. 4. a
Præsciuit vtrum homo suum casum. dis. 23. f

Q
QVALIS fuit materia de qua factus est mũdus. dis. 12. per totum.
Qualis fuit lux quam primò Deus creauit. dis. 13. b
Quales facti sunt angeli an boni vel mali. dis. 3. per to.
Qualis factus est homo & quare sit factus. dis. 2. per totum. & dis. 16. per totũ.
Quare malis angelis non est concessum habitare in cælo vel in terra. dis. 9. c
Quare dormienti viro facta est mulier. dis. 18. d
Quare post omnes creaturas factus est homo. dis. 15. e
Quatuor modis operatur Deus. dis. 12. b
Quatuor sunt status liberi arbitrij. dist. 25. g
Quatuor sunt species superbiæ. dis. 42. i
Quomodo in nobis est vir, mulier, & serpens. dis. 24 g
R
Rationalis creatura quare facta sit. dis. 1. d. e. f. g

Rationalis creatura est duplex. dis. 1. d. & 1
Ratio habet duas partes. dis. 24. f
Ratio vbi in anima incipit. dis. 24. f
Ratio & sensualitas quomodo differunt. ibidem.
Radix omnis mali est superbia & cupiditas. dis. 42. i. k
Reatus accipitur multis modis. dis. 42. e
Redemptus quare sit homo & non angelus. dis. 21. h
Remediabile quare est peccatum hominis, & non angeli. dis. 21. f
Rerum omnium est vnum principium. dis. 1. a
Resistere malo quando est meritorium & quãdo nõ. dis. 24. c
Resistendum an sit potestati. dis. 44. c

S

SCIENTIAM triplicem habuit homo ante casum. dis. 23. c. d
Sensualitas quid sit. dis. 24. f
Sẽsualitas quibus modis accipitur in scriptura. dis. 24. b
Septem sunt peccata mortalia. dis. 42. h
Septimo die requieuisse deũ quomodo intelligitur. distinct. 15. g
Serpẽtis in specie quare diabolus hominem decepit. dis. 21. b
Serpens quare dicitur callidior cunctis animalibus. dis. 21. b
Serpentem quare non horruit mulier. dis. 21. b
Sol quare factus est si lux prima sufficiebat. dis. 13. f
Status hominis ante peccatũ qualis fuit. dis. 19. a
Status liberi arbitrij sunt quatuor. dis. 25. g
Superbia quomodo fuit in primis parentibus. dis. 22. a b. c
Superbia est radix omnis mali. dist. 42. i
Superbia habet quatuor species. dist. 42. i

T

TALIS est ordo peccandi in nobis, qualis fuit in primis parentibus. dis. 24. g
Tentare non audet diabolus hominem eo vitio in quo est victus ab eo. dis. 6. h
Tentationis modus qualis fuit erga primos parẽtes. dis. 21. c
Tẽtatus est Adam tribus modis. dis. 21. d. e
Tẽtatio est duplex. dis. 21. e
Tẽtari quare permisit deꝰ hominẽ sciẽs eũ casurũ. dis. 23. a
Tenebræ capiuntur duobus modis. dis. 12. d
Terra quomodo & vnde facta est, & quid nomine terræ significatur. dist. 12. per totum.

Tria sunt genera bonorum. dist. 26. k

V

VBI facta fuit lux prima. dis. 13. c
Vnde processit cõsensus primi peccati, cũ natura hoïs esset incorrupta. distin. 22. l
Velle naturaliter bonũ quomodo dicitur homo. di. 39. c
Venenosa animalia quare & quando facta sunt. dis. 15. c
Veniale peccatũ quid sit in anima. dis. 24. h
Vir quare prius muliere factus sit. dis. 18. b
Virtutibus vtrum quis malè vti potest. dist. 29. k
Virtus quid sit & quis actus eius. di. 17. a. & per totum.
Virtutum munera quę sunt. dist. 27. g
Virtus an sit motus mentis. dis. 27. l
Virtutes vtrum homo ante peccatũ habuerit. dis. 29. b
Viuentẽ animã qũo dicitur habere homo. dis. 19. b
Viuere vtrũ potuisset homo vtens de aliis lignis quàm de ligno vitæ. dis. 19. c
Voluntas vtrum præcesserit primum hominis peccatum. dist. 22. m
Voluntas quid sit. dis. 26. b
Volũtas bona comitatur gratiã, & nõ ecõuerso. dis. 26. c
Voluntas bona quędam dona dei præuenit. dis. 26. c
Voluntas ex fine cognoscitur. dist. 38. a
Voluntates bonæ vnum habent finem. dis. 38. c
Voluntas, intẽtio, finis, quomodo differunt. dis. 38. f
Voluntas quare dicitur peccatum, cùm sit de naturalibus bonis, quorũ nullum peccatum est. dis. 36. a
Volũtatis actus quare sit peccatum, cũ actus aliarũ potentiarum non sint peccata. dis. 39. b
Volũtas mala & actio mala in eodẽ homine & circa eãdem rem, an sint vnum peccatũ an plura. dis. 42. a
Vsus idem est virtutis & liberi arbitrij. dis. 27. i
Vti vtrum quis malè potest virtutibus. dis. 26. k

INDICIS LIB. II. FINIS.

INDEX IN TERTIVM LIBRVM.

ABRAHAE in lumbis quomodo Christus fuerit. dis. 3. c
Adorare quomodo debemꝰ humanitatẽ Christi. dis 9. a
Affectus voluntatis in Christo fuit duplex. dis. 17. a. b
Amicos & inimicos diligere quod maioris sit præmij. dis. 30. a

Animam & carnē quare assumpsit Christus. dist. 1. a
Anima Christi quomodo est vnita carni. dist. 2. d
Animam & carnem aliā quā ab Adā an potuit assumere deus. dist. 12. a
Anima Christi an habuerit sapientiam æqualem cum deo, & an omnia scit quæ deus. dist. 14. a
Anima & caro Christi vtrū in morte fuit separata à verbo. dis. 21. per totum.
Antiquis quid sufficiebat credere de Christo. dis. 25. c

C

CHARITAS quid sit. di. 27. b
Charitas, fides, spes, & operatio secundum quid dicū tur æqualia. dist. 25. c
Charitas est maior spe & fide. ibidem.
Charitas seu dilectio dei & proximi quomodo se habeāt adinuicē. dis. 27. c. d. c
Charitatis ordines quod sunt. dis. 29. a
Charitatis gradus sunt diuersi. dis. 29. h
Charitas semel habita an amitti potest. dis. 31. a
Charitatem an damnādi habeant. ibidem.
Charitatem qualem habuit Christus. dist. 31. d
Charitas dei quomodo est in creaturis. dis. 32. per totū.
Charitas est mater omnium virtutum. dis. 36. per totū.
Carnē quare assumpsit filiº, & non pater, vel spiritus sanctus. dis. 1. b
Caro & anima Christi quomodo sunt coniuncta. dis. 2. b
Caro Christi quomodo fuit formata in vtero. dis. 2. c. & dis. 3. a
Caro Christi vtrum fuit obligata peccato. dis. 3. d
Cardinales virtutes sunt quatuor. dis. 33. a
Causa passionis Christi quæ fuit. dis. 18. c
Cornelius quomodo legitur credere. dis. 25. c
Creaturam omnem quomodo diligit deus. dis. 32. c
Credere deum, vel deo, vel in deum, quomodo differūt. dist. 23. d
Credere quid sufficiebat antiquis de Christo ante aduentum ipsius. dis. 25. c

D

DAMNANDI vtrū habeant claritatem. dist 31. a
Decem præcepta quomodo cōtineātur in duobus mādatis charitatis. distin. 37. a
Decimatus quare non fuit Christus in Abrahā sicut Leui. dis. 3. c
Defectº hominis quomodo assumpsit Christus. dis. 15. a
Deus est homo, deus factus est homo, quomodo hæc verba intelligūtur. dis. 6. a
Deus an potuit assumere hominem in sexu muliebri. dis. 12. c
Deus qualiter diligit aliquē magis & aliquem minus. dis. 32. b. c
Diabolus non est alienus à dei potestate. dis. 20. a
Diabolus qua iustitia est victus. dis. 20. a
Dilectione eadē an diligitur deus & proximus. dist. 27. c
Diligendi modus quis sit. distinct. 27. d. e
Diligenda sunt quatuor, & quæ sunt illa. dis. 28. c
Dilectionis ordo quis sit. dis. 29. a
Diligere vtrum debeamus omnes homines. dis. 29. b
Diligere amicos vel inimicos quod est maioris meriti. dist. 30. a
Dilectionē quā deus habet ad creaturas. dist. 32. per to.
Dilectio dei cōsideratur duobus modis. dis. 32. c
Diuina natura quomodo sit incarnata. dis. 5. a. b
Diuina natura an debeat dici caro facta. dis. 5. c
Diuina natura an debeat dici nata de virgine. dist. 8. a
Dona spiritus sancti an sint virtutes. dis. 34. a
Dona septem spiritus sancti vtrum habuit Christus, & vtrum in angelis sint. dis. 34. a. b
Dolorem vtrū habuit Christus in passione. distin. 15. d
Dulia quid sit, & de specieb⁹ eius. dis. 9. a

E

ELECTOS vtrum dilexerit deus ab æterno, & reprobos non. dis. 32. e

F

Fœmineo in sexu vtrū deus potuit humanam naturā assumere. dis. 12. c
Fidem vtrum habuit Christus. dis. 23. a
Fides quid sit & quot modis accipitur. dist. 23. b. c. &. h
Fidem an habeāt dæmones. dis. 23. c. d
Fides propriè est de his quæ non videntur. dis. 23. g
Fides quare dicitur fundamētum. dis. 23. i
Fidem an habuit Petrus de Christi passione. dis. 24. b
Fides non est de incognitis. dis. 24. c
Fides antiquorum quæ fuit. dist. 25. a
Fides simpliciū quæ fuit ante aduentum Christi dist. 25. b
Fides, spes, charitas, & opus quomodo sunt æqualia. dis. 25. c
Filius quare assumpsit carnē & nō pater vel spiritº sanctus. dis. 1. b

Filius assumẽdo carnẽ an ali quid fecit quod non pater vel spiritus sanctus.dis.1.d
Filius quomodo sit incarnatus,& quare totã humanã naturã assumpsit, qualem carnẽ assumpserit.dis 1.& dis.2.& dis.3 per totum.
Filius quare dicatur natus de spiritu sancto.dis.4.c
Filius quomodo dicitur cõpositus ex duabus naturis siue ex tribus substantiis. dis.6.c
Filius quomodo dicitur bis natus.dist 8.b
Filius secũdum quod homo an sit persona.dis.10.a.b
Filius adoptiuus an sit Christus.dist.19.d
Filius quare passibilem naturã acceperit.dis.15.per to.
Filius quare mori voluit.distin.10.b
Filius hominis vtrum potest dici descẽdisse de cælo, sicut dicitur filius dei.dis. 22.d
Forma idolorũ an sit à deo. dis.37.b
Furtum quid sit,& quid nomine furti intelligitur. dis.37.c
Furtum an fecerunt filij Israel quãdo expoliauerunt Aegyptios.dis.37.c

G

GENERARI vtrum potuit pater vel spiritus sanctus.dis.1.b
Genera mendacij sunt tria. dis.38.a
Gratiæ plenitudinẽ vnde accepit Christus.dis.16.b
Gradus charitatis sunt diuersi.dis.29.b

H

HABITVS sunt quatuor species dis.6.g
Homo quidã à verbo dei est assumptus quomodo intelligitur.dis.5.c
Homo est deus, homo factꝰ est deus, quomodo intelligitur.dis.6.a
Homo dominicus quare nõ dicitur, sicut dicitur homo deus.dis.7.m
Homo deꝰ an semper fuerit vel cœperit esse.dis.12.a
Hominem alium vtrũ deus assumere potuit,quàm de genere Adæ.dis.12.b
Hominẽ an potuit deus assumere ĩ sexu muliebri.di.12.e
Homo Christus vtrum peccare potuit.dis.12.c
Hominis statꝰ sunt quatuor. dis.16.b
Homines omnes vtrũ pariter sunt diligendi.dis.29.b
Honorandi quomodo sunt parentes.dis.37.c
Humanã naturam quare assumpsit filius & nõ pater nec spiritus sanctꝰ. dis.1.b
Humanã naturam totam assumpsit deus.dis.2.a

Humanitatis nomine quid intelligatur. dist.2.a
Humana natura vtrũ assumpsit personam. dist.5.a
Humanitas Christi quomodo adoranda sit.dis.9.a
Humanam naturam vtrũ assumere potuit deus in sexu muliebri.dist. 13.e
Humilitas Christi quid sibi meruit. dist. 18.a

I

Idolum quid sit.distin.37.b
Idolum nihil est in mundo. ibidem.
Idolum & similitudo in quo differunt. dist.37.b
Incarnari vtrum potuit pater vel spiritus sanctus.distin. 1.c
Incarnatio Christi quomodo facta est.dis.2.& distin. 3. & dist.4.per totum.
Incarnationis opus quare attribuitur spiritui sancto. distinct.4.a
Inimici quantum sunt diligẽdi.dist.29.f.g
Inimicos diligere vtrum sit maioris meriti, quàm diligere amicos.di. 30.per to.
Intellectus & sapiẽtia in quo differunt.dist. 35.b
Intelligentia,scientia,& sapientia in quo differunt. distin.35.c
Intellectus & scientia prout sunt bona spiritꝰ sancti, in quo differũt à seipso, put naturaliter sunt in anima. dist.35.d
Iudæi vtrum bonum opus fecerunt in Christi passione. dist.20.d
Iudæi vtrum furtum fecerũt in expoliando Aegyptios. dist.37.c
Iudicis minister vtrum peccat occidẽdo aliquem.distin.37.c
Iuramẽtum quid sit.dist.39.a
Iuramentum fit tripliciter.distin.39.b
Iuramẽtum vtrum semper sit malum.dist.39.c
Iurare vtrum liceat per creaturas.dist.39.d
Iuratio per deum vtrum sit grauior quàm per creaturas vel per euangeliũ. dis. 39.c
Iurare per deum quid sit.ibidem.f
Iuramentum per falsos deos an sit ratum.dist.39.g
Iuramentum contra deũ factum non est tenendũ. distin. 39.k
Iurare callidè est duplex peccatum.ibidem.
Iustitia,temperantia,fortitudo,prudentia vtrum cessabunt in futuro. distin.33.a

L

Latria quid sit.distin. 9.
Lex quare dicitur cõprimere manum & nõ animum distin.40.a

Lex euãgelica in quo differt à Mosayca. dis.7.b
Litera occidẽs qd sit. di.40.b
M
Magis vtrum diligit deus alios & aliquos minus.di. 33.b.c
Mãdata charitatis sunt duo. dis.27.b
Mandata decem quomodo continẽtur in duobus pręceptis charitatis.distin.37. per totum.
Maria fuit immunis ab omni peccato.dis.3.b
Mœchiæ nomine quid prohibetur. dis.37.c
Mediator quare solꝰ dicitur Christus, & secũdũ quam naturam.dis.19.e.f.g
Mediatoris fidem quomodo habuerunt antiqui.dis.25. a.b.c
Mendacij tria sunt genera. dist. 38.a
Mendacij iterum octo genera.ibidem.
Mendacium quid sit.di. 38.b
Mentiri quid sit.ibidem.c
Mendacium vtrũ semper sit peccatum.dist.38.d
Meruit quid sibi Christus & quid nobis.di.18.b
Meritis vtrum Christus profecit.di.18.b
Meruit vtrum Christus aliquid quod sine merito habere potuit.di. 18.d
Minister iudicis vtrũ peccat aliquẽ occidendo. dis.17.c
Missio filij in mundum qualis fuit.di.1.& dis.2.& di.3. per totum.
Modus liberationis vtrũ aliter potuit esse quàm per mortem Christi. distinct. 20.a
Modi diligendi deũ sunt diuersi.di.27.d.e
Modi diligendi proximũ.di. 28.& di.29. per totum.
Moriẽdi necessitatem vtrum Christus habuit. distinct. 16.a
Mori quomodovoluitvel noluit Christus.di.17.a.b
Mori quare voluit Christus. dist.18.c.& dist.19.b
Morte Christi quare redemptio facta est & nõ aliter. dist.20.a
Morte Christi vtrum separata sit diuinitas à carne& anima.dis. 21. per totum.
Mortis triduo vtrum Christus fuit homo. dist.22.a
Mortis triduo vtrum Christus vbique fuit apud deũ & secundum hominem. distin.22.b
N
Naturam humanam totam assumpsit Christus. distin. 2.a
Natꝰ quomodo dicitur Christus de spiritu sancto,cùm non sit filius spiritꝰ sancti. dist.4.b

Natus cùm sit Christus quare Apostolus dicit eum factum.dis.4.d
Natura diuina vtrum assumpsit personam,vel persona naturam,vel natura naturam.dist.5.a.b
Natura diuina vtrum debeat dici caro facta.dis.5.c
Naturas duas habuit Christꝰ. dist.6.d.e
Natura diuina vtrum debeat dici nata de virgine. dis. 8.a
Natiuitas Christi est duplex. dis.8.b
Natura an persona Christi prædestinata sit. dis.10.f
Naturam passibilẽ quare assumpserit deus.dis.15.a
O
Occidens litera quid sit. dist. 40.b
Octo sunt species mendacij. dis.38.a
Omnes homines vtrum pari dilectione diligendi sint. dis.29.b
Operata est tota trinitas incarnationẽ Christi. dis.4.a
Operatio,fides,spes,& charitas,quomodo dicuntur ęqualia.dis. 25.c
Oratio vel voluntas Christi vtrum semper impleta est. dis.17.per. totum.
Ordo diligendi quis sit. distĩ. 29.a
P
Parentes mali quomodo diligendi sunt.dist. 23.f
Passibilem naturã assumpsit Christus.dis.15.per totum.
Passio & propassio quid sit. dis.5.f
Passio Christi an sit opus dei vel Iudæorum.dis.20.d
Passionis fidẽ an habuit Petrus quãdo vidit hominẽ pati.dis.24.b
Patiendi necessitas an fuerit in Christo.dis.16.a
Peccare vtrum potuit Christus.dis.12.c
Pœnæ timore nõ peccans inimicus est iustitiæ. dis. 39.c
Periurium quid sit.dis.29.a
Periuriũ sit tribꝰ modis. ibidem.b
Per deum iurare quid sit. dis. 39.f
Periurium an sit cùm incautè iuratur.dis. 39.i
Persona vtrũ assumpsit personamvel naturam in incarnatione. dis.5.r
Personam quare non assumpsit deus cũ assumpsit hominem.dis.5.d.e
Persona in diuinis vtrum sit Christus secundum qꝺ homo.dis.10.a
Persona quã Christus assumpsit an prædestinata fuerit dis.10.f
Præceptum dilectionis quid cõtineat. dis.27. &.dis.28. per totum.

Præcepto dilectionis ꝓximi vtrum cõtineatur dilectio angelorum. dist.28.b
Præcepta decē quomodo cõtinẽtur in duobus mandatis.dist.37. per totum.
Prædestinatus vtrum fuerit Christus secundum hominem.dist.10.f
Proximum totũ quomodo diligere debemus.dis. 28.a
Proximus quis est.distinct. 28.b

Q

Qualitas mentis qua malus Christianus credit,vtrũ sit virtus vel non. distin. 23.c
Quare Apostolus dixit Christum factum,cùm nos dicimus eum natum.dis.4.d
Quatuor sunt virtutes cardinales.dist.33.a
Quatuor sunt status hominis.dist.16.b
Quatuor sunt timores. dist. 34.d
Quatuor sunt ordines dilectionis.dist.29.a
Quatuor sunt gradus charitatis.dist.29.b

R

Radix omnium virtutum est charitas . distinct. 36. per totum.
Redemptor an solus Christꝰ debeat dici.dist.19.c
Redimi an potuit homo aliter quàm per mortẽ Christi.dist.20.a
Remissio peccatorum quare attribuitur spiritui sancto dist.37.b
Reprobos vtrũ dilexit deus ab æterno.dist.32.e

S

Sacrilegium committitur tribus modis.distin.37.c
Sapientia quomodo profecit Christus secundum quòd homo.dist.13.a
Sapientiã æqualem deo vtrũ habuit Christus secũdum animam.di.14.per totum.
Sapientia & scientia quomodo differunt. dist.35.a
Sapiẽtia &intellectus in quo differunt. dist. 35.b
Sapientia, scientia,& intelligẽtia, quomodo differũt. ibidem.
Scientia& sapientia quomodo differunt.distin.35.a
Scientia,sapientia, intelligẽtia in quo differũt. distin. 35.b
Septẽ sunt dona spiritus sancti , & an in Christo fuerint.distinctio. 34. per totum.
Similitudo & idolũ quomodo differunt.dist.37.b
Spes,fides,charitas, operatio secundum quid ęqualia dicuntur.dist. 25.c
Spes quid sit.dist. 26.a
Spes de quibus sit. dist. 26.b
Spes & fides quomodo differunt.ibidem.

Spes

Spes & fides vtrum in Christo fuerint. distin.26.c
Spiritus sanctus vtrũ potuit incarnari.dist.1.per totum.
Spiritui sancto quare attribuitur opus incarnationis. dis. 4.a
Spiritus sancti dona vtrũ habuit Christus.dis.34.a.b
Spiritui sancto quare attribuitur remissiopeccatorũ dis.37.d
Statꝰ hominis sunt quatuor. dis.16.b
Substantiis ex tribus dicitur constare Christus. dis. 6.d

T

Timorem pœnæ quomodo habuit Christus.di.15.p totũ.
Timores sunt quatuor. dist. 34. d
Timor pœnæ qui fuit in Christo an fuit seruilis, vel initialis, vel alius.dist. 34.l
Timore pœnæ non peccans inimicus est iustitiæ.di.36.c
Totus & totũ cùm de Christo dicuntur ad quid referuntur. dis. 22.c
Totum proximũ & nos totos quomodo diligere debemus. dis.28.a
Traditus quomodo est Christus à patre,à Iuda,à Diabolo.distin.20.c
Tria sunt genera mendacij. dis.38.
Tristitiam quomodo habuit Christus. dist.15.d.e

V

Vbique vtrũ Christusſecũdũ quòd homo.dis.22.b
Vbiq; totus Christus est, sed non totum.dist.22.c
Verbum quomodo sit vnitũ carni mediante anima.distinct.2.b
Verbum vtrũ carnem & animam simul assumpserit dis.2.c
Verbum an fuit separatum à carne & anima in morte Christi.dist.21.a
Virtutes cardinales sũt quatuor.dis.33.a
Virtutes istas vtrum habuit Christus. ibidem.
Virtutes an ita sint coniunctę quòd separari non pos sunt.dis.36.a
Virtutes vtrum quis omnes pariter habere potest.dis. 36.b
Vna fides quare dicatur. dis. 23.f
Vnita qualiter est natura diuina naturæ humánæ.dis. 5.per totum.
Volũtates duas habuit Christus.dis.17.a
Vsura quid sit, & quomodo committitur.dist.37.b

X

Christi incarnationem qualiter tota trinitas est operata.distinct.3.& distinct. 4.per totum.

Christus quare non fuit decimatus in Abraham.di.3.c
Christi caro quare nō est dicta peccatrix sed similis peccato.dis.3.d
Christi incarnatio quare specialiter attribuitur spiritui sancto.dis.4.a
Christus quare dicitur natus de spiritu sancto. dis.4.b.c
Christus quare dicatur ab apostolo factus, quē nos fatemur natum.dis.4.d
Christus secundum quòd homo vtrum sit p̄destinatus. dis.7.c.l.& dis.10.f
Christ⁹ an debeat dici bisgenit⁹, sicut dicitur dei & hominis filius.dist.8.b
Christi humanitas quomodo adorāda sit.dis.9. per totū.
Christus vtrum secundum q̄ homo sit persona in deitate.dist.10.a.b
Christus vtrum sit adoptiu⁹ filius. dist.10. d.e
Christus vtrum sit creatura vel creatus vel factus. dis. 11.per totum.
Christus vtrum aliam carnē assumere potuit quàm de genere Adam.dis.12.a
Christus vtrum peccare potuit.dis.12.c.d
Christus vtrū potuit incarnari in sexu muliebri.dis.12.e
Christus an sapientia & gratia p̄ficere potuit. dis.13.a & per totum.
Christus duplicem habuit sapientiam.dis.13.d
Christus vtrum sapiētiā parē deo habuit, vel si omnia sciuit quæ deus. dis. 14. a
Christus an omnes defectus hominis assumpyt.dis.15. a.& per totum.
Christ⁹ quomodo habuit tristitiā passionis.dis.15.d.e.f & dist.17.c.d
Christus vtrum habuit aptitudinē moriendi.dis.16.a
Christus quid de quatuor statibus hominis acceperit. dis.16.b
Christus vtrū aliquid voluerit vel orauerit quod non sit factum.dis.17.a
Christus duas habuit voluntates.dis. 17.b.c
Christus an sibi aliquid meruerit,& quid sibi,& quid nobis.dis. 18.a.b
Christus quare voluit pati cū merita sua sufficiebāt. distin.18.c
Christus quomodo nos à diabolo& à peccato redemit. dis.19.a
Christus an solus debeat dici redemptor, vel mediator.dis.19.e
Christus an aliter potuit redimere hominē, & quare potius isto modo.dis.20.a
Christus quomodo est traditus à deo,& Iuda,& Iudeis.dis.20.c.d

Christi anima vtrū in morte sit separata à verbo.dis.21.a
Christus qua ratione dicitur mortuus vel passus.dis.21.d
Christus vtrū in morte fuit homo.dist.22.a
Christus an vbicunque est sit homo,& quòdvbiq; totus fuit sed nō totū.dis.22.b.c
Christus vtrum fidem,spem, & charitatem habuerit.distin.23.a.& dist.26.c.& distin.27.per totum.
Christus vtrum ordinem diligendi seruauerit. dist.33.d
Christus vtrum virtutes cardinales habuit distinct.33.a
Christus vtrum septem dona spiritus sancti habuit. distinct.34.b

INDICIS LIB. III. FINIS.

INDEX IN LIB. IIII.

ABRAHAE castitati an sit virginitas Ioan. prę-ferenda.dist.33.b
Abortū procurantes quando sunt homicidæ.dist.31.e
Abortiuorum corpora an cū suis deformitatibus resurgant.distinct.44.h
Absolutionis potestas qualiter data est sacerdotibus. dis.14.& dis.18.per totum.
Absoluitur peccator dupliciter.distin.18.d
Absoluendi potestatem vtrū omnes habeāt sacerdotes. distinct.19.b
Accidētia quomodo sunt & vbi manent in transsubstantiatione panis & vini in corpus Christi.dist.11.a.b.& dist.12.a
Actiōes pœnitētiæ sunt tres. distinct.16.c
Acolytatus ordo quis sit, & quod eius officiū.dist.24.f
Adæ matrimonium quomodo ordinatum fuit à principio.distin.33.per totum.
Adoptiui filij vtrū naturalib⁹ copulari possunt.dist. 42.d
Adulter adulterā vtrum dimittere potest.distin.35.b
Adulterium quid sit.dis.41.d
Affines in quo gradu matrimoniū cōtrahere possunt. dist.40.& dist.41.per totū.
Affinitas quid sit, & vbi fit, dist.42.per totum.
Agit deus misericordiùs cū quibusdā q̄ eorum peccata merētur.di.45.c.& dis.46.a
Angeli qūo orationes hominū deo offerunt.dist.43.g.h
Angeli quale ministeriū habebūt ī die iudicij.dis.47.d
Animalia bruta non sumunt corpus Christi, licet accipiant hostiā.dist.13.in fine,

Animæ in inferno duplici igne puniuntur.dist.44.f.g
Animæ abortiuorũ & monstrorũ quomodo resurgẽt in iudicio.dist.44.h
Animæ exeuntes de hoc seculo diuersa habent receptacula.dist.45.a
Animæ quomodo iuuantur eleemosynis,orationibus, & sacrificio altaris. distin. 45.b
Animabus non prodest pompa & sumptuositas in exequiis.dist.45.d
Animæ iustorum an obfuscantur pœnis reproborũ. distin.50.g
Antiqui plures habentes vxores vtrũ peccauerũt.di.33.a
Aqua & spiritu sancto nisi quis renat⁹ fuerit quomodo intelligitur.dist.4.e
Archiepiscopus quis sit. distinct.24.m
Authoritas sanctorum quæ erit in die iudicij.dist.47.b

B

BAPTISMVS quid sit. dist.3.a
Baptismus Christi & Ioannis in quo differunt.dist.2.d
Baptism⁹ Ioãnis quid vtilitatis habuerit.di.2.c.& vtrũ fuerit sacramentum. ibid.
Baptismi Ioannis quæ forma verborum fuit.dist.2.f
Baptismi forma q̃ sit.dist.3.b
Baptizatus in nomine Christi vtrum sit verè baptizatus.dist.3.c
Baptismus an tradi possit in nomine patris tãtũ,vel spiritus sancti tantũ. dist.3.c.d
Baptismi institutio quando facta sit.dist.3.f
Baptizauerunt in qua forma apostoli ante Christi passionem.dist.3.g
Baptismus quare tantùm sit in aqua.dist.3.b
Baptizandus quoties immergi debeat.dist.3.i
Baptismus quare sit institutus.dist.3.l
Baptismum fictè suscipiẽtes an sint verè baptizati.dist. 4.b
Baptismus an deleat pœnam sicut delet peccatum.di.4.f
Baptismus vtrum conferat gratiam paruulis ad bene agendum.dist.4.h
Paptismus paruulorũ & adultorũ quomodo differunt. dist.4.h
Baptismus verus æquè datur bonis & malis, à bonis & à malis ministris.dist.5.a
Baptismus an sit verus in hęresi vel in schismate datus in nomine trinitatis.di.5.a
Baptizare quibus liceat. dist. 6.a
Baptizati ab hęreticis an sint rebaptizandi.dist.6.h
Baptizari an possit puer in vtero materno.dist.6.b

Baptismus an sit verbis corruptè prolatis.dist.6.e
Baptizatus an sit iocosè immersus in nomine Trinitatis.dist.6.e
Baptizandus quibus renunciare debet.dist.6.g
Baptismum debet præcedere catheciſmus & exorcism⁹. distinct.6.h
Baptismus vtrum fieri potest in aqua non benedicta.distinct.6.d
Baptismo an vir & vxor simul puerum tenere possunt.dist.42.h
Beati in cælo an aliud velle possunt quàm quòd deus vult. dist.45.h
Beatitudo quid sit, & quid beatè viuere.dist.49.b
Beati an omnes homines esse desiderant.dist.49.per totũ.
Beatus quis sit.ibidem.
Beati an omnia æqualiter cognoscãt & intelligãt.di.49.c
Beati an æquale gaudiũ habeant.dist.16.d
Beatitudo sanctorum an maior erit post diem iudicij. dist.49.c
Benedictiones omnium sacerdotũ an sunt effectuales.distinct.19.c.d
Benedictiones sponsi & spõsę nõ pertinent ad substãtiã sacramẽti,sed ad decorẽ & solẽnitatem. dist.28.b
Bonitas, iustitia, misericordia,quomodo sũt in Deo. dist.46.d.e
Bona opera sine charitate facta non valent.dist.15.d
Bona opera in peccatis facta ad quid valent.dist.15.f
Bonũ triplex est in matrimonio propter quod non debet violari.dist.31.a
Boni & mali an vicissim se videant & quandiu.distin. 50.e

C

CARNIS debitum an sit denegandum in matrimonio.dist.32.a
Catheciſmus quid sit.dist.6.h
Castitas Ioannis & Abrahæ an sint æqualis meriti. dist. 33.h
Castitas mẽtis melior est virginitate corporis.dist.33.c
Causa efficiens coniugij quę sit.dist.27.c
Causa finalis coniugij quæ est.distinct.30.d
Cęlum aereum & non æthereum quomodo mutabitur in die iudicij.dist.47.d
Circuncisio quid faciebat in veteri lege.dist.1.f
Circuncisio quare data fuit, & quare die octauo.di.1.h.i
Circũcisio quare mutata est in baptismum.dist.1.k
Circuncisio & legalia quando cessauerunt.dist.3.k
Circuncisio quare non aperuit nobis cælum.dist.3.m

Clauium potestas, scilicet ligandi & soluendi, quomodo, & quãdo & quibus datur. di. 18. & di. 19. per totũ.
Claues spirituales quæ sunt. distinct. 18. b
Claritas solis & lunæ qualis erit post iudicium. dis. 48. c
Clerici qui sunt, & vnde dicũtur. dis. 24. b
Concentor & cantor quis dicatur. dist. 24. m
Cõfessio qualis esse debeat. dis. 15. & dis. 16. a
Cõfessio an soli deo faciẽda est absq; sacerdote. dis. 17. c
Confessio an potest fieri coram laico. dist. 17. c
Confessor qualis quærendus sit. ibidem.
Confessio ad qd valet. di. 17. f
Confessor nõ debet morieti pœnitentiam iniũgere, nisi conualuerit. distin. 20. d
Confiteri vtrum necesse est omnia peccata venialia & mortalia. dis. 21. d
Confessio generalis quid ꝑ sit. ibidem. c
Confiteri non debet homo peccata ex humilitate quę non fecit. dist. 31. f
Confessionẽ nullus sacerdotũ prodere debet. dis. 21. g
Confirmationis sacramentũ quid sit, & quę forma eius, & cuius effectus sit. di. 7. a
Confirmationis sacramentũ à solis põtificibus dari debet. dist. 7. a
Confirmari quare debet homo post baptismum. ibid.
Confirmatio vtrũ sit dignior baptismo. ibidem.
Cogitatio de deo vtrum penitus secludatur in damnatis. dist. 50. b
Cognatio est duplex. di. 40. a
Cognatio spũalis vnde causatur. distin. 42. a. b
Cognitio dei in sanctis, an sit æqualis. dist. 49. c
Coitus coniugalis an sit cum peccato. dis. 26. d. & dis. 31. f. g & dis. 32. d
Cõmatres duas vtrum quis ducere potest. dist. 42. g
Coniugiũ quare & quãdo sit ĩstitutũ. di. 26. a. b. & di. 30 d
Cõiugiũ quid sit, & qualiter seruari debet. distin. 27. a. b
Coniugium quando per prẽceptum vel per indulgentiam est institutũ. dist. 26. c
Cõiugium Mariæ & Ioseph vtrum fuit perfectum. dis. 26. g. & dis. 28. c. & di. 30. b
Coniugium violari non debet propter ipsius triplex bonum. dist. 31. a
Cõiugij separatio est duplex. dist. 31. a
Cõiuges veri qui sunt. di. 31. c
Coniugiũ quomodo fuit ordinatum temporibus anti quis & tẽpore Adę. di. 33. a
Coniugium quando separatur, & propter quas causas. dist. 35. & dis. 36. per totum.
Coniugium in quibus ordinibus sacris nõ potest fieri. dis. 37. a
Coniugium inter fideles & infideles vtrum stare potest. dis. 39. a. b
Cõiugium infidelium an sit legitimum. dist. 39. i
Consanguinitas quid sit, & in quotum vsq; gradũ cõputatur. dis. 41. & 42. p to.
Cõscientia accusabit omnia opera in die iudicij quæ fecerit homo. dis. 43. c
Consecrare virgines an simplex sacerdos põt. dis. 29. f
Cõsecrare vel ordinare vtrũ potest simoniacus. dist. 25. e
Cõsensus matrimonialis est duplex. dis. 27. c. & dis. 28. a
Consensus de futuro cum iuramento vtrum efficit matrimonium. dist. 28. a
Consensus occultus non iudicatur ab ecclesia. dis. 28. b
Cõsensus de præsenti vtrum sufficiat ad matrimoniũ contrahendum. dist. 28. c
Cõsensus de qua re fit. ibid. c
Cõsensus cõiugalis debet esse liber & nõ coact⁹. di. 29. a
Consensum qualis error impedit. dist. 30. a
Contritione sola sine confessione oris an dimittatur peccatum. dis. 17. a
Cõtinentiã an vir vel mulier vouere põt sine alterius cõsensu. dis. 27. & dist. 32. b
Continẽtia quare sacerdotibus indicta sit. dist. 33. d
Corona & tonsura clericalis quid significat. dist. 24. b
Chrisma vnde fit & quomodo. dist. 23. a
Cruciatus impiorum in inferno an decoloret gloriã electorum. dis. 50. g
Curam aliquam vtrũ habeant dãnati de suis amicis adhuc viuentibus. dist. 5. c

D

DAMNATI vtrum habeãt memoriam suorum peccatorum. dis. 45. c
Damnati an cum suis deformitatibus hîc habitis resurgant. dist. 44. d
Damnatorum corpora quomodo ardent & non consumuntur. dist. 44. c
Damnati quali igne crucian tur, & vbi sit ille ignis. dist. 44. f
Damnatis vtrũ datur aliqua mitigatio pœnæ. dist. 26. a. & per totum.
Damnabuntur quidam & iudicabũtur, quidam damnabuntur, & non iudicabuntur. dist. 47. c
Damnati vtrum peccabunt in inferno. dist. 50. a
Debitum carnis quãdo licet soluere, & quando non. dis. 32. per totum.
Decedentis absq; confessio-

ne vtrum oblatio sic accipienda.dist.20.g
Delectatio carnis vtrum semper sit peccatum.dis.31.h
Denarij nomine quid intelligitur.dist.49.a
Diaboli an corporali igne cremantur in inferno.dis.44.f
Diaboli vtrum post diem iudicij præerunt hominibus ad puniendum.dist.47.e
Diaconatus ordo quid sit.distinct.24.h
Diuortium quando fit,& in quibus casibus. dist.34.& dist.35.& dis.37.& dis.39.
Duplici sub specie quare sumitur corpus Christi.distinct.11.f

E

ECCLESIASTICVS iudex qualis debeat esse. distinct.19.e
AEdificare lignum, fœnum stipulam,quid sit.di.21.a.b
AEdificare aurum, argẽtum lapidem preciosum quid sit.ibidem.c
AEgris non est pœnitentia iniungenda.dist.20.e
Electorum peccata hîc per pœnitentiam deleta vtrũ manifestabuntur in iudicio.dist.43.d
Electi sine omni deformitate resurgent ad iudicium. distinct.44.c
Eleemosyna quid sit. distin. 15.c
Eleemosynarum plura sunt genera.dist.15.c
Eleemosyna in peccato mortali data vtrum prodest. distinct.15.c
Eleemosynis iuuãtur animę, & quibus prosunt. distin. 45.b.c
Episcopus quid sit,& vnde dicatur.dist.24.l
Episcoporum ordo est quadruplex.dist.24. m
Error impediens matrimonium est quadruplex. distinct.30.a
AEtas contrahentiũ quæ sit. distinct.36.a
AEtas ordinãdorum quæ sit. dist.25.i
AEtas Christi quæ fuit. dist. 44.a
AEtate in qua resurgent homines.ibidem.
Eucharistię sacramentũ quãdo & quare sit institutum. distin.8.per totum.& dist. 12.h
Eucharistiæ manducatio est duplex.dist.9.per totum.
Eucharistia quomodo est in altari.distin.10. per totum.
Eucharistiæ consecratio & conuersio quomodo fit. dist.11.a.b
Eucharistia intincta non debet dari populo. distin.11.b
Eucharistia an sępius sumenda est.distinct.12.h

Excommunicatus vtrum cõficiat.dist.13.a
Excommunicatio quid facit excommunicato. dist.18.g
Excõmunicatos vtrum simplex sacerdos reconciliare poteſt.dist.20.f
Exercitationũ tres sunt species.dist.1.d
Exequiæ sumptuosæ vtrum prosunt animabus.dis.45.d
Exorcismus quid sit. dist.6.g
Exorcistarum ordo quid sit. dist.24.e
Exteriores tenebræ q̃ sunt. dist.50.b
Excludi vtrum quis poterit hîc à cogitatione dei. dist. 50.b

F

FIDES quid operatur in baptismo.dist.4.a
Fides quando implet vicem baptismi.dist.4.e
Fides paruulorum & adultorum quomodo differunt. distin.4.d
Fidem petere quomodo dicũtur paruuli in baptismo. dis.6.g
Filij adoptiui vtrum possunt naturalibus copulari. dist. 42.h
Flagellatur homo à deo quinque modis.dis.15.a
Forma baptismi qualis est. dist,3.b
Forma cõfirmatiõis.dist.7.a
Forma cõsecrationis.dis.8.b
Forma,species,põdus, sapor quomodo remanent in sacramento.dist.11.& dis.12.a
Fractio sacramenti vtrũ vera sit, & quare sit. distinct. 12.b.c
Fornicatio vtrũ dirimit matrimonium.dist.35.b
Fornicatio spiritualis quid sit.dis.39.e
Fornicatio,stuprum, adulteriũ,incestus,raptus, in quo differunt.distin.41.d
Forma in qua iudicabit Christus.dist.48.a
Furiosi vtrum matrimoniũ cõtrahere possunt.dis.34.d

G

GAVDIVM æquale vtrum habebunt sancti post iudicium. dist.49.d
Gaudium sanctorum vtrum augmentabitur post iudicium.dist.19.e
Genera eleemosynarũ sunt plura.dist.15.c
Genera mortuorũ sunt tria. dist.16.a
Generalis confessio ad quid prodest.dis.21.e
Genera vnctionis sunt tria. dist.22.a
Genera cantorum sunt duo. dist.24.m
Giezitæ qui sunt. distin.25.d
Glos quæ vocatur.dist.14.d

Gradus sacrorũ ordinũ sunt septem, & quare septem. dist.24.a
Gradus sacri qui impediunt matrimonium.dis.27.a
Gradus cõsanguinitatis quot sunt.dist.40.b
Gradus affinitatis qui sunt, & in quibus matrimoniũ contrahi potest.dist.41.a

H

HABERE plures vxores cui licebat sub lege. distin. 33.d
Habitationes sanctorum in cælo, damnatorum in inferno quomodo distinguuntur.dist.49.a
Hæreticus vtrum baptizare potest. dis. 6.c.vel alia sacramenta ministrare.dist. 25.per totum.
Hæreticus vtrum conficiat corpus Christi. dist.13.a. & distin.25.a
Hæreticus quid sit, & quid faciat hæreticum.dist.13.b
Hæresis simoniaca distingui tur tripliciter.dis.25.g
Hypocrita est qui diuidit cõfessionem.dist.16.a
Homicidæ sunt qui abortũ procurant.dist.31.e
Homo flagellatur à deo quinque modis. distin.15.a
Homo vndecũque nascitur, si non peccat saluatur. dist. 33.c
Hostia intincta non debet dari populo.dist.11.g
Hostia quare in tres partes frangitur, & quid illæ partes significant.distinct.12. b.&.f
Hostiarij officium quod est. dist.24.c
Humilitatis causa nullus debet confiteri peccatum ꝙ non fecit.dist.21.f

I

IANITORES qui sunt, & quod illorum officium. dist.24.c
Ianitrices quæ sint.dist.41.d
Ieiunis & sobriis debet dari corpus Christi.dist.8.b
Ignis purgatorij qualis sit. dist.21.a
Ignis dãnatorum qualis, & vbi sit.dist.44.c.f.g
Igne purgabitur mũdus ante iudicium.dis.47.d
Ignis prẽcedẽs iudicium cõburet malos adhuc viuentes, bonos verò non.dist. 47.d
Immersio baptismi quoties fieri debeat.dist.3.i
Immolatio Christi semel facta quare sæpius iteratur. dist.12.g
Impedimenta matrimonij sunt diuersa.dist.27.& dist. 28.& dis.26.& dis.30.&c.
Incestus quid sit. distinctio. 41.d
Indulgentia capitur tripliciter.dist.26.d

Infirmis vtrum pœnitentia sit iniungenda.distin.20.d
Infirmus contẽnens vnctionem sacram grauiter peccat.dis.23.b
Infidelis vtrum cũ fideli matrimonium contrahere potest.dist.39.a.b
Ingenuus quis sit.distinctio. 36.a
Intentionem conficiendi nõ habens vtrum conficiat sacramentum.dis.13.a
Interfectoribus vxorum quę pœnitentia sit iniungenda.dist.37.b
Instituta sunt sacramẽta propter tria.dist.1.c
Institutio baptismi quando facta est,& quare. dist.3.f. & 50.a
Institutio coniugij est duplex.dist 26.b
Institutio vnctiõis à quibus facta est.dis.23.b
Iterantur quæ sacramenta & quæ non.dist.23.c
Ite missa est quomodo intelligitur.dist.24.m
Iudex qualis esse debeat sacerdos in audiendo cõfessionem.dist.19.e
Iudicium finale vtrũ die vel nocte erit.dist.43.c
Iudex viuorum & mortuorum est Christus, dupliciter intelligitur.dist.44.f
Iudicium dei occultũ quid sit.dist.46.c
Iudicij sentẽtia qualiter fiet. dis.47.a
Iudicabũt vtrum sancti cùm Christo.dist.41.d
Iudicandorum erũt quatuor ordines.dist.47.c
Iudicis forma qualis erit.dis. 48.a
Iudicium in quo loco erit.distin.48.d
Iusiurandũ tres habet comites.dis.39.a
Iustitia & misericordia ĩ deo vtrum sint idem vel diuersa.dist.46.d

L

LAICO vtrum sit confitendum.dist.17.e
Laicis Eucharistia intincta non est danda.dist.10.g
Lamech primus omniũ duas habuit vxores.dis.33.a
Lectoris officium quod est. dis.24.d
Legalia quando cessauerunt. dis.3.k
Legitimæ personæ sunt diuersæ.dist.34.a
Leuir quis vocatur. distinct. 41.d
Ligandi & soluendi potestas qualiter data est sacerdotibus.dist.18.per totum.
Ligant & soluunt quomodo sacerdotes.distinct.18.d.e f.&c.
Ligatur & soluitur peccator dupliciter.ibidem.

Ligandi & ſoluendi poteſtatem vtrũ omnes habeant ſacerdotes. diſ. 19. c
Lignum fœnum, ſtipulã ædificare quid ſit. diſt. 21. a. b
Locus iudicij extremi vbi erit. diſ. 48. d

M

MALVS ſacerdos vtrũ ſacramenta miniſtrare poteſt. diſ. 5. & diſ. 13. a
Malus ſinis non contaminat ſacramentum. diſ. 30. c
Malum incontinentiæ quid ſit. diſ. 31. g
Maledicam benedictiõibus veſtris, quomodo intelligitur. diſ. 19. c
Mali vtrum cum ſuis deformitatibus reſurgant. diſt. 44. d
Malis in inferno vtrũ datur aliqua mitigatio pœnæ. diſ. 46. a
Mali vtrum in inferno peccabunt. diſ. 50. a
Mali in inferno vtrum habeant notitiam eorum quæ hîc aguntur. diſ. 50. c
Mali & boni vtrum ſe inuicẽ videbũt poſt iudicium. diſ. 50. f
Manducatur corpus Chriſti duobus modis. diſ. 9. a
Marię & Ioſeph coniugium vtrum fuit verum. diſ. 26. g. & diſ. 28. c. & diſ. 30. b. c
Matrimonium quãdo, quare, & vbi ſit inſtitutum. diſ. 26. a. b. & diſ. 30. d
Matrimonium quando ſecũdum præceptum vel ſecũdum indulgẽtiam eſt inſtitutum. diſ. 26. c
Matrimonium cuius rei ſit ſacramentum. diſ. 26. f
Matrimonium quid ſit. 27. b
Matrimonij cauſa quæ eſt. diſ. 27. c
Matrimoniũ vtrum fiat conſenſu. diſ. 27. d
Matrimonium quando incipit. diſ. 27. e. f
Matrimonium vtrum faciat conſenſus de futuro cũ iuramento. diſ. 28. a
Matrimoniũ quibus verbis contrahitur. diſt. 28. c
Matrimonij ſubſtãtia eſt cõſenſus de præſenti. diſ. 28. b
Matrimonium impedit conſenſus coactus. diſtin. 29. a
Matrimoniũ impeditur qua druplici errore. diſtin. 30. a
Matrimonij bona ſunt tria. diſt. 31. a
Matrimonij ſeparatio eſt duplex. diſ. 21. b
Matrimonium vtrũ ſine ſacramento fieri poteſt. diſ. 31. c
Matrimonialis coitus vtrum ſit cum peccato. diſt. 31. f. g & diſt. 32. d
Matrimoniũ quomodo ordinatum fuit temporibus antiquis. diſ. 33. per totum.

Matrimonium propter quas cauſas ſeparatur. diſ. 34. & diſ. 35. & diſ. 36. per totum.
Matrimonium vtrum ſit inter ſeruiles diuerſorũ dominorum. diſ. 39. b
Matrimonium in qua ætate contrahi debet. diſ. 36. d
Matrimonium in quibus ordinibus fieri non poteſt. diſ. 37. a
Matrimonium vtrũ ſtare poteſt inter fideles & infideles. diſ. 39. a. b
Matrimonium infideliumvtrum ſit legitimum. diſ. 39. i
Matrimoniũ in quibus affinitatis gradibus ſtare nõ poteſt. diſ. 40. & diſ. 41. per totum.
Matrimoniũ conſanguineorum quibus teſtificantibꝰ diuiditur. diſt. 41. d
Matrimoniũ vtrum fieri poteſt inter filios vel filias ſpirituales. diſ. 42. a
Matrimonium vtrũ filij naturales cum adoptiuis cõtrahere poſſunt. diſ. 42. d
Memoriam peccatorũ vtrũ habebũt ſancti quę hîc cõmiſerunt. diſ. 43. d
Mentis virginitas melior eſt virginitate carnis. diſ. 33. c
Meritis quibus iuuabuntur qui in fine ſeculi reperiẽtur. diſ. 45. f
Merita ſanctorũ quomodo nobis ſuffragantur. di. 45. g. h
Merſio trina an debet fieri ĩ baptiſmo. diſ. 3. i
Miſericordiùs vtrũ agit deus cũ malis quàm peccata eorum meruerunt. diſ. 45. c. & diſ. 46. a
Miſericordia & iuſtitia dei vtrũ ſunt idem vel diuerſa. diſ. 46. d
Miſericordia, bonitas, iuſtitia, vtrum habeant diſtincta opera. diſ. 46. e
Miſericordia & iuſtitia ſunt vię domini, quomodo intelligitur. diſ. 46. f
Miniſteriũ angelorum quale erit in iudicio. diſ. 47. d
Modus cõuerſionis Euchariſtię vtrum ſit formalis vel ſubſtantialis. diſ. 11. a
Moduspœnitendi quomodo fieri debeat. diſ. 16. & 17. per totum.
Modi ligãdi & ſoluendi ſunt diuerſi. diſ. 18. per totum.
Monſtra vtrum in ſuis deformitatibus reſurgant. diſ. 44. h
Mortua opera bona reuiuiſcunt per pœnitentiam. diſt. 15. e
Mortale peccatum quantum polluit animam. diſ. 18. h
Mortaliũ & venialiũ poteſt quis verè pœnitere, excepto vno mortali & pluribꝰ venialibus. diſ. 21. d

Morientur quomodo hi qui in fine ſeculi inuenientur. diſ.43.c
Mortui quomodo reſurgẽt. diſ.44.& diſ.45. per totũ.
Mulier quæ non pertinet ad matrimonium. diſ.29.g
Mundus quomodo cõſumetur igne ante iudicium. diſtin.47.d
Mutatis ab egritudine vtrũ ſacramẽta dari debẽt. diſ. 20.c

N

Neceſsitatis tẽpore nõ eſt neganda pœnitentia. diſ.20.d
Neophytus quid ſit. diſtinct. 6.h
Niſi quis renatus fuerit, &c. quomodo intelligitur. di. 4.c
Nocte media veniet Chriſtꝰ, quomodo intelligitur diſ.43.c
Nomina dignitatum vel officiorũ eccleſiaſticorũ quæ ſunt. diſ.24.l
Nuptiæ quàm bonæ ſunt. di. 26.per totum.
Nuptias ſolus conſenſus voluntatis facit. diſtin.27.per totum.
Nuptialia pacta ſunt duplicia. diſ.27.l
Nuptiarum cauſa finalis quę eſt. diſ.30.b
Nuptiæ quibus temporibus non ſunt celebrandæ. diſ. 32.c.d.e
Nuptiæ quomodo fuerũt tẽporibꝰ antiquis ordinatæ. diſ.33.a
Nuptiæ vtrum fieri poſſunt inter filios adoptiuos & naturales. diſt.42.d
Nuptiæ ſecundæ, tertiæ, vel quartæ vtrum ſint licitæ vel non. diſ.42.i

O

Oblatio eorum qui ſine confeſsione decedunt vtrum ſit recipienda. diſtinctio. 20.g
Obſcuratio ſolis & lunæ qualiter fiet in die iudicij. diſ. 48.e
Occiſores vxorum qualiter debeant pœnitere. diſ.37.b
Occultũ iudicium dei quid ſit. diſt.46.c
Offenditur deus tribus modis. diſt.16.a
Officia ſacrorũ ordinũ quomodo Chriſtꝰ impleuerit. diſt.24.per totum.
Olei cõſecratio vtrum à ſimplici ſacerdote fieri poteſt diſt. 20.f
Opera bona ſine charitate facta non valent. diſt.15.f
Opera bona in peccatis facta ad quid valeant diſtinct. 15.f
Orationes & eleemoſynæ qbus proſunt. diſt.45.c
Orationes omnium vtrũ ſancti audiant. diſ.45.g
Ordines ſacri quot ſunt, &

quomodo nominãtur. diſ. 24.per totum.
Ordinare vtrum poſſunt hęretici. diſ.25. per totum.
Ordinare vtrũ poſſunt ſimoniaci. diſ. 25. d.e
Ordinãdorum ætas quæ eſſe debeat. diſ.25.i
Ordines ſacri qui impediunt matrimonium. diſ.37.a
Ordines ordinandorum erũt quatuor. diſ.47.c
Ordo iudicij finalis qualiter erit. diſ.42.d

P

Partes ſacramenti Euchariſtiæ quid ſignificant. diſt. 12.f
Paruuli qui incircunciſi moriebantur, vtrum ſaluabantur. diſt.1.l
Paſsibile corpus dedit Chriſtus diſcipulis. diſt. 11.h
Paſsio ſupplet vicem baptiſmi. diſ.4.d
Pater deus vtrum ſe deũ genuerit. diſ.4.per totum.
Patriarcha vnde dicitur. diſt. 24.m
Peccata an ſæpe dimittantur per pœnitentiam. diſ. 14.d
Peccata vtrum per ſolam cõtritionem dimittãtur ſine oris cõfeſsione. diſ.17.per totum.
Peccata quomodo dimittuntur per ſacerdotes. diſ.18. per totum.
Peccata aliqua vtrũ poſt hãc vitam remittuntur. diſ.21. per totum.
Peccata dimiſſa an iterũ redeant. diſ.22.a
Peccata quæ impediunt matrimonium. diſ.39.d
Peccare vtrum poſſunt mali in inferno. diſ.50.a
Pœna ſacerdotis confeſsionẽ publicantis quæ ſit. diſtin. 21.g
Pœnæ damnatorum an aliquando mitigantur. diſt. 46.a
Pœna damnatorum vtrũ obfuſcat gloriam beatorũ. diſtinct.50.g
Pœnitẽtia eſt duplex. diſtin. 14.a
Pœnitentia quid ſit, & vnde dicitur. diſ.14.a
Pœnitentia ſolennis quæ ſit. ibidem.c
Pœnitere vtrũ poteſt de vno peccato, qui plurib⁹ eſt irretitus. di.15.a
Pœnitentiæ perfectio conſiſtit in tribus. diſ. 16.a
Pœnitentia vera quid ſit. ibidem.a
Pœnitentia falſa quæ ſit. ibidem.b
Pœnitentia agitur tribus modis. diſt. 16.c
Pœnitẽtia venialium quę ſit. diſt.16.d
Pœnitentia finalis quantum valeat. diſ.20.a
Pœnitentia nõ cõpleta dece-

dentes qualiter purgãtur. dis.20.b
Pœnitentia morientibus nõ est imponenda.di.20.d
Pœnitentia non est neganda in necessitate.ibid.c
Pœnitentia non delet peccatũ nisi illud quod deserit homo.dis. 21.d
Pœnitere potest homo de omnibus peccatis, excepto vno mortali & pluribus venialibus.di.21.d
Personæ legitimæ quæ sint. dis.37.a
Persona ĩ qua iudicabit Christus.dis.48.a
Potestatẽ baptismi quam dedit Christus seruis, & quã sibi retinuit.di.5. b.c
Purgatorij ignis qualis sit. dis.21.a
Purgantur quidã citiùs, quidam tardiùs in igne . dis. 21.b
Purgabitur quomodo mundus ante iudicium. distin. 47.d

Q

Qualis sit ignis infernalis. dis.48.d
Quatuor sunt episcoporum ordines. dis. 24.m
Quinq; modis flagellat de⁹. dis.15.a
Quotquot in Christo baptizati estis,&c.quomodo intelligitur.dis.4.c

R

Raptus quid sit.dis.41.d
Rapientur quomodo obuiã Christo qui viui reperiẽtur ante iudicium.di.43.e
Reconciliatio non est negãda tempore necessitatis. dis.20.e
Recõciliare non potest presbyter pœnitẽtes inconsulto episcopo. di.29.f
Redemit qualiter nos Christus à diabolo & peccato. dis.19. per totum.
Remittuntur vtrum aliqua peccata post hanc vitam. dis.21.a
Renatus nisi quis fuerit ex aqua & spiritu sancto,quo modo intelligitur. dis.4.c
Renunciare quibusdebet baptizandus.dis.6
Reordinandi vtrum sint qui ab hæreticis sunt ordinati dis.25. per totum.
Rem & sacramentum quidã accipiunt in baptismo, & quidam non . dis.4.a
Res sacramenti Eucharistiæ est duplex.dis.8.d
Res sacramenti cõiugij quæ est.dis.26.f
Resurrectionis modus& cõditio qualis fiet distin. 43. per totum.
Resurrectionis causa quæ fiet.dis.43.b
Resurgent quomodo hi qui viui reperiẽtur ante diem iudicij.dis.43.c

Resurgentium ætas & statura quæ erit dist. 44.a
Resurget quicquid est de substantia & natura hominis. dist.44.b
Resurgent vtrum sancti vel mali cum deformitatibus quas hîc habuerunt. dist. 44.c.d
Resurrectio abortiuorum & monstrorum qualis fiet. dist.44.h

S

SACRAMENTVM quid sit dist.1.b
Sacramentum & signum in quo differunt dist.1.b
Sacramenta quare instituta sunt.distinct. 1.c
Sacramentum in quibus cõsistit ibidem.d
Sacramentum veteris & nouæ legis in quo differunt. dist.1.e
Sacramenta nouæ legis quæ & quot sunt dist.2.a
Sacramenta quare non fuerunt instituta statim post lapsum hominis. dist.2.b
Sacramentum coniugij ante peccatũ est institutũ. di.2.c
Sacramẽtum baptismi quãdo est institutum. dist. 3.f
Sacramentum altarisquando est institutum. dist. 8.b
Sacramentum eucharistiæ vtrum hæretici & excõmunicati consecrare possunt. dist.13.a
Sacramẽtum quid est in pœnitentia.dist.22.c
Sacramentũ vnctionis à quibus est institutum.dist.23.b
Sacramẽtum coniugij cuius rei est sacramentum.dist. 26.f
Sacerdos vtrum potest dimittere vel retinere peccata dist.13.per totum.
Sacerdotes an omnes habeãt claues ecclesiæ distinct. 19. per totum.
Sacerdos simplex non potest recõciliare publicè pœnitentem inconsulto episcopo.dist.20.f
Sacerdotis cõfessionem publicantis pœna quæ sit.dis. 21.g
Sacerdotalis ordovnde habet exordium.dist.24.i
Sacerdotes à consortio mulierum pœnitus debent esse alieni distinct. 37. a. & dist.33.d
Sacrificium altaris an celebrari potest sine aqua. distinc. 11.g
Sacrificium an sit quod in altari geritur vel immolatio.dist.12.g
Sãcti an omnes æqualiter cognoscant deum. dist. 49.c
Sancti an æquale habẽt gaudium in cælo.dist.49.d
Sanctorum beatitudo vtrum maior erit post iudicium. dist.49.c

Sanctorum gloriam vtrum obfuscat pœna dãnatorũ. dist. 50.g
Satisfactio vera quæ sit, & quæ falsa. dist. 16.a.b
Satisfactio venialiũ quæ sit. dist. 16.d
Scire an potest deus semper quæ semel scit. dist. 41.f
Schismatici vtrum sacramẽtum Eucharistiæ cõficiãt. dist. 13.a
Separatio est duplex. distinc. 31.b
Septem sunt sacramenta ecclesiæ. distin. 2.a
Signum quid sit. dist. 1.a
Signum & sacramentum in quo differunt. dist. 1.a
Simoniacus vtrũ consecrare vel ordinare potest. distin. 25.d
Simoniaca hæresis sit tripliciter. dist. 25.g
Soli deo vtrum sufficiat cõfiteri absq; sacerdote. dist. 17.c
Soluendi potestas quomodo data est sacerdotibus. dist. 18. & dist. 19. per totum.
Specie quare sub alia Christus corpus suum tradidit. distinct. 11.c
Spiritualis cognatio vbi sit. dist. 42.a
Spirituales filij qui sunt. dist. 42.b
Spirituales filij vtrum naturalibus copulari possunt. distinct. 42.d
Sponsa vtrum potest intrare monasterium sine consensu sponsi. dist. 27.g
Sponsus & sponsa multipliciter accipitur. dist. 27.k.l
Spõsa quę dicitur vidua mor tuo spõso, & quę non. dist. 27.n
Sponsam viduam ducens, an ad sacros ordines accedere potest. dist. 27.o
Statura resurgentium qualis erit. dist. 44.a
Subdiaconat⁹ ordo quis sit. dist. 24.g
Substantia panis & vini vtrũ substãtialiter vel formaliter in corpus & sanguinẽ conuertatur. dist. 11.a.b
Succentoris officium. distin. 24.m
Sufficiat vtrum soli deo confiteri. dist. 17.c

T

TABVLA secunda post naufragium est pœnitentia. dist. 14.a
Tarda pœnitentia quantum valeat. dist. 20.a
Tẽporaliter quę peccata punit deus. dist. 15.b
Tempus pœnitendi quãdiu durat. dist. 20.a
Temporibus quibus nuptiæ non sunt celebrandæ. dist. 30.c.d.e
Tenebrę ĩteriores quæ sunt. dist. 18.i

Tenebrę exteriores quare dicuntur in inferno. distinct. 50.b
Tõsura clericalis quid significat. dist. 24.b
Tria sunt genera vnctionis. dist. 23.a
Tria sunt genera coniugij. dist. 31.a
Tria sunt genera consanguinitatis. dist. 42.a
Tribus modis agitur pœnitentia. dist. 16.e
Triforme est corpus Christi. dist. 12.f

V

VALDE malis vtrum datur mitigatio pœnæ. dist. 46.a
Vbi sit ignis infernalis. dist. 44.f
Vbi erit iudicium finale. dist. 48.d
Velle an possunt sancti aliud quàm quod deus vult. dist. 45.h
Venialia peccata quibus delentur. dist. 16.d
Venialia peccata quomodo post hanc vitam purgãtur. dist. 21.a.b
Venialia peccata sufficit generaliter confiteri. distinct. 21.c
Vera beatituno quæ sit. dist. 49.b
Vera pœnitentia quę sit. dist. 26.a
Verè pœnitens quis sit. dist. 21.d
Viaticum quare dicitur corpus Christi. dist. 8.a
Virgines consecrare an potest presbyter. distinct. 20.f
Virginitas Ioannis vtrum sit præferenda castitati Abrahæ. dist. 33.b
Virginitas mentis melior est virginitate carnis. distinct. 33.e
Virtus sacramenti Eucharistiæ quæ sit. dist. 12.g
Vita mala sacerdotis non cõtaminat sacramẽtum. dist. 13.a
Vitam beatam vtrũ omnes habere velint. distinctione 49.b
Vnctionum tria sunt genera. dist. 23.a
Vnctionis sacramentũ à quibus est institutum. distinct. 23.b
Vnctionis sacramentum an iterari debeat. distinctione. 23.e
Vniuersæ viæ domini misericordia & veritas quomodo dicuntur. dist. 46.f
Voluntatem qualem habeãt damnati. dist. 50.
Votum quid sit. distinct. 38.a
Votum est duplex, scilicet cõmune & singulare. distinc. 38.b
Votum singulare est duplex, scilicet priuatum & solen-

ne.dist.38.b
Vxores plures cui licebat habere tempore legis.distin.33.d
Vxor non est dimittēda pro aliqua macula vel infirmitate corporis.dist.34.f
Vxorem dimitere an potest vir causa fornicationis. distinct.35.b.c.d
Vxorum interfectores quomodo pœnitere debeant. dist.37.b
Vxor propter fornicationem spiritualem an debeat dimitti.dist.39.c
Vxor fratris quomodo vocatur.dist.41.c

X

CHRISTVS quam potestatē baptismi seruis tradidit, & quā sibi retinuit dist.5.b.c
Christi corpus quomodo cōficitur de substantia panis distinct.11.per totum.
Christus quale corpus dedit discipulis.disti.11.c
Christus vtrum quotidie immoletur, vel tātum semel immolatus est.dist.12.d
Christus iudex viuorum & mortuorum quomodo intelligitur.dist.43.f
Christus in qua forma iudicabit.dist.48.a

INDICIS LIB. IIII.

FINIS.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Machayn.

